Digitized by Google

EX LIBRIS
J L BERAUD

Digitized by Google

30242
Sc. B. 1 lie f. 710

~~H~~
Bock (Jérome)

347120

HIERONYMI TRAGI, DE STIRPIVM, MAXIME EARVM, QVAE IN GERMANIA NOSTRA NASCVNTVR,

uſitatis nomenclaturis, proprijsq; differentijs, neq; non temperaturis ac facultatibus, Commentariorum Libri tres, Germanica primum lingua conſcripti, nunc in Latinam conuerſi, Interprete DAVIDE KYBERO Argentinenſi.

HIS ACCESSERVNT A FRONTE PRAEFATIONES DVAE: *altera D. CONRADI GESNERI Tigurini, Medici clariſsimi, rei herbariæ ſcriptorum, qui in hunc uſq; diem ſcripſerunt, catalogum complectens: altera ipſius Authoris, herbariæ cognitionis laudes, & alia nonnulla ſcitu tum neceſſaria, tum iucundiſsima, continens.*

PRAETEREA, COROLLARII VICE AD CALCEM OPERIS, *adiectus eſt Benedicti Textoris Seguſiani de Stirpium differentijs, ex Dioſcoride ſecundum locos communes, Libellus, omnibus plantariæ cognitionis ſtudioſis utiliſsimus.*

AD HAEC INDICES SEX: QVIBVS NON TANTVM *Nomenclaturæ Græcæ, Latinæ, Germanicæ, Arabicæ, Hebraicæq; ſed & morborum curationes optimo ordine indicantur, ſubiunximus.*

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1887

INSTITUT ... LYON

Cautum eſt Priuilegio Caroli V Imperatoris, ne quis intra ſeptennium Typographus à ſe impreſſum ædat: aut aliunde empta uendat.

Aunier LYON

D. LII

1552

ILLVSTRISSIMO, CLARISSIMOQVE PRINCIPI, AC DOMINO, D. VVOLFGANGO PALATINO APVD RHEnum, Duci Bauariæ, Comiti Veldentiæ, &c. Domino ſuo clementiſſimo.

S. D. P.

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE LYON 1897

QVI REGIBVS, PRINCIPIbus, aut magnatibus labores ſuos literarios nuncupare ſolent, princeps illuſtriſsime: ij mihi tribus potiſsimum rationibus moueri uidentur. Non ſolum enim ornamentum quoddam lucubrationibus ſuis hoc pacto adferri exiſtimant: uerum etiam cum ea bonorum uirorum ſors ſemper fuerit: ut pro immenſis in gratiam Reipub. exhauſtis laboribus, inuidia uiciſsim ipſi grauentur: ac quæ prauitas improborũ eſt hominum, calumniam effugere raro poſsint: defenſores ac propugnatores aduerſus iniquos ſuos neceſsitate coacti quærunt. Accedit huc alia non minus grauis, quam iuſta cauſa: quæ uiros doctos impellit: ut in fronte lucubrationum ſuarum, magnorum principum, præſertim eorum, qui non tantum nobilitate, & antiquitate generis, ſed uirtute quoq;, & rebus præclare geſtis clari ſunt, laudes, ac præconia præmittant. Etenim ſi uirtus ſola cum in omni hominum genere, tum uero in principibus uiris, maxime quando ueræ religionis ſtudio, eruditioni, et opum ſplendori coniuncta fuerit, laudabiles eos efficit, in quibus eſt, & immortalitatem meretur: inſtitutum iſtorum omnibus modis & probandum, & ſequendum imitandumq; iudico. Neq; uero adulationis ſuſpi-

cio in hanc conſuetudinem cadere debet, quoniam nulla alia ratio=
ne principum, & nobilium laudes à doctis hominibus celebran=
tur: niſi ut ad poſteritatem uirtutis exempla, quibus illa tanquam
præſcripto in rebus agendis uti, & ad uirtutis ſtudium incitari
poſſit, tranſmittantur. Hoc ſane conſilio ueteres, et claſſicos illos
ſcriptores uſos fuiſſe neriſimile eſt: dum ſui quiſq; temporis Impe=
ratoribus, regibus, principibus, alijsq; magni nominis uiris ſua
inſcribunt uolumina. Sed quorſum tandem hæc, dicet aliquis, eua
det oratio? Nempe eò: ut intelligat Clementia tua, tum ex his,
tum ex ijs quæ paulò poſt ſubijciemus, nequaquam uanas fuiſſe cau
ſas, ob quas Hieronymi Tragi de ſtirpium natura commentari
os, à me latinos factos, ſub illuſtriſsimo C. T. nomine in lucem
prodire uoluerim. Quanquam autem, ut de poſtrema cauſa non=
nihil dicam, non tantum generis, uerum etiam uirtutis inſignibus,
atque ornamentis quamplurimis ac maximis C. T. præditam
omnes boni agnoſcant: tamē ea dicendi facultate me minime inſtru
ctum, tenuitatis meæ probè mihi conſcius, libenter fateor: quan=
tam illuſtriſsimæ T. Clementiæ ornamentorum magnitudo re=
quirere uidetur. Nemo enim eſt, qui neſciat Chriſtianæ, & pu=
rioris religionis, bonarumq; literarū amore incredibili, ſtudioq;
flagrantiſsimo incenſum C. T. animum. Quæ duo quàm claros
efficiant, & æternitatis gloria uerè ſuſpiciendos Principes: &
ſacræ, & humaniores literæ ſatis docere nos poſſunt. Neque hic
cæteras uirtutes enumerare uolo: hoc eſt, animi celſitudinem, pru
dentiam, iuſtitiam, clementiam, humanitatem, & fortunæ bona,
(hæc enim animi ſunt, & paucis uere tribui poſſunt, hoc præſer=
tim noſtro ſæculo) quibus Rex regum, Dominus dominantium,

Prin=

Princepsq́; principum, Deus Opt. Max. Clementiam tuam ornauit, decorauitq́;. Quamobrem conſultius eſſe arbitror, tanti Principis laudes non attingere, quam non ſatis ornatè, atque copioſe, quod merebantur, exponere. Adde, quod ſummos, clariſsimosq́; Principes, magnos ètiam, ac eruditione & eloquentia inſignes, quibus ego infimæ ſortis homuncio, nullaq́; uel eruditione, uel eloquentia inſtructus, adiungi nec debeo, nec poſſum, collaudare, & celebrare decet. Si namq́; Athenienſis ille ciuis infimi generis homo, licet conſilium optimum inueniſſet, illud tamen non ipſe, ſed alium authoritate pollẽtem exponere uoluit, (ne ob perſonæ ſuæ uilitatem conſilium ponderis minus haberet) ſi hic inquam laudatur: propterea quod non ſolum quid, uerum etiam à quo ea dicantur, quæ ad omnes pertinent, conſiderandum duxit: quanto rectius ego facio, quod ab eo argumento abſtineo, quod cum ampliſsimum ſit, & magnam requirat eloquentiam: à ſummis, & excellentiſsimis uiris tractari debeat. Itaque ad reliquas duas cauſas uenio (ne nimium ſim prolixus) quæ inſtituto noſtro magis quam hæc, cuius modo mentionem fecimus, fauere uidentur. Etenim quemadmodũ Sol almus luce ſua inferiorẽ mundum illuſtrat, nihil interim ab eodem ſplendoris recipiens: ita non dedignabitur, ut ſperamus C. T. noſtrũ opus illuſtriſsimo ſuo nomine exornare, illuſtrareq́;, etiamſi nihil, aut minimum ex illo ad C. T. redeat ſplendoris. Quanquam non omnino dedecori, quin potius laudi, & ornamento, quantum iudicamus, quocunque tandem loco à zoilis Tragi habeatur, fuerit. Cum namque hactenus inter Germanos noſtros tanto fauore exceptum fuerit: ut pleriq́; uel doctiſsimi omnibus cæteris hos de Stirpium natura

commentarios præferre non dubitarint, (abſit inuidia dicto) nobis pollicemur omnibus bonis, reiq́; herbariæ ſtudioſis exterarũ quoq́; nationum gratiſſimos futuros. Vnde non parum laudis, & exiſtimationis ad C. T. accedere poterit. Ciuis enim tuus eſt Tragus, nec uulgaris, & magno loco apud C. T. habitus. Ex quo intelligent omnes C. T. doctos homines amare, et fouere: ſummisq́; laudibus extollent C. T. uerè principem animum: qui cum eruditionis non ſit expers: eruditos quoq; & humaniores literas magni faciat. Norunt enim omnes, non ſolum eos, qui Eccleſiaſtico, & Scolaſtico munere in principatu C. T. funguntur, uerum etiã conſiliarios eiuſdem prudentia, ſapientiaq́;, & eruditione excellere. Sed quid de Conſiliariorũ, ludi moderatorum, et Eccleſiæ miniſtrorum eruditione dico? Cur nõ potius C. T. doctrinam qua ab ineunte ætate haud uulgari imbutam illam ſcimus, prædico? O populum fœlicem, cui talis princeps contigit: qui cum ſapientiſſimus ipſe ſit, ſapientes etiam habeat conſiliarios, doctosq́; in omni functionũ genere uiros. Neſcio ſanè utri gratuler: populo ne, cui pietas ipſa, & ſapientia præeſſe uidetur: an uero C. T. quæ tot, & ampliſſimis donis à Deo opt. max. ornata eſt. Sed quia, ut ante dixi, ingenij mei tenuitas, & uitæ conditio obſtant, quo minus laudes C. T. celebrare oratione poſſim: pergam deinceps, & reliquas exponã cauſas, quæ me eo impulerũt: ut C. T. hos de Stirpium natura commentarios à me latinitate donatos offerrẽ. Hoc enim perſuadeat ſibi C. T. ea me uerecundia præditum: ut nunquam ad ampliſſimam C. T. aulam acceſſurus, & C. T. quam intelligo nunc politicis, & grauiſſimis negotijs occupatam, interpellaturus fuiſſem: niſi me neceſſitas, cui nulla ratione obſiſtere potui, coë-

tui, coë-

tui, coegiſſet. Nam ut nihil magni, aut eximij in conuertendo hoc ſcripto præſtitiſſe me agnoſco: ita non paruo me expoſui periculo. Nullũ enim ſtudiorum genus exiſtit: quod plus laboris minus uero laudis, et præmij propoſitum habeat: ipſa authorum ex lingua hac in illam traductione. Ac ferendum quidem erat, ſi nihil illi gloriæ, & remunerationis accederet: modo non uituperationis, et calumniæ plurimum à malignis hominibus expectandum eſſet. Reperias etenim quamplurimos, qui cum ipſi Reip. in hoc ſtudiorum genere inſeruire, aut non poſſint, aut non uelint (fruges ut opinor tantum conſumere nati) alios, qui pro uirili in id incumbunt: ut ſpartam, quæ ipſis obtigit, exornẽt: repræhenſionibus ſuis, ac linguæ uirulentia, à cœptis nonnunquam deterreãt, auocentq́;. Atqui conatus horum, & fauore proſequendi, et promouendi erãt: debebantq́; inuſti rerum æſtimatores illi cogitare: id quod prudentiſſimè dictum à Græcis eſt: μωμεῖσθαι μὲν ῥᾴδιον ἐστὶν, μιμεῖσθαι δὲ πᾶν χαλεπόν. Facilimum enim eſt alienum opus reprehendere: ſed non perinde facile, aliquid ſimile, aut præſtantius elaborare, atq́; conficere. Præſertim in hoc curriculo: quod multis prodeſſe queat. Sed & inter doctiores (quod ualde deplorandum exiſtimo) nonnullos reperias: quibus nihil placet, niſi quod ipſi elucubrarũt: qui & alios ſiue pares ſibi, ſiue impares ferre nequeunt. Hinc illæ æmulationes, hinc concertationes, hinc calumniæ, hinc deniq́; conuitia: quibus mutuò ſeſe literati homines (ſi modo literati nominandi ſunt, qui ab omni humanitate ſunt alieniſſimi,) ſæpenumero conficiunt, proficiſcuntur. Vt quamplurima hodie ſcripta uidere ſit: quæ bonis, & modeſtis hominibus authores ſuos nulla alia de cauſa inuiſos reddant: quàm quod illi calumniæ potius, quàm ueri

tatis ſtudio digladiari uideantur. Proinde dubium mihi non eſt: quod multis doctiſsimis uiris, & ipſi Trago, (contra quem quoſdam calamum iam ſtrinxiſſe, nō ita pridem audiuimus) euenit, hoc me effugere nequaquam poſſe. Erunt namq;, qui quoniam Tragum lingua patria Germanis ſuis de ſtirpibus differentem ferre non potuerint: multò minus in linguam Latinam transfuſum eius opus tolerare uelint. Vnde quamcunq; illum calumniandi uel ab interprete, uel aliunde occaſionē arripere conabuntur. Quod uero ad meam attinet translationē: de qua in Præfatione ad Lectorem plura dicturus ſum: non dubito quin in aliquibus uel mentē authoris non ſatis expreſsiſſe, uel nō ſatis eleganter, ut decebat, reddidiſſe nonnullis uideri poſsim. Ac non diffiteor, eam me elegantiam, & perſpicuitatem ad hoc opus minimè attuliſſe: quam uel ipſe deſiderabā, uel alij expectabant: & inerūt fortaſſe aliqua magno quoq; huic operi errata. Sed meminerint hij, ingenui eſſe hominis, quæ emendanda ſunt emendare: neq; propterea ab uno, & altero errato uniuerſum opus damnare, dirisq; execrationibus proſcindere: et quod inuidorum eſt ingeniū, etiam benè dicta ſiniſtra interpretatione notare. Ex his quæ huc uſq; diximus princeps illuſtriſſime, (ne longius mea euagetur oratio) facile intelliget C. T. quo in loco res noſtræ uerſentur: quæ nobis ab iniquis noſtris pericula immineant: & quid à zoilis utriq; expectandum ſit. Nam, ut ante dixi, haud dubie mei quoq; mihi non deerunt Momi: præſertim, cum authorem plæriſq; inuiſum, in linguam latinam conuerterim. Quæ quoniam ita ſe habent: quid quæſo nobis reliquum eſt: niſi ut defenſorem, & propugnatorem, qui noſtram aduerſus maleuolos tueatur cauſam, quæramus? Neq; uero aliud quidq;

cupimus,

cupimus, niſi ut commentarij iſti ſiue germanici, ſiue latini, quo animo à nobis ſcripti, & conuerſi ſunt: eodem ab omnibus legantur, & iudicentur. Non enim in hoc æditi ſunt, ut uel authori, uel interpreti quidquam gloriæ adferant: alijs ue qui idem argumentum tractant, aliquid detrahant: ſed ut rei herbariæ ſtudioſis, ſi non excellentes, at nonnullas commoditates apportarent: nosq; inter eos inueniremur: qui pro uiribus Rempub. dono ſibi à Deo Opt. Max. collato iuuare uoluiſſe uiderentur. Ac nihil moramur, quo loco hæc noſtra habeãtur: ſicut nec inique ferimus, ſi ſcripta aliorum noſtris laboribus præferantur. Sit ſanè ſuus cuiq; honos: & quam quisq; authoritatem meretur, eam obtineat: modo facessant inuidia, & calumniandi ſtudium. Expoſui non tantũ commune utriusq; hoc eſt authoris, & interpretis periculum; uerum etiã quis noſter in æditione huius operis animus ſit, paucis, et obiter perſtrinxi: quò & iuſtam, & neceſſariam nos petere defenſionem. C. T. agnoſcat. Quare ut ambagibus, quas uerecundia in petionibus ingenuis hominibus ſuggerere ſolet, omiſſis, quod uolo paucis abſoluam: T. C. magnopere rogo, atq; obſecro, ut hos commentarios, qualescunq; eſſe alijs uideantur, aduerſus iniquos noſtros iudices tueri atq; defendere dignetur. Porrò in bonam ſpem uenio: nullam hoc in negocio nos repulſam paſſuros: neq; grauatim huius operis defenſionem C. T. ſuſcepturam eſſe. Neq; uideo (pace C. T. dixerim) qua ratione uel patrociniũ nobis recuſare, uel conſilium quo freti, quidquid id eſt, quod in hoc opere ornando præſtitimus, T. C. dedicare non dubitauimus, improbare poſſit C. T. Si enim uel authorem ipſum, uel opus reſpicere uelimus: cui potius nuncupanda erat, hæc Cõmentariorum Tragi trans-

latio: aut quis illius aduerſus uitilitigatores patronus magis legitimus eſſe potuit T. C.? Meminit haud dubie C. T. opus Germanicum in ditione C. T. cœptum, confectumq́;, ac illuſtriſsimæ Principi, et Dominæ. D. Elizabethæ, ex clariſsima Cattorum Principis familia prognatæ, matri C. T. Principi omnium uirtutum genere clariſsimæ, cum primo partu in lucem æderetur, dedicatum eſſe. Cui ergo idem opus iam latinum factum nuncupari iuſtius debuit, quàm T. C. præſertim linguam latinam haud uulgariter callenti? Iam cum Tragus ciuis C. T. ſit, & ciues ſuos defendere Principum uirorum peculiare ſit officium: etiam eorum liberi (quibus merito accenſeri debent hæ ſtudioſorum quaſi fœturæ, ac tanquam opellæ) non ſolum à principe ſuo ius ciuitatis habent: ſed etiam optimo iure defenſionem ab eodem ſperant, atq; expectant. Ego autem tametſi C. T. ciuis non ſim: tamen non tantum ciuibus tuis faueo, id quod officium qualecumq; quod in conuertendis Hieronymi Tragi commentarijs præſtiti, declarare poteſt: uerum etiam C. T. inſignia ornamenta ueneror, & ſuſpicio. Cumq́; ingenui homines quorumcunq; erga ſe ſtudium, & animi propenſionem laudandam ſemper exiſtimauerint: hanc animi noſtri quo erga C. T. affecti ſumus, ſignificationem gratam futuram ſperamus. Nec dubitamus, quin pro inſigni beneuolentia, qua tum bonas literas, & liberalia ſtudia, tum eorum ſectatores, & amatores C. T. complectitur, hoc quoque opus commendatiſsimum habituram. Quod cum fecerit, non ſolum nos, uerumetiam omnes rei herbariæ ſtudioſos, quibus hæc ſcripta, & tranſlata ſunt, immortali ſibi deuinciet beneficio. Sed ne plus æquò C.

T·moleſti

Digitized by Google

T. moleſti ſimus, finem epiſtolæ noſtræ imponimus: ſi prius C. T. rogauerimus: ne in malam partem noſtram interpretetur importunitatem. Precamur autem Deum Opt. Max. æternũ Domini noſtri Ieſu Chriſti patrem: ut gubernacula rerum, quæ C. T. commiſit, ita fortunare dignetur: ut ad gloriam ſanctiſsimi eius nominis, & C. T. ac ſubditorum omnium æternam ſalutem cedant, Amen. Argentinæ, anno ſalutis M. D. LII. menſe Martio.

Clementiæ Tuæ

deditiſsimus

David Kyberus
Argentinenſis.

DAVIDIS KYBERI AD CANDIDVM LECTOREM PRAEFATIO.

VIDEO PLERISQVE, HVMANISSIME LECTOR, qui authores uel conuertendos, uel enarrandos ſuſceperunt, cum fere morem eſſe: ut quædam in laudem tum authoris, tum libri præfentur. Ego uero in præſentia neq; de authore, neq; de opere eius quicquam dicere conſtitui, non tantum quia vino uendibili ſuſpenſa hedera opus non eſt, ut uulgatum habet prouerbium: uerumetiam quia & authoris noſtri, & diuiniſſimæ rei herbariæ cognitionis laudes copioſeq; in præfationibus duabus, quæ ſequuntur, expoſitę ſunt. Itaq; omiſſis his ad alia pergemus, & de verſione noſtra nonnihil dicemus. Hanc equidem nõ oſtentandæ eruditionis, (quam nullam, aut perexiguam nobis ineſſe ſatis ſcimus) aut gloriæ aucupandæ gratia ſuſcepimus: ſed eo nomine (quod norunt & D. Vuendelinus, & D. Tragus alijq; nonnulli, qui eius rei mihi authores fuere) ut, quemadmodum noſtris germanici, ita exteris latini de ſtirpibus Tragi commentarij prodeſſent. Cum namque ingratitudine & inuidia nihil magis deteſtandum mortales ducant, ſane non uideo, quo pacto utriuſque ſceleris ſuſpicione liberare nos queamus, ſi quæ noſtra profert Germania, quorum ad omnes ex æquo pertineat utilitas, ea alijs communicare nolimus. Atqui niſi omnium ingratiſſimi uideri uelimus, negare non poſſumus ab exteris nationibus cum in omni bonarum literarũ genere, tum uero in re herbaria plurimos, & præſtantiſſimos in Germaniam noſtram inuectos libros. Iam ut non tantum gratitudinis ſignificationem aliquam demus: uerum etiam hos qui ſumptibus, & laboribus in id incumbunt, ut quam ampliſſimis nos ſibi deuinciant beneficijs, ad tam diuina, & utilia ſtudia magis magiſq; incitemus, & incendamus, æquum eſſe iudico, ut & nos illis candide noſtra impertiamus. Eo certe ſtudio Latinitati hos commentarios donare uoluimus: ut intelligant omnes nihil nobis prius eſſe: quam ut & noſtros homines & quoſcunque alios noſtra iuuemus opera. Proinde rogamus omnes rei herbariæ ſtudioſos, ne uel temere, uel inuidioſe, ſed ut candide, & in bonam partem noſtros labores, bono animo à nobis ſuſceptos iudicent, interpretenturq;. Tametſi enim eam perſpicuitatem, elegantiamq; orationis, ad hoc opus minime attuli, quam res ipſa poſtulabat: tamen optima fide in his commentarijs conuertendis uſum me eſſe intelliget, quicunq; Latina noſtra cum Germanicis contulerit. Ac non dubito quin æquos iudices habiturus ſim eos qui labores noſtros penitius introſpexerint, candoriſq; uel minimum habuerint. Nam

reliquos

reliquos qui omnia reprehendere ſolent, aut certe nil niſi errata, & uitia arripere, quo prauitatem, ingenij ſui quod malum eſt & coniunctione quadam malis quam bonis plus afficitur, fœlicius prodant, negligendos prorſus exiſtimo. Quod ſi hij omnino pergant nobis eſſe moleſti, hoc unum illis imprecabimur, ut & ipſi aliquando tantum laboris in eiuſmodi ſtudio conſumere cogãtur, quantum nos ad conuerſionem iſtorum commentariorum inſumpſimus. Cæterum luce clarius apparebit (ut puto) non tam facile eſſe proprios labores ſuſcipere, quam alienos reprehendere. Ac non dubitarim ſi tam prodeſſe Reipub. cuperent, quam eos, qui hoc pro uiribus conantur reprehendere parati ſunt, quin longe candidius alienos eſſent iudicaturi labores. Sed relinquamus hos ſibi, qui admoneri ſe non patiuntur. Nec illorum iniquitatem, quæ non magis alijs nocet, quam ſeipſam prodit, morari ingenuos homines decet. Nos ad inſtitutum noſtrum accedamus. Nam quid in hoc opere præſtiterimus: & quæ in translatione noſtra candidum lectorem obſeruare uelimus, paucis præfationis loco præmittere operæ pretium duximus. Primum ergo ſciat humaniſſimus lector, bona nos fide (quod Interpretis officium eſſe ſentimus) id reddidiſſe, quod Germanici habebant Commentarij: nullis quod equidem ſciam, omiſſis, pauciſſimis uero mutatis. Nihil enim immutare uoluimus, niſi ubi uel ordo, uel perſpicuitas, quæ duo in omni oratione magnum habent momentum, id requirere uidebantur. Neq; enim ita uerbis alligatum atq; aſtrictum interpretem eſſe oportet, ut ab illis diſcedere interdum non liceat, præſertim ubi linguarum, & phraſeωs diſſimilitudo nos admonet, urgetq;. Quam autem à Latina phraſi Germanica interdum diſcrepet, nemini qui utramq; linguam callet, arbitror eſſe obſcurum. Adde quod author ipſe mutandi, ſubtrahendi, & ad probatiſſimorum ſcriptorum exemplaria corrigendi hos commentarios poteſtatem mihi fecerat, maxime quod ad nomenclaturas attinet. Quanquam in alieno libro, tantum iuris mihi ſumere, neque etiam tantum iudicio meo tribuere uolui, ut quod ad rem ipſam attinet mutare quicquam conarer, niſi ubi manifeſta me cogerent errata, à quibus neminem mortalium plane liberum eſſe iudico. Et fidelis interpretis eſt, ſummum ſtudium, maximamq; adhibere diligentiã, ut quoad eius fieri poteſt, non ſolũ proprijs uſitatiſq; in cõuertendo utatur uerbis, uerum etiam errata, quæ uel oculatiſſimis quandoque obrepunt, è medio tollat. Iam neque nomenclaturas, in quibus ſæpe prolixus eſt Tragus, caſtigare, mutare, aut abrogare uolui, tum quod iudicio meo, quoniã ſolus in uaſto hoc opere laborabam, nequaq; fiderẽ, tum etiam quia pleriq; ſuas afferebant cauſas, ob quas hæc omnia eſſent relinquenda. Quos enim prolixitas hæc offendit, illi uno, & altero nomine obſeruato, reliqua legendo præterire poſſunt, & ad uirium explicationem properare. Rurſus

quibus

quibus grata eſt diligens rerum inueſtigatio, illi habebunt quod legant: Mihi certe, ut ingenue fatear quod ſentio, inter conuertendum, perſæpe moleſta fuit tam prolixa de nominibus diſputatio, dum tot authores, quorum teſtimonijs frequentiſſime Tragus utitur euoluere cogor: ſæpe etiam iucunda fuit. Non raro ſuperuacanea, ſæpiſſime uero utiliſſima & neceſſaria uiſa eſt. Porro adiecimus nos quarundam plantarum hiſtorijs Hebraica nomina, non quæ ipſi cõfinxiſſemus, quod nonnullos feciſſe uideo, ſed ea maxime quæ uel in Biblijs, uel Rabbinorum, & Talmudiſtarum ſcriptis extarent: ideoq; ubiq; fere teſtimonia locorum, unde ea deſumpſiſſemus, adiecimus. Verum enimuero ex Phriſio ab initio quædam mutuati ſumus, cuius nos poſtea pœnituit, cum perpenſo illius ſcripto nihil illo inſulſius extare deprehendimus. Non pauca autem apud Hebræos inuenimus uocabula, quæ Serapionis plantarum appellationibus exacte reſpondent, ut uidere potes in Mandragoræ, Citri, & quarundam aliarum plantarum hiſtoria. Oramus autem rei herbariæ ſtudioſos: ut æqui, boniq; faciant hanc noſtrã opellam, quam aliquando Deo fauẽte, ubi plus otij nacti fuerimus, expolire, atque exornare ſtudebimus. Cæterum dum ex Dioſcoride teſtimonia adducimus: Vergilium Marcellum in capitum diſtinctione, Ruellium uero in verſione ſequimur. In Theophraſto citando nonnunquam Græci exemplaris in quo decem de plantarum hiſtoria extant libri, interdum Gazæ, qui nouem tantum libros conuertit, partitione uſi ſumus, cuius rei lectorem admonere placuit, ne hæc illum diuerſitas turbaret. Diligenter autem & ſummo ſtudio rei herbariæ ſcriptorum loca, quæ ab Authore adducuntur, in omnibus capitibus annotauimus: ut ſi minus hæc noſtra translatio quibuſdam ſatisfaciat: ad primos fontes ſe conferre poſſint. Nam licet pro uirili, propria, & rei herbariæ accommodata phraſi, ſingula reddere conatus ſim: tamen fieri non poteſt, ut in tam ampla materia aliquando non peccetur: id quod doctiſſimis uiris contigiſſe uidemus. Hermolai enim Barbari translationem ſæpe emendat Marcellus Vergilius, & hunc non raro Manardus & Ruellius corrigunt: ſicut nec ipſam Ruellij conuerſionem in omnibus eruditis placere uidemus. Quid mirum ergo ſi idem mihi aliquando uſu ueniat: quod doctiſſimis quoque accidiſſe perſpicuum eſt. Nolim tamen ſciolos (eruditorum enim limam non ſubterfugio, quin imò gratias magnas illis habebo, ſi non ſolum erudite, ſed & candide errata noſtra emendent) impetu quodam, & temeritate noſtra inuadere, quæ quanto nobis labore conſtiterint, quantáq; diligentia uſi fuerimus, dum in conuertendis his commentarijs, quindecim ad minus rei herbariæ ſcriptores perlegimus, phraſimq; eorum imitari conati ſumus, & nos experti ſumus, & alij teſtabuntur, qui & ipſi in hoc ſtudiorum curriculo aliquando uerſati ſunt.

ſunt. Qui ergo adeo præcipitis ſunt iudicij, ĳ prius reliquos euoluant herbarios tam ueteres, quàm recentiores, ac diligenter noſtra cum Germanicis conferant, poſtea iudicent, ſed cum candore, & æquitate. Cæterum conſilio excellentiſſimi Medici Domini Conradi Geſneri, libellum Benedicti Textoris, cuius argumentum, & uſum facile ex inſcriptione, & Præfatione cognoſces, coronidis uice adiecimus. Subiunximus & ſenos indices, ſumma à nobis confectos diligentia. Quod ſi non per omnia uotis reſpondeant: ignoſcat nobis candidus lector. Nihil enim adeo elaboratum conficiunt homines, quod non aliqua parte imperfectionis particeps ſit. Et cogitet humaniſſimus lector ſolum me, & alijs ſtudijs, pluribusq́ negotijs occupatum hæc Commentaria in lucem ædenda adornaſſe: nec aliorum auxilio adiutum, niſi duorum adoleſcentum, qui uno, & altero indice colligendo auxiliares nobis manus præbuerunt. Hæc ferè ſunt, quorum candidum lectorē admonere uoluimus. Et quia longis in hoc opere abſoluendo laboribus defatigati, ac fracti propè ſumus: hic ſubſiſtemus, rogantes rei herbariæ ſtudioſos, ut hilari fronte noſtros labores ſuſcipiant: & Tragum uirum bonum ac bene de hoc ſtudij genere meritum, ea beneuolentia, qua uiros integerrimos, & Reipub. utiliſſimos complecti ſolemus, proſequantur. Vale.

CONRADI GESNERI MEDICI TIGVRINI AD REI MEDICAE STVDIOSOS PRAEFATIO,

in libros de natura Stirpium Hieronymi Tragi, in qua enumerantur qui de plantis quouis modo in hunc uſq; diem aliquid literis prodiderunt.

NON PARVA HAEC SAECVLI NOSTRI PER Dei gratiam fœlicitas eſt, quod partim noſtra, partim patrum noſtrorum memoria, literarum artium atq; ſcientiarum fere omnium indigna, tum in uerbis tum in rebus, & rerum cognitione barbaries, à bonis & eruditis uiris depelli, & priſtinus Græcæ Latinæq́; linguarum nitor in integrum tanquam poſtliminio reuocari & reſtitui cœpit. Vnde mox omnes ſcientiarum theſauri, linguarum ceu clauium & inſtrumentorum uſu, patefacti, & optima uariarum rerum in ſacris humaniſq́; literis cognitio, à qua priorum aliquot ſæculorum homines iamdiu excluſi erant, bonis & ſtudioſis omnibus tanquam in penetralia admiſſis, reſerata communicatáq; eſt. Eodem autem tempore ut reliqua naturalis philoſophia & Medicina, ſic & ſtirpium hiſtoria paulatim renata, diuerſiſq; nationibus quaſi certatim exculta eſt, ita ut nullo unquam ante nos ſæculo ad tantum faſtigium perueniſſe uideatur. Quamuis enim multa à ueteribus tradita nobis incognita ſunt, uel quia illi deſcriptiones ſingulorum accuratas non reliquerunt, uel quia regiones noſtræ non proferunt: multo plura tamen alia medicamenta, in plantarum genere imprimis, priſcis ignota, certè non prodita, ætas noſtra agnoſcit & uſurpat fœliciter. Verum eſſe quod dico facile cõſtabit, illi qui numerum ueterum pharmacorum, quæ pleraq; omnia Dioſcorides deſcripſit, & rurſus eorum quæ hodie ab hominibus eruditis notata, & literis illuſtrata ſunt, inter ſe contulerit. Neq; id mirum, facile enim maiorum inuentis pauca ſemper paulatim adijciuntur: & ut Aſcræus ille ait, pauca etiam ſæpius adiecta, magnum deniq; cumulum efficiunt.

Quoniam uerò illorum qui rem herbariam & uniuerſam plantarum hiſtoriam prodiderunt, auxerunt, illuſtrarunt, per diuerſa tempora, nationes, & linguas magnus eſt numerus, nomina ſingulorum, quotquot memoria complecti & ab alijs memorata colligere in præſentia potui, ordine quodam recenſere uolui. Primum igitur Græcos, deinde Latinos ueteres, tertio Arabes, quarto recentiores, qui tum latinè tum alijs linguis hodie uulgaribus ſcripſerunt, literarum in ſingulis ſeriem ſecutus enumerabo. Nam temporum ordo in multis ignotus nobis eſt, & quinam alijs doctius aut utilius ſcripſerint iudicium tum difficile tum inuidioſum. Poteram

eos pri-

eos priuatim numerare quorum ſcripta extant: poteram pro ipſa tractationis differentia catalogos inſtituere. ſcripſerunt enim quidam grammatice tantum, ut nos in catalogo noſtro, ubi nomina ſolum interpretamur. alij hiſtoricè, ut Oribaſius ex Dioſcoride: & nos quoque in hiſtoria noſtra, deſcriptionibus tantum expreſſis, facultatibus uero omiſſis pręterquam communibus quas pauciſſimis efferri licebat. Galenus & eum ſecuti, Aëtius, Ægineta, uires & facultates ferme tantum expoſuerunt, hoc eſt, modice ſcripſerunt. alij philoſophice & phyſice, ut Ariſtoteles, Theophraſtus, & ſi qui alij plantarum genera, ſpecies, differentias, & partes ſecundum locos communes diſtribuerunt, aut cauſas inueſtigarunt. eſt enim Phyſica quoq; deſcriptio duplex, illam hiſtoricam, hanc ætiologicam Græci uocant. utroq; modo ut Ariſtoteles animalium, ſic ſtirpium Theophraſtus hiſtoriam proſequitur. Quidam deniq; ruſtice, ut Geoponicorum & Cepuricorum authores, qui ſationes, plantationes & cultus uarios docuerunt. Alij forte etiam aliter, ut qui de coronis & floribus ſcripſerunt, quiq́; de odoribus, κοσμητικῶς, ἰατρικῶς, συμποσιακῶς, & (ut ita dicam) ἡδυπαθικῶς. Poſſunt & βαφικῶς tractari, ſi quis eas explicauerit quæ tinctoribus & pictoribus utiles ſunt. Aliqui illas tantum attigerunt quæ cibi aut condimenti uſum præſtant, μαγειρικῶς, ὀψαρτυτικῶς, καὶ περὶ ἐδωδήν. Qui de plantis magice & ſuperſtitioſe ſcripſerũt, ut Orpheus & Democritus, quem ſæpe deridet Plinius, indigni ſunt mentione. Sunt qui ex ſupradictis modis, duos tresúe aut plures coniunxerint. Sunt quorum ſcripta partim extent, partim amiſſa ſint. Quamobrem non inueni commodiorem ſimul facilioremq; rationem, quam alphabeticam: cui hoc etiam accedit commodi, quod nihil opus ſit eadem diuerſis in locis repeti, id quod omnino faciendum fuiſſet tractationis diſcrimen ſequenti: ut in Theophraſto, qui non phyſice tantum, idq́; bifariam, ut dixi, de plantis agit, ſed etiam hiſtorice & medice paſſim, & ſimiliter in alijs pluribus. Porro licet nonnulli recentiorum parum Latine aut docte ſcripſerint, & erudito hoc ſæculo ab omnibus contemnantur, nolui tamen illos ſilentio præterire, quod harum rerum ſtudioſi & curioſi homines, in pleriſque omnibus etiam barbaris libris (quos ab ijs ſolis qui iam iudicio ualent, optimis legendis primum exercitati, uerſari uelim) non inutilia quædam reperturi ſint, quamuis & pauca, & uix digna fortaſſis ea temporis iactura quæ in iſtis inquirendis inſumitur. Sed quidam adeo curioſi ſunt, ut quodcunq; ſtudium ſibi excolendum ſumpſerint, in eo ut excellant, minutatim omnia perquirant. Mihi quidem ipſi hæc authorum commemoratio iucunda eſt, & gratitudinis quoddam officium cuique pro ſcriptis & lucubrationibus ſuis, quibus poſteritati conſultum quantum in ſe eſſet quiſq; uoluit, hiſce enumerandis ferme præſtare mihi uideor.

GRAECI QVI DE PLANTIS SCRIPSERVNT.

A ÆTius, uide in Cl. Galeno.

ALExander Magnus, quære in Herme.

ALExias rhizotomus, in Thraſya dicetur.

ANAxagoras phyſicus Philoſophus citatur à Theophraſto de Hiſt. 32. ubi de generatione plantarum agit.

ANDreã qui multa ſuperſtitioſè & arroganter ſcripſit, relinqui ſuadeo: & multò magis Pamphilum, qui ne in ſomnis quidem unquam uidit ſtirpes illas, quarum effigies deſcribere conatur. Tales enim homines, ut et Tarentini Heraclides eos comparabat ſimillimi ſunt præconibus, qui fugitiui alicuius mancipij, etiam nunquam ab eis conſpecti, notas quas auditu acceperint deſcribunt: & tanquam incantationis alicuius uerba proferunt, ne ſi proxime quidem aſtaret, illum quem deſcribunt cogniturí, Galenus. Κρατεύας ὁ ῥιζοτόμος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἰατρὸς (hi enim cæteræ diligentius hanc partem tractaſſe uidentur) utiliſſimas radices multas herbasq; aliquot inde ſcriptas reliquerunt. Veruntamen pro antiquioribus teſtandũ illud eſt, in paucis quę tradita ab eis fuerunt, quod exactum erat eos tradidiſſe, Dioſcorides.

Brunfelſius Andream Chium herbarum ſcriptorem in primo Dioſcoridis libro memorari aīt: ego Chij cognomen (ut ſic appellem quod gentile eſt) nuſquam legiſſe memini. Nam Plinius etiam Andreã medicũ per ſepe citans, primum libro uiceſimo, deinde ſex proximè ſequentibus, patriæ nomen, quod equidem ſciam, nuſquam adiecit.

Andream medicum de ſerpentibus, & de ijs quæ falſò creduntur ſcripta quędam reliquiſſe author eſt Athenæus, Eiuſdem libri qui Νάρθηξ inſcriptus ſit meminit Scholiaſtes Nicandri in Theriacis.

Androcides animaduerſa braſſicæ natura uiti infenſa. ex eadem remedium contra uinũ & ebrietatem inuenit, Theophraſtus circa finem libri quarti de hiſt. pl. & ex eo mutuatus Plinius 17.24. qui raphanũ uocem Gręcam reliquit, Gaza melius braſſicam tranſtulit. Idem nimirum fuit Andracydes, quando & temporis ratio congruit, qui (ut refert Plinius 14.5.) ad regẽ Alexandrum ſcripſit: Vinum potaturus, o rex, memento te bibere ſanguinem terræ, &c.

ANdrotion author eſt myrtum & oleam maximè purgatione egere, Theophraſt. de hiſt. plan. 2.8. Idem à Varrone & Columella nominatur inter rei ruſticæ ſcriptores quorum patria ignoratur: item à Plinio inter eoſdem, libro 8. & 10.14.15.17 18.

ANtigoni cuiuſdam uerba de lauro & dauco refert Nicandri Scholiaſtes in Teriacis.

APpollodorus de odoribus ſcripſit, Plinius lib.21. & 13. Idem lib.20. & 24. Apollodorum Tarentinum & alterum Citienſem, ambos medicos commemorat.

APpollonius medicamenta parabilia conſcripſit, Galenus in præfatione lib. 6. de ſimplicibus, ubi ſimplicium pharmacorum ſcriptores enumerat. Non exprimit autem cuias is fuerit, cum plures hoc nomine medici fuerint, ut Antiocheni duo, Memphites, Pitançus, & quart⁹ cognomento Mys. Memphytem quidem aliquid de plantis condidiſſe ex Scholijs in Nicandri Theriaca conſtat. Claudij Appollonij medici ſecundo de antidotis Galenus meminit. Sed parabilium remediorum ſcriptores alij etiam plures ſunt, qui non ex profeſſo de ſtirpibus, ſed obiter quædã de eis prodiderunt.

ARchigenes inter recentiores medicos in therapeuticis ſuis libris multa paſſim de uſu remediorum ſcripſit Galenus.

ARchilochus cytiſum ait utilem eſſe pecori, quia lac auget, Nicandri Scholia in Ther.

ARiſtenas ceu qui de plantis aliquid ſcripſerit, Ibidem.

ARiſtogiton anonymon herbam celebrauit, Plinius.

ARiſtophilus pharmacopola Plataicus uires quaſdam herbarum mirabiles compertas ſibi eſſe dicebat, Theophraſtus de hiſt. plant. 9.19.

ARiſtotelis de plantis libri obſcuri ſunt, propter illam per diuerſas linguas mutationẽ obſcuriores etiã facti. Tranſtulit eos Andreas de Lacuna, & alius quidam innominatus. Citantur alicubi ab Athenæo. Noui Auguſtini Niphi coniecturam, qui Theophraſto adſcriptos libros Ariſtotelis eſſe putat: & duos illos breues Ariſtoteli attributos, Theophraſti eſſe non probo.

Ariſtotelis problemata de ſtirpium genere & oleraceis, problematum eius ſectione 36. leguntur.

ASclepiades medicus citatur à Plinio libris 7.15.20. & alijs ſeptem deinceps. Plurima autem de eo ſcribit lib.26. cap.3. item lib.7. cap.37. & lib. 25. cap 1.

Nemo æque de omnibus medicamentis ſimplicibus ſcripſit, ac Dioſcorides, niſi quis etiam Tanitrum Aſclepiadis (Τάνιτρον τὸ Ἀσκληπιάδου) laudet: qui ſane meretur laudari, præterquam in ijs ubi cauſas rerum aſſignare conatur, Galenus. Ego Tanitrum libri alicuius inſcriptionem eſſe, conijcio, cuius author ſit Aſclepiades.

ASclepiodotus Alexandrinus à puero ferebatur prõptiſſimi inter æquales ingenij & doctiſſimus eſſe, ita ut curioſius de quauis re obuia interrogaret ſiue naturali ſiue artificiali. Itaque breui tempore omnino perceperat tum colorum quibus tinctores utuntur mixtiones omnes, & omne genus tincturæ ad ueſtes pertinentes, item innumeras lignorum differentias, &

quomodo fibræ ipſarum ſecundum rectum differrent, aut quomodo contextæ eſſent. Quin & lapidum herbarumq́ uariæ facultates ac ſpecies, tum communiũ tum rariorum, omnibus modis ab eo inquirebãtur ac inueniebantur. Quamobrem multum negotij faceſſebat rerum ſingularum profeſſoribus, ſæpe illos conueniens, & ſingulatim quam accuratiſſime inquirẽs. Plantarum quidem hiſtoriam maximi faciebat: & magnis etiam animalium, partim ipſe ſuis oculis perdiſcens & explorans quantum poterat, partim inquirens ab alijs quam diligentiſſime, & omnia de ijſdem ueterum ſcripta perlegens &c. Suidas.

B BAſſus Tylæus, uide in Sextio Nigro.

Iulius Baſſus (homo Romanus aut Latinus ſaltem,) Græce de medicina ſcripſit, citatus à Plinio lib. 24. & 26.

BIon Solenſis citatur à Plinio cum alibi, tum libris 14. 15. 17. 10. in quib⁹ de uitibus, arboribus & agricultura docet, & libro 28. Cæcilius Bion qui ſcripſit περὶ δυνάμεων, inter externos: Cæcilius uero medicus ſimpliciter libro 29. inter Latinos authores.

C CÆcilius, lege Bion.

CAllimachus & Mneſtheus medici apud Græcos de coronis priuatim ſcripſere, quæ nocerent capiti, Plinius 21. 3.

Callimachũ de trifolio ſcribentẽ Nicandri interpres in Theriacis citat.

CAſtritius, Ceſennius, & Firmus Cepurica, i. de re hortenſi ſcripſerunt, Plinius lib. 19. inter Latinos authores.

CEſennius in Caſtritio dictus eſt.

CHæreas Athenienſis aliquid de plantis ſcripſit, circa carduos & ſpinas diligentiſſimus teſte Plinio lib. 20. cap. 23. Citatur & ab eodem libris 8. 12. 14. 10. 17. 18.

Chryſippi uolumina referta herbarum mentione inuenimus, Plinius. Idem lib. 20. Chryſippus medicus, inquit, priuatim uolumen Braſſicæ dicauit, per ſingula membra hominis digeſtum.

CL. Galeni libri doctiſſimi de ſimplicibus medicamentis extant undecim, pro quibus ut plurimum illi debere nos fateor: ita miror tam doctum & excellentem hominem, & diuitijs omniq́ occaſione noua experiendi affluentem, non ſolum tamen plantas nouas nullas deſcripſiſſe, neque ueterũ nomina ſui ſæculi, aut aliarum linguarum nominibus interpretatum eſſe, uerum etiam plurima à Dioſcoride alijsq́ tradita præterijſſe. Quod forſitan fecit, quod in ipſa arte elaboranda plus temporis ponendum exiſtimaret, & materiam medicam ſatis abunde nobis ſuppetere, magisq́ ut ea quę in promptu & communia ſunt penitius cognoſceremus ſecundum primas & ſecundas ſingularum qualitates, & inſuper experientiam, opus eſſe putaret, quam multis, uarijsq́ & incertis nouis abſque fine perquirendis occupari.

cupari. Hæc excuſatio etiamſi alicuius momenti eſt, non omnino tamen mihi ſatisfacit. nam ne in illis quidem quæ tradit, experientiam ſuam nobis approbat: cum in plurimis appareat eum de facultatibus ſtirpium, earumq́; gradibus, ut uocant, non eo quo debebat modo pronunciare, à primis qualitatibus ad ſecundas progrediendo, aut ex guſtu & ſapore de eis iudicando: ſed uice uerſa, ex ſecundis qualitatibus quas Dioſcorides aliiq́; eis attribuunt, de primis iudicium ferendo: quod ut fieri aliquando poteſt, cum ſimplices remediorum ſunt facultates, ita cum eadem partibus & uiribus diuerſis conſtant, fieri non poteſt, multo minus uero ex tertiis qualitatibus ſecundas ac primas inuenire eſt, at ſecundas & tertias ex primis, facilius atque certius. Hinc equidem coniicio plantas illas in quibus eum iudicandis quo dixi modo errare contigit, uel ignotas ei prorſus, uel per negligentiam uel quod nimium ſuo iudicio tribueret, inter ſcribendum non guſtatas eſſe, aut ullo experimento probatas. Hæc & noſtra iam olim fuit ſententia, & poſtea Valerium Cordum, & alios quoſdam à ſimplicium medicamentorum cognitione laudatos homines ſimiliter ſenſiſſe intellexi. Eandem reprehenſionem & maiorem etiam merentur, Ægineta, Aëtius, & Oribaſius, qui ſimiliter ut Galenus aliorum ante ſe multa medicamenta omiſit, ſic ipſi multa Galeni, & inſuper tantum eius authoritati tribuerunt, ut ne latum quidem unguem ab eius iudicio uſquam diſceſſerint, & nihil fere prorſus de ſuo adiecerint: ſed omnia ſua ex Galeno uel iiſdem uerbis, uel breuius aliquanto repetierint. Itaque hac in parte multo magis laudauerim Arabes, qui inter cætera quæ à Græcis mutuantur, multa paſſim de ſuo & Græcis incognita addiderunt. ſed his ut hoc facerent maior occaſio fuit, ut qui in alia orbis parte, & poſteriores tempore uixerint. Attribuitur etiam Galeno de ſimplicibus liber ad Paternianum qui latine tantum & ſi parum latine circumfertur, nullo interpretis nomine adiecto: neq́; equidem ex Græco translatum puto, Græce non extat. Capita ſunt 299. enumeratis ordine alphabeti Latini medicamentis. Inſunt Barbara quædam & Arabica uocabula. Nihil fere, ni fallor, in eo legitur quod non ab aliis authoribus melius & purius traditum habeamus. Item de centaurio minore libellus.

Galeni librum de 46 plantis habemus cum commentario Humain, Gentilis.

CLeodemi ſententiam de generatione plantarum adfert Theophraſtus de hiſto. pl. 3. 2. ubi Græce κλειόδημος legitur, alibi uero κλείδημος, Clidemus, ut lib. 5. cap. 12. de cauſis, ubi de morbis arborum loquitur: & eiuſdem operis libro primo cap. 10. cauſam inquirens cur calida hyeme potius germinent, æſtate frigida.

CLeophanti medici nomen frequēs legitur in hiſtoria Plinii à libro 20.

uſque ad 27. lib. 26. uini rationem ab eo illuſtratam ſcribit: & alibi uixiſſe eum ante Aſclepiadem.

CRateuas, Dioniſius, Metrodorus, de herbis Græce ſcripſerunt, ratione blandiſſima, ſed qua nihil pene aliud quam rei difficultas intelligatur. Pinxere namque effigies herbarum, atque ita ſubſcripſere effectus. Verum & pictura fallax eſt, & coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione naturæ, multum degenerat transſcribentium ſors uaria. Præterea parum eſt ſingulas earũ ætates pingi, cũ quadripartitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti, quoniam ſatis uidebatur poteſtates uimq́; demonſtrare quærere uolentibus, Plinius: à quo paſſim citatur lib. 20. & ſeptem proxime ſequentibus.

Crateuas rhizotomus, diligenter quidem ſcripſit quæ ſcripſit de radicibus & herbis, ſed multa præterijt, Dioſcor. Galenus reprehendit illos qui herbarum et aliorum remediorum cognitionẽ ex libris et deſcriptionibus, quam præceptoribus repetunt: & ſimiles eos ait eſſe τοῖς ἐκ τῶν βιβλίων κυβερνήταις, id eſt, nauium gubernatoribus qui artem ex commentario aliquo hauſerint. Si quis tamen, inquit, huiuſmodi deſcriptionibus egeat, nemo tam miſer (aut imperitus) eſt, qui in Dioſcoridis, Nigri, Heraclidæ, Crateuæ, & aliorũ q̃plurimorũ qui in arte iſta conſenuerunt, libros ſit neglecturus.

CRateuæ ῥιζοτομικὸν Nicandri Scholiaſtes in Theriacis allegat: ubi etiã legimus inueniſſe eum Thapſum herbam in Thapſo inſula una Sporadum.

Extat ad ipſum Hippocratis epiſtola, quæ eũ laudat tanq̃ optimũ rhizotomon, q̃d & ipſe exercitatus ſit in hac arte, & à maioribus eam acceperit.

D DAlion herbarius citatur à Plinio lib. 20. cap. 17. & ſequentibus aliquot libris, & in iiſdem etiam DAmion medicus.

DAmocrates trimetris iambicis iberidem herbam celebrauit in libro qui Clinicus inſcribitur, quos recitat Galenus libro 10. de comp. phar. ſec. locos in cura iſchiadicorum, alibi etiam tum eodem in opere, tum in eo q̃d eſt de compoſitione ſecundum genera, & libro ſecundo de antidotis, uerſus ipſius de medicamentis quibuſdam compoſitis refert.

Seruilius Damocrates inuentor & buccinator herbæ quam iberida appellauit, qua cum omnes ſuos ægros curabat, Plinius 25.8.

DEmocritus peragratis Perſidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptiq́; magis, uolumen de herbarum effectu compoſuit, & ſimiliter Pythagoras, Plinius. Citatur Democritus apud Theophraſtum de hiſt. plant. 1. 8. & de cauſis 2.16.. & 6.1. Ex duobus quidem prioribus locis ipſum etiam de plantis, quod ad cauſas, literis mandaſſe nonnihil ſatis clarum fit.

Democritus in libro Chirocinetãm inſcripto de herbis quibuſdam magicis mirabiles effectus tradit, quos repetit Plinius 24.17.

DIago-

DIagoram medicum de plantis aliquid compoſuiſſe apparet ex frequenti eius citatione apud Plinium libris 12.13. 20.& ſequentibus aliquot. Libri quidem uiceſimi capite 18.mentionem eius facit in opio ſeu papaueris ſucco parando.

DIeuches multa obiter de uſu remediorum ſcripſit in therapeuticis ſuis uoluminibus, Galenus, Citatur etiam paſſim a`Plinio lib, 20.& ſeptem deinceps. De Braſſica priuatim ſcripſit, eodem teſte.

DIocles Caryſtius rationalis ſectæ medicus & herbariæ medicinæ ſtudioſus fuit, aliquoties citatus a`Galeno, Plutarcho, Scholiaſte Nicandri in Theriacis: item a`Plin.lib.20.& 7. ſequentibus.

Dioclis Caryſtij uolumina, qui ſecundus ab Hippocrate ætate famaq́ extitit, referta herbarum mentione inuenimus uolumina. Plinius 26.2. idem Galenus teſtatur. Athæneus huius Dioclis ὑγιεινὰ citat.

DIodotus, Niger, & Petronius medici, Aſclepiadę omnes, cōmentarios de uſitata materia medica ſcripſerūt, &c. Dioſc. uide in Nigro. Plinius libro 20. circa finem capitis octaui, Petronius Diodotus (inquit) qui Antilegomena ſcripſit, in totū damnauit ſerin, multis modis arguens. Eundē (Petroniū Diodotū) aliq̃ties libris quatuor ſequentibus nominat, & Diodoti Empirica lib, 20. cap. 12.

DIogenes Phyſicus philoſophus citatur a`Theophraſto de hiſt. plant. 3. 2. ubi de generatione plantarum agit.

DIonyſius ſcriptor περὶ φυτῶν memoratur a`M. Varrone de re ruſti. 1. 1. Plinius Dionyſium effigies herbarum pinxiſſe ait, ut in Crateua recitaui. Idem alibi ſępe in plantarum mentione Dionyſij medici authoritate utitur, libris 12. 13.20.& ſeptem deinceps, & Saluſij Dionyſij medici libro 32, cap. 7. ex ramis remedium deſcribens.

Dionyſij ῥιζοτομικά, Nicandri in Theriacis Scholiaſtes adducit.

DIoſcorides, uide Pedacius.

DIphilus Siphnius medicus reliquit librum de alimentis, uel ut Athenęus citat περὶ τῶν προσφερομένων, τοῖς νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσιν, in quo multa paſſim de ſtirpibus & alimento ex eis docuit.

EPænetus de oleribus ſcripſit, Scholiaſtes Nicandri in Theriacis. E

EPisharmi medici mentio fit apud Plinium lib 20.& ſeptem deinceps.

ERaſiſtrati uolumina referta herbarum mentione inuenimus, Plinius.

EVax rex Arabum de ſimplicium effectibus ad Neronem ſcripſit, Plinius, inſinuat autem eum Græce ſcripſiſſe. Extat hodie libellus Latinis carminibus ineptis exaratis, qui in hunc regem authorem refertur.

EVdemus pharmacopola hac in arte facile princeps: & alter Chius Eudemus arte minime laudatus, nominantur 9.18.

Eudamus hic fuiſſe uidetur cuius in Pluto Ariſtophanes meminit, tanquam Pharmacopolæ annulos uendentis cõtra uenena & ſerpentium morſus.

Atheneus libro 9. Dipnoſ. ex Eudemi Athenienſis de oleribus libro uerba quædam recitat. Idem libro primo Euthydemi cuiuſdam quæ de oleribus ſcripſerit meminit.

EVryphón in Therapeuticis ſuis uoluminibus paſſim quædam ad plantas pertinentia adfert, Galenus.

G Glaucias medicus aliquid de herbis conſcripſit, circa carduos diligentiſſimus, referente Plinio lib. 20. cap. 23. Idem ſequentibus etiam ſeptem libris aliquoties eundem authorem nominat.

GLaucon bupleuron olus laudauit in medicina, Plinius 22. 22.

H Heraclides Tarentinus & Iolas Bithynus medicamenta ſimplicia paucis attigerunt, re herbaria prorſus relicta, metallorum quoq; & aromatum nulla mentione facta, Dioſcorides in præfatione. Ego eos de radicibus & liquoribus potius quàm de herbis egiſſe puto, nam & paulo poſt radices & herbas diſtinguit Dioſcorides. Galenus hunc authorem de pharmacorũ apparatu & delectu precepiſſe ait: unde uideri poſſet deſcriptiones ac uires, herbarum preſertim, preteriſſe: niſi rurſus hæc Galeni uerba eodem in loco (in præfatione libri 6. de ſimpl.) legerentur: Si quis plantarum deſcriptionibus egeat, Dioſcoridis, Nigri, Heraclidæ, Crateuæ & aliorum qui in arte iſta conſenuerunt, libros ſibi comparabit.

Heraclides Tarentinus citatur à Plinio li. 12. & 13. & Heraclides medicus in eiuſdem duodecimi libri authorum catalogo tanquam diuerſus, quod mihi non uidetur. & libro 23. & quatuor ſequentibus.

HErmæ Ægyptio attribuitur quidam liber continens herbas ſacras triginta ſex horoſcoporum, ex quo Pamphilus aeton, id eſt, aquilam dictam herbam commemorat, Galenus: addens, hęc omnia nugas eſſe, & ab authore excogitata, nec uſquam in natura extare herbas illas triginta ſex. Ego apud Aggregatorem ſæpe inuenio Theſſalion quendam citatum, qui herbis nomina à zodiaci ſignis indit. Vidi & Iatromathematica Hermę Triſmegiſto attributa in quo medicamenta aliquot ſimplicia, calida primum, poſt frigida enumerantur.

Apud Græcos eſt quidam liber Alexandri Magni de ſeptem herbis ſeptem planetarum: & alter, qui dicitur Theſſali Myſteriũ, & Hermes, id eſt, Mercurius de duodecim herbis duodecim ſignis attributis, & ſeptem alijs herbis per ſeptem ſtellas. Hi libri rectè huic operi præponentur, Gerardus Cremonenſis in præfatione ſua in libros Kiranidis à ſe translatos.

HErophilus clarus medicina, herbarum ſtudioſus fuit maximè, unde & dictum ab eo ferunt quaſdam fortaſſis etiam calcatas prodeſſe, ut refert Plinius

nius 25.2. Hinc forte aniculæ medicæ calceis quaſdam imponi iubent, ut chelidonium contra auriginem. Meminit eius etiam Galenus lib. 2. Therapeut. Et in præfatione in ſextum de ſimplicibus, de uſu remediorum multa paſſim in therapeuticis ipſius uoluminibus reperiri ſcribit.

Herophilo quanquam ſubtilioris ſectæ conditori, ante omnes celebratam rationem eam (per herbas medendi, legimus:) Paulatim (poſt ueteres illos medicos) uſu ad uerba garrulitatemq́ deſcendēte. Sedere nanq; in his ſcholis auditioni operatos gratius erat, quàm ire per ſolitudines, & quærere herbas alias alijs diebus anni, Plinius 26. 2. qui & ſequente mox capite huius authoris meminit, & rurſus 29. 1.

HIceſius de conditura uini ſcripſit, Plinius lib. 14. ca. 19. qui & inter medicos hunc authorem nominare ſolet libro 20 & ſeptem ſequentibus. Et 27. 4. Hiceſius non paruæ authoritatis medicus anonymon herbam celebrauit.

Hippocratis qui primus medendi præcepta clariſſimè condidit, referta herbarum mentione inuenimus uōlumina, Plinius. Idem teſtatur Galenus in præfatione libri ſexti de ſimplic. med.

HIppon etiam aliquid de plantis ſcripſit ut apparet apud Theophraſtum 1. 6. & 3. 3. de hiſt. plant.

IOlas (Ἰόλας) Bithynus materiam medicam tractauit, ſed imperfectè. Vide ſupra in Heraclide Tarentino. Apud Plinium ubiq; Iollas per l duplex ſcribitur: à quo citatur libris 12. 13. & 20. & ſequentibus ſeptem. et 33. 34. 35. In Nicandri Theriacorum Scholijs Iolaus pro Iola non recte legitur. I

IVbæ regis in Aphrica authoritatem ſæpiſſime de plantis quibuſdam peregrinis ſcribens adfert Plinius lib. 13. 14. &c. Nuſquam autem ex profeſſo hunc regem de plantis ſcripſiſſe puto, ſed hiſtorias earum expeditionibus & peregrinationibus ſuis à ſe deſcriptis obiter inſeruiſſe, ut animalium quoque.

Celebrauit inter alia herbam Euphorbiam, Plin. 25. 7.

IVlius Baſſus, uide in Baſſo.

LYcus Neapolitanus medicus citatur à Plinio li. 20. ca. 20. ubi de atriplice ſcribit & aliquoties in ſeptem deinceps libris, & alibi, ſemper inter externos, & inter medicos, ubi illorum nomina ſeparat. L

Manteas (Μαντέας) ſcripſit de medicamentis purgantibus, & clyſteribus: item de re medijs ſecundum partes corporis humani, Galen. M

MEdius medicus citatur à Plinio lib. 20. & ſeptem deinceps.

MEnander qui Biochreſta ſcripſit, citatur Plinio libro 19. & octo ſequentibus, nec inter medicos numeratur, & ſi pleraq; omnia, ni fallor, ubi nominatur, ad plantas pertineant.

Meneſtor citatur à Theopraſto de hiſt. pl. 1. 3. & 5. 4. & 5. 10. & de cauſis pl. libro 1. cap. 21. & eiuſdem libri cap. 26. in quibus locis omnibus

aliquid ab eo quod ad plantas pertineat proditum refertur. item 2. 5. de cauſis.

Menetheus quidam, [illegible], ſcripſit nomenclaturas pharmacorũ, ut refert Galenus in Gloſſis in dictione [illegible]. Sed quærendũ an uox corrupta, neq; enim uſitatum inuenio huiuſmodi proprium nomen, nec etymon apparet.

Menodorus Eraſiſtratus medicus fuit, Hiceſij amicus, cuius de cucurbitis ſcripta Athenæus repetit lib. 2. Sympoſ.

Metrodórus herbas depinxit: uide ſupra in Crateua. Plinius libro 21. & ſex ſequentibus Metrodorum medicum non rarò citat.

Mictonis (Μίκτωνος) rhizotomica Scholiaſtes Nicandri in Theriacis adducit. Plinius libro 20. & ſeptem ſequentibus non Mictonem ſed Mictionem medicum nominat: & libro 28. Mictionem Smyrnæum.

Idem libro 20. cap. 23. Mictionis rhizotomumena memorat, ego rhizotomica potius dixerim.

MNeſidis medici de opio ſententiam Plinius profert lib. 20. cap. 18. & libris ſeptem ſequentibus, & lib. 13. & 33. 34. 35. ſæpe hunc authorem nominat.

MNeſthei Athenienſis medici uolumen περὶ ἐδεστῶν, hoc eſt de ijs quæ in cibo ſumuntur, Athenæus prædicat lib. 2. Dipnoſ.

Mneſtheus de coronis priuatim ſcripſit quæ nocerent capiti, Plinius 21. 3. Eiuſdem ſubinde meminit libro 20. & ſeptem ſequentibus.

MVſæus poſt Orpheum & Heſiodus, polion herbam mirati ſunt, Plinius 25. 2.

N NIcandri Poetę Theriaca & Alexipharmaca extãt, quibus paſsim multas herbarum deſcriptiones ac uires intermiſcet. Citatur à Dioſcoride (ut in morſu cenchri) & Plinio. Et mihi quidem uidetur Dioſcorides plurima à Nicandro mutuatus, cum eadem præſcribant in pleriſq; omnibus uenenis tum ſigna tum remedia, & herbis quas deſcribunt notas eaſdem ferè attribuant, ut nihil apud Nicandrum ſit quod non apud Dioſcoridem quoq; legatur. aut potius ambo ex uno quodam tertio ſua deſcripſerunt. Plinius Nicandri authoritate utitur libro 8. 10. 11. 20. & ſeptem deinceps. Item 29. 31. 32. 36. 37.

NIceratus medicus, uide mox in Nigro. Multa de re medica ſcripſit, ſed nihil tam probatur Cælio Aureliano quàm commentarium eius de catalepſia. Nominatur à Plinio lib. 31.

Niger, Plinio Sextius uel Seſtius, Niger, homo Latinus Grece de medicina ſcripſit, Citatus à Plinio libros 12. 13. 14. 20. cum decem ſequentibus, & 32. 33. 34. Qui plantarum deſcriptiones deſiderat, Nigri, Dioſcoridis & aliorũ qui in arte iſta conſenuerunt uolumina facile ſibi comparabit, Galenus. Ego pleraq; à Plinio citata ex Seſtio nigro, apud Dioſcoridem reperio, ut ſunt loci de caſtoreo, ſalamandra, maluis, & naſturtio, in quo tamen quędam Plinius

dam Plinius è Sextio citat quæ apud Dioſcoridem non leguntur. Recentiores, ut Baſſus Tylæus, Niceratus, Petronius, Niger & Diodotus, Aſclepiadæ omnes, communem notamq́; omnibus & in uitæ humanæ uſu quotidianam materiam exacta deſcriptione dignati, medicas remediorum uires, & probationes in decurſu tradiderunt: non experientia rerum uires probationes & efficatiam metientes, ſed uano de cauſis ſermone uſq; ad contentionis tumorem, ubiq; rem extollentes & alia pro aliјs aliquando deſcribentes. Siquidem qui inter eos excellere Niger uidetur, multa paſſim falſa tradidit, unde apparet pleraq; non ut ipſe uiderat, ſed ex hiſtoria aliorumq́; traditionibus docuiſſe, Dioſcorides.

OLympiâs Thebana medicinæ perita, citatur frequenter à Plinio li. 20. & ſeptem deinceps. O

OPhion medicus aliquoties legitur apud Plinium lib. 20. & ſequentibus ſeptem circa plantas & earum uires, etſi impreſſi codices Opion habeant. in catalogo quidem authorum, hoc eſt libro primo ſemper Ophion ſcribitur.

Nominatur & Ophilius medicus libro 28. Pliniј.

ORibaſius ex Dioſcoride plantarum deſcriptiones ordine alphabeti digeſſit.

ORpheus primus omniũ quos memoria nouit, de herbis curioſius aliqua prodidit, Plinius. Et mox, Orpheus & Heſiodus ſuffitiones commendauere.

Extant etiamnum huius curioſitatis indicia in libro qui hymnos continet, ſiue huius ſiue alterius Orphæi, ubi ſemper quæ ſingulis dijs ſuffiri debeant, initio ſingulorum hymnorum nominantur.

PAmphilus de ſtirpibus uolumen edidit ordine literarũ, in quo ſæpe fabulas quaſdam aniles recenſet, & ſuperſtitioſa quædam deſcribit, & incantationes quibus in eruendis herbis quidã utuntur: Quin et amuleta quædã et alia uana, nõ curioſa ſolũ & extra rem medicã, ſed et falſa omnia. Solet autem unicuiq; herbæ primum uaria nomina temere adjcere, ut Ægyptia, Babylonia, & quæ quidã peculiariter aut ſymbolice eis impoſuerũt, (hinc nimirũ adiectæ ſunt illę quę in nonnullis exemplaribus Dioſcoridis reperiũtur nomenclaturæ.) Deinde metamorphoſes addit, ſi quę hominũ forte in ſtirpem mutatũ eſſe in fabulis ſit: tum incantationes, ſacrificia & ſuffimenta quæ circa herbas eruendas à nonnullis obſeruantur, & alias huiuſmodi nugas ac ſuperſtitiones: cuius generis etiam hoc eſt quod herbas alias aliјs dijs aut dæmonibus ſacras facit, & quaſdã à ſyderibus uel horoſcopis denominat. Sed apparet eum nihil quàm grammaticũ fuiſſe, nec uidiſſe herbas de quibus ſcribit, (ut ſupra etiam in Andrea dictum eſt) nec uires earum expertum eſſe, et quibuſuis aliorum ſcriptis temere fidem adhibuiſſe, Galenus. P

Pamphilus

Pamphilus in Gloſſis κιτρίον a` Romanis inquit κίτρον, appellari, Athenæus libro 3. Et alibi aliquoties citat Pamphili Alexandrini de nominibus & gloſſis librum. ego eundem hunc Alexandrinum grammaticum cuius Pratũ dictionũ Suidæ dictionario acceſſit, de plantis etiam ſcripſiſſe puto.

PAulus Ægineta Galeni de ſimplicibus medicamentis libros in compendium redegit.

PEdacius, uel ut alij malunt, Pedanius Dioſcorides, Anazarbeus, miles ſub Antonio & Cleopatra, omnem materiam medicam omnium abſolutiſſime ſcripſit, Galeno etiam teſte, &c. de quo plura in Bibliotheca ſcripſimus: & ipſe de ſuo opere ſatis multa in præfatione dicit.

Dioſcoridem cum ipſa Cleopatra uixiſſe Suidas author eſt, & libros uiginti quatuor medicinales ab eo conſcriptos. Quos libros nihil aliud continere quam illos qui habentur puto, ordine uiginti quatuor apud Græcos literarum digeſtos, quo ordine etiam hodie reperiri eos audio.

PEtrichus, πέτριχος.

CAucalis illinitur & contra uenena marinorum, ſicut Petreius in carmine ſuo ſignificat, Plinius. 22. 22. Ego Petrichum hunc authorem eſſe puto, qui & carmine ſcripſit & Ophiaca, hoc eſt, remedia ſerpentium & ueneratorum, quæ a` Nicādri Scholiaſte aliquoties citatur, nec refert quod Petreius alibi etiam ſæpe in Plinio legatur, item Petreius, & Petridius libro primo in catalogo authorum a` libro 20. uſq; ad 27. ſemper .n. hoc nomen eodē ordine & inter medicos ponitur, ut a` Petricho ubique corruptum facile intelligatur. Petridius qui Ophiaca ſcripſit, Plinius 20. 23. Hæc ſcripſeram cum reperi Gyraldum in opere ſuo de Poëtis, Plinij loco ſupra citato ex libro 22. Petricum legere, ſine aſpiratione, nimirum emendatiore codice uſum. Etiamſi uero hoc in opere Petrichus de animalibus uenenatis eorumq; remedijs agat, multus tamen obiter eſt in plantis etiam & earum uiribus ſcribendis.

PEtronius, uide in Diodoto.

PHanias phyſicus medicus qui de ſtirpibus ſcripſit, citatur a` Plinio lib. 21. & ſex deinceps. Athenæus Ereſſium & peripateticum fuiſſe ſcribit, quintum eius de plantis librum adducens libro tertio Dipnoſophiſtarum, & rurſus libro nono. Reperio & φανίας aliquoties apud eundem per α quod nō placet.

PHilippus & Archigenes inter recentiores multa utiliter de uſu remediorum ſimplicium in Therapeuticis ſuis uoluminibus ſcripſerunt, Galenus in præfatione libri 6. de ſimp. Quidam pro Philippo hic Pamphilum legunt, ſed perperam: cum Pamphilum Galenus omnino relinquendum, ut qui prorſus inutiliter ſcripſerit, ſuadeat, neque ulli eius therapeutici libri ut Archigenis & Philippi ferantur.

Plinius 18, 31. Philippum quendam citat qui aſtronomicum aliquid reliquerit.

Philip-

Philippus Cous primus Empericam ſeparauit a` logica, rationes accipiens ab Herophylo cuius diſcipulus fuit, Galenus in Iſagoge.

PHiliſtion medicus no minatur a` Plinio libro 20. & ſeptem ſequentibus ita ut appareat eum permulta ex plantis remedia tradidiſſe.

PHilotimi liber περὶ τροφῆς, hoc eſt, de alimentis memoratur Athenæo, libro ſecundo.

Phyllinus medicus nominatur a` Plinio lib. 20. & ſeptem ſequentibus.

PLiſtonicus & Praxagoras in therapeuticis ſuis uoluminibus non pauca paſſim de uſu ſimplicium pharmacoporum docent.

Pliſtonici frequens mentio fit apud Plinium lib. 20. & ſeptem deinceps, & 36.

PLutarchus etiam nominatur in Scholijs Theriacorum Nicandri, tanq́ de herbarum aliquid ſcripſerit, forte obiter tantum.

PRaxagoræ & Chryſippi uolumina referta herbarum mentione inuenimus, Plinius: qui paſſim eius authoritate utitur libro 20. & ſeptem ſequentibus. Vide in Pliſtonico.

PYthagoras mirabiles quoſdam herbarum affectus tradit in libro quē quidam Cleomporo medico aſcribunt, ſed Pythagoræ pertinax fama antiquitasq́ uindicant, Plinius 24. 17.

Et alibi Pythagoras clarus ſapientia, primus, (etſi prius ſcripſerit Orphæus, ſed pauca quædam curioſa) uolumen de herbarum effectu compoſuit Compoſuit & Democritus, ambo peragratis Perſidis, Arabię, Æthiopiæ, Ægyptiq́ magis.

Et alibi: Braſſicam priuatim celebrauit, ut & M. Cato.

RVfus Epheſius libros quatuor de herbis hexametro carmine condidit, R
& multa paſſim remedia in therapeuticis ſuis libris deſcribit, Galenus. Aldus olim Venetijs cum Dioſcoride Græco carmina aliquot Græca de uiribus quarundam herbarum excudit, authoris incerti, quæ an Rufi ſint alijs inquirendum relinquo.

SAluſtius Dionyſius. Vide Dionyſius.

SAtyrus quidam nominatur a` Theophraſto de hiſt. plant. 3. 12. ita ut de S
plantis aliquid ſcripſiſſe uideri poſſit.

SEruilius Damocrates, uide Damocrates.

SExtius alia`s Seſtius, uide Niger.

SImus medicus ſuper uiribus herbarum quarundam memoratur a` Plinio, lib. 21. & ſex deinceps.

SOlon Smyrnæus atriplex difficulter in Italia naſci tradidit, Plin. lib. 20.

SOranus Epheſius, qui ſub Traiano & adhuc ſub Galeno uixit, compoſuit libros aliquot pharmacorum, Cælio Aureliano teſte.

SOſimenes medicus ſtirpium aliquot uires prodidit, citante Plinio libro 20. & quinque ſequentibus.

SYmeon

Symeon Sethi librum de cibariorũ & condimentorũ facultatibus condidit Græce, quem & Latinum habemus Lilio Greg. Gyraldo interprete.

T Tanitrus uide in Aſclepiade.

Themiſon celebrauit uulgarem herbam plantaginem uolumine de ea ædito.

THeophraſti libri de hiſtoria deq́; cauſis plantarũ, noti ſunt omnibus: de quibus nonnihil ſupra in Ariſtotele diximus, plura autem in primo Tomo Bibliothecæ. Et in libris quidem de hiſtoria inſcriptis, ſtirpium genera ſpecies, ac differentias deſcribens, hiſtorias quoq; paſſim ſiue deſcriptiones & medicas facultates aliosq́; uſus admiſcet. In libris uero de cauſis plane phyſicum agit, uariorum quæ circa plantas eueniunt affectuum cauſas reddendo. Theodorus Gaza horum uoluminum interpres in multis reprehendi poteſt, ſenſum authoris non aſſequutus, ut ego ipſe collatis pleriſq; locis diligenter obſeruaui. Idem dixerim de locis illis quæ ex hoc authore Plinius tranſtulit.

Theophraſti φυτικῶν liber decimuſquartus citatur à Scholiaſte Nicandri in Alexipharmacis, ubi os in perſico caryon appellari docet.

De floribus ſcripſit Theophraſtus apud Græcos: ex noſtris autem inſcripſere aliqui libros Anthologicon: flores uero perſecutus eſt nemo quod equidem inueniam, Plinius 21.3. Idem pleroſq; libros ſui operis Theophraſti authoritate ornauit, nempe octauum & ſex deinceps, & decimumſextum cum tredecim ſequentibus: & 31.35 36.37.

THeſſalus, uide ſupra in Herme.

THraſyas Mantinenſis radicũ peritiſſimus habitus eſt, Theophr. 9.17. & 18. hiſt. Alexias quoq; eius diſcipulus ingenij plurimũ ualuit acrimonia nec infra illum bonis artibus fuit inſtructus. nam et reliquas medicinæ partes, quas ille non tenuit, is egregie cõſecutus eſt, Idẽ 9.17. hiſt. plant.

TImariſti medici mentio crebra apud Plinium lib. 21. & ſex deinceps. Libro 26. non recte pro Timariſto Timiarchus ſcribitur.

TLepolemus medicus ſubinde nominatur Plinio in deſcribendis plantarum uiribus libro 20. & ſeptem ſequentibus. Primus quidem liber, id eſt, Catalogus authorum Theopolemum pro Tlepolemo perperam habet. Nos libro 20. ca. 17. Tlepolemum legimus. Theopolemi certe nomen ominoſius eſt, quàm ut eo uſus quiſquam exiſtimari debeat. Tlepolemus uero uſitatum eſt nomen, idem fere quod Menæchnus ſignificans.

TRyphonis Alexandrini φυτικὰ ſiue φυτῶν ἱστορίαν citat Athenæus lib. 3. tribus in locis: & primo quidem ſecundum huius operis librum nominat.

TYKanion ceu qui de ſtirpibus aliquid condiderit à Scholiaſte Theriacorum Nicandri nominatur. Eundem eſſe credo Tyrannionẽ Meſſenium philoſophum, qui (Suida teſte) de auſpicijs & alia plura utilia ſcripſit.

Xenocrates

XEnocrates Aphrodienſis homo curioſus & magicæ uanitatis non ex pers, condidit antiphraſin ſuper diuerſis et peregrinis ſtirpium nominibus, Galenus. X

Eundem eſſe puto quem Plinius inter medicos citat lib. 20. & decem ſequentibus. Idem alium Epheſium nominat li. 12. & 13.

LATINI VETERES

Æmilius Macer Veronenſis poeta, uolucres & herbarum facultates carmine proſecutus eſt. de quo Ouidius in libro de Triſtib. A

Sæpe ſuas uolucres legit mihi grandior æuo,
Quæq; nocet ſerpens, quæ iuuat herba Macer.

Meminit & Plinius Macri, eiusq; teſtimonijs utitur, item Galenus libro 6. Pharmacorum. Æmilius macer (inquit Gyraldus) patriam habuit Veronam, ſed diu Romæ uerſatus eſt, in poematis ſuis Nicandrum poetam imitatus, ut ſcribit Fabius &c. Huius Macri nomine corruptores quidam & plagiarij, de herbis opuſculum, carmine quidem concinnatum, ſed rude et barbarum in uulgus dederunt. In eo quoq; C. Plinius citatur, qui uno plus minus ſeculo poſt Macrum floruit. Plura uide in Biblioth. noſtra.

Æmilij Macri authoritate utitur Plinius libris 9. 10. 11. & 17.

ANtonius Caſtor.

Nobis herbas pleraſq; omnes, inquit Plinius, (à priſcis deſcriptas) exceptis admodum paucis, contigit contemplari ſcientia Antonij Caſtoris, cui ſumma authoritas erat in ea arte noſtro æuo, uiſendo hortulo eius, in quo plurimas alebat, centeſimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ętate quidem memoria aut uigore concuſſis. Citatur autem à Plinio li. 20. & ſeptem ſequentibus.

ANtonius Muſa Cæſaris Augusti medicus de herbæ uetonicæ remedijs 47. libellum ad M. Agrippam exarauit. Vide plura in Biblioth. noſtra.

C. Plinius ſecundus in Hiſtoria mundi, quæ libris 37. conſtat, ſedecim ſcripſit de ſtirpibus, nempe à duodecimo uſq; ad uigeſimum ſeptimum, uarijs omnino modis de eis tractans, philoſophice, hiſtorice, medice, ruſtice, magice &c. In hoc opere emendando multi hactenus egregij uiri deſudarunt, quorum lucubrationes extant. Nos nuper etiam Gulielmum Pellicerium epiſcopum Montiſpeſſulanenſem emendatiſſimam horum uoluminum æditionem parare audiuimus. C

Magna pars Dioſcoridis ſcriptorum in Plinij etiam hiſtorijs reperitur, cum tamē Dioſcoridem ipſe nuſquam citet alijs nimirum authoribus uſus

ex quibus

ex quibus Dioſcorides quoq; pleraq; deſumpſerat. Ex Theophraſti etiam de hiſtoria plant. libro plurima tranſtulit, & quædam non ſatis feliciter, ut in Theophraſto dixi.

C. Plinij Secundi nomine excuſi ſunt de re medica libri quinq;. Horum primi tres paſſim ex Plinij operibus ab aliquo collecti uidentur, aduerſus morbos diuerſos. Quartus ſimplicium medicamentorum numero 58. facultates deſcribit, Galenum & Dioſcoridem aliquoties citans, unde apparet C. Plinij Secundi hoc opus non eſſe. Paulus Iouius in libro de piſcibus Romanis cap. 35. Plinij Valeriani eſſe iudicat, cuius marmoreum ſepulchrũ etiamnum Comi conſpiciatur ubi Pliniorum familia floruit.

C. Valgius uir illuſtris & eruditione ſpectatus poſt M. Catonem & Pompeium Lenæum, de remedijs herbarum uolumen imperfectum ædidit ad diuum Auguſtum, Plinius: qui & teſtimonijs eius utitur libris 23. 24. 26.

I IVlius Baſſus homo Latinus Græce de medicina ſcripſit: uide ſupra in Baſſo inter Græcos.

L L. Apuleij Madaurenſis philoſophi Platonici de uiribus herbarum liber hodie in manibus habetur, quem à Chirone Centauro præceptore Achillis, & ab Æſculapio dicitur accepiſſe.

M Macer, Vide Æmilius Macer.

M. Cato. Herbarum remedia apud Latinos primus & diu ſolus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magiſter, paucis duntaxat attigit, boum etiam medicina non omiſſa, Plinius.

Braſſicam peculialiter celebrauit, Idem 20. 9. in opere ſcilicet de re ruſt.

P PLinius Valerianus, uide C. Plinius.

POmpeius Lenæus.

Mitridates Ponti rex, in reliqua ingenij magnitudine, medicinæ peculiariter ſtudioſus, ab hominibus ſubiectis, qui fuere pars magna terrarum, ſingula exquirens, ſcrinium commentationum harum (de remedijs ſtirpium) & exemplaria, effectusq; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus, transferre ea ſermone noſtro libertum ſuum Pompeium Lenæum, grammaticæ artis doctiſſimum, iuſſit: uitæq; ita profuit non minus quàm reipub. uictoria illa. Et hoc primum tempore hanc ſcientiam ad noſtros perueniſſe animaduerto, Plinius.

S SExtius (alias Seſtius) Niger, homo Latinus Græce de medicina ſcripſit: Vide inter Græcos in Nigro.

ARABICI SCRIPTORES

A AVerrois libro 5. ſui colliget, id eſt, uniuerſalis, in re medica operis, primum de alimentis & medicamentis, eorumq; facultatibus ac differentijs

in genere

In genere agit, deinde inſigniorum ſtirpiũ uires ex Galeni libris de ſimplicibus eodem ordine alphabeti Græci recenſet, ut nos obſeruauimus.

AVicenna librũ ſecundũ ſui operis de medicamẽtis ſimplicibus omnis generis conſcripſit, omnibus in unũ literarum ordinẽ redactis, in quo authores citat, Galenum, Dioſcoridem, & paucos quoſdam Arabes.

Idem in libro de corde, ſimplicia medicamenta (ut uocant) cordiala, ſerie literarum enumerat.

Aben bitar (uel, ut alij ſcribunt, Ebenbitar) ſcripſit de ſimplicibus medicamentis opus inſigne & magnum, ordine alphabetico, citatis authoribus, quod à Bellunenſi aliquoties citatur, qui & Arabicum expoſitorem eum alicubi nominat. Hoc nuper ex peregrinatione ſua in Orientem doctiſſimus uir Guil. Poſtellus ſecum aduexit. In eo (inquit in epiſtola quam de ſuis ac peregrinis & ſecum aduectis libris nuper ad me ſcripſit) ſimplicia quamplurima & remedia innumera, quorum nec nomen, nec uirtus, nec uſus, nobis adhuc innotuit, ſunt expreſſa: atq; omnia ita abſolute, ut quicquid ſuper iiſdem medicamentis apud Dioſcoridem, Galenum & Oribaſium imperfectum & mutilatum eſt ex hoc uolumine reſtitui & ſarciri poſſit.

Idem & alia multa de medicamentis ſimplicibus uolumina, innominatis authoribus, & Dioſcoridis compendium, (omnia puto Arabice ſcripta) ſe attuliſſe ſcribit.

ALcanzi ab Auicenna & Io. Serapione in explicandis ſimplicium facultatibus citatur: item à Ioanne Meſue.

ARahib apud Auicennam.

ALchuin aliquid de ſimplicibus condidit, citante Bellunenſi in Auicennam.

Ebeneſis liber de ſimplicibus memoratur Bellunenſi, qui eundem expoſitorem Arabicum uocat, & expoſitionem eius in librum Samarcandi citat, ex capite de mania. Samarcandum uero alibi de ſignis ſcripſiſſe ait.

Ebengieslen de ſimplicibus apud eundem.

Elluchaſem Elimithar medicus de Baldais in Tacuinis ſanitatis tuendę, plurimorum tum alimentorum tum medicaminum ſimplicium facultates deſcribit, eorum duntaxat quæ in cibum uel condimenta ueniunt per claſſes quaſdam rerum, ordine dicens de fructibus arborum, de cerealibus, ſeminibus, leguminibus, panificio, oleribus, & reliquis.

HAli filius Abba libro ſecundo partis ſecundæ uoluminis Regalis de medicamentis ſimplicibus agit.

HVmain, quem uulgo Ioannitium uocant, citatur ab Auicenna aliquoties libro ſecundo ut in Scebram: & à Ioanne Meſue tum hic tum filius eius.

Cl. Galeni librum de 46. plantis habemus cum commentario Humain, Gentilis.

I IO. Damaſcenus filius Meſue librum ædidit de ſimplicibus pharmacis purgantibus tum lenioribus tum uehementibus.

IO. filius Serapionis omnium qui ante ipſum de medicamentis ſimplicibus ſcripſerant tum Græcorum tum Arabum lucubrationes collegit, & in ordinem digeſſit. Ab initio quidem operis authores enumerantur 79. quorum nomina hic omitto, quod pleriq; obſcuri ſint, & nihil eorum extet, quod ſciam, ut Abugerig, Abix, Atabari, Albaſari, &c. Sed maxima huius operis pars ex Dioſcoridis & Galeni uerbis conſtat. Inſunt tamen plurima paſſim (ut etiam in Auicennæ libro ſecundo) à Græcis ueteribus non deſcripta ſimplicia, partim cognita hodie, partim incognita.

ISaaci liber de diætis particularibus plurima alimentorum condimentorumq; genera enumerat, cum ſingulorum facultatibus tum circa uictus rationem, tum ad medendum, ſimiliter ut in ſuo de alimentis libro Symeon Sethi.

R RAſis uolumen de re medica in nouem libros digeſtum condidit, quorum tertius alimentorum & medicamentorum ſimplicium facultates edocet. Io. Serapio etiam paſſim huius authoris uerba citat, quæ conferendo deprehendi alia eſſe quam quæ in iam dicto Raſis libro habentur: an uero in continente ſic inſcripto huius authoris opere inueniantur, haud ſcio.

S SAlomonem Dauidis filium, in hiſtoria Regum, mortalium omnium multo ſapientiſſimum fuiſſe legimus, mox autem inter fructus & opera ſapientiæ eius commemorantur, Parabolarum tria millia, Carmina quinq; ſupra mille, Hiſtoria plantarum à cedro uſque ad hyſſopum, (hoc eſt, omne genus plantarum, arborum, fruticum & herbarum:) poſtremo hiſtoria animalium.

SEraſim (aliàs Siraſi, uel Siraſim) interpretatur uocabula quædã Arabica, cum alia tum ſimplicium pharmacorum, citatus aliquoties Bellunenſi.

RECENTIORES.

A ADamus Lonicerus Germanus nuperrime de omni materia medica ſcripſit, uolumine ex ueterum ac recentiorum ſcriptis concinnato utiliter, breuiter ac modeſte, hoc eſt, citra reprehenſionem aliorum. Multis quidẽ in locis Hyeronymi Tragi & Valerij Cordi, ſententiam ſequitur.

AEgidij (eiuſdem ſcilicet qui de urinis & pulſibus ſcripſit) de herbarum quarundam uiribus carmina legere memini. Conieci aliquando huius eſſe carmina illa de herbis quæ Æmilio Macro adſcribuntur, propter ſimilitudinem ſtyli.

ALbertus Magnus in libello ſecretorum herbis quibuſdam uires ma-

gicas adſcribit. In eiuſdem libello de mirabilibus mundi diuerſa herbarum uocabula, ſed corruptiſſima leguntur. Hæc legat qui bonas horas male collocare uolet.

ALoiſij Mundellæ clariſſimi hoc tempore medici Brixiæ in Italia Animaduerſiones in examen ſimplicium Antonij Muſæ Braſſauoli.

AMati Luſitani Annotationes in Dioſcoridem.

ANdreæ Carolſtadij de uiribus & uſu Braſſicæ libellus Germanicus.

ANtonius Muſa Braſſauolus medicus illuſtriſſimi Ferrariæ ducis Herculis Eſtenſis, conſcripſit examen omnium ſimplicium medicamentorum, quorum uſus eſt in officinis.

ARnoldo de uilla noua quidam attribuunt librum de omni genere ſimplicium medicamentorum qui Aggregator practicus inſcribitur, conſarcinatus ex Auicennna, Serapione, Pandectario, Plateario, &c, ſed falſo, cum in eodem opere Arnoldus de Villa noua citetur.

Cæterum in libro cui titulus de ſimplicibus, medicamentotum facultates per locos deſcribit Arnoldus, hoc eſt, ſecũdum qualitates primas, ſecundas & tertias, &c. Vide infra in Iacobo de Dondis.

Vidi & fragmentum libelli eius de remedijs ex quercu.

BAptiſta Fiera in Cœna ſua plurima ſimplicia condimentaq; & eorum facultates carmine elegiaco ſatis eleganter deſcripſit.

BAptiſta Sardus ſcripſit in Pandectas Syluatici. B

BArtholomæi Anglici libri 19. de proprietatibus rerum ex libris ueterũ collecti, ſed ſine iudicio & eruditione, & ſtilo barbaro, ſuperiore ſæculo in pretio erant. Horum decimus nonus de plantis agit.

BEnedictus Textor Seguſianus medicus eruditus, ſuperioribus annis libellum de ſtirpium differentijs ex deſcriptionibus Dioſcoridis, utili ſane, & pulcherrima methodo digeſſit.

CArolus figulus in Botanomethodo de herbis cognoſcendis in genere quædam tractat. C

CArolus Stephanus multa utiliſſime docet in libris de re hortenſi, Vineto, Seminario, aut Plantario, Agro aut Prato, & Sylua, quibus non ſolũ plantarum cognitionem, ſed etiam linguæ Latinæ uſum illuſtrauit.

CLemundus Anglus & Stephanus Aquæus Bituricenſis in totam naturalem hiſtoriam Plinij commentarios reliquerunt, in quibus an quicquam ad plantarum cognitionem utile reperiatur, haud ſcio.

COnradi Geſneri extat catalogus plantarum, ubi nomina duntaxat in quatuor linguis Latina, Græca, Germanica & Gallica e regione ponuntur. Adiectæ ſunt quæ in pleriſq; Dioſcoridis codicibus reperiuntur nomendaturæ ſtirpium uariæ & plæræq; barbaræ, ſerie literarum.

Item hiſtoria plantarum, eodem ordine, deſcriptiones tantũ cõtinens ex

Dioſcoride, Plinio, Theophraſto: facultates autem breuiſſime in genere tantum ex Aegineta fere, &c. cum Græcis & Arabicis nominibus per margines adiectis.

In libro phyſicorum, qui cum ſecunda parte Bibliothecæ habetur, ſtirpium quaſdam claſſes inſtituit, & locos aliquot authorum ubi de ſingulis agant oſtendit.

Purgantia quoque medicamenta, & aluum mollientia, & uomitoria eodem ordine recenſuit, &c.

COnradus Mengenberger de plantis & cæteris diuerſis rebus naturæ uolumen Germanice ſcriptum reliquit.

EVcharius Rhodion, uide in Ioanne Cuba.

EVonymi Philiatri Theſaurus de liquoribus & oleis deſtillatis, aliisq́ medicamentis quorũ non in ſubſtantia uſus eſt, Tiguri nuperrime excuſus.

EVricij Cordi dialogus de herbis uarijs.

Idẽ Nicandri Theriaca & Alexipharmaca latinis carminibus expreſſit.

FAuſtus Longianus Dioſcoridem in linguam Italicam tranſtulit ante Pet. And. Matthæolum.

GAbriel Humelbergius Antonij Muſę de herba Vetonica, & L. Apuleij de medicaminibus herbarum libros recognouit, & commentarios adiecit, ex quibus quod ad plantarum cognitionem nihil proficias.

GAleatij cuiuſdam librum ante annos octoginta ſcriptum uidi, in quo ordine literarum omne genus ſimplicium pharmacorum deſcribit, & facultates recenſet, ſtilo barbaro, & Arabicis plerunque nominibus.

GAlfredum neſcio quem de herbis aliquid ſcripſiſſe legi.

Gualtherus Riffus Dioſcoridem ædidit cum annotationibus, in quibus nihil proprium ab eo afferri puto, ſed aliorum duntaxat in eundem authorem aut ſimilis argumenti ſcripta reperi, adiectis etiam figuris ſtirpium & animalium aliquot.

Idem in Germanico ſuo de liquorib⁹ deſtillandis opere, ſingulis fere liquorib⁹ uires adſcribit eaſdẽ quę plantis ipſis attribuuntur, & licet ſemper alienis utatur ſcriptis, authores tamen nuſquam nominat.

GVilielmus Pellicerius epiſcopus Monſpeſſulanenſis, uir cum alias tum ſtirpium & animalium præcipue piſcium hiſtoriæ longe doctiſſimus, Plinij naturalis hiſtoriæ, ut ſupra dixi, emendatiſſimam æditionem parat.

Guilielmus Placentinus libro quarto uoluminis, quod Summam conſeruationis & curationis inſcripſit, de medicamentis tum ſimplicibus tum compoſitis pertractat.

GVilielmus Turnerus uir diligentiſſimus doctiſſimusq́, plantarum effigies & uires Anglice deſcripſit, cuius operis partem excuſam nuper uidimus, & quod reliquum eſt auidiſſime expectamus.

HErmo-

HErmolaus Barbarus patritius Venetus uir eruditionis nomine nunquam ſatis laudatus, Dioſcoridem nobis primus Latinum reddidit, elegantiſſima & Pliniana oratione, ubi tamen accuſatur, quod nimio Plinium imitandi ſtudio nonnunquam a Dioſcoridis ſententia receſſerit. Adiecit etiam Corollarium longe doctiſſimum & uarij argumenti, quo non Dioſcoridem ſolum & rem medicam illuſtrat: ſed etiam utranque linguam & omnem philologiam pulcherrime exornat. Idem in Plinianis Caſtigationibus paſſim quædam ad ſtirpium cognitionem utilia intermiſcet. H

HIeronymus Brunſuicenſis primus de liquoribus deſtillandis ex omni remediorum ſimplicium genere Germanis ſuis ſcripſit utiliſſimum uolumen: ex quo poſtea multi multa mutuati, de ijſdem uel Germanice uel Latine condiderunt. Eucharius Rhodion quidem totum fere illud opus in Germanicum librum de ſimplicibus medic. Ioannis Cubæ tranſtuliſſe ſe profitetur. Eundem autem puto eſſe librum quem Theodericus Dorſtenius e Germanico nuper Latinum fecit.

HIeronymus Cardanus medicus Mediolanenſis libro octauo operis de Subtilitate multa de plantis rara & egregia adfert, philoſophice, medice & hiſtorice. Item in libello de Simplici medicina hæc tractat:

Quod nulla ſimplex medicina eſt ſine culpa.

De principalibus uniuscuiuſque medicinæ iuuamentis.

De earundem proprijs nocumentis.

De ipſorum nocumentorum peculiaribus emendationibus.

De quorundam illarum malo uſu.

Item in libro de 100. Erroribus, Errore 11. Quod auxilia ſimplicia & compoſita corrupta habeant.

HIeronymus Tragus, uide in fine huius alphabeti.

Hildegardis abbatiſſa in Germania circa annum Domini 1180. elucubrauit libros quatuor de medicamentis ſimplicibus, ex metallis, plantis, & animalibus &c. phraſis pro ſæculi ratione barbara eſt, & multa inſunt ſuperſtitioſa, & omni ratione carentia.

IAcobi de Dondis, quem uulgo Aggregatorem uocant, librum de uiribus ſimplicium, alicubi aut uidi aut citatum legi, & forſan is eſt qui Arnoldo de Villa noua attribuitur, nam Arnoldi non eſſe certum eſt, & Aggregator quoque inſcribitur, ſicut magnum uolumen huius Iacobi, ubi medicamenta tum ſimplicia tum compoſita per locos communes ſecundum facultates eorum digeſſit. I

IAcobus Goupylus medicus Pariſienſis Græce & Latine doctiſſimus Dioſcoridem nuper plurimis in locis emendatum in utraque lingua dedit, ſeruata Io. Ruellij translatione.

IAcobus Syluius Ambianus de omni re medica optime meritus in libris

de ſimplicium medicamentorum delectu, præparatione & compoſitione, uniuerſam materiam medicam utiliſſime illuſtrauit.

IAnus Cornarius Macri poëma de plantis: & aliud incerti authoris de ijſdem & animalium partibus ac terræ ſpeciebus emendauit, & annotationes adiecit.

IO. Agricolæ Ammonij libri 2. de herbis alijsq́ medicamentis ſimplicibus ueterum & recentiorum.

Idem ſcripſit Indicem copioſum ſimplicium pharmacorum à Dioſcoride proditorum: Et alium communem libris de ſimplic. Dioſcoride, Galeni & Serapionis.

IO. Atrocianus commentarios quoſdam ædidit in Macrum de herbis.

IO Bapt. Egnatij in Dioſcoridē annotationes extant, quas nondū uidi.

IO. Cuba medicus olim Francfordiæ ad Mœnum de ſimplicibus medicamentis Germanice ſcripſit, quem librum poſtea Eucharius Rhodion pater, eiuſdem urbis medicus emēdauit & auxit cum aliàs tum inſerto paſſim Hieronymi Brunſuicenſis libro de liquoribus deſtillatis. Idem, aut propemodum idem, opus eſſe puto quod nuper Theodericus Dorſtenius Botanici titulo Latinum dedit, ſed multis locis auctius. Impreſſa ſunt hæc uolumina aliquoties ab Egenolpho Francfordiæ cum imaginibus.

IO. Dantzius condidit dialogos utiliſſimos de ſimplicium pharmacorū facultatibus in genere, ex prioribus Galeni libris eiuſdem argumenti.

Dioſcoridem etiā Germanice reddidit, qui & cum figuris publicatus eſt.

IO. Lonicerus Scholia compoſuit in Dioſcoridis libros cum nomenclaturis Græcis, Latinis, Germanicis, & Hebraicis.

IO. Manardus in doctiſſimis epiſtolis ſuis tum alia multa paſſim ad cognitionem medicaminum ſimplicium erudite docet, tum in prima libri octaui epiſtola Marcelli Vergilij interpretationem in primum Dioſcoridis librum examinat.

IO. Michaëlis Sauonarolæ catalogus, continens tam ſimplicium quam compoſitorum medicamentorum nomenclaturas, uſum & ſummam.

IO. Monhemius librum de plantis in publicum dedit, in quem totam noſtram plantarum hiſtoriam tranſcripſit: & quędam ex catalogo noſtro plantarū. Adiecit inſuper nōnullas, ex L. Fuchſio præcipue, ut uidetur, recentiorū pręſertim & ueteribus indictarū ſtirpium deſcriptiones, ordine literarū.

IO. Platearij liber (uulgo dictus Circa inſtans, ab initio eius) de medicamētis ſimplicib⁹, ijs duntaxat quorū frequētior uſus eſt in pharmacopolijs.

IO. Ruellius Gręce et Latinę linguę peritiſſimus, de natura ſtirpiū libros tres eleganter docte & copioſe cōſcripſit, ita ut omnes qui ante eū ſcripſerūt facile uicerit. Primi quidē libri bona pars cōmunes & generales de plantis cōſiderationes cōtinet, ad imitationē hiſtorię plantarū Theophraſti. Multa

etiam

etiam in eodē gramatice interpretatur. Vellem eū quæcunque ex ueteribus & alijs deſumpſit, ita ſeparaſſe, ut quæ cuius authoris eſſent, appareret: quæ item ipſius, id ſi feciſſet, facilius etiā excuſaretur crebrę illæ earundē rerū, uerbis paululū uariantibus, repetitiones. Ita nihil eſt omni ex parte abſolutū.

Dioſcoridē quoq; Latine expreſſit: quę eius translatio, cæteris (Marcelli & Hermolai) fere præfertur, quoniam poſtrema eſt, inſpectis ab ipſo aliorū interpretationibus. Sed hæc etiam ſuis næuis non caret.

IO. Tollati cuiuſdā liber de remedijs herbarū alijsq́, Margarita medicinę inſcriptis, ordine literarū Argētinę publicat⁹ eſt, anno Dñi 1518. chartis 10.

ISidorus lib. 17 Etymologiarū de re ruſt. & uarijs plantis quędā ſcripſit.

KIranis, (uel ut alij ſcribūt, Kiranides, Kiranus, Caranus) ſcripſit quædā Arabice de facultatibus magicis & medicis ſtirpiū quarundā, lapidū & animaliū, libris 4 quos Gerard⁹ Cremonēſis Latinos fecit barbara dictione. K

LAurentius Friſius medicus Germanus ſcripſit Synonyma materiæ medicæ Latinis, Græcis, Arabicis & Germanicis uocabulis, opuſculo Germanico, inepto ſane & mendoſiſſimo. L

LEonhartus Fuchſius primum in Paradoxis ſuis libro primo, multa utiliter ſuper quibuſdam ſimplicibus medicamentis, & circa eadem erroribus ſcripſit. dein magnum uolumen de hiſtoria ſtirpiū ędidit, Latine & Germanice cum imaginibus: cuius alter etiam Tomus iandudum expectatur.

MArcellus Vergilius Florentinus Dioſcoridē Latinū fecit, & comentarios doctiſſimos adiecit, in quib⁹ partim Dioſcoridē explicat, partim tranſlationis ſuæ rationē reddit, partim reprehendit Hermolai translationē, ad ipſam quidem plantarum rariorū aut incognitarū notionē non multū emolumenti adfert. de quo plura ſcripſi in Bibliotheca. M

MAtthæi Syluatici Pandectæ medicinales quanq; magna barbarie & inſcitia rerū uerborumq́; contaminatæ, nonnihil tamen homini docto & induſtrio ad medicamentorū ſimplicium cognitionem occaſionis adferūt.

MAcer uide ſupra inter ueteres Latinos in Æmilio Macro.

MIchaelis de Capella Synonyma medica: quæ nondum uidi.

NIcolaus Leonicenus in opere de Plinij & aliorum in re medica erroribus, multa ad ſtirpes noſcendas utilia docet.

OTho Brunfelſius ſtirpium hiſtoriam ędidit, Latine & Germanice, cum iconibus perpulchre expreſſis. Et quanquam alij mox ſecuti omnia perfectius & eruditius tractauerint, plurimum tamen illi debetur, quod occaſionem alijs præbuerit, & plantarum figuras primus omniū noſtro ſęculo elegāter & ad uiuum depictas dederit. Idem in Onomaſtico. i. Dictionario ſuo medicinali, medicamentorū ſimpliciū et alia plurima uocabula recenſet & interpretatur. Verū id uolumen ineptijs & mēdis in reb⁹ ac uerbis refertius eſt, q̃ ab eruditis hominibus tolerari poſſit.

Præterea Marcelli Vergilij in Dioſcoridem commentarijs ea quæ ſuperflua uidebantur ademit.

Ædidit & reformationem Officinarum per omnia medicamenta ſimplicia uſitata, ubi etiam docet quomodo quæque colligi, ſeruari, & parari debeant, &c.

P PEtrus Anderas Matthæolus Senenſis Dioſcoridem nuper in ſermonem Italicum conuertit, & commentarios eadem lingua copioſos & eruditos adiecit, ubi diligentiſſime quæcunque de iiſdem medicamentis Galenus ſcripſerat, ſuo quæq; loco recenſet, plerunque etiam Plinij et aliorum ſcriptis utitur. Et recentiora medicamenta à Dioſcoride omiſſa ex recentioribus paſſim commode adijcit, & plurima ſua aduerſus uarios morbos & eximia quædam experimenta deſcribit. Audio nunc idem opus Venetijs Latine ædendum. Sed, ut fata ſunt hominum, cum in alijs reprehendendis frequẽtiſſimus ſit, partim iure, partim iniuria, ipſe interim ſuos quoque errores, quorum aliquot ipſe deprehendi committit.

PEtrus Hiſpanus condidit Theſaurum pauperum, qui liber idem fere eſt cum Roſa Anglica, ut Gatinaria ſcribit: in quo ſimpliciũ aliquot medic. facultates ab eo exponi puto.

PEtri Paduani Additiones in ueterem translationem Dioſcoridis.

Q Q. Apollinaris nomine Argentinæ nuper æditi ſunt libri duo Germanice, quorum prior remedia continet ex ſtirpibus ad diuerſos affectus à capite ad pedes. Secundus herbarum aliquot uſitatiorum, & qui ex eis deſtillantur liquorum facultates præſcribit, & herbarum imagines addit. Ego hoc authoris nomen confictum puto, Opus ipſum etſi non inutile eſt, nihil tamen in eo reperias, quod non contineatur in illorum libris qui de ſtirpib⁹ ex profeſſo tradiderunt.

R RAphael Volaterranus commentariorum urbanorum libro 26. de plantis agit.

REmaclus Fuſch conſarcinauit nomenclaturas ſtirpium uſitatorũ pharmacopolis ordine literarum, Latine, Gallice, Germanice, quandoque etiam Italice & Hiſpanice. ſed ita ut nihil doceat, quod non prius ab alijs ſcriptũ ſit.

Item hiſtoriam aquarum deſtillatarum: & Libellum de ſimplicium medic. quorum frequentior uſus eſt electione.

ROdericus Luſitanus annotationes non contemnendas in duos priores libros Dioſcoridis reliquit.

S SEbaſtianus Montuus dialexi quarta libri primi, de ſimp. medic. notione quadam differit.

SYmon Genuenſis Synonyma ſcripſit.

SYm-

SYmphoriani Campegij Hortus Gallicus, de medic. ſimplicibus. Haud ſcio an idem ſit huius authoris liber qui inſcribitur Campus Elyſius Galliæ. Extant eiuſdem Caſtigationes pharmacopolarum & Arabum medicorum, &c. uide in Bibliotheca noſtra.

Theodericus Dorſtenius: uide in Io. Cuba. T

Thomas Gypſon Anglus herbarium uolumen ſermone patrio conſcripſit.

VAlerius Cordus Euricij filius ſcripſit quædam de ſimplicibus medic. V quorum an extet aut excuſum ſit quicquam, haud ſcio. In Antidotario quidem, ut uocant, Norimbergæ per ipſum ædito, multa obiter interpretatur.

VIncentius Belluacenſis libro 10. Speculi Naturalis, & quinque ſequentibus, de omni genere plantarum perſcribit. Sunt autem Collectanea ex ſcriptis ueterum Græcorum & Arabum fere.

Hactenus recentiores enumeraui, qui ſtirpium hiſtoriam ſcribendo illuſtrarunt: inter quos Hieronymus Tragus, Ioannes Ruellius, & Leonardus Fuchſius, tanquam ſoles quidam inter minora ſydera relucent. De Ruellio quid ſentiam, & quid in eo deſiderem, dixi: quoniam ille diem ſuum obijt. Scripta certe ipſius æternitatem merentur. De Trago & Fuchſio, qui adhuc in uiuis ſunt, non æque decet iudicare. Ambo uiri eruditi ſunt, & in hac palæſtra exercitatiſſimi. Vterque uolumen ſuum, ſi Deus opt. max. uitam eis extenderit, excolere, augere, & emendare poterit. Ne tamen affectu aliquo motus, nihil de eis dicere uoluiſſe uidear, ut ſententiam meam occultare: dicam quod ſentio, abſit inuidia & omnis candide dictorum ſiniſtra interpretatio.

Leonardus Fuchſius igitur paulo poſt Hieronymum Tragum, opus ſuum de hiſtoria ſtirpium, quod Tomum primum appellat, euulgauit. Et quoniam utrique in Germania ſcripſerunt, æmulatio quædam inter eos exorta eſt, ut ſolet inter homines: ſed non inutilis illa. Hac enim excitatus uterque lucubrationes ſuas magis magiſque ornare & augere nunc pergit. Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσιν. Ego qui utrumque ex æquo amo, & inter optimos ac doctiſſimos uiros ſuſpicio atque ueneror, (ita tamen ut diſſentire ab utroque mihi quoties uidetur liberum eſſe uelim,) & merito quidem cum ex utriuſque ſcriptis & iam olim profecerim ipſe & proficiam indies ita eos hoc certamen certare opto, ut publicæ potius utilitatis & rei ipſius exornandæ perficiendæque, quam priuatæ gloriæ & ambitionis gratia, quod faciunt feciſſe uideri poſſint. Et ſpero ſane hunc animum, tanquam non doctis tantum ſed probis etiam piiſque uiris, in ijs quæ poſthac ædent non defuturum. Ego neutrum neutri præfero. habet uterque fortaſſis quo excellit, ſed alius in alio genere, quum comparatio niſi in eodem genere, ut philoſophi docent, legitima non

ſit. Itaq; laudo & amplector utrunq;, & pro ſcriptis ſuis, ex quibus tum fructum tum uoluptatem ſubinde capio, ex æquo utriq; gratias habeo. Nec metuo ne id mihi ab eis accidat, quod fieri ſolet ab hominibus improbis. nam quo improbior quiſq; eſt, aut ſaltem ab animi celſitudine remotior, eò minus tollerare poteſt illos qui ipſum non maioris quam aduerſariũ fecerint. Omnino enim præferri uult, nec ſatis habet non ſe fieri minoris, quin cõtumeliam & inimicitiam interpretatur, niſi non uno aut altero tantum, ſed modis omnibus anteponatur. Huiuſmodi uiros ſi illos quibus de ſcribo exiſtimarem, ne incepiſſem quidem hæc ſcribere. Sed Fuchſij laudes, quas certe multas & magnas meretur, ne ſim prolixior, nunc omitto.

De Trago dicam, quoniam Typographo placuit, ut qualecunque hoc ſcriptum noſtrum in operis ipſius fronte poneretur. Semper igitur mirifice mihi placuit huius uiri ſtudium in ſtirpium hiſtoria indefeſſum, & quod de illis præcipue plantis quas Germania noſtra profert pleriſque omnibus, diligentiſſime omnium hactenus docuerit. Deſcriptiones ſingularum tam accuratas & exquiſitas inſtituit, ut quæq; uel primum naſcuntur, uel adoleſcunt, uel iam perfecta ſunt, per omnes partes, coloribus etiam, magnitudinibus & figuris, & ſi quid aliud ſub conſpectum cadit, ita expreſſis, ut nullus pictor repræſentare melius poſſit. Cæteras etiam tactiles qualitates, item odores, ſaporesq; diligentiſſime expreſſit. atq; hæc omnia ferme non ex commentarijs aut hiſtoria, ſed oculatus ipſe teſtis & obſeruator ſingulorum.

Iam quod ad numerum, nullus eſt ſiue ueterum ſiue recentiorum in hunc uſque diem, qui ſtirpes plures nobis deſcripſerit. Non enim de illis tantum agere uoluit, quæ in communi medicorum aut uulgi uſu ſunt, ſed omnino de omnibus quæ ad manus eius peruenerunt, etſi uel nomina uel uires uel facultates uel etiam utrunque ignoraret, quod eius inſtitutum mihi ualde probatur, nam & ingenuum eſt quæ neſcias fateri, & alijs ad inquirendum proponere: & animus philoſophicus ipſis per ſe naturæ operibus delectatur. Medici uero eruditi de quouis etiam ignoto & nunquam antehac uiſo remedio, ex ſapore, odore, alijsq; iudicandi & experiendi modis uniuſcuiuſque uim & naturam facile addiſcunt. Accedit & illud ad huius uiri laudes, quod in Germania uel primus (poſt Brunſuicenſem, qui utiliter quidem ſcripſit, ſed propter ſæculi ſui ruditatem, neq; de multis, nec erudite, præſertim quod ad uetera ſtirpium nomina attinet,) uel inter primos, hoc argumentum publice illuſtrarit, & in ijs potiſſimum plantis quas Germania fert, quæ cæteris omnibus diligentiſſime ſit uerſatus.

Porro facultates non illas tantum in ſingulis explicat, quas doctiſſimi

quiq;

quiq; ueterum Græcorũ Latinorumq; & Arabum tradiderunt: ſed plurima paſſim utiliſſime de ſuis ac proprijs experimentis adiungit. Multa à uulgo & uulgari per Germaniam uſu accepit: non illa quidem leuia & contemnenda, ſed à multis ſæculis ueluti per manus tradita, & perpetuo quodam uſu confirmata. Huiuſmodi ſunt remedia multa ex ijs quibus fere utuntur ruſtici, paſtores, hippiatri, & chirurgi quidam, & alij nonnulli illiterati, qui non quibuſuis morbis ſed certis quibuſdam mederi ſe profitentur, quod & mulierculæ quædam præſertim ætate prouectiores, faciunt. Hoc genus hominum cum non ex literis aut ueterum ſcriptis, nec ulla methodo, quę exercet, didicerit: uerifimile eſt eos multa eorum quæ ſciunt à maioribus ſuis & alijs eiuſdem nationis hominibus, per communem confirmatumq; in ſingulis regionibus longo tempore uſum fama accepiſſe. Non eſt autem quod me dicum pudeat, uel ex ruſticis & mulierculis, & reliquo hominum uulgo, rerum quarundam cognitionem petere. Vniuerſalia enim & eam quæ proprie ars dicitur, à uiris eruditis tantum haurire poſſumus: particularia uero cum cætera tum in ſimplicibus medicamentis, quod propemodum infinita ſunt, à quibuſuis hominibus diſcere non dedignabimur. Habet enim ut dixi, quæque regio, ueluti propria quædam & per manus tradita medicamenta, & medicamentorum nomina, quæ plerunque non temere impoſita ſunt, ſed uel aliud quidpiam ad plantæ naturam pertinens, uel peculiarem aliquam eius in medendo facultatem denotant, qualia ſunt apud Germanos Wundkraut/ Wermût/ Gachheil/ Hinſchkraut/ Imbenkraut/ Bärwurtz/ Gollwurtz, & alia innumera. Hæc de Hieronymo Trago dixerim, doctrinæ & diligentiæ ſummæ uiro, non ſolum in ſtirpium hiſtoria, ut dixi, quam doctiſſimus uir Dauid Kyberus Argentinenſis ex Germanica lingua in Latinam optima fide, purè & eleganter conuertit: uerum etiam in alijs medicamentis ſimul alimentiſq; ſimplicibus, quod nuper declarauit libro Germanico de alimentis ædito, & declarabit amplius, ſi uixerit, alijs quibuſdam ædendis libris, quos ut commode & fœliciter abſoluat, faxit Deus opt. maximus.

DE SCRIPTORIBVS ILLIS QVI SPARSIM ET OBITER VTILIA QVAEDAM AD *plantarum cognitionem tradiderunt.*

Hactenus fere qui ex profeſſo & præcipue de ſtirpibus monumenta reliquerunt, enumeraui: nunc pergam de ijs dicere qui paſſim, & inter cætera obiter in lucubrationibus ſuis operæpretium aliquid quod ad plantas

aliquot

aliquot,utcunque paucas,tradiderunt,& primnm de medicis,deinde cæteris quibuſdam,ut rerum ruſticarum aut hortenſium ſcriptoribus,&c. quanquam illi quoque fere medica intermiſcent.

Medici igitur plerique omnes in therapeuticis ſuis uoluminibus, ſiue practicis,ut uulgo uocant, multa ad ſtirpium &uirium ipſarum cognitionem utilia intermiſcent,quod Galenus etiam teſtatur in præfatione libri ſui ſexti de ſimplicibus,&priuatim de Hippocrate,Euryphonte,Diocle,Pliſtonico,Herophilo,Philippo & Archigene.Et Plinius de Hippocrate, Praxagora,Chryſippo,Eraſiſtrato,ut ſupra inter ueteres ſcriptores ſingulatim recitauimus. etſi horum omnium nomina,ceu qui non ex profeſſo hoc egerit,illic omitti,& in præſentia tantum memorari poterant.Sed hi non multi ſunt,& forte quædam illic commodius dicta.His adnumero etiam Galenum in libris de compoſ.medic.ſecundum locos affectos, Aëtium Actuarium,& recentiores,quos nominare nihil attinet. Alexander Benedictus tantum,ut qui excellat,taceri non debet, qui cum in libris ſuis uiginti nouẽ multa pulchre & erudite paſſim de plantis quibuſdam ſcripſiſſet, ab initio triceſimi & ultimi quibus in libris quænam peculiariter animaduertenda deſcripſerit, tum in ſtirpium genere tum alia quædam ordine literarum recenſet.

His adde pleroſq; illos,qui therapeuticos aliorum libros commentarijs ſuis explicauerunt,inter quos(quod ad hoc argumentum) prætulerim Iani Cornarij annotationes in Galenum κατὰ τόπον.

Medici omnes qui de alimentis ſcripſerunt,ut Galenus & Gręci illum ſecuti,Symeon Sethi,Iſaacus,Hieronymus Tragus,Ant.Gazius, & alij multi ueteres ac recentiores, quorum (præſertim ueterum) in præcedentibus aliquot nomina retuli.

Authores librorum de uenenis per claſſes quaſdam de uenenis agere ſolent:ſunt enim alia metallica,alia ex animantibus,alia ex plantis,ut Dioſcorides, Nicander, Galenus in libris de antidotis, Petrus Aponenſis,Ant. Guainerius,Aëtius,Ægineta,Arnoldus de villa noua, Scribonius largus, Guilielmus,Placentinus,Varignana &c.

Quotquot medicamentorum compoſitorum deſcriptiones reliquerũt, Antidotaria uocant:ut Galenus præcipue in libris de Antidotis,Nicolaus Myrepſus in quem eruditæ annotationes Leonh.Fuchſij extant,qui eundẽ authorem Latinitate donauit.Cornelius Celſius,Scriboniꝰ Largus, Actuarius. Et ex Arabibus Ioan.Meſue,cuius Antidotarium Chriſtophorus de Barzizijs interpretatur: Iacobus Syluius idem emendauit & pura Latinitate reddidit adiectis Sholijs. Idem nuper monachi quidam in Italia emendarunt & annotationibus illuſtrarunt, quibus ſane plurima ad plantarum hiſtoriam utiliſſima inſeruerunt,Raſis,Io.Serapio,Io.Damaſcenus,

Auicenna

Auicenna libro quinto Canonis. Conſtantinus. Io. de S. Amando in Antidotarium Nicolai. Galaf Iſraëlita. Iacobi Manlij Luminare maius ſiue interpretatio Antidotorum Io. Meſue & aliorum illuſtrium medicorum.

Bernardus Cordonius circa finem libri primi Operis quod Lilium inſcripſit, de Antidotis à capite ad pectus. Arnoldus de uilla noua. Gulielm⁹ Placentinus libro 4. Summæ. Antonius Guainerius. Bartholomæus Montagnana. De medicamentis compoſitis noſtro ſæculo apud pharmacopolas uſitatis, Ant. Muſa & Valerius Cordus ſcripſerunt, & multa utiliter de ſimplicibus medicamentis quibuſdā addiderunt. Theobaldus Lepleignius etiam Enchiridion condidit medicamentorum compoſ. uſitatiorum.

Symphorianus Campegius libro ſecundo de caſtigationibus pharmacopolarum caſtigat Antidotarium Meſuę, Nicolai, Serapionis, & aliorum recentiorum.

Succidaneorum ſcriptores, ut author libelli qui cum Galeni operibus coniungi ſolet & Æginetæ, quem nos olim emendatum cum annotatiunculis dedimus. Iacobus Syluius, & Arabs quidam.

Qui uno opere uaria rei medicæ argumenta tractarunt, ut epiſtolarum & dialogorum conditores. Io. Manardus, Aloiſius Mundella. Fuchſius in Paradoxis. Hier. Cardanus in libris Contradictionum, & de erroribus medicorum, & de malo medendi uſu.

Dictionariorum conditores, ut Pandectarius. Andr. Bellunen. Brunfelſius, ſupra etiam nominati.

Qui de abditis rerum cauſis ſcripſerunt, uel de ſympathia & antipathia rerum, ut Io. Fernelius, Hieronymus Fracaſtorius. Conſtantino Africano tribuitur liber quidam de phyſicis ligaturis, quem etiam reperio inter opera Arnoldi de Villa noua.

Scriptores de coloribus ut Ariſtoteles, Ant. Thyleſius, Bayſius in libro de ueſtibus.

Veterinarij, ut Abſyrtus, Hierocles & alij quorum ſcripta uno uolumine Græco comprehenduntur, Vegetius, & rei ruſt. authores aliquot. Et qui aliorum animalium curationes tradiderunt, ut Demetrius quidam de accipitribus & canibus, cuius Græcum codicem nuper nactus ſum.

Geoponicorum ſeu rei ruſticę ſcriptores Græci Latiniq́, quos nominaui Tomo ſecundo Bibliothecæ libri Phyſicorum Tit. 13. Eſt & inter opera Philonis Iudæi de cultu plant. lib.

Vina & uitium genera quidam celebrarunt, quos Plinius recenſet 14. 19: ut Euphronius, Ariſtomachus. Coniades, Hiceſius, omnes Græci.

Cepuricorū. i. rei hortenſis ſcriptores ueteres, Firmus Ceſennius, Caſtri*cius, à Plinio* citati: Columella in horto. Recentiores, Carolus Stephanus, *Strabus Gallus* poeta.

Io. Iouia-

Io. Iouianus Pontanus Poëta celebrauit cultum citrorũ libris ſex, quos hortos Heſperidum inſcripſit,

Marius Grapaldus in parte operis ſui de partibus ædium ad plantas diuertit.

Fr. Maſſarius dum nonum Plinij librum interpretatur, qui de piſcibus eſt, multa eruditè de plantis quibuſdam diſſerit.

Plutarchus in libro de fluuijs uarias quaſdam & mirabiles, pleraſq; incredibiles, in ſingulis naſcentes herbas commemorat.

Apud Arrianum in Nauigatione maris rubri, raro quædam aromata nominantur, ut magla, moto, gizir, aſyphe, mocroti, thymiama, duaca, abirminæa.

Poſtremo hiſtorici quidam & geographi obiter interdũ ſtirpes aliquas memorant aut deſcribunt: præcipuè uerò recentiores Noui orbis ſcriptores quidam, ut Ludouicus Romanus & alij, aromata aliáſq; peregrinas plantas ſparſim deſcribunt.

DE ILLIS QVI DE MEDICAMENTORVM SIMPLICIVM FACVLTATIBVS SECVNdum differentias qualitatum primarum, ſecundarum, & reliquarum ſcripſerunt.

Nunc de illis dicam authoribus, qui plantarum facultates non ſuas cuiuſq; omnes uno loco enumerarunt, ſed per claſſes quaſdam & locos communes diſtribuerũt, primum ſecundũ qualitates primas, calidum, frigidũ, humidũ, ſiccũ, earũq; differentias, quas gradus uel abſceſſus uocant. deinde iuxta ſecundas qualitates, ut ſaporum differentiæ ſunt, & aliæ quædam, ut ſunt aſtringere, diſcutere, abſtergere & expurgare, ora uaſorum aperire, extenuare, euocare uel extrahere, adurere, emollire, indurare, flatus diſcutere, ſemen generare uel promouere, urinam ciere, menſes detrahere aut ſiſtere, uenenis reſiſtere, ambuſtis mederi, lenire & mitigare dolorem, ſtrumas diſcutere, uentrem mollire, purgare, & ſi quid huiuſmodi eſt. Et ſecundum tertias qualitates, quibus etiam præcedentium quædam adnumerari poſſunt. Voco autem tertias particulares, quæ nullo ſenſu iudicari poſſunt, ſed aut ratione aut experientia tantũ, ut quæ ad certam aliquã corporis partem referuntur, aut certos quoſdam morbos peculiariter curant. Eſt autem huiuſmodi medicamentorum diſtributio, non ſolum magis artificioſa, ſed ad morborum curationes utilior, cum ſic ex multis ad eundem uſum pertinentibus, commodiora deligere liceat, & in quorundam inopia alia ſubſtituere. Sed pleriq; omnes ex Galeno & alijs collegerunt tantum ſingularia,

quæ

quæ per ſuos locos digeſſerunt. pauci artem ipſam qualitates iſtas earumq; gradus diſcernendi docuerunt, & qui id fecerunt pleriq; imitati ſunt Galenũ qui primus & copioſiſſime diligentiſsimeq; hoc præſtitit in prioribus quinq; de medic. ſimplicibus libris. Neq; id mirum, eſt enim per quam difficile ſuos cuiq; qualitati gradus aſſignare, graduum differentias, (hoc eſt, initia, fines & media,) difficilius. Plurima diuerſis aut contrarijs uiribus conſtant, de quibus minimè facile eſt pronunciare. Et ſæpe in hoc iudicio, ut ſupra dixi, Galenus etiam hallucinatur. Non ideò tamen negligendum hoc ſtudium eſt, quoniam nonnihil difficultatis habet. ſat enim fuerit, ſi non exactè & per demonſtrationē, quam proximè tamen fieri poteſt, & fide digna coniectura remediorum facultates cognoſcere. quæ quidē cognitio longè præferenda eſt illi, quæ circa plantarum hiſtorias et nomina uerſatur, ab homine medico uidelicet, non enim de Grammaticis aut Philoſophis nunc loquor. Itaq; hortor omnes rei medicæ ſtudioſos, præcipuè tyrones, ut ſtirpium omnium, aut ſaltem præcipuarum & quæ in aliquo uſu receptæ ſunt, temperamenta, exceſſus & qualitates perdiſcant, cum ex ueterum libris, ubi & librarij multa corruperunt, & authores ipſi aliquoties aberrarunt, tum ex uniuerſali quadam methodo & ſcientia, quæ ferè ex ſapore, odore, colore, & partium craſsitie aut tenuitate deducitur, & alijs quibuſdam indicijs ratione uel experientia cognoſcendis, &c.

Io. Dantzius dialogos quoſdam reliquit ex prioribus quinq; Galeni libris de facultatibus ſimplic. med. dijudicandis, diligenter concinnatos. Et tabulas in eodem uolumine de facultatibus medicam. ſimpl. quæ apud Dioſc. & Galenum reperiuntur, (ijs quæ ab animalibus ſumuntur acceptis) ordine alphabetico collocatis ſimplicibus, ita digeſtas ut Tacuini Elluchaſem, ex libris Galeni. Adiecit etiā typographus alias tabulas ex ſuperioribus collectas, quibus ſimplicia medic. digeruntur ſecundum qualitates, quibus præditæ ſunt, & affectus quibus medentur, ordine literarum, quales etiam hactenus aliquoties cum Latino Dioſcoride, ſed corruptiſsimæ illæ & mendaces impreſſæ ſunt.

Aëtius, Ægineta, & Oribaſius, Galenum ſequuti, de uiribus medicamētorum ſimp. in genere quædam tradiderunt, claſſibus inſtitutis.

Quæ Oribaſij nomine de uiribus ſimplicium & eorundem delectu ad Eunapium, Baſileæ olim excuſa ſunt, omnia apud Aëtium quoq; habentur libro ſecundo. Sunt autem tabulæ ſimplicium ſecundum primas & ſecundas qualitates.

Cor. Celſus libro quinto ſimplicia med. ſecundum uarias facultatum differentias enumerat. ſed multis uires falſas attribuit: ut & Hermes Triſmegiſtus in Iatromathematicis, frigida & calida medicamenta aliquot ſeorſim recenſens.

De

De ſimplicium medic. uiribus pronunciandi methodum Io. Serapio & Auerrhois ſcripſerunt, ab initio librorum ubi de ijſdem particulatim tractant. item Albegneſit in libro de facultatibus remediorum & alimentorum, docte quidem & egregie, niſi quod interpretatio barbara eſt, & Auicenna tractatu primo libri 2.

De alimentorum quidem facultatibus per locos communes in genere Galenus egit.

De medicamentorum ſimpl. gradibus ſeu primarum qualitatum differentijs extat ſcriptum Iac. Alkindi, cuius authoritate etiam Io. Meſue utitur: item Arnoldi de Villa noua per aphoriſmos. Idem in libro de ſimplicibus, facultates medicamentorum deſcribit iuxta qualitates primas, ſecundas & tertias: ut & Iulianita quidam, & Leonardus Fuchſius circa finem libri primi Compendij medicinæ.

Rurſus de gradibus medicamentorum ſcripſerunt Iacobus Forliuienſis, Gentilis Fulginas, Laurentius Maioli, Gerardus de ſolo, Angelus de Gyra.

Conſtantini Africani liber de gradibus ſimplicium medicamentorum per ſingula medicamenta, primum enumerat ea, quæ primi ſunt ordinis cuiuſcunque facultatis, deinde quæ ſecundi, & ſic deinceps. Præfatur autem pauca de gradibus in genere, chartis undecim.

Iacobus de Dondis qui Aggregator Patauinus cognominatur, ex ueterum ſcriptis omne genus remediorum & ſimplicium compoſitorum per libros nouem digeſſit, ſecundum locos communes primarum, ſecundarum, & tertiarum qualitatum, &c. uide in Bibliotheca noſtra.

Otho Brunfelſius Iatrion medic. ſimplicium inſcripſit opus, in quo libris quatuor ex Dioſcoride, Plinio & alijs authoribus diuerſis medicamenta, præcipue ſimplicia, ut uarijs quæque affectibus à capite ad pedes conducunt, digeſſit. item ad ulcera, uulnera, febres, morbos muliebres & uenena.

Leonardus Legius collegit ex priſcis aliquot medicis Summam ſeu Tabulam pharmacorum ſimplicium & compoſitorum, ſecundum ordinem alphabeticum partium corporis, uel affectuum, quibus medentur aut nocent.

Idem in eodem uolumine ordine literarum medic. ſimplicia uſitatiora enumerat, ita ut cum unoquoque nominet medicamentum aliquod compoſitum cui admiſcetur, (qualis fere tabula cum Luminari maiori, ut uocant habetur, ſed copioſior.) Deinde ſimplicia recenſet ſecundum primas qualitates, ordine literarum ſimiliter, ſed graduum differentias omittit.

Q. Apollinaris neſcio quis (ſupra dixi ſuſpicari me fictum eſſe nomen) in priore libro è duobus Germanice nuper æditis, remedia ex plantis ad diuerſos affectus à capite ad pedes præſcribit.

Io. Ruel-

Io. Ruellius libri primi de natura ſtirpium capite 21. de medicaminum ratione & uiribus breuiter, ſed doctiſsimè agit.

Guilielmus Puteanus in libro ubi aloēn aperire ora uenarum, &c. pro Io. Meſue aduerſus Manardum & Fuchſium contendit, multa doctiſſimè ad ſimplicium medic. facultates noſcendas in genere diſſerit.

Ianus Cornarius in fine Epigraphes rei medicæ ſimplicium pharm. claſſes inſtituit ſecundum primas qualitates, adiectis unicuiq; graduum differentijs.

Ant. Guainerius in Antidotario non compoſita ſolum medicamenta deſcribit, ſed etiam ſimplicia paſſim enumerat, quæ alterent, id eſt, calefaciant uel refrigerent, caput, pectus & pulmonem, cor, ſtomachum, hepar, ſplenem, renes, uterum, iuncturas, item purgantia.

Iac. Hollerius de materia chirurgica doctiſſimè ſcripſit ſecundum claſſes facultatum.

Io. Meſuæ in librum de ſimplicibus pharm. purgantibus erudita metaphraſi illuſtrauit Io. Tagautius. Extant in eadem annotationes & cenſuræ Io. Manardi.

Symph. Campegius libro tertio de caſtigationibus pharmacopolarū ſcripſit de modo curandi per medicinas laxatiuas.

Hieronymus Cardanus in libello de ſimplici medicina, multa de purgantibus tractat.

Nos etiam aliquando tabulas de ſimpl. medicamentis purgantibus, aluum mollientibus, & uomitorijs, dedimus.

FINIS.

d

HIERONYMI TRAGI IN SVOS DE STIRPIVM HISTORIA, COMMENTArios Præfatio.

CVM MVLTA SVNT IN VNIVERSA RERVM natura, in quibus immenſam Dei Opt. Max. ſapientiam uidere eſt, & quæ iure quis admirari poſsit, tum uero hoc admiratione digniſſimum, quod è frigida duraq́ꝫ tellure omnis generis elegantiſsimæ plantæ prorumpunt. Neq́ꝫ uero ex his ſapientia tantum, ſed & bonitas ac clementia creatoris, ſummáq́ꝫ cœleſtis patris erga homines beneuolentia elucet. Siquidem nulla tam aſpera, tam horrida & inculta uſpiam locorum terra eſt, quam non elegantiſſimis iuxtáq́ꝫ efficaciſsimis, & ad ualetudinem tuendam ac recuperandam accommodatiſsimis ſtirpibus affatim donarit rerum omnium genitor ac conſeruator benigniſsimus. Atqui ea eſt mortalium ingratitudo, ea inſolentia, id deniq́ꝫ nouitatis ſtudium, ut nihil illis arrideat, niſi peregrinum, & quod è longinquis regionibus magnis ſumptibus apportari neceſſe ſit. Interim quæ domi paſſim obuia ſunt, & noſtris corporibus dubio procul magis commoda, quippe quæ ſub eodem nobiſcum cœlo naſcantur, neglecta & contempta iacent. Idem omnibus alijs, quantumuis præſtantiſsimis Dei donis uſu uenire ſolet, ut quia illis obruimur, nihili à nobis æſtimentur. Quæ cum ita ſe habeant, ſane cauſa cur nam illa uel auferantur prorſus, uel obſcurentur, haud magno labore inueſtigabitur. Scilicet ingratitudinis noſtræ pœnas damus probe meritas, dum quas opes impio faſtu ſpernimus, eas aut uniuerſas, aut certe uſum illarum amittamus. Nimirum pari ratione Res Herbaria iuſto Dei iudicio in profundiſsimum obſcuritatis ac ignorantiæ cœnum demerſa, multis iam ſæculis latet. Quotus enim quiſq́ꝫ reperitur, qui non longe petitis & exoticis illis medicamentis, quam domeſticis uti malit? nonne doctiſsimi quiq́ꝫ de peregrinis ac nunquam ſibi uiſis herbis, ingentia uolumina ſcribunt, ſpretis patrijs, quas pedibus quotidie calcant? Atq́ꝫ utinam uel tandem diuiniſsimæ ſimplicium cognitioni ſuus redeat honos, quod procul dubio tum fiet, cum dona Dei nobis collata amplecti, noſtraq́ꝫ induſtria pro uirili ornare contenderimus. Equidem quoties doctorum uirorum ea in re ſegnitiem, ne quid acerbius dicam, apud me perpendo, non poſſum non uehementer & ex animo dolere, prouinciam illam à doctioribus, ad indoctos deuolui, qui ne prorſus iaceat in tenebris herbarum cognitio, non raro à Domino Deo per bonos uiros ad ſcribendum excitantur. Hac certe ratione ad officium ſcribendi amicorum hortatu & me adduci paſſus ſum,

non

non quod magnam inde me gloriam reportare poſſe conſiderem, ſed ut exemplo meo doctiores ad negotium tam utile tamq; neceſſarium ſuſcipiendum ſtimularem. Antequam uero ad rem ipſam accedamus, præfabimur nonnulla, quæ in rem candidi lectoris, reiq; herbariæ ſtudioſi fore non dubitamus.

QVISNAM PRIMVS IN TERRIS SIMPLICIA VT VOCANT COGNOuerit. Caput. I.

SI ſacroſanctæ ſcripturæ credimus, facile intelligemus dominum Deum opt. max. primum ſtirpium plantatorem eſſe, à quo illæ, & creatæ & hucuſq; conſeruatæ fuerunt. Nam priuſquam homo crearetur, omnes plantæ, cuncti frutices, uniuerſæq; arbores, genuinis ſuis uiribus ac facultatibus dotatæ omnibusq; numeris abſolutæ, Deo authore è terra exierunt. Quas cum ſingulari admiratione Adam primus homo contemplatus fuiſſet, indidit his nomina, pro ineffabili quam à Domino Deo acceperat ſapientia rerumq; naturæ cognitione. Quodcunque enim nomen teſte Moſe Adam rebus indidit, hoc nomine nominabantur. Quam obrem non opus eſt ut longis uerborum ambagibus diſputetur, quis ſit author rei herbariæ, quiſue primus illam mortales edocuerit, cum conſtet ex ſacris literis, Dominum Deum opt. max. autorem, creatorem, inuentorem, & conſeruatorem eſſe, non tantum ſtirpium, ſed & uniuerſæ naturæ, ab eoq; omnem rerum cognitionem ad mortales profectam. Gen. 2.

ADAMVM PRIMVM HOMINEM OMNES CREATVRAS, NECNON STIRPES PRImum cognouiſſe, eamq; cognitionem poſteris ſuis communicaſſe. Cap. II.

NOn eſt autem obſcurum ijs, qui poëtarum fabulis relictis ueritatem ex ſacris literis cognoſcere ſtudent, Adamum Protoplaſtū illum ac totius generis humani parentem, non ſolum diuino afflatum ſpiritu omnes creaturas in terra cognouiſſe, ſed & ſingulis ut ſupra docuimus proprias indidiſſe appellationes. Adde his, Adamo, necnon uxori ipſius, Euæ inquam, uſum quoq; quantum ipſis quidem neceſſe erat, creaturarum perſpectum fuiſſe. Nam niſi ea ſapientia & cognitione præditi fuiſſent, quo pacto potuiſſet ipſe Adamus in ſudore uultus ſui, uti dominus Deus iuſſerat, panem ſuum (cuius confectionem ignoraret,) comme-

Digitized by Google

dere? Cæterum conſtat ex diuinis literis uniuerſam terram, & quæcunque in illa continentur, primis noſtris parentibus à Deo optimo maximo donatam, ſubiectamq́;. Sic namq́; dicebat illis Dominus. Replete terram & ſubijcite eam. Ecce dedi uobis omnem herbam ſeminificantem ſemen, quæ eſt in ſuperficie uniuerſæ terræ, & omne lignum in quo eſt fructus, lignum uidelicet quod ſemen ſeminificat, uobis in cibum erit. Tametſi autem primi noſtri parentes, præceptum domini Dei transgreſſi, non ſolum iuſtitiã, ſed & ſapientiam originalem amiſerunt, tamen cognitione & uſu herbarũ, frugum & fructuum minime ſpoliati fuerunt. Nam tertio Geneſeos capite reſpondit Adamo Dominus, herbam agri manducabis. Quod cum ita ſe habeat, colligi facile poteſt herbarum terræq́; fructuum cognitionem Adamo etiam poſt lapſum reliquam fuiſſe. Niſi enim illam habuiſſet, facile noxia pro ſalubribus in cibo digere poterat. Ex his manifeſtum eſſe puto Adamum primum extitiſſe, qui herbariam doctrinam ad poſteros propagarit.

QVIS POST ADAMVM HERBARVM COGNITIONI OPERAM DEDERIT. Caput III.

EX filijs Adami nonnulli pecuariam exercuerunt, alij, uidelicet Cain & poſteri ipſius agriculturã. Hi quoq́; alias artes inuenere, tabernaculorũ inquam conſtructionem, ferri, aliorumq́; metallorum tractationem, quæ temporis progreſſu ſubinde magis atque magis excultæ, per poſteros Noe uniuerſo mundo innotuerunt. Rei herbarie cognitio ſimiliter quotidiana experientia aucta à Chaldæis demum & Ægyptijs (quod ſcripta ipſorum teſtantur) mirum in modum amplificata fuit.

QVI APVD GRAECOS CAETERASQVE GENTES SIMPLICIVM (VT VOCANT) *inuentores extiterint.* Caput IIII.

APollinem Medicinæ inuentorem à ueteribus creditum fuiſſe, tum alij tum uero Ouidius libro primo Metamorphoſeon teſtatus eſt cum hunc in modum ſcribit.

Inuentum medicina meum eſt, opiferq́; per orbem
Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Nos uero ſuperioribus capitib⁹ oſtẽdimus Dominũ Deũ ut omniũ rerũ, ita & medicinæ ac herbarũ primum eſſe authorem, qui illas etiamnum hodie è terra producit, hominibusq́; ſalubres reddit. Hoc non tantum ſacræ

teſtantur

teſtantur literæ, uerum etiam ueteres ac ſapientiſſimi Græcorum ſcriptores teſtantur. Heſiodus namq; & Homerus, ambo uetuſtiſſimi poëtæ in carminibus ſuis aperte fatentur plantarum uires ac facultates, earumq; cognitionem diuinam eſſe, & à Dijs hominibus communicatam. Homerus certe in Odyſſ. lib. x. haud obſcure teſtatur herbã Moly uocatam, quæ aduerſus Circes ueneficia utilis erat, à Mercurio primũ inuentam fuiſſe. Quæ uerba tametſi fabulis accenſeri poſſint, nemo tamen negare poteſt cognitionem plantariam huic ſtudio peculiariter deditos homines requirere. Nemo enim fœliciter in quacunq; re uerſari ſolet, niſi inclinatione quadam naturæ fatoue aut diuina ordinatione ad eam trahatur. Quod animaduertentes ueteres magnis ac diuinis honoribus eiuſmodi homines affecerunt. Apollo namq; cuius iam ante meminimus apud antiquos Deus habitus fuit, ſicut & Aeſculapius, Machaon, Podalyrius, ac clariſſima Hippocratis Coi familia, qui omnes mortalibus quaſi Dij fuerunt.

REGES, PRINCIPES, ALIOSQVE MAGNOS VIROS, REM HERBARIAM OLIM *tractaſſe*, *Caput* V.

Multi ſane clariſſimi Reges Principeſq; olim rem herbariam ita amarunt, ut ſepoſitis interdum regijs politiciſq́ negotijs non paruam herbis cognoſcendis operam darent, quo uel ſic non tantum Reip. utiles forent, uerum etiam æternum & immortale ſibi compararent nomen. Salomonem namq; decantatiſſimum illum Iſraëlitarum regem, uel minima ac uiliſſima naturæ opera conſideraſſe ita ut à Cedro uſq; ad Hyſſopum, quæ è pariete progignitur diſputarit, ſcriptura ſancta commemorat.

Iam ſi gentiles reges & principes, qui hanc cognitionem & magni fece- 3. Reg. 4.
runt, & excoluerunt, enumerare uelim, dies me citius deficiat quam omnia perſequar. Adferam tamen nonnullos in medium, quo exemplo illorum multi ad tam diuinam cognitionem amandam excitentur. Mithridates ergo Parthorum rex celeberrimus, qui uiginti duas calluit linguas, rei Medicæ ſtudioſiſsimus, ſimplicia medicamenta plantaſq́ diligentiſſime inueſtigauit, & ex his compoſitionem inſignem confecit aduerſus omne ueneni genus, quam Mithridatium etiam num hodie uocant, quæ & in omnibus officinis ubiq; terrarum paſſim & uſurpatur & celebratur. Idem Mithridates Scordium quod longis annis noſtræ Germaniæ incognitum fuit, inuenit, ſuoq; nomine Mithridatiam appellauit. Gentius Illyriæ Rex herbæ Gentianæ, quæ in Germania noſtra in altis quibuſdam montibus & deſer-

tis gignitur, primus inuentor traditur, à quo & appellationẽ eius herbæ profectam nemo ignorat. Lyſimachia à Lyſimacho Macedoniæ rege inuentam ſcribunt, & proprio nomine inſignitam.

Iam & Panaces, plantæ laudatiſſimæ, quæ à facultatibus ſuis iure apud Germanos heil allen ſchaden uocari poſſent, ad Chironem & Herculem inuentores referuntur, ut in Nicandro uidere eſt. Iubam Mauritaniæ regem herbam Euphorbiam inueniſſe legimus. Mercurius herbam Mercurialem & nonnullas alias plantas mortalibus primus indicauit. Hercules præter alia & Hyoſcyamum inuenit, ſicut & Aſclepiades Chamomillam. Themiſon plantaginis, Achilles Millefolij, Artemiſiam, Arthemis, Teucrij, quod alias Veronica dicitur, Teucer inuentor proditur. Sed ut & ſcriptores nõnullos proferamus, qui plantas quaſdam peculiariter laudauere, Polium et Maluas deſcribit Heſiodus. Pythagoras Cepas ſuas celebrat. Morchion de Raphano librum compoſuit. Zeno Capparim prædicat, Chryſippus & Cato Braſſicam laudant. Vt interim Centarium, Eupatorium, Clymenõ, Iridem, & Betonicam prætereamus, quæ omnes plantæ celebres habent inuentores.

Ex his quæ huc uſq; diximus facile apparet magno in pretio olim rem herbariam fuiſſe. Quod ſi pari honore deinceps quæ ſecuta ſunt ſæcula eam cognitionem proſecuta fuiſſent, dubium non eſt quin hodie & plura & certiora aduerſus plæroſq; morbos remedia habere poſſemus, quibus per rei herbariæ contemptum atq; neglectũ in uniuerſum hodie deſtituimur. Qua in re non exigua in Magiſtratum, & eruditos homines iure transfertur culpa, qui cum diuinam hanc cognitionem nihili prorſus faciant, licet ea carere interdum non poſſint, plurimum à maiorum diligentia receſſerunt. Ii namq; tanto ſtudio erga plantas affecti ſępenumero fuere, ut per ſomnum quis aliquarum plantarum uſus eſſet admonerentur. Mulierculam enim quandam roſam caninam in ſomnis uidiſſe, ſimulq; cognouiſſe, radicem lacte caprino decoctam & potam filio ſuo, qui tum à rabioſo cane morſus fuerat profuturam, ueterum monumenta teſtantur. Sunt autem huiuſmodi conſiderationes rerum naturæ, licet hodie paſſim contemnantur, non poſtrema diuinæ erga humanum genus beneuolentiæ indicia, & quæ à ueteribus nequaquam, ut noſtro fit tempore neglecta fuere, Galenum namq; nõ puduit Paleſtinam ipſam & Syriam atq; Cyprum petere, quo terram Lemniam, Bitumen uerum, omniſq; generis metalla cognoſceret. Pari ſane ſtudio ſtrenuiſſimus miles Dioſcorides uel remotiſſimas terras inuiſere uoluit, ut laboribus ſuis & ſcriptis poſteritati prodeſſe poſſet. Quam diligenter uero plantas deſcripſerit, & nomenclaturas earum uarias annotauerit libri eius, qui in omnium manibus ſunt, facile declarant.

QVAS

QVASNAM PLANTAS ET EX IIS PETITA REMEDIA, BRVTA ANIMALIA *hominibus oſtenderint.* Caput VI.

Quanti facienda ſit res herbaria, uel hinc demonſtrari poteſt, quod non contemnenda remedia ex plantis petita, ab animalibus brutis indicata fuere. Venatores etenim naturæ ſtudioſi obſeruatores, animaduerterunt olim Ceruos infixa tela Cretenſi Dictamno exigere, qui factũ eſt, ut deinceps omnis generis ſagittas, aculeosq; ea herba mortales refigerent. Memoriç quoq; proditum eſt Ceruos aduerſus uenenatos Phalangiorum ictus cancros fluuiatiles Theriacæ loco deuorare, quod idem contra Hyoſcyami uirus apros ſylueſtres uſurpare Helianus author eſt. Hic uero admirandam puto Dei Opt. Max. erga omnes creaturas inſignem prouidentiam, qua ſingulis animalibus, non tantum quod ad uictum, ſed & quod ad medicinam attineret proſpectũ eſſe uoluit. Vrſos etiam aiunt Hederam amare, & non tantum muſco terreſtri ſanguinem è uulneribus manantem ſiſtunt, uerum etiam cum nimio Mandragoræ eſu ſibi ipſis periculum creauerint, formicas quibus ſibi rurſus medeantur, illico quærunt. Quin & Dracones faſtidium quod ipſis nonnunquam obrepit Lactuca ſylueſtri purgare conſueuerunt, ſicut canes gramine. Muſtela aduerſus glires aut ſerpentes pugnatura, Rutæ folijs primum omnium ſe munit armatq;. Feles ſuas quoq; habent plantas, quibus caliginoſis medeantur oculis. Non ſolum enim Nepetam herbam, uerum etiam Valerianæ radicem & edunt, & uniuerſum ſuper illas uolutant corpus, quod nõ ſemel ipſe obſeruaui.

Quid uero de auibus dicam, quæ non minus quam quadrupedes, plurimas herbas nobilitauerunt, mortalesq; plurima remedia docuerunt? Ciconia etenim cum non bene habet aquam marinam hauriens, roſtro ſibiipſi per poſteriora tanquam clyſtere infundit, qua ratione aluum ſibi ciere ſolet. Præterea & ex Origano medicinam ſibi quærit. Corui, Graculi, perdices, Columbç, turdiq; quotannis folijs Lauri ſe purgarè conſueuerunt. Gallinç, Palumbes & turtures, Parietariam in morbis ſuis quærunt. Grues, & quæcunq; his congeneres aues uidentur iunco paluſtri delectantur. Anates ſylueſtres, Anſeres, aliæq; quam plurimæ aquaticæ aues Sideritim Crateuæ, cuius j. libro cap. xv. infra meminimus expetunt. Iam & Chelidoniam herbam aduerſus oculorum caliginem pollere hirundines indicarunt, ea namq; illi pullorum ſuorũ oculis medentur. Vide de his Ariſtotelem. Serpentes fœniculo oculorum hebetudinẽ emendant, & ad Iuniperos plærũq; ſenectã exuunt. Cochleæ herba Cunila uocata opẽ ſibi in morbis adferunt.

Hæc uero quæ huc uſq; diximus in eum finem à nobis in medium adſe‐runtur, ut intelligant omnes conſiderentq; Naturam quæ Dei eſt miniſtra omnibus creaturis eam cognitionem indidiſſe, qua, ea quæ ad ſanitatem, tum tuendam, tum recuperandam attinent, naturali quadam inclinatione appetant quærantq;. Quæ tametſi non ſolum iucunda, uerum etiam neceſ‐ſaria ſint cognitu, tamen alijs & uilibus quidem rebus nimirum opum & uoluptatum ſtudio abſtracti, inſignem hanc Philoſophiam & contem‐nimus & negligimus.

QVID VETERES DE RE HERBARIA SENSERINT, QVANTI ILLAM FECERINT, *& qui de illa ſcripſerint,* Caput. VII.

QVanto uero in pretio apud ueteres Reges, prudenteſq; ac do‐ctos homines res herbaria fuerit, monumenta illorum teſtan‐tur. Euax etenim Arabum Rex tanti plantarum cognitionem feciſſe legitur, ut non tantum deſcribi illas, uerum etiam depingi uoluerit, demumq; depictas & deſcriptas plantas ad Neronem Cæſarem honoris gratia miſerit. Quare Romanos deinceps Imperatores rem herbariam, & qui eam tractarent, non ſolum magno honore affeciſſe, uerum etiam ma‐gnis ſumptibus, (ut Galenus refert) ipſas plantas, libros depictos, eoſq; qui tam diuinam ſcientiam profiterentur, conquiſiuiſſe ſcriptis ueterum proditum eſt. Hinc nimirum factum eſt, ut multi doctiſsimi uiri partim naturæ admiratione, partim præmijs propoſitis impulſi ſtirpium hiſtori‐am diligentiſſime, obſeruatis ac indicatis omnibus circumſtantijs deſcri‐pſerint. Inter quos haud poſtremus eſt Theophraſtus, qui poſt longam rerum experientiam nouem libris uniuerſam herbarum, fruticum arbo‐rumq; hiſtoriam complexus eſt. Poſt hunc idem argumentum, ſumma cum laude tractauere quamplurimi alij, nimirum Heraclides Tarentinus, Iulius Baſſus, Petronius Niger, Crateuas, & Andreas. His adiungendus eſt Dioſcorides rei herbariæ ſcientiſſimus, qui licet militiæ deditus eſſet, ta‐men herbarum cognitionem adeo non contempſit, ut multis peragratis regionibus, magniſq; exhauſtis laboribus, diuinum nobis de re herbaria uolumen reliquerit, pro quo beneficio niſi ingrati plane uideri uelimus im‐mortales illi habendæ ſunt gratiæ. Proinde hos tanquam primarios ac principes quoſdam alij in hoc ſtudij genere clariſſimi uiri ſubſecuti ſunt, La‐tini, Græci, & Arabes multi, Galenus inquam, Paulus Aegineta & hij qui‐dem Græci, Latinorum enim plures numerare licet & Arabes, ut ſunt, Ma‐cer, Apuleius, Serapio, Meſue, Auicenna, Rhaſes, & alij, qui omnes inter

alia quæ

alia quæ literis mandarunt,& herbariæ rei hiſtorias ſcriptis ſuis inſerere uoluerunt,& ad poſteritatem tranſmittere. Quorum labores ut uniuerſo ſtudioſorum ordini imò omnibus mortalibus quam utiliſſimi cenſendi ſunt, ita ab omnibus danda erat opera ut iſtorum libros repurgatos legere poſſemus. Sed quæ prauitas humani eſt ingenij,ut quę ad uoluptatem & luxum pertinent maiori deſiderio ſectemur, quam quæ uere nobis commodare poſſent,uix inſpicere poſſumus,nedum in id incumbere ut ſumptibus noſtris ueterum ſcripta in lucem caſtigata proferantur.

CVR VETERES TANTOS LABORES IN COGNOSCENDIS ET DESCRIBENDIS STIRpibus alijsq; Simplicibus impendere uoluerint. Caput VIII.

CVm omnes plantæ efficaciſſimis ad ſanitatem tum tuendã tum recuperandã facultatibus à Deo opt.max.donatæ ſint, ita quidem ut nemo facile uel uiliſſimæ ac uulgatiſſimæ herbulæ uires & utilitates enumerare queat: (Quis enim eſt qui omnem Straminis uſum & ad quot illud res adhibeatur, oratione ſe explicare poſſe, profiteri audeat, ut interim alias taceam plantas, quæ diligenti cultura & plantantùr & conſeruantur?) Cum hæc inquam ita ſe habeant in promptu ratio eſt,cur ueteres plantariam cognitionem tanti fecerint. Fuerunt etiam illi Simplicibus medicamentis contenti, nec compoſitis & quæ ex pluribus conſtarent,frequenter uti uoluerunt,propterea quod cõpoſita medicamenta fallacia eſſe deprehenderent,inq; mixtionibus illorũ magnã ſæpe rerum diſcordiam oriri uiderent. Id quod inde euenire certum eſt, quod hij qui eiuſmodi compoſita medicamenta aut pro placito ſuo,aut aliorum ægris præſcribunt,non raro Simplicia ipſa non norunt,multo minus autem plantarũ,quæ contrarijs ſæpenumero præditæ ſunt uiribus, expertas habent facultates. Quamobrẽ meo quidẽ iudicio non imprudenter priſci illi homines egiſſe uideri debent,qui compoſitionibus ſuis haud multa miſcuerunt Simplicia,& non niſi ea quorum uis illis explorata eſſet. Inter quas Mithridatis compoſitio quæ hodie etiamnum in uſu eſt,& nonnullæ Attali Pergameni regis,quemadmodũ ipſe Galenus refert,primas tenent.Cęterũ ſi omnino cõpoſitis medicamẽtis utendũ ſit non plures q̃ quattor Simplicia confectionibus ſuis miſcere debebant Medici,q̃d ueteres factitaſſe uidemus.Hinc à quaternario numero olim dicta fuit Theriaca diateſſaron & aliæ nonnullæ compoſitiones. Verumenimuero Simplicibus per ſe uti conſultiſſimum uidetur, cum illa à Deo, eiuſq; miniſtra Natura tantas facultates

uireſq; acceperint, ut ſingula in ſuo genere, ſanandi, roborandi, dolores ſedandi, refrigerandi, excalfaciendi, purgandi, & ſi neceſſe ſit adurendi ui polleant, nec opus ſit multa ſimul miſcere, quæ ratio hodie & uſitata eſt, & ab omnibus expetitur. Sunt enim ut ante diximus & Auicenna teſtatur ſimplicia, ad medendum efficaciſſima per ſe, nec aliorū auxilio indigent. Idem quoq; Auicenna & Hierophil⁹ ſimplicia per ſe, nullis alijs admixtis in medicina magnum momentum habere tradunt, cum compoſita medicamenta ſine ſimplicibus conſiſtere nequeant. Quapropter hoc noſtro ſæculo plurimum hac in re peccare multos uidemus. Reperias enim Medicos pleroſq; è ſcholis primū egreſſos, & ad Praxin, ut uocant accedentes (nihil hic de eruditis, & qui Methodo uera utuntur dixerim) qui aduerſus quemuis morbū medicamentum præſcribant decem aut uiginti conſtans ſimplicibus, quorum uix dimidiam partem cognitā habeant, ſicut neq; morbum ipſum aut cauſam eius. Interea Medicos tales ægri ſequuntur magnoq; ſuo cum damno præſcriptis eorum utuntur. Quod ſi Medicos iſtos roges cur hæc uel illa præſcribant, nihil aliud reſpondent, niſi in Auicenna & Valeſco, quibus ſapientiores & doctiores uideri nolint, ſe iſta legiſſe. Neq; aliter hij mihi ſentire uidentur quam Romani ſacerdotes, qui nullas alias preces ad Deum facere, neq; quicquam aliud in ſ. L. legere ſolent, quam quod in Breuiarijs ſuis (ut uocant) contineri uident. Sed eiuſmodi Medicorum auxilia, ac tales ſacerdotum preces Mundi ingratitudo meretur, & merito illi contingit, quod uulgatum apud Germanos habet prouerbium Ein newer Artzt/eins newen Kirchhoffs bedarff. Hoc eſt, Nouus Medicus, nouo opus habet Cœmiterio.

RECENSENTVR CAVSAE OB QVAS RES HERBARIA SIMPLICIVMQVE

uſus noſtro tempore neglectus & obliteratus pene fuerit.

Caput IX.

MVltæ ſane cauſæ ſunt, ob quas diuina rei herbariæ cognitio longo tempore contempta & neglecta fuerit. Prima temporis iniuriæ aſcribetur, quod omnia mutat, & præſentibus minime parcit, ita ut quæ hoc ſæculo uulgatiſſima ſint, eorum apud poſteros plane nulla ſit memoria. Ac licet temporis longinquitas in abolendis rebus magni ſit momenti, tamen rei herbariæ non tam illa, quam magiſtratuū (pace illorum dixerim) negligentia nocuit. Cum namq; illorum officium ſit, nō tantum operam dare, quo ciues & defendantur, & omni rerum neceſſariarum ſufficientia (ut ita dicam) minime deſtituantur, uerum etiam ut & religio & ſapientiæ ſtudium ſine quibus nulla Reſpubl. fœliciter gubernari

unquam

unquam poterit, promoueantur, negari non poteſt illorum culpa & ſuperſtitionem & barbariem in mundum irrepſiſſe. Debebant illis non tam auaritia ac dilatandi terminos ſuos cupiditas, & uoluptates cordi fuiſſe, quam ut recte iuuentus à teneris annis in Scholis linguarum, bonarumque artium inſtitueretur, quo deinceps in omni functionum genere ſapientes & prudentes eruditosque uiros, Reipub. præficere, & in locum eorum qui indies decedunt ſubſtituere potuiſſent. Quod ſtudium cum illis defuit ſubſecuta eſt calamitoſa illa ac profunda in omni literarum bonarum genere barbaries. Atque utinam uel hodie hæc altius apud ſe perpenderent, qui rerum potiuntur. Sed ne longius noſtra digrediatur oratio, redeamus ad inſtitutum noſtrum. Poſtquam ergo linguarum præcipuarum, hoc eſt, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ, quæ & religionis & omnis doctrinæ conſeruatrices merito cenſendæ ſunt, cognitio negligi, & in locum earum Sophiſtica deliria paſſim doceri, et quod ad medicinã attinet ex male uerſis Arabum ſcriptis duntaxat, neglectis Græcis & probatiſſimis authoribus, præcepta medicinæ peti cœperunt, in tantos errores demerſi fuimus, ut neque quid doceremus alios, aut quid ipſi diſceremus, nobis conſtaret. Manifeſtum namque eſt, & negari non poteſt, ſæpe in Arabicis libris nomina plantarum de morbis interpretatos nos fuiſſe, & contra, quod luce clarius eſt, & errata medicorum teſtantur. In hanc ignorationem noſtra culpa incidimus. Germani enim ſicut & aliæ nationes, noſtram medicinam, tam quod ad artem ipſam, quam quod ad materiam eius attinet ex Arabia petebamus. Cum ea enim regio pretioſiſſima quæque gignat aromata, quæ nobis adminationi erant, ea, ut hodie etiamnum fieri uidemus, magnis ſumptibus ad nos deportari curabamus.

Inter cæteras uero cauſas propter quas res herbaria longo tempore neglecta iacuit, & hæc quam nunc referemus haud poſtrema fuerit. Qui enim hactenus in Scholis medicorum ſtudioſis præerant, ij nihil niſi ſcripta Meſuæ & Auicennæ Arabum, quæ in hodiernum uſque diem non prorſus intelligimus, prælegebant. Præterea in curandis mortalium morbis iſtorũ compoſitionibus tantum utebantur, ſpretis interea Germanicis & uulgaribus ſimplicibus, quorum cognitio & uſus ex Galeno et Dioſcoride petendus erat. Proinde qui doctorum nomen ſibi uſurpabant, Simplicium cognitionem contemnebant, tanquam ſe indignam. Ac ubi neceſſitas aliquando urgeret, ut neceſſe eſſet Simplicibus uulgaribus uti, coquis ſuis ſeplaſiarijs qui & ipſi parum aut nihil in hac cognitione exploratũ haberent, quidquid id erat officij demandabant. Quapropter ad Rizophoros & agyrtas, aut errones illos Ægyptios (ſic enim ſe nominant) aut aniculas negotium hoc deuoluebatur. Et quidquid iſti de herbarum nomenclaturis, facultatibusque decernerent, ratum à doctoribus & ſeplaſiarijs habebatur. Sed

quantum

quantum iſta Medicorum & officinarum ignorantia hominibus ægris nocuerit, nunc non dicam. Certe Mundus hoc pacto decipi uult, & meretur.

PER QVEM ET QVA RATIONE PLANTARIA COGNITIO NOSTRO TEMpore reſtitui cœperit. Caput X.

QVanquam autem ingratitudo noſtra grauiſſima quæq; merebatur, tamen non uoluit nos diuina benignitas hoc theſauro diutius carere, quin potius effecit ut res herbaria nō multis ante annis paulatim reſtitueretur, ita ut hodie (Deo ſit laus) nemo non ſciat ſimplicia non contemnenda eſſe, ut ante hac factum eſt, ſed cum gratiarum actione uſurpanda, quippe quæ ad omnes ferè morbos curandos (ut olim prodidit Hierophilus) efficaciſſima ſint. Vnde doctiſſimi ueterum & diligentiſſimi homines, peculiarem quiſq; plantam omnibus modis, ad quosnam illa morbos faceret exploratam, poſteritatis memoriæ mandabant. Sic Antonius Muſa Betonicam, Apollonius Centaurium, Themiſon plantaginem, Homerus uero Crocum prędicat. Breuiter nullus ex doctioribus ſuperiorum ſęculorum Medicis fuit, qui non herbam aliquam (ut ſupra diximus) celebrarit, eaq; multos morbos curarit, cum hodie plures reperias qui morbis medendis, non ſimplicia, ſed compoſita medicamenta maxime ea quæ ex quamplurimis conficiuntur ſimplicibus, adhibeant, quæ tamen frequentius homines ægros ad orcum mittant, quam ſanitati reſtituant. Sed ad rem accedamus, paucisq; & obiter eos commemoremus per quos priſtinæ dignitati res herbaria reddita eſt. Deus itaq; Opt. Max. his poſtremis temporibus uiros quoſdam bonos & doctiſſimos in omnibus nationibus excitauit, qui ueterum ſcripta, nimirum Nicandri, Theophraſti, Dioſcoridis, aliorumq; mendis repurgata, latinitati donarunt, ita ut ab omnibus nunc legi poſſint. Inter quos laudem obtinent. Hermolaus Barbarus, Ioannes Ruellius, Manardus Ferrarienſis, Marcellus Vergilius Florentinus, hij enim Dioſcoridem in linguam Latinam tranſtulerunt, pro quo beneficio gratiæ illis maximæ ſunt habendæ. Iam nec Germaniæ noſtræ defuit diuina liberalitas, ut quæ in omni bonarum literarum genere, non uulgares uiros habuerit, quos hoc loco commemorare nihil attinet. Sed quod ad rem Herbariam pertinet, non pauci in Germania noſtra uiri doctiſſimi reperti ſunt & adhuc nonnulli in uiuis ſunt, qui hanc Medicinæ partem ſcriptis ſuis illuſtrarunt. Primus poſt Hieronymum Braunſchweig herbas tractauit Otho Brunfelſius uir pius, iuxtaq; doctiſſimus. Quid uero de Euricio et Valerio Cordis dicā, uiris nunquam ſatis laudatis?

Poſt

Poſthos Leonhartus Fuchſius, Ioannes Lonicerus, & Conradus Geſnerus Tigurinus Medicus clariſſimus in hanc palæſtram magna cum laude deſcenderunt. Hij enim omnes nullis laboribus parcunt, quo hac in re patriæ & poſteritati inſeruiant. Quod idem pro uirili hoc in libro (in quo magno labore ſummaq; diligentia, quæ & ipſe uidi, & expertus ſum tradidi, quam fœliciter aliorum eſto, ſed candidorum iudicium) præſtare ſum conatus, ac deinceps, uita comite Deoq; fauente conabor ſedulo. Quemadmodum uero hij quorum nunc mentionem fecimus in plantis deſcribendis utiles labores ſuſceperunt, ita non pauci alij idem argumentum tractare uolentes, chartas potius inutiliter conſumpſere, quam mortalibus ſcriptis ſuis profuere. Etenim ſi horū labores exactius penſites, nihil noui aut eximij in medium hos producere uidemus, quin potius aliorum labores in uolumen quoddam conſarcinatos pro ſuis uenditare. Quos equidem aut laudis aut lucri cupiditatē exagitare credibile eſt, reputantes apud ſe dulce ex re qualibet, ut uulgatum habet prouerbium, eſſe lucrum. Culicum omnino aut Muſcarum hij ingenio præditi uidentur. Sicut enim beſtiolæ iſtæ alieno ſe implent ſanguine, ita iſti alienis ueſtiuntur plumis, quibus tanquam ſuis ſuperbiunt. Vt uero hæc perficiant, calami quem ingenioſe moderari norunt, beneficio utuntur, ut ueriſſime de illis dici queat. Verte ſtylum & feciſti librum.

QVAS VTILITATES HERBARVM IMAGINES DEPICTAE ADFERANT, ET *quis illas primus depinxerit.* Caput XI.

VIgo ita ſentiunt, & eccleſiaſtici quidam ſcriptores aſſerunt, imagines Laicorum eſſe libros, quod illis libenter damus, maxime ubi hij, quibus uerbi diuini prædicatio commiſſa eſt, ita obmutuerint, ut uel non poſſint, uel non uelint ſcripturas ſanctas populo interpretari.

At quod ad herbarios depictos attinet, certum eſt nonnihil illos utilitatis tum adferre, cum uiuas herbas, aut omnino non habemus, aut recentes nanciſci non poſſumus. Quiſquis uero hortos proprios & hortulanos habet is multas ac uarias ſtirpes plantare, quod olim Antonium Caſtorem Romæ feciſſe legimus, earumq; uiuas imagines contemplari poterit, ita ut *picturis non ſit opus*, niſi in hijs plantis quæ maxime peregrinæ ſunt, quas *nec recentes* ubiq; locorum intueri licet, & quę noſtro ſolo aſſueſieri omni*no recuſant*. Ac meo quidem iudicio uera pictoria ars ob multas cauſas

nequa-

nequaquam contemnenda uidetur,ſiquidem ueteres Græci, ut antiquiſſima monimenta loquuntur, ab ineunte ętate iuuentutẽ ſuam non tantũ liberalibus ſtudijs imbuebant,uerumetiam pingendi rationem docebant,quo omnes res geſtas, aliaq́ memoria digna,nunquam non in conſpectu haberent.

Herbas primus Euax rex Arabum pinxiſſe,ac eiuſmodi depictum librũ Neroni Cæſari honoris gratia miſiſſe dicitur. Fuerunt etiam alij multi, qui hoc inſtitutum ſecuti ſunt,nimirum Dionyſius,Crateuas, Methrodorus, alijq́ clariſſimi uiri.

Noſtro ſæculo Michael Iſingrinius Typographus Baſilienſis primas tenet inter eos qui depictos herbarios ædidere. Is enim elegantiſſimos dedit plantarum Icones, & ſummo artificio ad naturæ imitationem comparatos. Nec ſua priuandus eſt laude Chriſtianus Egenolphus Francfordienſis Typographus,qui & ipſe nullis neq́ ſumptibus, neque laboribus parcit, quo plantariam cognitionem & libris bonis & imaginibus pulchris illuſtret. Sed quid duo hij uiri præſtiterint opera ab ipſis in lucem ædita abunde teſtantur.

Noſtros uero commentarios Iconibus illuſtrauit adoleſcentulus quidam Argentinenſis Dauid Kandel nomine. Is enim Vuendelini Rihelij noſtri ſumptibus ad me Hornbachium conceſſit, ubi herbarum,fruticum,arborumq́ imagines ſimpliciſſime,ſed & ad imitationem uiuarum ſtirpium, quas illi proponebam,diligentiſſime expreſſit. Qui cum ſumma induſtria in hoc opere uſus fuerit, pictoriamq́ artem nemine docente adeptus ſit, quod multi Argentinenſes norunt, eamq́ indies magis magisq́ ita excoluerit ut induſtriæ ſuæ ipſum nec pœnitere, nec pudere iure debeat, uolui hoc loco mentionem eius honeſtam facere.

Quantis uero laboribus, ſumptibusq́ opus ſit,in depingendis, exculpendis & imprimendis herbarũ Iconibus,& honeſtiſſimus uir D. Vuendelinus Rihelius Typographus argentinenſis,Dominus, amicus meus obſeruandus,ſatis expertus eſt. Ac quia laboribus & ſumptibus ſuis Reipub. ſeruire conatus eſt,laude ſua dignus uideri merito debet. Alexander Magnus quondam mirifice celebrabatur, propterea quod magnam pecuniæ ſummam Ariſtoteli pręceptori ſuo miſiſſet,quo is omnis generis animalia conquireret & deſcriberet. Hodie uero (proh dolor) hæc & alia utilia ſtudia exulant, nemoq́ eſt qui illa uel excolat, uel ſumptibus ſuis adiuare uelit. Quanquam non ita pridem cognoui doctiſſimum diligentiſſimumq́ uirum D. Conradum Geſnerum Tigurinum,Dominum ac amicum meum obſeruandiſſ. eum laborem ſuſcepiſſe,quem ut fœliciter abſoluat, faxit Deus opt. max.

DE HERBARVM GERMINATIONE. Caput XII.

QVo pacto uero, quo tempore, quibus in locis tam ſyluestres quàm ſatiuæ ſtirpes proueniant, quando etiam colligendę, & quomodo adſeruandæ ſint, præterea quæ ſingularum ſint facultates, quis uſus, ſatis luculenter in commentarijs noſtris docuimus, ita ut in præſentia nihil de his dicendum uideatur, quare relictis illis, cauſas & argumentum ſuſcepti operis, ordinemq́ue quem in illo ſequimur, neque non cur ab vrtica auſpicari uoluerimus paucis perſtringamus.

QVAE ME CAVSAE PERMOVERINT, VT LINGVA GERMANICA HOS DE STIRPIum hiſtoria commentarios conſcribere uoluerim. Caput XIII.

CVm profectiones meas & labores ſtirpium gratia ſuſceptos uir doctiſſimus Otho Brunfelſius piæ memoriæ, quibuſdam referentibus, Argentinæ cognouiſſet, Hornbachium uſque ad me pedes commigrauit, ut coram & hortos & collectanea mea uideret. Quæ ſane ita illi placuerunt ut deinceps & ipſe & alij literis ſuis, ut uaſtum opus in ordinem redigere ac Germaniæ noſtræ communicare uellem, cohortari me nunquam deſtiterunt. Quanquam autem quod petebant facile recuſare potuerim, ut qui tenuitatis & ingenij mei exiguitatis conſcius mihi eſſem, tamen excuſationis nullus apud illos relictus fuit locus, ita quidem ut poſt immenſos exantlatos labores grauiores demum ſuſcipere, ac partim reprehenſionibus quorundã me obijcere, partim uero bonis uiris tam improbe urgẽtibus obſequi cogerer. Quod ſi ſtudium laboresq́ue noſtri patriæ chariſſimæ, hoc eſt, Germaniæ aliquo ſaltem modo utiles fuerint, nihil ſane eſt quod magis me exhilarare poſſit.

Præterea herbariorum qui ſuperiori ſæculo in uſu fuerunt errata, ut ſuſceptum opus ſemel perficerem, me cõmouerunt. Quæ uero ea ſint hoc loco nihil attinet enumerare. Manifeſtũ enim eſt Herbarios ſuperioris ſæculi in nominibus tam herbarum quàm morborum, & in in explicatione temperamenti ac facultatum plurimum erroris habuiſſe, uulgusq́ue imperitum non tantum ſeduxiſſe, uerum etiam damno haud uulgari affeciſſe.

Ad hæc ut de ſtirpibus hos conſcriberem cõmentarios pauperũ clamores me ſtimularunt. Ab his. n. ſæpenumero rogatus fui, ut in gratiam pauperum & ad laudẽ Dei opt. max. donum quod à Deo acceperam, in lucem proferre uellem. Hæ fere ſunt cauſæ quæ me ad hoc opus ita impulerunt, ut ab illo deſiſtere nullus potuerim. Faxit autem Deus ut tam proſint noſtri labores, quam prompto animo in Reipub. gratiam à nobis ſuſcepti ſunt.

QVID IN HISCE NOSTRIS COMMENTARIIS CONTINEATVR, ET QVEM IN ILLIS ordinem ſeruemus. Caput XIIII.

IN hiſce noſtris commentarijs Simplicia(ut uocant)& ea quidem tractantur,quę in Germania noſtra ad manus meas peruenerūt, ut ſunt herbæ,caules,radíces,flores,ſemina,fructus,poma ſylueſtria & ſatiua,præterea frutices arboresq́; fructiferæ & ſteriles. Hæc enim omnia diligentiſſime quomodo,ubi,& quando germinent,una cum appellationibus earum deſcripſimus. Deinde ſingulas etiam ſtirpes in ſuo generi ita declarare uolui,ut indicare me non piguerit, quo tempore anni commodiſſime reperiri & transplantari poſſint, & quo quæq; ſolo gaudeant. Neque non adiecimus omnium plantarum fruticum,arborumq; quantum licuit,nomenclaturas germanicas,cum Germanis potiſſimum hæc principio ſcripſerimus.Et ob multas etiam cauſas non omiſimus Latinas, Græcas,Arabicas,aliasq́; appellationes. Poſtremo ſingularum etiam naturas,qualitates,temperamenta,uiresq́; expoſuimus,& quo pacto tam externis quam internis corporis partibus hiſce mederi poſſimus. Quæ omnia tum ex probatiſſimis rei herbariæ ſcriptoribus,Theophraſto inquam,Dioſcoride,& Galeno,tum uero ex ijs quæ longo uſu & obſeruatione ipſe expertus fueram depromens,fideliter,ſimpliciter breuiterq́; & ordine deſcripſi.

Cæterum partiti ſumus uniuerſum opus in tres libros,quorum prior uulgares omnes tam ſylueſtres quam ſatiuas & domeſticas plantas, hortenſesq; coronarías multas, florumq́; genera complurima, odoratas etiam herbas quæ & medicinæ & culinæ inſeruiunt,ordine & ſingulas ſuo in genere & loco deſcriptas continet.In ſecundo libro,Trifoliorū & Graminum uaria genera,legaria,cerealia eorumq́; uitia, ſiue ea in agris, pratis, paludibus,uliginoſis,aut aquis proueniant: proinde & oleraceas,bulboſas,hederaceas & quæ alijs ſeſe alligant,& humi repunt aut in altum aſcendunt herbas,neque non lappaceas,aculeatas & umbellatas quaſdam quorum mentio in primo libro non fuerat facta, ac peregrinas quaſdam tracto. Tertius idemq́; poſtremus habet omnes fere frutices, arboresq́;,& fructiferas ſteriles ue omnes quotquot illarum in Germania noſtra uidere mihi contigit. In his uero omnibus deſcribendis eam fere rationem ſecutus ſum, ut eas in tractatione coniungerem plantas quas natura formæ ſimilitudine coniunxiſſe uidetur,ita tamen,ut ſingulas ſuis capitibus ab alijs ſecernerem. Neq; uolui literarum ordinem ſequi ut ueteres ſolent herbarij. Habet enim ea ratio multum incommoditatis, ſiquid iudico. Nam qui eam in ſcriptis ſuis tenent, illi magna confuſione rerum nunc herbam, ſtatim arborem,mox fruticem ponere neceſſe habent. Sed quo pacto plantæ

quæ

quæ affinitate quadam formæ cõgeneres uidentur recte diſcernentur, ſi hoc ordine ut diximus deſcribantur. Equidē facile eſt Alphabeti ordinem ſequi. Quæcunq; enim quocunq; tempore occurrunt plantæ ſuum ſemper ſua in litera locum inueniunt, in quem nullo labore referri poſſunt, quod compendium in noſtris laboribus, quos ſane magnos in hoc opere pro Repub, exhauſimus, locum non habet.

QVOS LABORES IN HOC OPERE ADORNANDO SVSTINVERIMVS, ET CVR AB VRtica auſpicari uoluerimus. Caput XV.

MVlti noſtræ ætatis herbarij in ſcriptis ſuis palam teſtantur, quantos ſumptus fecerint, quantaq; diligentia & labore herbas ſuas ſecundum ordinem alphabeti in altiſſimis montibus, deſertis, ſyluis & uallibus inquiſiuerint. Vbi etiam commemorant ſæpe è uarijs regionibus plantas quaſdam magnis ſumptibus petiuiſſe. Ad hæc non raro montes ualleſq; perluſtraſſe, ac in ſæuiſſimis quandoque tempeſtatibus, magno ſuo cum periculo, plantas quæſiuiſſe. Quæ omnia ut ab his referuntur facile crediderim. Qui enim tales ſemel ſuſcepit labores, cum hæc & grauiora etiam perpeti oportet. Ego uero in præſentia pericula mea, immenſos labores, famem, ſitim, frigus, æſtumq;, terrores, longas & periculoſas profectiones, difficillima itinera, per inuia, per montes, ualles, ſyluas, campoſq; iacentes, aliaq; Germaniæ loca, nequaquam commemorabo, quid enim alijs cum his? Delectatio ipſa & uoluptas quam ex rerum naturæ cognitione percipiebam, & ſtudium Reipub inſeruiendi, hæc ut lubens ſufferrem effecerunt. Itaque omiſſis his paucis etiam exponamus, cur ab vrtica librum auſpicari uoluerimus. Conſtat ergo vrticam inter omnes plantas tenerrimam omniſq; impuritatis ſordiumq; quibus cæteræ herbæ fere coinquinantur, expertem eſſe, qui factum eſt, ut primum illi tribuerim locum. Præterea ut dignitati ſuæ reſtitueretur, & contemptus eius uindicaretur, uolui à fronte libri illā collocare. Notum eſt enim Medicos noſtros & Seplaſiarios magno vrticam faſtu contemnere, ac puderet illos tam uili (ut ipſi ſentiunt) herba uti. Quoniam uero vrtica non tātum in cibo, uerum etiam in medicina magnarum eſt uirium, quemadmodum in hiſtoria illius audiemus, recte mihi uideor feciſſe, quod ſecus quam alij ſolēt magno in honore illam habeam. Proinde cum maiores mei vrticæ folia in ſigillo ſuo, quo & ego utor, ſemper oſtenderint, placuit uel eam quoque ob cauſam

vrticam

vrticam (quam tanquam et cibo & medicina utiliſſimam plantam in cuſina & officina mea haud poſtremo loco ſemper habui) eiusq́ hiſtoriam primo quoque loco in hiſce commentarijs deſcribere. Hæc fere ſunt quæ præfationis uice noſtris de ſtirpium hiſtoria commentarijs præmittenda duximus. Nunc ad rem ipſam accedamus.

FINIS.

IOANNES SAPIDVS LECTORI STVDIOSO.

Hoc Hieronymus ore Tragus ſpirabat, ut annos
Natus bis ternos octoq́; luſtra ſuit.
Cui nullus medicus uulſam non porrigat herbam,
Tam dextre herbarum uimq́; genusq́; tenet,
Et cui tam laute ſtruitur penuaria cella,
Qualem uiderunt ſæcula nulla prius.
Det Deus huic ſano longæui temporis uſum
Vnus qui multos ſedulus arte iuuat.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

EFFIGIES HIERO-
NYMI TRAGI
ANNO ÆTATIS
SVÆ 46
D.
K.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE • LYON • 1897

HIERONYMI TRAGI DE STIRPIVM, MAXIME VERO EARVM, QVAE IN GERMANIA noſtra naſcuntur, uſitatis nomenclaturis, proprijsq; differentijs, necnon temperaturis ac facultatibus, commentariorum Liber primus, Interprete Dauide Kybero Argentinenſi.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

* *
*

De Vrticæ uarijs generibus. Caput. I.

QVONIAM IGITVR STIRPIVM, PRAESERTIM uerò earum quas Germania noſtra profert, hiſtoriam nobis conſcribere propoſitum eſt: exordiemur ab urtica, planta uulgatiſſima, omnibusq; notiſſima.

Naſcuntur urticæ (ut à locis natalibus deſcriptionem auſpicemur) plerunq; iuxta ſepes, macerias, inter rudera, alijsq; incultis locis.

Earum nouem genera Germanis ſunt cognita, & decimum quoq; non ita pridem ad nos ab exteris nationibus allatum eſt.

Inter omnes uero tres tantum reperiuntur, quæ tactę pungunt.

Rurſus ex his ipſis, duæ quandoq; ad altitudinem trium cubitorum excre 1.
ſcunt, & radices illarũ ſimiliter magnæ fiunt longitudinis, quę inuicem con- 2.
tortæ & implicatæ, humi ſerpunt, colore croceo præditæ. Aduentante Vere quotannis nouas cymas emittunt, unde nonnunquam una de radice quini uel ſeni, aliquando plures, interim & pauciores aſperrimi, lanuginoſi, ac quadrati caules prodeunt, quorum alij aſperrimis & ſpadiceis, alij nigrioribus, & undiq; inſtar ſerræ inciſis folijs ueſtiuntur. Porrò utraq; uehementer adurit. Semen utriuſq; cauli, inter folia, expanſis fibris adnaſcitur, quod ubi tempore Autumni maturuerit, & extritum fuerit, albidum eſſe, & ad figuram Milij (licet minus illo ſit) accedere apparet. Nec uero illas plantare neceſſe eſt, quando ſua ſponte affatim luxurient, neque facile extirpari queant, quo nomine inuiſę ſunt agricolis, quippe quæ Plinio teſte damnum & impedimentum afferant omnibus hortenſibus herbis.

Tertia uulgaris, quam Heyter Neſſel hoc eſt, cauſticam ſiue ardentiorẽ 3.
urticam, Germani dicunt, admodum exiguæ quantitatis eſt, raro enim ad altitudinem trium palmorum aſſurgit, caulis eius rotundus, radix breuior, folia anguſtiora, ſemen uero maius. Vrtica eſt alſioſa, hyemis impatiens,

Vrticæ uulgares, urentes.
Gemein Brennend Neſſeln.

quare ſingulis annis, ex ſemine deciduo repullulaſcit, hortorum omnium ſingularis peſtis.

4. Peregrina autem, eademq́ elegantiſſima, folijs, caule, & ſemine iam com-

memoratæ

Vrtica maior.
Heytter Neſſel.

Vrtica Romana.
Römiſch Neſſel.

memoratæ ſimilis eſt, niſi quod magis erectum, teretem & concauum cau= lem habet, qui ad altitudinem duorum cubitorum aſſurgit, atq; is admo= dum pungentibus, inciſis aſperiſq́; folijs circumdatus eſt, inter quæ flos cã=

Galiopſis.
Binſaug.

Lamium.
Todt Neſſelen.

pillatus ſeu fibratus, partim rubicundus, partim ſubluteus uiſitur, iuxtaq; illum erumpunt nodi, ſeu globuli teretes, aſperi, & aculeati, quibus ſemen læue incluſum eſt, primo guſtu dulce, uerum poſtea pipere calidius. Hoc urticæ

Heraclea.
Waldt Neſſel.

urticæ genus in hortis ex ſe
mine, quod aliquatenus ſi
no conferri poſſit, planta-
re oportet.

Reliqua ſex genera neq;
pungunt, neq; urunt, & ad
formam urticę magnę pun
gentis accedunt, tam quo-
ad caulem, quam etiam
herbam. Quorū tria in cau
le circumcirca flores fe- 5.
rūt, eosq; alios albos, alios
croceos, alios uero purpu- 6.
reos, nigri Marrubij flori- 7.
bus nō abſimiles, habentq;
plerumq; quatuor triangu
laris formæ oblonga gra-
na ſeu ſemina, uno in folli-
culo intercurſantibus mē-
branis inſtar crucis diſtin-
cto.

Tria alia genera pror- 8.
ſus cum ſuperioribus con-
ueniunt, niſi quod grauiter 9.
olent. Horum duo incul- 10.
ta terra progignuntur, non
ſecus atq; urentes urticæ,
ſuntq; teneris, rotundis at-
que minimis folijs ornata.

Ex his urticis, altera cir
ca caulem luteos habet flo-
res, in altera uero purpu-
rei, uerum minores quam
in urtica Germanis Bin-
ſaug uocata, quadrato cau
li adnaſcuntur. Folia ad cinereum colorem declinant.

Poſtrema & formoſiſsima urtica ea eſt, quæ in ſyluis ac dumetis naſci- 11.
tur, caule & herba uulgari conſimilis, grauiſſimi odoris, attamen grati,

quemadmodum & Meliſſa, purpureis floribus circa caulem uſq; ad ſummitatem ueſtita, inſtar Spicæ uel Ocymi. Semen huius quoq; in folliculis continetur, teres, nigrum, minutius ſemine Rapi, per omnia Ocymi ſemen referens.

NOMENCLATVRAE.

Duas priores urticas, quas magnas & urentes uocant, unius generis eſſe exiſtimamus. Tertiam appellant Heyter Neſſel ardentiorem urticam, propter æſtuoſam eius aduſtionem.

Quarta, Italica ſeu Romana, hortenſis urtica nominata eſt, et fieri poteſt, ut ea ſit quam Dioſcorides ſylueſtrem dicit. Alias omnium pungentium urticarum nomina hęc ſunt ἀκαλύφη, κνίδη, Akalyphe, Cnide, Adice, Selepſio. Serapioni, Humure Vraith. cap. cl. Semen urticæ, Arabes, Bizeri Bangora ſeu Ragi, appellant.

Dioſco. lib. 4. cap. 89.

Dioſco. lib. 4. cap. 90.

Plinius lib. 27. cap. 9.

Inter urticas non pungentes tria priora genera Germanis dicuntur Bynſaug / Hanenkopff & Anonium, Dioſcoridi γαλίοψις, Galeobdolon, Galephos, Anthepi, Vrtica Labeo.

Quædam exemplaria legunt γαλίοψις per ι.

Reliqua genera Germanis Daub Neſſel / Dodten Neſſel dicuntur, Latinis, Lamium. Vltimam uero quæ in dumetis & ſyluis plerunq; gignitur, Herculeam Plinij eſſe arbitror, non tamen pugnarim magnopere, propter grauiſſimum quem obtinet odorem, quin firmiter teneo eam eſſe Galeopſin Dioſcoridis. Hebræi urticam חרול Charul Sopho. ij. & מלוח Malluach uocant, Iob. xxx capite.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnes urentes urticæ temperatura ſua ſiccæ ſunt, quamobrem reſoluunt, diſcutiūt, & incidunt duros tumores ac puſtulas, & ſi qua alia à Pituita deriuantur, idq; tam in internis quam externis corporis partibus efficiunt.

INTRINSECVS.

Vrticæ folia uino decocta & pota, aluum emolliunt, diſcutiunt flatus, cohibent tormina, maxime ea, quæ non à conſtipatione alui orta ſunt, urinam cient, purgant lumbos, Venerem ſtimulant.

Vrticę ſemen in dictis morbis efficacius eſt, ſapa decoctum, aut ſi admixto melle ex illo Eclegma fiat. Aqua ex urtica diſtillata, aliquanto mitior & commodior uſu, in memoratis ægritudinibus, purgat enim & abſtergit omnia uulnera tam interna quam externa, ſi bibatur, uel ſi uulnera ex illa abluantur.

Radix.

Radix magnæ pungentis urticæ uino & melle decocta, haud uulgare medicamentum eſt contra frigidas tuſſes, & Orthopnœas, purgat namq́ fiſtulas ſpiritales pulmonis, & quæ in thorace ſunt educit, pectoriſq́ uitia emendat, diſcutit Pleuritidas, & uuæ affectiones curat, alioſq́ morbos, qui ex uiſcoſo humore ſuboriuntur, menſura iij. uel iiij. ligularum, pota ac gargariſſata.

Semen tuſum cum melle efficacius eſt ad purgandum pectus, quam radicis decoctum.

EXTRINSECVS.

Folia urticæ tuſa, & cum ſale ritu Emplaſtri impoſita, uulneribus & canis rabioſi morſibus medentur, experientia id atteſtante.

Pari ratione ſordidis, putridis gangrænoſis ac malignis ulceribus, ut ſunt Carcinomata & Herpetæ, folia tuſa & emplaſtri modo impoſita auxiliantur. Quin & illa cataplaſmata incidunt collectiones omnes & duritias, abſceſſus, frigidoſq́ tumores, ſiue ij ſint in articulis, ſiue in liene, aut ſecundum aures.

Vrtica urens quam Germani Heitter Neſſel uocant, uiribus inferior eſt, niſi ubi adhuc uirens, externis corporis partibus adhibetur.

Vrticæ inertes omnes eandem cum urentibus uim habent, plus tamen poſſunt in externis ulceribus, & tumoribus diſſipandis, quapropter illis in balneis ad uaporationes & emolliendũ uterum uti conuenit, præſertim ſylueſtri, quæ alias Heraclea dicitur.

Experientia proinde certa de olentibus urticis, quæ in uetuſtis areis & ſepibus proueniunt. Illæ enim ſi uirentes adhuc contundantur, earumq́ ſuccus cum folijs, Cataplaſmatis inſtar, Phagedænæ, quam Germani den wurm uocant, imponantur, breui eam enecabunt.

Succus urticæ naribus admotus, ſanguinem prouocat. Æſtum & Puſtulas ab urtica excitatas reſtinguit, & ſanat oleum Roſarum, idem efficit oleum Oliuæ.

Ex his quæ iam dicta ſunt alia innumera colligi poterunt.

De Marrubio. Cap. II.

MARRVBII QVATVOR GENERA MIHI COGNITA ſunt, quæ omnia quadrangulos caules habent. 1.

Marrubium maius nigricantis eſt coloris, & à magna urtica nihil differt, niſi folijs, quæ inciſuris profundioribus, & conſpectioribus *Marrubium maius.*

Marrubium maius.
Groß vnd ſchwartz Andorn:

Marrubium candidum.
Weiß Andorn.

diſſecta ſunt quam urticæ. Flores caulem uerticillatim ambiunt, per interualla æqualia, non ſecus ac in urtica, quæ Germanis Bynſaug dicitur. Poſt florem ſemen nigrum oblongum & triangulare, idq́ꝫ binum uel ternũ, nec

Marrubium agreſte.
Feld Andorn.

Marrubium aquaticum.
Waſſer Andorn.

nec Aquilegię ſemen magnitudine excedens, in aculeato folliculo reperias. 2.

Alterum & uulgare Marrubium albicat, folijsq́ rotundis & ſqualidis, caule quadrangulo, flore candido, in folliculis aculeatis uerticillatim per *Marrubium uulgare.*

intercapedines æquales, caulem circumiacentibus præditum eſt. Porro utrunq; grauiſſimi & amari ſaporis, & incultis locis, ſecus macerias, ſepes, & inter rudera naſcitur.

3. *Marrubium campeſtre.*

Tertium Marrubium genus eſt Gallitrichi ſylueſtris, de quo in Gallitricho plura. Planta eſt ſæpe unico, eoq; quadrangulari caule prædita, folia eius plane hirſuta & magis albicantia ſuperiori genere, ad folia maioris Balſamitæ accedentia, quod ad magnitudinem attinet: colore uero folia Verbaſci (quod Gäl wull appellant Germani, quo de infra cap. lxxij.) referentia. Flos in uaſculis per omnia reliquis Marrubijs ſimilibus, purpureo tantũ colore differentibus, continetur. Semen minime aculeatum ſed teres, ut eſt ſemen Braſſicæ. Odor huius plantæ gratiſſimus.

4. *Marrubium paluſtre.*

Quartum Marrubium iuxta fluuios, lacus & foſſas gignitur, & quod ad caulem, folliculos, folia ac flores attinet, primo non abſimile, cubiti altitudinem haud temere ſuperat, color illi praſſinus. Folia prope complicata, inſtar foliorum Betulæ recens erumpentium. Flores exigui & albi, ſicut & in Meliſſa, caulem circumdant.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 3. cap. 108.

Nigro Marrubio Dioſcorides hæc aſſignat nomina βαλλωτή, μέγα ἢ μέλαν πράσιον, Ballote, magnum aut nigrum Marrubium, Notianoſcemi, Noſpraſſon, Nothera, Noſthalis, Nochelis, Nophris, Gnothera, Aſphos, Ixionis ſanguis, Apnium, Medata, Herba Vlceraria, Canthurinum. Atqui Marrubium album eidem autori appellatur πράσιον, ὀπατώριον, φυλλόφαρις, Tripedilon, Camelopedion, Labeo, Aſterion, Aſterope, φιλόχαρις, Atyrberſia, Tauri ſanguis, Horu genitura, Marrubium.

Dioſco. lib. 3. cap. 110.

Marrubij appellatio Tragorigano quoq; Germanis Doſten tribuitur lib. 3. cap. 30. Dioſco.

Nicander in Theriacis ſcribit Marrubium à paſtoribus μελίφυλλον uocari, quod quidam propter apes Melittænam interpretantur. Quæ ſane uerba ego de urtica Germanis Bynſaug dicta, intelligo, quæ dubio procul uera eſt Meliſſa, neq; enim quæ uulgo dicitur, Meliſſa eſt.

Eupatorij uox apud eundẽ cap. 39. lib. 4. alteri herbæ aſcribitur

Apuleius, Ægyptios Marrubium Aſteriopen uocari tradit, quoſdam etiam Melittænam: Serapioni album Marrubium, Marua Iantuſa dicitur.

Tertium Marrubium, Germani Feld ſcharlach/ Feld Andorn nominant: Hoc ipſum tam ſuaue olens Marrubium, Stachyn eſſe exiſtimo, quæ à Dioſcoride lib. iij cap. cxi. deſcribitur.

Apul. cap. 45. Serapio cap. 185.

Quartum uulgo Marrubium paluſtre, Sentus, in Auicenna, Germanis Waſſer oder weyer Andorn uocatur.

Marrubium quibuſdam Hebraice, uel potius Chaldaice הרחנא Tamchadicitur, Vide Munſteri Aruch.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quemadmodum urticæ ita & Marrubĳ omnia genera calefaciunt, diſcutiunt ac deſiccant. Candidum tamen plurimum apud nos commendatur, non tantum propter iuuamenta, ſed & ob odorem gratiſſimum, quare & internis partibus corporis potius, quam reliqua, adhibetur.

INTRINSECVS.

Folia Marrubĳ candidi aqua aut uino decocta, cum melle deſpumato, ſi mulcẽ elixo, dantur ſuſpirioſis, pleuriticis & tuſſientibus.

Marrubium epatis, lienis & matricis obſtructiones tollit, ſecundas expellit, uterum purgat, & menſes euocat, præſertim ſi cum Iride decoctum fuerit.

Succus Marrubĳ eadem efficit, menſura trium cochlearium ſumptus.

Idem etiam his qui uenenum hauſerunt, & contra ſerpentium morſus apprime conducit, inprimis uero hoc præſtat ſuccus Marrubĳ candidi, quod in altiſſimis campis prouenit.

Quin & claritatem oculorum adiuuat, lumbricos & aurium uermes enecat.

EXTRINSECVS.

Omnia Marrubĳ genera ſiccata cōmode fomentis & balneis adiunguntur, quibus Phlegmaticæ mulieres albis menſibus, & dorſi, laterum, & crurum doloribus laborantes, utuntur.

Aqua in qua Marrubium decoctum fuerit, omnes malas ſcabies, & ſerpigines, prȩcipue porrigines, ac papulas ſanat. Quamobrē capita puerorū, qui ſcabie, quæ Germanis Andorn & Megerey dicitur, uexantur, ea ablui debent, Lixiuium proinde in quo Marrubium nigrum decoctum eſt, manantibus capitis ulceribus, quod uicium pueris frequenter uſuuenire ſolet, ſi colauentur, perutile eſt.

Puluis Marrubiorum mariſcas perſanat.

De Meliſſa. Cap. III.

MELISSA QVAM GERMANI Mütterkraut APPELLANT, tam incultis quam cultis locis naſcitur, cuius radix multis alĳs coniunctis, ac cohærentibus radiculis intra terram hinc inde ſerpit, quemadmo-

Meliſſa. officinalis Linn

Mütter kraut.

1. *Meliſſa domeſtica.*

quemadmodum urtica, pluresq; cubitales cauliculos ex ſe mittit, quadrangulares, breuiores, ac tenuiores nigro Marrubio. Folia etiam ad formam urticæ, maxime illius quæ Bynſaug Germanis dicitur, aut Balſaminę Germanis Spitzen Balſam/accedunt. Flos in folliculis per interualla æqualiter diſtantia alius purpureus, alius ſublureus, caulem ornat. Poſt florem in iiſdē folliculis ſemen Aquilegiæ ſimile, longe tamen illo minus, cōtinetur. Planta hæc admirando odore prædita eſt, primum namq; cimices redolet, quo uero propius naribus admoueris, eo gratiorem odorem ſpirabit.

2. *Sylueſtris Meliſſa.*

Sylueſtris Meliſſa radice & caule iam dictæ conſimilis eſt. Folia autem maiori urticæ, ſerratiora tamen quemadmodum & Marrubij nigri, cubiti altitudinē non excedens, ſylueſtris grauiſſimiq; odoris frutex.

Dioſco. lib. 3. cap. 109.

De Melittænæ uoce uide cap. 2. ſupra, nam & Marrubio illa tribuitur.

NOMENCLATVRAE.

Meliſſam Germani uocant Mütter kraut / Hertzkraut / Frawenkraut / Immenblatt / Pfaffenkraut. Dioſcoridi μελισσόφυλλον, μελίφυλλον, Melittænum, Melittæna, Erythra, Demele, Meritemenon, Apiaſtrum, Citrago, & Citraria dicitur. Serapioni,

Bede-

Meliſſa uulgaris.

Gemein Mütter kraut:

Bederangie, Bedarungi, Turungen, Marmachor. Iacobo Manlio, Ocymum citratum nominatur. *Serap. de Tempera. Simp, cap. 23.*

Syluestris Meliſſa à mulierculis noſtris, Hertzgeſpör & Hertzkraut dicitur, eſtq; ea herba, quæ Germanis Gäle Bynſaug appellatur, de qua ſupra, capite 1 mentio facta eſt, an uero ea Nicandri Meliſſa ſit, alijs diſcutiendum relinquo.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Meliſſa ſeu ut Barbari uocãt Matricaria, omnibus ferme mulieribus notiſſima herba, calefacit, exiccat, diſcutit, ſanat, & conglutinat, utrinq; enim, hoc eſt, internis externisq; corporis partibus adhibitũ magni eſt uſus. P. Ægyneta ſcribit uires illi eaſdem eſſe, quæ & Marrubio.

INTRINSECVS.

Meliſſa uino albo decocta, et per aliquot dies pota, pectus purgat, Aſtmaticis prodeſt, cor confortat, triſtitias à Melancolia profectas tollit, morbum comitialem, & omnes prope morbos internos curat: quamobrem Clyſteres ex illa rectè conficiuntur.

Meliſſa minutim conciſa, perq; noctem uino albo optimo macerata, ac deinde

deinde in uitro diſtillata, inprimis commendatur, nam non tantum ad mulierum tormina, & uuluarum ſtrangulatus ſeu præcipitationes mire conducit, menſura trium uel quatuor coclearium pota, uerumetiam Cardiacæ, & fungorum ſtrangulatibus auxiliatur. Oris exulcerationes ſi cum illa abluantur, ſanat, claritatem oculorum adiuuat.

EXTRINSECVS.

Meliſſæ herba cum floribus Chamomillæ lineo ſacculo impoſita, uino aquaué decocta, deinde expreſſa, ac calida matrici inquietæ, & ſuo loco motæ, impoſita, præcipitationem eius cohibet, inq; locum ſuum reponit.

Meliſſa in deceſſionibus mulierum ad ducendos menſes perutilis eſt, lumborum dolores ſedat.

Meliſſa uiridis cum ſale illita, cataplaſmatis inſtar ſtrumas diſcutit. Aqua Meliſſæ omni ſcabiei, ac puſtulis medetur, quemadmodum & ſcorpionum, & aranearum ictibus, ac canis rabioſi morſibus, ſi cum illa colluantur.

Meliſſæ aqua uino turbulento infuſa, priſtinæ illud claritati reſtituit. Eadem carnibus aſperſa, à muſcarum & tarmorum iniuria ipſas uindicat.

De Nepeta. Cap. IIII.

NEPETA HAVD ALITER QVAM VRTICA FRVTICAT, nam & caulis & folia formam ac magnitudinem illius æmulantur, nulla alia re ab ea differens, quam quod folia colore ſubcinereo ſunt, tactu mollia, Altheæ eatenus cognata.

1. *Nepeta uulgaris* Planta agreſti attamen non inſuaui odore prædita eſt, ad Meliſſam propius quam ad Balſaminam accedens. Naſcitur plerunq; ad macerias, & inter rudera aliiſq; incultis locis, felibus admodum grata. Flos caulem ambit quemadmodum in Meliſſa fit, unde ego adductus Meliſſæ eam eſſe ſpeciem exiſtimo, id quod iuuamenta eius quæ Plinius lib. xx. cap. xxiiij. annotauit, confirmare uidentur.

2. *Saluia ſyluestris.* Quod ad alteram Nepetam attinet, quam Dioſcorides lib. iij. cap. xli, Nepetam montanam uocat, dico ego eam eſſe quæ uulgo ab omnibus Germanica uoce wild Salbey/ id eſt Saluia ſylueſtris dicitur, quam ſcioli quidam (qui omnem herbariam cognitionem à mulierculis uetulis accepere, quorum reprehenſionem ut me effugere non poſſe ſatis ſcio, ita minime curo) Eupatorion uocitant, quod nomen herbę Germanis Odermenig dictę, (de qua infra cap. clxxv) proprie conuenit. Porro hæc ipſa Nepeta ſeu Saluia

Nepeta.

Nept/zam Katzen kraut.

Saluia ſylueſtris.

Wald Salbey.

ula ſylueſtris in ſyluis paſſim luxuriat, folijs rotundis ſerratis, ac aliquantu lum acuminatis, urticam fere referens. Caules plures una de radice germi nant, ijq́ quadrangulares & purpurei, floribus flauis atq́ copioſis ſeſe mu-

tuo

Balſamina agreſtis.
Wild Katzenkraut.

Nepeta agreſtis.
Acker Nept.

tuo excipientibus uſq; ad finem, ubi folliculo quodam ſemen teres contine-
tur, ornati.

3 Balſamina agreſtis.

Tertia Nepeta Balſaminæ forma & odore prope ſimilis eſt, folio Baſili-
ci agreſtis,

ci agreſtis, florem in ſummitate Stœchadi, haud abſimilem, partim purpureum, partim uero coloris medij inter candidum ac purpureum, gerit. Proinde hæc Nepeta in agris gramineis & ad foſſas paludesq́;, in ſyluis etiam uliginoſis naſcitur, odoris ſuauiſſimi herba, & quæ in altitudinẽ magnam excreſcat, maxime ea quæ ad foſſas gignitur.

Quarta Nepeta planta eſt grauiſſimi odoris, circa humida loca prouení- 4.
ens. Folia habet ſimilia Origano, de quo infra. cap. x. uerum minora, eaq́; *Nepeta agreſtis.*
incana, guſtu impenſe feruentia, & amara, flores rubei caulem circumdant.
Porro duæ quas poſtremo loco commemorauimus, ad ſylueſtrem Mentham pertinent.

NOMENCLATVRAE.

Nepetam uocant Germani Katzen kraut / Dioſcoridi καλαμίνθη dicitur, *Dioſco. lib. 3.*
Apuleio uero, Minthe agria, id eſt, Mentha ſylueſtris, Mintheorinos, Diau- *cap. 38.*
la, Hæma hammonos, Gonos hammonos. Serapioni deniq; Calamen- *Apuleius. cap. 93*
tum, & Pulegium agreſte, quæ quidem omnia nomina poſtremis duabus *Serap. cap. 31.*
Nepetis (quarum appellationes apud Dioſcoridem hæc ſunt σκόρδιον, ſeu *Dioſco. lib. 3.*
σκόρβιον, Pleuritis, καλαμίνθη ἀγρία, Chamædrys, Dyſoſmos, Mithridamos, San- *cap. 116.*
guis podotis, Apho, & Trixago paluſtris) tribuenda mihi uidentur. Quod ſi quis iam dictas Nepetas Balſaminæ ſylueſtri & Menthæ, quam Germani wild Fiſch müntz nuncupant, accenſere uelit, cum eo non magnopere contenderim. Sed quod nonnulli ultimam Nepetam Pulegio ſylueſtri adiungant, manifeſtus error eſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nepetæ plus affinitatis cum Meliſſa, quam cum Mentha habent, poſſuntq́; tam internis quam externis corporis partibus ſalubriter adhiberi.

INTRINSECVS.

Succus Nepetę ſeu Saluię ſylueſtris (quæ uera eſt Nepeta montana) cum uino potus expellit lumbricos, ueneno reſiſtit, ſudorem elicit, Iocinoris & lienis meatus adaperit, excalfacit renes frigida intemperie læſos, Matricis dolores ſedat, menſes ciet. Hæc omnia Nepetæ efficacius præſtant uino decoctæ ac potæ, pectus etiam purgat huiuſmodi potio, urinam prouocat, rupturas ſanat, morbum regium incidit, Fluxũ choleræ cohibet, ſtomachũq́; confortat, Febri tertianæ medetur, ſi ſtomacho prius purgato ſumatur.

EXTRINSECVS.

Nepeta uino decocta, uel ſuccus eiuſdem nigras cicatrices emendat, uermes aurium quos Græci ἀλὰς uocant, enecat.

Nepeta in deſeſſionibus & fomentis muliebribus, fœtum, menſes, & ſecundinas expellit, matricis dolores mitigat, quod & Mentha efficit.

Suffitu Nepetę ſerpentes, aliaq́ue uenenoſa animalia fugantur.

De Menthis. Cap. V.

QVANDOQVIDEM POSTERIORES DVAE NEPETAE ad Menthas ferè accedunt, de illis porro agemus, differentias illarum ordine explicaturi. Mentharum itaq; tria ſunt genera domeſtica, rubea ſcilicet, criſpa & acuta.

1. *Mentha.*
2. *Mentha ſatiua.*
3. *Balſamina uulgaris.*

Quod ad primam attinet eam eſſe exiſtimo Simſybriũ, quo de Dioſcorides lib. ij. cap. cxvij. ſcribit, alteram hortenſem, quę alias ſatiua dicitur, omniumq́ue nobiliſſima habetur, qua de Dioſcorides lib. iij. cap. xxxvi. Poſtremam, deniq; uulgarem Balſaminam eſſe, ſiue acutam Mentham, quam Dioſcorides lib. iij. cap. xli. deſcribit, ego iudico.

His uero tribus Menthis, tria alia, uerum ſylueſtria ſubſunt genera, uliginoſiſ locis fere prouenientia, agreſti ac fortiſſimo odore prædita.

4. *Sylueſtris Mentha prima.*

Sylueſtrium Mentharum prima quadamtenus punicat, bicubitalis, rubeis caulibus, folijs uiridibus ac nonnihil puniceis, ijſdemq́ue rotundis, flore ſubpurpureo.

5. *Mentaſtrum.*

Altera quæ proprie Mentaſtrum appellatur, per omnia nobili ac hortenſi Menthæ ſimilis, niſi quod illa magis criſpa, hirſutior, mollior ac tenerior eſt, coloris cinerei, gaudet paluſtribus locis, & paſſim ad fontium ſcaturigines naſcitur.

6. *Nepeta aquatica*

Tertia ad acutam Balſamitam accedit, minor tamen illa, folijs admodũ ſerratis & ualde odoratis, eadem loca quæ reliqua duo genera, amat, quanquam non ubiq; proueniat. Proinde hæc ipſa Mentha Balſamitæ acutæ ſpecies eſt ſylueſtris, ad quam & alia pertinet, quæ folijs, caule, flore ac odore, iam dicta ſylueſtrior, latior & longior apparet, in irriguis quandoq; campis fruticans.

NOMENCLATVRAE.

1. *Siſimbrium alterum Sion cognominatur, & Serpilli quoque uox alijs plãtis attribuitur Dio. lib. 3. ca. 41.*

Priorem domeſticam rubeamq́ue Mentham, σισύμβριον Dioſcoridis eſſe iudico, quod ille Coronam ſeu herbam Veneris, Serpyllũ, & Auſteralidem cognominat.

2.

Secunda Mentha, nimirum quæ uulgo domeſtica & criſpa Balſamita dicitur, apud Dioſcoridem ſequentia ſortita eſt nomina. Mentha, Mentha ſatiua, ἡδύοσμον, Nepeta, Perxo, Macetho, Perithromontho, Tis, Germani

Beymenta/

Mentha rubea, ſeu Siſymbrium.
Rote Müntz.

Mentha ſatiua, ſeu criſpa.
Krauß Müntz.

Beymenta/Krauſerbalſam/& Müntz/Auerrohi, Haama, Serapioni Na hamata uocatur. *Serap. cap. 288.*

Tertia Mentha ea eſt quæ aliàs Balſamita acuta dicitur, de qua proximo 3.

Mentaſtrum.

Katzen balſam.

Nepeta aquatica.

Spitzer balſam.

capite egimus, quam Dioſcorides lib.iij. cap xxxviij. ſatis deſcripſit, cum dicit, Eſt poſtremo & quædam agreſti Menthæ ſimilis, &c. Arabes & præcipue Serap cap.cclxxxviij. Menthas ſatiuas, Nahanahe uocant, Auerroes Haama appellat Mentaſtrum, Alphocenus. Iam

Iam ut de ſylueſtribus loquamur, primam ex illis quæ rubea eſt σίον odo- 4.
ratum facile dixerim, quod tamen non intelligas uelim de uulgari Sio, cuius
deſcriptionem infra cap. lxi. perſequemur, Germani Wild baſilgen/ hoc eſt,
Baſilicon ſylueſtre ob ſuauiſſimum quem ſpirat odorem, uocant.

De altero odorato Sio, uide infra cap. 155. noſtrorū commentariorū.

Altera agreſtis Mentha, quæ domeſticæ & criſpæ Balſamitæ, uel Marru-
bio candido, haud multū abſimilis apparet, quamq; Germani Roßmüntz/ 5.
Katzen Balſam/ Bachmüntz uocitamus, ipſiſſimum eſt Mentaſtrum Dio-
ſcoridis, quod aliàs Mentha campeſtris, & apud Apuleium Glechon Agri-
on, Oſmites, Gonos Apollonos, Oſthanes, Hiſpanis Creobula dicitur.

ἡδύοσμον ἄγριον Dioſco. lib. 3. cap. 37. Apuleius ca. 90.

Tertia agreſtis Mentha, quæ & inter reliquas acutiſſima eſt, ad Nepetam
pertinet, de qua ſupra capite quarto diximus. 6.

Poſtremo hic mihi candidus lector monendus eſt, de ueterum in deſcriptione Mentharum iudicio, ij namq; ſine ullo diſcrimine, Menthæ, Nepetæ Balſamitæ ſpecies ac nomina miſcere ſunt ſoliti, nunc Nepetas, nunc Menthas, aliàs Calaminthas illas appellantes, quod fortaſſe iam memoratas plantas (id quod mihi tamen uериſimile non uidetur) diſcernere nequaquam poſſent, uel quod ij ipſi frutices eaſdem pene facultates obtineant. Quare proculdubio Sium Dioſcoridis, Menthis annumerandum erit, nam gratiſſimi eſt odoris, teſte eodem authore. Porro ea quam Germani Klein bachmüntz uocant, ſequenti capite explicabitur. Mentham nonnulli Hebræi אמיותא Amiſa, & מנתא Mentha appellant.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Inter Menthas criſpæ inprimis commendantur, eadem nimirum cum Pulegio & Meliſſa facultate donatæ, poſſuntq; utiliter tam foris adhiberi, quam intro ſumi.

INTRINSECUS.

Succus Menthæ admixto aceto ſanguinis excreationes, & uomitus reprimit, tineas in uentre enecat.

Omnium Mentharum herba tam uiridis quam ſiccata ſupra modum ſtomacho confert, ſicut & aqua Menthæ diſtillata, non ſolum enim concoctionem adiuuat, ſed & ſingultus, faſtidia, ac nauſeas inhibet, cholerasq; (præſertim ſi ex illa ſalſamenta parentur) ſedat, Venerē ſtimulat, membra omnia conſortat, odor deniq; illius cerebrum corroborat, ac memoriam conſeruat, augetq;.

EXTRINSECUS.

Herba Balſamitæ, uel aqua eius diſtillata, aut ſuccus linteolis exceptus,

ac fronti impoſitus dolorem mitigat, ſimiliter mammis mulierum à lacte in fantes depellentium, ſi tendantur, aut lacte turgeant impoſita, lactis coagulationes diſcutit. Auribus inſtillata, dolores illarum tollit.

Mentha cum ſale contuſa, canis rabioſi morſibus illita, citra periculum medetur.

Herba Balſamitæ ſiccata, & in puluerem redacta, ac fermento temperata, poſteaq́ꝫ inſtar emplaſtri illita, ac præcordijs quemadmodum Epithima impoſita, eructationes ſtomachi, & uomitiones cohibet.

Breuiter omnia genera Mentharum magnam uim habent, excalfaciendi & reſoluendi, ad fomenta, deſeſſiones ac balnea ſudatoria, ſeu ſicca, quæ à Celſo Laconica appellantur, utiliſſima, quare à nonnullis balneis ſiccis, & cliſteribus adijciuntur.

Menthæ folia lacti immerſa, coagulari illud, & in caſeum coire non permittunt.

De Pulegio. Cap. VI.

Celſus lib. 2. cap. 32. Dioſco. lib. 3. cap. 31. Plinius lib. 18. cap. 25. lib. 19. cap. 8.

PVLEGIVM MIRA FACVLTATE POLLET, NAM ET dormientes, & in ouiculis ſi illud florens deguſtauerint, balatum excitat. Æſtate cum omnes aliæ plantæ nimio æſtu torrentur, ſolum Pulegium in florem erumpit, etiam in aridiſſimis locis. Et, quod admiratione digniſſimum in ipſo die brumali Pulegium emortuum in carnarijs quaſi reuiuiſcens florere Plinius tradidit.

1. Eſt autem Pulegium frutex hinc inde proſerpens, ac intra humum undiq́ꝫ radicem agens, quemadmodum Serpentaria, ad altitudinem non aſſurgit, niſi dum floret, atq́ꝫ tum quidem dodrantalem habet cauliculum, nec altiorem. Flos caulem circumdat uſq́ꝫ in ſummum, ueluti in Ocimo, plerunq́ꝫ ex roſeo albicans, quamuis in quibuſdam illũ rubicantem uidere ſit. Neq́ꝫ aliã plantam reperias, quæ perinde atq́ꝫ Pulegium ubiq́ꝫ adhęreſcere ſoleat, nam nontantum in ipſis ſertis incrementum accipit, ſed etiã ubicunq́ꝫ terram ſolũ attigerit, ibi longe lateq́ꝫ ſe propagat, totoſq́ꝫ campos breui occupat, ueſtitq́ꝫ. Locis uero humidis maxime gaudet. In ſylua Brocomagi (qui uicus eſt prope Argentoratũ decantatiſſimus) flore purpureo, odore grauiſſimo, iuxtaq́ꝫ ſuauiſſimo, affatim luxuriat.

2. Pulegium autem ſylueſtre, quod Dictamno Dioſcorides annumerat, in herbidis & humectis paſſim campis inuenitur, ſatiuo per omnia ſimile, herba tamen caule, ac flore grandius, & ad formam fere Menthę exiguæ accedens, quo nomine Germanis klein Bachmüntz appellatur.

NOMEN-

Pulegium.
Poley.

NOMENCLATVRAE.

Pulegium latinis, γλήχων, uel βλήχων Grecis et Anſenicanthon & Galeopſis, Germanis Poley dicitur. Quibuſdam alijs Apoleium, & Abuolum. Apu-

Dioſco. lib. 3. cap. 31.

Galeopſis urticæ inertis nomē eſt, ut 1. cap. docuimus.

Mentha aquatica, exigua.
Klein Bachmüntz.

Apul,cap. 92. Ieius alia quoqꝫ adijcit nomina Poludon ſcilicet Hemiton, Panthagathon, Dimoron. Serapio cap. ccc. ait Fandenigi eſſe Origanum, ſeu Pulegium, inſuper & alijs nominibus Pulegium dici Alnam, Alnegea, & Baluam.

Syluestre:

Syluestre Pulegium Plinius lib. xx.cap.xiiij. Dictamnum appellat. Serapio loco iam commemorato, uocat Dictamum, & Diphthamum, et Alnegen Araba, & Bari, ac Meſcatremephir. Itali dicunt Polezolodu, Pouleot: Hiſpani, Poleo. Hebræi teſte Phriſio qui ut fertur, à Iudæo doctiſſimo appellationes Hebræas herbarum didicit, חבּיאם Habbiam uocant.

2. *Syluestre Pulegium.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pulegium acre & calidum eſt, quare ſomnum arcet, extenuat, ac diſcutit craſſos thoracis humores, concoctionem adiuuat, internis & externis corporis partibus utiliſſimum.

INTRINSECVS.

Pulegium optimo uino albo decoctum, ac ueſperi & mane potum, menſes, fœtus, & ſecundinam trahit. Huiuſmodi uero decoctio, non niſi in ſumma neceſſitate uti oportet, maxime uero tum, cum menſes impediti ſunt, aut cum albis menſibus laborant mulieres, ita enim affectis remedium eſt ſaluberrimum.

Pulegium contrà aceto & melle decoctum, menſes, nauſeas & uomitiones cohibet.

Pulegium uino, melle, & Aloe decoctum, utiliſſima eſt potio ad educendum atram bilem, & quæ circa pulmonem uiſcoſa ſunt Phlegmata, dolores uentris, tormina inteſtinorum ſedat, uterum fouet, aduerſus ſerpentium morſus uenenatos facit, Anginam incidit gargariſatum, ad oris exulcerationes, ſi cum eo ſæpe abluantur, efficax eſt.

Pulegij aqua, & ſuccus quoque claritatem oculorum adiuuat, & prurigines, ſi eo abluantur, ſedat.

EXTRINSECVS.

Pulegium podagris impoſitum uſque dum rubeſcat, cutis dolorem ſedat, pari ratione uſurpatum dolores capitis mitigat.

Defectis animo & Lethargicis Pulegium contuſum admixto aceto, naribus obijci, uel in os ingeri debet, & tum ſenſum ac intellectum illis reducet.

Pulegium una cum ordeacea farina illitũ, inflammationes omnes tollit:

Pulegium aceto & ſale contuſum, ſi membra illo perfricentur Spaſmo medetur, & contra araneorum ac ſcorpionum ictus auxiliatur.

Proinde Pulegium herba eſt pulicaris, nam flos illius recentis incenſus, pulices necat odore, quemadmodum Plinius teſtatur.

De Dictamno. Cap. VII.

Dictamnus Cretenſis.
Diptam auß Creta.

CVM AGRESTE Pulegium à Plinio, Dioſcoride, & Apuleio genus Dictamni eſſe cõſtituatur, deinceps de Dictamno dicendum mihi cenſeo. Quapropter ante omnia quidē ſcire oportet, Dictamnum ueram in Germania haudquaquam naſci, quamuis ſuperioribus annis è Creta, & Venetijs ad nos deportata fuerit, quam dominus Georgius Ollinger Norinbergenſis, ac D. Coradus Geſnerus Tigurinus ad me miſerunt, pro quo beneficio, quas debeo, magnas optimis uiris ago gratias. Ea planta quadantenus Pulegio ſimilis exiſtit, ut teſtatur Dioſc. lib. iij. capi. xxxij. Folia habet craſſa, rotunda, & tomentoſa, ac utrinq; candida molliq; ac ſpiſſa lanugine obducta, eaq; uſq; ad ſummum omnia bina, duro, teretiq; cauli adnaſcuntur, et è regione ſe mutuò ſpectant, non aliter atq; in herba Nũmularia, ſemine et flore caret, odore ſuauiſſimo, guſtu aliquantulum ſubamaro prædita.

Verum enimuero radix illa

Dictamnus uulgaris.

Gemeiner Diptam.

illa, quæ hodie pro Dictamno uenditatur, deſcriptioni Dictamni, quæ apud Dioſcoridem, Apuleium & Serapionem extat, minime quadrat, quare alio reijcienda erit. Nihilominus tamen hæc ipſa Dictamnus, de qua modo ſermo nobis incidit, planta eſt elegantiſſima, radicem habet digitum craſſam, interim & minorem, albam, læuem, cubitalem, quandoq; longiorem, aliquando & breuiorem, fracidam, deniq; lignoſam, qualis eſt Fœniculi. Appropinquante Vere herba ſpicatim prorumpit, ueluti Aſparagus, inde in cauliculum cubitalem fere teretem phœniceum, hirſutum, ac ſubaſperum excreſcit, folijs pulcherrimis, ijſq; expanſis, uti in Fraxino arbore fieri uidemus, breuiter in fruticē euadit, prope conſimilem Glycyrrhizæ. Folia uero illius plus à ſe inuicem, ſed per æquales intercapedines diſtant, & latiora ſunt, quæ ſi ſingula ſeorſim inſpicias folijs mali Cydoniæ comparari poſſint. In cacumine flores gerit pulchros & magnos, qui partim purpureo, partim candido colore, aut ſi mauis uermiculato ac roſeo, emicant; nec differunt à flore Maluæ agreſtis. Odorem ſpirat gratiſſimum ac dulciſſimum, Cynomamum odorari te diceres. Poſt florem folliculi ſeu ſiliquæ

2. Vulgare Dictamnum.

Tempus.

Forma.

Odor.

quinq;

quinq; aut quadripartita diſtinctione, intercurſantibus, membranis, diuiſę, relinquuntur. Singula uero folliculorum illorum receptacula, & nigra ſemina continent, ſemini Ariſtolochiæ maioris ſimilia, niſi quod illud non perinde acutum & magnum eſt, atq; hæc. Poſtremo quod ad locum genitalem Dictamni attinet, amat illa altiſſimos ſaxoſos, & aridiſſimos montes, quales cōſpiciuntur in tractu Rheni prope Creützenach/Shaun/Byrn/ & in ſylua quoq; Martiana, quæ Hercynia dicitur, & in hortis plantata prouenit. Solet autem quotannis nouos caules emittere.

Locus.

NOMENCLATVRAE.

δίκταμνος.

Dioſcorides iij. libro capite. xxxiij. appellat Dictamnum ſuam, agreſte Pulegium, quod alijs eodem Dioſco. teſte Belouacos, Artemedeion alijs Herba Cretica, alijs Ephemeron, quibuſdam Eldia, nonnullis Belotocos, Dorcidion, Helbunion, Vſtilago ruſtica, et Embactron ac βίτιον dicitur. Apuleius. cap. lxij. Dictamnum, Artemedion, Creticen, Ephimeron, Labrum Veneris, Emenypſen Dipſacon nominat. Serapio ut cap. vi. dictum eſt Dictamnum ac Pulegium uno & eodem nomine appellat.

Dictamnus agreſtis à Plinio lib. xxv. cap. viij. Condris, à Dioſcoride lib. iij. cap. xxxiiij. & Apuleio ψευδοδίκταμνον, à Serapione uero cap. ccc. Meſcatremeſir (ſi modo ea lectio non ſit corrupta) dicitur.

Quid autem ego de Dictamno alba quam ſupra deſcripſi ſentiam, ultimo primæ huius libri capite cognoſces.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quę de Pulegio dicta ſunt, de Dictamno quoq; intelligi debent, ſed longe uehementius, facit eñ ad omnia ad quæ Pulegium, ſed multo efficacius, tam externis quam internis corporis partibus adhibitum.

INTRINSECVS.

Herba Dictamni ad modum Pulegij ſumpta non ſolum menſes, ſed & ſecundas ac fœtus mortuos trahit. Idem efficit ſuffitus eius.

Succus Dictamni uel per ſe, uel in uino decoctus, omne uenenum expellit, mirificéq; uulnera ex morſu uenenatorum animalium contracta, ſanat, purgatq́;.

Quin tanta herbę facultas eſt, ut olfacta abigat beſtias, quę uenenato ictu ſæuiant, & ut ſemel omnia dicam, Dictamnus uera eſt Theriace.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Sunt qui dicant Dictamnum ea facultate eſſe,ut non tantum in corpore humano omnis generis infixas ſagittas excutiat, illita,ſed & uulneratis telo pecoribus, eius herbæ cibo,tela cuſpideſq́ omnes ex corpore decidere, cuius rei teſtis eſt Vergilius xij. Æneidos.

Dictamnum genetrix Cretæa carpit ab Ida
Puberibus caulem folijs,& flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita capris
Gramina,cum tergo uolucres hæſere ſagittæ.

Quæ quidem ego de tertia Dictamni ſpecie intelligo, qua de Dioſc.lib. iij. cap.xxxiij.

Dictamnus contuſa ac inſtar emplaſtri illita lieni,illud imminuit.

Vulneribus ferro,uel feris uenenoſis factis, infuſus ſuccus citra incommodum præſentaneo eſt remedio.

Altera Dictamnus qua hodie noſtri utuntur Medici ad Pęoniam pertinet,neq; huius eſt loci.

De Baſilico. Cap. VIII.

TRIA SVNT GENERA OCIMI, QVORVM DVO SATIua ſunt, ut quæ in hortis quotannis in Maio ſeri oporteat, tertium ſyluestre, Nobilliſſimum uero atq; pulcherrimum eſt Ocimum minus,multis ramulis conſpicuum arbori ſurculoſæ conſimile. Folia Amaraco ſimilia,paulo tamen maiora,odoris ſuauiſſimi præſtantiſſimiq́. 1. *Herba regia.*

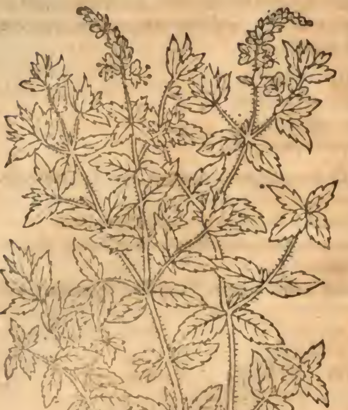
Alterum caule & folijs maius eſt,cuius folia conferri poſſint Parietariæ minori,& herbæ teſticulatæ,de qua cap.lxij. huius primi libri. Flos caulem circumdat,quemadmodum in urtica Bynſaug dicta, fieri ſolet,atq; is alius candidus eſt,alius roſeo tingitur colore. 2.

Tertium ſatione opus non habet, nam è radice quæ haud aliter quam Lolij albi(de quo 2 libro, cap.xxxv.) in terra ſeſe diffundit,quotannis fruticat,neq; facile poteſt extirpari, ubi ſemel radices egerit.Proinde hoc ipſum folijs & odore cum una ex Menthis,quam primam agreſtē appellauimus, & ſub Sio,cap. v. ſupra deſcripſimus, magnam affinitatem habet,caules namq; habet hirſutos & lanuginoſos,quadrangularis formæ,flore purpureo ueſtitos. 3.

Hoc genus Ocimi circa Autumnum in ſolo aquoſo ac humido plantaui, quo in loco cum in tertium uſq; annum perduraſſet, in minorem agreſtem

Baſilica minor. ocimum citrinum

Klein Baſilgen.

ſtem mentham, quam Germani Fiſchmüntz appellāt, commutatum eſt, & non in Serpyllū, quemadmodum Plinius lib.19. cap.x. tradit, in quod tamen degenerare poſſe non dubitarim, ſi terrę ſiccæ & uerſus ſolem reſpicienti mandaretur. Verum cum id hactenus exploratum non habeam, ab ĳs quæ Theophraſtus lib.5. de planta. cauſ. annotauit ſuperſedebo.

NOMENCLATVRAE.

Priores binas germanice Baſilgen/latine herbas regias, Baſilicas, & Ocima gariophyllata uocamus. Neq; tamen certus ſum, an ea herba quam Dioſcorides lib.ĳ. cap. cxxx depingit, Ocimum ſit, quem ſcrupulū uerba illius apud me mouent, cum dicit, Ocimum plantam eſſe uulgarem, quod aliter ſe habere experientia teſtatur. Magno enim labore, magna cura, plantatio eius opus habet, præſertim cum herba ſit alſioſa, neq; hyemis iniuriam ſufferre ualeat. Quod ſi omnino quid ſentiam pronunciandum ſit, ſuſpicor certe, quam uocamus Baſilicam, eam eſſe Acinum Dioſcoridis lib.iĳ.cap. xlv. Quod uero lib. ĳ. cap. cxxx. deſcribit Ocimum ego potius paſtum pecoris eſſe dicerem, quanquam ſuper hac re cum nullo con-

Baſilica maior. ocimum sanctum

Groß Baſilien.

lo contenderim. De Ocimis cap. xxv. libri noſtri ſecundi, plura.

Ocimum fluuiale Auicenna lib. ij. cap. cv Bedarungi appellat, quæ nomina tertiæ Baſilicæ attribuenda exiſtimo, cuius deſcriptionem in Menthis, ſub Sio odorato habes. Phriſius Baſilicon Heb lingua קלקבויל kalkamol dici tenatur.

VIRES AC TEMPE-
ramentum.

Duæ nobiles et odoratæ Baſilicæ hortenſes, quarum altera Germanica ac Criſpa Bacharis, altera Acinos appellari poteſt, uitio & iniquitate ſcriptorum indoctorum penè in contemptũ deuenere, idque eo nomine, quod (ut illi affirmabãt) non ſolũ inutiles, ſed & utentibus noxiæ ſint. Quæ ſententia minime recipi debet, quippe quæ erroris plena ſit, nam qui ita ſentiunt Ocimum Catonis, cum hoc noſtro confundunt, atq; ita decipiuntur. Noſtra enim Ocima gariofilata ſiue Baſilica, temperaturæ ſunt calefacientis, quamobrem facultatem obtinent reſoluendi ac diſcutiendi, uiſcoſos lentoſq; pulmonis et matricis humores, quare utiliter utrinq; adhiberi queunt.

Bacharis Germanica.

De Ocimo & Ocimaſtro infra, cap. 60. & in ſecundo li. cap. 25.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Baſilici herba ſiccata non aliter atq; Amaracus & Roſmarinus in cibis uſurpari poteſt

Eadem muſto impoſita quouſq; deferbuerit, uinum odore & ſapore iucudiſſimo commendat, utq; Apianum, ſeu ut uulgo uocant Muſcatelinum referat, efficit.

Baſilicon uino decoctum, ſuſpirioſis medetur, pellit inueteratam tuſſim, humoresq; craſſos diſcutit, mane & ueſperi potum, urinam ciet, menſes prouitat uti Pulegium.

Semen Baſilici per noctem aqua roſacea maceratum in ſuccum album ſeu gummi quoddā reſoluitur, quod pręſentaneo eſt remedio, inflammationibus, exulcerationibus, & alcolæ oris, necnon labiorum ſciſſuris & uerrucis mammarum, illitum.

Semen Baſilici, & aqua diſtillata ſumpta, cor confortant, & aduerſus Lipopſychiam faciunt.

EXTRINSECVS.

Baſilici herba uiridis fronti alligata, capitis dolores ſedat, idem præſtat aqua eius diſtillata.

Baſilicon in deſeſſionibus & fomentis muliebribus Pulegij & Menthæ facultates obtinet.

Aqua Baſilici non tantum omnibus inflammationibus oculorum, capitisq;, igni etiam ſacro, qui tumori mammarum & pudendis adeſſe ſolet, auxilio eſt.

Baſilicon agreſte eiuſdem facultatis eſt, cum Menthis & Balſamitis.

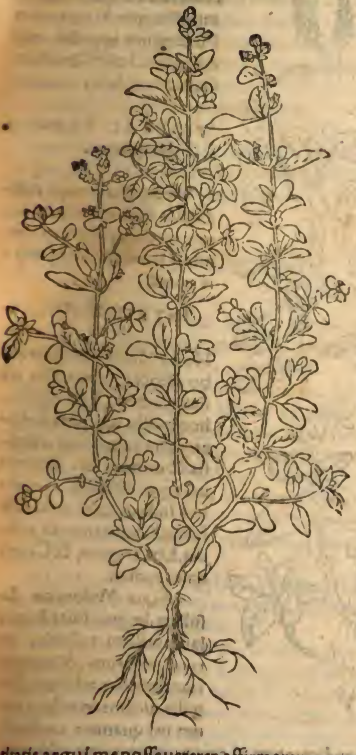
De Amaraco. Cap. IX.

1. *Nobilis & exigua Baſilica.*

D VAE SVNT STIRPES QVAS GERMANI Maieron/ ET Meyle uocitamus, quarum nobiliſſima perexigua eſt, folia proferens tenerrima, oboli latitudinem haudquaquam excedentia, cinerei coloris, ac mollia, minutiſſimis atq; albicantibus floſculis, quos una cum cacuminibus, quibus inſident, decerpere ſolemus, ne interuentioni, cui facillime eſt obnoxia, detur tota herba. Eſt enim delicatiſſima, ac tenerrima planta, frigorisq; impatientiſſima, quare aduentante hyeme, ſolo euellitur, & figulinis uaſis commiſſa, in cellis uinarijs aduerſus iniuriam hyemis defenditur. Quidam tamen ſemen ex illa, quod bullulis quibuſdam continetur,

Maiorana ſatiua.

Zamer Maieron.

tur, colligunt, unde rurſus eam ſerere poſſint. Alij ſurculos duntaxat decerpunt, humoq; inſerunt, ut in Roſmarino facere conſueuimus. Mediolani in magna copia plantatur hic frutex.

Altera Maiorana, ſylueſtris eſt, quæ per hyemem illæſa in hortis perdurat, eius folia, caulis cacumina, necnon & flores craſſitudine, longitudine et magnitudine ſuperāt priorem, utraque tamen eiuſdem fere & odoris & temperamenti.

Puellæ noſtræ hos frutices coronamentis & amatoribus ſuis plantare conſueuerunt.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcorid. lib. iij. cap. xlij σάμψυχον, ἀμάρακον uocat, traditq; alijs Trifolium, Agathides, Cnecion, & Acapnon dici: Pythagoræ, Thrambem, Ægyptijs Sopho, Armenijs Myuron, Magis Ichrei aſinum, aut Hecigonon Iſidis. Latinis denique Maioranam appellari.

Proinde niſi ſtultæ temeritatis argui me poſſe uererer, affirmarem certe, ſylueſtrem Maioranam, quę apud nos naſcitur, ad caput xliiij. lib. iij. Dioſco. pertinere, ac etiamnum exiguam & nobilem illam Baſilicam Baccharim eſſe Germanicam, de qua

Maiorana ſylueſtris.

Wilder Maieron.

Dioſco. cap. xlvi. lib. iij. cuius etiam ſupra meminimus. Serapio Maioranam Merzegium appellat cap. cclxxxvi. Itali Gentilem, Galli Mariolaine uocant.

VIRES AC TEMperamentum.

Vtraq; Maiorana calidam & ſiccam temperaturam obtinet, et utrinq; omnibus hominibus applicari poteſt.

INTRINSECVS.

Herba Maioranæ uino albo decocta, potu utilis eſt incipientibus hydropicis, hoc modo uſurpata dolores torminum ſedat, menſes & urinas ciet. Succus uel aqua diſtillata, naribus indiſus, cerebrum confortat, ſternutamenta mouet, Lethargicos, & Comitiales excitat.

Aqua Maioranæ diſtillata, linguæ illita, loquelam amiſſam reducit, recreat cerebrum, & memoriam mirifice adiuuat, ſingulis uicibus menſura trium uel quatuor coclearium pota. Porro herba ipſa condimentum eſt optimum omnium ciborum, ideoq; culinis minime abdicanda.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Maioranę herba cum farina ordeacea contrita, in modum emplaſtri oculis impoſita, inflammationes, tumores & dolores illorum tollit.

In puluerem redacta, & cum modico Gyngiberis naribus indita, ſternutamenta proritat, & catharrum incidit.

Emplaſtrum ex illa factum & impoſitum, cardiacæ opitulatur, luxata membra in priſtinum ſtatum reponit citra dolorem.

Oleum Maioranæ neruos & induratam matricem mollificat, ſi eo inungantur.

Maiorana in fomentis & peſſarijs mulieribus ſubdita, menſes trahit.

Succus Maioranæ ſanguini concreto illitus, digerit illum, ſugillatis prodeſt, & tumoribus lienis medetur.

De Origano. Cap. X.

ORIGANVM NOSTRVM QVOD GERMANI Doſten appellamus, gratiſſimi ac ſuauiſſimi odoris planta eſt, ex una radice plures, eosq; aliquando bicubitales emittens caulicu-
los, qui antequam in altum ſe erigant, folijs ſylueſtrem Maioranam, ita
imitantibus ueſtiuntur, ut diſcerni uix poſſint duo illa genera. Quod ad flo- 1.
rem attinet, tria ſunt Origani genera, quorum aliud phœniceum, aliud ex 2.
candido rubicantem, poſtremum uero plane candidum gerit, omnibus ue- 3.
ro lanuginoſus eſt caulis, & purpureus. Florent circa feſtum Ioannis Baptiſtæ, Autumno ingruente minutiſſimum ſemen, Maioranæ ſimile, in umbellis, quæ in cacumine conſpiciuntur, poſtquam flos aruerit, producit. Montibus, dumetis & ſenticetis, maxime uero ijs, qui aprici ſunt, gaudet Origanum.

Tria Origani uulgaris genera.

Eſt & aliud Origani genus, acutiſſimis folijs, flore phœniceo, caulem ut in Hyſſopo, circumdante præditum, hirſutum ualde, et agreſte, quod in quibuſdam nemoribus inuenitur.

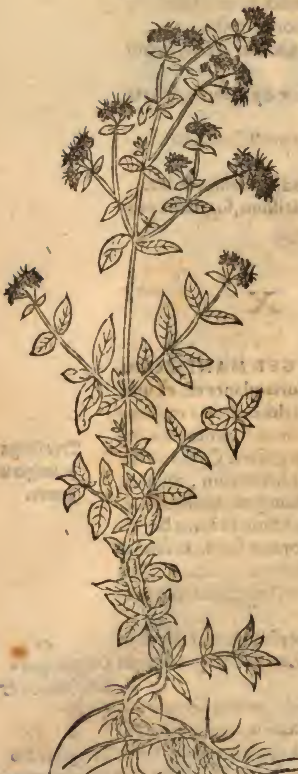
4. *Origani quartum ſylueſtre & genus.*

Præter iam commemorata Origana, duo alia pulcherrima peregre mihi allata ſunt, anno 1549. quorum quidem forma, cum uulgari noſtro cõuenit aliquatenus, magis tamen illo tenera ac mollia, caule breuiori, folijs anguſtioribus & acuminatioribus, odore ſuauiori, eoq; Thymum fere exprimente, flore, qui copioſus & coniunctim erumpit, cacuminibus Maioranæ ſylueſtris, conſimili. Eorum maius ſaporem habet, iucundum & acrem, qualis eſt Gariophyllorum, aliquantulum tamen ad amarulentiam

5. 6. *Peregrina duo Origani genera.*

Digitized by Google

Origanum. vulgaris
Wolgemůt.

Origanum minus.
Klein Wolgemůt.

quandam uergentem. Odor illi gratiſſimus. Alterum odore, ſapore, & Forma tota Thymo conferri poſſit, tametſi maius, acrius guſtu, & ſuauius odore illo ſit, ita ut fere deſcriptio illi Dioſcoridis quadret.

Calamentum montanum.

Wilder kirch Iſop.

CALAMENTI MONtani hiſtoria, per Dauidem Kyberum.

HVC PERTINET EA quoque herbula, quam officinæ Calamentū montanum uulgo nominant, cuius hiſtoria ſic ſe habet. Planta eſt dodrantalis, nec temere dodrantem excedens, fruticoſa, ut quæ ex una radice, quam habet lignoſam, & capillamentis fibratam, ac intra humum ſerpentem, ſæpe ſenos, interim & pauciores coliculos eosq; quadrāgulos, lanuginoſos & purpureos gignat. Cęterū hos ipſos coles ſeni plerunq; per æquales diſtantias è ſingulis geniculis inſtar ſtellę, rotatim aut radiatim exeuntes floſculi, è cæruleo purpuraſcentes, inſtar florū Hyſſopi, quod Kirch Yſop Germanis dicitur, ambiunt. Folia ſub ſingulis floſculorum rotulis ut plurimū bina, quandoq; plura uiſuntur, per ambitū inſtar Baſilici leuiter ſerrata, anguſta, mucronata, auerſaq; parte uenis diſtincta, herbaceo colore prędita. Quod ad odorem attinet, redolet hæc plantula Hyſſopum, cuius nunc fecimus mentionem, ſed remiſſius, quo nomine ruri illa wilder kirch Iſop / hoc eſt, ſylueſtre Hyſſopum uocatur. Alij tamen wilden Poleyen, hoc eſt ſylue-

Calamentum montanum officinarum.

ſtre Pulegium nuncupant, forte ob florum radiatorum ſeu ſellatorum, habitudinem, qua Pulegio ſatis reſpondet. Præter has nullas alias à noſtris hominibus appellationes Germanicas extorquere potuimus, fortaſſis non inepte Berg Müntz nuncupabitur. Guſtu acrimoniam quandam præ ſe ferre uidetur, cum amaritudine leui mixtam, ita ut uel ad Hiſſopum uel Origanum, quod ad temperamentum attinet, referri poſſe uideatur. Naſcitur in montibus, & locis æditis ac apricis, inprimis uero gaudet agris frumentarijs, qui in alto ſiti ſunt, cuiuſmodi ſunt ij, qui ad pagi Brüſchwickersheim. non procul à Pruſca, fluuio ſatis celebri, unde illi nomen, ſiti, & ad nobiliſſimam STVRMIORVM Mœcænatum meorum ſemper obſeruandiſsimis, familiam pertinentis, dextram, ex Argentorato ad montana inferioris Alſatiæ proficiſcentibus, primi ſeſe offerunt, altero ab urbe fere lapide. Nam in illis Auguſto menſe poſt meſſem in magna copia Calamentum hoc reperi.

NOMENCLATVRAE.

An uero appellatio Origani herbæ quam Germani Doſten uocant, conueniat, ex doctiſſimis Galliæ & Germaniæ viris ſcire cuperem, quandoquidem quatuor Dioſcoridis & Plinij deſcriptiones illi minime tribui poſſunt, nam Plinius lib. xx. cap. xvij. & Dioſcorides lib. iij. capite xxx. folia quatuor Origanorum partim Hyſſopo, partim Serpillo conferunt. Qui fit ut non parum ſuſpecta mihi ſit quam nos Germani Wolgemůt ſeu Doſten uocitamus. Tametſi uidetur ſpeciem illam Origani eſſe, nulla tamen ex his erit quas Dioſcorides & Plinius Heracliam, Heracleoticam, Panacem, Onitida & Tragoriganon appellant, aut ſi omnino una ex his ſit, Dioſcoridi noſtrā Origanum, quod minime crediderim, ignotam fuiſſe, neceſſe erit. Quanquam non ignoro Antonij Muſæ ſententiam, qui putat herbam noſtram Doſten, Origanū eſſe Heracleoticam. Sed utut hæc ſeſe habeant, nos paucis nomina quæ apud Dioſcoridem extant, paucis recenſebimus, Nam is ὀρίγανον illam uocat Heracleoticam, Heracliam, Onitim, Panacen, Conilam, Cunilā, Tragoriganum. Arabes, Fandenigi, Eradhiotica, Azaba, appellant. Itali Origan, Hiſpani Oregano. Plinius Secundus cap. xxxvi. lib. iiij, tres commemorat appellationes, dicitque Græcos Origanum aliud uocare Trigoricanum, aliud Eradium, tertium uero Oniten. Apuleius cap. cxxiij Gallicā Cunilam, & Aſclepion nuncupat, cætera ſubijciens nomina quorum & Dioſcorides meminit. Origanum Hebræis קרנית karnith uocatur, teſte Aruch Monſteri, tametſi ſpecies Hyſſopi ibidem quoque tradatur.

Dioſco. lib. 3. cap. 29 & 30. Serapio ca. 300.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Origanum et hyſſopum eiuſdem pene ſunt facultatis apud Dioſcoridem

calidæ

calidæ nimirum utrunq; temperaturæ, Quod ad me attinet, ego ſic ſentio, Origanum noſtrum Dioſcoridis eſſe Hyſſopum, & uiciſſim quod nos Hyſſopum dicimus Origanum eſſe Dioſco. Porro utrunq; utiliter foris & intro adhiberi poteſt.

INTRINSECVS.

Origanum (quod apud Dioſcoridem Hyſſopum appellatur) cum ficis ruta, melle & uino decoctum & potum, mirifice conducit Peripneumonicis, diuturnę tuſſi, ſuſpirioſis, & ijs qui capitis deſtillationibus frigidis grauantur, nam non tantum pituitam detrahit hæc potio, ſed & ut ea excreari poſſit, auxiliatur, tineas uentris enecat, mane & ueſperi bibita.

Idem præſtat conſerua ex Origano facta.

Origanum cum ficis uiridibus & cardamomo, ad ſubducendam aluũ manditur, quibus etiam Irim, ſi placet, addere potes.

Cum ficis decoctum anginę gargariſſatum, auxilio eſt.

Cum aceto cocta herba Origani, dentium dolorem in collutione ſedat.

EXTRINSECVS.

Origanum cum fico nitroq́; contuſum, & emplaſtri inſtar hydropicis imponitur.

In uino decoctum, inflammationibus imponitur, ſed calidum, perinde atq; mulctra, Inflationes auricularum (hoc eſt, tinnitum aurium, quem Græci ἐνήχημα φωνῶν appellant) uaporis ſuffitu diſcutit.

De Serpyllo. Cap. XI.

IN NOSTRIS REGIONIBVS TRIA SERPYLLI GENEra inueniuntur, quorum primum quidem, quod & maius eſt, non ita late longeq́; per terram rependo ſe propagat, neq; paſſim obuium eſt, ut reliqua duo quæ undiq; ſecus itinera, iuxta ſepes, & in petroſis locis luxuriant. Verum conſuetus illi locus eſt in antiquis & incultis agris, frutex eſt ſurculoſus, Maioranæ ſatiuæ conſimilis, folijs qua terram ſpectant pallidi uiroris, floribus maioribus, quam Serpyllum habeat uulgare, odore Hyſſopum fere referens, unde ego adductus Origanis hanc plantam annumero, eamq́; Cumilaginem Plinij eſſe puto. Atq; hæc de primo Serpylli genere. *1. Prima Serpylli ſpecies.* *Cumilago Plinij lib. 20. cap. 16.*

Alterum iam dicto altitudine, folijs, & caule ſurculoſo ſimile eſt, nullo odore (ut mihi quidem uidetur) præditum. Hoc Serpylli genus in muris *2. Secunda Serpylli ſpecies.*

thymus Serpyllum.

lam Quendel.

3. 4. Tertia & quarta Serpylli ſpecies.

inueni, omni deſtitutum flore, & parum abeſt quin illud Dictamno acceſerem, neminem tamen una mecum in errorem deducere uelim.

Tertium uulgare eſt, quamquam & hoc ad minus duorum ſit generum, quorum

quorum alterum rotundis prorſus,alterum aliquantulum acuminatis,et anguſtioribus folĳs circumuoluitur,Hyſſopo quod Germani Zwibel Hyſop uocant,de quo cap.xiĳ.infra;haud diſſimilibus. Flos utriq; ut in Thymo, alius ſubpurpureus,alius uero roſeus,alius deniq; prorſus candidus, ſed & Serpyllum quod hoc poſtremo flore comat, non ubiuis locorum extat, ſicut nec Origanum quod candido flore ueſtitũ eſt. Ego quidem candidum, cuius iam ſtatim meminimus,Serpyllũ plantaui,uerũ in tertio anno purpureos produxit flores,ueluti reliqua Serpylli genera.

NOMENCLATVRAE.

Serpyllum Germani appellant Quendel/Künel/Kienlin/Hüner Klee/Hünerköl/ wilder Poley/hünerſerb.Latini Serpillum:Græci ἕρπυλλος, quæ appellationes , ut & Origani,alĳs quoq; plantis accommodantur, nam Dioſcorides lib.ĳ.ca.cxvĳ.Siſymbrium Serpillum uocat,& Plinius Siſymbrio agreſti nomen Serpylli tribuit,rurſus Dioſcorides lib. iĳ.cap.cxviĳ. Artemiſiam Serpyllum cognominari tradit.

Serpyllum porro aliàs Cicer erraticũ,Cicer ruſticum,κάλιον,Mernopnos, Meronopus Apuleio cap.c. dicitur.Arabes teſte Serapione, cap. cclxxxix. Serpyllum ſatiuum Ardas,Nemen, Ardanema,Zantor,Siſnabar,& agreſtre Ragis uocant . Eſt deniq; & aliud Serpylli nomen,nimirum ζυγὶς,quod tamen magis competit herbæ quam Germani uocamus Doſten/ quare ſuſpicor quod nos Origanum ſeu Doſten appellamus Serpyllum ζυγὶς apud ueteres fuiſſe.Galli uocant Serpyllum Serpolet, & Pilloſet . Serpyllum ut Phriſius tradit Hebraice למבא Lamba dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Serpyllum calidum eſt,& ſi uerum fateri oportet,aliter apud me ſtatuere non poſſum, quam quod Serpyllum minimum & maxime exiguum genus omnium Origanorum ſit,quorum facultates omnes Serpyllum obtinere iudico.

INTRINSECVS.

Herba Serpylli uino decocta , & calida pota , menſes mulierum trahit, præterea & lumborum ac ueſicæ per urinam uiſcoſos humores expellit,torminibus ita uſurpata auxiliatur. Obſtructiones pulmonis,iecoris & lienis tollit.

Serpyllum cum melle & aceto decoctum, ac ut ſupra dictum eſt,ſumptum,ſanguinem excreantibus opitulatur.

Succus eiuſdem pondere iiij drachmarum aceto permiſtus et potus, idē præſtat.

Serpyllum in omnibus cibis adhibitum Theriaca eſt præſtantiſſima aduerſus omnia uenena ſerpentium, aliorumqꝫ venenatorum animalium.

Cum uino melle, aniſo, glyzyrrhiza decoctum, medetur aridæ lentæqꝫ tuſſi, ſtomacho conducit, eumqꝫ confortat, ſtranguriæ ſubuenit.

Non ſolum autem in medicina ſed & culina haud aliter quam Petroſelinum, viride ſerpyllum hodie magni eſt uſus, nam illo et carnes et piſces condiuntur.

EXTRINSECVS.

Odor ſerpylli cerebrū iuuat, vertiginiqꝫ prodeſt, capiti impoſitum.

Aqua è floribus Serpylli diſtillata, cū aceto roſaceo temperata, ac fronti illita Phreneticis maxime conuenit.

Reliqua, ſi qua alia deſideres cognoſcere Serpylli iuuamenta, in Origano Dictamno & Pulegio quibus uiribus plane reſpondet, annotata reperies.

De Thymo ſiue Italico Serpyllo.
CAP. XII.

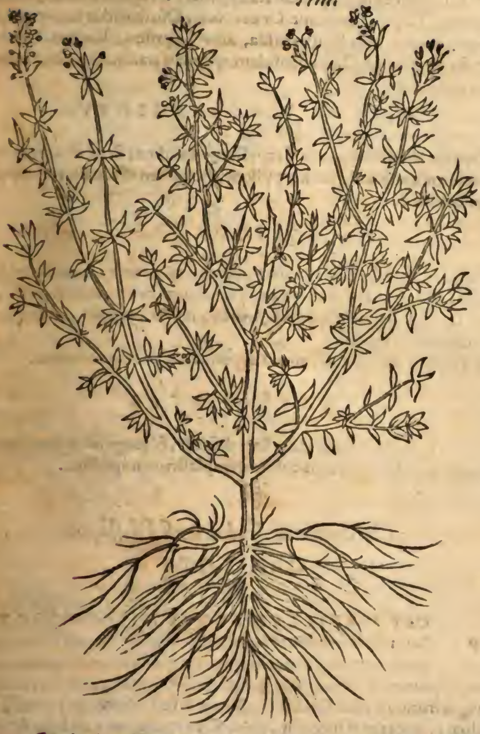
QVONIAM SERPYLLI MENTIONEM FECIMVS, Thymus quoqꝫ adiungendus erit, quem noſtri Romanum Serpyllum, Welſchen Quendel uocāt, nec immerito quidem. Foliorum enim et floris forma nec non odore, vltimum Serpyllum quod diximus refert, niſi quod folia Thymi magis exilia & anguſtiora, ac nigricantiora ſint, odor illi grauior, at ſuauior Serpyllo. Thymi uero in germania noſtra duo quoqꝫ ſunt genera, hortenſe ſcilicet & agreſte. Hortenſis quidem nō

1 *Hortenſis Thymus.* ita longo tempore apud nos moratus eſt, ſed à diligentiſſimis hortulanis & archymagyris plantatus, & inter cæteras peregrinas herbas condimentorum cauſa in culinam receptus. Alter autem, nimirum agreſtis, domeſticū

2 *Agreſtis Thymus* per omnia flore folijsqꝫ imitatur, ac per terram hinc inde ſpargitur, non ſecus atqꝫ Serpyllum exiguum, cuius meminimus, quæ res multos decepit, qui herbarum differentias non probe perſpectas habent, putantes hoc eſſe Serpylli genus, atqui ex his quæ diximus falli illos, totoqꝫ cœlo aberrare manifeſtum eſt. Odor nanqꝫ huius Thymi longe eſt ſuauior, gratiorqꝫ quā ſit Serpylli, cum Maioranam penè exprimat. Proinde amat hic frutex arenoſa & ſicca loca, cuiuſmodi ſunt nemora in comitatu Bitſch, maxime inter duos illos pagos, Igelshart & Nidernborn, deinde & inter Niderborn ac Mertzweiler in arenoſis campis affatim proſilit.

Tempus

Thymus.
Welſcher Quendel.

Tempus floris, eius eſt circiter feſtum Ioannis. Flos illi purpuraſcens, in quibuſdam ex purpura candicans, in alijs plane candidus, quem apes uehementer amant, perpetuoq́ circumuolant.

NOMEN.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcorides, Theophraſtus, Plinius, Vergilius, & Columella, hoc Serpyllum ſeu Apiaſtrum (ſi quidem ita appellari ab apibus poſſit) uno conſenſu omnes Thymum uocant. Græce θύμος, Dioſcorides tamen Cephaloton cognominari, aliјs Epithymida, aliјs Thyrſion, Latinis Thymum, Ægyptijs Stephanen, Dacis Moſulam appellari tradit. Arabice, Haſce, Serapio cap.cclxxi.

Dioſco. lib.3. cap.39.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Thymus aliàs Romanum Serpyllum, calidæ ac ſiccæ eſt temperaturæ, quemadmodum & uulgare Serpyllum, illo tamen efficacius expellit, & uſu facilior & tutior.

INTRINSECVS.

Thymus uino decoctus eaſdem plane uires obtinet, quas Serpyllo tribuimus, Orthopnoicis & Aſtmaticis auxiliatur, tineas uentris pellit, concretos ſanguinis grumos diſijcit, ueneno reſiſtit, menſes, ſecundinas & fœtus mortuos extrahit.

Ex Thymo deniq; condimenta ac conſeruæ utiliter parantur.

EXTRINSECVS.

Succus aceto permixtus, ſugillata diſcutit, & ſanguinem concretum, ulcera ſui nominis & uerrucas tollit, ut emplaſtrum impoſitus.

De Satureia, ſeu hortenſi Hyſſopo.

CAP. XIII.

POST SERPYLLVM ATQVE THYMVM SEQVITVR Satureia hortenſis, & iure quidem, quod enim ad formam et temperamentum attinet, conſimiles pene apparent commemoratæ plantę. Eſt autem hæc inter illas ſtatuenda differentia, quod Satureia maior & magis fruticoſa eſt ac ſurculoſa, & quæ inſtar arbuſculæ multis ramulis brachiatę, quotannis increſcit, pari prope ratione qua nobile & exiguum Baſilicon fruticat. Folia habet latiora & longiora Thymo, flos exilis, ideóq; roſeus & ueluti ex purpura candicans, quemadmodum uidere eſt in uno Serpyl-

Satureia.

Satureia/oder garten Hyſop.

Serpyllorum. Semen Chelidonio conferri poſſit, tametſi illo magis ſit incanũ colore. Planta eſt æſtiua, neq; aliter quam quotannis ſatum in hortis inter cepas & braſſicas prouenit, neq; per hyemem durare poteſt, ueluti Serpyllum Thymus & Hyſſopum maius, quæ cum ſint lignoſæ ſtirpes, & ad frutices potius referendæ, facile hyemis iniuriam ſuſtinent, & longe facilior illarum eſt plantatio. Si namq; ab huiuſmodi lignoſis plantis, quales ſunt Maiorana, Roſmarinus, Hyſſopum, Serpyllum, Thymus, Lauendula, Saluia, Ruta, Abrotonum, & id genus aliĩ ſurculos, decerpas & humo infigas, non magna cura, ſed & exiguo labore opus habent, quin ſponte erumpẽt, & fruticabunt. Verum enimuero Satureia non niſi ſata prouenit, ſicut Baſilicon ut diximus. Agreſtem Satureiam in Germania non uidi.

NOMENCLATVRAE.

Satureiam appellant Germani Saturey/Zweibel Hyſop/garten Hyſop. Apud Dioſcoridem, & Columellam, Satureia, Cunila & θύμβρα dicitur. Marcellus Vergilius in Tymbram annotans, ait, Satureiam, alias Origanum agreſte, Clinopodion,

Dioſco. lib. 3. cap. o
Columella lib. 9. cap. 4.

Digitized by Google

on.Probation, Ageratum,& Cunilam ruſticam nuncupari. Serapio capite ccciij. Sahater, Raſis Carohon appellat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Satureia plane eaſdem cum Thymo & Serpyllo uires obtinet, ſed illis odore ſuauior, ac remiſſior, guſtu autem & natura calidior, utiliterq́ utrinq; adhibetur.

INTRINSECVS.

Satureia & Serpyllum condimenta ſunt pauperum, nam omnibus edulijs, tam carnium quam piſcium concoquuntur, inducunt enim appetentiã ciborum, ſtomacho conferunt, Venerẽ ſtimulant. Alia ſi qua ſunt Satureiæ iuuamenta iampridem in hiſtoria Serpylli, & Thymi declarata ſunt. Vnũ hoc addere libet, conſuetudinem nimirum eſſe pauperibus, in noſtra Germania, ut hac herba braſſicas, qua uulgo uocant capitatas, condiant, qui fit ut illæ iucudiſſimum odorẽ, ſaporem etiam gratiſſimum inde accipiant.

EXTRINSECVS.

Thymbra ſeu Satureia eadem quæ Thymus & Serpyllum præſtat, quare una pro altera uti commode poſſumus.

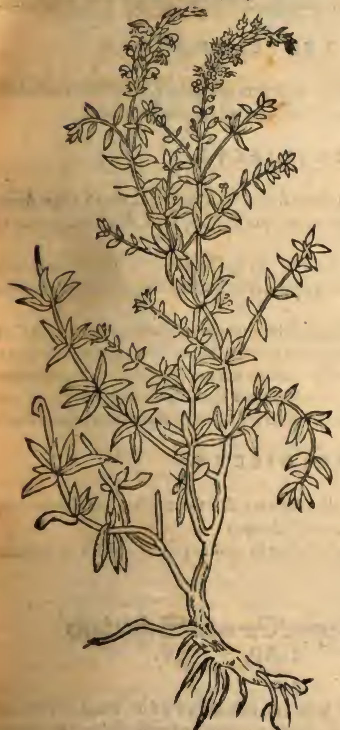
De Hyſſopo quod Germani uocant Kloſter Yſop. CAP. XIIII.

QVAM NOS GERMANI Kloſter Yſop APPELLAMVS, planta eſt hortenſis ſimul & uulgaris, lignoſa, & quæ ex dura radice unum, interim & plures pro ætate caudices emittit, qui plurimos etiam thyrſos, ab imo uſq; ad ſummum folijs herbacei coloris ueſtitos proferunt, non ſecus atq; Lauendula & Spica, de quibus infra cap xviij. niſi quod folia Hyſſopi uiriditate & latitudine iam commemoratas herbas excedunt, breuioraq́; & teneriora illis ſunt. Iulio menſe aduentante floribus ex cæruleo purpuraſcentibus, ijſq; ſeſe mutuo uſq; ad faſtigium excipientibus, non aliter quam Echion ſylueſtre (cuius hiſtoria ca. lxxvij. primi huius libri extat) ornari conſueuit. Qui cum deciderint, ſemen ſubſequitur minutum, folliculis quibuſdam incluſum, ex cuius ſatione Hyſſopum plantari queat, multo tamen celerius, de ſurculis in Vere decerptis, ac terræ inſertis, prouenit, ut ſupra de Roſmarino, & alijs id genus ſuffruticibus, diſſeruimus.

Agre-

Hyſſopus.

Germanis Kloſter Hyſop.

Agreſtem ſiue Montanam Hyſſopum in noſtris regionibus in arenoſis mõtibus, & calidiſſimis rupibus reperi, odore planè ſylueſtri prędìtam, nec tamen uehementi, flore Hyſſopo iam dicto, herba uero Origano minuto, ſeu Pulegio, conſimilem. Quod ad Hyſſopum & Origanũ attinet, iam ante cap. x. ſententiam meam pronunciaui. Proinde uidetur ſane mihi, eum à ſcopo ueritatis nequaquam aberrare, qui dixerit agreſtem Hyſſopũ, quam deſcripſimus modo, Dictamni Cretici alterum genus eſſe, quod flores Origani ſylueſtris gerit. 2. *Montana Hyſſopus.*

NOMENCLATVRAE.

Appellatur hic frutex apud Germanos Kloſter Hyſop/Yſop/Kirch Yſop/ apud Dioſco. lib. iij. cap. xxvij. ὕσσωπος, Lauer, Caſſiala, & apud Ægyptios Peſalem. In Serapione cap. cclx. Halcuſa Cyſe. Hebræi אזוב, Eſof, Chaldæi ארובא Eſofa, & איזביון Oſæſion uocant. Quanquam & hæc nomina ad præcedens Hyſſopi genus aptius referri poſſint, Thalmudiſtę שומשוק Schomshok appellant. Rabi Dauid Kimhi cum uocem אזוב Eſof in Dictionario ſuo explicat, dicit inter cætera, Arabes illum uocare, Zeter, Vernacula uero ſua lingua. *3. Regum. 4. Leui. 14.*

lingua, hoc eſt, Hiſpanica, Origani appellari, herbamq́ eam eſſe ſeptem ſpecierum. Hæc propterea adduco, ut melius conſiderentur quæ Author noſter ſupra de Origano in nomenclaturis, & temperamento commemorat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hyſſopus intrinſecus aduerſus uenenum uſurpatur, foris fomentis adhibetur, quibus tumores deprimi, & dolores ſedari conſueuerunt.

INTRINSECVS.

Hyſſopus (quam nos Origanum ſupra interpretati ſumus) uino decocta & calida bibita, ijs qui cicutam, opium, uel gypſum, & alia id genus uenena hauſerunt, auxiliatur.

Cum uino, melle, & Saluia decocta, ijs quibus internæ partes corporis ruptæ, ſeu contuſæ fuerint, bibita opitulatur. Eadem atram flauamq́ bilem expellit.

Reliqua iuuamenta ſi qua alia deſiderabuntur, nō tantum in hiſtoria Origani deſcripta ſunt, uerumetiam inter nomenclationes eos ſcriptores annotauimus, & loca, qui de hac & alijs, quibus uis plantis diligenter commentati ſunt, è quibus tanquam uiuis fontibus ſtudioſus lector neceſſaria cognitu petet: Non ſolum autem hoc loco ſed & ubiq; id fecimus, quod uel ſemel monuiſſe ſufficiat.

EXTRINSECVS.

Ex herba Hyſſopi fomenta, Epithimata, & balnea recte conficiuntur, clyſteribus in paſſione colica utiliter adhibentur.

Aqua in qua Hyſſopus decocta fuerit, omnes pſoras ſcabies & mentagras ſanat, ſi ex illa colluantur.

De Gallitrico quod Germani Scharlach uocant. CAP. XV.

1. Gallitricum ſatiuum.

GALLITRICVM EX ODORATIS EST PLANTIS, ET duorum generum, quorum alterum hortenſe, ſcilicet & uerum, in hortis ſatum, ex ſemine Raphano ſimili prouenit. Iſtud quidē in primis bina exigua, acincana folia, ueluti Baſilicon emittit, quibus ſuccedunt alia admodū hirſuta, ſemperq́ augeſcentia, & longe magis hirſuta ac criſpa, folijs Verbaſci maioris conſimilia, cinerei coloris. Caulis illi quadrangulus

Gallitricum.
Scharlach.

drangulus, flos in candido ſubcæſius, ita ut quoad caulem & florem, Salui/
am maiorem referat. Rurſus eatenus ab illa differt Gallitricum, quod her/
ba, caule, flore & folliculis maius exiſtit, radice lignoſa, qualis eſt Hyſſopi &

Saluiæ, non durat ultra triennium, odoris eſt grauiſſimi ſiue uiride ſiue ſiccum ſit.

Agreſte Gallitricum. Marrubium agreſte.

2\. Agreſte Gallitricum iam dicto aliquantum caule ſemine & colore ſimile, ſed longe illo minus eſt, quod autem ad folia, flores & calyculos, quibus ſemen includitur, attinet, plane cum candido conuenit Marrubio, qua de cauſa non deſunt qui illud agreſte Marrubium appellitent, locis enim incultis gaudet, in quibus plerunque uno uel ad ſummum binis cubitalibus caulibus excreſcit, ſed de hoc genere ſupra cap. ij diximus.

NOMENCLATVRAE.

Obſeruanda eſt differentia inter Gallitricũ quod hic deſcribitur, & καλλίτριχον, quod ad Adiantum ſpectat, uide Dioſcoridem lib. 4. cap. 131. & Apuleium cap. 47. Syderitis appellatio & Verbenacæ ſupinæ attribuitur. Dioſcori. lib. 4. cap. 59.

Quodnam huic plantæ in Dioſcoride proprium ſit nomen, haud dum mihi conſtat. Conſtantinus, Platearius, & omnes propè neoterici ſcriptores uocant primum genus, Gallitricum hortulanum, alterum agreſte alias dicitur. Vitalis de Furno cap cccxi ex Gallitrico uinum, ad id quod Apianum ſeu paſſum Germanis Muſcateller vocamus, accedens, conficere docet. Quidam uocant Scarleam, Galli centrum, Bezomo, Germani zam Scharlach, primum dicunt, alterum uero wild Scharlach/ & quidã feld Andorn. Proferam et ego quid in hac re mihi uideatur, nam ſi res penitius conſideretur, perſuadeo mihi Gallitricum hoc noſtrum, eam eſſe herbam quam Dioſcorides lib. iiij cap. xxxiij quæ ſequuntur nomina habere tradit, nimirum σιδηρῖτις ἡράκλεια, Genitura ſeu ſanguis Titani, Cauda Scorpionis, Sendionor, Vdedonium, Parmicon, Xantophonea, Oculus Bouis, Vertemnum, Solaſtrum. Quid enim, amabo te, obſtare poſſit quo minus ita Gallitricum uocitem, poſtquam deſcriptio illi Dioſcoridis optime quadrat. Poſtremo ſi qui ſint qui hunc fruticem ὅρμινον Dioſcoridis eſſe contendant, cum his non multum pugnabo, quoniam hiſtoria & deſcriptio huic herbæ non male quadrare uideatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtrunque Gallitricon calidæ & ſiccæ eſt temperaturæ, ideoque reſoluendi, extenuandi & expellendi uim obtinet.

INTRINSECVS.

Vinum Gallitrico impoſito ſi efferbuerit & decoctum fuerit, apprime ſtomachi frigiditati conducit, nam phlegmata incidit & conſumit. Idẽ potum frigidis & infœcundis ac albis menſibus laborantibus mulieribus ſubuenit.

Sunt qui Gallitricon capiti ob odorem quem habet grauiſſimum, noxium eſſe dictitent, id quod facile conceſſerim, ſed ita demum, cum quis intẽperantius

perantius hoc uini genere uſus fuerit; Sed per deos ſulphurata illa uina longe magis nocent, quam omnia alia ex quibuſcunq; herbis confecta id licet experientia teſtetur, nemo tamen non uinis ſulphuris deteſtando ſuffitu infectis utitur, neq; quiſquam, quæ eſt humani iudicij prauitas, his delicijs carere uult. Sed de his alio loco plura.

Gallitricum in puluerem redactum, & naribus inditum, ſternutamenta prouocat, catharrum tollit & cerebrum purgat.

Reliqua huius plantæ iuuamenta eadem pene ſunt quæ & Dictamni.

EXTRINSECVS.

Gallitricum in aqua decoctum, in deſeſſionibus mulierũ utile, ad trahendos menſes, ſecundinas, & alia id genus, non aliter atq; Dictamnum.

De Saluia. Cap. XVI.

INTER OMNES FRVTICES, VIX ALIVS, QVICVNque tandem ſit, cum Saluia comparari poteſt, non enim tantum medico, coquo, promo condoq; uini, inſeruit, uerum etiam tum pauperibus quam diuitibus commode uſurpatur. Quin & condimenti uice ijs eſſe poteſt Saluia, quibus per uitæ rationem Francofortum ſiue Venetias adire non contingit, quare recte illi ſibi conſulere mihi uidentur, qui in hortis ſuis aroma iſtud germanicum plantant, quo nimirum non ſolum cibos, ſed & uina utiliter condire poſſint.

Porro Saluia duorum eſt generum, hortenſis ſiue domeſtica, & ſylueſtris, rurſus quod ad primam attinet, ea quoq; alia eſt maior, alia uero minor. Maior quæ à Germanis groß Salbey/uel breit Salbey (id eſt lata ſeu maior Saluia) dicitur, caulem propemodum, folia, flores & ſemen Gallitrici habet, á quo tamen ita differt, ut contractior & magis exigua, necnon uiridior illo ſit, quæ res in cauſa fuit, ut olim antequam Gallitrici nomen in Dioſcoride mihi cognitum foret, ipſum Saluiæ genus, & maximũ quidem eſſe iudicauerim. 1. *Saluia latifolia.*

Minor autem Saluia folijs ueſtitur magis exiguis & acuminatis, anguſtioribusq;, cætera Latifoliæ per omnia ſimilis. Proinde hæc ipſa folia magnitudine uiſcum, aut Malo granatum æquant, binisq; in extremitatẽ qua à petiolo dependent auriculis ornantur pleraq;. Herba ubi conſenuerit, ſubalbida cinereaq; hirſuta, rugoſa, & exoletæ atritæq; laneæ ueſtis modo ſcabra conſpicitur. Proinde utraq; iucundo optimoq; odore prædita eſt, plantatur uero quemadmodum & Hyſſopus atque Maiorana, & ſemine & ſurculo decerpto, ac in humum immiſſo. 2. *Saluia anguſtifolia.*

Saluia latifolia.
Breit Salbey.

Saluia anguſtifolia.
Spitz Salbey.

3. Reſtant uero binæ aliæ ſylueſtres Sa'uiæ, quæ Germanis wild Salbey
Saluia ſylueſtris uocitantur, quarum altera eademq́ꝫ uera ſylueſtris Saluia, ſecus itinera, in
uera. agrorum limitibus & collibus iuxta cultos agros ſitis prouenit. Ea quod ad radi-

Saluia ſylueſtris.
Wild Salbey.

ad radicem, caulem, florẽ, & ſemen attinet, cum domeſtico Callitrico conuenit, colore, quem habet quaſi nigricantem, ab eodem diſſidens, ſicut & ſcabritie, nam non eſt perinde lanuginoſa, uti Callitricon. Florem ex purpureo cœruleũ gerit, uti Conſolida regalis. Hanc ipſam Saluiam quidam agreſte Callitricon & Ambroſiam uocant.

4. *Saluia ſylueſtris adulterina.*

Altera, quam noſtri doctores, ex traditione nimirum uetularum quarundã mulierum, agreſtem Saluiam appellant, genus eſt Nepetæ, cui nomen eſt Calaminthæ montanæ, ſed de his ſupra cap. iiij.

NOMENCLATVRAE.

Germani maiorem Saluiam groß Salbey / breit Salbey / exiguam autem klein Salbey / oder Salbey (id eſt auriculatã) ſpitz (id eſt acutã) Salbey / Edel (id eſt nobilem) Salbey. Latini Saluiam, Tuſſilaginem appellant. Dioſcorides lib. iij. cap. xxxv. unum tantum Saluiæ genus commemorat, quod uocat ἐλελίσφακον, Elaphoboſcon, Phacon, Cioſmite, Phagnon, Becion, quibus appellationibus Apuleius Ciſſion addit. Theophraſtus duo Saluiæ ponit genera, quorum ſecundum, σφάκον ab illo dicitur. Meſue Saluiam Brui appellat.

Tuſſilaginis appellatio ad ungulam caballinam proprie pertinet

Apul. cap. 101.

Theophraſtus de hiſto. planta. lib. 6. cap. 2.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

In medicina inprimis cōmendatur acuta,ſeu auriculata Saluia (quare,& iure quidē,omnibus aliȷs herbis,in cibis condiendis apud Germanos pręfer tur) deinceps ſecundum locum reliquæ obtinent, omnes quidem ex calefa-centium & deſiccantium ordine.

INTRINSECVS.

Multi in ea ſunt ſententia, ut credant ſe, poſtquam ieiuni,tria acutæ Sal-uiæ cum ſale folia,mane deuorauerint,toto illo die,à ueneno,iniuriaq́; aëris corrupti tutos fore.

Vinum ex Saluia confectum, ſiue herba ipſa in uino decocta, atq; pota, uniuerſo corpori prodeſt,uenenum namq; expellit, tuſſim emollit, pleuriſi medetur,iecur & matricem excalfacit,urinam cit & menſes.

Decoctio Saluiæ in Dyſenteria inteſtinis purgandis multum conducit.

Saluia ſiccata inq; puluerem redacta,ac cibis adhibita, condimenti uice, maxime illos commendat,& utiles reddit,pauperibus utilior, omnibus pe regrinis & exteris aromatibus.

EXTRINSECVS.

Saluia in aqua decocta,ſi illa caput abluatur,nigros capillos efficit, por rigines tollit, ulcera & morſus uenenatos ſanat,ſi inde colluantur.

Hoc modo uſurpata ſcabiei medetur, tumoresq́; genitalium deprimit.

Saluia in deſeſſionibus ſtranguriæ auxiliatur,urinam prouocat,dolores in dyſenteria aliȷsq́; morbis compeſcit.

Saluia agreſtis eiuſdem eſt cum Gallitrico, & Nepeta agreſti facultatis, mitior tamen & commodior utraq́;.

De Roſmarino. Cap. XVII.

ROSMARINVS NON TANTVM CORONARIA EST planta,cuius rei gratia à puellis noſtris plantari conſueuit,ſed & in coquina, ac cella uinaria,necnon officinis ſeplaſiariȷs magni uſus, frutex admodum iucundi odoris, & thus propemodum referen-
Libanotis. tis,qua de cauſa λιβανωτὶς dicitur. Eius duo ſunt genera in Germania,ſed ita cōſimilia,ut uix diſcerni poſſint,quanquam alter ex his Roſmarinus, ligno, caule, foliȷs, & flore aliquanto copioſior ſit, & maior atq; efficacior, ſur-

culosq́;

Roſmarinus. officinalis Linn

Roſmarein.

culoſq́ craſſiores, & folia latiora altero obtinet. Rurſus uterq́ longa, anguſta, & denſa, inferne candida, ſuperne uero uiridia folia habet. Bis in anno, Vere ſcilicet et Autumno florem candidum, tactuq́ reſinaceum gerit, quem ſemen ſequitur minutum, quod ſeminari poſſet, uerũ enim uero multo fœlicius Vere ex ſurculis decerptis plãtatur Roſmarinus.

NOMENCLATVRAE.

Roſmarinus à Dioſcoride lib.iiĳ.cap.lxxix. et lxxx. λιβανωτὶς dicitur, inq́ tria ab illo genera diſtribuitur, ſed unum tantũ, coronarium ſcilicet, Germanis cognitũ eſt, atq́ hoc ipſum ante paucos annos ex Narbonenſi Gallia, quam uocant prouinciam, & Germanice Langendocken, ubi tanta Roſmarini eſt copia, ut eius incolę ſicut aliĳs lignis, Roſmarino focum foueant, ad nos allatum eſt. Sunt qui uelint Roſmarino Zeæ appellationẽ attribuere, quæ tamen ad genus frumenti quod Germani Spelt͡z uocant, pertinet, uide Dioſc.li.iĳ,ca.lxxx Aliĳ Dendrolibanum & Campſonemam. Itali Coronam montanam uocant. Autor luminis maioris ſuper conſ. Dianthon appellat. In Serapione cap.cccxvĳ. hæc quoq́ habet nomi-

na Xaieralmerien, Arbor Mariç, Apinalphach, Cachola. Auicenna ſecund. cap. lxx. uocat Roſmarinum Buchormarien, cui reclamat Serapio capite cclxix. aitq́ Ciclamen eſſe Buchormarien. Orpheus Libanotida Solis Thymiama, cui hanc herbam ſubeſſe tradunt, uocat. Quid porro de Roſmarino Dioſcoridis ſentiam, in Stœchade aperiam.

Agripp. de occul. phi. lib. 2. cap. 23.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Herba hæc calidi eſt temperamenti, diſcutit enim & extenuat, ſubtiliatq́ ut uulgo loquuntur omnis generis craſſos humores utrinq; uſurpata.

INTRINSECVS.

Roſmarinus tanquam germanicum Aroma in culina uſurpatur, nam illo condiuntur, non ſolum cibi ſed & potus, unde optimum ſaporem acquirunt, & multis ægritudinibus medentur.

Vinum etenim ex Roſmarino confectum, mane, ueſperiq́ calidum potatum, ſi poſtea tribus uel quatuor horis ieiunaueris, alba mulierum profluuia ab abſceſſu aliquo profecta, eroſionesq́ muliebriū locorū perſanat: pari ratione morbo regio medetur, ſuſpirioſis prodeſt, fiſtulas pulmonis ſpiritales adaperit, excreabilia efficit uicia thoracis, concoctionē adiuuat, ueneno reſiſtit, ſedat dolorem torminum, ſanguinem purgat, emendatq́, ſudorem deniq;, ſi poſtquam potaueris in lectum te componas, contectusq́ & tranquillus intra illum te contineas, elicit. Eadem efficit herba Roſmarini cum floribus in uino decocta.

Conſerua ex floſculis Roſmarini confecta, & uſurpata, quemadmodum zuccarum Roſarum, cor confortat mirifice in lypopſychia. Aqua Roſmarini diſtillata, præter id, quod pota, loquelam amiſſam reparat, omnes fere facultates ſupra commemoratas, obtinet.

EXTRINSECVS.

Roſmarinus potu uel illitu, Syncopim tollit, tremori & uertigini reſiſtit, faciem clarificat ſi eo lauetur, pelliculas oculos obducentes diſcutit,

Aqua Roſmarini, ſiue decoctio eiuſdem cum Dictamno mundificat, & perſanat putreſcentia uulnera, qualia ſunt carcinomata, herpetæ & fiſtulç.

Fomenta ex Roſmarino parata, eadem poſſunt quæ & Menthæ ſatiuæ, Dictamnum & Pulegium.

De

De Lauendula & Spica. *Cap.* XVIII.

Lauendula.
Lafander.

QVANQVAM DVO iſti frutices quod ad formam pertinet radicis, ligni, folſorum, caulium florum & ſeminum, conſimiles uideantur, tamen quoad partes iam dictas Spica Lauendulam longe ſuperat. Præterea non eſſe unius generis has ipſas ſtirpes, neminem latere arbitror, cui utriuſque odor quem Spica grauiorem Lauendula habet, perſpectus fuerit. Hoc tamen fatendum eſt, caulem utriq; eſſe quadrangularem, ac aliquãtulum concauum, folia plane cineracea, latiora & longiora Roſmarino, florem uero copioſum, & ex purpureo cęruleum in cacumine caulium è ſpicatis folliculis Tritici inſtar, copioſum prodeuntem. Semen denique ex incano atrum Pſyllio conſimile, ex quo utraq; repullulaſcere queat, multo tamen dexterius ex ſurculis decerptis, ac humo in Vere uel Autumno infixis plantatur. Cæterum ut pauciſſimis rem totam expediamus, hoc pacto inter ſe differunt Spica & Lauendula, nimirum

Caſſia.
Nardus.

lavendula stechas Spica.
ſiue
Spica Nardi.

quod hęc folijs, flore, ſpica, caule, odore, anguſtior, breui[o]r, humilior, rarior, mitior, ſuauior, ideoq; uſu procul dubio præſtantior illa reperiatur.

NOMENCLATVRAE.

Caſia germanica
Nardus germanica.

Sed bone Deus quonã referemus nobiliſſimas germanicarum plantarũ ſtirpes, poſteaquam apud multos ita conſtitutum eſt, Dioſcoridem & Theophraſtum eas neutiquam deſcripſiſſe, quod cum uerum eſt nonne conſultius fuerat Cicutam potius, quam inſignes hos frutices, præteriſſe? Ne tamen nomine prorſus deſtituantur, audebo aliquid breuibus, ſaluo tamẽ doctiorum iudicio, uocaboq; Lauendulam, Caſiã Germanicam, nihil interea Caſiæ lingneæ & Caſiæ fiſtulæ, ut uulgo uocant, detrahens, Spicam uero, Nardum itidem germanicam, ſin aliter ſtatuendum ſit, cõijciam vtrãq; in caput Dioſcoris lxxix lib. iij dicãq; cã eſſe quæ prima λιβανωτὶς à Dioſcoride uocatur, ſed de his infra in Stœchade plura. Germani Lauendulam, Lauendel, Spicam uero Spicanard appellant.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Spica & Lauendula calidi ſunt Temperamenti, Spica tamen plus caliditatis habet. Porro utraq; calefaciendi, diſcutiendi & educendi uim obtinet, quæ omnia Dioſco. lib. 1 Nardis & Caſijs attribuit.

INTRINSECVS.

Flores Lauendulæ uino decocti, urinam cient. Pari modo calidi poti, ita ut poſtea aliquandiu ieiunes, per triduum, uel quadriduum uſurpati, ſecundinas & menſes trahunt, Cardiacæ medentur, flatus diſcutiunt, morbo regio uti & Roſmarinus auxiliantur.

Flores Lauendulę cum Cinnamomo, Caryophyllis, Macei, Cardamomo, Cubebis, & folijs Roſarum uino decocti ad omnia ſuperiora commemorata efficaciores ſunt, ita ut etiam Apoplexiæ opitulentur, loquelam amiſſam reducant, dolorem dentium ſedent, exulcerationem oris perſanent, & mundificent.

Eadem præſtat aqua Lauendulæ. Flores Spicæ ijſdem morbis adhiberi, ac pari ratione uſurpari poſſent, propter caliditatem ac acrimoniam, quam habent, quamuis mihi quidem nihil certi ea in re conſtet, Nolim enim temere quicquam affirmare, cuius uel nulla extet experientia, aut euidens ratio.

EXTRINSECVS.

Lauendulæ ſimul & Spicæ aqua dolorem capitis, & uertiginem, à frigida intemperie ortum, uertici uel fronti illita, tollit, id quod Spica maiori efficacia facit.

Ad paralitica membra, & quæ frigiditate læſa fuerint, conducit aqua diſtillata, & herba Spicæ frictu ac fotu, ita enim membra non tantum calefiunt, & priſtino uigori reſtituuntur, uerumetiam tremor illorum aufertur.

Breuiter, omnibus modis flores & herbæ iam dictæ, paralyticis membris, & imbecillitati capitis aptiſſimæ commodiſſimæq; ſunt.

De Valeriana. *Cap.* *XIX.*

QVONIAM NARDORVM MEMINIMVS, OPERAEpretium fuerit, reliquam illorũ hiſtoriã attexere, quamobrem à Spica ad Valerianã deuenio, cuius quatuor extãt genera, maius

ſcilicet

Valeriana uera, ſeu Nardus agreſtis.

Græce φοῦ.

Baldrian.

ſcilicet, uulgare, exiguum, & minimum, quæ ordine ſingula deſcribemus. Maximam ac ueram Valerianam noſtri in hortis plantare ſolent. Eius

radix

Valeriana uulgaris.
Gemein Baldrian.

radix digitum craſſa, uilloſa, in nigri Veratri (de quo cap. cxxxv. huius primi libri) modum, capillamentis inuicem contextis, candidior, formam Biſtortæ (qua de infra cap. cv. primi libri) æmulans, odoratiſſima. Folijs ueſtitur herbaceæ uiriditatis, latioribus altera Valeriana, diſſectis inſtar filicis. Caulis illi teres, concauus, læuis & geniculatus. Florem gerit in ſummitate caulis elegantiſſimum, inſtar Ebuli. Semen ubi maturuerit, in auras auolat, non aliter atq; Lactucæ & Endiuiæ. 1 *Nardus agreſtis.*

Altera, uulgaris nimirũ Valeriana, folio, caule, & flore, non multo minor eſt hac, niſi quod folia habet nigricantiora, multisq; ac frequentibus inciſuris diuiſa, haud aliter quam Anſerina. Radix huius multo minor exiſtit, ac infernæ quaſi præmorſa, aut ſucciſa apparet, uilloſa, ac capillamentis fibrata, quotannis ſe inuertens, nouasq; è lateribus radiculas, ſicut & Lolium (cuius infra ſecundo libro hiſtoriam habes) procreans, quę poſtea in nouos coliculos exeunt. Et quemadmodum fragaria in ſuperficie, per terram ſerpendo iuueneſcit, ita hęc radix intra terram, hinc inde radicando quotannis renouatur. Naſcitur in humectis agris, pratis, & foſſis, atq; hoc eſt uulgare illud Phu. 2 *Serpyllum maius* Katzen wurtzel.

Tertium

Valeriana exigua.

5. Klein Baldrian.

Tertium iam commemorato radice caule folijs et flore magis exiguum eſt. Hoc in montibus interarbuſta quædam, nec non in ſyluis cæduis, quas ruſtici alternis annis frumentis cõ ſerere ſolent, uulgo Rôt & Reuttenen Germanica lingua uocant, prouenit, folio cineraceo cuiuſmodi et Anſerina habet, flore ex candido purpuraſcente, odore tam floris quã radicis gratiſſimo.
4.
Omniũ autem minutiſſima Valeriana, pene eadem quoad formam, cum reliquis eſſe apparet, niſi quod illis radice, & caule, & flore multo minor exiſtit. Caulis namque eius uix culmum craſſus eſt, ad altitudinem duorum palmorũ circiter aſſurgens, folio acuto, ueluti Creſſio hortenſis, quando is floret. Naſcitur in pratis lacunoſis, in primis uero humecta & candida terra gaudet. Odor illi cum Phu ſecundo communis. Aprili menſe in pratis floret.

NOMENCLATVRAE.

Primum maius ac nobiliſſimum Phu, haudquaquam uulgare eſt, ſiquidem in hortis ſeri & plantari neceſſe habet. Mulierculæ hodie herbariæ, maxime uero Argentoratenſes hortulanæ pro calamo aromatico uenditare ſolent, non alio ſane iu-

dicio

dicio,quam ſi Baſilicon loco urticæ exhibeas. Alteram uero Valerianam Germani appellant, Katzen wurtzel / Augen wurtzel / Wendwurtzel / Denmarck / ea nimirum uera eſt Serpentaria herba, aut Serpyllum. Sunt enim qui eo quod hinc inde ſerpat, ſeq́ conuertat, ut diximus, Serpyllum maius uocitent. In Dioſcoride lib. j cap. x. dicitur φοῦ ἢ ἀγρία νάρδος, Phu & Nardus agreſtis. Hieronymus Braunſchweig Marinellam, Genicularem, Herbam Benedictam, & Valerianā nuncupat. Autor luminis maioris ſupra Vng. Alaba. Amantillam & Potentillam cognominat. In Serap. ca. lxij. & Raſe, cap. xliiij. Siſtra, & Spica ſylueſtris dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnium Phu herbæ & radices calefaciendi, & aperiendi uim obtinent, in primis uero maioris, deinde minoris montanæ, poſtremum gradum tenet uulgaris, quæ ad ripas fluuiorum, & in humectis pratis prouenit.

INTRINSECVS.

Valerianæ radix in puluerem redacta, ac in uino pota, urinam ciet, lateris & dorſi dolores mitigat, menſes elicit. Eadem præſtat uino decocta.

Tempore peſtis pota & odorata contra aëris intemperiem utilis eſt.

Eōdem modo uſurpata ad ſtranguriam ſeu ſtillicidium urinæ prodeſſe à multis affirmatur.

Quidam Valerianæ radicem cum fœniculo, aniſo, & dulci radice diſcoquunt, contra tuſſim & difficilem anhelitum.

EXTRINSECVS.

Herba & radix Valerianæ uiridis contuſa & impoſita, dolores capitis, & impetus ac compunctiones eius ſedat, tollitq́, & ad Eryſipelata efficaciſſimum remedium præbet.

Vinum in quo flores aut radices Valerianæ decoxeris, oculorum claritatem adiuuat, inſtillatum, uulnera & ulcera, ut ſunt mariſcæ, & id genus alia, ſanat.

Breuiter Valeriana oculis amiciſſima eſt radix, & uiſus imbecillitati in primis opitulatur, id quod uel feles nos ſatis docere poſſunt, quos admodum hac planta delectari, uiſus proculdubio inſtaurandi gratia, multorum experientia comprobatum eſt.

De Aſaro. Cap. XX.

Haſelwurtz.

A SARVM CVM EX NVMERO PLANTARVM SERpentium ſit (nam magis ſupra terram, quam intra humum hinc inde ſer-

(inde ſerpendo ſe propagat) non inepte facturum me arbitratus ſum, ſi poſt Valerianam, quæ & ipſa ex Serpentarijs herbis una eſt, illud collocarem, maxime cum Nardus ſit odoratiſſima.

Eſt autem Aſari radix odoris gratiſſimi, tranſuerſim hinc inde ſparſa, ac inter ſeſe contexta, multisque capillamentis fibrata, ueluti Polypodium. Folia uiolæ, quam Germani Mertzen violen uocant, uel Limonio fere ſimilia apparent, ſed multo formoſiora & denſiora, Hederam exprimentia, ſuperne nigricantis uiriditatis, inferne uero pallidioris ac ſubalbidę, plurimisque uenis ac neruis prædita. Inter radices & folia flores purpurei in uaſculis exiguis, uti in Hioſcyamo, in quibus ſemen continetur anguloſum, acinos uuarum, uel Crocum Saracenicum æmulans, ſed multo magis exiguũ, prorumpunt.

Vmbroſis locis, & humo limoſa gaudet Aſarum, quare plerunque ſubter corylos, & nonnunquam in humidis ſyluis, maxime uero ea quam Germani den Beerwaldt uocant, prouenit.

Quod in montibus naſcitur Aſarum, odore optimum, & magis exiguũ eſt eo, quod in uallibus reperitur. Huic Nardo odoratiſſimæ maxime inſidiantur opiliones.

NOMENCLATVRAE.

Aſarum Dioſcoridi.lib.j.ca.ix. ἄσαρον, νάρδος ἀγρία, Nardus ruſtica, uel agreſtis, Sanguis Martis, Theſa, Cercera, Succinum, Perpenſa, aut ut Hermolaus Barbarus legendum exiſtimat, Perpreſa & Bacchar dicitur. Æmylius Macer Aſarum latine Vulgaginem dici ſcribit. Aſari hiſtoriam fuſius perſequuntur. Plin.lib.xij.cap. xiij. & vi, & Serap.cap.ccxliij.

Baccharis appellatio Aſaro minime conuenit, ſed alteri cuidam ac peculiari herbæ, uide ſupra nonũ caput, ubi ſententiam noſtram de Bacchare deprehendes.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Aſarum, quod nunque non fragrantiſſimum ſpirat odorẽ, Nardo Indicę minime cedit, temperamenti eſt calidi & ſicci: eius uſus in medicina, tam ad interiores quam exteriores corporis partes eſt frequentiſſimus.

INTRINSECVS.

Ex Aſari radice in pulucrem redacta, Zaccaro, Cinnamomo, alijsque aromatibus admixtis tragema confectum; ac Drachmæ pondere ſumptum, nauſeam & uomitiones prouocat, Choleram & Phlegma, per inferiora & ſuperiora expellit.

Radix cum uino & melle decocta & bibita, diſcutit uiſcoſos pulmonis humores, aſtmaticis & tuſſientibus auxiliatur, id quod inſtituto opilionum

animaduertere licet, qui hanc radicem in puluerem tuſam, ſaleq́ permixtã, affectis ouiculis lingendam exhibent. Alij quoq́ Veterinarij eodem modo armẽtis, & maioribus pecoribus purgandis, iam dictũ remedium adferũt.

Eodem modo cocta & pota radix Aſari hydropicis mirifice conducit, obſtructiones namq́ iecoris, pulmonis, & lienis, adaperit Aſarum, ueſicã, renęs, & uterum purgat, menſes prouocat, & ſi immodice uſurpetur ſecundinas ac fœtum, tam in hominibus quam pecoribus expellit.

EXTRINSECVS.

Lixiuio, in quo Aſari radix decocta fuerit, cerebrum & memoria iuuatur, calor ſedatur, ſi ex illo caput abluatur.

Aqua Aſari diſtillata eaſdem obtinet uires, in primis uero caligini oculorum inſtillata, modica Tutia eaq́ præparata admixta conducit.

De Garyophyllata. Cap. XXI.

CVM HACTENVS NARDORVM MENTIONEM FEcerimus, proferam & ego meam Nardum, eam ſcilicet quam uocant Benedictam. Hanc quia odoris gratiſſimi eſt, ipſis etiam Nardis adnumerandam cenſeo. Radix illius, ſiue ſicca, ſiue uirens, eundem cum Garyophyllis obtinet odorem. Folium habet inciſuris diſſectum, hirſutum, nigricantis uiroris, quadamtenus Agrimoniam æmulans. Caulem gignit rotundum, horridum & lanuginoſum, flore comantem luteo, formam ocelli referente, quo ſuccuſſo caput extuberat circinatis acinulis cumulate ſtipatum, purpureo colore, ad magnitudinem & formam Auellanæ accedens, atq́ hoc eſt ſemen illius. Radix quaſi ſucciſa quoq́ & quaſi præmorſa, intus uero ſubruffa apparet, ea quotannis nouum, iuxta ueterem qui hyeme aruit, caulem protrudit, & quo plures illa annos habuerit, eo odoratior euadit, quamobrem merito quidem in cenſu odoriferarum ſtirpium habetur.

NOMENCLATVRAE.

Quonam hæc herba referenda ſit, aut quod illi apud Dioſcoridem nomen ſit, pleriq́ certant, alijs hanc ei tribuentibus apellationem λαγώπους, Pes leporis, Germanice Haſenfüß/ alijs uero Agrimonię nomine, cum qua ſatis conuenit hiſtoria, illam uocantibus. Ego uero, hoc tempore litem iſtam nullus dirimam, interea Nardum agreſtem, Garyophyllatam, & Benedictã appellaturus, uel etiam ut multis placet, Sanamundam, Germanice Benedicten wurtzel.

VIRES

Garyophyllata.

Benedicten wurtzel.

VIRES AC TEM*peramentum.*

Quod ſi hęc radix Nardus agreſtis ſit, uti putant, certe uim calefaciendi, diſcutiendi, et confortandi, internas ac externas corporis partes obtinet, quemadmodū Nardorum fert natura.

INTRINSECVS.

Vſus huius radicis uulgaris is eſt, ut Vere in uinū imponatur, quod optimo ac iucundiſſimo tum odore & ſapore commendat. Hoc uino cor exhilarari, & obſtructiones iecoris aperiri, necnon frigiditate & craſſis humoribus affectū ſtomachum iuuari multi teſtantur.

Radix Benedictæ uino decocta, ac calida pota, dolorem uentriculi & inteſtinorum à frigiditate, aut flatibus ortum ſedat.

EXTRINSECVS.

Vinum in quo radix Benedictæ decocta fuerit, purgat & mundat omnia uulnera, cuiuſmodi ſunt Fiſtulæ, & carcinomata, Idem fœdas maculas exterit, ſi illo facies aliquandiu, ſingulis diebus abluatur, maxime uero in primis diebus puerperij. Aliæ Empyriæ de hac herba quotidie inueniri poſſunt.

De Ruta. Cap. XXII.

Ruta domeſtica.
Zam Rauten.

RVTA, OMNIBVS pene hortis ubiq; locorum familiaris cernitur, non quod culinæ inſeruire, aut iucundo, quem non habet, odore, homines afficere poſſit, ſed quod omni pene ueneno reſiſtat. Eſt enim Ruta peculiaris Theriaca pauperū id quod nō tantū Mithridatis regis Pontici exemplū docet, ſed & ipſa quotidiana experientia cō-probat.

Plin. ſec. lib. 4. cap. 3.

Ruta in duo genera di-rimitur, ita ut alia horten-ſis, alia montana ſeu ſylue-ſtris dicatur. Rurſus horten ſis in duas ſpecies ſecatur, ſed adeo inuicem conſimi-les, ut nemo facile illas di-ſcernere queat, niſi ſingula ri diligētia illas perſpiciat.

1. Ruta minor & præſtantior.

Ruta ergo omnium no-biliſſima tenerior, nigrican tior, ac longe exilior uulga ri exiſtit. Eius folia ex mul tis aliꝫs rotundis, lenticu-lamq; imitantibus foliolis conſtant. Hæc raro florem profert, ferroq; inciſa faci-le inareſcit.

2. Ruta uulgaris.

Vulgaris autem Ruta iam deſcripta, per omnia ma-ior, foliꝫs ueſtita latiori-bus, frequentibus, cæſiꝫ co-loris

Ruta ſylueſtris.

Wild Rautten.

loris. Vtraq; florem gerit luteũ, forma ſtellatum, qui deinceps in ſiliquas capitu latas quadripartitas, inte/rim etiam quinq; partitas fructum rubrum arboris Iugalis (qua de infra lib. iij cap. xvij agemus) æmulan tes abeunt. Porro in his quos diximus anguloſis ca licibus ſemen includitur ni grum, quo ſeri ruta poſſit. Seritur & ſurculo, & multo quidem fœlicius, non ſecus atq; Saluia, Spica, & id ge/nus aliæ plantæ. Radix Ru/tæ lignoſa, ſicut & caulis, ſub corticeuero ſublutei co loris, ueluti Buxus, Locis apricis quibuſuis nullo ne/gotio affatim naſcitur, quà re fico adiuncta minime o/pus habet.

In Germania noſtra moris eſt Rutam Saluiæ ad iungere, cuius hãc afferunt rationem, Buffones amare loca Saluia conſita, qui ut a bigantur SaluiamRuta mu niri oportere.

3. *Ruta ſylueſtris.*

Sylueſtris Ruta in Ger/mania non ſæpe uiſa, ple/riſq; nũc innoteſcere cœpit. Eius ſemen primus ad me miſit doctiſſimus uir Do/ctor Conradus Geſnerus, Tygurinus, quod ubi ſeruiſſem, plantulæ mihi exiguæ natæ ſunt, qui tertio primum anno floruerunt, Quod ad formam pertinet, ad uulgarem pene ac cedit hæc, folijs tamen, & nodoſis floribus, ac ſemine multo illa exilior, tene

rior, mollior, & magis incana. Caule præterea prædita frequentiore & altiore, deinde & odore grauiore, ita quidem, ut etiam capitis dolores proritet. Saporem obtinet ingratum, & ad amaritudinem quandam uergentẽ. Auguſto menſe floret, Autumno uero matureſcit.

NOMENCLATVRAE.

Rutam ſatiuam quæ Germanis Rauten & Wein Rauten dicitur, Dioſcorides lib. iij cap. xlvij πήγανον Rhyten, Epnubum, Harmalam, Beſaſam, et Churmam nominat, quamuis poſteriora tria nomina ad ſylueſtrem Rutam pertinere uideantur. Apuleius cap lxxxix vtranqꝫ Rutam, Eriphion nũcupat. Serapioni cap. ccxc Sadeb. Quidam ſemen Rutæ Bizeri Salgagel dicunt. Phriſius Hebreæa lingua Rutam שבב Schafef uocat. Chaldæi & Thalmudiſtæ מחול Mechul & פיגם pigam uocant.

Mirum ſane uideri poteſt, quo pacto Rutæ appellatio ad Tuſſilaginem peruenerit. Vide Dioſcoridem lib. 3. cap. 117.

Sylueſtris Ruta πήγανον ἄγριον Græco ſermone dicitur, non tamen ea eſt quam Dioſcorides ab initio capitis xxxxviij lib. iij Androſæmon, Hypericon, Chamæpytin, Hederalem, Corion, Centonalem & Churma ſemmaced appellat. Fieri autem poteſt, ut ea ſit quam dicunt Harmalã & Beſaſam & quam Galenus Moly uocitat.

De Ruta Muraria infra capite clxxxij dicemus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ruta ferculis abdicata eſt, quod odorem & ſaporem obtineat feruentem. Ex calefacientium & deſiccantium eſt ordine & ad omnia uenena & reprimenda & expellenda apprime conducit. Vtiliſſima quoqꝫ aluo ſiſtendæ. Quin tantarum eſt uirium, ut eas neminem ſatis deſcribere poſſe arbitrer.

INTRINSECVS.

Aduerſus omnia uenena Ruta maxime commendatur, quamobrem ſolemus Germani folia Rutæ, Iuniperorum grana ſiue baccas, iuglandem nucem, & ficos, æquali pondere ſimul contundere, ac deinde infuſo roſaceo uel alio quocunqꝫ uini aceto, percolare illum ſuccum, eoqꝫ pro antidoto contra venenũm uti. Eſt hæc peculiaris & pretioſa Theriaca aduerſus uenenum hauſtum, & infectum peſte graſſante aërem, ſi quotidie mane menſura unius coclearis ieiuno ſtomacho uſurpetur.

Folia rutæ una cum ſemine in uino decocta & calida pota, veneni uires inefficaces reddunt. Pari ratione ſumpta ad pectoris & laterum dolores faciunt, nec non pulmonis inflammationem, tuſſim, difficultatem ſpirandi, coxendicum deniqꝫ articulorũqꝫ cruciatus, & horrores febrium circuitu repetentes.

Ruta cum

Ruta cum Anethi ſemine in uino decocta, & pota, torminibus prodeſt, modo alui aſtrictio illi non ſit coniuncta. Idem efficit aqua Rutæ diſtillata. Qua de cauſa herba Rutæ, oleumq́ ex ea confectum clyſteribus, quibus aduerſus tormina & colicam paſſionem utimur, adijci debent.

Porro & urinam ciet Ruta, uerum ſi continuo ea utaris, genituram extinguit. Quare eam Cœnobitæ & Monachi (qui caſtitatem ac cœlibatum temeraria præſumptione, præter uerbum ac mandatum Domini uouere ſolent) in cibo ac potu ſuo perpetuò uſurpare debebant.

Ruta aqua pluuiali cocta & pota, fluxum uentris, quem Diarrhœam uocant, cohibet. Herba cum oleo decocta, & ſumpta, uentris tineas excutit.

Folia Rutæ uiridia commanducata, cepæ allijq́ acrimoniam domant.

Ruta ſylueſtris plane nullius eſt uſus in cibo, ſed in medicina efficacior ſatiua.

EXTRINSECVS.

Quanquam Ruta uiridis, ſi nudam carnem illa confricaueris, pruriginẽ ac rubicundas puſtulas excitet, earum tamen eſt uirium, ut non ſolum omnẽ pene tam internum quam externum dolorem mitigare poſſit, ſed & quaſuis malas puſtulas, uerrucas, ſcabies, & impetigines perſanet, tumoresq́ detumeſcere faciat. Teſtatur etiam Dioſcorides Rutam cum ficis in uino ad dimidias partes decoqui, eamq́ aquæ intercutem auxiliari potu & illitu.

Folia Rutæ uiridia, cum puriſſima farina ordeacea contuſa, ac emplaſtri modo impoſita, graues oculorũ dolores leniunt, eorumq́ caliginem diſcutiunt, & uiſus aciem excitant.

Capitis doloribus cum roſaceo aceto illita auxiliantur.

Ruta cum Laureis folijs contuſa, emplaſtri modo impoſita, inflationes, & tumores locorum muliebrium, & uirilium diſcutit, mitigatq́ dolorem.

Succus auribus inditus, ad illorum dolores mirifice facit.

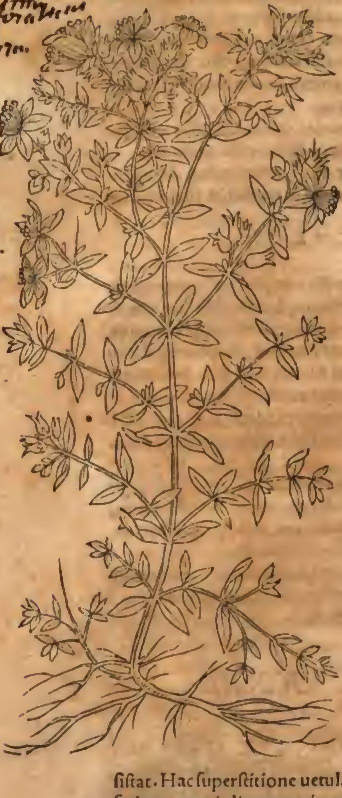
Succus cum alumine, nitro & melle permixtus, lichenibus, eruptionibus papularum, necnon ulceribus capitis manantibus efficaciter illinitur.

Plura alia, ex his quæ diximus, colligi poſſunt.

De Hyperico. Cap. XXIII.

MVLTI IN EA SVNT SENTENTIA, VT STATVANT Hypericum Germanis Harthaw dictum, Rutam eſſe ſylueſtrẽ, aſſerentes eam dæmones fugare, non aliter atq; ueneno ſatiua re-

Herba perforata.
S. Johans kraut.

2. *Hypericon exiguum.*
Klein Harthaw.

ſiſtat. Hac ſuperſtitione uetulæ noſtræ mulierculæ faſcinatæ, uerſiculos ſubſcriptos patria lingua recitare conſueuerunt.

Doſt/Harthaw/vnd weiſſe heidt/
Thůt dem Teüffel vil leidt. Hoc eſt,

Ori-

Hypericon uulgare.

Gemein Harthaw.

Hyperici duo genera, in dumetis naſcentia:

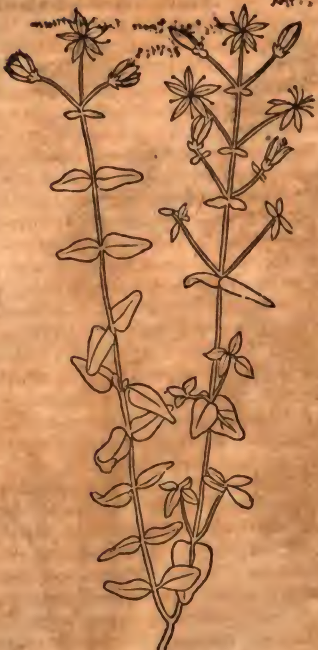
Zwei Harthaw in den hecken.

Origanum, Hypericum, & Erica; multum Dæmonibus aduerſantur. Ex quibus ſane uerſiculis ſatis apparet, quid maiores noſtri, cum adhuc genti-

Hypericum pulchrum.

Das ſchön Hypericon.

les eſſent, de his plantis ſenſerint, & ad quos illas uſus adhibuerint.

Sed relictis ſuperſtitionibus ad Hypericum redeamus. Eius mihi quidem ad minus tria uel quatuor genera cognita ſunt. Exiguum ſcilicet, uulgare quod in campis paſſim progignitur, & magnum quod in dumetis ac apricis locis naſcitur, quæ ſane uniuerſa genera per omnia conſimilia apparent.

1. Hypericum exiguum.

Hypericum exiguum quod haudquaquam paſſim obuium cernitur, frutex eſt breuiſſimus, uix ad dimidij palmi altitudinem excreſcens, exiguo, tenuiq́ue cauliculo, eoq́ue rubeſcente flore luteo, folio minori & anguſtiori Ruta ſatiua præditum.

2. Vulgare Hypericon.

At uulgare Hypericum huic per omnia fere reſpondet, niſi quod magnitudine, longitudine, ac craſſitie caulium, foliorum (quę ſingula uelut acuminatim puncta, quaſiq́ue pertuſa, ſeu perforata uidentur, ſi ſoli obiecta ea perſpicias) exiguum genus ſuperat, exceditq́ue. Flos illi in faſtigio luteus, Siliquas gerit ſubhirſutas, in longitudinem rotundans, hordei magnitudine, & ſemen in ijs nigrum, Plantagine rubea minus. Odor his binis fruticibus, floribusq́ue & ſeminibus ipſorum, reſinaceus eſt.

Tertium

Tertium deinde Hypericum, in ſyluis, dumetis, apricis collibus, & umbroſis locis naſcitur, caule plerunq; unico, quadrangulo rubeſcente, quamuis non raro tres uel quatuor habere conſpiciatur. Folia ipſius rotundæ ſunt figuræ, oboli latitudine, inſtar Nummulariæ herbæ, pertuſa quoq;. Breuiter hæc tria Hyperici genera, à ſe mutuo fere nihil differunt, niſi magnitudine. Et quod admiratione dignum eſt, hæ ipſæ herbæ omnes tritæ manus cruentant, id quod in nulla alia fieri uidemus, niſi ijs, quibus natura rubicundum colorem tribuit, cuiuſmodi ſunt, Sanguiſorba, Nigra Beta, Blitum nigrum &c. qua de cauſa iure Hypericum Androſæmos dicitur. 3. *Tertia Hyperici ſpecies.* *Miraculum naturæ.*

Quartum Hypericum rariſſimus, ſed formoſiſſimus eſt frutex, caule terete, tenuiſſimo q;, cubitali, nonnunquam & altiori, flore fuluo, ac magis exiguo quam reliquorum. Folia ipſius non per omnia reſpondent ſuperioribus, quæ depinximus Hypericis, ſed potius Tithymalo maiori, ſed magis exigua. Surculos multos, quamplurimis foliolis Rutæ ſimilibus ueſtitos profert hæc plantula, quam ego certe exiſtimo uerum Androſæmon Dioſcoridis eſſe, trita namq; reſinoſum odorem proprie exprimit. 4. *Hyperi[illegible] elegantiſsimum.*

NOMENCLATVRAE.

Syluestris Rutæ nomina, quæ apud Dioſcoridem extant, præcedenti recenſuimus capite. Hyperico proprium caput dicauit Dioſcorides, quod uocat Androſæmon, Corion, & Chamæpithyn. Huic ab authore aliud ſubiungitur, in quo deſcribitur herba ἄσκυρον, ἀσκυροειδὲς, & Androſæmon appellata. Rurſus aliud ſubijcitur caput, quod peculiariter Androſæmo dicat Dioſcorides, quod & διονυσιάδα, & ἄσκυρον appellari tradit, atq; hoc ipſum caput ego de ea herba intelligo, quam Germani groß Hartha w appellant. Præterea antequam de Hyperico ageret Dioſcorides, meminit herbæ Onobrychis, cui Hyperici, & Chamæpityos appellationes ſimiliter aſcribit. Ex his citatis locis apparet quatuor frutices à Dioſc. Androſæmi uoce nũcupari, quinq; item plantas in commentarijs illius extare, nomine Hyperici inſignitas, nimirum Rutam ſylueſtrem, Onobrychin, Hypericum, Aſcyron, deniq; & Coryn, qua de Dioſcorides lib. iij cap. clxv. Vnde liquido conſtare puto has ipſas plantas, ad unum genus referendas eſſe, ſicut & P. Ægyneta monet, quanquam ueteres de unaquaq; ſeorſim egerunt. *Ὑπερικόν. Dioſco. lib. 3. cap. 162. ἀνδρόσαιμον, Χαμαιπίτυς. Corion, Coriandrum proprie eſt, de quo ſuo loco. Dioſco. lib. 3. cap. 163.*

Germani has plantas uocant S. Johans kraut/ Harthaw/ Waldthoff/ vnſer frawen Betſtro. Latini Fugam dæmonum, & Perforatam. Serap. ca. cclvij. Reofricon. Auicen. lib. ij. cap. ccclxv. Hypericum appellat Alharib, Vuam dæmonis. Auerrhoes de ſimpl. ſylueſtrẽ Rutam, Halſedep, & Hypericum, Heuſericon, Neliſricon, Melliſigon, & Cordialem nominat. Hebræi uſte Phriſio אלחרב Alarif.

VIRES.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia genera ſylueſtris Rutæ, quæ Germani uocamus S. Johans/vnd Harthaw kreutter/ eaſdem fere facultates obtinent, quas & Ruta ſatiua, nã ex ordine calefacentium & deſiccantium exiſtunt, uerum utrinq; corpori magis accommodata, ſi & odorem & ſaporem ſpectes. Porro id Hypericum quod fuluo caule & flore, ac folijs Rutæ præditum eſt, primum habet locũ, ſecundum uero, quod in campis & incultis agris naſcitur. Proinde omnia huius plantæ genera trita, cruentum reddunt ſuccum, quamobrem unum & idem pene habent temperamentum.

Pulchrum Hypericum.

INTRINSECVS.

Quidam aquam Hyperici diſtillatam contra Apoplexiam & morbum comitialem bibendam exhibent,

Hypericum uim habet peculiarem educendi uenenum, urinam, & menſes, uino decoctum & potum.

Eodem modo ſumptum Febri tertianæ, & quartanæ medetur, Iſchiadicis contra dolorem coxendicum utiliter datur, excreationes ſanguinis finit, uulneribus & eroſionibus internis auxiliatur.

Semen Hyperici (maxime illius quod in ſylnis prouenit) contuſum, & ſingulis uicibus menſura ij dragmarum potum, choleram per aluum ducit.

EXTRINSECVS.

Herba omnium Hypericorum cum ſemine illita ambuſtis efficaciter medetur.

Multi præterea homines Hypericum ſecum portant, aduerſus præſugias dæmonum & tempeſtates. Et, ſi naturam ipſam cõſideres, forte non abs re iſta de Hyperico prædicantur.

Aliæ ſi quæ Rutæ ſunt ſylueſtris, ſeu Hyperici uires, ſuperiori capite commemoratæ ſunt.

De Chamæcypariſſo. Cap. XXIIII.

VT CHAMAECYPARISSI MENTIONEM DEINCEPS faciam, nõ ſolum Ruta ſylueſtris me admonet, ſed & hoc ipſum, quod frutex iſte quem modo tractamus, Chamæpitys ſit, i[llegible] ſum fundens odorem, ſed longe uehementiorem Androſæmo, quo nomine uera Chamæcypariſſus cenſeri debet.

Eſt autem

Chamæcypariſſus.

Cypreſſen.

Eſt autem χαμαικυπάριττος lignoſum genus fruticis, nõ ſecus atq; Maiorana, Lauendula, Hyſſopũ, ac Thymus, quod quacunq; terrã contigerit, facillime radicatur, inſtar Saluiæ & Serpylli. Folia habet cineracea, in cana, exilia, prælonga, ac rotunda, folijs Semperuiui minoris (uti Dioſcorides teſtatur) ſimilia, at multo tenuiora, hirſutaq́;, perq́; omnia Ericam primum in tam pis erumpentem, æmulantia. Iunio menſe flore comat, auri inſtar fulgente. Cęterum ſinguli floſculi ſingulis pediculis, ueluti caſeoli quidam (nam illorum rudimentum ſatis repręſentant) ſuffulciuntur. Herba eſt coronaria, quam noſtrates puellæ aduentante hyeme, ne illius iniuria pereat, in figulinis uaſis plãtare, ac in cellis uinarijs conſeruare ſolent.

Dioſco. lib. 3. cap. 166.

Tempus.

NOMENCLATVRAE.

Chamæcypariſſus (quæ à Germanis Cypreſſen dicitur) nobilis eſt χαμαίπιτυς, quanquam illius plura alia extent genera, nimirum Hypericon, Androſæmon, & cæ de quibus paulo poſt dicetur. Dioſcorides ultimo iij lib. capite hunc fruticem Chamæpityn, Cupreſſinam, Bryoniam ſylueſtrem, Pityſoryſin, Orizelon, Olocyron, Ioniam, Sideritin, Dochelam, Sanguinem Palladis, Aiugam,

χαμαίπιτυς. Pro Cupreßina, alia exemplaria Cypripum legunt.

gam, ſeu Abigam appellat. Apuleius cap. xxv. Orozelon, Holocyrton, Bryon agrion, Hæma Athenæis, Abigam, Rapam, Cypreſſum nigram, Spiculam, Mammalem, Nemenepa. Serap. de Chamæpity cap. clxxix. ſcribit. Non deſunt autem qui Chamæpityn ſuam Moſchatam eſſe contendant. Ego uero hunc noſtrum fruticem Chamæcypariſſum eſſe iudico, necnon Chamæpityn, id quod odor ipſius ſatis arguit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Chamæcypariſſus, & Hypericum eaſdem obtinent facultates, ſicut & eodem fere odore, & ſapore commendantur, quare alterum uices alterius in medicina obire poteſt.

INTRINSECVS.

Folia ſeptem diebus in uino pota, regio morbo, urinę difficultati medentur, obſtructiones iocinoris tollunt, renum ueſicæ & coxendicum uitijs proſunt. Chamæcypariſſus ueneno aduerſatur, non ſecus atq; Hypericon & Ruta.

EXTRINSECVS.

Quæ de Hyperico & Ruta, hæc eadem fere de Chamæcypariſſo dici poſſunt, ſed ut ea repetamus minime conſultum uidetur. Tranſeamus ergo ad Chamæcypariſſum agreſtem.

De Chamæcypariſſo agreſti. Cap. XXV.

CVM NVLLA FERE SIT OFFICINA, QVAE NON PROpriam aliquam Chamæpityn oſtentet, ueriſimile uidetur, illas uix unam aut ullam habere Chamæpityn, maxime earum quas uel Dioſcorides, uel Plinius deſcripſere. Quam enim Seplaſiarij hodie Chamæpityn uulgo affirmant in Germania, ea ſane herbula eſt agreſtis, omnium ſapore cum odore prorſus deſtituta. Quod ſi omnino Chamæpityos ſit genus, certe ſylueſtre admodum eſt, quanquam ut hoc ipſum credam adduci non poſſum. Ego certe toto ferme quadriennio hinc inde uagor, omneſq; non modo ſeplaſiarios, uerum etiam circulatores, & qui herbas apud nos circumferunt, diligentiſſime percontatus, nihil certi inuenio, tandemq́ uulgarem, de qua iam diximus plantam, quæ in agris paſſim naſcitur, pro Chamæpyti ab illis accipere cogor. Poſteaquam uero uniuerſa de Chamæpyti ueterum ſcripta exacte penſitaſſem, certo certius Chamæcypariſſum noſtram

1. Prima Chamæpytis.

Chamæcypariſſus agreſtis.
Feld Cypreſſen.

noſtram priorem Dioſcori dis Chamæpityn eſſe depre hendi. Alteram uero eam, quam modo præ manibus habemus. Vt uero ita ſenti rem, experientia me docuit, nam pro Chamæpyti illã efficaciter ægris nonnullis exhibui. Hęc in quibuſdam frumentarijs agris, præſer tim ijs qui zea uel auena cõ ſiti fuerant, Iunio menſe quærenda erit, eſt enim rariſ ſima, quare in poſterum il lam in hortis plantare con ſtitui, id quod alij quoq; me um exemplum imitati, face re debebunt. Porro elegan tiſſima eſt herba, ſimul & iu cundiſſima, quoad for mam & odorem. Ea in ar buſculam quaſi, neq; tamen Satureiam magnitudine ſu perans excreſcit, nigricanti bus folijs ijsq; tenuibus ac inciſis inſtar crucis, ad ſimi litudinem Abſinthij acce dentibus, multo autem illis minoribus atq; elegantiori bus ueſtita. Quadrato cau li multi adnaſcuntur ſurcu li, quos ex folliculis purpu rei flores prorepentes, am biunt, ueluti in Hyſſopo, quod uocant Germani Flo ſter Hyſop. Semen illi teres, coloris incani, ſed ad nigredinem uergentis, nec maius ſemine Rapæ. Radix in rectum expanſa, paucis capillamentis fibrata, nec diſtans à radicis Satu reiæ forma. Frutex eſt alſioſus, qui quotannis ex ſemine proprio repullula ſcit,

2.
Altera Dioſcoridis Chamæpitys.
Locus & Tempus.
Forma.
Guſtus.

Chamæpitys tertia.

Feld Cypreſſen das dritt

Odor. ſcit. Saporem habet amarũ, odore uero iucundo, Terebinthinam, aut Camomillam pene æmulante prędita.

3. Tertia Chamæpitys.

Tertia Chamæpitys exigua quoq; et exilis eſt herbula, quam Seplaſiarij Iuam appellant, aſſerentes eã ad proprium genus referendum, quod nos facile damus. Folia enim ipſius acuta & cineracea, quadamtenus Pini folijs conferri poſſint, quare non immerito Chamæpitys uocatur.

NOMENCLATVRAE.

Quæ nomina Chamępitys habeat, ſupra indicauimus. Quia uero iam deſcripti fruticis nomen germanicum nondum cognoſcere potui, libuit mihi Feld Cypreſſen uocare, tantiſper dũ commodius inueniam nomen. Proinde poſtquam exactius huius herbæ hiſtoriam inquiro, Saxones audio in ea eſſe opinione, ut exiſtiment eam eſſe tertiam Sideritis ſpeciem, quæ Crateuæ aſcribitur à Dioſcoride, quorum ſententia mihi non improbatur.

σιδηρῖτις Crateuæ Dioſco. lib. 4. cap. 33.

Altera quam Seplaſiarij Iuam Moſchatam dicunt, aiunt Ibigam, & Ibicam aliquando uocatam fuiſſe.

Tertiæ Chamæpityos appellationes ſuperiori capite enumeratæ ſunt.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraq; Chamæpitys temperaturæ eſt calidæ & ſiccæ, tam internis quam externis corporis partibus accommodatiſſima, ideoq; non aliter atq; Ruta ſylueſtris, & Chamæcypariſſus uſurpari poterit, quarum uires cum ſupra recenſuerimus, hoc loco eas repetere ſuperuacaneum eſſe putamus.

De Cardamo. *Cap.* XXVI.

NASTVRTII TRIA GENERA GERMANIS COGNITA ſunt, Hortenſe ſcilicet ſeu ſatiuum, aquaticum, & pratenſe.

Naſturtium hortenſe planta eſt uulgo notiſſima, & quæ ſemi ne ſata ocius citius prorumpat, colore uiridis, folio inciſuris multis, & Petroſelino longe minutioribus diſſecto. Coliculis aſſurgit cubitalibus, acro tundis, floſculis candidis, ſemine luteo exiguis in ſiliquis contento, cui maior ineſt acrimonia quam herbæ. 1. *Naſturtium hortenſe.*

Alterum quod aquaticum uocant, hyeme acetarijs adijcitur. Hoc in fontibus calidioribus aquæ ſupernatat, maioribus folijs hortenſi Naſturtio, magisq; laciniatis, uiridibus. Pro radice habet tenuiſſimas candidasq; & capillatas fibras, filum ſericum imitantes. Maio menſe ingruente floſculos ad modum exiguos & candidos profert, ſemine minutiſſimo, & quod Seriphium Germanicum haud temere excedat, fuluoq; prægnat. 2. *Naſturtium aquaticum.* *Tempus.*

Tertium Naſturtium quod agreſte ſeu pratenſe uocatur, ſylueſtre Naſturtij eſt genus, in quod aquaticum non raro degenerat. Nam ubi forte fortuna inundationibus Naſturtij aquatici herba pratis inuecta, ſemenue uento diſiectum fuerit, herbula iſthæc progigni conſueuit floreuel prorſus albicante, uel ex candido leuiter purpuraſcente emicans. Cæterum, & caulis & folia necnon ſapor illius hortenſi Creſſioni reſpondent, niſiquod folia huius & anguſtiora, & breuiora exiſtunt. Floret Aprili menſe unico caule. 3. *Naſturtium pratenſe.* *Forma.* *Tempus.*

Præter iam commemorata Naſturtij genera, duo alia extant, quorum alterum paſſim in campis naſcitur, uaſculis ſeu ſeminum receptaculis, loculi, aut peltæ formam imitantibus, in quibus ſemen admodum exiguum, luteumq; continetur, conſpicuum. Alterum in uetuſtis areis, ruderibus, & ſecus itinera prouenit, palmi altitudinem haudquaquam attingens, multis inciſuris diſſectum, ſemine perexiguo, luteo, acerrimi ſaporis, ſicut & cætera Naſturtij genera. 4. 5. *Sinapi ruſticum.*

NOMENCLATVRAE.

Hortenſe Naſturtium Dioſcoridi κάρδαμον, κυνοκάρδαμον, Iberis, Cardamina & Semeth dicitur. Apuleio Cardamina. Serapioni Norph, Archep, Machita. Auerrhoi Alcharf.

Naſturtium hortenſe.
Garten Creß.

Naſturtium aquaticum.
Brunn Creß.

Aquaticum quidam ἀγριοκάρδαμον, hoc eſt, agreſte Naſturtium appellant, quamuis ad pratenſe referenda uideatur hęc appellatio. Iacob. Man. Naſturtium agreſte, Sataragi, Senation, & Lepidion, unius & eiuſdem plantæ nomenclatura.

Naſturtium pratenſe.
Gauch blům.

Thlaſpidij genus.
Beſem kraut.

men claturas eſſe cenſet. Non deſunt (inter quos & Simon Ianuen. eſt) qui Naſturtium hoc Tapſiam Indam, Sceſſabram, Ozimum Carmenum, Hoalmaram nuncupatum uelint. Lombardi (teſte Mancio) Criſonum nomi-

Serap.cap.73. nant. Meſue Sceſſabram Ozimum maius eſſe, Serapioni Ozimum Carme
Scexabra. num dicitur. Sunt qui Naſturtium aquaticum, Naſturtiariam, Cardami/
nem, Siſymbrium, Sium & Lauer appellent.

Quid uero de his poſterioribus nominibus ſentiamus, ſuo loco dicetur: Eorum autem ſententiæ omnino ſubſcribo, qui Siſymbrium alterum, aquaticum Naſturtium, aut certe eam plantam eſſe affirmant, quæ infra cap lxi deſcribetur, quam Crateuas σίον, & Plinius Thymbræum appellauit, qui fit ut Sion, cuius nunc meminimus & alterum Siſymbrium Plinij, unam et eandem plantam eſſe exiſtimemus.

Dioſco. lib. 2. cap. 116. Plinius lib. 20 cap. 22.

Tertium Naſturtium, Germani (nam primum Gartenkreſſen, alterum Brunnkreſſen ea in lingua dicitur) Gauchblůmen nominant quod & Agriocardamum, & agreſte Naſturtium commode appellari poſſet, nec abſurdi quid, mea quidem opinione is commiſerit, qui illam ſub caput cxlvi lib. ij Dioſcoridis retulerit.

Duo poſtrema quæ attigimus Naſturtij genera, Germani klein Seckel kraut uel Teſchelkraut, & quod in his maximum eſt, Beſemkraut uocitant. Porro utrunque ſub Thlaſpidio comprehenditur.

Dioſco. lib. 2. cap. 145.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Naſturtium omne calidæ eſt temperaturæ, Germani Naſturtio adhuc tenero & incocto, ſed oleo ac aceto perfuſo ueſcuntur, faſtidia diſcutiendi, et appetentiam ciborum inducendi gratia, Æſtate quidem hortenſe, at in hyeme aquaticum commendatur, poteſtque utrunque in Medicina utiliter uſurpari.

INTRINSECVS.

Vniuerſa genera Naſturtij intro ſumpta, vrinam cient, aluum turbant, renes & veſicam purgant, obſtructiones Lienis & Iocinoris aperiunt, interna vulnera mundificant, & perſanant, ex oleo vſurpata uenenum expellunt.

Naſturtium cum uino & melle decoctum, mane, & ueſperi potum lentos & craſſos humores diſcutit, ad tuſſim & ſuſpiria conducit.

At cum lacte caprino decoctum & potum uitia pectoris perſanat. Succus eius in ore detentus humores prauos ex dentibus affectis extrahit.

EXTRINSECVS.

Naſturtij ſuccus uel herba ipſa illitu uel impoſitu ſcabiei & carbunculis medetur, maculaſque fœdas emendat. Eodem modo uſurpatum dolorem lumborum & coxendicum ſedat, tumores diſijcit, tela infixa & aculeos extrahit, porrigenes impoſitum, ulcera & furfures capitis ſanat, ſi caput co

abluatur,

abluatur. Vlceribus quę depaſcunt purgandis ſuccus Naſturtij remedio eſt.

Ad paralyſim linguæ ſemen tuſum, ac in ore retentum, ſummopere facit. Idem naribus inditum ſternutamenta prouocat, Lethargicos excitat.

Semen cum aceto decoctum, & impoſitũ, ſtrumas & parotidas diſcutit.

Semen ad omnia efficacius, calidius & ualentius herba, quare intra corpus minime ſumendum erit, niſi genituram frigiditate nimia tentatam excalfacere, ac ad priſtinum uigorem reuocare uelis.

De Thlaſpidio, & Alliaria. CAP. XXVII.

ELEGANTISSIMA PLANTA APRILI MENSE PROuenit, locis incultis, uidelicet muris, collibus, ſepibus & cauernis, quæ ſunt lacertarum, aliorumq́ue uermium habitationes. 1 *Alliaria Thlaſpidium cornutum.*

Ea in initijs Maij menſis, floſculos fert candidos, qui in ſiliquas oblongas abeunt, Sinapi aut Chelidoniæ haud abſimiles, atro ſemine refertas. Folijs ueſtitur primo exortu uiolæ Martiæ ſimilimis, at latioribus, herbacei coloris. Caulem producit tenuem, rotundum, ac prælongum, in cuius ſummitate floſculi omnes congeſtim poſiti extuberant. Radix illi breuiuſcula, recta, tenuis & lignoſa, inſtar Centaureæ minoris. Herba manibus friata, porri ſectiui cum Naſturtio contuſi odorem repręſentat, quare quod ad odorem attinet, Naſturtium, uel Porrum ſectiuum, aut etiam Cæpa cenſeri poſſit, unde mulierculæ noſtræ Leuchel patria uoce illam uocitare ſolent.

Ac uulgare Thlaſpidium in noualibus, & agris Rapis conſitis, alijsq́ue humectis hortis prouenit, prælongis anguſtis, & pinguiuſculis folijs, unico caule, qui in faſtigio exiguo floſculo & candido comat, qui ubi deciderit, in rotundas, latas, ac ueluti conquaſſatas crumenulas exit, non ſecus atque Atriplex, in quibus ſingulis ubi maturuerint, plerunq́ue xij nigra, & acris ſaporis ſemina reperiuntur, forma & guſtu non multum à Naſturtio diſtantia. 2. *Vulgare Tlaſpidium.*

Præter hæc quæ iam diximus genera, aliud quoque huius plantæ extat, magis exiguum, ſed & ſurculoſius, arbuſculam referens, quod & ipſum agris Rapitijs gaudet, ſapore amaro ueluti Centaurea præditum. 3. *Aliud Thlaſpidij genus.*

NOMENCLATVRAE.

Primum genus, quod ego hactenus pro Thlaſpidio ſecundo Crateuæ habeo, quodq́ue latino uocabulo Cornutam dicere poſſemus, Germani Leuchel/ & Saßkraut appellant.

thlaſpi campeſtre drum

Diofcor. lib. 2. cap.164.
Capparim quoq; Thlaſpi nominat. Eſt & pes gallinaceus alterius cuiuſdam plantæ nomen, ut ſuo dicetur loco.
Serapio ca.3.49.

Allearia.
Leüchel.

Alterum uero quod ſemen habet latum uerũ eſt Thlaſpi quod Dioſc. lib.ij. cap. cxlv. Θλάσπι, Θλασπίδιον, σίναπι ἄγριον, Sinapi Perſicum, Myiton, Daſinophon. Myopteron, Bytron, Suitempſum, Scandulacium, Capſellam, Pedem gallinaceum uocat. Porro mea ſententia Thlaſpi & Alliaria, Naſturtium Tectorum Serapionis fuerit, quod ille Græce Talaphion uocari tradit, ſed iudicent doctiores, nihil enim affirmamus.

Dioſc. ſane lib.ij capite cxlv ipſe teſtatur Crateuã hanc herbam Thlaſpi uocaſſe, à quibuſdam uero Sinape Perſicum appellatã. Ea nimirum eſt quam ego Alliariam Germanis Leüchel / Saßkraut appellatã eſſe exiſtimo, quæ & Thlaſpi cornutum Crateuæ dici poterat, uti ſupra attigimus. Autor Pandectarum Ranam marinam, Alliariam, & pedem Aſininum uocat.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Alliaria & ea quam Sinapi Perſicum dici, docuimus, ad Naſturtiorum naturam accedunt, calidæq; ſunt temperaturæ, Semina uero eorum feruentioris, quare rectius externis corporis partibus quã internis adhibebuntur.

INTRIN

Thlaſpi.

INTRINSECVS.

Alliaria commode torti uis ſuccis, quæ Embammata ſeu intinctus uocant, adiungitur, debet autem aceto, ſale, & gingibere condiri. Eiuſmodi certe Embammata (ut obiter hoc dicam) quæ hoc pacto ut diximus, ex Alliaria conficiuntur, nõ ſunt nimium feruentia, & meo quidem iudicio gratiora, ac etiam utiliora ijs quæ ex Sinapi fiunt. In medicina eædem facultates Alliariæ tribuuntur, quæ & Naſturtio & Sinapi, multo tamen illis mitior, & uſu commodior exiſtit.

Vtraq; uero planta, maxime ea, quam Germani groß Seckel kraut dicunt, clyſteribus recte adiungitur, aduerſus coxendicum affectionem, quæ à Græcis ἰσχιὰς appellatur.

EXTRINSECVS.

Semen earum cum aceto emplaſtri modo, mulieribus ſtrangulatu uteri laborantibus impoſitum, & uului admotum prodeſt, ac eaſdem excitat.

Succus utriuſq; uel ſemen in puluerem redactum, naribus inditum, ſternutamenta prouocat, & eos qui morbo comitiali, & Lethargico conciderunt, excitat. Reliqua harũ plantarũ iuuamenta in Naſturtio peſtrinximus.

De Lepidio, ſiue Piperiti. CAP. XXVIII.

Lepidium.

Pfefferkraut.

LEPIDII APPELlatio,uarijs modis quondã explicata fuit: quidam enim Sinapis, alij Naſturtij genus eſſe crediderunt. Sed utcunq; hæc quidem ſe habeant, ſane Lepidium non abhorret à deſcriptione Seita ragi,quod & Hauſab à Serapione cap. ccclxij. dicitur. Quid uero ego de Lepidio ſentiam, paucis aperiam. Dico itaque Lepidium eſſe fruticem, quem Germani Pfefferkraut/ hoc eſt, Piperitim, appellant, qui caule bicubitali, tereti, & concauo,folio autem maiori, & latiori, pinguiori, uiridiori, ac molliori Perſica malo,ſeu (ut Plinius lib. xix. cap. viij. teſtatur) folijs laurinis, ſed mollibus, quod quidem ſententiã meam confirmare uidetur, flore deniq; lacteo, ac exiguo, inſtar Raphani ſylueſtris aſſurgit, guſtu acri & æſtuoſo, quiq; linguam magnopere uellicet. Proinde facile fruticat, ac ubi ſemel plantata fuerit, uix unquam eradicari ſe patitur, non ſecus atq; Raphanus ſylueſtris, cui ferè per omnia ſimilis eſt, nã quemadmo-

quemadmodum ex illo, ita & ex hoc optima conficiuntur Salgama.

NOMENCLATVRAE.

Lepidium Germani Pfefferkraut/& Senffkraut/hoc eſt, Piperitin (ut Latini loquuntur) nam ad Sinapi referri poſſe neminem latere puto, cui ſaltem utraq; ſit planta cognita, & qui ſaporem utriuſq; examinarit. In Dioſcoride hæc illi ego aſcribo nomina, λεπίδιον, γιγγίδιον. Reliqua eius nomina ſupra in Naſturtio aquatico annotata ſunt. Quod ad Gingidij uocem attinet, eam ad Lepidium quoq; referendam cenſerem, niſi Dioſcorides, Plinius, Paulus Ægyneta & Galenus, aliam quandam plantam hoc nomine uocare uoluiſſent. Quamuis fieri poteſt, ut Gingidium quod in Syria prouenit, quod ego, niſi me ut dixi uirorum doctiſſimorum autoritas moueret, idem eſſe cum Lepidio cenſebam, acrius ſit noſtra Piperitide. Nolo autem de ignotis quicquam diſputare. Gingidio uero Dioſco. lib. ij. cap. cxxvi. alias quoq; appellationes adijcit, uidelicet Doryſatrũ, Adoriũ, Tiricta, Inſacutũ. Paulus Ægyn. addit Biriada. In Serapione uidi Lepidium Seitaragi Indũ, & Hauſab appellari cap. ccclxij. nolim tamen ſuper hac re cũ quoquam contendere. Plinius lib. xix. cap. xij. Piperitim, Siliquaſtrum uocat, ſed cum aliud ſit genus, de illo infra dicetur. Cordus Lepidium, Piperinam, & Zinzibetinam appellat. *Dioſco. lib. 2. cap. 165.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Lepidion ex calefacentium eſt ordine, uim habet acrem, & exulceratricẽ, cuti enim illita, ruborem & puſtulas excitat. Herba eſt culinaria, & ſalgamis idonea, hoc pacto namq; intro ſumitur, foris uero emplaſtri modo imponitur.

INTRINSECVS.

Lepidion apud nos tortiuis ſuccis, ſiue Embamatis adhibetur. Solet autem admixto ſale & aceto carnibus aſſatis adiungi, ſapore acrius & feruentius Alliaria.

EXTRINSECVS.

Lepidij herba cum Elenio tuſa, ac emplaſtri inſtar impoſita, coxendicis affectibus prodeſt, ita ut poſt quartam partem horę puſtulis quibuſdam excitatis, dolorem ſoluat. Similiter & lienoſis eodem modo uſurpata, remedium affert.

De Perſicaria, uel Hydropipere. CAP. XXIX.

polygonum hydropiper

Perſicaria fœmina.
Flöchkraut weible.

1. Primum Perſicariæ genus.

QVAM MODO TRActamus plantam iure quis Piperitin uocare poſſet, ſiquidem ob inſignem ſuā acrimoniam plus uellicat linguam, quam uel Piper, uel Aron. Prōinde quotannis ex ſuo ſemine progignitur hic frutex, non alier atque urtica, Germanis Heitter Neſſel dicta, ſoletq́ ad duorum palmorū altitudinē excreſcere, quanquam nō raro humilius inueniatur, prout natalem humùm occuparit humectam, pinguemq́, aut aridam & macram. Folia frondibus ſalicis, uel Perſicæ mali ſimilia gerit, quorum nonnúlla rubenti aſperſa ſunt macula, non aliter ac ſi guttula ſanguinis decidiſſet ſuper ea, id quod in alijs quoq́ herbis animaduerti poterit, nimirū in quodam urticæ inertis genere, Aro, Satyrio, & Ranunculo. Caulem habet nodoſum, ac inſtar frugum cerealium geniculatū. Flore comat congeſtim in racemum acutum, uel ſpicam quaſi exiliente, in

quibuſ

Perſicaria altera.

Das ander Flöhkraut.

quibuſdam ex roſeo rubicante, in aliis colore Berſilici prædito, in nonnullis cãdido. Tres uero in quas iam diſtinximus Perſicariam, ſpecies omnes ſemen pulchrum, fuſcum & latũ, quodq́; linguam maducatum erodat, ferunt, locisq́; humidis, lacuſtribus, paluſtribus, aliisq́; id genus gaudent. Expellendis muſcis, uix quicquam efficacius reperias, nam quæcunque in pecoribus uulnera uel ulcera ſucco Perſicariæ oblita fuerint, ea ab iniuria muſcarum tuta manẽt, etiam feruentiſſima æſtate.

Tres Perſicariæ prioris ſpecies.

2 Aliud deinde Perſicariæ inuenitur genus, quod à priore caule, foliis & macula, necnon natalibus locis nihil plane diſſidet. Vnus eſt ſapor, qui differentiam inter prædictas plantas conſtituit, qui huic poſtremo non adeo acris eſt, ut linguam mordicet, ſed ſubacidus, qualis eſt Acetoſæ. Radix eius per terrã ſerpendo ſe propagat, unde agris frumentariis, & hortis magnum damnum afferre ſolet hæc herba.

Alter[illegible] Perſica[illegible]

NOMENCLATVRAE.

Germani noſtri patria lingua has plantas, Raſſel/ & Flöhkraut (ideſt pu-

licares

licares herbas) quod pulices abigant,uocarunt, poſſent & Muckenkraut (id eſt,muſcarum herbæ, ob cauſam quam ſupra attigimus,necnon waſſer pfeffer/hoc eſt,piper aquaticum appellari. Dioſcorides quidem (ut mihi ui detur) illas lib. ij. cap. cl. deſcripſit, ὑδροπέπερι, hoc eſt, Aquaticum piper eas nuncupans. Neq; uelim intelligi de his, quæ Ruel.lib.ij. cap. xcij.annotauit,quo loco herbam Menthę folijs præditam depingit,quod idem in Dioſcoride legas. Cæterum non deſunt apud Germanos qui hanc plantam Pfawenkraut/uel Pfawen ſpiegel (id eſt Pauonum ſpeculum) à maculis, quibus eſt notata nominent. Latini quidam Perſicariam, ob foliorum quam cum Perſica arbore habent,ſimilitudinem,&herbam ſanctæ Mariæ uocant.Iacobus Manlius Saguinem Chriſti,Auicenna lib.ij.cap.748. Zinziber caninum dixit. Sunt autem hæc propria illius nomina, Perſicaria, Molybdena, Maculata, & Plumbago, quod maculis reſperſa ſit, ut diximus.

Alterum Perſicariæ genus, quod in hortis & agris fructiferis naſcitur, uolunt quidam eſſe Crateogonon, & Theligonon, uide Ruel. libro iij. cap.lxiiij.is ab Hypocrate Polycriton,& à uulgo Gallorum Curaginem dici atteſtatur.Ego ad Hydropiper illud referrem.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tres ex plantæ quas proximis capitibus deſcripſimus, deinde Perſicaria,& qui ſtatim inſequuntur Ranunculi,hę omnes inquam,guſtu acriores. ac feruentiores tum inueniuntur,maxime cum uirides extiterint, quare potius foris imponi,quam intro ſumi debent.

EXTRINSECVS.

Perſicaria linguam manducata,uehementius uellicat ac incendit, quam uel ullum Piper faciat. Quamobrē ea trita, uel ſucco expreſſa, utiliter uulneribus putridis hominū pecorumq; auxilium adfertur,præſertim ſi ex ſucco abluantur,& mundificentur. Mulierculæ rei familiaris adminiſtrandæ peritæ,hac ipſa herba,tarmos,aliosq; uermes à carnibus abigere ſolent. Quin & ſucco eius omnia uulnera purgantur,ac ab iniuria tam muſcarum,quam aliorum uermium uendicantur,certiſſima id approbante experientia.

Si mane rorulentam hanc herbam per conclauia & cubicula diſpergas, proculdubio pulices abiges,ſed oportet ſine mora ſcopis conclauia expurgare.

De

De Apio aquatico, & Ranunculo exiguo. CAP. XXX.

Apium aquaticum.
Waſſer Epff.

QVONIAM HACTEnus de plantis ſingulari acrimonia inſignibus, oratio nobis inſtituta ſuit, uidebatur operæpretium nos facturos; ſi et Apij aquatici, & Ranunculorum, porro mentionem faceremus.

Apium itaq; aquaticum, ut ab illo ordiamur, in paluſtribus, humidis & arenoſis locis, plerunq; uero ijs, in quibus ranę degere ſolēt, nonnunq; & in humectis campis, præſertim ubi annus paulo humidior fuerit, naſcitur. Frutex eſt admodũ tenellus, uix palmi altitudinem excedens, caule unico, folio uiridi, molli, & haud multo aliter quam Coriannon fiſſo, floſculis ſubluteis Ranũculo minoribus. Herba guſtu acri & feruente prędita. Semen lappaceũ multisq; cuſpidibus, Erinacei inſtar horridum gerit. 1. *Apium aquaticũ*

Iã ut & ad Ranũculos ueniamus, principio notandũ eſt, plura eorũ extare genera, quę ordine in hoc, & ſequenti, capitibus deſcribentur.

Primus itaq; exiguus, idemque ſceleratiſſimus Ranunculus, ſæpenumero 2. *Ranunculus exiguus.*

mihi

Ranunculus luteus.

Geel Hanenfüß.

mihi riſum lachrymis mixtum, ſiue ut prouerbium habet Sardonium excitauit, tantas nimirum uires in exulcerando, urendo, & contrahendo neruos, obtinet. Eſt autem frutex admodũ paruus, per terram proiectus, folio quinquepartita inciſura diſſecto, nigricãte, leuiterq; hirſuto, parte ſui auerſa ranam uiridem referente. Caulem profert rotũdum, flore luteo emicantẽ, radicem uero teretem, fabæ magnitudine, multis capillamentis fibratam. Quotannis (quod admiratione dignum eſt) ſolet hæc herba ueterem radicem in terram profundius detrudere, ſupra quam noua gignitur. Proinde tam herba quam radix, linguam non aliter atque Euforbium uellicat.

3. Altera Ranunculi ſpecies.

Alter deinde Rãunculus folia quoq; diſſecta, ſed maiora, quæ unguem auiculæ forma ſua exprimant, habet. Radix illi oblonga, fibris capillata, quemadmodum Plantaginis. Tenuem ex ſe, longum, & concauum emittit caulem, aureo & uaſa ænea tonſtrinarum imitante floſculo, colluceſcentem. Efficit autem cultura ut hoc genus Ranunculi, quod in limitibus ſimplici compage florum oriebatur, ſtructili quodam denſoq; foliorum ſtipatu (unde a Germanis non inepte Gefülter hanenfüß, quaſi dicas multiplex Ranuncu-

Ranunculus candidus.

Weiß Aprillen blůmen.

Ranunculus uocetur) paſſim in hortis appareat, factumq; eſt ut à puellis ob inſignem floris multiplicis gratiã, in coronariarũ herbarum numerum aſcita fuerit. Quidam uero huius generis frutices maculis, nõ ſecus atq; Perſicaria quam Plumbaginem uouocant, notati reperiuntur uehementer acres, & qui puſtulas ignis modo excitant.

Tertium deniq; Ranunculum in ſiluis naſcitur, incisis etiam ac fiſſis folijs, Saniculæ pene ſimilibus, nigricantibusq;. In initijs Aprilis menſis, unicum è medio folij fundit florem è cãdido purpuraſcentem, qui color flori arboris Mali ſamiliaris eſſe cernitur. *Tertia Ranunculi ſpecies.*

Radix tranſuerſim intra humum culmi craſſitudine fibris inuicem cõtextis ſerpit. Huius generis quidam Ranunculi luteos gerunt flores, Vis illis cum ſuperioribus exulceratrix. *Duo ſylueſtris Ranunculi genera.*

NOMENCLATVRAE.

Dioſcorides libro ij. capite c. Ranunculum, βατράχιον & σέλινον ἄγριον, hoc eſt Apium ſylueſtre uocat. Hermolaus Barbarus ſequentia Ranunculo nomina aſſignauit, Apiaſtrum, Strumen, Polyanthemos. Horatius Sardeam herbam. Apuleius cap. viij Gelotophyen, Mileõ, *Hermol. coroll. lib. 2. cap. 410.*

Coriannon

Coriannon, Corion, Stacyxey, Cauſticen, Clonon, Rhuſelinon, Cataſtacticen, Hephæſtion, Lycopnon, Selinon agrion, Selinon hydat:oh, Synechon, Carcadana, Nemecon, Apium ruſticum, Apium riſus, Herbam ſceleratam, Apiaſtellum, Dentariam, & Auricomum uocat. Serap. cap. cccxiij. ſcribit Senation eſſe Apiũ aquæ, aliasq́ uocari Koreathalmi, & Hameanella, quamuis Senationis uox, Naſturtio quoque tribuatur, ut ſupra meminimus.

De alio Apij aquatici genere, uide infra cap. 155. lib. primi noſtrorũ comment.

Primum Ranunculum, Germani, waſſer Epff / Latini Apium aquaticũ, uel paluſtre, uocant, ſed de hoc, proprijsq́ ipſius appellationibus infra, cap. xl. plura. Exiguum Ranunculum uocamus Germanice kleinen Hanenfuß / propter florem quem Ranunculo ſimilem fert, ut ſequenti dicetur cap. Sequentem ſimiliter uocamus Hanen fuß / propter florem & folia, poſteriorẽ autem, qui candido aut luteo flore in ſyluis proſilit, Aprillen blumen (hoc eſt Aprilis florem, tum eñ fere florere, conſpicitur) uocamus: alij wald hen le, D. Otho Brunfelſius piæ memoriæ exiguum Ranunculum, Flammulam, & Batrachium nuncupauit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Batrachium Exiguum, omniaq́ quæ ſub illo comprehenduntur genera, necnon ſingulæ eius partes adurunt, & exulcerant efficaciſſime, non ſecus atq́ ea quæ Corroſiua uocant. Quare non niſi externis corporis partibus adhiberi debet.

EXTRINSECVS.

Omnia Batrachij genera recentia, trita, cutiq́ impoſita, puſtulas excitant, quare erodendis & exulcerandis duris tumoribus, mirifice conducunt. Verrucas formicantes & penſiles, & id genus uitia citra inciſionem ſeu aduſtionem, ſuccus illitu tollit.

De reliquis Ranunculi ſpeciebus, deq́ eo, qui Coronopus uocatur. CAP. XXXI.

Ranunculus pratenſis.

PRATENSIS MAIORQVE RANVNCVLVS PASSIM prouenit, herba exiguo Batrachio, quod præcedente capite primum deſcripſimus, quadantenus conſimile, ſed longe maius, hinc inde per terram repens. Radix illius, quæ multis fibris capillata uiſitur, frequentes ſubinde & nouos frutices procreat, quemadmodum & Fragaria.

Ranunculus dulcis ſeu pratenſis.

Süßer hanenfuß.

ria. Caulis & flores huius prædicto Ranunculo adeo forma reſpondent, ut uix diſcerni poſſint. Hinc ſane error illorum manaſſe ui/detur, qui eam herbam Ranunculi ſuperioris genus eſſe contendunt, ſed diffe/rentia utriuſq; uel à cæco deprehendi poſſet. Nam quã nunc præ manibus habemus plantam, dulcis eſt, neq; linguam uellicat, quã obrem mulierculæ noſtræ Aprili menſe illam tenerã adhuc una cum alijs oleri/bus, decoquere conſueue/runt. Huic ſi accedat cul/tura, ſicq; trãſplantetur multiplices quoq; flores ædet, quemadmodum proximo capite deſcriptus.

Eſt & alia huius generis herba, quæ Martio menſe in ſyluis ac ſenticetis naſci/tur, folijs primo exortu inſtar pene Violæ Martiæ rotundis, nullis enim ſiſſu/ris diſſecta, conſpiciuntur, quæ uero proxima ſequuntur findũtur ueluti Pes gal/linæ, illa quo altiorem in caule locum occupant, eo propius ad ſimilitudinem pedis coruini aut gallina/cei accedunt. Caule, radice, flore & ſemine, per omnia luteum & multiplicem Ranunculum æmulatur. Planta hæc eſt guſtu dulcis & innoxia. Maio menſe ſicut plæræq; aliæ eua/neſcit. 2. *Ranunculus ſyl/ueſtris.*

Ranunculus ſylueſtris.

Mertzen Hanen füß.

3. Coronopus.

À Ranunculo ad Coronopum uenio, quamuis ea herba non uſq; adeo nota ſit, non enim ubiq; naſcitur, ut quæ in hortis Germaniæ nõ ita pridem Acetariorum gratia plantari cœperit. Semine prægnat perexiguo, Maioranæ nõ diſſimili. Coronopus ſtatim à ſatione è terra erũpit, foliolis inſtar graminis tenuiſſimis, & acutiſſimis. Quę uero prima ſubſequũtur folia, ea oblonga, anguſta, in multas partes laciniata, atq; adeo auiculæ pedẽ, aut ut mihi uidetur, lacertam referentia, quæ & humi ita ſparſa procumbunt, ut ſtellæ effigiem non inepte repræſentent. Ad hanc formam alludentes quidam Græci Coronopum dubio procul, ἄστρον uocitarunt. Iuxta folia nudi quidam & niuei coliculi in ſpicas, uelud Plantago lanceolata (quam & flore imitatur) exeuntes, aſſurgunt. Ex ſemine quod perexiguum habet plãtari Coronopus ſolet. Radix illi recta, tenuis & breuis eſt.

4. Coronopus ſylueſtris.

Sylueſtrem proinde, & congenerem huic herbam, ſatiuo Coronopo multo minorem, inter fruges enaſcentem reperi.

NOMEN-

Coronopus.
Rappen fúß.

NOMENCLATVRAE.

Quem Germani Rappen fúß, hoc eſt, pedem coruinum uocamus, is Dioſcoridi lib. ij. cap. cxix. κορόνοπος, ἢ ἄστριον. Ammonos, Atirſite, Caciatrix, Stilago, & Sanguinaria dicitur. Plinius, libro xxi. cap. xvi. Coronopum, inter aculeatas refert, quo nomine, nihil abſurdi eum committere iudico, qui Coronopum herbam aculeatam, ſeu ſtellariam nominaret. Apul. capi. xliiij. Ranunculum Galli crus uocat, quod ego de illo potiſſimum intelligo, qui Martio menſe in ſyluis reperitur.

Sanguinariæ uox, acerrimo quem depinximus Ranunculo, *potius competit.*

Apud Treuiros, Moguntinos, & Metenſes, primum dulce Ranunculi genus, quod & coctum eſtur olerum modo: patria uoce, Schmaltz blůmen/Wetzel/hanen fúß/& wiſenblůmen appellat uulgus. Democritus hanc ipſam plantam Batrachium & Chryſanthemon (id eſt, florẽ aureum, Germanis Goldblůmen) nuncupat, aitq́ facile aquam inueniri poſſe ĳs locis, ubi illud proueniat, & recte quidem, nam locis humidis in primis gaudet. Quod autem uerum Chryſanthemon ſit infra in Buphthalmo indicabitur, uide Ruel, lib. iij. cap. centeſimo ſecundo.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ranunculi maioris ſpecies omnes minime acres ſunt, quare citra periculum & noxam utrinque corpori adhiberi poſſunt.

At Coronopus una cum radice ex deſiccantium eſt ordine, aſtringentium præditus, ideoque in cibo cœliacis utiliſſimus. Herba alias acetarijs adijcitur.

INTRINSECVS.

Sic etiam Mediomatrices mulierculæ uerno tempore dum adhuc tenellæ ſunt plantæ, Ranunculi maioris herbam colligunt, ac inter cætera olera decoquunt.

EXTRINSECVS.

Folia Ranunculi maioris tumores quacunque in corporis parte ortos diſcutiunt, ac reſoluunt impoſita. Alias Ranunculorum facultates quotidianus uſus docebit.

De Sinapi & Eruca. Cap. XXXII.

PLVRIMAE SANE EXTANT PLANTAE, QVAE PASſim apud authores Sinapis nomen ſibi uendicarunt, Sinapi ſcilicet uulgare, Alliaria, quam ego Thlaſpidion nominaui, germanis Leuchel oder Saaßkraut dicta, Capparis, Lepidium (quod Germani Senffkraut appellant) & Eruca. In germania tamen uſus ita obtinuit ut Sinapis hortenſis & ueri duo genera uulgo numerent, quorum alterum pullo ſeu fuſco, alterum uero albicante prægnat ſemine. Porro utroque innõ nullis locis totos agros & hortos conſerunt, ex eo namque uſitatiſſima ciborum condimenta, quæ tam carnibus quam piſcibus adiunguntur confici ſolent. Pythagoras quoque, nec non diſcipuli eius, Sinapi admodum commẽdarunt, ſemperque uſurparunt, ob inſignem, qua in ſublime fertur uim, quã artẽ noſtrates ruſtici imitati ſunt, nullis. n. plane farciminibus ſine condimẽto ſinapis ueſcuntur, fortaſſe propterea, ut purgato cerebro ſapientiores euadant. Sed finitionem abſoluamus.

1. 2. Sinapi ſatiuum duplex.

Forma. Vtraque Sinapis hirſutis, lanuginoſis, nigricantibusque, ac diſſectis folijs Raphanoque ſimilibus ueſtitur. Caulem habet prælongum, & ſurculoſum, floribus ex pallido luteis uſque in faſtigium emicantem, quo decuſſo ſiliquæ ſubſequuntur digitum longæ, ſemine referto, ita ut flore & ſemine Rapas imitetur.

3. 4. Sinapi agreſte duplex.

Duo alia Sinapis agreſtis genera in agris auenæ ac Raporũ reperiuntur, quorum alterum candidos, alterum luteos fert flores, uiolis non diſſimiles. Herba caule, & ſiliquis Sinapi ſatiuum referunt, niſi quod non in tantã magnitudinẽ & altitudinẽ excreſcunt; Nec deſunt, qui putent ſementẽ rapiſtrũ

maxime

Sinapi luteum, ſatiuum. Gäler Senff.

Herba S. Barbaræ. Senffkraut/oder S. Barbelkraut.

maxime ubi inueterata fuerit, ſiccis & arenoſis agris ſeminatam in agreſte Sinapi conuerti, ita ut uel hinc appareat hanc plantam, natura ſua partim cum Sinapi, partim uero cum Rapis communicare. Eadem ratione Braſſicę

Verbena fœmina.
Eiſen kraut das weiblin.

Eruca, ſiue Rucula marina maior.
Groß Raucken.

ſemen non raro in deterrimum quoddam genus Raporum tranſire conſueuit, quod non ſolum Plinius lib. xix decimo capite teſtatur, ſed & ego ſæpe experientia deprehendi,

Præter.

Eruca, ſiue Rucula marina minor.

Klein Raucken.

Præter iam commemo- 5. 6.
rata Sinapis genera, alia duo in littoribus, & ad foſſas proueniunt, quorum alterum luteis, alterum candidis comat floribus. Hæc quod ad herbam, caulem, florem, ſiliquas, ſemen, & ſaporem attinet, à ſatiuo Sinapi minime diſſidet. Nec tamen adeo acris, ſed guſtus ſubamari, coloris uero herbacei, molliora reliquis. Folliculos deniq; gerunt exiguos, in quibus minutiſſimum ſemen Naſturtio aquatico ſimile, continetur.

Septimum Sinapi ple- 7.
runq; incultis locis naſci- *Verbena*
tur, ſecus ſepes ſcilicet, & *fœmina.*
in areis, cuius herba caulis & flores anguſtiores ſunt albo Sinapi. Siliquæ etiam breuiores, & magis exiguæ: ſemen uero luteum, et ualde minutum Serſphio Germanico, cuius hiſtoriã infra cap. cxi. huius primi libri habes, ſimile, ſapore acri & auſtero, ſiue aſpero, Sinapi repræſentans guſtatum.

Rucula aũt marina inter 8.
Sinapis genera, nobiliſſi- *Rucula marina*
ma eſt, præſertim antequam *maior.*
in florem exeat, tunc enim cũ Lactuca, ſeu Portulaca in acetarijs eſtur, proculdubio ea de cauſa, cuius meminit Martialis his uerbis,

Et uenerem reuocans Eruca morantem.

Breuiter hæc herba,ſicut & ſemen eius,cibis accommodatiſſima eſt,agreſti Sinapi per omnia conſimilis, cuius pallentes uiolæ,ea qua terram ſpectant parte,purpureas ſed admodum nigricantes uenas obtinent. Semen

9. profert luteum,ſed minus ipſo Sinapi.

Rucula marina, minor. Eſt & aliud Ruculæ genus,ſed magis exiguum.& tenerius prædicto.

De reliquis herbis,quas Sinapis quoque nomine dignamur,ut ſunt Thlaſpidia bina, quæ tam Sinapi quam Naſturtium guſtu referunt, ſupra diſſeruimus cap. xxvij.

NOMENCLATVRAE.

Satiuum Sinapi apud Dioſcoridem lib.ij.cap.cxliij.σίναπι,& νάπυ,Latinis Sinape,Germanis Garten ſenff uocatur. Sinapis appellatio à Dioſcoride tam Cappari,quam Thlaſpidio attribuitur,nã utramq; plantam Sinapi perſicum appellat. Serap.cap.ccclxiij.Sinapi Cardel appellat. Nam & Hebræi ſic illud nominant,ſed paulo aliis uocalibus, dicunt enim חרדל Chardal,quemadmodum in canticorum cap. vij. Rabi Salomo teſtatur.

Dioſco.lib.2. cap.129. Serap.cap.214. Sinapi candidum,quibuſdam Eruca eſt, Dioſcoridi ἐρύσιμον, Ethrericem, & Aſuritc. Serapioni uero Iergir dicta.

Atqui ut ingenue dicam quod ſentio, ego Erucæ nomen ubicunque offendo,de Rucula,Germanis Raucken/& non de albo Sinapi intelligo, neque quid in hac re Seplaſiarij & Doctores ipſorum pronuncient,magnopere ſollicitus ſum.

Agreſte Sinapi,Germani Senffkraut nominant,pabulis armentorum præcipue natum,Serapio Abhacaz dixit. Duo uero Sinapis genera,quę ad aquas naſcuntur,Germani Waſſer Senff appellant, quæ ſane ſylueſtria genera Naſturtij aquatici,ſimulq́ Sinapis recte ſtatuuntur. Vltimum denique genus,quod propter ſepes prouenit, quidam Germani Eiſenkraut dz *Verbena fœmina.* weiblin uocitant,hoc eſt, Verbenam fœminam,referuntque ad Verbenam, cum qua non aliter conuenit,quam Vrtica cum Roſmarino. Hic mihi ne ſuccenſeant quoſcunque rogatos uelim:ſcio enim non defuturos,qui non ſolum ęgre hoc ferent,ſed & præcipiti iudicio miſerum condemnabunt quod Verbenam fœmellam in cenſum Sinapis retulerim. Verum enimuero ut ita ſentirem ratio me coegit,cum,ſcilicet uiderem hanc herbam ſubſtantia ſua & ſapore cum Sinapi conuenire. Quo uero à Sinapis tractatione tandem nos expediamus,appellabo in præſentia hanc plantam ἐρύσιμον,ſiue Irionem. Huius Dioſcorides libro ij. cap.cxlvij. & Serapio,cap.ccclvij. meminerunt. Hic uero perpendant,qui oculis ſaltem & communi ſenſu non deſtituuntur, annon deſcriptio Irionis,aptius quam Verbenacæ ſupinæ, ad fœmellam noſtram Verbenã accedat. Semen Sinapis à quibuſdam Bizeri Cardel dicitur,

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtriuſq; Sinapis ſatiui ſemen calidam obtinet temperaturam, ideoq; diſcutiendi extrahendiq́; facultate utrinq; adhibita pollet.

INTRINSECVS.

Sinapis ſemina ob inſignem ſuam acrimoniam in culinas accerſita ſunt. Vbi enim locorum tam apud diuites quam pauperes, cum omnibus fere ferculis non apponitur Sinapi? Id quod dubio procul ab omnibus ideo obſeruatur, quod Sinapi in primis ualetudinem bonam promoueat & conſeruet, nam & cerebrum purgat, & ſtomachum excalfacit, & concoctionem adiuuat, præterea uenerem quoq; ſtimulat, & febrium horroribus reſiſtit uino potum.

Sinapi album, ueſco ſiue pullo mitius eſt, & ſi in cibo ſumatur, genitale ſemen auget, & in uenerem ſtimulos addit, urinam cit. Quin utiliſſimum eſt ijs hoc ſemen in cibo deuoratum, qui continuis torminibus uentris laborant.

In uino decoctum, his qui ſcorpionis, aliorumue uenenatorum animalium ictus ſenſerunt, potum cōducit, non enim uenenum dominari permittit.

Sinapis uero ſylueſtris, quod ad aquas naſcitur, ſemen efficacius, præſertim ad ciendam urinam.

Semen Sinapis illius, quod quidam Verbenam fœmellam uocant, uino & melle temperatum, remedium eſt Aſtmaticis, nam tuſſim mitigat, fluxiones thoracis continuas in pulmonem à capite deſcēdentes inhibet, Arthriticis conducit, morbum regium diſſipat, diſcutitq́;. E uino potum ueneno hauſto, quominus noceat, reſiſtit. Sed cur remedij tam excellentis uſus reſpuatur, nihil aliud in cauſa eſſe exiſtimo, quam quod nullo ære cōparetur, & paſſim erumpat, profuturū quidem, ubi pluris ueniret Dioſcorides libro ij. ca. cxxix. de Erucę ſemine ita ſcribit. Semine ad condimēta utuntur, quod, uti in longum tempus aſſeruetur, adiecto lacte aut aceto, digerunt in paſtillos.

EXTRINSECVS.

Emplaſtrum ex ſemine Sinapis & aceto confectum, ac impoſitum, puſtulas rubras excitat. Ferę impetigines eo cum aceto, quemadmodum meminimus, perunguntur.

Farina Sinapis cum melle & aqua decocta, contra præduros tonſillarū tumores, ac ueterem calloſamq́; arteriæ ſcabritiem conuenienter gargariſſatur.

Emplaſtrum ex eadem farina factum, & tumenti lieni impoſitum, tumo-rem illius diſcutit, & Iſchiadicis medetur.

Eadem ex melle illita, alopecijs medetur, faciem purgat, ſugillata rapid
Aliç Sinapis uires (ſi quæ deſiderari poſſent) in Naſturtio deſcriptç ſunt:
Radix Erucæ in uino cocta & impoſita, oſſa contuſa & contrita extrahit.
Succus Sinapis oculis inditus, claritatem illorum adiuuat.

Semen Verbenæ fœmellæ cum melle & aqua tuſum, emplaſtri ritu paro-tidibus utiliter imponitur, ſicut & durities mammarum, & teſtium inflam-mationibus, clyſteribus quibus dolores ſedamus, recte adijcitur.

Reliqua Sinapis genera eaſdem cum hortenſibus uires habent. Nec ta-men magni uſus ſunt, niſi quod pecoribus in pabulis dantur.

Proinde quicquid de Sinapi diximus, de Rucula utraq; intelligi debent.

De Chelidonia. Cap. XXXIII.

DE CHELIDONIO DEINCEPS NOBIS AGENDVM erit, cuius duo reperiuntur genera, maius ſcilicet, & minus.

1. *Chelidonion maius.* Et primum quidē folio tenero, amplo, & diſſecto, Aquilegię non multum diſſimili ueſtitur, colore herbaceo: altera uero parte ex cæſio uiridi. Cęterū ſi ſeorſim decerpta foliola ſpectes, quercus frondem forma re-præſentabunt. Caules profert teretes, hirſutos, albicantes, multis ramulis in ſtar arbuſculæ brachiatos, flore luteo uiolæ luteæ ſimilimo ſecundū ſingula folia prodeunte conſpicuos. Flos in oblongas ſiliquas, ceu corniculati pa-paueris, quibus ſemen pallidum recluditur, tandem abit. Folia, caules & flores Chelidoniæ cum inciduntur croceū ſtillant lac, ac in primis uero ra radix, quæ & ipſa aureo eſt plane prædita colore, multisq; fibrata capilla-mentis ſi lædatur, ſuccum ſimiliter croceum, lentum, guſtu uero amarum, grauiſſimiq; odoris ſudat. Naſcitur paſſim in parietinis, muris & uetuſtis ædificijs, inter cætera herbarum uitia.

2. *Alterum Chelidonij genus.* Altera Chelidonia, quemadmodum & prior inter rudera, in tectis, rupi-bus, opacis, ac incultis locis prouenit, apparetq; maiori Chelidonio, caule, radice, folijs, flore, & ſiliquis, per omnia pene conſimilis, niſi quod illo om-ni modo magis exigua eſt. Radix illi fuſca, breuis, multis capillata fibris. Caulis uero rubius, lanuginoſus, geniculatus, & nodoſus, ſurculoſusq́;, cuius folia inferiora, nempe ea quæ humi procumbunt, nec ex cole proce-dunt, ſimiliter rubent, quin & flores eius purpuraſcunt, inſtar uiolarum. Si-liquas in ſuperiore parte parum acuminatas, alteri ex Geranijs pene ſimi-les gerit. Planta grauiſſimi eſt odoris, & qui Meliſſam adhuc uirentem ex-

primat.

Chelidonion maius.
Schölwurtz.

primat, Porro utraq; Chelidonia, floret eo tempore anni, quo hirundines nidulantur.

NOMENCLATVRAE.

Chelidonium maius, Germani uocant Schölwurtz/nonnulli alij Goldwurtz/cui Dioſcorides libro ij. cap. clxxij. ſequentia aſcribit nomina, *χελιδόνιον μεῖζον*, Glaucia, Othonion, Cratæa, Aubium, Pandios radix, Philomedion, Othonna, Mohoth. Cruſtana, Fabium, Hirundinaria. Serapioni Chelidomonthoma, Kauroch, & Curcuma, cap. ccxcvi. dicitur. Leonhartus Fuchſius errore xxvi Memite, Arabum, Chelidonium, Memithe uero Glaucium eſſe contendit. Rurſus Plinius lib. xx. cap. xix. Papauer Ceratites, Glaucion cognominari tradit, atque hinc uidemus concertationum huiuſmodi nullum eſſe finem, etiam inter doctiſſimos quoſq;. Chelidoniū minus, quod Latini Gratiam dei. Germanici Klein Schölkraut/ Gotsgnad/ Schartenkraut/nuncupant, quidam non ſine magno errore Geranijs acceſent. Ego quoq; aliquando foliorum ſimilitudine, quam cum Petroſelino habet, adductus, Apij genus eſſe credidi, ſed cum ſingula diligentius inſpexiſſem-

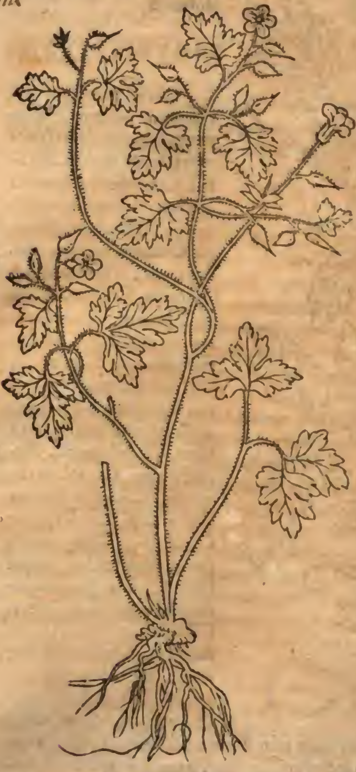
χελιδόνιον τὸ μέγα

Pæoniæ uox ad aliam quandam herbam proprie pertinet, ſicut ſuo dicetur loco. Sic Othonna & Glaucium peculiares ſunt plantæ, apud Dioſco. mihi uero incognitæ.

χελιδόνιον τὸ μικρόν.

Gratia dei, uel Geranion, ut quibuſdam uidetur, nonnullis Sideritis iij. Dioſcor. Ropertiana alias. Gotts gnad.

geranium cicutarium ...

ſpexiſſem, deprehendi minus recte me tum ſentire. Quidam Ropertianã, herbam Roperti, nonnulli etiam Rubeam, & Acum muſcatam uocant. Nec deſunt qui illam pro tertia Sideritide, Dioſcoridis lib. iiij. cap. xxxiij. habeant, quod mihi maxime placet, ſed illorum opinionem plane improbo, qui pedẽ columbinum uocatam hanc plantam uelint. Sed utut ſe hæc habeant, certum eſt illam Chelidonij ſpeciem minorem eſſe. Hebræi ut placet Phriſio, Chelidoniã מרך Merech appellant. Atque hæc hactenus.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Succus amarus herbæ & radicis Chelidonij maioris, calidæ eſt temperaturæ, iecoriſq; obſtructiones introſumptus adaperit, foris uero impoſitus putrida uulnera purgat, oculorũq; caliginem diſcutit. Herba uero uulgo Gratia dei nuncupata, quam ego ob formæ ſimilitudinem, & tempus quo floret, Chelidonium minus uocaui, frigidi eſt temperamenti, & reſoluendi, ac extenuante facultate prędita.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Chelidonij maioris radix, cum Aniſo in uino albo decocta, ac pota, obſtructos epatis meatus adaperit, morboq́ regio medetur. Idem efficit & aqua eius diſtillata, per aliquot dies pota. Radix Chelidonij maioris, quantum eius manus hominis capere poſſit, purgata, in ſextario (quem Germani ein halb maß exponunt, hoc eſt, dimidium cantharum) roſacei aceti decocta, ita ut deinceps percoletur, decoctoq́ adijciatur Theriacæ uncia cum dimidia, cyathiq́ uulgaris menſura exhibita à peſte correptos (atteſtante id certa experientia) liberabit, ſi poſtquam biberunt, in lectum ſeſe compoſuerint, & ſudauerint.

Alterum Chelidonium raro intro ſumitur, propter nimiam quam obtinet frigiditatem.

EXTRINSECVS.

Succus Chelidonij Maio menſe collectus, inq́ uaſe æneo cum melle decoctus, oculis claritatem inſtillatus adfert, remedio efficaciſſimo.

Idem præſtat aqua diſtillata, oculis indita, quorum maculas etiam rubras emendat, ſicut & faciei, ſi inde colluantur. Eodem modo anthraces peſtilentes ſanat, ſeroſi humoris ad articulos uulneratos decurrentis, fluxum ſiſtit (quem Germani das glidwaſſer nominant) Succus eiuſdem fiſtulas perſanat, & carcinomata, & Phagedænas, dentium etiam dolores ſedat, cū aceto in ore retentus.

Herba Chelidonij cum radice tuſa, ac umbilico impoſita, torminibus opitulatur. In puluerem redacta, uulnera purgat, ſanatq́ inſperſum.

Alterum Chelidonium, quod uocant Gratiam dei, nobiliſſima eſt herba, efficaciſſime namq́ Eriſypelatis imponitur tuſa. Succus illius, ſicut & aqua diſtillata, quibuſuis exulcerationibus oris, mammillarū, & pudendorum, tam muliebrium quam uirilium medetur, ſi affectæ partes hac aqua, uel ſucco colluantur, aut ſi linteola in his madefacta imponantur.

Succus Chelidonij minoris, mariſcas mundificat, ſanatq́, tumores deprimit, duritias mammillarum, aliorumq́ membrorum, ſi forte conquaſſata fuerint, diſcutit. Sacris ignibus hæc herba tuſa, & uiridis impoſita, ualenter auxiliatur.

De Fumaria. Cap. XXXIIII.

PLINIVS LIB. XXV. CAP. XIII: DVAS FVMARIAE ſpecies deſcribit, alteramq́ ex his in parietinis prouenire, & pedes

Fumaria.
Erdrauch.

pedes gallinaceos uocari ait. Verum enimuero cum ea mihi non ſatis cognita ſit, nolo de illa quicquam dicere. Germanis itaq; unica duntaxat Fumaria cognita eſt, ea nempe quæ eſt herbula fruticoſa, præterea Melanthij ſimilis, quod ad diſſecta attinet folia, quæ tamen habet candidiora, cineracei coloris, teneriora deniq; & molliora. Hæc purpureum gerit florem,

frequen-

frequentem, ac racematim compactum, inſtar florum Liguſtri (quo de infrà lib. iij. cap. xxvi) Semen illi rotundum prorſus, quemadmodū & Coriano. Radix uero unica, breuis & recta. Guſtus herbæ amarus, ueluti Abrotoni, qui oculorum claritatem adiuuat, ſed & delachrymationem deducit, unde Fumaria à quibuſdam dicta eſſe affirmatur. Proinde ſucciſa lachrymas emittit, quemadmodum uites Martio menſe putatæ.

In hortis, ſegetibus hordeaceis, inter linum, cæpas & Braſſicas, primum Maio menſe, deinceps autem in Autumno, in rapiijs agris prouenit.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc plantam ſequentibus nominibus inſigniunt, Erdrauch / Daubenkropff / Katzen körffel. Dioſcorides, Capnon, aliis Corydalion, aut Corion, hoc eſt, Coriandrum, fortaſſe foliorum ſimilitudine) aliis ſylueſtre Corydalion, aliis Capnon in hordeis, aliis Capniten, aliis Marmariten, aliis Capnogorgion, aliis Ghelidonion micron, aliis Periſterion, aliis Canthariди, aliis Chalcocri, Romanis Apium ſeu Fumariam, Ægyptiis Cnyx, aliis Tuſſin appellari illam tradit. Latini uulgo Fumum terræ nuncupant, ea procul dubio de cauſa, quod ſponte ſua ex pingui illa & humida agrorum exhalatione naſci uideatur, tametſi non raro & ex ſemine deciduo propagetur. Friſius in Synonimis ſuis Fumū terræ, Hebræis נחאלחמן Nahialhimen uocari teſtatur, mihi ſane ignoto Etymo. Serapioni cap. lxxi. Scehiterius dicitur.

Dioſco. lib. 4. cap. 105. καπνὸς, καπνίον καπνίτης. Sunt qui Fumariam ad Apium referre uelint, ſed errant illi, ſunt enim diuerſi omnino generis Apium & Fumaria.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fumaria herbula tenerrima quidem, ſed nobiliſſima, temperamento calido & ſicco prædita eſt, diſcutiendi, extenuandi, ſubtiliandi, & penetrandi facultatem obtinens.

INTRINSECVS.

Fumaria ſcabiei & morbo Neapolitano, quem Gallicum uulgo uocant, ſanando accommodatiſſima eſt, quicunque enim huiuſmodi morbos curare inſtituunt, ij aliquot diebus antequam ad curationem accedant, ægrotis Fumariæ aquam diſtillatam Theriaca admixta, bibendam propinant, & à potione ſudare iubent, quo remedio ſanguinem corrigi & mundari credunt. Eodem modo uſurpata aqua Fumariæ contra peſtem præſeruatio eſt optima, necnon aduerſus uenenoſos & immodicos ſudores prophylacticū eſt haud pœnitendum. Multi antequam balnea ſudatoria intrent, prædictam aquam pari ratione uſurpant non infœlici ſucceſſu. Succus Fumariæ & radix

dix Eſulæ in puluerem redacta & præparata, æquis portionibus, hoc eſt, pondere drachmæ ex calida aqua hydropicis, & quibus uomitiones ciere uolumus, utiliter exhibetur.

Aqua Fumariæ Aphthis & oris exulcerationibus medetur, collutu. Decoctio Fumariæ adhibito Fœniculo, obſtructiones epatis aperit, perq́ urinam Icterum ducit. Seplaſiarij Syrupum ex ea conficere ſolent, qui medeatur ſcabiei, & malis puſtulis.

EXTRINSECVS.

Succus uel aqua diſtillata Fumariæ, oculis inditus, caliginem illorum, ſcabiem & rubedinem diſcutit, emendatq́. Idem cum Gummi illitus pilos palpebrarum euulſos renaſci facit. Succus Fumariæ cum ſucco Lapathi acuti, admixto modico aceti, & mellis temperatus, ita ut unguentum fiat, omnis generis ſcabiem perſanat, illitu.

De Chelidonio minori. Cap. XXXV.

SED AGE HIRVNDINARIAM MINOREM HERbam Martio menſe proſilientem nunc conſideremus, cui Chelidonij minoris nomen impoſuit Dioſcorides. Ea planta ſub finem Februarij erumpit, ad humectos colles, in uineis, & pratis quibuſdam herbaceo, uiridiq́ colore conſpicua. Veſtitur autem foliolis minoribus, rotundioribus, tenerioribus, & mollioribus Hedera, per terram ſparſis, quotannis noua radice, folijs & flore ſicut Satyriones & Aron reuiuiſcit. Quod ad radices attinet, ſunt illæ toroſæ, ac inſtar grani hordeacei oblongæ, plerumq́ ternæ aut quaternæ aceruatim multis capillamentis, quibus humi hærent, fibratæ. Cauliculum acquirit exiguum, breuem & prætenuem, flore luteo, pulcherrimo, & qui ſtellulam plane referat emicantē, qualē Ranunculus fere habet. Maio menſe marceſcens, euaneſcit, folia floresq́ amittens, radiculis interim uſq; ad principia Februarij, anni ſequentis humi latitantibus.

NOMENCLATVRAE.

Germanis hæc herbula, Feigblatern Eppich/ Feigwartzenkraut/ Meienkraut/ Schorbockskraut/ Biberhödlin/ Rammenhödlin/ Pfaffen hödlin/ quas appellationes partim à Ficis & mariſcis quibus medetur, partim uero à tempore quo floret, partim deniq; à teſticulatis radiculis ſortita

eſt

Chelidonion minus.

Feigblatern Eppich.

eſt. Dioſcoridi uero libro ij. cap. clxxiij. χελιδόνιον τὸ μικρὸν, & à quibuſdam πυρὸς ἄγριος, dicitur, hoc eſt Chelidonium minus, & Triticum agreſte, ex qua appellatione animaduerti poteſt, non ſemper illi Chelidonij nomen fuiſſe,

nam neq; Chelidonij genus eſſe poteſt. Quod ſi omnino Chelidonium uocari debeat, malim eam Germanice, Schwalben kraut. i. Hirundinariam appellare. Nec deſunt qui illam exiguum quoddam Scrophulariæ genus eſſe ſtatuant. Serapio hanc plantam ſub uoce Meniten cap. ccxcvi deſcribit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Chelidonium minus naturam habet calidam cum acrimonia coniunctam, quare linguam, uti Ranunculus, uellicat, ſoletq; potius externis corporis partibus adhiberi, quam intro ſumi.

EXTRINSECVS.

Herba Chelidonij minoris una cum radice in uino decocta, melle admixto, caput purgat, & glutinoſos ac lentos humores trahit gargariſſata. Idē efficit ſuccus radicis cum melle tritus, & naribus inditus.

Proinde herba ipſa, radice, ſuccoq;, puluere, & aqua diſtillata, in exterendis ficibus mariſciſue, magna utilitate & experientia medici noſtræ ætatis utuntur, nam impoſitu, collutu, & inſperſu, mirifice ficos & mariſcas ſanat, herba, aqua diſtillata, & puluis. Alia huius plantæ iuuamenta & uires ex commemoratis animaduerti poſſunt.

De Coriandro. Cap. XXXVI.

Coriandrum. CIMEX, INSECTI GENVS, QVOD GRAECIS κόρις DIcitur, non tam graue olet quam uiridis Coriandri herba, qui fit ut ob odorem teſte Dioſcoride Coriandrum latere non poſſit, ut eam uel cæcus cognoſcere queat. In hortis & agris prouenit, folio primum Petroſelini aut Chærefolij, deinde uero quo magis in altum excreuerit, eo ſubinde minori, & tenerioribus inciſuris diſſecto, caule aliquando binos cubitos ſuperante, ramoſo, umbellis ac floribus Petroſelino ſimili. Porro flores quibus emicat candidi ſunt, grauiterq; olēt, ſemē gerit plane rotundū et concauum, odoris gratiſſimi, quo loco naturæ occulta miracula uidere & admirari eſt, quæ ex fœtore turpiſſimo, odorem fragrantiſſimū producit. Hoc ſemen Seplaſiariorum Manna eſt.

NOMENCLATVRAE.

Germani Coriander & Colionder uocant, Aniculæ agri Metenſis, & Teruirenſis.

Coriandrum.

Coriander.

uirenſis, hoc ſemen ănie/ hoc eſt, Aniſum appellant, ea haud dubie de cauſa, quod Aniſum uerum ipſis incognitum ſit. Dioſcorides lib. iij. cap. lxiiij. κόριον, (quę appellatio Hyperico & Rutæ ſyluestri quoque tribuitur, ut ſupra meminimus) &, κορίαννον, Apuleius cap. ciij. Ochion, Serapio uero cap. xxxiiij. Kuſbor, Auerrhoes, Cusbera appellant. Laurentius Phriſius ligua ſua Hebraica, & Arabica, גד Gad, Dyabora, Cumbora, & Curbur.

DAVIDIS KYBERI
ad Lectorem admonitio.

DE APPELLATIOne Hebræa Coriandri, humaniſſime lector, paucis teſtimonia Hebręorum proferam, qui in xi. cap. Numerorum, ubi dicitur, Porro Man erat ſicut ſemen Coriandri, & aſpectus eius ſicut aſpectus Bedolach &c. ita ſcribunt, Man erat rotundum ſicut Gida, id eſt, ſemen Koliandri, Bedolach autem nomen eſt lapidis precioſi, qui dicitur Criſtall/ hæc, Rabi Salomo, ex cuius interpretatione obiter id quoque notandum eſt, quod Man cum dicitur, Exodi xvi. & ipſum Man ſicut Coriandrum; album, cum Coriandro non quoad colorem conferri, ſed quoad figuram & rotunditatem.

Rabi uero Dauid Kimhi in Dictionario ſuo in radice גד, non ſolũ hanc Coriandri adfert appellationem, ſed & Arabicas ſupra commemoratas, cuius uerba hæc ſunt,

וְהוּא כוסברתא בלשון רבותינו וכן בערבי נקרא אלכסבור ונקרא בלעז קוליינדרי

Hoc eſt,

Gad, eſt ea herba, quæ à Rabinis noſtris Cosberta, & ab Arabibus, Elcosbur, & in lingua uernacula (id eſt, Hiſpanica, fuit enim Kimhi Hiſpanus) Kolĳandri dicitur. Hæc ille.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Herba Coriandri graueolens & uenenoſa, refrigerantem & deſiccantem habet uim, maxime recens, ideoq; intro non ſumitur. At ſemen eius maturum calidum obtinet temperamentum, & utrinq; uſurpari poteſt.

INTRINSECVS.

Semen Coriandri per noctem uino uel aceto maceratum, rurſusq; deſiccatum, ſtomacho inprimis confert, uenenatas enim eius exhalationes, ne caput tentent, reprimit, Quare ex Coriandro, pro ſtomacho præſtantiſſimus puluis confici poteſt, qui tamen pro uoluntate cuiusq; communicetur, & uel Saccaro condietur, uel non condietur.

Admonendi mihi ſunt hoc loco Seplaſiarĳ, ne ſemen Coriandri cuiquã, niſi prius eo quo diximus modo præparatum (ut iſti loquuntur) fuerit, uel cum Saccharo uendant, niſi uenenum loco remedĳ exhibere uelint.

Coriandri ſemen cum paſſo potum, menſes ciet, & tineas interaneorum expellit.

EXTRINSECVS.

Coriandri herba, cum fabæ & uiciæ farina, & oleo roſaceo tuſa, & emplaſtri ritu impoſita, inflammationes & tumores, tum omnium locorum, tum uero genitalium diſcutit.

Coriandrum cum Lactuca, albo oui, oleoq; roſaceo, conquaſſatum, & impoſitum, ignibus ſacris, eryſipelatis, alĳsq; id genus calidis affectionibus medetur.

Coriandri ſemine, ſubtrito cum aceto, caro ſalſa, non ſolum à tarmis, ſed & fœtore uindicatur, & longo tempore odorata conſeruatur.

Coriandrum per ſe, & uiride ſumptum, mentem uehementer commouet, furorem quendam, quali corripiuntur ebrĳ, inducens. Quiſquis igitur per imprudentiam forte Coriandrum non præparatum ſumpſerit, is ſtatim muriam potet, cui adiungere poterit putamina ouorum contrita, quod cum fecerit, proculdubio liberabitur.

De Nigella. Cap. XXXVII.

Schwartz Coriander.

MELANTHION IN duo dirimitur genera, quorum alterum ſylueſtre, alterum uero hortenſe cẽſetur. Satiuum quidem cubiti altitudinem in hortis aſſequitur, folijs laciniatim diſſectis uti Fumus terræ, ſed uiridioribus ueſtitur, floribus in faſtigijs emicat rotundis rotæq; non abſimilibus, ex candido cæruleis, qui ubi deciderint, in capitula quædam intercurſantibus ſenis mẽbrãis intus diſtincta, folliculis lini catenus ſimilia abeũt. cęterũ his receptaculis ſemen pullum, & Cæpaceo conſimile, ex ordine collocatum includitur. Proinde ipſa herba, radix, ſicut & caulis & flos, omni odore carent, ſolumq; ſemen maturum admodum odoratum deprehenditur, quo loco rurſus naturæ miracula contemplari & admirari debẽt rei herbariæ ſtudioſi.

1 *Nigella hortenſis.*

Miraculum naturæ.

Sylueſtris Nigella ſponte ſua inter fruges cereales proſilit, folijs ſatiuo Melanthio plane diſſimilibus. Sunt enim illa admodum acuta, & plurimum diſſecta, anethum potius quam Nigellam alteram referentia, cineracea. Hæc unicum caulem palmi altitudi

2. *Sylueſtris Nigella.*

nem non temere excedentem profert, florem uero ſatiuæ Nigellæ nonnihil reſpondentem, ſed ad cæſium colorem plus accedentem. Capitula uero quę in ſummitate, quaternis uel quinis corniculis diſcriminata ſunt, Aquilegiã imitantur, ita tamen ut ſingulæ calycis cellulæ, ſemina ſua, à reliquis plane ſegregata contineant. Hoc ſemen odorem ſpirat gratiſſimum, & à meſſe plerunq; matureſcit.

3.

Nigella. Damaſcena.

Tertia, eademq; elegantiſſima Nigellæ ſpecies, quæ Damaſcena cognominatur, ſubſtantia ſua maior, odore remiſſior, forma præſtantior prædicta, ex ſemine nigro, quod & ipſum dolore deſtituitur, in hortis plantari cõſueuit. Eam plantam D. Georgius Ollinger ex Norimberga ad me miſit.

NOMENCLATVRAE.

Melanthion ſatiuum, Saluſandriam uocitare ſolent. Dioſcorides lib. iij. cap. lxxxiiij μελάνθιον, μήκωνα ἄγριον ἢ μέλανα. id eſt, Nigellam, Papapauer agreſte, uel nigrum appellat. Germani ſchwartzen Coriander/hoc eſt, nigrum Coriandrum nuncupant. Serapio cap. cccxviij. Xanium uocat. Auerrhoi Scaunix dicitur. Quidam ſemen eius Gith uocant. Tertia Nigella ex Damaſco adueniſſe fertur, unde Damaſcena cognominatur. Quandoq; mihi perſuadebam Nigellam Papauer eſſe cornutum, ſed rem aliter ſeſe habere tandem cognoui. Sed de Corniculato Papauere paulo poſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtrunq; Melanthion ex calefacientium eſt ordine, diſcutiendi & expellendi, ſi moderate intro ſumatur, & foris imponatur, uim obtinens.

INTRINSECVS.

Iſta quoq; ſemina recentia, ſeu uiridia aſſumi intra corpus non debent, ſed ubi plane maturuerint ac arida euaſerint, poſſunt panibus compinſi, ſicut ſemen (ut uulgo uocant) Carui.

Nigellæ ſemen cum uino aliquot diebus potum, urinam & menſes trahit, tineasq; uentris pellit, nutricibus lactis copiam affert, ſpirandi difficultatem leuat, pulmonum pectorisq; uicia purgat, & tormina ſedat. Quod ſi uero largius, uel uiride hoc ſemen uſurpaueris, nocumentum tibi ipſi afferes.

EXTRINSECVS.

Vtraq; iam dicta ſemina, externis corporis partibus adhibita, Corian-

dri

dri facultatem obtinent, nam tumores, duritiesq́ ueteres impoſita, tollunt. ſerpiginem ſanant, & inflammationes diſcutiunt.

Semen cum Roſaceo aceto tritum & fronti impoſitum, Phreneſi ſuccurrit.

Obſeruandum Nigellæ ſylueſtris ſemen (quod in corniculis contineri diximus) efficacius eſſe altero.

Suffitu Nigellæ ſerpentes, aliiq́ uenenati pelluntur uermes.

De Argemone, quam Germani Klapperroſen appellant. CAP. XXXVIII.

A RGEMONE IN OMNIBVS PROPE SEGETIBVS, A Maio menſe uſq; ad Autumnum reperitur. Eius duo extant genera, maius ſcilicet & minus.

1. Vulgaris itaq;, ut quæ paſſim in aruis obuia eſt Argemone, nihil aliud eſt, quam ſylueſtre papaueris genus. Nam flauum ſuccum, inciſa emittit, foliisq́ uulgari Papaueri ſimillimis, at minoribus, anguſtioribus, magis diſſectis inſtar Cichorii, ita quidem, ut ſuperiora, quæ capitulis uiciniora fuerint, eo exiliora & ſerratiora appareant, ſerramq́ exiguam, pulchre referant. Caules ſicut & ſurculos adnaſcentiasq; lanuginoſas profert, quemadmodum uulgaris auricula muris, Piloſella uocata. Capitula ex quibus flos prodit, binis cuticulis uiridi colore præditis, iisq; lanuginoſis, contegitur, quod in ſatiuo quoque Papauere deprehenditur. Vbi uero flos ipſe exitum molitur, diuiſa illa tegumenta protinus decidunt, atq; tum puniceus, quatuor diuiſus foliolis proſilit flos, quem ego nonnunquam multiplici ſtipatu foliorum contextum uidi. Porro folia illius quamprimum defluunt, dein exiguum Papaueris capitulum, in ambitu nigris capillamentis, ſed protinus deciduis circumdatum ſe profert. Demum uero ubi calyculi, quos diximus maturitatem ſuam aſſecuti fuerint, membranulis multis intercurſantibus, ac peculiares, & ab aliis ſeiunctas cellulas facientibus, diſtincti hiant, ſemine Papaueri ſimilimo, ſed magis fuſco, ac longe minori prægnantes. Radix quandoq; digitum craſſa, nunc lutea, nunc uero alba euadit, eaq; dū adhuc tenera, eſt uulnerata croceum lac, amarum guſtu fundit.

Vulgaris Argemone.

Gefült klapperroſen/ *hoc eſt, Argemone multiplex.*

2. Argemone autem exigua iam deſcriptæ conſimilis eſt, & ad Papauera pertinet, ſed caule, radice, herba, flore, & capitulo per omnia exilior, foliolis admodum laciniatis. Flos illius exiguus, quaternis quoq; foliolis conſtat. Capitulum habet longius quam prior. Principio Maii ſemper floret, nec facile ubiuis locorum inuenitur. Gaudet ſegetibus triticeis, ſiligineis & hordeaceis.

Argemone exigua.

Argemone.
Klapperroſen.

Eſt & alia quædam, & tertia Argemone, folio fœniculi, fuluo flore, aculeato capitulo conſpicua, cuius nomenclationem & deſcriptionē cap. xl adferemus.

NOMENCLATVRAE.

Maior Argemone, Germanis Groß Klapperroſen & Kornroſen & à mulierculis agri Spirenſis, & Vuormatienſis Grindtmagen Dioſcoridi uero libro ij cap. clxviij ἀργεμώνη dicitur. At minorem Argemonem quam ego uerno tantum tempore inter ſegetes deprehendi, exiſtimo eam eſſe, quæ à Dioſco. lib. iiij cap. lxij μήκων ῥοιὰς & erraticum Papauer nominatur. Quæ appellatio priori Argemonæ tribui quoq; poſſet, propterea quod Dioſcorides Papauer erraticum vere in hordeaceis ſegetibus, capitulo longiori quam habeat Argemone (nā ſic ego lego Dioſco. locum, & nō Anemone) naſci teſtetur.

Hæc ſane deſcriptio nō maiori Argemonæ quæ per totam æſtatem reperitur, ſed minori potius competit. Tertiæ Argemonæ nomenclaturas capite xl recenſebimus.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraq; Argemone refrigeratoriam habet uim, doloresq; ſedandi, ſomnumq; inducendi facultate prædita Proin tam ſemen quam aqua diſtillata earum, utrinq; commode (modo temperate id fiat) adhiberi poſſunt.

INTRINSECVS.

Quina uel ſena Argemones capita in uino ultra dimidias decocta, & pota, mediocriter ſomnum conciliant. Linteola in ea decoctione madefacta, capitiq; circumligata, ſomnum efficacius inducunt.

Semen Argemones contuſum, & cum melle commanducatum aluum leniter emollit.

Aqua eius diſtillata, contra omnes internos calores facit, poteſtq; in febribus calidiſſimis citra periculum bibi. Nam eiuſmodi aquæ diſtillatæ refrigerant iecur, inflammationes colli reſtinguunt, & ardores faucium tollunt, potæ & gargariſſatæ.

EXTRINSECVS.

Argemones aqua ſacro igni medetur, Eryſipelatis prodeſt, ſtupa cannabina iecori impoſita, ſanguinem è naribus fluentem ſiſtit.

Aqua non ſolum ardores faucium, ſed & aphthas, aliaſq; oris & pudendorum exulcerationes ſanat, ſi cum illa lauentur. Similiter & pudendorum tumores detumeſcere facit.

Temporibus illita, ſeu fronti alligata, phreneticis ſomnum adfert, illorumq; furores ſedat. Calidos oculorum dolores linteo, uel ſtupa cannabina impoſita mitigat.

Succus floris cum ſulphure & nitro permixtus, contra ſcabiem facit, omneſq; maculas extergit.

Sed quid multis, nemo ſatis hanc plantam laudibus extollere poterit.

De reliquis Papaueris generibus.
CAP. XXXIX.

DE SYLVESTRI PAPAVERE DICTVM SATIS PVTO, quare ad deſcriptionem papaueris ſatiui accedamus. Poſtquam uero illius genera diligẽtius inueſtigare ſtatuiſſem, ſingula dum florerent, appenſis ſchedulis ſignaui, poſteaq; ubi maturuiſſent, rurſus contemplatus ſum, ſcapoſq; ut lacteum ſuccum guſtarem, incidi: quæ res ne-

Papauer.
Magſamen.

quaquam ſanguinis effuſionem, uti Tarquinius ille decuſſione Papaueris ſignificabat, denotabit, quin potius ad cognitionem plantarum exactam faciet. Papaueris itaq; quinq; genera, herba quidem, caule, radice & ſucco, admodum ſimilia, at flore ac ſemine ſatis differentia deprehendi, quæ omnia ordine percenſebimus, ſi prius de comuni omnium forma mentionem fecerimus quā pauciſſimis, ab ipſis folijs, quibus ueſtiuntur initium facientes. Ea omnibus Papaueribus lanuginoſa, ſubhirſuta ſunt, inciſa ac laciniata, lata, lactucacea, cineraceiq; coloris.

Caulis uero digitū craſſus, teres, ſimiliterq́; lanuginoſus. Radix, recta, unica, & candida. Flos omnium magnus, elegans, Argemonęq; ſimilis. Capita quę in ſummitate ſcaporum protuberant, antequam ad maturitatem perueniant, integris amygdalis cōſimilia apparent. Folia prius decidunt, quam ſemen maturuerit, id quod in alijs ſtirpibus minime contingit. Sed his expeditis genera Papaueris flore et ſemine, ut diximus diſtincta, enumeremus. Primum ergo, quod & uulgatiſſimum eſt, florem gerit in ſuperiori parte candidum, inferne uero qua calyculo iungitur, purpureis ma-

1. Vulgare Papauer.

culis

Papauer ſylueſtre, corniculatum.
Wilder gehörnter Magſomen.

culis notatum. Semen huius maturum, quaſi exitum meditans, caput quò cõtinetur, rumpit, & hiare cogit, protinusq́; ſua ſponte in terram rurſus ſeſe conĳcit, colore incanum, ſicut ſemen Hyoſcyami.

Alterum

2. Alterū flore emicat candido plane, capite oblongiori, ſemine itidē candido.

Album papauer. Tertium ſimiliter candidum florem ac inferne rubris maculis infectum,
3. ſemini uero flauum profert.

Luteū papauer. Quartum flore prorſus rubeo comat, ſemine prægnans fuſco.

4. Quintum flore roſeo punctis purpureis inferne maculato, ſemine autem
Rubeū papauer. nigro præditum eſt.

5. Præter hæc quæ iam commemorauimus Papauera, duo alia extant, alte-
Nigrū papauer. rum candidis floribus, ſemine albo, alterum uero rubeis, ijsq́ per ambitum
6. ſuperne inciſis & diſſectis, ſemine fuſco.

Papauer candidum alterum. Proinde omnium horum Papauerum capita, quæ ſeminum ſunt recepta-cula, clauſa manent, excepto eo, quod uulgare nominauimus, cuius alaba-
7 ſtra ſuperne, qua ſerrato & quaſi ſtellato operculo clauduntur, per ſe undiq́
Papauer rubeū alterum. rurſus adaperiuntur, ſicut & Argemones capitula.

Reſtat & aliud Papaueris genus, quod in magna copia in agro Vangio-
8. num ad oppidulum Zellen, quod appellant auff der Pfrimmen, uidere mi-
Papauer corniculatum. hi contigit. Hoc circa feſtum Ioannis inter ſegetes caule hirſuto, floreq́ au-reo conſpiciendum ſe præbet. Porro quoddā huius generis flore deſtitutū, quoddam ſiliquis aliquantum inflexis, inſtar fœni græci, ſed longioribus præditum animaduerti. Semen illius magnam cum uulgari Papauere affi-nitatem habet. Folia gerit cineracei coloris, hirſuta, ac profundis inciſuris diſſecta, ſiue potius laciniata, ut Carduum Benedictum ſeu Eupatorium pro pe æmulentur. Cum hæc omnia delineamenta preſſius inſpicerem, cogita-bam apud me hunc fruticem Dioſcoridis eſſe Papauer cornutum, atq́ ita rem ſe habere cognoui, ubi primum Dioſcoridis deſcriptionem uiuæ ima-gini contuli. Nec me mea decepit opinio, nam non multo poſt tempore, per literas præſtantiſſimi uiri D. Georgij Oellingeri ciuis Norimbergenſis mihi ſignificabatur, iſtud Papaueris genus in Anglia prouenire, cornicu-lis cubitalis longitudinis, aliudq́ rubeos aliud uero roſeos flores gignere.

NOMENCLATVRAE.

Germani omnia Papaueris genera patrijs uocibus Mágle/Mōn/Mag ſamen, & quidam etiam Olſamen appellant. Dioſcoridi lib. iiij. cap. lxiij μήκων ἥμερος κηπευτὴ, hoc eſt, Papauer ſatiuum, hortenſe dicitur. Alijs quoq́ nominibus appellari Papauer idem autor teſtatur, ait namq́ οἱ δὲ χαμαισυκῆν, οἱ δὲ μήκωνα ῥοιάς, οἱ δὲ ὀξύτονον hoc eſt aliqui ficum terreſtrem, alij Papauer Rhœa-da, alij Oxitonon, appellant. Ex his uidere eſt, quod ueteres omne fere Papa-uer ῥοιὰς appellarint, & Oxitonon. Quod uero ad appellationem Chamæ-ſyces attinet, tribuitur illa alijs quoq́ herbis, uidelicet Aſtragalo, & ſpumeo Papaueri, ut iam tres terreſtres ficus habeamus.

Alia

Alia ſi qua ſunt nomina Papaueris, ea ad Cornutum pertinent, quod à Dioſcoride lib. iiij. cap. lxiiij. μήκων κερατῖτις, uel ἀγρία, hoc eſt, Papauer Corniculare, uel agreſte, Fabulum marinum, Siſimaca. Alijs Memitha dicitur. Serapio cap. ccclxiiij. Alnucharam appellat. Apuleius cap. liij. plura recenſet nomina, quæ nihil attinet in medium adferre.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnium Papauerum uis refrigeratrix eſt. Inprimis uero candidum cõmendatur, poſt hoc, rubrum, ultimum locum uulgare occupat. Porro omnia dolores ſedant, ſomnum accerſunt utrinque adhibita. Corniculatum autem naturam calidam & ſiccam obtinet.

INTRINSECVS.

Papauer candidum pani compinſi poteſt, ſicut & Cuminum pratenſe, iucundo enim ſapore cibos commendat quoſuis, & citra periculum uſurpari poteſt.

Prodeſt & ijs qui uertigine laborant, experientia hoc teſtante, quietem inducit, ſomnumque conciliat, tam iuuenibus quam ſenibus, quocunque modo aſſumere libeat. Quin & infantibus, quando inquieti, & inſomnijs laborauerint, in lacte, uel pulte concoctum exhiberi poteſt hoc ſemen.

Opium quod ex Papauere conficitur, ad eadem efficacius eſt, ſed quantũ ego quidem intelligo, ſi intro ſumatur, nocentius.

Papaueris nigri ſemen, per ſe uel cum uino ſumptum, in tuſſi leuamentũ præbet, arteriæ fluxiones, cœliacorum, & fœminarum profluuia cohibet, ſiſtitque. Idem de ſucco huius Papaueris intelligi uolumus. Breuiter, Narcoticum eſt hoc Papauer haud uulgare, & quod utrinque commode uſurpari poſſit.

Dioſcorides corniculari Papaueri tantas ineſſe uires tradit, ut radix in aqua ad dimidias decocta, coxendicum & iocinoris affectus potu ſanet, prodeſtque his qui craſſas, aſperas, aut arenoſas, & cum difficultate urinas reddũt. Semen etiam in aqua mulſa, uel melle potum, aluum leuiter purgare, idem Dioſco. author eſt.

EXTRINSECVS.

Omne Papaueris genus, tam ſylueſtre quam ſatiuum, & non ſolum herbacius, expreſſusque ſuccus, ſed & aqua diſtillata, Phreneticis, & his qui in ſomnijs laborant, utiliſſima ſunt, emplaſtri modo fronti, uel temporibus impoſita.

Si glan-

Si Errhinon (quod Barbari Naſale uocant) in ſucco herbæ Papaueris intinctum naribus indas, ſomnum quamprimum induces, eodem muliebribus locis ſubiecto, profluuia illarum cohibebis, dolore mitigato, ac ſomno accerſito.

Aqua in qua capita Papauerum decocta fuerint, eaſdem facultates obtinet, ſacris etiam ignibus impoſita, opitulatur. Aurium dolori cum oleo amygdalino utiliter inſtillatur. Aqua ex herba floribus & capitibus Papauerum diſtillata, ad eadem omnia efficax eſt.

Succum Papaueris, quod Pharmacopolę Opium appellant, quidam hoc pacto conficiunt, capita ipſa & folia uiridia tundunt, & prælo exprimunt, ſuccumq́ expreſſum ſoli exponunt, quoad denſetur.

Alij lacteum tantum ſuccum ex inciſis ſcapis demanantem, excipiunt, itidem donec denſetur ſoli exponentes.

Folia Papaueris corniculati, cum oleo tuſa, argema & nubeculas iumentorum impoſitu abſtergunt, oculorumq́ claritatem adiuuant, ſed moderate his utendum eſt, ne nimium ualenter abſtergant, & ipſam quoque carnem eliquent, uti monet Galenus.

De Roſa Mariana, Pſeudo melanthio, Ocimoide, & alijs quibuſdam. CAP. XL.

1. 2. *Mariana roſa ſatiua duplex.*

ROSAE MARIANAE SATIVAE DVO SVNT GENERA, quorum alterum rubeos, alterum uero candidos fert flores. Folia utriuſque craſſa, mollia, tomentoſa, ut Verbaſcum, ſed teneriora, lata, & in formã linguæ acuminata, cineracei coloris. Caulem geniculatũ, habẽt & lanuginoſum, tales ſunt & ramuli, ſeu ſurculi adnati. Floribus decidẽtibus capitula Papaueri ſimilia protuberant, ſuperne in acumen inſtar glandis quernæ & exiguę deſinentia, in quibus ſemen cinerei coloris, Hyoſcyami adeo ſimile, ut diſcerni uix poſſint, continetur.

3. 4. Lydweich/ *quibuſdam Been album et rubrũ.*

In dumetis, & ad ſepes nonnullas reperiuntur duo genera florum, Roſæ Marianæ haud multum diſſimilia, ſed caule ac folijs magis exigua & anguſtiora, colore uero uiridiora. Flos alteri candidus, alteri rubeus, ut colore Berſilicum quod uocant imitetur. Quo decuſſo caliculi eiuſdem cum præcedentibus formæ, in quibus ſemen incanum includitur, ſubſequuntur.

5. Daubẽ kropff

His conſimile quoddam genus in ſyluis, aruis quibuſdam & parietinis, multis geniculis diſtinctum, ueluti ſuperiora duo genera, inuenitur, cuius folia teneriora ſunt, magis acuminata, uiridis coloris, tactuq́; molliora, ac pinguiora. Flores hic frutex gerit candidos, ex inflatis quibuſdam quaſi

ſacculis

Roſa Mariana.

Märgen Rößlin.

*Githago, ſeu Lolium, ut mul*tis uidetur, Germanis

Groß Raden.

liculis prorepentes, quibus decidentibus, uaſcula rotunda, magnitudine Piſum ſingula æquantia, ſemine incano prægnantia, in his ipſis quos diximus.

Anemone agreſtis.
Feld Röſlin.

mus folijs deliteſcere, conſpiciuntur. Radix huius, et ſuperiorum omnium candida, & utplurimum digitum minimum craſſa, recta, paucisq́ꝫ capillamentis fibrata.

6. groß Raden. Gitbago.

Sextum Marianæ roſæ genus, inter ſegetes enaſcitur, uoceq́ꝫ Germanica groß Raden dicitur. Hoc folijs ueſtitur acutiſſimis, inſtar Porri, at breuioribus, lanuginoſis, ut eo nomine Piloſellam luteam imitetur, colore cinereo, & quaſi nigricante prædiris. Florem profert purpureum, cui decuſſo, capitulum nigro ſemine refertum, ſuccedit. Antequam uero flos exeat, ſolet hic calyculus quinis fere, uel quaternis ſuperne cuſpidibus herbaceis, & prominentibus conſpici. Scapum plerunq́ꝫ unicum, geniculatum, agnatis ſurculis quibuſdam, ex geniculis prodeuntibus, habet.

7. Anemone. ἀγρία

Porro inter triticeas & Speltaceas ſegetes, herbula quædam perelegans, ad palmi altitudinem aſſurgens, folijs Nigellæ, ſeu Geranio exiguo conſimilibus ueſtita, prouenit. Ea ſub initia Iunij menſis, floſculos quatuor foliolis diſtinctos, minij colore tinctos, aliquando candidos, per omnia Argemonem minutam, exprimentes, gerit. Poſtquam autem defloruerit, capitula aculeata, ſeu Echini quidam in ſummitate protuberant, hocq́ꝫ ſemen eius eſt, nam ſingula ſemina inſtar Bliti, aculeis horrent, cumq́ꝫ numeroſa aculeorum cõgerie ſtipentur, Echinos quos diximus efficiunt.

8. Anemone.

Poſtremam huius generis plantam, in horto quodam forte fortuna repertam uidi, anno ſupra ſeſqui milleſimum, trigeſimo nono, cuius deſcriptionem paucis accipe. Hæc ex radice recta leui, & digitum minimum craſſa, caulem habebat teretem, & inſtar Been albi

(utuulgo

Anemone hortenſis.

Anemone röſzlin.

(ut uulgo uocant) geniculatum, folijs herbacei coloris, ijsq́ plurimum diſſectis, inſtar Chamomillæ uulgaris, ſeu Cotulæ, ad faſtigium uſq́, quod flore rutilo, & quaſi aureo, forma Argemonem plane referente, comabat, ueſtitum.

I

Polygonaton.
Lydweich.

Atq; hęc hactenus, nunc & nomenclationes horum fruticum ſubijciamus.

NOMENCLATVRAE.

Priores duas uocant Germani Merien röſlin/ hoc eſt, Roſas Marianas. Conradus Geſnerus in ea omnino eſt ſententia, ut putet, ad Iouis florem Plinij referendas. Quibuſdam alijs λυχνῖτις, & ἐρυκαλλὶς dicitur, ſed quam recte, ipſi uiderint. De Dioſantho ſiue Iouis flore, uide Ruellium, lib. ij. cap. cxxxv.

Duas uero ſylueſtres plantas, Germani Lydweich/ eo quod illa Chirurgi noſtræ ætatis, ad articulos ac neruos, utantur, nominant, alijs præſertim incolis Sebuſij oppidi, uulgo Weiſſenburg uocant, Widerſtoß appellatæ. Quidam perſuadere mihi conabantur, hos frutices ea eſſe Behen, quæ Auicenna lib. ij. cap. lxxxvi. & Serapio cap. ccxiij deſcripſere. Nec deſunt qui ad Ocimoidem, (quam appellationem ego herbæ infra cap. lx. deſcriptæ tribui) illas referant.

Πολυγόνατον. Ego quidem has plantas ad Polygonaton, de quo Dioſcorides lib. iiij.
Πολεμώνιον. cap. vi. referrem, niſi alij rurſus Polemoniam, quæ & Philæteria, & ob inſi-
Χιλιοδύναμος. gnes quibus pollet uires, χιλιοδύναμις dicitur, appellandas cenſerent. Quo-

rum-

rum ſententia forte admitti poſſet, ſi Rutæ folia hæ herbæ haberent. Officinæ hodie hanc Been album, illam Been rubrum uulgo uocant.

Quintam Germani ſimiliter Lydweich appellant, ſuntq; qui dicant ueram eſſe articularem, ſeu ut loquuntur Germani Glydweich/ aliis Dauben kropff/ propter inflata & concaua ſeminis receptacula. Confluentiæ uero oppido, in Rheni tractu ſito, Splyſpettel nominatur.

Sextam Germani Kornroß / Groß raden appellant, multis μελάνθιον, Nigella ψευδομελάνθιον, & Githago dicitur, ſed perperam. Nigella enim odoratū fert ſemen, uti ſuo loco diximus. Neque etiam Lolium eſſe poteſt, ut multi arbitrantur.

Argemone uero minima, quam Echinata proferre capitula docuimus, quas habeat appellationes, haud dum à quoquam reſcire potui. Quare dum commodius nomen repertum fuerit, interea Anemonem agreſtem, quæ Plinio Aculeata uocatur, nominabo, Germanice klein Klapperrößlin/ Feld oder acker Anemone. Huc pertinet Apium aquaticum, ſupra inter Ranunculos deſcriptum.

Vltimam denique ego Anemones genus eſſe exiſtimo, quod à Dioſcoride. lib. ij. cap. clxviij. his nominibus deſcribitur, ἀνεμώνη, agria aut nigra, Anemone Phœnica, Enemion, Meconion, Tragoceros, Terræ parinæ aut Barbyla, Oſthanes Berilion, Orinois Ceranion, Atractylis, Cnicus agria, Chuſſit, Orcitunica, quæ appellationes partim ad alias pertinent plantas.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quantum dulcedinis ac iucundi ſaporis omnia papauera obtinent, tantum uiciſſim ſemini Roſarum Marianarum, tum omnium, cum earum maxime, quæ in hortis plantantur, ingratæ ineſt acrimoniæ, ſimul & amaritudinis Quare externis corporis partibus, quam internis adhiberi ea conſultius, ac utilius fuerit.

INTRINSECVS.

Semen uino decoctum, amiſſum nutricibus lac, potu recuperat, augetq;. Quod efficacius quidem præſtabit, ſi fœniculum addas.

EXTRINSECVS.

Succus ex radicibus expreſſus, calidiſſimus & acerrimus eſt, qui ſi naribus excipiatur, ſternutamenta elicit, cerebrumq; efficaciter purgat.

Idem ſi in uellere, uel peſſario ſubijciatur locis muliebribus, menſes ſuppreſſos euocat.

Semen omnium Marianarum roſarum contuſum, necnon ſuccus earundem, inflammationes doloresq́ oculorum ſedat, ſi linteolo imponantur.

Succus ſuppurantibus oculis illitus, purgat illos, ac propediem perſanat. Idem omnis generis ſcabiei, præſertim uero ſerpenti, quam Græci Lepram uocant, medetur illitu, uel ſi ex illo loca affecta colluantur. Proxima autem quæ nunc commemorauimus remedia, ex ultima Anemone confici debent, neq; enim ab alijs Marianis petenda erunt, quod monere placuit.

Reliquæ herbæ his congeneres, quas Germani Glydweich / & Raden appellant, una cum ſeminibus Chirurgicę inſeruiunt, nam ex his fomenta & balnea ſudatoria, quibus induratos neruos & articulos emollire conſueuimus, utiliter parantur. Quidam his hordeaceos uel triticeos furfures adiungunt, eosq́ cum herbis prædictis, oleo, & aceto, uel uappa decoctos, calidos, affectis membris imponunt.

Innumera alia horum fruticum iuuamenta, ex his quæ annotauimus, colligi poſſunt.

De Hyoſcyamo. Cap. XLI.

1. *Hyoſcyamus ſecundus Galeni.* IN GERMANIA NOSTRA VNVS TANTVM HYOſcyamus notus eſt, is nimirum, qui mediocriter flauum habet ſemen, & ſecundum à Galeno cenſetur Hyoſcyami genus. Eſt autem hic ipſe Hyoſcyamus frutex, radice candida, recta, digitumq́ craſſa, ex qua caulis craſſus proſilit, folijs ueſtitus primo exortu latis, pinguibus, mollibus, lanuginoſis, conciſis, inſtar frondis quernæ, nigricantibus, ſeu cineraceis. Hæc quo altiorem in caulibus locum occupant, eo anguſtiora euadunt, quinis ſeptenisué lacinijs diſſecta, ut manu explicatæ ſimillima appareant. Pro flore, campanulas quaſdam pallidas, atq; luridas, primum ex uaſculis rotundis exilientes gerit. Quæ quidem decuſſo flore in muricatos calyculos operculo quodam, inſtar pileoli contectos, intus uero ſemine Papaueri non abſimili, ſed magis pullo, refertos, ſecundum caulem ac ramos, continua ſerie prodeuntes, deſinunt.

2. *Hyoſcyamus albus.* Candidus uero Hyoſcyamus qui & ſatiuus dicitur, uulgari conſimilis eſt, niſi quod ſuperiora folia magis exigua, ſemenq́ candidius habet.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 4 cap. 67. Germanis hæc planta Bülſen kraut / Sawbonen / Schlaff kraut / Dollkraut appellatur. Dioſcorides Hyoſcyamum, alios Pythonion, aliquos Dyoſcyamon uocare, alios Adamanta, alios Adamenon, alios Hypnoticon, alios

ὑοσκύαμον, Apollinaris.

Hyoſcyamus.
Bülſenkraut.

con, alios Emmanes, alios Atomon, nonnullos Dithiambrion, magos Pythagoram & Oſthanen, Xeleo, Zoroaſtrem, Typhonion, magos Raponticam, Romanos Inananoentariam aut Appollinarē, Ægyptios Saphtho,

Candidus Hyoſcyamus.

Weiß Bülſen.

Hetruſcos Fabulum, Gallos Bilinuntiam, Dacos Diellam, nuncupare teſtatur Apuleio cap.iiij. Augmon, Alterculum, Symphoniaca, Calicularis, Dentaria, Ginga, Remenia, Fabulonia, Ligea & Inſana, Serap.cap.ccccxxx:

Bengi.Auerrhoi,Elſoc,dicitur. Plinius lib,xxv.cap.iiij. Arabes Hyoſcyamum,Altercum,& Altercangenon uocare ſcribit. Matheus Syluaticus plura alia Hyoſcyamo nomina tribuit,uidelicet Dens Caballinus, Equinus, Roß ʒan/Caſſilago. Papienſes medicos Hyoſcyamum,Herbam Pinulam, aliosq; Canicularem,& Caniculatam appellare,teſtis eſt Iacobus Manlius. Semen Hyoſcyami Bizeri Bengi appellant Arabes.

Atomi appellatio, Veratro albo etiam attribuitur. Dioſco. lib. 4. cap. 145. Rhaponticæ nomen ad eam plantam pertinet, quæ lib. 3. cap. 2. à Dioſcoride deſcribitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hyoſcyami herba,flores & ſemina,necnon & radices frigidam obtinēt naturam,maxime uero primum genus,ubi namq; immodice his utare,noxam tibi afferes. Nam & brutis animantibus nocere comanducatam hanc herbam,ſolisq; paſſeribus ac coturnicibus prodeſſe in cibo, Vitalis de furno cap.xxvij. docet. Quare conſultius fuerit raro intra corpus eam ſumere, niſi periculo nos obijcere uelimus. Quam uero noxia ſit planta, uel hinc intelligere poſſumus,quod à piſcibus deuorata,neci eos tradat. Eam artē circulatores ſycophantæ quidam probe didicerunt, ut enim facilius piſces miſeros decipiant,ſolent illis Hyoſcyamum,& coculas elephantis (ut uulgo ſeplaſiæ uocant) præbere,quibus deguſtatis è ueſtigio in tantum ſtuporem conijciuntur,ut exiliendo tandem concidant, ac ſupini manibus nullo negotio comprehendi poſſint. Quin & gallinæ ſuffitu Hyoſcyami percepto,amentia afficiuntur,ut etiam de ſedibus ſuis protinus decidant.

His fraudibus utuntur nebulones illi perditiſſimi, qui ſe Ægyptios appellantes,uagabundi per regiones errant,ſentina nimirum flagitioſiſſimorum hominum, qui ultra Sauromatas & glatialem Oceanum ablegandi dudum fuerant, ſi noſtris rebus recte conſultum unquam uoluiſſemus.

INTRINSECVS.

Dioſcorides Hyoſcyami ſemen cum uino ſumptum, contra tuſſim & acres deſtillationes capitis apprime conferre teſtatur,idem præſtat & Papauer candidum.

EXTRINSECVS.

Herba Hyoſcyami,necnon flores eius & ſemen,ſomno conciliando,dolori ſedando proſunt, ſed ſi immodice quis illis utatur, alienationem mentis pariunt.

Linteola madefacta ſucco herbæ expreſſo,calidis ac manantibus oculis impoſita,inflammationem, fluxionem,ac dolorem illorum tollent.

Succus herbæ,uel oleum ſeminis,auribus inditum,dolorem & punctio-

nes illarum crebras aufert. Folia recentia locis tumidis impoſita, remedium (ut uocant) repercuſſiuum præſtant, dolorem etenim ſedant, tumoresq́ quoſuis deprimunt.

Folia Hyoſcyami cum polenta contuſa, dolores omne genus mitigant, Podagris ſubueniunt. Ad eadem facit & oleũ Hyoſcyami. Si ex Hyoſcyamo lauacrum pedum, uel uaporationes conficies, ſomnum accerſes. Idem efficit oleum eius cum aceto fronti uel temporibus illitum. Confert hoc idẽ remediũ teſtium inflationibus, & mammis à partu turgentibus, impoſitũ.

Aqua ex herba Hyoſcyami diſtillata, ſupra dictas facultates obtinet.

Breuiter folia Hyoſcyami recentia, ſemen & aqua eius diſtillata, debent tantum foris uſurpari, doloribus leuandis, & ſomno conciliando.

Radix aceto decocta, ſi cum illa dentes affecti colluantur, utilis eſt.

Poſtremo ſi quis uel herbam, uel ſemen Hyoſcyami hauſiſſe ſe ſuſpicetur, is quamprimum caprinum lac, uel aquam mulſam, potet, uel pineos nucleos, aut cucumerum ſemina cum paſſo ſumat. Sin uero hæc deſiderentur, urticæ uel Naſturtij uel Sinapis ſemen, aut Raphanos, cæpas, aut allium è uino bibat, quod cum fecerit, inſania, ac ſtupore, quem Hyoſcyamus generat, liberabitur.

De Aquilegia, & Rhapontica. Cap. XLII.

Aquilegia.

AQVILEGIA PLERVNQVE IN HORTIS APVD NOS naſcitur. Inuenitur tamen & in altiſſimis ſyluis, & collibus ſaxoſis, necnon in petris & muris. Planta certe elegantiſſima. Folia eius prima Chelidonio maiori conſimilia apparent, ſuntq́ illa circumquaque inciſa, ac diſſecta, humi ſtrata. Iunio menſe in caulem rotundum ac leuem, cubito altiorem exilit. Is in faſtigio florem gerit perpulchrum, duplici foliorum ordine ſtipatum, in quadam ſua parte in corniculum inflexum deſinit, non aliter quam Conſolida regalis, & quę Germanis Eiſen hütlin/ de qua infra, cap. lxxxij. Flos præterea alijs candidus, alijs purpureus, uulgaris uero cæruleus eſt, campanulæ non diſſimilis. Eo decidente capitula, quaternis uel quinis acuminibus coniunctis, haud ſecus atq; Melanthij, oblongo, atroq́, ut eo nomine pulices referat, ſemine referta ſubnaſcuntur. Radix illi candida, prælonga, nonnunquam digitum craſſa, fibris capillata. Guſtu tam radix quam herba, flores & ſemen, ad dulcedinem quandam uergunt.

NOMENCLATVRAE.

Ego in ea ſum ſententia, ut Aquilegiam noſtram Centaureum Germani cum eſſe cenſeam, non tamen illud quod Dioſco. lib. iij. cap. vi. deſcribit,

quodq́

Aquilegia. vulgaris

Agleiblumen.

quodq; aliis Narcen, aliis Limneſion, Maronem, nõnullis Plectroniam, aliis Chironiam, aliis Limneſim, magis Herculis ſanguinem, Romanis Phieri, & Vneferam, & fel terræ nuncupari tradit. Quanq; & Gentiana, radix Centauri, Aloe Gallica, Narce, chironion, Aloitis, Cicendia, & Ciminalis, ab eodem libro iij. cap. iij. nominetur Eſt autem ἡ νάρκη apud eundem Dioſcoridem lib. ij. cap. xv Torpedo piſcium. Neq; hoc prætereundum, uerum αἷμα ἡρακλέιον, Crocũ eſſe quemadmodum libro i. cap. xxv teſtatur Dioſcorides. Apuleius cap. xxxiiij Centaureum maius ſequentibus inſignit appellationibus, Pelethronia, Limnites Limneſtis, Apogoriſapo, Polytidios, Hemerotos, Antiamas, & Fel terræ, q̃d nomen ad Centaureum minus proprie pertinet. Idem Author Enulam quoq; Panacen, Centaurion uocat cap. xcv. Serapioni capite ccciiij. Centaureum maius kanturion, kibir dicitur. Autor libelli de Centaurea, maiorem Centauream ſolidam dici affirmat. Porro quæ Germanis Ackelei & Aglei (quanq; ego Centaureum Germanicum eſſe puto,) ea neotericis Aquilegia. Alkaleia Vſi, & Oſir appellatur. Quidam eam Aegilopa Dioſcoridis lib. iiij cap. cxxxiiij.

eſſe autumant, ſed decipiuntur illi, totoq; cœlo aberrant.

Quod ad Rhaponticam radicem attinet, non deſunt inter doctos, qui Cētaurium maius eſſe aſſeuerent (vide Antonium Muſam) quod ſi ita eſt, nobis quoq; Germanis in altiſſimis Heluetiæ alpibus, maxime uero in montanis Sedunorum, nobiliſſima illa ac decantatiſſima radix prouenit. Eius hiſtoriam Antonius Muſa diligentiſſime deſcripſit. Quod ſi uero quis quærat, cur Aquilegiam noſtram Centaurium appellem, eum uiciſſim ego interrogabo, quare Dioſcorides Hyoſcyamum, Rhaponticum, & Gentianā Centaurium uocauerit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Aquilegia tametſi nobiliſſima ſit plāta, tamen apud doctiſſimos uſu fere abdicata eſt, ſed iniuria, nam temperamentum habet mediocriter calidum, ideoq; ad multa utiliſſima eſt planta.

Sed Rhapontica radix ex calefacientium & aſtringentium eſt ordine.

INTRINSECVS.

Rhapontica radix, quæ hodie Centauria maior cenſetur, uino decocta, & pota ruptis, conuulſis, & ex alto delapſis medetur. Suſpirioſis & hydropicis eodem modo ſumpta prodeſt, affectibus pulmonis ſuccurrit, nec non pleuriticis. Sanguinem excreantibus auxiliatur, omniaq; interna uulnera perſanat. Quod ſi his morbis, febris coniuncta ſit, in aqua cui zaccarum adiectū fuerit, radix decoqui debet.

Radix deſiccata, inq; puluerem redacta, & drachmæ pondere è uino bibita, tormina ſedat, tam uiris quam mulieribus.

At Aquilegiæ ſemen tuſum, ac pondere drachmæ cum Croco nummi pondere è uino bibitum, præſtantiſſimū eſt medicamentum aduerſus morbum Regium, experientia certa id atteſtante, ſi poſtquā ſumpſeris, in lectum te compoſueris, probe contectum, ac ſudorem elicueris. Eodem modo uſurpatum meatus iocinoris obſtructos, unde multæ ægritudines oriuntur, aperit.

Aqua florum Aquilegiæ diſtillata, pota, eadem efficit, præſtatq; leuamētum aduerſus Syncopen, Abſceſſus proinde internos diſcutit, uenenum q̄d uis expellit ac tormina mitigat.

EXTRINSECVS.

Succus Rhaponticæ radicis ſicut et herbæ miram habet uulnera glutinandi uim, ſi cum illo colluantur, atq; is etiam dein imponatur. Quod uerum eſſe inde facile probari poteſt, quia cum carne decocta, uniuerſa eius fruſta in unum coire facit.

Peſſari/

Peſſarium hoc ſucco madefactum, locisq́; muliebribus ſubditum, menſes & emortuos fœtus euocat.

Succus & aqua diſtillata, dolores capitis punctorios illitu finiunt. Idem ſuccus aceto permiſtus capitiq́;, ſalſa aqua prius abluto, illitus, furfures tollit.

Caligini oculorum ſuccus idem opitulatur. Auribus quoque affectis inſtillatus remedio eſt, uermesq́; & pulices ibi latentes enecat. Naribus inditus, fiſtulis medetur, aliisq́; malignis ulceribus, necnon oris exulcerationibus ſi ex illo colluantur, Liuentia, lichenasq́; tollit, inflammationesq́; omnes ueteres diſſipat ſuccus, illitu. Idem de radice uino albo ultra dimidias decocta ſi linteolis in ea decoctione madefactis imponatur, tibi pollicere.

Plura Centauriæ maioris iuuamenta ſi cognoſcere cupis, uide libellum de ea conſcriptum.

De Centauria minore. Cap. XLIII.

CENTAVRIAE MAIORIS EXPLICATA HISTORIA, de minore deinceps agendum uidetur. Eſt uero Centaurium minus herba caule recto, palmum excedente, flore in ſummo ramulorum ex puniceo in purpuram uergente, quo decuſſo ſiliquæ exiguæ, nec auenæ grani magnitudinem ſuperantes, farina loco ſeminis (nam an ea ſit ſemen eius, ex quo naſci poſſit Centaurium, mihi quidem minime conſtat, tametſi non ſemel illud terræ mandarim, ſed fruſtra, qui fit, ut ex ſingulari quadam humiditate, cœleſtiq́; inclinatione, Centaurium è terra proſilire iudicem) refertæ, ſubnaſcuntur. Folia habet primum humi ſparſa, ut ſtellulam quandam exprimat figura, ipſamq́; uulgarem Piloſellam, aut Anagallida prorſus imitentur, inſuper & cineracea. Sub initia Iunij, in coliculum dodrantalem aſſurgit. Radicem habet exiguam, unicam, tenuem, perbreuem, rectam, lignoſam, ac in medicina inefficacem, prorſusq́; inutilem. De loco natali contrauertitur, ueteres namq́; rei herbariæ ſcriptores illam ſecus fontes, & propter lacus naſci, & rigua amare loca, ideoq́; Limneſion uocatam tradunt. Rurſus manifeſtum eſt hodie in Germania illam rariſſime in humectis locis, quin frequentiſſime, ac ubertim in graminoſis agris ac aridis nonnunquam herbaq́; deſtitutis campis prouenire.

NOMENCLATVRAE.

Quæ Germanis Tauſent gulden/ea Latinis Centauria Plinio lib. xxv. cap. vi. Fel terræ, Exacon dicitur, Dioſcorides lib. iij. cap. vij. κενταύριον μικρὸν, λιμνήσιον.

Centaurium minus.

Tauſent gulden.

Serap. cap. 105.

λιμνήσιον, Helleboriten, Amaranton, Herculis ſanguinem, Febriſugiam, Aurã, Multiradicem & Tulbelam nominat. Quod autẽ Dioſcorides Centauream minorem, multiradicem appellet, mirari ſatis non poſſum, cum exunica tantum radicula ſinguli Centaurij fruticuli exiliant, quare ea appellatio uel in caput cxlvi. lib. iij. aut certe in caput cviij. eiuſdem libri apud Dioſcoridem cõijcienda erit. Rurſus neq; Amaranti nomen huic herbæ quadrat, cum enim à diutina duratione tractum ſit, tribuendum potius Heliochryſo, & Chryſocomæ, quæ non ita cito tabeſcunt. Vide Dioſcoridẽ lib. iij. cap. liij. lv. Febriſugæ deniq; uox matricariæ, Germanis Metter/ à nonnullis aſcribitur, cum et Dioſcorides lib. iij ca. cxxvij eam Conyzæ quoque attribuat. Apul. cap. xxxv. Centaureum á Dacis Stirſozila uocari ait. Serapioni, Kauturion Sege Segir. Qui de Centaurea libellũ conſcripſit, Limuſcum quoque uocari affirmat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Magni ac frequentis uſus eſt, Centauriũ quantumuis amarum, nec iniuria

ria quidem, cum diſcutiendi, educendiq́ꝫ craſſas pituitoſas, & cholericas humiditates, facultatem obtinet, temperamento ſuo calidum & ſiccum exiſtens, utrinq; corpori humano utiliſſimum.

INTRINSECVS.

Manipulus herbæ Centaurij una cum floribus, dimidia menſura uini albi, uel aquæ ad dimidias decoctus ac potus, bilem, craſſosq́ humores per aluum exigit.

Qua de cauſa utiliſſima eſt hæc decoctio, ijs, qui morbo regio, continuisq́ febribus laborant.

Eadem potio ueſperi ac mane per aliquot dies ſumpta, iecoris, lienisq́ꝫ obſtructiones ſoluit, omnia corporis uitia expellit, tineas uentris enecat, menſes, fœtusq́ mortuos euocat. Eodem modo uſurpata tormina, cholicam paſſionem, aliasq́ꝫ uentris affectiones perſanat, maxime eas cum quibus nulla eſt coniuncta alui aſtrictio.

Aquæ ex herba & floribus facilior uſus, ſed non perinde efficax, quare delicatorum ac puerorum eſto remedium, qui lũbricis infeſtantur, quos ſi commode pellere uelint, ſingulis uicibus menſura trium uel quatuor cochlearium haurient illam.

Quidam herbam in puluerem redactam è uino ad omnia ea quæ diximus bibunt, nonnulli pillulas conficiunt ex ea, quæ quidem Iſchiadicis, neruorum uitijs, & podagris adhiberi poſſunt. Quin & clyſteribus haud inutiliter adijcitur.

EXTRINSECVS.

Succus herbæ expreſſus cum melle, oculis caligantibus in collyrijs illinitur efficaciter. Idem in peſſo mulieribus ſubditus, menſes, & ſecundinas trahit, inueterata purgat ulcera, ſi cum illo abluantur, & cicatrice obducit, idq́ꝫ non cunctanter.

Recens Centaurij herba tuſa, ac cataplaſmatis modo impoſita, uulnera glutinat, citoq́ꝫ perſanat.

Veteres Centaurij ſuccum expreſſum ſoli, donec craſſeſceret, expoſuerunt, coq́ ad affectiones quas enumerauimus poſtea uſi ſunt. Alij tamen ſuccum eum hoc modo conficiunt, legitur, cum ſemine prægnans eſt, & diebus quinq; aqua macerata decoquitur, ultra dimidias, mox ubi refrixit linteolo exprimitur, herbaq́ detracta rurſus coquitur uſque dum mellis craſſitudinem conſequatur. Pari ratione de omnibus herbis & floribus, ſuccus excipi, confici, & conſeruari, teſte Dioſcoride poterit.

De

De Caltha Vergilij, Germanis Dotter blůmen dicta. CAP XLIIII.

Calthæ primum genus.

Ex plantis quæ in capitulis ſemen cōcluſum habent, illa quoq; eſt, quæ uerno tempore in humectis pratis, & ad fontes prouenit, Germanis Dotterblům dicta. Folijs ea ueſtitur herbaceis, rotundis, & forma ab Aſaro nō abludentibus, per terram ſparſis, leuiter ſerratis. In caulem dodrantalem, teretem excreſcit, ramulis brachiatū, culmi magnitudine præditum, qui in faſtigijs rotunda gerunt capitula, magnitudine Piſum æquantia, ex quibus cum rumpuntur, floſculi luteoli, inſtar Ranunculi, at paulo maiores & elegantiores prodeunt. His decidentibus alia capitula, caules & ſurculi proferunt, ſed oblonga, ternis uel quaternis diſcriminata diuiſionibus ueluti Aquilegia, ſemine flauo, milioq; magis exiguo prægnantia. Radix illi multis alijs adnatis radiculis contorta & implicata, digitum craſſa, crebriſq; fibris capillata, inſtar Hellebori albi. Sapor herbę, florum radiciſq; idem eſt qui & olerum, unde exiſtimo, poſſe illam oleribus culinarijs in cibo adiungi.

Alte-

Alterum genus caule & flore præcedenti ſimilimum eſt, ſed magis exigu um, nec perinde luteum ac illud. Folia gerit leuiter diſſecta, in modum Ranunculi. Herba guſtu quandam præ ſe fert acrimoniam. Pratis ſimiliter gaudet humectis. 2. Calthæ alterum genus.

NOMENCLATVRAE.

Hunc florẽ ſæpenumero Gotterblůmen & Gäl wiſen blůmen ac Goltblůmen/propter colorem nimirum quo nitet, & Moßblůmen ac Matten blůmen, quod frequenter in humidis pratis inueniatur, appellari audiui. Latinum quodnam habeat nomen ignorare me fateor, tametſi cum flos ſit vulgaris, Calcham uocari poſſe puto cuius in Alexi his uerbis meminit Vergilius. *Mollia luteola pingit uaccinia caltha.* Sed quid de uera ſentiam Caltha ſuo loco dicetur. *Caltha Vergilij.*

Alterum genus non male Chryſanthemo Democriti reſpondet, ſed & de uero Chryſanthemo poſtea. *Chryſanthemon Democriti.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pueri maxime his floribus gaudent. Neq; hodie in Medicina ullum uſum habent.

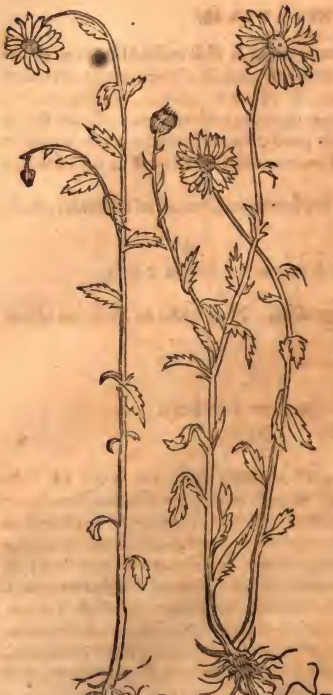
De Bellio maiore Barbari.
CAP. XLV.

DVO ISTIVS PLANTAE GENERA IN AGRIS NOſtris uiſuntur, quorum alterum luteis plane floribus, formamq; oculi magni, referentibus emicat, alterum uero flores luteos in ſtar capitis, foliolis candidis illos cingentibus, non ſecus atq; ciliis oculi ambiuntur, gerit. Vtraq; tenuem habet caulem, foliis teneris ac mollibus, ſed in priore pinguioribus, ac aliquantulũ ſerratis, Senetionisq; herbæ quadã tenus ſimilibus. Radix illis multis capillamentis fibrata, qualis & Tanaceto eſt. Sub finem Maij, & Iunio menſe in graminoſis agris proueniũt, quanquam ab eo tempore inde uſq; ad initia Nouembris, non raro reperiuntur, maxime uero ea, cuius flores albis foliolis circundatos eſſe docuimus, quæ & aridioribus pratis plurimum gaudet. *Bellis maior Barbari.*

Lutea autem duntaxat in aruis inter auenæ & tritici ſegetes, peculiare earundem uicium, enaſcitur. Vnde ſatis demonſtrari poteſt, hanc ipſam plantam non eſſe (ut multi putarunt) congenerem illi, quam præcedente ſtatim capite depinximus.

NOMEN-

Bellis maior Barbari.
ſereuuns ſizn
Kalbsaug.

NOMENCLATVRAE.

Germani Gänß blům, Moguntinenſes Sanct Johans blům, hoc eſt, florem S.Ioannis uocant, quia circa feſtum Ioannis Baptiſtæ erumpat, Metenſibus, Treuirenſibus ac Spirenſibus, Kalbs aug/hoc eſt uitulinus oculus dicitur, idque haud iniuria, cum buphthalmus ſit, ſed non is, de quo Dioſcorides libro iij. capite cxlvij, & nos infra capite xlviij. Cum uero non ſatis mihi conſtet, quonam præſens planta collocanda ſit, libet interea dum commodius nomen emergat, cum doctiſſimo uiro Hermolao Barbaro, Bellium maiorem illam appellare.

PROinde cum de Temperamento ac uiribus eius nihil certi habeam, eam prouinciam alteri demandabo. Volui tamen eam Calthæ de qua adhuc ſub iudice lis eſt, ob hanc ipſam cauſam ſubijcere.

De Calen-

De Calendula, Germanis Ringel blůmen.
CAP. XLVI.

ALENDVLAM NOXIAM ESSE PLANTAM PLERI-
C que putauerunt, quamobrem nos quoq; breuiter illam peſtringe-

gemus. Eſt itaq; Calendula, herba fruticoſa, caule binos palmos ſeu cubitos, interdum alto, radice candida & recta, quemadmodum Leucoion, cuius folia etiam imitatur, niſi quod illa in Calendula aliquantum longiora, latiora, & magis herbacea ſunt. Frutex unicaulis eſt, ſed ſurculoſus, inſtar arbuſculæ ramoſæ, in cuius faſtigijs globuli quidam protuberãt, qui ſolliculos lini uirides referunt, è quibus croceus erumpit flos, odoris grauis, at non ingrati. Quo decidente capitulum, Monachi caput exprimens, relinquitur, atq; id eſt ſemen eius, quod ſi diſcerpſeris ſingula ſemina inflexa præſegminibus ungium, uel unguiculis auicularum ſimilia apparent. Porro ſemen intus candidum, & dulce eſt. Maio menſe floret, quo in ſtatu uſq; in rigidam hyemem perdurat, quamobrem non inepte Calendula uocari poteſt.

NOMENCLATVRAE.

Germani non ſolum ob floris, ſed & ſeminis in circulum acti figuram, Calendulam, Ringel blůmen appellant. Recentiores rei herbariæ ſcriptores Calendulam, Caltham, & Calthulam, nonnulli etiam caput monachi, ea de cauſa, quam in deſcriptione herbę attigimus, uocant. Hermolaus Barbarus uir doctiſſimus ſcribit ſe quondam uidiſſe in Dioſcoride peruetuſto depictum Leontopodium, eamq; picturam cum Calendula cõuenire, unde eã Leontopodiũ eſſe affirmat. Manardus aliquandiu alterius fuit ſententię, putauit enim illam eſſe Lyſimachium Dioſ. Iacobus Manlius herbam blancam uocat. Matheus Syluaticus, uir alioqui optimus, putauit eam eſſe herbam Paralyſin, uel Primulam ueris, aſſerens illi nomen eſſe Charamos. Alij Heliotropion, Sponſam ſolis, Solſequium, ſeu Verrucariam appellãt, atq; hi quidem maiori in errore uerſantur. Hactenus aliorum de nominibus Calendulæ ſententias recitauimus, ſupereſt ut & noſtram proferamus, quæ ſi à ueritate & ipſa aberrauerit, uenia tamen dignam eſſe arbitror, poſteaquam uel doctiſſimi quiq; ſæpenumero in re tam obſcura & dubia hæſitauerunt. Calendulam igitur à Dioſcoride. lib. iiij. cap. cxxix deſcriptam, & Catanances alterum genus eſſe exiſtimo. Sed nomenclaturas eo loco propoſitas pro more recenſebo, κατανάγκη, Damnamete, Dionyſias (quæ uox Androſæmo quoq; lib. iij. ca. clxiiij à Dioſcoride tribuitur) ζύγιον (quo nomine & Thymus appellatur, uide Dioſcoridem lib iij. cap. xxxix) Demos, Cemos, Crotion, Archaras, Archopus, Herba filicula (qua appellatione & Polipodion, lib. iiij. cap. cxxx. inſignitur) Datiſca, & Caropithla.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Calendula calidam ſiccamq; habet naturam, qui fit ut in medicina raro uſurpetur.

uſurpetur. Sin uero ea uti contingat, hoc in externis potius corporis partibus fit. Ad amorum ueneficia, & ſuperſtitiones his floribus utuntur nonnullæ mulierculæ.

EXTRINSECVS.

Aqua ex floribus Calendulæ diſtillata, præſentaneum adeoq; expertum remedium præſtat oculorum rubori & inflammationi inſtillata, mane ueſperíq;, uel ſi linteola in illa madefacta oculis imponantur.

Flores in puluerem redacti, inq́; uellere dentibus inditi, dolorem illorũ ſedant.

Flos perinde, atq; ipſa herba, ſecundas educit mirifice, ſi aridus ſuffitibus admotus fuerit.

De Chamomillis. Cap. XLVII.

CHAMOMILLAE CANDIDAE ORBICVLIS AVREIS, ſiue ocellis in medio præditæ, quatuor in Germania naſcuntur genera, quorum duo odorata, unum fœtidum, aliud poſtremo omnis odoris expers eſt. 1. *Parthenium nobile.*

Nobiliſſima ex his, ſiue recens, ſiue arida fuerit, iucundiſſimum ſpirat odorem, non ſecus atq; malum probe maturum & odoratiſſimum. Forma ſua ante florem Millefolium exprimit, cum uero floret, Cotulæ quam Germani Krotten dyll dicunt ſimilima exiſtit, per terram ſparſa procumbit, ac facilime ubicunq; humum attigerit, radicatur, haud aliter quam Serpyllũ, quare è ſurculis decerptis ſine negotio plantari poteſt. Radices habet candidas & capillatas. Hæc Iunio menſe appetente in coliculos aſſurgit, haud temere palmum excedentes, tenues, in quorum faſtigijs flores ſtellati, partim candidi, partim lutei, uulgari Chamomillę quam maxime ſimiles emicant, nam intus aurei ſunt, forinſecus uero orbiculato ambitu candidi. Guſtu admodum amara eſt hæc Chamomilla, haud aliter quam Abſinthium, ſeu Matricaria, frigoris & hyemis quantumuis duræ contemptrix. In muris, ſepibus'q;, & alijs quibuſdam locis prouenit. Cæterum cœpit illa iampridem Bipontij, Hornbachij, & Sebuſij paſſim plantari. Mihi uero primum omnium à quodam bono uiro, qui illam ex agro Metenſi, ubi in hortis, ob iucundum odorem, ſeri conſueuit, ſecum adportauerat, communicata fuit. 2

Altera Chamomilla, quæ grauiter olet, meo quidẽ iudicio, iã dictæ ſylueſtre eſt genus. Sunt namq; forma pene cõſimiles, niſi q̃d Cotula (ut uulgo uocant) fœtida, admodum male olet, alteráq; procerior & grandior cua- *Cotula fœtida.*

uratnlaria *Chamomilla uulgaris.*

lirin Camillen.

3\. Chamomilla uulgaris.

dit. Naſcitur hæc plerunq; inter fruges.

Tertia, eademq́; uulgaris Chamomilla, alſioſa eſt planta, nam quotannis ex ſemine deciduo, quod Tanaceto ſimile eſt, repullulaſcit. Bis in anno floret, Vere ſcilicet inter ſegetes, et Autumno in agris rapitijs. Folia huius teneriora, & magis laciniata, & ad uiriditatem nigricantem uergentia.

4\. Chamomilla fatua.

Quarta iã dictæ adeo cõ ſimilis eſt, ut ſolo odore animaduerſo, diſcerni poſſint. Hæc enim poſterior plane inodora exiſtit. Ad ſepes plerunq;, & in quibuſdam agris naſcitur. Proinde pereunte huius (quod de proxima ſimiliter intelligi uolumus) flore, & caulis, una cum radice emoritur, demumq́; ex ſemine reuiuiſcit. His itaq; explicatis ad nomẽclaturas accedemus, ubi prius naturæ miraculũ quod in binis his poſteriori-

Miraculum naturæ.

ribus Chamomillæ generibus contingit, & à Plinio animaduerſum, ac literis mandatũ eſt, lib. uidelicet xxi. cap. xvij. annotauerimus. Mira & Anthemidis (inquit) natura, quod à ſummo florere incipit, cum cæteræ omnes, quæ particulatim florent, ab ima parte ſui incipiant. Hæc ille. Sola itaq; Anthemis, & Pyrethrum apertas habẽt internas floris partes, quibus foliola deinceps adnaſcuntur

Parthenium, nobilis Chamomilla.

Die Edel Chamill.

adnaſcuntur, cum ceteræ roſę, flores, & lilia antequã floreant, uaſculis incluſa cõtineantur. Atq; hæc hactenus.

NOMENCLATVRAE.

Prior Chamomilla, uerum ac nobile eſt παρθένιον, à Dioſcoride lib. iij. cap. cxlvi. deſcriptum. Odore etenim mali eſſe Partheniõ à Celſo Perdicium, & muralium, ab alijs uero, Leucanthen, & Tamnachum appellatum Plinius teſtatur lib. xxi. cap. xxxi. Noſtram ſententiam Galenus etiam confirmare uidetur, cum lib. vi. de ſimp. medi. Facul. Parthenij appellationem ad Helxinem refert, quam & Sideritim & Heracliam alijs nuncupari tradit. Atqui Heracliæ appellatio pluribus alijs plantis attribuitur in Dioſcoride, quem uide lib. iij. cap. viij. xxvi. xxix. l. & lib. iiij. capitibus. xxxiij. clxvi. xxxvij. iiij. lxv. Quæ omnia eo mihi commemorata ſunt, ut intelligatur non minus Parthenij nomenclaturam multis herbis, ut ſupra cap. xxxviij attigimus, & infra l. dicetur, aſcribi, quam ipſius Heracliæ. Parthenion Dioſcoride teſte, alij Amaracon, alij Anthemida, alij Leucanthemon, alij Chamæmelon, alij Chryſocatin, alij Melabathron, nonnulli Campe-

Parthenion Germanis edel Chamill.

Perdicij & muralij appellationes ad parietariam proprie ſpectant.

Helxines uox ad parietariam uerius pertinet.

Dioſco. lib. 3. cap. 176.

Amaraci appellatio proprie ad Maioranam pertinet.

ſtrem florem, Romani ſolis ſeculum, aliqui Milleſolium, Hetruſci cautam, Aphri chamath. Quodcp ad has appellationes attinet, tribuuntur & ipſæ alijs ſtirpibus, ut ueriſſime dicas, multa nomina multorum errorum ſæpe numero eſſe cauſas. Nam Anthemis nomen duabus alijs communicatũ eſt, uide Dioſcoridem lib. iiij. cap. cxliiij. & cap. cxlv. ut idem de Milleſolio, alijsqꝫ nominibus, quæ nihil attinet hic ad longum repetere ſentias.

θάλικτρον.

Altera Chamomilla quæ grauiter olet, latine Cotula, Cauta uel Chamo milla fœtida, Cynobotane, Cynanthemis, Germanis Krotten dyll/ hunds dyll/ uocatur, fieriqꝫ poteſt, ut iſta Chamomilla ſeu Cotula Thalictrum ſit Dioſco. lib. iiij cap. xciij. Neque enim eſt Parthenium, ut multi putarunt.

Anthemis, Germanice Chamillen.

Tertia uulgaris, ſeu agreſtis Chamomilla Dioſcoridi lib. iij. cap. cxlv. ἀνθεμὶς, Theophraſto uero Anthemon appellatur. Atqꝫ hanc ego, uerum Leucanthemon, ſeu Melanthemon, Plinij lib. xxij. cap. xxi. eſſe exiſtimo. Eſtqꝫ hæc altera odorata Chamomilla quam Dioſcorides loco citato ἐράνθεμον, Callian, Chryſocomen et χρυσάνθεμον, appellat.

Quarta Chamomilla, quia odore prorſus deſtituta à reliquis quaſi dege nerat, Chamomilla fatua, inſipida, non odorata, Cotula non fœtida, uocari poteſt. Hæc poſtrema Chamomilla mihi plane ea uidetur eſſe, quam Dio ſcorides lib. iiij. cap lvi. χρυσάνθεμον, uocat, cuius plura alia nomina eodẽ loco uide, ſimul & Ruellium lib iij. cap. cij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hortenſis uera & ſatiua Chamomilla, ea nempe quæ odoratiſſima eſt, et Parthenion uocatur, cæteris longe præſtat. Secundum locum uulgaris Chamomilla occupat. Hæ binæ Chamomillæ calidam & ſiccam habent temperaturam, diſcutiendi, extenuandi, doloresqꝫ ſedandi facultate præditæ.

INTRINSECVS.

Chamomillæ odoratæ, flores cum herba decocti in uino & poti, iocino ris & lienis obſtructiones ſoluunt, bilem ſuffuſam purgant, menſtrua pellunt, aduerſus ilei tormenta auxiliantur, renum, ueſicæ uitia ſanant, & matricis internos dolores leniunt. Eodem modo ſumpti, pulmonis apoſtema ſanant, ſuſpirioſis proſunt, renum calculum propellunt, alui fluxum, quẽ Lienteriam uocant, Chamomillæ cohibent, ſtomachum frigidum excalefaciunt, multosqꝫ internos dolores auferunt.

Eadem omnia efficit aqua Chamomillæ florum diſtillata. Puerperis uero primo loco poſita in primis utilis eſt, nam per eam efficaciter purgantur.

Qui

Qui morbo comitiali continuo uexantur, ijs flores Chamomillæ aceto & melle decocti, propinari in potu debent, quo ſi uſi fuerint, ſtatim conſurgunt, morboq́ per aliquot tempus liberantur.

EXTRINSECVS.

Non eſt uſitatior in medicina ulla planta apud omnes homines, quam Chamomilla, nam uulgus eam ad quoſuis morbos adhibere ſolet.

Flores Chamomillæ aqua decocti, cum oleo Chamomelino clyſteribus utiliter adiunguntur, Nam quoſuis dolores ſedant, renum, matricis, iliorū, & ueſicæ. Quare ex his aduerſus uteri affectiones, fomenta, deſeſſiones, & ſacculi recte conficiuntur, Breuiter utiliſſimi ſunt hi flores, emolliendi, et menſes impeditos euocandi uim magnam habent.

Chamomillæ odor, aqua eiuſdem ſtillatitia, necnon lixiuium in quo illa decocta fuerit, debilitati capitis & cerebri conferunt.

Decoctio Chamomillæ, inueteratis malignis ulceribus lauandis utiliſſima eſt.

Oleum ex Chamomillæ floribus confectum, ad multa facit, induratos enim tumores & collectiones emollit, ac detumeſcere facit, doloresq́ mitigat. In ſumma nemo omnes Chamomillæ uires facile explicuerit.

Cotulæ autem fœtidæ decoctio, non aliter quam Caſtoreum, contra præfocationem uteri, inſeſſu, fomentationibus ac odoratu, ſaluberrima eſt. *Chamomilla fœtida.*

Cotula fœtida tuſa & emplaſtri inſtar uulneribus impoſita, illa conglutinat, ac perſanat.

De Buphthalmo, qui Germanis Streichblůmen *dicitur.* CAP. XLVIII.

HANC STIRPEM IN AGRO VORMACIENSI, PROPE oppidum Alzei / in altis ac petroſis agris, qui per aliquot annos inculti iacent, primum reperi. Solent autem mulierculæ illam, cum in flore optimo fuerit, Iunio menſe colligere, ſiccare, & ad uſus quotidianos recondere. Eſtq́ hæc planta tota ſua ſubſtantia uulgari Chamomillæ conſimilis, niſi quod radices, caules, ſolia, & flores habet craſſiores, proceriores, latiores. Folia ad cineraceum colorem uergunt, Tanaceti ſimilia, ſed minutioribus inciſuris diſſecta. Florē gerit in ambitu, per-

Buphthalmus, Germanis

Streich blůmen.

Eſt & aliud herbæ genus, quo linimenta lectorũ tingere ſolent mulieres, ſed de illo ſuo in loco.

pulchris foliolis ornatum, ueluti Buphthalmus, cuius ſupra meminimus, eoſq; intus & foris aurei coloris, non aliter atque Cydonia mala. Folia & flores huius plantæ iucundo commendantur odore, & Artemiſiam rubram dum floret, uel Achilleam æmulantur.

NOMENCLATVRAE.

His floribus utuntur mulierculæ ad linimenta ſua, quibus lectos illiniunt, qua ratione croco parcunt. Ea etiam de cauſa ſolent hanc plantam patria uoce Stein blůmen / Streich / oder Sterckblůmen appellare, neq; ego aliud potui extorquere nomen: noſtræ enim officinæ, cum ne rem ipſam quidem cognitam habeãt, quo pacto appellationem eius nos docerent? Quam uero in Dioſcoride nomenclaturam habeat, facile intelliget, qui flores, caulẽ, folia & radicem huius preſſius conſiderauerit, cumq; Buphthalmo Dioſcoridis cõtulerit. Eſt itaq; hæc planta, non Eranthemon Hippocratis, ut multi putant, ſed potius Buphthalmos Dioſcoridis uerus, quem ille Balſamenam, Hæmorrhan, Mercurij genituram, Apthitis ſemen, aut Mneſitheum, Cappacoraniam, & Narat, necnon

βούφθαλμον. Dioſco. lib. 3. cap. 147.

Cachlan

Cachlam cognominari tradit. Serapio Bichar uocat, capite.clviij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Buphthalmus calidum fere & ſiccum obtinet temperamentum. Vires illius partim ſub Chamomilla odorata deſcriptæ ſunt, partim nunc explicabuntur.

INTRINSECVS.

Flores Buphthalmi, uino decocti, interaneorum animalia pellunt, dolores uentris mitigant, potu. Reliqua ſub Chamomilla uulgari, require iuuamenta. Dioſcorides & Serapio aiunt flores hoc uino decoctos, à balneo ſtatim per aliquot tempus potos, ſuffuſis felle coloris bonitatem reddere. Proinde hæc potio uomitum prouocat.

Sed antequam ad alia tranſeamus, placet experimentum de hoc frutice adferre in medium, ſi forte Buphthalmus iſte ſicut & Parthenium meũ hoc pacto innoteſceret. Vſus ſum itaq; hac herba in uino decocta aduerſus inueteratam fellis ſuffuſionem, potu illam decoctionem calidam, hoc morbo laborantibus tanquam concoquens & diſcutiens remedium exhibui, certoq́; deprehendi eam extenuandi, diſcutiendiq́;, & educendi citra dolorem, & periculum, ui præditam.

EXTRINSECVS.

Habent hi flores omnes facultates odoratæ Chamomillæ, poſſuntq́; loco florum Abſinthij uſurpari. Eoſdẽ cum cerato tritos, tumores, duritiasq́; diſcutere, autor eſt Dioſcorides.

De Flore tinctorio, Germanice Schartenkraut appellato. CAP. XLIX.

QVAM MODO PRAE MANIBVS HABEMVS PLANtam, ea in tractu Rheni, in quibuſdam pratis, Iuniperorumq́; nonnullis colliculis, ac montibus prouenit. Iulio & Auguſto menſibus legitur, poſteaque uenundatur. Caulem habet purpureum, tenuem, folia inſtar falcis plurimum diſſecta, è calycibus ſquarroſis inſtar florum Cyani, ſed maiorem prodeuntem. Sunt autem iſtius plantæ, ſi penitius rem conſideremus, quatuor genera, quæ ordine recenſebimus.

Primum itaq; & nobiliſſimum caulem habet purpureũ, ex radice recta, modiceq́; fibrata, cubitalem, herbaq́; lanuginoſa, partim incana, partim nigricante, primum Cichoreo minori non abſimili, ueſtitũ, binis, ternis, aut quaternis floſculis (quorũ orbiculi foliolis purpureis cinguntur,) ijsq́; radiatis, & maturi mali odore præditis, rutilantem. 1.

Tinctorius flos. solidago

Scharten kraut. ſempervirens

Alterum iam commemorato haud abſimile, ſed per omnia magis extenuatum, (ut ita dicam) & nigricantius, flore uero lanuginoſo, qui ſi præmaturus fuerit, decidit ſua ſponte, ac inſtar florum Hieraciorum in auras euaneſcit.

Tertium primo per omnia reſpondet, niſi quod florem profert prorſus luteū. Naſcitur in petroſis collibus, & locis montanis.

Quarta huius generis planta, alio referri poteſt, nam odore Abſinthium ferè æmulatur, folijs cineraceis, diſſectis atq; inciſis, non ſecus atq; Artemiſia, ſeu Abſinthium. Florem fert radiatum, totumq́; ſimiliter luteum. Naſcitur in altis ac incultis locis, caule cubitali. Quod uero iſtam ſtirpem prædictis annumeraui in cauſa fuit quod nō ſolum flore eſſet ſtellato, ſed & quia forma, ac odore cū illa conueniret. Neq; etiam quiſquam erat, qui nomen illius me edoceret. Sed iudici herbariæ rei hoc quicquid eſt committo, ſi enim ſoli mihi iudicium permitteretur, (id quod fieri nec poteſt, nec debet,) hanc ſtirpem Abſinthio accenſerem. Non deſunt autem qui eam ad Solidaginem Sarracenicam referant, quemadmodum dicetur.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Tinctores Spirenſes, nec nõ & uulgus patria uoce fruticem iſtũ Schar ten kraut appellant. Sunt autem qui eam Heidniſch wundkraut, hoc eſt Solidaginem Sarracenicam, nominatam uelint. Ego primum illius genus tertiam Chamomillæ, cuius nomina ſupra annotauimus, ſpeciem eſſe iudico. Poſtremo loco deſcripta herba ad Abſinthium ſeu Artemiſiam ut diximus referri poteſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tria huius herbæ genera eoſdẽ effectus cum Chamomillis, quas ſupra deſcripſimus, obtinent. Et de priori quidem ac purpurea Chamomilla ita ſcriptum reliquit Dioſcorides lib. iij cap. cxlv. Ex omnibus his generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florẽ fert purpureũ, cuius amplitudo maiuſcula eſt. Hanc proprie heranthemon uocant. Hæc ille.

Quæ uerba de primo huius noſtræ plantæ genere intelligi debent, quod plerunq; in aſperis montibus inter Iuniperos, & dumeta reperitur. Altera uero quæ in pratis naſcitur, à Germanis Scharten dicta, quæq; tinctoribus tantum uſui eſt, quo nomine apud autores rei herbariæ appelletur, mihi hodie nondum conſtat. Quare his relictis ad alia tranſeamus. Nam quæ proximis tribus capitibus diſputata nobis ſunt, ea ad Chamomillas pertinent, de quibus ſatis ſuperq; dictum exiſtimo. Nunc ad Matricariam nos conuertemus, quæ & ipſa haud poſtremum inter radiatos flores locum obtinet.

De Matricaria. Cap. L.

AD MVROS, ET SECVS SEPES MATRICARIA NAſcitur, uideturq; mihi genus eſſe Tanaceti potius quam Chamomillæ uel Artemiſiæ, ut multi putarunt, ſpecies. Vt uero ita ſentirem, affinitas formæ & odoris, quæ Tanaceto cum Matricaria intercedit, me permouit. *Matricaria hortenſis.*

Antequam in caulem & florem erumpat, folia habet diſſecta ſicut Coriandrum recens enatum, uiroris diluti. De una radice quæ fibris capillata multis adnatis radiculis implicata & contorta exiſtit, ſæpenumero quaterni uel quini exiliunt caules, hiq; cubitales, in quorum faſtigijs flores frequentes intus melini, per ambitum albi, radiati, inſtar Bellij illius cuius capite xlv ſupra meminimus, ſed maiores, emicant. Odor illi grauis & ingratus, ſapor uero amarus, qualis Abſinthio eſt. Ex ſemine ſuo quod Tanaceti ſimile eſt,

Matricaria.

Metterkraut.

2. *Matricaria ſylueſtris.*

le eſt, quotannis repullulaſcit, hiemis contemptrix, licet uel ſex annos nata ſit, id quod Chamomillæ nō poſſunt. Eæ enim ubi defloruerint, protinus pereunt, ſingulisq; annis ex ſemine deciduo renaſcuntur, haud aliter quam Cyanus.

Eſt & Matricariæ ſylueſtre quoddam genus, quod in ſyluis cæduis, quorum ligna ex ordine compoſita incenduntur, ut ignis calore terra ſationi frugum idonea reddatur, Germani Brandtrödern uocant, flore intus & foris melino, qui poſtquā defloruerit in pappos inſtar Senetionis euaneſcit, folio diſſecto, cinerei coloris, ut Artemiſiæ ſimile appareat, prouenit.

NOMENCLATVRAE

Non ſatis mihi conſtat, quo nomine uulgaris hæc planta appellanda ſit. Parthenij enim appellationem, quæ à doctiſſimis quibusq; illi tribuitur, iam ante Chamomillæ noſtræ hortenſi impertiti ſumus. Sed utcunque hæc ſe habeant, cum aliis uocabo illam παρθένιον Matricariam, Germanice Metter/Mütterkraut vnd Meidblůmen. Nec tamen prætereundum eſt, Galenum lib. vi ſimplicium Helxinæ alteri, Apuleium uero cap. lxxxij & lxxxiij Mercuriali ac Parietariæ, Parthenij nomen adſcribere.

aſcribere. Necꝗ etiam multum refert ſiue Parthenium, ſiue Artemiſiam, illam uocaueris. At enim eos, qui Linozoſtim & Parietariam, Parthenium appellant, rogatos uelim, ne eam nomenclationem, odoratæ meæ Chamomillæ, quæ per æſtum & frigus incolumis perdurat, detrahant. Porro autem Matricaria Iacobo Manlio, Febrifuga, Auicennæ lib. ij. cap. 723. Vchuen. Serapioni ca. ccxliij. Achuen, Laurentio Phryſio in Synonimis, Amarella, & Hebraice מולושה. Moluſa, Amaration, et Lãpueſia dicitur. Cordus exiſtimat Matricariam, Amaracum Galeni eſſe. Sit itaꝗ Matricaria Parthenium, uel Cauta nomine, tamen forma & temperamento, non Artemiſiam tenuifoliam, (ut quidam ſentiunt,) ſed Tanaceti genus eſſe deprehendet, qui ſingula in utraꝗ ſtirpe penitius conſiderauerit. Et ut uno uerbo dicam, Parthenium Dioſcoridis & Plinij, ac præſentem Matricariã, unam & eandem eſſe plantam ſentio.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Matricaria calidæ, ſiccæꝗ naturæ eſt, poteſt'ꝗ in medicina, non aliter ꝗ̃ Centauria, uel Abſinthium & Tanacetum uſurpari.

INTRINSECVS.

Parthenium aluum ſoluit, bilem & lentam pituitam per illam detrahit, uentris tineas expellit intro ſumptum, id quod & de herba, & de ſucco expreſſo intelligendum erit. Quare à prudentibus matronis comẽdari ſolet Matricaria: frigidioribus enim febricitantibus, & immundis mulieribus purgandis ſtillatitiam aquam, ſuccum aut herbam in puluerem redactam exhibent.

Pecoribus etiam Matricariam deſiccatam cum ſale ueſperi, aduerſus inflationes, & difficultatem ſpirandi, utiliter prębent mulierculæ ueterinarię.

EXTRINSECVS.

Valet decoctum ad inſidendum in duritia uuluarum, & inflammationibus.

Herba Matricariæ recens tuſa, ſacro igni & collectionibus, & uentris doloribus efficaciter illinitur. Reliqua, ſi qua ſunt huius herbæ iuuamenta in Centauria, & Abſinthio annotata reperies.

De

De Tanaceto. Cap. LI.

Tanacetum.
Reinfarn.

1.
Tanacetum uulgare, luteum.

ETSI TANACEtum quod ad folia attinet, Filicem referat, tamen quia non ſolum partim ad Matricariam, partim uero ad Abſinthium, ſeu Artemiſiam pertinere uidetur, ſed etiam radice, caule, folijs & odore, non uſq; adeo Matricariæ diſſimile apparet, niſi quod illa grandior euadit, iucundioreq́; odore arridet, propter has inquam cauſas, uolui poſt Matricariam illius hiſtoriam perſequi.

Tanacetum è radice longe lateq́; ſerpente, caule puniceo & multiplici, eoq; interdum bicubitali, ac in ſummo multis ramulis brachiato, proſilit. Flores in faſtigijs frequentes erumpũt, comantibus auri fulgore, nudis, foliolisq́; carẽtibus bullis, qui quidem nodoſusſtos nihil aliud eſt quam ipſum herbę ſemen, id cum maturuerit, quod Iulio mẽſe fieri conſueuit, nigreſcit, ſeminiq; Chamomillæ nõ abſimile, ſed maius tamen & odore grauius, cõſpicendum ſe prębet. Marginibus ac littoribus aquarũ nonnunquam

Tanacetum album, ſeu acutum.

Weiſſer oder ſpitzer Reinfarn.

nunquam in hortis ad ſepes, & muros quoſdam, maxime autem incultis graminoſisq́; locis naſcitur. 2.

Aliud porro extat Tanacetum, quod in pratis & ripis fluuiorum reperitur. Illud æque excelſo, atq; altero, caule, & qui Cichoreum fere æmuletur, ſed non perinde fruticoſo, exurgit. Folijs ueſtitur acutis, anguſtis, per ambitum ſerratis, anguſtifoliæ Salicis ſimilibus, nec tamen adeo latis, quin potius exiguas in alis auicularum pinnas exprimentibus. Flos illi itidem copioſus, candidus, radiatus, Millefolio per omnia conſimilis, cuius internæ partes, quæ forma quidem Matricariam, odore uero Tanacetum referunt, ex pallido albicant. Ex his intelligi facile poteſt, folijs maxime, bina hęc Tanaceti genera diſcernenda, radice enim, & odore fere nihil differunt, quanquam id quod pinnata gerit folia, non tam grauiter olet, neq; tam amaro guſtu prędituum eſt, quam alterum.

Tanacetum album

NOMENCLATVRAE.

Si temeritatem noſtram (eius enim criminis nos à quibuſdam inſimulari

[illegible]ignoramus) ueniam conſequi poſſe conſiderem, non certe dubitarem una cum Matricaria Tanacetum (quod Germani Rein farn/& wurm

1. kraut, quod ſemen eius lumbricos pellat, appellant) ſub Anthyllidis deſcriptionem referre, quoad doctiſſimus aliquis ueram Anthyllida demonſtret. Quanquam non ita pridē audiui Anthyllida quibuſdam Chamępityn cenſeri. Quare quoſcunq; commonefactos uelim, ne noſtra ſcripta ita legere uelint, quaſi nunquam ab illis diſceſſuri, ubi ueritas & ratio ipſa hoc poſtulare uideatur, neque enim in hoc à nobis ędunt. Noſtram ſententiam in medium afferimus, quæ ſi rationibus firmis & ueritate confirmetur, recipiatur, ſin aliter, ſequatur quiſq; quod libuerit, aut quod ueritati magis conſonum uideatur. Cæterum Anthyllida, alij teſte Dioſcoride Anthyllon, alij Anthemida, alij Eranthemin, alij Leucanthemon, alij Soratin, alij Campeſtrem florem, Romani Solaſtrum, nuncupant. Quidam uolunt Tanacetum Ambroſiam eſſe, quibus reclamat Marcellus Vergilius, aſſerens noſtro tempore Ambroſiam non reperiri. Iacobus Manlius Tanacetum Danetam cognominari ait. Nec deſunt qui Artemiſiam, quæ Monoclonos dicitur, Tanacetum eſſe ſtatuant.

ἀνθυλλὶς Dioſco. lib. 3. cap. 144.

Anthyllon herbam Plinius lib. 21. cap. 29. Anticellion quoq; uocat. Solaſtri uox Sideriti quoq; attribuitur, uide Dioſcoridem lib 4. cap. 33.

2. Alterum Tanaceti genus quod albo emicat flore, inſtar coronæ, quo nomine & quo loco à me habeatur, infra in Millefolij deſcriptione aperiam. Errant aūt qui hanc ſtirpem ad Pyrethrum referūt. Poſſet uero illi deſcriptio Ptarmicæ apud Dioſcoridem lib. ij. cap. cli. non inepte accommodari, tametſi alij eam lib. iiij. cap. xlviij. tractatam à Dioſcoride exiſtiment.

πτάρμικη ἄλλ. πταρμική.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Matricaria & Tanacetum eiuſdem ſunt temperamenti, nimirum calidi & ſicci, eundem etiam fere in medicina uſum habent.

INTRINSECVS.

Semine cum melle & uino poto, uentris lumbricos pelli, eiuſq; dolores ſedari, ſudorē deniq; elici, uulgo etiam dictitante manifeſtius eſt, quam ut indicari debeat.

Alia Tanaceti iuuamenta in capite ſuperiori, & xlvij. require.

Alterum Tanacetum ad caput clx, libri primi noſtrorum commentariorum pertinet.

De

De Primula Veris. Cap. LII.

Maßlieben/ oder Zeitloſen.

AD RADIATOS, ſeu ſtellatos flores redeo, inter quos haud poſtremum locum occupat, quæ uulgo primula Veris appellatur. Naſcitur ea in humidis pratis, & humectis hortis, inueniturq́ per totum fere annum, maxime autem Vere appetente. Radicem habet candidam, multis tenuiſſimis radiculis & capillamẽtis fibratam, qualis in Plantagine apparet, folia herbacei coloris, mollia. Hæc, antequã floreat Primula Veris, humi ſtellæ modo radiata procumbunt, Piloſellæ luteæ folijs paulo latiora. Cum florere incipit, primũ omnium capitula uiridia quæ ſeminum lini receptacula referunt, tenuibus, rotũdis coliculis, ijsq́ dodrãtalibus ſuffulti in altũ mittit, qui ubi aperti fatiſcere cœperint, diſcum hoc eſt mediam ſui partẽ, quę ſe inſtar oculi habet, eamq́ luteam, non ſecus atq; Chamomilla, exiguis albis, uel ex candido rubris foliolis in orbem cinctam oſtentat, atque hic eſt eius flos, ex cuius media parte, quam luteam eſſe tradidimus, quę & ſeminis uice huic ſtirpi eſt, cum pręmatura deciderit, ſponte ſua plantatur, ueluti uulgaris Chamomilla.

Quid autem cultus Mangonium in Primula Veris efficere poſſit, commemorare operæprecium duxi. Siquidem hodie uerſicolores, & multiplici barbularum contextu ſtipatos, ut & in Ranunculo factum uidemus, puellę inter coronarios, hos quoque flores plantare ſolent.

Quidam etenim ex ijs rubri, & multiplices, alij, ſimplices, quidam candore emaculato, ac rurſus uel ſimplici, ita tamen ut medium luteo colore emicet, uel multiplici barbularum ſtipatu conſpicui. Poſtremo nonnulli ex albo & rubeo mixti, alij intus rubri in ambitu albi, itidemque uel ſimplices, uel multiplices ſpectantur.

Eſt & hoc in his floribus admiratione dignum, quod ubi in ualde humido loco diutius hæſerint, nec alio transferantur, in uiridem plane colorem degenerant.

Miraculum naturæ. Quin & candidi floſculi, ij nimirum qui multiplices cultura euadunt, niſi citius carpantur, ex ſe alios generant, ita ut ſæpe ex uno capitulo, ſeu (ut ita loquar) cerebro primi floris, quatuor aut quinque alij erumpant, qua in re naturæ fœlicitas & mira uis nobis commendatur.

NOMENCLATVRAE.

Quo nomine appellata ſit ueteribus hæc planta, mihi ſane non conſtat, nec enim diuinando, niſi oraculo Delphico adiutus, aſſequi me poſſe confido. Sed interea utamur uulgatis appellationibus, quibus Plinio & Ruellio, Bellius & Bellis, alijs uero Primula ueris, Solidago, & authori Pandectarum, Arthritica, (proculdubio propterea quod experientia docuerit, illam ad articulorum calidos affectus facere) Germanis Maßlieben / Mediomatricibus autem Zeit lößlin / & Spirenſibus Maſeüſſelen dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Flores, herba & radix Primulæ utiliter utrinque uſurpantur.

INTRINSECVS.

Aqua Primulæ diſtillata, iecur refrigerat, calores internos reſtinguit, reprimit choleram, puſtulas linguæ ab ardore faucium profectas, orisque exulcerationes ſanat potu.

Herba ipſa adhuc tenera cum ſale oleo & aceto commanducata aluum aſtrictam laxat.

EXTRINSECVS.

Folia recentia, quibuſuis calidioribus uulneribus impoſita proſunt.

Herba Primulę tuſa, tumoribusque genitalium impoſita, calorem repellit, leniterque dolorem ſedat.

Quidam & herba & floribus Primulæ, quibus Ebulum & Eupatorion

adiungunt, ad balnea ſudatoria utuntur, atq; ea membrorum reſolutioni, Græci Paralyſim uocant, mirifice conducere aſſerunt.

De Aliſmate, Germanis Frawen kraut. CAP. LIII.

MIRARI SATIS nequeo, qui ſactum fuerit, quod rei herbariæ antiqui ſcriptores huiuſce ſtirpis nullam mentionẽ fecerint, præſertim cum non tantũ paſſim in cœmiterijs, ac hortis à mulierculis plãtata proueniat affatim, ſed etiam ſiue recens ſiue ſicca, odoratiſſima ſit, ſimulq; iucundiſſimum condimentum, quo menſe Maio precipue, placentas Germani condimus, quas ex ouis & herbis conſtãtes, & in ſartagine cum butyro frixas, patria uoce Pfannkůchen/ oder eier kůchen appellamus. Quod itaque ad hiſtoriam eius attinet, paucis expediemus. Hæc primo vere cum ſupra humum ſe extollit, folijs Plantaginis lanceolatæ, per ambitum inſtar Betonicæ crenatis apparet. Radix illius multis capillamentis, & adnatis radiculis fibrata, cõtorta & implicata, nõ ſecus atq; Veratrum nigrum, q̃d Germanis Chriſtwurtzel dicitur, per terram ſparſa ſeſe propagat, odore grati,

guſtu ad amaritudinem quendam, uergente prædita, è qua Maio menſe appropinquante quaterni, aut quini proſiliunt caules bicubitales, ab imo uſq; ad ſummum frequentibus & anguſtis folijs ueſtiti. Cæterum circa inferiores caulium partes numeroſa, ſatiſq; lata, & quæ Solidaginem (ut uocant) Sarracenicam, imitentur, folia, proueniunt. In faſtigijs caulium flores ſeu capitula potius quædam nuda, floribus Tanaceti per omnia ſimilia protuberant. Proinde, herba ipſa, caulis & flos huius plantæ odore ſuo Balſaminam quandam aut Mentham referunt, guſtu uero Abſinthium quodammodo æmulantur.

Alterum quoddam illius genus fertur in ſyluis naſci, quod Plinius xxv. libro cap. x. deſcribit, mihi uero hauddum cognitum.

NOMENCLATVRAE.

ἄλισμα Frawen kraut. *Dioſcor. lib. 3. cap. 160 Alceæ uox ad eam propriæ plantam pertinet, quam Dioſco. li. 3. cap. 155 deſcribit. Damoſonij uox Halimo quoq; attribuitur, uide Dioſcoridem li. 1. cap. 105.*

Quid in huius plantæ nomenclatura mihi uideatur, pronunciare non dubitabo, tametſi in reprehenſionem quorundam incidere ſententiam meam non ambigã. Habemus itaq; præ manibus uerũ Dioſcoridis Aliſma, q̃d ille quoſdam Damaſonion, alios Alceam, nonnullos Acyron, alios Lyron appellare tradit. Phriſio lingua Arabica Cazimbrium nominatur. Quod uero nonnulli Aliſmatis nomen ad Plantaginem aquaticam pertinere contendunt, nullam aliam rationem demonſtrare poſſunt, quam quod Aliſma ad loca aquoſa prouenire dicatur. Nec deſunt qui Fiſtulam paſtoris, alij Bifolium (quod aquaticæ plantagini quadantenus ſimile ſit) Aliſmatis uoce appellandum cenſeant. Sed de his, maxime de Bifolio ſuo dicetur loco.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Non ſine cauſa certe, à puellis odoratiſſima iſta planta in hortis ſeritur, ſiquidem odore iucunda, uiribus admiranda, temperamento uero calida & ſicca, ueneno reſiſtens intro ſumpta, foris autem impoſita collectiones quaſuis diſcutit.

INTRINSECVS.

Herba dum adhuc tenera extiterit, epulis adhibetur, non ſecus atq; Saluia nobilis, propter odoris nimirum & ſaporis quo commendatur præſtantiam.

Eadem uino decocta & pota, his conuenit qui Opium aliaue uenenata hauſerunt, aut Leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorſi ſunt. Inprimis uero radix in puluerem redacta, adiecto ſemine Paſtinacæ ſylueſtris, inq; uino pondere æquali, hoc eſt ij. Drachmarum pota, non ſolum

uenenum

uenenum pellit,ſed & alui profluuia cohibet,uentrisq́; tormina tam in mulieribus quam in uiris ſedat, & ut paucis omnia comprehendam, uiribus Parthenio minime cedit.

EXTRINSECVS.

Herba hæc deſeſſibus & balneis ſudatorijs adhibita, menſes cit, doloresq́; ex eorum retentione ortos plane tollit.

Eadem tuſa,ac emplaſtri modo impoſita,duritias,tumores,aliasq́; id genus affectiones,quocunq; loco ortæ fuerint,diſcutit.

De Conyza,Germanis Dürrwurtz/ *&* Pſyllio. CAP. LIIII.

MVLTI EX NOSTRIS SCRIPTORIBVS INGENTIA uolumina de Balſamo, ligno Paradiſi,Amomo,Nardis,alijsq́; peregrinis, ac exteris radicibus herbisq́;, quas uix unquam ſiccatas in officinis uidere,conſcripſerunt. Sed qui nobiliſſimarum Stirpium quæ in Germania noſtra fœliciter proueniunt,quæq́; ita paſſim obuię ſunt, ut pedibus illas conculcemus,illarum inquam hiſtoriam qui deſcribendam ſuſciperet,nemo eſt, ſcilicet officio ſuo probe ſe functos exiſtimant magni Doctores,ſi in Scholis & ſcriptis ſuis,quo nomine quæq; herba apud hunc & illum authorem, ex ueteribus, qui & ipſi nonnunquam dormitarunt, appellata ſit, inueſtigarunt. Hinc uero quam peregrinarum rerum, quarum nec notitiam, nec copiam habemus, omnes ſtudioſi ſimus, liquido apparet. Qui fit ut præſtatiſſimas Dei opt. max. creaturas, quæ affatim apud nos,ex ſingulari Dei beneuolentia, luxuriant, tanquam ſuperfluas & inutiles contemnamus. Id quod cum in alijs ſtirpibus,tum uero hac in Conyza maxime uſu uenit. Tametſi non prorſus ea incognita ſit, pręſertim uero aniculis, quæ non raro cognitione ſimplicium doctiſſimos quoſq; (ut ſibi quidem uidentur) Magiſtros ſuperant. Solent enim illam die Aſſumptionis Marię,ut uulgo uocant,colligere,ſuisq́; ſagminibus,& quas uocant Verbenis adiungere,ac cõſecrare,aduerſus Diaboli pręſtigias,tẽpeſtatumq́; iniurias,ſibi perſuadentes ijs locis tonitrua,grandinesq́; minime nocere poſſe, in quibus Conyza ſeruetur. Sed relictis his ſuperſtitionibus, ad hiſtoriã Conyzę tranſeamus. Ea in duo diuellitur genera, quæ ambo in locis humectis ac graminoſis, cuiuſmodi ſunt margines fluuiorum,paludibus ſole exiccatis, humidioribus pratis, & ad nonnullas ſæpes naſcuntur. *Conizæ duo genera.*

Conyza. *squarrosa* *linn*

Dürrwurtz.

Conyza maior.

Quod in his maximum eſt nonnunquam in caulem ſeſquicubitalem aſſurgit, criſpis lanuginoſis & anguſtis folijs, Salici aut Mentaſtro quod Germani Katzenbalſam uocant, non multum diſſimilibus, ab imis uſq; ad ſummas eius partes ueſtitum. In faſtigijs caulium flores radiati, lutei aut raui coloris, emicant, qui ubi præmaturi fuerint, & ad interitum iam inclinauerint, in pappos euaneſcunt non aliter quam Senetionis aut Scariolæ, Atq; hoc illius ſemen eſt, vagum & inſtabile quod nullo loco cõſtans manet.

Conyza minor.

Minor uero Conyza frutex eſt ſurculoſus, inſtar arbuſculæ ramoſq; haud temere dodrantalem proceritatem excedens, radice recta, breui, nec multis fibris capillata, folijs nigricãtibus, hirſutis, modice ſerratis ſicut Senetio. Flores gerit ſimiliter rotundos ſed non radiatos, pullo ferè colore prędiros, forma à Tanaceti flore non multum diffidentes. Qui cum maturuere ſemen ſpargunt, ſicut & Tanacetum. Porro utraq; Conyza eundem fere cum Mentha aquatica habet odorem, ſed grauiorem & uiroſum ac ſylueſtrem. Flos utriuſq; Auguſto menſe reperitur, qui & inter illas diſcrimen ſtatuit, ita ut primam, marem, ſecundam autem (qua de Theo-

Pſyllium.
Flöhkraut.

Theophraſtus libro vi. de plant.hiſto.)fœmellam eſſe exiſtimem.

Sed & medium quoddã Conyzæ genus extat, q̃d ſubſtantia ſua alteram excedit magnitudine, rurſus primo magis exiguum eſt, cæterum folijs & floribus utriq; conſimilis, niſi quod teterrimi eſt odoris, maximeq́; faſtidiendi. 5. *Conyza media.*

Quod ad Pulicariam attinet, qua hodie utuntur officinæ, paucis quædam in medium adferemus. 4. ψύλλιον. *Pulicaria.* Plantatur illa hodie in hortis apud nos Germanos, ac ubi primum Maio menſe è terra erumpit, binis aut ternis acutis graminibus cõſpiciendam ſe prębet, non aliter atq; Coronopus, at folijs maioribus, hirſutioribus, magisq́; ad canum colorẽ uergentibus, quę indies maiori in copia è radice terete rectaq́; enaſcuntur. Sub menſem autem Iuniũ caules tenues, multis geniculis diſtincti, perq́; ambitũ plurimis acutis, ac aſperis ueluti graminibus ueſtiti, exiliunt, ijq; in uertice capitula rotũda ac incana gerũt, quę Iulio et Auguſto mẽſibus, ueluti minor Lanceolata Plantago florere incipiunt. Aduentante Autumno ſemine maturo prægnat, forma pulices referente. Herba eius recens, admodum amara & acris eſt, id quod paulo poſtquam guſtaueris, deprehendes.

NOMENCLATVRAE.

Quis uero in turba Herbariorum, quo nomine hæ plantæ, quas uulgus in agro Spirenſi, uernacula lingua Dürrwurtz/ oder Donderwurtz appellat, in Dioſcoride nominatæ ſint, indicabit? Sed ne nomine prorſus careant, afferam ego in medium, quid mihi uideatur. Quiſquis itaq; has ipſas plantas cognitas habuerit, is conferat eas deſcriptioni Conyzæ, quæ apud Dioſcoridem lib. iij. cap. cxxvij. extat, quod cum fecerit, luce clarius (niſi inuidia iudicium, uiſumq; impedierit) uidebit, commemoratos frutices cum illa pulcherrime per omnia conuenire, niſi quod de uiribus illarum nihil dum nobis conſtat. Sint itaque Conyzæ nec ne, mihi tamen Conyzæ erunt tantiſper dum commodius nomen aliquis demonſtret. Ad quid uero adhiberi poſſint progreſſu temporis addiſcemus. Conyza, quæ mea eſt Pulicaria (Germanice Flöhkraut) quam Plinius lib. xix. cap. viij. iniuria Cunilam uocat, nam quo illa pertineat appellatio ſupra capite. xiij. docuimus, Dioſcoride teſte, quibuſdam Cinozematitis, alijs Danais, alijs Tanachion, aliquibus Phycos, alijs Iſchys, alijs Dinoſmos, magis Brephoctonos, quibuſdam Anubias, nonnullis Hedemias, Ægyptijs Ceti, Romanis Intybũ, aut militaris, aut Deliarium, aut Febrifuga, alijs Phragmoſa, alijs Muſteros, alijs Piſſa nuncupatur. Atq; hæc ſunt nomina maioris Conyzæ nam minor Dioſco. πάνιον, καὶ λιβανωτὶς dicitur. Atqui Libanotidis uox Roſmarino quoque tribuitur, uide Dioſcoridem lib. iij. cap. lxxix. & lxxx.

Κόνυζα.

Intybi uox Endiuiæ Cichoreæq; aſcribitur Dioſco. lib. 2. cap. 121. Febrifugæ etiam appellatio ad Matricariam & Centaurium uulgare pertinet.

Poſtrema deniq; Germanis ſeminis ratione, Flöhkraut/ & Pſylienkraut, Latinis Pulicaria, Herba pulicaris, Græcis ψύλλιον, appellatur. Pſyllium Dioſcoride teſte, aliqui Cataphyſin, alij Cynocephalion, alij Chryſtalion, alij Cynonyam, alij Pſyllerin, alij Sicelioticon, Siculi Conidim, Romani herbam pulicarem, aut Silbacium. Aphri Vargungum nominant. Serapio cap. ccxx. Bazarachatona, Auerrhoes uero cap. xlij. Beſcarcoton uocauit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Conyzæ omnes calidã ſiccamq; temperiem obtinent. Pſyllion maxime aũt ſemen medium quiddam inter humiditatem & ſiccitatem obtinet, ad refrigeratoriam tamen facultatem uergens. Herba teſtante id Meſue, cui ego aſſentior amariſſima, calida, uenenoſa, ac nocentiſſima deprehenditur, quare abiecta illa ſemine tantum uti ſolemus.

INTRINSECVS.

Conyzæ binæ priores cum floribus uino decoctæ, ac calidæ potæ, men

ſes

ſes ſuppreſſos, fœtus mortuos & ſecundinas efficaciter trahunt. Videant interea, qui hoc medicamine uti inſtituunt, ne quid aliud Chriſtiano & pio homine indignum hac herba efficere conentur.

Eodem modo uſurpatæ efficaces ſunt ad ſtillicidium urinæ & Stranguriam, morbum regium ualenter diſcutiunt, quare iecori eiusq́; obſtructionibus utiliſſimæ cenſendæ ſunt.

Conyzæ aceto decoctæ, ac ſumptæ, excitãt eos qui morbo comitiali conciderunt.

Pſyllij ſemen tuſum, ac aliquandiu aqua maceratum, tumq́; bibitum, eroſiones internorum uiſcerum ſanat, dyſenterias, aliaq́; id genus alui profluuia à medicamentis immodice calefacientibus, quale eſt Scammoniũ, (ſolent enim ſæpenumero immites & inepti medici huiuſmodi negotium ægris faceſſere) profecta cohibet.

EXTRINSECVS.

Suffitu, ſubſtratuq́; Conyza ſerpẽtes fugat, culices abigit, et pulices necat.

Stulta anicularum ſuperſtitio credit eo ſuffitu præſtigias diaboli, lemureſq́; expelli, neq́; fulmine feriri eam domum in qua Conyzæ ſeruentur.

Herba recens tuſa, & cataplaſmatis inſtar impoſita uenenum ſerpentium plagis extrahit, aliaq́; uulnera morſu uel ferro inflicta perſanat. Pari ratione fronti adalligata Conyza, maxime minima, Phreniticis medetur.

Pſyllij autem ſemen tuſum, inq́; aqua roſacea per noctem maceratum, in glutinoſum uiſcum abit, qui illitu linguæ exulcerationes, & inflammationes tollit ualenter.

Prodeſt id remedium & ijs qui capitis doloribus calidis tentantur, ſi lineis panniculis fronti eorum alligetur.

Pſyllij ſemen tuſum, roſaceaq́; aqua, aceto uel uino uulgari temperatũ ac emplaſtri modo impoſitum, parotidas diſcutit, luxata item membra, eo modo uſurpata in integrum reſtituit. Enterocelis infantium, & umbilico prominenti ex aceto illitum medetur, ita tamen ut poſtea ligamentis affectę partes coherceantur. Breuiter Pſyllij ſemen præſtantiſſimum eſt remedium aduerſus calores immodicos, ignes ſacros, & maligna uulnera, ſi emplaſtri modo ut diximus illis imponatur.

De Elenio. Cap. LV.

PLVRIMOS SANE RADIATOS FLORES È STIRPIbus, natura miraculis plena progignit, quorum nonnullos hactenus explicauimus, reliquorum deinceps hiſtoriã proſecuturi. Sed dum, quam ex ijs plantis nunc in manus ſumerẽ, circumſpicio, comode

Elenion.

Alant wurtzel.

ſeſe Enula campana (ut uulgo uocant) offert, inter ſtellatas herbas, non ſolum magnitudiñe, ſed & elegantia facile princeps. Atq; hanc eam eſſe radicem quidam putarunt, quam Mercurium Vlyſſi aduerſus ueneficia Circes, demon-

demonſtraſſe, Homerus teſtatur. Atqui ex uerbis Homeri, quę ſubijciemus & ex deſcriptione Elenij, ueritas ipſa facile elucebit. Sic igitur ſcribit Homerus decimo Odyſſeæ libro,

Ὣς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον ἀργειφόντης
Ἐκ γαίης ἐρύσας καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξε
Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι. θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Hoc eſt,

Sic dicens dedit herbam Mercurius
Ex terra euellens, & mihi genus ipſius oſtendit.
Radix quidem nigra erat, lacti uero ſimilis flos.
Moly quidem ipſam uocant Dei, difficile autem effodere
Viris mortalibus: Dij autem omnia poſſunt.

Hactenus Homerus. Nunc & deſcriptionem proponemus, initium à radice (nam omnis Enulę facultas, meo quidem iudicio, in radice poſita eſt, quando herba, caulis, flores & ſemen, odore plane deſtituta ſint) facientes. Ea ſiquidem cum fuerit tres aut quatuor annos nata, nouas propagines emittit ex ſe, & adminus ſingulis annis, ſingulos gemmantes oculos protrudit, qui ſi exciſi alio transferantur in altum excreſcunt, inſtar Raphani maioris, qui & ipſe eadem ratione plantari conſueuit. Colore pullo, aut eodem omnino, quo humus illius natalis, prędita eſt foris, intus uero perpetuo candida. Obſeruatum eſt mures hyeme eſitando radicem hanc excauare, uel famis coercendæ, aut medicinæ inde petendæ gratia, qui ſi cor radicis læſerint, caulem quidem proferet, ſed nullo flore comantem, atq; hæc eſt cauſa quare Enula raro flore ſuo ornata appareat. Proinde in fine Aprilis menſis ex gemmantibus quos diximus radicis oculis folia acuta cinerei coloris prorumpunt, quæ ſi auctiora euaſerint, magnitudine & forma, Verbaſcum maius imitantur: Quod ſi radix primaria à muribus & uermibus non fuerit excauata ut diximus, Maio menſe in caulem & teretem, & bene altum aſſurgit (nam quandoq; tres cubitos altitudine æquat) adnatis circumquaq; per interuallum folijs, latioribus quidem & longis ijs quæ prope terram naſcuntur, magis uero exiguis anguſtioribus, & acutioribus, his qui ſuperiores caulis partes occupant. Porro ita adhęrent cauli folia, ut per illa quodammodo quaſi per foramina protrahi uideatur, eoq; nomine aquam retinere poſſit illa capacitas, ueluti & Carduus fullonum. In cacumine cauliũ flores magni radiati, aureo colore fulgentes emicant, magnitudine florem, quem uocant S. Iohannis, uel Buphthalmum, de quibus ſupra xlv. & xlvij. capitibus, ſuperantem. Vbi autem defloruerit Elenium in uertice

Tempus.

Forma.

caulium

caulium capitula quædam capillata,ſeminis(quod Cardui fullonum ſimile eſt)receptacula,uſq; ad Autumnum permanent, vnde Elenium plantari poteſt ex iſto ſemine,nõ minus quam ex oculis à radice deciſis,utranq; enim rationem ſucceſſum habere experientia ipſe didici. Poſtremo quod ad locũ natalem Elenij attinet, naſcitur illud fere quouis ſolo, maxime autem illo, quod limi plurimum habet,cuiuſmodi multi ſunt horti limoſi. Prouenit itaq; ſponte ſua incultis collibus,pratis,ſenticetis in Alſatia,ad montem ut uocant Pharetratum,alias Concordiæ,apud Mediomatrices in pratis aridis,& hortis pomiferis.

NOMENCLATVRAE.

Quam uulgus Enulam Campanam hodie uocat, ego aliquando Panacis & Chironij nominibus appellandam ſuſpicabar,quam ſuſpitionem Apuleius cap.xcvi,quo loco Ennulam ita nominat, mihi pariebat. Verum enimuero ſi radicem Inulæ,formam eius, odorem ſaporisq; acrimoniam, colorem deniq; & uires deſcriptioni Elenij quæ apud Dioſcoridem lib.i.capite xxvij extat,diligenter & cum iudicio conferas,certiſſimo deprehendes illam uerum eſſe Elenium,quod ille aliquos Symphyton,alios Perſicam,alios Medicam,alios Oreſtium,alios Nectarion,alios Clegniam,alios Idæam baton,uel Phlomum Idæam,Latinos terminalium,aut Enulam Campanã Ægyptios Lenen nuncupare tradit. Apuleius Panacen Chironion,Panacen Centaurion,& Inulam Campanam uocat. Serapio Iaſim,& Zinziber de Sem. Auerrhoes Alſaran. Laurentius Phriſius præter alia nomina,Hebraicum addit אלנא Elna,quod mihi literis inuerſis rectius אנלא Enula ſcribi poſſe uidetur. Quam autem nihil certi habeant nomenclaturæ non ſolũ Apulei,qui tres plantas Enulæ ſiue Inulæ nomine appellauit,ut teſtãtur illius v.lix.xcvi. capita: uerum etiam Dioſcoridis,inde exiſtimare licet, quod illæ ſubinde alijs herbis ab eodem authore attribuantur. De Verbaſco namq; quod Phlomos alias dicitur,lib.iiij.cap. xcix proprium caput ſcribit. Tres item ſtirpes nomine Perſicæ ipſemet uocat, uide lib.i. capi. xxvij cxlvi.cl. Quatuor etiam Symphyta in illo authore reperias,uidelicet, libro i.cap.xxvij.lib.iij.cap.v.lib.iiij.cap.x. & xi. Quid quod tres ille Medicas herbas deſcripſit,quarum una hoc loco,reliquæ duæ,lib.ij.cap. cxxxvi & lib.iiij.cap.xx inueniuntur? Idem iudicium eſt de Idæa,quæ apud eundẽ tribus quoq; locis extat,uidelicet lib.i.cap.xxvij.lib.iiij.cap.xxxxij & cap. xxxvi. Sed relictis his ad explicationem uirium & Temperamenti properemus,ſi unum hoc monuerimus,non ſolum hoc loco Dioſcoridem Helenion Nectaream(quæ uox à Nectare deriuatur) radicem appellare, ſed & uinum ex illo confectum Nectarites ab eo dici lib.v.cap. xxxx. De uino uero Nectarite qui plura cognoſcere deſiderat,legat quæ Plinius lib.xiiij cap. xvi. annotauit.

ἑλένιον.

Apul.cap.95. Serapio cap:328.

Centaurij uox cui ſtirpi proprie competat ſupra cap.42 docuimus.

Virco

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Radix huius plantæ duntaxat hodie in uſu eſt, folia & reliquæ partes raro uſurpantur. Eſt autem illa calidæ & humidæ temperaturæ, quemadmodum ex Galeno Serapio demonſtrat, poteſtq́ꝫ utriſq; corporis partibus adhiberi.

INTRINSECVS.

Radix Elenij Aſtmaticis, orthopnoicis, & tuſſientibus prodeſt, necnon his qui frigiditate ſtomachi laborant.

Vinum quod in Autumno impoſitis Elenij radicibus deferbuerit potum continuo, ſuſpirioſis conducit apprime, necnon ſanguinem excreantibus, facit & aduerſus tuſſim, pleuriticumq; morbum. Calculum, uenenum, & menſes trahit. Eaſdem facultates obtinet aqua ex ijs radicibus diſtillata, quæ & peculiariter ſtomacho male concoquenti confert.

Radix Elenij cum recens adhuc eſt, Saccharo condiri poteſt, quemadmodum Gingiber, & calamus aromaticus.

Sicq; illa deſiccata, & in puluerem redacta, Saccharo uel melle miſceatur, ut ita fiat Eclegma, quod uulgo Lohoch (uoce nimirum ab Hebręis, quibus לחך Lachach lingere eſt, deducta) uocant, benedictam præſtat medicinam aduerſus ſuſpiria, & lentam tuſſim. Hoc namq; Eclegmate craſſi & uiſcoſi thoracis humores inciduntur, & excreabiles fiunt. Eodem remedio internæ exulcerationes & abſceſſus pulmonis, matricis, aliorumq́ꝫ uiſcerū, (ſic uſurpato) perſanantur.

EXTRINSECVS.

Cataplaſma ex Elenij uiridi radice confectum & impoſitum, ſerpentium canumq́ꝫ morſibus uenenatis medetur. Quin tumores & inflammationes locorum muliebrium & genitalium detumeſcere facit.

Folia Elenij ex uino decocta, utiliter membris dolentibus, præcipue uero Iſchiadicis illinuntur, uel imponuntur.

De Gentiana. Cap. LVI.

NON EST HODIE IN GERMANIA NOSTRA NOTIOR uel uſitatior radix, ipſa Gentiana, ſiquidem non tantum Chirurgi, in ſtrictis cauiſq́ꝫ uulneribus dilatādis, illa uti conſueuerunt,

Gentiana. *Luteum*

Entian.

uerum etiam nullam commodiorem Theriacam, & Stomachi medicinam, nouit uulgus, quam Gentianam. Quicquid enim interiorum & ſtomachi affectionum ſenſerint, ſtatim ad Gentianã, Gingiber et Calamum odratũ tanquã ſacrã anchoram confugientes, remediũ ſibi ipſis afferũt, ſoletq́ſæpenumero hæc, licet rudis & uulgaris medicina illis efficacius opitulari, quam ſi uel omnia pharmaca officinarum, & omnes etiam pilulas Arabicas deuoraſſent. Atqui amabo te, quid obſtare poſſet, quo minus præſens auxilium Gentiana, & id genus ſimplicia præſtarent: poſtquã Deus Opt. Max. benigniſſimus, & almus creator, cuique terræ, non ſolum quæ ad uictum, ſed & quæ ad ualetudinem tuendam pertinent, liberaliſſime donauerit? Neq; autem tantum in Germania tam animantibus brutis, quam hominibus etiam, quorũ nonnulli eam, adiunctis lauri baccis & alijs quibuſdam radicibus, melle conditam, pro Theriaca uendunt, utiliter uſurpatur, ideoq; merito commendatur, ſed etiam apud alias nationes, & à ueteribus cognita ac magno loco habita fuit ſemper. Nam & Serapio teſtatur, ſe nihil præſtantius aduerſus rabidi canis uenenoſos morſus, expertum eſſe.

eſſe,Gentiana. Cum itaqꝫ tantarum ſit uirium,& à ueteribus mirifice commendata(quibus & hoc accedit,quod uiliori precio, quam Rhabarbarum, quæ & ipſa nobiliſſima eſt radix,cōparari poſſit)merito à nobis amari debet,præſertim cogitantibus,eam nos è clementiſſima patris noſtri cœleſtis manu accepiſſe.

1. *Gentianæ prima ſpecies.*

Sed ut ad deſcriptionem Gentianæ tandem ueniamus,naſcitur illa in altiſſimis montium iugis,præſertim uero Herciniæ ſyluæ,necnon in umbroſis interdum uallibus,inter Filices. Radicem in terram rectà defigit, prælongam,teretem,foris pullam,intus uero luteam,guſtu amaram, non aliter atqꝫ Centaurium minus. Folia eius quæ primo exortu iuxta radicem erumpunt,humiqꝫ ſtrata iacent,ad formam foliorum Plantaginis latæ, ſeu iuglandis accedunt. Caulem habet teretem & concauum, folijs exiguis, & parum ſerratis ueſtitum, qui uiri proceritatem quandoqꝫ æquat. Sub Iulium menſem luteum Gentianæ florem areſcere uidi, quod in Linaria quoqꝫ contingit,deinceps uero excuſſo flore,ſemen exiguum,tenue & latū, uiolæ luteæ ſemini haud abſimile,quod in caliculis ſeu uaſculis quibuſdam claudebatur,reperi.

2. *Gentianæ ſecunda ſpecies.*

In alpibus uero Heluetiorum altiſſimis duo alia proueniunt Gentianæ genera,quæ ambo iam commemorata multo magis exigua ſunt. Alterum ex his Gentianam quam deſcripſimus uulgarem,per omnia refert, excepto flore,qui ſubcæruleus illi eſt,& guſtu quem amariorem habet,quo nomine in medicina efficacior proculdubio fuerit.

3. *Gentianæ ſpecies tertia.*

Alterum longā,& admodum amaram radicem profert, ex qua tenues, teretesqꝫ coliculi exiliunt,ab imo uſqꝫ ad ſummum uiridibus,læuibus, acutis & anguſtis,ijſqꝫ binis ſemper,& è regione ſe mutuo aſpicientibus,folijs ueſtiti,in quorum uertice campanulæ quædam oblongæ cæruleæ, aliquanto minores,ijs,quas Herbam uenti(de qua infrà cap.cxxxvij) gerere uidemus,proinde tota hæc planta amara eſt guſtu. Atqꝫ has binas Gentianas D.Conradus Geſnerus è Tiguro ad me tranſmiſit.

4.

Poſtrema huius generis planta,quæ Germanice Bitter wurtzel appellatur,guſtu amara eſt,herba & flore Cruciatę,Germanis Modelgeer/(de qua infra cap.lxxxiiij.) per omnia fere ſimili. At folia illius humi ſparſa iacent, inter quæ,è radice ſtatim flos cæruleus,digitum longus emergit, intus diuerſicolor, ueluti Iris cœleſtis. Naſcitur autem hæc Gentiana in altiſſimis ſolum alpibus,quales in Diocœſi Curienſi ſunt, nam in eo tractu prope Cœnobium Germanis Pfeffers appellatum,quo loco Thermę ſunt decantatiſſimæ,primum mihi ſeſe obtulit.

NOMENCLATVRAE.

Gentianam à rege Illiriæ Gentio,inuentore ipſius primo,nomen ſuum

traxiſſe,

Plin.lib.25. cap.7. Dioſco.lib.3. cap.3. γεντιανή. De Centaurij, Chironij, et Narcæ appellationibus, ſuo loco diximus.

traxiſſe, & Plinius & Dioſcorides teſtati ſunt. Alias & Baſilica dicitur, ut ſcripſit Serapio cap. ccliij. Gentianam Dioſcorides quoſdam & Centauriam radicem, alios Aloen Gallicam, alios Narcen, alios Chironion, Dardanos aloitin, Romanos genus aut Cicendiam, alios Ciminalem uocare tradit. Germanis Gentian/Entian dicitur, & quibuſdã Bitterwurtz/ quamuis ea ſit alia quædam planta, radice tenui exigua & capillata apprime faciens ad febres putridas ex Stomacho ortum habentes, ea in alpibus Heluetiæ reperitur, præſertim ijs in quibus Cœnobium Einſydlen uocatum, ſitũ eſt. Atq; hæc una cum ſecundo (quod aiunt ueram eſſe Gentianam minorem) & tertio quod poſuimus generibus, ab incolis loci illius Entian dicuntur. Vulgaris Gentiana eiſdem Verlacham uocatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Gentiana Germanorum Theriaca eſt, calidæ, ſiccæq; temperaturæ, utilis non tantum hominibus, ſed & iumentis, intro ſumpta, & foris adhibita.

INTRINSECVS.

Gentianæ deſiccata radix contuſa, ac in puluerem redacta, ſæpiusq; cribrata, una drachma, admixta myrrha & cancri fluuiatilis in cineres redacti æquis portionibus, hoc eſt, duabus drachmis, uino pota per quatuor ex ordine continuos dies, ijs efficaciter medetur, qui morſu rabidi canis læſi fuerint. Præter iam indicatam medelam, danda eſt opera ut uulnera aperta maneant, erunt & lauanda aceto, uel aqua ſalſa, ac uenenum etiam cucurbitulis impoſitis extrahendum. Nonnulli eiuſmodi uulnera ferro candenti adurunt.

Radix Gentianæ in puluerem redacta, duabus drachmis, cum Pipere & folijs Rutæ deſiccatæ, contra morſus ſerpentium, aliorumq; uenenatorum animalium præſeruat & auxiliatur.

Hepaticis & Stomachicis, qui cibum ſumptum retinere non ualent, Gentianæ radicis puluis è uino potanda exhiberi debet, quod qui fecerit, auxilium præſens ſentiet.

Extracti ſucci radicis Gentianæ recentis drachma, laterum doloribus, rupturis internis prodeſt, ſanguinem concretum diſſoluit, in ijs qui ex alto deturbati fuerint.

Peſſarium, ut uocant, è radice Gentianę ſicca factum, & ſubditum, Secundinam trahit, mortuos partus eijcit.

EXTRINSECVS.

Succus radicis Gentianæ uulnera ſanat, & ulceribus cuniculatim depaſcentibus

ſcentibus medetur illitu,& ſi cum eo mundificentur. Linteolis impoſitus, oculorum inflammationes tollit.

Idem & illitu uitiligines & uitia cutis emendat,emaculatq́.

Succi extrahendi ratio apud Dioſcoridem extat, cuius uerba ſubſcribemus. Contuſa radix(inquit) quinq; diebus in aqua maceratur,poſtea in eadem tantiſper decoquitur,dum extent radices: &ubi refrixit aqua,linteo ex colatur,mox diſcoquitur, dum mellis craſſamentum contrahat, picatoq; uaſe repoſitus ſeruatur.

De Ariſtolochia longa. Cap. LVII.

QVAM NVNC TRACTAMVS PLANTAM, GERMAnis Oſterlucey, nomenclatura proculdubio ab Ariſtolochiæ uoce tracta, dicitur. Atq; hæc ea eſt quæ Dioſcoridi lib. iij cap. iiij. Maſcula & Dactylitis appellatur. Quanquam autem uerborum Dioſcoridis conſequentia ad fœmellam potius quam ad maſculam ſpectare uideatur,tamen lectio ſeriesq́; uerborum genuina,& deprauata,& immutata hoc loco mihi omnino uidetur. Quare quod ad me quidem attinet, ſic ego meum in poſterum legam Dioſcoridem.

Ariſtolochiæ genera ſunt duo,longum & rotundum,quod fœminam uocant. Longa quæ & maſcula & dactylitis dicitur, folia Hederæ habet,cum acrimonia odorata,tenera & modice rotunda,pluribus ab una radice erumpentibus germinibus. Viticulæ illi longæ ſunt,flores in candido pallidi,pileolis ſimiles,in quibus quod rubet graui odore ſentitur. Alterum uero Ariſtolochiæ genus,quod à figura mali Melocarpon,alijs Teuxinon, fœmina eſt: hanc Romani herbam Ariſtolochiam uocant. Maſcula longiora habet folia,quam rotunda, ramulosq́; tenues, dodrantali longitudine,flores fert candidos grauiter odoratos, Pyro non diſsimiles. Rotundæ Ariſtolochiæ radix,in globum Rapi rotundatur. Longæ uero craſsitudine digitali eſt,longitudine dodrantali, & aliquando maior. Buxeus utriq; intus color eſt, guſtu amaræ ſunt, & uiroſo odore. Et reliqua.

Ex uerſione Marcelli Vergilij hæc deſumpta ſunt.

Ariſtolochia longa.

Oſterlucey.

Quod ſi hoc pacto, ut oſtendimus, Dioſcoridē legamus, controuerſia quæ hoc loco ſuboritur, componi poterit. Quod enim de longa Ariſtolochia apud illum dicitur, non de uulgari noſtra, ſed de ea quæ Oſterlucey Germanis uocitatur, neceſſe eſt ut intelligamus. Illa enim intus luteum habet colorem, grauiter odorata, digitum craſſa, dodrantali longitudine. De una item radice multa exurgunt germina. Folia habet tenuia modice rotunda, uti Hederæ, flore ex candido pallente, & oblongo, inſtar pileoli acuti, aut Pyri, qui in baccas demum rotundas abit. Et ut paucis abſoluam, tota illa planta grauiſſime odorata eſt, q̄d idē de noſtra Oſterluceyen/ ſeu Ariſtolochia longa, quam uere dicatur, neminem dubitare exiſtimo, qui illam uel ſemel uiderit. De rotunda Ariſtolochia, ſecundo libro cap. lxxvij. diſſeremus.

NOMENCLATVRAE

Ariſtolochiæ lōgę (nam de rotunda tam uera quam uulgari ſuo dicetur loco) nomenclaturę ſupra fere explicatæ ſunt, quare nō eſt opus ut hoc loco prolixiores ſimus: perſtringemus igitur breuibus uulgatas eius appellationes. Dicitur illa Græcis

Ἀριστο-

Ἀριστολοχία μακρὰ ἄῤῥην, & δακτυλῖτις, Latinis Ariſtolochia longa, maſcula, & Dactylitis, Germanis Oſterlucey/ Biberwurtz/ & Hynſchkraut. Sed de poſtrema hac Germanica uoce capite xciiij. ſecundi libri agemus fuſius.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ariſtolochia longa ex ordine calefacientium & exiccantium eſt. Mulieribus inprimis confert, ad eroſiones & ſuppurationes uuluarum, deinde et ad maligna putrida, ac fluentia ulcera utiliſſima.

INTRINSECVS.

Ariſtolochia longa cum Pipere & Myrrha uino cocta & pota, a partu purgat mulieres, omniaq́ue onera matricis expellit. Quare operæprecium cenſeo, ut omnes puerperæ radice eius utantur in potu, quominus de purgatione dubitare queant.

Radix per ſe uino decocta & pota, conuulſis, ruptis, pulmonum, lateris, iocinoris & matricis uitijs medetur, & quaſuis a pituita & cholera ortas humiditates prauas expellit.

EXTRINSECVS.

Ariſtolochia longa in peſſo ſubdita, menſes ciet.

Vinum in quo illa decocta fuerit, mundificat ulcera putrida & ſordida, præſertim genitalium, ſi ex illa decoctione colluantur, quod ut fœlicius exequantur, radicem in puluerem redactam inſpergere oportet.

Idem uinum admixto modico mellis, calidum auribus inditum, parotidas earum ſanat, doloremq́ue mitigat.

Radix Ariſtolochiæ longæ in puluerem tenuiſſimum redacta, adiecta radice Iridis, æquali pondere, melle temperata, ac inſtar emplaſtri impoſita, carnem generat, uel ut alias dicitur, Sarcoticum eſt, ita tamen ut uulnera prius purgentur & colluantur decoctione herbæ ipſius.

Eadem recens tuſa, & impoſita, aculeos, ſpicula, ſurculos, aliaq́ue id genus extrahit, uulneraq́ue ad ſuppurationem & ſanationem perducit.

Breuiter Ariſtolochia longa & rotunda quibuſuis fluentibus & ſordidis ulceribus hominnm & iumentorum apprime conducit, quo nomine hodie frequenter ab equarijs medicis in medendis equorum uitijs uſurpatur.

De Hirundinaria. Cap. LVIII.

Schwalbenwurtz.

*H*IRVNDINARIA caule & folio Ariſtolochiam longam per omnia refert, radice tantum odorata. Naſcitur in altis, arenoſisq; montibus & ſyluis, in nonnullis etiam rupibus, inprimis uero incultis ac deſertis locis, Hercynia ſcilicet ſylua, ad Moſellam, et in Vuaſgoia. Radicem habet multis capillamentis fibratam, frequentibus radiculis adnatis contortam & implicatam, inſtar Hellebori nigri, adeoq; interdũ ponderoſam, ut decem libras æquet, cuiuſmodi à me iam olim in ſylua, quã Germani den Ydar uocãt, prope arcem Bireckenfeldt reperta eſt. Radix hæc raro in hyeme moritur, mulieribus ad menſium prouocationem magna efficacia in defeſſionibus ſemper uſurpata. Ex illa frequentes etiam palmites cubitales, non ſecus atq; in Ariſtolochia longa, exiliunt, folijs teneris, ſolidis, & modice & in longum rotundis, quemadmodum Hedera, quæ arboribus adhęreſcit, ſed magis acuminatis ueſtita. In quorum cacuminibus Iunio menſe exigui

floſculi ex candido palleſcentes emicant,quibus decidentibus ſuccedunt acutæ & oblongæ ſiliquæ ciconiæ roſtrum imitantes, intus candida lana, & lato ſemine Gentianæ ſimili refertæ,quæ ſi ad maturitatem ſuam peruenerint, & apertæ hiauerint,lanuginoſum, & quaſi pinnatum ſemen protinus in auras euaneſcit.

NOMENCLATVRAE.

Hirundinaria Latinis, Schwalbenwurtz Germanis, haud dubie inde nomen ſuum ſortita eſt,quod acutæ & apertæ eius ſiliquæ,cum candida lanugine uolanti hirundini ferme ſimiles ſunt. Inde ergo Hirundinaria radix dicta uidetur,quamuis ea ipſa appellatio ad Chelidonium minus(quo de cap. xxxv.ſupra egimus)potius ſit referenda. Quo nomine ueteribus ſit appellata nondum ſatis conſtat,ego tamen,ſi omnino ſit pronuncianda ſententia, non inepte nos facturos exiſtimo,ſi Aſclepiada eam nominemus, quam Plinius lib.xxv. cap.v.& Dioſcorides lib. iij. cap. xcvij. hiſce nominibus deſcripſere ἀσκληπιάς,κισσίον,id eſt, Hederula, κισσόφυλλον,id eſt, Hederæ folium,propter foliorum,quam cum Hedera habent,ſimilitudinem.Quanquam poſtremæ duæ uoces ad Hederam proprie ſpectent,uide Dioſcoridē lib.ij.ca.clxxi.Aſclepias Theophraſto Pelecinus dicitur, quod nomen alijs quoque plantis attribuitur à Dioſcoride lib.iij.cap.cxxxvij. & lib.iiij. capite clvi. Quod ſi itaque Hirundinaria Aſclepias ſit (ſicut minime dubito) eximium illa certe inuentorem habuit,Æſculapium nimirum,eum, qui apud ueteres propter medicinam à ſe in artem redactam, in numero deorum habitus fuit,quemadmodum Cornelius Celſus in prologo, & Plinius libro xxvi. cap.iij.teſtantur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Eaſdem plane facultates Hirundinaria obtinet, quas Ariſtolochia longa.Radix illius utiliſſima eſt,euocandis menſibus mulierum. Poteſt uero intro ſumi,& foris quoque tuto adhiberi.

INTRINSECVS.

Radices Aſclepiadis in uino decoctæ, & potæ,ſubueniunt torminibus. Arcet & hæc potio uenenum, ne cor petat, in ijs præcipue qui rabioſi canis,aliorumuè uenenatorum animalium morſu infeſtati fuerint.

Hæc radix pondere ſemilibræ,per noctem in uino macerata, & deinde uſque ad tertias decocta,mane ieiuno ſtomacho calida pota, ſudore interim prouocato,mirifice expellit aquam intercutem,adeo ut illa per pedum plan

tas erumpat. Eſtq; hoc ſingulare experimentum.

EXTRINSECVS.

Radix Aſclepiadis in deſeſſionibus mulieribus utilis eſt, matricis enim dolores iuuat, & menſes euocat.

Herba cum floribus tuſa, mammis tumentibus cataplaſmatis inſtar impoſita, tumorem deprimit. Puluis ex herba & radice ſordidis ac putridis ulceribus medetur, non ſecus atq; Ariſtolochia: poteſtq; hæc illius loco uſurpari, & uiciſſim illa uices huius obire, ſi alterutra deſit.

De Salicaria. Cap. LIX.

SALICARIAE DVO EXTANT GENERA. PRIMVM quidem flore luteo, ſeu aureo, ſed prorſus inodorato, in faſtigio caulis emicante, folijs Hirundinariæ, ijsq; per interualla binis, ſeſe mutuo reſpicientibus, & geniculatim e caule prodeuntibus. Flore decuſſo acini teretes Coriandro non abſimiles, poſt Iulium menſem gignuntur, guſtu ſubamari, aſperi, linguamq; uellicantes, non aliter quam Pruna ſylueſtria, quæ Germani Schlehen uocant.

Altera uero Salicaria purpureas fert uiolas, folijs ueſtita anguſtioribus, acutioribus, nigricantibus, ad formam Salicis accedentibus. In longis ſiliquis, ſicut & uulgaris purpurea Viola ſemen condit. Porro utraq; in caulem teretem duum cubitorum, ad fluuiorum margines, locis paluſtribus & humidis, quandoq; muris naſcitur.

NOMENCLATVRAE.

Salicaria Latinis, Weyderich Germanis, λυσιμάχιον, a rege Lyſimacho inuentore eius, Lyſimachia, & λύτρον Dioſcoridi lib. iiij. cap. iij. dicitur. Leonicenus in erroribus Plinij ſcribit Corneolam illam uocari, aitq; eam in agro Ferrarienſi ad fluuium Padum a Tinctoribus uiridi colore inficiendarum ueſtium gratia legi. An uero illius Lyſimachia cum noſtra eadem ſit, mihi non conſtat.

VIRES, AC TEMPERAMENTVM.

Sanguinis eruptiones cohibendi uim habet Salicaria, tam foris impoſita, quam intro ſumpta. Quod ſi illa (ut a multis proditum eſt) feritatem

beſtiarum,

Lyſimachia. vulgaris lium

Weyderich.

beſtiarum, & efferorum hominum, edomare, ſuffituq; ſerpentes & muſcas pellere poſſet, digna plane foret, ut in uſum reuocaretur.

INTRINSECVS.

Folia uino decocta, & pota, ſanguinis excreationes, & dyſenterias ſiſtunt.

EXTRINSECVS.

Herba tuſa, locis muliebribus impoſita foris, uel in peſſo, qui ex ſucco eius conficiatur ſubdita, abundantiam menſium ſupprimit.

Naribus indita ſanguinis profluuium, & uulnerũ cruorem cohibet.

Suffitu Salicariæ deſiccatæ, uenenata animalia & ſerpentes fugantur. Neq; etiam muſcæ in ullo conclaui incolumes manere poſſunt, in quo ſuffitum, inſenſæ huius herbæ ſenſerint.

Alia ſi qua ſunt iuuamẽta ex ſupra recitatis colligi poterunt.

De Ocimaſtro, Germanis Braunwurtz.
CAP. LX.

Scrophularia nodoſa. Lin.

OCIMASTRVM IN duo diſtribuitur genera, foliȷs, caule & odore conſimilia, quanquam minus folia habet plane purpurea, grauioreq́ eſt odore. Cōtra uero maius caule & foliȷs uiridioribus præditum eſt, ad proceritatem ſæpe uiri aſſurgens. Naſcitur autem iſtud in foſſis, lacubus, & humectis pratis. At alterū quod & uulgarius eſt, humidis, ſiccisq́ perinde gaudet locis, ad ſepes & antiquos muros proueniens, ſicut & Salices, quæ omni fere terra enaſcuntur. Theophraſto lib. j. id atteſtante. Radix utriuſq; candida, nodoſa, teſticulata inſtar Satyrȷj. Caules qui in utroq; terni aut quaterni ex una prosiliunt radice, in minori purpurei, in maiori uero plane uirides, & anguloſi apparent. Folia utriuſq; Baſilicę ſimilia, per ambitum modice ſerrata, ueluti falx uel urtica. Flores in uertice caulium, concaua teſtudinum domicilia imitantes, colore purpureo emicant, qui tandem in rotunda & acuminata capitula, ſeminis copioſi receptacula Hyoſcyami uulgaris

ſimilia

ſimilia abeunt. Porro tam hoc quam illud odorem habet grauem & iniucundum, guſtum admodum amarum. Radices uere appropinquante nouos caules emittunt, floret autem utrumq; Ocimaſtrum Iunio & Iulio mẽſibus.

NOMENCLATVRAE.

Hieroymus Braunſchuueig, hanc plantam mediam Scrophulariam, Satyrion maiorem, Filipendulam autem minorem Scrophulariam eſſe putauit. Atqui ſi propter radicem toroſam hæc planta Scrophularia cenſeri debet, nonne eadem ratione Saxifragia candida, (de qua infra cap. clxxx) nec non Chelidonion minus, Scrophulariæ dici merebuntur.

Afferam & ego in medium meam ſententiam, ſaluo tamen aliorum iudicio, neminem enim, ut idem mecum ſentiat cogi uelim. Exiſtimo itaq; quæ Germanis Braunwurtz dicitur, eam apud Dioſcoridem lib. iiij capite xxix ὠκιμοειδὲς, & Ocimaſtrum (quæ nomina quidam Baſilicæ agreſti attribuunt) appellari.

Maius autem huius plantæ genus, quod quadrangulis caulibus in foſſis aquoſis progignitur, ad caput xxx prædicti libri Dioſcoridis referrem, ubi ſtirps eo loco deſcripta, ἔρινος, ὠκιμοειδὲς, ὑδρηρὸν, Ocimum aquaticum, Herba *Quædam exem-*
aquatica, nominatur, niſi unum me impediret, nimirum quod Dioſcorides *plaria ὠκυμοειδὲς*
Erinon minora folia Ocimo habere teſtatur, quamuis ſuſpicer pro μικρότερα *per υ ſcribunt.*
legendum eſſe μακρότερα. Quod ſi hæc lectio probaretur pulchre cum planta huius generis maiore, Germanis Groß Braun wurtz appellata, deſcriptio conueniret. Sic binæ hæ ſtirpes, ſint Ocima, certe prius Baſilica ſylueſtris & male odorata fuerit, poſterius uero Baſilica paluſtris, & fortaſſe Alcibium ultimum Nicandri.

Libet pauliſper hoc loco digredi, Ocimorumq; diſcrimina fuſius explicare, licet illorum mentionem ſupra quoq; fecerimus. Siquidem quinq; plantæ Ocimi nomine apud autores paſſim ueniunt. Ocimum ergo quod odoratiſſimum eſt, & Garyophyllatum cognominatur, Baſilica eſt ſatiua ſeu nobilis, & à nobis capiti xxxxv lib. iij Dioſcoridis aſcribitur, quicquid dicat doctiſſimus Marcellus Vergilius, qui Epimetron, quo de Theophraſtus libro viij cap. viij & Acinum unam & eandem plantam eſſe iudicat. Alterum *ἄκινος, ἐπίμετρον.*
Ocimum non Garyophyllatum quibuſdam Solanum dicitur. Tertium, Ocimum citratum, Meliſſæ genus eſt, Iacobo Manlio. Quartum Ocimũ carmenum, quibuſdam Naſturtium aquaticum. Quintum quod Ocimũ domeſticum uocitatur (quod & à Serapione cap. clxxv his nominibus deſcribitur Hamehim, Amachim, Selichi, Ocimum nabati) fieri poteſt ut ſit Ocimum Catonis, eſtq; illud alterum Ocimum de quo nunc egimus, neq; obſtat quicquam, quod illud alij Solanum interpretentur. Sed de Solano

M v

alio loco dicetur. Atq; hæc de Ocimis dicta ſufficiant, ſi prius paucis comprehenſa in ordinem redigantur.

Ocimum	Garyophyllatum,	eſt	Baſilicæ ſpecies.
	Non Garyophyllatum,		Solani genus ut quibuſdā uidetur.
	Citratum		Meliſſa, Iacobo Manlio.
	Carmenum,		Naſturtium aquaticum.
	Domeſticum,		Ocimum Catonis, ut uidetur nobis.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtrunq; Ocimaſtrum hodie exterioribus corporis partibus frequentius adhibetur, quam internis.

INTRINSECVS.

Semen uulgaris Ocimaſtri è uino potum, uim habet, qua uiperarum & cæterorum ſerpentium morſibus medeatur.

Semen drachmæ pondere tuſum & uſurpatum lumbricos uentris pellit.

Idem cum Pipere & Myrrha in uino potū, Iſchiadicis apprime cōducit.

EXTRINSECVS.

Ex Ocimaſtro præſtantiſſimum unguentum conficitur, ad omnis generis ſcabies utiliſſimum, quo ipſe ſcabies lepræ ſimilimas ſanari uidi. Cum uero charitas Chriſtiana id requirat, ut proximis noſtris in quacunq; re adſimus, uolui compoſitionem eius ſubijcere, quæ ſic ſe habet. Maio menſe ſumatur herba cum radice, ſordibus diligenter expurgata, & lota, eaq; contundatur poſt ſuccum inde expreſſum in anguſto uitro probe obturato per annum conſeruetur. Cumq; unguentum parare uolueris, tum expreſſi ſucci ceræ, & olei æquis portionibus tantum accipe, quantum unguenti parandum erit, quod ubi feceris coniunctim illa ſuper carbones decoquantur, & eo uſq; temperentur, donec unguentum fiat, quo ut diximus ſcabiei mederis.

Aqua ex Ocimaſtro diſtillata, faciei ruborem collutu exterit, etiam in ijs qui ob deformitatem elephantici fere eſſe uidentur.

Eadem

Eadem, necnon & puluis Ocimaſtri mariſcas ſanant, experientia id atteſtante.

Semen Ocimaſtri maioris, quod ad ripas fluuiorum prouenit, tuſum, melle mixtum, ac emplaſtri modo impoſitum fronti, fluxionesque oculorum cohibet. Succus herbæ cum ſulphure & nitro temperatus, auribusque inditus, dolorem illarum finit.

Veterinariæ mulierculæ alligantes eo Ocimaſtrũ pecoribus vermes, quibus illa nonnunquam ſcatent, depellunt. Quantum autem ſuperſtitionis hac & aliis plantis exerceant, nihil hic attinet dicere, nunc ad Sion non odoratum nos conferemus.

De Sio non odorato. Cap. LXI.

SION GRAECIS, GERMANIS Bachbungen IN DVO generadiſtribuitur, quorum prius atque idem uulgarius fruticoſa eſt planta, caule rotundo, qui ubicunque terram attigerit, faciliime radicatur, multisque capillamentis fibratur, haud aliter quam Pulegium, foliis craſſis nigricantibus ferè, pinguibus ac ſucculentis, ut eatenus Fabæ folia imitentur, unde nonnulli eam Germanice Bach bonen, hoc eſt aquaticam fabam nominarunt. Flores fert non in uertice caulis, ſed in ſurculorũ utrinque adnatorum faſtigiis, eoſque cæruleos, ut per omnia florum quibus Chamædrys uulgo Gamandræa dicta emicat, ſitum æmulētur. Guſtu ſubamara eſt, ueluti Creſſio fontanus, quare acetariis à nonnullis adhibetur. Fontibus gaudet calidis, iisque foſſis quæ per hyemem à gelu tutæ eſſe conſueuerunt. *1. Sii non odorati primum genus.*

Alterum uero quod & magis exiguum eſt, ſimiliter ad magnas aquas, necnon fontes, inprimis autem eos qui ex rubra & arenoſa terra ſcaturiginem ſuam ducunt, naſcitur. Foliis ueſtitur minutis Pulegio ſimilibus, caule quadrangulo, quibus omnibus Anagallidi adeo reſpondet, ut ab illa uix diſcerni poſſit, niſi quod plurimis undique candidis, & capillatis radiculis, ueluti Pulegium, quod in Anagallide non fit, humo nititur. Per hyemem totã incolumi uiriditate in calidis fontibus uiget, omni fere odore & ſapore deſtitutum, quo nomine reliquis oleribus, quibus in cibo utimur, annumerandum uidetur. *2. Anagallis aquatica.*

NOMENCLATVRAE.

Vtrumque Sion Germanis Waſſer bungen / Bach bungen / &, Pungen, Dioſcoridi libro ii cap. cxvi σίον. ἀναγαλλὶς ἔνυδρος, hoc eſt, Anagallis aquatica Germanice Waſſer Gauchheil / (quod nomen ego ad ſecundum, à nobis de-

ſcripti

Sion non odoratum.

Bachpungen.

ſcripti Sij genus, propriè pertinere exiſtimo) appellatur. Nec deſunt qui Sion, Iuncum aromaticum, ſeu odoratum, uocent, quod mihi ſane mirum uidetur, præſertim cum Sion neq; odoratū, neq; Iunci genus exiſtat. Quare hoc ipſum nomen ad caput iiij. lib. j. Dioſcoridis conijciendum cenſeo. Præterea uoluerunt nonnulli Sion, Daren & Lauer dici, tametſi à Sio Lauer ſeparauerit Plinius, cui & ego aſtipulor. Lauer etenim Apij aquatici genus eſt, quo de ſuo dicetur loco. Porro uulgare et maius Sion, Germanis groß Bachbungen / quod primo deſcripſimus loco, mea quidem ſententia, Sion non odoratum, quiſquis appellauerit, eum à ueritate haud multum aberrare, exiſtimarem.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Quanquam utrunq; Sion humidæ temperaturæ ſit, tamen non minus atque Naſturtium aquaticum calefacientem quoq; obtinet facultatem, quare utiliter in cibo & medicina uſurpari poteſt.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Sion tenerum adhuc acetarijs adiungi commode poteſt, ſicut Naſturtiũ aquaticum, id quod de utroq; intelligi uolumus. Nam in cibo commanducatæ hæ ſtirpes calculos ueſicæ rumpunt, urinas cient, fœtus mortuos extrahunt, necq; non menſes.

EXTRINSECVS.

Sion cum aceto & butyro toſtum, ac calidum impoſitum, & ſubinde renouatum, tumoribus quibuſuis, & ſacris ignibus prodeſt.

Apud Veterinarios Sion in magno eſt uſu, eo namq; in diſcutiendis tumoribus, & ſananda equorum ſcabie, alijsq; id genus affectibus curandis utuntur. Ac certe ad multa conferunt Sij hæc bina genera.

De Mercuriali. Cap. LXII.

MERCVRIALIS DVO EXTANT GENERA, DOMEſticum ſcilicet, quod in uinetis maxime naſcitur, & ſylueſtre, quæ & ipſa in alias diſtribuuntur ſpecies. Vulgaris itaq; ſeu domeſtica Mercurialis, ut ab ea initium faciamus, in uinetis & campis quibuſdam ita luxuriat, ut ubi ſemel radices egerit, non facile deinceps eradicari poſſit. Atq; ea partim in denſos frutices, ſurculoſos, ramoſosq́;, inſtar Parietariæ, flore candido quandam racemulorũ imaginem præbente, qui nonnunquam nullo poſt ſe relicto ſemine euaneſcit, quemadmodum fœmella Canabis (de qua cap. cxv. libri primi infra dicetur) partim uero in ſtirpem euadit ſemine Sinapi quod ad magnitudinẽ attinet cõſimili, cæruleo, rotundo, geminorum teſticulorum modo connexo, & quod impetu quodam et repente ruptis folliculis exiliat, prægnantem. Planta eſt alſioſa, iniurijs pruinæ facile obnoxia, ita ut per hyemem minime durare poſſit, nam & pruinis facile aduritur, & quotannis ex ſemine repullulaſcere neceſſe habet. Proinde radice unica, recta, & parum capillata, qualem uulgaris Baſilica habet, utraq; huius generis planta nititur. *1. Mercurialis uulgaris. 2 Mercurialis teſticulata.*

Quæ uero in ſyluis prouenit, palmi altitudinem raro excedit, cauliculo ternis aut quaternis folijs, Baſilicę, uel Parietariæ haud diſſimilibus, ueſtito. Loco fructus, quem Maio menſe maturat, bina producit granula, coniunctim in folliculis, qui ſe teſticulorum inſtar habẽt, contenta, quę cum præmatura fuerint, rumpuntur, atque tum rotundum & cæruleum exilit ſemen, quod cum Raphani ſemine, quoad magnitudinem, conferi poſſit. A' *3. Mercurialis ſylueſtris.*

Maio

Mercurialis.

Bengelkraut.

Maio poſtea menſe tota illa ſtirps marceſcere incipit, nihilq; de illa relinquitur, præter ſolam radicem, quæ hinc inde ſerpendo ſe propagat, uti & Lolium cãdidum, quod & Ægilops dicitur (quo de infra in cõmentarijs noſtris lib. ij. capite xxxv) & anno ſequente in Aprili menſe nouos ex ſe mittit coliculos. Hoc genus Mercurialis in quibuſdam altiſſimis & ſaxoſis montibus ac ſyluis, herba flore & folijs, uulgari conſimilis naſcitur.

4. *Mercurialis ſylueſtris altera.*

Eſt & alia quædam ſylueſtris Mercurialis, quę in humectis & umbroſis ſyluis, tenebroſisq; uallibus naſcitur, caule geniculato, & nodoſo, tereti, tenero, mollíq; ita ut quod ad caulẽ attinet, hæc iam dictæ non diſſimilis appareat. Flores gerit luteos, ac recuruos, quales profert Conſolida regalis aut ea quã Germani Eiſen hütlin uocãt, poſt quos exiguę teretes, & oblongę ſiliquæ ſequuntur, quæ anteq̃ maturitatem ſuam aſſequãtur, protinus rumpuntur, qui fit ut ſemen eius, quod præcedenti generis ſemini non abſimile eſt, ſed oblongius, excidat, quod cum accidit, folliculi contracta quodam modo crepando diſſiliunt, non aliter quam uermiculi in caſeis nati, coniunctis utriſq; ſui extremitatibus, à loco ſe mouere ſolent, ut qui

iſta non

Mercurialis ſylueſtris.

Wald Bengel kraut

iſta non uiderit, nec expertus ſit, facile terreri poſſit. Necꝫ etiam iſta Mercurialis hyemis patiens eſt, ſicut nec ea quæ à nobis ſecundo loco deſcripta eſt.

NOMENCLATVRAE.

Mercurialis, ut inquit Plinius lib.xxv.cap.v. Mercurij inuentum eſt, qua ratione poſtea Hermupoan, & Hermubotane, ſeu ut Manlius ait, Hermiporona, Paternius, Mercorela, & Linoſoſtria uocata fuit. Omnes Mercurialis ſpecies, Germanis Bengel kreüter/ quibuſdam uero utpote Vormacienſibus Wintergrün/ quæ uero ſemen in folliculis, teſticulorum formam referentibus continent, merito ab Apuleio cap.lxxxij, maſculæ & teſticulatæ appellantur. Sed ut & uulgaris nomina proferamus, dicitur illa apud Dioſcoridem. lib. iiij. cap. clxxxiij λινόζωστις (quod & Apio ſeu Raphano agreſti tribuitur. cap. clxx. eiuſdem libri,) παρθένιον, (de quo ſupra cum de Chamomilla et Matricaria ageremus, dictum eſt:) χρυσῖτις, (ſed et illa appellatio alteri plantę tribuenda eſt, nimirum Aizoo maiori, & Chryſocomæ, ſeu Satyrioni, uide Dioſcoridem lib.iiij. capite lxxxvi. & liij.) Herba Mercurialis, ἄγγυρος, ἀγιριλλὶς, ἑρμοῦ βοτάνιον, Aphlopho, Aſumes.

Aſumes. Apuleio. cap. lxxxij. Linozoſtis Arren, Clibadion, Arguminos, Hermu Baſilion. Auerrhoi Alibleb, Oribaſio denique, Lineum coſteum, (pro quo Linozoſtis legendum cenſeo) nuncupatur. Obſcura hæc licet ſint & incognita nomina, tamen nullas nobis tenebras offundere debent in hac notiſſima ſtirpe. Vtut enim appelletur Mercurialis, tamen non tantum nobis, ſed & ueteribus cognita fuit. De Catone etenim proditum eſt memoriæ, quod is familiam ſuam ruſticam Mercuriali deijcere aluum docuerit.

Porro autem prior ex ijs quas ſylueſtres diximus Mercuriales, quęq; in ſaxoſis naſcitur ſyluis, apud Dioſcoridem lib. iiij cap. clxxxiiij κυνία, κυνοκράμβη (quo nomine & Apocynon. lib. iiij. cap. lxxix. dicitur) κυνόσορχις ἀγρία ἄῤῥην Canina, Canina Braſſica Maſcula, ſeu ſylueſtris Mercurialis, Aphris Harmas, alijs Aſumeslabon, Germanice Hundskraut/Hundskôl/Wild bengelkraut nominatur.

Poſtrema quæ in umbroſis uallibus naſcitur, à quibuſdam Germanica uoce Spꝛing kraut dicitur, ſed de nominibus & genere eius, cum ad Eſulas peruenerimus, plura. Phriſius in Synonimis ſuis Hebræa uoce Mercurialem תלפי Thalpi Etymo mihi ſane ignoto, nominat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraq; hortenſis Mercurialis, aquam & bilem educendi uim obtinet, atq; hic fuit earum apud ueteres uſus.

INTRINSECVS.

Mercurialis domeſtica prior, necnon & ſylueſtris prior, aqua decoctę, calidæq́; potæ uentrẽ purgant, bilẽ et aquoſa trahunt. Quod ſi iucundiorẽ uſu hanc potionem efficere uelis, decoques cum illa Saccharum, quantum libuerit. Debent uero iſtiuſmodi plantæ clyſteribus adhiberi, ſuntq́; eæ perinde utiles, ſuo modo, atq; folia Senæ. Poſterior ſylueſtris, uomitiones magis prouocat, ideoq; ad Eſulas referenda erit.

EXTRINSECVS.

Mercurialis omnia genera diſcutiendis inflammationibus, collectionibus, & tumoribus, abſceſſibusq́; impoſita, uel per ſe, uel cocta cum pinguedine quapiam proſunt. Dioſcorides de Mercuriali uulgari, quæ in duo ſecernitur genera, quorum alterum Mercurialis maſcula, altera fœmina appellatur, mirum quid ſcribit, cuius uerba hæc ſunt. Cõſtat ut mares gignantur, hunc facere: ut fœminæ, illam, ſi à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

De

De Parietaria. Cap. LXIII.

S. Peters kraut.

PARIETARIAE duo quoq; genera inueniuntur, maius nimirum & minus, raro tamen ſimul eodem in loco.

Exiguum coliculis mollibus ſubpurpureis, folijs Ocimi, herbacei coloris, aſperis, ita ut ueſtibus facile adhæreſcant, flore, quo Iulio menſe cõmat, admodũ exiguo, inter folia, ueluti Atriplex ad muros naſcitur. Semen profert minutius Portulacæ ſemine, nigricans. Luxuriat uero hoc Parietariæ genus (quod nõ raro hyemis frigora ſaluũ ac incolume ſuſtinet) in tractu Rheni inter Bingiũ & Confluentiam oppida. *1. Parietaria exigua.*

At maior Parietaria, iã deſcriptæ in omnibus ſimilis, niſi quod illa procerior eſt, latior, craſſior & tenerior. Gaudet umbroſis locis, affatimq; in Alſatia, Argentinæ maxime nota, prouenit. *2. Parietaria uulgaris.*

Tertia deniq;, quæ à Lipſenſibus medicis uera Parietaria exiſtimatur, alterius eſt generis & loci. *3. Parietaria Lipſenſium.*

NOMENCLATVRAE.

Parietaria, Germanis S. Peters kraut/ Tag vñ nacht/ Oribaſio, Elxine, ἰξίνη

Celſus lib. 2. cap. 32. &Vitrago. Cornelio Celſo, Perdicium, Muralis herba, Parthenion, Aliis autem Paritaria Victorialis, Vitriolaris, Perdicaria, Muralium, Herba uenti maior, Herba uitri, Vrceolaris, & Veraghium, appellatur.

Quod ad Parthenij appellationem pertinet, duo uidentur hoc loco annotanda, nimirum Etimologia eius, & contentio authorum ſuper hac uoce, cui occaſionem id dedit, quod illa multis aliis plantis attributa fuit. *παρθένιον.* Leonicenus ſiquidem, Collinurius & Rudolphus Agricola, omnes uiri doctiſſimi, dubitarunt an Parietaria Parthenij nomine uocanda ſit, nec ne. Sed me hercule quicquid iſti quærant, & diſputent, certum tamen eſt apud Galenũ lib. vi. nec non Æginetam lib. vij. Parietariam Parthenion dici. Neq; illis locis Matricaria per Parthenion intelligi debet, ut à multis obijcitur, ſed potius Parietaria, quæ cum plurimis aliis herbis, nimirum cum Maiorana, Matricaria, Artemiſia, Chamomilla nobili (cui propriiſſime aſſignatur, ut ſupra cap. xxxxvij docuimus, quæq; à Serapione Matricaria nominatur, quo loco nonnulli Matricariam intelligendam contendunt, ſed perperam) & Mercuriali appellationem Parthenij communem habet, ut ſeptem Parthenia numerare liceat. Sed nec immerito Parthenion dicitur Parietaria, nam ut Perdicium à perdicibus, quæ eam eſitare ſolent, ita Parthenion à Minerua uirgine nomen obtinet, quemadmodum Ruellius lib. iij. cap. xciiij teſtatur, cuius hac de re uerba ſubijciemus. Parthenion (inquit) dicta, quoniam à Minerua ſomno contra præcipitia lapſusq; monſtrata eſt. Pericli Athenienſium principi, cum in arce templum ædificaret: vernula charus ſupra altitudinem faſtigij repſiſſet, unde cecidiſſet, hac herba dicitur ſanatus. Quare Parthenion uocari cœpta eſt, aſſignaturq; ei deæ. Hæc ille.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Parietaria mediocris eſt temperamenti, neq; nimium calida, neq; abunde frigida, vnde Oribaſio docente, inter ea quæ mediocriter refrigerant, collocanda erit.

INTRINSECVS.

Parietaria in uino ſeu aqua cum melle uel Saccharo decocta, ad inueteratam aridamq; tuſſim pota facit. Idem aqua eius diſtillata efficit, quare ueteres Parietariam in puluerem redactam aduerſus tuſſim & Aſtma exhibuerunt, uti de Abſyrto quodam Græco prodiderunt hiſtoriæ, qui ad tuſſim iumentorum ea herba uſus dicitur.

Parietaria decocta iocinoris, lienis, & renum obſtructiones tollit, internos meatus, & matricis præcipue uitia expurgat.

Eadem omnia præſtat aqua Parietariæ diſtillata.

Pota

Pota etiam hæc decoctio, tormina matricis ſedat, urinam expellit, necnō menſes & alia id genus.

Herba adiecto melle, tonſillis inflammationem ſentientibus utiliter & gargariſſatur, & oblinitur.

EXTRINSECVS.

Succus è Parietariæ herba expreſſus, auribusq́ inditus, punctorios illarum dolores aufert. Idem ſuccus necnon & aqua Parietariæ diſtillata, ſacris ignibus, abſceſſibus calidis, tumoribus, alijsq́ inflammationibus, & aduſtis medentur, linteolis in illis madefactis, ac impoſitis.

Succus cum Ceruſſa temperatus, mirifice ad prædictos morbos facit, quin & ulceribus quæ ſerpunt, papulis, ſerpigini, & depaſcentibus malis medetur. Qua de cauſa infantes ſcabie ſerpente, unde macreſcere ſolent, (quæ Germanis die Megerey dicitur) laborantes, hac herba lauari debent.

Parietariæ herba cum Naſturtio aquatico, & uino in ſartagine toſta, ac calida impoſita ueſicæ, urinam ualenter ciet. Ventri impoſita, pari ratione tormina ſedat, modo illis nulla ſit coniuncta alui aſtrictio.

Parietaria cum farina fabacea, malua & furfure triticeo, oleo & uino toſta, & emplaſtri ritu impoſita, lacertos, neruos, & Muſculos contuſos reſtituit.

De Elatine, Germanis Kletten kraut. CAP. LXIIII.

IN VORMATIENSI AGRO PROPE OPPIDVM Alzey, in agris frumētarijs, frutex ramoſus & ſurculoſus plane naſcitur, Senetioni non diſſimilis, folio non prorſus rotundo, at minori folijs Elxines exiguæ, cuius ſtatim meminimus, aſpero, ita ut ueſtibus facile adhęreat, lanuginoſo, ciner acei coloris, inſtar Lithoſpermi, quod uulgo Milium ſolis nominant. Floſculos gerit cæruleos, qui tandē in echinos lappaceos ueſtibus adhæreſcentes abeunt, quod & ſemen eius eſt, Coriandrum magnitudine æquantes.

Sub Autumnum plerunq́ hæc ſtirps in ijs aruis reperitur, quæ rapis conſita ſunt, radice recta, qualem habet Baſilica, & Mercurialis.

NOMENCLATVRAE.

Quam modo deſcripſimus plantam, alteram eſſe Helxinem Galeni, & *Galen. lib. 6. Simp.*

Elatine.

Aegin.lib. 7.

Kletten kraut.

Æginetæ, quam Ciſampelum cognominant, eamq́ quæ à Dioſcoride lib. iiij. cap. xxxviij. ἐλατίνη dicitur, neminem ambigere puto, qui delineationes eius cum deſcriptionibus Galeni & Dioſcoridis cõtulerit. Poſſet & Aparine uocari, cum ut diximus ſemen & folia illius ueſtibus adhæreſcant. Vnde incolæ agri Vormatienſis prope Dalsheimiũ illam patria uoce Klettenkraut, quaſi Lappaceam herbam, nominant.

VIRES AC TEMperamentum.

Elatine refrigerandi, exiccandi & ſanandi uim obtinet, eóq́ nomine tenerrimis membris utrinq́ utiliter adhibetur.

INTRINSECVS.

Elatines herba in uino rubro decocta, ac pota, inteſtinorũ eroſionibus, à dyſenteria profectis medetur, dyſenteriam ſiſtit, doloreḿq́ mitigat per aliquot dies cõtinuos pota.

Herba uino decocta, & gargariſſata exulcerationes oris & colli perſanat.

Quin & ſtulta ſuperſtitione nonnulli perſuaſi, quorum ſupra mentionẽ fecimus, ab oris ulceribus, quæ Græcis Aphtæ appellantur, eos liberari credunt.

dunt,qui hanc herbam ſaltem ſecum geſtauerint, teſtanturq́ id experientia comprobatum.

EXTRINSECVS.

Elatine uiridis adhuc,tuſa,ac fronti impoſita,oculorum inflammationibus & fluxionibus auxiliatur.

Alia iuuamenta quotidie inueniri,& ex ijs quæ annotauimus colligi poterunt. Quare relictis his ad Betonicam tranſeamus.

De Betonica. Cap. LXV.

BETONICAE DVO GERMANIS SVNT GENERA,PVRpureum ſcilicet,& candidum. Radix utriuſq́ capillamentis fibrata,uti & Plantaginis.Folia prima earum humi ſparſa iacent, nigricantia,aſpera & lata,per ambitum ut querna,ſerrata, ſed altero latere minoribus crenis,uenis plurimis diſtincta,iucundi odoris. Iunio menſe exeunt in caulem aſperum,quadrangulum, cubitalem, uel eo ampliorem, qui interdum binis ſeſe mutuo ſpectantibus per interualla, maxime autem prope florem,folijs ueſtitur. Menſe Iulio plerunq́ florem abſolutum omnibus numeris proferunt,hæc quidem purpureum,qualem purpureum trifolium gerit,aut Stœchas,illa uero candidum.Mirum autem uidetur,quod cum diligentiſſime Betonicæ hiſtoriam perſecutus ſit Dioſcorides lib. iiij. cap.j.non tamen florum colorem indicarit,fortaſſe ideo quod in flore Betonicam non uiderit,uel potius quod illam ex uerbis quibus Betonicæ ſemen ueluti Satureiæ ſpicatum ineſſe tradit, animaduerti facile poſſe arbitratus eſt.Sed u tut hæc quidem ſe habeant,ſatis erit,ſi eas,quas iam deſcripſimus, ueras Betonicas eſſe nullatenus dubitemus,quicquid interim Æginetа lib. vij. de ſua Betonica folijs Pulegij ueſtita,dicat: credibile eſt enim & ipſum non omnia uidiſſe de quibus ſcripſit. Et ut reliqua in deſcriptione Betonicæ perſequamur,habet utraq́ ſemen oblongum,anguloſum in ſpicis quibuſdam Marrubij inſtar occultatum.

1. *Purpurea Betonica.*

Iam ut de candida Betonica ſpeciatim aliquid dicamus, illa ſingulari Dei benignitate è ſylua quadam Mediomatricum ad me allata eſt. Neque enim paſſim obuia eſt,nec ut arbitror multis in Germania uiſa,tametſi poſtquam à me plantata fuit, plurimis quoq́ dũ albo flore emicaret,Iulio menſe,demonſtrata fuit. Ego uero iſtiuſmodi beneficium Dei magnifacio,antequam enim hanc Betonicam uidere mihi contingeret , doctiſſimi quiq́ uiri,è nuda deſcriptione perſuadere mihi conabantur, eam quæ ſequenti à

2. *Betonica candida.*

Betonica.

Betonien kraut.

90 *Betonicæ quædam binæ campeſtres.*

nobis tractabitur capite, Betonicam eſſe candidam. Atqui Deo ſit laus ueram iam inuenimus Betonicam candidam, quæ ab altera uulgari ſolo florum colore differt, cætera eidem ſimilis per omnia. Proinde utraq; inter denſa & tenebroſa arbuſta, in uallibus opacis, ac pratis, aliiſq; graminoſis locis enaſcitur.

Antequam ad nomenclaturas Betonicæ pergamus, de aliis quibuſdam Betonicæ ſpeciebus, quas fere prætermiseramus, admonendus erit optimus Lector. Nam inter Argentinam & Spiram urbes Germaniæ celeberrimas, ſecus itinera, & in collibus nonnullis binæ reperiuntur plantæ, Betonicæ per omnia ſimiles, niſi quod folia & caules breuiores habent. Flos huic purpureus, illi candidus. Coliculi ab imo uſque ad ſummum minutioribus, ſerratis & aſperis circumdati ſunt foliis. Odor utriq; gratus, guſtus ſubamarus.

NOMENCLATVRAE.

Betonica Dioſcoridi, Galeno, & Æginetæ ψυχότροφον, quod frigidis locis & uallibus gaudeat, & κέστρον, Antonio Muſę Britannica, Prionites, Pyrines, Adianthos, Thyariza, Seropodion, Pandiona, Hierabotane, Serrata, & Ruſmarina, dicitur.

Britannica

Britannica quidem & Adianthos nomina ſunt peculiarium quarundam ſtirpium, de quibus ſuo dicetur loco. Lonchitidi etiam Dioſcorides lib. iij. cap. clij. Ceſtri appellationem tribuit, & Plinius Trixaginem quoq; ſuam, Serratam uocat. Serapioni deniq; cap. cccxij. Raſtata, Auerrhoi, Alchiſon, Beragnes, Manlio, Lingua Bubali, & lingua equi appellatur. Germani Braun Bathonien kraut / & Weiß Bathonien kraut uocant. Duæ poſtremæ Betonicæ non male ad caput cxxxvi. lib. iij. referri poſſe exiſtimo, ita ut Ormina campeſtria dicantur. Quod ſi cui hæc mea ſententia diſpliceat, is meliorem adferat. ὅρμινον ἄγριον. *Orminum campeſtre.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ex ordine calefacientium ſunt Betonicæ uniuerſæ, ad omnes prope morbos utiles.

INTRINSECVS.

Quiſquis continua eructatione, & imbecillitate ſtomachi laborauerit, et quorum uentriculus cibos retinere nequit, quicunq; deniq; acida ructant, eoq; uitio frequenter moleſtantur, ij perpetuo Betonica uti debent, ac uel herbam cum floribus in uino decoctam bibere, aut aquam diſtillatam, uel cum Saccaro flores conditos, inſtar conſeruæ uti uocant, uſurpare.

Quod ſi huiuſmodi conſeruis, aut aqua diſtillata deſtituaris, arida Betonicæ folia in puluerē redigere, ijsq; uel per ſe uel melle admixto uti poteris.

Mulieres uuluæ malo opportunæ, ad laxandos uteri ſtrangulatus, remedium ex Betonica præcipue petant.

Breuiter Betonicæ flores, folia & radices, decocta, ac pota, aut quoquo modo, illa in ecligmatis, conſeruis, ſerapijs, potionibus & pulueribus, ſumantur, utilia ſunt internis ſtomachi affectionibus, iecoris lienis, renum & ueſicæ. Matricem obſtructione liberant, omnesq; noxias humiditates educunt. Quamobrem puluis Betonicæ pondere drachmæ unius in uino propinari debet his, qui uenenum hauſiſſe ſe ſuſpicantur, quod cum fiet, uenenū per urinam & aluum expelletur.

Icterici quoq; Betonicam frequenter uſurpare debent, quocunq; tandem modo ex his quos ſupra recenſuimus.

Furioſis & comitiali morbo laborantibus Betonica in aqua decocta potui dari debet, necnon & Iſchiadicis, & Paralyticis.

Phtiſicis, pulmonisq; uitijs laborantibus, ſuſpirioſis, ac tuſſientibus, & ad Hydropiſin pronis, quiq; continuis & putridis à ſtomacho ortis febribus infeſtantur, Betonicæ flores & folia, in aqua mulſa decoquantur, & bibantur calida, per aliquot tempus, mane & ueſperi, quod cum fecerint, præſens auxilium ſentient.

EXTRINSECVS.

Linteola linea in aqua Betonicæ diſtillata madefacta, ac capiti impoſita, dolorem mitigant. Oculis quoq; inſtillata, eadem efficit Betonicæ aqua.

Folia Betonicæ recentia, uel tuſa, uel decocta, capitisq́; uulneribus illita, non ſolum ſanandi, ſed & celerius conglutinandi uim habent, oſſiumq́; fragmenta extrahendi.

Aures per infundibulum decocto Betonicæ utiliter fouentur.

Betonicę folia in uino & aceto æquis portionibus ultra tertias decocta, gargariſſatu dentium putreſcentium doloribus medentur.

Betonicæ folia cum uino nigro tuſa aut decocta, uulneribus cataplaſmatis inſtar impoſita, uel ſi cũ illa decoctione uulnera colluantur, uenenatos ſerpentum, aliorumq́; eius generis animaliũ, & rabioſi canis morſus perſanãt.

Plura qui de Betonica ſcire cupiat, is ſcripta ueterum de illa perlegat. Nos præcipuas eius uires pauciſſimis comprehenſas enumerauimus.

De Herbaparalyſi. Cap. LXVI.

HERBA PARALYSIS QVOD AD FOLIA SVBALBIda, ſeu incana & rugata petinet, quibus hyeme etiam in pratis humi ſparſa iacet, non aliter quam Plantago, haud multum Betonicæ diſſimilis eſt, unde adducti quidam Betonicam candidam illam appellatam uoluere. At ſi diligentius non ſolum formam, ſed & ſaporem ac odorem herbæ iſtius, quis examinauerit, is certo deprehendet nihil illam cum Betonica, præter folia commune habere. Quanquam ſi exactius res penſitetur, folia illa ipſa magis cum Lapatho acuto, quam Betonica conueniunt. Nulli ergo dubium eſſe debet, quin nõ tantum plurimum à Betonica diſſideat, ſed & peculiare per ſe ſtirpis genus ſit hæc herba. Dirimitur autem illa in duas ſpecies, quarum altera uulgaris, altera ſylueſtris cenſetur.

1. *Herba paralyſis uulgaris.* Prima quæ & paſſim in pratis conſpicua eſt, folijs ueſtitur minime crenatis per ambitum, nullo odore præditis, ſapore ſubdulci. Flores interdum duodeni, pediculo ſeu ſtylo unico, tereti, dodrantali, læui inſident, lutei, & ad formã Cymbali rotundi, uel clauis, ex ſacculo quaſi concauo ſinguli prorepentes. Quibus ubi deciderint Papauerũ ſimilia capitula, nigro ſemine referta, ſuccedunt. Radix illi Plantagini conſimilis. Sub Aprilem menſem folia candicantia eriguntur in altum, & cum illis quoq; flores exurgunt, dulces, odore mellis præditi, quare illos nonnulli legere ſolent, Zaccharoq́; condire. Gaudet uero aridis pratis, & quibuſdam graminoſis hortis.

2. *Herba paralyſis ſylueſtris.* Altera huius generis planta, quæ in ſyluis prouenit, latiora habet folia, coloris ex luteo pallentis, & quodammodo albicantis. Floret citius altera, flore omni fere odore deſtituto.

NOMEN-

Herba paralyſis. Betonica hirsuta
Schlüſſelblůmen. [illegible]

NOMENCLATVRAE.

Germanis utracꝫ Himelſchlüſſel/oder S. Peters ſchlüſſel/ & ad Nicum quibuſdam Weiß Bathonien/(hoc eſt, Betonica candida) propter ſo-

liorum ſimilitudine, Officinis Herba paralyſis appellatur. D. Otho Brunfelſius uir doctiſſimus in ea fuit ſententia, ut exiſtimarit hanc ſtirpem, Margaritam eſſe Hermolai Barbari, & eã quæ Plinio Bellis, ſeu Bellius dicitur. Quod uero in Dioſcoride & Plinio nomen habeat, nondum mihi conſtat, niſi forte Britannica ſit Plinij lib. xxv. cap. iij. deſcripta. Nam in antiquis Dioſcoridis exemplaribus nulla ſit Britannicæ mentio, quodq; hodie in Dioſcoride legitur, fieri poteſt ut illa adulterina ſit, & ſuppoſititia lectio, quod cum alibi tum uero hic Dioſc. contigiſſe mecum teſtabitur Marcellus Vergilius doctiſſimus uir. Quanquam Apuleius de Britannica quadam ſcribat, quæ Græcis Damaſonios, alijs Beta plantaginis, alijs Bibo dicatur. An uero noſtra herba Paralyſis Britannica ſit Plinij, aut Bertanich Auicennæ, doctioribus diſcutiendum relinquo, ab illis enim erudiri de ueritate cupio. Apud Phriſium, Primula ueris (de qua appellatione ſuo loco egimus) Chelidis, Taxifilon, Opipera, Chelidiũ, & Germanica uoce, Faſten blůmen (hoc eſt quadrageſimalis flos) nominatur.

Dioſco. lib. 4. cap. 2.

Apuleius. cap. 29
Auicenna lib. 2. cap. 106.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Folia herbæ paralyſis calidæ, & aliquantum reſiccantis ſunt temperatura. Flores decerpti internis corporis partibus accommodatiores.

INTRINSECVS.

Flores herbæ Paralyſis Saccharo conditi, nec non & aqua diſtillata, uiribus exhauſtis, longaq; ægritudine confectis, nec non apoplecticis, & his qui crebras patiuntur ſyncopes proſunt, aiuntq; id experientia conſtare.

Eadem ratione & internis affectionibus utiliter adhiberi poteſt herba Paralyſis, eſt enim ſingulari cor confortandi facultate prædita.

EXTRINSECVS.

Floſculi & folia herbę Paralyſis maxime ſalutares ſunt, tumores enim ex morſu uenenatorum animalium ſubortos detumeſcere faciunt, alijsq; medentur uulneribus, ſi diſtillata aqua colluantur, aut ſi folia illis imponantur.

Herbæ Paralyſis aqua diſtillata doloribus capitis à calida intemperie profectis medetur ſingulari experimento.

Mulierculæ formæ ſtudentes, e floribus, prius uino aſperſis aquam ſibi diſtillant, qua faciem illinunt, ſperantes hoc pacto genas ſuas à rugis maculiſq;, & alijs id genus uitijs uindicare ſe poſſe.

De

De Chamædry. Cap. LXVII.

Veronica chamædrys caule bifariam piloso.

Chamædrys.
Gamander.

CHAMAEDRYS vera proculdubio non multis officinis in Germania nota eſt, nec uiſa etiam, quare uſum illius ut ignorent neceſſe eſt, nec mirum certe ſi plerique mortales à medicamentis, quæ iſti conficiunt, abhorreant. Ne uero in errore poſthac uerſentur ij, qui ſimplicium exactam cognitionem percipere deſiderant, paucis uniuerſam Chamædryos deſcriptionem ob oculos ponemus. Chamædrys in tria diuiditur genera, eſtque alia nobilis, reliquæ duæ uulgares, nam in omnibus fere hortis graminoſis reperiuntur.

1. *Chamædrys nobilis.*

Chamædrys uera, cuius ueteres mentionem fecere in montibus ſubter Iunipeteros in muſco, & lapidoſis collibus, & terra præcipue limoſa prouenit, dodrantali altitudine, radice per terram hinc inde ſerpēte, eaque candida, ex qua ſub menſem Maium multi tenues ſurculi, exiguis foliolis, binis per interualla, ſeſe mutuo reſpicientibus, effigie & diuiſura quercus, (ita quidem

Chamædrys uera.

Das recht Gamanderlin.

quidem ut ouum ouo uix adeo ſimile ſit, quam ſunt folia quercus, et huius Chamædryos) ueſtiti exeunt. Iunio menſe purpuraſcentes floſculi Betonicæ flores referentes, unde non inepte Betonica exigua appellari poteſt, prodeunt, odoratiſſimi, nam et herba iucundo commendatur odore, guſtu ſubamara.

Cæterũ cum apud Theophraſtum libro.x. cap.x. de plantarũ hiſtoria, et uires et forma huius Chamædryos deſcripta ſint, annotabimus illa in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ.

Τῆς δὲ χαμαίδρυος, τὰ μὲν φύλλα πρὸς τὰ ῥήγματα καὶ πρὸς τραύματα ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. πρός τε τὰ νεμόμενα ἕλκη. ὁ δὲ καρπὸς καθαίρει χολήν. ἀγαθὸν δὲ καὶ ὀφθαλμοῖς, πρὸς δὲ τὰ ἀργέματα, προσάγειν τὸ φύλλον, τρίψαντα ἐν ἐλαίῳ. ἔχει δὲ τὰ φύλλα, οἷάπερ δρυός. τὸ δὲ ἀνάστημα τὸ ὅλον, ὅσον σπιθαμιαῖον. εὔοσμον δὲ, καὶ ἡδύ. Hoc eſt,

ῥέγματα τραύματα.

Triſſaginis folia ad ruptiones, & uulnera in oleo trita, necnon ad depaſcẽtia ulcera. Fructus bilẽ purgat, oculis prodeſt, folium ad albugines ſeu Argemata, in oleo tritum cõducit. Habet autem (Chamædrys) folia quercus, & ſtatura uix palmum excedit, & odorata atque ſuauis eſt.

Hęc ille. Nunc ad uulgares Chamędryos ſpecies explicãdas accedamus. Reliquę duæ uulgo Gamandræ appellatæ, forma inuicem conſimiles,

maxima

maxima tamen, quæ in aſperis & ſaxoſis montibus reperitur, elegantior eſt. Atq; ea radicem habet lignoſam & tenuem, fibriſq; capillatam, è qua te- 2.
retes coliculi dodrantales, ſpicatis floribus, non aliter quam Betonicę, *Chamædrys altera.*
cæruleo colore, tinctis ſub initia Maij menſis comantes, conſurgunt. Folia eius inſtar ſerræ diuiſuris inciſa ſunt, cætera Balſaminæ acutæ haud multum diſſimilia. Mirum eſt autem quod flores huius ſtirpis non è uertice, pro more aliarum, ſed è lateribus caulis prodire cõſueuerunt, ita ut primarius caulis præmorſus uideatur.

Tertia Chamædrys, quæ & uulgatiſſima eſt, ac officinis uſitata, paſſim aduentante Maio inuenitur in hortis graminoſis, cæruleis floſculis Anagallidi ſimilibus, at paulo minoribus, rarioribuſq;. Differentia uero qua 3. *Chamædrys uulgaris.*
propriſſimè duæ poſtremæ Triſſagines diſcernuntur, in ſitu foliorum, & floribus eſt poſita. Nam prioris folia humi procũbunt, nihilq; prĕter florẽ ſpicatum in altum attollitur. At poſterior eademq; (ut diximus) uulgatiſſima, inſtar arbuſculæ plane erigitur, nec per terram ut altera ſparſa iacet.

Deinde in maiori illa Gamandræa, quæ ſpicatos flores profert, raro plures quam *binæ* emicant uiolæ, ijs decedentibus, binæ aliæ ex ordine ſuccedunt, donec ſpica ad ſummum uſque defloruerit.

NOMENCLATVRAE.

Prima Chamædrys purpureis prædita floribus iure Betonica parua 1.
(Germanis Klein Bathönien oder Bathengel) dicetur, cauſas ſupra recenſuimus. Eſtq; illa uera Triſſago, Chamædrys, Quercula minor, uel Humilis quercus, de qua Dioſcorides lib. iij. cap. ciij. agit, Teucrion quoq; illam uocari & Linodryn aſſerens. Poteſt & χαμαίρωψ (quamuis alia exemplaria χαμαίδρυψ legant) M. Vergilio teſtante, uocari. Plinio ob inciſuras quas obtinet, Serrata, Manlio Calamandrina. Apuleio, Drys & Dryſites. Barbaris & Arabibus (utentibus Genitiuo pro nominatiuo) Camedreos, Camedryos, Damederios, Laurentio Phryſio, Kamel & Trizaoga appellatur. Nec uero tacendum opinor tres apud Dioſcoridem extare Trixagines, uidelicet lib. iij. cap. cxvi. cij. & ciij.

χαμαίδρυς. Τεύκριον. Plinius lib. 24. cap. 15. Theophraſtus de planta. hiſto. lib. 10. cap. 10. Apul. cap. 24. Serap. cap. 180.

Reliquas duas Gamandræas in gratiam ſeplaſiariorum Trixagines & 2. 3.
Querculas cum alijs appellabo, tametſi illi poſtremam duntaxat habeant in uſu, quæ Germanis Blomenderlin/Gamander/Vergiß mein nit/ & apud Mediomatrices mulierculas, Gelfft/Frawenbiß/ (id eſt Morſum fœminæ, eo quod in medio corde ſuo ſpoliatum uidetur, unde ut docuimus flores in lateribus coliculorum, non in capite progignit) uocatur. Quod ſi & hæc Teucrion appelletur, certe ad lienis uitia adhibenda foret, uſuq; obſeruandum ſi illis ſalutaris eſſet, nec ne, uti & Teucer fecit. Sed de Teucrio uero paulo poſt. Vnum hoc annotandum uidetur, nimirum quod Plinius

lib.

lib.xxv.cap.vi.& Hemonion Teucrij appellatione inſigniat,quam recte autem, ipſe uiderit, tametſi enim uiribus nihil inter ſe differant eæ plantæ, tamen quo omnis ſemel in re herbaria tolleretur obſcuritas, conſultius mihi uideretur,ſi quæq; ſtirps proprijs ſuis nominibus uocaretur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Chamædryos ſpecies omnes à nobis deſcriptæ,ex ordine ſunt calefacientium & exiccantiũ,ideoq; uti Betonica utrinq; utiliter adhiberi poſſunt, præſertim ea quæ purpureos gignit flores, & à nobis ob formam & uires Betonica exigua eſt nominata.

INTRINSECVS.

Betonica exigua, & Gamandræa cæruleis conſpicua floſculis, uino uel aqua decoctæ,percolatæ,demum melle uel ſaccharo temperatæ,in modum aliarum decoctionum,mirifice ad tuſſim faciunt,incipientibus hydropicis indurato lieni, ſtranguriæ,atq; ijs qui difficulter urinã reddunt,auxiliantur.

Vino decoctæ eædem herbæ,ac ea qua diximus ratione temperatæ,ueneno reſiſtunt,menſes trahunt.

Inprimis uero frigidis mulieribus,qui albis laborant menſibus, utiliſſimæ ſunt.

Alia & plura Chamædryos iuuamenta, require in Betonica,cui temperamento & uiribus reſpondet,ut iam aliquoties diximus.

EXTRINSECVS.

Chamædryos herbæ ſiccatæ & decoctæ, deſeſſionibus & fotu, necnon in ſacculis muliebribus locis impoſitæ,albos menſes finiunt, & eroſionibus uuluæ medentur.

Eædem cum aqua ſalſa, & aceto decoctæ,deinde uero cum fermento cõtuſæ,ut fiat emplaſtrum,ac frigido ſtomacho impoſitæ,eructationem,faſtidium,& uomitiones à frigida cauſa ortum habentes,compeſcunt.

In puluerem redactæ adiuncto ſemine Nigellæ æquali pondere,in ſacculo calidæ,capiti impoſitæ,fluxiones & pituitam illius diſcutit.

Sunt & hę plantę uulnerariæ,ſi admixto aceto,uino,melle,uel oleo,prout conſultum fuerit,uſurpentur.

Gamamandreæ cum farina fabæ lupinorũ, aceto & aqua ſalſa decoctæ, decoctę et percolatæ,furfures & porrigines capitis, & ſuperciliorũ tollunt, ſi huiuſmodi decocto colluantur.

Et ut paucis omnia comprehendam, poſſunt omnes Gamandrææ, necnon Teucrium,quod ſequenti ſtatim deſcribemus capite,ad eadem omnia, ad quæ Betonicam facere docuimus,adhiberi, idq; in decoctionibus, potionibus

tionibus

tionibus, Eclegmatis, oleis, pulueribus, fotu ac ſudatorijs balneis, prout cuique uidebitur.

Teucrium chamepitis [illegible]

De Teucrio, Germanis Erenbreiß.
CAP. LXVIII.

TEVCRII HISTOriam propter adhæreſcentes quas habet radiculas, poſt Hederas deſcribere ſtatueram, niſi affinitas, quã cum Chamædry habet, à propoſito me reuocaſſet. Cum namq; tenuibus ac rotundis uirgis, radicibus, floſculis, & ſemine Chamædryn prorſus referre uideatur, operæpretium fore exiſtimaui, ſi quas natura & formæ ſimilitudo coniunxiſſet, eæ in ſcriptis noſtris à ſe mutuo nequaquam diuellerentur. Teucrium itaque per terram hinc inde ſerpendo ueluti Numularia ſeſe propagat, folio longiori ac aſperiori, minutis diuiſuris ſerrato, ut eo nomine à folijs Pruni ſylueſtris parum diſſideat. *Forma.* Flores ſpicatos & exiguos producit, ex lacteo colore cæruleos, purpura leuiter admixta. Iis decuſſis, id quod fit, Iunio menſe, exiguum ſemen relinquitur, quale habet uulgaris Gamandræa, loculamentis paruis concluſum, ueluti Burſæ paſtoris. *Tempus.*

Virgæ

Virgæ eius,& flores frequentiores è lateribus quam primario caule prorumpunt. Cæterum tota ſua ſubſtantia amarum eſt Teucrium.

2. *Agreſte Sedum.* Eſt & aliud quoddam huius plantæ genus, quod tamen ad diuerſa genera pertinere uidetur, partim enim Numulariam refert, partim uero Teucrion, poſteriori tamen ſimilius, at uiridius illo ipſo, folio non ſerrato, molliori, Portulacæ pene ſimili, unde non inepte Sedum agreſte dici poſſe puto. Quod ad flores, ſemen & loculamenta attinet, adeo cum Teucrio conuenit, ut inter utriusq; ſemina differentiam inuenire difficile ſit. Proinde tam hoc quam illud ſimul in ſyluis ſub quercubus, locis arenoſis, montibusq; ac collibus & agrorum limitibus limoſis, naſcitur.

NOMENCLATVRAE.

Teucrion haud immerito Chamædryos ſpecies cenſetur, non tantum ob ſimilitudinem, uerum etiam quod ſub quercubus (ut diximus) fœliciſſime proueniat. Si quid uero de præſtantia eius dicendum eſt, hoc unum ego affirmare poſſum, Teucrium mirabili & efficaciſſima ui aduerſus aëris intemperiem pollere, adeo quidem ut ea in re multas alias plantas longo poſt ſe interuallo relinquat. Inprimis uero aquam è Teucrio per noctem & diem unam uino macerato diſtillatam, ad acutas & peſtilentiales febres unice facere, in multis tam iuuenibus quam ætate prouectis expertus ſum.

Τεύκριον. Dioſco. lib. 3. cap. 102. Quamobrē quicquid alij dicant, ego hanc plantam Teucrion eſſe, & pro Teucrio uſurpandam cenſeo, neq; moror ſiue Teucer Aiacis frater, ſiue alius quis, inuentor illius extiterit. Quiſquis igitur uſum Teucrij uerum nouerit, is certe ad lienis uitia utiliſſimum deprehendet, atteſtante id Hieronymo Braunſchweig/ qui Teucrion Veronicam cognominari tradit, à rege quodam Gallorum, qui ſucco eius herbæ ab elephantiæ morbo liberatus dicitur. At ego ſuſpicor Vetonicam potius dicendam propter uires quas cum Betonica eaſdem obtinet. Noſtri Doctores medici hac quoq; utuntur planta, licet ignorēt quid de illa ueteres rei herbariæ autores ſcripſerint, interim pro more ſuo plæraq; ex Empiricis mulierculis Circes pediſſequis addiſcentes. Ne tamen nomine careat, uocant illam Herbam Tunica, quod & floribus Gariophyllorum poſtea tribuunt, ut uel hinc appareat nihil in re herbaria certi apud hos magiſtros eſſe conſtitutum. Paſtores nonnulli Germanica uoce Teucrion Vihe wurtz / id eſt Aroma pecorum, ſingulari nimirum experimento, quo in puluerem redactum Teucrion, cum ſale toſſientibus pecoribus utiliter exhibetur, appellant. Mulierculæ quædam Serpentin à ſerpendo haud dubie, & Gruntheyl appellant. Vulgare uero apud Germanos huius plantæ nomen eſt Erenbreiß. Apud Dioſcoridem, ſequentia quoq; obtinet nomina, Chamædrys, Triſſago, Teucris. Eſt autem mihi

tem mihi hoc loco monendus paucis optimus lector, Teucrij & Teuthrij appellationes minime confundendas, de poſteriori etenim Dioſcorides, cum ſit alia herba, ſeorſim agit lib. iij. cap. clv.

Alterum herbæ genus, folijs Portulacę ueſtitum, Teucrio non abſimile, à ueteribus Sedum agreſte dictum exiſtimo, quod cum Sedo nonnihil affinitatis habeat, & in ſyluis reperiatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Teucrium tota ſua ſubſtantia amarum eſt, eaſdemq́ cum Betonica & Chamædry facultates obtinet.

INTRINSECVS.

Teucrium uino maceratum, ac diſtillatum, remedium eſt efficaciſſimum ad quaſuis peſtilentiales febres, binis uncijs cum modica Theriaca adiecta potum, quo facto ſtragulis probe ſe operire, & quieſcere oportet, tum enim per ſudores uenenum expelletur, & à corde arcebitur.

Ad eadem facit herba in uino decocta. Teucrium uitijs lienis opitulatur, & lien ipſum potenter abſumit, per aliquot ex ordine dies potum.

Aqua Teucrij ſtillatitia per aliquot dies binis uncijs pota, uertigini auxiliatur, lentam incidit pituitam, ſanguinem purgat, ſtomachum excalfacit, meatus iecoris aperit, pulmonis & lienis uitia emendat, uenas purgat, necnon matricem & ueſicam, ſudorem & uenenum expellit, regiumq́ ſimiliter morbum & calculum renum, & ſi quæ ſunt aliæ corporis totius peſtilentes affectiones.

Aqua Teucrij binis uncijs, & ſemiuncia, cui folia ipſius Teucrij in puluerem redacta, mediusq́ cortex Amaræ dulcis, æquis portionibus, hoc eſt, una drachma adiecta fuerint, per aliquot dies pota, thoracis craſſos & lentos humores diſcutit, ac excreabiles facit, ſuſpirioſis prodeſt, potiſſimumq́ exulcerationibus pulmonis medetur. Hoc ipſum prudentes paſtores norunt, ij etenim pecoribus tuſſientibus Teucrij herbam in puluerem redactam, cum ſale exhibent.

EXTRINSECVS.

Folia cum aceto, uel tuſa, uel cocta, perq́ aliquot dies impoſita, induratum lien diſcutit & abſumit.

Vncia uitrioli in puluerẽ redacta, ac in aqua Teucrij liquata, collutione putrida ulcera, lichenas, ſerpigines, papulasq́, & alias quaſuis ſcabies purgat, ſanatq́. Idem ſuccus herbæ præſtat, uel per ſe, uel cum alumine.

Et ut paucis omnia dicam Teucrium non ſolum hominibus, ſed & iumentis, ad internas & externas affectiones, utiliſſimum eſt.

De Verbena. Cap. LXIX.

officinis
[ha]

Eyſen kraut.

1. Verbena recta.

2. Verbena fœmina.

VERBENA, OMNIbus notiſſima herba, paſſim ad ſepes, muros, & in cœmiterijs, alijsq́ꝫ incultis locis, cubiti interdum altitudine, multis adnaſcentibus tenuiſſimis ferulis, arbuſculam referens, luxuriat. Radix illius capillata eſt, haud admodum longa, caulis tenuis et quadratus, folia tribus diuiſuris inciſa inſtar criſtæ gallinaceæ, (unde à nonnullis Criſta gallinacea appellatur) auerſa parte qua terram ſpectāt, albicantia. Floſculos gerit ex albore & purpura uerſicolores, in cacumine coliculorum, eosq́ꝫ raro ſimul ternos aut quaternos, quibus pereuntibus proximi quiqꝫ orbiculi florere ilico occipiunt. Semine prægnat oblongo, Plantaginis rubeæ ſimili. Hæc planta uiridis adhuc, odore ſatis iucundo commendatur, guſtu amara.

Altera uero Verbena quæ luteos profert flores, & Germanis hactenus, Verbena fœmina uocata, ſupra cap. xxxij. deſcripta eſt. Forma enim & ſapor illius euidentiſſime euincunt, ad Sinapi eſſe referendam.

Verbe-

Verbenam autem ſupinam Dioſcoridis non ſatis mihi perſpectam ac cognitam eſſe ingenue fateor. Verum enimuero noui ſtirpem quandam, quã Verbenam ſupinam eſſe conijcio. Ea in locis humidis, paluſtribus, & foſſis prouenit, unico plerunq; eoq; purpureo & tereti cole, ſeſquicubitali nonnunquam altitudine, geniculis diſtincto, radice fibrata. Folia huius, Verbenæ rectæ prope ſimilia, in tres ſcilicet partes diſſecta. Auguſto menſe flore comat rauo, rotundo, multiplicíq; foliolorum ordine referto, ſed non ſtellato, Conyzæ ſimili. Proinde flores ſinguli è rotula ſeu ſtella uiridi, inſtar oculi, purpureis ueluti ſupercilijs, per ambitum ornati, elucent. Semen in auras euaneſcit, inſtar Senetionis, odore ingrato, binis aculeis ueſtibus adhęreſcens.

5. Verbena ſupina.

NOMENCLATVRAE.

Verbenæ nomenclatura adeo uulgaris eſt, ut eam aniculæ etiam teneant, ex enim hac quoq; herba in Verbenis ac Sagminibus ſuis ſuperſtitioſe uti ſolent, quæ certe ſuperſtitio ab ijs ortum ac progreſſum ſortita eſt, qui inter Chriſtianos illam maxime cohercere debebant.

Germanis Eiſenkraut & Eiſerich à ferro quod hac herba adureſcere conſueuit, dicitur. Quare haud iniuria Agricola uir doctiſſimus in Dioſcoride, pro feria ferrariam legendum cenſuit. Vulgo herba ſácra, Hierobotane, Sagminalis. Verbenaca, Periſterion, appellatur. Dioſcorides lib. iiij. capite lviij Bunion eam, Philtrodotem, Iunonis lachrymam, Muſtelę ſanguinem, Mercurij ſanguinem, Criſtam gallinaceam, Trixalim, Exuperam, Feriam, uel ut iam indicauimus, Ferrariam, & Pemſempte cognominat. Plinio, Blattaria, Hermolao Barbaro, Columbaris, Lucinia, Luſtrago, Militaria, Peronomos, Panchromos, & Verminaca, Autori deniq; Pandectarum, Centrum Galli nominatur.

ἱερὰ, βοτάνη, περιστερεών.

Quædam exemplaria Pheriam legunt.

Blattaria.

Altera uero Verbenaca, quæ ſupina cognominatur, quibuſdam Germanis Forzen ygel, dicitur, poſſet & Hanenkamp id eſt, Criſta Gallinacea, à forma foliorum appellari. Hanc, ſiquidem ſit Verbenaca ſupina, quidam Erigenion, alij Chamęlycon, alij Sideritin, quidam Curitin, alij Perſephonion, alij Iouis colum, alij Dichromon, alij Calleſin, alij Hippariſon, nonnulli demetriada, Ægyptij Pemphthenphtham, Pytagoras, Eryſceptron, Romani Cincinalem uocant.

περιστερεὼν ὕπτιος. Dioſco. lib. 4. cap. 59. Apul. ca. 3. et 66.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Verbena hodie etiamnum frequentius ad amuleta & expiationes, quam in medicina uſurpatur, utiliter tamen utrinq; corpori humano adhiberi poteſt.

INTRINESCVS.

Recentiores herbarij Verbenæ omnes probe internas affectiones ſanan‑

di uim tribuunt, quippe quæ epar, lien, & renes obſtructionibus liberare poſſit, uino decocta & pota.

Aqua Verbenæ diſtillata, iiſdem facultatibus prædita dicitur, meatus ſcilicet epatis & pulmonis aperiendi, regium morbum diſcutiendi, uenenum expellendi, & alia pleraq;, quæ in hiſtoria Chamædryos annotata ſunt, efficiendi.

EXTRINSECVS.

Verbena cum aceto tuſa, ac illita, ſacris ignibus opitulatur.

Eadem admixto melle impoſita, uulnera glutinat. Folia cum ſuillo adipe ueteri tuſa, ac impoſita, uuluarũ tumores deprimunt, doloresq; finiunt.

Verbenæ aquã fronti temporibus illitam, capitis dolores ſedare, experientia compertum aiunt. Vtiliſſima eſt uero ea aqua ulceribus oris, locorumq; pudendorum, mariſcis, aliiſq; id genus, collutu.

De Verbena quæ Germanis fœmina dicitur, ſuo loco diſſeruimus.

Poſtrema autem nempe ſupina Verbenaca, ſerpentes, aliaq; uenenoſa animalia pellit, ueluti & Conyza. Poteſt etiam depaſcentibus, ac longe lateq; ſerpentibus ulceribus adhiberi.

De Stœchade. Cap. LXX.

STOECHADOS HISTORIAM POST ROSMARINVM, & Lauendulam proſecutus fuiſſem, ſi eo tempore in horto meo ſatis excreuiſſet. Tametſi enim ut illa prouenire poſſet omnem operam impendiſſem, tamen ad florem ob hyemis iniuriam peruenire non potuit. Sed quocunq; loco tandem deſcribatur, haud multum referre arbitror, quare paucis in præſentia illam delineabimus, præſertim cum in Germania noſtra non uſq; adeo uulgata ſit. Ea itaq; recens adhuc odoratiſſima eſt planta, radice, foliolis, & caule, Lauendulæ ſimilima, foliis acutis, & ea qua terram ſpectant parte, ſubcineracei coloris. Flores illius forma Betonicam referunt, nam tales illi Francoforti in nundinis uenundantur ſiccati, recentes etenim ex prædictis cauſis habere non licuit. Attamen in his ipſis aridis floſculis ſemen continetur exiguum, inſtar Meliſſæ, quod ubi terrę ineunte Maio mandatum fuerit, quemadmodum Baſilicę, binis foliis prorumpit, atq; hac ratione plantata mihi fuit Stœchas. Porro & flos & herba huius guſtum ſubamarum repræſentant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Flores & folia Stœchados calidam & ſiccam obtinẽt temperaturam, aiuntq; eam puerperis à partu utiliſſimam eſſe, non tantum decoctionibus, ſed

στῖχας.

Lavend[el] *Stœchas.*
Spyckel Stechas kraut.

bus, ſed & ſuffumigationibus. Nam is mos in multis regionibus, iamdudum inoleuit, ut à partu mulieres optimis quibuſque & odoratiſſimis herbis ſuffumigentur. Quam conſuetudinem equidem ut non impro-

barim,ita inprimis optarim, ut herbarum proprijs ac genuinis uiribus cōtenti,non ad magicas coniurationes, quibus ſingulares quaſdam facultates plantis addi ſtulta putat uulgi opinio,confugeremus. Deo gloria,ſuusq; honor creaturis tribuatur,ita tamen ne noſtris illas coniurationibus meliores efficere ſtulti conemur.

INRINSECVS, ET EXTRINSECVS.

Stichas non aliter atq; Hyſſopus ad uitia thoracis,& pectoris facit,quare indifferenter utraq; ſtirpe uti poſſumus.

Flores autem uertigini accommodati ſunt,olfactu,impoſitu,aut certe ſi illis in Tragemate utamur,prout cuique uidebitur.

De Burſa paſtoria. Cap. LXXXI.

PLVRIMAE EQVIDEM PLANTAE REPERIVNTVR quæ à ſeminum receptaculis, Burſæ paſtoriæ dici commode poſſent. Nos in præſentia aliquot earum recenſebimus. Prima er-
1. go ſit ea quæ ſub Thlaſpidio deſcripta eſt. Binæ deinde ſequuntur aliæ,lu-
2. 3. teo in uulgis prægnantes ſemine,guſtu ac ſapore Naſturtij , quarum mentionem fecimus cap. xxvij.cum de Naſturtijs ageremus. Rurſus quar-
4. ta quædam in agro Vormatienſi(nam non ubique inuenitur)ſecus itinera, & inter uineas luxuriat,compluribus longis teneris ac tenuiſſimis uirgulis, ac ſurculis,quæ paucis & admodum exiguis foliolis , ac anguſtioribus, quam ſint folia Centumnodiæ,ueſtiuntur. Forma,odor , & guſtus ſeminis,Naſturtium referunt,niſi quod illo acrius eſt,& paulo etiam minutius. Mulierculæ Beſem kraut appellant,quaſi ſcopariam herbam , ſcoparum enim inſtar pauimentis uerrendis,idonea eſt.

Atqui duæ uulgares huius generis ſtirpes , de quibus in hoc capite orationem peculiariter inſtituimus, quæ & paſſim proueniunt,forma pene eædem ſunt. Vt autem recte dignoſci poſſint utranq; depingemus.

5. Maior & uulgatiſſima,nempe quæ in hortis,ſecus uias,in parietinis,locis denique cultis pariter ac incultis naſcitur,plerunq; unico aſſurgit caule, terete,& dodrantali. Folia eius prima,antequam in altum ſe tollant, diſſecta ſunt,inſtar foliorum Verbenæ uel Cardui benedicti. Radicem habet rectam,tenuem,candidamq;. Folijs paucis ueſtitur. Caulis qua in altum attolitur,in multos ſeſe diffundit ramulos,qui omnes in ſummitate ſua candidos ferunt floſculos, Verbenęq; floribus minutiores,qui tandem in uulgas exiguas,ſeminibus paruulis refertas abeunt. Eſt uero hęc herba omni prorſus deſtituta odore,ueluti omnia penę olera culinaria,perq; totum annum inſtar Senetionis perdurare poteſt. Poſtre-

Burſa paſtoris.
Deſchel kraut.

Poſtrema autem Paſtoria burſa iam deſcriptæ ſimilis eſt, flore & uulgis, quibus ſemen clauditur, at folia huius cum primum oriri cœperint, ad ſimilitudinem ſtellæ humi diuiſim ſparſa iacent, Piloſellæ uulgari haud multum diſſimilia. Cauliculos habet nudos, dodrantales, interim & exiliores, tenues. Vaſculum quodq́ꝫ, in quo ſemen continetur acinum Peponis (quam Germani Melonen uocant) refert. Floret ineunte Maio, gaudet arenoſa terra, ſapore ac odore omni carens.

NOMENCLATVRAE.

Germanis Seckelkraut Teſchelkraut vnnd Hirten ſeckel, Latinis Burſa paſtoria, Pera paſtoris, & quibuſdam Herba cancri, Criſpula, Sanguinaria, & Sanguinalis dicitur, nec iniuria, cū ſanguinis eruptiones ſiſtere poſſit. Videtur uero mihi hoc loco non Sanguinalis, ſed Sagminalis eſſe legendum, quod ſi firmum eſſet, certe hęc planta non procul à Verbena prima Dioſcoridis diſtaret. Nihil tamen hic affirmarim, quin potius ſit maneatq́ꝫ Burſa paſtoris.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Burſæ illæ magnæ paſtoriæ, quæ latioribus uulgis conſpicuæ ſunt, ſub Naſturtio deſcribuntur. At uulgatiſſima in his ſtirpibus, nempe quinta, frigidæ & ſiccæ naturæ ut ſit, neceſſe eſt, nam ſanguini ſiſtendo utrinq; corpori adhibetur.

INTRINSECVS.

Burſa Paſtoria ſiccata uino rubro, uel aqua pluuiali, in qua Chalybs candens extinctus fuerit, decocta ac pota dyſentericis ac lientericis fluxiones alui cohibet, urinæ ſanguinolentæ medetur, ſanguinis excreationes, menſiumq́ abundantium profluuia ſiſtit, omniumq́ internorum uiſcerum quaſuis eroſiones ſanat.

Eadem aqua diſtillata per aliquot dies continuos, menſura quatuor aut quinque coclearium pota efficit.

EXTRINSECVS.

Errhinon ex lineo panno factum, ſuccoq́ herbæ madefactum, ac naribus inditum, ſanguinem ſiſtit. Idem ſuccus, uel aqua etiam diſtillata, uulneribus recentibus colluendis utiliſſima ſunt.

Multi in ea ſunt ſententia, ut credant, ſanguinem è naribus alijs ue uulneribus manantem cohiberi, ſi herba ſaltem apud eum hominem incalueril.

De Verbaſco. Cap. LXXII.

VERBASCI TRIA PASSIM ET VVLGATA INVENIuntur genera, quæ omnia incultis & arenoſis agris, ſecus itinera, in collibus & ſepibus, ubiq; fere affatim proueniunt.

1. *Verbaſcum maius.* Quodq; in his maximum eſt & notiſſimum, longam habet, rectam, rotundam & lignoſam radicem. Folia uero maxime ea quæ prima erumpunt, humiq; iacent, admodum lata, necnon oblonga, ex cinereo albicantia, piloſa, Elenijq; folijs molliora. Secundo primũ anno in caulem exit candida medulla intus refertum, ueluti Sambucus, eumq; nonnunquam uiri altitudinem attingentem, ac ab imo uſq; ad ſummum, folijs ex ordine ueſtitum, quæ tamen quo altiorem in caule obtinent locum, eo etiam anguſtiora, & minora euadunt. Flores fert luteos, lanuginoſos, & odoratiſſimos quinis foliolis diſtinctos, qui caulem circumquaq; ad faſtigium uſq; ambiunt, quibus decuſſis, teretes ac piloſi globuli, copioſo ſemine, Papaueri haud abſimili,

Verbaſcum.

Wullkraut.

abſimili,at minori pręgnā-tes,ſubſequuntur. Proinde hæc planta cum floribus e-micat candelam pulcherri-mam,forma ſua repræſen-tat,unde illi Candelę regię nomen impoſitum eſt. *Candela regis.*

2 *Verbaſcum nigrum.*

Alterum Verbaſcum,ad ſuperius forma accedit,niſi quod per omnia illo ma-gis exiguum eſt. Folia hu-ius nigricant, grauiterq́; & male olent. Flores uiolis ſimiles gerit, ex pallido lu-teos, quinis purpureis no-tis pictos, totidemq́; lanu-ginoſis ſtaminibus quaſi diuiſos,& non minus odo ratos,quam primi generis.

3. *Syluestre Verbaſcum.*

Tertium in ſyluis, præ-ſertim in Vuaſgouia reperi tur,radice & caule ſecundo generi haud diſſimile. Fo-lia eius candicant , modi-caq́; lanugine horrent, flo-res plane candidos habet, odore gratos, nam herba ipſa & cætera omnia graui ter olent. Semen in follicu lis ſeu globulis rotundis clauditur. Hic uero mihi uide naturæ miram & uari am uim, nam quemadmo-dum in Coriandro ſolum ſemen odore iucundo com mendatur,cęteris partibus graueolentibus,ita in hac ſtirpe nihil eſt odoratum, præterquam flos ipſe. *Naturæ miraculum.*

Poſtremo inuenitur in quibuſdam altiſſimis ſyluis , qualis eſt ea, quæ Germanis der Ydar dicitur,herba quædam, incanis ac mollibus folijs , mi- 4. *Verbaſculum.*

Verbaſcum nigrum. *Lin.*

Schwartz Wulkraut.

noribus tamen quam ſint in reliquis Verbaſci generibus, e quorum medio elegantiſſimus cærulei coloris flos prodit, Cyano (quo de infra cap. cxciij.) non abſimilis, at maior, pediculo fere dodrantali inſidens. Hanc herbam Verbaſculum eſſe ſuſpicatus ſum, cum foliorum mollitiem conſiderarem, quod ad florem attinet Cyanum ſylueſtrē, Germanice Waldtkornblům appello, quoad commodius emergat nomen. Sunt qui herbam Paralyſin, Verbaſcis accenſeant, ſed qua ratione non uideo, nos de illa ſuo quoq; loco egimus.

NOMENCLATVRAE.

Verbaſci apud Germanos hęc ſunt nomina, Wullkraut/Künigskertz/Brennkraut/Himelbrant/Unholdenkertz. Dioſcoridi libro iiij. cap. xcix. φλόμον, Lucernare, Lychnitis, Pheminalis. Latinis, Lanaria, Candelaria, Tapſus barbatus, Regis candela. Barbaris, Cauda lupina, Aſpalatū, Pomplilogos, Abedonei,
1. Buſuri, Flominos. Manlio, Auidon, Auion, & ut quibuſdam placet, Auicennæ lib. ij. cap. cij. Buſuri appellatur. Ego maius Verbaſcum maſculum
φλόμος. Leucophyllon, & Verbaſcum arboreſcens eſſe exiſtimo, tametſi uerba Dio-
λευκόφυλλον. ſcoridis

Verbaſculum.

Waldt korn blůmen.

ſcoridis aliam præ ſe ferre ſententiam uideantur. Alte- 2.
rum Verbaſcum nigrum appello. Tertium quod 3.
candido emicat flore, ſylueſtre Verbaſcum, ſeu album dixerim, eſtq́ illud cũ præcedente eiuſdem fere naturæ, cum utrunq́ grauiſſime oleat, quod teſtabuntur quicunque has herbas nouerunt, Pliniumq́ libro xxv. cap. ix legerint, nam non ſolum ſcripta ueterum euoluenda ſunt, ſed & experientia ipſa adhibenda eſt, ſi ad exactam ſtirpium cognitionem peruenire aliquando contendimus. Po- 4.
ſtremum Verbaſculum à Dioſcoride Lychnitis, Lucernare, & Tryallis nominatur.

Nomenclaturæ itaque quas nunc recenſuimus ſatis apertæ ac planæ ſunt, quare à prolixiore illorũ explicatione ſuperſedebimus, paucis nonnulla indicaturi. Differũt itaq́ φλόμος, & Phlemos quæ eſt uiperinę apud Apuleiũ cap. v. appellatio. Aliud eſt item Taxus, uenenoſa illa arbor, cuius Vergilius in Æglogis meminit, aliud deinde Taxus barbatus (ſic enim quidam ſcribunt, licet alij Tapſum dicant,) quod eſt Verbaſci cognomen.

Quod autem quidam Verbaſcum Lanariam herbam appellant, (quam-

quam

quam & apud Dioſcoridem libro ij. cap. lij. peculiaris ſit herba, quæ hoc nomine inſignita eſt) id ſine cauſa non fit, cum folia eius piloſa ſint, ac ueluti Saluia omnem attrahant puluerem, unde & Blattaria iure dici poſſet, quemadmodum de Verbena Plinius libro xxv. cap. ix. ſcriptum reliquit. Superuacanea hæc forſan uidebuntur, at nullam aliam ob cauſam in medium à nobis adducuntur, quam ut non ſolum proprias ſtirpium differentias, proprietates & facultates, ſed & appellationes illarum ueras tandem diſcamus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Verbaſci genera, maxime folia & flores ipſorum, dolores, tam in interioribus quam externis partibus ſubortos, ſedandi, facultatem obtinent.

INTRINSECVS.

Radix Verbaſci magni uino rubro, uel aqua (ſiquidem febris adſit) decocta, & pota, quotidiana alui profluuia, quam Diarrhœam uocant, cohibet.

Idem aqua ex floribus diſtillata, & per aliquot dies menſura quatuor aut quinq; coclearium pota, efficit. Eadem hac ratione uſurpata, tormina uentris ſedat.

Decoctio Verbaſci, necnon aqua diſtillata, quarum nunc mentionem fecimus, ruptis, conuulſis, fractis & contuſis, laborantibus uitio pulmonis, tuſſientibus, omnibus internis apoſtematibus, ac doloribus & inflammationibus auxiliantur.

EXTRINSECVS.

Verbaſci folia, aut flores in aqua decocti, oculorum, ani, & genitalium inflammationibus, tumoribus, abſceſſibus, & podagræ etiam calidiſſimę, inſeſſionibus, & ſi calida in linteolis imponantur, apprime conducunt.

Eaſdem uires aqua diſtillata obtinet, inprimis uero oleum quod ſolis calore è floribus uitreo uaſe diligenter obturato, conficitur, qua ratione etiam oleum è floſculis Roſmarini elici poteſt, quod ſane quam utiliſſimum eſt.

Aqua diſtillata, oculis indita, fluxiones eorum cohibet. Ea, ſi facies per aliquot dies abluatur rubores illius protinus tollet. Eryſipelatis, ſacris ignibus, & ambuſtis, necnon impetigini ac malæ ſcabiei efficaciter adhibetur, ſi affectis partibus linteolum duplex in aqua illa madefactum imponatur.

Dioſcorides ſcribit Ficus folijs maioris Verbaſci ſubſtratis ex ordine, per annum à corruptione uindicari.

De

De Hyſſopo campeſtri. Cap. LXXIII.

Heyden Yſop.

FRVTEX ISTE IN aruis incultis,et montibus inter cęteras ſylueſtres plantas naſcitur,radice lignoſa, quæ unica ſæpe plurimas uirgas easq́; dodrantales, humiq́; iacẽtes progignit, exiguis & anguſtis foliolis inſtar Geniſtę aut Hyſſopi ueſtitos. Iunio & Iulio menſibus, flore emicat luteo,non aliter quam Anſerina,uel Ranunculus uulgaris, niſi quod aliquantulũ hic pallet. Is ubi decuſſus fuerit,folliculis rotundis ſemen luteum contentum,apparet.Proin deſtituta eſt omni odore hæc herba, ſuccum autem glutinoſum, ac lentum, inſtar Conſolidæ maioris fundit.

NOMENCLATVRAE.

Quod huic plantę apud Germanos proprium ſit nomen, ſcire nondum potui, quare quoad commodior aliqua inueniatur appellatio, interea uocabimus Feldt Yſop / ſeu Heyden Yſop/nam & folia & uirgę Hyſſopi habet,ut ſupra diximus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

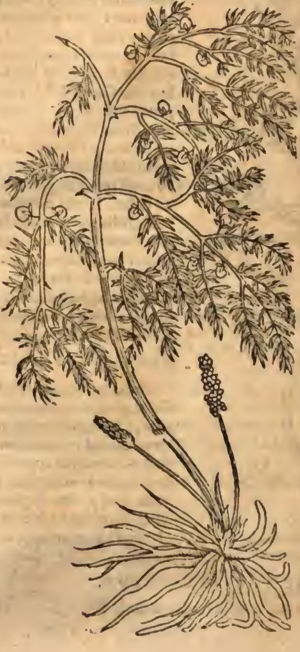
Neq; etiam quicquam de uiribus illius compertum habeo, niſi quod eã

ſagminibus

ſagminibus ſuis mulierculæ adiungere ſolent, creduntq́; tumoribus, ac paralyſi membrorum, ſi in balneis quis utatur, uel imponat, utiliſſimum.

De Aſparago. Cap. LXXIIII.

Spargen.

QVA RATIONE ex ſemine & radice Aſparagus, de quo nunc agendum nobis eſt, plantetur, multi tradiderunt, inprimis uero Palladius menſe Martio, titulo nono, quo ſtudioſum lectorem remittimus, ad deſcriptionē herbæ properantes. Aſparagus Maio mēſe grandi radice, ac thyrſo primum frequēti, recto, digitum craſſo, terete, pingui, & ſucculento, folijs carente, proſilit, non aliter quam Lupuli prima germina. Cæterum hi turiones ſiue Aſparagi appetente Iunio in longos caules, folijs tenuiſſimis, inciſuris diuiſis ac capillamenti modo tenuatis, Fœniculo ſimilibus ueſtitos explicantur. Florē æſtate fundit paruulū, quo decuſſo bacculæ dependēt primū uirides, tandē uero rubei coralli inſtar rubeſcētes, ſeminibus refertæ. Naſcitur lapidoſis locis, limoſis collibus, apricis campis, maxime in agro Vormatienſi, nonnunquam & in humectis. Qui radices uenales circumferunt, ij in

Rinckga-

Rinckgauia, in pratis Vucinheimenſibus Aſparagi radices effodiunt, eaſq; Antuerpiam uſq; deportant.

Aſparago hodie Italis & Hiſpanis nihil frequentius in acetarijs, quanquam & apud Germanos in uſu non ita pridem eſſe cœperit, quid enim eſt, quod in gulæ uoluptatem non uertatur, quid denique tam rarum, in uictu & ueſtitu, modo ad uoluptatem & delitias faciat, quod non frugalitatis, ſobrietatiſq́ maiorum noſtrorum plane obliti, imitari conemur?

NOMENCLATVRAE.

Aſparagus officinis extrita priori litera, Sparagus, Germanis Spargē/ & quibuſdam Teüffels trauben/ quaſi uua Diaboli, propter baccas inter folia dependentes, appellatur. Theophraſto, Corruda, uel Corrudago. Serapioni, Halion, & nonnullis, Nalion, Affurſung Plinio, Libycum, Horminium. Auerrhoi Alhaſce (quod nomen altero Thymo quoq; tributum eſt) Apuleio, Aſpharagos, Acanthillis, Aſparagus ruſticus, Aſparagus noſter. Dioſcoridi denique ἀσπάραγος πετραῖος, μυάκανθα, hoc eſt, Murina ſpina, qua appellatione & Myrtus ſylueſtris uenit, Orminion, ſed & hoc nomine Aloe apud Dioſcoridem lib. iij. cap. xxiij. cognominatur, ut interim de Aſparagi uoce taceam, quæ non ſolum in genere olerum germinibus, quæ primum in lucem prodeunt, antequam in folia explicentur, recentiſſimiſq; turionibus qui edendo ſunt, paſſim apud authores purioris latinitatis, tribuitur: ſed & a Dioſcoride lib. ij. cap. cxxxv. Smilaci hortenſi aſcribitur.

ἀσπάραγος. Theop. lib. 6. cap. 5. Serap. cap. 4. Plinius lib. 20. cap. 10. Apul. cap. 18. Dioſco. lib. 2. cap. 124. Dioſco. lib. 4. cap. 141.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Recentes Aſparagi turiones, cibis idonei ſunt, ſemen & radix officinis, proinde Aſparagus abſtergendi mediocrem ſortitus eſt naturam, nec nimium frigidam, nec etiam abunde calidam. Vrinam pellit teſte Simeone Iauenſi.

INTRINSECVS.

Aſparagi recentia germina, uino tum butyro & aceto decocta, qua ratione & Lupuli turiones parari ſolent, aluum emolliunt, uitia pectoris expurgant, urinam promouent, ſed & genituram minuunt, ſi quis continuo illis utatur.

Radix uino decocta & pota obſtructionibus iecur liberat, morbum arquatum expellit, renes purgat ac ueſicam, Iſchiadicis plurimum conducit.

Herba aut ſemen uino decocta, & aqua diſtillata, eaſdem obtinent facultates.

Aduer-

Aduerſus morbum regium, decoquitur radix cum ficis & cicere, qua potione ſumpta, morbum pelli aſſerunt.

Radix reſiccata & uino decocta ac pota, dyſentericis & ſtranguria laborantibus auxiliatur.

EXTRINSECVS.

Radix Aſparagi in minutas partes diſſecta, tuſa, uinoq́ decocta, ac calida impoſita, dolorem in membris luxatis ortum, ſedat. Herba pari ratione parata dolorem renum mitigat. Succus herbæ ore retentus, dentium dolorem ſedat.

De Plantagine. Cap. LXXV.

NON CERTE MIRVM VIDERI DEBET, CVR CHRYſippus Plantagini peculiarem ac proprium dicauerit librum, uniuerſam eius laudem copioſe complexus, cum ad tam uaria efficax ſit. Nam & Chirurgici ea utuntur, & in officinis, ſeplaſijsq́ nihil illa notius. Quid? quod in uulgo nemo fere eſt, qui ex quotidiano uſu & obſeruatione non didicerit, quibus uiribus Plantago prædita ſit, præſertim ij qui illam in cibis iam uſurpare conſueuerunt, aduerſus alui fluxiones. Quare operæpretium non eſt, ut in comendatione huius plantæ diu immoremur, ſatiusq́ fuerit ad hiſtoriam accedere.

Plantaginis tria ſunt genera, ita ut alia ſit maior ſcilicet, alia minor, alia

1. *Plantago maior*

uero media. Maior folia fundit Gentianæ, uel Betæ ſimilia, humi iacentia, quorum ſingula ſeptem fibris ſeu coſtis, in folij fine prope radicem concurrentibus auerſa parte diſtincta ſunt. Caulem emittit teretem, læuem, & dodrantalem in ſummitate ſpicatum, ſemine in tenerrimis folliculis concluſo prægnantem. Radix huius plurimis fibris capillata.

2. *Plantago media.*

Media, tota ſua ſubſtantia magis eſt exigua, habetq́ itidem folia ſemper per terram inſtar ſtellæ diuiſim ſparſa, ſemperq́ uirentia, ac aliquantulum ad cineraceum colorem uergentia, hirſuta & aſpera, ſeptenis neruis diuiſa, ea cum ad iuſtam ſuam magnitudinem peruenere linguam referunt. Caule exilit dodrantali, nudo, flore ex ſpicatis faſtigijs prodeunte, ut in frugibus uidere eſt, ſemine oblongo, Baſilicę ſemini ſimilimo.

3. *Plantago lanceolata.*

Tertia uero Plantago omnium minima, ac anguſtiſſima producit folia, fibris ſuis diſtincta, colore fere nigricantia, coliculi eius non rotundi, ſed anguloſi, ac ſtriati, non aliter ac ſi ſeptem illi nerui qui per folia ſparguntur, in hunc caulem quaſi unum corpus coluiſſent. Florem fert ſpicatum, & nigrum, qui cum floret candidus eſt, ut & mediæ Plantaginis, refertq́ forma

ſua

Plantago rubea.
Roter Wegerich.

Plantago lanceolata.
Spitzer Wegerich.

ſua capillos punctis minutis, inferne appenſis conſpicuos. Semen huius multo eſt maius quam reliquorum, quantum etenim illis radicis, folio-rum, & florum quantitate cedit, tantum rurſus illas ſeminis magnitudine,

Plantago latifolia.
Breiter Wegerich.

Plantago aquatica.
Waſſer Wegerich.

& uſu ſuperat. Naſcuntur autem omnia Plantaginis genera, in humectis hortis ac pratis, florent'q; Maio & Iunio menſibus.

4. *Plantago aquatica.* Iam & alia, Plantagini non uſq; adeo diſſimilis herba, in foſſis nonnullis, paluſtri-

paluſtribusq́ locis inuenitur, folio pingui & uiridi, longo caule, eoq́ in altitudine ramoſo, floſculis candidis et copioſis, inſtar Limonij. Hęc Germanis Waſſer Wegerich/ id eſt, Plantago aquatica, (tametſi inter Plantagines nō uideatur connumeranda) & Froſch löffel/ quaſi Ranæ coclear, ſi ita dicere liceat, eo quod folia eius coclearium formam repreſentant, quando & Ranæ illis gaudent, appellatur.

NOMENCLATVRAE.

Quia linguæ ſimiles ſunt Plantagines, ideo apud Græcos, quæ ſequuntur nomina ſortitæ ſunt, ἀρνόγλωσσον, ἄρνιον, προβάτειον, hoc eſt, Lingua agni, Herba agnina, Ouilla herba, quo nomine & Ocimaſtrum uocat Dioſcorides lib. iiij. cap. xxix. Propter fibras uero & coſtas quibus diſtinguuntur, πολύνευρον, ἑπτάπλευρον, Multineruiam, Septineruiam, uocant. Dicuntur etiā Cynogloſſa (de qua uoce paulo poſt) quod Plantaginis & Cynogloſſæ eadem ferè ſint folia, quod ad formam attinet, Coturnix, Gelapyros, Stelaphuron, Eurechnomonon, Aſonth, Theſarica, Atijrcon. Vulgatiſſimum autem harum ſtirpium nomen eſt Plantago, quæ appellatio à doctis maiori generi, quod Germanis Roter Wegerich/ hoc eſt, Plantago rubea, dicitur, (eam nimirum ob cauſam, quod ſemen eius aliquantulum rubeſcit, uel quod aduerſus dyſenteriam uſurpari conſueuerit) aſſignatur. Altera Lanceolata, & minor Plantago, & Lanceola, (ſed & hoc nomen alteri cuidam plantæ lib. iij. cap. cliij. tribuit Dioſco.) Germanis Spitzer Wegerich. Tertia uero Plantago media, Germanis Breiter Wegerich/ hoc eſt, Plantago latifolia, nominatur. Mirum autem eſt quod non ſolum Dioſcorides, & Plinius, ſed & Apuleius (apud quem iſta leguntur Plantaginis cognomina, Thyrſion, Vranichneumonos, Aſthat, Tarbidolopion, Theſarica, Simpeax, Artiercon, Plantago lata, Plantago maior) duorum duntaxat plantaginis generum meminerint, poteſtq́ fieri ut uel tertium illius genus non nouerint, uel certe illud cum primo coniunxerint, proq́ uno & eodem habuerint. Serapioni Plantago Liſen Alhamel dicitur. Auicennæ lingua arietis. Manlio, Bleta ſyluestris, eidem minor Quinqueneruia, propter quinq́ fibras, quanquam interdum ſeptem quoque habeat. Phryſius maiorem Plantaginem, Aſcher uocat, minorem uero Herlatum, Megeboram, Herbam Martis, & Germanica uoce Spiſſkraut. Ex his itaq́, quæ de nomenclaturis Plantaginis nobis diſputata ſunt, rurſus animaduertere licet, in ſumma obſcuritate rem herbariam uerſari, poſtquam nobiliſſimæ ſtirpes quamplurimis inſigniuntur appellationibus, cui difficultati nulla alia re conſuli poterit, niſi genuinis ſuis nominibus donentur plantæ, cæteris repudiatis. Quod ut fiat aliquando, rogamus omnes ſtudioſos diuinę ſimplicium cognitionis,

Dioſco. lib. 2. cap. 115.
Plinius lib. 25. cap. 8.
Apul. cap. 1.
Serap. cap. 223.
Auicenna lib. 2. cap. 439.

& adhortamur, ut diligenter, & cum iudicio optimorum authorum, qui hanc medicinæ partem ſcriptis ſuis exornarunt, ſententias perpendant, & cum uiuis herbarum imaginibus conferant, ex qua collatione ueritas tandem elucebit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter multas plantas Plantago uſitatiſſima eſt. Quod ad temperamentum attinet, refrigerat illa & exiccat mediocriter, quare uulneribus tam hominum quam iumentorum utiliſſima eſt.

INTRINSECVS.

Plantaginis herba recens in cibo cocta & uſurpata, uel ſemen eius, aut quoduis horum in puluerem redactum, ac introſumptum, internorum uiſcerum eroſiones perſanat, alui profluuia cohibet, phtiſicis prodeſt.

Aqua diſtillata Phtiſicis commodior uſu, necnon ſanguinem mingentibus, & excreantibus.

Plantaginis radices ternæ uino decoctæ, ac potæ, febri tertianæ, quaternæ uero quartanæ medentur teſte Dioſcoride, tametſi aquam diſtillatam menſura coclearis unius ſumptam, in acceſſione febris magis probem.

Eadem, ſeu ſuccus Plantaginis expreſſus per aliquot dies continuuos bibitus, menſes ſiſtit, internas eroſiones ſanat, id quod experientia teſtatum fecit.

EXTRINSECVS.

Experientia proin compertum eſt, capitis dolores tolli, linteolis in aqua, ſeu ſucco Plantaginis madefactis, & impoſitis.

Succus oculis inditus inflammationes illorum aufert, ſimiliter aduerſus aurium dolores efficax eſt idem ſuccus, & auditum reſtituit.

Aqua gargariſſata aliquoties per diem, exulcerationi oris, et colli, aliiſq; id genus uitiis opitulatur.

Radix Plantaginis cum radice Pyrethri in puluerem redacta, dentibuſq; excauatis impoſita, dolorem ſedat.

Morſibus ſerpentum & canis rabioſi, ſuccus Plantaginis auxilium adfert, ſi illo uulnera colluantur.

Omnibus elephanticis & ſerpentibus ulceribus, mentagris, fiſtulis, cancro carbunculis, herpetis, & depaſcentibus, medetur ſuccus uel aqua herbæ Plantaginis, ſi illis colluantur continuo.

Aqua uel ſuccus Plantaginis cum Sedo temperatus, ſacris ignibus, inflammationibus & ambuſtis igni prodeſt.

Quidam

Quidam ſtrumas diſcuti poll[illegible]entur, radice de collo ſuſpenſa.

Omnis generis inflammationibus & tumoribus præcipue conducere Plantaginem aquaticam multorum prædicatione confirmatum eſt.

Breuiter omnes Plantagines, herbæ ſunt uulnerariæ, tam recentibus, quam inueteratis uulneribus utiliſſimæ.

Eraſmus in colloquijs ſuis buffonem ab aranea ictum à Plantagine remediũ petere affirmat. Atq; hæc de Plantagine dicta ſufficiant, nunc ad Cynogloſſam nos conferemus, quæ ut in folijs cum Plantagine, ita & nomine ut ſupra meminimus, cum eadem affinitatem quandam obtinet.

De Cynogloſſa. Cap. LXXVI.

DIOSCORIDES LIB. IIII. CAP. CXXIIII. SCRIBIT Cynogloſſam cauleuacare, cui & M. Vergilius interpres doctiſſimus aſtipulatur, eamq; ſententiam alij quoq; uiri doctiſſimi approbant. Qui fit ut unum è duobus ſuſpicari neceſſe ſit, nimirum uel noſtram Cynogloſſam aliam eſſe ab ea, cuius Dioſcorides & alij meminerunt, cum noſtra caulem habeat altitudinem nonnunquam binorum cubitorum excedentem, aut certe, ſiquidem eædem ſint duæ hæ ſtirpes, conſentaneum eſt Dioſcoridem, & qui eum ſequuntur Cynogloſſam non uidiſſe, niſi primo anno è terra erumpentem, tum enim humi folia eius ſternuntur, ue luti Plantaginis latifoliæ, perq; hyemem illæſa durant, deinceps uero appe tente Iunio menſe caulem emittit foliatum, & hirſutum, ac lanuginoſum, ſicut & Bugloſſa. Propoſui quid mihi uideatur, quod ſi alijs placuerit, hanc noſtram Cynogloſſam pro ea recipere, quæ à Dioſcoride deſcribitur, per me ſane id licebit, neq; enim repugnabo. Ad hiſtoriam itaq; accedamus. Caulis illius, quem altero demum anno progigni, proceritatemq; duum, uel ternum pene cubitorum attingere diximus, folijs mollibus ueſtitur, pur pureisq; floſculis Bugloſſæ illi, quam Germani quidam die Ochſſen zung vom ham uocant, ſimilibus, ex ordine collocatis emicat. Ac his decidentibus umbilici lappacei, ricinis ſeu cimicibus haud multum diſſimiles, ijq; bini aut terni ad formam Trifolij coniuncti, ſubſequuntur, qui ubi Iunio menſe maturuerint, non aliter quam Lappæ uulgares, aut echini Eupatorij ueſtibus inhærent. Radix quandoq; digitum craſſa euadit, forma ſua Ra pam exiguam repræſentans, foris colore pullo. Naſcitur Cynogloſſa in pa rietinis & muris ſecus ſepes, quo omnis generis ſordes conijci plerunq; ſolent, ſabuloſis q; & incultis deniq; locis.

Cynogloſſon.
Hundozung.

Cynogloſſæ uox & Plantagini et Narciſſo tribuitur, uide cap. noſtrum de Plantagine, et Apuleiũ cap. 54.

NOMENCLATVRAE.

κυνόγλωσσον, Græcis, Cynogloſſa & lingua canina Latinis, Hundtszung Germanis dicitur. Poſſet & eadem lingua Hundtskraut / id eſt, herba canina, Hundtswurtzel / id eſt radix canina appellari, cum tota ſua ſubſtantia fœtore canino grauiter oleat. Hanc alij (teſte Dioſcoride) Phyton, alij Caballation, alij Splineion, alij Scolymon. Romani Linguam canis, aut Caninam appellãt. Apuleius cap. xcvi. Phrygian, Hemionion, Splenion, Caballion, Scolymon, Pyrgin, Leucrion, Zenis, Sublabium & Linguam Macedonicam uocat. Manlius ſup. pillu. Reumat. Meſue. Cynogloſſam ait à quibuſdã, Kaliber, Ceneſtẽ, Alchzaaber, Cabcachar, Alcarcachar appellari. De Splenij & Scolymi uocibus, plura infra clxxxij. & clxxxviij. capitibus libri primi commentariorum noſtrorum.

VIRES AC TEMPEramentum.

Cynogloſſa frigidam & ſiccam temperaturam obtinet, inueteratis, & malignis ulceribus & mariſcis præſertim ſanandis efficaciſſima.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Radix Cynogloſſę uino decocta, ueſperiq; & mane bibita, aluū emollit. Eadem fermento obducta, ac paulatim in calido cinere toſta, & aſſata, poſtea abiecto fermento locis affectis balani inſtar indita, calorem & dolorem internarum mariſcarum protinus aufert, utq; cito curentur efficit, experientia id atteſtante, neq; multis hoc genus curationis notum eſt.

EXTRINSECVS.

Aqua Cynogloſſæ, ſuccus & puluis eius mariſcis utiliſſima ſunt, collutione & inſperſu.

Aqua diſtillata alia quoque ſanat uulnera, præſertim genitalium, linteolis in ea madefactis ac impoſitis.

Herba tuſa, & cum adipe ſuillo in ſartagine toſta, morſibus rabioſi canis medetur, & ambuſtis: caluis illitu capillos reducit.

Aduerſus inueterata mala puſtularum, fiſtularum, & aliorum abſceſſuū tumidorum, unguentum è Cynogloſſæ ſucco confectum illitu efficax eſt. Confectio uero ſic ſe habet, Succum Cynogloſſæ cum melle Roſarum æquis portionibus paulatim, quoad ſuccus abſumatur decoque, poſt Terebintinam admiſce, & fiet unguentum præſtantiſſimum.

De omnibus Bugloſſæ generibus.
CAP. LXXVII.

BVGLOSSAE QVATVOR SVNT GENERA, DVO NIMIRUM domeſtica, duo alia ſylueſtria, eaq; magna & exigua, quę omnia ordine explicabimus.

Maior itaque domeſtica Bugloſſa in quibuſdam regionibus, ut in Lothoringia in agris optimis prope Duſam, Nanceam, & quæ Germanis Nicklaus pfort dicitur, prouenit, alias in hortis plantari conſueuit. Radix illius quandoq; cubitum longa euadit, recta, pulla foris. Folia Aprili menſe longa, hirſuta, nigricantia, ſpinulis horrida, humiq; in circulum ſtellatim ſparſa fundit, quorum nerui ſeu uenæ, qua radicem ſpectant, quandoque purpurei apparent, ut eo nomine prope ad formam foliorum Cynogloſſæ accedant. Maio menſe ternos aut quaternos quandoq; oblongos ac hirſutos caules emittit, in faſtigijs ſurculoſos, folijs ab imo uſq; ad ſummum inæqualiter longis, ac ſubinde anguſtioribus ueſtitos, eaq; omnia folia formam linguæ acutæ repreſentant. Flores ſertradiatos, inſtar rotulæ, par- 1. *Bugloſſa domeſtica maior.*

Borrago officinalis Linn

Bugloſſa Italica.

Welſch Ochſen zung.

tim candidos, partim purpurantes ante ſolis ortum, qui ſi radiis ſuis uiolas illas percuſſerit, pulchre cæruleo inficientur colore. Floribus decuſſis in hirſutis ac ſtellatis uaſculis tria uel quatuor ſemina coniunctim poſita, ob-longa.

Bugloſſa maior. anchusa tinctoria
Ochſen zung die groß.

longa ac rugoſa, ueluti ſe-
men Conſolidæ maioris,
at maiora, capitulis uipera-
rum ſimilia, ſapore Amyg
dalino prædita reperiun-
tur. Ex his plantari poteſt
Bugloſſa, quæ tamen pri-
mo plantationis anno ra-
ro ad frugem & florem per
uenit, ſed altero demum,
ueluti & Cynogloſſa, ac
Conſolida maior.

Secunda domeſtica & 2
nobilis Bugloſſa ſupra de- *Bugloſſa dome-*
ſcriptæ quadantenus acce- *ſtica altera.*
dit, niſi quod illa breuior,
anguſtior, acuminatior, ac
quoad omnia magis exi-
gua eſt, ſemine præſertim,
quod & magis nigricat.
Flores huius uiolis ſimiles
ſunt, ſicut & præcedentis,
ijq́ nonnulli cęrulei, alij pla
ne purpurei perpetuo.

Sylueſtris Bugloſſa in 3.
agris, ac collibus maxime *Bugloſſæ ſylue-*
ſecus itinera paſſim inueni- *ſtres.*
untur, caulibus pręlongis,
copioſo eoq́ ex cæruleo
quodammodo colore pur
puraſcente flore emicanti-
bus. Aliæ huius generis
nonnullæ ſtirpes candidos
gerunt floſculos. Forma
herbæ, caulium & radicis,
& color ſylueſtriū Bugloſ-
ſarum cum domeſticis conueniunt, quanquam folia in his ſint magis horri
da & acutiora. Floris duntaxat forma qua Galiopſim imitantur hæ Bu-
gloſſæ, a' domeſticis diſſident.

Bugloſſa ſylueſtris.
Waldt Ochſenzung.

NOMENCLATVRAE.

Quamuis mihi dubium non ſit, quin pleriq; noſtrã hoc loco ſint reprehenſuri ſententiam, eo quod illa à placitis doctiſſimorum uirorum, uidelicet Nicolai Leoniceni, Marcelli Vergilij, Leonharti Fuchſij, aliorumq; multorum, qui uno ore omnes Bugloſſam noſtram κίρσιον, ſeu κιρσεῖον, Dioſcoridis eſſe affirmant, diſſentiat, tamen cum unicus noſtrorum laborum ſcopus is ſit, ut noſtra induſtria & ſtudio, res herbaria non tantum maiori luce, perſpicuitate ac dignitate exornetur, uerum etiã proprijs ac genuinis appellationibus quæq; planta illuſtretur, quid mihi uideatur, paucis aperiam, cum bona doctiſſimorum quorũ me minimus uirorum uenia, quos omnes magnopere rogatos uelim, ut æquo animo quod pronunciabo, accipiant, præſertim cum ſententia mea nihil honoris uel laudis cuiquam detractum cupiam. Bugloſſam igitur noſtram cenſeo ad ἔχιον Dioſcoridis, quod ille lib. iiij. cap. cxiiij. deſcribit, referendam, quod non ſolum experientia teſtatur, ſed & Nicander ipſe in Theriacis, cuius deſcriptio, cum ea quæ in Dioſcoride extat omnino conſentit. Quod cum ita ſit,

ſit,adhortamur omnes rei herbariæ ſtudioſos,ut cum deſcriptionibus iam citatis Bugloſſæ formam conferant poſtea de noſtra ſententia iudicent.

Dioſcoride, Nicandro,& Aegineta teſtantibus, alij Aridam,alij Alcidion,alij Doriada,Romani Alcibiacum nominant, ut uel hinc conſtet Echion ſeu Bugloſſam Viperinam eſſe herbam,cum quia ſemen eius,ut docuimus uiperina capita imitatur,tum etiā quod ad ſerpētium morſus efficaciſſime facere manifeſtum ſit,unde & appellationem Alcibij obtinet,a`quodam nomine Alcibio. Is (quemadmodum ueterum ſcripta teſtantur)cum ſecus aream dormiens,a`uipera dente ſub genu ictus fuiſſet,excitatus a`ſomno , ex herba hac ſuccum commanducando expreſſit, expreſſumq́ꝫ bibit, mox quod reliquum erat expreſſæ herbæ corpus , uulneri impoſuit contra dolorem,atqꝫ ita ſanatus fuit. De Echio Plinius lib.xxv.cap.ix,lib. xxvij. cap.v.

Iam uero non deſunt qui Echion in duo genera partiantur, quorum primum quidem illud ſit,quod iam attigimus, alterum uero Ocimaſtrum ſeu Ocimoides,cuius poſt Echion ſtatim mentionem facit Dioſcorides,ſed iudicium penes lectorem eſto. Cæterum quid de Ocimaſtro nos ſentiamus, capite lx ſupra declarauimus. Et fieri certe poteſt ut ea ipſa herba quam capite citato Ocimaſtrum appellauimus,aduerſus uenenum efficax ſit, quin & floſculi eius ſeu folliculi a`uiperinis capitulis haud multum abludunt,iudicium in hac quoque re lectori permittimus.

Germani hanc ſtirpem Ochſen zung/id eſt, linguam bubulam uocant, quam non ſolum forma,ſed & ſpinulis imitantur folia.

Syluestrem Bugloſſam, quidam Schaffzung/id eſt, ouinam linguam appellant,atqꝫ ea flore tantum a` domeſtica differt, ut diximus.

Bugloſſam uero domeſticam minorē Tubingæ in ducatu Vuirtenbergenſi primum uidi,quo in loco tanqꝫ peregrina planta honorifice habetur. quemadmodum ſane non eſt uulgaris. Cæterum appellant eam die Ochſen zung vom Ham/a`loco quodam Ham dicto, unde primum ueniſſe dicitur. Eſtq́ꝫ illa uerum nobile & exiguum Nicandri ἔχιον. Apuleius quoqꝫ Echij meminit,at quantum intelligo,non ſatis illi perſpectum fuit, nam de illo non multa facit uerba,nam de uno tantū genere ſcribit, quod ad aquas naſci ait,hiſq́ꝫ ſequentibus inſignit nominibus,Viperina,Elenion, Echidnion,Theriorizon,Serpentaria,radix Macedonica,quæ omnia de Ocimaſtro meo cap.lx.ſupra deſcripto,intelligo.

Vnum pro concluſione addere libet,uidetur enim mihi aliquas Bugloſſas ad Anchuſas referri poſſe, quas Dioſcorides omnes Alcibiadia uocat. Conferantur ergo cum ſylueſtri Bugloſſa cap.Dioſco.xxvij.lib.iiij.& cum Ocimaſtro noſtro alterum Alcibium , quod a`uenatore inuentum fuit.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Bugloſſarum omnium folia, necnon flores calidam & humidam habēt naturam. Porro iampridem uſus obtinuit, ut credantur ad omnes medicinas cor confortantes adhibendæ. Nam è Bugloſſa aqua diſtillatur, & floſculi Saccharo condiuntur, quibus utuntur in confortando corde, quæ & ambo in uenenoſis ac peſtilentialibus febribus uſurpari cōmode poſſunt.

INTRINSECVS.

Herba Bugloſſæ, radix, & ſemen, uel ſingula ſeorſim, uel omnia ſimul una decocta & bibita, ueneno ne cor occupet reſiſtunt.

Aquæ diſtillatæ necnon & conſeruæ ex floſculis tribuunt uim roborandi cor, lipopſychiam remouendi, lætitiam melancolicis excitandi, ac ſanguinem purgandi. Breuiter in omnibus febrium caloribus, & animi deliquijs, tam aqua diſtillata quam flores Saccharo conditi uſurpari tuto poſſunt.

Semen tuſum ac in uino potum, mulieribus lactis copiam reſtaurat.

EXTRINSECVS.

Quicunque ſerpentino alteriusué uenenati animalis morſu uel ictu læſus fuerit, aquam Bugloſſæ potet, eaq́ uulnera morſus ac ictus abluat, & folia imponat, citoq́ auxilium ſentiet.

Linteolis in aqua è floribus diſtillata madefactis, oculisq́ impoſitis, inflammationem ac dolorem illorum reprimes.

Herba cum radice & ſemine, uel ſingula ex his ſeorſim tuſa, uinoq́ decocta, ac calida impoſita, Iſchiadicis mirifice proſunt.

Syluestris Bugloſſa quam Lycopſim appellauimus recentibus uulneribus, morſu uel percuſſione ortis medetur.

Radix illius cum farina ordeacea trita, oleoq́ decocta, & emplaſtri modo impoſita, ſacris ignibus auxiliatur.

De Boragine. *Cap.* *LXXVIII.*

BORAGO CAVLIVM, AC FOLIORVM ASPERITAte horret, rurſus radicis rotundæ & rapitiæ grato læuore glabreſcit, ſicut & floſculi eius radiati. Ii colorem ſuum uino innatantes quamprimum mutant, maxime qui cærulei ſunt, quorum color in

purpureum

Borago.
Burꝛes.

purpureum tranſit. Quemadmodum enim tenerrima quædam membra uini aceti & ſalis acrimoniam ſuſtinere non poſſunt, ſed ex illa tumorem quendam contrahunt, ita & floſculi Boraginis, Violarũ, Echij, Cichoreæ,

omnesꝗ

omnesq́ pene flores qui cæruleo ſunt infecti colore, uino corrumpi conſueuerunt. Borago uero (ut ad hiſtoriā eius reuertamur) tametſi aſperrimos gerat caules, hirſutisq́ ueſtiatur folijs, tamen hyemis frigora minime ferre poteſt, niſi ea quæ non ita pridem è terra enata fuerit, nullumq́ adhuc fructum procreauerit, deinde ut ſummo ſtudio cōtegatur neceſſe eſt. Quæ caules enim ſit plane alſioſa eſt, cum æſtate enim in qua excauleſcere cœpit, perit, nec alteram attingere poteſt. Folia habet hirſuta & aſpera, ut indicauimus, lata, rugoſa, ac plicata, modice rotunda, minora Verbaſco. Caule exit concauo, nonnunquam unico, interdum bino, uel terno, eoq́ in faſtigijs ramoſo. Iunio menſe ramuli qui ſummo cauli adnaſcuntur, flore elegantiſſimo, alij

1. 2. 3. cæruleo, alij candido, alij denique ex palleſcente roſeo, emicant. Quo decuſſo ſubnaſcuntur nigra granula, bina uel terna coniuncta, eo modo quo in Echio collocata ſupra docuimus, aut nigriora & minora illis. E ſemine deciduo quotannis repullulaſcit Borago, ita ut quem ſemel occuparit locum non facile in poſterum deſerat, neque enim extirpari ſe unquam patitur. Poteſt autem ſemen humi per hyemem illæſum deliteſcere, niſi a muribus deuoretur, qui propter dulcedinem, quam cum radice & floſculis communem poſſidet, illo plurimum oblectantur.

2. *Syluestris Borago.* Syluestre Boraginis genus in cenſu Zizaniarum habetur, reperitur illud in hortis inter olera, Boragini domeſticæ caulium & foliorum horridis ſpinulis ſimile, florem uero gerit minorem illa. Ego quidem hac Boragine pro ſatiua, ubi id neceſſitas poſtulabat, ſæpenumero uſus ſum.

NOMENCLATVRAE.

Nemo in poſterum dubitare debet, quin ea planta, quæ Germanis Burreð/Latinis Borago, Porrago, ſeu ut Leoniceno placuit, Corago dicitur, uerum ſit Dioſcoridis βούγλωσσον, cui ſequentia apud eundem autorem aſcribuntur nomina, Genitura felis, Zanuchi, Antucorinbeſor, Anſanaphi, Bouis lingua, Bubula lingua, Libanion. Et apud Plinium, Euphroſinon, lib. xxv, cap. viij. Huic noſtræ ſententiæ non ſolum aſtipulatur plantæ illius cū Dioſcoridis deſcriptione concordia, ſed & multi eam doctiſſimi uiri ſuo calculo confirmant, uidelicet clariſſimus uir Manardus Ferrarienſis, Marcellus Vergilius, Otho Brunfelſius, Leonhartus Fuchſius, de erroribus medic. errore vi, quos omnes honoris gratia nominatos uolo, ueteribus interim ſimul aſſentientibus, Marco Catone ſcilicet & Auicenna Arabe.

Dioſco. lib. 4. cap. 123. *Manardus lib. 5. epiſt.* *Cato de re ruſtica cap. 40.* *Auicenna lib. 2. cap. 438.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Boraginis flores & herba hodie communem cum Echio habent uſum, ita

ita ut una pro altera ſumatur. Eſt autem Borago calidæ & humidæ qualitatis, atteſtante Serapione cap. lxxxiij. quare tuto in cibo & potu uſurpari poteſt.

INTRINSECVS.

Boraginis herbã cum maluacea beta decocta, debilibus hominibus in cibo utiliſſima eſt, in potu etiam illis adhibendi ſunt floſculi, ut reficiantur, poſſintq́; melancolicam triſtitiam pellere.

Aiunt Boraginem quæ tres emittat thyrſos, tota ſubſtantia in uino decoctam & potam, ad tertianos horrores prodeſſe, quæ quatuor, ad quartanos. Mihi aqua diſtillata & flores Zaccharo conditi magis probantur, ac in omnibus etiam febribus utiliores deprehendi.

EXTRINSECVS.

Herba combuſta, ita ut in cineres redigatur, poſtea uero aqua mellis temperata exulcerationibus, & ardoribus oris, gulæ & linguæ, & gingiuarum medetur, ſi cum illa colluantur continuo.

Aquę Boraginis iuuamenta in Echio commemorata ſunt.

De Conſolida maiore. Cap. LXXIX.

CONSOLIDA MAIOR E' RADICE BICVBITALI NONnunquam, intus candida, glutinoſo lentore molli, in ſuperficie nigra, folijs latis longisq́; & aſperis, Elenij foliorum formam pene imitantibus profilit. Alterum demum anno fructum ædit, caulemq́; emittit cubitalem, hirſutum, aſperum, intus concauum, multis germinum ac ſurculorum productionibus alisq́; diſtinctum, quæ inflexis foliolis in ſtar Boraginis ueſtiuntur. Flos illius in rotundam quaſi ac cauam campanulam exit, ueluti & herba Paralyſis, cuius poſt Betonicam ſupra mentionem fecimus. Atq; his partim ex pallido & luteo colore candicat, partim ue- 1. ro ex purpureo cæruleus eſt. Floribus decidentibus ſemen in herbaceis ua- *Cõſolida maior* ſculis clauſum relinquitur. Floret Iunio & Iulio menſibus. Gaudet palu- *fœmina.* ſtribus & humectis, graminoſis hortis, & littoribus ac ripis, neq; facile ubi 2. ſemel radices egerit propulſari poteſt, nam uel minima radicis portio humi *Cõſolida maior* infixa continuo in herbam emergit. *mas.*

Syluestre Conſolidæ genus iam deſcripto ſimile eſt, niſi quod tota ſua 3. ſubſtantia magis exigua, uiſcoſior, & glutinoſior euadit, radice qua cauli *Cõſolida maior* coniungitur fuſca, nec temere dodrantalem menſuram excedente, ſapore *ſylueſtris.* dulci, plerunq; in ſyluis inuenitur.

NOMEN.

senecio paludoſus ſive

Conſolida maior.

Walwurtz.

NOMENCLATVRAE.

Conſolida maior, Germanis Großwalwurtz/ Beinwellen/ Schantzwurtz/ Schmerwurtz/hoc eſt Vnctuoſa dicitur, eo quod ut diximus radix illius

illius glutinoſo lentore mollis ſit. Herbarij & uulgus Conſolidam maiorem uocant,propter mirificam quam habet uulnera glutinandi uim. Tametſi,ut obiter hoc annotemus,multas alias Medici numerent Conſolidas, uidelicet minorem, quæ eſt Sanicula,Regalem, ea eſt quam Germani Ritterſporn dicimus. Dioſcoridi σύμφυτον alterum,Solidago(quod nomen Primulę ueris nõnulli impertiunt)et Pectos à Gręco uerbo πήγνυσθαι,quod denſari,cõcerni,& in glaciem gelari eſt,nam aqua in qua radix eius tuſa per noctem macerata fuerit,congelatur,quod idem Theoph.de Althea radice ſcribit.Apuleio Inula ruſtica,Xilophyton,Alum,Anazeteſis,Hæmoſtaſis,dicitur,quanquam de primo Symphyto quod Petræum uocauit Dioſcorides,loqui Apuleium exiſtimem.

Dioſco.lib.4. cap. 11.
Apuleius ca. 59.

Symphyton autem exiguum quod in ſyluis naſci docuimus, Germani Klein Walwurtz/.i.Conſolidam minorem,an uero illud ſit Dioſcoridis, Petræum Symphytum nondum mihi conſtat, quando hæc noſtra minor Conſolida cum deſcriptione minime conuenit, nam illius radix digitũ excedit,nec odorata eſt,quæ omnia de ſuo Petræo Symphyto prædicat Dioſcorides.Quid uero Symphytum ſit Petrę̃ũ infra cap.clxxiij demonſtrabimus.

Symphyton exiguum.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Radix in medicina maiorem habet uſum quam herba, eſtq́ illa temperaturæ calidæ & humidæ,uulneribus,& rupturis internis ac externis commodiſſima.

INTRINSECVS.

Radix mundata,uino decocta,& pota,exulcerationibus pulmonis, uitijs thoracis expurgandis prodeſt,facit enim illa excreabilia,ſanguinem excreantibus,omnibusq́ internis rupturis cõducit.Quare aduerſus omnis generis rupturas & uulnera præ cæteris radicibus eligi debet. Non deſunt qui è radice aquam diſtillent,quà ad ſupra dictas affectiones utantur.

EXTRINSECVS.

Cum tam ſalutaris ſit Conſolidæ maioris radix,ſolent Chirurgi emplaſtris ſuis illam adiungere, quæ in glutinandis recentibus uulneribus uſurpant. Aiunt ſi cum carnibus coquatur,fruſta in unum corpus coaleſcere.

Radix eadem cum Senetionis folijs tuſa, ac emplaſtri modo impoſita, non tantum inflammationibus medetur,ſed & confractis membris.

Omnes itaq; Chirurgi Conſolidam maiorem in hortis ſuis plantare debebant,cum radix illius,ut diximus,omnis generis uulneribus,rupturis et confractionibus oſſium,accommodatiſſima ſit,quotidiana id atteſtante experientia.

De Scabioſa. Cap. LXXX.

Peſtemen kraut.

MVLTA SVNT SCABIOSAE GENERA, QVAE OMNIA folia gerunt hirſuta, inſtar Bugloſſæ, & Boraginis, partim ex uiridi nigricantia.

nigricantia, partim uero albicantia cineraceíue coloris. Sed ordine ſingula perſtringamus genera, quæ in ſex faſtigia docendi gratia diuidemus. Prima itaq; & præcipua Scabioſæ, quæ plerunq; inter fruges, candida humo naſcentes prouenit, radicem habet candidam, oblongam & rectam, qualis eſt fœniculi radix. Priora quam primum è terra proſiliunt folia, linguas acutas referunt, nec ſunt diſſecta, at quæ ſubſequuntur admodum laciniata ac multifida fiunt, inſtar Valerianæ, quam Mariæ Magdalenæ radicem nominant, alias φ· uerum dictam, eorum ſumma acumina, formam cuſpidis lancearum imitantur. In caulem exit Iunio menſe, teretē, bicubitalem, culmo Siliginco ſimilem, cuius vertici flos rotundus inſidet, pileolum latum æmulans, alius ex cæruleo purpureus, alius uero Berſylici colore tinctus apparet. Admiratione uero dignum cenſeo, quod ſinguli iſtius plantæ flores, multis floſculis compactis conſtant, ſtructuræ apum ſimilii. Tertium genus radice & caule iam deſcriptas Scabioſas ſequitur, folijs uero quæ laciniata, & multo minora habet, rurſus ab ijſdem diſcedit. Proinde tota ſua ſubſtantia magis eſt hirſutum, criſpum, ac nigricantius. Flos purpureus antequam prodierit rotundis capitulis ſeu uerticillis Lychnitis coronariæ, (qua de infra cap cxciij) at maioribus, incluſus latet. Cum defloruit ſemen maturum in auras euaneſcit. Aliud deinceps Scabioſæ genus reperitur, quod in pratis cum reliquis graminibus enaſci ſolet, capitulatis emicans floribus, folijs ueſtitum cineraceis & anguſtioribus, modice laciniatis, & qua terram ſpectant tenui quaſi araneæ tela obductis, id quod etiam in Vngula caballina uidere licet. Semen, quod cum Lychnitis coronariæ ſemine magnam habet affinitatem, ſimiliter ubi maturuerit, in aëra auolare conſueuit. Poſtremo, binæ aliæ Scabioſæ, florum duntaxat colore à cæteris differentes, in quibuſdam aridis campis inueniuntur. Earum caules rotundi ſunt, læues & iuncei, primoq; generi non diſſimiles. Folia lacinijs ſuis à coriandro parum diſtant, humi ſtrata iacent, coloris nigricātis, et mollia. Flos alteri ex cæruleo purpuraſcens, alteri uero plane candidus, Iunio menſe exilit. Habentq; hæc duo poſtrema Scabioſæ genera magnam per omnia cum primo affinitatem.

1. Scabioſæ primū genus.

2. Scabioſæ alterū genus.

3. Scabioſa tertia.

4. Scabioſa uulgaris pratenſis.

5. 6. Scabioſa quinta & ſexta.

NOMENCLATVRAE.

Deplorandum equidem eſt, quod inter tot doctiſſimos uiros nemo hactenus prodierit, qui plantarum genuina, & apud ueteres uſitata nomina inquirendi laborem ſibi ſumeret. Nam non ſolum adulterinę hodie multis ſtirpibus appellationes aſcribuntur, ſed & pleræq;, quo pacto à ueteribus uocatæ fuerint ignoratur, id q̄d Scabioſis noſtris, & quæ ſtatim ſequuntur herbis, uſu quoq; uenit. Quamobrem rurſus mihi adhortandi ſunt rei herbariæ ſtudioſi, ut in id incumbant ſedulo, quo proprias ſuas appellationes

plantæ recuperent. Quod ad me attinet, tametſi nullam mihi aut exiguam certe cognitionem uendicem, pro uiribus id quoque conabor, ſi uel hac ſaltem ratione meo exemplo doctiores ad ſuſcipiendam hanc prouinciam, excitare queam. Sed nunc rem ipſam aggrediamur. Cum itaque quo ueteribus ſint appellatæ nomine hæ ſtirpes non conſtet, uſitatis uocibus contenti ſimus. Nam tria priora genera (quæ & præſtantiora ſunt, & maioris uſus) Medici noſtri hodie Scabioſas uocant, autoritate nimirum herbariorum ueterum. Extant de illis uerſiculi quidam, quos S. Vrbanum compoſuiſſe ferunt. Eos in gratiam ſtudioſorum ſubijciam.

Vrbanus pro ſe neſcit pretium Scabioſæ,
Nam purgat pectus, quod comprimit ægra ſenectus:
Lenit pulmonem, purgat laterum regionem.
Apoſtema frangit, ſi locum bibita tangit.
Tribus uncta foris anthracem liberat horis.

Nonnulli putant eam eſſe, quam Ægineta Pſoram appellat. Quod ſi Pſora ſit, eſto ſane per me quoque Pſora. Scabioſæ etenim nomen à ſcabie, cui medetur ſortita eſt, poſſetq́; Germanice Grindt kraut / dici, cum alias Peſtemen kraut / & Scabioſen appelletur.

Poſtremas Scabioſas ad caput cxiiij. lib. iiij. Dioſcori. conieci, ubi κίρσιον deſcribitur, idq́; non ſine ratione, non enim tantum deſcriptio illis competit, ſed & nomina conueniunt, Bugloſſi nimirum grandis & Spinæ mollis: βούγλωσσον μέγα.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Scabioſæ genera calidã & ſiccam temperaturam obtinẽt. Apud ueteres externis tantum corporis partibus, aduerſus tumores, & contractiones neruorum et uenarum radix tuſa emplaſtri inſtar imponebatur. Noſtri uero Medici miris eam extollunt laudibus, & recte quidem, quis enim uel minimæ herbulæ uires explicare ſatisq́; laudare poſſit?

INTRINSECVS.

Herba uino decocta & pota, pleuritico morbo medetur. Aduerſus eundem morbum mulierculæ Maio menſe aquam diſtillare ſolent ex ea herba, propinantq́; ſingulis uicibus potandam menſura ij aut iij coclearium, non tantũ pleuriticis, ſed et contra pectoris uitia & apoſtemata, tuſſim omnisq́; generis thoracis affectus.

Apoſtematibus alij rurſus è Scabioſis tale conficiunt medicamentum: Accipiunt manipulum Scabioſæ herbæ deſiccatæ, dulcis radicis diſſectæ in minutas partes, unciam unam, ficus xij, ſeminis fœniculi unciam unam, ſeminis Aniſi tantundem, Iridis unciam dimidiam, quæ omnia per noctẽ in menſura aquæ macerant, poſtero illa die ſupra tertias decoquentes, poſtea uero Saccharo uel roſaceo melle indulcorant, ueſperiq́; ac mane calidum

hauſtum

hauſtum inde præbent,quo Apoſtema maturari ,emolliri ac per ruptionem exulcreabile fieri affirmant. Cæterum ad Apoſtemata quiſq; priuatas ſuas habet decoctiones,quas per nos licebit ut ſequatur,nos de ſimplicibus hoc libro medicamentis agimus,non de compoſitis, quorum uariam confectionem nunc explicare noſtri non eſt propoſiti.

EXTRINSECVS.

Succus Scabioſæ omnis generis ſcabiei,pſoris & lepræ uſurpatus per ſe uel in balneis utiliſſimus eſt, quo etiam furfures capitis abiguntur, ſi cum eo caput abluatur.

Ex his quæ paucis recenſuimus,alia ſi qua deſiderantur iuuamenta, nemo non colligere poterit.

De Morſu Diaboli. Cap. LXXXI.

QVAE VVLGO MORSVS DIABOLI HERBA DICItur,ea primo Scabioſę generi ſimilima eſt,niſi quod folia huius non ſunt diſſecta,ut illius,ſed Plãtaginis herbã referẽtia,oblongiora tamen,linguæ non diſſimilia,modice hirſuta,colore nigricantia. Iulio menſe in caulem nudũ exit, rotundum,in cuius faſtigio purpureus flos emicat forma pileoli. Nam multis floſculis coactis ſimul ille cõſtat. Quemadmodum enim apes fauos ſuos ex ordine conſtruere conſueuerunt, ita in hac ſtirpe floſculi coniunctim & in circulum ſtipati capitulum cui inſident, ornant.Iis Auguſto menſe decidentibus,ſemen in auras euaneſcit,non aliter quam Scabioſæ. 1. *Succiſa.*

In hoc genere inueniuntur quæ florem gerant prorſus candidum , ſed raro occurrunt eiuſmodi plantæ. Ego illas in ſylua Ydar / prope arcem Birckenfeldt inueni.Radix utriuſq; fibrata ſicut & Plantaginis,ſeu Valerianæ , inferne quaſi præmorſa , id quod uel naturæ adſcribendum uidetur, aut certe uermibus qui Valerianæ & aliarum quoq; plantarum radices præmordere ſolent. 2. *Succiſa altera.*

Morſus Diaboli exiguus,ad Lactucarias herbas pertinet, folijs ueſtitur hirſutis & ſerratis,quemadmodũ Hieraciũ,de quo ſtatim dicetur.Iulio mẽſe luteum profert florem,multiplici foliorum ordine ſtipatum , caulem uero iunceum & læuem. Radix huius itidem ſucciſa eſt,ſemen quod habet incanum,& lanuginoſum in auras euaneſcit. 3. *Succiſa tertia.*

Morſus Diaboli primus & ſecundus, dumetis , aridis pratis & campis gaudet. Tertius muris antiquis,ſemitis & arenoſa terra.

NOMENCLATVRAE.

Germanis dicitur hæc herba Abbiß / & Teüffels Abbiß, uulgo Morſus

Lamium amplexicaule Lin

Morſus Diaboli.

Teüffels Abbiß.

Diaboli, propter radicem ſuccisam. Herony. Braunſchuueig Iaceam nigram uocat. Quod ſi ea nõ ſit Scabioſæ genus, certe quo referenda ſit, ignorare me ingenue fateor.

Quę autem luteo emicat flore, lacteoq́ ſucco prædita eſt, ab Ægyptiacis, qui paſſim oberrant, Germanis die Zygeuner uel Heidē audiui Abbiß. i. Morſum appellari, qui factum eſt q̃d illius hoc loco meminimus, cum Hieracei genus ſit de quo ſuo dicetur loco.

VIRES AC TEMperamentum.

Eaſdem cum Scabioſis uires obtinet uterq́ Morſus Diaboli (nam de tertio alibi agetur) ideoq́ illo pro Scabioſis, & uiciſſim Scabioſis, pro illo uti tuto poſſumus.

INTRINSECVS.

Morſus diaboli cum flore, herba, & radice in uino decoctus, facit ad omnia ad quæ Scabioſæ, maxime uero ad diſcutiendos ſanguinis grumos, & aduerſus peſtem. Eadem poteſt aqua ex herba diſtillata.

EXTRINSECVS.

Aqua diſtillata, ſeu ſuccus herbæ vitriolo mixtus exiccat & ſanat quaſuis papu-

uis papulas, omnemq; fluentem ſcabiem illitu. Alia iuuamenta ex his quæ perſtrinximus colligi facile poſſunt.

De Luparia, & ea quæ Germanis Eiſenhütlin dicitur. CAP. LXXXII.

Luparia. Wolffswurtz.

LVPARIA, ET EA quę Germanis Eiſenhütlin dicitur, folia quinis diuiſuris diſſecta habent quemadmodū Sanicula, ſeu Ranunculus multiplex. Radix utriuſq; multis capillamentis fibrata, nigra, uelut Aſparagi, ſeu Ellebori nigri quem Germani Chriſtwurtzel dicunt, ſatis iucundo odore prædita. Atq; hactenus binæ iſtæ plantæ conſimiles ſunt, tametſi poſterior multorum ſit generum, uti docebimus. Sed Lupariæ hiſtoriam proſequamur. Ea ex antiqua radice quinos aut ſenos bicubitales cauliculos emittit, qui in cacumine Maio menſe flores ex pallido luteos, forma acutos pileolos æmulantes ferunt, nec multum à floribus Linariæ diſtantes. His decuſſis ſemen pullum, anguloſum, Cępe uel Nigellæ ſemini non diſſimile, in diſtinctis ac ſeparatis à ſe mutuo ſiliquis, quæ ad figuram Aquilegiæ folliculorum accedunt, niſi quod hæ magnitudine illis cedūt,

Eiſen hütlin.

Eiſen hütlin.

relinquitur. Semen hoc degustatum crebra ſputa prouocat, natura calidiſſimū, ueluti Pyretrū. Naſcitur uero Luparia in altiſſimis uallibus, in ſyluis autem inprimis, quales ſunt Hercynia ſylua, & quę Germanis der Speſſart/der Ydar dicitur, & in Vuaſgoia.

Iam ut ad alteram ueniamus, non unius illa eſt generis. Nam quæ maxima eſt, Argentinæ (quo Lugduno Gallię primum deueniſſe dicitur) in hortis uoluptatis gratia plantatur, atq; ea Lupariæ forma & ſapore per omnia reſpondet, niſi quod procerior & grandior euadit. Flores eius ex ordine quoque aperti caulibus adhærent, colore cæruleo tincti, galeę figuram eleganti ſſime repræſentantes. Minor autem ex hoc genere cæruleo itidem emicans flore, Norinbergæ uſitata eſt. Poſtremo alius eius generis frutex florem roſeum ferens, ibidem inuenitur.

NOMENCLATVRAE

Græci in impoſitionibus nominum fœliciſſimi omniū ſunt. Quare quā uulgo Lupariam, & Germani Wolffswürtz (nam de alterius ſtirpis appellationibus alias differemus) nominant, eam Græci ἀκόνιτον, κυνοκτόνον, λυκοκτόνον, κάμμαρον λωνόν, uocant.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Luparia,& altera quæ Germanis Eiſenhütlin dicitur, nimirum ea quæ cæruleum profert florem, adurentis ſunt facultatis, quare intro ſumi non debent. Quam etenim noxiæ ſint plantæ internis corporis partibus, interitu conuiuarum Antuerpienſium, qui in acetarijs harũ radice ueſcentes diem ſuum obierunt, abunde demonſtratum fuit.

EXTRINSECVS.

Lupariæ herba, ſemen aut radix in puluerem redacta, & cum oleo temperata, ut unguentum inde fiat, illitu pediculos ac furfures quocunque tandẽ inueniantur loco, enecat ac expellit. Idem radix præſtare poteſt, ſi in aqua uel lixiuio decoquatur, ac cum illa caput poſtea abluatur. Hoc remedio opus certe erat Syllæ, qui eiectis ciuibus Roma, pediculari tandem morbo conſumptus eſt, ut produnt hiſtoriæ.

De Pedicularia campeſtri, & Conſiligine.
CAP. LXXXIII.

CVM DE ACONITO ET ALTERA ILLI CONIVNcta ſtirpe ſcribere inſtituiſſem, in mentem mihi quamprimum ueniebat pedicularia campeſtris, cum qua cum nonnihil affinitatis habeat Conſiligo Ruellij, uolui poſt Aconitum hiſtoriam illarum perſequi. Pedicularia itaque duum eſt generum, quorum utraque in humectis pratis reperitur.

Et prior quidem unico, recto, ac dodrantali coliculo, herba admodum minutis diuiſuris inciſa, multoq́ magis exigua Geranio minori, enaſcitur. Maio menſe rubicantem florem fert, ex uaſculis quibuſdam prodeuntem, quod idem in urtica Germanis Bynſaug appellatæ fieri uidemus. Semine poſt florem prægnat fuſco, & rotundo, latiſſimis ſiliquis incluſo. Radicem habet tenuem ac perbreuem, ita ut quam facilime euelli poſſit. Quare in noxia hac ſtirpe naturæ conſilium ac prudentiam admirari certe debemus, qua pecorum ſaluti conſuluit, eo quod peſtilentiſſimam herbam radices alte agere nõ permiſit, admonẽs interea pecuarios, ut è pratis ac paſcuis, eijci illam curent ſedulo. Cum enim à pecoribus inter cætera pabula deuorata fuerit, pediculorũ in illis ingentẽ procreat copiam, quo morbo uix tandem citra magnum periculum liberantur. Hinc aqud Germanos Leüß kraut/ hoc eſt pedicularia uocari cœpta eſt.

1. Pedicularia campeſtris prior ſpecies.

Pedicularia campeſtris, Germanis Rodel.

Pediculariæ campeſtris ſecunda ſpecies. Altera luteo emicat flore, & latis uaſculis prorepente ſimiliter, folio interim non adeo inciſo, pecoribus minime noxia.

Tertia

Conſiligo Ruellij.
Leüßkraut Conſiligo.

Tertia in aſperrimis col-
libus ac mõtibus naſcitur, 2. *Conſiligo Ruellij.*
plerunq; ſecus itinera, atq;
ea Helleboro nigro, quem
Germani Chriſtwurtz ap-
pellãt, adeo ſimilis eſt, ut u-
triuſq; herbę affinitate nõ-
nunq; decipiantur homi-
nes, grauiter olet, radicem
habet breuiſſimam. Et à
mulierculis ueterinarijs, pe
corum pediculis expellen-
dis adhibetur.

NOMENCLATVRAE.

Prima pedicularia qui-
buſdam Germanis Rodel-
kraut/& apud Medioma-
trices Leüßkraut appella-
tur. Alteram nonnulli Ger
mani Matten oder Wyſen
Teſchen/hoc eſt, Pratenſes
uulgus à receptaculis nimi
rum ſeminis uocant. Tertia
fœtida Pedicularia, à non-
nullis propter formam Ve
ratrum ſylueſtre, Germanis
Wild Chriſtwurtzel exiſti-
matur. At D. Cõradus Geſ
nerus cõtendit eã eſſe Con- *Plinius lib. 25.*
ſiliginem Plinij. Atq; hanc *cap. 8.*
ſuam ſententiã uerbis Ruel Ruellius *lib. 2.*
lij, qui elegantiſſime hanc *cap. 134.*
plantam deſcripſit, Pome-
leam illam uocans, Pulmonariam, Leonis patam, Marſilicam herbam, &
Diapycon, ſatis comprobatam ſentit. An uero Conſiligo Ruellij eadem
ſit cum ea, cuius Plinius mentionẽ fecit, necne, affirmare non auſim, poſtq;
formam illius Plinius haudquaq; depingit. Sunt qui illam Germanica uoce

Schlangen-

Col, lib. 6. cap. 5

Schlangen wurtzel, id eſt Serpentariam radicē appellant, eo quod uti aſſeuerant, omni ueneno aduerſetur. Id quod non tantum Columella teſtatum reliquit, uerum etiam experientia ipſa, quæ fidem rebus conciliare ſolet. Sed age proferamus utrunq; teſtimonium. Columella itaq; aduerſus peſtilentiam ingruentem gregi præſens remedium cognouit radiculæ, quam paſtores conſiliginem uocant. Ea in Marſis montibus plurima naſcitur, omniq; pecori maxime ſalutaris. Læua manu effoditur ante ſolis ortum, ſic enim lecta maiorem uim creditur habere. Vſus eius traditur talis. Ænea ſubula pars auriculæ latiſſima circumſcribitur, ita ut manante ſanguine, tanquam O literæ, ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinſecus, & ex ſuperiore parte auriculæ cum factum fuerit, media pars deſcripti orbiculi eadem ſubula tranſſuitur, & facto foramini, prædicta radicula inſeritur, quam cum recens plaga comprehendit, ita continet ut elabi non poſſit. In eandem auriculam omnis uis morbi peſtilensq; uirus elicitur, donec pars quæ ſubula circumſcripta eſt, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conſeruatur. Hactenus ſententiam Columellæ ex capite cxxxiiij lib. ij Ruellij bona fide retulimus, nunc quod nos ex Monacho quodam iam pridem audiuimus, non pigebit referre. Is aiebat, uenenum uel hauſtum uel deuoratum ei minime nocere poſſe, qui hanc radiculam ex collo pendentem ſecum geſtauerit. Rurſus ilico mori & pecora & homines ſi intro eam ſumpſiſſent. His addebat certa ſe hoc didiciſſe Empyreia. Nam cum canis radicem hanc è collo ſuſpendiſſet, uenenumq; ei propinaſſet, euaſiſſe illum ueneni periculum. Vbi uero eandem radicem in puluerem redactam cani commedendam exhibuiſſet, mortuum ilico. Hinc iudicio conformato dicebat ſe eſcam ex hac radice confectam vulpibus & lupis propoſuiſſe, multosq; ex illis necaſſe. Atq; hæc hactenus. Proinde binis his teſtimonijs facile adducor ut hanc herbam, Conſiliginem eſſe credam.

ADMONITIO DAVIDIS KYBERI *ad Lectorem.*

VETERINARII Gengenbacenſes non hac conſiligine Ruellij, ſed Elleboro nigro, quem Germani Chriſtwurtzel dicunt, in pecoribus medendis eadē pene ratione quam Columella proponit, uti cōſueuerunt, niſi quod omnibus ferè corporis iumenti partibus radiculam eam infigere ſolent, quauis etiam de cauſa laborantis. Quamprimum enim iumentum aliquod parum læte uiuere ac morbum aliquem alere intellexerint, ad hoc medicamentum tanquam ſacram ancoram confugiunt, & plerunq; ſucceſſus uotis reſpondet. Hac de cauſa eam herbam Kinder wurtzel hoc eſt, pecorum aut boum radicem uocitant, quod bubus ferè & tauris nec non alijs iumentis eo quo diximus modo opituletur. Hæc optime lector eo in medium à me adferuntur, ut

tur,ut ſtudioſi rei herbariæ diligenter ueterum ſcripta excutiant,quo Ellebo ri nigri adulterini locum proprium aliquando inueniamus. Nam eam herbam quam Germani Chriſtwurtzel/alÿ uero Elleborum nigrum adulte rinum uocant, ad Elleboros nequaquam pertinere luce meridiana clarius eſt,quemadmodum infra cap.cxxxv. fuſius docebitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Priora duo genera in uliginoſa ac putrida terra proueniunt, pecori no centiſſima ut diximus,ideoꝗ intra corpus hominibus minime uſurpanda. Poſſunt tamen extrinſecus ſiccis ac calidis affectionibus adhiberi. Sunt enim calidæ & humidæ temperaturæ.

Conſiligo ſimiliter internis corporis partibus adhiberi non debet, ſed ab illa cauendum tanquam a peſtilentiſſima planta,ut quæ lupis ac uulpi bus interficiendis magis conueniat,quam hominibus.

De Cruciata. Cap. LXXXIIII.

CRVCIATA INCVLTIS AGRIS, COLLIBVS ET SE cus itinera prouenit, radicem habet in medio inſtar crucis diſſe ctam,longam,rotundam,candidam,membrum muliebre refe rentem,ternis uel binis nonnunquam inferne fibris diuiſam. E qua Iunio menſe terni aut quaterni prodeunt coliculi,dodrantalem altitudinem haud temere excedentes,atꝗ ÿ contractis,ac craſſiuſculis folÿs,Satyrio paruo nō multum diſſimilibus, at craſſioribus & minoribus,uerſusꝗ terram ſeſe in flectentibus ueſtiuntur. In cacumine illorum ſepteni,aut ſeni naſcuntur flo res cærulei,qui tanquam oblongæ ac concauæ campanulæ,ex uiridibus ſi liquis prorepere uidentur,ueluti herbæ Paralyſis flores.His decidentibus, fuluum ſemen prælongis illis ſacculis incluſum reperitur per omnia ſemini Seriphÿ Germanici,de quo ſtatim cap.cxi,ſimile.

NOMENCLATVRAE.

Hæc planta Germanis uulgari uocabulo Modelgeer/& Creützwurtz/ hoc eſt,Cruciata a forma radicis appellatur. Alÿ Saponariam & Iſatin agriam, Germanice Seiffenkraut/& Wildweidkraut/ ſed perperam uo cant.Qui Rhenum habitant Germani S. Peters kraut/hoc eſt, herbam Sancti Petri, nonnulli radicem propter uulnera,quæ ut diximus habet,

Cruciata.
Modelgeer.

Sperenſtich nominãt. Hieronymus. Braunſchweig putat eam eſſe herbam quæ dicitur, herba Borith, quæ appellatio cum ſit Hebræa, (Nam Hebræi בורית, Chaldæi adiecta in fine litera א בוריתא Boritha efferunt) annotabimus quid de illa Hebræi ſentiant, inprimis uero Kimhi, qui in radicibus ſuis, & commentario in Hieremiam capite ſecundo ita ſcriptũ reliquit,

פירש ר יונה כי הוא
עשב שמכבסין בו ויש
מפרשין אותו כי הוא
הנקרא בלעז כבו

Hoc eſt, Interpretatus eſt R. Ionah, quod Borith ſit herba, cum qua lauent (ueſtes ſcilicet,) & ſunt qui interpretentur ac dicant eã eſſe quæ uulgari lingua Sapo dicitur. Hæc illi. D. Conradus Geſſ. hanc herbam Gentianę ſpeciem eſſe contendit, neq; aliter rem ſe habere poſſe totus opinatur. Quod ad me pertinet, fui ego olim in ea ſententia, ut exiſtimarẽ Cruciatam eſſe Radiculam, ſeu Lunariam herbam Græcis στρούθιον appellatã. Quanquam commodius ac magis proprie ad caput cxxv. lib. iiij. Dioſco. ubi τὸ φύτευμα deſcribitur, referri poſſit. quæ omnia a me adducuntur, non ut quenquam ſententiæ meæ ſubſcribere cogam, ſed ut, quod ſemper moneo & inculco, cum deſcriptionibus ueterum

rum uiuæ herbarum imagines conferantur, quo uel hinc eluceſcat ueritas.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod ſi hæc noſtra Cruciata Dioſcoridis ſit φύτευμα, quemadmodum mi hi perſuadeo, non multis aut peculiaribus illa prædita uirtutibus ab autoribus deſcribitur, & recte quidem cum ad ueneficia amorum nonnulli hac herba utantur, tametſi aduerſus quaſdam affectiones ſuum quoque utrinq; habeat uſum, maxime aqua eius diſtillata.

INTRINSECVS.

Aqua ex herba uel radice diſtillata, ac pota, uitia pectoris expurgat, uenenumq; omne diſcutit, quare nō iniuria aduerſus peſtem illa utuntur nonnulli.

Planta tota ſiccata, & in puluerem redacta, eaſdem facultates obtinere dicitur.

Paſtores pecorum apud Mediomatrices miris ſuperſtitionibus hanc plantam fœdant, nam ubi peſtis porcorum ingruerit, illius herbam ac radicem minutim conciſas cum alijs quibuſdam pulueribus, in cibo ac potu exhibent, adiunctis quibuſdam preculis, plane ſibi perſuadentes quotquot huiuſmodi eſcas deguſtauerint porci, eos à peſtilentia tutos fore. Sed proh dolor fœdis ſuperſtitionibus, ac magicis artibus omnia loca referta ſunt, nec eſt qui ſerio operam impendat, quo iſtiuſmodi idolatriæ tollantur.

EXTRINSECVS.

Cum radix iſtius herbæ inſtar muliebrium genitalium diſſecta ſit, ſolent illam aniculæ ueneficæ, & quæ longa obſeruatione Circes artes perdidicerunt, ſummis laudibus extollere, affirmantes mira illam facultate uulnera conglutinandi, pollere. Quare inſignem apud illas ſortita eſt appellationē, qua dicitur Heil allen ſchaden quaſi Chiliodynamys. Proinde habetur ab illis uulneraria herba præſtantiſſima, maxime aduerſus rupturas, & affectiones equorum, ſi cum herba & radice decoctis uino uulnera abluantur, & puluere radicis tuſæ aſpergantur.

De Iſati. Cap. LXXXV.

I SATIS HODIE, OPTIMOS AGROS INTER AQVISgranum & Duram, celeberrimas inferioris Germaniæ ciuitates,

ſitis

Iſatis. tinctoria
Waidt. Linn

ſitis occupat, incoliſq́; eius loci magnum quęſtum adfert. E qua ut colorem cæruleum extorqueant, inuenerunt illi ſibi molas quaſdam, quibus cum liquorē herbæ expreſſerint, inq́; globos redegerint, quos in tabulatis æſtate feruente exiccant, uoti ſui compotes euadunt. Iſatidem Serapio cap. xlvij. & Dioſcorides lib. ij. cap. clxxvij. graphice depingunt, inq́; duo genera diſtribuunt, in ſatiuum ſcilicet et ſylueſtre.

1. Iſatis ſatiua.

Satiua Iſatis Plantaginis inſtar folia habet humi ſparſa, pinguiora tantum & nigriora. Caulem, qui altero demū anno proſilit, duobus cubitis quandoq; altiorem. Radicem candidam, rectam, paucis fibris capillatam. Odor, ei agreſtis & uiroſus ut & aliarum ſylueſtrium plantarum.

2. Iſatis ſylueſtris.

Sylueſtris Iſatis, à domeſtica plane nihil differt, niſi quod non ubiq; locorum plantatur, qui fit ut eo ſit ignotior. Quanquam quibuſdam in locis ſponte ſua creſcit, præſertim circa Crucenacum, & Meyſenheim oppida, ubi ego ſemen collegi. Folia & caules ſatiuæ reſpondent. Aprili menſe aduentante longos è radice, recta, candidaq́; emittit caules, in ſummitate ramoſos, multiſq́; acutis foliolis ornatos. In uertice cauliū flores emicant lutei, copioſi, accon-

ac coniunctim ſtipati, uti in Ebulo uidere eſt, qui deinceps in nigros, longos, latosq́ ac pendulos folliculos linguarum figuram referentes, deſinunt. Atque hoc ſemen illius eſt, ex quo ubi deciderit, repullulaſcit hæc Iſatis, nam poſtquam ſemel ſemine prægnans fuerit continuo perit.

NOMENCLATVRAE.

Prior Germanis Waidt/ Dioſcoridi ἰσάτις ἥμερος, Egne, Augion, Aruſſon, Gluta, & Glaſtum. Altera Germanis Wild waidt/ ἰσάτις ἀγρία, Icne parua &c. appellatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraq; Iſatis ex ordine eſt calefacientium & exiccantium, poteſtq́ utrinque commode uſurpari.

INTRINSECVS.

Iſatidis prædictæ uino decoctæ & potæ iocinoroſis utiles ſunt, ita tamē ut ſimul extrinſecus decocto illo foueatur hepar.

EXTRINSECVS.

Succus herbæ expreſſus, & aqua diſtillata, ſanant, glutinantq́ uulnera, & cruorem illorum ſiſtunt, ſacris ignibus medentur.

Herbæ ſiccatæ inq; tenuiſſimum puluerem redactæ, exiccant & ſanant omnis generis putreſcentia & ſerpentia ulcera & Phagedænas.

De Lactucis. Cap. LXXXVI.

QVOD HOC LOCO LACTVCARVM HISTORIAM INſerimus, in cauſa fuit Plinius uir undequaq; clariſſimus. Namq; is cum de Iſatide, cuius imprimum meminimus ſcriberet, eodem capite tam ſylueſtris quam ſatiuæ Lactucæ deſcriptiones complexus eſt. Quare hinc admoniti ad Lactucas tranſire operæpretium uidebamur nobis facturi. Et ut ordine ſingula perſequamur, de ſatiua primum loquemur, deq́ illa, & omnibus alijs in genere quędā præmittemus. Satiua igitur Lactuca in tria apud nos diducitur genera, quæ omnia lacteum inciſa ſtillant ſuccum. Herbam habent molliuſculam, caulem uero aculeis quibuſdam horrentem, id quod & folijs qua terram ſpectant uſu uenit, maxime

Plinius lib. 20. cap. 7.

scariola

Lactuca criſpa, & lata.

Krauß vnd breiter Lattich.

Theop. lib. 1. cap. 16.

Theophr. lib. 7. cap. 2.

ubi aliquantulum conſenuerint, quæ omnia à Theophraſto animaduerſa ac ſcriptis mandata ſunt. Proinde omnia Lactucæ genera ſubamara ſunt, quamuis ſatiua, dum adhuc tenera eſt, plerunq; dulcis ſit, unde Theophraſtus Lactucam ſectam dulcedinem ſuam genuinam neceſſario retinere tradit, quod procul dubio de tenera adhuc Lactuca, quantum ſentio, intelligi oportet. Nam ut uel omnibus coquis notũ eſt, quo uetuſtior fuerit Lactuca, eo amarior euadit, qui fit, ut cum excauleſcere cœperit, epulis non amplius ſit idonea, quare tum culinis abdicatur, quod ſimiliter Endiuiæ, aliiſq; oleribus contingere uidemus. Sed enumeremus nunc ſatiuæ Lactucæ genera.

1. Lactuca ſatiua maior.

Eorum primum quod & maximum eſt, latiſſimis ueſtitur foliis ex uiridi nigricantibus, quemadmodum Beta maior, ac uerſus medium coeuntibus, non aliter quam Braſſicæ capitatæ. Radicem habet teretem & candidam. Sunt & in hoc genere nonnullius candida folia, quæ & ipſa in caput quoddam coeunt.

2. Lactuca criſpa.

Alterum folia acquirit ſatis longa, quercinis ſimilia, inciſa, herbacei coloris.

Tertia

Lactuca ſylueſtris.
Wild Lattich.

Tertia Lactuca, quæ & pulcherrima eſt, criſpa dicitur, uiroris itidem diluti, folio plicato, rugoſo, ac coacto, ſimulq́ laciniato. His omnibus iam enumeratis Lactucis, caulis exilit rotundus & procerus, multis in ſummo ramis brachiatus, floſculis exiguis, luteis, inſtar ſtellæ, at multiplici foliorum ordine diſtinctis, in uertice ramulorum omnium emicans. Ii à maturitate poſteaquam ſemen fecerint, in pappos euaneſcunt, non aliter quã Senecionis. Atqui maxima Lactuca ſemen ſubalbidum progignit, cum reliquorũ duorum nigricet, maiusq́ ſit Endiuiæ ſemine. Porro quotannis omnes ſatiuæ Lactucæ ſpecies, è ſemine ſuo repullulaſcunt in hortis ſatæ, & nonnullæ fuſcas ſortiuntur radices. Tempus uero quo ſeri eas conuenit, eſt vernum, Martio ſcilicet, Aprili, & Maio mẽſibus, uti tradiderunt Columella & Palladius. 3. *Criſpa Lactuca.*

Extra hortos Lactucæ aliud quoddam genus prouenit, ſecus muros & macerias ac ſepes, quod è ſemine ſatiuæ ſecundæ ſponte ſua proſilit, aculeis ac ſpinis aſperioribus multo quam cætera ſatiua genera, guſtu admodum amarum, & quod nõ niſi dum tenerrimum fuerit, in uſu habetur. 4. *Lactuca ſylueſtris prima.*

3. *Lactuca ſylueſtris altera.* Poſtremo in obſcuris ac uliginoſis ſyluis inuenitur Lactuca alia, caule, aculeis, folijsq́ uulgari Endiuiæ ſimillima, florem gerit rubicantem ex fuſco, ſemine exiguo, Endiuiæ quam propinquo, & quod ſimiliter pappis ſuis in auras euolet.

NOMENCLATVRAE.

Lactuca latine, θρίδαξ Græce, חזרת Chaſæret Hebraice, teſte Aruch Monſteri, Lattich Germanis. Auicennæ Alchace. Galeno Thridacine appellatur, atque hæc generalia ſunt huius plantæ nomina. Theophraſtus autem tria commeminit ſatiuæ genera, quæ ſuis appellationibus in hunc diſtinguit modum, ut prima ſit Lactuca rotundi caulis, altera laticaulis, tertia Laconica. *Columella de hor. cult. lib. 11. cap. 3.* Columella item tria ſtatuit Lactucæ faſtigia, unam, quæ apud nos maxima appellata eſt, Cypriam: alteram, quæ folia habet albida, pallentia, & uulgatiſſima eſt, Cappadocam: tertiam dulciſſimam ſcilicet & quæ ſpeciem mali cuiuſdam obtinet, nam in capitis fere formam protuberant folia illius quamprimum à terra uel parum attollitur, Cecilianam nominans, poſtquam quæ criſpa appellatur, quod ad uſum attinet, ſecundum locum occupat. Porro ſatiua Lactuca Dioſcoridi θρίδαξ ἥμερος, ſylueſtris uero ἀγρία θρίδαξ, Galeno Chondrila, Germanis Wilder Lattich appellatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Lactuca tam ſatiua quam ſylueſtris, frigidum, humidumq́ obtinet temperamentum, quare in medicina, & cibis uſurpari utiliter poſſunt. Nam præ cæteris oleribus bene nutriunt, purumq́ generant ſanguinem. Quanquam hodie à medicis, qui peregrinis fere & inexploratis, quod pluris ueneant magis gaudent, non admodum expetantur. Verum enimuero aliter ſenſerunt ueteres. Serapio namq́ teſtatur utilem ſibi fuiſſe Lactucam, quippe qua Choleræ æſtuantis uitia expurgarit. Plinius etiam doctiſſimũ medicum, Muſam, Auguſto Lactuca uim morbi repreſſiſſe tradit. Quid quod Galenus lib. ij. Alimentorũ Lactucam ſummis laudibus effert? Sed aſcribamus uerba illius, quæ ita ſe habent.

Plerique etiam antequam excauleſcat, in aqua elixa utuntur, uti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores eſſe cœperunt. Nam amicus quidam meus, quum olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo, uſum fuiſſe ſciret, uideretq́ poſt mandi à me citra magnam moleſtiam non poſſe, cocturæ rationem indicauit. In iuuentute enim, quoniam aſſiduo os uentriculi bile efferueſcebat, æſtus moderandi gratia Lactucis utebar. Quum autem ad prouectam ætatem perueniſſem, olus hoc contra quam in iuuentute

ſomnum

ſomnum iam ſtudio & induſtria acceſſenti mihi auxilio fuit: quippe qui è clamnum iuuenis uigilijs dedita opera me aſſueſeceram, declinante iam ætate, ipſa ex ſe inſomni, grauius hoc incommodo infeſtabar. Aduerſus quod unicum mihi præſentiſſimum remedium Lactuca ueſpere commanducatà ſemper fuit. Hæc ille.

Quæ omnnia ideo à me adducta ſunt, ut priſtinæ ſuæ dignitati cum aliæ optimæ plantæ, tum uero Lactuca noſtra nobiliſſima reſtituerentur. Ratio parandi Lactucas apud Platinam lib. iiij. extat.

INTRINSECVS.

Lactuca ſatiua, maxime criſpa, in cibo commanducata, æſtuanti ſtomacho prodeſt, uti de ſeipſo Serapio prodidit.

Coctura Lactucæ, ſi in pultem illa concoquatur, nutrimentum bonum affert corpori deficienti, ſomnum conciliat, aluum emollit, lactis copiam generat, doloresq; ſedat. Verum continuus Lactucæ uſus claritati oculorum officit, inſomnia venerea, & concubitum arcet, quo nomine ijs qui caſtitatem uouerunt, utiliſſima eſt Lactuca, necnon Ruta, ut ſuo diximus loco.

Quod de herba commemorauimus, hoc idem de ſemine & aqua diſtillata intelligi uolumus.

Lactuca ſenibus inprimis accommodata eſt, naturalem enim humiditatem in illis conſeruat, qua de cauſa Galenus haud dubie Lactuca cum aromatis uſus eſt. teſte Antonio Gaizo de ſomno cap. ij. Qui aromatis deſtituuntur, ij Mentham & Petroſelinum (ut uulgo uocant) cum Lactuca deuorare debeant, admonente Conſtantino lib. v. cap. xvi.

Lactuca ſylueſtris eaſdem pene habet facultates, ſed frigidiore temperatura, & ad Papauer fere accedente prædita, ijs qui inſomnijs laborant, in cibo & foris impoſita, utiliſſima. Idem & ſemen & aqua diſtillata poſſunt.

EXTRINSECVS.

Omnes capitis, iecoris & ſtomachi calidæ affectiones, Lactucæ herba, uel ſemine aut aqua diſtillata curari poſſunt, ſi herba uiridis, uel linteola in ſucco, uel aqua diſtillata madefacta extrinſecus imponantur, quod genus remediorum, Repercuſſiuum uulgo medici appellant.

De Hieracio, Germanis Pfaffenblat.
CAP. LXXXVII.

1. Hieracium maius.

MVLTAE SANE Lactarię plantæ extant, utpote Lactuca, Papauer, Chelidonia, Lathyris, Eſula, Endiuia, Scariola, Auricula muris, & Hieracion, de quo deinceps agere decreuimus. Sunt autem Hieracij duo genera, maius ſcilicet & minns, cuius poſtremo mentionem faciemus, de maiori primum, & iure quidem, aliquid dicturi.

Maius Hieracium, folia habet in circuli figuram humi ſparſa, eaq́ utrinque ſerrata, nõ aliter quam Cichorea, tenera adhuc, ſed paulo pinguiora & molliora, ut ea de cauſa maiorem cum Lactuca affinitatẽ contraxiſſe merito uideri debeat. Inciſuræ foliorum, dentibus magnæ alicuius ſerræ ſimiles apparent, & uenæ quæ hijs in læua parte inſunt, qua radicem, quæ illi candida & recta, paucisq́ capillamentis fibrata eſt, ſpectant, colore roſeo ac leuiter rubicante, tinctæ ſunt. Aprili menſe, maxime initio eius, è medio plantæ, longi, ac concaui ſcapi, culmos imitantes, omniq́ nodorum ac geniculorum intercapedine carentes, emergunt,

emergunt,in quorum ſummitatibus uiridia ac radiata capitula, Oliuis quam ſimilima proſiliunt,quæ ubi ſeſe aperuerint, in flores tandem luteos, ac multiplici foliorum ordine diſtinctos,ſolis figuram repreſentantes, deſinunt. Cum autem præmaturi illi fuerint,in rotunda,capillata,ac lanuginoſa capitula,in quibus ſemen continetur,euadunt,quę facilime uento ut auolent in auras impelluntur, quo facto ſcapi nudos, candidos & rotundos uertices,raſis Monachorum capitibus ſimiles,ſuſtinent, qui & ipſi Maio menſe marceſcunt,herba ipſa ſuperſtite per totum annum.Gaudet locis graminoſis,cœmiterijs & ſepibus,neq; in Cichoream tranſit, ut multi ſomniant. Proinde inciſa lacteum fundit eumq; amarum ſuccum.

Heracium minus,maiori per omnia reſpondet, niſi quod illo magis eſt exiguum,& nigricantius. Radix eius præmorſa apparet, quod in Morſu Diaboli indicauimus,quo loco hanc plantam deſcriptam reperies. Succum emittit lacteum,ſed admodum amarum. *Hieracium minus.*

NOMENCLATVRAE.

Generoſus Comes de Neuenare putauit has plantas ad Lagopoda referri poſſe, quemadmodum & doctiſſimus Hermolaus Barbarus Benedictam herbam Lagopoda dici poſſe putauit. Ego tamen bona cum uenia utriuſq; affirmo neq; hanc,neq; illam (quam nos Nardum Garyophyllatã ſupra nominauimus)Lagopoda (quid uero proprie λαγώπους ſit paulo poſt dicetur)appellandam. Quin conſtanter & ueriſſime pronunciamus has ſtirpes eas eſſe quæ Hieracia,& Lactucæ erraticæ Dioſcoridi uocantur. Maius ergo ἱεράκιον τὸ μέγα,Sonchiten, Lactucam erraticam,& Sithelias Dioſcorides lib.iij.ca lxv.appellat. Apuleio,Thridax agria, Aſpidelon,uel Aſpideion, Picris,Iobonſos,Lactuca ſyluatica. Officinis & uulgo Dens leonis,Roſtrũ porcinum, & Apoſtematica (uti Comiti iam commemorato placet) dicitur. Et recte quidem poſtremum ei nomen attribuitur, cum Apoſtematibus calidis,& in febre ardente, aqua eius diſtillata in primis utilis ſit. Minus Dioſcoridi lib.iij.cap.lxvi. ἱεράκιον τὸ μικρόν, Sonchite, Intybum agreſte, Styheſſade,& Lactuca minor,dicitur. Erraticis illis qui Ægyptiacos ſe gloriantur Morſus Diaboli minor,ea quod radicem habeat præmorſam. In Haſſia audiui eam Summer dorn/hoc eſt,æſtiuam ſpinam,ab aculeis nimirum exiguis quos habet,appellari. Germani tam hoc quam illud, propter ſolem Sonnen würbel/temporis ratione Mertzen blümen, ob colorẽ Totter blümen/ſeu Eier blümen/& quia raſis capitibus ſimilia ſunt ſcaporum cacumina Pfaffen blatt/ Münch köpff/id eſt,caput Monachi, & à foliorum forma, Lewen zan/id eſt,Dens Leonis,& Wiſen Lattich/ſeu Weg lattich/quod forma & lacteo ſucco ad ſyluaticas Lactucas pertinere ui- *Apul.cap.30.*

dentur, uocare ſolent. Poſſet & comode Augen wurtzel dici ab oculis, quorum maculas extergit, ſi uel radix, quo tempore Sol Virginis ſignum intrat, hoc eſt, circa feſtum Bartholomæi, effoſſa, de collo uel hominis, uel iumenti ſuſpendatur, quod idem aqua diſtillata efficit, quemadmodum multi qui id experientia didicerant, mihi confirmarunt. Vnde facile adducor ut credam accipitrem, à quo nomen ſortitæ ſunt, primum mortalibus uſum harum herbarum indicaſſe. Sed de his ſatis.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtrunq; Hieracium frigidam temperaturam obtinet, quare omnibus ardentibus febribus, inflammationibus, & Apoſtematibus conducit apprime.

INTRINSECVS.

In Apoſtematibus, ac ardentibus febribus, nihil ſane utilius, ac efficacius uſurpari, meo quidem iudicio poteſt, aqua Hieraciorum diſtillata, ſi ea ſingulis uicibus menſura trium aut quatuor coclearium bibatur. Hoc enim remedio punctorij lateris dolores mitigantur, ſomnus accerſitur, tuſſis aufertur una cum inflammatione.

Succus maioris Hieracij potus, æſtuanti ſtomacho prodeſt. Atqui aqua diſtillata gratior eſt quippe à qua nemo facile abhorreat.

EXTRINSECVS.

Optima collyria aduerſus maculas oculorum, ex aqua Hieracij, & radicis illius diſtillata fiunt, quanquam ſuccus idem poſſit, ſed & uehementius ac efficacius oculorum caliginem diſcutit.

Herba uiridis extrinſecus impoſita, (quod & de linteolis in aqua diſtillata madefactis intelligendum eſt) omnem inflammationem nigrarum, & adurentium puſtularum ſedat, ſiue illæ pedibus, mammis aut genitalibus oriantur, quin & inflammationi membrorum medetur aqua diſtillata, linteolis in ea madefactis, ac impoſitis.

Poſtremo ſolent & mulierculæ facies ſuas hac aqua abluere, ut maculas exterant, purumq; & immaculatum uultum conſequantur.

De

De Lagopo, & Lactuca leporina. trifolium [illegible]
CAP. LXXXVIII.

Lagopus.
Haſenſtrauch.

LAGOPI, ET LActucæ leporinæ poſt Hieracia hiſtoriam annotare operæpretium uidebatur, cum quod ambæ hæ ſtirpes in cenſu earum quæ lactariæ dictæ ſunt, habeantur, tum etiam quia priorem nonnulli Roſtrum porcinum eſſe contendunt. Atqui iam quodnam illud ſit præcedēti capite docuimus, quare Lagopum alibi quærere oportet, & ſi ueritati ſubſcribere uolumus, certe is lib. iiij. cap. xix. apud Dioſcoridem deſcriptus eſt, nam de Lactuca leporina paulo poſt. Tametſi autem Dioſcorides, & poſt hunc Galenus, necnon Ægineta & Plinius, huius herbæ meminerint idq; paucis, intacta illius hiſtoria, nihil enim de forma eius dicunt, ſolum id aſſeuerantes quod aluum reprimat: tamen nō ſolum Apuleius herbam hanc Leporinum pedem referre ait, ſed et Etymologia hoc idem indicat. Iam ſi rerum ipſarum imagines cōſulamus, nullam certe quæ Leporinum pedem repreſentet herbam inuenimus, Apul. cap. 61.

præter nonnullos flores, præſertim uero eum qui in genere Lotorum habe-
1. Lagopus. Haſen klee. tur,& Germanis Haſenklee dicitur. Ea planta in aridis & ſiticuloſis campis, cultis, pariterq; incultis agris prouenit, radice prælonga & lignoſa, herba vere Lotum trifoliam referens, niſi quod illa magis exigua eſt. Iunio menſe appetente luteo flore eoq; copioſo emicat, nam non raro duodecim unicus caulis ſuſtinet, ita tamen ut ſæpenumero ſeni aut quini coniuncti appareant, ac ſinguli coliculi cum ſuis floribus pedem leporinum æmulentur. Floribus decuſſis ſiliquæ ſenæ aut quinæ itidẽ coniunctim poſitæ ſuccedũt, pedi gallinaceo, uel columbino ſimiles, in quibus ſemen minutum inſtar Eruorum incluſum reperitur. Sed de hoc Lagopi genere ſuo loco plura.

2. Lagopus Haſenpfötlin. Inueniuntur deinde iiſdem in locis floſculi diuerſicolores, utpote candidi, rubri, purpurei & uariegati, Aprili menſe florẽtes, formaq; ſua Tineariã repræſentantes. Herbam habent cineream, non aliter quam Piloſella minor. Sed & de hac ſtirpe alias dicemus, nunc ad Lactucam leporinam nos conuertemus.

3. Lactuca leporina. Illa ualde exigua eſt planta, foliis in modum rotæ humi ſparſis, quæ & ſingula inciſuris diſſecta ſunt, ueluti Hieracium minus, ſed minutior illo per omnia, tenui & læui ſcapo, floſculo luteo. Naſcitur plerumq; in ſegetibus, nonnunquam & incultis agris, ac aridis collibus. Eſt autem hæc Lactuca, inter omnes Lactarias herbas fere minima.

NOMENCLATVRAE.

1. Primum genus, Germani Haſen pfötlin uocant, atq; hanc ego autumo, Dioſco. lib. 4. cap. 19. eam eſſe quæ Dioſcoridi λαγώπους, Leporinum Cyminum, & Leporinus pes dicitur.

2. Alterum ſimiliter Haſen pfötlin Mediomatrices appellant, quod Leporino pedi ſit ſimile. Qui ad Rhenum habitant Meüßörlin cognominant, hoc eſt, Piloſellam.

3. Lactucæ leporinæ nullum aliud præter hoc ipſum nomen apud autores inueni. Solus Apuleius illius meminit, cuius hæc ſunt uerba.

Lepus cum æſtate nimio deficit æſtu, hac herba remediatur, ideo Lactuca leporina dicitur. Hæc ille.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Contraria ac mira facultate hæc Lactuca prædita eſt, nam uentrem & ſoluit & cohibet. Proinde utrinque adhiberi poteſt.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Lactuca leporina uino decocta & bibita, alui fluxum cohibet.

Herba reſiccata & in puluerem tuſa, inq; uino pota, aluum emollit, quod ſi febris quoq; adſit, puluis ille in aqua ſumi, uel herba aqua decoqui debet.

EXTRINSECVS.

Lactuca leporina tuſa, tumoribus coxendicis impoſita, tumore deprimit.

Eam, ſi febricitantibus neſcientibus ſub puluino ſupponatur, remedium morbo afferre aiunt.

Succo illius ſupercilijs illito, pili decidunt.

De Endiuia. Cap. LXXXIX.

DVO DOMESTICAE ENDIVIAE GENERA IN HORtis noſtris reperiuntur, quorum alterum ſeritur, alterum ſponte naſcitur.

Maxima in his Endiuia, folia Lactucæ quadantenus ſimilia habet, linguam referentia, ac minime inciſa. Semen eius omni Lactucæ ſemine magis nigricat, frigidaq́ & umbroſa terra gaudet. Porro licet Lactucæ ſemini admodum affine ſit, tamen in cultis agris, propter muros & petroſa loca fœlicius fructum fert quam cultiſſimis locis. Altero demum anno in caulem exit, (nam antequam excauleſcat hyemis iniuriam ſatis ſuſtinet, quod & Columella lib. xij. cap. iij. & experientia teſtãtur) eumq́ rotundum, craſſum, et procerum lacteo ſed amaro (ſicut in altera Endiuia) ſucco prȩditum, in uertice multis ramis brachiatum, foliolisq́ plurimis, linguæ ut diximus formam reprȩſentantibus, ornatum, ut arbuſculam haud obſcure imitetur. Florem gerit luteum, qui à maturitate una cum ſemine in auras euaneſcit, uti Senecionis. Neque uero prætereundum eſt, hoc Endiuiæ genus peregrinum eſſe. Nam è Burgundia olim ad nos allatum fuit, conſilio & opera generoſiſſimæ Principis de Troia, cuius beneficio in toto nunc Ducatu Bipontino paſſim extat. 1. *Endiuia maior.*

Vulgaris autem Endiuia priori, caule, floribus & ſemini ſimilis eſt, folijs tantum ab eadem diſſidens, quæ maioribus diuiſuris inciſa habet, non aliter quam *Hieracia*. Caulis illi admodum magnus, purpuraſcens pene, ſpinulis multis horrent uenæ foliorum. In hortis ad muros prouenit. In Alſatia ſponte extra uineas, in collibus & ſecus macerias, gignitur. Semen uento in aëra diſpellitur. 2. *Endiuia uulgaris.*

NOMEN-

Endiuia.

Endiuien.

NOMENCLATVRAE.

Quas modo deſcripſimus Endiuias, eas ſatiuas Dioſcoridis eſſe iudicamus, quas ille capite lxi. lib. ij. depinxit communi nomine Serin & Intybum (unde

bum (unde appellatio Endiuiæ nata uidetur) utranque appellans: Verba illius hæc ſunt.

Seris duum eſt generum, una folio latiore, Lactucarum ſimillima, altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara.

Quæ ſane uerba noſtris Endiuijs quadrare nemo non uidet. Vſurpantur & illæ dum adhuc teneræ fuerint in cibis, quod Dioſcorides ſimiliter de illis affirmauit:

Proin poſſunt Germanice Zame Endiuien / & Genßzungen appellari. Serapio Scariolas ſeu Serriolas illas nominauit. Neque impedient me hoc loco Neotericorum ſententiæ, qui in multas Endiuiam ſpecies digerunt, quas tamen diſcernere ipſi nequeunt. Plinius diligenter de hac re ſcripſit, quem uide lib. xx. cap. viij. Sed ut de ea quam Germani Sudiſtel appellant, (quæ nihil aliud eſt quam Intybum ſylueſtre, cuius deſcriptionem ſtatim ſubiungemus ſequenti capite) aliquid dicamus, notandum eſt, Plinio loco citato, & Platinæ lib. iiij. Chreſton; & Pancration; eam cognominari. Conſtantinus lib. v. cap. xvi. Endiuiæ & Scariolæ appellationes uni & eædem herbæ attribuit. *Serap. cap. 143.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Endiuiæ ſeu Intybi genera, ſiue ea ſatiua, ſiue erratica ſint, unam & eandem temperaturam obtinent. Refrigerant namque & obſtructionibus lien & epar liberant, quare utrinque his uti poſſumus.

INTRINSECVS.

In cibo commanducatæ aluum ſiſtunt, æſtuantis ſtomachi dolores leniunt. Hæc uero inprimis efficit ſylueſtris Endiuia in aceto aſſumpta.

Aqua herbæ Endiuiæ diſtillata & pota, ſitim illam uehementem quæ in peſte præter naturam oritur, reſtinguit. Prodeſt & æſtuanti ſtomacho, & Epati.

In quauis ardente febre citra periculum aqua Endiuiæ diſtillata uti poſſumus, necnon aduerſus inflammationes pulmonis, & ſudores immodicos.

EXTRINSECVS.

Herba Endiuiæ cum farina ordeacea, & ceruſa cataplaſmatis inſtar calidis tumoribus, & ſacris ignibus efficaciter imponitur.

Radix tuſa & *ſuccus*, ſcorpionum & araneorum ictibus medentur.

Aqua Endiuiæ linteolis excepta, & impoſita, oculorum inflammationibus, doloribusque ſubuenit.

Eadem

Eadem linteolis uel ſtupa cannabina inceſo iocinori impoſita, æſtum potenter reſtinguit: linteolis exiccatis ſæpius ea aquæ immergere oportet, ut madeſiant.

De Intybis ſylueſtribus, ſeu erraticis, quas Germani Genßdiſtel/ Saw diſtel/ & Sudiſtel uocant. CAP XC.

1. 2. QVEMADMODVM ENDIVIA, ITA ET INTYBVS ſylueſtris in duo genera digeritur, quæ ambo Endiuiæ adeo conſimilia apparent, ut non a quouis facile diſcerni poſſint. Sunt autem Intybi erraticæ in cenſu Zizaniarum, & naſcuntur in pingui ſolo hortorum & uinearum. Iam ut ab Endiuijs dignoſci poſſint hæ ſtirpes: deſcribamus eas. Quod ad folia attinet, quæ in utraq; linguæ formam habēt, & in altera ſerrata, ſeu diſſecta, in altera uero integra per ambitum uiſuntur, cum Endiuijs conueniunt pulchre. Rurſus ab ijſdem magnitudine & latitudine (quam haudquaquam tantam obtinent quantum illæ) tam foliorū, quam caulium diſcedunt. Semen etiam his magis exiguum. Caulis concauus & mollis. Folia alterius nequaquam diſſecta in extremitatibus, qualia Lactucæ habent, alterius uero, anguſta, acuta, & inciſa. Flores eoſdem, ſemina eadem ambo gignunt. Sed ea quæ acutis ueſtitur folijs, intra humum ſerpendo radicatur, quemadmodum Lolium.

Duo Intybi ſylueſtris genera.

3. Præter iam commemoratas Intybi ſylueſtris ſpecies, alia quædam ad muros nonnullos, & iuxta fluuios reperitur, folio prælongo, ſed anguſto, diſſecto inſtar quercini folij, flore luteo, & multiplici & maiori ſupra deſcriptis duobus generibus.

NOMENCLATVRAE.

Intybis binis ſylueſtribus proprium in noſtris commentarijs caput dicatum uolui, nulla alia ratione, quam ut uel tandem a domeſticis ſeparentur. Germani illas Genßdiſtel / Sawdiſtel/ & Sudiſtel uocant: & Latini quidam Scariolas, ſeu Serriolas, atq; hinc error in his ſtirpibus ortus eſſe uidetur, quod ſcilicet tam Endiuiæ quam hæ plantæ Scariolæ nominantur. Cęterum meo quidem iudicio non inepte hæc duo Intybi erraticæ genera ad Taraxacon Serapionis, & Cicerbitam aſperam, quæ apud Dioſcoridem σόγχος τραχὺς dicitur, referentur.

Serap. cap. 143. Dioſco. lib. 2. cap. 120.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cum Endiuia uera deſtituimur, Intybo erratica contenti ut ſimus neceſſe eſt, præſertim cum eaſdem cum illa facultates ſortita ſit, quas hoc loco repetere ſuperuacaneum eſſe putamus. Hoc unum obſeruandum cenſemus, Intyba ſyluestria propter uim refrigerandi magnam, qua præditæ ſunt, externis corporis partibus potius adhibendas, quam internis.

EXTRINSECVS.

Herba tuſa, & aqua diſtillata, æſtuanti ſtomacho, & podagrę, alijsq́ quę refrigerationem deſiderant, utiliter imponuntur.

De Cichoreæ uarijs generibus.
CAP. XCI.

ANTEQVAM CICHOREAS IN SVAS SPECIES PARtiamur, in genere prius nonnihil de illis annotabimus. Cichoreę itaq; omnes circa Solſtitium ęſtiuū florent, ſecundum itinera, & uias, maxime eas quę per agros frugiferos ducunt. Radices habent longas inſtar fœniculi, quę antequam caules producant, amarum lac manant. Folia prima humi ſparſa procumbunt, non aliter quam Hieraciorum, coloris tamen magis incani, aſperiora & minora, ſciſſa, unde quidam putauere Hieracia in erraticum Cichoreum, quod cęruleo emicat flore, tandem conuerti. Caules proferunt frequentibus ſurculis brachiatos, ſed non perinde foliatos, quin foliorum loco ab imis uſq; in ſummas partes omnium ramulorum, plurimi protuberant toruli, qui cum adaperiuntur cęrulei ex illis erumpunt floſculi, (atq; hęc eſto prima Cichoreę ſpecies) cum ſole ſe circum agentes. Nam ſiue ſudum, ſiue nubilum fuerit cœlum, tamen ex his floſculis hora diei animaduerti ſemper poteſt, quippe cum interdiu dehiſcant, ſole occidente comprimuntur. Sed quod fere prętericram, naturę miracula in hoc quoque flore obſeruare licet. Siquidem non tantum ad ſolis ortum & occaſum ſeſe pandit, & recludit, uerum etiam cumulo formicarum abditus cæruleum colorem in rubeum mutat, ac ſi terrore illarum erubeſceret. 1. *Cichorea cærulea.* *Miraculum naturæ.*

Inueniuntur deinde (tametſi rariſſime,) in hoc genere plantæ, quæ partim candidum, partim roſeum gerant florem. Has ſtirpes ſecus uias doctiſſimo uiro piæ memoriæ D. Othoni Brunfelſio demonſtraui olim. Semina iam deſcriptarum Cichorearum, non euaneſcuntut aliarum Intyborū, 2. *Cichorea candida, & roſea.*

ſed in

Cichorea.

Wegwart.

ſed in folliculis, qui ſinguli uerrucas imitantur, coniunctim poſitis, latent.

3. 4. Luteæ Cichoreæ

Tertia porro & quarta Cichoreæ flore luteo, qui ab Hieracei maioris floribus nihil diſtat, conſimiles plane ſunt, quantitate uero differunt, nam altera tota ſubſtantia maior eſt. Folijs utraque ueſtitur diſſectis per ambitum ueluti primę, ſed aſperioribus ſpinulis multis, quemadmodum Endiuiæ horrentibus. Radices earum longæ ſunt & rectę, luteum ſuccum manant inciſæ, qui in gummi quaſi glutinoſum coagulatur. In Alſatię aſperis collibus, ſecus agros & uineas, apud Mediomatrices uero in montanis pratis, ubertim gignuntur, ſemine ſubluteo.

5. Cichorea procera.

Quinta Cichorea quæ & maxima euadit, nam altitudinem mediocris arbuſculæ attingit, multis ſurculis brachiata undique, foliolisque frequentibus & acutis inſtar linguæ, ac ueluti pennatis ueſtitur. Flos illi quemadmodum Lactucę luteus, qui in pappos à maturitate abit, quod idem in proximis duabus contingit. Frutex iſte in humidis agris naſcitur, proceritate alias omens fruges ſuperans, germinibus adeo longis, ut ad uinctum ſatis lenti et apti ſint. Lacteum ſimiliter fundit ſuccum, qui cum coagulatur, gummi repræſentat.

Verumenim-

Cichorea ſatiua.
Wegwart zam.

Verumenimuero ſu- 6. *Cichorea ſatiua*
pereſt, ut de ſatiua dicamus Cichorea, quæ omnium elegantiſſima eſt. Ea caule, flore, ſemine, & radice uulgari omnino reſpondet. Atqui folia radici proxima nequaquam inciſa ſunt uti uulgaris Cichoreę, ſed integra, Endiuiæ primæ pene ſimilia, ſed paulo minora, & anguſtiora. Colorem obtinent pulchre uiridem, guſtu ſubamara. Hyemari poteſt hæc herba. Quædam enim ex hoc genere capitula albida progignunt, quæ acetarijs adhibentur, non aliter quam Lactuca.

NOMENCLATVRAE

Cum cognitio ſtirpium, donum Dei Optim. Max. ſit, non pudet me facere quod Hippocratem excellentiſſimum Medicū quondam factitaſſe legimus. Is etenim Crateuæ herbario ſæpenumero ſcribebat, rogans illum, ut ad ſe herbas & radices uarias mitteret, quo quænam illæ eſſent, addiſceret. Pari ratione poſtquam nos quoq; ſatiuam Cichoream cognoſcendi deſiderium tenuit, non dubitauimus ſuper ea re honeſtiſſimum uirum D. Georgium Ollingerum, ciuem Norimbergenſem, literis noſtris interpellare, à quo illa ad nos allata fuit. Atq;

Dioſco. lib. 2. cap. 121. hæc ea eſt σέρις ſatiua anguſtifolia, quo nomine & Intybus uocari meruit. Ci*choreum erraticum cærulei floris, herba eſt Solaris, & apud Varronem *Varro lib. 1.* Solſequium, Heliotropium, & Ægyptijs Agon dicitur. Reliquę Cichoreę ſpecies ad caput cxxij. lib. ij. Dioſc. pertinent, ſuntq́ hęc illorum nomina (nam uulgo hodie omnia huius ſtirpis genera, Cichoreę, Cichoria, & Germanis Wegwart / & Wegweiß / a` uia quod naſcantur ſecus itinera, Hebręis uero, ut placet Phriſio אינתובה Intuba, uoce nimirum a` Latinis mutuata, dicuntur, Græcis χονδρίλλη, σέρις, κιχώριον & Ambubeia.

Hactenus igitur per aliquot capita Cichoreas & Intyba omnia deſcripſimus, nunc quo facilius diſcerni queant, paucis & obiter ea repetentes complectemur ſimul.

1. Cichorea ſatiua & erratica 2. Endiuiæ binæ ſupra cap. lxxix deſcriptæ.		caput cxxi. lib. ij. Dioſcor. poteſtq́ fieri ut apud Theophraſtum lib. vij. cap. vij. & xi. Intyba & porcellia uocentur.
3. Genß diſtel / hoc eſt Endiuiæ ſylueſtres	pertinent ad	cap. cxx. lib. ij. Dioſcoridis σόγχος τράχυς, atque picris ſeu Taraxacon uulgo uocatur, Andryala nobis Theophraſti eſſe uidetur, lib. vij. cap. vij. & xi.
4. Caput Monachi, Pfaffen rößlin.		cap. lxv. lib. iij. Dioſcoridis ἱεράκιον nobis ſub Amaragine Theophraſti cõprehendi uidetur.
5. Tria poſtrema Cichoreæ genera, quę luteos proferunt flores		cap. cxxvij. lib. ij. Dioſco. χονδρίλλη:
6. Lactuca leporina		Apuleij caput. cxiij. & poteſt pro Endiuia, ſeu Lactuca ſylueſtri uſurpari.

Quod ſi hac ratione plantæ a` ſe mutuo diſcernãtur, ſortientur illæ tandẽ genuina ſua nomina, & minus difficultatis, ac obſcuritatis in rem herbariam ſubrepet. Sed ſatis ſuperq́ de his.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Satiua Intybus iam in uſu eſſe cœpit apud omnes, unde iam paſſim Cichorea appellatur doctis, quare de illa nunc loquemur. Eſt enim tota ſua ſubſtantia frigida & ſicca, utriſq; corporis partibus commodiſſima.

INTRINSECVS.

Decoquitur in aqua faſciculus eius, potumq; id decoctum, per inferna bilem & pituitam trahit.

Semen tuſum, ac in uino potum, ante acceſſiones febrium, illas finire dicitur. *Dioſco. lib. 4. cap. 185. de Heliotropio.*

Decoquitur herba & radix, uino aut aqua, & calidum bibitur id decoctum, aduerſus obſtructiones lienis & iocinoris, ſed in principio Hydropis, & malo corporis habitu, Græcis καχεξία dicitur, hoc remedio uti conuenit.

Ad eadem ualet aqua diſtillata, inprimis uero æſtuanti ſtomacho, & ardentibus febribus, imbecillitatiq; cordis utilis eſt.

Cichoreæ luteæ, quas Condrillas appellari diximus uino decoctæ & potæ ueneno ſerpentino reſiſtunt.

Succus expreſſus uino decoctus, uel per ſe ſumptus, fluxiones alui ſiſtit.

Proinde tam cærulea, quam lutea Cichorea in tenera adhuc ætate, cibis utiliter adhibetur, concoctionem namq; adiuuat, omnesq; obſtructiones iocinoris & lienis ſoluit.

EXTRINSECVS.

Folia cœruleę Cichoreæ, abſceſſibus, tumoribus, & inflammationibus necnon pudendorum puſtulis impoſita, dolorem mitigant, ardorem extinguunt, calidæ podagræ commodiſſima, inflammationibus, & Eryſipelæ capitum puerorum ſubueniunt.

Verum aduerſus iam commemoratas affectiones, aqua diſtillata maioris eſt momenti, ſi ea in linteolis lineis excepta affectis partibus imponatur. Maxime uero hoc pacto uſurpata Anthraci auxiliatur.

Aqua e floribus cœruleis diſtillata, inflammationibus & caligini oculorum impoſita, potenter remedium adfert.

Cichoreæ luteæ herba & radices tuſæ ſubditæ per ſe, aut in peſſo, menſes trahunt.

Succus earundem cum ſale nitri & melle temperatus, unguentum nobiliſſimum præſtat, ad emendandam aſperitatem, & deformitatem cutis.

Succus eius ſupercilijs nudis illitu, ad recuperandos pilos conducit admodum.

De Alſine, ſeu Auricula muris maiore.

CAP. XCII.

Auricula muris maior.

Groß Meüßor.

QVANQVAM MVLtis plantis nomen hoc (Auricula muris) commune ſit, tamen maxima in his, de qua ueteres ſcripſere, & quę paſſim obuia eſt: apud doctos ætatis noſtræ plane ignota eſt, & uſu repudiata. Quamobrem ne in poſterum lateat ſaluberrima herba, age deſcribamus eã. Naſcitur autem illa in umbroſis nemoribus, nonnunquam etiã ex antiquis muris in perpetua umbra ſitis prorumpit. Iunio menſe appetente, teretem, tenuem, & piloſum, cubitalis altitudinis caulem, eumq́ nudũ, folijs & geniculis deſtitutũ prorſus emittit. Folia humi ſparſa iacent, eaq́ſ ſingula auriculam muris alpini, ſeu leporis exprimunt, ſunt enim piloſa, & parum in extremitatibus inciſa. Radicem habet breuem, ſed multis fibris capillatam, non aliter quam Plantago. Flos in ſummitate rotundi caulis luteus ac multiplici foliolorum ordine ſtipatus exilit, ueluti in Hieracio, qui poſt maturitatẽ in pappos euaneſcit.

manescit. Tota hæc planta ubicunque incidatur, lacteum manat ſuccum. Neque uero ſilentio prætereundum cenſeo, quod ego ſæpe huic plantæ accidere uidi, maxime in ſylua Brocomagi. Nam ad caulem prope terrã humiditas quædam colligitur nucis iuglandis magnitudine, quæ in rotundũ agitur, pilisq; incanis obducitur, ut muſculo plane ſimilis euadat. Qui fit ut uel hinc à mure nomen ſortiri potuerit noſtra hæc Myoſotis.

NOMENCLATVRAE.

Germani Groß meüßor/ & quidam Chirurgi Heidniſch wundkraut/ hoc eſt, Solidaginem Sarracenicam (quamuis ab ea quæ Salicis folia habet, eodemq; hoc nomine appellatur, quo de infra cap. clxiiij. dicemus, diuerſa ſit) nominatur. Deplorandum eſt autem in eum locum redactam eſſe rem herbariam, ut quiſque nomina herbis imponere, & ex ipſa rerum experientia uires earum addiſcere cogatur, doctiſſimis interea uiris (quorum id maxime intereat) neſcio quem ſomnum ſtertentibus. Et quoniam ut dixi omnino ad indoctiores ea prouincia deuoluitur, conabor & ego pro uirili in ſuum locum plantas aſſerere, proprijsq; ſuis quantum fieri poteſt appellationibus inſignire. Itaque ſiquid iudico hæc ea eſt Auricula muris maior, quæ apud Dioſcoridem μυὸς ὦς dicitur: quam ille Myoton, Anthyllion, Myortochon, Alſinen (quod Lucos quæ Græci ἄλση uocant, umbroſaq; & nemoroſa amet loca) & Myotoſplenon, nam folia ſpleni ſimilia apparent, uocat. *Dioſco. lib. 2. cap. 175. Dioſcor. lib. 4. cap. 15. Periclymenon, Alſinem quoque maiorẽ uocat.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Galenus lib. vi. hanc ſtirpem deſcribit, aitq; illam frigidæ & humidæ naturæ eſſe, ideoq; commode ſacris ignibus adhiberi poſſe. De minori muris auricula ſeorſim lib. viij. agit, ſed de illa paulo poſt.

INTRINESCVS.

Aqua huius herbæ diſtillata ad quaſuis internas & feruentes inflammationes cordis, ſtomachi, & epatis, pota & foris impoſita facit, quare ueluti Cichoreæ aqua uſurpari poteſt intrinſecus.

EXTRINSECVS.

Chirurgi potiones uulnerarias ex hac Myoſotide conficiunt, uulneribus recentibus mundificandis et ſanandis, uino enim decoquunt & herbam bibendam exibent uulneratis, & foris etiam imponunt.

Succus expreſſus, auribus in dolore utiliter inſtillatur, nam punctiones earum et tinnitus tollit.

Breuiter aquæ diſtillatæ eædem inſunt facultates, quæ & Cichoreæ.

De Auricula muris minore, & eius ſpeciebus. CAP. XCIII.

Auricula muris minor.

Klein Meüßor.

VVLGARIS ET MInor Myoſotis quemadmodum maior amarum lac inciſa fundit. Naſcitur illa ſabuloſa tellure, per quam non aliter quam Fragaria ſerpendo ſe propagat, radice admodum capillata. Per totum annum folijs humi ſparſis apparet, quemadmodum Primula veris. Folia incana & ſubalbida habet, hirſuta, & ſingula formam auriculæ Soricis magni repræſentant. Maio menſe luteos flores ſuſtinēt tenuiſſimi coliculi, qui in pappos poſtea deſinunt, & in auras auolant.

Altera huius generis planta iam commemoratę tota ſua ſubſtantia ſimilis eſt, ſed uiridioris coloris, mollioribus folijs & non perinde piloſis. Natura utrique eadem.

Porro in hortis oleribus & cæpis conſitis alia quoque Auricula muris reperitur, herba cauliculis & ſurculis procerioribus, pinguioribus & mollioribus. Atque ea in tenera ſua ætate inter cætera olera decoquitur.

quitur. Floſculi huius cærulei fiunt coloris, ſimilesq́; floribus Anagallidis.

Poſtremo obſeruandum quod et Tinearia lutea, & ea quæ Haſenpfötlin dicitur Germanis, de quibus infra cap. cix. agemus, inter Auriculas muris computantur, propter foliorum ſimilitudinem, quam cum Auricula muris hortenſi occupant.

NOMENCLATVRAE.

Duæ priores ſimul & uulgatiſſimæ Myſiotides apud Dioſcoridem cap. clxxvi. libro ij. uno nomine μυὸς ὦτα appellantur, quod & Plinius teſtatur lib. xxvij. cap. iiij. Noſtri utraſque Piloſellas appellant à pilis, tametſi pauci ueras earum differentias perſpectas habeant. Nec deſunt qui eas Anagallides uocari uelint, quam ſententiam è uerbis Auicennæ ſtabilire conantur, qui lib. ij. cap. xviij. ſcribit, ſecundam Auriculam muris in Dioſcoride, cæruleos ferre flores, & ſemen Coriandro ſimile. Sed quod ad poſtrema attinet de ſemine uerba, iniuria fit Dioſcoridi, niſi forte bonus ille Auicenna Anagallida cæruleam intellexerit. Atqui uereor illum, neq; Myoſota, neque Anagallida perſpecta habuiſſe. Hac de re Nicolaus quoque Leonicenus copioſe tractat. Hortenſis & ſylueſtris Myoſotis, licet à muliercults à foliorum forma ita appelletur, nonnulli tamen eam Ocularíæ herbæ (qua de nos infra capite cviij) potius quam Myſiotidis genus eſſe cõtendunt.

De quarto genere ſuo dicetur loco. Syluius medicus Pariſienſis excellentiſſimus aliam quandam muris auriculam demonſtrare uidetur. Sed probet ipſe quod affirmat. Quod ad me attinet, uidere illam cuperem.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vulgares Myoſotides lacteum ſuccum manantes, calidum obtinent temperamentum, quo nomine intro ſumi poſſunt, ad incidendum & extrahendum morbum regium aduſtum & inueteratum.

INTRINSECVS.

Hæ ipſæ Piloſellæ cum Cichorea & Centaureo, aliquando etiam per ſe uino uel aqua decoquuntur, & Saccharo temperantur, danturq́; ijs quibus obſtructi ſunt iocinoris meatus, & qui ad morbum Hydropis procliues ſunt.

Eadem ratione uſurpatæ Aurigine laborantibus, accommodatiſſimæ ſunt, ſi eiuſmodi decoctum bibant ueſperi & mane, ita tamen ut à potu ij. aut iij. horis ieiunent.

De Barbula hirci. Cap. XCIIII.

tragopogon orientale linn

Bocks bart.

Dioſco. lib. 2. cap. 123. Plinius lib. 27. cap. 13. & lib. 21 cap. 15.

POSTVLABAT nunc ipſe ordo, ut Anagallidis & Tineariæ mentionem faceremus, niſi in mentem ueniſſet Hirci barbula, cuius hiſtoriam propter lacteum quem fundit ſuccũ, hoc loco ſubiungere libuit. Iſthæc itaque ſtirps Iunio menſe in nonnullis pratis reperitur, radice candida, rotunda, digitum craſſa, folijs ab imo uſq; ad ſummũ caulis ex ordine poſitis, allij folia referentibus, & aliquanto etiam lõgioribus. Quo loco obſeruandũ eſt paulo aliter tam Dioſcoridem quam Plinium, quod ad folia attinet, (nam in cęteris breuiter ſed ſcite illam depingunt) hanc herbam deſcripſiſſe, ſic enim ſcribit Plinius,

Eſt & Tragopogon, quẽ alij Comen uocant, caule paruo, folijs croci (quod nos, allij, propter rei ueritatem interpretati ſumus) radice longa, dulci, ſuper caulem calyce lato, nigro. Hęc ille.

Sed finitionem barbulæ noſtrę proſequamur. In cacumine ſcapi magni & proceri, quem habęt Tragopogon, flores prodeunt

deunt lutei, magni & multiplices, & radiati, ut ea ratione haud multum à floribus Elenij diſtare uideantur. Iis pereuntibus pappi maiores Hieraciorũ crinitis capitibus ſubſequuntur. Semen eius quod maius eſt ſemine Cymini Romani, ſub lanuginoſis capillis latet, & una cum pappis ſuis in auras tandem euaneſcit, quemadmodũ ſemina reliquarũ Lactariarũ ſtirpium. Eſt & caulis multis diſtinctus geniculis, quę fere omnia alba ſpuma inſtar ſaliuę circumdantur, quam aiunt Coccycem auem aſpergere. De hac ſtirpe quiſquis exacte coquoſcere cupiat, is legat Theophraſtum capite vij. lib. vij. Ruellius lib. ij. cap. cxxxviij. differentiam inter Tragopogona, & Gerontopogona conſtituit. Hinc quidam plantam hanc nõ Tragopogona, ſed Gerontopogona eſſe affirmant, eo quod non habeat folia croci.

NOMENCLATVRAE.

Barbula hirci Latinis, τραγόπωγων Græcis, alias κόμη, Coma dicitur. Germani Bockſbart, & pueri qui radice tenera adhuc ueſci ſolent, ſicut & alias herbas, præſertim Oxalida deuorare cõſueuerunt, Gauchbrot/ quaſi Coccycis panem ob dulcedinem radicis uocant, quæ ſi Apitijs perſpecta foret, nunquam non acetarijs ſuis illam præ cæteris herbis & radicibus insererent.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Barbula hirci tenera in ætate culinaria eſt herba, & eſui apta, maxime in acetarijs, quemadmodum aliarum herbarum aſparagi. Temperamento ſuo calida, internis corporis partibus utiliſſima.

INTRINSECVS.

Aqua ex herba & radice diſtillata Maio menſe, remedium eſt præſentiſſimum aduerſus Apoſtemata & dolores laterum.

Reliqua quotidiana obſeruatio & experientia docebit.

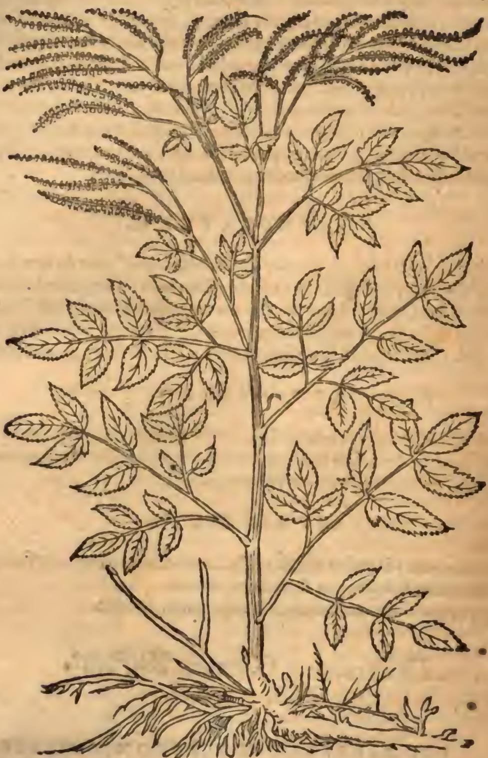
De Pycnocomo, Germanis Geißbart.
CAP. XCV.

POST BARBVLAM HIRCI PROXIMVM EST VT de Barba caprina dicamus, quæ tametſi non manat lacteo ſucco, ueluti Barbula Hircina, nominis tamen alluſione factum eſt, ut hunc locum ſortiretur. Eſt autem illa duorum generum. Altera & uulga- 1. *Barbula caprina prior.*

Spiræa aruncus Linn

Barbula capræ.

Waldt geißbart.

tiſſima non raro in uliginoſis pratis, ſæpe etiam inter ſpinas, & in collibus quibuſdam prouenit, duris & rugoſis folijs, ac complicatis inſtar foliorum Betulæ, per ambitum inciſis, ueluti Eupatorium ſeu (ut uulgo uocant) Agri-monia

monia, niſi quod folia præcipua, quæ ex multis conſtant adiunctis æquali diſtantia alijs folijs, ijsq́ per fuſcas uenas è ſurculis articuli interuallo prodeuntibus grandiora apparent. Quotannis nouos caules emittit, concauos, quadrangulos, fuſcos, qui nonnunquam uiri proceritatem attingunt. Florem gignit copioſum, racematim compactum, magisq́ ſtipatum ac coactum quam Ebuli, coloris candidi, odorem gratum ſpirantem. Poſtquam is deciderit, ſemen ſubſequitur, Verrucæ exiguæ & acutæ ſimile, in tria acumina deſinens. Radix illi longa, fibrisq́ multis capillata, foris nigra, intus ſubfuſca, grauiſſimi odoris, amari ſimul & aſtringentis ſaporis, non aliter quam Glandes. Hæc planta in tenera ſua ætate inter cætera olera legitur, quod idem alijs nonnullis erraticis contingit.

Altera uero in umbroſis locis reperitur, & uallibus quibuſdam, radice lignoſa, nigra, tenui, intus ſubfuſca, guſtu itidem amara. Folijs ueſtitur maioribus & elegantioribus, inſtar foliorum Nucis, per ambitum ſerratis quemadmodum Caſtanearum. Alto proſilit caule, flores candidos, racematim inſtar barbæ dependentes, qui in iulos tandem deſinunt. Atq; hoc illius ſemen eſt. Porro quotannis nouos emittit caules, floret Iunio menſe.

2 Barba caprina ſylueſtris.

NOMENCLATVRAE.

Cum exactius formam harum ſtirpium, & deſcriptiones tam Plinij quā Dioſcoridis conſidero, ſane non uidentur mihi alium poſſe occupare locum, quam clxix. caput lib. iiij. Dioſcoridis, eritq́ nomen illius πυκνόκομον. Nec enim negari poteſt, non tantum barbas denſas floris in hac ſtirpe dependere, ſed & folia complicata & denſa ſatis apparere, ut uel hac ratione Germanis Dickblatt/uel Dickblümen/propter foliorum & florum frequentiam, hoc eſt, πυκνόκομον, dici merito debeat. Vulgo Barbam caprinam Latine, Germanice uero Geißbart appellant. Non eſt autem prætereundum, quod iuuamenta quæ Pycnocomo à Dioſcoride attribuuntur, non conueniant cum ijs quas Serapio & Auicenna Barbæ ſuæ hircinæ aſſignant. Nam Dioſcorides quidem radicem Pycnocomi aluum ſoluere, bilemq́ extrahere tradit. Arabes contra Barbam hircinam aluum ſiſtere & alios quoque fluxus cohibere ſcribunt. Hinc facile uidere eſt Barbam hircinam Arabum nihil aliud eſſe quam Ledon ſeu Ladanum, quod à Galeno τραγόπωγον quoq; cognominatum eſt. Vide Geſ. de ſuccid. fol. xvij.

Dioſco. lib. 4. cap. 169. plinius lib. 26. cap. 8.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtrumq; Pycnocomum quantum iudico, calidum & ſiccum eſt, inprimis uero uulgare, quod fuſcam habet radicem.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Radix uino & melle decocta ac pota, aluum ſoluit, bilem extrahit. Porro ſi in uino rubro & quaſi nigro decoquatur & bibatur dyſenteriæ utilis eſt.

Mulierculæ uerno tempore tenera huius ſtirpis folia legunt, oleribusq́ ſuis adiungunt.

Semen in cibo commanducatum capiti noxiam adfert.

EXTRINSECVS.

Herba cum farina tuſa & impoſita, tumores diſcutit; ſurculos præterea extrahit, cuſpides & tela, tuſa & impoſita.

καυστικόν. Folia uulgaris Pycnocomi, adultiora, puſtulas impoſita excitant, quemadmodum Ranunculus.

De Senecione. Cap. XCVI.

SENECIO TAMETSI NON FVNDAT LACTEVM ſuccum, tamen inter Lactarias ſtirpes eum recenſere placuit, propterea quod ſemen illius ut earundē in auras euaneſcat. Cumq́ ſit uulgatiſſima herba, nihilominus diligentius eius hiſtoriam proſecutus eſt Dioſcorides, quam uel Balſami, Cinnamomi, uel Garyophyllorum. Deſcriptio igitur Senecionis ſic ſe habet: Senecio planta eſt cauliculo dodrantali, paſſim obuia in hortis olerum & cæparum, quibus in locis per totum fere annum uiret, quod & ueteres teſtati ſunt. Folijs ueſtitur rugoſis, in modum crucis diſſectis, uelut Erucæ aut Verbenæ, at anguſtioribus & breuioribus. Coliculus illi rotundus, concauus & ſucculentus, ſubruber, in ſummitate ſurculoſus ac minutiſſimis & inciſis foliolis ornatus. In cacumine ſurculorum, nodoſi ac lutei floſculi exiliunt, Tinearię floſculis haud multum abſimiles, qui quamprimum in ſemen lanuginoſum, ac pappos in auras euaneſcentes abeunt, e quo quotannis repullulaſcit, ineunte vere. Tota æſtate apparent lutei flores, & uſq; in duram hyemen perdurant, quod idem de Scolymo Plinius lib. xxi. cap. xvi. prodidit, his quæ ſubijciemus uerbis. Mirum (inquit) quod ſine interuallo tota æſtate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Hæc ille.

1. *Senecio uulgaris*

2. *Senecio maior.*

Aliud deinde Senecionis genus non quidem ubique, ſed in antiquis muris, & ſabuloſis ſemitis tempore meſſis floret. Illud fibrata ac breui radice, inciſis folijs, molli coliculo, luteis capitulis, necnon lanuginoſo ſemine, uulgari per omnia reſpondet, niſi quod illo tota ſua ſubſtantia longius,

maius

Senecio.
Creützwurtz.

maius & procerius eſt, foliiſq; latioribus & cineraceis ueſtitur.

NOMENCLATVRAE.

Germanis hæc herba Creützwurtz/Latinis Senecio,& Herbulum, Græcis (teſte Dioſcoride) ἠριγέρων, (quod initio veris deflore at perinde atque in media meſſe, nam & partus & conceptus, iuuentus & ſenium in ea ſeſe mutuo contingunt) et ἐρεχθίτιον dicitur. Dioſcorides ut diximus eleganter eam deſcribit lib. iiij. ca. xcij. Theophraſtus illius meminit lib. vij. cap. viij. & xi. cumq; de Intybis ſcribit, inter alia dicit, Aphacam non poſſe commode guſtari, propter amaritudinem quæ illi inſit, deflorere quamprimum, caneſcere etiam ilico flores illius, ac in aëra auolare, ex ſemine cõtinuo renaſci, rurſusq; perire &c. quæ omnia de Senecione ego intelligo, nã Erigeron Dioſcoridis, & Aphaca Theophraſti ad unum mihi genus refertur. Manardus Ferrarienſis ait Senecionem Petrellam uocari, quæ appellatio ſecundo generi Senecionis, quod cineraceis foliis ueſtitur, & amarius eſt, unde proculdubio erit Theophraſti Aphaca, tribuenda mihi uidetur. Quod uero Simon Ianuenſis Carduum benedictum Erigeron appellat, error eſt manife-

Manardus lib. 3. epiſt. medic. 1.

manifeſtus, ſicut & illorum qui Naſturtium hoc nomine uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Senecio frigidam & humidam naturam obtinet, quare raro intra corpus ſumitur.

INTRINSECVS.

Totus caulis, ſi coctus in paſſo potui detur, ſtomachi dolores calidos à bili contractos perſanat, autor eſt Dioſcorides.

EXTRINSECVS.

Herba Senecionis recens cataplaſmatis inſtar illita, inflammationes ſanat, tumoresq; mammillarum, articulorum, genitalium, & ſedis diſcutit.

Vulneribus neruorum cum manna thuris medetur.

Nec deſunt qui hanc herbam cum aceto tundant, ad eas quas diximus inflammationes. Pares uires aqua Senecionis diſtillata habet.

De flore S. Iacobi. *Cap.* XCVII.

HAEC PLANTA FOLIIS VESTITVR NIGRICANTIbus, diſſectis & inciſis, maioribus Senecionis. Ea primo anno humi procumbunt, ueluti Plantaginis, nam ſecundo demum anno longi & fuſci exiliunt caules, ſimiles Artemiſiæ, ſurculoſi, multisq; ramis brachiati, copioſo emicantes luteo, radiato flore, Chamomillæ non diſſimili, qui et ipſe non aliter atque Senecionis à maturitate in lanuginoſum ſemen deſinit, & in aëra auolat. Floret circa feſtum Ioannis. Radicem habet breuem & fibratam, quemadmodum Plantaginis. Gaudet inculta & arenoſa terra, muris & aridis collibus.

NOMEN-

Flos S. Iacobi.

S. Jacobs blům.

NOMENCLATVRAE.

Germani hunc florem S. Jacobs blůmen/& S. Johans blůmen/ quod eo tempore floreat ut diximus, uocant. Latinis Flos S. Iacobi dicitur.

VIRES AC TEMperamentum.

Flos.S. Iacobi non ſolum eandem formam, ſed & eaſdem cum Senecione uires & facultates obtinet, quo nomine Senecio maior iure appellari, & pro illo uſurpari tuto poteſt. Inprimis autem uulneribus, inflammationibus & fiſtulis medetur.

Reliqua ſi qua deſiderantur iuuamenta quotidiano uſu addiſci poſſunt.

De

De Ricino. Cap. XCVIII.

Wunderbaum.

Plinius lib. 29. cap.1.

QVAECVNQVE apud ueteres olim magni fiebant, ea cum tempore uariantur, uſuq; repudiãtur, quod cum in omnibus fere rebus, cum uero in medicina præcipue contingere uidemus. Tametſi autem unaquæque terra ex liberaliſſima omnipotentis Dei, manu ſua medicamenta accipiat, tamen raro illis doctiſſimi quique utuntur in curandis morbis mortalium, quin potius peregrinis ac longe petitis delectantur remedijs, qui fit ut quiſquis inter iſtos loquendo polleat, meliusq; nouas ac mirandas medicamentorum compoſitiones moliri & aſſerere poſſit, ilico apud omnes doctiſſimus & excellẽtiſſimus habeatur Medicus. Proinde poſtquam diſertis eſſe lubet, ſapiam & ego nunc aliquantulum, percõtaborq; hos, ad quid Ricinus faciat. Nec dubito quin aliqui ſint, licet non ore, animo tamen reſponſuri, quod res eſt, nempe neque uires Ricini, neque ubi is in ſcriptis ueterum ſit deſcriptus, ſibi conſtare. Audiant itaque illi, ſi placet, obiter iuuamenta eius recenſentem (nam hi-

ſtoriam

ſtoriam ſtatim ſubijciemus) ut uel hinc diſcant uſitatis & cõſuetis remedijs contenti eſſe. Itaque Ricini oleum non ſolum lucernis utile exiſtit, qua ratione apud Ægyptios olim, cum omni alio carerent oleo uſurpatum legimus, uerum etiam herba ipſa ſacris ignibus, tumoribus & inflammationibus mammarum, oculorumq; apprime conducit. Atqui hodie in hortis noſtris ſpectaculum tantum exhibet Ricinus, uſusq; eius uel nullus, uel exiguus eſt, quo nomine ſatis apparet ab exteris nationibus ad nos haud ita dudum allatum. Sed ut relictis his finitionem eius inſtituamus, notandum eſt Ricinum hyemis omnisq; frigoris impatientiſſimum eſſe, ideoque quotannis è ſemine ſubincano, ricinisq; qui canibus adhærent ſimili, repullulaſcere neceſſe habere. Cæterum ſemen ubi è ſolo emergere cœperit, bina rubra & rotunda foliola, aſſem quem Batzionem uulgo dicimus lata primum oſtendere. Poſt quæ alia & latiora ſubinde exeunt, inter quæ teres, concauus, arundinoſus, procerus idemq; tenerrimus caulis aſſurgit, quem in ſummitate omnium maxima & latiſſima circumdant folia, quod mirũ uideri iure debet.

Cum etenim inter omnes fere ſtirpes maxima folia, radici propinqua ſundant, ſolus hic noſter Ricinus contra facit, quare aqud Germanos recte Wunderbaum/ id eſt, mirabilis arbor dicitur. Porro folia ſingula diſſecta in ſeptem, & aliquando nouem diuiſuras uenis ſuis diſtinctas, ut & pedis anſerini, & ſolis effigiem repræſentent, ſunt & illa per ambitum ſerrata, & pluuia imminente in altum cõplicata ſeſe tollunt, imbrisq; aquas recipiunt, perq; triduum nonnunquam retinent. Caulis Ricino fuſcus ac ſubalbidus, & farinæ aliquid aſperſum habere uidetur, altitudinem ſepenumero duuum uirorum ſuperat, multisq; in ſummitate ramis è geniculis prodeuntibus brachiatur. Atq; ij ſurculi in uertice aſperos racemos ex ſe procreant, qui duplici flore emicẽt. Inferior idemq; prior flos luteus eſt, quemadmodum & Fagi, is antequam emergat, in nodis, ſeu torulis rotundis continetur, poſtquam uero defloruit, decidit ilico ſine fructu. Alter & ſuperior ruber eſt, croci floribus ſimilis deſinitq; tandem in aſpera uaſcula, eaq; omnia triangularia, qualia ſunt Cataputiæ ſeminum receptacula, quæ cum maturuerint, dehiſcunt, tumq; ſemina excidunt ricino animali ſimilia, quod quamprimum fit, tota ſua ſubſtantia quantumuis ingens Ricini moles protinus perit.

Dioſco. lib. 4. cap. 158.

Dioſcorides Seſamoides paruũ, necnon & Solarem herbam maiorem σήσαμον ἄγριον uocat, uide lib. 4. cap. 148. & 185.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc ſtirpem Wunderbaum/ Wundelbaum / Creützbaum/ & Zeckenkörner uocant. Dioſcoridi, κίκι, κρότων, σήσαμον ἄγριον, σέσελι κύπριον, Sanguiſcbris, Syſtamma, Trixis appellatur. Vulgo Palma Chriſti propter foliorum formam dicitur, & nonnullis Cataputia maior, quod ſemen Ca-

taputi̧(de qua ſequenti capite)ſimile habeat. M. Vergilius Ricinum in He-
Serap. cap. 212. truria & Thuſcia Phaſelum Romanum uocari tradit. Serapioni Kerua et Cherua et Pendactylus dicitur, nimirum à folijs, necnon Cataputia maior, ex qua oleum de Cherua conficiatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ricinus calidum temperamentum obtinet, magisq́ externis quam internis corporis partibus accommodatus eſt.

INTRINSECVS.

Grana triginta numero purgata, trita potu, pituitas, bilem, aquam q́ per aluum extrahunt, uomitiones mouent, ſed iniucunda admodum eſt & moleſta purgatio: ſiquidem ſtomachum uehementer ſubuertit. Ego ſane eiuſmodi purgatione non delector.

EXTRINSECVS.

Oleum quod ex ſemine Ricini conficitur teſte Serapione, cum calidius, tum tenuiorum partium eſt oleo oliuæ, quare uitijs cutis, papulis, & ſerpigini illitu ſubuenit, quod idem ſemina tuſa, ac emplaſtri inſtar impoſita præſtant.

Folia recentia tuſa, tumoribus, ac inflammationibus mammarum & oculorum impoſita, dolorem ſedant, inflam̄ationes tollunt, tumoresq́ detumeſcere faciunt, maxime uero ſi ex aceto & hordeo imponantur.

Reliqua ſupra in deſcriptione annotauimus. Nunc ad Cataputiam (ut uulgo uocant) minorem tranſeamus.

De Cataputia minore. Cap. XCIX.

LATHYRIN IN DVO FASTIGIA PARTIVNTVR, ITA tamen, ut binæ eæ plantæ magnam inter ſe, quod ad totam ſubſtantiam, formamq́ attinet affinitatem habeant. Verumenimuero altera ex his caulem emittit maiorem, & ſemine etiam prægnat grandiori, eruis proximo. Iſtuc ſeminis genus non frequenter reperitur. Solent tamen circumforanei radicum & herbarum uenditores inter cetera medicamenta illud circumferre.

1. *Lathyris.*

2. *Lathyris uulgaris.* Alterum uulgare Cataputiæ minoris genus, ſemen gignit Cannabino ſimile, quo in purgationibus uti conſueuere aniculæ, nam nouem aut undecim,

Lathyris, ſeu Catapútia minor.
Spring kraut.

decim exhibere ſolent grana, his quos purgare inſtituunt. Radicem hæc planta habet rectã & lignoſam, unicumq; ſubpurpureũ caulem, ab imo uſq; ad ſummum oblongis & pinguibus folijs ueſtitum, Amygdali aut Salicis

folia forma ſua repræſentantibus, ijsq́; altera parte albicantibus. In cacumine altero anno coles multis ſurculis ac ramis brachiantur, qui & ipſi folijs at breuioribus & rotundis, undiq́; circumdantur, inter quæ pilulæ uirides triplici cellula conceptaculoue diſtinctæ, Ricini ſeminum uaſculis conſimiles enaſcuntur. Eæ arefactæ nimio ſolis æſtu rumpuntur, magnumq́; ſonitum ædunt, quod & in alijs plantis contingit, atq; ita ex ſemine deciduo tandem reuiuiſcit Lathyris. Nam non ultra biennium durat hæc planta. Proinde totus lacteo liquore plenus eſt frutex. Semen guſtu primo dulce habet, atqui deinceps calidius Pipere uel Aro.

NOMENCLATVRAE.

De herbis Lactarijs uide Theophraſt. lib. 9. ca. 11. Dioſco. lib. 4. cap. 159 & 160. & 161. Nicand. in Theriacis.

Germani Lathyrin / Spring korn / uel Springſamen, quod ſemen impetu quodam e folliculis ſuis exiliat, & Treybkörner a ui ſua qua aluum turbare ſolet, Latini Cataputiam minorem, Herbam Lactariam, Tithymalum quod nomen multis plantis commune eſt, uocant.

Tametſi autem de Tithymalis ſtatim ſequenti capite tractaturi ſimus, tamen quantum ad hanc noſtram Cataputiam cognoſcendam ſatis fuerit, paucis attingemus Tithymalorum, ad quos Lathyrin noſtram quidam referunt differentiam.

1. Prima itaque Tithymalorum ſpecies, Characias dicitur Vallaris, Cometes, & foliorum nimirum forma, Amygdaloides, Gobios, quæ omnia ad nucem uomicam nonnulli referunt.
2. Altera in Dioſcoride Fœmella et θῆλυ eſt, quam ille Myrſiniten, Myrtiten, & Caryiten nominat. Verumenimuero uidetur mihi uera Thilys peregrina & incognita eſſe Germanis, nullam enim Lactariam herbam noui, quæ nucibus ſimilem fructum ferat, quod de fœmella ſua annotauit Dioſcorides. Quamobrem Cataputiam noſtram ad caput clxi. lib. iiij. Dioſcoridis pertinere, & ſequentibus nominibus appellari arbitror. λαθυρὶς, Tithymalus, & herba lactaria. Quod ſi quis Lathyrin & Thilyn ſub uno genere comprehendere uoluerit, cum eo non multum digladiabor, cum Theophraſtus de tribus duntaxat Lactariæ generibus ſcribat.

C. Celſus lib. 5. ca. 7. Lac caprifici eſſe Lactucam marinam dicit, quod Græci Tithymalū dicūt, atq; hæc ipſiſſima eſt Cataputia minor, cuius hiſtoriam iam perſecuti ſumus.

Cataputiæ minoris ſemen, Granum ſolis dicitur. Pandectarum autor: Cataputiam illam Latiuam & Leturam uocat, fuit enim is linguæ Græcæ imperitus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnes Cataputiæ humidæ & calidæ ſunt temperaturæ, ac internis corporis partibus non conueniunt, quanquam ubi neceſſitas id poſtulauerit, ſemina & folia eligi poterunt,

INTRIN-

INTRINSECVS.

Cataputiæ uulgaris xij aut xiiij grana tuſa uinoq́ pota, totum corpus commouent, aluum purgant, uomitiones potenter prouocant, phlegmata, choleram & melancholicam educunt.

Succus lacteus intro ſumptus, maiorem noxam quam grana adfert, quamobrem caueat ſibi quiſq; ab illo.

Folia iure carninum decoqui poſſunt, & in potu uſurpari, ad purgandam aluum, & uomitiones mouendas.

EXTRINSECVS.

Lacteus Lathyris, & omnium Lactariarum herbarum liquor, calidior, & acrior eſt herba & ſemine, quo ab Empiricis, ſeu ut rectius dicam uagatoribus & circumforaneis nequiſſimis, multi crudeliter necati ſunt, caueant ergo ſibi, qui decipi & perire nolint.

Verum ſi quis pilos ſuperciliorum & frontis deijcere cupiat, is oleo lac Cataputiæ miſceat, frontiq́; uel ſupercilijs illinat ſub ſole, ita tamen ne oculos aut faciem contingat lacteus ille ſuccus, nam eæ partes ubi hoc lacte infectæ fuerint, continuo inflantur, ac rubeſcunt ita quidem, ut lepræ ſpeciem præ ſe ferant.

Idem ſuccus concauis dentibus inditus, dolorem illorum tollit, ſed danda eſt opera, ut gingiua cera rubea muniatur, ne illo lædatur.

Nam omnium Cataputiarum & Tithymalorum ſuccus adurit, erodit, exeſt, quare in ſuperfluis carnibus, uerrucis & ſerpigine exterendis maximus illius uſus eſſe debet.

Qui ſuccum hunc colligunt, ij Piſorum & fabarum farinam illi adiungunt, & ex his paſtillos exiguos conficiunt, deinde ſoli exiccandos exponunt, exiccatosq́; uſui reponunt.

De Tithymalis. Cap. C.

QVANQVAM DVO TITHYMALI APVD DIOSCOridem, priora genera, necnon tertium & ſeptimum apud nos Germanos non proueniant, ut multi arbitrantur, tamen quamplurimæ ex Tithymali ſpeciebus in noſtris regionibus reperiuntur, quas omnes ex ordine ſuis deſcriptionibus percenſebimus.

Primum illius genus eſto Cataputia minor, quam Lathyrin & Myrſiniten appellari ſuperiori capite docuimus. 1. *Lathyris.*

Eſula uulgaris.
Gemein Wolffsmilch.

2. *Eſula maior.* Alterum deinde ſequitur Germanis Groß Teüffels milch dictum, cuius folia Cataputiæ folijs ſimilia ſunt. Semen non maius Sinapi albo. Caulis illi rotundus, ſubruber, unicus, in uertice ramoſus, multiſque luteis capitibus, ſeu umbellis emicans. Porro ex alis ſurculorum appetente Auguſto menſe ſeminū inuolucra ternis loculamētis diſtincta prorepunt.

3. *Eſula uulgaris.* Tertio loco ponatur Eſula uulgaris, quæ paſſim in hortis & uinetis luxuriat, ea unico & concauo caule contenta eſt, qui non minus atq; ſuperioris in faſtigio umbellis, ſæpe ternis, nonnunquam quaternis coniunctis emicat. Folia, quæ terna ſingulos geniculos circumdant, Portulacæ herbam repreſentant. Flos eius cum florere incipit diluti uiroris eſt, qui in nuces quaſdam, in quibus ſemen tribus intercurſantibus diſcriminibus diuiſas deſinit. Semen ſubfuſcum procreat, Rapitio non abſimile. Quotannis radice, caule, & floribus flacceſcit, & prorſus interit hæc planta.

4. *Eſula multicaulis.* Aliud deinceps Tithymali genus, in quibuſdam agris, & nonnullis collibus naſcitur, proximo plane conſimile, niſi quod quatuor aut quinq; interdum una è radice caules fundit. Flos illius luteus, admixta purpura.

Iam

Eſula ſylueſtris, non quæ hoc capite deſcri- bitur, ſed ea cuius ſupra cap. lxij. poſtre- mo loco mentio facta eſt.

Wolffsmilch in wälden.

Iam & in ſyluis Eſula quædam gignitur, ſub qua & uulgare illius genus cõ- prehenditur, quod ſabuloſis collibus, & uliginoſis pratis inuenitur. Bina hæc Eſulæ genera quatuor aut quinq; caules ex ſe mittunt ab imis partibus uſq; ad ſummas anguſtis ſimulq; oblongis foliolis ueſtitos, ueluti uulgatiſſima Linaria. Quod in his maius eſt ſabuloſis ſyluis prouenit, luteis & purpureis floribus. Radix utriuſque per hyemem ſalua & incolumis manet, e qua quotannis noui coliculi exurgunt. Eſtq; hæc inter omnes plantas prima, quæ poſtquam flos & ſemen maturuerint, nouos aduentante autumno aſparagos ex ſe gignũt. Proinde qui Eſulæ liquorẽ legere utiliter cupiet, is, (meo quidem iudicio) ſub Aprilem menſem, quæ diximus germina una cum radicibus colliget, & poſtquam illas rectificauerit, ad uſum poſtea reponet. Duæ itaque hæ Eſulæ magnam inter ſe obtinent affinitatem, niſi quod ſylueſtris procero caule (qui cũ

5. *Eſula ſylueſtris.*

Eſula exigua.
Die kleinſt Wolffsmilch.

6. *Eſula exigua.*

biti altitudinem fere attingit) exilit, et elegantioribus ac magis rubeis umbellis conſpicitur, quam uulgaris quæ paſſim incultis agris & collibus naſcitur.

Præter iam commemoratas Eſulę ſpecies, in agris quibuſdam à meſſe Autumnali tempore reperitur frutex dodrantalis ſurculo ſus, minutiſſimis folijs Thymo ſimilimis ueſtitus: Semen in tripartitis loculamentis continetur. Nec puto multos eſſe quibus notata fuerit hæc herbula.

7. *Eſula dulcis.*

Poſtrema quæ dulcis eſt Eſula, in umbroſis ac uliginoſis mōtibus & uallibus alpium Helueticarum prouenit, caule, flore, folijs, radice, & lacteo ſucco, Tithymalis & Lathyri adeo propinqua, ut ab illis uix diſcerni poſſit. At guſtus ipſius lactei ſucci & radicis dulcis eſt. Semen illius luteum, rotundum, & ad Milium accedens, è uaſculis ſuis ubi maturuerit, exilire cōſueuit.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcor. lib. 4. cap. 159.

Omnium Lactariarum herbarum uulgaria & communia nomina hæc ſunt apud Dioſcoridem, τιθύμαλος, ſeu τιθύμαλον, Lactaria herba, Lactuca marina, Lactuca caprina, uel Aſinina. Tithymalus deinde apud eundem in uarias ſecatur ſpecies, ita qui-

dem

Τιθύμαλος κυπαρισσίας:
Cypreſſene Wolffsmilch.

dem ut primus ἄῤῥην, mas, χαρακίας, Cometes, ἀμυγδαλοειδὴς, κωβιὸς: ſecundus, θῆλυς, Myrſinites, μυρσίτης, & Caryites: tertius παράλιος, Maritimus, Tithymalis, Lactariola herba, ſeu Papauer, (Theophraſto Coccos:) quartus, ἡλιοσκόπιος, id

Eſula dulcis.
Süß Wolffsmilch.

eſt, Soliſequus, Germanice Sonnen milchkraut / aut Sonnenwendende wolffs milch: quintus, κυπαρισσίας: ſextus, δενδροειδής, ſeu arboreſcens Eſula: ſeptimus, πλατύφυλλος, Latifolius, Germanis Breit milchkraut / Leptophyllos, Tenuifolium, Germanice Dünnblatt / dicatur. Et hæc quidem capite clix. lib. iiij. Dioſco. quæ ſequenti ſtatim aliam poſt deſcribit Lactariam, eamq́ genus Cypariſſiæ eſſe aſſeuerat, cui hæc aſcribit nomina, πιτύουσα, κλῆμα, id eſt, Sarmentum, uel Viticula, Crambios, παράλιον, Conopicon, Turpet. Dein de duobus ſequentibus ſtatim capitibus binas alias deſcribit Tithymalides, quarum altera eſt Lathyris, de qua ſupra diximus, altera quæ dicitur πέπλος, quam aliqui συκῆν, & μήκων ἀφρώδη, hoc eſt, Sycen, & Spumeum papauer uocant. Ex his quæ nūc attulimus in medium ſatis liquere arbitramur, plures eſſe Tithymalides, quę omnes à lacteo & acri ſucco apud Germanos Wolffs milch / Teüffels milch, à ſemine uero, quod fragore quodam è folliculis exilire, & grauiter, ac non ſine noxa purgare aluum cō ſueuit, Springkörner / Treybkörner / & Scheißkörner appellari poſſent.

Iam ſi Dioſcoridis ſententiam cum ſcriptis Plinij, Galeni, & Æginetæ confe-

conferamus diligentius, poſſumus ex his omnibus tria quæ apud nos Ger-
manos extant Lactariæ ſumma genera elicere. Primum quidem eſto Ca- 1.
taputia minor à nobis ante explicata. Alterum Eſula magna, folijs Por- 2.
tulacæ ueſtita. Poſtremum uero uulgaris Eſula, Linariæ folijs. Sin uero 3.
hæc prima & ſumma Lactariæ genera in ſpecies ſuas dirimere uelimus,
quemadmodum Lactucam Plinius partitus eſt, lib. xix. cap. viij. non pauci-
ores quam octo deprehendemus.

Et primum quidem locum occupabit, iam ſæpe repetita Lathyris, quam 1.
& Myrſiniten nos appellauimus. *Lathyris.*

Secundum obtinebit magna Eſula, Amygdalina gerens folia, at uiridio 2.
ra & magis tenera, ſemine item prægnans minutiſſimo, eaq; Dendrodes, *Dendrodes.*
ſeu arboreſcens nobis uidetur eſſe Eſula.

Tertio & quarto loco numerentur Eſulæ binæ Portulaceis folijs coman 3. 4.
tes, quarum uulgatiſſima, unici caulis & rotundi, radicisq; breuiuſculæ eſt, *ἡλιοσκόπιος.*
altera caules plures profert, & incultis agris prouenit, hyemisq; contem-
ptrix exiſtit. Hæc inquam bina genera ad eum Tithymalum referimus, qui
ἡλιοσκόπιος appellatur, nobis Helioſcopios & Soliſequa dicitur.

Vulgarem porro Eſulam ſub qua duæ comprehenduntur plantæ, exi- 5.
gua ſcilicet quæ ſecus itinera in collibus naſcitur, & maior quæ alto exilit *Cyparyßias.*
caule, & purpuraſcentibus floſculis, Cypariſſiam nos uocamus, uulgus me
dicorum Eſulam minorem Arabes, Scebram, & Alſcebram appellant, ne-
que hic recipimus, quod Simon Ianuenſis aſſeruit, Eſulam non eſſe Ti-
thymalum. 6.

Minutiſſimum autem fruticē, qui folijs ueſtitur Thymi, Peplum Dioſco *πέπλος.*
ridis eſſe iudicamus.

Poſtremo eam plantam quam ſupra cap. lxij. latis folijs deſcripſimus, 7.
Leptophyllum nos appellamus, quod Apuleius Perſiten Aſclepiu, Dia- *Leptophyllos.*
dema, & Tritum cognominauit. *Apul. cap. 109.*

Reliqua genera Lactariæ mihi nunquam uiſa ſunt, maxime quod Dio-
ſcorides Paralium & Maritimum dicit, quod ad mare proueniat. Neq;
Pityuſam uiridem ſed ſiccatam uidi, nam illam & Turbit quo hodie uti-
mur unam & eandem eſſe plantam exiſtimo, qua in re Actuarius
Græcus mihi ſuffragatur. Illud Auicenna lib. ij. cap. ccccxci. Mezcheregi
uocauit, tametſi alio in loco nimirum cap. 711. ſub Turbit eandem rurſus de
ſcribat plantam. Proinde hoc ipſum eſt Turbit, cuius alij quoque Arabes,
Meſue & reliqui meminere. Solus Serapio peculiare ſibi fingit Turbit, *Serapio ca. 320.*
quod nihil aliud eſt quam Tripolium Dioſcoridis, quod ille Pſychen, Me- *Dioſco. lib. 4.*
rida, Potamogetona, Stachiten, & Caliumarem appellat. Hinc multi aſtrue *cap. 130.*
re conantur, Tripolium eſſe Turbit Arabum, quod quam ueritati aduer-
ſetur, inde ſatis liquet, quod radix Tripolij odorata eſt, Turbit uero minime.

Quare

Quare cum duę apud Arabes extēt plantæ, nomine Turbit inſignitę, aduertendum eſt diligenter quis ſit autor, ubicunq; illius mentionem factam legimus. Apud Serapionem namque ſub appellatione Turbit Tripolium Dioſcoridis, apud Meſuen uero, Raſen & Auicennam, uulgare Turbit, quod nos Pityuſam cum Actuario nominamus, intelligi debet.

Quod ad dulcem Eſulam attinet, multi ſunt qui illam ad Miliariam Plinij referant. Verumenimero ſi quis effigiem plantæ cum deſcriptione diligenter contulerit, is facile uidebit ſpeciem eam eſſe Tithymali.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Tithymalorum genera, adurendi uim obtinent, inprimis uero lacteus eorum ſuccus, quare raro citra noxam intro ſumi poſſunt. Vtiliſſima inter omnes Eſulas ea eſt, quæ longis & aſtrictis ueluti Linaria folijs ueſtitur, ita tamen ut radix ſolummodo intra corpus uſurpetur, repudiato lacteo liquore.

Eſulæ dulcis radix uulnera mirifice glutinat, ſed intra aſſumpta uehemēter uomitiones mouet.

INTRINSECVS.

Eſulæ dulcis radicis exterior cortex lacte uel aceto per diem & noctem macerata, deinceps autem reſiccatus, tuſus & in puluerem redactus, poſtea dimidiæ drachmæ pondere, in uino uel Melicrato potus, quoſuis aquoſos humores, & choleram expellit, & hydropicis apprime conducit.

Semina omnium Tithymalorum pares habent facultates, at calidiora, & acriora ſunt, aluumq; turbant, & uomitiones potenter excitant.

Pro hydropicis ſequentes conficiantur pilulæ, quarum dimidiam drachmam infirmioribus citra damnum, fortioribus uero drachmam integram exhibere poteris. Confectio ita ſe habet.

Accipiatur radicis de Eſula, quæ Linarię habet folia præparatæ dimidia uncia, Aloes uncia, Maſtiches drachma, & ſingulæ ſpecies in puluerem cōminuantur, et aqua Fœniculi, uel Balſaminę in maſſam ſubigantur, poſteaq; probe inter ſe commixta rurſus tundatur, ex qua poſt noctis unius ſpacium paruæ uel magnæ confici poterunt pilulæ, & ſine dolore ac noxa aſſumi. Proſunt uero hydropicis, & ſuſpirioſis.

EXTRINSECVS.

Vſum & utilitatem Tithymalorum ſuperiori fere capite expoſuimus, poſſunt enim illitu crines euellere, ſcabiem & uerrucas exterere.

E radicibus, herbis, & lacteo Eſularum ſucco unguentum efficaciſſimum aduer-

aduerſus ſcabiem capitis contagioſam, quam uocant Germani den Erbgrindt confici poteſt, eſtq; hoc ſingulare quoddam experimentum.

De Solani uarijs generibus. Cap. CI.

Solanum hortenſe.
Sew kraut.

THEOPHRASTVS duo duntaxat Solani genera deſcribit, unum quidem ſomnificum, alterum uero furioſum. Dioſcorides uero quatuor Solani ſpecies recenſet, hortenſe ſcilicet & id quod in folliculis ueſicæ ſimilibus rubros acinos habet, quæ ambo citra periculum deuorari poſſunt, nam reliqua duo ſomnificum nempe et Manicũ, cibis nõ ſunt idonea, propterea q̃d commeſta inſaniam pariant & immodicum ſomnum, & ſuibus quoque in cibo præſentem afferant mortem: & in his quidem cum Dioſcoride conſentit Theophraſtus. Nos uero ex ordine antedicta genera explicabimus, ſuisq́ deſcriptionibus notabimus.

Theophr. lib. 9. cap. 2. & lib. 7. cap. 14.

Primum itaque et domeſticum Solanum in hortis nequaq̃ prouenit, niſi plantetur, quin potius in altiſſimis ſyluis inuenitur, qualis eſt ea quæ in comitatu Veldentz ad flumen Nahe appellatum, uiſitur, & ea quæ der Scheid dicitur prope

Solanum hortenſe.

pe

Halicacabon.

Schlutten.

pe Hornbachium, in his namque locis id Solani genus inueni. Frutex uerius eſt quàm herba, nam trium cubitorum altitudinem attingit, multis ramis & ſurculis inſtar arbuſculæ brachiatus, caule partim ſpadiceo, foliĳs Solatri uulgaris, at latioribus, & nigrioribus. Maio & Iunio menſibus flore emicat inſtar Cãpanulæ oblongo & concauo, ex pallido purpurante ueluti immatura ficus. Eo decidente rotũdi & uirides ſubſequuntur acini, qui ſinguli ſingulis dependent pediculis, atque ĳ appetente Auguſto menſe matureſcunt, & nigri prorſus euadunt, quo nomine ad Myrtyllos fere accedunt, intus uero plane purpurei, multisq; minutiſſimis granulis referti apparẽt, ſapore ſubdulces aut fere inſipidi. Radix huius candida, digitũ craſſa, toroſa, longa, & quę ſerpẽdo hinc inde intra terram radicatur. Per totam hyemem illæſa manet, & quotannis Aprili menſe nouos ex ſe procreat aſparagos.

2. Halicacabon. Alterum Solanum ſimiliter domeſticum eſt, ubi primum enim in uineis radices egerit hinc inde quoq; ſerpens, non facile expelli ſe patitur. Aprili menſe noua germina è terra prorũpunt, quę in caules cubitales abeunt, folia primo generi ſere ſimi

lia

Solatrum uulgare.
Nachtſchadt.

lia obtinet, at paulo minora & lanuginoſiora. Florem profert candidum inſtar campanulę formatum, ſed minorem primi generis flore, ex illo ſacculi undique concluſi, ad ueſicas animalium quamproxime accedentes naſcuntur, qui appetente Autumno rubri fiunt. Porro his ueſicis acini quidam rubei continentur, Ceraſis ſimiles, guſtu amari, calculoſis familiares, ſolēt enim hoc morbo, affecti illos deuorare, uel ex ipſis aquā diſtillare. &c.

Tertium & uulgare Solatrum, herba eſt alſioſa, nam quotannis ex humo ſponte repullulaſcit, & id quidem non è radice uti reliqua duo genera. In ſterquilinijs ſecus macerias & muros, & locis umbroſis prouenit, ſub initia Iunij menſis ſurculoſus exilit frutex, cubitum ſæpe altus, folijs nigricātibus, mollibus & ſucculentis, Atriplicis ſimilibus, flore copioſo, candido & pallente, forma flores Dulcis amaræ repręſentante, nam ſinguli floſculi luteum intra ſe habent paxillulum, non aliter quam iam dictæ herbæ flores. Ii ubi decuſſi fuerint, acini uirides ſubnaſcuntur, qui cum maturuerint, nigro tinguntur colore, ac per omnia Hederarum corymbis ſimiles euadunt. Radix illi candida, recta, & breuiuſcula, ſicuti

Solatrum uulgare.

Anetho. Proinde frigore ita læditur, ut ilico tota ſua ſubſtantia perire neceſſe habeat.

4\. Quartum Solanum tertio loco à Dioſcoride deſcriptum in Germania noſtra hauddum uidi. Verum naſcitur in hortis & uinetis nocētiſſima quędam herba, caule cubitali, folijs fere Solatri uulgaris, aut quod magis arridet Atriplicis, per ambitum acutis inciſuris ſerratis, ita ut ſingula folia pedem anſerinum ſatis commode referant. Semen copioſum producit, coniunctim ſtipatum, ueluti in Atriplice minore uidere eſt. Peſtifera & nocentiſſima ut diximus eſt herba, nam præſentanea morte ſues interficit, quotquot illam in cibo deuorauerint.

NOMENCLATVRAE.

1\. *Solanum nigrū, ſeu hortenſe.*

Primum domeſticum ſeu ſylueſtre Solanum, in montanis ſyluæ Ydar/ prope Nohefelden/ & Birckenfeld/ Germanica uoce Sewkraut/ quaſi Porcina herba dicitur, nam in cibo illud tanquam præſeruatiuum aduerſus uenenoſos & ſubitaneos morbos, ſuibus exhibere ſolent incolæ illorum locorum. Nec deſunt qui eiuſmodi plantam in hortis ſuis, ad uſus illos plantare ſolent, experientia enim compertum eſt, nihil illa efficacius ſuibus dari poſſe aduerſus morbos à calore et ęſtu profectos, quod malum Iunio menſe plerunq; illis accidere aſſueuit.

Dioſco. lib. 4. cap. 69.

Hæc nonnullis Mādragora Morion appellatur, forte hac ipſa de cauſa.

Hoc uero Solanum apud Dioſcoridem στρύχνος κηπαῖος, id eſt Solanum hortenſe, Solanum ſatiuum, uel nigrum uocatur, alij Scubulum, alij Allelo, Aſtriſmurum, Cacubalum appellāt. Quod aūt iſtā plantā Solanum hortenſe appellatam uolui, ea eſt ratio, quod illa nō perinde noxia eſt, atq; uulgare noſtrum Solatrum, nam intro ſumi quandoque poteſt, id quod de uulgari noſtro minime affirmandum erit. Sunt qui radicem huius Solani pro Mandragora uendant, eſt enim Narcotica radix.

2\. *Halicacabum.*

Dioſco. lib. 4. cap. 70.

Pli. lib. 21. ca. 31.

Alterū Germani uocant Schlutten/ Boborellen/ Judenkirſen/ Teüffelskirſen/ Großſteinbrech. Eſtq; hoc ſecundum στρύχνον Dioſcoridis quod ille ἁλικάκαβον quoque nominat. Plinio Veſicaria, ſeu Veſicula, Trichon, & Callion dicitur.

3\. *Solatrum uulgare.*

Apuleius ca. 22.

Tertium idemq; uulgatiſſimum Solatrum, meo iudicio quartum eſt Dioſcoridis Solanum, quod ille μανικὸν appellat, id eſt, furioſum, Germanis Dollwurtz. Alij Perſion, alij Thryon, alij Amydron, alij Pentadryon, alij Enoron, alij Orthogyion dicunt. Cæterum uidetur mihi hoc ipſum Solani genus alteram eſſe Apuleij Apollinarem, quam Dercean, Strychnon, Manicon, Dorcinion, Cacabon, Baccinam, Colida. Apollo hanc herbam fertur inueniſſe, & Aſclepio dediſſe, & Appollinaris nomen impoſuiſſe. Hanc ipſam herbam Celius Aurelius lib. ij. cap. xiij. Vuam lupinam uocat,

quam

quam hodie noſtri docti ſatiuum & hortenſe Solanum eſſe contendunt..

Quartum Solanum,uenenoſum & furioſum Solanum, per me quidem 4. Furioſum Solanum.
eſto,(nam aniculæ quædam quæ non ſine magno damno porcorum,quos hac herba interijſſe uiderunt,uires illius expertæ ſunt)ſequentibus nominibus nuncupant, Schweins todt/ Sewplag/ Genßfüſſel) quoad alterum στρύχνον μανικὸν,
δορύκνιον Plinij quo cuſpides in prælijs tingebantur, exactius cognouero. Quanquam autem multi Dorycnion Dioſcoridis ab eo, cuius nunc mentionem fecimus diuerſum eſſe ſtatuant,tamen lib.vi.cap.vi.idem autor,Dorycnion,Solanum furioſum nuncupat. Plinio Naurita, & Manicon Erythron dicitur. Porro tertium Solanum Dioſcoridis,quod acinos rubeos in folliculis profert,ſequentibus inſignitum nominibus.(στρύχνον ὑπνωτικὸν,& μανικὸν,Halicacabon,Dircion,Dorycnion,Callias, Vlticana, Opſago, Apollinaris. Plinio,Morion & Moly) nondum uidere mihi contigit, quare Xenocratem,qui Solana Theophraſti,Dioſcoridis & Plinij, diſcernere me doceret,deſidero, nam inter commemoratos autores quiſque proprium pro ſe Solanum habet. Atqui cum de ijs præcipue plantis,in his commentarijs agamus,non quæ in maritimis regionibus proueniunt,ſed quas Germania noſtra profert,non magnopere in rebus obſcuris & perplexis laborandum nobis cenſemus, quare relictis his, ad uires eorum Solani generum,quæ hoc capite deſcripſimus,potius conuertamur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Solanum ſylueſtre (à quibuſdam Germanica uoce Sewkraut appellatum)aduerſus omnis generis inflammationes,utrinque ſubortas,tam iumentis quam hominibus utiliſſimum eſt, ita tamen ne una uice immodice illo utaris.

INTRINESCVS.

Herba huius Solani una cum flore,& fructu ſuo maturo,in fine Maij diſtillata, omnis generis internis ardoribus & inflammationibus præſentiſſimo eſt remedio,ſi ſingulis uicibus menſura ij aut iij. coclearium ea aqua bibatur,& foris etiam linteolis lineis excepta imponatur. Ita enim uſurpata æſtuanti ſtomacho (quod uicium Cholericis familiare eſt,) opitulatur, necnon inflammationi epatis:quo nomine aduerſus ardentes ſuum affectiones uſurpari,& Sewkraut/hoc eſt,porcina herba,appellari cœpta eſt. Verum cauendum,ne immodice,ut diximus,illa herba utaris, quod niſi feceris,idem tibi accidet,quod uiro cuidam ex Erbach/prope Hohenburg/euenit Anno domini 1541. Is cum in ſylua forte fortuna plantam hanc &

acinos eius elegantiſſimos uidiſſet, decerpſit illos & quamplurimos deuorauit: Altero uero die in tantam inſaniam & furorem incidit, ut pleriſque, prout fert ſuperſtitio ſæculi noſtri, ſuadentibus Widerſtorffum ut uocant, (ubi inſani & qui a' Cacodæmone obſeſſi creduntur, exorciſari quemadmodum ſuperſtitionis Miniſtri loquuntur, conſueuere) abducendus iamiam eſſet. Ego autem ubi rem intellexiſſem, iuſſi illi uiro fortiſſimum uinum propinari, quo facto, conſopitus paulo poſt conualuit, uiuitq; adhuc hodie.

EXTRINSECVS.

Folia recentia, capiti impoſita, dolores eius ex magno æſtu ortos finiunt, & æſtum ſedant.

Aqua diſtillata eodem modo uſurpata eaſdem habet uires, nimirum ægylopia & parotidas ſanandi.

Folia minutim conciſa & impoſita idem præſtant. Pari ratione uſurpata æſtuanti ſtomacho, & inflammatione laboranti epati ſubueniunt, ſacris item ignibus, & omnis generis inflammationibus ſuccurrunt.

Succus in peſſo mulieribus ſubditus, menſes cohibet.

Succus albumine oui temperatus, oculisq; impoſitus, inflammationes, & deſtillationes eorum tollit.

Poteſt & ex ſucco illo, admixtis ceruſſa, & Lithargyrio unguentum nobile confici, ad perſananda fluentia & ſerpentia ulcera.

VIRES AC TEMPERAMENTVM SOLANI alterius, quod Halicacabon uocant.

Secundum Solanum, a' quibuſdam Judenkirſen appellatum, uim expellendi habet, quare utriſque corporis partibus utile cenſetur.

INTRINSECVS.

Acini huius Solani commanducati, ſeu aqua eius diſtillata, ſingulis uicibus menſura iij. uel iiij. ligularum pota, urinam & calculum certo expellunt, renesq; & ueſicam purgant, omniaq; interna ulcera mundificant, in die ter, ſupra dicta ratione ſumpta.

EXTRINSECVS.

Herba, ſuccus & aqua foris non aliter adhibentur, quam primum a' nobis poſitum Solanum.

VIRES AC TEMPERAMENTVM uulgaris Solatri.

Vulgare Solatrum, necnon poſtremum eius genus, quod Genßfüſſel

a' quibuſ-

a' quibuſdam appellari ſupra docuimus, qualitatis ſunt frigidæ, ideoq; raro intra corpus ſumenda.

INTRINSECVS.

Solatrum uulgare intro non ſumitur, ut diximus, propter immenſam quo præditum eſt frigiditatem, quod quam ſit uerum, in ſuibus facile uidere eſt, quibus in cibo commanducata hæc herba præſentiſſimam necem adfert.

At aqua diſtillata cum biennium aut triennium exceſſerit, ſi moderate uſurpetur, ardoribus febrium conducit, quod idem de aqua Nymphææ polliceor, quæ huic ſuccedere poteſt.

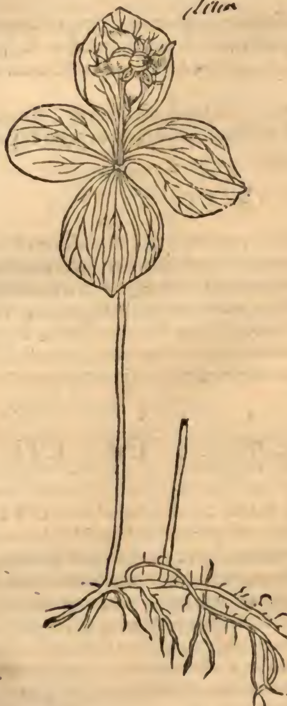
EXTRINSECVS.

Inter omnia medicamenta, quæ Repercuſſiua, hoc eſt, dolorem & calorē ſedantia ac repellentia nuncupant, uix aliud efficacius reperias Solatro uulgari, quare quibuſcunque inflammationibus, eryſipelis, & æſtuationibus, capitis, oculorum, aurium, ſtomachi, mammarum, epatis, renum, ueſicæ, muliebrium locorum & teſtium, iure adhibetur ſuccus expreſſus, & aqua diſtillata impoſita. Poteſt etiam ex hoc Solatro, unguentum quod uulgo uocant Populeon, aut aliud eius generis confici, prout Chirurgo cuique uidebitur.

De Vua lupina, ſeu Aſtere. Cap. CII.

QVANDOQVIDEM HAEC PLANTA A' NONNVLLIS Vua lupina, ſeu Vulpina eſſe putatur, uolui poſt Solatrum illius quoque mentionem facere. Ea (ut natales locos principio explicemus) apricis quibuſdam locis, montoſis, & ſenticoſis prouenire ſolet, e' radice læui & rotunda, prælonga, hinc inde inſtar vermiculi longi ſparſa & extenſa, coloris pulli, caule fuſco & minime nodoſo, ueluti Hieraciorum, dodrantali, qui in cacumine quatuor pulchre uiridibus folijs inſtar ſtellæ diſpoſitis, Solani folijs ſimilibus emicat, e' quorum medio pulcherrimus ſtellatus ſeu radiatus floſculus, triplici colorum diſcrimine conſpicuus enaſcitur. Primum etenim in illo quaterna folia nigricantis uiriditatis apparēt, deinde uero octo ijdemq; lutei quaſi capilli uidētur, demum intra illos purpuraſcens, & quadrangulus nodus forma ocellum referens apparet, qui in unicum & fuſcum acinum deſinit, figuram Myrtilli magni repræſentans, ſaporis agreſtis ſimulq; dulcis, qualis Solani ſylueſtris acini ſunt. Sub

Ἀστὴρ, ſed non Atticus.
Wolffsbeer/oder Stern kraut.

finem Aprilis menſis flo-ret, ita tamen ut quiſque cauliculus unico duntaxat floſculo, & unico acino cõtentus ſit.

NOMENCLATVRAE.

Quod ſi iſthæc ſtirps uera ſit Vua uulpina, ſeu canina, ut quidam exiſtimant, ſuperuacaneum fueri tnomina illius, quæ in Solanis enumerata ſunt, hoc loco repetere. Germanis Wolffsbeer/& Stern kraut appellatur. Nonnullæ muliercu læ à forma Augenkraut & Sternkraut nominant, nec id quidem iniuria, nam meo certe iudicio ἀστὴρ, ſed non Atticus (cui ſequentia nomina Dioſcorides aſſignat, ἀστερίσκος, ἀστέριον, βουβώνιον, ὀφθαλμὸς, hoc eſt, Iſuis oculus, herba inguinalis, Rathibis, & Alibium) appellari poſſe uidetur. Vt autem hunc noſtrum Aſterem παρδαλιαγχὲς ἀκόνιτον eſſe credam adduci nullus poſſum, propterea quod is refrigeratoriam obtinet uim, quam in Aconito nequaquam reperias.

Dioſcor. lib. 4. cap. 115.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vua lupina, ſeu Aſter, una cum unicis ſuis acinis, earundem eſt cum Solanis

lanis facultatum, & extrinſecus inflammatis locis imponitur, experientia atteſtante.

EXTRINSECVS.

Herba ipſa recens tuſa, & cataplaſmatis inſtar, tumoribus genitalium impoſita, præſtantiſſimum eſt remedium, nam & inflammationes illorum tollit, & tumores detumeſcere facit.

Inflammationibus oculorum, folia, ſeu aqua diſtillata pari ratione adhiberi commode poterunt.

Eadem medicamenta alijs quoq; calidis affectionibus imponi poſſunt, Paronychiæ nimirum qui eſt abſceſſus circa radices unguium.

Multi in ea ſunt opinione, ut credant herbā hanc ſiniſtra manu effoſſam inguini tumenti impoſitam, dolorem finiri.

Nec deſunt qui aſſerant, acinos Vuæ lupinæ deuoratos ſoporem inducere. Ego ſane illos nequaquam deguſtare uolo, ne forte prorſus obdormiam.

De Prunella. Cap. CIII.

PRVNELLAE SEPTEM GENERA NVMERANTVR, quorum duo cœruleos, duo alia purpureos, tria denique candidos producunt flores, folijs, caulibus, & radicibus prope conſimilia. Sed ordine ſingula perſtringamus.

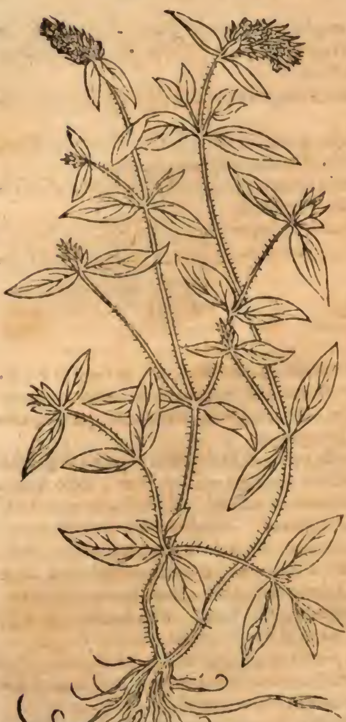
Prima igitur cœrulea Prunella, verna eſt herba, nam in pratis & graminoſis hortis, necnon apricis collibus Aprili menſe reperitur, folio ueſtita molli & nigricante, Mentaſtri folium æmulante. Radix huius multis capillamentis fibrata, ueluti Plantaginum. Menſe Aprili caulem emittit quadrangulum & concauum, cumq; dodrantalem, atq; hic illius flos eſt, nā cauliculum quem diximus undique flores circumdant cœrulei, non aliter atq; in Hedera terreſtri. Proinde inter floſculos, nonnulla ex purpureo uiridia folia uſque ad cacumen coliculi, poſita ſunt. Flos ipſe ſatis iucundo commendatur odore. Iunio menſe & flos & caulis protinus diſpereunt, ueluti Hieraciorum, at herba per terram ſparſa hinc inde ſerpit, inſtar Numulariæ herbæ, multis rotundis & minutioribus foliolis, quam dum floret, prædita, quo nomine Serpentaria dici recte poſſet. 1. *Prunella cærulea prior.*

Huius primi generis interdum in nemoribus quibuſdam graminoſis alia inuenitur Prunella, ſupra dictæ per omnia ſimilis, niſi quod flore emicat plane candido. 2. *Prunella candida prior.*

Altera porro Prunella cœrulea, quæ florem gerit inter foliola illa exigua, & caulem in altiſſimis locis ſitis, collibus & agris, prouenit priori cœruleæ 3. *Prunella cœrulea altera.*

Prunella uulgaris.

Braunellen.

4. 5. Prunella purpurea & candida.

6.

Prunellę per omnia reſpondens, hoc ſolo ab eadem diſcedens, quod non perinde læui et molliuſculo folio ut illa, ſed potius hirſuto, & cineraceo prorſus (ſicut & caulis eius) ueſtiatur. Flos etiam ſuauiorem altera ſpirat odorem.

Aliæ deinde huic congeneres Prunellæ, folĳs, radice & odore cum cœruleis quas diximus forma conueniunt, hac ſolum inuicem ratione diſtantes, quod altera purpureum, altera candidum profert florem. Porro autem raro binæ hæ ſtirpes inueniuntur, tametſi ego quidem in ſyluis illas legerim, ac in hortos meos principio Maĳ menſis tranſtulerim.

Sexta uero eademq; uera Prunella, Iunio & Iulio menſibus, ſimiliter graminoſis collibus ſecus agros, & apud Mediomatrices in montibus Iuniperorum, pulcherrimo, magno & purpureo flore ornata conſpicitur, qualem Stœchas profert. Folia forma Mentaſtrum fere imitantur, ſed magis ſunt aſpera & hirſuta. Caulem habet quadratum, dodrantalem, radicem fibratam ut et prima. Reperitur hæc Prunella & in pratis, at herba, flore & caule magis exigua, quam ea quæ in montibus naſcitur.

Poſtre

Prunella, Germanis
Gulden gunſel.

Poſtremo in ſylua Brocomagi inueni ego prorſus candidam hanc Prunellã, circa feſtum diui Ioannis, tota ſua ſubſtantia ſextæ Prunellæ ſimilem. Eam ſane Prunellam fœminam eſſe exiſtimo. 7 *Prunella candida altera.*

NOMENCLATVRAE.

Priores quinque Prunellæ, eæ ipſæ ſunt quæ communi nomine Germanico Gunſel dicuntur, de quibus (maxime uero quod ad cœruleas attinet) apud Hierony. Braunſchuueig Herbarium excellentiſſimum ſequentes uerſiculi Germanice ſcripti extant.

Gulden gunſel iſt der namen mein/
Mein blům gibt bloen ſchein.

Hoc eſt,
Gulden gunſel meum eſt nomen,
Flos meus cœruleo emicat colore.

Duæ autem poſteriores purpureæ Prunellæ apud eundem autorem, & ſuis uerſiculis inſignitæ ſunt.

Braunell ſo bin ich genant/
Ein braune blům iſt mir bekant. hoc eſt,
Prunella ego uocata ſum,
Purpureo etenim flore ſum prædita.

Atque hæc quidem de Prunellis Hieronymus Braunſchuueig, uerum ſi quis diligentius illas diſcernere uoluerit, is primum omnium cogitabit unamquamque fere regionem ſuam peculiarem habere Prunellam. Proin quemadmodum Arabes duplex agnoſcunt Turbith, ita nos Germani duo quoque Prunellæ genera habemus. Nam apud Mediomatrices eæ quę cœrulei coloris ſunt, & ab alijs Gunſel dicuntur, Braunellen nuncupantur, eæ uero quæ circa diui Ioannis feſtum in pratis & Iuniperorum collibus reperiuntur, apud eoſdem Braun wiſen blůmen/ hoc eſt, purpurei pratenſes flores nominantur. In Alſatia uero hi ipſi, die rechten Braunellen/ hoc eſt ueræ Prunellæ appellantur. Sed quæ noſtra ſuper his ſit ſententia declaremus. Videtur ergo nobis primum genus, quod cœruleos, purpureos, & candidos fert flores, ueram eſſe Prunellam, nec inepte Primulam veris dici poſſe, eo quod ſi res ipſas ſpectes, verna omnino ſit planta, non minus quam ea quæ uulgo hoc nomine notatur. Quanquam qui omnes Prunellas generalibus uocibus Solidagines, & conſolidas appellauerit, cũ eo haud magnopere contenderim, modo meminerit plures eſſe alias herbas his appellationibus uocatas, Symphiton inquam, Tormentillam, Anagallida, Saniculam, Vaccinium (quo de infra cap. cxcv.) uulgares denique Primulas veris. *Solidagines.* Quæ omnes plantæ cum commune Solidaginis & Conſolidæ nomen obtineant, notis ſuis diſtinguendæ erunt, hoc pacto.

Vt	Symphyton, alias unctuoſa	ſit Conſolida uel Solidago	maior.	Sed de his ſupra quoq; cap. lxxix.
	Sanicula		minor.	
	Prunella		Media.	
	Primulæ veris genus unum.		Omnium minima.	
	Vaccinium		Regalis.	

Prunella Argentinenſis.

Quod ad Prunellam Argentinenſium attinet, ſciendum eſt, illam nequaquam Primulam veris dici poſſe, cum circa feſtum diui Ioannis appareat. Dicitur autem Prunella, Germanice Braunell/ quod experientia obſeruatum ſit, eã Aphtis, et oris exulcerationi, ac gulæ ardori (quæ uitia Germani die Breune appellant) mirifice conferat. Hactenus uulgata Prunellarum nomina recenſuimus, quæ uerò illarum apud Dioſcoridem & Theophraſtum ſint appellationes ignorare nos ingenue fatemur, cupimusq; aliorum

hac

hac de re audire ſententiam. Quanquam prętereundum non eſt, priorem ex cœruleis Prunellam a` D. Conrado Geſnero, Verbenacæ ſupinæ accenſeri. *Dioſco. lib. 4. cap. 39.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Prunellarum genera, uulneribus recentibus accommodatiſſima ſunt, propterea quod leniter illa ſanare poſſint, præcipue uero aqua diſtillata ex floribus iſtarum ſtirpium, tam internis quam externis corporis partibus utiliſſima eſt.

INTRINSECVS.

Aqua Prunellæ internis corporis affectionibus & exulcerationibus medetur, interdum pota, concretos ſanguinis grumos diſcutit, doloresq́; ex calida intemperie profectos ſedat.

EXTRINSECVS.

Omnia tam inueterata quam recentia uulnera aqua Prunellæ mundari & ſanari commode poſſunt, maxime tum quando ardor ſiue inflammatio aliqua illis acceſſerit.

Eadem hodie ardori gulæ & exulcerationi oris, faucium'q; uitijs quam Germani die Breune appellant, duntaxat adhibetur, remedio ſane pręſtantiſſimo, ſi gargarizetur, adiecto pauxillo mellis roſarum.

Flores uel folia uino uel melle decocta (pro ratione ægritudinis,) oris & faucium commemoratis uitijs ſubueniunt.

De Rhabarbaro Monachorum, Lapatio acuto, Oxalide, & Bono Henricho, CAP. CIIII.

CVM CONGENERES OMNIVM CONSENSV HAE SINT plantæ, uoluimus & nos coniunctim hiſtoriam illarum proſequi, initium facientes a` Rhabarbaro (ut uocant) Monachorum, de quo breuiter citra præiudicium aliorum, quæ noſtra ſit ſententia aperiemus. 1. Eam igitur Rhabarbaram, quæ primum quidem in monte S. Sy- monis in ditione Dominorum de Stauffen reperta, poſtea uero in hortis Franciſcanorum, & Cartuſianorum plantata, ac aliquandiu ſuppreſſa, unde tandem mihi quoque & multis alijs communicata fuit, Rumicem Hip- *Rhabarbarum Monachorum.*

Rhabarbarum Monachorum.

Dioſco. lib.2. cap.106.

Münch Rhabarbarum.

polapathum Dioſcoridis eſſe exiſtimo, qui primo Rumicum generi, (quod ille acutum, nos uero Germani Menwelwurtz uocamus) radice, herba, caule, flore, ſemine, colore, forma & ſapore adeo conſimilis eſt, ut eodem loco ſimul naſcentes binæ hæ ſtirpes, in tenera ſua ætate diſcerni uix poſſint. Proinde in eo ſumma, ac certiſſima differentia uerſatur, quod Rhabarbarum Monachorum folio & caule magis rubet, ac procerior, & grandior euadit cæteris Rumicis generibus.

2. Hortenſis Rumex.

Vera autem hortenſis Rumex Lauſannæ Sabaudiæ oppido prouenit, iam dicto Rumici quadantenus ſimilis eſt, at folia teneriora ſunt, pinguiora & molliora, ac etiam magis exigua, quare inter olera reliqua ob dulcedinem ſuam in culinas recepta eſt.

3. Lapatium acutum.

Iam ut ad Rhabarbarũ noſtrum & huic congenerem uulgarem Rumicem (qui Germanis Grindtwurtzel dicitur) reuertamur, habẽt eæ plantæ, cum quadriennium, aut quinquennium ſuperuixerint, radicem ampliſſimam, ut quæ cubiti altitudine in terram deſcendat ueluti Gentianæ, intus crocei coloris, tametſi, quæ è monte S. Symonis ad nos peruenit, illam magis rubicundam quam uulgaris obtineat.

Oxalis.

Sawrampffer.

obtineat, utriuſque tamen guſtu aſpera & ſubamara. Folia utriuſque oblonga et lata, Martio menſe emergunt, acutaq; apparent, ueluti cuſpides lancearum. Maioris inter hos duo Rumicis folia primum ſubruſſa ſunt, ubi uero ſeſe explicauerint, pulchre uiridia ac latiſſima fiunt, quemadmodum & Raphani maioris, Verbaſci, aut Elenij. Porro è radice utriuſq; teretes, ſtriati, nodoſi ac concaui exeunt caules, coloris fuſci, altitudine ternorū quandoq; cubitorum, digitum craſſi. Appetente Iunio menſe prędicti caules in cacumine floſculos multos luteos, & racematim dependentes ueluti Barbula hirci proferunt, Iis in purpureum colorem mutatis ſemen ſuccedit elegantiſſimum, figuræ triangularis, tenuiſſimo inuolucro incluſum, ex quo plantari illæ ſtirpes rurſus poterunt. Breuiter binæ hę plantæ conſimiles ſunt, maior, tenerior & rubicundior, in hortis conſeri neceſſe habet, hyemis contemptrix.

At uulgaris Menwelwurtz dicta, ſponte ſua gignitur in humectis hortis, paluſtribus locis, pratis, & circa foſſas:

Oxalis autem optimus eſt Rumex, illiusq; quartum apud Dioſcoridem 4. genus, radice itidem lutea, folijs minoribus, & acutioribus, auritis utrinq; *Acetoſa.*

uthoc

Oxalis minima.

Der kleinſt Sawrampffer.

ut hoc nomine cuſpides lãcearum paruas referant. Sapor illi ſubacidus atque gratiſſimus, nam et pueri tempore famis illam diligenter quærunt, ut uitam ſuam ſuſtentent. Principio Maij menſis, caulis cubitalis exilit, cui folia acuta, minora Plantaginis folijs. Flores fert in uertice caulium exiguos, partim ſubrubros, partim uero ex croceo uirides, in quibus hij ipſi iam dicti colores adeo miſcentur uarij, ut ex uiridi ruber reſplendere & elucere uideatur. Ex his fuſcum ac triangulare ſemen oritur, quale & in ſuperiori ſtirpe naſci diximus, ſed colore elegantius, et forma Adamantem gemmam triangularem repręſentans. Iſta Oxalis ferculis accommodatiſſima eſt, & merito hortenſis Rumex diceretur. Quanquam Theophraſtus Rumicem ſylueſtrem in cibo magis uſurpari, quam domeſticũ teſtetur, quæ uerba ego de hac noſtra Oxalide intelligo.

Theophr. lib. 7. cap. 6.

Oxalis præterea quædã exigua, ſabuloſis et incultis agris prouenit, caule dodrantali, nec temere altiore, radice tenui & lutea, digitum longa, folio non maiore Saluia aurita (ut ita dicam.) Nam hæc Oxalis qua è pediculo folia emittit, auriculas ſuas gerit, non aliter quam Saluia nũc cõmemorata,

5. Acetoſa minor.

niſi

Bonus Henrichus.

Schmerbel.

niſi quod hæc folia habet uiridiora iuxtaq; teneriora. Floſculi racematim quoq; cauliculis adhærentes reſplendentem cumq; rubrū colorem obtinent. Maio menſe in flore optimo habetur. Semen eius triangularis quoque formæ, ſed omnium reliquorum Rumicum ſeminiorum minimū. Radix & ſemen aſperi & acerrimi ſunt ſaporis. Caulis & folia acida, ut uulgaris Oxalidis.

Sed Rumex unctuoſus 6. *Bonus Henrichus.*
qui Germanis Schmerbel/ Gůt Henrich/id eſt, Bonus Henrichus, & Gemeinwundkraut/hoc eſt, Vulgaris uulneraria herba dicitur, in pagis, ſepibus, antiquis arcis & ſecus itinera gignitur. Radicem habet luteam & prælongam ueluti Lapatium acutum. Foliis ueſtitur Vngulæ aſininæ, uel ipſius Ari (qua de cauſa Serpentina uel Colubrina radix à nonnullis dicta fuit) foliis ſimilibus, ſed pallidioribus, & tactu unctuoſis, ac quaſi farina aſperſis. Caulem ſuū Maio menſe procreat, copioſo flore racemi inſtar incipientis florere, ornatum. Porro tota hæc planta farina quaſi aſperſa apparet, quod et in Blitis uidere eſt.

Rumex denique aquaticus, in paluſtribus locis circa foſſas ac lacunas naſcitur, 7. *Rumex paluſtris.*

ſcitur, maiori Lapatho, quod aliqui Rhabarbarum nominant, per omnia ſimilis. Folia huius nonnunquam cubitum longa & latiſſima euadunt.

NOMENCLATVRAE.

Duorum Lapathorum meminit Theophraſtus lib. vij. cap. vi. aitq́ Rumicem ſylueſtrem guſtatu gratiorem ſatiuo, quæ quidem uerba ita ego intelligo, ut Rumex domeſticus qui Lauſannæ in hortis plantari conſueuit, ſit ſupra commemorata domeſtica Germanorum Mennelwurtz/ ſylueſtris uero Theophraſti Rumex, Acetoſa, ſeu Oxalis habeatur. At Dioſcorides lib. ij. cap. cvi. quatuor Rumicis genera recenſet, ὀξυλάπαθον ſcilicet, κηπευτὸν, ἄγριον, et ὀξαλίδα. Tametſi prætereundũ non eſt, ordinem apud Dioſcoridem non ſatis bene ſe habere. Nam Oxylapathon, hortenſi ille præpônit, (quod alias facere non ſolet) qui ſit ut quemadmodum indicauimus, ordinis, male collocati ſuſpitio nobis ſubrepat. Sed diſtinguamus & nos ſingula Rumicis genera, ſuiſq́ inſigniamus appellationibus.

Ἐπεὶ καὶ τὸ λάπαθον ἄγριον, καὶ τὴν εὐστομώτερον τοῦ ἡμέρου, τὸ δὲ χυλὸν ὀξύτερον ἔχει, καὶ τοῦτο μάλιστα διαφέρει. Hæc Theophraſtus.

1. *Rhabarbarum Monachorum.*

Primus ergo Rumex grandis, Gręcis ἱππολάπαθον dicitur, atq́ illud Monachi Franciſcani Rhabarbarum uocant, propter rubras quæ folijs illius inſunt, uenas, & quia radicem intus habeat croceam. Faxit autem Deus ut ſaltem Rhabarbari ſit ſpecies, quod cum ita ſe habuerit, certe Rhabarbarum in poſterum ne quaquam tantis ſumptibus, quantis antehac à nobis acquiretur. Sed utut ſeſe hæc habeant, certum eſt magnarum uirium hanc eſſe radicem, nam per ſe ſumpta cum pauxillo gingiberis phlegma & choleram per inferiora educit, quod ipſe (quippe qui hoc remedio uſus fuerim) experientia didici. Hoc uero pacto confici debet. Accipiatur radicis aridæ drachma, gingiberis tertia pars drachmæ, redigãtur in pulueres, & ſumantur in iure calido, idq́ ieiuno ſtomacho.

2. *Lapatium acutum.*

Secundus idemq́ ſylueſtris Rumex, qui Germanis Grindtwurtz/ Zitterſzwurtz/ Mennelwurtz/ Wilder Ampffer/ Wilder Mangolt/ Strypꝑert/ Strupfflattich/ Buppen kraut/ dicitur, primo loco apud Dioſcoridem collocatus eſt, & ὀξυλάπαθον uocatus, quod quidam Rumicem acutum & Germani nonnulli Spitzige letſchen/ interpretantur, unde non inepte ἀναξυρὶς, à. foliorum forma dici quoque poſſet, quod acutis calceis, qui olim in uſu fuere, ſimilima ſint eius folia. Hac uero ratione Rumicis acuti appellatio ad aliam quemadmodum ſequenti ſtatim docebimus capite, pertinebit ſtirpem. Plinio ſecundo Lapatium agreſte: & Plinio alteri Hydrolapatum, & Cantherinum: Auicennæ uero Sicla ſylueſtris nominatur.

Plinius ſecundus lib. 1. cap. 38. Apuleius ca. 13. Plinius lib. 20. cap. 21. Auicenna lib. 2. cap. 54.

Rumicem domeſticum, Sabaudienſes, Lampe & Lampade uocant.

Acetoſam, Germanis Saurampffer Dioſcorides in quarto ordine

Lapatho

Lapathorum ponit,& Oxalida uocat, à ſaporis aciditate. Poſſet & Oxylapathum ut multi putant,dici. Medici noſtræ ætatis Acetoſam, alij uero Acedulam,& Acetoſellam, Lapatium acutum,Macrobius denique Paritellam,& Serapio cap.cxi Humaalh,nuncupant,

Minima autem,& acuta illa Acetoſa,quæ auriculis ſuis acutiſſimis cuſpides imitatur exiguas, ſub prædicta Acetoſa nunc comprehendam. Verum ſi exactius ſingula penſitemus,quod ad formam & guſtum attinet, iuſtius Oxylapathon(de quo nomine ſequenti capite plura) appellari poterat, cũ acutioribus ueſtiatur folijs quam ullum Rumicis genus. Sed proculdubio pauci ſunt quibus iſta planta ſit cognita, utut multa de Rumice, eiuſq; generibus ſcribant. Nec inepte Lapatiolum,& Acetoſellam,hoc genus Acetoſæ quis uocaret. 5. *Acetoſa minima*

Bonum autem Henrichum,quem quidam Germani propter unctuoſa folia Schmerbel nominant,Rumicem tertium Dioſcoridis, quem ille Plantagini ſimilem,mollem , & in terra iacentem dicit,eſſe iudicamus. Tametſi quæ citauimus Dioſcoridis uerba, de hortenſi primum,deinde uero de omnibus generibus Rumicis facile intelligentur,nam omnium prima folia antequam in caulem aſſurgant,in terra iacent. De alijs generibus ſequenti ſtatim capite. 6. *Rumex unctuoſus.*

Magnus poſtremo & paluſtris Rumex,Hydrolapathum eſto. 7. *Rumex paluſtris.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Rhabarbari peregrini radix , omnibus pene calidis affectionibus, è cholera et phlegmate ortis adhibetur, nam humoribus prædictis leuiter purgandis, drachma radicis illius in puluerem redactæ , in uino aut alio quopiam liquore ieiunis exibetur. Eſt autem hæc radix hodie in magno precio,ſicut omnia alia ignota & peregrina. Sed relicta illa, de radice noſtra,quam Monachi Rhabarbararum quoque uocant,loquamur. Ea enim ſaluberrima,ac utriſq; corporis partibus utiliſſima eſt,quod ſequentia quæ ſubijciemus, affatim docebunt.

INTRINSECVS.

Radix Rhabarbari Monachorum ſiccata,in puluerem redacta,ac drachmæ pondere,cum gingiberis drachma in iure mane ſumpta , choleram & phlegmata purgat citra periculum ,hinc eſt,quod omnium Rumicum decocto olere aluum molliri tradat Dioſcorides. Contrariarum uero ſemen eorum eſt facultatum,nam aluum ſiſtunt, quare aduerſus quaſuis alui fluxiones, dyſenterias nimirum,& cœliacorum affectus utiliter uſurpantur, quæ quidem ita ſe habere uſus & obſeruatio me docuere.

Radix

Radix omnium Rumicum, & Rhabarbari Monachorum in puluerem redacta ac ſumpta, aut folia in uino decocta & pota, epar & bilem expurgant, Ictericis & cholericis utiliſſima.

Aqua diſtillata harum herbarum maxime autem Acetoſæ, in peſtilentialibus febribus utiliſſima, incenſo etiam epati, & æſtuanti ſtomacho prodeſt, continuo pota, & foris lineis panniculis impoſita.

EXTRINSECVS.

Lapatij acuti tam hortenſis quam ſylueſtris, & Acetoſæ herbarum ſuccus, & aqua diſtillata, omnis generis impetigines, & ſcabies ſanant, inprimis uero abſceſſus, ſeu ulcera purulenta, ab inflāmatione aliqua ortum ducentia.

Quidam ex his unguenta conficiunt aduerſus ſcabiem, idq́ hoc modo. Accipiunt radicem Lapatij acuti (Germanis Menwelwurtzel) eamq́ in puluerem tuſam cum aceto temperant. Alij ſucco expreſſo utuntur, aut tam herbam quam radicem in aceto decoquunt remedio efficaciſſimo aduerſus omnes papulas & ſerpentes ſcabies.

Acetoſa, ſeu Lapatium acutum uino decoctum ac calidum in ore retentum, dolores dentium ſedat, & auribus inſtillatum, dolores eorum tollit.

De Biſtorta, ſeu Colubrina.
CAP. CV.

DE VERO ET MAGNO DRACVNCVLO, QVI RADIcem bulboſam habet, hoc capite nihil dicemus, hiſtoriam eius lib. ij. cap. lxxxi. proſecuturi. Nunc autem de ijs Serpentarijs (ut uulgo non ſine errore uocant) ſermonem inſtituemus, quæ rubicantes intus radices, & contortas obtinent, dicimusq́ duo earū eſſe genera, quorum amborum radices extrinſecus nigræ ſunt & capillatæ, intus uero rubricantes aſtringentis ſaporis, quemadmodum Barbulæ caprinæ radix, aut glandes.

1. *Biſtorta maior.* E radice alterius, nimirum maioris, uere appetente foliola acuta inſtar linguæ, non aliter atq; in Lapatio acuto, & rubicantia, prorumpunt, quæ tandem ubi ſeſe explicauerint, oblonga & latiſſima euadunt, Lapatio acuto ſimilima, at magis criſpa & inflexa, ſuperne uiridia & herbacea, ex altera uero parte cœſia, non aliter atq; uiride æs. Caulem habet rotundum, cubitalem, exiguis & acutis foliolis linguam referentibus ueſtitum, ſpicatorum florum quibus dilutioris purpuræ color ineſt, uertice emicantem. Flos illi copioſus, Plantaginis floſculis ſimilimus.

Alterius

Colubrina. ſtrichuus colubrinum ſ(?)
Naterwurtz.

Alterius uero Colubrinæ radix, forma ſerpentem aut uermem imitatur, ſed ſubſtantia priori minor, Caulē & folia (quæ & ipſa ex altera parte cœſij ſunt coloris) non maiora habet, quam Acetoſa. Naſcuntur binæ hæ plantæ umbroſis, & humidis locis, pratis potiſſimum Martianæ, ſeu Herciniæ ſyluæ, aliarumq́ ſyluarum, ut ſunt Germanis appellatæ, der Odenwaldt / der Speſshart/der Ydar/quæ in Eiſalia ad Moſellam prope Valentiam ſita eſt. Solent autem hæ plantæ dum adhuc teneræ ſunt inter cætera olera legi. 2. *Colubrina minor.*

NOMENCLATVRAE.

Si duæ hæ Colubrinæ in cenſu Carduorū eſſent, Anchuſæ uideri poterant, quia uero Cardui nō ſunt, non poſſum certe illas alio commodiori nomine appellare, quam Rumicis acuti uoce, quem Dioſcorides Oxylapathum non ἀπὸ τοῦ ὄξους, id eſt, ab aceto, ſed ab acutis folijs, nam ὀξὺ mucronem ſignificat, & aduerbialiter, pro eo quod eſt, acute, accipitur. Inter omnia enim Lapathorum genera, nullum acutiora fert folia, præſenti noſtra Colubrina. Acetoſa quoque Oxilapathum, & per υ Oxylapathum dici poſſet, tum quod acido *Rumex acutus.*

ſit guſtu prædita, cum etiam quia acutis folijs ueſtiatur. Ne tamen confundantur appellationes, Rumicem acutum in paluſtribus naſcentem (quod de præſenti Colubrina uere dicitur, ut indicauimus) à foliorum forma Oxylapathon, Acetoſam uero ὀξαλίδα nuncupauit Dioſcorides. Neq; cuiquam dubium eſſe debet, quin huic noſtræ Colubrinæ, uti hodie in uſu eſt, uires Lapatho acuto attributæ apud eundem autorem conueniant, præſertim cum Pandectarum autor, præter Bis tortæ, & Bardanæ maioris appellationes, quas Colubrinæ aſſignat, illam quoque Lappam minorem, quod folia habeat Lapatho acuto ſimilia, appellat. Sed utut hæc ſe habeant, nos, præſentes binas has plantas, quas Germani Schlippenwurtzel / Schlangenwurtzel / Naterwurtzel / uocant, Rumices acutos nominabimus, idq; & propter formam, & propter facultates, nō obſtante, quod ſint qui putent Biſtortam eam eſſe herbam quæ Britannica uocatur. Qui uero illam pro Limonio Dioſcoridis (de qua uoce nos lib. ij. commentariorum noſtrorū cap. lij & liij. egimus, habere uoluerit, cum eo nequaquam contenderim.

Colubrina, Serpentaria, Biſtorta, Bardana maior.

Tormētilla quoque nonnullis Biſtorta dicitur.

Dioſco. lib. 4. cap. 18.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Folia Biſtortæ & radix eius, eaſdem pene cum Acetoſa facultates obtinent, ueneno enim reſiſtunt, & ſanguinem ſiſtere utrinq; poſſunt.

INTRINSECVS.

Radix in puluerem redacta, ac drachmæ pondere in potu ſumpta, ueneno peſtilentiæ reſiſtit, ac illud per ſudores expellit.

Eiſdem uiribus pollet aqua diſtillata, & radicis in uino decoctio ad eadē ualet.

Radix Colubrinæ, necnon aqua diſtillata, & radicis decoctum ſanguinis eruptiones, dyſenterias, aliasq; id genus fluxiones cohibet.

Radix Colubrinæ in puluerem redacta, ac cum aqua diſtillata temperata, grumos ſanguinis ex caſu, contuſione, aut alia quauis cauſa, concreti, diſcutit, necnon morbum quoque regium.

EXTRINSECVS.

Radix Colubrinæ, Pyrethrum, & Alumen aduſtum, æquali pondere in puluerem redacta, melle temperata, ac magnitudine Piſi, cauis dentibus indita, fluxiones ac deſtillationes à capite defluentes ſedant, & caput purgant.

Aqua è radice & herba diſtillata, araneorum & ſcorpionum ictibus medetur, ſi cum illa colluantur.

Ad cancrum dorſi, Polypos, & maligna ulcera, quę Cacoethe uocant, aqua prædicta, & puluis conducunt apprime, ſi cum aqua abluantur, & puluere aſpergantur.

Puluis

Puluis pari ratione uſurpatus, ſanguinem è uulneribus abundanter manantem cohibet.

De Ophiogloſſo. Cap. CVI.

Natterzünglin.

PINGVIS HAEC Herbula, digiti altitudinẽ attingit, quemadmodum folia Malogranati arboris. Folium unicum obtinet, à cuius ſinu inferiore pediculus exit, cui à lingula acuta herbacei coloris inſidet, quæ ſerpentinæ linguę Lapilli uocati ſimilitudinẽ refert. Folium huius plantæ craſſum & pingue, cui lingula adhæret, ut dixìmus, Plantagini aquaticæ forma ſua aliquantum ſimile eſt, & Fabæ folium craſſitie ac pinguedine ſua æmulatur. Aprili ac Maio mẽſibus in quibuſdam humidis pratis inuenitur.

NOMENCLATVRAE.

Lingua ſerpentina Latinis, Gręcis ὀφιόγλωσσον, & Germanis Naterzünglin dicitur, à forma ſua. Poſſet & Lingula uulneraria appellari, à facultatibus. Nam illa nonnulli ad uulnera maligna ac curatu difficilia, necnon aduerſus tumores, & inflammationes utũtur.

Nec deſunt qui putant eam eſſe Linguam, ſeu Lingulacam Plinij lib. xxiiij. cap. xix. & lib. xxv. cap. ix.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Elegantiſſima hæc ac exigua herbula, calidis tumoribus, ac recentibus plerunque uulneribus adhibetur, propter ſingularem in curando, ac ſanando quam obtinet celeritatem.

EXTRINSECVS.

Tundunt eam nonnulli cum adipe ſuillo, ac emplaſtri modo quibuſuis tumoribus cum inflammatione coniunctis, ad præcauendos, ac repellendos ignes ſacros imponunt.

Vulnera glutinat Ophiogloſſon intra paucos dies, celeriterque ſanat, ueluti Symphyton quam Conſolidam magnam uocant.

Et ut paucis omnia cōprehendam, ἐναίμον uulneraria eſt herba, inflammationibus ac tumoribus diſcutiendis accommodatiſſima.

De Olere Hiſpanico, Germanis Bynetſch. CAP. CVII.

RVMICVM MENTIO AD PRAESENS NOS PERDVXit olus: multi enim hodie in ea ſunt ſentētia, ut credant illud Rumicē eſſe acutum, propterea quod folia eius, maxime quod ad auriculas attinet, quas in fine obtinent, cum Acetoſa quadantenus conueniant. Veruntamen ſi ſpinoſum huius oleris & corniculatum ſemen, necnon radicem candidam eius & breuiuſculam accuratius contemplemur, facile deprehendemus, illud nequaquam Rumicis apud Dioſcoridem genus eſſe: Omnium namque Rumicum radices prælongæ ſunt, coloris lutei, ſapore acri, ſemine triangulari, ſed non ſpinoſo, quæ uiuerſa ſigna in hoc olere neutiquam reperiuntur, ſed diuerſa omnia illi inſunt, nempe radix breuis & cādida, ſapor idem qui & aliorum quæ cibis adhibentur olerum, ſemen denique aculeatum. Porro tria illius ſunt genera.

1. *Spinachia nobilis.* Primum idemque nobiliſſimum, herba eſt mollis ac elegantiſſima, ſurculoſa, ueſtita multis folijs molliuſculis, ueluti criſpa Lactuca. Folia habet non prorſus acuta, ſed parum in rotundum flexa, ueluti Lapatum quod uocant Bonum Henrichum, aut Beta, ſed teneriora & contractiora. Caulem uero teretem, ſtriatum, ueluti Betæ, concauum, interdum inferioribus partibus

Olus Hiſpanicum.

Bynetſch.

tibus ſubrubentem, multis ramulis brachiatum, ac anguſtis pluribus foliolis ueſtitum. Ex alarum ſinu ſeminium rotundum, nequaquam ſpinis horrens, uerrucis aut ſemini Betæ haud diſſimile erumpit. Atquæ hæc eſt ſatiua, & nobilis Spinachia, quæ cultum requirit in hortis diligentiſſimum, & quo ſæpius in tenera ætate ſucciditur, eo ſurculoſior euadit.

Altera & uulgaris Spinachia priori partim ſimilis eſt, niſi quod folia eius ſint longiora, acutiora, & aſtrictiora, & qua pediculo coniunguntur, utrinq; laciniata, binis acutis auriculis uel ſi mauis corniculis, uelut Acetoſa minima, ornata, primo tactu farinacea, ac pinguiuſcula, ueluti Bonus Henrichus, quare pro Spinachia ſylueſtri lubens hãc plantã habebo, quanquam quod ad radicem eius attinet, inter Lapatha non male collocari poſſe uidetur. Caulis huic pręcedenti conſimilis, & ex alarum ſinu ſimiliter ſemen aculeatum, idq; numeroſum, (nam ſena aut ſeptena plerunq; granula, ut ita loquar, coniunctim apparent,) latum, binis ſpinulis, cornu alicuius animantis, aut corniculantem Lunam referens, naſcitur. Hoc olus cum Beta paſſim in hortis ciborum gratia ſeritur. 2. *Spinachia uulgaris.*

3. Tertium Spinachiæ genus, cum uulgari plane forma conuenit, habet
Spinachia tertia. enim caulem concauum, cui minimi ac flaui adnaſcuntur floſculi, qui in auras nullo poſt ſe relicto ſemine, euaneſcunt, quod & cannabis fœmella uocata facere ſolet. Poſſunt autem iam commemorata Spinachiæ genera bis in anno ſeri, quemadmodum alia quoque olera, nimirum appetente verno tempore, & aduentante Autumno.

NOMENCLATVRAE.

Quod ſi Spinachia (quam Germani Bynetſch/ & alij ultra Rhenum habitantes Spinnat appellant) Lapathum acutum fuerit, quemadmodum ſuſpicatus fuit Comes de Neuenare, certe peculiare illius genus erit (uti indicatum eſt) nec appellari poterit σόγχος τράχυς, quod Romani olim Cicerbitam
Dioſco. lib. 2. cap. 120. aſperam interpretati ſunt, ut & alij Cichoreum, & Affricani Gathuonem. His autem qui hoc loco obijcient Sonchum eſſe Criſpinam, ſeu Lactucellã, Germanis Krauſer Lattich/ eamq; in Hetruria Cicerbitam dici, reſpondebimus hoc pacto. Scimus equidem Marcellum Vergilium uirum doctiſſimum ita ſcripſiſſe, & ipſi aliquando ſententiæ ipſius ſubſcribebamus, ſed repugnat ipſa hiſtoria Sonchi quæ apud Dioſcoridem habetur. Nam omnia Lactucæ genera lacteum inciſa ſuccum manant, ſpiniſq; & aculeis prorſus carent, quæ in Soncho diuerſa reperies, quod conſiderandum alijs ac diſcutiendum relinquo. Certe Theophraſtus lib. vi. Sonchum inter Carduos collocat, quare ut aculeata ſit Endiuia, aut Scariola neceſſe eſt, quantum mihi
Vide de Soncho ſupra cap. 99. quidẽ uidetur. Sed ut ad Spinachiam reuertamur, culinæ illam reliuquam, ac cum Ruellio, Seutlomalachon, hoc eſt, Maluaceam Betam, & Hiſpani-
Ruellius lib. 2. cap. 147. cum olus uocabo.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

In culinis nihil fere frequentioris eſt uſus, pultibus ex Spinachia recenti confectis. Temperamento illa frigida & humida eſt, cibo & medicinæ accommoda.

INTRINSECVS.

Pultes Spinachiæ aluo aſtrictiori proſunt, poteſtq; id oleris in omni pene ægritudine cibo deligi, nam meo iudicio inter omnia culinaria olera, Spinachia laudatiſſima eſt, & gratiſſima.

Spinachia aluum emollit, gutturis aſperitati medetur, & aridæ tuſſi confert, teſtis eſt Conſtantinus lib. v. loc. com. cap. xvi. de herbis.

Succus & aqua diſtillata Spinachiæ pota, calorem reſtinguit, ſtomachi roſiones mitigat, & lac elicit.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Spinachia cataplaſmatis inſtar, ſtomacho & epati impoſita, inflammationibus illarum partium prodeſt, doloremq; tollit. Eadem ictibus ſcorpionum, & araneorum impoſita ſuccurrit.

De Euphragia, ſeu Euphraſia. CAP. CVIII.

QVOT REGIONES TOT HERBARVM NOMINA, Liceat enim mihi hoc dicto hiſtoriam Euphraſiæ auſpicari. Nam cum in omnibus alijs plantis, tum in hac præcipue uarietas magna deprehenditur, ita ut quælibet regio peculiarem ſibi habeat Euphraſiam. Quæ cum ita ſe habeant recenſebimus aliquas. Ac primum quidem Norimbergenſes ſeplaſiarij Euphaſiam oſtendunt ſuam, quæ nihil aliud eſt, quam gramen nodoſum, æquali interuallo à ſe mutuo diſtantibus geniculis diſtinctum. Caulis illi dodrantalis, cui ex geniculis ſingulis bina ſibi inuicem oppoſita prodeunt foliola acuta, & haudquaquam obtuſa, ſed acie quaſi conſpicua, formamq; linguæ auicularum referentia. Radicem habet tenuiſſimam tanquam filum, uliginoſis locis, umbroſis dumetis, & ſabuloſis collibus ſerpendo ſe propagat. Sub finem Aprilis menſis uiolæ emicant candidæ, quinis foliolis, quæ ſingula inciſuris diuiſa ſunt, diſtinctæ. Atque hi floſculi in folliculos teretes deſinunt, quales Linum fert, qui ſemin e repleti ſunt. *1. Euphraſia Norica.*

Altera & nobilis Euphraſia, quam ſibi Argentoratenſes uendicant, candidos ſimiliter fert flores, qui luteo intus aſperſi ſunt colore. Planta eſt ſurculoſa, dodrantalis arbuſculæ non diſſimilis, multis adnaſcentijs ac foliolis exiguis nigricantibus, & per ambitum ſerratis, (quemadmodum folia τοῦ κυπαρίσσου de quo noſtrorum commentariorum lib. iij. cap. xviij) ueſtita, oboli latitudinem haud temere excedentia. Naſcitur illa aridis pratis, & graminoſis collibus ſecus itinera. *2. Euphraſia Argentinenſium.*

Tertia Euphraſia cœſio, eoq; dilutiore colore (ut lac quadammodo referat) tinctos flores fert, non maiores Anagallidæ cœrulea, ac ſimiliter in pratis inuenitur, dodrantali altitudine, folio molli & pinguiuſculo Centaurij folijs ſimili. At quod nonnunquam contingit, ubi ad ripas gignitur bicubitali interdum proceritate aſſurgit, folio longo & pingui, quale habet id genus Salicis, quod uocant Germani Bruchweiden / de quo uide infra lib. iij. cap. lx. noſtrorum commentariorum. *3. Euphraſia cœrulea.*

Euphraſia.

Augentroſt.

4. Piloſella ſylueſtris.

5. 6. Euphraſia Haſſorum et Herm. Bar.

Quarta Euphraſia, flore emicans cœruleo, quæ interdum ex hortis tanquam uitium eijcitur, ſupra cap. xciij. inter Piloſellas minores deſcripta eſt.

Poſtremo Haſſi peculiarem habent Euphraſiam, et Hermolaus quoque Barbarus de quadam ſcribit, quam ait Pampinulæ uel Bibinellæ, ut uocant uulgo, folijs ſimilem eſſe, ſed minorem & ſerratiorem, uide de Saxifrago Dioſcoridis lib. iiij. Hermolai Corollarium.

NOMENCLATVRAE.

Omnium iam commemoratarum ſtirpium commune nomen apud Germanos eſt, Augentroſt/ quaſi dicãt, Solatium oculorum, Latinis Ophthalmica, Ocularia herba, Euphragia, ſeu Euphraſia, et multis uidetur eſſe herba Adhil nuncupata, de qua Neoterici uarias habent ſententias, alijs Euphragiam Caſſilaginem eſſe putantibus, alijs herbam verulam interpretantibus. Vide Nicol. et Manl. de confect.

Prima autem candida & Norica Euphraſia in Vuaſgoia, Teüffelsblůmen/hoc eſt, Flos Diaboli nominatur, qua ratione ignoro. Nec deſunt qui eam Gramen interpretentur.

Reliqua

Euphraſia gramen.

Augentroſt graß.

Reliqua duo genera cœruleis floribus, prædita, ubiq; locorum Augentroſt appellantur, & tertium in hortis, quidam Germani Meüßörlin das wild / id eſt, Piloſellam ſylueſtrem, & alij Augentroſt dz wild / hoc eſt, Euphraſiam ſylueſtrem.

Porro Argentinenſium Euphraſiam ego ſemper omnium pręſtantiſſimam iudicaui.

VIRES AC TEMperamentum.

Omnes Euphaſię inflammationibus, & caligini oculorum adhibentur, tuſæ, ac impoſitæ, aut ſucco earum oculis indito. Præſtat tamen aqua ex illis diſtillata aduerſus affectiones prędictas uti.

Reliqua ſi qua plura deſiderantur Euphraſiarum iuuamenta, quotidiana obſeruatione addiſci, ac manifeſtari poterunt.

Ego certe Argentinenſem morbo arquato utiliſſimam comperi, uino decoctam ac calidam ægro propinatam.

De Amarantho, Germanis Rhein blůmen/ & ea quam Germani Rhurkraut uocant, deq́; Lagopo, Germanis Haſenpfötlin dicto.

CAP. CIX.

Amaranthus.
Rhein blům.

1. Heliochryſos: Rheinblům.

ELEGANTISSIMVS iſte flos, quem Germani Rheinblůmen uocant, quique nunquam ut reliqui marceſcit, nuſquam locorũ prouenit quam ſabuloſa, aſpera, aridaq́; terra, pratiſq́; ac campis ſoli maxime expoſitis, præſertim uero ad tractum Rheni inter Spiram & Vormaciam, necnon circa Hagenoiam, Newenburg / & in Vuaſgoia affatim luxuriat. Planta eſt dodrantalis altitudinis, radice breui & nigra, folio albo & lanuginoſo, ueluti Verbaſcum, forma uero uulgari Piloſellæ ſimili. Caules illi teretes, & cineracei, qui ſinguli in cacumine denos aut duodenos, plus minus, luteos, inſtar lini folliculorum in nodum quendam rotundos (ut eo nomine Corymbi dici mereantur) floſculos, eosq́; multiplici foliorũ ordine diſtinctos gerunt, qui nunquam neque marceſcunt, neq; colorem ſuum natiuum mutant, odore grato, ſapore autem ſubamaro præditi. Iu-

Rhurkraut.

lio menſe circa feſtum Diui Ioannis floret hæc ſtirps.

Syluestre huius genus in ſabuloſis agris & hortis reperitur, caule proceriore, & plane cineraceo, corymbis ſeu nodoſis floſculis aliis non perinde aureo colore fulgentibus, ſed luteo mixto ac quaſi incano, aliis ita cineraceis, ut ſubcœrulei appareant tota ſua ſubſtantia, utriſq; uero à maturitate in pappos euaneſcentibus, quod in multis aliis plantis, quarum uilloſi flores in auras quoq; auolant, uidere eſt. 2: *Syluestris Helio chryſos.*

Inueniuntur porro in aridis campis menſe Aprili floſculi diuerſicolores, alii candidi, alii ſubpurpurei, alii roſei, alii ex candido & rubeo aſperſi colore, omni odore deſtituti, forma Heliochryſon referentes. Atq; ii ſeni aut ſepteni breuiuſculo inſident coliculo, qui ſimiliter nunquam marceſcunt decerpti. Folia humi in rotam quaſi diſpoſita procumbunt, & qua terram ſpectãt cineracea ſunt, ac hortenſi & ſatiuæ Piloſellæ per omnia ſimilia ſunt, qui fit quod à nonnullis hæc planta Meüßörlin/id eſt, Auricula muris, & Piloſella dicitur. Naſcitur graminoſis, incultiſq; agris, & ouium paſcuis, Floſculus nunquam niſi appetente Aprili menſe apparet. 3. Haſenpfötlin

NOMEN.

Lagopus.

Haſenpfötlin.

trifolium ſ [illegible]

1.

NOMENCLATVRAE.

Primum florem Germani Rheinblůmen (quod in regionibus quę Rheno adiacent potiſſimum gignatur) appellāt. In Vuaſgoia Jüngling dicuntur, q̄d nō ſeneſcant, nec marceſcant. Aliis Mottenblůmen/hoc eſt, Tinearia, et ἀμάραντος nominatur, quod ueſtes à Tinearum eroſionibus uindicet. Multi in ea ſunt ſententia eam eſſe Aureliam Theophraſti lib. x. ca. xxi. Nos, ut ueritas ex collatione hiſtoriæ & uiuæ imaginis elici poſſit, adferemus in medium uerba Theophraſti, quæ quidem ſic ſe habent.

Ἔχει δὲ ὁ ἑλειόχρυσος τὸ μὲν ἄνθος χρυσοειδὲς, φύλλον δὲ λευκὸν, καὶ τὸν καρπὸν δὲ λεπτὸν καὶ σκληρόν. ῥίζαν δὲ ἐπιπόλαιον, καὶ λεπτήν. χρῶνται δὲ αὐτῷ πρὸς τὰ δακετὰ, ἐν οἴνῳ. καὶ πρὸς τὰ πυρίκαυστα, κατακαύσαντες καὶ μίξαντες μέλιτι. Hoc eſt,

Habet Aurelia florem auro ſimilem, folium candidum, fructum tenuem, durumq́; radicē per ſumma ceſpitum, atque tenuem. Vſus eius ad ſerpentium morſus è uino. Valet etiam ad ambuſta, cremata & mixta melli. Hæc ille.

2. Alterum genus à quibuſdam Ketzlin/ſeu Feldtkatzen/à colore & mollitie

idie dicitur. Alij Rhurkraut / & Hünſchkraut/ a` facultatibus quas obti- net, appellant.

Tertiam diuerſicolorem plantã, uocant Haſenpfötlin/ a` forma nimirũ, nam ſinguli coliculi ſuis floribus & corymbis figuram pedis repręſentant. Nec deſunt qui illius floſculos Engelblümlin Germanice, hoc eſt, Angelicos flores appellãt. Proin de hoc herbę genere ſupra lxxxviij. & xciij. capitibus plura annotauimus. Quidam illam Stœchada citrinã nuncupatam uolunt, quam ſententiam ex capite xiiij. Serapionis de Sceha ſtabilire conantur, exiſtimantes eam eſſe uerum Abſinthium marinum, de quo paulo poſt nos quoque loquemur. Mihi ſane uidetur ſecundum genus a` nobis deſcriptum, eſſe alterum Polium Dioſcoridis. At quod ad primum attinet, diuturnum illum inquam, quem Germani Rheinblůmen/ uocitant, duo illi mea ſententia non male quadrabunt capita apud Dioſcoridem, nempe quinquageſimum quintum, & ſeptimum libri quarti. Equidem utrunq; genus noſtræ Tinearię ſi florem ſpectes τὸ ἡλειόχρυσον (quod χρυσάνθεμον, & Amaranthum nonnulli cognominant) nomine recte cenſebitur, nam nõ in umbroſis locis, ſed apricis & ſub ſole naſcitur. Atqui ut mea fert opinio ἀγήρατα rectius appellabuntur, quod nequaquam conſeneſcant, hoc eſt, quia non marceſcunt ut alij flores. Deſcriptionem τὸ ἀγηράτου magis illis quadrat quam Eliochryſi, ſiquidẽ illud folia Abrotono ſimilia habere Dioſco. ait, & aquoſis conuallibus naſci, quæ omnia Amarantho, ſeu Tineariæ tribui non poſſunt. Iam qui ueritatem ipſam docere nos poſſet, illum libenter ſequemur, nemini enim præiudicare, ſed ſolum quod ſentimus pronunciare uolumus, parati audire meliora & firmiora, tradentes.

3. Sceha.

Dioſco. lib. 3. cap. 115. πόλιον τὸ ἕτερον.

De Heliochryſo plura cum de Linarijs agemus.

Chryſanthemi appellatio ſupra in Chamomillis declarata eſt.

Amaranthus eſt Chryſocome Dioſcoridis lib. 4. cap. 53. necnon Centaurium minus. lib. 3. cap. 7. Dioſco.

Nec deſunt qui Thymbrã ἀγήρατον uocent.

Eſt etiam Ageratus lapis coriarijs idoneus ut indicat Galenus lib. 9. de ſimp. facult.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Amaranthi flores calidæ ſunt naturæ, id quod & ſapor & odor arguũt, ideoq; poſſunt utrinq; uſurpari commode.

INTRINSECVS.

Amaranthi flores uino decocti, & poti, lumbricos uentris expellunt, quod ego experientia certum eſſe didici. Eodem modo ſumpti, ſudores eliciunt, quare hanc herbam obſtructionibus epatis, lienis, renum & ueſicę, conferre exiſtimo.

Tertia a` nobis poſita, ſi Polium eſt, ueneno omnis generis pota aduerſatur, uino decocta, qua ratione & regio morbo laborantibus conducit.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Amaranthi flores in lixiuio decocti, ſi cum illo caput abluatur, ſurfures capitis & porriginem expellit, pediculosq́; enecat.

Idem flores ueſtibus appoſiti, a' tineis illas tuentur. Aqua decocti, uaporationibus & fomentis induratam, ac tumentem matricem emolliunt.

Altera Amaranthi ſpecies eaſdem obtinet facultates, & pecorũ ac armentorum cœliacis affectionibus, quas Germani die Hynſch appellant, ſuccurrit.

De Abſinthio. Cap. CX.

ABSINTHIVM FOLIIS VESTITVR INCANIS AC CINERACEIS, odoratis, multipliciter diſſectis, Rutæ folijs ſimilibus ſed paulo maioribus, & ſapore amarioribus. Secundo demum anno lignoſum caulem emittit Abſinthium, multis ſurculis ac ramis brachiatum, radicem lignoſam ſimiliter habet & fibratam. Caules porro ſurculoſi altitudinem binorum cubitorum attingunt, aureos corymbos ab imo uſque ad ſummum Iulio menſe ferentes, idq́; in omnibus ramulis. Flores ij ſimiles ſunt floribus Anaranthi ſupra deſcripti, qui ubi maturuerint, ſemen excidit minus Tanaceti ſemine, e' quo quotannis repullulaſcit. Naſcitur in areis aridis & incultis collibus, & ad muros, ad quod alludens Ouidius ſequentia cecinit carmina.

Turpia deformes gignunt Abſinthia campi,
Terraq́; de fructu quam ſit amara docet.

NOMENCLATVRAE.

Germani Abſinthium Wermůt appellant, et Mediomatrices Elß / quod propter inſignes quas obtinet facultates rectius Weronmůt / quaſi dicas, pellens triſtitiam, appellari poſſet. Hebræi לַעֲנָה Laanah. Amos v. Chaldæi מירר Mirer, & מרירותא Meriruta, appellant, uide Thargum. Hieremiæ v. Theophraſtus lib. x. cap. xviij. Pontico Abſinthio paſci oues, & pinguiores, ac pulchriores, ac ſine felle reddi teſtatur, una nimirum amaritudine alteram pellente. Sed uerba ipſius autoris ſubijciamus.

Τὸ ἀψίνθιον, τὰ μὲν ἐνταῦθα πρόβατα, ὥ φασί τινες νέμεσθαι. τὰ δ' ἐν τῷ Ποντῷ νέμεται, καὶ γίνεται πιότερα καὶ καλλίω, καὶ (ὡς δή τινες λέγουσιν) ἐκ ἔχοντα χολήν. Hęc ille.

Abſinthium ergo præſtantiſſima eſt planta, tametſi non magni apud Medicos exiſtat uſus. Qui ebrietati noctesq́; diesq́; ſtudent, uino Abſinthite

Abſinthium.
Weromůt.

aduerſus crapulam uti con ſueuerunt. Cum namq; pręterita nocte plus ęquo uino ſe ingurgitauerunt, mane ad uinum Abſinthites confugiunt, tanquam ad ſacrã anchoram, quo heſternam reprimant crapulam.

Dioſcorides Abſinthiũ Græce ἀψίνθιον, & à grauitate amaritudinis βαθύπικρον, et Abſinthium ruſticum appellat, quod Germanice Acker Wermůt interpretari poſſemus. Ægyptiꝭ Somi dicitur. Auicenna quinque deſcribit Abſinthiꝭ genera, Tarſene ſcilicet, Suſui, Nabathi, Coraſceni, & Romanum Abſinthium. Serapio trium tantum meminit, quorum primũ Abſinthium uocat, aitq; illud Cuſcute, & Sceha Romanum eſſe. Alterum Cretenſe nimirum, mihi id eſt q̃d ille Saricham & Eriſion appellat. Tertiũ uero eſt Santonicum, ſed de his paulo poſt.

Dioſco. lib. 3. cap. 24.

Apuleius Ariſtolochiam quoque Abſinthium ruſticum uocat.

Auicenna lib. 2. de ſimp. cap. 2.

Serap. cap. 14.

De Abſinthio ſcripſere Hippocrates, Galenus, Paulus Ægineta, Plinius libro xxvꝭ. cap. vꝭ. & viꝭ. Apuleius cap. ci. Oribaſius. lib. ꝭ. de potent. ſimp. Platina lib. iꝭ. Ioannes Meſue. Iacobus de Manlꝭs, et Hieronymus Braunſchuueig, quos uidere poterit, qui abſolutam Abſinthꝭ cognitionem deſiderat.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Abſinthium tam internis, quàm externis corporis partibus utiliſſimum eſt, temperamento ſuo calidum & ſiccum.

INTRINESCVS.

Abſinthij folia uel flores in cibo ac potu uſurpati, ſtomacho proſunt, concoctionem adiuuant, calefaciendi uim habent, dolores ſedant, uenenum & bilem expellunt, quæ ſtomacho inhæſit.

Flores uino decocti & poti, aut in Autumno uinum ex Abſinthio confectum, quod Abſinthites uocant, continuo uſurpatum, ſupra commemoratas facultates habent, nam appetitum edendi faciunt, & faſtidia diſcutiunt, quod non ignorant uinoſi, qui ut appetentiam cibi concilient, uinum eiuſmodi potare conſueuerunt.

Abſinthium cum Romano Cymino in uino decoctum & calidum hauſtum, ad tormina & ſtomachi dolores facit, tineas uentris expellit, arquatū diſcutit morbum, & menſes ciet, uenenoq́ue ſumpto aduerſatur, eiusq́ue uires infringit, nimirum Hyoſcyami, Cicutę, Opij, Draconis marini, aliorumq́ue id genus.

Abſinthium in aceto decoctum, contra fungorum ſtrangulationes conuenienter bibitur.

Commemoratas facultates aquæ diſtillatæ aſcribunt, quanquam non perinde ualidarum ſit uirium, quippe quæ infirmioribus, & pueris (qui omnes fortes medicinas ferre nequeunt) exiberi debeat menſura iiij aut v cochlearium.

Abſinthium contrarias habet uires, nam aluum duram emollit, laxam uero coercet. Quis ergo eſt qui omnia iuuamenta eius recenſere poſſit?

Opiliones flores Abſinthij reſiccatos, et cum ſale tuſos, pecoribus et ouibus deuorandos exhibēt, nam ex longa obſeruatione perceperunt, Abſinthium omnibus internis affectionibus mederi, neq́ue tantum dolores mitigare, ſed et quæuis noxia expellere, quibus nonnunquam pecora non minus quam homines infeſtantur.

EXTRINSECVS.

Aqua Abſinthij lineis linteolis tēporibus illita, dolores ſedat capitis, qui ex frigida oriuntur intemperie. Eadem ueſperi oculis inſtillata & auribus, claritatem illorum adiuuat, & dolores harum tollit, anginæ cum melle & nitro tuſa herba illinitur.

Dentium

Dentium auriumq́ dolores decoctum, uaporis ſuffitu compeſcit.

Abſinthium uino decoctum, & cataplaſma inde factum, ſtomachóq impoſitum, faſtidia, ructus, & dolores eius aufert, maxime ſi ceratum Cyprium illi adiungatur. Prædictis morbis oleum Abſinthij confert illitu.

Herba & flores Abſinthij inſparſi arcis ueſtiarijs, ueſtes ab erodentium iniuria uendicant.

Succus atramento librario inditus, literas à murium eroſione tuetur.

Quidam ſuccum illum linimentis lectiſterniorum, aduerſus mures tuendi gratia imponunt.

Abſinthium aqua decoctum, cimices abiguntur, ſi illo inferiores lecticæ partes illinantur, quod aliæ quoq; amaræ herbæ præſtant.

De Seriphio Germanico. Cap. CXI.

AD HERBAS EAS IAM PERVENIMVS, QVAE CERtiſſimam lumbricis necem afferunt, quarum haud poſtrema eſt, Germanis Wormkraut/ſeu Wellſamen uocata. Ea autē ſiue ſpecies Abſinthij, ſiue Abrotoni ſit parum refert, ſiquidē utrę́q Abſinthij uoce appellantur, & ſæpe una pro altera uſurpatur. Proinde cum utriq; odore, forma & coloribus, tum uero Abrotono minori quam proxime accedit. Eſt enim frutex elegātiſſimus Arbuſculæ ſimilimus, ramoſus, plurimis cineraceis & diſſectis foliolis ueſtitus, flore in uertice caulium emicans luteo, exiguo (ſicut Sinapi) ſemine minutiſſimo, & luteo in oblongis ſiliquis cōtento, lubrico & læui, cum maduerit aqua, aut alia humiditate. Herba ſane uulgaris & contempta, quippe quæ in cœmiterijs paſſim, itineribus, ad muros & ſepes luxuriet, non aliter quam uulgare Abſinthium. Et quod minime prætereundum, inter alſioſas ſtirpes cenſetur, nam non magis quam uulgare Solatrum, frigora ferre poteſt, ideoq; quotannis ex ſemine deciduo reuiuiſcit.

NOMENCLATVRAE.

Quanto in honore Abſinthium apud ueteres fuerit, paſſim autores teſtantur, inprimis autem Plinius, cuius de uulgari hæc ſunt uerba. 1. *Abſinthium uulgare, ſeu Romanum.*

De uſu eius conuenit herbæ facilimæ, atq; inter paucas utiliſſimæ, prętereą ſacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in capitolio, uictorq́ Abſinthium bibit: credo ſanitatem præmio dari honorifice arbitratis moribus. Hæc ille. *Plinius lib. 27. cap. 7.*

Seriphium Germanicum.

Wellſamen.

2.
Abſinthium marinum.
Seriphium quod Dioſco. Santonicum quoq; cognominat.

De marino quoq; quod & Seriphium uocatur, eadem fere ſcribit Plinius nimirum Iſiacis eius ramum Iſidi præferre moris fuiſſe. Atque hoc alterum Abſinthij apud Dioſcoridem eſt gen us, nam de primo iam primum in præcedenti capite locuti ſumus. Iam hoc quicquid eſt nomiuis huic noſtræ, quam modo tractamus, herbæ, libens tribuerem (nam cum Seriphio in facultatibus, forma, graui odore, & amaro ſapore, conuenit, ſolum ſemen parum dulcius eſt & uſitatius) niſi Seriphium in Ægypti Thaphoſiri prouenire traderet Dioſcorides. Verum enimuero, cum uulgare Romanum ſeu Ponticũ Abſinthium, ex quo Apitius condimenta factitare ſolebat, ad nos Dei Opt. Max. munificentia peruenerit, ſpero equidem eiuſdem liberalitate ex Ægypto Seriphiumquoq; ad nos commigraturũ. Quare interea dum meliora alij doceant, (nemini enim ea in re impedimento eſſe uolumus) præſertim Lumbricorum herbam, Seriphium Germanicum uocitabimus, ſummaq; gratiarum actione pro illo uſurpabimus. In Bauaria & Haſſia ſemen iſtud patria uoce Wellſamen appellant.

Platina lib. 2.

3.
Abſinthium Santonicum.

Tertium poſtremo Abſinthium Dioſcorides Santonicum, à Santoni-

bus

bus Galliæ populis nuncupat. Eſtq́ illud Lumbricorum ſemen, quod Rizotomi & Pharmacopolæ, ac Agyrtæ uendere ſolet. Multi putarunt à facultatibus illud uocari Santonicum, quare in receptis ſuis (ut uulgo loquuntur) Semen ſanctum nominant, quod Arabibus Sceha, aut Scheha dicitur. *Auicenna lib. 2. cap. 668.* In Græcis exemplaribus quibuſdam σαρδόνιον ſcribitur, quod quam abſurdũ *Serap. cap. 319.* ſit, & uitioſum nemo non uidet, cuius rei Manardus Ferrarienſis libro. iiij epiſt. j. meminit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Seriphium Germanicum, calidæ & ſiccæ eſt temperaturæ, internis corporis partibus, & ad Chirurgicam accommodatiſſimum. Singulari enim experimento obſeruatum eſt, ſemen eius quemadmodum Plantaginis, alui fluxiones quaſuis cohibere. Multi etiam crediderunt oſſium confractiones (modo illa rite redintegrentur, ac in locum ſuum reponantur) in pecoribus ſanari quamprimum herba & ſemen Seriphij Germanici affectæ parti adalligentur. Quæ quidem indicare non piguit, ut in uſum tandem reciperetur, herba utiliſſima.

INTRINSECVS.

Semen Seriphij Germanici, in cibo & potu uſurpatum, dyſenteriæ, alijsq́ alui fluxionibus ſiſtendis conducit, id quod experientia teſtatum fecit.

Herba uino decocta & pota, lumbricos expellit, ſicut & alia lumbricorum ſemina.

Dioſcorides ſcribit eam cum melle & Oryza decoctam, ac ſumptam, cõtra lumbricos facere.

Ego certe aquam diſtillatam gratiorem et utiliorem ipſa herba exiſtimo, propterea quod illa admodum iucundi ſit odoris.

At nobile Lumbricorum ſemen Santonicum inquam aduerſus lumbricos, apud Germanos frequentius uſurpatur, nam niſi ab agyrtis illis quos diximus adulteretur, non tantum aduerſus lumbricos ex melle ſumptum, unice facit ut dixi, ſed etiam contra quoduis uenenum expellendum ſingulari experimento uſurpatur.

Quidam paſtillos ex eo conficiunt, ut tenerioribus, & pueris uſu facilius ſit & gratius.

Porro qui ſemine hoc recte uti uelit, is puero infra ſeptem annos nato, ueſperi dimidiæ drachmæ pondere, mane quoque pari pondere, ex melle illud exhibeat, & non ex lacte, ut uulgo ſolent. Qui adultiores ſunt, ijs ſingulis uicibus drachma detur,

EXTRINSECVS.

Herba Seriphij Germanici fœtida uermes è uulneribus ſordidis & malignis pecorum & hominum expellit, adalligata, aut ſi ſuccus expreſſus illis inſtilletur.

Herba tuſa & impoſita oſſium confractionibus medetur, uti Symphyton.

De Abrotono. Cap. CXII.

Theophr. lib. 6. cap. 7.

Plinius quoq; duorum generũ meminit lib. 21. cap. 10. & 21.

QVANQVAM THEOPHRASTVS ET ALII NONNVLli autores Abrotonum hyemis frigora ferre non poſſe ſcribant, ea nimirum ratione adducti, quod folia eius appetente hyeme nigreſcant & decidant, tamen apud nos Germanos, ſiquidem diligenti cura in hortis plantata colatur, caules, uirgæ & radices illius nequaquam frigoribus læduntur, ſed incolumes manent, ac aduentante uerno tempore repullulaſcunt, uti arbores.

1. Abrotonum minus.

Abrotonum duorum traditur generum, maius ſcilicet & minus, utrunq; ſuauiſſimi odoris, & amarum guſtu. Frutices ſunt ambo tota ſua ſubſtantia lignoſi, & ut de minori priuatim loquamur, folijs hoc magis cineraceis & incanis quam maius ueſtitur, adeoq; Seriphio Germanico plane ſimilibus.

2. Abrotonum maius.

At magnum Abrotonum uirgas emittit prælongas, tenues, & flexibiles, uiridantibus & ſatis magnis folijs, uulgari Chamomillæ quam proximis, ornatas. Frutex hic nonnunquam uiri proceritatem attingit, odoris grauioris ſimulq; gratioris quam minus. Atq; his notis abinuicem differunt, cætera prorſus conſimilia, bina iſthæc Abrotoni genera. Qui plantando illa propagare uelit, is ſurculos appetẽte vere, aut in Autumno, decerptos terræ inſerat, non aliter atq; in Lauendula ac Roſmarino factitare ſolemus.

Abrotonum ſub Auguſti menſis initia floret, uirgis ab imo uſq; ad ſummum copioſo flore refertis, comantibus in ſummo fulgore auri corymbis congeſtim dependentibus, non ſecus ac in Abſinthio, ijs decidentibus par quidem erat, ut inde pro more aliarum plãtarum ſeſe propagaret, uerum licet ſæpius id à me in terram proiectum fuerit, nunquam tamen ad frugem peruenire uidi.

3. Abrotonum campeſtre.

In agro Vormatienſi nõ procul à pago, quem uocant Haſeloch, Abrotonum quoddam in collibus Autumno florens inueni, cuius tam herba, quam odor cum Abrotono minori conueniunt. Flos illi copioſus Abſinthio ſimilis per omnia, quo nomine primum quidem Abſinthium mihi uidebatur.

Abrotonum.

Stabwurtz.

debatur. Sed cum herbam accuratius contemplatus fuiſſem, tandem Abrotonum eſſe cognoui, præſertim cum odore illius eſſet præditum, et guſtu amarũ.

Poteſt autem fieri ut ea planta ſit Abrotonum Theophraſti. *Theophraſtus lib. 6. cap. 7*

Syluéſtre denique Abrotoni genus per terram ſpargitur, nec in altum ſeſe erigit, ſed uirgæ eius tenuiſſimæ humi procumbunt ſicut Centumnodia, Germanis Weggraß/pauciſſimis, ſed minutim conciſis foliolis ueſtitæ. Floſculi eius ſeu corymbi potius incani ſunt ueluti Artemiſię, ſatis boni odoris. Naſcitur hoc Abrotonum è regione montiũ in uijs ſabuloſis, collibus & apricis locis, ubi nulla ſunt ſenticeta. Hyemis frigoribus non facile cædit, quapropter in aſſioſarum cenſu haberi non poteſt. *2. Abrotonum ſylueſtre.*

Nec deſunt qui hanc ſtirpem, ſylueſtrem Artemiſiam eſſe opinentur, quod mihi ueriſimile non uidetur, nam & odore & ſapore propius ad Abrotonum, quam Artemiſiam accedit.

Conſtantinus in libello de gradibus alterius cuiuſdam meminit Abrotoni, quod in Armenia naſcatur, nomine Syche, temperamento calido, nam urinam illud ciere, matricem aperire, & ſuffitu eius incenſi fœtus mortuos euocari. An uero hoc

ſit idem Abrotonum quod in agro Vormatienſi inueni, aliorum eſto iudicium.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcorides ſcribit Abſinthium quod in Ponto & Cappadocia monte Tauro naſcatur, bonitate antecedere omne aliud. Hoc nobis in Germania quoque (Deo ſit laus) prouenit. De Abrotono uero (quod Germani Stabwurtz / & Gertwurtz appellant) idem autor commeminit Ponticum illud Abſinthium nominari, ita ut duo Pontici Abſinthij genera apud nos extent, quæ ſane ijſdem facultatibus prædita eſſe, facile credendum eſt, cum & Galenus in libello de ſuccidaneis pro Abſinthio, Abrotonum accipere iubeat, quare Romani olim Abrotonum, Ponticum Abſinthium uocarunt.

Dioſco. lib. 3. cap. 26. Maius Abrotonum idem Dioſcorides ueteribus Siculum creditum eſſe prodidit. Vtriuſque uero Abrotoni nomina communia hæc ſunt ἀβρότονον, ἀβρότονον, ἀψίνθιον ſimpliciter, ἡράκλειον, (ab Hieraclia nimirum Ponti urbe, ſicut & Origanū ab illa nomen inuenit, nam in finibus illius multæ ſponte ſua proueniunt herbæ) Cholopeon, Thelypththorion, Abſinthiomenon, Procampylon, Cynanchites, Ancon glycys, id eſt, Ancon dulcis, Neura phœnicos. Arabes Abrotonum Catſmu, & Halſcia uocant, uide Serapionem cap. ccclj. & Auerrhois ſimplicia. folio ccclv. Hieronymus Braunſchuueig Abrotonum Germanice Schoßwurtz / & Garthagē / quod ſurculos & ſagittas extrahendi ui polleat. Alij Kuttelkraut / & Genſer kraut / Germanica lingua, Arabica uero Heſum, Beremiſch, Berengeſif, & & apud alios Sauſchaurarim uocari tradunt. Tametſi autem hęc Arabica nomina (ut Simon Ianuenſis putat) non ad Abrotonum pertineant, tamen Belēgeſif, ſiue Berengeſif, Artemiſia, Sanguoſaro, Abrotonū certe eſt.

Sylueſtre Abrotonum Germani Beſemkraut / hoc eſt, Scopariam herbam, à multitudine uirgularum, quæ uerrendis & purgandis pauimentis idoneæ ſunt, uocarunt. Nec inepte Ancon & Procampylon appellari poterat, ſiquidem uirgæ eius non eriguntur in altum, ſed humi ſparſæ iacent, ſicut & ſatiui Abrotoni uirgæ uerſus terram capita ſua inclinant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtriuſcꝫ Abrotoni, ſylueſtris inquam & ſatiui temperatura calida & ſicca eſt, quemadmodum Abſinthij. Quare unam pro altera uſurpare poſſumus, uti Galenus in libello de Succidaneis teſtatur.

INTRINSECVS.

Summæ propagines Abrotoni cum floſculis ſuis uino uel aqua deco-

ctæ,

ctæ,adiecto melle aut Zaccharo,perq; decies aut quater potæ,non niſi re cta ceruice ſpirantibus,& Aſtmaticis apprime conducunt,nam uitia pecto ris expurgant, Cardiacæ medentur & tuſſi,lentoſq; humores pulmonis,re num,matricis & ueſicæ incidunt,ſtillicidio urinæ ſuccurrunt,& quoſuis in ternos dolores ſedant.

Aqua diſtillata non eſt inferiorum uirium.

Reliqua Abrotoni iuuamenta, require in Abſinthij hiſtoria.

EXTRINSECVS.

Suffitu Abrotoni uenenata pelluntur ac fugantur animalia, quare non immerito ſagminibus ſuis mulierculæ adijciunt Abrotonum.

Aqua diſtillata ſcorpionum & araneorum ictibus auxiliatur,loca mulie bria mundificat & ſanat, ſi illa colluantur,uel linteolis in ea madefactis cu rentur.

Herba ipſa in cineres redacta,admixto melle,ita ut unguentum inde fi at,capillos tardius enaſcentes elicit,illitu per aliquot dies.

De Artemiſia. *Cap.* *CXIII.*

QVEMADMODVM PLERAEQVE STIRPES VIRI bus & iuuamentis alias ſuperant, ita magnitudine & exiguita te plurimum à ſe inuicem diſtant herbæ,quod uel ex conciſis Foe niculi,Aniſi,Anethi,Coriandri,Dauci,Paſtinacæ hortenſis, Leuiſtici, fo lijs ſatis demonſtratur. Proinde ſicut Millefolij folia maiora ſunt folijs Abrotoni minoris,& rurſus Abrotoni maioris herba latior Chamomil læ uulgaris, ſeu Cotulæ fœtidæ, & his quidem latiora folia Rutæ, quæ & ipſa magnitudine cedunt Abſinthij folijs,denique ueluti Matricaria antece dit quantitate foliorum Abſinthium, ita certe Matricariæ folia Artemiſiæ cedunt. Sed hæc ita ſe habere nemo qui ſtirpes iſtas cognouerit, inficiabi tur,quare ad deſcriptionem Artemiſiæ relictis his nos conferemus. Ea folia habet prope radicem maxima, multis inciſuris diuiſa,ut manus figuram præ ſe ferant, quæ quo altiorem in caule locum occupant, eo minutiora ſunt,& quandoq; ternis tantum digitulis diſcreta, omnia autem quæ terrã ſpectant candicantia,ſuperne uero ex nigro uireſcunt. E radice lignoſa & capillata quandoq; quini aut ſeni exiliunt caules oblongi Cannabinis ſimi les,ſurculoſi,multiſq; corymbis referti,qui cum ſub Auguſtũ menſem hiſce recœperint, in cereum colorem deſinunt,iucundoq; odore & grato ſapore

Artemiſia.

Beifůß.

1 Rotbucken
2 Weißbucke

pollent,ad multa utiliſſimi, præſertim ad infarciendos anſeres, quos aſſatos & iucundo quaſi condimento palato arridere uolumus. Apud nos Germanos nulla fere Artemiſię omnis differentia conſtituitur, niſi quod alia purpureo, alia uero uiridi ac ſubpallente caule,utraq; uero altiſſima, ac medulla plena,ueluti Sambucus,quod ad reliqua attinet forma,odore, et ſapore alteri cõſimilis ſit.

NOMENCLATVRAE

Artemiſia Germanis Beyfůß/Bucken/ S. Johans kraut/& S. Johans gürtel/non ſecus atq; multæ aliæ plantæ ſuperſtitione hominum contaminari cœpit. Sunt enim qui illam certis horis & diebus ſicut Verbenam effodere,ac ſub ea carbones (ſeu quod ferè dixeram)ſtultorum lapides aduerſus febres,inquirere ſoleant. Alĳ eo ſtultitiæ progrediuntur,ut Artemiſia ſe cingant,ac ex ea ſerta conficiant,quæ poſtea in ignem diuo Ioanni ſacrũ, una cum omni infortunio, (ut ſibi perſuadent) conĳciunt. His cerimonĳs, hac ſuperſtione non inſimi homines Lutetiæ Pariſiorum quotannis uti conſueuerunt. Nec deſunt qui Plinio uidelicet doctore, Artemiſiam cum Saluia ſecum deferant, cre

dentes

dentes ſe nequaquam ex itinere defatigandos. Sed quis omnes illas ſuperſtitiones enumeraret, quibus Seductor ille Spiritus optimas Dei creaturas conſpurcauit?

Artemiſiam unicaulem Dioſcorides Monoclonon, eam uero quæ plures habet caules Polyclonon appellat, quibus nomenclaturis, & Abſinthium & Abrotonum & Origanum, necnon aliæ plures herbæ diſtingui poſſent. *Plinius lib. 26. cap. 15. Dioſco. lib. 3. cap. 118.*

Reliqua apud eundem autorem Artemiſię nomina hæc ſunt quæ ſequuntur, Toxiteſia, Epheſia, Anactarios, Sozuſa, Leia, Licophryx, magis ſanguis hominis χρυσαίθεμον, Serpillum, Herba regia, Rapium, Tertana, Gallis pona, Dacis, Zuoſte, Romanis Valentina. *ἀρτεμισία. 1 Μονόκλωνος. 2. Πολύκλωνος. βασιλικὸν λάχανον*

Artemiſię, nomen primum ab Artemide, hoc eſt, Diana impoſitum quidam credidere, aliīs reclamantibus ac affirmātibus hanc nomenclationem ab Artemiſia Halicarnaſſi regina ortam eſſe, cum prius Parthenis hoc eſt, Virginalis Meidkraut Germanis, uocaretur. Sed parum refert unde nomē traxerit Artemiſia, modo illa nobis cognita ſit. Sunt qui illam Matricariam hoc eſt, Germanis Müterkraut/ appellatam uelint, aſtruentes apud Hiſpanos Altiliam ſeu Altimiliam nuncupari. De Altilia neoterici medici uarias habent opiniones, aliīs Rob, ſeu Sapam eam interpretantibus, aliīs Abrotonum ſyluestre eſſe dictitantibus. Verum Arabs Auicenna v. Cano. in Theriaca Eſdræ, litem dirimit, dum ſcribit ſuccum Altiliæ eſſe Albelengeſiſ, & Abrotonum ſyluestre uocari. Atq; hæc eſt quorundam mater herbarum ſeu Artemiſia. *Artemiſiæ appellatio unde. Altilia. Mater herbarū.*

Neoterici tres ponunt Artemiſias, Monoclonon ſcilicet, quam Matrem herbarum nominant, deinde Tageten, Tanacetum, Tanaſiam, ſiue Athanaſiam, tot namq; nominibus Tanacetum Germanis Groß geel Reinfarn inſignitur, ſecundo loco collocant, tertio quæ dicitur ἀρτεμισία λεπτόφυλλος, cuius folia Sampſuchi, uel Maioranæ odorem reddunt. Huic ſententiæ ſubſcribit Apuleius quoq;. Atqui ſi Dioſcoridis & Galeni ſcripta diligentius inſpiciamus, duæ ſolummodo reperientur Artemiſiæ, nam de Artemiſia tenuifolia caput apud Dioſcoridem ſuperfluum eſt, id quod ex uerbis ipſius autoris colligere licet, cum ait Artemiſiam duorum eſſe generum, maiorē ſcilicet & minorem, quas cum expediīſſet formamq; & facultates earundem deſcripſiſſet, ſuperuenit alius quidam ſciolus, ſecundumq; de Artemiſia tenuifolia caput adiecit, quod nos propter rei ueritatem indicare uoluimus, adiīcientes hoc poſtremo Monoclonon Artemiſiam non eſſe uulgarem noſtram, ſed fieri quidem poſſe ut ſit Leptophyllos, poſteaquam folia & ſemē illius Sampſuci odorem ſatis repræſentent. Hebræi Artemiſiam הלגלוגות Chalgalugoth uocant, teſte Aruch Monſteri. *Tres Artemiſiæ Neotericorum. 1. 2. 3. λεπτόφυλλος. Dioſcor. lib. 3. cap. 119. Apuleius ca. 10. 11. 12.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Artemiſia tam rubea quam candida(ſic enim apud nos Germanos diſtin guitur)utiliſſima eſt mulieribus,quare ſummo honore ab illis conſeruan da erit,nam calefaciendi & diſcutiendi uim obtinet.

INTRINSECVS.

Artemiſia rubea uino decocta, adiecta Mace multa aut exigua prout uolueris,in potu per diem bis uel ter ſumpta, locos muliebres excalfacit, menſes ſuppreſſos ciet,& educit, necnon ſecundinas, ac quæcunque id ge nus in internis hærent uitia. Aqua diſtillata paribus facultatibus eſt præ dita.

Decocto Artemiſiæ,ſi id cum Saccharo uel melle temperetur, tuſſis mi tigatur,lenti humores circum præcordia extenuantur,calculi comminuun tur,pulmo mundatur,necnon renes & ueſica,idq́ tam in mulieribus quam uiris,ſi decoctum iſtud per diem bis uel ter bibatur,ita tamē ut à potu ſum pto poſtea ieiunes.

Floſculi Artemiſiæ ſiccati omnium præſtantiſſimi ſunt,nec tantum medi cinæ,ſed & culinæ maxime idonei.

Sunt qui in Autumno uinum ex Artemiſia conficiant,nam muſtum in iecta Artemiſia deferueſcere ſinunt, illudq́ uinum poſtea ad dictas mulie rum affectiones uſurpant.

Et ut paucis abſoluam , Artemiſia uiribus ad Pulegium fere accedit, & quantum iudico,in omni cibo gratior.

EXTRINSECVS.

Quemadmodum Artemiſia omnes internas & ſuperfluas mulierum hu miditates incidit & expellit,ita aduerſus eadem in deſeſſibus & peſſis mulie bribus,quæ foris adhibentur,facit.

Artemiſiæ flores cum Chamomilla & Eupatorio in uino decocti ad ner uorum & articulorum perfrictiones & dolores faciunt, ſi decocto illorum foueantur,& cum illo confricentur partes affectæ.

Præterea ſi quis ex longo itinere plus æquo defatigatus fuerit,is aqua in qua Artemiſia decocta fuerit pedes abluat,releuationem ſentiet.

Herba Artemiſiæ uino rubro decocta utuntur aduerſus exitum ani, qui ut in in locum ſuum reponatur, uino decocto calidiſſimo inſidendum erit, ita tamen ut prius cum Myrrha,& colophonia ſuffumigetur anus.

De-

De Geranijs. Cap. CXIIII.

Geranium.
Storcken ſchnabel.

GERANIORVM TRIA ſunt genera, quorum minimum ſabuloſo & macri ſolo, ſecus itinera, et quandoque in agris prouenit, radice candida, terete, dulci, ueluti Rapunculorum, digitũ longa. Herba huic exigua, ſed multipliciter conciſa, humi ſparſa, & minutioribus crenis diſſecta quam Pimpinella. Aprili menſe uiolas fert Berſilici colore præditas, multas, nec maiores floſculis Anagallidis, quæ tandem in capitula roſtellis gruinis in quibus ſemen continetur emicantia abeunt. 1. Geranion minus

Alterum huic quod ad radicem attinet ſimile eſt, niſi quod radix ſaporem magis aſtringentem & aſperũ præ ſe ferat. Folia illius rotunda, uti Maluæ uulgaris minimæ, per ambitum inciſa, & qua terram ſpectant cinerea, multisq́ue uenis aut neruis diſtincta. Caulem habet teretemq́, dodrantalẽ, geniculatum, nec culmo craſſiorem, geniculi purpurei ſunt & leuiter lanuginoſi. Florent per æſtatem, floſculo ex purpura cœſio, mi- 2. Geranium alterum

nori

Sanguinaria radix.

Blůtwurtz.

3. Blůtwurtz.

4. *Species Sanguinariæ radicis.*

nori quam habeat primū genus, qui & ipſi roſtrantur tandem. Semen eius canum eſt, uti Githaginis Germanis Raden / de qua ſupra cap. xl. Naſcitur hæc herba inter cætera uitia, in cœmiterijs & hortis. Herba eſt æſtiua ſeu alſioſa, frigorisq́ impatientiſſima.

Tertium Geraniū, iam deſcripto geniculis, caule & roſtris conſimile eſt. Folia eius rotunda, ut Maluæ, ſed profundioribus & frequentioribus inciſuris diſſecta, ut manus ſimilitudinem quodammodo exprimant. Flores gignit purpureos, mediocriter magnos, roſæ formam referentes. Radicem habet teretem, lōgam, intus, & extra rufam. Naſcitur in altiſſimis ſyluis, qualis eſt quæ Hercinia ſiue Martiana Germanis der Schwartzwalde dicitur. E radice quotannis noua prorumpunt germina.

Poſtremo alia Geranij ſpecies, circum oppidum Cruzenacum gignitur, proximo caule, flore, ſemine, & folijs ſimilis, niſi quod folia habet maiora ad Ranunculum accedentia. Flos illius ex purpura cæſius emicat, ex quo capitella gruini capitis formam referentia & roſtrata roſtellis breuiuſculis, proueniunt, in quorum ſingulis quina oblonga ac dulcia ſemina reperiuntur, quæ

tandem

eandem exiliunt è ſuis ſiliquis. Nonnulli hanc ſtirpem in hortis ſuis plantant.

NOMENCLATVRAE:

Cōmune omniū iſtarum ſtirpium nomen eſt γεράνιον. Latinis Geranium, Germanis Storcken ſchnabel/ hoc eſt, Roſtrum ciconiæ. Primum autē apud Dioſcoridem ſequentes obtinuit appellationes, Pelonitis, Trica, γερανογέρων, Herba gruina (Germanis Krannichſchnabel) Echimaſtrum, uel Ouchinaſtrum, Ieſxe. *Dioſco. lib. 3. cap. 122.*

Reliqua quę Maluæ folijs ueſtiuntur, his nominibus inſignitæ ſunt, ὀξύφυλλον, μίστρυξ, Myrris, quæ uox propter folia pimo generi potius attribuenda erat, Cardamomos, Origanos, Sed & hæc duo nomina alio pertinent. Magi (ut inquit Dioſcorides) Hierobricas, Aphricani, Iec, Romani Pulmoniam (Germanice Lungenkraut) & Cicutariam, hoc eſt, Schirlingkraut/ quæ appellatio priori magis conuenit, ob foliorum inciſuras.

At duo poſtrema Gerania quin in Dioſcoride peculiaria habeant nomina non eſt dubium, quæ ſi reperientur, non grauabor indicare. Germani tertium Blůtwurtz/ hoc eſt, Sanguinariam herbam nominant, rationem ſtatim audies.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vulgaria Gerania non magni ſunt in medicina uſus, neque multis ad quid faciant Dioſcorides ſcribit, interim tamen diſſecta illa ac inciſa utendum ſuadet, ad interna.

INTRINSECVS:

Geranium quod folia habet inciſuris diuiſa, drachmæ pondere in uino potum, muliebrium locorum inflationes ſoluit.

Poſtrema à nobis poſita herba, quæ cœſio emicat flore, tota ſua ſubſtantia in uino decocta, & pota, ſingulari experimento aduerſus calculum facere dicitur, quod ego à calculoſis audiui.

EXTRINSECVS.

De alio Geranio quod Germani Gottesgnad dicunt, deq; uſu illius ſupra cap. xxxiij. diximus. Reliqua Gerania quæ Maluæ folia habent, uſu abdicata ſunt in medicina. *Dei gratia.*

At tertium quod Blůtwurtz Germanis uocatur, ad ſanguinem undecunque manantem compeſcendum inprimis conducit, quare non immerito Sanguinaria radix appellata eſt.

De

De Cannabe. Cap. CXV.

Cannabis ſatiua.
Zamer Hanff.

1. *Cãnabis fœmella*

2. *Cannabis maioris deſcriptio.*

CANNABIS NOSTRA Germanica duorum naſcitur generum, ex uno & eodem ſemine, quorum primum optimum ac præſtantiſſimum eſt, id nimirum quod primum etiam matureſcit, & floſculos fert exiguos ex luteo albicantes, qui non aliter atque puluis in auras auolant, nullo neque fructu neque ſemine poſt ſe relicto. Caulis illi rectus & inanis, magisq́ tenuis, & ad pannos conficiendos aptior, maiori Cannabe, quæ ſemine prægnat. Illius enim caules ſurculoſi ſunt, maxime quod ad ſuperiores eorum partes attinet, ut mediocrem arbuſculam referat, ramulorum cacuminibus ſemine tereti, rotundis uaſculis concluſo, ac per omnia uulgari Lathyri ſimilimo, undique referti. Folia utriq; fere eadem nigricantia, & aſpera, diſſecta, ſed inæqualibus diuiſuris, nam alia multitudine diuiſionum alijs cedunt, ita ut ſingula explicatæ manui quam proxima appareant, eaq́; alia ſeptenis, alia denis aut duodenis digitis per ambitum

ambitum inſtar falcis ſerratis, conſpicua ſint. Porro binæ hæ Cannabes uno ut diximus ex ſemine procreantur, ſed qua ratione hoc intra terram per ficiatur, ut altera ex illis fructifera, altera uero ſterilis ſit, nemo eſt qui ſcire poſſit, ideoq; cum alia multa tum etiam hoc ipſum naturæ eſſe miraculum neceſſe eſt ut dicamus. Cannabis utraq; quotannis uti & aliæ æſtiuæ plantæ, è rotundo & dulci ſemine plantari conſueuit. *Miraculum naturæ.*

Cannabis ſylueſtris apud nos in cenſu uitiorum habetur, neq; cum deſcriptione Dioſcoridis conuenit. Nam noſtra hæc ſylueſtris Cannabis hirſutum, lanuginoſum & nodoſum profert caulem, folio aſpero ueſtitum, vrticæ folijs ſimilimo. Surculi qui è caulibus exeunt in uertice florent, alij purpureo, alij prorſus candido flore, forma ipſa vrticæ Germanis Bynſaug appellatæ ſimilimo, ſemine per omnia ſatiuæ reſpondenti. Naſcuntur autem Cannabes ſylueſtres in antiquis ſepulchris & ad uetuſtos muros, ſecus macerias & ſepes, aſperisq; & incultis locis, odore grauiore & fœtidiore quam ſatiuæ, pereuntq; quotannis appetente Autumno. 3. 4. *Cannabis ſylueſtris duplex.*

NOMENCLATVRAE.

Cannabis ſatiua, tenuis illa et ſemine deſtituta, dubio procul fœmella eſt, nam & mulierculæ noſtræ Femel appellant, alludentes ad fœmellæ uocem. *Femel.*

Altera quæ ſemen fert Germanis Hanff dicitur, quanquam fœmella ſeu Cannabis ſatiua, ab altera, maſcula ſcilicet, originem ſuam traxerit. Dioſcorides hanc ſequentibus appellat nominibus, κάνναβις, καννάβιον, ἀστέριον, & à texendis ex ea funibus, σχοινόστροφον. (Hebræi ſeu Thalmudiſtæ potius uocem Græcam imitati קנבוס Kannaſos uocant teſtis eſt Elias in nomenclaturis ſuis) Sylueſtrem uero idem autor, Hidraſtinam & Terminalem, cognominat. Atq; illam nos non habemus, niſi per illam ſubintellexerit unam ſatiuæ ſpeciem Dioſcorides, aut certe quod puto, caput illud redundat. Nam ſylueſtrem Cannabem primo contra conſuetudinem ſuam ponit loco, deinde ſatiuam. Plinius tamen tria Cannabis ſatiuæ genera deſcribit, quarum primam & optimam, Meſam, alteram Mileſiam, tertiam Roſeam nuncupat, quæ ſane de ſatiua duntaxat Cannabe eum ſcribere, uel hinc liquet quod ſylueſtris nuſquam mentionem faciat. In libro quidem xx. cap. xxiij. rem pauciſſimis attingit uerbis, cum ait, Cannabis in ſyluis primum nata eſt, nigriore folio et aſperiore, Hæc ille. Sed de noſtra uulgari intelligi ea uerba commode poſſunt. *Doſco. lib. 3. cap. 157.* *De Cannabe lege Apul. cap. 155.* *Plinius lib. 19. cap. 9.*

Porro Althææ ſimiles caules, & ſemina proferre ſylueſtrem Cannabem, autor eſt Dioſcorides lib. iij. cap. clvi. quo in loco deficere aliquid exiſtimo, neq; enim caules illius, neq; ſemen, neq; radix quicquam affinitatis cum Althæa habent. Tametſi ex Plinio locus emendari & reſtitui poſſit, ut dicamus,

camus, Cannabem recentem adhuc eo Altheæ ſimilem, quod tuſa & aquæ infuſa eam coagulat, non aliter atq; radix Altheæ facere conſueuit.

Plinius lib. 20. cap. 23.

Medici differentiam conſtituunt inter Scehedenegi quod eſt ſemen Cannabis, & inter Scedenegi, qui eſt Ematites lapis qui ſanguinem ſiſtit, et inter Scebetteregi qui eſt fumus terræ. Vide Auicennã lib. 2 cap. 665. et 174.

Serapio cap. ccvij. Cannabem, Canabs, & Scehedenegi appellat. Quo pacto autem Cannabis plantari debeat, indicauit Plinius locis citatis, & Palladius titulo v. ſub Februario.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Cannabis genera frigidam habent temperaturam, ideoq; magis externis quam internis corporis partibus adhibētur, ſed & ſemen iampridem leguminibus accenſeri cœpit.

INTRINSECVS.

In Francia Orientali, alijsq; nonnullis regionibus ſemen Cannabis quotidie inter cæteros cibos decoquitur, non aliter quam Ordeum. Sed in ueritate qui continuo huiuſmodi ſemine in cibo uſus fuerit, is non parum læ detur, namq; ſemen Cannabis ſtomachum frigidum & debilem reddit, & genituram extinguit.

Idem ſemen lacte decoctum, & calidum potum, aridam calidamq; tuſſim emendat & expellit.

EXTRINSECVS.

Reſtiones & qui nendo quæſtum faciunt, Cannabis uſum omnium optime norunt, quem deſcribere longum eſſet, & proprium requireret librum.

Herba Cannabis recens, necnon & aqua diſtillata, quibuſuis inflammationibus capitis aliorumq; membrorum illita & impoſita, inprimis autem podagræ calidæ impoſita prodeſt.

Succus herbæ auribus inſtillatus, uermiculos, & quodcunq; animal intrauerit, ejicit & enecat.

Syluestris Cannabis herba tuſa, ac Eryſipelatis, & ſacris ignibus impoſita, morbos eos incidit, diſcutit, doloremq; & inflammationem tollit.

De Germanico Lino. Cap. CXVI.

QVOD SAEPE DIXIMVS, RVRSVS HOC LOCO DIcendum eſt. Nam quemadmodum quę ad cibum & medicinam pertinēt, affatim Germaniæ noſtræ donauit Deus optimus Maximus, ita quibus rebus ueſtitus parari poſſet eadem fundit tellus. Quid enim

Linum Germanicum.

Teütſcher Flachs.

enim deeſt illi, ſi reſpicias neceſſitatem et ornamentũ, quæ duo in ueſtitu requiruntur: Siquidem non ſolũ Cannabim & Linum noſtrum ut alij populi, habemus, ſed & lanam nobis ſuppeditant oues, & ſericũ uellus uermiculi, qui Græcis σῆρες dicuntur, perficiunt, ſicut & apud Ægyptios fit. Quæ nos ergo miſeros homunciones inſana exagitat ſuperbia, ut his nequaquam contenti, purpuram Damaſcenam, Holoſericũ, et id genus precioſiſſimas ueſtes è lõginquis regionibus magnis impenſis petamus? Sed is eſt faſtus hominum, ex auaritia originem ducens, ut qui illo tenentur, donis Dei ſibi collatis non contenti eſſe uelint. Id quod paſſim hodie apud nos Germanos (proh dolor) deprehenditur, qui eo ingratitudinis & luxus peruenimus, ut maiorum noſtrorum ſobrietatis ac mediocritatis penitus obliti, nõ niſi peregrinas ac ſumptuoſiſſimas ueſtes, ut interim de formę horrẽda uarietate taceã, amemus. De cibis, medicamentis & metallis, idem eſt iudiciũ. Nam hodie nihil niſi nouum, incognitum, longe petitum, exoticum, & quod plurimum conſtet, expetimus, ſpernentes ea quæ nobis diuina liberalitas contulit. Rogandus eſt ergo Deus, ut animos no-

ſtros, tanta peruerſitate & ingratitudine liberet, donecq; ut dona ipſius agnoſcamus, ijsq; cum gratiarum actione ad ſalutem noſtram utamur. Amen.

1. *Linum ſatiuum.* Sed ad Linum tandem accedamus, eſt illud herba tenui caule, folijs anguſtis, tenuibus, Lenti ſimilibus, floribus cœruleis, rotundis folliculis, in quibus ſemen fuluum continetur latum & læue. Plantatur Linum ex ſemine, idq; in Germania noſtra bis in anno, verno ſcilicet tempore, & interdum etiam appetente Autumno.

2. *Sylueſtre Linū.* Sylueſtre Linum ſatiuum plane refert forma, niſi quod caules habet & folliculos craſſiores, & maiores, & in ſummo ſurculis multis brachiatos. Et maxima inter hæc duo Lini genera in eo conſiſtit differentia, quod folliculi ſylueſtris Lini calore ſolis non aperiuntur, perinde ut alterius, nam quamprimum exiccati ſole fuerint, excutere ſemen ut aliarū frugū oportet. Apud Mediomatrices hoc ſylueſtri Lino aduentate æſtate integri agri conſeruntur, & inuenitur etiam quandoque inter ſegetes auenæ.

Alia Lini genera peregrina nimirum, hoc loco de Germanico tantum agentes, alijs deſcribenda relinquemus. Qui uero de ijs aliquid cognoſcere uelit, necnon de ratione parandi, deq; uſu & nocumentis Lini, cum nulla ſit inter omnes Lino & Cannabe, uſitatior planta, is Plinium legat & Ruellium.

Pli. lib. 19. ca. 1. Ruellius lib. 2. cap. 33.

David Kyberus ad Lectorem.

DE ratione apparandi Lini copioſe & eleganter, & de uſu etiam nonnihil autor noſter lingua Germanica in Herbario ſuo ſcripſit, quam deſcriptionē transferre in linguam Latinam noluimus, quin potius oculis eam ſubiecimus, cum quia gratiam & uenuſtatem ſermonis illius exprimere me non poſſe ſentiebam, tum etiam quod locis citatis, latine fere eadem leguntur, & omnibus nota ſunt, cum ubiq; terrarum in uſu ſit Linum.

Alſo iſt der Flachs ein gemartert kraut im Teütſchen landt / bede von reichen vnd armen/den armen zur notturfft/den reichen zum wolluſt/ ja den edlen Fürſtin vnd Gräffin kein ſchand darmit zů kurtzweilen. Die plag vnd marter des Flachs ſeind vnzalbar. Erſtlich mit ropffen vnnd reffen/dann ſchwerlich ertrenckt werden/darnach auff der Heiden gedört/ von newem gedroſchen vnd geſchlagen werden/ dann můß er ſich laſſen zerbrechen vnd ſchwingen/ von diſer marter můß er durch die ſtähele ſpieß der ygeln oder hecheln geſchleifft ſein / nach diſer plag verbint man jhn ein weil/thůt jn wider auff/zeücht jn von einander / henckt jn an den galgen des rockens/da würt er geküßt/geleckt/vnd durch die finger gezogen/ wider auffgewickelt/ſchnabs abgehaſpelt/darnach von newem mit ſieden

vnd

vnd braten gemartert / ins kalt bad vom warmen gefürt / widerumb gehenckt/gedört vnd mit kolben geplawt/vber den ſtockt geleg / mit vmbtreiben auff runde kugel gewunden/ abgeſpült/außgeſtreckt / als dann durch die engen ſtraſſen der Weber geſchirr gefürt/in ein verbündtnuß verknüpfft/mit flüchen vnd ſchelten durch einander geweben . Noch iſt er dem vngefel nit entrunnen/müß aller erſt von den ſchneidern vnnd negerin zerſchnitten vnd zerſtochen werden/kompt er dann nach der marter zů den ehren/eilens beklagen ſich die francke gůte döchter/ vnd allerley geſindt/die wöllē alle ſampt ſeiner nit entparen/da wirt er zů windeln/zů pflaſtern vñ zů letſch zů arßwüſchen gemacht. Vnd ſo jederman vermeint es ſei gar mit jm auß/kompt er doch nach aller vnehre widerumb herfür/doch nit on plagen der waſſer mülen/ in den ſelben würt er zerſchnitten / gedretten /geſtampfft/erdrenckt vnd erhenckt hoch vnd nider / begeren als dann ſeiner von newem. Er würt gehorſam dem Keiſer vnd dem Hirten zů land vnd auff dem waſſer/zů nutz vnd ſchaden/wie man jn brauchen will. Der todt vnd abſterben geſchicht jm vom fewer vnd meüſen / die freſſen jn gar/alſo müß der gůt Flachs vnd was ſeins geſchlechts iſt/vmbkommen.

NOMENCLATVRAE.

Quemadmodum lingua Latina & Græca tela linea, & ipſa Lini herba communi nomine λίνον,& Linum dicitur, ita apud nos Germanos Linum ſiue in agro ſiue domi ad texturam & telam apparatum, commune nomen retinet Flachs. Tametſi non deſunt qui Linum nondum euulſum, Linum agreſte & Linocalamum,contra uero telam ex Lino textam,Linum domeſticum ſeu urbanum,uocitent.In Dioſcoride Annon,& Pænis, Zeraphoes,cognominatur Linum. Arabes ſeminis tantum meminere,uocantes illud Bizerichitem,ſeu ut Serap. placet Bazarichichen. Hebræis פשתה Piſtah dicitur,Eſaiæ xlij. & xix. Chaldæis כיתנא Kiſna. Vide Targum Onkeli,Exod. ix. *Serap. cap. ii.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Linum magnæ eſt utilitatis,ſed & multis & uarijs modis incommodat, quæ omnia ordine deſcribere nulli hominum poſſibile eſſe exiſtimo,poſtea quam nouis ſubinde artibus Linum occaſionem præbet. Plinius quædam de ijs attigit,quem uide loco citato.Nos mulierculis ipſum Linum relinquemus,de ſemine nonnihil dicturi,quod communi medicorum conſenſu calidum & humidum eſſe traditur,quare utrinque corpori adhiberi commode poteſt.

INTRINSECVS.

Semen Lini tuſum, ac in puluerem redactum, adiecto modico mellis, & piperis, ita ut eclegma ex his fiat, & per diem quantitate nucis moſchatæ ſumptum, tuſſim mitigat, & venerem ſtimulat.

Qui internis inflammationibus infeſtantur, his ſemen Lini aqua decoctum, admixto melle, in potu exhiberi poteſt, & foris emplaſtri inſtar imponi, quæ medicina plurimum prodeſt, & quoſuis finit dolores.

EXTRINSECVS.

Ad emolliendum uuluæ & interaneorum propter lentam humiditatem obſtructiones, in colica etiam paſſione prodeſt, corpus oleo Lini inungere, aut ſemen decoctum calidum foris imponere, aut ex iure ſeminis decocti & oleo clyſtere inijcere, prout unicuiq; (intelligenti) uiſum fuerit.

Semen Lini, necnon oleum eius illitu & impoſitum ambuſtis conducit.

Semen Lini & oleum, emolliunt omnis generis duritias, parotidas, cutis in facie uitia emendat, ſemen in uino decoctum, ſi cum eo facies abluatur.

Vngues ſcabros emendat ſemen cum melle & pari Naſturtij modo decoctum & impoſitum.

Aliæ ſeminis Lini facultates, emolliendi & ſanandi, ex ſupra dictis colligi poſſunt, ut interim nihil dicam de oleo ſeminis Lini, quo pictores & alij opifices uti conſueuerunt.

De Linariæ uarijs generibus.
CAP. CXVII.

LINARIAE HERBAE MVLTA SVNT GENERA, QVAE ſingula ordine recenſebimus. Vulgatiſſima Linaria cubiti altitudinem æquat, naſcitur incultis agrorum limitibus, in muris, hortis ac ſecus ſepes. Et ubi ſemel radices egerit, non facile inde expelletur,

1. *Vulgaris Linaria.* nam tenuiſſimis hinc inde & candidis radiculis per terram ſpargitur, craſſa interim & primaria eius radice eaq; recta in terram profundius demiſſa, quam multæ circumdant fibræ, humi effuſæ, non aliter quam Lolij. Eſt autem hæc herba uulgari exiguæ Eſulæ adeo propinqua, ut diſcerni illæ uix poſſint, tametſi qui diligenter rerũ uiuas imagines conſiderauerit, differentiam facile deprehendet, nam Eſula lacteum ſtillat liquorem, contra Linaria ſucco eiuſmodi caret, hinc verſiculus ille,

Eſula lacteſcit, ſine lacte Linaria creſcit.

Præterea

Oſyris, Linaria.

alba

Schciſſkraut. Lini

Præterea Linaria flore emicat luteo, forma flores Conſolidæ regalis referens, quorum acumina ſeu cuſpides, umbilicum aut caninum caput repræſentant. Porro in medio horum florum plane lutea ac omni odore deſtituta exiliunt ſtamina, quę in rotundos abeunt folliculos lato ſemine impar Gentianæ refertos.

Alterum Linarię genus iam deſcripto per omnia ſimile eſt, niſi quod flores habet multo minores, ſubluteos. Hoc in agro Vormatienſi è regione oppidi Altzen/inuenitur. *2. Altera Linaria.*

Tertia Linaria uulgari conſimilis eſt, caule & herba, ſed elegantior & tenerior, cuius flores in uertice caulium coniunctim collocati ſunt, et multiplices, forma & colore ad Amaranthum luteum accedentes, ſed maiores & magis rubicantes. *3. Heliochryſos.*

Eſt & alia Linariæ ſpecies, cauliculo tenuiſſimo, folio anguſtiſſimo ueſtita, naſcitur in altiſſimis & aſperis campis, nonnunquam in ijs locis ubi Iuniperi proueniunt. In ſummis coliculorum partibus cœruleo et elegantiſſimo emicat floſculo, forma & colore Lino ſimili, odoris gratiſſimi ac ſuauiſſimi, floret Iulio menſe. *4. Linariæ quarta ſpecies.*

Linariæ tertium genus.

Das dritt Lynkraut.

5. Vera Linaria.

Vera autem & quæ paſſim occurrit Linaria, Lino adeo ſimilis exiſtit, ut ab illo uix ſeparari poſſit, unici coliculi planta, inter Linũ prorũpens, multis cauis & acuminatis folliculis prædita, in quibus copioſum & luteum ac exiguum continetur ſemen, uulgaris hortenſis Naſturtij ſemini affine, guſtu dulce, auiculisq́ paſcendis commodiſſimũ. De hoc ſtirpis genere, ſecundo commentariorum noſtrorum libro. cap. xxvij. plura docebimus, Deo fauente, nunc ad nomenclationes pergamus.

NOMENCLATVRAE.

Priores duæ Linariæ ſpecies, Germanis Lynkraut/ Harnkraut/ Flachs kraut (quod ſcilicet Lino aliquantulum reſpondeant forma ſua) Scheißkraut/ et Nabelkraut/ dicũtur. Quidam etiam Wild wolffsmilch uocant, hoc eſt, ſylueſtrem Eſulam. Latinis Pſeudolinum, Linaria, Vrinalis, Adulterina Eſula, quarum appellationum nonnullæ alijs quoque tribuuntur plantis, uidelicet Vrinalis, Germanice Harnkraut/ Saxifragiæ alias & Ononi, quibus de ſuo quoque loco dicetur, aſſignatur. Multi proinde ſunt qui priorem Linariam, quæ nonnullis Gäl ritter ſporen/ hoc eſt, Conſolida rega-

da regalis lutea (ſic enim interpretandi gratia liceat nobis dicere) appellatur, ad caput Dioſcoridis cxxxviij. lib. iiij. referri debere, & Oſyrin uocari contendant, quod per nos nequaquam impedietur. Verumenimuero ſi & mihi meo ſenſu abundare liceat, uidetur ſane ea planta rectius Cynocephalia dici poſſe, quæ in Ægypto (ut prodidit Apion Grammaticus) Oſyrites cognominatur, & aduerſus ueneficia a` Magis uſurpatur. Vide Plin. libro xxx. cap. ij. Duæ uero me mouent rationes, cur hanc Linariæ ſpeciem Cynocephaliam nuncupandam exiſtimem. Primum quidem quod flores eius caninum caput, quod oblongum eſt, repręſentent, deinde uero quia ſingulari medicamento oculorum epiphoris adhibetur, quod non ſolū Apuleius & Hieronymus Braunſchuueig teſtati ſunt, ſed & ego experientia ac obſeruatione longa didici. Apuleius Cynocephalium ſuum, Antirrhinon, Bucranion, Burrhinon, Ametiſton, Anarrhinon, Pithecion, Oſireos taphen, Canis cerebrum appellat, quæ nomina pro maiori parte ad eam quam ſequenti ſtatim capite deſcribemus herbam, pertinent. Sed credibile eſt apud ueteres non multis rem herbariam curæ fuiſſe, quin potius quemq; ſua aſcripſiſſe nomina, quæ ſibi arridebant, quod hodie quoq; fieri uidemus. Quot enim fere regiones, tot & herbarum, alię atque aliæ ſubinde reperiuntur appellationes. Si itaque Linaria noſtra, Oſyris eſt, certe nomen ab interfecto rege Oſyre traxit, qui laudis aucupandæ gratia ex Græcia in Ægyptum commigrans, Deus eſt habitus, & ſub imagine bouis adoratus. Quæ quidem ſi ſint uera, Anthirrinon rectius Oſyris diceretur, cum Linaria noſtra forma ſua caninum caput, & Anthirrinon uitulinum naſum repræſentet.

Interpr.

Apul. cap. 86.

Oſyris.

Tertia Linariæ ſpecies magnis illis corymbis, ſeu multiplicibus, & rotundis floribus, qui Amaranthum luteum imitantur, ornata, ſecundum deſcriptionem Dioſcoridis Heliochryſon ego appellarem, et ad illud ipſum Dioſcoridis caput referrem, nam folia habet acuta plane & aſtricta, non multo aliter quam in Abrotono uidere eſt. Prætetea non in ſyluis naſcitur, ſed in campis ſub dio uerſatur, arenoſis & humectis incultis & apricis agrorum limitibus. Sed quæcunque tandem habeat apud Dioſcoridem, ego ſane nullum apud Germanos illius nomen unquam cognoſcere potui, quapropter a` forma Lynkraut/hoc eſt, Linariam, a` floribus groß Rheinblůmen/id eſt, Amaranthum maiorem nuncupaui.

Quartam quæ in aridis campis, ubi Iuniperi luxuriant, prouenit, quęq; cæruleo emicat floſculo, ueluti Linum, a` forma Heiden Flachs/id eſt Linū campeſtre uocaui, cum aliud nomen non haberem.

Quinta Linariæ ſpecies, quæ ſemper inter Linum reperitur, Germanis Dott/id eſt Zizania, communi omniū uitiorum, quæ inter fruges enaſcuntur, nomine appellatur. Eſt uero illa nihil aliud quam Pſeudolinum. Ruri in agro Vormatienſi Dotterkraut/& in Alſatia Bimmel/& Bluel dicitur.

Porro de hac ultima Linariæ ſpecie, plura infra lib. ij. capite. xxvij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vulgaris Linaria alui turbatrix eſt, tēperamenti humidi & calidi. Extrinſecus maiorem habet uſum, in ijs quæ refrigerationem potius quam calefactionem requirunt. Aqua enim in linteolis impoſita id præſtat.

INTRINSECVS.

Aquæ diſtillatæ herbæ Linariæ uulgaris, quantum uitrum exiguum capit, admixta drachma corticis Ebuli in puluerem redacti, ſumpta potio, urinam potenter cit, quare hydropicis tantum id medicamenti exibendum erit.

Eadem aqua diſtillata ac pota, aluum laxat, morbum diſcutit regium, aduerſus quem herba ipſa uino decocta ac pota inprimis facit, ſicut & iecur obſtructionibus liberat.

EXTRINSECVS.

Linariæ aqua diſtillata, aut ſuccus eiuſdem oculis inditus, inflammationes eorum & ruborem tollit.

Linaria, aqua eius, & ſuccus quæuis ulcera mundant, cuiuſmodi ſunt, cancer, & fiſtulæ, linteolis impoſita, & ſi cum aqua loci affecti colluantur.

Succus idem maculas & uitia faciei emendat, quare ſuperbis mulierculis, quæ puram & immaculatam faciem affectant, conuenit.

De quinta Linariæ ſpecie, Germanis Dort appellatur, quæ eſca eſt auiculārum, ſecundo libro inter fruges, nonnulla annotabimus. Nunc de Heliochryſi uiribus ſpeciatim diſſeremus,

VIRES HELIOCHRYSI.

Linaria quam ego Heliochryſon nominaui, utrinque corporis affectionibus adhibetur.

INTRINSECVS.

Herba cum floribus uino decocta & pota, ueneficia amoris, & alia uenena expellit, conuulſis & ruptis prodeſt, necnon ad diſijciendos ſanguinis concreti grumos facit, menſes & ſecundinas euocat.

Flores ſiccati, in puluerem deinde redacti, ac pondere ij. drachmarum in uino poti, ieiuno ſtomacho, frigidum capitis cohibent fluxum, qui alias Catharrhus dicitur.

EXTRINSECVS.

Flores iſti in balneis ſudatorijs, & uaporationibus, calculi, lumborum, matricis, & coxendicum affectionibus medentur.

Flores reſiccati, arcis ueſtiarijs inſperſi, ueſtes ab iniuria tinearum aſſerunt.

De Antirrhino. Cap. CXVIII.

MVLIERCVLAE MEDIOMATRICES SVAS PECVliares herbas habent, quibus liniendis lectis ſuis, (quod illi Beſtreichen dicunt patria lingua, aut, Stercken) uti conſueuerunt, præſertim uero cum linimenta illa colore croceo tingere uolunt, inter quas & Antirrhinon connumeratur. Ad quam rem perficiendam Alſatæ crocum Sarracenicum, & qui agrum Vormatienſem incolunt, Chamomillas luteas, quas illi ob id Streichblůmen uocant, & alij nonnulli Tinctorium florem, quem alias Germani Ackerpfrimmen dicunt, uſurpare ſolent. Quam uero nunc præ manibus habemus plantam, ea incultis arcis, limitibus agrorum, & ſecus itinera naſcitur. Primo quidem anno nullum emittit ex ſe caulem, ſed folia eius, quæ habet oblonga, anguſta, nigricantia, & quaſi corrugata, humi procumbunt, e quibus altero demum anno, proceri, teretes & concaui exiliunt caules, nonnunquam bicubitales, multisq; ramulis & ſurculis brachiati. Caules ipſi inferne anguſtiſſimis & prælongis folijs circumcirca ueſtiuntur. Folia violarum candidarum uel luteorum folijs ſimilia ſunt, ſed longiora, uiridiora, & corrugata ac plicata. Floribus caules quamplurimis et luteis, ex ordine collocatis, undique ornantur, non aliter quam Verbaſcorum genera. Ex ijs floſculis, ſuboriuntur folliculi, inſtar crucis diſſecti, ac quadripartita dſtinctione hiantes, quorum ſinguli uitulinas imitantur nares. Atque in his ipſis (ut ita dicam) naribus ſemina nigra & perexigua latent, minora ſemine Portulacæ. Porro ſponte ſua hæc herba ſeritur, radicem habens mediocris magnitudinis, albam, rectamq; & Fœniculo ſimilem. Herba eius utuntur (ut diximus) ſicca, & recenti ad tingenda linimenta lectorum.

Hinc iſta & aliæ herbæ Streichkreutter / uel Sterckkreutter dicuntur.

NOMENCLATVRAE.

Linaria, uti ſuperiori capite meminimus, ab Oſyre rege, (qui a fratre ſuo Typhone interfectus, ab Iſide uxore Memphi Ægyptiaca vrbe honorifice ſepultus, ab Ægyptijs denique adoratus fuit, cum enim ad ſepulchrum eius Bos apparuiſſet, illi regem ſuum eſſe rati, phanum eo loco ædi-

Antirrhinon. cimbalaria

Oꝛant/oder ſterckkraut.

ficantes, ſimulachro bo- uis in illo conſtituto, di- uinos ei honores exhibue- runt) appellationem ſuam obtinuit, ſicut & pleræque inſignes plantæ, à regibus, & inuentoribus ſuis nomi- na ſortitæ ſunt. Verum ſi paulo diligentius rerum ui- uas imagines cōſideremus, nonne Oſyreos nomencla- tura huic noſtræ (quam Germani Oꝛant/& Medio- matrices Streichkraut/ aut Sterckraut uocitant) Tinctoriæ herbæ potius tribui poteſt, poſtquam ſe- minis eius foraminulenti fi- gura, & forma uitulinis na- ribus ſatis reſpondet? Rur- ſus ut dicamus de Linaria, annon illa ſi flores ſpectes rectius Cynocephalea dice- tur? Dioſcorides certe præ- ſentem plantam ἀντίῤῥινον, ἀνάῤῥινον, λυχνίδα ἀγρίαν, id eſt, Lychnidem ſylueſtrem ap- pellat. Galenus Bucranion. Gaza uero Antirrizon no- minat. Quantum autem ad deſcriptiones Antirrhini at- tinet, quæ paſſim apud au- tores extant, notandum eſt illas ualde diuerſas eſſe, ut uel hinc plura genera An- tirrhini eſſe, cum unuſquiſ- que peculiare aliquod deſcribat, aut ueterum ſcripta, non ſatis bene ſe ha- bere, conijcere liceat. Nam Theophraſtus lib. x. de plantarum hiſtoria cap. xxi. ſuum Antirrhinon, uel ut ipſe appellat Antirrhizon, ſimile eſſe Apari- næ teſta-

Lychnis ſylueſtris.

Τοῦτο δ' ὅμοιόν ἐστι τῷ ἀπαρίνῃ.

næ teſtatur. Dioſcorides Anagallidi folijs & caule, Marcellus deniq; Vergilius Hederę confert. Iam quid magis a ſe inuicem diſtat quam Aparine, Anagallis & Hedera? præterea nulli ex his Antirrhinon noſtrum forma reſpondere manifeſtum eſt. In hoc tamen omnes conueniunt, quod & certiſſimum eſt, ſemen Antirrhini uitulinos nares repræſentare, quod in hoc noſtro Antirrhino euidentiſſime apparet. Ego ſane Dioſcoridis lectioni ita ſuccurri poſſe, & ita omnino legi debere arbitror.

Violis, quas Leucoia uocant, caule & folijs ſimilis herba eſt. Flores habet, purpureis Anagallidis floſculis ſimiles.

Quod ſi hoc pacto, ut demõſtrauimus, Dioſcorides legeretur, poſſet fortè fieri, ut certũ aliquod Antirrhinon inueniremus. Nolumus autem in his & alijs quicquam affirmare, parati interim, meliora docentes audire & ſequi. Plinius ſuum Antirrhinon, Lino confert, quæ uerba ego de Linaria ſuperiori capite deſcripta intelligo, & uidetur mihi illa eſſe ipſa Cynocephalea herba, cuius meminit Apuleius ca. lxxxvij. Hinc facile colligere eſt, non ualde magnum inter Antirrhinon, & Linariam apud ueteres diſcrimen habitum eſſe. *Plinius lib. 25. cap. 10.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hoc Antirrhino apud nos Mediomatrices non niſi linimentis lectorũ luteo colore tingendis uſurpatur, & ſi quid iudico, calidæ & humidæ temperaturæ eſt. In exterioribus tantum corporis partibus uſum ſuum hodie habet.

EXTRINSECVS.

Dioſcorides teſtatur Antirrhinon amuletum eſſe, aduerſus ueneficia amoris, ſi quis illud adalliget, & ſecum deferat, atq; tum nemině Philtris, alijs'q; id genus artibus decipi poſſe. *Dioſco. lib. 4. cap. 128.*

Deinde ferunt etiam commendatiores omnibus eos reddi qui hanc herbam ſecum portent. Ego non dubito quin elegantiores & crocei coloris ĥ efficiantur, præſertim ſi ſe hac herba tingerent.

Mulierculæ hanc herbam ſiue ſicca ſit, ſiue recens, in aqua cum alumine decoquunt, tingendis linimentis, ut diximus.

De Malua Romana, ſeu hortenſi, & Alcea.
CAP. CXIX.

CVM MALVARVM MVLTA SINT GENERA, DE illis porro agemus, initium ab hortenſiana facturi. Ea ex ſemine *Malua hortenſiana.*

quod

Malua Romana.

Ernroſen.

quod illi numeroſum, ac caſeoli inſtar coagmentatum, uiridi ac lanuginoſo folliculo recluſum eſt, plantatur. Et primum quidem ex eo ſemine terræ mandato, bina emergunt rotunda foliola, obolum lata, poſtea uero maluacea, ac plura ſubinde & maiora, ita quidem, ut nonnulla palmi amplitudinem facile obtineant, ſuccreſcunt. Altero deinceps anno appetente Iunio menſe teretes exiliunt caules, medulla ſua referti, qui nõnunquam inſtar uirgarum Coryli, grandeſcũt, ut uſum baculi præbeant. Ii undique rotundis & aſperis folijs ueſtiuntur, quorũ aliqua quinis diuiſuris diſſecantur, ueluti Alchimilla, quam alias Leontopodium nominant. Inter folia & caules, partim capitula, ſeu florum prægnantia inuolucra, partim roſæ ipſæ ſeſe pandentes enaſcuntur, illis decidentibus aliæ ſuccedunt, qui fit ut alternis & per uices à Iulio uſque in hyemem ipſam, roſæ aliæ, quaſi curriculo uitæ ſuæ abſoluto decedant, alijs in locum ſuccedentibus, alia item ſemina decutiuntur, & uiciſſim alia ad maturitatem properent. Porro producit hæc Malua alia roſas candidas, alia roſei coloris flores, alia plane rubras, alia ex rubro colore nigricantes, & rurſus uniuerſa hæc florum genera in

ra in

Alcea. ...

Sygmarswurtz. ...

ra in quibuſdam multiplici in aliјs ſimplici foliorum textura, differunt, omni odore deſtituta. Radix omnium longa, lęuis, & candida, guſtu glutinoſa & lenta. Seritur autem nullis nõ in hortis, ſicut & reliqua florum genera.

Syluestre huius Maluæ genus paſſim incultis agris & graminoſis agrorum et apricis limitibus, è radice ſublutea, longa, & duos digitos craſſa, naſcitur. Folia habet rotunda, & ſingula profundis, ac quinque partitis, aut ſenis inciſuris diſſecta, Caules fundit cubitales, Iulio menſe ex rubro roſeis nonnullis etiam candidis floſculis, ijsq́ elegantiſſimis, & minoribus per omnia quam ſint hortenſianæ, emicantes. Semen etiam in hac, terete & caſeolũ imitante forma, compactũ folliculis includitur, quod ubi aruerit, & in nigrum colorem uerſum fuerit, protinus in terram decidit, unde altero anno repullulaſcere pro more aliarum quoque plantarum aſſolet. 2. *Alcea.* Sygmarswurtz.

De uera & ſatiua Alcea, quæ è Norimberga primum ad me allata fuit, ſecundo libro dicemus.

NOMENCLATVRAE.

Nobilem hanc Roſam, hortenſem inquam Maluam, Metenſes Roſam ultrama-

Dicitur illa quoque à nonnullis Malua Romana, Rômiſch Pappeln.

οἷον μαλάχη τις εἰς ὕψος ἀναγομένη καὶ ἀποδενδρουμένη. συμβαίνει γὰρ τοῦτο καὶ οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἐν ἓξ ἢ ἑπτὰ μησίν, ὥστε μῆκος καὶ πάχος δορατίου γίνεσθαι, διὸ καὶ βακτηρίαις αὐτῶν χρῶνται.

ultramarinam uocant, Germani Ern Roſen/ quod ſcilicet tempore Meſſis floreat, uel Herbſtroſen/ aut Winterroſen / quod à meſſe uſq; ad hyemem floreat. Eſtq; illa uera hortenſis ſeu Romana Malua (Germanis Garten/ oder Rômiſch Pappeln) quod Theophraſti ſatis confirmat authoritas. Is enim lib. j. cap. v. hiſt. plant. Maluam intra ſenos aut ſeptenos menſes, arboreſcere quaſi, & in altum agi, ac ita craſſum caulem acquirere, ut illo tãquam baculo uti & inniti poſſis, cui ſententiæ Dioſcorides quoq; li. ij. ca. cix. ſubſcribit apud quem ſequentia eius nomina extant, μαλάχη, Anthema, Diadema, Chocortem, Capræ lien, Muris cauda, Malua hortenſis. Proinde apud ueteres Moloche dicta fuit hæc Malua, ut uidere eſt in Aulularia Plauti, in qua Molochinarios eos uocat, qui purpura tingebant pannos. Præterea Lucius Columella idem hoc uerſiculo teſtatur.

Et Moloche prono ſequitur quæ uertice ſolem.

Quo loco obſeruandum eſt, cum dicit Maluam ſolem ſequi, id in minori Malua maxime uideri, nam illa ſemper folia ſua, & flores uerſus ſolem agit.

Serapio ca. 149. Auicenna lib. 2. cap. 199. Dioſco. lib. 3. cap. 155. Plinius lib. 27. cap. 4. Alceæ nomen Aliſmati quoque attribuitur, uide Dioſ. lib. 3. cap. 160.

Arabes Maluam Romanam, alij Molochiam, alij Muluchiam arboream uocant, & ſemen eius Bizeri Katmi. Hebræi ſeu Thalmudiſtæ, Maluam חלמית Chalmuth, & חרני Harni appellant, teſte Aruch Monſteri.

Quod ad alteram pertinet, ſyluestrem nimirum, dicitur illa Germanis Sygmars wurtzel/ & Symons wurtzel/ id eſt Radix Simeonis. Dioſcoridi & Plinio ἀλκέα. Barbarus putat eam eſſe, quæ cauda Leonis dicitur, cuius Poëtæ meminerunt. Alij Periſterion nominant, cum tamen ad Verbenam & Fumariam (de qua ſupra cap. lxix.) pertineat ea nomenclatura.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Maluarum genera (ſub quibus & Ibiſcum comprehenſum uolumus) humidæ ſunt naturæ, & mediocris temperaturæ, teſte Conſtantino lib. v. cap. xvi. quibuſcunque corporis affectionibus utrinq; cumprimis ſaluberrima, quare inter olera culinaria & acetaria non poſtremum debent habere locum. Atqui hortenſianæ maximarum ſunt uirium, præſertim uero ad emolliendam aluum, quod his uerſiculis innuit Martialis Poëta.

Exoneraturas aluum mihi uillica Maluas
Attulit, & uarias quas habet hortus opes.

INTRINSECVS.

Maluæ Romanæ, radix aut ſemen, ſi uino uel lacte decoctum per aliquot

dies

dies bibatur,calidam tuſſim tollit,exulcerationi pulmomis medetur, eſtq́ ſingulare aduerſus phtiſin remedium. Quiſquis ergo huiuſmodi morbis infeſtatur,is in cibo et potu Maluis continuo utatur,folijs ſcilicet,radice aut ſemine,aut ſi quod ex his magis illi arriſerit. Poſſunt etiam ex roſis Maluarum Syrupi,ut uocant,& conſeruæ,confici,ac Zaccharo condiri, quod & in alijs floribus facere ſolemus.

Et quod hic de Malua Romana dicimus,de omnibus Maluæ generibus intelligi uolumus.

Herbæ & radices Maluæ cum Fœniculo & Anetho uino decoctę,& potæ,lactantibus copiam lactis adferunt.

Hoc pacto uſurpatum idem remedium, eroſionibus ueſicæ & inteſtinorum confert,aluumq́ ſubducit.

Aqua ex Romana,aut alia quauis Malua diſtillata, ac continno pota, mirifice facit ad omnes internos febrium ardores, refrigerat illa & emollit omnia pulmonis & laterum mala,quę uitia alias Peripneumoniam,& pleuriſin uocant Medici.

Eadē aqua pari ratione pota,ſanat & mitigat dyſenteriam,calidos matricis renum, & ueſicæ abſceſſus perſanat. Idem præſtat id ſemen in iure gallinaceo decoctum & potum.

Syluestre Maluæ genus,quam Alceam uocari diximus,ſi herbæ & radicis uino uel aqua decoctum bibatur,torminibus inteſtinorum remedio eſt, ruptis & conuulſis conducit,& opitulatur.

EXTRINSECVS.

Maluæ Romanæ(quod et de alijs generibus intelligas) flores uino aut aqua decocti,interdum etiam admixto melle & alumine,prout affectiones id poſtulare uidebuntur, exulcerationem oris & colli ſanant & mundant, gargarizati,& parumper in ore retenti.

Flores Maluæ Romanæ decocti aqua,aut aqua ex illis diſtillata, remedium eſt præſtantiſſimum,aduerſus ardorem gulæ, omnesq́ tam internas, quam externas inflammationes,ſacros ignes,anginam, alioſq́ tumores, gargariſſatu uel lineis linteolis impoſitu.

Aqua uel ſuccus omnium Maluarum,contra aculeatos apium & veſparum ictus,illitus facit.

Oleum ex Maluæ floribus confectum,ac illitum, ne quis feratur ab illis animalculis hominem præſeruat.

Folia Maluæ cum radice in urina decocta,ulcera capitis manantia, furfureſq́ ſanant ſi caput illa decoctione abluas.

Aqua

Aqua Maluæ quæuis calida uulnera ſanat, & ad ſanationem mature ea urget.

Poſſunt etiam omnes externi abſceſſus, folijs radice, & ſemine Maluæ reſolui & emolliri. Quidam adipem puriſſimum addunt ijs medicamentis.

Aduerſus tumores epatis, lienis & matricis, accipiantur Maluæ herba, radix & ſemen, & cum farina ordeacea in aqua decoquantur, cui admiſceatur oleum oliuæ, uel roſarum, ex his omnibus deniq; emplaſtrum conficiatur, imponaturq́; locis affectis, id quod non ſine magna utilitate fiet, nã reſoluendi, diſcutiendi, & emolliendi omnes calidos abſceſſus uim obtinet, huiuſmodi medicamentum.

Eadem emplaſtra ſacris ignibus & alijs id genus inflammationibus auxiliantur, & impactos corpori aculeos refigunt.

Omnibus clyſteribus flores, radices & ſemina Maluæ, propter ſanandi uim mirificam adijci debent.

Qui calculo renum moleſtantur, ij ſacculum folijs & radice Maluæ refertum in caldario cum aqua decoquant, ac ea aqua balneentur, quod cum fecerint, meatus qui ex renibus in ueſicam deſcendunt, partim anguſti, partim tumoribus obſtructi dilatabuntur & aperientur, obſtructionibus liberati.

Eo Balneo ſi ad pedes utaris, fluxiones in caput eleuatas deduces, ac deſcendere coges.

Breuiter Malua Romana, Alcea, Malua uulgaris, & Ibiſcus, omnibus calidis doloribus totius corporis apprime conducunt.

De uulgari Malua, quam Germani Käß Pappeln *dicunt.* CAP CXX.

VLGARIS MALVA IN DVO QVOQVE GENERA diſtribuitur, & alia quidem maior, alia minor appellatur. Naſcitur utraq; inculta terra in pagis, hortis, cœmiterijs, ſecus itinera,
1. *Malua uulgatiſſima.* et ſepes, et fere ubiq; locorũ. Vulgatiſſima eadẽq; uiliſſima maximi apud medicos noſtri tẽporis eſt uſus. Ea rotunda habet folia, ſubpurpureos flores, exiguis uenis inferne interſtinctos, caulem aliquando cubitalem. Porro floſculi qui cauli adnaſcuntur, in rotundos caſeolos abeunt, quibus pueri luſus gratia in plateis negotiantur. Atq; hoc ſemen illius eſt.

2. *Maluæ uulgaris altera ſpecies.* Altera uero huius Maluæ ſpecies, foliorum, radicis, caulium, & ſeminis magnitudine, proceritate, & craſſitie, uulgarem illam excedit. Et flores etiam huius maiores ſunt, et plus ruboris habent, & multis purpureis uenis diſtin-

Malua uulgaris.
Gemein Käß Pappeln.

diſtinguuntur, ac forma uniuerſa florem Alceæ repreſentant. Nec deſunt qui putent huius Maluæ folia cum ſole circumagi, quod quidam copię humiditatis quæ illi ineſt aſcribunt. Vide hac de re Columellam libro decimo.

NOMENCLATVRAE.

Germani has plantas Papeln/uocant, communi multis alijs herbis nomine. Nam Mediomatrices quaſuis latifolias ſtirpes, maxime incognitas, ea appellatione notant. Quo tamen binæ eius ſpecies diſcerni poſſint, ſolent illi, primam exiguam illam à ſeminis figura Käßpappeln/Haſenpappel/Genßpappel/& maiorem Roßpappeln/appellare. Dioſcori- *Dioſco. lib. 2.*
di μαλάχη ἀγρία ἡ χερσαία, Mal- *cap. 109.*
ua agreſtis, ſeu inculta terra
proueniens dicitur. Serap. *Serap. cap. 149.*
Maluam Chubeze, & ſemẽ *Auicenna lib. 2.*
illius, Bizeri Chubeiz no- *cap. 199.*
minat. Apud Latinos Malua à molliendo, nam aluũ emollit uſurpata, nomen obtinuit, qua de cauſa, Molua Varroni dicta eſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vulgares Maluæ fere calidæ & humidæ ſunt qualitatis, eaſdemq́ ha-

bent uires, quas & ſatiua. Vide de Malua Galeni de aliment. facult. lib. ij. Tit. Malua. Neque tantum in medicina ſuam laudem ſortitæ ſunt Maluæ, ſed & in coquinis locum ſuum inuenere, nam ex his, & alijs Maluæ generibus acetaria confici poſſunt, teſte Platina lib. iiij.

INTRINSECVS.

Plinius ſcribit ſi quotidie quis ſucci ex qualibet earum ſorbeat cyathum dimidium, eo die ab omnibus morbis qui accidere poſſent præſeruari.

Succus Maluarum potus aduerſus morbum comitialem facit.

Recentia & tenera Maluæ folia cum ſale commanducata, ritu acetariorũ aliorum Ægylopas ſanant, qui ſunt abſceſſus inter maiorem oculi angulum, qui ruptus ſi negligatur in fiſtulam abit &c. uerum enimuero eidem abſceſſui folia Maluæ tuſa cum melle impoſita alligare conuenit.

EXTRINSECVS.

Maluæ tota ſua ſubſtantia quibuſuis ulceribus & tumoribus auxiliantur, quemadmodum ſuperiori quoque capite docuimus.

De Althæa. *Cap.* CXXI.

EBISCVS LANVGINOSVM, ET MOLLE GENVS Maluæ eſt, & dubio procul omnium reliquorum ſaluberrimum ac utiliſſimum, id quod uel nomen Althææ à nobilitate effectus illi impoſitum teſtatur, necnon conſenſus Chirurgorum apud quos ſemper magno in uſu & exiſtimatione fuit. Naſcitur autem illa locis humentibus & pinguibus, nimirum pratis uliginoſis prope foſſas, & paludes, cæteraſq; aquarum collectiones, & in hortis etiam, ſi eo translata plantetur. Radix quæ illi candida eſt & uiſcoſa, ac multis adnatis radiculis fibrata, & quotannis nouos purpurei coloris ocellos, non aliter quam Elenium protrudit, qui in proceros & rotundos caules ſub Maium menſem exeunt, multis cineraceis & lanuginoſis in faſtigium uſque folijs ueſtitos. Inter folia uero mollia, ac rotundos coliculos candidi (& nonnunquam ſubluteí) erumpunt flores, Campanulæ formam repreſentantes, intra quos apices hirſuti, ac purpurei uiſuntur. Floret appetente Iulio. Semen cum uulgari Malua idem habet, at magis guſtu dulce, & lubricum ac glutinoſum.

NOMENCLATVRAE.

Germani Ybiſch hanc plantam uocant, nomine ab Ebiſci, ſiue Ibiſci uoce

tracto,

Althæa officinalis Linn

Ybiſch.

tracto, qua in lingua Heilwurtz/ſeu Hilffwurtz iure appellari poſſet, à mirifica ſanandi ui quæ illi ineſt, ſicut & Græcis ἀλθαία, hoc eſt, Medica belle dicitur. Alias ἰβίσκος ἢ ἰβίσκος, unde proculdubio Germanica uox Ybiſch deſcendit. Plinius Paſtinacam hibiſcum uocitat, id quod hoc loco impedimento nobis eſſe non debet. Galeno Anadendromalache, hoc eſt, Arborea, uel Arboreſcens Malua dicitur, quæ nomina ut mihi uidetur rectius Maluæ Romanæ tribui poſſent. Barbarus Ariſtalthæam nuncupat. Theophraſtus & Macer Maluam agreſtem, illã uocant, quod nomen uulgari Maluæ rectius aſcribetur. Nonnullis olus Iudaicum, hoc eſt, Germanice, Judenkraut. Dioſcorides Althæam & Ibiſcum appellat, aitq́ꝫ eam eſſe genus agreſtis Maluæ, unde id nominis hactenus habuit. Nemo tamen eſt, qui non & Hibiſcum & Maluam agreſtem diſcernere poſſit. Medici noſtræ ætatis plurimum uſurpant Hibiſcum, eumq́ꝫ Maluauiſcum, & Biſmaluam, forte ab excellentia uirium & efficacia quæ in radice potius quam foliis ſpectatur. Ea tuſa & aquæ impoſita, addenſari illam atq́ꝫ congelaſcere facit, quemadmodum Conſolidæ maioris radix, qua ratione colligi fa-

ἀλθαίνειν enim mederi ſignificat. Doſco. lib. 3. cap. 154. Plinius lib. 19. cap. 5.

Ebiſcus, Ibiſcus, & cum aſpiratione Hibiſcus paßim apud autores indifferenter uſurpantur pro Althæa.

Serap. cap. 76. cile poteſt, dyſentericis & alui fluxionibus cohibendis prodeſſe: Serapio Althæam Chitini uocat, & Roſam Zaneni dici quoque teſtatur, ſed poſterius hoc nomen Maluæ Romanæ ego tribuerem. Ruſus alio in loco idem
Serap. cap. 207. autor Alſam illam dicit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter omnia Maluarum genera Hibiſcus, propter inſignes quas obtinet facultates, utriſq; corporis partibus curandis eligitur: Eſtq; ille temperamento ſuo fere calidus & ſiccus.

INTRINSECVS.

Radix Althææ uino aut aqua mulſa decocta, ac pota, medetur quibuſuis internis pectoris & pulmonis uitijs, & ut paucis multa dicam, uniuerſo corpori confert hæc medicina.

Eodẽ pacto uſurpata radix eroſiones inteſtinorum, ex dyſenteria, aliaue Choleræ cauſa profectas perſanat. Iiſdem facultatibus pollet aqua diſtillata.

Ea Aſtmaticis propinatur utiliter.

Aliæ ſi quæ Altheæ uires deſiderentur, ſub Malua Romana deſcriptæ reperientur.

EXTRINSECVS.

Quæcunque de Maluis dicuntur, ea dupliciter de Althæa intelligi debent, quo nomine à nonnullis Bismalua uocitatur

Radix minutim conciſa, inq; lacte aut aqua decocta, quouſque in pultem euadat, & emplaſtri ritu impoſita, emollit, & maturat quæcunq; ulcera, quæ ſponte ſua ſuboriuntur, quale id eſt quod in manibus ſæpenumero naſcitur, & à Germanis das Wirtel/ nuncupatur, necnon alia huic ſimilia, quacunque corporis parte oriantur.

Oleum ex folijs Althææ confectum, omnes apum ac veſparum aculeatos ictus perſanat, illitu. Idem poſſunt folia per ſe.

Radix in aqua cocta, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, & terebinthina, in peſſis ſubdita, facit ad inflammationes uuluæ, & mariſcarum. Eodem munere fungitur aqua diſtillata.

Semen in puluerem redactum, & cum rore qui Maio menſe excipitur, temperatum, uitiligines & maculas faciei emendat.

Radix, aut ſemen in aceto decocta, ac calida in ore retenta, dolori dentiũ auxiliatur.

Proinde apud Medicos equarios magni nominis & uſus eſt hæc radix.

De

De Scrophularia, ſeu (ut quidam uocant) Portulaca maiore, Germanis Wundkraut.
CAP. CXXII.

Scrophularia.
Wundkraut.

INTER OMNES PLANTAS uix alia reperitur quæ diutius uireat, & ab interitu uindicetur, hac ipſa noſtra Scrophularia, qua de cauſa nonnulli, præſertim Mediomatrices in uigilia Diui Ioannis illa ad ſuperſtitiones ſuas, uti & Artemiſia, utuntur. Nam quam primum ea dies tranſierit, ſuſpendunt hanc herbam in conclauibus ſuis, alij etiam parietibus imponunt, & ſupra ianuas collocant, quibus in locis longo tempore uiret, & continuo repullulaſcit, ita ut circa feſtū Natiuitatis uirentem eam reperias. Hoc uero illi faciunt, ea ſpe & fiducia perſuaſi, qua credunt illi homini qui herbam ſuſpenderit, nullam lethalem ægritudinem accidere poſſe, tantiſper dum illa incolumis ſit, & uigeat. Sed relictis his ſuperſtitionibus, deſcriptionem eius potius audiamus.

Naſcitur illa ſine ullo negotio, & præcipue locis umbroſis, radice multiplici candida, & toroſa, impli-

cata & perplexa, referunt autem ſingulæ radiculæ per ſe formam Rapunculorum, ut uulgo uocant, ſapore dulci præditæ. Appetente Maio menſe teretes emittit caules, qui uſque ad faſtigium rotundis, pinguibus, ſucculentis, ac Fabæ ſimilibus foliis, iisq; aliquibus inſtar criſtæ gallinaceæ crenatis, & inciſis ueſtiuntur. Atque ij caules Iulio & Auguſto menſibus flores ferunt in umbellis elegantiſſimos, purpureos, odoris omnino expertes, inſtar foliorum Origani, ſed multo pulchriores, & magis purpurantes, ſinguli ſtellæ figuram æmulantes.

NOMENCLATVRAE.

Cum aduerſus hernias hæc herba uſurpetur, apud Germanos Bruchwurtz appellata eſt, & Knaben kraut. Sortita eſt autem & alia nomina nam à ſanãdi facultate Wundtkraut/ & à forma radicum Zumpenkraut/ Fotzwein/ & Fotzzwang/ à ſuperſtitione uero cuius ab initio meminimus S. Johans kraut/ à ſimilitudine denique foliorum, quæ illi eſt cum Faba, Bonen blatt dicitur. Et hæc quidem de Germanis eius appellationibus dicta ſufficiant. Cæterum quod illi in Dioſcoride ſit nomen, Herbarij noſtri nihil dum expoſuerunt certi. Nam alius Scrophulariam, alius Fabam groſſam, alius Portulacam maiorem, alius poſtremo Semperuiuum nominat. quod ad nos attinet, ſubſcribimus opinionibus duabus poſtremis. Nam ſi reſpicias formam, Portulaca maior non inepte dicetur, licet nemo antiquorum herbariorum ita uocauerit hanc herbam, rurſus ſi perpetuitatem eius conſideres, quid obſtat quo minus ἀείζωον uocetur? Et uidetur mihi omnino eſſe Aeizoon, non quidem illud quod Dioſcorides lib. iiij. cap. lxxxv. ſed quod libro eodem capite liij. deſcribit & Chryſocomen appellat. Et quamuis nomina quæ eo loco adfert Dioſcorides, non ſatis ad præſentem herbã quadrent, non tamen de nominibus ſemper ſollicitos eſſe oportet, ubi de re ipſa conſtat. Vtut uero Chryſitin quoque, Chryſanthemon & Amaranthon eam cognominet, nihilominus tamen adijcit alias quoque, & huic herbæ magis proprias appellationes, nimirum διὸς πώγωνα, Iouis barbam, Dubath, & Buchromat. Sed duæ poſtremæ uoces peregrinæ ſunt, & inexplicabiles. Multi propter radicis formam hanc herbam ad Satyria, Germanis Stendelwurtz pertinere arbitrantur. Sed ſi totam eius ſubſtantiam perſpicias, rectius ad Portulacam, Sedum maius & minus (de quibus paulo poſt differemus) referes. Sin uero Telephium fuerit, ut multi arbitrantur, certe id eſt quod à Dioſcoride Portulaca agreſtis dicitur lib. ij. cap. ult.

χρυσοκόμη.

De Chryſitis Chryſanthemi & Amaranthi uocibus ſupra locuti ſumus. cap. 109.

Quæ ſit Iouis barba, ſequenti docebitur capite

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Herba hæc maxime quod ad folia pertinet, humidæ & frigidæ eſt temperaturæ. Radix uero ferme calidæ eſt qualitatis. Poteſtq; hæc planta utrinq; uulneratis adhiberi.

INTRINSECVS.

Aqua ex herba & folijs diſtillata et pota, nō leuis eſt medicina ad rupta, & conuulſa, ac uulnera etiam, & ulcera interna, necnon eroſiones ſtomachi, pulmonis, epatis, matricis & inteſtinorum.

His omnibus uitijs medetur iſta aqua, per aliquot dies continuo bibita. Eſt autem illa aqua præſtantiſſima medendis eroſionibus inteſtinorum, quæ ex dyſenteria accidere conſueuerunt.

Radix cum melle in uino cocta & pota, ijſdem pollet facultatibus.

EXTRINSECVS.

Herba hęc glutinat & ſanat omnis generis uulnera, præſertim uero hernias. Eadem tuſa & impoſita ſanguinem uulneribus manantem ſiſtit.

Sunt & muli erculæ quædam ſuperſtitioſæ, quæ credunt & docent, puerorum hernias curari, quamprimum herba ipſa prorumpere cœperit, puero prius intra genua in horto aliquo plantata. *Superſtitio.*

Sed relinquam has & illis ſimiles ſuperſtitiones ſuis autoribus, quo omnis offendiculi, & ſiniſtræ opinionis ac ſuperſtitionis occaſio deuitetur.

Illud tamen de præſenti hac planta affirmari poteſt, eam magna dolores ſedandi facultate præſtare, idq́; tam in recentibus uulneribus, quam inueteratis ac ſordidis ulceribus efficere tuſa folia & impoſita.

De Aizoo, ſeu Sedo. Cap. CXXIII.

A IZOON SEMPITERNVM VIRENS PLANTA, NVLla ſui unquam parte marceſcit, niſi caule, qui cum appetente Autumno defloruit, protinus areſcit. Præter caules ut diximus, tota ſua ſubſtantia quamcunq; cœli intemperiem ferre poteſt Aizoon, ſeriturq́; illud in regionibus noſtris, in tectis, & muris, quibus locis fœlicius prouenit. Nam radices eius exiguæ, capillatæq́; cum ſint, facile humi hęrēt, nutriūturq́;. Quin et inter petras, & ad macerias & muros, ubi terra plane deſtituta eſt, uirentior quandoq; conſpicitur. Folia Aizoo pinguia, craſſa & ſucculenta, ſtipata, ac copioſe congeſta, ut ſtellam multiplicibus radijs diſtinctam repræſentent, prima autem & radici proxima in terram conuexa ſunt, e quorum medio coliculi erumpunt, ex purpura rubentes, dodrantales, hirſuti, floſculis purpureis, forma ſeminum Lini receptacula exprimentibus, ijsq́; ex ordine collocatis, emicantes. Porro pereunt illi cum caulibus ſub Autumnum, nullo poſt ſe relicto ſemine, nam quotannis ocellos ſuos, ſiue gemmas ipſæ ſtirpes emittunt, e quibus noua ſubinde Aizoi ſoboles gignitur, non aliter atq; in Croci propagatione fieri conſueuit.

Sedum.
Hauſzwurtz.

NOMENCLATVRAE.

Germani Hauſzwurtz / hoc eſt, ſi interpreteris, Domeſticam radicem, quod ſcilicet in culminibus domorum ſeratur &, Donderbar / à tonitru, & ueteri illa ſuperſtitione, qua ſtultũ uulgus credidit non feriri fulmine domum, in cuius tegulis uireat Sedum, appellant.. Eſtq́ꝫ ea herba quam alias uocant Barbã Iouis, tametſi Barbarus uir doctiſſimus, Chryſocomē, quam prȩcedenti deſcripſimus capite, & alij Amaranthum (nam ijs Stœchas Citrina, & Barba Iouis una & eadem eſt herba, ſed perperam illi ſentiunt) hoc nomine inſignire uelint. Dioſcoridi ἀείζωον τὸ μέγα, Sedum ſeu Semperuiuum maius, uocatur. Proinde & alias appellationes illi aſcribit idem Dioſcorides, nam Aithales, hoc eſt, ſemper uirens, & Ambroſion, à ſempiterno eius uirore (quanquam hoc ipſum nomen alijs quoque plantis commune ſit) & Chryſoſpermon, & Zoophthalmon, & Buphthalmon, hoc eſt, Bouis oculum, à forma; & Stergethron, quod amorem conciliare putetur, Aeonion denique, Aichryſon, Holochryſon, Chryſanthemon, Protogonon, Boron, Notion, Paronychiam, Chryſitin, Ceriam,

Dioſco. lib. 4. cap. 85.

Pleraq́ꝫ ex his nomina Sedo inde tribuuntur, quod quaſuis cœli tempeſtates facile ferat, ſemperq́ꝫ tam in hyeme quam æſtate uireat, nullaq́ꝫ cœli iniuria lædatur, quod ego ſæuiſſima in grandine non ſemel uidi.

am, Cuſpiam, Iouis caulem, Leapetes, & Pamphanes nuncupari ait. Plinius Hypogeſon, & Amerimnon quibuſdam, Italis uero Digitellum & Oculum, nominari tradit. Apuleius Semperflorium, & Vitalem. Auerrhoes Caylem. Macer Accidulam. Serapio Beiahalalem, nominat. Otho Brunfelſius Trithales, quod ter in anno floreat, quod ego nunquam animaduerti. Sed hoc nomen ad minus Sedum pertinere, Plinius teſtatur, dum illud Trithales, ſeu Erithales appellat. *Plinius lib. 25. cap. 13.* *Apul. cap. 123.* *Serap. cap. 340.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Semperuiuum plane humidæ & frigidæ eſt qualitatis, adhibeturq; calidis morbis, & inflammationibus, idq; in externis frequentius quam internis corporis partibus. *Plinius lib. 25. cap. 13.*

INTRINSECVS.

In inteſiſſimis acutarum febrium caloribus, necnon & dyſenterijs, alijsq; profluuijs (& præterea in nullis alijs morbis) aqua ex Sedo diſtillata exhiberi poteſt, menſura trium aut quatuor cochlearium.

Dioſcoridi ſuccus Sedi in uino potus, lumbricos excutit.

EXTRINSECVS.

Succus Semperuiui, & aqua diſtillata, linteolis in ea madefactis, ac impoſitis inflammationibus quibuſuis corporis, inprimis uero Phrenetico morbo apprime conducunt.

Quibus oculi propter abſceſſum aliquem aut inflammationem noctu præcluduntur, ij aquam Semperuiui diſtillatam infundant, quo facto non ſolum inflammatio ipſa, ſed & dolor tolletur, necnon fluxus oculorum calidus, idẽ auribus inſtillatus efficit. Rurſus ille ipſe ſuccus & aqua diſtillata, doloribus & inflammationibus iecoris & renum ſuccurrunt, & articulorũ morbo & podagræ medentur. Auxiliantur autem non ſolum inflammationibus, ſed & ambuſtis igni, illita, & in linteolis impoſita.

Succus Semperuiui, admixto ſucco Solatri, cum oculis Populeis, decoctus in axungia ſuilla, ac percolatus, ut fiat unguentum, mire efficax eſt, omnibusq; Populeis unguentis Chirurgorum noſtrorum, meo iudicio præferendus, & mihi quidem longe gratior.

De Sedo minori, Germanis Mauerpfeffer.

CAP. CXXIIII.

Sedum minus.
Klein Haußwurtz.

1. 2.
Duæ Sedi minoris ſpecies.

QVOD SVPERIORI capite deſcripſimus, Sedū maius omnium herbariorum conſenſu dicitur, cui hancipſam plantam, quam Germani Mawrpfeffer nominant, adiungere placuit, quia Sedum minus eſſe uideatur, quod non tantum genitalis illius locus, nam plerunque in tegulis domorum, & muris reperitur, ſed & idipſum comprobare uidetur, quod æſtatis & hyemis duræ iniurias illæſa ſufferre poteſt, non aliter atq; ſuperius Aizoon.

Huius autem minoris Sedi quatuor liquido nobis conſtant genera, eorūq; duo, uidelicet minora, coliculis ſurculoſis, & pinguibus ac ſucculentis acinis uerius quam folijs, nam ij granum tritici æmulantur, cõſimilia ſunt. Rurſus hoc pacto inter ſe differunt, ut alterum candidos & ſtellatos floſculos ferat, breuiſſimis & tenuiſſimis coliculis inſidentes, alterum uero ſubluteos & pallidos, ſimiliter ſtellatos ſuſtineat. Atque hæc duo Sedi minoris ge-

nera

Vermicularis. Sedum album lirum
Katzen treübel.

nera nuſquam alibi quam in tectis lateritijs, & muris reperi. Florent Maio menſe, æſtate accedente flos eua neſcit, ſola foliola per integrũ annũ in caule uiſuntur.

Tertium idemq; maximum illius genus in altiſſimis ſyluis Vuaſgoiæ & Hercynia gignitur, ad ſabuloſas nimirum rupes, necnon in quibuſdam arenoſis agris et campis calori ſolis maxime expoſitis. Folia ſeu acinos fert prælongos, ſed tenuiores & acuminatiores duobus prioribus generibus. Caules emittit appetente Iulio, læues & raro dodrantales, qui in uertice exiguis, luteis et ſtellatis floſculis, ijsq́; congeſtim collocatis emicãt, ueluti Amaranti, pereuntq́; illi una cũ coliculis Auguſto menſe. *3. Sedi minoris tertia ſpecies.*

Quarta Sedi minoris ſpecies, in humectis & herbidis pratis profilit, Maio mẽſe florem procreat purpureum ac roſeum, eumq; ſtellatum, purpureis inſidentem coliculis, qui plurimis & minutiſſimis acinis undique circumdantur, multoq; uiridioribus, quam in ſuperiori ſint planta qui guſtu non ſunt ſalſo, ſed eo fere, quo culinariæ herbæ, ut eſt Beta, ſunt præditæ. Æſtate hæc planta & hyeme pariter uiret, quemadmodum Sedum maius. *4. Quarta Sedi minoris ſpecies.*

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Sedum maius, necnon ea planta quam altero ab hinc capite deſcripſimus, & hæc herbarum genera, eaſdem prope facultates obtinent. Nam refrigerant & ſanant inflammationes & tumores, præterea uirorem ſuum retinent, licet decerptæ ſoli exponantur. Quibus rationibus ego permotus, Aizoon Germanis Hauſzwurtz/ Sedum maius, Scrophulariam uero ſeu ut alij uocant Telephium, Germanis Knaben kraut/ Sedum medium, noſtrũ denique quod nunc præ manibus habemus, Sedum minus appellare uolui. Germanis hoc poſtremum Sedum Mauerpfeffer appellatur (quaſi murale Piper) quod in muris proueniat, guſtuq́ acris admodum ſit, ut Piper, & Blattloſz (quaſi folijs deſtitutum) eo quod pro folijs acinos quoſdam habeat. Alij à forma Judentreübel/ & Katzentreübel/ hoc eſt, vuas Iudaicas, uel Felium nuncupant. Dioſcorides ἀείζωον τὸ μικρὸν, Sedum minus, & à loco natali πετροφυὴς, Brotion, Theobrothion, Crobyſſon, Chimerinen, id eſt, Hyemalem (Germanice Winterkraut/ ſeu Winterweiſſen/ aut ut Hieronymus Braunſchuueig interpretatur, Erdweiſſen) Ceraunian, hoc eſt, Fulminarem herbam (Germanis Donderzepfflin) uocat, Ægyptij Epijcelta. Noſtri medici à forma appoſite Vermicularem nominant.

Nec deſunt qui eam Sedi minoris ſpeciem, quæ pinguior eſt & luteos gerit flores ac ſtellatos, Portulacam agreſtem eſſe putant, calidumq́ obtinere temperamentum, quod ſi ita ſe haberet, quemadmodum iſti aſſerunt, ſane euulſa hæc herba areſceret, ut reliquæ plantæ, quæ temperamento ſunt calidæ. Cum uero id minime fiat, non eſt quod caliditatem illi aſcribamus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vermicularis frigida & humida eſt, ſicuti Sedum, ideoque externis corporis partibus commodior ac utilior exiſtit.

INTRINSECVS.

Aqua ex illa diſtillata, aut ſuccus, nunquam intro ſumi debet, niſi caloris uehementia & neceſſitas id poſtulare uideatur, cum ſcilicet reliqua medicamenta refrigerantia nihil efficere poſſunt, id quod in Sedo quoque monuimus.

EXTRINSECVS.

Quæ de Sedo & Scrophularia diximus, ea in hac quoque vermiculari locum habent.

Linteola aqua Vermicularis diſtillata, aut ſucco eius intincta, & Phagedænæ (quem Germani den Wurm appellant) impoſita, breui illam enecare, & dolores ſedare traduntur.

Sunt

Sunt qui Vermicularem noſtram Hippuridem maiorem, Germanis Schafftheiw/dicendam putant, quorum error manifeſtior eſt, quam ut refutari debeat. Caueant ergo ſibi qui ſapiunt, ab his, necnon ab illis, qui alteram Vermicularem Portulacam ſylueſtrem interpretantur.

De Portulaca. Cap. CXXV.

ETSI PORTVLACA, VT EST FRIGIDAE ET HVMIdæ temperaturæ planta, citius putredine corrumpitur, quam areſcat: nihilominus tamen hyemis & frigoris impatientiſſima, & alſioſa eſſe, inde cognoſcitur, quod quotannis ex ſemine, exiguo, tereti, & nigro repullulaſcere neceſſe habet, id quod in Semperuiuis ſuperioribus tribus capitibus a nobis deſcriptis, minime reperias, quo nomine Portulaca Sedis, ut multi putant, accenſeri non poteſt.

Portulaca duorũ eſt generum, hortenſis ſcilicet & ſylueſtris, quod & Dioſcorides lib. ij. cap. cxiij. mecum teſtatur. Hortenſis non ita pridem ex Gallijs ad nos, inter cæteras ex quibus acetaria fiunt, herbas in Germaniam deuenit. Eſtq; illa tota ſua ſubſtantia grandior, pinguior, & ſucculentior, ea quam agreſtem, ſeu ſylueſtrem uocant Portulacam, folia fert rotunda, pinguia, Scrophulariæ ſimilia, ſed magis exigua. Caules eius qui ex una radice, eaq; candida & recta plures proueniunt, teretes ſunt, & punicei, dodrantali longitudine in altum erecti, tametſi non raro humi ſparſi procumbunt. Atq; ij inter geniculos, ex quibus folia cauli adnaſcuntur, in inferioribus foliorum partibus, luteis & ſtellatis ornãtur floſculis, qui a Iunio menſe uſq; ad Autumnum fere apparent, quo tempore in rotundos exiguos & contectos calyces, ſemine nigro refertos abeunt. Semen ubi maturuerit, & uaſculis ſuis exciderit, appetente Autumno, tota ſubſtantia Portulacę putreſcit, ſolo ſeminio humi relicto, quod illæſum per totam hyemem tanquam depoſitum fideliter ab alma tellure conſeruatur, quouſque in Vere cum ſe aperit, uitæ illud reddat.

1. Portulaca hortenſis.

Vulgaris autem & agreſtis Portulaca, ſpõte ſua in pinguibus aruis, & hortis naſcitur, ſuperiori per omnia ſimilis, niſi quod anguſtiora folia, & minores floſculos fert. Semper per terram ſparſa iacet, ueluti Centumnodia, qua de paulo poſt cap. cxxviij. Hæc Portulaca commanducata ſucco abundat glutinoſo ac lubrico ueluti Malua, porcis in cibo utiliſſima, unde Germanis Portzel Kraut/quaſi Porcellorum herba, dicta uidetur.

2. Sylueſtris Portulaca.

NOMEN-

Portulaca. oleracea Linn

Burgel/oder Grenſel.

NOMENCLATVRAE.

Germani has plantas Burgel/ Burtzel/ & Portzel kraut/ac Grenſel appellare cõſueuerunt. Latini Portulacas nominant. Græcis Portulaca ἀνδράχνη dicitur. Et hæc quidem uulgaria Portulacæ alterius, hortenſis ſcil. ſunt nomina. At q̃d ad ſylueſtris Portulacæ appellationes attinet, uariant exemplaria Dioſcoridis. Et optãdum ſane eſſet, ut ſuo loco quæq; planta, in ueterum ſcriptis collocaretur, quod ſi fieret maiori cũ fructu illa legeremus. Sed ea ſemper fuit ſciolorum in deprauandis optimorum autorum ſcriptis peruerſitas, ut cum aliquid minus intelligerent, ſtatim immutato ordine pro libito tranſponerent, aut omnino expungerent, ſubſtitutis in locum adulterinis ſententijs, qui factum eſt, ut uetuſta & emendata exemplaria prorſus perierint, relictis nouis & de prauatis, quibus ſi rẽ diligenter conſideres, quod alibi deeſt, alio loco ſuperfluum inueniatur. Id cum in alijs multis capitibus Dioſcoridis contigerit, tum uero in deſcriptione Portulacę haud obſcure uidere eſt. Nam Andrachnen hoc eſt, Portulacam. lib. ij cap. cxiij. duorum eſſe generum ait, hortenſem, &

ſem & agreſtem, ſicut rei ueritas ſeſe habet. Rurſus lib. iiij. ſub deſcriptione Sedi minoris, tertium illus genus, Portulacam agreſtem eſſe, & Illecebram, ac Telephion dici tradit. Præterea Telephio proprium dicatum eſt caput, nimirum ultimum ſecundi libri, quo loco Portulace agreſtis ſeu Illecebræ iterum facta eſt mentio. Quis ergo non uidet in his mendoſis exemplaribus, omnia eſſe confuſa, nihilq; uel ſuis proprijs nominibus appellatũ, uel ſuis locis diſpoſitum? Sed cui aſcribemus hæc, niſi temporis quo omnia & uariantur & abolentur, iniquitati, & herbariorum, ac medicorum & imperitiæ & negligentiæ? Nos, relictis his ad uires Portulacæ tranſibimus.

In ijs exemplaribus quæ Coloniæ Ioannes Soter excudit, cum commentarijs Marcelli Vergilij, unius tantum generis Portulaca, cap. 113. lib. 2. deſcribitur, ſicut et Ruelliana habẽt exemplaria.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Portulaca frigida & aquea temperamento eſt, teſte Galeno, utriſque corporis partibus utiliſſima herba. Eſt uero illa partim ſubacidi & ſalſi ſaporis, ut uideatur ſale condita. Qui factum eſt, ut apud ueteres inter Salgama, quę ad uſum & uictum ſale condire ſolebant, relata fuerit. Et meo quidẽ iudicio, æque utile eſt, & iucundi ac grati ſaporis hoc Portulacæ condimentum, atq; id quod ex Cappari & oliua conficiunt Itali & Galli, quod ego non ſemel expertus ſum.

Vnum hoc in Portulaca deteſtandum eſt, quod atros & melancholicos auget humores, uti ſcriptum reliquit Hippocrates lib. vi. de Epidemijs.

INTRINESCVS.

Herba Portulacæ, ſuccus, aqua diſtillata, ſemen & quicquid denique ex illa conficitur, internis ſtomachi, epatis & renum caloribus confert, ſi deuoretur, aut bibatur.

Herba, & aqua diſtillata, dyſenterias, & alias alui fluxiones cohibent, cõfortant & refrigerant renes calida intemperie affectos, & aduerſus ardorẽ urinæ faciunt. Eadem ratione uſurpata, menſes ſiſtit, & ſanguinem ex mariſcis defluentem, excreationibus ſanguinis tollendis, tuſſiq; & aſtmaticis medendis utiliſſima.

Si herbam, ſemen, aut aquam diſtillatam quis continuo uſurpet, ille ſentiet Gonorrhœam impediri, & veneris impetus inhiberi, ſanguinemq; refrigerari.

EXTRINSECVS.

Herba aut ſemen Portulacæ ſi tundatur, & cum polenta temperetur, ac permiſceatur, & emplaſtri modo fronti atq; tẽporibus imponatur, ſedat dolores capitis, quos æſtus excitauit, et quam uocant Phreneſin, oculorum inflammationem, & ruborem illorum amouet, ſacris ignibus medetur, et eryſipelatis.

Si.

Si aquæ diſtillatæ aut ſucco Portulacæ oleum roſaceum aut violaceum miſcueris, ut fiat emplaſtrum, illinasq́ꝫ temporibus ſomnum & quietem induces.

Ea ipſa medicina utiliſſima eſt ad prouocandum ſomnum in infantibus, qui ob nimios calores dormire nequeunt, in ſtupa cannabina capiti impoſita. Poteſt & aqua diſtillata quandoque potanda illis exhiberi.

Aqua diſtillata ſi prius in illa grana Cotoneorum, aut ſemen Baſilici maceretur, linguæ illita oris fauciumq́ꝫ ardori & exulcerationi medetur.

Præterea aqua Portulacæ, ſi ex illa os colluatur, aut certe ipſa herba commanducata, dentium ſtuporem ab acidorum contactu ortum, ſanari certa experientia comprobauit.

Portulaca deniqꝫ fluxiones capitis, quas uocant deſtillationes reprimit, quod Plinius lib. xx. cap. xx. his uerbis teſtatum reliquit:

Quin etiam inueni apud autores, caput inde litum deſtillationem toto anno non ſentire. Oculos tamen hebetare putatur.

Propter hanc cauſam, quidam è collo ſuſpenſam filo, gerunt &c.

De Morſu gallinæ. Cap. CXXVI.

QVANQVAM, QVAE VVLGO DICITVR MORSVS gallinæ, Anagallidi quadantenus, maxime quod ad folia attinet, affinis eſſe uideatur, non tamen ad illam referri poteſt, ſed ad proprium ac peculiare genus pertinet. Herba eſt uulgatiſſima, perqꝫ totum annum in hortis inuenitur, & in uineis, ac quo pinguior locus eius natalis fuerit, eo lætior & pinguior tota ſua ſubſtantia humi procūbens, & hinc inde ſerpens, prouenit. Radicem habet tenuiſſimis capillamentis fibratam, caulem teretem, ſucculentum prorſus, mollem, floſculos exiguos, can-

1\. *Primum genus, morſus gallinæ.* didos, eoſqꝫ inter foliola ex utraque coliculorū parte enaſcentes, qui tandem in cōcluſa ac minima (nam non ſunt maiora ſemine Paſſerinæ) abeunt uaſcula, in quibus minutiſſimum, luteumqꝫ ſemen, multoqꝫ minus ſeminio Chelidoniæ, continetur. Planta hæc ex ſemine deciduo repullulaſcit, & in omnibus cultis hortis per annum totum uiridis ac recens reperitur, non aliter atqꝫ Senecio, guſtu plane eodem, quo & culinariæ herbæ & olera, prædictæ ſunt, hominibus, pecoribuſq́ꝫ utiliſſima, inprimis autem, carduelibus caueis incluſis, nam cum faſtidiunt eſcam, ſolent ſe ea herba recreare.

Et hæc quidem de primo genere (nam ſunt & alia huius herbæ genera) dicta ſufficiant.

In agris

Morſus gallinæ.
Hüner darm/Vogelkraut.

In agris ac hortis, ir-riguis & graminoſis ſe-cundum & maius illius ge-nus reperitur, quod in cubi-talem aliquando altitudi-nem excreſcit, cauliculum habet geniculatum, utrinq; folia Portulacæ ſyueſtris, inter quę floſculi prioribus ſimiles exeunt. *2. Secundum genus morſus gallinæ.*

Tertio, alia quædam hu-ius herbæ ſpecies in hortis & vineis inuenitur, primæ ſimilis, folijs ſubaſperiori-bus, ſerratis, inſtar Chamæ-dryos uulgaris ueſtita, flo-ſculis cœruleis inter alas ra-mulorum prorumpenti-bus. Semen eius rotūdum, binis & latis loculamentis concluſum uiſitur. *3. Tertia morſus gallinæ ſpecies.*

Extat pręterea aliud eius genus foliolis ualde exigu-is, Thymo non diſſimili-bus, floſculis ex albo cœru-leis, ſemine luteo, paruulis itidem loculamentis con-tento. Tres hæ poſterio-res herbæ omnes ſerpendo per terrā ſe propagant, uelu-ti morſus gallinæ, ac Por-tulaca ſylueſtris. *4. Quarta Morſus gallinæ ſpecies.*

NOMENCLATVRAE.

Germanis hæ plantæ Hünerdarm/Hünerſerb/Meier/Hünerbiß/Genßkraut/& Vogelkraut/ Latinis Morſus gallinæ dicuntur. Nonnulli hanc herbam, Morſum in-quam gallinæ, medium genus Anagallidis eſſe, Hippiamq́; mediam uocan

dam contendunt, quibus ut aſſentiar adduci nullus potero. Neque enim Anagallis eſt, ſed potius (meo iudicio) τηλέφιον Dioſcoridis, maxime quod ad priores tres illius ſpecies pertinet. Vt uero ſic ſentiam, ipſa deſcriptio, necnon temperamentum & uires herbæ me urgent. Quid enim Portulacæ, folijs, & tota prorſus forma ſimilius, Morſu gallinæ? An non ille per annum totum, in uineis & hortis, uirentior ipſa Portulaca durat? Expoſui ſententiam meam, adferant qui poſſunt meliora, & nullius laudi inuidebimus. Serapio cap. cccxl. cum de Semperuiuis agit, inter cætera huius quoque herbæ meminit, tametſi quid dicat, neſciat, nam idem illi quod alijs multis ſcriptoribus proculdubio accidit, ut ſæpe citra experientiam, & cognitionem uiuarum herbarum imaginum, hiſtoriam illarum conſcripſerit. Dicit autẽ illam Andrachabara, Andrage agria, Tilaphon, Alſcebram, nominari. Nemo uero eſt qui neſciat, quod Arabes per Alſcebram nihil aliud intelligant quam Eſulam, id quod Meſuę & Auicennæ ſcripta abunde teſtantur, qua de re ſupra .cap.c. diſſeruimus.

De hac herba optime ſcripſit Plinius lib. xxvij. cap. xiij. cuius uerba in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ ſubijciemus.

Telephion Portulacæ ſimilis eſt & caule & folijs. Rami à radice ſepteni, octoniué fruticant, folijs craſſis, carnoſis. Naſcitur in cultis, & maxime inter uites. Illinitur lentigini, & cum inaruit, teritur. Illinitur & Vitiligini, ternis fere menſibus, ſenis horis noctis aut diei, poſtea farina hordeacea illinitur. Medetur & uulneribus & fiſtulis. Hæc ille.

Cæterum quod noui quidam herbarij Morſum gallinæ Alſinen faciant, per me hoc illis licebit, modo meas mihi non conculcent herbas.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Morſus gallinæ refrigerantem & humectantem, quemadmodum Portulaca obtinet facultatem, poteſtq́ utrinque commode uſurpari.

INTRINESCVS.

Aqua diſtillata cum Portulaca eaſdem habet uires, ſed & hoc illi experientia tribuit, quod ijs qui diuturnis morbis & magnitudine ægritudinum conſumpti ſunt, uiribusq́ deficiunt, & macreſcunt, utiliſſima ſit, uel per ſe uel in uino pota.

Eadem

Eadem infantibus, in ſummis caloribus & ægritudinibus exhiberi debet, nam non ſolum internas inflammationes reſtinguit, ſed & impedit, qui accidere poſſent, morbos, ut ſunt ſpaſmi.

EXTRINSECVS.

Herba ipſa, ſuccus & aqua diſtillata, non ſecus atque Portulacæ & Sempervivi minoris, uulneribus calidis & ulceribus utiliſſima ſunt, impoſita, illita & ſi ex illis colluantur.

Ex ſucco unguenta refrigerantia confici poſſunt, inflammationibus iecoris aliorumq́ uulnerum, commodiſſima, non minus quam Populeon, quemadmodum de Sedo, Semperuiuo, & Solatro docuimus.

De Anagallide. Cap. CXXVII.

A NAGALLIDIS DVO CONSTITVIT GENERA DIOſcorides, alterā flore cœruleo, fœminam nimirum, quæ & prior floret, alteram uero puniceo, quæ illi mas dicitur. Bini hi & teneri frutices iiſdem ueſtiuntur foliolis, eodem ſunt caule prædidi, & conſimiles habent radices, non altiores palmo fiunt uterque, inq́ terra iacent ſparſi, quemadmodum Portulaca, aut Morſus gallinæ. Radices illis capillatæ & fibratæ prorſus, folia Hypericum, aut Maioranam æmulantur, quæ & bina ſibi inuicem undequaque oppoſita conſpiciuntur. Floſculis decidentibus globuli plane teretes ſubſequuntur, inſtar Coriandri, in quibus ſemen exiguum & triangularis figuræ incluſum reperitur, idq́ luteum. Porro uterque ſexus, guſtu amarus eſt. *Dioſco. lib. 2. ca. 170.*

Naſcuntur Anagallides paſſim in hortis, aruis, uineis, & præcipue agris demeſſis. Florent per totam æſtatem, à Maio menſe incipientes. Cæterum quibus ſuperſtitionibus ueteres in effodienda Anagallide uſi fuerint, extat apud Plinium libro xxv. capite. xi.

Chriſtiani certe nihili faciunt eiuſmodi nugas, tametſi, proh dolor, nec illis ſuæ deſinit ſuperſtitiones.

Venatores hiſce plantulis medentur canibus uenaticis, ſi quando contagioſa rabie infeſtati fuerint, ea nimirum ratione ducti, quod intelligerent, ueteribus illas aduerſus uenenatos viperarum & ſerpentum morſus utiliter uſurpatas, ſicuti etiamnum hodie contra quaſuis à ueneno profectas affectiones uſurpari poſſunt.

by Google

Anagallis.
Gauchheyl.

NOMENCLATVRAE.

ἀναγαλλὶς Græce, Anagallis Latine, Germanice Gauchheyl & Colmarkraut. Plinius tradit Anagallidem quibuſdam Corchoron uocari, qui proculdubio is eſt, cuius Theophraſtus libro vij. cap. vij meminit, aitq; ob amaritudinem ſuam illum in prouerbium abijſſe, ut diceretur, κόρχορος ἐν λαχάνοις, hoc eſt, Chorchorus inter olera. Nemo autem eſt, modo ſanæ ſit mentis, qui ſententiam noſtram refellere poſſit, nam Anagallis non tantum amarū habet ſaporem, ſed & deſcriptio Theophraſti, cum dicit folia illius Ocymo ſimilia eſſe, herbæ protinus reſpondet, Dioſcoride, Plinio & Theophraſto, conſentientibus id hiſtoria illius, Mirū, quod Plinius commemorat, fœminam Anagallidē pecora uitare, at ſi decepta ſimilitudine (flore enim tātum diſtat) deguſtauere, ſtatim eam in remedio quærere, quæ Aſyla uocatur, à Romanis Ferus oculus. Appellationes plures Anagallidis Dioſcorides annotauit, quas pro more ſubijciemus. Anagallis purpurea quibuſdam Acritis, aut Ægitis uocatur, alijs Sauritis, magis Oculi ſanguis, aut Chelidonion. Romanis Macia. Dacis Cerceraphon.

Anagallis cōmunis,quibuſdam Chorchoron,alijs Halicacabon, alijs Zeliaurus,magis Nycteritis,Ægyptijs Mecij,Romanis Aneciaton, Aphris Aſirriſæ. Iacobus Manlius & alij nonnulli Morſui gallinæ, Anagallidis nomenclationem tribuunt,cognominātq; illam herbam Morgelinam, & Hippiam,aſſeruntq; eam quæ puniceos fert flores, ſylueſtre eſſe Anagallidis genus.Pandectarum autor Auriculam muris eſſe dicit, quemadmodū Neoterici quidam Herbarij Morſum gallinæ ad Auriculas muris referunt. De qua re uide ſupra caput xciij.& Nicolaum Leonicenum de Alſine. Serapio cap.clv,Maſculam Xantalam,Fœminam Cardabellam nuncupat.

De Anagallide aquatica uide ſupra 61.cap. Halicacabi uox ad Solana pertinet,uide 101. caput ſupra. Chelidonij uox, Hirundinariæ utrique tribuitur,uide cap. 33. & 35. ſupra. Quam uero Nicander in Theriacis Saurcen nominat, exiſtimo eſſe Sauritin, & Anagallidē Dioſcoridis.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Anagallidis uterq; ſexus calidam & ſiccam naturam obtinet,extergendi mundandi,& expellendi facultate præditus, utriſq; corporis partibus accommodatiſſimus.

INTRINSECVS.

Anagallis uino decocta, medetur ictibus ſerpentum & viperarum, ſi bibatur,aut ſi ex decocto uulnera colluantur,& herba imponatur.

Propter hanc ipſam cauſam, aduerſus peſtem Anagallis utraq; mirifice conducit,ita uſurpata, ut poſteaquam ex illa mediocrem hauſtum acceperis,in lectum te componas,probe contectum,& ſudes,tum enim omne uenenum per ſudores expelletur.

Anagallis canibus morſu læſis utiliſſima,ſimiliter & hominibus, aduerſus canis rabioſi morſus conducit, quiſquis etenim hoc pacto affectus fuerit,continuo utatur,uel ſucco uel aqua Anagallidis,eaq; potet,ac ex illis uulnera colluat.

Pari ratione uſurpata Anagallis aquam intercutem expellit, iecoris meatus aperit,purgat renes,calculumq; mouet & expellit.

EXTRINSECVS.

Omnia uenenoſa uulnera,ictus & morſus, ſucco, uel aqua Anagallidis mundificari debent,nam dolorem mitigandi & uenenum extrahendi, atq; impactos corpori aculeos refigendi, uim habet maximam, teſte Galeno lib.vi.Simp.facult.Cohibent quas uocant nomas & rheumatiſmos, eoſq; ad ſanitatem cito promouent.

Succus melli puriſſimo admixtus,oculorum caliginem diſcutit, & argemata: claritatemq; illorum adiuuat,illitus.

Succus naribus inditus, cerebrum purgat, pituitam capitis elicit, quæ dolorem dentium non raro adfert.

Tradunt eam quæ cœruleum habet florem prociduam ſedem reprimere, quæ phœniceum, illitu prouocare. Hinc ſane colligi poteſt, maſculam Anagallida in expellendo efficaciorem eſſe, fœmella.

De Polygono maſculo, uulgo Centumnodia.
CAP. CXXVIII.

MVLTI IN EA SVNT SENTENTIA VT EXISTIMENT hoc noſtrum Polygonon intelligendum, ubicunque de gramine apud autores incidat mentio, ſed quam recte illi ſentiant uel hinc manifeſtum fieri putamus, quod lib. iiij. cap. xxxi. proprium Gramini dicauit caput Dioſcorides. Nos relictis his ad deſcriptionem Polygoni noſtri pergemus.

1. *Primum Polygoni genus.* Polygonon inter uulgares plantas uulgatiſſima eſt, ſimulq; utiliſſima. Quæ enim eſt regio in qua non reperiatur? quæ uia ad quam non appareat? qui denique agri (nam illis inprimis gaudet) quæ ſepes, quæ itinera illo tantum non obruuntur? Naſcitur autem Iunio menſe primum ex ſemine, cum ſit æſtiua herba, & quotannis renaſci atq; mori neceſſe habeat. Radices habet teretes, breues & tenues. Caules itidem rotundos, teneros & molles, ac prorſus geniculatos & nodoſos, innumeris pene ramulis, ac adnaſcentijs ornatos, geniculis breuiſſimo internallo a ſe mutuo diſtantibus, qui & binis foliolis utrinq; ſeſe reſpicientibus, acutioribus Rutæ folijs, Thymo fere aut Satureiæ ſimilibus, ueſtiuntur. Sub geniculis & folijs floſculus admodum exiguus, nec enim maior eſt Milij ſeminio, quibuſdam candidus, alijs ex purpura candicans emergit, qui tandem in triangulare granum abit, Acetoſæ ſemini ſimile, & hæc illius ſementis eſt, quæ appetente Autumno ad maturitatem ſuam prouenit. Porro binorum cubitorum longitudinē ſortiuntur hæc duo Polygoni genera, ut illis tanquam Salicibus & funibus, in uinciendis & colligandis ſarcinis uti poſſis. (1. 2. *Duo Polygoni maris genera quod ad florem attinet.*)

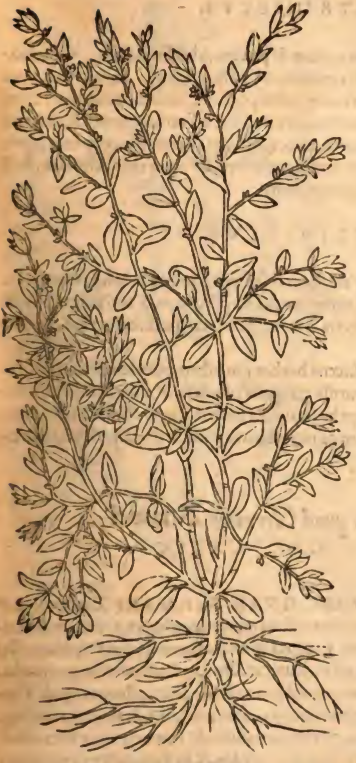
2. *Polygonon minus.* Alterum Polygoni genus, huic per omnia ſimile, ſed minus & breuius eſt, nam dodrantem nequaquam excedit, florem, quo ſolo a primo genere diſſidet, fert Centaureæ uulgari, aut rubræ Anagallidi conſimilem. Hoc ipſum Polygonon Aprili menſe, & per totam deinde æſtatem in agris demeſſis inueni.

NOMENCLATVRAE.

Germani has herbas Weggraß/ & Wegdritt/ a uijs & itineribus tracto nomine

Polygonon maſculum.

Weggraß.

nomine nuncupant, quod plerunque ad itinera proueniat, & viatores non raro remoretur, & ſæpe improuidos, nihilq; tale cogitantes in terram proſternat, ſolent enim petulantes & maligni homines ea gramina colligare, ut pedibus inhærentia viatores, ut diximus impediant. Medici noſtri Centinodiam, & Corrigiolam uocant, alij Sanguinalem Germanis Blůtkraut/ eſt enim Sanguinalis maſcula, ut ex Dioſcoride facile conſtat. Nam is Polygonon maſculum nominat, ſcribitq; alios uocare Polygonatum, alios Cynochalam, alios Heracliam, alios Aſpalton, alios Chiliophyllon, alios Clema, alios Polycarpon, alios Carcinethron, alios Teuthalida, alios Myrtopetalon, alios Cnopodion, alios Zaritheam, alios Pedaliam, Ægyptios Thephin, aliquos Stemphin, Magos genituram herois, aliquos Vnguem muris, Latinos Sanguinariam, aut Seminalem. Aphros denique Chulum.

πολύγονον ἄῤῥεν. *Dioſco. lib. 4. cap. 4.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Magnam apud ueteres laudem habuerunt Polygona, idq; ob mirificas

ſuas uires,ſunt enim natura ſua frigidæ & ſiccæ,ſanguinis & alui fluxiones ſiſtentes,& calculum per urinam propellentes,quare utrinque utiliter uſurpari poſſunt.

INTRINSECVS.

Polygonon uino rubro decoctum & potum,alui fluxiones, uomitiones,ſanguinis excreationes, fœminarum profluuia ſiſtit, contra uenenum quoduis auxiliatur,calculos renum pellit potenter, internos calores reſtinguit,choleræ & feruori ſtomachi aliorumq; membrorum prodeſt, interno rum membrorum eroſionibus medetur,in ſumma internis corporis partibus mirifice auxiliatur,Eadem intelligas uelim,de aqua eius diſtillata, ſi cũ ſemine ſuo in puluerem redacto ſumatur.

EXTRINSECVS.

Succus Polygoni,& aqua eiuſdem diſtillata,inter præcipua remedia habentur,quæ refrigerandis & reſtinguendis Eryſipelatis,& ſacris ignibus,& inflammationibus inde profectis,ſiue eæ ſint internæ ſiue externæ ,imponuntur & adhibentur.

Eadem aqua diſtillata,ſeu ſuccus herbæ, auribus purulentibus inſtillatur,putreſcentibus & gangrænoſis gingiuis prodeſt, & uulneribus tam recentibus quam inueteratis,inprimis autem ulceribus genitalium utriuſque ſexus,conducit:conſeruat enim ea ne inflammationibus alijsu'e accidentibus malis infeſtentur.

De Polygono quod Germani Knawel appelant, CAP. CXXIX.

HERBVLA ISTHAEC QVAM GERMANI Knawel APpellitant,cum humidiores ſunt anni tempeſtates,a'vere inde uſque ad Autumnum, in agris maxime uero ijs qui Rapis conſiti fuere,inuenitur. Fruticulus eſt unicus,ſurculoſus,dodrantalis,geniculatus,non ſecus atque Polygonon,quod præcedenti deſcripſimus capite. Folijs ueſtitur minutiſſimis,ciceracei coloris,acutis ueluti Chamęcypariſſus. Flos illi mnltiplex & copioſus,quemadmodum & ſemen, quæ duo nihil aliud eſſe apparent,quam floſculi exigui,uirides,& ſtellati,inſtar granorum Milij,odoris uehementiſſimi. Radicem habet exiguam,capillatam, nec temere digitum longam.

NOMEN-

Polygonon Germanis Knawel.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam ſi deſcriptionem ſpectes noſtra hæc plãtula, non facile πολύγονον θῆλυ, hoc eſt, Sanguinaria fœmina dici poſſit, tamen quod ad geniculos frequentes, quibus interſtinguitur, attinet, Polygoni fortaſſe gen⁹ erit, aut potius obnumeroſum et copioſum ſemẽ πολύκαρπον. Diosco.lib.3. cap.99. Certe ſi uires eius cõſiderentur, cõmode πολύκνημον appellabitur. Nam ad ſtranguriam & ſtillicidium urinæ mirifice facit. Polycnemum quidam Clinopedion, alij Polygonatõ, alij Iouis colum, alij Echeonymon uocant.

VIRES AC TEM- *peramentum.*

Dulcem hanc herbulam, quæ apud Mediomatrices Knawel dicitur, a` Polygonis ſeparare non poſſum, poſteaquam eaſdem cum illis obtinet facultates.

INTRINSECVS.

Polycnemum uino decoctum & potum, calculum expellit, quemadmodum Polygonon. Idem de aqua diſtillata Polycnemi, & potu, ſentiendum eſt. Poteſtq́ꝫ pro Polygono in omnibus ſumi Polycnemum. Proinde gratiſſimũ eſt armentis pabulum, in eum etenim uſum a` puellis in æſtate carpitur.

EXTRINSECVS.

In externis corporis partibus medendis, eundem uſum habet Polycnemum, quem & Polygonum.

vinca maior ...

De Peruinca. Cap. CXXX.

Yngrün.

Miraculum naturæ

PERVINCA, EX CApillata ac fibrata radice, multas nodoſas & geniculatas uiticulas emittit, quæ uirgæ, aut ſi mauis ſarmenta ubicunque terram attigerint, ibi radicantur, præſertim ea parte qua nodoſæ. aut geniculatæ exiſtunt, & radices acquirunt capillamentis multis fibratas, qui fit, ut uno de ſurculo breui tempore ampliſſima area obduci poſſit, quamobrem non immerito ſerpentibus & hederaceis herbis accenſetur, Folia eius pleraq; admodum exigua ſunt, buxo non diſſimilia, nonnulla etiam maiora, ita ut ſalicis herbam referant. Martio menſe florem fert ex purpura cœruleum, quinis foliolis diſtinctum, inſtar Boraginis, & prorſus inodorū. Per totam hyemem uiret, & quaſcunque illius iniurias illæſa ſuſtert, & quod mirandum mihi uidetur, intra humum etiam ſepulta incolumis longo tempore manet, id quod teſtari ipſe poſſum. Nam anno ſupra milleſimum

leſimum quingenteſimo,triceſimo nono,in die Marci Euangeliſtæ, uidi caput effodi,quod hac herba coronatum erat. Proinde ipſa herba uiridis plane erat,ac ſi recens lecta fuiſſet,cum tamen multis annis cum cadauere in ſepulchro abdita latuiſſet Hinc facile liquet,cur eam nonnulli Germanica uoce Todten kraut,aut Todten violen/hoc eſt,herbam ſiue violas mortuorũ, uocarint,nimirum quod illa mortui coronari conſueuerint.

Hiſtoria de Peruincæ perpetua uiriditate.

Peruinca gaudet locis umbroſis,prouenitq́ in quibuſdam hortis,in muris,ſecus ſepes, ſub dumetis denique & rupibus.

NOMENCLATVRAE.

Commune apud Germanos Peruincæ nomen eſt Yngrün/à perpetuo illi uirore inditum,Officinæ Peruincam nominant. Eſt autem illa ipſiſſima Clematis Dioſcoridis,quæ Plinio & Daphnoides cognominatur.Poſſet & Chamædaphne, hoc eſt, Terreſtris,ſeu humilis dici Laurus,aut ut Romani dicunt Laurago,& Laureola, & Vinca Peruinca, quemadmodum alibi meminit Plinius. Apud Dioſcoridem ſequentia Peruincæ nomina leguntur,δαφνοειδὶς,σμυρνοειδὶς,πολυγονοειδὶς. Apud Apuleium uero cap. lviij. multæ extant nomenclationes illius,nimirum Eupeplios, Daphnoides, Hypogloſſion,Eupetalon,Digloſſos,Nycephyllon,Pelleon,Idæa Daphne,Samothracia Daphne,Alexandrina Daphne,Mitrion,Danae,Stephane Alexandrum,Chamædaphne, Carpohyllon, Daphnitis. Latine Peruinca,Victoriæ folium,Laurus Alexandrina,Macedonica,Laurago,Muſtellago terreſtris. In Plinio nonnullæ ex his repetuntur, & aliæ etiam adijciuntur,uidelicet Hypetale,Pelaſgum,Eupetalon, Stephane Alexandri. Sed quantum mihi quidem uidetur,rectius uniuerſæ hæ appellationes Lauro Alexandrinæ,de qua ſequenti dicemus capite,quam Peruincæ tribuentur.Quod uero controuerſia nominum in hanc quoque plantam irrepſit, mirum uideri non debet, cum Lauri Alexandrinæ appellatio,multis & uarijs herbis attributa ſemper fuerit. Nihilominus deſcriptio quæ apud Plinium lib.xxi.cap.xl,extat,Peruincæ noſtræ ſatis reſpondet.

κληματὶς δαφνοειδὶς.

Pli.lib.24.ca.15.

Dioſcor.lib.4.cap.7.

Plinius lib. 15. cap.30.

Eo in loco Peruinca Chamædaphne dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Peruinca æternum uirens ſicca eſt temperamento, & utiliter utriſque corporis partibus adhibetur.

INTRINSECVS.

Quod ſi Clematis ſit hæc herba,id quod mihi dubium non eſt,certe illa

uino

uino decocta & pota, torminibus prodeſt, alui profluuia & dyſenterias ſedat, & mulierum menſes ſiſtit.

EXTRINSECVS.

Herba ipſa tuſa, uenenoſis ictibus & morſibus impoſita, medetur.

Succus expreſſus, auribusq́; inſtillatus, dolores illarum finit: Dolores etiam dentium ſedat in ore retentus.

Succus in peſſo mulieribus ſubditus, cruciatibus uuluæ medetur, fluxumq́; ſiſtit.

Si quis habuerit uinum turbidum, quodq́; colorem amiſit, accipiat tantum huius herbę, quantum pro quantitate & copia uini ſufficit, uaſiq́; imponat, ac illud deinde obturet, obturatumq́; quindenam relinquat, quod cum fecerit, uinum breui puriſſimum ac clariſſimum reddetur, & genuinum ſuũ colorem recuperabit: præſtabit tamen ſi rite rem perficere uoles, ut uinum prius in aliud uas transferatur, tumq́; herba ut diximus, utiliter iniĳcietur. Hæc ita ſe habere experientia certa comprobauit.

De Lauro Alexandrino, uulgo Vuularia. CAP. CXXXI.

HANC PLANTAM ANTE ANNOS ALIQVOT, DOctiſſimo uiro D. Othoni Brunfelſio piæ memoriæ, in Theophraſto & Dioſcoride demonſtraui, qui illam deinceps ſuo Herbario inſeruit. Hunc excellentiſſimus uir Euricius Cordus, Poëta & Medicus ſecutus, in colloquio ſuo quod de herbis cõſcripſit, Lauri huius mentionem quoque fecit. Præter hos duos, nemo, qui indicaſſet, quo loco in Dioſcoride naſceretur iſta Laurus, extitit. Orandus eſt autem Deus Opt. Max. ut bonos & diligentes uiros excitet, qui in re herbaria ornanda & amplificanda operam ſuam impendant, quo in hac etiam parte Reipub. ſeruiatur.

Laurum iſtam circumforanei Agyrtæ, ſeu Rizophori, ex Vngaria, ſine radice ad nos deportant, aſſerentes eam in altiſſimis prouenire ſyluis. Caules habet rotundos, ueluti Sigillum (ut uulgo uocant) Salomonicum, dodrantales, utrinq́; craſſis folĳs ueſtitos, diluti uiroris, Lauro ſimilibus, ſed tenerioribus & mollioribus. Porro quodq́; folium aliud ex ſe gignit foliolum lingulæ, aut vuulæ appenſæ ſimilimum, unde apud Germanos nomen

Laurus Alexandrina. nobiſi lem

Zapffenkraut.

men inuenit, quod dicitur Zäpfflin kraut/hoc eſt, Vuularia. Inter folia & caules uidi ego rubros acinos ciceris magnitudine, idq́ Argentinæ in nundinis, ad quas, quidam Agyrta hãc herbam partim cum fructu, partim ſine illo, ſed tamen ſatis ſibi inuicem conſimilem detulerat ex Pannonia inferiore.

NOMENCLATVRAE.

Hic uero habemus triumphalem illam Laurum, qua Alexander Magnus uictor uſus creditur, ut ſcribit Vergilius Marcellus, unde illi Laurus Alexandrina nomen factum eſt. Porro hanc Laurum teſte Dioſco. lib. iiij. cap. cxliij. aliqui Idæam, à monte Ida, in quo affatim luxuriat, alij Danaen, alij Hyppoglotton, alij Zaliam, alij Stephanen, alij Daphnon, alij Samothracicen, alij Methrion, alij Hyppogloſſion uocant. Theophraſtus lib. iij. cap. xvij. ἐπιφυλλόκαρπον, eleganter dicit, quod fructum ſuper folijs ferat. Vulgo Vuulariã, Germani Zapffen blatt/& Hockenblat dicunt. Serapioni Gar Alexandriæ nominatur. Reliquæ appellationes præcedenti capite commemoratæ ſunt.

δάφνη ἀλεξάνδρεια Lauri Alexandrinæ appellatio, Chamædaphnæ etiam tribuitur apud Dioſcoridem lib. 4. ca. 144.

Hyppogloſſion, à foliolo illo dicitur.

Serapio ca. 324.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vim obtinet calidam et exiccatoriam Laurus Alexandrina. Germani in faucium ulceribus, & humecta ſupra modum columella, & angina duntaxat hodie utuntur. At ueteres utriſq; corporis partibus illam adhibuerunt.

INTRINSECVS.

Radix illius (Dioſcoride id aſſerente) ſicca, in puluerē redacta, pondere quatuor aut quinq; drachmarum cum dulci ſeu Apiano uino pota, difficulter parientibus, & ſtillicidio urinæ laborantibus ſuccurrit, menſes cit, uti & alia quæ uocant Diuretica.

EXTRINSECVS.

Herba & radix in puluerem redacta, exiccant manantia & fluentia uulnera ac ulcera, quemadmodum uulgaris Ariſtolochia.

Herba in potum iniecta utuntur ad humectam ſupra modum columellam ſicuti diximus ſupra.

De Sigillo Salomonis. *Cap.* CXXXII.

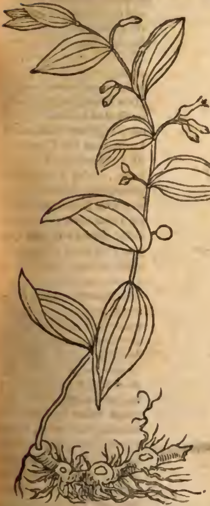
1. *Primum Sigilli Salomonij genus* GERMANI HANC PLANTAM Weißwurtz/ HOC EST, Albam radicem nuncupant, à colore radicis albo, quæ & geniculata ac nodoſa eſt, & intra humum hinc inde repēdo ſe diffundit, non aliter atque Lupulus, ſeu Lolium. Guſtu primo dulcedinem quandam præ ſe fert, deinceps uero acrimoniam & feruorem, quemadmodum gingiber, aut is quem uulgo uocant Calamum aromaticum. Proinde recens adhuc commanducata, ſuccum reddit lentum & glutinoſum. Aprili menſe aſparagos ſuos emittit, qui in teretes caules, in formā ſiliginei culmi, ex utraq; parte pulchris, uiridibus, & maioribus, latioribus, ac lōgioribus, quam ſint Lauri Alexādriæ, folijs, ijsq; denis et nōnunq; duodenis, ueſtitos excreſcunt. Inter folia elegantiſſimi, candidiq; & oblongi, recti, ac teretes gignuntur floſculi, herbæ Paralyſis floribus è ſuis uaſculis excerptis, ſimiles. Atque hic partus eius in noſtris regionibus Maio Menſe æditur. Appetente Auguſto menſe flos in rotundos, ac nigricantes acinos, inſtar hederacei fructus, aut Myrtillorum deſinit.

2. *Sigillum Salomonium anguſtifolium.* Alterum huius plantæ genus, quod per omnia primo reſpondet, niſi quod multo anguſtioribus ueſtitur folijs, ad Moſellam in ea ſylua inueni, quæ uulgo der Ydar dicitur.

NOMEN-

Sigillum Salomonis latifolium.

Weißwurtz. Convallaria polygonatum Linn.

NOMENCLATVRAE

De præſenti quoque noſtro Sigillo Salomonio, inter herbarios controuertitur, nonnulli enim ad Secachul Serapionis illud referunt, alij Polygonaton eſſe dicũt, ea nimirum ratione moti, quod radicem habeat nodoſam & geniculatam. Verumenimuero cum ipſa planta, ſeu caulis eius non ſit geniculatus, neque radix ipſa ualde ſit odorata, neſcio quo pacto Polygonaton eſſe poſſit, nolim tamẽ cuiusquam ſententiã cõtemnere, modo & mihi meam in commune rei herbariæ commodum, proferre liceat. Ea autem ſic ſe habet. De Polygonato ſupra cap. xl diximus, eamq́ꝫ appellationem herbæ Germanis Glidweich uocare aſſignauimus. Vulgo ſolent hanc plantam Albam radicem & Sigillum Salomonium appellare, Germani Weißwurtz dicunt, utilis enim eſt ad exterendas maculas faciei, præſertim eas quæ ſub oculis ſunt. Hinc proculdubio adductus Euricius Cordus Polygonaton eam uocauit, nam quod Polygonaton faciei maculas deleat ipſe Dioſcorides teſtatur. Sed non ſunt admittendi, qui non ſine manifeſto errore Elleborum album eſſe aſſerunt, quam paulo ante Si-

Serap. cap. 89.

Hermolaus Barbarus Radicem Rhodiam Sigillum Salomonis uocat. Sed quæ noſtra ſit ſententia ſtatim dicetur

Dioſco. lib. 4. cap. 6.

gillum

Sigillum Salomonis anguſtifolium.

Klein Weißwurtz.

δαφνοειδὴς Dioſco. lib. 4. cap. 143. De Peplio uide Dioſcoridem lib. 4. cap. 163. & ſupra in commentarijs noſtris ca. 100. ubi de Eſulis egimus.

ἴσ. ἄχρηστος.

gillum Salomonium nominari diximus. Et ut ſemel quod ſentio pronunciem, uidetur nobis omnino hoc Sigillum, Laureolam eſſe Dioſcoridis, quod ille ab elegantibus folijs Eupetalon cognominat, addēs, alios Chamędaphnen, alios Peplon uocare. Quod uero Sigillum Salomonis Laureolam ſeu Daphnoida Dioſcoridis eſſe exiſtimem, multa ſunt quæ me permouent. Non enim tantum tota Laureolæ deſcriptio huic herbæ conuenit, ſed & guſtus feruidus, quo pituitam in os è capite detrahit, ueluti Pyretrum, & uiſcoſus ac lentus ſuccus, et locus natalis ad amuſſim illi reſpondent. Quod ſi quis obijciat id quod Dioſcorides ait, radicem illi eſſe inutilem, huic reſpondebimus facile potuiſſe fieri incuria librariorum, ut pro εὔχρηστος, hoc eſt, utilis, ſcriptum fuerit ἄχρηστος, id eſt, inutilis. Sed ut dixi ſæpius nemini ſentētiam noſtram ita obtrudimus, ut diuerſum ſentire illi non liceat: hæc enim tantum conſideranda & dijudicanda doctoribus, à nobis proponuntur. Vnum admonendi gratia adijciemus. Quod enim Sigillum Salomonicum certum nomen in Dioſcoride hactenus non habuerit, in cauſa eſſe puto ambiguitatem uocis Daphnoides

quæ

quæ cum multis tribuatur herbis (nam Plin. nunc Caſſiæ, nunc Clematidi eam appellationẽ tribuit, nunc fruticem eſſe dicit, cuius ſententiæ Dioſc. & Ægineta partim ſubſcribunt) erroris & dubitationis occaſio multis eſſe potuit. Atqui ego ita exiſtimo, quocunque loco Daphnoides ſimpliciter legatur, ibi noſtrum hoc Sigillum Salomonium intelligi debere. Et hæc de primo illius genere, quod latifolium eſt dicta ſint. Anguſtifolium enim & alterum genus Chamædaphnen Dioſcoridis eſſe puto. *Plin. li.12.ca.21. & lib.24.ca.15. et lib 15.cap. 30. Dioſco.lib.4. cap.7. Dioſco.lib.4. cap.143.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Laureola calidæ eſt naturæ, habetq́ uim diſcutiendi & expellendi concretos ſanguinis grumos, aliosq́ uiſcoſos humores, uomitiones mouet, & hodie externis potius quam internis corporis partibus adhibetur.

INTRINSECVS.

Aqua Laureolæ diſtillata, per aliquot dies menſura iij. aut iiij. ligularum pota, ſanguinem concretum expellit, & calculum renum per urinam, menſes dicit, & interna apoſtemata diſcutit.

Acini Laureolæ duodeni aut ſedecim manducati, & aluum & uomitiones mouent. Folia uino decocta aut arida in puluerem redacta, ac pondere drachmæ ſingulis uicibus ſumpta, pituitam expellunt.

EXTRINSECVS.

Folia Laureolæ recentia manducata, caput inaniunt, & ſternutamenta mouent.

Radix tuſa ſugillatis impoſita, breui tempore medetur. Idem aqua diſtillata linteolis excepta & calida impoſita efficit.

Aqua diſtilata Laureolæ, næuos, maculasq́ corporis totius, inprimis ue ro quæ oculis ſubſunt, lentiginesq́ emendat efficaciſſime, ſi ex illa colluantur, linteolis etiam in ea aqua madefactis ac impoſitis.

De ea quæ Germanis Hendelkraut *dicitur.* CAP. CXXXIII.

HENSE APRILI DVAE PROSILIVNT HERBVLAE, quarum altera cœruleos, altera candidos gerit floſculos. Ea quæ cœruleum fert florem, arenoſis agris & campis, quæ candido emicat, umbroſis & uliginoſis locis, uidelicet ijs qui inter muros & mœnia

urbium conſpiciuntur, gaudet. Vtraque non ultra dodrantem in altum attolitur, caule rotundo, unico, ac in cacumine multis ramulis, ijsq; hirſutis, & colore ſubpurpureis brachiato. Folia illis ſucculenta & pinguia, ueluti Portulacæ & Sedi minoris, forma ſua manum paruulam, aut pedem ranæ repræſentant, & in tres quaſi digitos plerunq; explicantur. Radicem habent rectam & breuem. Natura ſua refrigerant, ſicut Sedum minus.

NOMENCLATVRAE.

πεπλίς. Si lacteum ſuccum hæ plantulæ ſtillarent inciſæ, ad Dioſcoridis caput clxiij. lib. iiij. illas referre non dubitarem. Cum uero non habeāt ſuccum, hactenus nihil poſſum aſſerere. Ego in acetario hac herba uſus ſum, quemadmodum Lactuca uti ſolemus, quod ut facerem occaſionem mihi dederunt uerba Dioſcoridis, quibus illam ſale condiri poſſe tradit. Siue ergo Peplis ſit, ſiue non ſit, certe illam contemnere nolumus. De nomine illius Germanico diu inquiſiui diligenter, ſed fruſtra, ne uero nomine prorſus careret, Hendelkraut illam uocare placuit, à forma manus, quoad certius aliquod addiſcere liceret.

De Peplio Plinius lib. 20. cap. 20. Verba Galeni, et Aeginetæ de illo à Dioſcoride mutuata ſunt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vim habent refrigerantem & humidam binæ hæ plantæ, & poſſunt citra noxam utrinque corpori aduerſus inflammationes uſurpari.

INTRINSECVS.

Poſſunt hæ plantæ cum cæteris in acetarijs uſurpari, ſunt enim meo iudicio facultatibus Portulacæ pares.

EXTRINSECVS.

Aduerſus calidas affectiones utiliter uſurpantur, quemadmodum & Anagallides.

De ea quam Germani Gauchblům/ *hoc eſt, Cuculi florem uocant.* CAP. CXXXIIII.

MVLTAE HERBAE APVD GERMANOS À CVCVLO aue nomen habent, nempe Tragopogon, & ea quæ xxvi. capite ſupra deſcripta eſt, & iſta quam nunc tractamus, quę nuſquam lætior prouenit quam in pratis. Ea cum primum proſilit, folijs anguſtis & acu-

Flos Cuculi pratenſis.

Cuculi flos, Germanis

Gauchblům.

& acutis Auriculam muris repræſentare uidetur, quanquam illa ſint & anguſtiora & magis acuminata, ut eo nomine parum à folijs Hyſſopi diſtent. Thyrſos emittit appetente Maio mẽſe, teretes & erectos, pauciſſimis folijs ueſtitos, quorũ cacumina floſculis Berſilici colore tinctis emicant, forma uero flores Superbę quam uocant, referẽtibus, ita ut ſingula floris foliola rudimentum manus ſatis exprimant.

De Superba uide infra cap. 198.

2. *Sylueſtre huius herbæ genus.*

Alterum huius, ſylueſtre nimirum genus, in aridis montibus humo candida naſcens reperitur, priori per omnia ſimile, niſi quod florem fert prorſus candidum. Cæterum flore decidente utrunq; genus in oblongis ſiliquis, ſemen concluſum oſtendit, non aliter atq; flores Gariophyllorũ.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc ſtirpem Gauchblůmẽ/hoc eſt, Coccycis florem nominant, non enim aliud expiſcari illius nomen potui. Dicunt aũt id nominis ſortitam eã eſſe, quod Coccyx auis notiſſima ſaliua ſua caulem herbæ aſpergat. Nam habẽt quidem Thyrſi illius ſpumam quandam, maxime prope geniculos, candidam, unde opinio uulgi nata eſſe uidetur. Si florem conſideres, qui

pro ratione tempeſtatis & clauditur, & recluditur, Anemone dici poſſe, uerum foliorum forma reclamat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cuculi flores meo iudicio humidæ & calidę ſunt temperaturæ, poſſentq́ uſurpari utiliter, præſertim uero aqua diſtillata. Præterea quod de illis dicā hodie non habeo, nec enim de inexpertis quicquam temere affirmarim. Puellæ & adoleſcentuli æſtate his floribus in ſertis ſuis concinnandis uti conſueuerunt.

De Elleboro nigro, adulterino.
CAP. CXXXV.

ELLEBORVS NIGER, QVEM GERMANI NOSTRI Chꝛiſtwurtz nominant, radicem habet nigram, multis capillamentis fibratam. In fine Decembris menſis florem profert, modo in calido loco & aëri expoſito, ſita fuerit, quem ab eo tempore inde uſque ad feſtum Purificationis, ut uocant, oſtendit. Flos ad uiridem potius quam luteum uergit colorem, forma Malorum aut Cydoniorum, aut Capparis florem æmulatur. Bini autem & quandoque trini flores coniunctim coliculo unico, tereti, & ſubpurpureo inſident, abeuntq́ demū in ſiliquas quaternis aut quinis intercapedinibus diuiſas, non aliter atque Aquilegia, quæ cum rumpuntur maturitate, ſemen læue, quod illis inerat, in terram protinus decidit. Folijs ueſtitur diſſectis, & Pæoniæ prope ſimilibus, ſed minoribus & magis nigricantibus, perq́ ambitum ſerratis. Radix eius amara eſt, illa uetulæ mulierculæ, in potum iniecta, aluum ſubducere ſolent, ijs quos purgatos uolunt.

1. *Elleborus niger adulterinus.*

2. *Conſiligo Ruellij.*

Syluestre huius herbæ genus, hortenſi ſimile eſt. Flores illius in capitula quædam deſinunt, ut in Nigella, ſemen nigrum, Dictamni Germanici ſemini ſimile. Proinde nigrati & fœtidi eſt odoris ea herba. Gaudet lapidoſis agrorum limitibus, aſperiſq́ montibus, quales ſunt illi qui ad Moſellam, Rhenum, inq́ Eiffalia, & montanis ſyluæ Herciniæ, præſertim uero foſſis argenti & aurifodinarum.

3. *Elleborus niger uerus.*

Sed uerus ille & niger Elleborus, quem Rizophori noſtri ſimiliter Chꝛiſtwurtz appellant pulcherrima & elegantiſſima eſt planta. Nam tota ſubſtantia ſua nonnunquam binos palmos excedit, radicem habet capillatam, radiculis multis perplexam & contextam, nigram, & alteri quem nigrum uocant Elleborum plane conſimilem. Cauiiculi illius ab imo uſque ad ſummum tenerrimis, ſerratiſq́ foliolis ornantur, ue-

luti

Elleborus niger adulterinus, Germanis
Chriſtwurtz.

luti Abrotonum exiguum, ſed uiridioribus; quin & coles ſurculoſiores habet quam hoc ipſum Abrotonum.

In cacumine verno tempore lutei & ſimplices apparent floſculi, Chamo-

Elleborus niger uerus.

Schwartz Nießwurtz.

millam referentes pene, niſi quod longe maiores ſint. Flore decidente capitella quædam in cacumine protuberant, uti & in Pinaſtro fieri ſolet, atque hoc illius ſemen eſt.

NOMENCLATVRAE.

Mulierculæ noſtræ hanc plantam Chriſtwurtz appellāt patria uoce, eo quod quandoque circa ſeruatoris noſtri Chriſti natalem diem flores producat, præſertim quando temperatior fuerit hyems, aut certe quod clyſteribus quoque adiíciatur, quod Germani Criſtieren uocant. Recentiores medici omnino contendunt eam eſſe Elleborū nigrum Dioſcoridis, quē deſcribit lib. iiij. cap. clxvi. nec multum ab illo abludit deſcriptio. Verum non adeo eſt noxia hæc radix in Germania noſtra, ſæpenumero etenim uidi multos homines citra periculum illa ſanatos. Quamobrem mihi quidem uidentur uerba, quæ de pernicie eius radicis apud Theophraſtum & Dioſcoridem extant, in utroque autore ſuperflua, augurorúq; eam ſuperſtitionem ex Theophraſto in Dioſcoridis quoque ſcripta irrepſiſſe, aut certe aliud quid ueteres ut fieri poteſt, intellexerunt. Si namq; hic noſter Elleborus niger, hominibus et pecoribus mortem afferet,

quod

quod de ſuo prodidit Theophraſtus, præſtaret eam nuſquam terrarum extare. Atqui ut diximus ſi moderate illo utuntur homines, non ſolum innoxius eſt, ſed & citra periculum & fodi & uſurpari à quibuſcunque poteſt. Dioſcorides loco citato Elleborum nigrum, Veratrum nigrum, Melampodion, à Melampo paſtore, qui hac radice furentes Prœtidas purgauit, & ſanauit: Protion à filiabus Prœti regis Arcadiæ, Ecſtomon, Polyrrhizon, hoc eſt, Multiradicem, Melanorrhizon, id eſt, Nigam radicem, (Germanis diceretur Schwartzwurtzel) Cyiranion, Zomarition, Iſæam, Elaphine, Cimeleg, Saraca, & Prodiorna, appellat. Plinius de utroque Veratro libro xxv. cap. v. ſcribit, cuius uerba pene omnia ex Theophraſto deſumpta ſunt. Qui uſum, utilitatem, & damnum Ellebori nigri cognoſcere deſiderauerit, is legat libellum Hippocratis, quem ad Democritum ſcripſit, inſcriptione Elleboriſmi. Serapio utrunque Elleborum Cherbachen nominat, Auerrhoi Barbacus & Condiſi dicitur: Meſue uero Barba Alfugi. Et hæc de domeſtico nigro Elleboro dicta ſufficiant. De ſyluestri genere quod domeſticum per omnia æmulatur, ita ut uix diſcerni poſſint, niſi odor & radix quæ illi non perinde fibrata, ſed & breuior ac quaſi inflexa eſt, animaduertatur, ſupra cap. lxxxiij. diſſeruimus. De domeſtico genere, ut ad illud redeam, ego ita ſentio, Conſiliginem eſſe Ruellij, cuius meminit & Plinius, ad quod duo me mouent. Primum quod non perinde ſit noxia herba, atque Veratrum nigrum cuius ueteres meminerunt, qui fit etiam, ut nõ poſſim credere eam eſſe Elleborum nigrum. Deinde Rizophori peregrini longe aliud oſtendunt Veratrum nigrum, quod Ingelheimij effodiunt inter Bingium, ac Moguntiam, oppida, deferuntque Venetias uſque, ubi magno pretio eam radicem diſtrahunt. Et hic mihi uidetur eſſe Elleborus niger, quem & ego anno Domini 1544. in montibus non procul ab oppido Leiningen, effodi.

ἑλλέβορος μέλας.

Serap. cap. 313. Sunt tamen qui putant Condiſi eam eſſe herbã quæ Struthion dicitur, & à Dioſcoride lib. 2. ca. 152. deſcribit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnes prope noſtræ ætatis herbarij, eam herbam quam Germani Chriſtwurtz dicunt, Elleborum nigrum eſſe uolunt, quibus ut aſſentiar adduci nõ poſſum. Nam ſine periculo intra corpus ſumi poteſt, id quod de Elleboro nigro nuſquam legas. Quæ cum ita ſe habeant, ego in poſterum pro innoxio Elleboro illam habebo, alterum autem eius genus uenenoſum Aconitum, quo & Lupi, & vulpes capi poſſint, exiſtimabo.

Radix Ellebori nigri adulterini, domeſtici, Chriſtwurtz appellati, uino per noctẽ macerata, mẽſura dimidiati cyathi pota, aluũ ſubducit citra damnum, & purgat: eſtque hæc medicina aniculis admodum familiaris.

Eadem drachmæ pondere in puluerem redacta, et cum uino aut alio quo-

piam liquore ſumpta, in expellendo efficacior eſt, præterea nullius apud noſtrates uſus.

VERATRVM NIGRVM

ἐλλέβορος μέλας uerus.

Vtrumq; Veratrum, tam nigrum quam candidum, ex ordine eſt excalfacientium, & exiccantium, quare non ſine ſingulari cura & iudicio aſſumi debet. Vide Conſtantinum de gradibus; gradu tertio.

INTRINSECVS.

Veteres, inſanos, melancolicos, & malę mentis homines, necnō & comitiali morbo oppreſſos, vertiginoſos, podagricos, hydropicos, febri quartana afflictos, lepra, ſpaſmo, & torminibus laborantes, nigro Elleboro purgare conſueuerunt. Sed quoniam plus detrimenti quam utilitatis eiuſmodi purgatio ſumentibus adfert, ideo de illa nō multum nunc dicemus. Vno tamen uerbo quod res eſt declarabimus. Si quis Elleboro nigro uti uelit, is non ultra drachmam accipiat, ne quod damnum ſequatur. Præterea quiſquis ea in re peccauerit, ſentiatq; ſe nimium grauari Elleboro, confeſtim lac caprinum, aut aliud quodcunque bibat, ut ueneno reſiſtere poſſit. Optima autē purgatio ea eſt, ſi quis radicem in uino macerauerit, poſteaq; moderate de illo uino bibat.

EXTRINSECVS.

Radix Ellebori nigri, locis muliebribus indita, menſes potenter elicit, ſed ut caute hoc remedio utantur mulieres, neceſſe eſt, niſi mali quid pati uelint: fiſtulas & inueterata uulnera ac maligna ulcera mirifice purgat, ſi in puluerem redacta illis inſpergatur.

Eadem tuſa & ex aceto cataplaſmatis inſtar impoſita, ſcabiem ſanat, uitiliginibus, lepris, impetiginibus, ſerpiginiq; medetur. Erodentibus quoq; medicamentis admiſcetur, & gangrænoſis ſanandis mirifice conducit.

Reliquas ſuperſtitiones quas hac de radice comminiſcuntur, prudens prætereo, ocioſis illas relinquens.

De Elleboro albo. *Cap.* CXXXVI.

DIOSCORIDES ELLEBORVM EVM INPRIMIS COMmendat, qui ad montem Oetam, in Anticyra, ut tradit Strabo, naſcitur,

Elleborus albus.
Weiß Nießwurtz.

naſcitur, Cyrenaicum appellatum. Huic ſubſcribit Theophraſtus, cum lib. x. cap. xl. optimos & uſitatiſſimos Elleboros quatuor eſſe (nam ut Dioſcorides teſtatur, & in Galatia & Cappadotia Elleborus prouenit) Oetæū

Βέλτιστοι δὲ καὶ οἷς χρῶνται μάλιστα, τέτταρες, οἰταῖος, ποντικός, ἠλεάτης, μασσαλιώτης, ἄριστος δὲ πάντων καὶ τούτων, καὶ τῶν ἄλλων, ὁ οἰταῖος.

ſcilicet, Ponticum Eleaticum, & Meſſalioticum, inter omnes uero Oetæum præſtare tradit. Noſtri Rizotomi hoc genus Ellebori ex altiſſimis alpibus & montibus deportant, aſſerentes in ſylua Hercinia quoque illum prouenire. Elleborus albus quem mihi recentem uidere contigit, radicem habebat teretem, digitum craſſam, foris pullam, & multis capillamentis fibratam, intus uero fungoſam & candidam, guſtu feruentem & acrem nam ſubinde ſaliuam ciebat, ueluti Pyretrum. Folia latiora folijs Gentianę, quorum coſtæ leuiter purpuraſcebant.

NOMENCLATVRAE.

Agyrtæ noſtrates, qui tum hanc, tum etiam alias radices uenales circum ferũt, ſolent illas perforare, ac funibus collectas geſtare, quemadmodum et radices gladioli filo, aut funiculis ut areſcant, ſuſpendi conſueuerunt. Atq; hanc radicem quamdiu integra manſerit, & non contundatur, illi Schampanier wurtzel / hoc eſt, Campaniam uocitant, perſuadentq; hominibus ut huiuſmodi Campaniam uino per noctem macerent, ac uſurpent: ſic enim fieri ut omnes prauæ humiditates ſaluberrimo hoc medicamento extrahantur. Et quantum mihi quidem uidetur, utilior eſt hæc purgatio, quam ea quæ radice in puluerem redacta, & intro ſumpta perficitur, quam imprudentes quidam & maleferiati homines ſine ullo iudicio, & prę ter rationem etiam hominibus exhibent. Optandum ſane eſſet, ut huiuſmodi Magiſtris, aut medicinæ uſus & tractatio interdiceretur, aut certe cogerentur in ſeipſis medicinæ ac immanis huius purgationis periculum facere, quod ſi deinceps ſibi ipſis eam ſalubrem & minime noxiam deprehenderent, poſſet illis permitti, ut & alijs hominibus eam præberent. Neque credibile eſt illos artem tenere in uſurpando Elleboro, quam Chius ille Eudemus tenuit, qui cum uno die uiginti duas ex Elleboro potiones ſumptitaſſet, nullum tamen ſenſit damnum, ſed pro more ſine uomitionibus, & ſtomachi eructationibus pranſus eſt & cœnauit, prætereaq; balneauit. Quod uero nullam noxam tot potiones Ellebori homini attulerunt, inde factum eſt teſte Theophraſto, quod poſt ſeptimam potionem pumicem cum fortiſſimo aceto hauſerit. Quæ quidem ideo mihi recitantur, ut uel hoc pacto ijs conſulam qui per imprudentiam nimio Ellebori uſu ſeſe læſerunt. Dioſcorides Elleborum album aſcyda, Sanguinem ſeu ut alij habent genituram Herculis, Polyidos, Anaphyſton, Somphiam Vnre, Laginum, Anepſa, uocari tradit. Sed ut ſemel tractationem de Elleboris finiam, hæc mea eſt ſententia, eam herbam quæ Germanis Chriſtwurtz dicitur, nullam eſſe Ellebori ſpeciem, nec enim deſcriptio nigri Ellebori illi competit, nec in uiribus cum illo conuenit. Nam ſine periculo uomitionum & cructationum intro ſumi poteſt,

ἐλλέβορος λευκός. Dioſco. lib. 4. cap. 145.

Seſamoides quæ à Dioſco. lib. 4. cap. 147. deſcribitur, dicitur etiam Elleborus albus. Sicut & Myrtus ſylueſtris, Genitura Herculis cognominatur. Vide Dioſco. lib. 4. cap. 141.

mi poteſt, quod in nigro Elleboro minime reperias, quemadmodum ſcripta ueterum & recentiorum abunde teſtantur. Quamobrem utrunque Elleborum perniciosum exiſtimo, nulloq́; pacto ſine conſilio periti medici uſurpandum. Rurſus eam quam uulgo Elleborum nigrum omnes nuncupant, innoxiam eſſe putamus, ſi extrinſecus uſurpetur, præſertim uero in medendis pecoribus, ſicut lib. vi. cap. v. Columella docuit. Sed alterum & ſylueſtre eius genus, cuius cap. lxxxiiij, ſupra deſcriptionem habes, par ei in uiribus iudicamus. Nec deſunt qui pulmonis affectibus illam prodeſſe affirmant. Ego tamen nolim periculum facere.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vſitatiſſimus Elleborus, hoc eſt albus, calidæ quoque & ſiccæ eſt temperaturæ, quamobrem diligenti cura uſus eius opus habet, & raro ad dimidiam drachmam exhiberi conuenit, ſemperq́; & tempus anni, & ætas ac conſtitutio hominis, & morbi natura conſideranda ac exactiſſime penſandæ erunt, quoties in medicamentis illo uti uolumus, aut alijs exhibere. Qua de cauſa Hippocrates proprium libellum Elleboro dicauit, in quo docet quo pacto illo ſit, & quibus utendum, quem docti diligenter legere debent. Cauendum eſt etiam, ut conſulit Conſtantinus de gradibus gradu tertio, ne ieiuno ſtomacho Elleborus uſurpetur, ſed ſemper aliquid cibi prius ſumendum erit &c.

INTRINSECVS.

Agyrtæ nonnulli, circumforanei illi impoſtores aduerſus omnis generis internas affectiones Elleborum, Tithymalos, & Cataputiam, ut uulgo uocant, hominibus ſæpe cum magno illorum damno propinare & exhibere ſolent, quæ admonitionis gratia mihi dicuntur, quam quiſquis contempſerit, is pergat uſque Elleboro uti ſibiq́; nocere. Nam proh dolor apud multos ea conſuetudo obtinuit, ut nullo alio quibuſcunq́; in morbis utantur remedio. Sed proculdubio dabunt illi imprudentiæ ſuæ pœnas. Quid uero de turpiſſimis ac flagitioſiſſimis ſcortis dicam? quæ ne palam flagitia ſua fateri cogantur, non dubitant, & ſibi & fœtui morbum & internetionē Elleboro conciliare. Atq; illas quidem culeo inſutas, & in flumen deiectas medicari conuenit. Sed relictis his ſceleribus uires Ellebori albi proſequamur.

Ellebori radix per uiginti quatuor horas, uino aut Oxymelite macerata, poſteaque reſiccata, poteſt dimidiæ drachmæ pondere, aut ſaltem tanto, quanto pro conſtitutione huius opus eſſe uidebitur, cum uino exhiberi fu-

rioſis & melancolicis, necnon aduerſus eos morbos, quorum ſuperiori capite meminimus, nam uomitiones ciet iſthæc purgatio.

Sin uero potiunculam ex illa præparare uolueris, tum uel biduo uino illam macerabis, aut iure carnium decoques, & cyathum mediocrem ex illa exhibebis ægroto. Hæc purgatio tametſi & aluum & uomitiones moueat, nullo tamen cum periculo coniuncta eſt.

Galen. lib. 2. Simp. cap. 5.

Affectiones aduerſus quas Elleborus facit, proximo capite commemoratæ ſunt. Breuiter tamen hoc ſcias, nigrum per aluum, album uero per uomitiones purgare.

EXTRINSECVS.

Elleborus cum Sampſucho naribus inditus, cerebrum purgat, ſternutamenta mouet.

Ellebori radix aceto decocta, ac in ore aliquandiu retenta, dolorem dentium tollit.

Eadem radix abſceſſibus ſcabie, & inueteratis ulceribus purgandis uſurpatur.

In lixiuio decocta, ſi illo poſtea caput abluas, pediculos & ſurfures enecat. Idem unguento aliquo admixta præſtat.

Radix Ellebori cum melle & farina temperata, ſi pinſatur, utilis eſt ad capiendos glires & mures. Ea in re ferunt nigrum Elleborum efficaciorem eſſe, omnibusque pecoribus lætalem.

Ellebori radix in lacte decocta, & muſcis propoſita, illas enecat, nam quotquot illud lac deguſtauerint, intumeſcent, rumpentur & ilia muſcis.

De Elleboro nigro adulterino ſyluestri, quam nonnulli Conſiliginem Plinij & Columellæ eſſe aſſerunt, ita perſcriptum reliquit Lucius Columella lib. vi. cap. v.

Præſens etiam remedium cognouimus radiculæ, quam paſtores Conſiliginem uocant. Ea in Marſis montibus plurima naſcitur, omnique pecori maxime eſt ſalutaris. Læua manu effoditur ante ſolis ortum: ſic enim lecta maiorem uim creditur habere. Vſus eius traditur talis. ænea ſubula pars auriculæ latiſſima circumſcribitur, ita ut manante ſanguine tanquam O literæ ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinſecus, & ex ſuperiore parte auriculæ cum factum eſt, media pars deſcripti orbiculi eadem ſubula tranſuitur, & facto foramini prædicta radicula inſeritur, quam cum recens plaga comprehendit, ita continet, ut elabi non poſſit, in eam deinde auriculam omnis uis morbi, peſtilensque uirus elicitur, donec pars quæ ſubula circumſcripta eſt, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conſeruatur. Hæc ille.

De Herba uenti. Cap. CXXXVII.

campanula ſtella

Buchen ſchell.

*H*IC VERO RVRSVS incognitam, & quaſi peregrinam herbam pręmanibus habemus, quam mulierculæ noſtræ herbarię Buchen ſchell uocant, uel Büſchell/quod eſt ſi interpreteris, Campanula culinæ aut vaccæ, ea proculdubio ratione, quod flores eius purpurei, qui intus uti & roſæ ſtamina quædam ſeu capillamenta lutea habent, Cymbalis non admodũ diſſimiles ſint. Inuenitur in arenoſa, arida, & argilloſa terra, necnõ in ſyluis, floret Martio menſe. Radicem habet nigram et capillatã, quemadmodum Elleborus niger adulterinus, herbam uero Fœniculo per omnia ſimilem. Maio menſe flos in caput quoddam definit incanum, capillatum, teres, hirſutum, et quod Erinacei animalis rudimentum non inſœliciter exprimat, atq; hoc illius ſemen eſt, nẽpe ſingula capillamenta quæ inferne inſtar ſetæ ſuillæ cauli inſerta ſunt. Caulis illi nõnunquam dodrantalis, feruentis & adurentis ſaporis herba, & quæ linguam guſtata uellicat, non aliter atque Piper, aut Ranuncu-

lus,

lus, & Aron. Propter feruentem guſtum in horto meo tuta & illæſa, ab iniuria beſtiarum manſit.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc plantam Bůſchellen / Hackerkraut / & Schlotten blůmen / Latini Herbam venti uominant. Gallis & Italis Cocles dicitur. Quod illi ſit apud Dioſcoridem nomen nondum conſtat, mihi uidetur quod ad acrem & feruentem guſtum attinet, Ranunculi genus eſſe, nimirum id quod Sardonium dicitur, de quo Dioſcorides lib. ij. cap. clxvi. egit, nam ſi teratur hæc herba adeo acris eſt, ut etiam lachrymas eliciat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Herba uenti calida eſt & ſicca, debetq́ magis externis quam internis corporis patibus adhiberi. Si uero ſit Ranunculi genus (quod ego mihi perſuadeo) duntaxat extrinſecus uſurpari debet, & nunquam intro ſumi.

INTRINSECVS.

Si hæc herba Oreoſelinon ſit, quemadmodũ quidã putarunt, poteſt uel radix, uel ſemen uino decoqui, atq́ illis pręberi quos calculus uexat, præterea etiam frigidis muliebribus ad proritados menſes.

EXTRINSECVS.

Herba commanducata, linguam ualde adurit, quare erodentibus gangrænoſam carnem ac cauſticis medicamentis, necnon & malignis ac putridis uulneribus mundificandis, adhiberi poteſt, ſicut Perſicaria.

Succo etenim papulæ, mariſcæ, verrucæ & maculæ exteruntur.

Aqua diſtillata aliquanto mitior eſt, & purificãdis uulneribus, & aptior & tolerabilior. Herba recens tuſa, cumq́ ſucco ſuo duris & ſcabris unguibus impoſita, abſumit quicquid id eſt uitij. Radix ſiccata, naribusq́ indita, ſternutamenta ciet.

De Petaſite. *Cap.* CXXXVIII.

PETASITES IN FINE FEBRVARII FLORIBVS SVis, quos in albo purpureos, agglomeratos, & botri figuram referentes, cauli dodrantali, cauo, et purpureo inſidentes, primum

omnium

Petaſites.
Peſtilentʒ wurtzel.

omnium profert, conſpicua eſt herba. Hi marceſcentes una cum coliculo ſuo ſine fructu abeunt ac decidunt. Poſtea incana rotunda & cineracea folia prodire incipiunt, quæ in pincipio quidem vngulę caballinæ admodum ſimilia

ſimilia apparent, demum uero in tantam creſcunt amplitudinem, ut unum interdum orbicularem menſam prorſus tegat, quod ego ſæpenumero uidi. Singula autem folia ſingulos habent, purpureos canos & hirſutos pediculos, quibus ſuperpoſita, pilei ampli baculo ſuperpoſiti figurã obtinẽt. Radix illi nonnunquam brachium humanum craſſa, intus candida, fungoſa, uehementer odorata & amara, & quæ ubi ſemel plantata fuerit, non facile eijci poſſit, propterea quod hinc inde humi ſerpat & radicetur. Id quod in horto meo deprehendi, in quo uno anno trium cubitorum ſpatium occupauit, ſubinde alias ex ſe radiculas emittens. Naſcitur plerunque Petaſites humidis locis, marginibus fluuiorum, nonnullis pratis, quæ riuulis irrigantur. Radix ſicca gummi quoddam ſtillat compreſſa.

NOMENCLATVRAE.

Hanc Herbam Germani Roßpappel, hoc eſt, Maluam equinam, propter amplitudinem foliorum, & Peſtilentz wurtzel uocant, hoc eſt peſtilentialẽ radicem, propterea quod experientia comprobatum ſit radicem hanc mirifice conferre peſtilentialibus febribus, quod ſudorem uehementer moueat, ſi in puluerem redacta in uino (uti decet) ſumatur. Nec minori efficacia bibitur à mulieribus, quas uteri tormina & præfocationes exercent. Quæ omnia eo mihi dicuntur, quod cupiam in uſum & medicinã hanc utiliſſimam radicem recipi. Non deſunt etiam veterinarij quidam qui eiuſmodi radice utuntur aduerſus uermes qui equos moleſtant, & alios ipſorum tam interiores quam exteriores morbos.

Dioſco. lib. 4. cap. 103. Latinis poſſet hæc herba dici Galerita, nam quod ad foliorum amplitudinem attinet πετασίτης Dioſcoridis forſan fuerit. Sed cum uires & odorem exactius conſidero, Coſti genus eſſe dixerim.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Radix Petaſitis dubio procul ſicco & calido eſt prædita temperamento, ideoq; aduerſus omne uenenum utriſque corporis partibus adhiberi efficaciter poteſt. Hæc uero poſſe, amaritudo eius euidentiſſime demonſtrari. Finis enim ſaporis amari eſt abſtergere, ſicut Galenus lib iiij. de ſimp. facult. cap. xvij. fuſius docet.

INTRINSECVS.

Præcipua iuuamenta quæ hæc radix præſtat, ſub nomenclatura eius executi ſumus. Proinde licet non ſit genus Coſti, tamen uino decocta & pota, ſuccurrit ijs qui ſpiritus difficultate laborant. Facit & aduerſus latos uentris uermes, qui ſemina Cucurbitarum referunt. Poſtremo & urinam & menſes ciet hæc potio.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Radix ſiccata in puluerem redacta, efficax eſt ad quæuis fluentia & præhumida uulnera. Oleum ex hac radice confectum, ſi illo inungantur febricitantes ante acceſſionem febris apprime conducit. Idem & ad reliquas cutis fœditates facit, & perfrictionibus neruorũ & membrorũ unice prodeſt.

De Tuſsilagine, ſeu Vngula caballina. CAP. CXXXIX.

TVSSILAGO NOBILISSIMA ILLA PLANTA, PETAſiti quoad folia in initijs adeo ſimilis apparet, ut diſcerni uix poſſint, niſi quis diligenter animaduertat, & conſideret & flores & ſubſtantiam utriuſque. Nam Tuſſilago tota ſua ſubſtantia magis tenuis & exigua, breuior & anguſtior exiſtit altera. Deinde Tuſſilago Martio menſe flores profert luteos, multiplices, cauli hirſuto & lanuginoſo inſidentes, Auriculæ muris flauis floſculis ſimiles, qui non multo poſtquam enati fuere in pappos euaneſcunt, quod in Hieracijs quoque fieri conſueuit, tum uero nudi caules relinquuntur, qui & ipſi appetente Maio menſe, caduci marcent. Aprili menſe folia prodeunt, inferiore ſui parte qua terram ſpectant, cinerei coloris, vngulæ equinæ ſimilia, unde & vngulæ caballinæ nomen ſortita eſt herba. Radix illi alba, culmum craſſa, & quæ hinc inde per terram ſpargatur, non aliter atq; Lolij, neque enim facile ubi ſemel plantata fuerit, eradicari poteſt, ſiquidem ex radiculis quas plures ſingulis annis ex ueteri emittit, ſemper repullulaſcit. In aquoſis & humidis agris naſcitur.

NOMENCLATVRAE.

De Arcio & Arctio ſuo quoq; loco dicemus.

Germani hanc plantam Brandt lattich (quaſi ambuſtorum Lactucam) quod ambuſtis & inflammationibus quibuſuis medeatur: & Roßhůb/ hoc eſt, vngulam equinam, à foliorum cum vngula equi ſimilitudine, & nonnulli Brantletſchen, hoc eſt, Arcion, & Perſonatiam (ſed quam recte ipſi uiderint) appellant. Dioſcorides βήχιον, Tuſſilaginem uocat, aitq; illis Rhichion, alijs Petrinam, alijs Peganon, alijs Pithion, alijs Pagonaton, alijs Chamæleucen, alijs Procheton, alijs Arcophyton, alijs Chamæger on, Ægyptijs Saarthan, quibuſdam Pharphariam, aut Farfarum, aut Puſtulaginem, Beſſis denique Aſadici. Plinius Tuſſilaginem Cacaliam, Farranum, & Farfugium cognominat, quibus uocibus maxime duabus poſterioribus errorẽ

Dicitur autem βήχιον, quod βῆχας, hoc eſt, Tuſſes, & Orthopnœas ſanare creditur, Galenus ſimp. facul. li. 6. Plinius lib. 26. ca. 6. & lib. 24. cap. 15.

Vngula caballina.
Roßhůb.

ſubeſſe puto, rectius enim Farfarus legeretur. Vides rurſus unam & eandem herbam quamplurimas obtinere nomenclaturas, quæ ne erroris cauſa alicui eſſe poſſint, diligentius paulo excutiemus, initium facturi a Bechij & Tuſſi-

& Tuſſilaginis appellationibus, nam autores rei herbariæ in illis parum conueniunt. Apuleius etenim cap.cj. Saluiam, Bechion & Tuſſilaginem uocat, quare ubicunque in illo autore Tuſſilaginis aut Bechĳ incidit mentio, Saluiam ſemper intellige. Apud Dioſcoridem uero & Plinium quoties Tuſſilaginem aut Bechium legeris, toties de præſenti noſtra Vngula caballina ſermonem fieri ſcias. Ex his uides duas herbas Bechĳ nomine inſigniri, & Tuſſilagines uocari, hoc eſt, Huſtenkreuter / ſic enim Germani dicerent, nimirum Vngulam caballinam, & Saluiam.

Nec deſunt qui non ſine magno errore eam quæ aliàs Nymphæa dicitur, Tußilaginem eſſe contendant.

Iam ut ad alias quoque nomenclationes ueniamus, dicitur hæc herba & Pharpharia, aut ut alĳs placet, Farfarella, nulla ſane alia ratione, quam q̃d folia eius, folĳs Populi albæ, quam ueteres Farfarum uocitabant, ſatis reſpondeant. Idem de uoce Chamæleuces, hoc eſt, humilis populi, ſentias uelim, qua ideo donata eſt hæc planta, quod folia illius plus affinitatis cum Populo habeant, quam cum Hedera. Dicitur & Chamægyros, quæ & ipſa Populi, cum qua in folĳs Vngulam caballinam conuenire diximus, appellatio, eſſe uidetur. Vide Dioſcoridem lib.j.cap. xcviĳ. Appellatur & Puſtulago, quæ uox ſi in Vſtilaginem conuerteretur, non male ad hanc plantam meo iudicio quadraret. Poſtremo in his appellationibus, hoc unice miror, qui factum ſit, quod Pegani, hoc eſt Rutæ appellatio, inter cæteras Vngulæ caballinæ attributa fuerit, cum tamen nulla plane ſimilitudo foliorum inter has duas plantas intercedat. Quæ cum ita ſe habeant aliud quod addam non habeo, niſi Dioſcoridis libros eſſe deprauatiſſimos, maxime q̃d ad nomenclaturarum inſulſam ac prorſus ineptam illam congeriem attinet. Optandum autem eſt, ut aliquando à uiris doctis repurgaretur, quo fœlicius illius opera uti poſſemus. Simon Ianuenſis ſcribit Vngulam caballinam, Farfaram, aut Dardanam uocari, duorumq́; eſſe generum, maiorem ſcilicet & minorem. Minorem ait in uineis & agris prouenire, maiorẽ uero in ripis aquarũ inueniri, & à nonnullis Caſſulam cordis uocari,, eamq́; habere exiguam & odoratam radicem. Quod ſi paulo ſecus hæc uerba haberet, hoc eſt ut diceret Ianuenſis. Maiorem ex his in ripis & humidis locis naſci, radicem habere craſſam & bene odoratam, certe facile cum illo ſentirem, eiuſq́; ſententiam hoc pacto interpretarer, Vngulam caballinam minorem Bechium eſſe, maiorem uero, Petaſiten, quam nos Coſtum Germanicum appellauimus. Controuerſiam de perſonatis laruis Leoniceni & Collinutĳ in præſentia miſſam facimus, nam uterque de rebus ĳs ſcribit, quas pro maiori parte nunquam uidit, quod Plinio illi obĳciunt.

Vide Plautum in Pœnulo.

Hedera terreſtris ſimiliter Chamæleuce dicitur. Vide Dio. lib. 4. cap. 121.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vngula caballina frigida eſt & humida, quare non immerito aduer-

ſus ſiccam & calidam tuſſim uſurpatur, necnon aduerſus quaſuis inflammationes & ambuſta igni.

INTRINESCVS.

Aqua herbæ diſtillata, & per uices menſura quatuor cochlearium pota, & linteolis foris impoſita, inflammationibus iecoris, eroſionibus ſtomachi, uenenoq; ardentis febris, unice conducit.

Quod ſi hanc aquam efficaciorem reddere uelis, ad ea quæ diximus, tum herbam accipe Vngulæ caballinæ, florem Sambuci, & Solatrum, æquis portionibus, easq; herbas ſimul minutim conciſas diſtilla, dici non poteſt quanta huius aquæ ſit efficacia.

Dioſcorides teſtatur, folia ſiccata & incenſa, ſi fumus ille hianti ore rapiatur, eos ſanare qui ſicca tuſſi atque orthopnœa infeſtantur.

Tuſſilago decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

EXTRINSECVS.

Folia Tuſſilaginis, ſuccus illius & aqua diſtillata, maxime ea cui flos Sambuci & Solatri adiungitur, efficaciter inflammationibus, Anthraci, ſacris ignibus, mariſcis, quibuſuis calidis abſceſſibus, & ambuſtis etiam igne medentur illitu & impoſitu.

Aduerſus calidos capitis dolores, & æſtus ardentium febrium, folia imponi debent, & aqua etiam diſtillata in linteolis.

Aquam diſtillatam ad quaſuis totius corporis puſtulas, ab æſtu & calore profectas, mirifice facere experientia certa comprobatum eſt.

Inprimis uero mulieribus utilis eſt, quæ cum ardenti aliqua affectione pudendorum infeſtantur, ex hac aqua locos colluant, & linteolos in ea madefactos imponant, tum ſentient breui auxilium. Idem etiam mariſcis remedium eſto.

De Angelica. Cap. CXL.

1. *Angelica ſatiua.*

INTER PLANTAS OMNES VIX ALIAE DVAE ADEO conſimiles apparent atque Angelica & Liguſticum, ſi enim herbam & caules, & radicem, & flores, ſemen denique odorem & ſaporem utriuſque diligenter conſideres, amabo te quid Angelicæ ſimilius reperias Leuiſtico? Quæ cum ita ſe habeant, de duabus his nobiliſſimis ſtirpibus coniunctim commentabimur, nec enim diuellendas exiſtimamus, quas tanta formæ affinitate natura ſociauit. Angelica itaque, ut ab illa auſpicemur,

Angelica.
Angelick.

ſpicemur, folia habet ad ficulnea quadantenus accedentia, ſed magis diſſecta & undique per ambitum ſerrata, ueluti herba Brancæ vrſinæ, niſi quod illa ſint teneriora, molliora, & uiridiora. Radix illi longa, recta adnatis ali-

Angelica ſylueſtris.
Wild Angelica.

quando radiculis aliis & fibris capillata, liquorem croceum & lentum inciſa ſtillans, fortiſſimi & odoris et ſaporis. Altero aut tertio demum anno caulem emittit longum, craſſum & concauum, nodoſum, inſtar arūdinis, aut bacculi fortiſſimi, in cuius cacumine tenues, caui, & quaſi inflati ſacculi naſcuntur, ex quibus umbellę prorepunt, ut in Fœniculo uidere eſt, luteis emicantes floſculis, qui in ſemen tandem Leuiſtici aut Brancę vrſinę ſimile deſinunt, odore et ſapore acri præditum, non ſecus atque radix. Ex ſemine plantatur Angelica, quod ſicut Chærefolium ex humo primum prodire ſolet, foliis primis Petroſelinaceis ſimilibus. Radices autem magna cura tranſplantandæ ſunt, dũ in tenera adhuc exiſtunt ætate.

2. *Angelica ſylueſtris.*

Sylueſtris Angelica ſatiuæ per omnia ſimilis eſt, niſi quod nonnunquam candidum fert florem, odor illi necnon & ſapor non perinde uehemens. Naſcitur in opacis & umbroſis locis, nonnunquam in ripis fluuiorum, & quibuſdam ſyluis.

3. *Vitium Angelicæ.*

Alia proinde herba paſſim prouenit, quæ Angelicam aliquo pacto æmulari forma uidetur, florem gerens in umbellis candidum, radice per terram

ſparſa,

ſparſa,ueluti Lolium.Naſcitur ubiq; in hortis gramînoſis. Ea mihi nihil aliud uidetur eſſe quam uitium quoddam Angelicæ.

NOMENCLATVRAE.

Multi hodie ex recentioribus medicis ac herbarijs, qui eo quod ueterũ ſcripta,aut non legunt, aut negligenter & obiter per tranſennam quaſi uident, & interea tamen magno cum mortalium damno Medicos ſe præter ſimplicium cognitionem,quam ex ueterum ſcriptis haurire debebãt,uenditare non dubitant, ij inquam (nam ad doctos & qui recto itinere ingrediuntur,hic noſter ſermo non pertinet)dicere non uerentur,Angelicam ueteribus haudquaquam fuiſſe cognitam, ſed a neotericis herbarijs in altiſſimis montibus eam fuiſſe inuentam. Et recte illi quidem in montibus eam repertam teſtantur,nam ſi Plinio credimus ,iam olim in montibus Arcadiæ ab Hercule inuenta fuit.Quamobrem hanc noſtram Angelicam Panaces Herculeum Dioſcoridis eſſe ſentio, & ut ita iudicem multis cauſis moueor.Non enim tantum ſimilis eſt Angelica Leuiſtico,ſed etiam cum recens adhuc eſt,thus optimum redolent folia,quod idem Theophraſtus una mecum teſtatur,ut interim prætercam uires eius quas habet, aduerſus omne tam internis quam externis in partibus corporis uenenum ,præſertim uero contra ictus & morſus ſerpentum & canum rabioſorum,quod ego ipſe experientia certa didici,efficaciſſimas. Et ut paucis uerbis multa dicam,tantis pollet uiribus Angelica,ut malim certe,quod ad me atttinet domí meæ habere radices Angelicæ,Aſtrantiæ,Liguſtici,Gentianę,Elenij,Ariſtolochię, Petaſitis,quam omnes Arabicas,ut uulgo loquntur ſpecies, Peſoartici inquam & Liberantis,&c. Serapio hoc Panacis genus Steuſir uocat,Succus eius Auerrhoi Opopanax dicitur.Germani Angelicam Angelick/des heyligen geiſts wurtzel/hoc eſt Sancti ſpiritus radicem, & Bruſtwurtzel/ hoc eſt pectoris radicem nuncupant. Syluestrem angelicam, Germani Wild Angelick/& nonnulli Wundtkraut/hoc eſt Vulnerariam dicunt,q̃d uulneribus mundandis & ſanandis conducat. Poſtremum autem genus, aut uitium potius Angelicæ Mediomatrices materna lingua Hynfüß / & Witſcherlewetſch nominant, nam hinc inde per humum ſerpit ueluti Lolium.

πάνακες ἡράκλειον Dioſco. lib. 3. cap. 50.

Multi ſunt qui Angelicã Smyrnium appellent. Sed de Smyrnio paulo poſt.

Theoph. lib. 10. cap. 12.

Serap. cap. 252. Non deſunt qui Remeſcir Auicennæ id eſſe putant, quod Opopanax alias dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnibus prope regionibus nota eſt Angelica, ob inſignes facultates, quas obtinet. Temperamento eſt calida & ſicca.

INTRINSECVS.

Iuuamenta Angelicę ſub nomenclaturis partim ſunt explicata, inter quę id præcipuum eſt, quod uenenum educit, ſanguinem diſijcit, & corpus excalfacit.

Eadem poteſt aqua ex radice, non herba, diſtillata.

Si quis peſte, febri repentina, aut ſudore immodico corripiatur, is radicis Angelicæ in puluerem redactæ dimidiam drachmam, cum Theriacę drachma miſceat, in tribus aut quatuor cochlearibus aquæ ex radice Angelicæ diſtillatæ, bibat, deinde in lectum ſe componat, ſeq; probe contegat, ac adminus tribus poſt horis ieiunet: quod ſi fecerit, incipiet ſudare, & (Deo fauente) periculum omne euadet, morboq; liberabitur. Quod ſi Theriaca non ſuppetat, tunc pulueris radicis drachmam integram, cum aqua diſtillata ſumas, ut iam diximus, pari ratione liberationem ſenties.

Radix in aceto macerata, tempore peſtis odorata, et nonnunquam etiam aceto illo poto ſi ieiunus ſis, præſeruat à lue peſtifera corpus.

Aqua radicis diſtillata, aut radix ipſa in puluerē redacta, ac cum uino pota, tormina ex frigore orta ſedat, modo nulla illis alui aſtrictio adiūcta fuerit

Breuiter omnibus internis affectionibus prodeſt aqua diſtillata, & radix in puluerem redacta, nempe Pleuritico morbo incipienti, nam collectiones eiuſmodi diſcutit, ruptis & pulmonis uitijs, unde tuſſes plerunq; grauiſſimæ oriuntur, torminibus, ſtillicidio urinæ & ſtranguriæ, menſibus & fœtibus mouendis & trahendis, internis denique quibuſuis tumoribus & flatibus diſcutiendis.

Ad omnia illa poſſunt decoctiones & potiones ex Angelica confici, ſi uel uino uel melle, prout ratio ægrorum poſtulare uidebitur, decoquatur radix.

EXTRINSECVS.

Succus Angelicæ cauis dentibus inditus, dolore liberat. Aqua diſtillata auribus indita, idem poteſt. Succus etiam et aqua diſtillata, oculorum aciem illitu excitāt, claritatem adiuuāt, pelliculasq; oculis obductas, unde caliginem ſequi neceſſe eſt, rumpunt.

Ex Angelica & pice optimum fit emplaſtrum contra beſtiarum morſus quæ in rabiem efferantur.

Remedium præſtantiſſimum eſt aqua diſtillata, ſuccuſue inſtillatus aut puluis radicis inſperſus, inueteratis & profundis ulceribus, illa enim mundat, & nudata oſſa corpore operit.

Aqua diſtillata, podagricis, Iſchiadicis illitu prodeſt, dolorem enim ſedat, & collectos ac lentos humores diſſoluit.

Alia

Alia iuuamenta ex his,quæ diximus colligi poſſunt.

Semen eiuſdem cum radice eſt efficaciæ.

Syluestris Angelicæ radix,& ſemen non tantarum ſunt uirium. Hodie illis in uino decoctis in uulneribus recentibus ſanandis utuntur.

De Angelicæ radice, Vergilius li.xij Æneid. ceciniſſe uidetur cum inquit,

Spargit Ambroſiæ ſuccos & odoriferam Panaceam.

De Liguſtico. Cap. CXLI.

CUM DE PANACE HERCULEO PRAECEDENTI CApite ſcripſerimus,uidetur ipſa affinitas,quæ Angelicæ cum Liguſtico intercedit,id poſtulare,ut deinceps de Liguſtico agamus. Ac manifeſtum eſt non ſolum ex ſcriptis Dioſcoridis, Panaci Herculeo ſimile eſſe Liguſticum,radice,caule,& uiribus, ſed etiam hoc ipſum ita ſe habere neminem inficiari poſſe puto,qui ſaltem utranque plantam uiderit,& contulerit,ita tamen ut Hiſtoriam Panacum cognitam habeat. Quod ſi quis hoc pacto diligenter has ſtirpes ad natiuas imagines examinarit,& hiſtoriam Panacum ſimul perpenderit, is proculdubio noſtram ſententiam non abijciet.Sin uero quod ſemper addimus,quiſquam in Dioſcoride alium locum oſtenderit, in quem commodius binæ hæ plantæ referri poſſint, illi ſubſcribere non dubitamus.Sed obijciat aliquis,deſcriptionem Dioſcoridis cum noſtro Liguſtico minime per omnia conuenire, maxime quod ad folia attinet.His reſpondebimus,multas tales in Dioſcoride & Theophraſto obiectiones inueniri,quæ ſi ubique locum habere debent,nihil certi nobis fere relinquetur in optimis authoribus.Quid enim de Roſmarino dicam,ut reliqua innumera præteream,amabo te an non deſcriptio Roſmarini apud Theophraſtum plurimum ab ipſa planta diſſidet? Verum ut his relictis ad hiſtoriam Liguſtici noſtri ueniamus,retineat quiſque ſuum Liguſticum,ego quid ſentiam dixi. Leonhardus Fuchſius Liguſticum Smyrnion Dioſcoridis eſſe dicit. Rurſus Smyrnij appellationē Angelicæ tribuit Euricius Cordus. *Theoph.li.10. cap.12.*

Liguſticum itaque paſſim in omnibus hortis ſatum prouenit. Semen illius ubi maturuit Angelicæ ſemini adeo ſimile eſt,ut diſcerni illa duo genera uix poſſint.Illud cum ſatum è terra proſilit,binis ſuis quæ primum emittit folijs Angelicam refert,ſed maiora ſunt & contractiora foliola Liguſtici,folijs Angelicæ.Herba & folijs,ubi adoleuerint,deinde & concauo, nodoſoq; caule & radice,adeo repræſentat Angelicam, ut nulla alia planta. Tria uero ſunt quibus ab Angelica Liguſticum diſtat, nimirum magnitu- 1. *Liguſticum ſatiuum.*

Liguſticum.

Lybſtöckel.

do, color uiridis, quem habet dilutiorem, nec tam nigricantem uti Angelica, & inciſuræ, quę ſunt profundiores Muſcarium in capitibus caulium Fœniculo ſimile habet, luteo flore emicans, idq́ ſub Iulium menſem. Porro

quocunq;

quocunque transferatur radix Liguſtici, non facile illa interit, ſed ſingulis annis Maio menſe aſparagos ſuos rubicundos, ueluti Pæonia emittit. Sæpenumero duodenos annos in terra incolumis manet (ſi non lędatur). q̃d in Angelica non contingit. Illius namque radix, poſtquam ſemel defloruit, ſemenq́; produxerit (id quod ſecundo plerunq; aut tertio anno fieri ſolet) putrilagine demum corrũpitur in terra, quamuis ſylueſtris Angelica, & uitium eius non perinde facile pereant. Radix Liguſtici grauiſſimo odore, acri etiam guſtu, ut linguam uellicet manducata, prædita eſt. Lentum quoq; & luteum ſtillat ſuccum inciſa.

Sylueſtre Liguſtici genus in foſſis, pratis, & lacubus ac paludibus quan- 2.
doq; prouenit, radice caua & fungoſa, adeoq; longa, ut fundum aquę attingere non poſſit, quare aquæ prorſus ſupernatat. *Sylueſtre Liguſticum.* Caulis illius & folia plus habent cum Liguſtico affinitatis, quam cum Fœniculo, ſed tota ſua ſubſtantia eſt minus, & odore etiam ac ſapore remiſſius, cætera Leuiſtico ſimile.

NOMENCLATVRAE.

Liguſticum herba eſt odoratiſſima, balneisq́; accommodatiſſima, cuius 1.
radix apprime aduerſus quoduis uenenum facit, quo nomine proculdubio à Liguribus amata fuit, & in cibis uſurpata. Dioſcorides Liguſticum Panaceam, & Panaces cognominat. Galenus Libyſticum uocauit. Neotericis quibuſdam Leuiſticum dicitur. Germanis Lybſtöckel. Veteres Liguſtici, Elenij aliarũq́; herbarum radices aceto condierunt, quemadmodũ lib. xij. teſtatur Columella. Quod ſi loco Piperis & Gingiberis uulgus hac radice in cibo uteretur, parſimonia magnum tandem uectigal acquireret. Sunt qui putent Cheiſmi, ſeu Keiſmi Arabum, eſſe Leuiſticum. Alij alia quoque nomina Leuiſtico tribuunt, nimirum Thalaſpium, Thalapis, & Scandilatium. Et hæc de nomenclaturis Liguſtici dicta ſufficiant.

Dioſco. lib. 3. cap. 53.

λιγυστικὸν dicitur quod in Liguria inuenta ſit hæc planta.

Sylueſtre Leuiſtici genus, ego cum alijs erraticum Fœniculum eſſe exiſtimo, quod Dioſcorides lib. iij. cap. lxxv. Hippomarathron, Marathrida, agreſte Marathrum, Thimaricolinũ, Myum, Syſtrameor, Fœniculum erraticum, cognominat. Germani Wilden Fenchel/ſeu Roßfenchel/& Weierfenchel/agreſte ſeu ſylueſtre Fœniculum, Equinum fœniculum, & Paluſtre fœniculum uocant. Serapio Othomarathrum uocat, eſtq́; id tertium illius quod deſcribit Fœniculum, quod dicit ſemen Coriandro ſimile proferre, ſed illud alterius eſſe generis puto, aut ſi idem cum hoc noſtro ſit, ut ſeipſum non intelligat neceſſe eſt. Alio rurſus loco montani cuiuſdam Fœniculi meminit, quod Fahar dicit, atq; illud aliquantulum Hippomarathro Dioſcoridis reſpondere uidetur. Hippomarathri meminit etiam Nicander in Theriacis, ubi aduerſus ictus ſerpentum docet remedia &c. Quod uero ego

hoc

hoc loco huius herbę mentionem facere uolui, id in cauſa fuit, quod forma, odore, & ſapore ad Leuiſticum magis quam Fœniculum accedit. Sunt quidam qui uolunt hanc herbam Cordumenum & Carui agreſte dici, & eſſe ſemen Peucedani. Sed nemini obſcurum eſt, aliam eſſe, & peculiarem plantā Peucedanum, quod deſcribit Dioſcorides lib. iij. cap. lxxxiij. Sed quid hæc ad Fœniculum ſylueſtre? Relinquantur ergo cuique plantæ ſuæ appellationes. Phriſius Peucedanum ſequentibus appellationibus inſignit, Fœniculum agreſte, Algul, Cuſaunon, Porcinum, Herbaturum. Credibile eſt autem bonum illum uirum hanc herbam non uidiſſe, ſed ex Petro de Creſcentijs, qui nomina illa recenſet, didiciſſe.

Manlius ſuper confect. Oximel. Squil.

Dicitur & Elaetrum Peucedanum. Dioſcor. lib. 4. cap. 149.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtrunq; Liguſticum ex ordine eſt exiccantium & excalfacientium, ad uenena propulſanda utiliſſimum, non minus atq; Angelica.

INTRINSECVS.

Liguſtici ſatiui radix, ſiccata ac in puluerem redacta, condimentum eſt optimum, quo cibi condiuntur, non minus atq; Piper, quod é longinquis regionibus ad nos deportatur. Vtilis eſt ſtomacho frigido, concoctionem adiuuat, omnes ſuperfluas humiditates conſumit: internos ſedat dolores in uino pota pondere dimidiæ drachmæ, uenenum educit, urinam & menſes trahit, & ad omnia ad quæ Angelica facit, uſurpari poteſt.

Semen in omnibus feruentius eſt efficacius.

Aqua diſtillata diſcutit & ſanat anginam, & pleuriticum morbum, gargariſſata & pota.

Radix aceto & ſale condita conſeruari poteſt uti Elenij, aliarumq; herbarum.

Sylueſtre, ſeu paluſtre Liguſticum, calculos & uenenum expellit, dolores ſedat, & omnia præſtat quæ ſatiuum.

Radix illius & ſemen uino decocta ac pota, morbum regium & atram melancholiam educunt.

EXTRINSECVS.

Vtrunq; Liguſticum inſeſſionibus & balneis adhibetur utiliter, ad ciendum urinam, calculos ac menſes, necnon ad excalfacienda omnia interna membra.

Radix aut ſemen tuſum ac impoſitum, ictibus atq; morſibus ſerpentum,

uiperarum,

uiperarum, araneorum, ſcorpionum, & canis rabioſi medetur, dolorem namque mitigat, & uenenum educit.

Puerperæ harum herbarum radices, folia & ſemina in cibo & potu ſuo uſurpent, & balneis ſudatorijs ſuis adijciant, ut à partu recte purgentur.

Aqua Liguſtici diſtillata & impoſita, tumenti capiti utilis eſt, & gutturi uulnerato apprime conducit, gargariſſata, & ſi cum illa colluatur guttur.

Angina etiam ſanatur Liguſtico, ſi per caulem eius continuo bibas.

Aqua diſtillata clara redditur & pura facies, & uitia cutis deformis ac nigræ, maculas & ſugillata, cicatrices etiam à ſcabie & abſceſſibus relictas exterit & emendat, ſi ex illa per aliquot dies colluantur.

Eadem ad oris & colli, ani, & locorum muliebrium exulcerationes & uitia utilis, ſi lineis pannis aqua affectis partibus imponatur.

De Fœniculo montano. *Cap.* CXLII.

DVAE EXTANT PLANTAE, CAVLE, FOLIIS, VMbellis, & radice Fœniculo quam ſimilimæ, quarum alteram quę & odoratior eſt, nuſquam locorum inueni, quam in altiſſimis montibus & ſyluis, quales ſunt Hercynia, & quæ Germanis dicuntur der Speſſart / & Ydar. Ea per omnia Fœniculum repræſentat. Florem in muſcarijs habet prorſus candidum ueluti Cicuta, ſemen maius Aniſo. Radix illius ſatis bono odore, ſed admodum acri ſapore eſt prædita, ut deguſtantis linguam uellicet, & ipſum gingiber acrimonia ſuperet. 1. *Fœniculum montanum.*

Altera odore, ſapore, & forma iam dictæ pene conſimilis eſt, quamuis non tam ſit odorata atque acris ac illa. Naſcitur paſſim in pratis. Folia autem eius, caulis & umbellæ, plus habent cum uulgari pratenſi cumino, quo etiam tota ſua ſubſtantia maior eſt, quam cum Fœniculo affinitatis. Floret Iunio menſe, quo & Cuminum. Radix odoris eſt peregrini, quicq; prope Daucum redoleat, eſt enim & pilis ueluti ille obducta. 2. *Cyminum equinum.*

NOMENCLATVRAE.

Si Fœniculum montanum luteum proferret florem, optimo iure Panaces Aſclepium dici poſſet, quod Nicander in Theriaca Phlegyenum, à Phlegijs populis cognominat. Cum uero candidus flos ſit, nihil auſim affirmare, tametſi de colore nulla moueri debebat controuerſia. Equidem ſæpenumero à doctiſſimis rei herbariæ uiris petij, quodnam eſſet herbæ huius nomen, nunquam tamen quicquam ex illis ſuper hac re cognoſcere potui.

Quamob-

Quamobrem, dum meliora quis in medium adferret, uolui illam Fœniculum montanum, Germanice Berg fenchel appellare.

2. *Cyminum equinum.* Altera uero quæ in pratis naſcitur, ad idem caput commode referri poſſet, tametſi radicem habeat tenuem, & non perinde acrem, vulgo Germani Roßkümmel/ hoc eſt Cyminum equinum uocant, nam ſemen Cymino ſimile eſt, ſed multo maius. Serapio cap. ccxcviij. Panacem, Aſclepion, Panax, & Aſchilibet nuncupat. Plinius lib. xxv. cap. iiij. ab Aſclepiade, qui lapſu de ſcala uitam finiuit, hanc radicem nomen habere tradit.

Dioſco. lib. 3. cap. 55. Proinde poſſet utraque planta ad Seſeli referri.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtriuſq; iam commemoratæ herbæ radix, ſemen & ſuccus excalfacientem & exiccantem habent facultatem, ſed potentius & efficacius eſt quod in montibus naſcitur, Poſſunt ambæ utrinque uſurpari.

INTRINSECVS.

Aduerſus uenenatos ſerpentum, aliorumq; animalium ictus, radix Fœniculi montani in uino decoqui & bibi debet, & ex illa decoctione uulnus collui, quod qui fecerit, nihil a ueneno illo ſibi timendum nõ dubitet. In cæteris eaſdem cum Angelica & Liguſtico uires habet.

EXTRINSECVS.

Ad omnia maligna & manantia ulcera, flores & ſemina trita cum melle, emplaſtri inſtar imponi poſſunt, nam hoc remedio exiccantur & ſanantur uulnera. Breuiter eodem pacto uſurpari poſſunt binæ hæ plantæ, quo Angelica & Liguſticum.

De Herba Vulneraria. Cap. CXLIII.

1 IN ASPERRIMIS AC SAXOSIS MONTIBVS ET AGRIS, necnon ſubter Iuniperos, inter muſcum naſcitur planta quædam, radice tenui, læui, cãdidaq;, Petroſelino ſimili, ſubacri guſtu. Folijs oblongis & anguſtis, ueluti Acetoſæ minoris, niſi quod longiora hæc ſunt & ſtrictiora, & uiridiora. Caulem profert teretem, quemadmodum Pimpinella. Florem in umbellis luteum, inſtar Anethi aut Petroſelini, qui in ſemẽ poſtea abit, ſemini Ammios, aut Petroſelini ſimile, acre, & peregrini ſaporis.

Herba uulneraria.

Wundtkraut,

ris. Caules huius plantæ nonnunquam ſpadicei coloris ſunt. Floret menſe Auguſto.

NOMENCLATVRAE.

Diu multumq; mihi de nomine huius plantæ percontanti, tandem muliercu læ in agro Vormatienſi prope Pfederßheim / & Dalßheim indicarunt, Wundtkraut / hoc eſt Vulnerariam eam dici herbã. Eo proh dolor res herbaria deuenit, ut à muliercu lis cognitionem illam accipere neceſſe ſit, (quamuis, quod ad me attinet, uel à puero diſcere non erubeſcam) quæ à doctiſſimis uiris expectanda fuerant. Quod autem apud ueteres illi herbę nomen fuerit nõdum cognoſcere potui, quantumuis multos diligẽter percõtatus fuerim. Cum itaque nemo eſſet qui mihi ſatisfaceret, cœpi ipſe ſerio de hac re cogitare. Poſt longam ergo & diligentẽ ueterũ ſcriptorũ inquiſitionem in mẽtem mihi uenit, forte hanc herbã Panaces Chironium eſſe, cuius et Dioſc. et Nicander & Theophraſtus meminere. Etſi autem non prorſus in deſcriptione huius herbæ autores conſentiant, (nam Dioſcorides & Nicander in *Dioſco. lib. 3.*
Theriaca, dicunt eam habere folia Amaraci, & breuem radicem, rurſus *cap. 52.*
Theo-

De Amaraco quæri poteſt, utrum illa uoce Maioranam, an Parthenium. quod Dioſcorides lib. 3. cap. 146. Amaracum cognominat, intelligant authores.

Theophraſtus lib. x. de plant. hiſt. cap. xij. & Plinius lib. xxv. cap. iiij. Rumicis folia, & longam radicem habere teſtantur, ut difficile ſit tantos authores conciliare) tamen quod ad flores & uires herbæ attinet, non diſſentiunt. Iam ſi Chironium Panaces hæc herba foret, laudandus certe eſſet Deus, quod nobiliſſimam plantam noſtris quoq; regionibus donaſſet. Olim enim in altiſſimo monte Pelio, in quo à Chirone Centauro filio Saturni, medico clariſſimo, Cytharœdoq; & Aſtrologo celeberrimo primum inuenta fuit, legebatur. Siue igitur Panax, ſiue aliud quidpiam ſit, certe obſeruatione digna eſt herba. Hoc tamen fatendum eſt, præſertim ſi quis diligēter herbam contemplatus fuerit, folia illius minimo Rumici, ſeu Acetoſæ, haud multum diſſimilia eſſe. Serapio Chironium ſuum dicit folijs ueſtiri Fœniculi, & hæc eius eſſe nomina Panax, Caromon, & Cyromon.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Panacum omnium genera omnia unam & eandem facultatem obtinent, nimirum excalfaciendi, & uenenum educendi, uulnera ſanandi & alia mala, quemadmodum ſupra docuimus.

INRINSECVS, ET EXTRINSECVS.

Vires ac iuuamenta eius, ſub Angelica & Liguſtico require, & age Deo Opt. Max gratias, quod hac quoque planta te donauit, & uti uoluit.

HACTENVS humaniſſime Lector per aliquot capita de omnibus Panacibus, quæ ut Plinius perhibet, ad omnes faciunt affectiones, diſſeruimus, noſtram ſententiam indicantes, non ea ſane ratione ut uel in eam ire omnes, uel contentionibus occaſionem dari uelim, ſed ut diligenter aliquando de his & alijs admoniti, ac meo exemplo inſtigati uiri doctiſſimi, cogitarent. Nec inuidebimus ſuam laudem, ijs qui meliora & certiora in medium attulerint.

De Smyrnio quod uulgo Oſteritium uocant.
CAP. CXLIIII.

1. *Smyrnion. hortenſe*

OSTERITIVM, VT VVLGO NOMINANT CVM ADhuc recens eſt, acrimonia recens Piper ſuperat. Ea herba hodie paſſim in hortis à veterinarijs plantatur, nam in puluerem redactam radicem eius pecoribus cum ſale exhibere ſolent. Radicem habet

(ut ab

Smyrnion. olusatrum
Meiſter wurtz. ſium

(ut ab illa exordium deſcriptionis ſumamus) digitum craſſam, nonnunquam etiam craſſiorem, in ſuperficie terræ magis ſparſam & ſerpentem, quam intra humum deſcendentem, ut ea ratione Serpentariam maiorem,

ſeu Colubrinam, & magnum Phu, quod nos Mariæ Magdalenæ radi‑dicem nominauimus, imitetur. Cortex radicis foris eſt niger, intus uero ipſa candida, à qua aureus & lentus, odoratiſſimus, & qui fauces guſtatus mordeat, linguamq́ acrimonia ſua uellicet, ſuccus deſtillat. Folia uiridis ſunt caloris, & ſingula tereti inſident coli, ac primum in tres partes, ſeu diuiſuras diſſecantur rotundo & circulari ſe habentes flexu, quarum ſingulæ poſtea, binis aut trinis, ſed dimidiatis inciſuris diuiſæ ſunt, per ambitum uero omnes ſerratæ. Caules emittit rotundos, geniculatos, umbellis multis, candido & numeroſo flore conſpicuis, ueluti Aniſum & Coriandrum, emicantes. Cæterum floſculi in ſemen ſubnigrum, latum, & anetho, aut cimicibus ſimile deſinunt.

2. *Syluestre Oſteritium.* Syluestre Oſteritij genus, quod hortorum omnium uitium eſt, cuius ſupra ſub Angelica meminimus, non aliter quam Lolium hinc inde per terram radicatur, Oſteritio quam Angelicæ ſimilius, niſi quod odore & ſapore eſt imbecillius.

3. *Oſteritium montanum.* Eſt & alia quædam herba, quæ in altiſſimis montibus ac ſyluis Tubingæ uicinis naſcitur, ab incolis Meiſterwurtz/hoc eſt Oſteritium quoque appellata. Ea quinque folia diuiſim unico pediculo inſidentia habet, non aliter atque Oſteritium uerum, aut Sanicula.

NOMENCLATVRAE.

Cum bona uenia herbariorum noſtri temporis, qui partim quoniam in Galeno et Dioſcoride Oſteritium ſuum referant, in dubio uerſantur, partim uero hanc herbam ſicut & Angelicam ueteribus incognitam fuiſſe affirmare audent, meam quoque ſententiam de Oſteritio proferam. Ea autem ſic ſe habet. Primum enim, an non Dioſcorides Smyrnion folia Apio latiora, ſubpinguia, ad terram infracta, robuſta, ſaporem uero acerrimum, & qui fauces mordeat, & ad myrrham accedat, necnon & umbellas, ut anethum habere dicit? Deinde eodem in libro. cap. cxlviij. ſcribit Dioſcorides Pæoniam fœminam folia habere Smyrnij more diuiſa. Iam ſi his uerbis Dioſcorides uiuas imagines herbarum conferas, nihil aliud colligere poteris, quam nullam in Germania plantam perinde commode ad Smyrnium referri poſſe, atq; hoc ipſum Oſteritium. Quod ſi quis Myrrhæ ſaporem obiecerit, ubi nam ille in Oſteritio appareat, huic reſpondebimus, Myrrham uulgarem nobis nequaquam eam uideri, quam habuere ueteres, quod ſi hodie copia illius ueræ Myrrhæ nobis fieret, dubium mihi non eſt, quin ueritatem elicere poſſemus collatione rerum ipſarum. Interea tamen hoc noſtrũ & uerum Smyrnion, nequaquam contemnemus, ſed cum gratiarum actione illa utemur, Theophraſtus li. x. cap. j. de plant. hiſtoria inter ſuccos plantarum,

Dioſco. lib. 3. cap. 72.

Σμύρνιον

tarum,Smyrnion Hippoſelinum,hoc eſt,Equapium,quemadmodum Gaza tranſtulit,Germanice Roßeppich uocauit. Cilices (autore Dioſcoride) Smyrnion Petroſelinum dicunt. Quid uero proprie ſit Hippoſelinon,& Petroſelinon paulo poſt dicetur. Appellatum etiam olim Coptium ab Anacreonte, quod refert Marcellus Vergilius. Serapio cap. ccclxxx. dicit tertiũ Apij genus Seniruion appellari, quo loco Smyrnion legendum eſſe puto. De Smyrnio diligenter ſcripſit Plinius lib.xxvij.cap.xiij. Poſtremo non deſunt qui cum doctiſſimo Ruellio tam Angelicam quam Oſteritium Silphium ſeu Laſerpitium Dioſcoridis eſſe uelint, cum ijs nequaquam contenderim, poſteaquam acrimonia illa ſaporis, quæ ineſt noſtro Smyrnio, non male reſpondeat deſcriptioni Laſerpitij. *Dioſco.lib.3. cap.85.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tota hæc planta naturam habet calidam & acrem, & quæ ſuperet tam piper quam alia eius generis aromata. Radix & ſemen plus habent acrimoniæ quam caules & herba, nihilominus tamen ſi moderate uſurpentur, utriſque corporis partibus conferunt.

INTRINSECVS.

Primum quidem radix, ſemen, herba & ſuccus, aut certe aqua diſtillata Smyrnij noſtri, ad quaſuis frigidas affectiones febrium & ſtomachi, aduerſus etiam omne uenenum conducunt, moderate & pro ratione ægritudinis, necnon ægrotantis uſurpata.

Smyrnion uino decoctum ad frigidum pulmonem, aſtma, et humidam, ac frigidam tuſſim, mane ac ueſperi potum facit.

Pari ratione ſumptum, urinam, renum calculum, menſes, emortuos fœtus, ſecundinas trahit, mitigat Iſchiadicos, ac frigidos dolores, ſudorem elicit, hydropem educit, & emortuam genituram reſuſcitat, id quod tutiſſime credere & experiri certo poteris.

Eaſdem facultates obtinet aqua diſtillata, & facilior eſt ac gratior uſu, quam ipſum ſemen, uel radix. Hæc eadem fere de Laſerpitio quoque apud Dioſcoridem & alios leguntur.

EXTRINSECVS.

Smyrnion, Angelicam & Liguſticum acrimonia feruore & ui expulſiua antecellit, quod ad alia attinet, in uulneribus & uenenatis ictibus curandis parium ſunt facultatum tres eæ plantæ, ſi foris imponantur, uel ſuccus earum uulneribus inſtilletur, aut ſi aqua diſtillata mundificentur uulnera.

Omnes tumores & collectiones ac duritiæ poſſunt hac radice aut ſucco eius, incidi, deprimi, ac ſanari.

Succus carnes putreſcentes, ſeu gangrænoſas erodit & abſumit.

De Branca urſina, & Petroſelino Alexandrino.

CAP. CXLV.

Liguſticum peregrinum uerum

Petroſelinon Alexandrinum.

Peterlin auß Alexandria.

BRANCA VRSINA nomen ſuum inde ſortita eſt, quod folia illius, quæ habet grãdia, aſpera, nigri cantia, et diſſecta, magnam cum anterioribus vrſorũ pedibus ſimilitudinem habeant. Singula uero folia in quina alia aut ſeptena foliola diuiſa ſunt, quæ foliũ Lupuli per ſe repręſentant. Pediculus, qui folia cum ſuis inciſuris ſuſtinet, quandoque digitum craſſus eſt, puniceis uenis conſpicuus. Caulem profert hæc planta concauum, longum, teretem, nodoſum ac geniculatum, ueluti cicutæ aut Fœniculi, cuius faſtigio è tenuiſſimis quaſi pelliculis umbellæ prorumpunt, (quemadmodum fieri ſolet in Angelica & Oſteritio) florum candidorum plenæ, ita tamen ut exteriores floſculi maiores ſint illis quæ in medio muſcarij conſtituti ſunt, Aceris flori ſimilimi, niſi quod illo per omnia minores ſint. Semẽ gignit latius anetho, quod ex binis ſeminijs latis tanquam duobus orbiculis coniun-

Branca urſina.

Beren klaw.

coniunctis,conſtat. Radix non raro cubitalis euadit, ueluti Fœniculum,intus cã dida,luteum ſtillans liquorem,non aliter atq; Oſteritium, odore ſatis iucundo prædita, ſed nõ adeo acris ſaporis,nam quantum Piper à Gingibere guſtu differt,tantum Brancam urſinam ab Oſteritio diſtare arbitror. Floret ſub finem Maij menſis. Gaudet locis aſperis & ſaxoſis,ac gramiṅoſis etiam hortis,& arenoſis pratis. Cum verno tempore adhuc tenera fuerit hæc herba,ſolet à mulierculis inter cętera olera,urticę, Ranunculi,Lupuli,& id genus aliarum herbarum,decoqui.

Quod deinde ad peregrinũ Petroſelini gen⁹ attinet,ſemen illius à doctiſſimo uiro Domino Conrado Geſnero Tigurino, ad me recens allatum ſeminaui. Semen eſt magnum & nigrũ, quod cum in terram proiectum,emergere cœpit, duo emittit rotunda ſed lata & nigricãtia folia,inſtar Maluæ pene Romanæ,poſt quę alia quoque ſequuntur nigricantia,mollia, & ſerrata folia, Angelicæ ſimilima,ſed nigriora. Altero demum anno,quemadmodum & Angelica,primôs ſuos teretes concauos,& geniculatos caules, florem in umbellis minutiſſimum et candidum Iunio menſe ferentes producit.

Petroſelinum Alexandrinum.

Semine prægnat magno, inflexo & atro, quod guſtu amarum & iniucundum deprehenditur.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 3. cap. 71. Columella lib. 12. cap. 3. Theophraſt. de plant. hiſt. li. 10. cap. 1.

Equapium

Platina lib. 5. de Petroſe. ſuper conſt. Alexan.

Hippo ſelinum Germanicum.

Germani priorem plantam Berenklaw/hoc eſt Brancam vrſinam non ab re dicunt, cum forma pedibus urſinis anterioribus ſatis reſpondeat. Re ipſa autem Paſtinacæ genus aliquod uideretur, niſi in præſentia olus atrū (quod apud Dioſcoridem Grielon, Apium agreſte, & apud Columellam Smyrnion: Theophraſto uero ἱπποσέλινον, hoc eſt, Equapium, Germanice Groß Eppich/oder Roß Eppich cognominatur) uocare liberet. Hic uero clamabunt aduerſum me Iacobus Manlius & Matheus ſyluaticus, dicētq; Olus atrum, aut ut ipſi loquuntur Olixatrum eſſe Petroſelinum Macedonicum & Alexandrinum, id quod lubens illis conceſſerim. Siquidem Petroſelinum Alexandrinum à noſtra Branca vrſina haud multum differt. Et fieri poteſt ut hæ & aliæ plantæ in Macedonia, fortiores & perfectiores, necnon efficaciores generentur, nam & fruges hæ, illas quandoque ſuperant, & uinum alterum, alteri bonitate cedit, quid obſtaret ergo, quominus idem in pomis & herbis contingeret? Præterea hoc loco non quid Macedonia, uel Arabia ferat differimus, ſed quæ in Germania noſtra gignantur herbas exponimus. Quamobrem Brancam noſtram vrſinam modo Olus atrum, Hippoſelinum Germanicum, aut ſaltem Paſtinacam erraticam nuncupabimus. De Macedonico Petroſelino inter Pimpinellas loquemur. Hoc tamen obſeruandum cenſeo, Petroſelinum Macedonicum ab Alexandrino multum differre, ita ut Alexandrinum, id ſit ſemen magnum, ſcilicet & nigrum, quo Seplaſiarij hodie utuntur, quod genus ego haud grauatim ſub Hipposelino Dioſcoridis una cum vrſina branca comprehenderim, eſt enim magnum ſane Apium, ſicut nec deſcriptio quoad utrunq; reclamare uidetur: rurſus uero ut Macedonicum minus ſit genus, quemadmodum ſub Pimpinellis & Apijs fuſius docebimus. Theophraſtus & Galenus Olus atrum & Smyrnion pro una & eadem habent herba.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Folia & radix Brancæ vrſinæ, calidum obtinent temperamentū, ideoq; ad cibum & medicinam accommodata ſunt.

INTRINSECVS.

Folia Brancæ vrſinæ in tenera ſua ætate, necnon & radix in cibo uſurpari poſſunt cum reliquis oleribus.

Dioſco-

Dioſcorides in ea eſt opinione (cui ego quoque ſubſcribo) ut exiſtimet radices muria conditas ad uſum quotidianum conſeruari poſſe, ueluti Capparis, nam cient urinam, ſtranguriæ ſuccurrunt, et dolorem ſedant in cibo commanducatæ, quæ quidem omnia de Petroſelino Alexandrino intelligi uoſumus.

Semen uino decoctum ac bibitum, ſuppreſſos menſes euocat. Sed & hoc de Petroſelino Alexandrino intelligas uelim.

EXTRINSECVS.

Nonnulli radicem Brancæ vrſinæ ueluti Althæam decoctam imponunt ad emolliendos & deprimendos tumores, præſertim uero matricis, epatis, & lienis.

Succus herbæ expreſſus unguentis emollientibus Chirurgorum admiſcetur, id quod de utraque planta intelligi debet.

De Paſtinaca. *Cap.* *CXLVI.*

QVID DE PASTINACA VLTERIVS SCRIBAM, CVM eam ſub Branca vrſina depinxerim. Eſt quippe Paſtinaca Vrſinæ brancæ, quoad radices, caules, folia, ſemen & ſaporem denique, per omnia conſimilis. Hæc ſola inter utramque plantam conſtituenda eſt differentia, primum quod Paſtinaca in hortis plãtetur, ueluti Raphanus & Rapum, quod Brancæ vrſinæ non contingit, ut quæ ſponte ſua proueniat, deinde flos Paſtinacæ luteus eſt, inſtar Anethi, cum vrſina branca candidum illum proferat, adhæc folia Paſtinacæ non ſunt adeo hirſuta, & non perinde nigricant atque vrſinæ brancæ. Cæterum, ſi odorem, ſi saporẽ, ſi formam denique ſtriati caulis, latiſſimi ſeminis, prolixæ radicis, & inciſorum foliorum ſpectes, nihil non affine in utraque herba reperies. Quin & ſemina utriuſque adeo ſunt conſimilia, & forma & ſapore, ut ego, qui plurimarum herbarum differentias (Deo laus) noui, id quod citra iactantiam dixerim, illa diſcernere non ualuerim. 1. *Paſtinaca ſatiua.*

Syluestre Paſtinacæ genus, idem cum ſatiuo ſemen habet, eundem etiam florem, ſed minus eſt illo, naſcitur paſſim inter cætera uitia herbarum. 2. *Syluestris Paſtinaca.*

NOMENCLATVRAE.

Vulgo has herbas Paſticanas Latini uocant, Officinæ Bancias nuncupant, Germani Peſtnachen, et nõnulli alij Mozellen, Sunt qui Staphylinon, σταφυλῖνος.

Paſtinaca. ſativa
Peſtnachen.

ἐλαφόβοσκον. Dioſcor. lib. 3. cap. 72.

σίσαρον.

& Paſtinacam domeſticam appellent, quod equidem per me illis licebit, modo non offendantur, ſi, quod ad me attinet, Paſtinacam Elaphoboſcum (quod Dioſcorides alios Elaphicon, nonnullos Nephrion, alios Ophigenion, quoſdã Ophioctonon, aliquos Herpiceen, alios Lymen: Romanos Cerui ocellum: Ægyptios Chemin: Aphros Aſcaucau nominare dicit) appellauerim. Sed ſi quis miretur quæ ſit cauſa, ob quam Paſtinacam Elaphoboſcon nuncupare uoluerim, is herbam ipſam cum hiſtoria Elaphoboſci conferat, & uidebit dubio procul quid me permouerit, ut Paſtinacam ſic uocarem. Sin uero aliqui ſint, qui Paſtinacam Siſarum interpretari uelint, non ero illis impedimento, ea tamen lege, ut Rapunculos ab ea appellatione nequaquam excludant. Rurſus ſumme nobis placet, quod Paſtinacas exiguas, quæ Germanis Gerlin dicuntur, ad Siſer ſeu Siſarum referant, hoc enim uerum illud hortenſe eſt Siſarum, quo Tyberius Cæſar delectatus fuit.

Vide Plinium lib.22.cap.22.

Ex his quæ diximus facile liquet vrſinam brancam nihil aliud eſſe quam erraticam Paſtinacam, & Apiorum maximum genus, ſed in his & talibus

contro-

controuerſijs neceſſe eſt uiuas herbarum imagines cum ueterum ſcriptis coniungere,ſiquidem ueritas inueſtigari & deprehendi debeat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Paſtinacæ dulcem habent radicem,quare inflant & replent uentrem.Hodie culinis magis ſunt notæ,quam ſeplaſijs.Nam in cibo uſurpantur, præſertim à pauperibus,idq́ tempore quadrageſimali, tunc enim poſtquam Rapi & omnes aliæ radices eſui aptæ defecerunt,ipſæ è terra prorepunt,ac neceſſitati hominum inſeruiunt.Paſtinaca naturam habet calidam & humidam.Semen in medicina quoque uſum ſuum habet.

INTRINSECVS.

Dioſcorides ſcribit Elaphoboſcum, ſeu Paſtinacam,ceruos aduerſus ſerpentium ictus uenenoſos in pabulo uſurpare, qua de cauſa ſemen in uino decoctum potui datur aduerſus ſerpentium ictus.

De Staphylino triplici. Cap. CXLVII.

DE STAPHYLINIS DEINCEPS AGENDVM CENSEO, quorum mentionem fecit Columel. lib. xi.cap.iij.licet ignorem utrum eo loco intellexerit Paſtinacam,an uero ea Raporum genera quæ nunc commemorabimus, initium facientes à ſeminijs illorum. Ea namq; aſpera ſunt,hirſuta,echinis quibuſdam minutis obducta, magnamq; cum Aniſo habent ſimilitudinem. Plantatione & fœlici cura opus habent,non minus atq; Cepæ,Betæ,& Braſſicæ,& reliquæ ſatiuæ ac hortenſes herbæ.Mulierculæ noſtræ ſemen quod diximus hirſutum ac aſperum, primum quidem ex ijs umbellis deſumunt,quæ medium occupant locum, nam illud optimum ac præſtantiſſimum eſſe affirmant , deinde delectum iam ſemen panno laneo egregie confricare,& quaſi aſperitatem eius domare conſueuerunt,exiſtimantes ea ratione,rectas,læues,& minus nodoſas radices reddi,quæ ex hoc ſemine enaſcantur.Proinde hæ ipſæ rapitiæ radices triplici colore diſtinguuntur , aliæ enim crocei fiunt coloris, aliæ candidi, aliæ poſtremo purpurei,prolixæ ſatis longitudinis,ueluti Raphani longiores,inq́ medio lignoſum quid,uti Fœniculi uel Petroſelini radices,habentes.Folia omnibus eadem,nimirum nigricantia,minutim conciſa , inſtar Cumini agreſtis,cuius ſupra in montano Fœniculo mentionem fecimus,

Tria Staphylini genera. 1. 2. 3.

Staphylinus.

Geel/rohte/vnd weiſſe Rüben.

aquililia Saulbuelia lecia

niſi quod hæc Staphylino rū folia illis ſint aſperiora, maiora & nigriora. Altero demum anno in caules con cauos, hirſutos & aſperos exiliunt, qui umbellis can didis, ueluti Chærefolij, uel Cicutę, interdum etiam roſeis floſculis emicantes in cacumine proferunt. Et quod mirum certe uidetur in medio cuiuſq; umbellæ purpureus quidam ac capi tulatus exiſtit floſculus, Mi lij ſeminij magnitudine, qui cum teritur, magis pur puraſcit. Admiratione au tem digniſſimum iudico, quod in medio tot candi dorum floſculorum, uni cus duntaxat, & is purpure us appareat, ac ſi peculiare quid per hoc natura ſignifi care uoluerit.

Miraculum naturæ

In Colonienſi agro ho die nihil frequentius Sta phylinis ſatiuis inuenitur, tametſi & apud nos magni iam dudum uſus eſſe cœ perint.

2. *Syluestris Staphylinus.*

Syluestre harum radicū genus, herba, caule, flore, purpureo in medio umbel læ conſtituto floſculo, odo re et ſapore, ſatiuos Staphy linos ſatis exprimit, ſola ra dice, quam habet tenuiſſimam nec culmo aut ad ſummum digito, quod ta men rariſſime contingit, craſſiorem, præterea etiam lignoſam prorſus, in tus candidam, ab ijſdem differt. Odore & guſtu uidebatur mihi fortior, & magis

magis ſtrenua ſatiuis. Naſcitur ſponte ſua ſecus ſepes, limites agrorum, ad rupes,& in agris,ac arenoſa,ſiccaq́ terra inter Pimpinellam.

NOMENCLATVRAE.

Galenus & huius ſectator Ægineta,necnon et Auerrhoes,Staphylinum ſatiuam Paſtinacam, Daucum uero erraticum ſeu ſylueſtre Paſtinacæ genus eſſe dixerunt.Nos in præſentia opinionē iſtorum minime diſcutiemus, *Plin. li.19. ca.5.*
recte ne ſe habeat,nec ne.Nam poſſent & aliæ nonnullæ radices his nomini *Theoph. lib.10.*
bus appellari,quemadmodum & Plinius quatuor generum mentionem *cap.15.*
facit. Præterea Theophraſtus quoque teſtatur in Patrenſi agro Paſtinacæ genus naſci, cui ſit excalſactoria uis, & radix nigra,quæ duo ſane in nulla Paſtinaca uel Staphylino animaduertere unquam potui, qui ſit ut de Peucedano locum Theophraſti intelligendum exiſtimem, quanquam autem neminem, quominus aliter ſentiat ſcriptis noſtris impedire cupiamus, tamen quæ noſtra ſit de Staphylinis & Daucis ſententia pauciſſimis 1.
exponemus. Primum ergo,una cum Dioſcoride dicimus Staphylinum tam ſatiuum quam erraticum cibis accommodatum,& culinis uſitatum,id 2.
quod in Dauco minime habet locum. Deinde ſcribit Dioſcorides Paſtinacam habere aſperum caulem,umbellam Anethi, & in medio florum purpureum quiddam. Quæ cum in tribus noſtris Staphylinis (quos Germani noſtri Geele rüben/ Rohte rüben/vnnd Weiſſe rüben uocitant) omnia appareant, maxime uero poſterius, quod omnes fateri neceſſe eſt,qui eos in flore uiderint,manifeſtum eſſe puto nihil cum Daucis,quibus nullæ ex prędictis notis inſunt,Paſtinacæ eſſe commune. *Huic deſcriptioni Apuleius quoque conſentit cap.80. Paſtinaca hortenſis triplex,*
Atque his de cauſis, quod & Dioſcorides ſentit, Paſtinacam erraticam,& Daucū unius & eiuſdem eſſe generis,iudicare non poſſum. Interea tamen per nos non ſtabit, quo minus optimi, doctiſſimiq́ uiri, Galenus, Paulus & Plinius Paſtinacas ſuas Daucos nominent. Siquidem & id tolerare cogimur,quod illi ficus Chelidonias,Saluiam Phacon & Tuſſilaginem(ut plura alia prætereamus, quę nominetenus tantum non autem reipſa apud illos coniungi uidentur) forraſſe non ſine errore nuncupare ſolent.Itaque ut tandem concludamus,has *Dioſco.lib.3. cap.54.*
plantas & culinarias radices iuxta Dioſcoridis doctrinam, Paſtinacas, ſeu Staphylinos hortenſes,deinceps appellabimus,quarum mentio proculdubio facta eſt apud Plinium, cum is ſcribit Paſtinacæ quatuor eſſe genera, tertiumq́ ex his Hibiſcum,quartum uero Gallinacam Paſtinacam,Gręcis Daucon cognominari. Sed appellet quiſque has Paſtinacas quocunque tandem uelit nomine,nos Dioſcoridem ſecuti Paſtinacam a Daucis (de quibus paulo poſt) diuellimus. *Hibiſci appellatio ad Althæam proprie ſpectat.*

Sylueſtre

4. *Syluestris ſeu erratica Paſtinaca Theoph.li.10. cap.15.* Syluestre Staphylini genus, Dioſcorides Caraſcomen, Latinis Ruſtica m Paſtinacam, aliquibus Carotam, Ægyptijs Babyrion. Aphris Sicham, uocitari tradit. Theophraſto Braſſica ſyluestris, Apuleio uero Ceras & V donaution, aut ut alijs legendum uidetur, Daucion dicitur. Auerrhoes Paſtinacam Halgazar nominat. Habet autem et plura alia nomina, nam quidam Banciam, & cum condita fuerit Algingibel appellant. Iacobus Manlius exiſtimat luteum Staphylinum, qui Germanis Geel Rüb dicitur, eam eſſe quæ Chariota, & Lezar, & à Lombardis Guiffo nuncupatur. Platina candidum & rubrum Staphylinum, Cariotas uocat lib. iiij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Staphylini tam rufus quam luteus, quantum mihi quidem uidetur in cibo utiliores & gratiores ſunt ea Paſtinaca, cuius hiſtoriam præcedenti capite proſecuti ſumus. Sunt autem temperamento calidi & humidi, & utriſque corporis partibus aduerſus uenenum adhiberi poſſunt. Inprimis uero erraticus Staphylinus, qui ad ſepes ſponte ſua prouenit, in medicina commendatur.

INTRINSECVS.

Semen Staphylinorum, præſertim autem erratici uino decoctum & potum, ſuppreſſos menſes trahit, urinam cit, & aquis cutem ſubire incipientibus, et ijs quos lateralis dolor excruciat, apprime cõducit. Serpentiũ morſibus ictibusq; prodeſt pari ratione uſurpatum. Præſumentes id nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur.

Radix in cibo ſumpta, fœtui, ſtillicidio, urinæ venerique ſtimulandæ commodare dicitur. Solet autem ea aceto & melle condiri, ut aliæ nonnullæ. Has facultates Staphylino obtinere Orpheus animaduertit, dicit namq; Staphylino amatorium ineſſe. Vide Plin. lib. xx. cap. v.

EXTRINSECVS.

Semen herba & radix aqua decocta ac impoſita, mortuos fœtus, menſes & ſecundinas eliciunt.

Folia trita & cum melle impoſita phagedænas ulcerum purgant. Erratica Paſtinaca in omnibus efficacia ſatiuam excellunt.

De Dauco. Cap. CXLVIII.

1. *Daucus Creticus* DAVCVS FOLIA HABET FOENICVLO ADEO SIMIlia, ut nõ niſi à peritiſſimis rei herbariæ diſcerni ab illo, dignoſciq; poſſit,

Daucus. carota

Betwurtz.

poſſit, præſertim in ijs locis in quibus luxuriat. Caulis illi rotundus, geniculatus, ueluti & Ranuuculi, aut Anethi, dodrantalis ſicut Anethum, vmbella uero Coriandri, floſculis candidis & perexiguis ornata. Semen maturum Petroſelinum refert, aut Pimpinellam. Radix longa eſt & recta, digitum craſſa, ſuperiori ſua parte hirſutis, hiſpidisq; pilis capillata, admodum odorata, acrior denique & feruentior radice Pimpinellæ. Daucus hic in altis montibus, præcipue uero in Martianæ ſyluę quibuſdam pratis gignitur. Nam iſtic primum illum inueni, poſteaque in horto meo plantaui.

Alter Daucus foris nigriorem habet radicem, craſſiorem, & ſuperne uerſus caulem hiſpidis ac prolixis capillis obductam, feruentiorem & acriorem guſtu, denique & odoratiorē primo Dauci genere. Folia illius inſtar Petroſelini uulgaris diſſecta ſunt, ſed maiora illo, nam & cauli craſſitudine Petroſelinum excedit. Hanc radicem in altiſſimis montibus ac petroſis deſertis, nempe ijs quę ſita ſunt prope Curiam oppidum Rhœtiæ, & Thermas illas calidas, quas uulgo Pfefferſbad, hoc eſt, Piperina balnea uocant, reperi. 2. *Secundum Dauci genus.*

Tertia

3. Tertium Dauci genus.

Tertia Dauci ſpecies, nondum mihi cognita eſt, niſi forte ea ſit herba quam ſupra ſub Liguſtico Germanice Roßkümmel uocari diximus, quę in noſtris regionibus in pratis prouenit. Eá ſiquidem forma ſua, odore & ſapore Daucum quadamtenus æmulatur. De hoc genere Dauci ſupra capite cxlij. cum de Fœniculo montano ageremus, mentio facta eſt. Faxit Deus ut de hac & alijs herbis certiora aliquando cognoſcamus.

NOMENCLATVRAE.

δαῦκος Dioſco. lib. 3. cap. 76.

Primum genus Daucus ille eſt Creticus, quem magni etiam uiri Paſtinacis, ſed non ſine grauiſſimo errore annumerare non dubitarunt. Nicander in Theriacis δαύκειον uocat, ex quo loco Marcellus Vergilius id emendat, quod male in quibuſdam Græcis exemplaribus δίρκαιον legebatur. Hieronymus Braunſchuueig Porcinum Fœniculum (Germanice Sewfenchel) & Peucedanum uocat, alij Creticum Seſeli, quod alias Tordylon, uel ut habet Ægineta Gordylon nuncupatur, eſſe uolunt. Noſtri Rizophori Berwurtz Germanica uoce appellant, uel quod capillata ſit, ut diximus, aut quia matricis ſuo loco motæ dolor, à mulieribus in ore retenta hac radice, quem patria uoce Bermůter nominant, ſedari credatur.

Alterius Dauci nomenclaturas nuſquam diſcere potui, unum ſaltem audiui, qui eam Hirtzwurtz nominabat. Mihi certe uidebatur ſpecies eſſe Peucedani, aut certe Seſeli Creticum.

Cyminum equinum.

Tertia ſpecies cuius hiſtoriam ſupra cap. cxlij. habes, quibuſdam Roßkümmel / alijs Schwartz hirtzwurtz dicitur. Ego certe referrem duas has poſteriores herbas, uel inter Daucos, uel inter Tordyla.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Duo Dauci priora genera eaſdem pene cum Angelica obtinēt facultates. Sunt enim temperamento calida & ſicca, doloribusq́ſedandis utrinque utiliſſima.

INTRINESCVS.

Semen utriuſq; Dauci aut radix uino decocta ac pota efficaciſſima ſunt aduerſus uenenum Cicutæ, Hyoſcyami, Opij, aliarumq́ id genus noxiarū plantarum.

Eadem decoctione, necnon ſi ſemen aut radix in puluerem redigatur, & ſumatur, dolor uentris uteriq; cohibetur, & tormina ſedantur præſtantiſſimo auxilio. Hoc remedio diſcutiuntur & educuntur frigidi, lentiq; pulmonis & iliorum humores, obſtructionibus liberantur iecur & lien, ſtomachumq; denique & uterum excalfacit.

Radix Dauci cum ficubus & Fœniculo in uino decocta, remedio eſt præſentiſſimo, tuſſi frigidæ & inueteratæ, aſtmati, torminibus iliorum. Eodem modo uſurpata lentam humiditatem extrahit, à qua hydrops oritur.

Radix & ſemen Dauci Diuretica ſunt, ad uiſcoſos & craſſos humores & aduerſus calculos utiliſſima, menſes enim cient, & inprimis conducunt frigidis mulieribus quæ albis menſibus laborant.

EXTRINSECVS.

Semen Dauci in ſacculo lineo calidum ceruici impoſitum, lentas & frigidas fluxiones capitis, unde ſæpenumero magna mala in corpore humano creantur, diſcutit, inhibetq́;.

Herba cum radice ſua tuſa, & calida impoſita, tumores, duritias, & collectiones, ſecundum aures alijsúe corporis partibus ſubortas diſijcit.

De Fœniculo. Cap. CXLIX.

OMNES REI HERBARIAE SCRIPTORES TRIA FOEniculi genera ponunt, unum ſatiuum, reliqua duo erratica appellantes. Nos in præſentia de ſatiuo ſermonem inſtituemus, initiũ facturi à radicis deſcriptione. Eam Fœniculum habet longam, rectam, guſtu dulcem, cãdidam & odoratam, in cuius medio lignoſum quid exiſtit, quod extrahi conſueuit, cum radix deſiccanda fuerit. Folijs ueſtitur Dauco, aut Hippuri exiguæ, quæ in umbroſis ac uliginoſis uallibus gignitur, ſimilimis, ijsq́; quod ad colorem attinet plane nigricantibus. Caulem emittit teretem, concauum, Arundinisq́; inſtar nodoſum, ac plerunq; hominis proceritatem ſuperantem, multis denique adnaſcentijs & ramulis brachiatum. Is in cacumine muſcario emicat luteo, Iulio mẽſe florente. Semen Septembri menſe plerunque matureſcit. Fœniculum non facile hyeme moritur, ut aliæ nonnullæ herbæ, reperias enim fruticem qui denos aut duodenos annos incolumis & illæſus perduret, ſicut & Liguſticum, præſertim autem id contingit Fœniculo petroſis & incultis locis prouenienti, quæ eum etiam ab iniuria murium & uermium uindicant, quod mecum teſtantur Palladius & Platina. *Platina lib. 3. Palla. menſe Febru. tit. 24.*

De ſylueſtri Fœniculo cap. cxli. ſupra diſſeruimus.

NOMENCLATVRAE.

μάραθρον Græce, Fœniculum Latine, Fenchel Germanice, ירבוז Iarbus, & קצח Kæzach (de quibus appellationibus uide Aruch Monſteri, & nomenclaturas Eliæ) dicitur. Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſe- *Dioſco. lib. 3. cap. 74.*

nectam

Fœniculum.

Fenchel.

Pli.lib.20.ca.23.

nectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum quoque caliginem præcipue eo releuari. Succus Fœniculi in Iberia laudatiſſimus colligitur, ut teſtantur ueteres. Serapioni Fœniculum Raienegi. Auerrhoi Halcaſmeg. Auicennæ, Baralinæ, alijs Hazienis dicitur. Semen uero Arabes Bizeri Ataſigeniti uocant.

Serap. cap.214.

Fœniculum erraticum inter cęteras appellationes apud Plinium Myrſeneum dicitur. Teſtatur uero idẽ autor Periclium & Myconem de Hippomarathro ſcripſiſſe, ac affirmaſſe nihil præſentius aduerſus ſerpentium uenenũ inueniri hoc ipſo Hippomarathro. Sed & ipſe Nicander in Theriacis eam ſententiam confirmare uidetur. Non deſunt poſtremo, qui Crithmum, ſeu Crithamon, quod & Batin uocat Dioſcorides, Fœniculum marinum eſſe putant. Iam quod ad Batin attinet, Plinius duo illius genera deſcribit, uocatq; alteram Batin marinam, alteram uero hortenſianam, ſeu Aſparagum gallicum. Mihi uidetur hæc poſterior genus eſſe Portulacæ uerum, nobis hodie incognitum, illud nimirum quod Olus cordum uocauit Columella.

Dioſco. lib. 2. cap.118.
Plinius lib.21. cap.15.

Col.lib.11.ca.13

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Magnæ utilitatis eſt Fœniculum, tum totus ipſe frutex, cumprimis uero ſemẽ eius, quo uix aliud inter omnia ſemina uſitatius reperias. Nam in Germania noſtra & pauperibus & diuitibus inſeruit, pauperibus quidem illo per ſe, diuitibus autem Saccharo condito, utentibus. Hoc ſemen temperamentum obtinet calidum ac modice ſiccum, utriſq; corporis partibus commodiſſimum.

INTRINSECVS.

Semen uino decoctum ac bibitum, contra ſerpentum ictus auxilio eſt. Venena quoque alia expellit, Menſes ciet, ad calculos facit, urinam trahit, & uiſcoſos humores, lac auget nutricibus.

Semen Fœniculi, aut flos ipſe, qui ſupremum in umbella obtinet locũ, aqua decoctus & potus, nauſeam & ſtomachi feruores ſedat. Inprimis uero calidæ & ſiccæ tuſſi confert.

Semen per ſe manſum, aut Saccharo conditum, & continuo ſumptitatum, lentam pituitam incidit, & excreabilem facit. Ad caliginoſos oculos nihil efficacius hoc ſemine.

Has uires omnes aqua diſtillata habere quoque dicitur. In medicina hodie nullum ſemen adeo frequentis eſt uſus atq; Fœniculi.

EXTRINSECVS.

Aqua Fœniculi diſtillata mane & ueſperi oculis indita, caligines oculorũ diſcutit, auribus inſtillata uermes enecat.

Eaſdem facultates obtinet ſuccus expreſſus, & lacryma, ſeu ut uocant Gummi Fœniculi.

Radix cum melle contrita, ac emplaſtri more impoſita, ſcorpionum & araneorum uenenatis ictibus, & canum rabioſorum morſibus, ſi prius uulnera illa urina aut aceto lauentur, medetur.

Succus hoc pacto extrahitur, ex radicibus, herba, flore & immaturo ſemine, quod optimum & laudabilius eſt, probe contuſis exprimitur, ſoliq́; expoſitus ſiccatur, poſteaq; in medicamenta adĳcitur, quæ ad oculorũ aciem excitandam commode temperantur. Debet autem ſuccus hic aqua diſtillata Fœniculi, aut alterius herbæ, temperatus, oculis inſtillari,

De Anetho. Cap. CL.

Dyll.

ANETHVM ALSIOſa eſt plāta, quæ Aprili mēſe binis acutis foliolis, ueluti Fœniculum (quo tamen, ubi adoleuerit tota ſua ſubſtantia magis exigua & tenuis, aſtrictior atque breuior apparet, niſi quod ſemen habet latius illo) aut Cyminum, è terra proſilit, poſt quæ alia admodum diſſecta, ac in ſtaminis pene modum extenuata ſubſequuntur. Caulem profert geniculatū, & ſurculoſum, umbellam floribus luteis cōſpicuam, ſuauiterq; odoratam. Flore decuſſo bina undiq; & coniunctim poſita ſemina relinquuntur, id quod in omnibus ijs plantis uidere eſt, quæ florem in muſcarijs ferunt, tametſi ab his Corianon excipiendū ſit. Radix illi breuis, candida, & lignoſa. Proinde poſteaquam in terram ſemen deciderit, tota hæc plāta, illico marceſcit, interitq;, ac anno inſequenti ex ſemine deciduo ſubinde repullulaſcit, non aliter atq; Corianon. Naſcitur paſſim in hortis, nam ſponte ſua & quam facilime prouenit.

De ſylueſtri Anetho, quod Germani Krotendyll/ Latini uero Cotulam uocant, ſub Chamomilla dictum eſt.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 3. cap. 60.

Vno nomine & herba & ſemen Dyll/apud Germanos nuncupatur, Dioſcorid. ἄνηθον, Anethum, quibuſdam uero Polgida, alijs Anicetum, Magis Cynocephali genituram aut capillos, alijs Mercurij ſemen. Aphris Siciriam Ægyptijs Arachu, Dacis Pulpum dici ſcribit. Ægineta ἀνήμιον, & Anemion uocat. Serapio cap. cccxvi. Anethum, Xebeth, & Vebet nominat. Auerrhoes Scenat.

Aniceti uox Smilaci quoque aſpere attribuitur.

Dioſco. lib. 4. cap. 139.

Genitura Mercurij ad Buphthalmum refertur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Semen Anethi naturam habet calidiorem ipſa herba. Porro utrunq; medicinæ & cibo accommodatum eſt. Anethum condimentum eſt optimum, nam olim cum Serpyllo & Allio contundebatur, feſſisq; meſſoribus proponebatur, quemadmodum in Alexi Vergilius teſtatur, hodie & herba & caule, & ſemine tam in culinis quam ſeplaſijs utimur. Tradunt præterea ſicut Fœniculum caliginoſis oculis unice conferat, ita Anethum caliginem illorum promouere ac creare. Verum enimuero caliginem oculis inducere Anethum dixerim, ſed citra noxam. Nam capiti conducit, & ſomnum conciliat, maxime Anethinum oleum, quamobrem quod dicitur uiſum hebetare aut caliginem oculis inducere, ego de ſomno & quiete intelligerē potius.

Dioſcor. libro 3. cap. 147.

Anemion ad Anemonem proprie pertinet.

Dioſco. lib. 2. cap. 167.

Serap. cap. 316.

Plinius lib. 20. cap. 18.

INTRINSECVS.

Aridi Anethi comæ, ſeminisq; decoctum (ſiue id aqua uinoue fiat) potu lac euocat, inflationes & tormina ſedat, ſingultus lenit, uomitiones ſiſtit, urinas ciet, genituram extinguit aſſidue potum. Eadem præſtare aqua diſtillata dicitur. Quid uero in cibis poſſit culinis non eſt incognitum, quare non eſt opus ut diu hic immoremur. Placet autem in gratiam pauperum, quibus opes non ſuppetunt ad redimenda officinarū ſumptuoſiſſima pharmaca, Theriacam Antiochi, quam ille aduerſus omne uenenum ex Anetho alijsq; conficere docet, ex Plinio aſcribere, cuius lib. xx. capite ult. hæc ſunt uerba.

Sed diſceſſuri ab hortenſibus, unā cōpoſitionem ex his clariſſimam ſubtexemus, aduerſus uenenata animalia, inciſam lapide uerſibus in limine ædis Aeſculapij. Serpylli duū denariorū pondus: opopanacis & milij tantundem ſingulorū, trifolij pondus denarij, Anethi & Fœniculi ſeminis, & Aniſi, & Ammij, & Apij denariorum ſenum ſingulis generibus, Erui farinæ duodecim. Hæc tuſa

Theriacæ Antiochi compoſitio.

cribrataq́ uino quam poſſit excellenti, digeruntur in paſtillos, uictoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex uini mixti cyathis ternis. Hac Theriaca magnus Antiochus rex aduerſus omnia uenena uſus traditur. Hactenus ille.

EXTRINSECVS.

Anethum fœminis uuluæ malo opportunis ad deſeſſiones utile.
Condylomata illitus eius cinis tollit.

De Aniſo. Cap. CLI.

SI IN CRETA SOLVM INSVLA, AVT AEGYPTO, ANISum proueniret, quod ſcriptores quidam, maxime ueteres aſſerere uidentur, certe Germaniæ noſtræ oblitum eſſe Deum dicere poſſemus, qui præterita illa, omnem rerum pretioſarū theſaurum in Ægyptum, Arabiam, Syriam, & Indiam effudiſſet. Sed benedictus Dominus Deus, cuius bonitate & prouidentia, non una tantum terra, nec una duntaxat natio, ſed potius, uniuerſum genus humanum, & unaquaq; etiam terra, ijs rebus affatim donatur, quæ non ſolum ad uictum & amictum, ſed & medicinam tuendamq́ ualetudinem pertinent. Inter quas haud poſtremo loco enumerandum uenit Aniſum, quod hodie in tractu Rheni, præſertim in agro Spirenſi ac Argentinēſi magna copia non ſine lucro à quibuſdam plantatur, et paſſim in Germaniæ hortis ſatiuum naſcitur. Folia eius prima tenerrimo Liguſtico paria uidentur, niſi quod illo ſint magis rotunda et exigua, albicantia, ac odorata. Iulio menſe caulem profert rotundum, & concauum, cuius faſtigio umbella candido floſculo ornata maiori Pimpinellæ, aut Coriano ſimilis inſidet. Semen quoque, quod minus eſt ſemine Cicutæ, aliquantulum albicat, odore ac ſapore gratiſſimo melli fere reſpondens, aduerſus uarias affectiones quemadmodum Plinius prolixe teſtatur lib. xx. cap. xvij. utiliſſimum, nemini autem perinde commodum atq; ſeplaſiarijs, qui illud Saccaro condiunt, ſicut & Fœniculum, Cuminum, Corianon, & alia id genus.

NOMENCLATVRAE.

Semen Aniſi appetentiam ciborum præſtat, quo nomine à diuitibus Saccharo conditum uſurpatur, ideoq; Anicetum uocari tradit Plinius. Dioſcorides lib. iij. cap. lviij. ἄνισον, Latini Aniſum, Germani Aniß ſamen (quod nomen

Aniſum.

Aniß.

men apud Mediomatrices nonnulli non ſine grauiſſimo errore tribuunt Coriano) appellant. Hieronymus Braunſchuueig Fœniculum Romanum dicit. Serapio Aniſum uocat, nonnulli alij Cyminum dulce (quod eſt Germanis Süſſer Kümmel) nominant. Obſeruandum eſt ſemina Aniſi, Fœniculi, Cymini, Anethi, & Petroſelini, ſi ultra quadriennium ſeruentur, vermiculis erodi, aut ſi hoc non cõtingat, prorſus amara fieri. Quæ quidem ita ſe habere maxime quod ad Aniſum attinet, non tantũ me experientia docuit, ſed & ipſe Theophraſtus lib. vij. de hiſt. plant. cap. vi. teſtatum reliquit. *Serapio ca. 242.*

VIRES AC TEMperamentum.

In Germania noſtra ſemen huius plantæ duntaxat in uſu eſt, quod diuites uoluptatis potius quam medicinæ gratia, Saccharo ut meminimus conditũ uſurpant. Temperamentũ obtinet calidum & ſiccum. utriuſq; corporis partibus accommodatum.

INTRINSECVS.

Semen Aniſi, præſertim ſi ex illo confectio (ut uocant) paretur, ac conti

nuo uſurpetur, non tantum iucundiſſimum, ſed & utiliſſimum eſt, ijs qui fœtidum oris halitum habent, & dormire nequeunt.

Conducit hoc ſemen & hydropicis, nam iecoris obſtructiones certo tollit, urinam ciet, ſitim cohibet, ad uentris inflationes facit, uino aquaúe decoctum ac potum, & in lineis calidisq́; ſacculis foris impoſitum. Præcipuũ eſt ad omnes internas eroſiones, ſtomachi, pulmonis, iocinoris, & matricis, nam confortat, calefacit, & ſanat ſtomachum, aliaq́; interna membra, concoctionem adiuuat, uapores malos in caput aſcendentes deprimit, bonosq́; exhalare, & in caput mittere ſtomachum facit, dolores lenit, tormina ſedat, ſingultus inhibet, & ut paucis dicam omnes dolores, tumores, & inflammationes ſtomachi, uitiaq́; pulmonis emendat, finitq́;, & alba denique mulierum profluuia ſiſtit. Quamobrem non iniuria ſummis laudibus à Pythagora hoc ſemen celebratum fuit. Qui plura de illo ſcire deſideret, is legat Plinium lib. xx. cap. xvij. quo loco inter cætera commemoratur Dalionem quendam herbarium parturientibus mulieribus ſemen Aniſi cum Anetho tuſum bibendum dediſſe. Heraclides uero Aniſum manducare iuſſit, quibus intumeſceret ſtomachus, idq́; ſingulari experimento.

EXTRINSECVS.

Ad extrahenda ſi qua in oculos inciderint, herba aut ſemen Aniſi recentis ſiue aridi tunditur ac emplaſtri modo imponitur. Idem medicamentũ uenenatis animalium morſibus impoſitum, uenenum extrahit, uulnusq́; ſanat.

Suffitu ſeminis Aniſi & ſtoracis calamitæ naribus excepto capitis dolores finiuntur.

Semen Aniſi cum oleo Roſaceo calido tritum inſtillatumq́; fractis auribus medetur. Idem efficit ſuccus herbæ expreſſus.

Omnes commemoratas uires, quas utriſq́; in corporis partibus ſemen habet, aqua è floſculis diſtillata obtinet.

De Caro. Cap. CLII.

CAROS HELVETIIS, SVEVIS, ET MEDIOMATRICIbus uſitatiſſima planta, in aridis pratis, ac ædito loco ſitis, necnon graminoſis agrorum limitibus, humo forti gaudens, emicat, eoq́; fœlicius, quo altiores ſitus occuparit. Radicem habet læuem & rectam, in medio lignoſum quid obtinentem, ſapore Pimpinellæ quodammodo reſpondentem, niſi quod illa mitiore ſit & gratiore guſtu. Herba

Staphy-

Caros.

Wiſßkymmel.

Staphylinos imitatur, maxime uero cum pingue ſolum illi obtigerit. Caulem profert teretem, cauum, nodoſum ſeu geniculatum, bicubitalem nonnunquam, & altiorem etiam interdũ. Altero demum anno poſteaquam ex humo emergere cœperit, umbellas gerit in cacumine candido flore ueluti Chærefolium emicantes, idq; Maio menſe: Nam Iunio ſemen matureſcere incipit, quo decidente radix, folia & caules protinus pereunt, ac ex ſemine deinceps deciduo planta hęc repullulaſcit ſponte ſua citra hortulani operam.

NOMENCLATVRAE.

Germani hoc ſemen Wiſenkymmel / hoc eſt, pratenſe Cyminum, nonnulli etiam Wegkymmel à uiis & itineribus, ad quæ, præſertim ſi graminoſa fuerint, Caros reperitur, nominãt. Eſtq; hic ipſe κάρος Dioſcoridis, quem officinæ ſemen Carui appellant. Hebræi כמון Kammon, Chaldæi כמונא Kemona uocant, uide Eſaiæ cap. xxviij, dubito tamen an ad hoc Cuminũ an uero ad Cyminũ Romanum hę appellationes pertineant. Ac facile crediderim radicem Cari ueteribus antequam floreret in cibo inſtar Paſtinacæ uſurpatam, cum illam guſtu ſatis repræſentet, *Dioſco. lib. 3. cap. 59.*

qua de re ſi libet uide Æginetam libro j. & Athenæum, qui hac ipſa de cauſa illam Paſtinacam maiorem uocauit. Auerrhoes ait Nauoca eſſe ſemen Carui, & Ammeos. Serapio Caruia nuncupat. Hoc loco de altero Cumino quod Hippocrates Regium dixit, & alij Germanica uoce Römiſch kümmel/ cuius duo tradunt genera, ſatiuum ſcilicet & ſyluestre, necnon de exiguo illo ſemine Ammeos, quod omni Cumino et Petroſelino etiam minutius eſt, ſcribendum mihi fuerat. Verumenimuero quod ad Cuminum attinet, libens illius hiſtoriam perſequerer, ſi ſemina illa cum herba recenti uidere mihi cõtigiſſet, quod quia hactenus mihi negatum fuit, ſuperſedebo in præſentia à deſcriptione illorum. Ammi autem tametſi in ordinem earum plantarum, quæ umbellas gerunt referendum fuerat, nihil tamen de illo dicere uoluimus, antequam excreuiſſet à nobis ſatum, quare alio loco illius mentionem facturi ſumus.

Serap. cap. 279.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cari ſemen excalfacit, et exiccat, Aniſo per omnia par, ideoq; ueluti illud utrinq; corpori adhiberi poteſt.

INTRINSECVS.

Radix cocta ac præparata ueluti Paſtinaca, cibo utiliſſima eſt ad excalfaciendum ſtomachum, ac ciendum urinam. Reliqua in Aniſo uide.

Semen Pani adiectum apprime conducit, caſeisq́ quoque appoſitum iucundo illos commendat odore, ſicut & omnes alios cibos.

EXTRINSECVS.

Semen in ſacculo lineo calidum impoſitum uentri, flatus diſcutit, à purgatione in colica paſſione.

Vſus ſeminis Cari apud Germanos.

Semen hoc paſſim in Germania uſu frequentiſſimum, ac quouis etiam Arabico aromate ſua ratione præſtantius. Hodie apud nos pani ut diximus compinſitur, caſeis adijcitur, eoq; iuſcula carnium & piſcium in culina condiuntur. Officinæ deniq; Saccharo ſemen iſtud obducunt, magno ſane ſuo emolumento, nam diuitibus hoc pacto magnopere quæritur.

De Cumino montano, quod Germani Roßkümmel/ hoc eſt, equinum Cuminum uocitarunt, ſupra cap. cxlij. diſſeruimus.

De

De Pyrethro. Cap. CLIII.

Bertram.

P· YRETHRVM AD STELLATAS PERTINET PLAN-
tas, nam flores eius per omnia Bellio maiori reſpondent, niſi q̃d

breuiores illa habet caules, flores etiam maiores, ac extrinſecus rubro colore tinctos, non aliter atq; Bellis minor. Porro ex interno flore qui luteus eſt, ſemen efficitur, quod cum Iulio menſe decuſſum, terræq; commiſſum fuerit, haud ſecus pullulat atq; Fœnum græcum, tametſi quæ poſtea ſequuntur folia Millefolium adeo referant, ut diſcerni duo illa genera uix poſſint. Radicem habet dodrantalem, digitum craſſam, rectam, lęuem ut Daucus. Floret altero demum anno in fine Maij menſis. Hodie in hortis plantatur.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcor. lib. 3. cap. 78.

Dorycnij appellatio ad Solanū referenda eſt, ut ſupra docuimus. Mirum autem uidetur qui factum ſit quod Pyrethro attributa fuerit.

Scrap. cap. 356.

Germani Bertram deflexa à Pyrethro appellatione, & Speichelwurtzel/hoc eſt, Saliuarem nominãt. Dioſcorides πύρεθρον, Dorcynion, Pyrinon, Pyroton, Pyrothron, arnō Pyriten, & Pyriten uocauit. Latini Saliuarem. Quas quidem uniuerſas appellationes à feruenti guſtu, quę radix obtinet, herba hæc ſortita eſt. Multi putãt Tarcon Auicennæ eſſe Pyrethrum, quod ſi ita eſt, apparet illum bis ſecundo libro de Pyrethro ſcripſiſſe. Serapioni Macharcaraha. Auerrhoi denique Halacarta, Haliabbas, & Harcharach dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pyrethrum apud nos aduerſus dolores maxime dentium hodie uſurpatur, idq; non ſine cauſa, nam radix eius commanducata, ac in ore retenta, craſſos, lentos & frigidos humores, qui ad dentes nonnunq; deſcendunt, extrahit, diſijcitq;. Pari ratione ueteres hac radice uſi ſunt, ad educendos frigidos cerebri humores, quod Ægineta lib. 3. cap. xlvi. & Serenus Poëta cap. vij. hoc uerſiculo teſtatum reliquit.

Purgatur cerebrum manſa radice Pyrethri.

Proinde radix Pyrethri feruentiſſima, ac in educendo ac trahendo humores efficaciſſima eſt, quare ad quaſuis frigidas & humidas affectiones adhibere illam utrinq; poſſumus.

INTRINSECVS.

Semen aut radix uino decocta & pota, lentos ac frigidos humores per urinam & aluum educit, quod ipſe certa experientia addidici. Vide Dioclis epiſtolam ad Antigonum regem. *Experimentum.*

EXTRINSECVS.

Radix Pyrethri ad dentium dolores unice facit, quare ſi quis ijs affectionibus

nibus laboret, is tuſam radicem hanc in aceto decoquat, ac ex illo decocto os colluat, quod cum fecerit, releuationem ſentiet, nam nō ſolum collectos frigidos humores extrahit, ſed & dolorem ſedat hoc medicamentum. Atq; hæc ſunt præcipua mala aduerſus quæ Pyrethrum hodie in uſu eſt.

Radix in ore commanducata idem præſtat, & cerebrum humidum purgat.

Radix tuſa, ac cum oleo temperata, ſudorem elicit illitu, excalfacit neruos, perfrictionibus articulorum maxime utilis.

Pari ratione uſurpata, totius corporis calorem recuperat, inprimis uero in diuturnis horroribus febrium, alijs'ue perfrictionibus membrorum.

Vnguentum ex Pyrethro, & oleo Chamomelino confectum, ſi eo ſpinam dorſi inungas, teq; in lectum componas, ac probe contegas, ad rigores febrium ne redeant, mirifice conducit. Ad hæc ſtupidos & reſolutos adiuuat, præſertim uero infantes, ſi quando hoc morbo infeſtantur. Et ut paucis multa dicam, quæcunque ex frigida intemperie proficiſcuntur mala, ea hac radice curari ac excaleſieri poſſunt.

De Petroſelino, & Amomo Germanico.
CAP. CLIIII.

INTER OMNIA APIORVM GENERA, VIX ALIVD eſt uſitatius eo, quod officinæ uulgo, ſed non ſine errore, Petroſelinum uocant. Nam nullam in Germania noſtra culinam reperias, in qua & herba & radix huius Apij hortenſis, ſuum locum inter præcipua olera, non occupet, ita ut non ſolum diuitibus, ſed & pauperibus, uarijs cibis condiendis magnopere quæratur. Sed quid de Germanis dico, an non & ipſe Apicius ac Platina ſummo loco Petroſelinum ſemper habuerunt? Proinde neminem eſſe exiſtimo, cui uſitatiſſima planta non ſit cognita, qui non etiam uires eius perſpectas habeat. Quanquam quod mirari ſatis non poſſum, quo notior aliqua herba uulgo fuerit, eo plerunque doctiſſimis quibuſque forma, & nomen illius ignota exiſtunt. Quot enim putas in numero illorum eſſe, qui Petroſelini, Cheræfolij, Cicutæ. & eius quę Germanis Gleiß dicitur, differentias proprias cognitas habeant, aut nomina genuina ſciant? Quemadmodum enim, quod ego uidi, Cicutam Chærefolium, rurſus uero herbam Germanis Gleiß dictam Petroſelinum dicere quidam ex his audent, ita fieri facile poſſit, ut ijdem Petroſelinum Cicutā, rurſus autem Cicutam Petroſelinum appellare non uereantur. Sed relictis his ad hiſtoriam Petroſelini nos conferamus. Semen eius quod aliquanto maius eſt ſemine Ammios, hortulani noſtri primum Aprili menſe, aut po- 1. *Petroſelinum uulgare hortenſe.*

tius

Petroſelinum.

Peterlin.

Palladius menſe Maio titulo quinto.

tius appetēte Maio menſe,
ſecundum d ctrinam Pa.la
dij, deinde uero, quo ſequen
ti anno in Maio tenerum
Petroſelinum, quod maxi
me in cibis expetitur, habe-
re poſſint, circa feſtum Di-
ui Laurentij, & Bartholo-
mei, terræ mandare ſolent,
è qua duobus primum fo-
liolis acutis erumpit, non
aliter atq; herba ſeu potius
uitium Gleiß Germanis di
ctum. Quæ duæ plantæ
cum adoleuerint, (nam cō-
iunctim, iiſdem locis nata-
libus gaudentes, proueni-
unt) tāta affinitate copulan
tur, ut diſcerni uix poſſint,
niſi coloris differentiam
probe animaduertas. Pe-
troſelinum namq; diluta &
grata uiriditate præditum
eſt, alterum uero uitium
nigricat magis. Folia utri-
que diſſecta, ſed profundio-
ribus diuiſuris quam Chæ
refolium. Caulem etiam
rotundum utraq; planta
habet, ſed in eo rurſus diffe
runt, quod altero demum
anno Petroſelinum excau-
leſcat & floreat, illud uero
primo ſtatim anno caulē,
florem in umbellis album,
& ſemen Cumino ſimile
proferat. Iam & in umbellis quas habet in flore ſubluteas, & ſemine magis
exiguo, odorato, guſtuq; aliquantulum acri, à uitio illo diſſidet Petroſeli-
num, ut interim de radice nihil dicam, quæ uitio illi non ultra dodrantem
longa,

Amomum Germanicum.

Teütſcher Amomum.

longa, ac ingrati plane & fœtidi odoris eſt, huic uero odoratiſſima, ac prolixa ue luti Fœniculi. Quid quod interdum ſponte ſua Petroſelinum minutim conciſa foliola Fœniculo non abſimilia ſortitur, quod ego culturæ tribuerim. Nam & Theophraſtus & Columella uno ore teſtãtur, herbam Petroſelini criſpam reddi, ſi poſtquam ſatum fuerit ſemen in humo deprimatur. *Theoph.li.2. cap.5.* *Col.lib.12.ca.3.*

2. *Amomum Germanicum.*

Proinde ea herba cuius ſemen Seplaſiarij uulgo ſub nomine Amomi uendere ſolent, alſioſa eſt planta, hyemis namq; frigus perferre non poteſt, quare ex ſemine quotannis neceſſe habet plantari, quod primũ quidem binis acutis foliolis, non ſecus atque Petroſelinum pullulat, deinceps uero ſubſequuntur alia & maiora, & profundioribus inciſuris diſſecta. Caulem profert geniculatum & ſurculoſum, qui ſicut & folia, odoratum paludapium repræſentat. Flore exiguo, albo, & copioſo emicat, idq; Iulio menſe, ſemine poſt florem decuſſum prægnat, odorato & acri, atq; ita reddito & flore & ſemine tota ingruente hyeme perit planta, ſicuti & Anethum. Quo loco obſeruandum eſt omnia alia Apij

genera

genera hyemem ferre poſſe, hoc uno excepto, qui ſit, ut, quod ad me atti‑net, illud Apijs accenſere nullus poſſim.

NOMENCLATVRAE.

Iſidorus & Platina in ea ſunt ſententia, ut exiſtiment Petroſelinum noſtrũ uulgare eſſe Petrapium, ſeu Apium ſaxatile, hoc eſt, ſi Germanice exprimere uelimus, Stein eppich/ aut Stein peterlin. Atqui manifeſtum eſt noſtrũ uulgare Petroſelinum, non in ſaxis, ſed hortis plantatum prouenire, licet quandoque illud uiride in muris reperiatur, id quod uento tribuendũ eſt, qui plantarum ſemina hinc inde non raro diſpergit, diſijcitq́. Quod ſi uero eam ob cauſam Petrapium eſſet dicendum quod inter petras interdum inueniatur, multa ſane haberemus Petrapia, quando luce clarius eſt multas plantas ſaxis & petroſis delectari. Sed ut tandem noſtram de hac planta proferamus ſententiam, eam σέλινον κηπαῖον, Apium hortenſe, hoc eſt, Germanis Garten epff/ Garten/ oder zam Peterlin/ Dioſcoridi uocatam omnino iudicamus. Quod autem uulgare noſtrum Petroſelinum nihil aliud ſit quam Apium hortenſe, non ſolum experientia, herbæq́ ipſius apud Dioſcoridem hiſtoria, uerum etiam Conſtantinus & Manardus Ferrarienſis (lib. nempe vi. Epiſt. Medic. Epiſt. vij) Medici excellentiſſimi teſtantur. Quare quæ hucuſq́ de Petroſelino diximus, nequaq́ TEMERE, (ſic. n. nonnulli labores noſtros interpretantur) ſed in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ admonitionis gratia dicta ſunt. Quid uero per Petroſelinum & Petrapium intelligamus ſuo dicetur loco. Scrapio ſex genera Apiorum recenſet, inter quæ hortenſe, (hoc eſt, Petroſelinum noſtrum uulgare) Karphs, & Karphi nominat. Arabes quidam ſemen illius Bizeri Alcaraſis nuncupant Ex his itaque quæ adduximus ſatis liquet, nos quoque hodie ueterum habere Apium, quod quocunq́ modo alij uocitent, ſiue Petroſelinum, ſiue alio nomine parum ſumus ſolliciti, modo ſciamus illud hortenſe eſſe Apium.

Dioſco. lib. 3. ca. 67. Hoc Apiũ Meliſſophyllon cognominat, ſed hæc uox ad aliã herbã pertinet, ut ſupra oſtendimus. Nicander in Alexiphar. hoc Apij genere uictores Corinthios ſeſe coronare ſolitos ſcribit.

Serap. cap. 280.

2\. Quod ad Amomum Germanicum attinet, quod à Germanis Frembder Peterlin/ hoc eſt Peregrinum Petroſelinum appellatur, nos illud Siſon hortenſe dicemus, moti & forma & uiribus huius herbę, quę minimum quoddam Apiorum genus eſſe uidetur. Neq́ hanc noſtram ſententiam à ueritate tam longe abeſſe putamus, atq́ eorum qui hactenus pro Amomo ſemen eius uenditare ſoliti ſunt.

σίσων. Dioſco. lib. 3. cap. 57.

3\. Poſtremo eam plantam cuius ſupra meminimus, uitium Petroſelini eſſe, aut certe aliqua ratione ad Cicutam pertinere arbitramur.

Gleiß.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Petroſelini herbam & radicem, non ſolum coqui, ſed & ſeplaſiarij hodie

uſurpant,

uſurpant,magis uero ſemen,quod ualidius eſt,& ad ciendam urinam efficacius.Porro poſſunt utiliter omnes partes Petroſelini utrinq; corpori adhiberi.

INTRINSECVS.

Radix & herba Petroſelini ad culinas ſpectant, utilesq; ſunt in omni cibo, nam inflationes ſtomachi deprimunt,contra epotam argenti ſpumam auxiliantur,urinam & menſes cient,iecur & lien obſtructionibus liberant, hydropicis & Ictericis conducunt.

Radix & ſemen omnibus medicamentis aduerſus uenena,tuſſim,& aquā intercutem facientibus miſceri poſſunt.

Sunt qui decoctionem contra aquam intercutem, morbum regium & calculum renum,hoc pacto conficiant. Accipiunt ſeminis Petroſelini,ſeminis Fœniculi,ſeminis Aniſi,Cari,ſingul.unciam unam,radicis Petroſelini, radicis Pimpinellæ,radicis Cari,ſing.unciam unam, aut unciam & ſemis. Hæc omnia in menſura uini albi per noctem macerant, alteroq; die ultra tertias decoquunt,ueſperiq; ac mane ægris propinant, ita tamen ut à potu ieiunet æger tres horas. Hac decoctione obſtructiones iocinoris ac lienis tolluntur,aqua intercutem atque Icteros per urinam expellitur. Eadē aquæ diſtillatæ iuuamenta aſcribuntur. *Decoctio utilis.*

EXTRINSECVS.

Herba Petroſelini cū pane recens cocto,tuſa ac impoſita oculorū inflammationibus auxiliatur,illorumq; tumores detumeſcere facit. Pari ratione eryſipelatis ac ſacro igni illinitur, æſtuantem ſtomachum mulcet impoſitu, id quod non ſemel experientia comprobauit. *Experimentum certum.*

Mulieres ſi quando infantes ablactare uelint,herbam Petroſelini tuſam, mammis imponant,quo facto mammarum duritia ex lacte concreto contracta,intra paucos dies reprimetur. Ad eadem ualere dicitur aqua diſtillata.

De uulgari Apio, & Sio odorato.
CAP. CLV.

VLGARE APIVM QVOD NVSQVAM LAETIVS exurgit,quam humidis & paludoſis locis,utpote foſſis,umbroſis & uliginoſis hortorum angulis,ſepibus etiam ac muris, Petroſelino hortenſi,caule,radice,folijs & umbellis ſimilis apparet,niſi q̃d per 1. *Apij uulgaris deſcriptio.*

omnia

Vulgare Apium.
Gemeiner Eppff.

omnia illo grandius, pinguis, odore denique ac guſtu uehementius & amarius exiſtit. Flores etiam huius calidi ſunt & non lutei ſicut Petroſelini, ſemen multo magis exiguum, Ammios ſementi haud diſſimile, feruido guſtu prędirum, quo ad pilulas aureas conficiendas utuntur uulgo, ego Petroſelini ſemen in locum eius ſubſtituo. De hoc Apij genere uidetur mihi mentionem feciſſe Vergilius, cum in Sileno dicit.

Floribus atq; Apio crines ornatus amaro.

2. Sion odoratum.

Naſcitur proinde herba quædam in fontibus ac irriguis Petroſelino folijs et caule concauo, quadantenus ſimilis, niſi quod illa maiora habet. Vmbellas gerit candido flore emicantes, ueluti Apium uulgare, idq; Iunio menſe. Semen maturum Aniſum repræſentat, ſed rotundius illo eſt, acre & ſuauiter odoratum, ut eatenus cum Coriano prope conferri poſſit.

NOMENCLATVRAE.

Germani priorem plantam Baur Eppff/oder Waſſer Eppff. Latini Apium ruſticum, aquaticum, aut paluſtre nuncupant. Eſtq; illud meo quidem iudicio ἐλεοσέλινον Dioſcoridis, quod & σέλινον, & ὑδροσέλινον uocat. Quæ quidem nomina ad aquaticum quoq;

1. Dioſco. lib. 3. cap. 68.

Sion odoratum.

Brunnen Peterlin.

quoque Apium, cuius ſupra cap. xxx. meminimus, referri poſſunt.

Alterum genus Apij q̃d nonnulli in hyeme una cũ Naſturtio aquatico in acetarijs eſitare ſolent, nos Lauer Plinij eſſe exiſtimamus. Apud Dioſcoridem uero Siſymbrium eſt ſecundum, quod ille Cardaminen & σίον cognominat. Ea de cauſa doctiſſimus uir D. Conradus Geſnerus eam herbam Sion odoratum recte dixit. Serapio Apium Aſalis. Auerrhoes Alcharfas, Karphs, Karphi uocauit capite cclxxx. Poſtremum hoc Apium quidam Selinum, & Germanice Bynen kraut uocant. 2.

Plinius lib. 26. cap. 8.
Dioſco. lib. 2. cap. 117.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Omnia Apij aquatici genera, acriora ſunt & feruentiora Petroſelino, ideoque culinis abdicata, Seplaſiarijs, qui ea pro placito cuiuſq; præparare norunt, relinquuntur. Dioſcorides Eleoſelinon ad eadem ad quæ Petroſelinum efficax eſſe tradit, quare plura de his ſcribere ſuperuacaneum mihi uidetur. Alterum uero quod ego Lauer, & Sium nomino inter culinarias herbas locum ſuũ obtinet. Hyeme namq;

cum omnes aliæ herbæ perierunt, hoc Sium cum Naſturtio aquatico acetarijs accerſitur.

Saxifraga

De Pimpinella. Cap. CLVI.

Bibernel.

1. Pimpinella maior.

2. Secunda Pimpinellæ ſpecies.

PIMPINELLA TRIum eſt generum, una nimirum maior, duæ uero exiguæ, radice guſtuq́ꝫ conſimiles. Quę in his maior eſt, ea in pratis apricis, & arenoſis agrorum limitibus erumpit radice recta, læui, candida & longa, Petroſelini radici ſimilima, guſtu acri ac gingiber æmulante. Folijs ueſtitur nigricantibus, ijsq́ꝫ ſingulis multifariam ac profundis inciſuris diſſectis, folia nucis recens enata, aut Paſtinacæ herbã referentibus. Aduentante menſe Maio caules profert concauos, nodoſos & proceros, florem uero in muſcarijs candidum, ſemen denique ubi maturuerit, Petroſelino ſimile, niſi quod acrius feruentiusq́ꝫ guſtu exiſtit.

Altera Pimpinella feruore et acrimonia primum genus ſuperat. Naſcitur in arenoſis agrorũ limitibus, in aſperis montibus ac ſaxis, radice ſaxorum rimas anguſtiſſimas penetrante triũ quandoq́ꝫ palmorum longitudine, recta, ac tenui, ut

uermis

uermis rudimentum quaſi exprimat. Folia, caules, flores, & ipſe color, & forma cum primo genere prorſus conueniunt, niſi quod hæc tota ſubſtantia minor eſt, coliculis interdum & uenis foliorum purpuraſcentibus. Floret appetente Maio menſe. Semen Ammios ſemini ſimile habet.

Huic tertia Pimpinella radice, caule, flore, ſemine, odore & ſapore plane ſimilis eſt, uno hoc nomine ab eadem diſſidens, quod foliola habet minutiſſime diſſecta, ac ſerrata, ita quidem ut à Caro diſcerni, ac Pimpinella eſſe credi uix poſſit, niſi guſtata radice. Prouenit autem hæc plerunq; in iiſdem locis, quibus altera gaudet Pimpinella. Eſtq; hoc criſpum Pimpinellæ genus, quale & in Petroſelino uidere contingit, quemadmodum ſupra annotauimus. 3. *Tertia Pimpinella ſpecies.*

NOMENCLATVRAE.

Etſi Pimpinella, quæ Germanis Bibernell dicitur, uulgaris eſt planta, tamen quo nomine ueteribus fuerit appellata, & quid nam illa ſit, nemo doctorum uirorum indicauit hactenus, quantumuis multa de illa ſcripſerunt. Sunt enim qui Bibinellam, ſunt qui Pimpinellam, Pampinellam, & Pampinulam uocitēt, nōnulli Bipennulam, & Sanguiſorbam nuncupant. Simon Ianuenſis Petram findulam, & Saxifragiam appellauit, & rectius quidem meo iudicio aliis omnibus, his enim nominibus non ſolum hiſtoria Pimpinellæ, uerum etiam uires reſpondent, nam Pimpinellæ noſtræ radix ſaxa penetrat ut diximus, & ad ciendam urinam, ac quemadmodum libro iiii. teſtatur Platina ad calculos facit unice. Ego, ut & de huius plantæ appellationibus meam dicam ſententiam, ſi cum doctiſſimo uiro Manardo Ferrarienſi eſſem, ubinam Pimpinella in Dioſcoride naſcatur, illi indicare non grauarer, cum & ipſe quodnam hortenſe eſſet Apium, ſeu Petroſelinum, ſtudioſos medicinæ pro ſingulari ſuo in illos, & amore & candore edocuerit. Exiſtimo autem aliis quoque bonis uiris operam noſtram gratam futuram. Hic ergo optimi uiri Macedonicum πετροσέλινον, cuius ueteres meminere, inprimis uero diligētiſſimus rei herbariæ ſcriptor Dioſcorides, habemus. Is enim lib. iii. cap. lxx. Petroſelinum in Macedonia in præruptis locis, ſemine Ammii, odoratiore, ſapore acri, aroma olente, prouenire ſcribit. Quid uero aptius Pimpinellæ huic noſtræ accommodari poterit hoc ipſo Dioſcoridis capite? An non hoc ipſum ordo, deſcriptio, & uires, quæ apud illum habentur, ſatis teſtantur? Atque hinc uidere licet, præpoſterum mortalium iudicium, qui magnis ſumptibus è peregrinis & longinquis nationibus ea deportari ad ſe curant, quorum domi copiam magnam habent, qui fit ut non tantum ſeſe ipſi decipiant, uerum etiam alios ſecum in errorem deducant, aut ſeducant potius. Id cum in aliis multis rebus medicis, tum uero in hoc Macedonico Petroſelino cōtingere uidemus. *Πετροσέλινον Macedonicum.*

Sunt enim qui affirment Germanos nos hoc Petrapium proſus non habere, alij uero ſemen illud magnum, cuius ſub Branca vrſina mentionem fecimus, pro illo exhibēt, id quod faciunt Seplaſiarij noſtri temporis omnes, ſequentes ea in re Iacobum Manlium, quod cōfirmant compoſitiones Philantropos, & Aurea Alexandrina Luminaris maioris, ut uel ex his colligere ſit quales compoſitiones conficiantur citra ſimplicium ueram cognitionem. Sed ut ad Pimpinellam redeam, eam a' Theophraſto ſub nomine montani Apij deſcribi putamus, cum libro vij. capite vi. in hæc uerba ſcribit, Τὸ δὲ ὀρεοσέλινον, μεῖζον ἔτι διαφορὰς ἔχει. Τὸ μὲν γὰρ φύλλον ἔοικε κωνίῳ, ῥίζα δὲ λεπτή. τὸ δὲ καρπὸν ἔχει καθάπερ ἄνηθον, πλὴν ἐλάττω. Hæc ille. Et hæc quidem de Pimpinellis dicta ſufficiant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Germanicum Piper.

Pimpinella calculo comminuendo & expellendo accommodatiſſima, temperamento calidior omnibus Apij generibus. Radix ſiccata loco piperis in cibo uſurpari poſſet, nam guſtu & uiribus ita Piperi reſpondet, ut Piper Germanicum non inepte dici poſſit. Et meo certe iudicio utilior ac ſalubrior eſt omni Pipere, quod ego experientia longa didici.

INTRINSECVS.

Herba Pimpinellæ, radix & ſemen, Petroſelini facultatibus pollent, ſed in expellendo, ac ſedando dolore efficacioribus multo. E radicibus paſtilli confici poſſunt ſtomacho frigida intemperie, craſſisq́ ac uiſcoſis humoribus laboranti, paſſioni etiam colicæ & matrici, quam utiliſſimi.

Radix Pimpinellæ quacunque ratione ſumatur, ſiue in puluerem redacta, ſiue in potionibus, aut in Ecligmatis, aduerſus omne uenenū facit unice, dolorem inteſtinorum lenit, calculis renum prodeſt, menſes ciet, & ſi quæ alia per urinam euocanda ſunt. Hæc omnia de ſemine quoque Pimpinellæ intelligenda ſunt. Nam & Norimbergenſes Seplaſiarij Saccharo hoc ſemen condiunt, quemadmodum Fœniculum & Aniſum.

Aqua diſtillata eaſdem plane facultates obtinet, diebus aliquot continuis menſura iij aut iiij cochlearium pota.

Caſtoreum in aqua Pimpinellæ decoctum, ac potum, ſpaſmo laborantibus auxiliatur.

EXTRINSECVS.

Tradunt nonnulli Pimpinellam uulnerariam eſſe herbam, capitisq́ maxime uulnera quamprimum glutinare, ſi ſuccus herbæ expreſſus inſtilletur uulneri, Id uero Pimpinellam præſtare galli gallinacei mortales primum docuerunt.

docuerunt. Nam cranio illorum ſubula perforato, ita tamen ne cerebrum læderetur, ſuccum herbæ inſtillabant, ac herbam ipſam tuſam foris imponebant, quo facto intra paucos dies ſanatum eſt uulnus, unde coniectura facta eſt capitis uulneribus eam herbam inprimis conducere. Atq; hæc in gratiã Chirurgorum mihi dicta ſunt.

Aqua Pimpinellæ ſi ex illa per aliquot dies facies abluatur, maculas eius detergit, eamq; claram reddit.

De Pimpinella Italica, quæ Germanis Hergotts bertlin dicitur. CAP. CLVII.

QVANQVAM FORMA RADICIS, FOLIORVM, ET caulium in herba quam modo deſcribendam ſumpſimus, Pimpinellæ quadantenus reſpondeat, tamen ſi & odorem & guſtum ſpectes, plus illa cum recenti glande, quam cum Pimpinella affinitatis habere certo cognoſcitur. His adde quod folia huius ad cæſium quodammodo inclinant colorem, ac molliora, teneriora q; ſunt quam Pimpinellę. Caules habet purpuraſcentes, læues ac tenues, ueluti culmus, modicaq; lanugine hirſutos, qui non umbellis uti in alijs Apiorum generibus uidere eſt, cõſpicui ſunt, ſed potius gerunt in faſtigio capitella rotunda, foraminulenta, ut ea ratione rudimentum faui ſatis exprimant. Inuenitur porro hæc planta in limitibus agrorum aridioribus ac aſperioribus, incultis item agris & campis, maxime uero ijs qui aprici exiſtunt, Floret appetente Iunio menſe.

1. Pimpinellæ Italicæ primum genus.

Alterum genus huic per omnia ſimile eſt, ſed elegantius plane atq; grandius. Flores gerit ſpadicei coloris. In pratis aridioribus ac graminoſis locis naſcitur.

2. Pimpinellæ Italicæ ſecundum genus.

NOMENCLATVRAE.

Mediomatricibus Negel Fraut.

Quodnam genuinum harum ſtirpium nomen ſit ſcire nondum potui. In agro Vormatienſi & Spirenſi Hergottsbertlin, hoc eſt, Barbulam Dei, illas uulgo nuncupant, fortaſſis à ſpadiceo colore. Alterum uero genus quod apud Mediomatrices affatim prouenit, Negel Fraut mulierculæ uocitant, quo & ad anſerum Rheumatiſmos, quo uitio tum illi cum etiam gallinæ frequenter laborant, Germani den Pfüpffis appellant, uti conſueuerunt. Ego in ea aliquando eram ſententia, cum Pimpinellæ ſimilis ſit, ad Apia referri poſſe, uerum multa ſunt quę repugnant. Nec deſunt qui dicant eam eſſe ueram Italicam ſeu hortenſem Pimpinellam, qui mihi certe neutiquam ſatisfaciunt, neque enim ſententiam illorum probare poſſum.

Pimpinella Italica. magna

Bergotobertlin. liun

VIRES AC TEM*peramentum.*

Binæ hæ plantæ ad calidam accedunt temperaturam, quare aduerſus quotidiana alui profluuia uſurpari forte poſſint. Quia autem propria ipſarum appellatio nobis minime conſtat, plura in præſentia de illis ſcribere conſultũ non uidetur. Tradunt tamen nõnulli in ſupprimendis ac reſtringendis ſanguinis profluuijs, dyſenterijs, alijsq́ alui fluxionibus, necnon et muliebribus profluuijs, eſſe efficaciſſimas ſtirpes, adeo ut quidam conſtanter aſſerant etiam manibus geſtatas ſanguinem undecunque manantem ſiſtere poſſe, id quod experiatur quiſquis uolet.

Sunt qui has herbas dum teneræ adhuc fuerint, in acetarijs eſitare ſoleant.

De

De Chærefolio. Cap. CLVIII.

Körffel.

CHAEREFOLIVM in initijs Petroſelino prope ſimile eſt, ſed tenuius, pluribusq́ inciſuris diſſectum, ut eo nomine cum Cicuta maiorem affinitatem contraxiſſe uideatur. Radicem habet albam, tenuem, breuioremq́ omnibus Apij generibus, caulem uero læuem, purpurātem, cauum, ſurculoſum, florem deniq́ quem Maio menſe profert, in umbellis candidum ueluti Corianon. Semen à flore generat nigrum ac oblongum ariſtis auenæ ſimile, guſtu dulce, omnis uero odoris expers, id quod mirari quis poſſit, cum herba ipſa tota ſua ſubſtantia ſatis odorata exiſtat. Chærefoliū alſioſa eſt herba, nam quotannis ſatū reuireſcit, eodemq́ ſtatim anno perit. 1. *Chærefolium ſatiuum.*

Sylueſtre illius genus in hortis graminoſis, ac pomiferis, necnon aridioribus quibuſdā pratis ſponte ſua naſcitur, ſatiuo propemodum conſimile, niſi quod caules gignit concauos, geniculatos, aſperos, ac multifariam ſtriatos, Paſtinacæ reſpondentes. Cæterum magnitudi- 2. *Sylueſtre Chærefolium.*

ne totius ſubſtantiæ, omniumq́ partium, odore etiam & guſtu ſatiuum ſuperat. Hæc planta interdum in proceritatem Cicutę aſſurgit. Radix quotannis nouos emittit Aſparagos.

NOMENCLATVRAE.

Si Chærefolium Apij genus fuerit, quemadmodum Conſtantinus & alij multi opinantur, iure equidem poſt Apia proximum locum occupauit. Germani Kö:ffel/ & Körbelkraut nuncupant, uulgo Latinis Chęrefolium. Quod uero in Dioſcoride habeat nomen, non ſatis conſtat, ut ſunt uariæ de ea re autorum ſententiæ. Ego certe propemodum mihi perſuaſeram Chærefolium eſſe Oreoſelinon, ſeu montanum Apium, ſed non prorſus cum herba ipſa conuenit hiſtoria. Extant autem duo alia apud Dioſcoriden capita, quæ ſatis Chærefolio noſtro quadrare uidentur, nimirum quinquageſimū ſeptimum libri tertij, in quo Siſon, ſeu ut uocauit Hippocrates Sinnon deſcribitur, & centeſimum undecimum lib. iiij. in quo de Myrrhide tractatur, quorum poſterius Otho Brunfelſius ad Chærefolium retulit, quod mihi nequaquam improbatur. Nam utrunq́ Chærefolij genus odoratum eſt, folijsq́ per omnia excepto odore & ſapore Cicutæ ſimilimum. Quamobrē ego quidem ſylueſtre Chærefolium Cicutariam, quam Dioſcorides Myrrhida quoq́ cognominat, eſſe iudico: de ſatiuo enim non facile contenderim, tametſi enim quod ad odorem, formamq́ attinet herbę deſcriptio Myrrhidis ſatis reſpondeat, tamen radice, quam habet breuiuſculam Chærefolium ab eadem Myrrhide diſcrepat. Sed uti alias ſemper inculco, ſentiat quiſque quod uult, nemini enim erroris cauſam præbere uolumus, noſtrā duntaxat indicantes ſententiam. Columella Chærefolium, Chærephyllon appellauit lib. xij. de cultura hortorum, cap. iij. Plinius & Apuleius longe aliud deſcribunt Chærefolium. Apuleius namq́ Chærefolium ſuū Boopes, Bootis, Arctophyllon & Pederos nuncupat. Plinius uero lib. xix. cap. viij. in fine, ſcribit herbam Pederota Cerephyllon nominari. Dominus Conradus Geſnerus in Catologo ſuo plantarum Chærefolium Gingidium Dioſcoridis eſſe ſtatuit, quæ ſententia utique probanda uidetur, aſſentiente etiam doctiſſimo uiro Ruellio.

σισυρ- ρύγχι quæ & Conila dicitur. Syluius Parrhiſienſis aliam quandam Myrrhida commemorat, cuius nos infra lib. 2. cap. 104. mentionem faciemus

Apul. cap. 104. Acantha Dioſc. lib. 3. cap. 17. Pæderotis dicitur. Plinius. lib 37. cap. 6. & 9. Pæderotas dicit gēmas eſſe, ſed nihil Chærefolio cum gemmis. Ruellius de nat. ſtir. lib. 2. ca. 70.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Chærefolium ſatiuum officinis & culinis naſcitur, nam in cibo uſurpatur ueluti Petroſelinum, medię inter calidā & frigidam temperaturæ. Inprimis uero ad diſcutiendos intra corpus concretos ſanguinis grumos, efficaciſſimam eſſe herbam, certa experientia comprobauit.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Succus herbæ ſicut & aqua diſtillata, ſanguinem ex caſu, contuſione aut plagis concretum diſſoluit. Poſſet fortaſſe non ſine utilitate ad calculum renum, menſesq́; muliebres ciendos in cibo & potu uſurpari.

Si quis in diſcutiendis concreti ſanguinis grumis efficaciorem deſideret medicinam, is oculos cancrorum, & carbones Tiliæ in puluerem redactos in ſucco aut aqua Chærefolij diſtillata imbibat. Porro & ad Pleuriſin ſeu puncturam laterum hocce remedium facit.

Herba Chærefolij adhuc teneri inter olera manſa ſtomacho & capiti conducit, ob odorem quem habet gratiſſimum.

Chærefolium ſylueſtre, ad ducendos mulierum menſes efficacius eſſe, in uino decoctum ac potum, ac aduerſus peſtem, aliaq́; uenena pari ratione uſurpatum facere traditur.

EXTRINSECVS.

Chærefolium tuſum ac emplaſtri modo foris impoſitum, omnes tumores, & intra cutem carnemq́; caſu, contuſione, aut quacunque tandem ratione concretos ſanguinis grumos diſcutit, non aliter atq; Sigillum ut uocant Salomonium.

De Cicuta. Cap. CLIX.

ATHENIENSES MALEFICOS HOMINES CICVTA necare ſoliti ſunt, quemadmodum hiſtorici paſſim teſtantur. Quo pacto uero Cicutam temperare cõſueuerint, ut ſine offenſione morte nequaquam difficili è uita tollerent quos necatos uolebant, ea inquam ratio Thraſiæ Mantinenſi eiusq́; diſcipulo Alexiæ conſtitit. Hodie in Germania noſtra non Cicuta alijsúe uenenatis herbis homines improbi puniuntur, ſed alio quodam pœnæ genere afficiuntur, nimirum Cannabina reſte, quæ Cicuta ipſa celerius uitam quibuſdã eripit. Sed ut relictis his Cicutæ deſcriptionem adoriamur, naſcitur illa ſponte, nulloq́; negotio, incultis & umbroſis locis, propter ſepes, dirutisq́; muris & inter rudera. Caulem profert quandoque tricubitalem, pene inſtar Fœniculi, concauum, geniculatum ac nodoſum, è cuius alis & ſinubus ſurculi alij prodeunt umbellis candido flore Fœniculi modo conſpicuis emicantes. Semen ubi maturuit ſatis Aniſo reſpondet, infeſto odore ac maligno præditum. Folijs ueſtitur magnis nigricantibus, diſſectis multifariam, inſtar ſylueſtris Chęrefolij,

Cicuta.
Schirling.

Radicem habet longam, re ctam, atq; Paſtinacæ ſimilem, graueolentem. Appetente Iulio mēſe floret. Longo uſu obſeruatum eſt herbam hanc omnibus animantibus incommodare præterquam Sturnis, quæ aues remedia ex illa quærunt.

NOMENCLATVRAE.

Germani graueolentem hanc ſtirpem Schirling/& Wütterich/quaſi tyrannū, qui ad inſaniam eſitatus ab animantibus redigat. Anſeres namq; quam primum Cicutam deguſtarint, inſanire ac furere occipiunt. Vidi ego honeſtam quandam mulierem, cum inter Paſtinacas Cicutæ radicem decoctam, forte fortuna commediſſet, ebriam quaſi ac inſanam redditam, ut in altum ſcandere, ac ſubuolare conaretur, cui hauſtu aceti ſubuentum eſt, ut ad mentem rediret. Cicuta ut apud Dioſcoridem legitur, κώνειον, aliquibus Ægynos, aliĳs Ethuſa, aliĳs Apoleguſa, aliĳs Dolia, aliĳs Amauroſis, aliĳs Paralyſis, nonnullis Aphron, quibuſdam Creidion, aliĳs Cœten, aliĳs Cathechomenion, aliĳs Abioton, aliĳs Apſeudes, Aliĳs Ageomoron, aliĳs Timoron, aliĳs Polyanodynos, aliĳs Dardanis, aliĳs Catapſyxis, Oſthani babaty: Ægyptĳs

Hiſtoria.

Dioſco. lib. 4. cap. 77. Herba Paralyſis pleriſq; autoribus ea eſt quam ſupra cap. 66 deſcripſimus Apud Dioſc. uero hæc appellatio Cicutæ, Apocyno & Delphinio aſcribitur. Vide lib. 4. cap. 79. & lib. 3. cap. 77.

Ægyptĳs Apemphi. Romanis Cicuta appellatur: Hæc ſane uniuerſa fere nomina Cicutæ inde impoſita ſunt, quod & homines & pecora interficere poſſit immenſa ſua frigiditate, quod & experientia & Nicander in Alexiphar. teſtatur. Cicuta apud Auicennam Succara (quod alĳ Zucharam, Sciharam, & Sucharam ſcribunt) dicitur, & non Napellus, qui non eſt aliud niſi ipſiſſimum Aconitum, quemadmodum ſupra cap. cxxxvi. demonſtrauimus. Solet autem Auicenna Cicutam ſeu Succaram ſuam, alias Euphorbium, alias Helleborum nigrum, interdum uero Alpharphas & Albes uocare. Rurſus quarto libro cum de uenenis agit, dicit ſe exiſtimare Alpharphas, Napellum aut aliud quoddam lætale uenenum eſſe, ut hinc uidere liceat nullum bono regi inter Napellum & Succaram conſtitiſſe diſcrimen; Vide Auicennam lib. iiĳ. fen. vi. tractatu j. cap. ĳ. *Auicenna lib. 2. cap. 671. Serap. cap. 337.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cicuta ob inſignem quam obtinet frigiditatem intra corpus aſſumi nõ debet. Extrinſecus uſum ſuum habet in multis morbis. Nam & Monachis alĳsq́; religioſulis, qui caſtitatem uouerunt, prodeſſe poteſt. Quod ſi quis per imprudentiam lœtale Cicutæ uenenum hauſiſſet, illi confeſtim uinum meraculum propinetur. Vide Plinium lib. xxv. cap. xi.

EXTRINSECVS.

Ad omnes inflammationes & tumores, qui alĳs remedĳs curari rennũt Cicutæ uel herba, uel ſuccus aut aqua mediocriter calida impoſita unice facit, calorem enim repellit, doloremq́; capitis omniumq́; membrorũ ſedat.

Anaxilaus autor eſt, referente Plinio, mammas à uirginitate illitas ſemper ſtaturas, & quod certum ſit, lac puerperarum mammis impoſitam Cicutam extinguere, veneremq́; teſtibus circa pubertatem illitam. Sed pertinent hæc remedia ad caſtos illos ac religioſos cœnobitas, utriuſq́; ſexus. *Pli. lib. 25. ca. 11.*

Ad eryſipelata, ignesq́; ſacros Cicutæ herba, ſuccus & aqua diſtillata eligi debent.

Breuiter quibuſcunque affectionibus calidis Cicuta medetur, eſt enim ex his non poſtrema, quæ uocant Repercuſſiua, dolorem ſedantia, & ſomnum inducentia, ſeu Narcotica.

De Millefolio. Cap. CLX.

VERA AC NOBILIS STRATIOTES, QVAM EGO PROpter formam hoc nomine dignam cenſeo, haudquaquam paſſim 1. *Vera Stratiotes.*

obuia

Nobile Millefolium.

Edel Garb.

Achillea nobilis. Lin.

obuia eſt,ueluti altera quæ uulgo nota eſt,quin potius in optimis quibuſdā agris frugiferis,maxime uero in tractu Vormatienſi ſitis reperitur,herbula proculdubio non multis ex doctioribus uiſa. Ea autem ut ad deſcriptionem eius accedamus, è capillata radice interdum quinos aut pauciores, lignoſos ac teretes coles emittit, eosq; binos palmos æquantes altitudine, non raro etiam prociores,qui folijs ueſtiuntur incanis ac cineraceis, inciſis, ac Coriani herbæ quam ſimilimis , ſed & nonnullis alijs caulem inferiore ſui parte circūdantibus , ac humi procūbentibus. Quod ſi ulli herbæ alij,hæc noſtra Stratiotes conferenda ſit, ego certe luteæ Chamomillæ, quæ Buphthalmus alias dicitur,caules & folia illius compararem , quanq; folia huius Stratiotis tenuioribus ac frequentioribus inciſuris diuiſa ſint,odore ſuauiſſimo, ſapore uero acerbo prædita. Menſe Iunio flore candido uulgariq; Millefolio(quod tamē ſuauitate & uehementia odoris ſaporiſq;,ac elegantia formæ omnibus modis antecellit) per omnia ſimili,emicat. Flos illius in ſemen forma & ſapore Tanaceto conſimile,tandem abit.

Vulgare

Vulgare Millefolium.
Schaffrip/oder Gerwel.

2. *Vulgare Milleſolium.*

Vulgare Millefolium tam ijs herbis quæ florem in umbellis proferunt, quàm uulnerarijs plantis accenſeri commode poteſt. Illo enim Chirurgi, in potionibus, ac emplaſtris uulnerarijs uti conſueuerunt, cum longa obſeruatione compertum ſit, eam herbam ad quæuis uulnera facere unice. Millefolium primo exortu antequam excauleſcat folia minutiſſimis inciſuris diuiſa profert, odoratæ Chamomillæ eatenus ſimilimum. Porro folia ſingula Coſtæ formam repræſentant, guſtu ſubamara. Iunio menſe appetente in caulem rotundum, concauum, & ſeſquicubitalem aſſurgit, plurimis ſubaſperis folijs ad cacumen uſque ueſtitum, quæ quo uiciniora umbellis extiterint, eo magis exigua euadunt, ita quidem ut ſuprema ſuperciliorum formam ſatis exprimant. Flores in umbellis radiatos procreat, alios cãdidos, alios ſubalbidos, nonnullos diluti ruboris, uehementer ac ſuauiter odoratos. Semen ubi exciderit, uulgari Chamomillæ ſimile eſt. Radices omnium Stratiotis generum, nigræ ſunt, capillamentis fibratæ intra humum hinc inde ſerpentes, ueluti Vrticæ, Artemiſiæ, & Tanaceti, guſtu aliquantulum feruentes, & quæ lin-

Vulgaris Millefolij tria genera.

guam

guſtu uellicant. Naſcuntur omnia Millefolij genera in aridioribus ſed graminoſis hortis, agrorum limitibus, præcipue circa uias ac ſemitas. Illud uero quod rubente emicat flore, eoq́ odoratiſſimo, in ſyluis quandoque reperitur.

3. Millefolij tertia ſpecies.

Tertium Millefolij genus quod acuta obtinet & inciſa folia, pinnis auiũ pulli ſimilima, ſupra ſub Tanaceto depinximus, quod odore cum illo conueniret. Quia uero forma, guſtuq́ cum Millefolijs multum affinitatis habet, ideo in præſentia mentionem eius facere uoluimus, quo ſedem ſibi debitam occuparet.

NOMENCLATVRAE.

Si in Theſſalia Chironem illum laudatiſſimum Medicum, necnon & Achillem militem fortiſſimum uidere mihi contigiſſet, non dubito quin ex illis primæ noſtrę Stratiotis, & nomina & uires addiſcere potuiſſem. Quod cum denegatum mihi ſit, nihilominus tamen ſingula illius herbæ conſiderans facile dixerim eam uerum eſſe χιλιόφυλλον, ſeu μυριόφυλλον, hoc eſt, Millefolium, cuius in bellis olim ſanandis uulneribus magnus fuit uſus. Nam & fortiſſimus ille & decantiſſimus heros Achilles uulnera ſua hac herba ſanaſſe traditur, unde etiamnum hodie ab illo ἀχίλλειος, hoc eſt, Achillea cognominatur. Dioſcoridi στρατιώτης, & στρατιωτικὴ, hoc eſt, Herba militaris, Millefoliũ, ſupercilium veneris, quod Germanis Jungfrawen augbrawen dicitur. Plinius Panacen Heracleon, quod nomen ad aliam pertinet plantam, & Sideritim, & Millefoliam uocat lib. xxv. cap. v. Apul. ca. lxxxviij. hanc plantam Melophyllon Chryſiten, Ambroſiam, Acorum ſyluaticum, Vigentianam, Bellicocandium, & Diodelam à quibuſdã appellatam tradit. Sunt qui Arabice Relicammolo dictam contendant, & hæc quidem de nomenclaturis primi Stratiotis generis dicta ſint.

Dioſco. lib. 4. cap. 34.
Verbenaca apud Apuleium ca. 3. Militaris dicitur.
Millefolij appellatio, & Chamomillæ & Sanguinali tribuitur.

Vulgare Millefolium nobis Stratiotes eſt terreſtris apud Dioſcoridem lib. iiij. cap. xcviij. Germani Millefolium, Garb/gerwel/Schaffripp uocitant.

Tertium ac poſtremo loco poſitum genus, proximo libenter adnumerarem, niſi quidam Pyrethrum ſylueſtre ſeu Ptarmicen iamdudum uocaſſent. Nec deſunt qui Tragion Dioſcoridis eſſe ſentiant.

Dioſcor. lib. 4. cap. 47.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Bina illa ac priora Millefolij genera, ſiccę ſunt qualitatis, aſtringendiq́ & ſiccandi obtinent facultatem. Proinde uulgare Millefolium contrarijs & mirandis uiribus præditum eſt. Nam tuſum ac uulneribus manantibus impoſitum,

poſitum, ſanguinem ſiſtit, rurſus naribus indiditum folium, nō multo poſt ſanguinem elicit.

INTRINSECVS.

Primum Millefolij genus per ſe aut cum alijs herbis internis & externis uulneribus medendis in uino decoctū exiberi potandum debet, nam quæuis uulnera & eroſiones ſanat, concretum ſanguinem diſſoluit, lumbricos uentris, & quicquid uenenoſum eſt è corpore profligat, dolorem uentris ſedat, pari ratione uſurpatum. Atq; hęc experientia certa comprobata ſunt.

EXTRINSECVS.

Chirurgis uulgare Milleſolium notiſſimum eſt, quippe quod emplaſtris ſuis & unguentis adijciant, nam ſanandi, exiccandi, & mundandi uulnera uim habet.

Herba uiridis adhuc tuſa & impoſita uulnera ita glutinat, ac ſi acu conſuta fuiſſent.

Eodem modo impoſita, ſuperfluos mulierum menſes conſtringit. Eſtq; hæc ſecreta mulierum experientia.

De Anſerina. Cap. CLXI.

ANSERES IIS PASCVIS INPRIMIS DELECTANtur, in quibus planta hæc prouenit. Naſcitur autem illa in cāpis aquoſis, & magna quidem ac fœlici copia luxuriat. Nam ubi ſemel locum aliquem occuparit, eum hinc inde ſerpendo ac ſeſe propagando non aliter atq; Fragaria, ſeu Quinquefolium, breui tempore prorſus obducet, ut ſæpe unicus fruticulus, uiginti alios aut plures ex ſe procreet. Herba folijs quæ pinnis pulli auium ſimilia ſunt, ad Eupatorium proxime accedit, niſi quod illo magis exigua & mollior exiſtit. Folia ſuperne uiridia, inferne candicantia habet, caules nullos, uerum in expanſis filis luteos producit floſculos quinis foliolis emicantes, Pentaphylli floribus haud diſſimiles. Radix illius fibrata eſt, nonnunquam dodrantalis longitudinis. Herba odoris & ſaporis omnis pene expers.

NOMENCLATVRAE.

Hanc plantam Germani Grenſich/Grenſing/Grenſerich/& Genſerich, Latini Anſerinam nominant. Quod ad formam attinet, non inepte Eupatorium,

Anſerina.
Genſerich.

torium, ſeu Tanacetum minus dici poſſet, cum ab utroq; forma non multum differat. Hodie ad dyſenteriam & Lienteriam, omniſq; generis fluxiones maxime recentiores hac herba utuntur. Multi etiam ſunt qui credunt

fluxum

fluxum alui cohiberi,ſi quis herbam in calceo portauerit, id quod nonnulli alij vrticis inertibus tribuunt.

Hactenus aliorum ſententias de nomenclaturis,& uſu huius herbæ recenſuimus,nunc quid nobis uideatur exponamus. Poſſet ergo hæc noſtra Anſerina Germanice Groß Garb/hoc eſt, Millefolium maius appellari. Nam ſingula eius folia inſtar pinnæ auium pulli, ſed maioribus inciſuris diſſecta apparent,quoad reliqua Millefolio non diſſimilia. Millefolium itaque maius Latinis dicetur,nam & hoc nomine à Dioſcoride libro iiij.capit.cx.inſignitur,tametſi quædam nomina,quæ eo capite commemorantur, ad alterum Millefolium pertineant,cuius præcedenti capite meminimus.Ea ſunt Stratiotice,Achillion,Supercilium veneris.Quod ſi quis quæret,quiſnam mihi indicauerit Anſerinam Millefolium appellari, cum neq; Pandectarius,neque Simon Ianuenſis,nec Gilibertus & alij id ſcribant, huic reſpondebimus.Primum quidem Pandectarium ſuiq; ſimiles perinde multa ignorare atq; me,deinde uero nos ſemper paratos meliora docentes audire,quiſquis ergo ſententiā ſuam ſcriptis ueterum firmius munierit,ille nobis ſemper præferetur.Interea tamen dum alij certiora proferent,his noſtris Millefolijs fruemur.

Μυριόφυλλον. Melophyllon. Belocandus. Has appellationes Apuleius uulgari Millefo lio tribuit cap.88.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Anſerina (quantum mihi uidetur) nequaquam humidum, ſed ſiccum obtinet temperamentum,non aliter atque Millefolium . Aſtringentia etenim teſte Galeno,non humida,ſed ſicca ſint neceſſe eſt.

Galen. de ſim p. med.facult.lib. 4.cap 6.

INTRINSECVS.

Anſerina cum aqua & ſale decocta, ac exhibita ijs qui ex alto deciderunt auxiliatur,ut quibuſdam uidetur,ſanguinem concretum diſſoluit. Verum hoc mihi nequaquam probatur.

Herba uino decocta & pota torminibus & dorſi dolore laborātibus ſubuenit,mulieribus quæ albis profluuijs uexantur, conducit, nam aſtringit haud ſecus atque Pimpinella Italica.

EXTRINSECVS.

Vulgo ſentiunt alui profluuia cohibere hanc herbam,ſi in calceos poſita pedibus teratur, aut ſi illa anus tergatur. Rurſus tradunt alij eam uino decoctam,umbilicoq; impoſitam aluum ciere.Quod cuiq; certius uidebitur id ſequatur, ego quod poſtremo loco dicitur haud facile crediderim.

Aqua Anſerinæ diſtillata rubentibus oculis utilis eſt, ſi linteolis in ea

madefactis imponatur. Hac ratione maculas quaſuis extergere, fluxiones & dolores ſedare dicitur. Mihi certe non omnia experta, & obſeruata ſunt.

De Perfoliata. Cap. CLXII.

Durchwachs

1. Perfoliata maior

PERFOLIATAE DVO apud nos Mediomatrices genera reperiuntur, quæ ambo in agris zea aut tritico conſitis plerumq; proueniunt. Chirurgi & qui ramices incidunt, ĳ in hortis ſuis plantare conſueuerunt, nam ad ramices ſanandos ualent, & prominentĳs umbilici auxiliantur. Porro utraq; alſioſa eſt herba, ex ſemine enim quotannis plātari neceſſe habet. Maior & præcipua teretem ac tenuem profert caulem, cumq; ſurculis multis ramoſum, ut eo nomine arbuſculam ſatis exprimat. Atq; is una cum ramulis ſuis ſingula folia penetrat, quæ uenis ac coſtis quibuſdam prominentibus diſtincta, nec omnino rotunda, ſed acuminata aliquantū Hederaceisq; non prorſus diſſimilia conſpiciuntur. In cacuminibus omnium ſurculorum, capitula emicant, & in ĳs flores ſubluteí Alchimillæ ſimilimi. Semen habet pullum formam Pſyllĳ præ ſe ferens.

rens,ſed malus illo. Radix illi recta,breuis,inſtar Anethi.

Altera Perfoliata,ſe mine,radice,caule & folijs huic ſimilis exiſtit.in hoc ab eadem differens,quod folia eius, quæ habet pinguia , quamprimum e terra eruperint , humi in ſtellæ figuram ſtrata procumbunt,non aliter atq; Primulæ veris. Maio menſe in caulem rotundum aſſurgit hæc herba, qui & ipſe multis ramulis brachiatur,per'q; ſingula folia (quæ craſſiora,pinguiora,& magis acuminata exiſtunt,quam ſint primi generis, nam linguæ formam non male repræſentant , cineraceoq; colore prædita ſunt)penetrat, quemadmodū & altera. Floſculos profert pallētes,qui in oblongas abeunt ſiliquas, (digiti namq; longitudinem exprimunt)quales in Crambe ſatiua uidere eſt. Æſtate pereunte perit & ipſa,poſteaq; ex ſemine proprio,ut meminimus repullulaſcit. 2. *Altera Perfoliata.*

NOMENCLATVRAE.

Quanquam nemo quod ſciam,uel ex ueteribus,uel recentioribus memoriæ prodiderit, quodnam his plantis in Dioſcoride nomen ſit,ita ut parum nobis de ea re conſtet,tamen in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ , eorum nempe qui ueritatem amant,& à contentionibus abhorrent, ſententiā meā de hac noſtra. Perfoliata exponere non grauabor,expectans interea,ſi quis certiora proferat. Primum itaque genus Mediomatrices lingua uernacula, Durchwachs/ & Stopsloch/ cum reliquis Germaniæ populis appellant. Atque id dubio procul primum eſt Cotyledon Dioſcoridis,quod Marcellus Vergilius Acetabulum interpretatur,qua ratione Germanis recte Löffelkraut/& Nabelkraut dici poſſet, cum folia eius leuem quandam acſenſum fallentem concauitatem præ ſe ferant. Reliquæ appellationes apud Dioſcoridem hæ ſunt. Cymbalion,Scytalion,Hortus veneris , terræ umbilicus,Stœchis,Stergethrō, Vmbilicus veneris. Altera perfoliata hauddubie ſecundum Dioſcoridis Cotyledon,ſeu ut Marcellus uocat Acetabulum eſt, cuius folia latiora aliquanto ſunt & pinguiora. Dicitur & hoc quibuſdam Cymbalion.

Κοτυληδών. Dioſco. lib. 4. cap. 87. De Cotyledone Plinius lib. 25. cap. 13. Apul. cap. 43. Stergethri appellatio Sedo,alijſq; amatorijs herbis quoq; tribuitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Binæ hæ herbæ vmbilici affectibus,alijſq; rupturis aptæ ſunt, & in medicina utiles,temperamento (ut mihi quidem uidetur) calido & ſicco præditæ. *Dioſco. lib. 4. cap. 89.*

INTRINSECVS.

Vtraq; Perfoliata ad internas affectiones ac rupturas uino decocta , aut in puluerem redacta ac pota hodie utuntur.

Ego pueris & infantibus ramice laborantibus, ſemen in lacteis cibis eſitandum exhibeo.

Aqua diſtillata pari ratione uſurpari poteſt.

EXTRINSECVS.

Perfoliatæ utriuſque herba recens tuſa, & cum propoli temperata, ut emplaſtrum fiat, ramices ſanat impoſitu, inflammationibus omnium membrorum, & ſtrumis unice auxiliatur.

Herba aut aqua diſtillata, ſacris ignibus, eryſipelatis medetur, ſtomachi ardorem refrigerat.

Quæ de amore cōciliando huic herbæ aſcribuntur, miſſa facimus, tanq̃ ſuperſtitioſa, ac Chriſtiano homine indigna.

De Cotyledone ſylueſtri. *Cap.* *CLXIII.*

CVM PLERIQVE PLVRIBVS ALIIS PLANTIS PERfoliatæ nomen aſſignent, conſentaneum eſt, ut de illis porro agamus. In ſyluis Maio menſe plantula reperitur, quę ut plurimum unico folio conſtat, eoq; rotundo, ſed ita ut interim in leuiſſimum & quod ſenſum fere fallat, acumen deſinat, quod in folijs maioribus Hederæ uidemus, quandoque uero foliolum, aliud perexiguum, ſupra maius hoc quod deſcripſimus cauli adnaſcitur. Quanquam non raro reperias eius generis plantulas, quæ tria proferunt folia, id quod naturæ luxurianti & ſoli fœcunditati aſcribi debet, nam idem & in Trifolijs contingit, quæ non raro quatuor aut quinque conſpiciuntur prædita foliolis. Sed pergamus in hiſtoria. Hæc folia caulis tenuiſſimus ac plane iunceus, dodrantalis proceritatis penetrat, elegantiſſimis candidis floſculis Limonio ſimilibus emicans, qui tandem in rubros acinos, in modum coralli, aut Lilij conuallij, ut uulgo uocant (de quo infra cap. cxcvij) abeunt. Radicem habet tenuem, candidam, & fibratam, hinc inde ſeſe propagantem.

1\. *Cotyledon ſylueſtre.*

Proinde in humectis ac uliginoſis quibuſdā pratis herba prouenit, folio & radice Plantagini ſimilima, eaq; binis duntaxat folijs aurem mediocriter magnam ſatis referentibus ueſtitur, per quæ ſpica quædam erumpit. Maio menſe in altum ſeſe attollens, flore & caule terete ad Satyrion accedente con ſpicua. Euaneſcit autem circa feſtum Ioannis Baptiſtæ. Quotannis uero (q̃d obſeruatione dignum cenſeo) bina illa folia ſimul, tanquam gemelli e terra exiliunt.

2\. *Bifolium.*

NOMEN-

Vnifolium, ſic enim docendi gratia fingere uocabulum neceſſe eſt.

cotiledon orbiculata

Einblat.

NOMENCLATVRAE.

Germani priorem plantam Einblat/ quaſi vnifolium dixerunt. Latine uero Cotyledon ſylueſtre, hoc eſt, Germanice Wild durchwachs/forte appellari poſſet, cum caulis eius folium ex parte penetret. Atque hoc nomine utendum cenſeo, donec certiora quis doceat. Poſſet etiam ab unico folio Ceratia dici, niſi radicem adeo exiguam haberet.

Alteram Germani Zwei blat/Zweiling nominant, nonnulli Wilden durchwachs / hoc eſt, Perfoliatã ſylueſtrem, quemadmodũ doctiſſimus uir Otho Brunfelſius piæ memoriæ teſtatum reliquit, & ſane ſi formam ſpectes, non adeo male, tametſi ea plus cum Satyrio affinitatis obtineat, quam cum ſupra deſcriptis Perfoliatæ generibus. Sunt qui Waſſer wegerich/hoc eſt, Plantaginẽ paluſtrem appellent, qui & ipſi à uero nõ multum abſunt, ſi folia conſideres. Euricius Cordus in ea eſt ſententia, ut omnino ſtatuat eam eſſe Aliſma Dioſcoridis, quod tamen mihi

De Aliſmate ſupra cap. 53.

Bifolium.
Zweiblatt.

Ruellius lib. 2. cap. 144.

non ſit ueriſimile. Ruellius herbæ cuiuſdã quę bina gerat folia meminit, Ophrin eam uocans, quæ utrũ hæc noſtra ſit necne, nondum mihi conſtat.

VIRES AC TEMPEramentum.

Nos priorem plantam (nam de altera ſub Satyrijs in ſecundo libro plura dicentur) vulnerariam eſſe iudicamus, ut quæ recẽtibus uulneribus utrinque adhiberi commode poſſit, non aliter atq; eæ quas ſtatim ſequente capite deſcribemus.

INTRINSECVS.

Hanc herbulam Empirici nonnulli una cum radice magni faciunt, dictitantes aduerſus peſtiferam luem præſtantiſſimum eſſe medicamentum, ſi dimidiæ drachmæ pondere in puluerem redacta in aceto uel uino ſumatur, ac poſtea quis in lectum ſe ad eliciendum ſudorem componat.

EXTRINSECVS.

Herba & radix uulneribus adhibetur, ueluti & aliæ uulnerariæ herbæ.

De

De Solidagine Sarracenica. Cap. CLXIIII.

Solidago Sarracenica.
Heidniſch Wundkraut.

SOLIDAGO SARRA cenica, de qua laudatiſſimus uir Hierony. Braunſchuueig diligenter & copioſe ſcripſit, non ubiq; locorum, ſed in umbroſis ſolum ac uliginoſis ſyluis & minime apricis ad uiri quandoq; proceritatem aſſurgens, reperitur. Caulem profert teretem, leuiter cauum, alium quidem purpureum, alium uero uiridem, non ſecus atque Artemiſia, folijs per ambitum ſerratis, Saliciq; ſimilibus ueſtitum. Æſtate luteo cacumina emicant flore, eoq; radiato ac in pappos tandem uelut Lactucæ euaneſcente. Radix huius fruticis modice fibrata conſpicitur & geniculata, quæ per hyemem intra humum ſalua ac incolumis manet, quotannis Maio menſe rubeſcentes aſparagos emittens. Herba fortis & uiroſi ac ſylueſtris odoris ac ſaporis eſt, quare à nonnullis herba fortis dicitur. 1. *Solidago Sarracenica.*

Aliud proinde quoddam Sarracenicæ genus Bernardinus de Kentzingen ſupe- 2. *Alia Sarracenicæ Solidaginis ſpecies.*

Herba uulneraria ad fluuium die Pfrim uocatum naſcens.

Wundkraut auff der Pfriemen.

rioribus annis mihi indicauit, quod mirifice ſanandis uulneribus ſi ex decocto herbæ colluantur, prodeſſe aſtruebat, addens inſuper, ſe id expertũ eſſe, cum namq; equum haberet, à lupo uehementer læſum, curaſſeſe hac herba uulnera illius. Naſcitur autem illa in apricis collibus ad ripas aquarum ſitis, acutis et anguſtis folĳs ex pallido uiridibus, ueſtita, florem ferens in cacumine caulis qui ſeſquicubitalis ; aliquando euadit, purpureum ac ſtipatum.

3. *Tertia Solidaginis Sarracenicæ ſpecies.*

Tertia Solidaginis Sarracenicæ ſpecies in aſperis ac lapidoſis agrorum limitibus proſilit, inprimis uero ad fluuium illum quem Germani die Pfriem uocant prope Wachenheim/ et ad montẽ tonitrui Germani den Durſtberg uocãt, copioſe prouenit. Ea herba, radice, caule, & folĳs quæ habet cineracea, Balſaminę acutæ per omnia ſimilis eſſe uidetur, floret Iulio et Auguſto menſibus. Floſculi lutei, qui multi cõiunctim è rotũdis ac orbicularis uaſculis erumpunt, primo Solidaginis Sarracenicæ generi conferri poſſunt, nã ſicut illius, ita & huius flores in auras euaneſcũt. Herba

eſt

eſt guſtu amaro prædita, unde conijcere poſſumus eam eſſe ſiccę qualitatis, uimqꝫ penetrantem obtinere.

NOMENCLATVRAE.

Dabimus in præſentia alijs quoque locum, auſcultaturi quo nam laudatiſſimam nobiliſſimamqꝫ plantam relaturi ſint. Vtut tamen appellare uoluerint, inter uulnerarias herbas facile primum locum occupat, tametſi ea uox Wundtkraut, hoc eſt, uulneraria herba, late ſe extendat. Namquemadmodum uariæ uulnera curandi rationes extant, ita non unum tantum, ſed uaria herbarum genera ad id perficiendum uſurpantur, quæ omnes uno nomine Vulnerariæ herbæ ab imperitis dicuntur, nimirum hæc ipſa noſtra Solidago Sarracenica aut Herba fortis, quam Germani Heidniſch Wundtkraut nominant, Alſine, Ariſtolochia longa, Verbaſcum, Plantagines, Millefolium, Prunella, Satyrion, Anagallis, Althæa, & Veronica, quas omnes & ſingulas ſupra deſcripſimus. Proinde quæcunque herba certo apud doctos deſtituitur nomine, ea a' Rizotomis, Iudæis, Agyrtis & aniculis, Vulneraria herba, Wundtkraut appellatur. Cum itaqꝫ quæ huic herbæ genuina competat appellatio nobis nō conſtet, rogamus doctiſſimos quoſqꝫ rei herbariæ ſtudioſos, ut nomenclaturam Herbæ fortis propriam in ſcriptis ueterum diligenter inquirant, pro quo beneficio immortalem conſequentur dubio procul gloriam.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Solidago Sarracenica apud nos Germanos inter uulnerarias herbas primas tenet, licet plures aliæ & præſtantiores reperiantur. Verum quod cuique placet, id inprimis commendat. Habet autem ea Solidago temperaturam ſiccam, & ad ſananda uulnera uſurpatur, ueluti Sanicula.

INTRINSECVS.

Herba hæc uino prius macerata ac poſtea diſtillata, eroſiones ſanat ſtomachi, iecoris, matricis, totius denique corporis, tormina ſedat, & prorſus ad eadem ad quæ Sanicula adhiberi poteſt.

Quanquam, uires, & uſum herbarum uulnerariarum iampridē ſub Conſolida maiore, Verbaſco, Auricula muris, & Millefolio ſatis indicauerimus, pauca tamen quædam Solidaginis noſtræ iuuamenta perſtringemus, idqꝫ in gratiam ſtudioſorum medicinæ.

Aqua diſtillata utilis eſt mundandis & extergendis uulneribus recenti-

bus ac ueteribus, præcipuæ uero eroſionibus ex confrictu in locis muliebribus & uirilibus ortis mirifice efficax eſt: ſi ex ea uulnera colluantur, ac linteolis etiam in ea madefactis ac impoſitis.

Eadem aqua diſtillata aphtas & ulcera oris ſanat, collutu & gargariſſatu.

Eadem poteſt tertia ſpecies præſertim quando ſicca, uino decocta fuerit.

De Herba ut uulgo uocant S. Kunigundis.
CAP. CLXV.

HERBA S. KVNIGVNDIS QVAM OFFICINAE HActenus pro Eupatorio non ſine errore uſurparunt, in proceritatem Cannabini caulis aſſurgit, caule terete, candidaq́ medulla referto, folio nigricante, ſerrato, inſtar pene Ebuli, umbellis in cacumine ſatis magnis, flore quem Iulio menſe profert, perexiguo, Valerianæ ſimili, in candido purpuraſcente, tandemq́ in pappos in modum Endiuiæ, ſed magis tenues euaneſcente. Radicem obtinet uilloſam, multisq́ capillamentis fibratam, perq́ terram hinc inde ſerpentem, ſicut & Ebulus & Tanacetum, ea quotannis nouos emittit caules. Naſcitur hæc herba in ripis fluminum, aliisq́ humidis & aquis uicinis locis, guſtu amaro prædita, quo nomine calidis & ſiccis plantis accenſeri poteſt. Vide Galen. de ſimp. medi. facult. lib. iiii. cap. xvii.

NOMENCLATVRAE.

Quia frutex iſte grandis florē copioſum, ac in umbellis reſidentem gerit, uolui illius in ordine earum quæ umbellas habent herbarum mentionem facere, tametſi autem multæ aliæ eius extent generis, quarum hiſtorias alias perſequemur, tamen in præſentia hæc nobis tractanda occurrit, licet hodie nihil nobis de nomine eius apud Dioſcoridem conſtet.

In agro Vormatienſi Germanica lingua Hirtzklee / hoc eſt, Trifolium ceruinum uulgo nuncupant, aſſerentes eam eſſe uulnerariam herbam, & talem ex qua Philtra conficiantur, de quibus & Vergilius in Pharmaceutria & Iuuenalis his uerſiculis commeminit.

Theſſala uendit
Philtra quibus ualeat mentem uexare mariti.

Alii Kunigundekraut / hoc eſt, herbam S. Kunigundis, Waſſerdoſt / id eſt, Origanum aquaticum, & Wibkraut uocant, Marcus Platearius putat

eam

Herba S. Kunigundis.
Kunigundt kraut.

eam eſſe quæ Marum apud Dioſcoridem appellatur, cuius ſententia mihi minime probatur.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Hic frutex præſertim in flore uulnera & ulcera ſanandi uires obtinet. Apud nos in pecoribus tantum curandis uſurpatur. Cum namq; nomen eius incognitum nobis ſit, haud magnum uſum habere poteſt. certum tamē eſt uino decoctam herbam, aut aquam diſtillatam, uitiis internorum membrorum utiliſſimam, quod quia non omnibus palam factū eſt, ideo pleriq; ab uſu eius abſtinent. Ac poſſet quidem fieri, ut progreſſu temporis, in medicina notior euaderet.

EXTRINSECVS.

Suffitu herbæ ſiccatæ uenenata animalia fugantur. Aiunt ceruos telis læſos remedia ex hac herba petere.

Reliqua quæ illam nonnulli poſſe affirmant, miſſa facimus.

De

De Gallio. Cap. CLXVI.

Megerkraut/ Wälſtro.

QVEMADMODVM plurimæ plantæ radiatis emicant floribus, ita non paucæ herbæ extant, quarũ folia ſtellatim decuſſantur, de quibus porro nobis agendum eſt, initium facturis à Gallio, cuius duo aut tria ad minus inueniuntur genera.

1. Primum Gallij genus.

Primum Gallij genus caulem profert tenuem, teretem & iunceum, quem in modum rotulæ ſeu ſtellę folia anguſta, acuta & nigricantia, ex ordine ab imo uſque ad ſummum æquali diſtantia poſita circumdant. Florem fert in cacumine luteum, denſum, odoratum copioſum, quemadmodũ Pycnocomon, qui Maio menſe potiſſimum omnibus numeris abſolutus cõſpiciendum ſe præbet. Eo decuſſo ſemina bina, nigra, inſtar gemellorum coniunctim poſita, magnitudine Papauer haudquaquam excedentia, ſingulos floſculos conſequuntur. Radix huius capillamentis fibrata exiſtit, ſeq́ꝫ ſerpendo hinc inde intra humum propagat, quod & Lolio familiare eſſe uidemus. Gaudet aridioribus agrorum limitibus, pratis & ſemitis.

Secundum

Secundum uero Gallij genus, quod itidem luteo emicat flore in humectis foſſis & pratis, necnon uliginoſis quibuſdam hortis prouenit, caule quadrangulo, geniculato, cubitali interdum, folio radiato, ſed maiore, geniculos ſtellatim ambiente, è quorum medio floſculi perexigui, denſi, ac non perinde frequentes, Maio menſe prorumpunt. Radix illi hinc inde ſerpens.

2. *Secundum Gallij genus.*

Tertium Gallion flore exultat candido, primo generi per omnia ſimile, niſi quod caulem habet quadratum, & folia latiora. E geniculis ramuli alij proſiliunt, radiatis ſeu ſtellatis ęquali interuallo diſcretis, ueſtiti. Florem habet denſum, & copioſum, exiguum & pene innumerabilem, radicem tenuem et ſerpentem. Naſcitur in humectis ſenticetis, cœmiterijs, ſecus muros & ſepes, ad binum quandoq; aut trium cubitorum altitudinem aſſurgens. Floret Maio menſe. Semen huius primo generi ſimile eſt.

3. *Tertium Gallion*

NOMENCLATVRAE.

Iſtas plantas ego ad Gallion Dioſcoridis, quod ille Galerion, & Galation cognominari tradit, referēdas cenſeo, cum tota Gallij deſcriptio in uniuerſum illis competat. Siue ergo à flore cādido, ſiue à lacte, quod iniectum ſpiſſare ac coagulare dicitur, nomen Gallij ortum ſit, parum refert, utraq; enim ratio ſatis probabilis eſt. Primū eius genus (nam de ſecūdo nihil reſcire certi potui) Germani Wălſtro / aut Vnſer lieben frawen Betſtro / nonnulli Aſpergulam nuncupant. Tertium Gallion quod candidos gerit flores Megerkraut Germanis nominatur, quo in ſananda ſcabie infantum arida, quę Megerey Germanica appellatione uocatur, uti ſolent mulierculæ. Obſeruandum eſt hoc loco Plinium à Dioſcoride diſſidere, in eo quod Galeopſin ſuam Gallion cognominat. De ſatiuo Gallio ſtatim dicetur.

Dioſco. lib. 4. cap. 91.

γάλλιον, γαλλίριον, γαλάτιον.

Plin. li. 27. ca. 9.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vires & facultates iſtarum herbarum in deſcriptione annotatæ ſunt, hodie apud nos extrinſecus plerunque adhibentur corpori, temperatura ſua ſiccæ.

EXTRINSECVS.

Dioſcorides Gallion nomen ex eo traxiſſe aſſerit, quod in contrahendo lacte, coaguli uicem impleat, id quod opiliones proculdubio prodiderunt.

Gallion quod luteum fert florem tuſum ac impoſitum, ſacris ignibus, ambuſtis igni medetur.

Naribus inditum, ſanguinis profluuia ſiſtit.

In lauacro pedum decoctum, laſſitudines reficit, quidam cerato admiſcent

ſcent Gallion, itidem aduerſus laſſitudines. Mulierculæ in aqua Gallion decoquunt, eaq; infantes arida ac exigua illa ſcabie, quam Mågerey appellatam diximus, laborantes abluunt: aſſerentes ſingulare id eſſe aduerſus illam experimentum.

De Aparina. Cap. CLXVII.

Kleberkraut.

APARINA, QVAM nonnulli Aſpergulam, ſeu ut Ruellius cenſet legendū, Aſperulam ab aſperitate qua attingentium ueſtimentis pertinaciter adhæret, in agris frumento & Lino cōſitis prouenit, idq; non ſine magno frugum incommodo quas in terram detrahit, quo nomine olitoribus & hortulanis inuiſa eſt. Neq; enim ſine adminiculo aut ut uerius loquar, detrimento aliarum plantarum, quibus quaſi nititur, in altum ſeſe attollere poteſt. Spectatur pluribus ramis, exilibus, quadrangulis, aſperis, ſurculoſis ac brachiatis, perinterualla orbiculato foliorum ſtellatorum ambitu, ut in Gallio tertio, flore candido, ſemine rotundo, à medio umbilici modo, leuiter concauo, duro & aſpero, ac ueſtium tenaci ſicut et caulis, & tota plantæ ſubſtantia, Radice tenui, breui, & capillata. Reperitur per totum annum, præſertim uero Maio menſe.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Aparina tam Lappis quam Hederis accenſeri poterat, uerum a' nobis ob foliorum, quæ in ea ſtellatim decuſſantur, figuram, hoc loco tractatur. Dioſcoridi ἀπαρίνη, ὀμφαλόκαρπος, (unde Germanica uoce ſemen Aparinæ ab umbilici figura Nabelſamen non inepte dici poſſet) & Viſcus dicitur. Plinio φιλάνθρωπος. Manlio Purpurea & Lappago. Germanis Klebkraut nominatur.

Aparinæ nomen Xanthio & Perſonatiæ quoque tribuitur, uide Dioſco. lib. 4. cap. 102. & 133. Dioſco. lib. 3. cap. 95. Plinius. lib. 27. cap. 5.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ἀπαρίνη plurimum ueteribus commendatur, apud nos haud magni uſus herba, licet fieri poſſit, ut ob inſignes ſuas facultates aliquando priſtinæ dignitati reſtituatur. Calidæ & ſiccæ temperaturæ eſt, ſed mediocriter.

Viſci appellatio ad eam proprie pertinet, quem cap. 94. lib. 3 deſcribit Dioſcorides.

INTRINSECVS.

Seminis caulium ac foliorum ſuccus cum uino potus contra uiperarum & phalangiorum morſus uenenatos, ne uenenum cor occupet, auxiliatur.

Eadem efficit aqua diſtillata, necnon decoctum ſeminis & foliorum, ſi uino decoquatur.

Aquam diſtillatam bis in die menſura iij ligularum potam, aiunt aluum cohibere, efficaciſſimamq; eſſe aduerſus morbum regium.

EXTRINSECVS.

Vtebantur olim, ut tradit Dioſcorides, herba & ſemine Aparinæ paſtores in lacte coli uice excipiendis, ſi qui ſubſtiterint, pilis. Quod ſi ita eſt opilionibus, & qui lacti operam dant, hæc herba inſeruire poterit.

Infuſu aurium dolori medetur ſuccus Aparinæ.

Herba cum axungia trita, ſtrumas, aliaq; id genus uitia, quę ſponte oboriuntur, diſcutit.

De ea quam uulgo Syluæ matrem nominant. CAP. CLXVIII.

ATRISYLVAM QVOD AD SEMEN ATTINET, Lappaceum, quod itidem ueſtibus adhæreſcit, Aparinæ genus facile quis dixerit. Ea quadrangulos, dodrantalesq; coliculos gignit, ſtellatis folijs, orbiculato ambitu per interualla ueſtitos, non aliter

Matriſylua.

atq;

Matriſylua.
Waldtmeiſter.

galium ſylvaticum L.

2. Aſperula.

atq; Gallion cādidum, Flores in faſtigio caulium profert lacteos numeroſos, frequentes & racematim coactos, odoratos, Maio menſe emicantes. Matriſylua ubi ſemel plantata fuerit, intra terram candidis ac teneris radiculis late ſe propagat, alioquin in altiſſimis ſyluis plerunque reperitur. Hanc herbam dum in flore eſt, noſtri uino imponunt, bibuntq;, pollicentes ſibi inde neſcio quam lætitiam cordis, epatisq; proſperam ualetudinem.

Eſt & alia quædam huic cognata herba, ſed procerior & pinguior, quæ in altiſſimis ſyluis Vogeſi, atq; ea quam den Ydar nominant prouenit, terete caule & iunceo, folijs ſtellatis per interualla caulem ambientibus, flore candido, Maio menſe conſpicua.

NOMENCLATVRAE.

Priorem plantam Germani Hertzfreudt / hoc eſt, cordis lætitiam, & Leberkraut/Epaticam, ob prædictas cauſas nominant. Et quia in ſyluis maxime reperitur, ideo uulgatiore nomine Waldtmeiſter/ ab illis nuncupatur. Herbarijs uulgo Matriſylua (quod nomen quidam Periclimeno attribuunt) Hepatica, & Cordialis dicitur. Nobis Galatij genus, & tertium quidem eſſe uidetur.

Hepaticæ plura ſunt genera, quemadmodum poſt dicetur.

Alteram

Alteram herbam,recentiorum Aſperulam eſſe exiſtimamus,licet id no- 1.
minis Aparinæ quoq; aſſignetur,uti ſupra audiuimus. *Aſperula.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vires ac iuuamenta Matriſyluæ in deſcriptione annotatæ ſunt, deinde etiam ſub Gallijs, nimirum quod cor exhilaret, uitijsq; epatis auxilietur.

Aſperulam uero tradunt ob inſignem quam obtinet caliditatem, duros abſceſſus tuſam ac extrinſecus impoſitam,emollire atq; diſcutere.

De Rubia tinctorum. Cap. CLXIX.

QVEMADMODVM OPTIMI QVIQVE AGRI AD Aquiſgranum & Duram ſiti, Iſatide hodie quæſtus gratia conſeruntur,ita in aruis Argentoratenſibus & Spirenſibus loco tritici Rubia iſta radix plantatur, propter emolumentum quod ex ea ſentitur quæſtuoſiſſimum. Ante hæc tempora in Gallia & Italia colebatur Rubia, nunc in Germaniam quoq; commigrauit,ita ut pleriq; agricolæ,de coloribus quam de frumentis magis ſint ſolliciti. Sed ut ad deſcriptionem deueniamus,Rubia caule anguloſo,geniculato,aſperoq;,folijs uirentibus, contractioribus per interualla ex ſingulis articulis emicantibus, & rotatim in ſtellæ modum radiatis,ut in Aparina,quam & ueſtium tenacitate imitatur, radice rubia,rotunda & quæ tertio anno binos cubitos per humum hinc inde ſe extendat,colore intus Minij. Effoditur illa tertio anno, uenumq; exponitur.Proinde è ſemine nequaquam hæc herba plantatur,ſed ſurculis ſeu aſparagis tenellis abſciſis,opportunoq; tempore in æſtate terræ inſertis, unde nouæ progreſſu ſubnaſcuntur radices. Atq; hæc de ſatiua ſeu domeſtica Rubia,nunc & ſylueſtrem perſequamur. Ea ſatiuæ ſimilima depræhenditur, quæ cum agris incluſa,ſepes ac ſenticeta attigerit,in altum prorſus ſe attollit,interq; ſpinas uiri quandoq; proceritatem æquans emergit. Proinde cum inter ſentes & ſpinas hęc Rubia degat non multum à mortalibus curatur. Theophraſtus lib.x.cap.xiiij Rubiam folia habere Hederæ ſimilia dicit,quod ſi interpretandum ſit,dicam in eo Rubiæ folia Hederę conuenire,quòd facile ut illa, adhæreſcant,alioquin cum Dioſcoride, Theophraſto non ſatis conueniet.

1. *Rubia ſatiua.*

2. *Rubia erratica.*

NOMENCLATVRAE.

Auicen. ca. 580.

Germani Rubiam Rödt nuncupant. Vulgo Rubea tinctorum, Vena *Iacobus Manlius*

Rubia. tinctorum
Rôde.

Plinius lib.24. cap. 11.
Dioſcor. libro 3. cap.151.
Euthrion apud Marcellum dicitur Teuthrion, quæ uox Polio montano competit proprie.

tinctorum, Spargula, nonnullis Crocus Vaſicus, Roxa, Roxani, Falma, Rodia, & Ena dicitur. Sed utcunque his quidem uocitetur, certe apud Dioſcoridem hæc ſequentia habet nomina ἐρυθρέδανον, ἐρυθρόδανον, Euthrion, Dracanon, Cinnabaris, Lappa minor, & Sophobi. Marcellus Florentinus commentator Dioſcoridis a' uulgo, radicem & manũ picceãtem, quod aſperitate ſua tractata manibus picis modo hæreat, uocatam tradit. Serapio Paue. Galenus Rhodiam Rhizam. Atque hæc de Rubiæ tinctorũ appellationibus.

Serap. cap. 60.
Galen. de ſimp. medi.lib.8.
Aegin.lib.7.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Rubia licet aqud ueteres frequentis fuerit uſus, tamẽ infectores noſtri temporis effecere ut prope in uniuerſum ab officinis exulet. Eſt autem Rubia natura ſua calida & ſicca, aduerſus uenena, ſcabieque & maculis extergendis maximi momenti.

INTRINSECVS.

Radix uino decocta ac pota, ijs opitulatur qui a' ſerpentibus alijsue uene-
natis

natis animalibus præmorſi fuerint. Idem præſtat ſuccus radicis & herbæ expreſſus, ac in uino uſurpatus, ſicq́ ex illo abluantur ictus & læſæ partes.

Pari modo urina potenter mouetur, menſesq́ aliquandiu ſuppreſſi trahuntur. Ad eadem radix in puluerem redacta dimidiæ drachmæ pondere ſumi poteſt.

Radix hydromelite decocta, perq́ dies bis bibita obſtructiones iecoris, lienis, renum, & matricis ſoluit, qua de cauſa regio morbo inprimis opitulatur, id quod experientia teſtatum fecit.

Semen tuſum ac cum Oximelite, ſeu cum aceto et melle potum lienem abſumit, melancoliam diminuit.

EXTRINSECVS.

Radix & herba, fomentis, balneis & peſſis, aut quacunque alia ratione uſurpata, mulieribus apprime comodat, trahit enim partus, menſes, ſecundasq́, & emortuos fœtus.

Herba & radix tuſa, & ex aceto illita, albæ uitiligini, papulis, ſerpentibusq́ maculis cutis, & ſcabiei medetur.

De Fragaria. Cap. CLXX.

FRAGARIA IN NOSTRIS REGIONIBVS TERNA duntaxat, uno pediculo foliola per ambitum inſtar Betonicæ herbæ ſerrata, quaq́ terram ſpectant parte cineracea & mirum in modum uenoſa profert. Ea cum Martio menſe è radice fuſca, intus uero ſublutea, multo fibrata capillitio, guſtuq́ Tormentillam referente, prorepunt, rugoſa, & non aliter atq́ Trifolium complicata, conſpiciuntur. Naſcitur ſponte ſua, quod & Plinius teſtatur, in dumetis, hortis, apricis agrorum limitibus, inprimis uero in ſyluis, maxime cæduis, quorum ligna ante biennium aut triennium combuſta fuere. Germani Rööter/ſeu Reubten uocant. Solet autem hæc herba ita ſeſe hincinde ſerpendo propagare, ut iuxta folia longa fila eaq́ geniculata emittat, quæ terræ undiquaq́ adhæreſcũt, nouasq́ ſubinde è nodis ſuis progignunt Fragariæ ſoboles. Floret uero Fragaria plerunq́ Aprili menſe, demumq́ ad Autumnum uſq́. Flores illius nihil aliud ſunt quam uiolæ albæ, intus luteæ, quorum quina foliola ubi deciderint, è medio quod relinquitur, fructus ęditur pulchre rubens, intus multis perexiguis ſeminijs refertus, guſtu dulcis, & odore ſuauiſſimus.

Pli. lib. 21. ca. 15.

1. *Fraga rubra.*

Inueniuntur huius generis Fraga, quæ prorſus candida euadunt, à maturitate, eaq́ non ita pridem à bonis amicis mihi communicata fuere.

2. *Fraga candida.*

Fragaria.

Erdbeer.

Fraga partim rubra, partim candida.

3. Tertium Fragariæ genus ſuperiori coſimile eſt, ſed herba hiſpidior, utrinq; ciner acei coloris. Fructum gerit partim rubrum, partim candidum, guſtu dulcem, odore gratiſſimum: Naſcitur in aridioribus & graminoſis agrorum limitibus, necnon & dumetis.

Alia

Alia proinde Fragariæ ſpecies in humectis pratis reperitur, ea uno pedi- 4.
culo ſeptena folia gerit, florem uero ſtellatum, ſpadicei coloris, cætera Fra- Quarta Fragariæ ſpecies.
gariæ flori non diſſimilem, quem fructus ſubſequitur ſimiliter phœniceus, iniucundi ſaporis. Radix illi ex fuſco rubra, longa, geniculata & nodoſa, & quæ intra terram ſerpit, inſtar Lolij.

NOMENCLATVRAE.

Germani herbam Erdbeerkraut/ fructum uero Erdbeer nominant. Latinis Fraga dicuntur teſte Vergilio, & ipſa planta, Fragaria, & herba fragi. Quo pacto ueteribus appellata fuerit nondum conſtat, tametſi ſi quid iudico, à foliorum triade recte dicetur τρίφυλλον. Nec obſtat huic noſtræ ſententiæ, quod Triphyllon peculiaris apud Dioſcoridem & Nicandrum ſit herba. Nam id nominis alijs quoque plantis apud eundem autorem, nimirum Dioſco.lib.3.
Staphidi agriæ, Medio, & Satyrioni alteri attributum legimus. Et hæc qui- cap.114.
dem de nomenclaturis priorum duum generum dicta ſint. Tertij generis Dioſco. lib.3.
fructus Spirenſis ager uernacula lingua ab hiſpiditate foliorum Harbeer/ cap.124. lib. 4.
& Büttelbeer uocat, tametſi poſterior appellatio alio referenda ſit, quemad cap.20. lib.4.
modum ſuo dicetur loco. Poſtremum genus quia ſeptenis conſtat folijs, cap.150.
quod & alij una mecum animaduerterunt, fortaſſe ἑπτάφυλλον, Germanice uero Sibenfingerkraut appellari poterit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Herba & radix Fragariæ calidæ & ſiccæ ſunt temperaturæ, quare aduerſus pleuriſin, & calculum renum decoqui in uino conſueuerunt. Rurſus fructus ipſe humidam obtinet naturam, tam cibis quam medicinæ accommodus.

INTRINSECVS.

Coqui ex Fragis pulticulas utiliſſimas conficiunt, quæ ob refrigeratoriam uim, inflammatione laborantibus, rectius quam ſanis exhibentur.

Aqua è Fragis diſtillata præſtantiſſimo eſt remedio internis quibuſuis iecoris & pulmonis, alijsque totius corporis inflammationibus, ſitique reſtinguendæ. Ad eadem Fraga ipſa faciunt.

Leproſi quibus nimium calet ſanguis, faciesque plurimum rubet, aqua fragorum diſtillata longo tempore uitam ac ualetudinem tueri poſſunt, ſi bis aut ter quotidie illam bibant menſura trium ligularum.

Aqua Fragorum diſtillata pari ratione bibita, cor confortat, uitia thoracis expurgat, morbum arquatum diſcutit, ſanguinem purgat & emendat.

EXTRINSECVS.

Herbæ Fragariæ tuſæ ſuccus malignis & calidioribus uulneribus appri-

me conducit,nam glutinat ea & ad ſanationem perducit.

Aqua Fragorum ulceribus oris, & anginæ auxiliatur gargariſſatu.

Eadem faciei ruborem & maculas tollit collutu.

Vlcera tibiarum hac aqua ablui & purgari debent,linteolisq́ in ea madefactis ſemper illis imponi.

Nonnulli ad oculos collyria ex Fragis conficiunt,nam ſal illis admiſcẽt, poſteaque diſtillant . Alij Fraga cum ſale æneo uaſe recondunt, ac per octiduum cellæ uinariæ committunt , quoad in uiridem aquam mutetur. Ea poſtea ad oculorum ſuffuſſiones utuntur.

De Tormentilla. Cap. CLXXI.

TORMENTILLA PLERVNQVE IN AGRORVM LImitibus & ſyluis, præſertim uero cæduis , ubi & arbuſta rurſus ſuccreuerunt,& terra aliquantulum arenoſa extiterit , naſcitur. Radicem habet ex puniceo ruffeſcentem, forma Amygdalum referentem, multo capillitio fibratam uti Valeriana,quę cum reſiccata fuerit foris ex puniceo nigricantem obtinet colorẽ,guſtu glandẽ repręſentans.Ex unica radice quotannis Aprili menſe quaternæ aut quinę,tenues,teretes & iunceę ferulæ exeunt,non ultra dodrantem longæ, quæ ab imo ad ſummum uſq; per æqualia ſpacia folijs per ambitum ſerratis,ijsq́ ut plurimum quinis maioribus inciſuris,nonnunquam & ſeptenis,diuiſis,ueſtiuntur. Tormentilla Maio menſe appetente florem profert luteum,forma Fragariam aut uulgare Quinquefolium æmulantem.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc plantam Tormentill à latina uoce deriuato nomine nuncupant,alij Birckwurtz à Betula,quod in ijs ſyluis quę magna copia Betulas producunt,& hæc luxuriet,nonnulli Blůtwurtzel/aut Rotwurtzel/hoc eſt,Sanguinariã radicẽ,aut rubram radicẽ uocant,eo q̃d ad dyſenterias,& uitia inteſtinorum,necnon uenena per ſudorem expellenda apprime cõducat.vulgo ab Herbolarijs Tormentilla,& Biſtorta,à nodis nimirũ radicis, (nam eſt proculdubio prima Pandectarij Biſtortæ ſpecies) à pleriſq; etiam Ferula dicitur.Hermolaus Babarus in ea eſt ſententia ut putet Tormentillam,Septifolium,ἑπτάφυλλον,appellandam,eo quod interdũ ſeptena inueniantur habere folia.Quod tametſi ut diximus interdũ contingit, tamen apud Mediomatrices noſtros maior pars Tormentillæ quinq; folia habere deprehenditur.

Tormentilla. erecta
Tormentill. ſerru

prehenditur. Sed non eſt quod hæc nobis ſcrupulũ aliquem inijciant, poſteaq̃ luce clarius eſt, uulgare Quinquefolium, ſeptena aliquando uno pediculo ſuſtinere folia, ſicut & Trifolium quaterna aliquando & quina ac ſena etiam non raro profert folia. Ita ſiquidem natura quandoq; luxuriat, ac quid poſſit oſtentat. Quiſquis itaque ea naturæ miſteria, ſeu ut rectius dicam miracula conſiderat, eum certe diligentem hominem dixerim. Ex his quæ hactenus diximus facile liquere puto Tormentillam noſtram Pentaphylli nomine merito inſigniendã. πεντάφυλλον. *Dioſcor. lib. 4. cap. 40.* Si cui uero hæc minus arrideat ſententia, is uulgare potius Quinquefoliũ, de quo ſtatim ſequenti capite amplectatur, Dioſcoridisq; Pentaphyllon nominet.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Tormentillæ radix nobiliſſima ac præſtantiſſima eſt, quę et utrinq; ad omnis generis fluxiones cohibendas adhiberi poteſt. Temperamentum namq; ſiccum obtinet.

INTRINSECVS.

Succus radicis & herbæ recentis expreſſus ac potus, ueneno omni ſiue

in cibo ſiue potu hauſto reſiſtit,ſicuti & peſti,nam per ſudorem uenenum expellit. Si quis uiridem radicem habere non poſſit, is ſiccam in puluerem redigat,ſingulisq́ uicibus aduerſus ſupra commemoratas affectiones drachmæ pondere exhibeat. Poteſt etiam manipulus herbæ & radicis uino decoqui,quod decoctum ad eadem calidum bibas. Radix cum herba uino per noctem macerata,inq́ balneo Mariæ poſtea diſtillata,ad prædicta uitia utiliſſime bibitur,quod experientia certa obſeruatum eſt.

Herba,radix, ſuccus,puluisq́ eiuſdem,meatus iecoris & pulmonis aperiunt,morbumq́ regium breui tempore incidunt & expellunt,præcipue uero ſuccus potu id præſtat.

Si quem horror aliquis ſubito occuparit,& neſciat quis ſit futurus morbus,is accipiat Theriacæ drachmam unam,ac cum aqua Tormentillæ diſtillata(cuius iam fecimus mentionem)bibat,ſeq́ in lectum ad ſudorem eliciendum componat,quod ſi fecerit, omni ueneno, febri & peſtilentia (Dei auxilio)liberabitur. Hæc ita ſe habere non ſemel experientia docuit.

Eſt & hæc comunis regula obſeruanda. In omnibus medicamentis quæ aduerſus uenena & peſtem componuntur, Tormentillam adhibendam eſſe.

Nec inuenias aliam radicem quæ dyſenterijs & lienterijs, alijsq́ quibuſcunque alui fluxionibus coercendis aptior ſit. Nam ad eas affectiones ex illa paſtilli,pulueres,electuaria,potiones,& ſacculi,conficiuntur,quibus quilibet pro libito ſuo uti poteſt.

Opiliones etiam hac radice ægrotantibus ouibus ſubueniunt.

Radix Tormentillæ in puluerem redacta ac ex uino rubro pota, dyſentericis ſuccurrit. Verum obſeruandum eſt,ſi febris dyſenteriæ coniuncta fuerit,ut puluerem illum ex aqua in qua candens chalybs immerſus fuerit, aut ex aqua Tormentillæ diſtillata, drachmæ podere exhibeas, idq́ bis per diem.

Sunt qui Tormentillæ radicem cum albo oui, admixta dimidia nuce Myriſtica,& tantundem farinæ auenæ,ſubigant,ac in ferreo cochleari ſuper carbones lente decoquant, ſubinde uertentes placentulam illam.

Fluxiones mirifice cohiberi aiunt,ſi quis quotidie unam talem placentulam deuorauerit.

Alia proinde ratio cōficiendi has placentulas, & quæ ijs quibus cholera faſtidia & uomitus excitat, profuerit, hæc eſt. Accipe puluerem radicis Tormentillæ,& cum albo oui ſubige,deinde uero ſuper laterem candentem decoque & reconde. Quod ſi quis prædicto morbo laborauerit, ei huius placentulæ partem drachmæ pondere contuſam,ex aqua Balſaminæ bibendam propina.

Ex his quæ diximus plura colligi poſſunt.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Tormentilla uulneraria quoque eſt herba, debetq́ omnibus uulnerarijs potionibus, emplaſtris & unguentis adiungi, nam uetera & putrida ſanat uulnera, & abſceſſus, uino uel aqua decocta, collutione & inſperſu. Chirurgi ergo emplaſtra ſua & unguenta ſucco Tormentillæ conficere merito debent.

Aqua Tormentillæ cum Tutia præparata, uel Succino albo oculis inſtillata, deſtillationibus illorum medetur.

Herba & radix ſimul tuſa ac impoſita, ſanant duritias & tumores & collectiones iuxta aures ſubnatas, ſtrumas diſcutiunt, coxendicum dolores ſedant, cuiuis fluenti ſeu mananti ſcabiei medentur, necnon et mariſcis, alijsq́ id genus affectionibus, maxime uero hoc efficiunt cum ex aceto imponuntur.

Aqua & ſuccus Tormentillæ ſecreta mulierum medicina eſt, ad ſiſtendos menſes.

De Quinquefolijs. Cap. CLXXII.

CVM DE FRAGARIA AGEREMVS, DIXIMVS MVLtas reperiri plantas quæ unico pediculo quina proferent folia, inter quas præcipue Pentaphyllon quod nunc tractamus connumerandum uenit. Illud in tria aut quatuor ſecatur genera, quæ ſingula quinquepartitis unico pediculo folijs dependentibus ueſtiuntur, tametſi reperias quæ ſeptena etiam proferant.

Minimum itaq; Pentaphylli genus ſub initia Aprilis floret, naſcitur in arenoſis locis, ſine caule, folijs per terram ſparſis, flore luteo inſtar Anſerinæ, qui ſi deciderit medium quod in illo erat capitellum, magnitudine exigua Fraga referens, durum, modice purpuraſcens, eſui minime aptum ſicut & radix, acre, & quod linguam commeſtum uellicet, non aliter atq; Galla, relinquitur. 1. *Minimum Quinquefolij genus:*

Huic ſimile aliud quoddam cernitur, folia habens ciner acea, inciſa plane & profundioribus quidem diuiſuris quam ulla Pentaphylli ſpecies. Prouenit illud ſimiliter in arenoſis & incultis agris, flore itidem luteo, radice nigra, longa, guſtu glandem repræſentante. 2. *Alterum exiguū Pentaphyllon.*

Maius autem & uulgatiſſimum quinquefolium, quod & ſeptenis non raro folijs ueſtitur, late ſe propagat ſerpendo, nam non ſecus atq; Fragaria tenuiſſima ex ſe mittit fila, quæ humo quamprimum adhæreſcunt, nouasq́ 3. *Vulgare Pentaphyllon.*

Quinquefolium exiguum.
Fünff finger kraut.

potentilla rupestris linn

progignunt ſubinde ſoboles. Sub finem Maij menſis violis luteis, Anſerinæq; per omnia ſimilibus emicat. Radicem habet longã, tenuem, puniceam, ſerpentem, guſtu eodem cum ſuperioribus præditam. Gaudet ſepibꝰ, muris, alijſq; incultis ſed graminoſis locis.

4. Verum ac nobile Pentaphyllon.

Præter has iam commemoratas Pentaphylli ſpecies, aliam mihi uidere contigit. Cum namq; deſerta & ſyluas Vuaſgoię perluſtrarem, reperi Pentaphyllon elegantiſſimum, non procul ab oppido Cæſareo Luthra, radice breui ac Fragariæ in modum capillata, folijs multis, ſed ſingulis ſuo pediculo eoq; rotundo inſidentibus, quinis inciſuris diuiſis, ut eo nomine rudimentum manus explicatæ ſatis exprimerent, ſed non crenatis per ambitum ſicut in reliquis Pentaphylii generibus uidere eſt, colore uiridi præditis, & qua terram ſpectabant plane cineraceis. Auguſto menſe appetente, violas fert niuei cãdoris, quinquefolias, iunceiſq; ac tenuiſſimis pediculis, nitentes.

NOMENCLATVRAE.

Germani has plantas omnes uno nomine à quinis folijs Fünff finger kraut

Quinquefolium Tragi. potentilla alba. L.

Des Bocks fünff finger kraut.

kraut/ Latini Quinquefolium. Græci πεντάφυλλον nominant. Et ut ſeorſim de ſingulis aliquid dicamus, uidetur ſane nobis primũ, Tormentillæ genus dici poſſe maxime ſi guſtũ eius conſulas. Quod ad formam attinet uitium Fragariæ facile dixerim. Alterum quod cineracea habet folia, cum ſuperiori idem habet temperamentum in noſtris regionibus nondum peculiarem ſortitum eſt appellationem. Tertium, uulgatiſſimum, nempe officinæ hodie uerum πεντάφυλλον dicunt eſſe. Et licet hæc ipſa planta ſuum quoque uſum habeat, tamẽ ego Tormentillam nobiliſſimum Pentaphyllon Theophraſti & Dioſcoridis eſſe ſtatuo, nã ut ita ſentiam Theophraſti me mouet deſcriptio, quam in gratiam ſtudioſorũ aſcribere placet.

Sententia Tragi de Pentaphyllo.

Theoph. lib. 10. de hiſt. plant. cap. 14.

Ἡ δὲ τοῦ πενταφύλλου, ἢ πενταπέτου, (καλοῦσι γὰρ ἀμφοτέρως) ὀρυττομένη ἐρυθρά, ξηραινομένη δὲ μέλαινα γίνεται, καὶ τετράγωνος. ἔχει δὲ τὸ μὲν φύλλον ὥσπερ οἴναρον, μικρὸν δὲ, καὶ τὴν χροιὰν ὅμοιον, καὶ αὐξάνεται καὶ φθίνει ἅμα τῇ ἀμπέλῳ. πάντα δὲ πέντε φύλλα, διὸ καὶ ἡ προσηγορία. καυλὸς δὲ ἐπὶ γῆς ἐστι λεπτός, καὶ κνήμας ἔχει πυκνάς. Hoc eſt, Radix autem Pentaphylli, ſeu Quinquepetæ (nam utroq; appellatur nomine) cum effoditur rubra exiſtit, ſiccata uero nigra & quadrangula euadit.

Folium.

Folium habet Pampino ſimile, quod ad colorem attinet, ſed minus. Equidem augetur & deſinit cum vite. Folia omnia quina, unde illi nomen natum. Caules ſupra terram mittit tenues, crebris conſtantes internodijs.

Hæc ille.

Quartum genus Quinquefolij, cuius nomen nullibi cognoſcere potui meum eſto Pentaphyllon, quod ὑχρόλευκον Dioſcorides, hoc eſt, florem in candido pallidum habere teſtatur. Atque hæc de Pentaphyllis dicta ſufficiant. Vnum eſt cuius lectorem admonitum uelim. Nam Dioſcorides cum de Pentaphyllo loqueretur, inter alia tradit teneræ radicis ſuccum, contra iocineris, pulmonisq́ꝫ uitia prodeſſe, item aduerſus uenena. Contra ſcribit Auicenna, Quinquefolij radicem noxiam eſſe. *Auicen. cap. 554.* Quis non uel hinc Arabum errores uidet? Sed mirum certe uideri non debet, tam turpiter aliquando illos impingere, cum de nomenclaturis ſtirpium in pleriſq; nihil certi habeant. Nam (ut de præſenti noſtra planta loquamur) Quinquefolium illorum interdum hoc ipſum noſtrum Pentaphyllon exiſtit, aliquando uero Eſulæ genus traditur, id quod in Serapione animaduertere licet, *Serap. cap. 212.* qui Ricinum Pentadactylon cognominauit. Sed pergamus ad reliqua.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia quæ recenſuimus Pentaphylli genera, ſiccæ ſunt temperaturæ, quare utrinq; corpori proſunt, maxime contra alui fluxiones omnes, ſicut & de Tormentilla audiuiſti.

INTRINSECVS.

Radix Pentaphylli, ſuccus eius, & aqua diſtillata, eundem habent uſum cum Tormentilla, quare non eſt quod illa repetamus.

EXTRINSECVS.

Herba Pentaphylli cum melle & aqua decocta, ulcera oris ſanat, gingiuis medetur, arteriæq; ſcabritias gargariſſatu, & collutione læuigat.

Aqua diſtillata ijſdem pollet uiribus.

Cocta in aceto & illita ſerpentia ulcera cohibet, fiſtularum inquam & cancri, aliaq; manantia & putrida ulcera.

Aqua diſtillata Pentaphylli maximi, tremulas manus iuuare traditur, ſi ex illa ſæpe abluantur, ita tamen ut per ſe rurſus ſiccentur, non enim panno ſiccare oportet, quod aliàs in ablutione manuum facimus.

Reliqua in hiſtoria Tormentillæ reperias.

De

De Sanicula. Cap. CLXXIII.

europeu

linn

Sanickel.

C VM SANICVLAE FOLIA QVINIS AVT SEPTENIS inciſuris diuiſa ſint, uoluimus hiſtoriam illius Pentaphyllo ſubiungere.

iungere. Radix eius foris nigra, multoq́ꝫ capillitio fibrata, veratro nigro pene ſimilis, intus candida, guſtu aſtringenti & amaro prædita. Ex illa multa exeunt folia, forma Ranunculum, uel Acerem imitantia, utpote quæ purpureo inſidentia pediculo in quinas aut ſenas partes findantur, quæ & ipſæ ſingulæ in duas rurſus partes leniter diſſecantur, id quod in ſupra dictis Pentaphyllis non animaduerti poteſt. Sanicula tameiſi in humidis ſyluis & uallibus per hyemem illæſa, natiuaq́ꝫ ſua uiriditate conſeruata perdurat, tamen quotannis in initijs Aprilis menſis noua emittit folia, eaqꝫ eleganter uiridia, ac lęuia, ſolet etiam ex ſemine proprio ſubinde repullulaſcere, hoc pacto. E medio ſtirpis tenuis iunceusq́ꝫ erumpit caulis, omni nodo & geniculo deſtitutus, & quandoque cubitalis, in cuius faſtigio exigui, copioſi, & candidi floſculi, ex ordine in circulum coronæ inſtar acti, uiſuntur, qui cum deciderint capitella relinquuntur, ueſtibus more Lapparū adhęreſcentia, feminiqꝫ Aparinæ, uel Eupatorij ſimilia, ex quibus Sanicula ſeri poteſt. Hoc ſemen ſi terræ mandaueris, primum binis exit folijs, non aliter atque Aſarum: Atqꝫ hoc pacto è radice, & ſemine ſuo Sanicula ſubinde rurſus emergit, cum filis expanſis per terram Pentaphyllon repullulaſcat.

2. *Sanicula fœmina adulterina.* Herba, quam quidam non ſine errore Saniculam fœminam dicunt, ſupra in hiſtoria Oſteririj deſcripta eſt.

NOMENCLATVRAE.

Habemus & hic uulnerariam herbam, eamqꝫ laudatiſſimam, nam non ſolum uulnera ſanat & conglutinat, uerumetiam in puluerem redacta, & decocta, interna quęuis & externa purgat uulnera, quare merito Conſolida, et (ut multis placet) Conſolida minor dici poteſt. Mihi certe uidetur uerum eſſe σύμφυτον πετραῖον Dioſcoridis. Vulgo Sanicula, Sennicula, Diapenſia, Ferraria minor. Germanis uero Sanickel dicitur. Neque prætereunda eſt doctorum ſuper hac herba contentio. Quidā enim Peplin eſſe ſtatuunt, alij Pentaphylli genus eſſe contendunt, qui mihi rogandi ſunt ne ægre ferant, quod Saniculam Symphyton Petręum dixerim, nō tantum enim ut hoc facerem formæ delineatio, ſed etiam uires ac iuuamenta me permouerunt, tameſi noſtra non ita proponimus, quin meliora edocti, cuiuſcunque ſententiæ facile ſimus ceſſuri.

Dioſco. lib. 4. cap. 10. Plin. li. 27. ca. 6. & Apuleius ca. 59. Symphyton Petræum Alum uocant, cuius rei ſupra cap. 79. à nobis facta eſt mentio.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sanicula Chirurgis familiariſſima, ſiccum obtinet temperamentum, & utrinque commode uſurpari poteſt.

INTRINESCVS.

Sanicula ijſdem pene cum Tormentilla pollet uiribus. Nam radix & herba

herba in aqua mulſa decocta ac bibita pulmonis uitia purgat, rupturis ac uulneribus internis medetur, uino uel aqua decocta & pota.

Pari ratione ſanguinem reijcientibus, renum uitijs, torminibus uentris opitulatur, ſanguinisq; profluuia in utroque ſexu cohibet. Proinde ad omnes interna uitia herbam hanc cum radice ſicut & Tormentillam adhibere poſſumus utiliter.

EXTRINSECVS.

Sanicula mira ſanandi ui prædita eſt, (unde & nomen traxiſſe uulgo conſtat) nam recentia uulnera ualide glutinat. Quare cum cæteris id genus herbis, uulnerarijs potionibus recte addetur.

Ad omnia genera ramicum Sanicula uti, eamq; emplaſtri ritu affectis locis imponere poſſumus, non aliter atque Conſolidam maiorem, quemadmodum in hiſtoria illius fuſius declarauimus.

Sanicula tanta ui glutinandi pollet, ut carnes cum radice illius decoctæ coaleſcant.

De Alchimilla. Cap. CLXXIIII.

IN CENSV VVLNERARIARVM HERBARVM ALchimilla haud poſtrema habetur, non enim tantum uulnera glutinandi ſanandiq;, ſed & calidos illorum tumores deprimendi uim obtinet. Herba eſt uiridis coloris, in hortis graminoſis, limitibus agrorum apricis, nonnullisq́ ſylueſtribus & edito in loco ſitis pratis proueniens. Radicem habet digitum longam, foris nigram, fibratam & lignoſam, Tormentillæ pene ſimilem, guſtu ſubamaram & aſtringentem. Folia rotunda, complicata, per ambitum ſerrata, ſed non profundis ſerraturis, forma ſtellam nouem aut decem diuiſuris diſtinctam, aut pedem leoninum apertum imitantia, inter quæ tenues, breues & rotundi enaſcuntur coliculi, exiguis foliolis ad ſummum uſque ueſtiti, in cacumine uero flore exiguo, copioſo, luteoq́ emicantes. Illo decuſſo in folliculis uiridibus ſemen Papaueris non maius, & ſubluteum relinquitur. Maio menſe floret, Iulio autem ſemine prægnat.

NOMENCLATVRAE.

Hanc herbam Germani Sinnaw / appellant, nonnulli Omkraut / dicunt, eo quod inflammationes uulnerum & tumorum ſedet. Alijs Unſer frawen mantel / quibuſdam Lewenfüß / hoc eſt, Leonis pes uocatur,

Atque

Alchimilla.

Sinnaw.

λεοντοπόδιον Dioſco. lib. 4. cap. 126.

Atque hi exiſtimant eam eſſe Leontopodion Dioſcoridis, quod ſi uerum eſt bene ſe res habet, ſin minus, faxit Deus, ut Mercurius aliquis hanc plantam in Dioſcoride nobis monſtret. Marcellus Vergilius caput de Leontopodio integrum eſſe negat, aitq; uidiſſe ſe antiquiſſimos codices, in quibus titulus huius capitis, non Leontopodion, ſed Camos capitis, fuiſſet ſcriptus, unde ſi Alchimilla noſtra Leontopodium ſit, poſſet Germanice Zaumkraut & Haffkraut dici. Inter cæteras appellationes quæ memorato capite recenſentur, Aëtonichæ quoque extat, quod nomē Lithoſpermo nōnulli tribuunt. Sed ut tandem è nomenclaturis huius herbæ, nos extricemus, dicitur illa Hieroni. Braunſchuueig, Alchimilla, & Planta leonis, cui nos in præſentia ſubſcribimus. Quid uero de Leontopetalo ſentiamus, ſecundo ab hinc capite aperiemus.

Dioſco lib. 3. cap. 14.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Alchimilla rupturas internas & ramices ſanandi uim habet, temperamento ſuo ad refrigerationem inclinans.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Alchimilla uino decocta (ut idem de aqua diſtillata tibi pollicearis) ac pota, internis uitijs & rupturis ſanandis mirifice conducit, eodem plane modo quo & Tormentilla & Sanicula, de quibus cum copioſe ſatis dixerimus, non eſt operæpretium, diutius hic immorari.

EXTRINSECVS.

Alchimillæ folia tumoribus, & uulneribus impoſita, dolorem ſedãt, inflammationemq́; tollunt. Idem efficit aqua diſtillata.

Herba & radix Alchimillæ cum cæteris huius generis herbis, uulnerarijs potionibus, pulueribus, emplaſtris & unguentis adiunguntur.

De Eupatorio, uulgo Agrimonia. CAP. CLXXV.

QVEMADMODVM BENEDICTAE HERBAE RADIX, Martio menſe ſuauiſſimo commendatur odore, ita Maio menſe Eupatorij herba dum adhuc tenera eſt, odoratiſſima eſſe deprehenditur. Quod cum ita ſe habeat nõ uſq; adeo male Auicennã ſentire fatendum eſt, cum ſcribit Eupatoriũ Aromaticarũ, hoc eſt, maxime odoratarũ herbarum genus eſſe. Proinde (ut ad deſcriptionem eius ueniamus) tota ſua ſubſtantia aſpera & hirſuta eſt herba Eupatorij, folijs cineraceis, & pluriſariam, quam Benedictæ, ſciſſis, nam ſingula utrinque in quinas aut ſenas inciſuras finduntur, easq; per ambitum ſerratas, inſtar Cannabis, aut quemadmodum Serapio tradit, in modum Pentaphylli. In fine Maij in caulem ſe erigit Eupatorium, longum, lignoſum, hiſpidum, & aſperum, quem lutei ac ſtellati & frequentes floſculi ex ordine undiquaque ad faſtigium uſque, circumdant. Poſt florem apparent exigua & lappacea capitella, ueſtibusq; & quicquid attigerint adhærentia. Hoc Eupatorij ſemen exiſtit, nam in medio granula quædam alba, guſtuq; dulcia reperiuntur, è quibus Eupatorium ſeritur. Radix illi nigra, inodorata, amara guſtu & aſtringens. Naſcitur in dumetis, locis umbroſis, ſecus itinera, maxime uero aſpera & lapidoſa.

Auicenna lib. 2. cap. 244.

1. Eupatorium uulgare.

Cæterum aliud quoddam Eupatorij genus, è Norimberga ad me miſſum eſt iam pridem, duos aut tres palmos haudquaquam excedens, coliculo terete, folio anguſto, ſed maiori Centaurea uulgari, minori autem Amarantho luteo, tenuiſſimis crenis & ſerraturis inciſo, flore in cacumine capi-

2. Eupatorium Meſue.

Eupatorium.
Odermeng.

tulato, ſubluteo, & Amarantho per omnia cõſimili, odore Abſinthium, guſtu uero Santonicum repręſentans.

NOMENCLATVRAE.

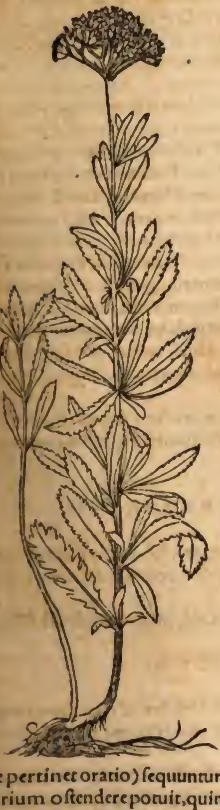
ἀγριμώνη. Dioſco. lib. 4. cap. 39.

Serap. cap. 77.

Auicenna lib. 2. cap. 244.

Herbam, quæ Germanis Odermenig / uulgo uero officinis Agrimonia dicitur, uerum eſſe Eupatorion ueterum, nemo ueritatis amans inficiabitur. Hæc nimirum ea eſt planta, de qua tot & tam uarię, ueterum, pręſertim uero Arabum extant ſententiæ. Quidam enim ex his aſſerunt Eupatorium habere folia ſimilia Cannabinis, aut Pentaphylli, quorum quidem ſententia maxime probanda uidetur. Alij (inter quos præcipuus eſt Auicenna) dicunt, folia habere Cannabis, odoratum eſſe, florēq; ferre Nympheæ ſimilem. atq; in hac ſane deſcriptione, nihil deſideratur, niſi q̄d ad florem attinet. Habet enim Eupatorion noſtrum (ut uulgo conſtat) florem multo magis exiguũ quam Nymphæa. Quod ſi uero colorem citreum utriuſque plantæ, non totam ſubſtantiam contuliſſe Auicennam dicamus, tolerari utiq; ſententia eius poteſt. Nam altera Nympheæ ſpecies luteum profert florem, ſed Eupatorio longe maiorem. Tertius Arabs, Meſu as nimirũ Eupatorium

Eupatorium Meſuæ.

torium ſuum ita deſcribit, ut ſtatuat illud folia habere Centaureæ minoris. Eſt autem poſterior hęc ſentētia, manifeſto cum errore coniuncta, niſi tu uerba Meſuæ aliter interpreteris, nempe ut hoc pacto dicatur, Eupatorion ſerrata habere folia inſtar Centaureæ maioris, aut, floſculos illius ſubſtantia & forma cū Centaurea minori conuenire. Hoc igitur pacto deſcriptiones Arabū admitti poſſent, non aliter. Sed rem deploratam. Noſtri ſæculi medici ſcientia ſua omnes autores ſuperant, quorum nulli cum ſubſcribant, incertis interim nitentes fluctuant. Vident etenim Arabes in deſcriptione Eupatorij diſſentire, quod & in alijs pleriſq; contingit, nihilominus tamen illos optimis autoribus præponunt, cum ſępenumero rerum notæ et plantarum uiuæ imagines maxime ab illis diuerſæ ſint. Verum quid dico, ne ipſos quidem Arabes scioli iſti & imperiti ſeplaſiarij, (ad doctiores enim & ueritatis ſtudioſos, hæc noſtra minime pertinet oratio) ſequuntur. Nullus enim ex his unquam Arabum Eupatorium oſtendere potuit, quin, quod praui eſt ingenij, uno conſenſu peculiare quoddam & adulterinum mortalibus ſpectandum exhibent Eupa-

torium, quod perinde illis incognitum eſt atq; Arabum. Nam quam nos ſupra cap. iiij. Nepetam montanam ([illegible] quidem) nominauimus, eam *Error officinarum.* iſti pro Eupatorio ſuo uenditare non erubeſcunt, & ut errorem errore reſarciant, dicunt eam Germanis proprie Wild Salbey / hoc eſt, Saluiam ſylueſtrem dici debere. Ex his itaq; candido lectori errores tam Arabum quam officinarum facile conſtare puto. Reliquum eſt, ut quoties Eupatorij in autoribus fit mentio, Agrimoniam hanc noſtram intelligamus (nam q̄d Agrimonia uulgo uocata uerum ſit Eupatorium, deſcriptiones Plinij & Dioſcoridis luce clarius oſtendunt) rurſus uero adulterinum illud & officinis hactenus uſurpatum Eupatorium, quod & Saluiam ſylueſtrem uocant, Nepetam montanam eſſe ſtatuamus. Quod uero Barbari hanc herbam Agrimoniam, Ferrariam minorem, Concordiam, Marmorellam & Scelam uocant, quæ nomina partim Saniculæ tribuenda uidentur, nihil nobis impe- *Plinius lib. 25. cap. 6.* dimento fuerit, præſertim ſcientibus eam herbam uerum eſſe Eupatorion, quod inuentorem habet Eupatorem regem, à Dioſcoride Hepatorium & Hepatitis, & in uolucrum maius cognominatū. Quid uero Argemone ſit, ſupra cap. xxxviij. diſſeruimus. Serapio Eupatorium ſuum Caſat uel Gafit. Auerrhoes Olibarda uocat. Nec deſunt (ut & hoc annotemus) qui Eupatorij uocem Marrubio tribuant, & alij quidam Conizæ. De Eupatorio meminit etiam Manlius ſuper confect. Eupato. uerum nec ipſe quodnam uerū eſſet Eupatorium aſſecutus eſt.

Altera herbula cuius fecimus mentionem, tradunt Eupatorium eſſe Meſuæ. Ego Amaranthi genus eſſe iudico, nimirum id quod ἑλίχρυσον uocauit Dioſcorides, aut certe Santonici genus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Eupatorium mediocriter calidum & ſiccum eſt, poteſtq; utrinq; commode uſurpari, præſertim ad luxatos neruos reſtituendos ſuoq; loco reponendos.

Alterum quod Meſuæ Eupatorium uocant, calidius eſt, & ad Abſinthiū accedit.

INTRINSECVS.

Eupatorium ad epatis obſtructiones ſoluendas à ueteribus præcipue fuit uſurpatum, uino decoctum & potum, qua ratione etiam colicis medetur.

Aqua diſtillata potu tuſſim emollit, pituitam craſſam incidit, morbum arquatum expellit, febri laborantibus conducit, tineas uentris enecat. Eadē poteſt

poteſt & Eupatorium minus, poteſtq́ pro Abſinthio uſurpari, quemadmodum Meſuas teſtatur.

EXTRINSECVS.

Folia Eupatorij contrita, & cum ſuillo adipe impoſita, ulceribus quæ ægre cicatricem trahunt, & quæ ſecus quam oportebat ſuta & ſanata fuerint, medentur.

Hodie Eupatorio frequentiſſime ad reſtituenda membra luxata, uulgo utuntur; non ſine magno certe commodo. Accipiunt enim herbam eam recentem uel aridam, & furfurem triticeum, ſimulq́ in vappa decoquunt, quoad inſtar pulmenti ſpiſſa reddantur, tumq́ calida imponunt. Sunt qui prædictam herbam cum furfure, cum butiro & aceto ad eadem mala decoquant.

Aqua diſtillata exulcerationibus oris, alijsq́ ulceribus & uulneribus ſi ex illa colluantur, & purgentur, ſuccurrit.

De Benedicta ſyluestri. *Cap.* CLXXVI.

SVPRA CAPITE XXI. ODORATAM ILLAM CARYOphyllatam deſcripſimus. Nunc uero præ manibus habemus ſylueſtrem Benedictam, quæ non niſi in altiſſimis ſyluis reperitur. Nam e ſylua Gengenbacenſi, quod oppidum ſupra Offenburgū unum miliare ſitum eſt, ad me primum allata fuit. Cæterum caule, folijs, & ſemine Caryophyllatæ adeo ſimilis eſt, ut ab ea uix diſcerni dignoſciq́ poſſit. Sola autem radice inter ſe differunt binæ hæ plantæ. Nam ſylueſtris radicem habet fere dodrantalem, rectam, nullo fibratam capillitio, ſubruffeſcentem, digitum craſſam, guſtu amaram, omni denique odore deſtitutam. Cuiuſmodi uero Caryophyllatæ radix ſit, iam antea diximus, cum de illa ſeorſim ageremus. Florem fert hæc ſylueſtris Benedicta Maio Menſe, eumq́ forma ſua ad Cymbala accedentem, colore tinctum roſeo aut purpuraſcente, quo decuſſo caput extuberat circinatis acinulis æmulate ſtipatū, per omnia Caryophyllatæ ſimile.

NOMENCLATVRAE.

Cum Benedictę herbæ genus ſit iſta quam modo deſcribimus, operępretium fuerat, ut hiſtoriam eius ſub capite xxi. primi noſtrorum commentariorum libri abſoluiſſemus. Sed quoniam tum quidem nobis hauddum uiſa fuit, & longo demum poſt tempore ad manus noſtras uenit, reiecimus

tractationem eius in hunc locum. Qui hanc plantam nobis exhibuerunt, uocabant illam Germanica uoce Wild Benedicten wurtzel/hoc eſt, Syluestrem Benedictam, quod ſane nomen ut retineat in poſterum, quoad uerã ipſius in Dioſcoride appellationem didicerimus, per nos licebit. Fecimus ſupra cum de Alchimilla nobis eſſet ſermo, mentionem cuiuſdam herbæ quam Dioſcorides lib. iij. cap. ci. λεοντοπέταλον nominat, quod nomen, & caput, ob floris & ſeminis figuram lubens ad noſtram hanc ſylueſtrem Benedictam referrem, ſi ſine offenſione quorundam id fieri poſſe putarem. Sed quid obſtat, quo minus ſententiam noſtram indicemus, quam non ideo proponimus, ut quenquam illi ſubſcribere cogamus, ſed ut alijs de his rebus cogitandi anſam præbeamus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Si hæc ſylueſtris Benedicta Leontopetalon ſit Dioſcoridis, certe utrinque ſine offenſa uſurpari poteſt.

INTRINSECVS.

Leontopetalo Dioſcorides duo inprimis tribuit, primum enim dicit radicem eius ſerpentium ictibus auxiliari ex uino potam, deinde uero celerrime dolorem finire, iſchiadicorumque clyſteribus miſceri. Si quæ uero ſunt alia, quæ de hac radice dicuntur, mihi nondum ſunt comperta, poſſent tamen progreſſu temporis melius innoteſcere.

De Trifolio magno, ſeu aureo, quam & nobilem Hepaticam uulgo uocant.

CAP. CLXXVII.

NOBILIS HEPATICA MARTIO PRIMVM MENSE plicata emittit folia, in initijs Oxytriphyllo ſimilia, ſed maiora, ubi uero adoleuerint, cum Aſaro conferri poſſint, niſi quod Trifolij formam referunt. Porro tam flores ſinguli (de quibus paulo poſt) quam ſingula etiam folia, ſingulis ijsque lanuginoſis inſident pediculis. Florem ergo menſe Martio profert hæc Hepatica, in albo cœruleum, non maiorem Oxytriphyllo, qui in capitulũ poſtea abit, quod eſt ſeminum ex ordine poſitorum receptaculum echinatum. Porro ſemen itidem cœruleum oblongum, ac Aquilegiæ conſimile exiſtit. Hæc planta non ubiuis locorum obuia eſt, tametſi hodie paſſim in hortis, locis umbroſis, quibus gaudet, plantari cœpta ſit. Naſcitur autem ſponte ſua in ſyluis Vuaſgoiæ, & regione

Nobilis Hepatica.
Edel Leberkraut.

ne montis Tonitrui, in ditione Dominorum de Falckenſtein.

NOMENCLATVRAE.

Qui hanc herbam Lichen eſſe ſtatuunt, ijs aſſentiri nō poſſum, poſteaquam deſcriptio Lichenis noſtræ Hepaticæ minime reſpondeat. Quæ uero planta Lichen dicatur proprie, ſtatim explicabitur, ſecundo ab hinc capite. Nolumus autem hoc loco in controuerſiam uocare, ac inquirere, faciat ne ad Hepatis uitia, an minus, nam omnes Emperici eam Hepaticam eſſe ſtatuunt, qua ratione Germanis Edel Leberkraut/hoc eſt, nobilis Hepatica dicitur. Hieronym[9] Braunſchuueig ait Germanica lingua der Gulden klee/hoc eſt aureum Trifolium uocari, id quod à uero non multum abeſt, ſi foliorum figuram perpendas. Vt uero in Dioſcoride appelletur, & an Trifolij genus ſit, necne, definire non auſim, quin potius in medio hanc diſputationem relinquens aliorum ſententias audiam, intereaq; Trifolium aureum ſeu magnum cum cæteris appellabo.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Optandũ ſane eſſet, ut ex ipſo Dioſcoride ratio nominis nobis cõſtaret, quod ſi contingeret nobis, certius de uiribus illius diſputare poſſemus. Sed cum id nobis hodie negatum ſit, ut experientia contenti ſimus neceſſe eſt.

INTRINSECVS.

Herba uino decocta & pota, obſtructione liberat iecur, præſertim in his qui veneri nimium indulſere, pari ratione urinam trahit, renes & ueſicam omnibusq; internis uitijs apprime conducit. Eadem præſtare dicitur aqua diſtillata.

EXTRINSECVS.

Hæc herba (quod & de aqua eius diſtillata intelligas) imflammationes impoſita tollit, doloresq; finit.

Alia quæ ex hac herba peti poſſent remedia, quotidiana experientia docebit.

De Oxytriphyllo. *Cap.* CLXXVIII.

OXYS, SEV TRIFOLIVM ACIDVM IN FINE MARtij complicatis folijs pro more omnium Trifoliorum è terra prorepit. In initio uero Aprilis tripartito diſtincta folia integra & abſoluta, coloris herbacei conſpiciuntur, eaq; ſingula peculiari ſuo pediculo, qui exiguus, breuis, digito haud temere longior, tenuiſſimusq; exiſtit, inſident, numeroſa & frequentia è radice geniculata ſubruffa, Saxifragæq; albæ pene conſimili, ſed minori, proſilientia. Inter folia flores candidi, Cymbalaris figuræ, ſinguli in ſimplici ſcapo, uenisq; qua terram ſpectãt purpureis præditi, forma deniq; Saxifragam albam repræſentantes prorumpunt, qui Maio menſe in lunatas ſiliquas ruffo ſemine, quod Cardami ſemini conferre poſſis, refertas abeunt, quas ſi à maturitate tetigeris, protinus diſſilient, ſicut & uaſcula illa ſeminiorum in Cataputia minori. Hoc Trifolij genus plerunque in ſyluis, è radicibus magnarum arborum, & in petris aliquando naſcitur.

NOMENCLATVRAE.

Germani Büchampffer / Saurklee / Guckgauchklee nominant, poteſtq; fieri

Oxytriphyllon. trifolium agrarium luteum

Bůchampfer.

fieri ut ſit ὀξὺς, ſeu ὀξυτρίφυλλον, apud Dioſcoridem. Quod nam autem uerum & odoratum Trifoliũ ſit, & quot genera Trifolij apud nos extent, ſuo loco dicetur, nã in præſentia de acido Trifolio loquimur, quod ſi ſaporẽ ſpectes, Waldt ſaurampffer / hoc eſt, ſylueſtris Acetoſa ſeu Oxalis dici poſſet, nam non minus quam illa in acetarijs expetitur. Sunt qui hoc Trifolium, Panem cuculi, Germanice Gauchbrot / Alleluia, Luyula, Bachael, Trifoliũ acetoſum nuncupent. Vide Meſuen, Math. Syluaticũ, Leonardum Gilibertum, & Iacobum Manlium ſuper vng. Marciaton.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Oxytriphyllon calidũ & ſiccum eſt, uulgari Oxali di per omnia reſpondens, quare etiã loco illius uſurpari commode poteſt.

INTRINSECVS.

Oxys, ſeu aqua eius diſtillata pota, refrigerat iecur, confortat cor, ſitim ſedat, utilisq́; eſt in omnibus calidis morbis, & inflammationibus, non aliter atq; Malo granata.

EXTRINSECVS.

Succus refrigerantibus quibuſdam unguentis miſcetur, ob mitem quam in ſanando obtinet facultatem.

Aqua diſtillata cum alumine temperata, uulneribus, ulceribus, & fiſtulis potiſſimum autem oris uitijs, collutu medetur.

Reliquas Oxytriphylli uires in hiſtoria Oxalidis comperies.

De Pulmonaria, & Hepatica fontana, ſeu Lichene.
CAP. CLXXIX.

1. *Iecoraria, ſeu Hepatica fontana.*

LICHEN, SOLIS AESTVI INIMICVS, VMBROSIS SImulq; humidis locis gaudet, ideoque in fontibus profundioribus ac frigidioribus, necnon rorulentis petris duntaxat naſcitur, folio copioſo, ſucci pleno, ſquamarum inſtar ſtipato, & contexto, & q̃d hinc inde ſerpit, non aliter atq; Lichene ſeu Impetigo in cute ſe longe lateq; diffundit. Radix Lichenis nihil aliud eſt quam tenuiſſima, tomentoſa, & mollis lanugo, qua ſaxis hæret, quibus ſi detraxeris herbam, altera ſui parte plane uiridis illa conſpicitur, folio multiplici & pingui ueſtita, altera uero & qua petræ cõiungitur, emplaſtri modo lita uidetur. Maio menſe appetente ſuper maiora quæ diximus folia, alia quædam perexigua, & muſco paluſtri ſimilia naſcuntur foliola, quæ in cauliculos pingues, breues, pediculorum forma, capitula ſtellata Maio menſe proferentes, ſeſe attollunt. Lichen guſtu ſubamarus eſt.

2. *Pulmonaria.* Herba, quæ uulgo pulmonaria dicitur in muſcoſis quercubus & fagis prouenit, nonnunquam etiam in muſcoſis petris, & umbroſis ſyluis, prædictæ Iecorariæ conſimilis, ſed maior per omnia. Folia habet rugoſa, inuicem incumbentia, uiridia, lentiora & ſicciora præcedenti, ea qua arboribus adhæreſcit parte albida, lanuginoſa, ſimiliterq; aſpera & lenta inſtar corij.

NOMENCLATVRAE.

Multæ ſane exiſtunt plantæ, quæ à iocinore appellationes ſuas traxerunt, nimirum Trifolium aureum, Matriſylua, Eupatorium, & hic quem in præſentia tractamus Lichen. Verum enimuero Eupatorium uera eſt Hepatica, quo nomine ſi uires ſpectes, fortaſſe & hæ duæ plantæ, appellari poterunt. Si autem ueterum ſcripta conſideres, nihil aliud ſunt quam ſerpentes herbæ, quæ uno nomine à Dioſcoride λειχὴν appellantur, qui ſimul Lichena *Dioſco. lib. 4. cap. 51.*

ſaxis

Iecoraria, ſeu Hepatica fontana.

Brunnen leberkraut.

λειχὴν πετραῖος..

ſaxis familiarē eſſe tradit, quod idem Serapio teſtatur, apud quem Arabica lingua Hazezalſacher dicitur. Iam ut locorum natalium ratione differunt hæ plantæ, ita eodē pacto nominibus facile ſecernentur, ut altera quæ Germanis Brunnenleberkraut / hoc eſt, Hepatica fontana uocatur, λειχὴν πετραῖος, ſeu aquaticus, altera uero quę Germanis Lungenkraut/hoc eſt, ut uulgo loquuntur Pulmonaria nuncupatur, Lichen ſylueſtris, ſeu arboreus uocitetur. Vterq; Lichen teſte Plinio impetigines ſanat, unde & nomen obtinent, præſertim prior, nam alter ad uitia pulmonis à veterinarijs præcipue uſurpatur. *Serap. cap. 119.*

Eſt & Muſci quoddam genus, quod fibris quibuſdam inſtar Polipodij adhæreſcendo, & ſerpēdo ſupra terram ſe propagat. Sed de illo ſuo dicemus loco. *Muſcus ſylueſtris.*

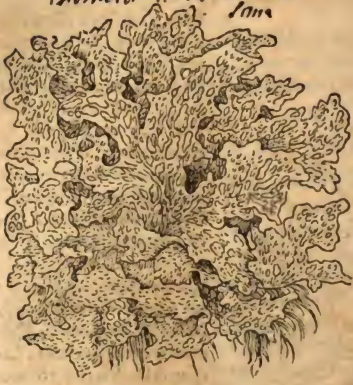
VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Hepatica fontana, frigida & humida eſt, Pulmonaria uero frigida & ſicca, poteſt utraq; utrinque adhiberi commode.

INTRIN-

Pulmonaria.

Lungenkraut.

INTRINSECVS.

Lichen uino decoctus, aut præter decoctionem è uino potus uitijs pulmonis iocinoriſq́ꝫ medetur, inflammationes ſedat, fluxiones capitis cohibet. Ad multas prætérea calidas affectiones efficacior eſt Lichen, quam uulgo exiſtimetur.

Tragea ex eo ſiccato cõfecta, Saccharo, alijſq́ꝫ aromatibus & ſpeciebus admixtis, ijſdem ſuccurrit uitijs.

Pulmonaria herba uulgo ad pulmonis affectiones, aſtma, ſuſpiria, & tuſſim utuntur, confecto ex ea puluere, aut aqua diſtillata. Puluerem ex ea ſic conficies. Accipe Pulmonariam herbam ſiccam, Aniſi ſemen, pulmonem vulpis in aëre ſiccatum, ſemen Fœniculi, glycyrrhizam, radicem Enulę, gingiber, æqualis ponderis, eaq́ꝫ ſingula ſeorſim accurate contunde, poſteaq́ꝫ cribro purga, ut tenuiſſimus fiat puluis. Demum accipe optimum Saccharum, tanti ponderis, quanti reliqua omnia extiterint, & miſce omnia ſimul, utereq́ꝫ in modum Trageæ mane & ueſperi. Hoc puluere aſtma ſoluitur, obſtructione liberantur pulmo & iecur, aſpera denique tuſſis iuuatur.

Magiſtri pecorum & veterinarij pulmonariæ herbam ſeu puluerem ſale mixtũ, pecori aduerſus ſpirandi difficultatẽ, & tuſſim, ſingulari experimento exhibent.

EXTRINSECVS.

Lichen ſaxis rorulentis familiaris omnes inflammationes arcet, impetigini medetur, impoſitus.

De Saxifraga alba, ſeu magna. CAP. CLXXX.

QVEMADMODVM CALCVLIS COMMINVENDIS VAria adhibentur remedia, ita non una Saxifragæ (Germanis Stein-

Saxifraga alba.

Weiß Steinbrech.

Steinbrech) ſpecies reperitur, quin, quod mirum uidetur, quæq; regio propriũ & peculiare ſibi oſtẽdit Saxifragum, quemadmodũ & rei herbariæ ſcriptores in delineanda Saxifraga, non conſentiunt. Plinius namq; ſuam Saxifragam, Polytrichon, Trichomanes, & Saxifragum nominat. Marcellus Vergilius Tragopogona, hoc eſt, Hirci barbulam (cuius ſupra cap. xcv. hiſtoriam habes) in Hetruria Saxifragũ paſſim dici tradit. Barbarus exiſtimat Tormentillã Saxifragam eſſe. Simon Ianuenſis Pimpinellam, pro Saxifraga Dioſcoridis uenditat. Pręter has iam commemoratas Saxifragę ſpecies*, aliæ quoq; emergunt, nimirum, Halicacabum, Milium ſolis, et quod ſtatim deſcribemus Empetron, ita ut nihil certi de Saxifrago Dioſcoridis ſtatuere liceat. Nam caput illud omnino uel nõ integrum, aut certe Empetro coniungendum uidetur, quod & doctiſſimus uir Marcellus Vergilius, mecum ſuſpicatur. Sed relictis his, noſtram Germanicam Saxifragam, uulgoq; officinis uſitatam tandem delineemus. Ea igitur Maio menſe, in aridioribus, aſperis, ſaxoſis, & arenoſis agrorum limitibus reperitur, folijs, quæ plerunque humi

Plinius. lib. 22. cap. 21.

Dioſco. lib. 4. cap. 17.

Dioſco. lib. 4. cap. 174.

Quid de his duobus capitibus ſentiat Marcellus, uide in annotationibus ipſius in 174. caput li. 4. &c.

humi procumbunt, rotundis, ac parum ſerratis, viti, ſeu Hederæ terreſtri ſimilibus, at pinguioribus, mollioribusq́ꝫ, è quorum medio, nudus, iunceus, lanuginoſus, & rotundus proſilit caulis, cubitalis, in cacumine albis floſculis, ijsq́ꝫ frequentibus violarum formam referentibus, emicans. Hi cum menſe Iunio deciderint, nullum poſt ſe nec uaſculũ, nec ſemen relinquunt, unde ſunt qui dicunt ſeminis loco radicem huic herbæ datam. Ea multis granulis coaceruatis, teretibus & purpureis, nec Coriandro maioribus, ac apprime amaris conſtat, quæ cum, ſeminaſſem ſequenti anno è ſingulis granulis, ſingulæq́ꝫ ſtirpes proruperunt.

NOMENCLATVRAE.

Hæc herba Germanis Weiß Steinbrech / Latinis Saxifraga à radice & facultate quam obtinet, dicitur. An uero illa ſit Dioſc. Saxifraga, alijs diſcutiendum relinquo. Non enim contendimus, ſed docendi gratia iſta ſcribimus. Quod ſi ergo Saxifragon Dioſcoridis, ad hanc noſtram herbam pertinere uidebitur, poterimus illam cum Dioſcoride Empetron album nominare, nam de altero Empetro ſtatim dicetur. Platearius ſuſpicatur Saxifragam hanc ἐρινόγαλον Dioſco. lib. ij. cap. cxxxiij. eſſe. Collinutius Saxifragam ſuam, Sampetram, Baſichiam, Baticulam, Batin marinam, & Rumpi ſaxũ nuncupat, quæ ſane nomina non inepte huic noſtræ Saxifragæ tribui poſſe exiſtimo.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter omnes Saxifragæ ſpecies, quæ albos fert flores præcipue commendatur, magni uſus herba aduerſus calculum & ſtranguriam, excalfacientem & expellentem uim obtinens.

INTRINSECVS.

Saxifraga una cum radice ſua in uino decocta et pota, urinam ciet, expurgat renes, expellit calculum renum & ueſicæ.

Semen huius, quod in radice cõſiſtere diximus in puluerem redactum, & in modum Trageæ, aut Ecligmatis præparatum, ad eadem efficax eſt.

Aqua in Maio menſe è floribus & radice diſtillata, uſu gratior & iucũdior exiſtit, & ad ſupra commemoratas affectiones uſurpari poteſt, ita ut ſingulis uicibus menſura trium aut quatuor coclearium eam bibas, poſteaq́ꝫ in ſolium calidum in quo ſit Maluæ decoctum, deſcendas, modo nulla prædictis morbis coniuncta ſit febris.

De

De Empetro, & Polytrichi Apuleiani uarijs generibus CAP. CLXXXI.

Empetron.
Barnkraut.

QVAM NOS EMPEtron uocamus herbam, ea exigua eſt plantula, uirgis, aut filis potius tenuiſſimis, humi procumbentibus, quæ folijs perexiguis ueſtiuntur lenticulæ ſimilibus, ſemine inter folia copioſo, ac mirum in modum ſtipato, non aliter atq; Atriplex ſimaria minor. Naſcitur hęc arenoſis in locis, interdum etiam prope ripas fluuiorum humecta in terra. Nam Argentinæ in campo lanionum, non procul à ponte Rheni, in arenoſis foſſis, deinde etiã in Vuaſgoia ad Luthram fluuium, è regione pagi quem ab illo Lutereckẽ nominant, præterea ad oppidulum Reichshofen / in colle nõ procul à flumine, illam reperi. Circa feſtum Bartholomei ſpectandam ſe præbet integram, omnibusq; numeris abſolutam. Empetron.

Iam ut ad Polytrichon ueniamus, quod Germani Jungfrawenhar appellãt, & Widertodt / quod & ad Magicas nonnulli artes adhibent, eſt illud trium generum, *Varia Polytrichi genera.*

Polytrichum primum.
Polytrichum ſecundum.
Polytrichum tertium.
Jungfrawhar/oder Widertodt.

1. Polytrichon nobile.

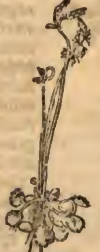
rum, quæ tamen omnia è muſco tanquam natali ſuo loco prodeunt.

Elegantiſſimũ, præſtantiſſimumq́ ex his, in muſcoſis ſemperq́ humectis & inter montes ſitis pratis, Iulio menſe prouenit, capillo potius quam caule, læui, eoq́ purpureo aureo, digitum longo, capitulo in ſummo, quod grano tritici conferri poſſit, protuberante, folijs ruffeſcentibus ternis aut quaternis magnitudine Lenticulam paluſtrem æquantibus, ſed longioribus, & acutioribus, humi ſparſis.

2. Polytrichon maius.

Alterum Polytrichon, maius, nimirum quod Circulatores inter radices & Theriacas ſuas uenale circumferunt, aureos de illo pollicentes montes, primo aliquanto procerius eſt, & ad purpureum magis accedit colorem. Hoc in altiſſimis ſyluis è muſcoſis & antiquis, quæ corruerunt arboribus proſilit, ſine folio, ſolo caule in altum ſeſe attollens, ſicut flos Hepaticæ fontanæ.

3. Polytrichon minus.

Tertium, iam dicto ſimile eſt, niſi quod breuius euadit, ac magis exiguo protuberat capitulo. Plerunq́ è rorulen-

rorulentis ſaxis prodit. Et ut paucis rem abſoluam, tria hæc genera Polytrichi, necnon & pediculi fontanæ Hepaticæ florem ſtellatum ſuſtinentes, reuera nihil aliud ſunt, quam coliculi florentes muſci, in ſuo tamen quodq; genere.

NOMENCLATVRAE.

Priorem plantam quæ folium habet Lenticulę, Germani Harnkraut uocant, poteſtq; fieri ut ſit ἔμπετρον, quod & φακοειδὴς quidam dixerunt, Galeno Praſoides appellatum. Reliqua tria Polytrichi Apuleiani (ut uulgo nominant) genera, Germanice Jungfrawen har/ & Widertod/ appellantur. Nos ea ad Empetron quoque referimus, tametſi illorum mentionem ueteres non fecerint, niſi forte quis ſub capillo veneris, ſeu Adianto deſcriptas putet, cui ſane nullus repugnarim. *Dioſco. lib. 4. cap. 174. Apul. cap. 47.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quatuor hæ plantæ meo quidem iudicio ſiccæ ſunt temperaturæ, ac calculum comminuendi & educendi, urinamq; trahendi uim obtinent. Quapropter non aliter atq; Saxifraga ad calculos uſurpari poterunt.

INTRINSECVS.

Empetron in hydromelite decoctum ac potum, non tantum calculos, ſed & bilem, pituitam, & aquam trahit, hydropicis commodiſſima herba.

De Polytrichi uiribus nihil nunc dicimus, cum hodie ad phyltra, amatoria, ueneficia, & Magicas artes potius, quam ad tuendam uel inſtaurandam corporis ſanitatem, in uſu ſit. Proinde ſi quid de eo dicendum ſit, uidetur nobis quidē facultatibus Capilli veneris, de quo proximo capite, pollere.

De Adianto, eiusq; uarijs ſpeciebus.
CAP. CLXXXII.

RVTA MVRARIA E' SCISSVRIS ET IVNCTVRIS MVrorum antiquorum proſilit, caule breuiuſculo, non enim digitū excedit longitudine, frequenti, nam è radice unica nigra & capillata ſæpenumero, quadraginta aut quinquaginta coliculi prodeunt, foliolis copioſis, & quincunciali ordine inuicem coniunctis inciſuris ſuis inſtar teneri Coriani diuiſis, cæterū forma Rutę prorſus ſimilibus, qua terram ſpectant, aureis punctulis Iulio menſe notatis, quod & in Polypodio ui- *Capillus Veneris*

Trichomanes, officinis Polytrichon.

Roter Steinbrech.

deas,ueſtiti. Hæc plantula nullum alium, quam cum quem diximus ſortitur caulem,nec florem etiam profert, & quod admiratione dignum exiſtimo, cum perexiguus ſit fruticulus,nihilominus tamen æſtatis, hyemisq́ tēpeſtates quasq; illęſa trāſit,nec prius emarceſcit,quam noua incœperint emergere foliola, quæ quotannis Aprili menſe appetente inter veterea prodire conſpiciuntur, inflexa quodammodo,cuiuſmodi & prima Hernionitidis folia,cum è terra prorūpunt, apparent. Neq; uero hoc Rutæ genus plantationem admittit, ſicut pleræq; plantæ,ſed ſponte ſua natura ſua cooperante è ſaxis ut diximus enaſcitur,culturam refugiens.

Quòd uero nunc diximus de Ruta muraria,idē de Trichomane intelligi uolo.Nam & ipſum ex antiquis emergit muris, ſed plerunq; in umbroſis & humidis locis, interdum etiā in arenoſis & ſabuloſis ſaxis, interdum etiam ſpecubus, ut plurimum autem tene-

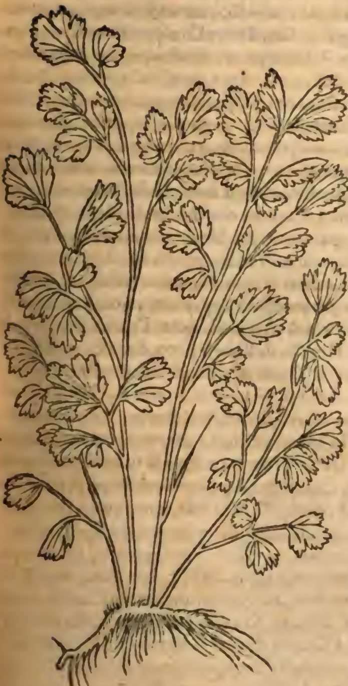
Capillus Veneris, ſeu Ruta muraria.

Maurrauten.

tene-

Adianton magnum,
Frawenhar.

tenebroſis ut diximus, & humidioribus reperitur. Habet uero ſimiliter radicem capillatam & ſuperuacuam, coliculos tenuiſſimos, digitum longos, et eo ampliores, puniceos, ex utraq; parte ordine quodã, foliolis rotundis Lenticulæ paluſtri conſimilibus ueſtitos, ut rudimentũ pennæ ſatis exprimant. Porro coles folijs nudati Polytricho maiori, quod proximo deſcripſimus capite, ſimiles euadunt, ſed nigricantiores. Cæterum guſtu utraq; hæc herba cum Henionitide ſatis conuenit, niſi quod in his auſterior paulo & aſperior deprehenditur.

NOMENCLATVRAE.

Priorem plantam Germani Maurrauten/hoc eſt Rutam murariam, alteram Roten Steinbrech.i. Saxifragam rubeam nominãt. Vulgus Herbariorum Capillũ ueneris, & Cincinnalem herbam nominat prædictam Rutam, eſtq; ea Adiantum album, cuius meminere ueteres, inprimis uero ipſe Dioſ. Nolo aũt quid in eo capite Dioſc. deſiderẽ diſſimulare. Nã cum Marcello Verg. uiro doctiſſimo ſuſpicor aliquid deeſſe loco. Principio ſiquidẽ ibi dicitur, Adiantum folia habere Coriandro ſimilia, exigua, &c. non multo poſt ſubiungitur, ſo-

Ἀδίαντον.

Dioſco. lib. 4. cap. 131.

lia Filici ſimilia, è quibus ſane uerbis ſatis conijci poteſt deeſſe potius, quam ſuperuacanea reperiri eo in loco uerba. Credibile eſt etenim Adiantum à Dioſcoride in ſua quoque genera diſtributum fuiſſe, poſteaquam & ipſe Theophraſtus lib. vij. de hiſt. plantarum cap. xiij. idem feciſſe cognoſcitur, cuius hæc ſunt de Adianto uerba, γένη δὲ αὐτοῦ δύο, τὸ μὲν λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν. hoc eſt, genera ipſius duo, album & nigrum. Iam ſi hiſce Dioſcoridis uerba hoc pacto adiungas, ut dicas. Duo ſunt Adianti genera album, quod folia habet inciſuris diuiſa, Coriandro ſimilia: nigrum uero, quod folia habet Filici ſimilia. Si inquam ita ſcripta ueterum conciliauerimus, poſſemus forte defectum Dioſcoridis non ſolum reſarcire, ſed & cognoſcere quodnam uerum & præcipuum ueterum fuerit Ἀδίαντον, alioquin certe nunquam eo cognitionis peruenturi. Sunt enim qui uulgarem Capillum veneris uiridi coliculo præditum, quod Theophraſtus album dixit, uerum eſſe Adiantum contendãt, alijs id negantibus, aliamq; in locum eius ſubſtituentibus. Quapropter quamdiu contentiones uigent, ueritas latebit oppreſſa, quę tum procul dubio emerget, cum dicemus Rutam murariam album eſſe Adiantum, aut certe genus illius (nam uerum & maius Adiantum, cuius imaginem iuxta appoſuimus, & quæ Germanis Frawen har / appellatur, non ita pridem è peregrinis terris ad me aridum delatũ eſt) rurſus uero Trichomanes illud Adiantum nigrum ſtatuamus. Hinc facile liquere puto, duo illa apud Dioſcoridem capita, Adianti ſcilicet & Trichomanis, ad unum redigenda, nec ſeparanda in poſterum, cum de Adianti generibus loquantur, & ab autore ipſo dubio procul utraq; planta uno capite tractata fuerit, id quod uel ex Ægineta colligere licet, qui Trichomanis ſub Adianto mentionem fecit, nec in proprium illud & peculiare caput coniecit. Qui fit ut plane mihi perſuadeam, caput de Trichomane ab alio quodam ſuper additum pręcedenti, quemadmodum & Apuleio id contigiſſe uidemus, apud quem cap. xlvij. hęc leguntur nomina, Gręci (inquit) Callitrichon uocant, ijdem Adianton, ijdem Polytrichon, ijdem Trichomanes, ijdem Trichophyes, alij Selinophyllon, alij Dyphyes, alij Heracleos pogon, alij Hippomanes, item Scolopendrion, Aſplenon, Scolibrochon, alij Amianton. Latini Capillum veneris, ijdẽ herbam capillarem, Crinitam, Saxifragã, Punici Neſſo eſſeſade. Rurſus capite. xcvij. ita ſcribit: à Græcis dicitur Adiantos, alijs ſcolopendrion, quibuſdam Scolymos, nonnullis Scoliprochos, Aſplenon, & Prochos agrios. Ægyptijs Phepere. Itali Saxifragam, alij Vitem canam, alij Apruco, alij Lampago uocant. Iam quemadmodum in his duobus capitibus nomina aliquantulum uariant, ita deſcriptio herbę in utroq; plane conuenit, niſi quod in priore dicitur, locis aquoſis, cum in poſteriori ſit, naſcitur in montibus, locis ſaxoſis, quæ quidem uariatio facile ſcriptorum uitio cõtingere potuit. Quis igitur non uidet unam & candem plantam bis in Apu

Adiantum uerũ.

leio

leio deſcriptam? Sed ut ad Dioſcoridem reuertamur, noſq́ ab his tandem expediamus, recenſebimus, pro more noſtro, appellationes præſentiū plantarum apud Dioſco. extantes. Sunt autem iſtæ, ἀδίαντον, πολύτριχον, καλλίτριχον, Trichomanes, Ebenotrichon, Argiō, Corion enydron, hoc eſt, Coriandrū aquaticum (quod Germanis Waſſer Coriander diceretur) Epier Ægyptijs quidem, Cincinnalis, Terræ capillus, Supercilium terræ Latinis, Phithophthethela Dacis. Atque has uniuerſas nomenclaturas ad Trichomanes, quod uulgo Saxifragam rubeam, & officinæ Polytrichon appellant, pertinere putamus, nam ſub Trichomane in ſequenti capite fere repetuntur, in quo ita legitur, Trichomanes, alioqui Pterion, alij Opteron, Romani Capillarem, alij Pinulam, alij Fidiculam, nonnulli & eam Adianton appellant. Serapio Capillum ueneris, Coriandrum putei, Capillum algol, Capillum porcinum, & Berſcegnaſcen. Auerrhoes Cuſtaralber uocat. Cæterum cum exacte Adianti deſcriptiones penſito, uideo ſane Polytrichi Apuleiani primum genus, recte ipſi coniungi, præſertim cum rorulentis ſaxis & fontibus plerunque reperiatur, quod equidem ex Theophraſto colligere licet, qui Adianti genera locis humidis prouenire ſcripſit. Hæc fere ſunt quæ de Adianti generibus dicere habebam, in quibus ideo prolixior fui, quo exactius diſcerni poſſent à ſtudioſis Adianti genera.

Quædam exemplaria habent Filiculam.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Contrarias duæ hæ plantæ facultates obtinēt, aſtringendi, digerendi, ac educendi: temperatura frigidæ & ſiccæ, tametſi Rutam murariam nonnulli calidam & ſiccam ſtatuant.

INTRINSECVS.

Binæ hæ herbæ uel ſimul, uel ſingulæ uino aut hydromelite decoctæ, perq́ aliquot ex ordine dies potæ, obſtructiones iocinoris ſoluunt, morbū regium expellunt, pulmonis uitia purgant, ſpirandi difficultati proſunt, melancoliam per urinam ducunt, tumores lienis duros emolliunt, calculos trahunt, necnon uenenum hauſtum: mulierumq́ menſes expellunt.

Rurſus prædicta decoctio, pulueres herbæ utriuſq́, necnon ex ipſis confecta Ecligmata, ſyrupi, aqua denique diſtillata, quaſuis alui fluxiones inhibent, inflammationesq́ iocineris refrigerant. Eadem efficere poſſe Polytrichum Apuleianum, de quo præcedenti capite, tradunt.

Paſtores quidam Trichomanes in medendis porcorum affectionibus utuntur, ſingulari experimento.

Omittimus autem prudentes hoc loco ueneficia & phyltra, aliasq́ im-

pias artes & ſuperſtitiones muliercularum, ad quas Adianti & Polytrichi genera adhibent, utpote Chriſtianis hominibus indignas.

EXTRINSECVS.

Ruta muraria in lixiuio decocta, ſi ex illo caput abluatur, defluentes capillos continet, ictibus ſerpentum medetur, aliiſq; uenenatorum animalium morſibus.

Eaſdem Polytricho facultates, ſi pari ratione decoquatur, tribuunt.

De Milio Solis. *Cap.* CLXXXIII.

ANTEQVAM AD FILICES ACCEDAMVS OPERAE pretium duxi, remedia calculorum, quæ ab herbis quibuſdam petuntur, abſoluere, inter quas Milium ſolis haud poſtremum

1\. *Milium ſolis ſatiuum.* occupat locū. Quanquam autem una tantum illi herbę tribuatur facultas, nimirū q́d ſemine cum uino albo poto calculos frangat, pellatq; urinam, tamen tanta diligentia hiſtoriam ipſius perſecutus eſt Dioſcorides, ut uel cæcus Milium ſolis ſolo tactu agnoſcere poſſe uideatur. Plinius lib. xxvij. ca. xi. ſemen ipſius Ciceri confert, & recte quidē quantum ad figuram attinet, at ſi magnitudinem ſpectes non item, quod omnes ij mecum fatebuntur, quibus hoc Milij genus cognitum fuerit. Nam noſtrum Milium ſolis non multò maius eſt Milio ſatiuo, quod inter fruges & legaria refertur. Quapropter pro magnitudine Ciceris, ut nunc habet lectio Pliniana, forte ſimilitudine Ciceris, legendum fuerit, aut certe aliud quoddam ſemen Plinius intellexit, nimirum id quod Lachrymam Chriſti nominant. Sed in his nihil affirmamus, ne temeritatis notam incurramus. Folia (ut ad deſcriptionem herbæ accedamus) habet acuminata, anguſta, Oleæ ſimilima, ſed multo aſperiora, acutiora & magis nigricantia. Caulem teretem & rectum, ſuperiori ſua parte quandoq; ramulis brachiatum, inſtar arbuſculæ. Radicem uero nigram, longam, rectam & lignoſam. Inter ſurculos & folia, granula dura, læuia, & candida Margaritæ inſtar proſiliunt, numero quandoque terna, interim & plura, prout plures aut pauciores, præceſſerunt floſculi. Atque hoc illius ſemen eſt, guſtu dulce cum recens fuerit, menſe Iulio legitur. Cæterum ſeſquicubitalem plerunq; attingit proceritatem. Naſcitur autem in incultis agris, ſecus itinera, magna copia in tractu Rheni inter Baſileam & Bingium luxurians.

2\. *Syluestre Lithoſpermon.* Syluestre huius ac plane aſperum genus, in quibuſdam hortis apud Mediomatrices reperi, folio, caule, floſculo & ſemine iam dicto per omnia ſimile,

Paſſerina.
Wilder Meerhirß.

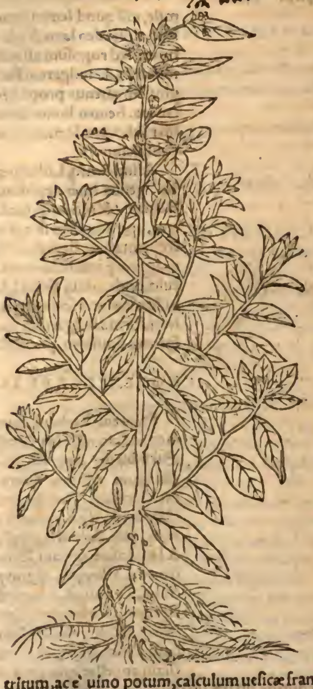
mile, niſi quod ſemen pro-
fert, non adeo læue & gla-
brum, ſed rugoſum aliquã
tulum, ad uulgarem Bu-
gloſſam eatenus prope ac-
cedens. Semen huius ſimi-
liter Iulio menſe maturum
conſpicitur.

Aliud deniq; Lithoſper
mi genus inter oppidum
Altzeim/ & montem toni- 3. *Paſſerina.*
trui, poſt meſſem in agris
frumentarijs deprehendi,
unico eoq; tenuiſſimo coli-
culo, dodrantali, folio Li-
ni, ſemine inter folia nigro,
læui, forma uulgari Litho-
ſpermo ſimilimo, præditũ.

NOMENCLATVRAE.

Priorem herbam quæ
meo iudicio recte der Weiß
Steinbrech/ hoc eſt, Sa-
xifragum album dicere-
tur. Germani Meer hirſen.
Officinę Milium ſolis, Gra
num ſolis, Semen lapideũ,
& lapidoſum uocant, Dio- *Dioſco. lib. 3. cap. 149.*
ſcorides λιθόσπερμον, Ægony
chon, Leontion, Leoninũ
lapidem, Gorgonion, Tan
talitin, Dioſpyron, Colum
bam, Gonoletam, & Hera
cliam appellat, quæ omnes
fere nomenclaturæ à ſeminis duritie, herbæ fuere inditæ. Sunt & qui Acto-
nichon, hoc eſt, vnguem aquilinum dictam uelint. Serapioni cap. lxvij. ſe-
men, Kulb, herba uero, Aſtonchos dicitur. Phriſius in Synonimis ſuis inter

Milium ſolis.
Meerhirſen.

cæteras eius appellationes Hebræum, deinde & Chaldæum nomen recenſet דחן Dochan (quod alias Milium ſignificat) & ארמל Armel nuncupans.

Duo reliqua huius herbæ genera, una uoce Germanice Wilden Meerhirſen/ dicere poſſumus, quorum prius ego Cacaliam Plinij, poſterius uero, quod à quibuſdam Lingua paſſerina uocitatur, Dyoſpyron Theophraſti eſſe exiſtimo.

Plinius lib. 25. cap. 11.

VIRES AC TEMPE-
ramentum.

Dioſcorides Lithoſpermo ſuo nullas alias, quemadmodum ſupra quoque diximus tribuit facultates quam quod calculum ueſicæ comminuat, per*urinam educat. Hinc ſemen iſtud calidum & ſiccum eſſe colligimus. Omnia ſiquidem urinam cientia, Galeno lib. v. de ſimpl. medic. facult. capite xij. teſte, calida & ſicca ſunt.

INTRINSECVS.

Semen in puluerem contritum, ac è uino potum, calculum ueſicæ frangit, ac potenter expellit.

EXTRINSECVS.

Herba quoq; in ſolio calido decoqui poteſt, ad leniendum dolorem calculi.

culi. Sed & obſeruandum eſt Lithoſpermon inter medicinas quas calculo adhibemus haudquaquam poſtremam, cumq́ expellente ui magna ſit præditum prudenter & ſobrie illo utendum.

De Filice arborea, & ſaxatili.
CAP. CLXXXIIII.

Filix arborea. Steinfärn.

POSTEAQVAM IGItur calculo deſtinatas herbas, earumq́ deſcriptiones & uſum, abſoluimus, conſequenter deinceps ad Filices exponendas progrediemur, à minimis illarum generibus exorſi. Primum itaq; duo Filicis exiguæ genera reperiuntur, non quidem forma, ſed loco natali differentia, nam hoc ex arenoſis ſaxis & rupibus prosilit, illud uero in ueterum & cæſorum roborum caudicibus naſcitur, Folio utrunq; Filici ſimili, multo tamen minore inciſura diuiſum, caule non altiore Polypodio, ſed multo tenuiore. Cęterum non ubique locorū duæ hæ plantæ inueniuntur, nec paſſim occurrunt, ſed in altiſſimis montibus, quales ſunt der Ydar/ Hercinia ſylua, Vuaſgoia, & mons tonitrui. 1. *Duo Filicis exigua genera.*

Reperitur porro alia quędam Filix, folio nudata, caulem proferens, digitum longum, multiplicem & copioſum, una è radice eaq́; ca 2. *Filix nuda, ſeu ſaxatilis.*

Filix arborea.

Eichelfarn/ Baumfarn.

pillata, ſicut & Ruta muraria in cacumine binis uel ternis corniculis, aut ſi ma uis incuruis quaſi ſetis, quę purpureis aliquando notantur punctis, conſpicuũ. Guſtu, & odore cum Filice uulgari conuenit. Hoc genus Filicis è ſaxis quibuſdam prodire uidi, in uiculo Ernßweiler/ prope Biponrium ſito, deinde & in ſylua Bidiſcenſi non procul à Walßborn/ ubi ſunt Thermæ, non quidem natura calidæ, nihilominus tamen ſalubres, ſi calefiant.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 4. cap. 181. δρυοπτερὶς.

Dioſcorides primo fruticulo quē Germani Eichelfarn, & Baumfarn dicunt, proprium dicauit caput, in quo illũ uocat Dryopterim, eo quod cæſarum quercuum caudicibus plerunque proueniat. Alterũ cum natali tantum loco à præcedenti differat, Pterin & Pterion dici poſſet. Itaq; utrunq; ab illo eodem fere nomine appellatur, præterea & Nymphæam Pterin dici tradit.

Apul. cap. 51.

Tertium Filicis genus, quod è ſaxis prorumpit, quodq; Germanice Steinfarn appellamus, Capilli veneris, ſeu Politrychi Apuleij genus eſſe exiſtimamus, nempe eius quod ramuſculos habet quaſi ſeta porcina.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Priores binæ plantulæ,nõ multis ut opinor cognitæ ſunt.Ego temperatura uulgari Filici multicauli reſpondere puto.

Saxatilis autem Filix eiuſdem cum Capillo veneris , pro quo uſurpari poſſet,temperamenti eſt.

EXTRINSECVS.

Dioſcorides Dryopterin Pſilotrũ eſſe cum radicibus tritam ſcribit, illiniri enim primum uſque dum ſudorem euocet,mox ſudorem ablui, & recens imponi.

Ego ſane puto poſſe has herbulas pro Filice, cui guſtu ſatis reſpondent, uſurpari.

De Polypodio. Cap. CLXXXV.

POLYPODIVM FOLIA HABET NON PERINDE TEnui inciſura,atq; Filix,eaq; ſingula ſingulis pediculis teretibus & tenuiſſimis ſubnixa, parte auerſa fuluis & rotundis maculis notata,copioſa ac frequentia ex una & eadem radice,quæ ipſi eſt piloſa,ſerpens,rotunda,nodoſa,inſtar coralliĳ,& nigra. Deraſa hæc intus coloris eſt herbacei,auſtera aliquantulum,& guſtu ſubdulcis.Polypodium caule,ſemine & flore caret,quemadmodum & Ruta muraria,& Filix ſaxatilis . Naſcitur in ſyluis,radice in muſcoſis petris ſerpente,necnon radicibus arborum, præſertim uero quercuum,& ornorum . Non raro autem in umbroſis & uliginoſis uallibus,è muſco iam memoratis arboribus adhærente, Polypodium proſilire uideas.Adde his quod eam radicem in Alſatia in capitibus antiquarum & cæduarum ſalicum affatim luxuriare uidi , guſtu amariorem altera quæ ſyluatica cenſetur, qua & præſtantiorem nonnulli iudicant.

NOMENCLATVRAE.

Polypodium Germani Engelſüß/nonnulli Steinfarn/hoc eſt Filicem ſaxatilem,ſed perperam nuncupant,ſicut & Trichomanes quidam ea uoce inſigniunt,unde ſatis colligere licet,illos Filicem Saxatilem nunquam uidiſſe,ideo que nihil certi de illa ſtatuere poſſe. Quidam inter Germanos Polypodium Dropffwurtz/à maculis quibus notatur,plus quam aliud quodcunque Filicis genus,nonnulli Süßwurtzel / hoc eſt, Glycyrrizam ſylueſtrem,à guſtu denominant.Dioſcorides πολυπόδιον,σκολόπενδρον,à ſimilitudine nimirum Dioſco.lib.4. cap.180.

polypodium filix mas lim. Polypodium.
Engelſüß.

nimirum & affinitate quam habet cum Scolopendrio, licet illo multo minus ſit, Polyrrhizon hoc eſt, Multiradicem, Pterita, Filiculam, & Filicularē herbam uocatum prodidit. Serapioni cap. ccxlviij. Bisberg. Manlio uero Besgeg.

Cato Feliculam uocauit.

Besgeg. Auicennæ deniq; Desbers, & Budeig dicitur. Phriſius in ſuis Synonymis plura alia recenſet nomina, quæ hic omittimus. Quis enim tot barbaras appellationes enumerare poſſit?

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Polypodium temperatura ſicca eſt præditum, & modice calida. Radix eius purgandi uim obtinet, in hominibus & pecoribus bilem, & pituitam trahens. Hodie internis frequentius, quam externis adhibetur corporis partibus.

INTRINSECVS.

Radix Polypodij, maxime eius quod quercubus & ſalicibus adnaſcitur, cum gallina decocta, admixto ſemine Aniſi, & gingibere, flauam & atram bilem, necnon & pituitam detrahit, ſi a ieiuno iuſculum illud calidum bibatur.

Quidam cum Beta, alij cum Malua decoquunt Polypodium.

Alij nonnulli Cumini Romani, ſeu ſatiui Fœniculi, Aniſi, ſemina cum radice Polypodij & Gingibere in minutas particulas conſciſis, æquali pondere cum uetulo gallo gallinaceo decoquunt, poſteaq; iuſculum hoc colica paſſione laborantibus exhibent. Eſtq; decoctio hæc medicamentum certe perquam utiliſſimum torminibus uentris.

Radix Polypodij in puluerem redacta, drachmæ pondere ad minus, ex aqua mulſa pota, ita tamen ut poſt tribus aut quatuor horis ieiunes, ijſdem pollet uiribus, quibus & decoctio iam dicta.

Aqua diſtillata Polypodij ad febrim quartanam, tuſſim, aſtma, & pulmonis affectiones, aduerſus melancoliam, & grauia & moleſta ſomnia, aliquot dies continuos bibita facit.

Cum peſtis inter ſues graſſatur, hæc radix in uino illis exhiberi poteſt, ſic enim purgabuntur, & a peſtifera lue conſeruabuntur. Nam ita uſurpari cõſueuit hodie, nulla alia proculdubio de cauſa, quam quod conſtet eam choleram trahere, quæ multum etiam ſuibus negotij faceſſit. Quanquam non ignorem, Serapioni, pituitam & melancoliam extrahere. In ſumma purgandi uim maximam habet, quemadmodum Cato de re ruſtica capite clviij. teſtatum reliquit.

EXTRINSECVS.

Radix Polypodij cum melle trita, aduerſus rimas quæ inter digitos & pedes hiant, efficaciter illinitur.

De

De Filice maiore. Cap. CLXXXXVI.

polypodium fili- femeum [illegible]

Filicis maioris primum genus.
Groß Farn kraut.

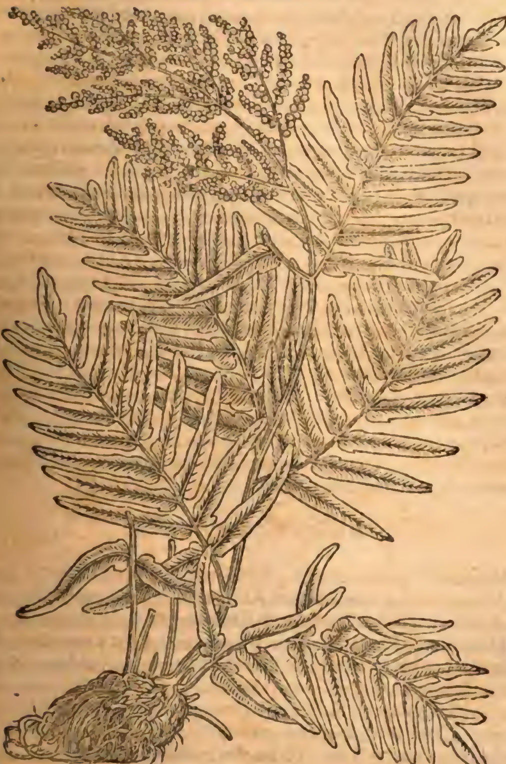
1.
Filix agreſtis Vergil. Neglectis urenda Filix innaſcitur agris.

QVANQVAM FILIcis multa ſint genera, quemadmodum antea quoq; indicauimus, omnium tamē uſitatiſſima Filix ea eſt, quę in arenoſis agris prouenit, unico, purpureo, rotundo, longo & læui caule, quem multifida, lateribusq; pinnata, & uiridia folia ueſtiunt. Radix huic longa, læuis, foris nigrans, longe lateq; intra humum ſeſe propagans, quo nomine magno eſt nocumento agricolis. Quemadmodum enim arundines in pratis herbæ & gramini impedimento ſunt, ita Filices frumenta in agris remorantur, atq; ita quidem, ut non facile extirpari queant. Quamobrē ad ſuperſtitiones quidam confugiunt, perſuaſi, ſi frumentarius ager, quem Filix obſedit, in die Ioannis Baptiſtæ ſacro aratro uertatur, perituram Filicem, nec unquam eo in agro locum habituram. Theophraſtus lib. ix. cap. viij. certiorem perdendi Filices rationem demonſtrat, aſſerens id fieri

Filicis maioris alterum genus. Polipodium Thelypteris lium

Der zweit groß Farn.

ri poſſe fimo, qui cum omnibus frumentis tum herbis gratiſſimus ſit, ſoli Filici inimicus exiſtat, ad eiusq; pernitiem ſpectet.

2. Filicis maioris alterum genus.

Altera maior Filix, quæ & forma & colore reliquas omnes antecellit, huic

huic ſere conſimilis eſt. Habet namq; caules longos, uiri proceritatem attingentes, uirides plane, radicem craſſam, nigram & piloſam, Folia in utroque caulis latere, pinnata, & inciſuris diſtincta, inſtar foliorum Polypodij. Florem fert in uertice candidum, copioſum, Pycnocomo ſimilem, qui circa feſtum Ioannis Baptiſtæ nullo poſt ſe relicto ſemine decidit. Raro equidem hoc Filicis genus reperitur, nec multis cognitum eſt. In Vuaſgoiæ altiſſimis ſyluis, prope Circulum arcem Ducis Bipontini, prouenit. Atq; has duas Filices quas hoc capite deſcripſimus, maſculas, & maxima genera Filicum eſſe ſtatuimus. Antequam uero ad nomenclaturas & uires Filicis

Semen Filicis. Farn ſamen.

tranſeamus, de ſemine eius nonihil dicendum erit. Tametſi namq; omnes qui de herbis ſcripſere, Filicem neq; florem, neque ſemen proferre aſſerant, tamen rem aliter ſe habere non ſemel ipſe comperi, quod hoc loco in gratiam ſtudioſorum herbariæ rei commemorandum duxi. Nam cum quaternis annis ex ordine in vigilia, ut uocant, feſti Ioannis Baptiſtæ, noctu id ſemen indagare conſtituiſſem, inueni ſummo mane, antequam illuceſceret, nigrum, exiguum, Papaueriq; haud abſimile ſemen, quod ut colligi poſſet, expanderam prius ſub Filicibus pannos, & Verbaſci folia. Multæ autem Filices nullum ſemen reddebant, cum ſub alijs uiciſſim ſingulis, centena liceret ſeminia legere. Cæterum id negotij, nullis characteribus, nullis coniurationibus, nullis preculis, nulla deniq; ſuperſtitione uſus ſum, ſed citra huiuſmodi Magicas uanitates ſemen hoc duobus aut tribus comitibus ſtipatus, igne per viciniam eam incenſo, totaq; nocte flagrante, quæſiui, quantumq; nonnunquam inueni, aliquando non inueni, nunc multum, nunc parum colligens. Quare uero hæc diuerſitas contingat, aut quid ſibi in ea re natura uelit, mihi ſane non conſtat.

NOMENCLATVRAE.

Germani Filicem maiorem, Groſſen Farn/ oder Farnkraut appellant.

Dioſco. lib.4. cap.178.

Dioſcoridi πτέρις, & πτέριον dicitur. Alij ut idem autor ſcribit, Pterineon, alij Daſyclonon, alij Anaſphoron, alij Blechnon, alij Polyrrhizon uocant, Magi Hermubain. Romani Filicem, alij Iaculam, alij Filis fanariam, Ægyptij

Serap. cap. 56.

Aſini ſanguinem. Nicandro in Theriaca Bletrum, ſeu Blethrus, Serapioni Sarax. Auicennæ, Childarum, uel Kildarum appellatur. Obſeruandum hoc loco, ſubſcripta nomina, Pteris ſcil. Pterion, Filix, Filicula, Polyrhizon, omnibus fere Filicũ generibus attribui. Mirari autẽ ſatis non poſſum, quo pacto Filiculæ appellatio, ad Catananceen, de qua Dioſcorides lib. iiij. cap. cxxix. agit, peruenerit, ut uel hinc uidere ſit, exemplaria Dioſcoridis undiq; fere erroribus ſcatere, maxime quod ad nomenclationes attinet.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Filices apud nos raro in medicina locum habent, quanquam enecandis latis uentris tineis conducant, natura ſua ſiccæ temperaturæ.

INTRINSECVS.

Radix in puluerem redacta, ac pondere ſemunciæ ex aqua mulſa ſumpta, latas tineas uentris excutit. Quod ſi Scammoneam aut Veratrum nigrum adieceris, eo efficacius euadet medicamentum. Sed qui ſumunt allia præguſtare debent.

Radix uino decocta ac per aliquot dies pota, laborantes lienis incremento recreat.

EXTRINSECVS.

Radix & potu & illitu cum axungia uulneribus ſagitta arundinea eſt auxilio, nam impactas carni arundinis particulas extrahit.

Ad ambuſta uel igne, uel feruida aqua aut oleo, ſingulari experimento radicis ſuccus expreſſus facit, ſi ei miſcueris aquam roſaceam, aquam è fimo vaccino, aut è flore tiliæ diſtillatam, uel ſi harum nulla ſuppetat fontanam, poſteaq; percolaueris, tum enim lentus quidam ſuccus ex his cõficietur, qui mirifice ambuſtis ubi reliqua omnia medicamenta negauerint auxilium, medebitur. *Mirum & utiliſſimum experimentum.*

De Filice ſylueſtri, ſeu uulgari. CAP. CLXXXVII.

VVLGARIS ALTERA FILIX PASSIM IN VMBROſis, uliginoſis, & arenoſis uallibus, limitibus etiam quibuſdam agrorum, & arenoſis ſaxis, fœliciſſime autem in ſyluis prouenit, radice compacta, piloſa, & inuicem contexta, ceſpitis inſtar, radicem Scolopendriæ referente, è qua Aprili menſe multi exeunt aſparagi, primo exortu inflexi, cano capillitio obducti, nõ aliter atq; Scolopendriæ primæ folia, atq; ĩj progreſſu temporis in magna tandem folia abeunt, inſtar reliquarum Filicum lateribus pinnata, pediculo purpureo & hirſuto ſuffulta. Cæterum inciſuræ horum parte auerſa Maio menſe quamplurimis exiguis, rotundis, & excrementis bruchorum ſimilimis punctulis notantur, quæ cum maturuerint, ac nigra euaſerint, id quod circa feſtum Ioannis fieri ſolet, prorſus decidunt, & à mulierculis quibuſdam colliguntur, proq; Filicis

Mm

polipodium aculeatum Lin

Filix uulgaris.

Waldtfarn.

ſemine deinceps uenditantur. Nolo enim recenſere quas uanitates & ſuperſtitiones eiuſmodi ſemine exerceant. Hoc genus Filicis ſaporem præ ſe fert ſubamarum acialem prorſus qualem glandes habent, quem neoterici medici Ponticum nominant.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Cum iſta Filix plerunque in ſyluis, locisq; ſaxoſis moretur, a Germanis Waldtfarn/ a Dioſcoride uero θηλύπτερις, Fœmella Filix, & Nymphæa Pteris dicitur. *Dioſco. lib. 4. cap.179. De Nymphæa ſuo loco dicetur.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hanc Filicem fœmellam eſſe tradunt, temperamentum pene idem, eaſdemq; cum præcedenti facultates obtinentem.

INTRINSECVS.

Radix in puluerem redacta, & pondere iiij drachmarum ex aqua mulſa latos lumbricos, ex uino uero ſumpta, longas & teretes tineas pellit.

Radix iſthæc mulieribus inimica, ſterilitatem enim facit, conceptionem impedit, aliaq; efficit, quæ honeſtatis gratia omittimus.

Quod ſi equus conciderit, neſciaturq; qua ægritudine laboret, particula huius radicis, linguæ eius ſubijciatur, quo facto equus confeſtim utrinque deijciet recrementa, rurſusq; conſurget, id quod ipſe ita ſe habere comperi.

Folia Filicis tenera adhuc decocta & comeſta, uentrem emolliunt.

EXTRINSECVS.

Radix in puluerem redacta humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur. Pari ratione iumentis adhibetur.

Filices ſiccatæ, uice ſtraminis aſſeruantur pro pecoribus, maxime in ijs locis, quæ a culta terra lõgius abſunt, ut ſunt pagi in Hercinia ſylua, alijsq; ſimilibus ſiti.

Hæc fere habui, quæ de Filicibus dicerem, ſupereſt ut explicatis ſylueſtribus nõ nullis plantis ad hortos noſtros, qui multis & elegantiſſimis ſcatent floſculis nos recipiamus. Sed antequam ad Scolopendriæ, nam de illa proximo capite agere ſtatuimus, uaria deueniamus genera, uice coronidis de Filicibus quædam proferemus, non iniucunda cognitu. Primum itaq; ſcribunt ueteres Filicem arundinis familiaritatem plane refugere, ita quidẽ ut perituram dicant Filicem, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet, & contra euaneſcentem abituram arundinem, quam obſepiens multa Filix in orbem cinxerit: hoc eſt, quantum ego quidem intelligo, quemadmodum arundo nuſquam lætius prouenit, nulloq; alio genitali loco gaudet, quam foſſis, uliginoſis & humectis pratis ac campis, ita Filix ſyluis, rorulentis ſaxis, arenoſis agris & limitibus inprimis gaudet, ita ut binæ *Cornelius Celſus lib.5.*

hæ plantæ, ob diuerſitatem natalis loci, ſimul habitare non poſſint. Deinde uero, quam contrarijs polleant uiribus, & quemadmodum altera alterã expellat, breuibus uerbis declarauit Plinius, cum lib. xxiiij. cap. xi. in hunc modum ſcribit.

Siquidem harundinis radix contrita et impoſita, Filicis ſtirpem corpore extrahit, item harundinem Filicis radix. Hæc ille.

Poſtremo & hoc admiratione dignum cenſeo, quod Filicis maxime uero maſculæ radix inciſa, utraque in parte aquilam nigram duo habentem capita ex albo oſtendit, quæ nihil aliud reipſa eſt, quam congeries uenarum quæ per uniuerſam radicem ſparſæ ſunt. Quæ cum ita ſe habeant, non ſemel cum amicis depoſui, me uno ductu ſeu una inciſione inſignia Imperatoris Romani poſſe depingere. Atq; hæc hactenus, nunc ad Scolopendriam accedamus.

De Scolopendria. Cap. CLXXXVIII.

1. *Vulgaris Scolopendria.*

VVLGARIS SCOLOPENDRIA SEV VT VOCANT Lingua ceruina, nullo ex ſemine ſed ſponte ſua in umbroſis & uliginoſis montibus, uallibusq;, necnon quibuſdam fontibus, & humectis muris naſcitur, præſertim uero in montanis Heluetiæ, & ſylua ea quam vulgo den Weſterwaldt nominant, e regione Moſellæ, & in ijs montibus qui ad Comitatum Valentię pertingunt. Quanquam hodie paſſim in hortis plantari conſueuerit. Hęc ſi uires & odorem ſpectes, Filicis genus facile fuerit. Habet enim uilloſam radicem, compactam, nigram & capillatam, non aliter atque poſtrema quam deſcripſimus Filix. Folia profert longa, linguæ aut lieni non diſſimilia, lunæ corniculantis inſtar falcata, caule uidua, niſi quod fuſca, rotunda & lanuginoſa per folium procedens uena uicem illius obire uidetur. Singula folia parte auerſa multis ſubluteis lineolis, quæ uermiculos repræſentant, notantur. Cæterum ea appetente Maio menſe recurua & lanuginoſa prodeunt primum, quemadmodum & Filix. Hanc Scolopendriam nonnunquam in fontibus & antiquis ac humectis muris, admodum exiguam inueni, ita ut digitum uix excederet, nec binis aut ternis plura haberet folia, quæ cum in hortos meos tranſlata fuiſſet, maior deinde euaſit.

2. *Aſplenon ſylueſtre.*

Alterum Scolopendrion ſeu Aſplenon ſimiliter in tenebroſis, & humidioribus ſyluis, uidelicet in ſylua Hercinia, & ea quam den Ydar nominãt, Vuaſgoia, & monte tonitrui inueni, radice præditum, nigra, uilloſa, compacta, ac inuicem ceſpitis inſtar contexta, e qua ſupra ſexaginta aliquando

folia,

Scolopendria uulgaris.
Hirtzzung.

ſolia, primo exortu linguæ ceruinæ modo recurua, poſtea cum ſe explicue-
rint, nõ tam lata quam illius, ſed aſtrictiora apparent, utrinq; profundis, me
diamq; uenã quę punicei eſt coloris, et uicẽ caulis tenet, attingentibus inciſu

Aſplenon ſylueſtre.

Waldt Aſplenon.

ris diuiſa, nequaquam in altum erecta, ſed humi procumbentia, uermemq́; per om̃nia longum imitantia exeunt. Iunio menſe appetente alia multa & longe anguſtiora prioribus folijs ſubnaſcuntur, Polypodij inſtar inciſa, in

altum

Scolopendria uera. Aſplenium

Das recht Scolopendrion.

altum ſeſe attollentia, longiſſimis gallorũ gallinaceorum pennis ſimilima, altera ſui parte exiguis & luteis punctulis notata, ſicut & Polypodij, proinde uena ea quæ per mediũ folij tranſit, puniceí eſt coloris. Autumno accedente hæc quæ iam diximus folia, protinus pereunt, reliqua uero quæ ſubinde noua erumpunt, humi per totam hyemem illæſa procumbunt. Elegantiſſima ſane planta, ſed quæ non paſſim occurrit. Vbi tamen inuenitur, ibi magna copia prouenire ſolet.

Tertia, eademq; uera ac minima Scolopendria, quam Dominus Georgius Ollinger Norimbergenſis ciuis, ad me è Norimberga miſit, in aſperrimis mõtibus è ſciſſuris petrarum proſilit, non aliter atq; Ruta muraria, folio haud temere ſupra digitũ longo, inciſuris ueluti Polypodiũ diuiſo, ſed breuiori, & anguſtiori, ſuperne uiridi, inferne uero aſpero, ſubluteo, ac puluerulento quaſi, denique & frequenti. Nam ex unica nigra, uilloſa, & capillata radice, quadraginta nonnunquam, interdum & pauciora, proueniunt. *3. Vera Scolopendria.*

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 3. cap. 142.

φυλλῖτις Dioſco. lib. 3. cap. 112.

ἡμιονῖτις. Dioſcor. lib. 3. cap. 143.

De uulgari noſtra Scolopendria, quam Germani Hirtzzung/ hoc eſt, Linguam ceruinam, appellant, magna apud ſcriptores rei herbariæ controuerſia uiget, quam qui cognoſcere uolet, is Manardum, Nicolaum Leonicenum, & Cordum legat. Nos in præſentia quædam, quæ ad rem facere uidebuntur, in medium afferemus. Sunt ergo qui putent eā eſſe Aſplenon Dioſcoridis, alij Hemionitim, alij Phyllitim, eſſe iudicant. Atq; horum quidem ſententiam approbo, tam eorum qui Phyllitim, quam qui Hemionitim eam ſtatuunt. Nam quemadmodum & in Dioſcoride, & in alijs ſcriptoribus unam eandemq; plantam binis & diuerſis capitibus & nominibus deſcriptam uidemus, unde non raro contentiones ortæ ſunt inter doctos, ita dubium mihi non eſt Phyllitim & Hemionitim unam & eandem eſſe ſtirpem, ſed gemina appellatione appellatam, diuerſisq; capitibus explicatam. Phyllitim Dioſcorides φύλλιδα, ἄκαυλον, hoc eſt, caule uiduam, & λάπαθον ἄγριον, Rumicem agreſtem, & Pyrgitin à turribus, quod ad radices earum naſcatur. Hemionitim uero & σπλήνιον, Splenion (quod ſi Germanice interpreteris Miltzkraut ſignificabit) uocari tradit. Splenij autem uox controuerſiæ cuius ſupra meminimus, occaſionem dedit. Cum plerique ſentiant uulgarem ſuam Scolopendriam, non tantum Splenion, ſed & Scolopendrion uocandam, ita ut ad Aſplenon ſiue Scolopendrion Dioſcoridis referatur illa. Proinde in eo uerſatur error, quod Splenion duarum plantarum commune nomen eſt, & iſti ſane non niſi unam illam & uulgarem Scolpendriam cognitam habent. Quod ſi hi inter Nymphas, in ſyluis inquam & montibus herbarum cognitionem conſequi ſtuduiſſent, dubium mihi non eſt, quin multæ controuerſiæ, quæ in rem herbariam inciderunt, iamdudum ſublatæ fuiſſent. Sed omiſſis his quid de memoratis plantis ſentiamus tandem explicemus, nequaquam enim ſcriptis noſtris alios offendere, ſed ueritatem inueſtigare propoſitum nobis eſt. Vulgata itaque noſtra lingua Ceruina, Hemionitis, & Phyllitis Dioſcoridis nobis creditur, ita ut ea bis ab autore ut in alijs quoque ſtirpibus non ſemel contigit, deſcripta uideatur, poſſetq; Splenetica & Lunata, Germanis Miltzkraut/ ſeu Monkraut/ à foliorum forma appellari. Nicandro Petalites dicta. Huic noſtræ ſententiæ doctiſſimus uir Manardus Ferrarienſis lib. xviij. epiſt. iij. ſubſcribit. Seplaſiarij Serapionem ſecuti Scolopendriā uocant, necnon & Ceterach (tametſi Aſpleno de quo ſtatim dicemus, id nominis à nonnullis tribuatur) & herbam doratam, & Calcifragam, Spicantum, & Filicem petream. Atque hic uidere eſt, quam pernitioſæ ſint contentiones in his rebus, ut quæ errores nō leues, rerumq; ipſarum obſcurationem pariant, quanquam quod cuiq; maxime placuerit id ſentire ipſi per nos liberum eſto. Nos (ut pergamus) ſecun

dam

dam a\` nobis in hoc capite deſcriptam herbam uerum Dioſcoridis ἄσπληνον, quod ille & Scolopendrion, & Splenion, & Heminonium, Pterygo, Lonchitim, Aturion, Phrygiam, Phrygitim, Philtrodoten, Muſtelæ ſanguinem cognominari tradit, eſſe cenſemus. Equidem Lonchitis appellatio, quæ capite cliij. lib. iij. a\` Dioſcoride deſcribitur, non male quadrat ad hoc noſtrũ Aſplenon, quod & Simoni Ianuenſi, teſte Manardo, olim cognitum, & Citrium appellatũ fuit. Iam ut Splenij uox Apuleio Cynogloſſæ quoq; aſcribitur, ita, eadem a\` Plinio Hemionium inſignitur, quod & Teucrium a´ rege Teucro nuncupat, quo in loco hoc noſtrum ſecundum Aſplenon ſeu Scolopendrion intellexiſſe mihi uidetur.

Verum Scolopendrion, ſeu Aſplenon.
Aſpleni nomen apud Apul. & Callitricho, & Saxifragæ attribuitur, uide caput 47. & 97.
Apul. cap. 96.
Plinius lib. 25. cap. 5.

Tertia Scolopendriæ ſpecies a\` nobis poſita, Filix petræa, Germanice Steinfarn/ non inepte dici poſſe, ac uerum Scolopendrion ueterum eſſe, ideoque ad caput cxlij. lib. iij. apud Dioſcoridem referendum, arbitramur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tres iſtæ Spleneticæ herbæ naturam habent ſiccam, et aliquantulum calidam, poſſuntq́; utrinq; corpori adhiberi. Poſteriorem tamen efficaciorem iudico, cæteriſq́; præferendam.

INTRINSECVS.

Herba uulgaris Scolopendriæ uino decocta & pota, ſerpentium morſibus aduerſatur, quadrupedibus per os infuſa auxilio ſunt.

Prædicta decoctio potui datur calida, ſi dyſenteria, aut reſoluta aluus & diarrhœa exercet.

Folia aceto decocta, perq́; dies aliquot pota lienem abſumunt.

Alterius Scolopendrij uim hanc habent folia in aceto ferue facta, ut per dies quadraginta pota lienem abſumant, quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet.

Hoc Scolopendrion ſiue ſylueſtre Aſplenon uino decoctum, & potum, morbo regio prodeſt, meatus iocinoris & lienis aperit, calculos renum & ueſicæ pellit, febri quartanæ auxilio eſt, nam atram bilem diſcutit, ſanguinẽ ex caſu aut contuſione concretum a\` corde ſubmouet, ſtranguriæq́; medetur. Quæ hic recenſuimus uulgatæ Scolopendriæ a\` nonnullis aſcribuntur. Quia uero experientia id nondum confirmauit, ideo præcipue ad Scolopendrion uerum quod tertio loco poſuimus, pertinere uidentur.

Vtriuſque Scolopendriæ, uulgatæ inquam & ueræ, aqua diſtillata pota, cor confortat, ſingultumq́; ſedat.

EXTRINSECVS.

Vtriuſque Scolopendriæ aqua columellæ ſupra modum humectæ, gargariſſatu prodeſt.

Eadem ſtupa Cannabina impoſita ardorem epatis & ſtomachi extrahit, malignaq; ac aperta ulcera & uulnera collutu mundificat. Quidam(q̃d corollarij uice adijcere placuit)has herbas aut mane ante ortū ſolis, aut ueſperi antequam Luna appareat,colligunt,perſuadētes ſibi ipſis hac ratione uulſas efficaciores euadere.

De Muſco terreſtri, & Sauina ſylueſtri.
CAP. CLXXXIX.

1. *Muſcus terreſtris.* ANTEQVAM AD HORTENSES STIRPES ACCEDAmus,expediemus nos prius à binis iſtis plantis ſylueſtribus.Earum prior caule & ſemine caret,& nihil aliud eſt,quam ſiccus, & ſerpens quidam muſcus, qui multifariam dilatatus tenuiſſimis quaſi filis, quibus radicis uice utitur, petris adhæreſcit,ſeq; ſerpendo uulgari ſylueſtri & ſaxatili muſco admiſcet,per omnia vermi admodum longo(nam interdum nouem cubitos lōgitudine ęquat)& hirſuto ſimilimus. Menſe Iunio iulos non aliter atque Corylus emittit digitum longos & luteos, qui farina aſperſi uidentur. Atq; hic illlius flos eſſe uidetur,qui & protinus ſine fructu decidit.Reperitur in ſyluis ac deſertis,cuiuſmodi ſunt, Hercinia ſylua, & ea quam den Odenwaldt/den Speßhart/den Weſterwaldt/& Ydar appellant,item & in Vuaſgoiæ pleriſque locis. Virgines,& ſerta & cingula ex hoc muſco conficiunt.

2. *Sauina ſylueſtris* Cęterum in arenoſis altiſſimorum nemorum locis dodrantalis naſcitur herbula,æſtate & hyeme uirens, per omnia Sauinā ſatiuam referens, odore omni deſtituta,guſtu plane amara,quæ Muſci terreſtris inſtar luteos in cacumine fert iulos,qui & ipſi nullo poſt ſe relicto fructu, protinus pereunt.

NOMENCLATVRAE.

Germani uarijs nominibus priorem plantam donauere Beerlappen/ Teuffelsklawen/ Seil/oder Gürtel kraut / Neünheyl / Neüngleych/ Harſchar/& Gürtelkraut illam appellantes,Latine Muſcus terreſtris non male dicetur. Dioſcorides lib. iiij. cap.xciiij.plantam quandam βρύον θαλάσσιον. Muſcum marinum uocat,quod de corallio interpretatus eſt Manardus lib. xi.epiſt.iiij Quoniam uero hic noſter Muſcus forma ſua corallium imitatur,

Muſcus terreſtris.
Beerlap.

Licopodium clavatum Linn

tur, ideo Muſcum terreſtrem in præſtantia appellare uolui, alias enim cum nonnullis alijs herbarijs Soldanam, & Soldanellam appellare ſolebam, quàm Serapio cap. lxv. Chalkile & Solabar uocat. Hic uero aliqui clama-

bunt

Sauina ſylueſtris.
Waldt Seuenbaum.

Lycopodium complanatum. Lin.

bunt Soldanam eſſe Braſſicam marinam, quibus nequaquam repugnamus, quocunque tandem nomine illam uocare uoluerint. Neque enim de illa nunc agimus, ſed de ea potius, qua hodie ad calculos utuntur, & reſtituendum uinũ.

Altera herbula quod ad formam attinet Sauina ſylueſtris, ſeu ſterilis, Germanice Waldtſeuenbaum nuncupabitur.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Muſcus terreſtris ſiccam, Sauina ſylueſtris calidam & ſiccam qualitatem obtinet.

INTRINSECVS.

Muſcus terreſtris uino decoctus ac potus, calculos comminuit & educit, experimento, ut plerique teſtantur, certiſſimo. Nonnulli etiam aquam ex eo diſtillant, ad eandem affectionem.

EXTRINSECVS.

Muſcus terreſtris contuſus, aut in uino decoctus, dolorem & inflammationem ſedandi uim obtinet, ideoq; podagræ calidæ impoſitus prodeſt.

Muſcus

Muſcus terreſtris uino pendulo impoſitus, intra paucos dies illud reſti-tuet. Tantum autem Muſci accipiendum erit, quantum uas ipſum, ſiue paruum ſiue magnum poſtulare uidebitur. Hinc quidam apud Germanos Muſcum terreſtrem Weingrein nominant.

De Viola nigra ſeu purpurea. Cap. CXC.

SYLVIS AD HORTOS NOSTROS TANDEM ACCE-dimus, in quibus odoratiſſima & ſpecioſiſſima ſeſe primum omnium offert uiola, quam purpuream ſeu nigram uocauere. Eius duo ſunt genera, quorum alterum & præſtantiſſimum quidem purpureo ſeu nigricante potius, interdum etiam, at rariſſime, candido flore, ſimulq; odorato: alterum uero cœruleo, & inodoro flore conſpicuum apparet, ideoq; ſylueſtre hoc, illud ſatiuum cenſebitur. Folium utrique idem, rotundum nimirum, forma Aſaro aut Chamæciſſo, uel certe Hederæ reſpondẽs. Hoc humi procumbit, ſine caule, & ſeſe non aliter atque Fragaria ſerpendo propagat. Violæ ipſæ nudis ſuffulciuntur pediculis, fila referentibus, digitum longis, ſingulis ſingulæ quinis ut plurimum diſtinctæ foliolis, quorũ mediũ pileolo quodam opertum uidetur, intrinſecus luteo puncto notatũ. Folijs decidentibus capitula rotunda piſis ſimilia, ſeminis quod cum milio conferri poſſit, plena relinquuntur. Violæ poſtquam defloruerunt duplici ratione repullulaſcunt, ex ſemine deciduo, deinde filis ſuis quæ Fragariæ inſtar, longe lateq; per terram extenduntur, qui fit ut ex uno fruticulo deni, aut duodeni alij procreentur, quos ſubinde alio transferre & plantare poſſis. Atque hac de cauſa non iniuria violæ inter Serpentarias herbas, & Hederas connumerari queant.

1. Viola odorata, purpureis, aliquando et candidis prædita foliolis.

2. Viola purpurea ſylueſtris.

NOMENCLATVRAE.

Nobiliſſimi hi floſculi, qui Martio primum menſe proſiliunt, nouumq; ver annunciant. Germanica lingua Violen/& Mertzen violen. Latine violæ purpureæ ſeu nigræ dicuntur. Græci ἰονπορφυρῖν uocant, à Virgine Io in vaccam à Ioue conuerſa, qua de cauſa latine fortaſſe Vitulina pro Viola appellari poſſit. Sylueſtris Viola, canina cognominatur, Germanice Hundts violen.

Viola Martia, quadrageſimalis quibuſdam.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Violæ frigidæ ſunt & humidæ naturę, ardentibus febribus intro ſumptæ, & foris impoſitæ quam utiliſſimæ.

INTRIN-

Viola Martia.

viola odorata lorum

Mertzen Violen.

Viola cani-na, ſeu ſylue-ſtris.
Hundts Vio-len.

INTRINSECVS.

E᾽ violis nigris ſeu purpureis, acetum, oleum, conſeruæ ut uocant, Zulapia, & Serapia conficiuntur. Quibus Saccharum per uitæ rationes emere non

non licet, ij violas in aqua decoquant, & ad quæuis calidas affectiones adhibeant, præſertim uero pueris, qui morbo comitiali, & ardentibus febribus nõ raro infeſtantur. Quo pacto violas uero decoquere oporteat pauperes præcipue, quibus ſumptus non ſuppetunt, docebimus. Accipiant ergo illi violas Martias cum adhuc odoratæ ſunt & in flore, ac in cantarum iniectas, aqua feruenti ſuper infuſa per horas ſex aut octo macerent: deinde expreſſis floſculis aquam eam rurſus feruefactam alijs & recentibus violis ſuper infundant, perq́ ſex aut octo horas violas ea aqua macerent, poſteaq́ exprimant: quod cum ter aut quater prædicto ritu fecerint, aquæ toties violis ſuper infuſę & expreſſę Sacchari optimi tantũ admiſceant, quantũ aquæ quantitas poſtulare uidebitur: & demum aquam cum Saccharo ſuper carbones ardentes paulatim decoquant, donec ſpiſſetur mellis inſtar de ſpumari: atque tũ decoctio illa ubi refrixerit, uitro anguſtiori & diligenter obturato ad uſus conſeruetur. Iſta ratione Serapia e roſis alijsq́ recentibus herbis & floribus confici poſſunt.

Serapium violarum, menſura duum aut trium coclearium ſumptum ardores febrium acutarũ tollit, laxam aluũ conſeruat, emollit apoſtemata, roborat cor, pleuritidi medetur, breuiter omnibus calidis affectionibus ſumme conducit. Sunt qui Serapium violarum aqua fontana miſceant, ſitiq́ reſtinguendæ exhibeant, quæ ſane potio ægrotantibus non poteſt non grata eſſe.

Id quod in medio reſidet violæ luteum punctum, negligi non debet, ſed diligenter aſſeruari, nam decoctum in aqua & potum Anginæ auxilio eſt, & comitialibus maxime in pueris, uti tradit Dioſcorides.

EXTRINSECVS.

Violarum oleum, aqua diſtillata, & acetum, dolorem capitis ſedandi uim habent illitu, necnon inflammationibus epatis foris impoſitu, opitulantur.

De Leucoij uarijs generibus. Cap. CXCI.

MVLTIS SANE FLORVM GENERIBVS, VIOLAE nomen communicatur, præſertim uero ijs, quæ forma ſua ad violas Martias accedunt, cuiuſmodi ſunt Peruincæ, Herbæ trinitatis & Gamandreæ, alijq́ id genus flores. Dioſcorides lib. iij. cap. cxxix. Luteas violas inprimis commendat, quæ & ipſæ Germanis cognitæ eſſe cœperunt. 1. *Viola lutea.*

Viola lutea.

Gál Diolen.

cœperunt. Nam ubicunque plantatæ fuerint, ibi nullo negotio prouenlunt, maxime uero in muris & antiquis ædificijs. Coloniȩ certe paſſim in muris reperiuntur, nuſquam autem maiori copia quam in muris cathedralis (ut uocant) Eccleſiæ, quo in loco è iuncturis ſaxorum, procul dubio citra ſationem & culturam, quod admiratione dignum cenſeo, proſiliunt. Frutex euadit arbuſculæ comparandus, ramoſis, ſolijs oblongis & anguſtis herbacei coloris ueſtitus, in cuius cacuminibus quamplurimæ erumpunt violæ, quadrifoliȩ, nonnunquam & quinquefoliæ, odoratiſſimæ, idq́; dum adhuc recentes fuerint, alias enim inodoratæ ſunt, quæ cum deciderint ſiliquas poſt ſe relinquunt quincunciales, ſemine lato & luteo refertas. Floret bis in anno, nimirũ vere appetente Maio menſe, & Autumno appropinquante. Nonnunquam & per hyemem illæſi hi frutices perdurant.

2\. Syluestres Violæ luteæ.

Syluestre huius genus, herba, caule, radice, & flore ſatiuo ſimile exiſtit, niſi quod flores habet perexiguos, & prorſus inodoros. Naſcitur inter cætera hortorum uicia, ſed non ubique locorum.

Sunt

Viola purpurea, cœrulea, roſea, candida.
Braun/rot/leibfarb ꝛc. Violaten.

Sunt uero & aliæ violæ quæ per hyemem quandoque florent, in quadrageſima interdum incipientes, flore aliæ albo, aliæ roſeo, nonnullæ rubro, quædam etiam purpureo conſpicuæ, quod ad culturam attinet teneriores, nam has antequam hyemis frigora ingruant in figulina transplantare, cellisq́ uinarijs alijsúe calidioribus locis committere ſolemus. Hęc omnia violarum genera, caule, ramis, folijs, ſeminumq́ receptaculis maiora ſunt luteis, ſubſtantia teneriora, folijs latioribus, pallidioribusq́, & ad cinereum colorem magis accedentibus, ornata. Flores iſtorum recentes, admodũ odorati ſunt. Primo anno cum è ſemine nati fuerint hi frutices florem non ferunt, ſicut & luteæ violæ, ſed altero demum. 3. *Violæ albæ, roſeæ, rubræ.*

Rurſus in hortis puellarum Violæ aliæ primo anno ex ſemine exortæ florem ferunt, idq; Iunio & Iulio menſibus, aliæ album, aliæ roſeum, nonnullæ rubrum, quædam purpureũ. Porro uniuerſæ hæ violæ odoratæ, ijſdemq́ folijs, caulibus, ſiliquis, & ſeminibus, ſuperioribus violis propeconſimilibus, ſed magis exiguis, tenerioribus, & anguſtioribus præditæ ſunt, frigoris impatientiſſimæ, 4. *Violæ diuerſicolores, alſioſæ.*

Quamobrem ubi primum ſemen in ſiliquis ſuis maturuerit, prorſus pereunt ipſi frutices, ideoque antequam hyemis frigora aduenianr, ſemen legere, poſteaque verno tempore rurſus terræ committere conſentaneum eſt. Cæterum ſemen hoc terræ mandatum, non aliter atque Baſilicon, binis folijs primum emergit.

NOMENCLATVRAE.

Quotquot de violis ſcripſerunt, ij, omnes violas cuiuſcunque ſint coloris, uno nomine Leucoia nominant, unde Hippocrates ipſe nigra Leucoia, hoc eſt, Martias violas quęrere iubet. Cęterum Leucoïjuox, nihil aliud ſignificat, quam violam albam. Sed utcunque ſe hæc habeant, parum ſorte referret, quo nomine plantas appellaremus, modo de ipſis plantis certi eſſemus, cum & ipſe Dioſcorides, omnis generis violas Leucoia nuncupat, adijciens inſuper alijs hoc violarum genus, Baſilion, Latinis violam albã, aliquibus Auguſtiam, nonnullis violam matronalem, aut Paſſarinam, aut Polyphuram, dici. Hermolaus Barbarus teſtimonio fretus Columellæ, Liguſtriam Romanis, hanc violam uocatam tradit. Serapio bina habet capita quæ an ambo ad has noſtras pertineant violas, nunc definire nolo, quin in præſentia ſub priori, hoc eſt, clxxvi. Herbam Trinitatis, de qua ſequenti ſtatim capite, ſub poſteriori uero, hoc eſt, ccx. in quo Keirici deſcribitur, iſta noſtra Leucoia comprehendam. Diuerſæ porro hæ violæ, a' diuerſitate colorum apud Germanos nomina ſua ſortitæ ſunt,

Dioſco. lib. 3. cap. 119. λευκόιον.

nam	luteæ albæ purpureæ roſeæ rubræ	apud illos	gäl weiß braun leibfarb rot	Violaten/ dicuntur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter omnia violarum genera, luteæ in medicina commendantur, calido fere temperamento præditæ, præſertim aridæ.

INTRINSECVS.

Viola lutea in uino decocta ſicut & aqua diſtillata, uitijs epatis & renum apprime conducit, venerem ſtimulat, per diem bis pota, quatuor aut quinque coclearium menſura.

Semen eiuſdem & ſuccus, ſi è uino bibantur, non ſolum menſes, ſed & ſecun-

ſecun-

ſecundas & emortuos partus extrahunt. Neq; debent exhiberi niſi ſumma in neceſſitate conſtitutis.

Floſculi recentes in aqua decocti, & poti, contra uuluæ inflammationes ualent.

Aquam violæ luteæ diſtillatam, per aliquot dies continuo uſurpatam, omnia interna membra roborare, ſanguinem & mentem exhilarare, dolorem ſedare, & quietem inducere tradunt.

EXTRINSECVS.

Succus omnium violarum oculis inditus, purgat illos, omnesq; maculas & caligines diſcutit.

Aqua diſtillata cum melle, oris ulcera ſanat.

Radix luteę violæ aceto decocta & impoſita, lienem & podagram ſedat, teſte Plinio.

De Herba Trinitatis. Cap. CXCII.

HERBA TRINITATIS DVVM QVOQVE EST GENErum, alia enim ſatiua, alia ſylueſtris dicitur. Satiua incolumis per hyemem in hortis interdum conſeruari poteſt. Ea flores habet diuerſicolores, inodoratos, ſingulos ſingulis pediculis nitentes, inſtar violę Martiæ, quinquefolios, quorum bina ſuperiora folia plerunque plane purpureo ſunt prędita colore, reliqua tria cœruleo. Non raro autem bina quæ purpureis coniunguntur foliola alba ſunt, tertium luteum cernitur. Rurſus tria illa quæ purpureis ſubſunt foliolis, quandoque cęſij exiſtunt coloris. In horum omnium medio ſtella emicat lutea, quinis aut ſeptenis nigris lineolis ueluti radijs quibuſdam diſtincta. Folia huius plantę ſerrata uiſuntur, Naſturtio aquatico tenero adhuc fere ſimilia, aut Groſſulari ut uulgo nominant, nigricantia. A flore capitula concluſa gerit, quæ cum maturuerint, rumpuntur protinus, atque tunc ſemen apparet exile aurei coloris, Chelidonio minus. Radix illius breuis, multoq; capillitio fibrata. Floret per totam æſtatem. 1. *Herba Trinitatis ſatiua.* *Florum Trinitatis tria genera.*

At ſylueſtris quæ ſponte in hortis & frumentis naſcitur, uitium frugum & hortorum merito cenſebitur, ſatiuæ per omnia ſimilis, niſi quod floſculos magis exiguos procreat, candidos & luteos, interdum etiam cœruleos, & luteos. Semen idem cum ſatiua habet. 2. *Herba Trinitatis ſylueſtris.*

NOMENCLATVRAE.

Quantum mihi quidem uidetur, hę ipſę violę, proculdubio eę ſunt, quas

Herba Trinitatis.

Freiſſam / oder Dreifaltigkeit.

φλὸξ.
φλόγιον.
διὸς ἄνθος.

Sunt qui Roſam Marianam, Iouis florem, et Tageten (ut quidã uocant) Indicũ, Violam flammeam, ſeu Phlogion eſſe dicant, quæ ſententia nõ uſq; adeo mihi improbatur.

Columella Sarranas nominat, nec dubito quín per Flammeam & Phlogem, herbam Trinitatis intellexerit Plinius lib. xxi. ca. xl. ita ut Phlogion dicatur ſatiua, Phloxuero ſylueſtris. Si quis uero Iouis flammã & Iouis florem hanc violã appellare uoluerit, cum eo non multum digladiarim. Ego ſane ut & hoc addam, hanc plantam ad caput clxxvi. Serapionis refero, ubi Ieſem in deſcribitur, cuius Dioſcorides lib. j. cap. lxviij, meminiſſe uidetur, cum docet Iaſmini olei confectionem. Noſtri herbarij & ſeplaſiarij Herbam Trinitatis, & Iaceam, forte nõ ſine errore, cum potius Iaſme dicenda erat, nonnulli & violam Albeſet, Germani Dreifaltigkeit / & qui Rheni tractum incolunt, Vnnütz ſorg nuncupant.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Herba Trinitatis necnon flores eius, mediam obtinent temperaturam, internis corporis partibus medendis, quam externis uſitatiores.

IN TRINSECVS.

Aqua diſtillata puerorum inflammationibus, & torminibus uentris auxilio

auxilio eſſe quandoque pota traditur. Hodie apud mulieres in uſu eſt.

Eadem (uti teſtantur pleriq;) pus in pulmone & thorace collectum purgat, ſi continuo bibatur, eaq; uinum miſceatur.

Herba Trinitatis anginæ ſuum medetur.

EXTRINSECVS.

Virginum ſertulis hæ & aliæ plæræq; violæ natæ ſunt præcipue.

De Baptiſecula. Cap. CXCIII.

BAPTISECVLA (VT VVLGO VOCANT) CINERAcea habet folia, anguſta, & acuminata, quorum nonnulla auriculas binas obtinent, ueluti Saluia minor. Frutex eſt ſurculoſus, multisq; ramis brachiatus, flore (quem in initijs Iunij menſis fert) alias candido, alias purpureo, alias cœruleo conſpicuus, nonnunquam etiam cœruleo candidus interſperſus color cernitur. Hi flores è calyce paruulo, rotundo, & ſquaroſo proſiliunt, cumq; deciderint, uaſcula ſeu capitula illa, albo, & capillato ſemine referta relinquuntur. Poſſet hęc planta Scabioſæ generibus accenſeri. Puellæ hodie in hortis hos flores plantant, præſertim uero niueos, purpureos, et mixtos, nam cœrulei paſſim in frumentis reperiuntur. *Baptiſeculæ uaria genera.*

NOMENCLATVRAE.

Sunt qui & hunc florem Flammeam violam, Roſam Græcam, & Matronalem dictum uelint, quę appellationes partim ad herbam Trinitatis pertinere ſuperiori docuimus capite. Hermolaus Barbarus Cyanum uocat, & Alyſum in patria ſua dici teſtatur. Nobis ſane uidetur eſſe λυχνὶς γεραντικὴ Dioſcoridis, quam ille Athanaton, hoc eſt, immortalem, Acylonium, Ballaryon, Gruis pedem, Corymbion, Taurion, Sceptrum, Maloion, Semeon Sanguinem Apocathemenes, Genicularem, & Ballariam, cognominat. Inter has uniuerſas nomenclaturas nulla eſt, quæ aptius reſpondeat huic plantæ, quam Gruis pes. Folia namq; illius antequam excauleſcat, pedibus auicularum admodum ſimiles ſunt, inprimis uero eius quæ in frumentis naſcitur, quod & ea de cauſa recte Hieracopodium appellari poſſet. Vnde caput cvi. lib. iij. in quo Lychnis ἀγρία una cum ſubſcriptis nominibus deſcribitur (Tragonaton, Atocion, Hieracopodion, Lãpas, Semura, Apocathemenes taurus, Agreſte Intubũ, & Seris, quę duo poſteriora nomina à folio rũ forma obtinet) ſyluеſtri Baptiſeculæ (ſic .n. à multis uocitatur) tribuo.

κύανος. Dioſco. lib. 5. cap. 105. γεραντιάδιον. ἱερακιάδιον.

vi'ola ſeduto
ſom

Baptiſecula.
Kornblům.

Hermola⁹ Lychnida quandam deſcribit, quam ait Venetijs in littore maris inuenire de qua, cum nobis hauddum uiſa fuerit, nihil in præſentia ſtatuere poſſumus. Germani hanc plantam à frumentis Kornblůmen uocant.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Lychnides coronariæ puerorum & puellarũ præcipue luſibus natæ ſunt, tametſi in medicina ſuum quoque uſum habeant, natura frigidæ.

INTRINSECVS.

Flos Baptiſeculæ una cum ſemine uino decoctus, & potus contra araneorũ & ſcorpionum ictus auxiliatur.

Semen in puluerem redactum, ac pondere dimidiæ drachmæ ſumptum bilem per aluum detrahit.

EXTRINSECVS.

Aquam Baptiſeculæ diſtillatam rubẽtibus oculis, inſtillatu, inflammationibusq́ue oculorum præcipue, impoſitu linteolis in eam madefactis, prodeſſe nonnulli tradunt.

De

De Perſica, ſeu Parthica uiola Barbari. CAP. CXCIIII.

viola calcarata

Viola alba, Perſica Hermolai Barbari.

Weiß winter Violen.

PVELLAE IN HORtulis ſuis aliud quoddã violæ niueæ genus plantare cõſueuerunt, quod hyemis frigora minime abhorret, flore partim candido, partim dilutæ purpureę, alio denique roſeo, ſuauiſſimi odoris præditum. Huius flores, ſeu violæ reliquis Leucoij generibus forma ſua ſimiles ſunt, ſed in folijs manifeſta deprehenditur differentia. Nam huius quam modo tractamus violæ folia in uiridi nigricãt, aſpera tactu, forma Verbaſci herbam ęmulantia, ſed magis anguſta & exigua. Poſtquam defloruit ſemen luteum in anguſtis, rotundis & oblongis ſiliquis reperitur, uti & in Braſſica. 1. Viola alba Barbari.

Cęterum viola alia in dumetis, & agrorum limitibus quibuſdam prouenit caule geniculato, inſtar Roſę Marianæ, quam Glidweich à geniculis & articulis quibus medetur, nominant. Porro è ſingulis geniculis bina folia acuminata prodeunt, Oliuæ ſimilia, 2. Viola agreſtis.

è regione inuicem oppoſita, inter quæ bina alia, ſed longe minora ſpectantur. In cacumine caulis multæ roſei coloris violæ quadrifoliæ ſatisq́ odoratæ emicant. Radix eius ſubpallida, hinc inde ſerpit intra humum.

NOMENCLATVRAE.

Viola hyemalis. Viola magna. Viola Perſica, Parthica, Peregrina.

Priores violæ Germanica lingua Winter Violen/ eo quod hyemem ferre poſſint, aut ad diſcrimen aliarum groß Violen appellari poſſunt. Hermolaus Barbarus cum in confectionem Iaſmini unguenti commentaretur, Perſicam, Parthicam, & Peregrinam uocauit. Quod ſi hæc viola radicem haberet nigram, & inſtar cornu duram, facile dixerim Æthiopida eſſe Dioſcoridis, quam ille lib. iiij. cap. c. deſcribit. Verum cum & in Ida monte Arcadiæ Æthiopis naſcatur, tanquam peregrina planta, nihil ſtatuere poſſum.

λευκόιον ἄγριον.

Syluestris viola ut dicatur, ſcire nondum potui. Ego ne nomine prorſus careret, agreſte λευκόιον, Germanice Weiß acker viol nominaui. Videtur autem genus eſſe eius quam ſupra Glyðweich Germanica uoce appellauimus cap. xl, nonnullis ſpecies Saponariæ ſeu Struthij putatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Perſicæ ſeu Parthicę violæ puellarum corollis inſeruntur. Nec dum hodie conſtat quis earum in medicina ſit uſus.

Leucoion agreſte calidum & ſiccũ eſt, uiribus luteæ violæ fere reſpondet: Hodie Chirurgi nonnulli ad emolliendos induratos articulos & neruos, herbam cum floribus & axungia contritam, calidam, uicibus iteratis imponunt.

De Conſolida regia. Cap. CXCV.

SVPEREST PVRPVREA, SIMVLQVE ELEGANTISſima viola, quam uulgo Conſolidam regalem uocant. Ea Iunio menſe in frumentarijs agris naſcitur, unico caule, uti & Cyanus, eoq; multis tenuiſſimis uirgis ac ramulis brachiato, folio admodum ſerrato, perq; omnia Nigellæ ſeu Melanthio ſimili, viola purpurea, Martiã ęmulante, niſi quod maior hæc eſt, & quod unum ex foliolis oblongum, acutũ, & concauum habet, modiceq; inflexum inſtar Lycoctoni, quod Germani Eiſenhût uocant. Flore decidente ſemina in corniculata ſiliqua incluſa profert bina aut terna, rotunda, incana, exigua, Gith ſimilia, commanducata guſtum Erui repræſentantia.

NOMEN-

Conſolida regia.
Ritter Sporn.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc violam Ritter ſporen / hoc eſt, Calcar equitis, quod forma calcar referre uideatur, uocauere. Sunt qui Hyacinthum, ſunt qui Vaccinium appellent, plerique Conſolidam regalem nominant. Otho Brunfelſius ſuſpicatus eſt hanc Ægylopa eſſe Dioſcoridis. Cęterũ Vaccinia poſſe has violas dici, purpureus color earum indicat, unde in Gallo Vergilij verſiculus ille his ſuffragari uidetur, *Dioſco. lib. 4. cap. 134.*

Et nigræ Violæ ſunt & Vaccinia nigra. &c aliàs,
Vaccinia nigra leguntur.

Non autem una & idẽ planta eſſe poteſt, Vacciniũ inquam, & Hyacinthus, habet namq; hic Bulboſam radicem, illud uero longe aliam. Quare libens admittam ut Conſolida regia, Vaccinij nomine inſigniatur, Hyacinthus uero ueterum alia ſit planta, de qua ſuo quoque dicemus loco. Ego, ut quod ſentio ingenue fatear, Coſolidam regiam θάλικτρον Dioſcoridis & Plinij eſſe exiſtimo, quod alij ad Cotulam fœtidam referunt. Ruellius et Geſnerus Cuminum ſylueſtre, maxime poſterius *Dioſco. lib. 4. cap. 93. Plinius lib. 27. cap. 13. θάλικτρον, in quibuſdam exemplaribus Thalietrum legitur. κύμινον ἄγριον Dioſcor. libro 3. cap. 62.*

huic Conſolidæ attribuunt, Platearius cenſet eam eſſe quæ aqud Plinium Alectorolophos dicitur lib. xxvij. cap. v.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Flores Conſolidæ regiæ ſicut & aqua eius diſtillata, ad caliginem oculorum fere adhibentur. Tradunt etiam aquam quaſuis inflammationes internas & externas iuuare potu, & impoſitu. Quod ſi illa Thalictron fuerit, uti mea fert ſententia, certe teſtimonio Dioſcoridis trita illitu, antiqua ulcera ad cicatricem perducit.

Sin Cuminum ſylueſtre ſit, quemadmodum quidam exiſtimant, ſiue è uino uel decoctum uino potetur, omnium ſerpentium morſibus præſidio eſt, calculoſis & ijs qui urinę ſtillicidio uexantur, aut concretum ſanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur.

De Polygalo. *Cap.* CXCVI.

SVB INITIA IVNII CIRCA FESTVM PENTECOſtes, in aridioribus quibuſdam campis fruticulus reperitur dodrantalis, humi procumbens, cauliculis ſeu uirgis potius tenuibus & lignoſis, folijs lenticulæ, ſed longioribus, & magis acuminatis, ac ſolidioribus, planeqꝫ Satureiæ ſimilibus. In cacumine uirgarum ſeu coliculorum floſculi frequentes proſiliunt, forma & magnitudine ad flores Fumariæ accedentes, coloris diuerſi. Nam alij ſunt niuei, alij Berſilici, alij cœrulei conſpiciuntur. Omnium uero generibus idem folium, idem caulis, eadem denique radix, nimirum lignoſa. Floſculi hi non magnopere odorati ſunt, decora potius elegantia arridere poſſunt hominibus. Semina in exiguis uulgis, lenticulaqꝫ haud maioribus profert, quæ & aduerſus iniuriam cœli, alis binis ijsqꝫ pendulis munitæ ſunt, qua in re mirabilis Dei Opt. Max. prouidentiam uidere eſt, cui etiam minima quæqꝫ curæ ſunt, ita quidem, ut non minus illa, quam uel nobiliſſimas creaturas defendat, tueaturqꝫ.

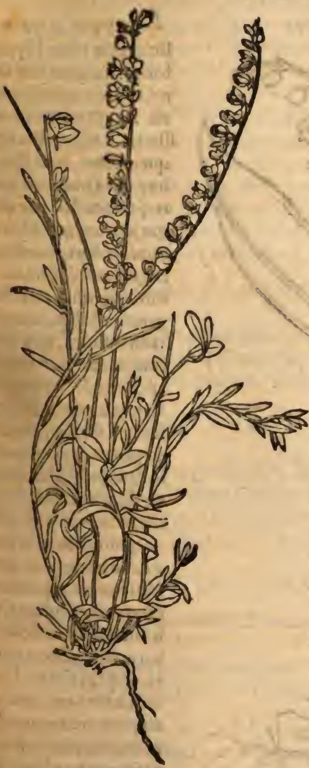
Polygali tria genera

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc plantam Creützblůmen uocant, quod eo tempore, quo Vexilla eccleſiaſtica hinc inde, prout Romana fert religio, circumferuntur, iſti flores prodeant, quibus puellę ut eiuſmodi feſtis ornatiores interſint, ſeſe coronare ſolent. Alij nonnulli Ramſel nuncupant. Ego illam Polygalon Dioſcoridis eſſe conijcio, maxime eam quæ candidos fert flores, nam quæ purpu

πολύγαλον Dioſco. lib. 4. cap. 137. Plinius lib. 27. cap. 12.

Polygalon.
Creütz blümlin/ oder Ramſel.

purpureo & cœruleo emi- cat, eam ad Glaucen refero, quam Plinius ab abundan tia lactis quam facere ait Eugalacton nominat. γλαυξ. Dioſco.lib.4. cap.136. Plin.li.27. c4.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Et hi flores puellis præci pue dicati ſunt, quanquam in medicina non contem- nendi uſus.

INTRINSECVS.

Glauce ſeu Polygalon ui no decoctum & potum ex- tincti lactis ubertatem re- uocat. Veteres hos flores cum ordeacea farina, ſale et oleo in ſorbitione deco- quebant, & ad prædicta uſurpabant.

EXTRINSECVS.

Polygalon aduerſus tu- mores & inflammationes tuſum imponi poteſt. Ea- dem poteſt & aqua diſtilla ta.

De

De Lilio conuallio. Cap. CXCVII.

Lilium candidum

Meienblůmlin.

LILIVM CONVALlium, licet inter Nymphas locum natalem ſibi delegerit, tamen nemini ignotum eſt. Aprili menſe è tenui & fibrata, Lolioq́ ſimili (nam quemadmodum illa, ita & hæc intra humum longe lateq́ ſerpendo ſeſe propagat) radice, germina noua uiridi colore prædita, aſparagis haud diſſimilia proſiliũt, quę nihil aliud ſunt, q̃ gemina folia, unico pediculo ſuffulta, quæ in initijs compacta ac complicata apparent. Vbi uero primũ ab ſe inuicem diſcedere folijsq́ Lilij albi ſimilia eſſe cœperint, tum è medio illorum pediculus triangularis figuræ, emergit, quinis aut ſenis ex ordine globulis magnitudine cicer arietinũ æquantibus, ornatus, qui Maio mẽſe appetente panduntur in modum Cymbali, euaduntq́ in floſculos niueos, rotundos, cauos, inferioreq́ ſui parte ſerratos, in medio uero internæ partis purpureo punctulo notatos, odoratiſſimos, guſtu uero amaros. His pereuntibus Iulio menſe appropinquante fructum profert rubrum, corallis rubris, aut fructui Aſparagi non diſſimilem.

NOMEN

NOMENCLATVRAE.

Doctiſſimus piæ memoriæ uir Otho Brunfelſius Lilium conuallium Hemerocallida Dioſcoridis eſſe putauit. Quia uero illa bulboſam radicem habere traditur, nõ uideo quo pacto Hemerocallis ad noſtrum Lilium conuallium, quod ſerpentem hinc inde habet radicem faciat. Germani Meienblümlin/ hoc eſt, Maij floſculum, vulgus herbariorum, Lilium conuallium uocat. Ego hoc ipſum ſecundum Lilium Theophraſti/ quod vere duntaxat apparere tradit, cum dicit, Vere nonnunquam cum Leucoio, hoc eſt, Viola alba, aut paulo poſt Lilium exit. Quæ ſane uerba de Lilio albo (cuius, ſuo quoque loco mentionem faciemus) intelligi non poſſunt. Quanquam quod ſemper addimus nihil affirmamus, ſed noſtram ſententiam doctioribus dijudicandam proponimus. Sunt qui Lilium conuallium Ephemeron eſſe ſtatuant, quod nobis plane probari non poteſt, cum nihil ſit in deſcriptione Ephemeri, quod huic noſtro Lilio conuenire uideatur. *Dioſcor. lib. 3. cap. 128.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Lilij conuallij flores dum adhuc genuinum odorem ſpirant magni uſus exiſtunt. Ex illis etenim aqua diſtillatur, quæ ad uarias affectiones adhiberi ſolet. Cæterum guſtu animaduertitur floſculos hos calida qualitate præditos eſſe.

INTRINSECVS.

Flores Lilij conuallij uino generoſo & forti macerati, ac aliquoties diſtillati, loquelam amiſſam reſtituunt, ſyncopa correptis auxilio ſunt, tormina ſedant, ueneno aduerſantur, cor & cerebrum roborant, attonitos et phreneticos mentis compotes reddunt, menſura coclearis poti.

EXTRINSECVS.

Aqua Lilij conuallij oculorum inflammationibus apprime conducit impoſita.

Eadem capiti inprimis utilis, nam amiſſam memoriam recuperandi, uim obtinet, multis modis ſalubris & expetita aqua.

De Garyophyllea. Cap. CXCVIII.

GARYOPHYLLEAE VARIA SVNT GENERA. ALIA enim ſylueſtris, alia altilis, de qua primo agemus loco, cenſetur. 1. *Garyophyllea altilis.*

Rurſus

Garyophyllea.

Graßblům.

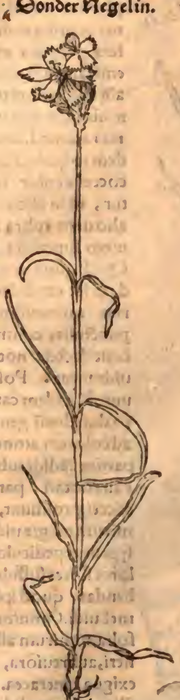
Rurſus quædam ſimplici foliorum in floribus ordine contenta eſt, alia multiplici prædita. Iam uix in omni genere ſtirpium ullam exiſtere arbitror, quæ tanta colorum uarietate flores ſuos commendet, atq; altilis Garyophyllea.

Superba.
Mütwillen.

phyllea. Alij namque niuei prorſus exiſtunt, alij diluta purpura ex candido emicant, alij cocco rutilãt, alij uerſicolore uariãt commiſtu, idq; non una ſed uaria ratione. Inuenias ſiquidem in quibus candidus et cocceus color ita miſceatur, ut in alio candida, in alio uero rubra foliola numero ſuperiora euadant. Quid? quod nonnullos uideas ita candidos, ut interim minutiſſimis rubris punctulis, contra qui rubent lacteis notis aſperſi uideantur. Poſtremo ex uno & eodem caule non raro duo florũ genera quod ad colorem attinet, hoc eſt, partim cãdidi rubriſq; maculis notati, partim uero coccei, proſiliunt, & quod mirum magis uideri poſſit ſæpe uno pediculo diuerſicolores flores ſuffultos deprehendas, quod ipſe non ſemel uidi. Omnibus eadem folia; nimirum allij pene teneri, at breuiora, magisq; exigua, cineracea. Quanq; illius quæ candidos fert flores, herba plerunque grandior exiſtit, quam eius quæ coccineum profert florem. Caules illis teretes, nodoſi, cubitales, in quorum faſtigijs longiuſculis ſpectantur calyces, quibus Iunio menſibus hiſcentibus paulatim diuerſa apparent florũ genera, ſimplicia ſcilicet, multiplicia, candida, roſea, coccinea, nigricantia.

Garyophyllea ſylueſtris.
Sonder Negelin.

gricantia, uermiculata, diuerſoq; colore uariegata. Si flores non decerpantur Autumno appetēte, in his calycibus nigrum & latum ſemen cæpe ſimile reperitur, unde Garyohyllea repullulaſcit, ſed demū tertio anno flore cōſpicua. Hæc hyemis præſertim durioris impatientiſſima eſt, qua de cauſa in figulinis uinarijs cellis committi, ibiq; à frigoris iniuria à puellis conſeruari conſueuit. In floribus Garyophylleæ cuius herba, caules & radices, inodoræ prorſus exiſtunt, ueluti & alia graminis genera, hoc unum deſiderari uidetur, quod non niſi recentes et uirides odorem ſuum gratiſſimum ſpirant. Et hæc quidem de ſatiua, quæ & paſſim cognita eſt, dicta ſint, nunc de ea quoque diſſeramus quam Superbam nominant. Hæc, herba, caule, calycibus & flore longe inferior eſt altili. Florem habet ſimplicem, odoratum, ex candido leuiter purpureum, cuius foliola ſingula ſerraturis profundis inciſa ſunt illi quam Germani Gauchblūm uocant (cuius ſupra cap. cxxxiiij. meminimus) ſimilima. In hortis qui illam quoq; hodie receperunt nullo negotio prouenit, raroq; hyemis frigoribus læditur. Naſcitur & ſponte in quibuſdam incultorum agrorū & uinearum limitibus,

Superba.

præſertim

præſertim uero in tractu Rheni in mõtibus ijs, qui è regione oppidorũ quę uulgo uocãt die Newenſtatt/ & Diedesheym ſiti ſunt. Radix illi capillata, è qua quotannis noua germina iuxta caules florentes prorumpunt, quæ & ipſa ſequenti anno ſuos ferunt flores.

Garyophyllea uero ſylueſtris in ſyluis cæduis, deinde & arenoſis aridis & incultis campis cuiuſmodi ſunt Vuaſgoiæ & Bidiſcenſes, gignitur, floſculis, radiculis, colyculis, calycibus, Garyophylleæ, ſed longe minutiſſimis. Caules enim habet teretes, nudos, tenuioresq́; ſcirpis, in quorum uertice ſeni aut octeni interdum naſcuntur floſculi, rubore nigricante quaſi, nonnunquam & dilucidiore tincti. Caules quandoque cubitales euadunt, quo uero proceriores extiterint, eo exiliores apparebunt flores, quibus percuntibus, ſemen in oblongis purpureis Papaueriq; ſimilibus uaſculis incluſum reperitur. 5. *Garyophyllea. ſylueſtris.*

NOMENCLATVRAE.

Nullum ex his Garyophylleæ generibus meo iudicio ad Betonicam pertinet, id quod cuiuis animaduertere licet, qui utraſq; uiderit. Sed parum ſum ſollicitus, quo quiſque nomine plantas ſuas appellauerit. Ego prius genus Garyophylleam & Narciſſum Germanicum uocabo, quoad certiora alij docuerint. Germani Graßblůmen/ & Negelin/ ab odore Garyophyllorum nominant.

Alteram Můtwillen dicunt, Latinis uulgo Superbam nuncupatam.

Poſterius genus, hoc eſt Garyophylleam ſylueſtrem, ſeu campeſtrem, Germani Wild negelin blůmen/ Feld negeln/ Heiden blůmlin uocant. Officinę in lumine ſuo Garyophylleam, Herbam Tunicam nuncupant, quod nominis Veronicæ herbæ alias tribuunt, ut uel hinc appareat nihil illas fere certi in cognitione ſtirpium habere.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Garyophylleæ flores diuitum deliciæ ſunt, non ſolum forma grati, ſed & odore ſuauiſſimi, ad multa utiles, temperatura media prædití.

INTRINSECVS.

Sunt qui ex floribus Garyophylleæ conſeruas ut uocant conficiant, quemadmodum & Roſæ, Bugloſſa, & Violæ Saccharo condiri conſueuerunt. Eiuſmodi confectio imbecillitati cordis præſertim in ardentibus febribus apprime conducit.

Alij aceto imponunt flores Garyophylleæ rubros, quod iucundo odore commendant. Hoc acetum doloribus capitis olfactu & illitu tẽporibus, opitulatur.

Flores Garyophylleæ campeſtris qui natura cæteris calidiores exiſtunt, diſtillantur. Ea aqua ſingulari experimento ad pellendum calculum menſura duum aut trium cochlearium bibitur.

De Circæa. *Cap.* CXCIX.

PVELLAE ALIVM QVENDAM PRAETER COMMEmorata florum genera in figulinis & hortulis ſuis florẽ plantare conſueuerunt, quẽ q̃d nihil illo gratius aſpectu cernatur Tauſentſchon/& floromoꝛ lingua germanica uocant. Atque is perpetuo uirere uidetur, non aliter atque Amaranthus luteus, quo nomine à puellis ad hyemales corollas reſeruatur, reliquis enim omnibus pereuntibus purpurea hæc ſpica virgines coronat. Cæterum planta ipſa quæ hos fert flores alſioſa eſt, hyemis impatiens quotannis enim è ſemine ſuo repullulaſcit. Iulio menſe in caulem teretem, pinguem, purpureum, ſurculoſum, folijs Strychno & uulgari etiam Solano ſimilibus ueſtitum exit. Florem profert purpura ſaturata tinctum, ſpiceum ad Liguſtrum cuius lib. iij. cap. xxvij. noſtrorũ commentariorum hiſtoriam habes, accedentem forma. Semine dum floret, nigro, læui, exiguis quaſi corniculis incluſo, aliquanto minori Portulaca, per omnia uero agreſtis Atriplicis ſemen referente prægnat. Radix illi candida, recta, quandoq; & fibrata, inodora, ſicut & tota planta. Sapor idem qui & cæteris culinarijs herbis.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam hodie plantę huius nomen nobis minime cognitum ſit, adduci tamen non poſſum, ut credam ueteres eius nullam feciſſe mentionem. Ego ſane poſteaquam diu multumq; de nomine ipſius cogitaſſem, tandem ſuper ea re Circen conſului, quæ reſpondit Circæam, aut ut alij uocant Dircæam, in ueterum ſcriptis inueſtigandam. Sumpſi itaq; Dioſcoridem in manus, qui de Circæa lib. iij. cap. cxxv. ita ſcripſit.

„ Circæa, quam & Dircæam aliqui uocant, folijs eſt hortenſis
„ Solani, agnatis crebris: flore nigro, puſillo, copioſo, ſemine Milij,
„ naſcente in quibuſdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici
„ ferme aut quadruplici, candida, odorata, excalfaciente. Naſcitur
„ in apricis, ſaxis, & uento perflatis. Radicis tuſæ pondo quatuor, in

ſextarijs

Circæa.

Hauſentſchön.

ſextarijs tribus uini dulcis, per diem & noctem macerantur, potuq; triduo uuluas expurgant. Semen in ſorbitionibus datum, lacte mammas nutricum explet.

Hactenus Dioſcorides, poſt quem ad Plinium me conuerti, qui naturalis hiſtoriæ libro xxvij. capite octauo ita ſcriptũ reliquit.

Circæa Strichno ſatiuo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, paruo ſemine ut Milij, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferme aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uuluæ, & uitia. Macerari oportet in ſextarij tribus quadrantem radicis tuſæ, noctē & diem. Trahit eadem potio & ſecundas, ſemine lac minuitur, in uino aut aqua mulſa poto.

Hæc ille. Vbi primum ergo ſcripta duorum perlegiſſem, uidebatur mihi hanc plantam non inepte ad Circæam referri poſſe, niſi quod radix non uſq; adeo quadrabat, in illa namque nullum ſingularem odorem deprehendere licuit. Nihilominus

Κιρκαία. tamen Circæam illam appellare placuit, quoad alij certiora proferant. Neque Theophraſtus lib. vi. cap. ultimo de hiſt. plant hanc prætereiſſe uidetur, tametſi ubi inter violas ipſius naſcatur mihi incognitum ſit. Arbitrabar olim Vitifloram eſſe. Quiſquis Amaranthi genus eſſe dixerit, cum eo non magnopere digladiabor, habeo enim & ego meum Amaranthum

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Flores, folia, & radices huius plantæ ad ſicciorem accedunt temperaturam. Hodie in corollis puellarum texendis duntaxat uſurpantur. Tametſi enim ad medicamenta non ſit inutilis Circæa, tamen propter ignotum nomen, ignotus quoque in medicina uſus illius exiſtit.

INTRINSECVS.

Quod ſi Circæa ſit quemadmodum conijcimus, ad ea efficax erit, quæ ex uerbis Dioſcoridis recenſuimus, ſin minus, quid poſſit, ignorare nos fateri oportet.

EXTRINSECVS.

Ruellius de natu. ſtir. lib. 2. ca. 120. Mirum cum defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas nectit. Qua dote iam infictilibus ſeritur, ut ab Auguſto floreat in Octobrem, quo tempore geſtit frequenter carpi. Collectum & furni tepore ſiccatum, puellæ ad coronarios hyemis uſus recondunt.

De Pæonia. Cap. CC.

SI IN DIEBVS VITAE NOSTRAE VEL SEMEL PAEONEM illum antiquum artis medicinæ peritiſſimum audire nobis contigiſſet, certiora forſan de roſa Pæonia ſcribere poſſemus. Sed utcunque hæc quidem ſeſe habeant, conabimur nihilominus quædam non prorſus inutilia de illa proferre in medium. Nam in Germania noſtra uix elegantiorem reperias roſam, ipſa Pæonia. Eius duo apud noſtros Mediomatrices genera reperiuntur, adeo conſimilia, ut diſcerni uix poſſint, niſi accurata adhibita diligentia. Vtraque radicem habet longã, toroſam, nodis glandi ſimilibus, & crebris diſtinctam, quæ quo antiquior euaſerit, eo nodoſior magisque glandoſa efficitur. Nam primaria radix niſi lædatur alios quotannis gignit ocellos, e quibus noui ſubinde fruticant ſtolones, ita ut in proceſſu temporis pluribus illa nodis augeatur. Verno tempore accedente

quæque

Pæonia.

Peonien Roſen.

quæq; radicula primariæ ut diximus agnata rubentes ſuos aſparagos emittit, qui Aprili menſe in caules attolluntur, totidem ſane, quot diſcriminibus radix ipſa diuiſa fuerit, eoſq; cubitaels. Folia quæ Xerampelino in initijs

Vulgaris pæoniæ deſcriptio.

colore tincta fuerant, paulatim in uiridem abeunt, tandemq; cineracei apparent. Forma iuglandis herbam recens natam Dioſcoridi, mihi uero Veratri nigri potius præ ſe ferentia. In faſtigijs caulium capitula rotūda inſtar exigui mali Perſici protuberant, eaq; menſe Maio appetente rumpuntur, tumq; protinus roſa rubra, ſatis lata, ſtaminibus luteis ueluti Roſæ ſylueſtres rubræ, conſpiciendam ſe præbet. Hic flos ubi poſt triduum aut quadriduum folia ſua excuſſerit, in medio ſui tres aut quatuor hirtos craſſosq; folliculos mox reſupinandos inuicem coniunctos, Amygdalis ſimiles oſtēdit, qui ſi illæſi Auguſtum menſem attigerint, fatiſcunt, conſpiciturq; intus ſemen purpureum, magnitudine piſi, oblongum, intus candidum, quod orbiculorum precatoriorum more corda colligere, auroq; & argento includere ſolemus.

2. *Pæoniæ nobilioris hiſtoria.* Elegantior uero, ſimulq; odoratior ea eſt, quæ primo exortu herbam & caulem, floremq; admodum rubentes fundit, quæ omnia etiam in hac maiora ſunt, quam in uulgari, cuius roſæ diluti ruboris apparent, & folia caulesq; cito in uiridem uergunt colorem, nec tam profundis inciſuris cum primum è terra proruperint, diuiduntur, quod diſcerniculum doctiſſimum Marcellum obſeruaſſe puto, cum ſcribit utramq; Pæoniam ſibi uiſam. In noſtris regionibus non niſi ſata proueniunt bina hæc Pæoniæ genera, noſtris procul dubio Germanis non ita pridem cognita, nam poſterior hodie etiamnum ſatis peregrina exiſtit, quam præſtantiſſimus uir Dominus Georgius Ollingerus è Norimberga amoris ergo ſuperioribus annis ad me tranſmiſit.

NOMENCLATVRAE.

Germani Peonien roſen/Benedicten roſen/Pfingſt roſen/Künigsblůmen/Gichtwurtz. Latini Pæoniam & Haſtam regiam nuncupant. Atq; hāc ego fœminam Pæoniam Dioſcoridis eſſe exiſtimo, quam ille lib. iij. capite cxlviij. ſequentibus nomenclaturis deſcribit. Tradit enim illā Glycyſidem Pentoboton, Orobelion, Orobaca, Hæmagogon, Paſæden, Monogenion, Menion, Pæonion, Panthiceraton, Ideos dactylos, Aglaophotin, Theodonion, Selenion, Selenogonon, Phthiſin. Romanis poſtremo Caſtā cognominari. Quibus addit Apuleius cap. lxiiij. Dichomenion, Gludim, & Roſam ſatuinam. Et hæc quidem de Pæonia fœmina dicta ſunt: nunc & maſculam Pæoniam inueſtigemus. Hic uero triſtes illi ac maleſani lemures, Fauniq; qui ludibrijs ſuis homines uexare ac oculos perſtringere ſolent, timendi mihi rurſus ſunt, ſi à ſententia ipſorum diſceſſero, qua radicem illam candidā, quæ in altiſſimis montibus magno negotio effoditur, folijs recenti iuglandi, aut ut ſupra diximus cap. vij. Fraxino, uel potius Glycyrrhizæ ſimilibus, pro Dictamno uenditant. Aduerſus hos Pæonia mea munitus, auda-

ctер.

cter pronuncio eam non eſſe Dictamnum, ſed potius ipſiſſimam maſculā omnium ueterum ſcriptorum Pæoniam, quæ in montibus tanta difficulta te effoditur, nullam ſane aliam ob cauſam, quam quod illa intra ſciſſuras ſa xorum ſe abdit. Hinc proculdubio ueteres agyrtarum & Rizotomorum impoſturis decepti crediderunt uana ſuperſtitione Pæoniam interdiu effo di non poſſe, quia Picus Martius facere in oculos impetum dicatur, ideoq; noctu colligendam radicem. Pari impoſtura mortalibus hactenus illuſum fuit, ut ſentirent eum oportere fortiſſimū eſſe periculorum contemptorem, Satanamq; coercere poſſe, qui Filicis ſemen colligere uelit. Quæ quidem omnia aſtu Satanæ ipſiusq; membrorum, qui diuinam herbarum cognitio nem & uſum hominibus inuidēt, excogitata fuere, ne ſcilicet homines ipſi has herbas ſuo tempore colligerent, uſuiq́; reponerent, & ne hoc pacto aua ritiæ & impoſturis circumforaneorum nebulonum male conſuleretur. Vt autem tandem ab his nos abſoluamus, ſciat optimus lector, eam radicem quam Rizotomi & Seplaſiarij, pro Dictamno uenditant, Dictamnum nō eſſe, ſed potius Pæoniam ſiue Pioniam ueram, id quod quidquid alij dicant affirmare non dubito. Neque etiam curo inſulſam illam ſciolorum quorun dam diſtinctiōn, qui Pæoniam, uulgarem illam Germanis Benedicten ro ſen uocatam, Pioniam uero Lapathum Germanis Mengelwurtz eſſe ſtatu unt, tametſi apud Dioſcoridem Chelidonio quoque Pæoniæ nomenclatu ra tribuatur. Pæonia Serapioni cap. lxi. & Auicennæ lib. ij. cap. 562. Feo nia. Auerrhoi Roſa aſinorum, quibuſdam alijs Harabdes, Pinuler, & A glaphrojs dicitur. De illa Manlius ſuper confect. Epilent. Auicenna canone v. & Ioannes Arculanus cap. de Melancolia egerunt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraque Pæonia ad uarias utrinq; corporis affectiones, unice facit, plan ta nunquam ſatis laudata.

INTRINSECVS.

Radix Pæoniæ rubrę ſiccata & in puluerem redacta, fœminis à partu nō purgatis datur, in uino magnitudine Amygdali. Hoc medicamento pur gantur mulieres, menſes cientur, calculi renum & ueſicę pelluntur, morbo regio ſuccurritur, uentrisq́; doloribus, aluum ſiſtit radix uino decocta, perq; dies aliquot pota.

Grana Pæoniæ duodecim tuſa & pota rubentes menſes ſiſtunt, eructatio nes & uomitiones coercent, pueris initia calculorum eximunt.

Grana Pæoniæ quindecim numero trita exq; uino exhibita, fœminas rur ſus excitat, quæ aliquando propter uuluæ ſtrangulationes & matricis do lores quaſi mortuæ concidunt.

Aqua è radicibus & floribus diſtillata, cor roborat, pueris comitiali morbo laborantibus auxilio eſt, interdum menſura duum aut trium cocleariorum pota.

Candida Pæonia quam noſtri pro Dictamno uenditant, iiſdem pollet uiribus, uenenis omnibus aduerſatur.

EXTRINSECVS.

Radices & grana Pæoniæ aduerſus lemurum & Faunorum ludibria, inprimis uero contra morbum comitialem è collo ſuſpendi debent, quod Galenus primus animaduertit, quod & multi comprobarunt, & ipſe non ſemel ſalutare eſſe expertus ſum.

Atq; hic eſto noſtrorum de ſtirpibus maxime Germaniæ noſtræ cognitis, commentariorum libri primi finis, quem una cum ſequentibus duobus iudicio candidi lectoris ſubiectum eſſe uolumus. Domino Deo optimo Maximo ſoli in perpetuum ſit gloria.

AMEN.

):(

HIERONYMI TRAGI DE STIRPIBVS COMMENT. LIB. I. FINIS.

HIERONYMI TRAGI DE STIRPIVM, MAXIME EARVM, QVAE IN GERMANIA NOſtra naſcuntur, uſitatis nomenclaturis, proprijsq́ differentijs, necnon temperaturis ac facultatibus commentariorum Liber Secundus, Interprete Dauide Kybero Argentinenſi.

):(

De Trifolio pratenſi. Cap. I.

TRIFOLIVM PRATENSE, INTER OMNIA TRIfoliorum genera, quæ ſane multa ſunt, non ſolum forma, ſed & uſu notiſſimum uulgo habetur, nam pabulis pecorum accommodatiſſimum eſt. Eius duo exiſtunt genera, colore duntaxat florum, & magnitudine differentia: hoc enim album, illud purpureum fert florem, hoc maius illud exiguum cenſetur. Maius itaque è capillata radice, teretes, iunce- 1.
osq́; emittit coliculos, cubitales interdum, adnaſcente circa eos propagine. *Trifolium pratenſe, purpureū, ſiue maius.*
Folia in ſingulis germinibus terna habet, florḗq; in cacumine mediarum uirgarum purpureum, rotundum, Stœchadi penè conſimilem. Iulio menſe appetente cum flos emarcuerit, ſemen in uaſculis aceruatim coactis, reperitur, guſtu Orobo fere reſpondens. Trifolij pratenſis quotannis Aprili menſe complicata exeunt folia, eaq́; terna unico pediculo ſuffulta, quanquam non raro quaterna aut quina appareant. Ego ſane non ſine magna admiratione uidi pratenſe Trifolium, quod ſena protulerat folia. Sed ſunt hæc naturæ miracula, quæ ſæpenumero etiam in uulgatiſſimis plantis animaduertuntur. Nam & hoc noſtrum Trifolium, ſicut aliæ plæræq́; plantæ, præſagia tempeſtatum habet, inhorreſcit enim & ſubrigitur contra eas. *Miraculum naturæ.* 2.

Exiguum pratenſis trifolij genus, præcedenti per omnia eſt ſimile, niſi q̃d candidum profert florem. *Trifolij pratenſis alterum genus.*

NOMENCLATVRAE.

Trifolij nomenclatura apud Latinos multis plantis familiaris eſt, ſicut & uox Germanica Klee/ nam quæcunque herba ternis in germinationibus gaudet folijs, ea Latinis Trifolium, Germanis Klee dicitur, qui fit ut multa

Trifolium pratenſe.

Wyſenklee/ Fleiſchblůmen.

Dioſco. lib. 3. cap. 114. Idem lib. 4. cap. 108.

& uaria paſſim reperiantur Trifolij genera. Cæterum apud doctos nondum conſtat quo nomine uulgare hoc & pratenſe Trifolium apud ueteres appellatū fuerit. Sunt enim qui τρίφυλλον Dioſcoridis eſſe ſtatuant, nec deſunt qui Cytiſum interpretentur. Verum urtaq; repudianda eſt ſententia. Tametſi enim Trifolio pratenſi Dioſcorides propriū caput non dicauerit, nullā aliā forte ob cauſam, quam quod notiſſima ubiq; terrarum ſit planta, tamē lib. iiij. cap. cvij. ſub Loto ſylueſtri mentionem illius facit, cum ſcribit Lotum ſylueſtrem habere φύλλα ὅμοια τῷ τριφύλλῳ τῷ ἐν χερσοκοπέσι γεγενημένῳ, hoc eſt, folijs eſſe præditam Trifolij pratenſis. Nos itaq; una cum Dioſcoride hoc Trifolij genus, pratenſe nuncupabimus. Germanis Wyſenklee/ alij Braunfleiſchblůmen/ hoc eſt, purpureum Trifolium pratenſe, & Weißfleiſchblůmen/ hoc eſt Trifolium pratenſe candidum.

τρίφυλλον τὸ ἐν χερσοκοπέσι γεγενημένον.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Trifolium pratenſe in medicina non contemnendi eſt uſus, ſiquidem utrinque

utrinque uſurpatum, emolliendi uim obtinet. Flos maturus, & ſemen inprimis commendantur.

INTRINSECVS.

Flores Trifolij pratenſis cum ſemine aqua mulſa aut uino decocti, & poti, aut in clyſtere exhibiti uiſcoſos & lentos humores in inteſtinis incidunt, eroſiones & dolores eorundem ſedant, ſanantq́. Apes de floribus Trifolij pratenſis uti & de Thymo mellificant. Nec teneris uitulis agnisq́ utilius eſt pabulum, quam Trifolij pratenſis tenera herba.

EXTRINSECVS.

Flores Trifolij pratenſis cum ſemine aqua & oleo decocti ac impoſiti ad maturationem perducunt inflammationes & duritias.

Eaſdem pene obtinet facultates hoc Trifolium, quas Fœnum græcum, ſed non perinde uſitatum.

Atq́ hæc de Trifolio uulgari ſeu pratenſi dicta ſufficiant, nunc ad alia eius genera nos conferamus.

De Trifolio, Dioſcoridi ſimpliciter τρίφυλλον *dicto.* CAP. II.

CRIBONIVS LARGVS ANTIQVVS AVTOR BRE-
s uiſſimis uerbis plantam hanc graphice depinxit, tametſi à paucis ea hactenus animaduerſa fuerint. Germani Siben gezeit appellant, propterea quod ſingulis diebus ſepties odorem ſuum habeat, & toties etiam amittat, quamdiu in horto creuerit. Decerptum autem & exiccatum odorem ſuum perpetuo retinet, qui certe pluuioſa temporis conſtitutione & tempeſtate imminente multo uehementior eſt, ſic ſane ut totas ædes in quibus hæc herba repoſita eſt odore ſuo compleat, quo nomine tempeſtatum nuncia, Germanis uero Wetterkraut haud iniuria dici poſſet. Noſtræ mulierculæ ſupra menſas & lectos ſuſpendunt, aduerſus ludibria Satanæ, & uenena. Nam & ueteres Trifolij ſemen ad Theriacam conficiendam uſurparunt, nempe eam quæ olim inciſa fuit lapide in limine ædis Æſculapij. Proinde ut ad deſcriptionem tandem accedamus, hoc Trifolij genus, de quo nunc agimus in noſtris regionibus haudquaquam campos ornat, ſed in hortis plantatur, qua de cauſa in cenſu peregrinarum herbarũ mihi habetur. Planta eſt alſioſa, quippe quæ quotannis ineunte vere ex fuluo & exiguo ſemine non aliter atq́ Corianon pullulare ſoleat, primo exortu Tri-

Nuncia tempeſtatum.

Plinius lib.20. cap.24.

Τρίφυλλον.
Sibengezeit.

tu Trifolio uulgari quam ſimilima, nam terna folia ſingulis inſident pediculis, ſed magis accuminata, & cineracea. Iulio menſe appropinquante in caulē ſeſe attollit, teretem, cauumq́, læuem & candicantem, multis tenuiſſimis uirgis brachiatum, folijsq́ Trifolij acutis ueſtitum. Adnata uero ſingula flore emicant ex purpura cœruleo, ſtipato, multoq́ magis exiguo Trifolio uulgari. Flos quiſq́ in aculeatum echinū uelut & Garyophyllatæ deſinit, in quo ſemen teres, fuluum, Milioq́ fere par concluditur. Radicem habet rectam, breuem, & albam uelut Anethum. Tota planta (radice excepta) odorē habet picem odoratam referentem, ſaporem uero amarum.

NOMENCLATVRAE.

Sunt qui pręter omnem rationem huic noſtro Trifolio Nardi nomen tribuant. Quæ uero Nardus uera ſit, ſatis ex ſcriptis Dioſcoridis, & Hieronymi Braunſchuueig. liquet, tametſi nobis nondum uiſa ſit. Hoc autem Trifolium licet & ipſum peregrinum exiſtat, tamen in magno honore apud mulierculas noſtras habetur, à quibus Sibengezeit / propter expoſitas cauſas nominatur. Latine aliter appellari non poteſt quam

Trifolium acutum & odoratum, quod eſt Germanis Spitziger / vnd wolriechender Klee / quo de Dioſcorides lib. iij. cap. cxiiij. Cognominatur autẽ à Nicandro in Theriacis Menianthes & Tripetalon, à Dioſcoride uero Cnicion, Aſpaltion, Oxytriphillon. Columellæ deniq; Trifoliũ Symonianũ. In his nomenclaturis primũ omniũ Oxytriphylli uox non ad hoc Trifolium, ſed ad id proprie pertinet q̃d libro primo ca. clxxviij. deſcripſimus. Deinde Trifolij, ſeu τὸ τρίφυλλον nomenclatura late admodum patet, quemadmodum in Onomaſtico ſuo diligenter annotauit Brunfelſius. Nam Trifolij nomine apud Dioſcoridem uocatur non tantum præſens herba, ſed & Maiorana lib. iij. cap. xlij. & Medion lib. iiij. cap. xx. & Satyrion quoniam tria fert folia ad terram infracta. lib. iij. cap. cxxxiiij. & Lotus utraq; lib. iiij. cap. cvi. & cvij. & Cytiſus lib. iiij. cap. cviij. & Staphis agria lib. iiij. cap. cl. Eſt & hoc obſeruandũ quoties in Galeno, Plinio, Rhaſe, & Nicolao Trifolij mentio habetur; toties Trifolium odoratum quod modo tractamus intelligendum, quemadmodum Manlius ſuper confect. Theria. ad mor. Ruel. & ſuper Syrup. contra quarta. ex deſcriptione Franciſci recte docet. Et ut breuiter nos ab his expediamus, ſciendum eſt hoc Trifolium Menianthes eſſe ueterum, quod & Aſphaltion nominant. Alterum uero quod ſuperiori capite explicuimus, pratenſe cenſeri. Tertium uero ueteribus uſitatum Oxytriphyllon eſt, id nimirum quod lib. j. ca. clxxviij. à nobis deſcriptum eſt. Poſtremo de odorato Trifolio ſcripſere & Arabes, Sarapio ſcil. ca. vi. & Auicenna. li. iij. ca. cccxlij. apud quos hæc illius nomina leguntur, Handachocha, Lythos, Garch, & Thuff. Quod ſi ſcripta horum examinauerimus, deprehendemus Trifolium odoratum domeſticam illis eſſe Handachochan, pratenſe uero ſylueſtrem.

Coll. de re ruſti. lib. 6, cap. 16.

Tria uſitati apud ueteres Trifolij genera. Plinius. lib. 21. cap. 9.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Trifolium odoratum in medicinam recipi, & Antidotis miſceri debet, quoniam ueneno intro ſumpto aduerſatur, uenenatisq; morſibus & uulneribus extrinſecus medetur, natura ſua calidum & ſiccum.

INTRINSECVS.

Semen, flores & folia Trifolij odorati in aceto & melleq; decoqui, & aduerſus uenenum, ſiquidẽ illo ſe infectum quis ſuſpicetur, exhiberi poſſunt. Ea propter ſemen præcipue Theriacæ, alijsq; quæ aduerſus uenenum dantur antidotis miſcere conuenit.

Flores, ſemen & folia, ſi uel ſingula, uel uniuerſa ſimul uino aut aqua mulſa decoquantur, & bibantur pleuriticum morbum diſcutiunt, urinam

ciunt,

ciunt, ſtillicidio & difficultati urinæ ſubueniunt, comitialibus, inprimis uero mulieribus quæ ob uuluæ affectiones quaſi mortuæ concidunt, ijs qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, auxiliantur. Eadem decoctio febres tertianas & quartanas impedire poteſt.

Ternæ drachmæ ſeminis, aut quaternæ foliorum tuſorum datæ, menſes ciunt.

EXTRINSECVS.

Tradunt aliqui ſerpentium, aliorumq; uenenatorum animalium ictibus ſi decocto totius fruticis, radicis, foliorumq;, ſeminis & floris foueantur, ex eo continuo collutis, ſuccurri. Eadem præſtat aqua diſtillata.

Galenus lib. primo de Theria. ſcribit decocto huius fruticis dolores eorum finiri, quos aranei aut ſerpentes percuſſerint, ſi uero ſana quis parte hac aqua foueatur, ea dolorem excitari.

De Meliloti uarijs generibus. *Cap. III.*

QVANQVAM INNVMERABILES FERE TRIFOLIOrum reperiantur ſpecies, tamen ſingulę ad ſua genera referri poſſunt, ita ut multitudo ea nullam pariat confuſionem. Hoc pacto Fragaria ſuo aſcribetur generi, Oxytriphillon Acetoſæ adnumerabitur, Trifolium ut uocant aureum, ad Iecorarias herbas pertinebit. De reliquis idem eſto iudicium. Pari ratione Melilotus, Trifolium pratenſe, odoratū, et Lagopus ſub uno comprehendentur genere, licet uiribus & forma, necnon magnitudine interſe multum differant. Nam inter omnia Trifoliorum genera, odoratum longe præſtantiſſimum eſt. Meliloti cuius hiſtoriam hoc capite tractandam ſuſcepimus nouem in uniuerſum deſcribemus genera, quorum quinque maiorem repræſentabunt Melilotum, quatuor uero exiguam.

1. *Vulgaris maior Melilotus.* Vulgaris itaque & maior Melilotus primum obtinet locum. Ea florem profert ſpiceum, lutei coloris. Huius alterum genus reperitur, flore comans

2. *Melilotus maior candida.* itidem ſpiceo, ſed candidi coloris, cæterum caule, radice & folijs ſuperiori per omnia ſimile. Naſcuntur binæ hæ Meliloti in agris frumentarijs, & lapidoſis agrorum limitibus. Florent ante meſſem, & in ipſa quoque meſſe. Radix utrique longa & tenuis, ueluti Pimpinellæ, caulis teres, uiri proceritatem interdum attingens, ramulis frequentibus brachiatus, folijs Trifolij nigricantibus & acutis ueſtitus, ſemine fere in ſingulis, ijsq; perexiguis ſilliquis unico contento a flore prægnans.

Alia

Vulgaris Melilotus.
Gemeiner Steinklee.

Alia deinde Meliloti ſpecies paſſim extat, quæ florem fert rotundum, coactū ac ſtipatum, luteum, pratenſi Trifolio ſimilem. Eo decuſſo, ſemē in ſiliquis, quas habet multas inuicem incumbentes, ſingulasq́ cornu capri, aut ſemicirculum exprimentes, forma & guſtu Geniſtas æmulans, reperitur. *Meliloti maioris ſpecies tertia.*

Quarta Melilotus licet folijs tenuiſſimisq́ uirgis, & adnaſcentijs, necnon lōga radice, floreq́ luteo & multiplici iam deſcriptæ reſpondeat, tamen flores huius maiores, & magis crocei apparent, quo nomine à ſuperiori differre uidetur. Eſt & aliud diſcerniculum, et certius quidem, quo inuicem binæ hæ Meliloti ſpecies diſcerni queant, nimirum forma ſiliquarum, quas poſterior hæc Melilotus gignit, ex uno flore plerunque ternas duntaxat aut quaternas, digitum longas, unguibus auicularum ſimiles, terete ſeminio Orobo haud diſſimili refertas. *4. Meliloti maioris quarta ſpecies.*

Reſtat poſtrema Meliloti maioris ſpecies, ea in aſperis & ſalebroſis agrorum limitibus, flore Trifolij pratenſis multiplici, ex roſeo, ſimulq́ ſubpurpureo, candicante, folio Orobis prope conſimili. Et hæc quidem de grandi Meliloto, nunc ad exiguam nos conuertamus. *5. Meliloti maioris quinta ſpecies.*

Trifolium cerulea

Melilotus maior.
Groſſer Steinklee.

6.
Meliloti exiguæ ſpecies prima.

7.
Meliloti exiguæ ſpecies altera.

Ea in agris quoque frumentarijs & hortis ex ſemine deciduo quotannis vere pullulat, eſt enim alſioſa herba. Folijs ueſtitur rotundis, non aliter atque Triphyllon pratenſe album. Florem gignit meſſe appetente, luteum, teretem, Ciceris arietini inſtar. Is ubi deſloruerit in capitula deſinit nigra, nam talem formam ſemen in uaſculis ſuis recuruum ac inflexum præ ſe fert. Cæterum ſemen è ſiliquis ſuis nequaquam exilit, uti alia faciunt legumina, ſed in illis manet uſq; ad ſationis, eruptionis, & fruticationis tempus.

Naſcitur & in agrorum limitibus, & ſecus itinera, aliud quoddam Meliloti genus, aureo emicans flore, qui forma quintam maiorem Melilotum repręſentare uidetur. Eo decuſſo ſiliquæ ternæ aut quaternæ unguiculos auicularũ imitantes, ſeminio rotundo, copioſo, Oroboq; minori ſimili refertæ, ſingulos ſequuntur floſculos. Radix huius longa eſt, lignoſa, hyemem minime reformidans, ſiquidem quotannis regerminat, uirgasq; tenuiſſimas humi ſparſas emittit. Huius plantæ ſu pra in primo quoque libro mentionem fecimus.

8.
Lotus cãpeſtris.

Poſtremo in ſegetibus & aruis tempore meſſis duo Trifolij genera reperiuntur,

Melilotus minor.
Kleiner Steinklee.

periuntur, tum enim florent. Fruticuli ſunt ſurculoſi, breuiſſimis radiculis præditi, folijs ueſtiti cineraceis. Horum alterum florē fert luteum, ſtipatum, multoq́ copioſiorem exigua Meliloto, quam ſexto deſcripſimꝰ loco.

Alterū uero albidū, oblō gum et lanuginoſum, paniculis ſalicū quę verno tēpore proſiliunt, aut pedi leporino ſimilimum. Vtrunq́ horum Trifoliorū ſemen luteum, rotundumq́, quod Milio magnitudine, Orobis uero guſtu reſpondet, in paniculis muſcoſis, lanuginoſiſq́ concluſum gerit. 9. Lagopus.

NOMENCLATVRAE

Germani uniuerſas Trifolij ſpecies, à nobis nunc deſcriptas (nam uera & odorata Melilotus nobis hauddū uiſa in Campania naſcitur, teſte Dioſcoride, prǽterea de Germanicis Lotis nobis eſt ſermo) Steinklee/Vogelowicken / vnnd Haſenpfötlin/ appellant, quas ſi diligenter examinauerimus, deprehendemus nihil aliud eas eſſe quam Lotos. Cæterum ſeorſim ſingularum nomenclaturas diſcutiemus, quo rectius diſcerni queant. Priora ergo duo maiora genera (quæ non niſi florum colore differunt) ad Melilotum Dioſcoridis referentur, quam ille Zode- 1. 2. Dioſcor. libro 3. cap. 43. Μελίλωτος.

Melilotus nobilis.
Edler Steinklee.

ten & Orthanon cognominat. Marcellus & Manardus Sertulam Campanam uocant, Cato Sertam Campanicam, Auerrhoes Alchelilamelech, hoc eſt, Coronam regiam appellat. Quibuſdam Trifoliũ urſinum, Germanice Berenklee dicitur.

3. 4. Serap. cap. 18. Sequentia duo Germanis Vogelwicken dicta, forte Serapionis Meliloti ſunt, nã deſcriptio ſatis quadrat.

5. Quintum Trifoliũ Germanis Steinwicken appellatum, Lotus eſt campeſtris, quemadmodum altero ab hinc capite fuſius explicabitur.

6. Sextum quod Germani Gulden/ oder klein Steinklee nominant, mihi Medica eſt herba Dioſcoridis li. ij. cap. cxxxvi. Auicennæ Cot, Aliſtiſcat, Alfas, Afat, quibuſdã alijs Codab nuncupata. Olim in hortis plantabatur quemadmodũ ex Columella lib. ij. cap. xi. patet, nunc uicijs hortorũ accenſetur & negligitur. Quę enim à ueteribus frugalitatis ſtudioſis magnificebant, ea hodie prorſus contemnuntur.

7. Dioſco. lib. 3. cap. 137. Septimum ſimiliter Melilotis Serapionis accenſeri poterit: Tametſi meo quidem iudicio non male ad Hedyſari alias Securidacę & Pelecinus frutex dicti, caput referri poſſet. Noſtri herbam flauam, & Leporinam, Germani

Lotus campeſtris.
Katzen klee.

mani Vnſer frawen ſchůchlin nuncupant.

Poſtrema duo Trifolij genera, Germani propter paniculas lanuginoſas Katzen klee / & Haſenpfötlin appellant. Suntq́ʒ illa mea quidẽ ſententia Loti campeſtres. Noſtræ mulierculæ duas has poſteriores plantas ad cohibendas alui fluxiones uſurpant ſingulari experimento. Ego certe tam florem quam ſemen earum, eaſdem cum Fœno græco uires habere deprehendi. Nam ad emolliendum, & dolores ſedandos non parui ſunt momenti.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Omnia Meliloti genera in hoc capite à nobis deſcripta, calidam & ſiccam obtinent temperaturam, quapropter abſceſſus emolliendi ac maturandi, & dolores ſedandi facultate prædita ſunt, id quod & de ſeminibus & de floribus eorum intelligi uolumus.

INTRINSECVS.

Meliloti duo priora genera, necnon Melilotus exigua prima, primo exortu dum adhuc tenera eſt herba, cum aceto et ſale in cibo uſurpari poſſunt, non ſecus atq́ʒ aliæ herbæ in acetarijs eduntur. Nam ſtomacho admodum conducunt.

Hæ ipſæ Meliloti ſpecies in uino decoctæ, & ex melle potæ emolliunt omnia interna apoſtemata, dolores ſedant. E uino Cretico decoctæ potu tumoribus matricis auxiliantur.

Loti campeſtres Germanis Haſenpfötlin dictæ cum ſemine Maluæ uino dulci decoctæ & potæ, uitijs ueſicæ medentur, eiusque dolores mitigant.

Loti campeſtres uino rubro decocti & poti, continuo alui profluuio haud parum auxilij adferunt.

EXTRINSECVS.

Meliloti omnes fere ad omnes externos dolores mitigandos, præſertim uero ad inflammationes oculorum, tuſæ adhibentur, non ſecus atque Chamomilla.

Ad eadem aqua diſtillata linteolis in ea madefactis ac impoſitis facit.

Succus è floribus expreſſus caliginoſis oculis prodeſt, argemata namque ipſorum & nubeculas diſcutit. Auribus inſtillatus dolores illorum finit.

Meliloti quatuor priora genera ſingula per ſe, uel omnia ſimul uino dulci decocta, additis capitulis Papaueris, Lini ſemine, aut Fœni græci farina, fotu, & impoſitu tumoribus matricis, ſedis, & pudendorum unice proſunt. Sunt qui admiſceant oui luteum, & oleum.

Lixiuium in quo Meliloti dictæ decoctæ fuerint, recentes meliceridas, & ulcera capitis manantia ſanat, ſi ex illo caput abluatur. Herbæ ſunt ſudoribus eliciendis accommodatiſſimæ.

Loti uero campeſtres quæ in ſegetibus naſcuntur aqua decoctæ, uitia cutis in facie maculasque cum melle illitæ expurgant.

Vetulæ noſtræ in ea ſunt opinione, ut credant Lotum campeſtrem, profluuium alui menſesque mulierũ albos ſiſtere, inſeſſionibus & potu, id quod mihi nondum experientia manifeſtum fecit. Dies fortaſſe & uſus docebit.

De Fœno græco. Cap. IIII.

CVM IN TRIFOLIORVM HISTORIA ADHVC VERſemur, operæpretiũ fuerit & Fœni græci meminiſſe, poſteaquam iampridem apud Argentoratenſes & Mediomatrices uulgo innoteſcere cœpit. Hoc è ſemine luteo & quadrangulo, quod in vere cum Coriano & Aniſo terræ mandatur, binis ſtatim à ſatione pinguiuſculis folijs prouenit, non aliter atque Linum. Deinde uero non multo poſt folia acuta, terna unico pediculo pro more Trifoliorum aliorum, prorumpunt. Iunio menſe caules ſubnaſcuntur teretes, proceri (nam quandoque tres cubitos æquant.

Fœnum græcum.

Bockshorn.

æquant)ſurculoſi,multisq́; ac frequentibus ijsq́; (ut diximus)ternis ueſtiti folio-lis. Florem fert candidum, ſeu pallidum potius, multoq́; magis exiguum Lupino, qui in ſiliquas lunatas & incuruas, necnō mucronatas,luteoq́; ſemine refertas protinus abit. Cęterū binæ ſiliquæ coniunctim uno pediculo enatæ formā cornuū hirci reprę́ſentāt, unde proculdubio Ægoceros illi nomen factum eſt. Planta eſt alſioſa, hyemisq́; impatientiſſima, quamobrem non niſi cultura diligenti adhibita in Germania noſtra prouenit.

NOMENCLATVRAE.

Semen apud nos Germanos in medicina uſum ſuum habet. In cæteris nationibus pabulo pecorum naſcitur, ideoq́; ab incolis earum regionum bis in anno plantatur, vere nimirū & autumno, quod teſtatū reliquit Columella. lib. ij. cap. xi. quo loco ſiliquam ruſticis dici annotauit, q́; Varro Siliculam, Plinius Siliciam nuncupat. Dioſcoridi lib. ij. cap. xciij. τῆλις, κεραῖτις, αἰγόκερως, βούκερως, (Germanice Kühorn/ Bockshorn/ λώτος, κάρπος ſeu κάρφος, & Itaſis nominatur. Serapioni Olba, nonnullis

Plinius lib.24. cap.19.

Serap. cap.174.

Theophr. lib. 8. de plant. hiſt. cap. 8.

alijs Helba, & Aſtulba. Fœnum græcum habet ſuum quoque hoſtem, qui illi ſubnaſcitur, τὸ αἱμόδωρον Theophraſto dictum.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Semen Fœnogræci utile eſt ad emolliendum & maturandum ulcera & abſceſſus, & ad mitigandum dolores, quæ omnia utrinque in corpore humano efficit. Natura ſua ad caliditatem & ſiccitatem accedit.

INTRINSECVS.

Semen in aqua mulſa decoctum & potum internas collectiones emollit, uitia, doloremq́ꝫ internorum membrorum ſanat & mitigat.

Decoctum farinæ Fœnogræci exulcerato pectori & longæ tuſſi mederi, teſtatur Plinius.

EXTRINSECVS.

Fœnogræci ſemen maiorem in externis corporis partibus medendis obtinet uſum, nam cremore ſeminis in aqua decocti expreſſo, manantia capitis ulcera, & furfures ſanat, pilos capitis creſcere facit, locos dilatat & emollit, ſi cum anſerino adipe peſſi uice ſubijciatur. Eſt & ſemen decoctum indeſeſſionibus ac fomentis ad eaſdem affectiones muliebres utile. Ad eadem facit herba recens eodem quo diximus modo uſurpata.

Decoctum hoc aduerſus teneſmon, fœtidamq́ꝫ dyſenteriorum proluuiem prodeſt.

Hoc ſemen clyſteribus adijcere conuenit, quæ aduerſus tormina ab exulceratione orta uſurpantur. Ad tumores uero quoſuis, unice conducit.

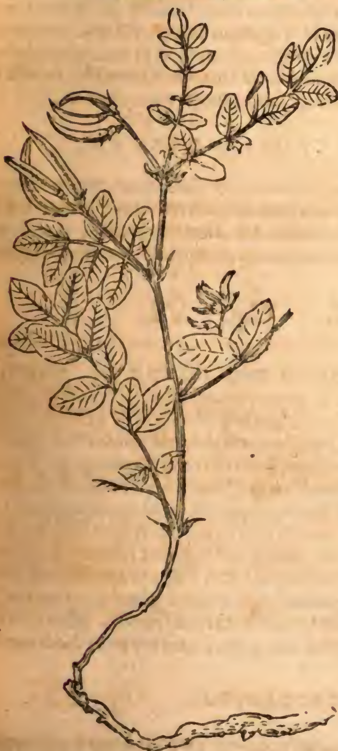
Spleni addito nitro & aceto emplaſtri uice imponitur, illud deprimens, & imminuens.

Farina porrigines, furfuresq́ꝫ cum uino & nitro celerrime tolli ſcribit Plinius.

De Fœnogræco ſylueſtri. Cap. V.

QVANQVAM NON TERNA SED DVODENA interim & plura, quandoque etiam pauciora folia uno gerit pediculo hæc herba, tamen in ordinem Trifoliorum ideo referri poſſe uidetur, quod ſingula ipſius folia rotunda ſunt oboli inſtar aut Trifolij. Pari nimirum ratione & Maioranam Trifolium uocitatam legimus, ab affinitate.

Fœnogræcum ſylueſtre.
Wild Foenum Grecum.

affinitate quam habent ſingula ipſius foliola ſeorſim ſpectata cum Trifolijs. Sed haud multum forte refert quo loco quæq; planta recẽſeatur, ideo ad deſcriptionem herbę properabimus. Hæc planta radicem habet ſeſquicubitalem nonnunquam, quæ quotannis denas aut duodenas tenuiſſimas ac rotundas uirgas emittit, humi procumbentes, utrinq; rotundis foliolis (ex ordine collocatis, ut mutuo ſeſe reſpiciant, inſtar pene Orobi maioris) ueſtitas, flore albicante ex pallido, copioſo, ſed cõiunctim poſito, ut moris eſt cæteris leguminibus, idq; in faſtigijs, emicantes. Hoc decuſſo ſiliquæ relinquuntur oblongæ recuruæ, ſed magis exiguæ Fœnogræco ſatiuo, ſemine prægnantes anguloſo, ſed per omnia minori quam ſatiui ſit ſeminium. Guſtu Orobos repręſentat. Naſcitur in montibus inter arbuſta, in ſyluis cęduis, agrorum limitibus ſecus itinera.

NOMENCLATVRAE

Quemadmodum multa ſunt Trifolij genera, ita Loti non una, ſed plures reperiuntur ſpecies. Primum quidem Lotus arbor eſt, cuius Dioſcorides meminit libro primo cap. cxxxix. Plinio & Theophraſto Faba Græca &

Vide Manardũ lib. epiſt. medi. 9. epiſt. 3.

Syriaca, & Anacacabed dicta eſt. Deinde & Fœnogræcum Loti nomen obtinet, ſicut & Cytiſus, & hęc noſtra planta, quam Fœnogræcum ſylueſtre nominauimus. Eam itaq; Lotum ſylueſtrem eſſe iudicamus lib. iiij. cap. cvij. a Dioſcoride deſcriptam, quam & Trifolium minus, & Lybicam nuncupat. Quod uero ad id caput referri debeat, non ſolum forma ipſa & deſcriptio, ſed & facultates ac uires huius herbæ ſatis conuincunt. Huc uero & illa pertinet planta quam quinto loco ſub Melilotis deſcripſimus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Trifolij flores & ſemina, Lini ſemen, & Fœnogræcum tam ſatiuum quàm ſylueſtre dolores finiendi & mitigādi, tumores diſcutiendi, deprimēdi & emolliendi uim obtinent, ita ut ſi unum deſit, altero uti poſſis. Quamobrem non eſt operæpretium ut hic repetamus quę iampridem à nobis dicta ſunt.

De Cytiſo. Cap. VI.

CYTISVS, AD QVEM NOS LOTORVM MENTIO deducit, nihil aliud eſt quam procerus & nodoſus caulis, multis adnaſcentijs ijsq; geniculatis brachiatus, folijs ueſtitus Trifolij, Fœnogræco quadantenus ſimilibus, at maioribus, firmioribus, acutioribus & prolixioribus per ambitum leuiter ſerratis, incanis, guſtu Trifolium referentibus. Hanc plantam Marcus Platearius Morinus natione, aridam ad me tranſmiſit, unde & ſemen propediem me accepturum ſpero. Cytiſus agro ſtercorato minime opus habet, ut qui macri terra fœliciter proueniat. Non æſtus, non frigorum, non grandinum aut niuis expaueſcit iniuriam. Mirum autem uideri poteſt, quod & in Italia, præſertim in ijs locis ubi pecuarius quęſtus uel maxime uiget, hoc papuli genus ignotum ſit. Cytiſus duplex Columellæ, ſatiuus ſcilicet & alter ſuæ ſpontis, cuius generis hunc qui ad me peruenit Cytiſum eſſe opinor, nam inuentus dicebatur in agris ſponte ſua enatus. *Cytiſus agreſtis.*

NOMENCLATVRAE.

Propterea quod Cytiſus caprinū pecus optime paſcat, quodq; illo capręplurimū gaudeāt, ideo Germanica lingua ad differentiā aliorū Trifoliorū Groſſen geißklee/ id eſt Caprinum Trifolium maius uocare libuit. Dioſcorides Telinen, Lotum magnum, Triphyllon, Trifolium maius cognominari tradit. Huius & Vergilius meminit Ægloga j. *Dioſco. lib. 4. cap. 108.*

Florentem Cytiſum, & Salices carpetis amaras. *κύτισος*

VIRES.

Cytiſus.

Groſſer Geißklee.

VIRES AC TEMPE-*ramentum.*

Dioſcoridi folia refrigerant, id quod fortaſſe de recentibus intelligit. Æginetæ uero Cytiſus temperatura ſua cum Malua communicat. Poteſtq́ utrinque corpori utiliter adhiberi.

INTRINSECVS.

Decoctum potu urinam ciet, ut inquit Dioſcorides. Inter omnes uero herbas quę lactis copiam pariunt, tam pecoribus quam mulieribus, uix prǽſtantiorem reperias ipſo Cytiſo. Siquidem mulieres ſi lactis inopia premuntur, Cytiſum aridum in aqua per noctē macerare, poſteaq́ expreſſo ſucco modicum uini admiſcere debēt, & bibere, quod ſi fecerint, lactis copiam ilico habebunt. *Vide Columellam lib. 5. cap. 11. & Plinium lib. 13. cap. 24.*

Cytiſus, gallinis, apibus, capris, bubus quoque & omni pecudum generi utiliſſimus pabulo.

EXTRINSECVS.

Folia & ſemen Cytiſi trita & illita tumores inter initia diſcutiunt, quemadmodum & alia Lotorum genera.

De Chamæſpartio. Cap. VII.

Erdpfrymmen.

genista tinctoria

MAIO MENSE CVM Geniſtæ florent, in aridioribus & incultis campis quæ plerunque ouibus paſcua præbent, fruticulus quidam reperitur, tota ſua ſubſtantia haud temere dodrantem excedens, radice lignoſa, coliculis multis herbaceis, anguloſis, folijs Lenticulæ, ſeu Geniſtæ, flore luteo, ſtipato, ſpiceo, Orobo ſimili conſpicuus, ſemine atro, tereti, inſtar exigui Orobi, in ſiliquis nigris rotundis (quæ Iulio menſe apparent, & Geniſtæ modo rumpuntur ubi ad maturitatem peruenerint) contento præditus. Cæterum coliculi ipſi uſq; ad ſequentem annum illæſi frigora hyemis ſuſtinēt, tum enim noui regerminant. Planta tota omni prorſus odore deſtituitur.

NOMENCLATVRAE

Pauci ſunt quibus hæc planta cognita ſit. Nonnullæ tamen mulierculæ, Klein Streichblůmen/ hoc eſt, paruos tinctorios flores uocant. Sunt qui Erdpfimmen/hoc eſt, terreſtrem, ſeu humilem Geniſtam nuncupent.

Tinctorius flos exiguus.

cupent. Græce forte licebit χαμαισπάρτιον dicere, quemadmodum & Chamædrym, & Chamæcypariſſum dicimus. Si quis ad Lotos ſylueſtres hanc herbam referendam putet, cum eo non magnoperę contenderim, nam & ſeminis odor, & floris forma Lotis ſatis reſpondent.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hi flores puerorum quoque crepundijs & luſibus inſeruiunt. Et quantũ mihi quidem uidetur, temperamentum Orobi & Fœnogræci obtinent. Præter hæc quæ adduximus, nihil de hac herba mihi conſtat.

De Ferula. *Cap.* VIII.

HAEC HERBA E' LIGNOSA RADICE QVINQVAginta fere, interim et plures tenuiſſimas emittit uirgas, cubitales, nigricantibus ab imo ad ſummum uſq; ueſtitas folijs, ad Hyſſopi fere formam accedentibus. Florem fert in faſtigijs uirgarum luteum, copioſum & frequentem, Geniſtæ ſimilem, ſed minorem, ſemen in ſiliquis rotundis & nigris Orobo haud diſſimile, idq; Auguſto menſe. Iulio namque floret. Naſcitur in aridis & incultis agris, ouiumq; paſcuis, nonnullisq; agrorum limitibus. Hoc flore lineæ ueſtes ſimul & laneæ optime tinguntur, quo nomine Tinctorius flos quibuſdam dicitur.

NOMENCLATVRAE.

Veteres Romani multas herbas quotannis ſale conditas in uſum quotidianum reponebant, ad quæ ſalſamenta & Ferulæ herbæ aſparagi uſurpati ſemper fuere. An uero præſens hæc herba (quam Germani Gälferbblůmen/& Heidenſchmuck uocant) Ferula ueterum ſit, in præſentia quidẽ nec aſſerere neque negare conabor. Certum tamen eſt duas plantas ueteribus hoc nomine inſignitas, quarum altera libro tertio cap. lxxxij. à Dioſcoride deſcripta eſt: altera uero cuius & Nicander in Theriacis meminit, lib. iiij. cap. cli. de qua uide Plinium lib. xiij. cap. xxij. & Onomaſticon Brunfelſij. Thapſiam Dioſcorides Hypopion, Pancranon, Scammonion, Thelyterin, Ferulaginem, Ferulam ſylueſtrem, & Bæden. Arabes Theſiſic cognominant. Iacobus Manlius Piperiam nuncupauit. Sed ut ad noſtram Ferulam reuertamur, uidetur illam ſignificaſſe Columella lib. x. cum ſcribit,

1. 2. νάρθηξ Ferula. Θαψία

Auicenna lib. 2. cap. 710.

> *Capparis, & triſtes inulæ, ferulæq; minaces*
> *Plantantur.*

Et ut.

Ferula.

Gälferbblümen/Heidenſchmuck.

Et ut ita ſentiam forma me mouet, ſin aliter ſtatuendum ſit, dicant nobis herbarij qui omnia ſe ſcire putant, quamnam herbam intellexerit Columella. Nos noſtram hanc herbam Ferulam nuncupabimus, Ferulæ doctorum ut uulgo dicitur nos ſubijcientes, quoad certiorem aliquam appellationem cognoſcamus; tametſi non male ad σπαρτίον referri poſſe uidetur. De illo tamen lib. iij. cap. vij plura dicemus.

VIRES AC TEMPE-*ramentum.*

Quod ſi herba hæc ſub Ferula Dioſcoridis deſcripta ſit, certe utriuſque corporis partibus adhiberi poteſt.

INTRINSECVS.

Ferula recẽs uino & aqua decocta & pota, ad cruentas excreationes, & cœliacos affectus utilis eſt, contra etiam viperarum morſus eodem modo conducit. Semen tuſum & potũ torminoſis prodeſt, ac ad acidos ructus certo experimẽto unice conducit.

EXTRINSECVS.

Semen naribus inditum erumpentem ſanguinem ſiſtit.

Semen in farinam redactum oleoq; mixtum, ſi ex eo corpus inungas ſudores ciet.

De

arietinum ſiue

De Cicere arietino, quod uulgo Piſum nominant.

CAP. IX.

Erweyſſen.

ABSOLVIMVS VT cunque Triſoliorum & Lotorum hiſtoriam, ſupereſt ut ad culinarias herbas nos recipiamus, quæ ueteres Legaria, recentiores Legumina nuncupant, utraq; dicta à legendo, quod ea non ſecantur, ſed uellendo legantur, quemadmodum teſtatum reliquit Marcus Varro. Cæterum uaria leguminum ſunt genera, pauci tamen inueniuntur, qui ea diſcernere queant, quantumuis plurimis ſæpe uerbis rem tractent, aut potius obſcurent. Nos diſtincte ſingulorũ genera proponemus, noſtræ quidem Germaniæ cognita, à Piſorũ (ſic enim uulgo uocant, ſed perperam, ut docebimus) cognitione auſpicaturi. Eorum in Germania tria ſatiua extant genera, quæ nos Feldt erweiſſen/Klotz erweiſſen/ vnd pfal/oder groß garten erweiſſen patria lingua uocitare ſolemus. Quæ Klotz erweiſſen nobis dicuntur prima matureſcunt; caule primario uiri proceritatem attingente, ſtriato, digitum craſſo, fiſtuloſo, folijs magnis.

M. Varro de re ruſt. lib. 1. ca. 32.

1. *Primum Piſorũ genus.*

gnis ipſum rotatim ambientibus, è cubitis alijs prætenues ſurculi prodeunt, Triphylli folijs tenerrimis pinguiuſculis, & rotundis utrinque ueſtiti, in faſtigijs uero capreolos habẽtes quibus ſe palis alligat. Inter has adnaſcẽtias è caule primario nudi & perexigui prorumpũt pediculi, floribus albis, ad Geniſtã fere accedentibus, ijsq́ binis emicantes, qui in binas quoque & oblongas deſinunt ſiliquas, piſis inter cętera genera præſtantioribus, Iulioq́ menſe matureſcentibus refertas.

2. *Alterum Piſorũ genus.* Quæ uero groß garten Erweyſſen nuncupantur, caulibus, folijs, ſtrijs, uenisq́, clauiculis, floribus, & ſiliquis ſuperiori generi reſpõdent, niſi quod caules habent proceriores, magisq́ tenues & rotundiores, geniculis deniq́ longioribus interuallo diſtantibus, è quibus haud temere plures duabus ſiliquis prorepunt, interſtinctos. Hæc Auguſto menſe matureſcunt, inter quæ nonnulla ex cæſio uiriditatem quandam præ ſe ferunt, coctu ut multis placet faciliora. Illis caduca eſt natura, niſi enim fulciantur, fœliciter prouenire non poſſunt.

3. *Agreſtia Piſa.* Piſa agreſtia Germanis Feldt Erweyſſen dicta, ea nimirum quæ in aruis citra præſidium palorum creſcunt, tota ſua ſubſtantia magis ſunt exigua hortenſibus, & breuiora, flore prædita candido, qui in gemellas utplurimum ſiliquas abit, clauiculis & filamentis mutuo ſeſe complectentia. Ex

4. *Agreſtis Piſi alterum genus.* his nonnulla reperiuntur, quæ ſubrubicant ubi decocta fuerint, floribus diluti roſei coloris, comantia. Inter omnia leguminum genera uix ullum uulgo uſitatius eſt Piſis, præſertim uero agreſtibus, quæ ut dixi nullo adminiculo fulcita humi ſerpunt, nam reliqua palis quibus incumbant, uenti tempeſtatumq́ ſecura, coniungere oportet. Cæterum omnia Piſorum genera alſioſa ſunt, hyemisq́ impatientiſſima.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam nihil Piſis ut diximus uſpiam locorum magis in uſu ſit, tamen quo nomine ueteribus appellata fuerint, uel doctiſſimi quiq́ pronunciare dubitant, quin poſt longa certamina, multasq́ contentiones, uulgare Piſi nomen huic legumini tandem uno conſenſu imponunt omnes. Manardus Ferrarienſis Medicus, ætatis noſtræ excellentiſſimus inter cætera & Piſorum meminit, ſtatuens ea Phaſiolum & Dolichum eſſe Theophraſti & Dioclis, aliorumq́ ueterum rei herbariæ ſcriptorum, Latinis Eruilia dicta, ſeu Rouilia, quibuſdam Rodionos, Venetis uero Piſarelos. His addit Phaſiolum Galeni de alio legumine, nempe eo quod Theophraſtus Siliquam nuncupat intelligendum. Proinde cenſet Hermolaus Phaſeolum Galeni, ſeu Siliquam Theophraſti, Lobum eſſe Arabum, Græcis Smilaca appellatum. Atq́ hoc pacto tres plantas Phaſeoli nomine nuncupatas audimus,

nimirum

nimirum Lobum Arabum, Piſa uulgaria, necnon id legumen cuius altero abhinc capite mentionem faciemus. Atque hæc eſt Manardi, & Barbari ſententia, a` qua nos longe diſſidemus, non quod autoritatem doctiſſimorum uirorũ (qui, quod in gratiam ſtudioſorũ tot, tantosq́ labores ſuſcipere non grauati ſunt, laudẽ ſuam & memoriã nunq́ intermoriturã apud omnes bonos habebunt ſemper) imminuere cupiamus, ſed ut & nos pro uirili noſtra herbariã cognitionem iuuemus. Hęc inquam eſt cauſa cur noſtrã tam in hac quam alijs plantis ſententiã proponamus. Ac ſentiant alij q̃d lubet, nos noſtra in medium adferimus doctioribus, ueritatisq́ ſtudioſis dijudicanda. Si cui uero hęc non ſatisfecerint, eum rogamus ne in malam capiat partem, quod a`nobis bono animo ſcribitur, ipſeq́ ſi poteſt meliora & certiora proferat, nec enim ſuam cuiquam laudem inuidebimus. Sed ut tãdem quod ſentio aperiam, quod uulgo Piſum appellant, ego Cicer arietinũ Dioſc. eſſe iudico, quod ille libro ſecundo cap. lix. ſub Erebintho deſcribit, quæ uox cum Germanica appellatione Erweiſſen/ſiue Erbſen ſatis conuenit. Tametſi uero huic Dioſcoridis de Cicere capiti ab initio nonnihil deeſſe uideatur, tamen nihil impediet, quominus Piſum, Cicer arietinum certis de cauſis nuncupem. Si namq́ Piſa, ſiue hortenſia, ſiue agreſtia inſpexeris, deprehendes ualuulas illorum effigiem cornu arietini exprimere. Cum itaq́ natura hoc legumen eiuſmodi inſcriptionem repræſentare uoluerit, amabo te quanam commodiore appellatione nominabitur, præſertim cum Dioſcorides Ciceris duplicis, adeo manifeſtam differentiam proponat, inquiens, Eſt & alterum Cicer arietinum appellatum? Hæc fere ſunt quæ de appellatione huius uulgatiſſimi leguminis breuibus dicere uolui. Quid uero de appellatione Piſi ſentiam ſuo quoque dicetur loco. Hebræi (ut & hoc annotemus) ſeu Thalmudiſtæ potius, Piſum פרקדן Parkedan uocant, teſte Aruch Monſteri.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

In Germania nullum in culinis frequentius legumen habetur Piſis, tam diuitibus quam pauperibus familiare. Hæc magna ſaturandi, alendi, nutriendiq́ ui pollent, ſi Galeno credimus. Habent & in medicina laudem ſuam. *Galenus in libro de cibis boni & maliſucci.*

INTRINESCVS.

Coqui uarijs modis Cicer arietinum de coquere & præparare norunt, quam artem ipſis relinquemus.

Cicer arietinum cum radice Petroſelini decoctum, in cibo puerperis utiliſſimum eſt, nam eo iure per urinam ſuperflua multa purgantur, præſertim ſi

tim ſi decoctioni Macis & Roſmarinus adijciatur. Affert ea quoque lacti copiam, unde facile colligi poteſt Piſa boni ut uocant nutrimenti eſſe.

Iuſculum Ciceris arietini regio morbo laborantibus, & incipientibus hydropicis ſubuenit, per aliquot dies uſurpatum.

Breuiter citra periculum in omnibus fere morbis iure Ciceris arietini decocti uti poſſumus, neque hic curo quid alij aſſeuerent, uel negent.

EXTRINSECVS.

Cicer arietinum aqua & lixiuio decocto, manantia capitis ulcera ſanat, ſingulari experimento.

Idem decoctū maculas faciei, & cutis uitia emendat collutu.

Hoc decocto ſi & mel & farina ordeacea miſceatur putrida & manantia ulcera cicatrici alioquin repugnantia, curantur.

Cicer arietinum cum Orobo in aqua decoctum, ac emplaſtri ritu impoſitum, locorum tumores detumeſcere facit, doloremq; ſedat. Eadem poſſunt & Fabæ.

Dioſco. lib. 2. cap. 95.

In uerrucarum formicantium penſiliumq; genere, prima luna ſingulis granis ſingulas tangunt, eaq; grana linteolo deligata abijci poſt ſe præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur.

De altera Ciceris ſpecie. Cap. X.

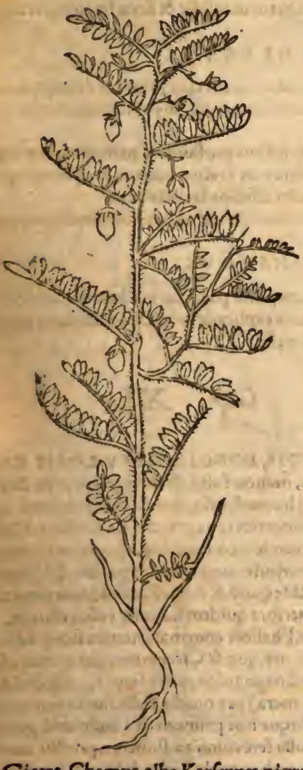
CICER MEDICINAE POTIVS QVAM CVLINAE apud nos inſeruit. Eius tria exiſtūt genera, album, nigrum, & ruffum. Cicer Phaſiolis ſimile eſt, ſed acutius, flore aliud comans purpureo ſeu roſeo, aliud candido, nam hoc potiſſimum differunt uniuerſa Ciceris genera, odore & forma alioquin cōſimilia. Etenim iiſdem caulibus & folijs prædita ſunt, nec clauiculas quibus palis ſe alligare poſſent, ut cætera legumina obtinent. Vſitatius nobis ruffum. Cicer legumen ſurculoſum eſt arbuſculæ inſtar, folijs pinnatis, Orobo maioribus, Glycyrrhizæ haud abſimilibus, nigricantibus, ueſtitum. Siliquas gerit rotundas, quemadmodum & Theophraſtus & Plinius teſtati ſunt, articulum longas, inflatas quaſi, terno ut plurimum ſeminio prægnantes. Radix ei breuis, utpote quæ digitum non excedat, quod & in reliquis æſtiuis frugibus uidere eſt. Cicer delicatiſſima eſt planta, raro fœliciter prouenit, præſertim ubi annus fuerit humidior. Prætera tum alba in ruffa Cicera tranſire conſueuerunt.

Theoph. lib. 9. cap. 5.
Plin. li. 18. ca. 12.

NOMEN-

Cicer.

Zyſern Erweyſſen.

NOMENCLATVRAE.

Cicer Grecis ἐρέβινθος, Germanis Zyſer Erweiſſen dicitur. Differt colore ut diximus, unde & uarium illi nomen, nam aliud ruffum Germanice Roht Zyſern/ aliud nigrum, hoc eſt, ſchwartʒ Zyſern / aliud poſtremo album, Germanis weiß Zyſern nuncupatur. Auicenna lib ij cap. cxxxij. nigri meminit Ciceris, quod è Norimberga ad me transmiſſum uidi. Cæterum omnes Ciceris ſpecies ad Piſa referenda nobis uidentur, à ueteribus tametſi ſuis differentijs notata, nihilominus tamē ſub una & eadem Erebinthi appellatione (meo iudicio) à Dioſcoride comprehenſa lib. ij. ca. xcv. Cicer à colore & forma alias atq; alias in ſcriptis ueterum appelationes ſortitum eſt, ut dicatur, Arietinum, Columbinum, Venerium, Punicum, album & nigrum, ruffum. Eſt & quæ Cicercula, nuucupetur, ſicut & Orobę, & Crij, hoc eſt, Arietini mentio apud Æginetam extat. Serapio Cicera, Chemps, alba Karſennæ, nigra uero Chubes nominat.

Plinius. lib. 18. cap. 12.
Galen. lib. 6. de ſimp. & lib. 1. de alimentis.
Aegin. lib. 7.
Serap. cap. 80.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cicera coquis non perinde atq; Seplaſiarijs familiaria, hodie aduerſus calculum fere uſurpantur. Quamobrem ut calidæ & ſiccæ ſint temperaturæ neceſſe eſt.

INTRINSECVS.

Ciceris in aqua decocti ius ſecundum, nam quo primum decoquitur effundi debet, à ieiuno potum, urinam ciet, calculum pellit, incipientibus hydropicis utile eſt.

Qui continuum cum dolore ex renibus profluuium patiuntur, aut exulceratam habent ueſicam, ij Ciceribus non crebro utantur, propterea quod ob inſignem pellendi uim hoc pacto affectos facile lædant.

Cicere ad pulmonem ſuſtentandum uix quicquam commodius reperias teſte Auicenna lib. ij.

EXTRINSECVS.

Vires Ciceris, quas in externis corporis partibus medendis obtinet præcedenti capite, cum de Piſis ageremus explicatæ ſunt. Obſeruandum tamen Cicera Piſis in omnibus efficaciora eſſe.

De Phaſiolis. Cap. XI.

PHASIOLI ROTVNDIS, LONGIS, FISTVLOSIS SVIS & geniculatis caulibus, necnon folijs, ſurculis, capreolis & ſiliquis per omnia maiori hortenſi Piſo, quo de altero ab hinc capite egimus, reſpondent, niſi quod proceriores ac grandiores euadunt. Differentia utrorunque in geniculis, qui inter folia et ramulos uiſuntur, maxime cõſiſtit, nã in Phaſiolis quidẽ plane purpurei aut punicei apparent, q̃d in nullo Piſorũ genere deprehendas. His adde quod & flores Phaſiolorum non albi ſunt, ut in Piſis uidere eſt, ſed in anteriore quidem ſui parte roſei coloris, in poſteriore uero purpuræ ſaturatæ. Phaſioli cum maturitatem ſuam aſſecuti fuerint, id quod eodem fit tempore, quo & Cicer arietinum mateſcit, non rotundam figuram, ſed rotundos angulos præ ſe ferunt, alij quidem ſpadicei (nam plura eorum ſunt genera) per omnia Piſis, ſiue ut nos uocauimus Cicere arietino maiores. Atque hoc primum eſt Phaſiolorũ genus.

1. Primum Phaſiolorum genus.

Alteri in noſtris regionibus, nulla fere cultura adhibetur, proſilit autem illud ſponte ſua inter Piſa agreſtia, quibus, caule, herba, & ſiliquis ſimilis exiſtit. Rurſus flore purpureo ad Phaſiolos maiores, quos in hortis plantamus accedit.

2. Phaſiolorum ſecundum genus.

Phaſioli

Phaſioli.
Fáſelen.

Phaſioli uero peregrini albi ſunt, nigris punctulis, uti uulgares Fabæ notati. 3. *Tertium Phaſiolorum genus.*

NOMENCLATVRAE.

Paulus Ægineta libro primo ca.lxxxix. Phaſelos Dolichos cognominat. Rurſus quæ de Dolichis dicuntur Piſo magis cõgruere cenſet Marcellus Vergilius, conaturq; ex Theophraſti libro octauo cap. iij. ſententiæ ſuæ patrocinari. Is enim ſcribit Dolichos ſi ligna lõga affixeris, aſcendere, & frugiferos fieri, ſin aliter, uitioſos & eruginoſos. Iam cum Piſa noſtra ſine pręſidio palorum uix in altum ſeſe attollere, & ad frugem peruenire poſſint, putat Marcellus ea Dolichi appellatione inſignienda, præſertim cum Dolichon longum Græcis dicatur. Hæc fere Marcellus, cui duplici ratione reſponderi poſſe intelligo. Primum ut dicamus, & Phaſiolos, qui in hortis plantantur, palorum quibus nitantur uſu indigere, cum proceritate Piſa ſuperent. Deinde uero manifeſtum eſt, non tantũ Piſa, ſed & Phaſiolos quibus agri conſeruntur, nullo adminiculo egere, ſed mutuo ſibi incumbere, quod nemo negabit, qui uel Piſa uel Phaſiolos in aruis uiderit.. Quamobrem nos de Phaſiolis ſimpliciter id ſentiemus, quod

Dioſcorides, qui de illis libro ſecundo capite xcix. ita ſcriptum reliquit
„ Phaſioli inflant, ſpiritus cient, ęgre coquuntur, uirides cibo aluum
„ emolliunt, ad uomitiones idonei. Hæc ille. Quod ſi Dioſcorides cognouiſſet Phaſiolos, Dolichos quoque Græcis cognominari, ex Theophraſto utique & aliĳs id indicare potuiſſet. Hæc uero eo nobis dicuntur, ut quæ hactenus obſcuræ fuerunt plantæ, rurſus in poſterum cognitæ fieri incipiant. Exiſtimamus ergo Phaſiolos, eſſe eos, quos Germani Fäſelen/ aut certe quos Bonen uocant, hoc eſt, Fabas. Nam ſi quis Fäſelen Germanorũ, ad Cicera, Bonen uero hoc eſt fabas, ad Phaſiolos Dioſcoridis referat, cum eo minime contenderim. Dolichos autem qui Galeno, & Æginetæ Phaſioli cognominantur, Siliquam Theophraſti, & Smilacem hortenſem Dioſcoridis eſſe reor. Equidem uidetur mihi Galenus ipſe de Dolichis dubitaſſe, tametſi primo de alimentis libro, Phaſelum tribus ſyllabis pronunciat, Lathyrum eſſe, aut aliam quandam eius ſpeciem, Phaſiolos uero quos quatuor proferunt ſyllabis Dolychos, ſeu Siliquam Theophraſti, ſtatuat. Ab hac ſententia nos nõ longe abſumus, nam Phaſiolos Dioſcoridis, Germanis Fäſelen/ ſeu Bonen/ hoc eſt, Fabas dictas intelligimus. Phaſiolos uero Galeni, Siliquam Theophraſti, & Smilacem hortenſem Dioſcoridis pronunciamus. Arabes quod ſciam Phaſiolorũ haud meminere, niſi forte Mes ipſorum ad eos pertineat. De illo tamen paulo poſt, nolumus enim quenquam in noſtram ſententiam pertrahere. Nos quid ſentiamus ſcribimus, ſequatur quiſque quod ipſi maxime arriſerit.

φασίολ𝔊. — *Germanis Fäſelen ſeu Bonen.* — *δόλιχος.* — *Dioſco. lib.2. cap.135.* — *Theop. lib.8. cap.3.* — *Serapio ca. 116.*

Peregrinos Phaſiolos poſtremo loco à nobis deſcriptos Mes Arabum, ſeu Rouilias eſſe iudicamus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fabæ & Phaſioli, ſicut & Cicer arietinum Sinapi perfuſum, tempore quadrageſimali pauperibus in cibo uſurpantur, legumina paſſim in Rheni tractu uſitatiſſima. Naturam obtinent calidam & humidam.

INTRINSECVS.

Phaſioli & fabæ inflant, ægre coquuntur, ad laborantes & operarios maxime pertinẽt. Nam qui in ocio degunt, aut alioquin imbeciliores ſunt, eiuſmodi cibos uitent. Virides tamen Fabæ & Phaſioli æſtate commedi poſſunt, emolliunt enim aluum.

Phaſioli uirides ad uomitiones excitandas idonei ſunt.

EXTRINSECVS.

Phaſioli, Fabæ, Orobi, Cicera arietina, ĳſdem fere pollent facultatibus,

ſedandi

ſedandi nimirum dolores & tumores, locorum præcipue, poſſuntq́ indifferenter uſurpari ad prædictos affectus. Sed de his ſupra cap. x. plura.

De Piſo Græcorum. Cap. XII.

Bechern.

MAGNO SANE LAbore Phaſioli, Orobi, & Piſa, necnon Cicera arietina maxime agreſtia ſecernuntur. Atqui hodie ea eſt agricolarum ſocordia, ea negligentia, ut quæuis legumina mixtim ſerant, id quod ab illis fieri conſueuit, propterea quod differentiam Ciceris arietini, Phaſiolorum, & Piſorum, parum aut nihil attendant. Cæterum ut relictis his ad Piſa noſtra nos conferamus, ſolent ea nõ ubiq́ locorum plantari, licet inter legumina haud poſtremum occupẽt locum, nam & optimi ſaporis et coloris iuſcula decoctorum ſunt, longeq́ præſtantiora ipſo Cicere arietino. In agro Vangionum inter Spiram & Vormatiam magnus eorum & frequens uſus, ita quidem ut prouerbio illis hominibus uulgatiſſimo occaſionem dederint, quo dicitur, Wir haben ſtehts Bechern vñ Lemmerteſchẽ. Hoc legumen longe aliis ſoliis & caulibus præditum

1. Piſum Græcorū ſatiuum.

eſt, quam uel Cicera arietina uel Phaſioli. Habet namque oblonga & mucronata folia, capreolos etiam quibus ſeſe ad proxima quæq; alligat, cau les uero tenues, anguloſos, & humi procumbentes, non aliter atque Cicer arietinum agreſte. Floribus comat candidis inſtar Ciceris iam dicti, qui fe re ſinguli ſingulis nituntur petiolis. Siliquas gerit incuruas, piſis refertas, non rotundis, ſed cõpreſſis ſinguliſq; triangularibus, aut quadrangularibus.

2. *Piſum Græcorũ ſylueſtre.* Sylueſtre eius genus in quibuſdam dumetis reperitur, folio prælongo, acuto, clauiculis tenuiſſimis, quibus more cęterorum leguminum hinc inde reptat, flore quandoque luteo, ſemine pullo.

NOMENCLATVRAE.

In noſtris regionibus ſatiuum legumen quod primo loco poſuimus, Kechern/ſiue Kichern nominant. Sunt qui Cicer arietinum, ſunt & qui Co lumbinum uocatum uelint. Sed utcunque hi quidem appellauerint præſens legumen, nos *κίκι*, Græcorum eſſe affirmamus Plinij uerbis adducti, qui ſcribit Ciceculam eſſe minuti Ciceris, inæqualis anguloſi, ueluti Piſum. Quis uero non uidet hoc noſtrum legumen angulis reliqua ſuperare? Non deſunt autem qui Arabum Mes, ſiue Almes, aut ut Auicenna habet Meiſce, Piſum eſſe contendãt. Serapio quidem Mes, & fructum eius Robilias nigras habere maculas ſcribit, uideturq; mihi aut exiguum illud agreſte & fuſcum Ciceris arietini genus, aut certe quod & uериſimilius mihi fit, Fabas noſtras Germanicas intellexiſſe. Ex namq; nigris magisq; conſpicuis maculis notati ſunt, quam uel dictum Ciceris arietini, uel Phaſiolorum tertium & peregrinum, quod non ita pridem ad nos Germanos uenit, genus.

Plinius lib. 18. cap. 12.

Auicenna lib. 2. cap. 492.

Serap. cap. 116.

Sylueſtre pręſentis noſtri leguminis genus Germani Wild kichern/et Vogelswicken/ propterea quod non perinde ſit cognitum uocant. Recentiores hoc legumen quod nos Piſum Græcorum interpretati ſumus, Eruum & Orobum non ſine errore nuncupant. De Eruis ſuo quoque dicetur loco.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Piſum Græcorum in medicina & cibis non aliter atque Cicer arietinum uſurpari poteſt. Vrinã ciet efficacius Cicere arietino, in cibo gradus, per omnia uero ei quod uulgo Cicer uocant, quo de altero ab hinc capite egimus, reſpondens, natura quippe calidum & ſiccum.

De

sarsa parella ...

De Smilace hortenſi, ſeu Siliqua Theophraſti. CAP. XIII.

Smilax hortenſis.
Welſch Bonen.

SCRIPSIT MARCELlus Vergilius, parũ ſibi ueriſimile uideri, ad eam altitudinẽ & frondium copiã poſſe legumen aliquod augeri, ut ſcenas & tabernacula ueſtiens inumbret. Quod ſi is Smilacem hortenſem uiridem uidiſſet, dubio procul longe aliter pronunciaturus erat. Sed imperitia rerum eo nos quandoque deducit, ut incognita nobis aut negemus prorſus, aut damnemus. Eadem certe ratione nemo inter Germanos, antequam ad nos commigraret Smilax hortenſis, facile credidiſſet, legumen aliquod in tantum excreſcere poſſe. Qui fit ut uenia mihi dignus uideatur Vergilius, qui & ipſe cum plerarumq; plantarum uiuas imagines haudquaq̃ uiderit, facile dubitare de nonnullis potuit. Manifeſtum eſt ergo Smilacẽ hortenſianam proceritatem pedamenti prælõgi, ad quod Lupulus in altum ſcandere ſolet, cultura nimirum inuitatus, quod in Saxonia

alijsq; locis uidere eſt, ubi non aliter atque [illegible] palis & ridicis Lupulus adiungitur, Germani ein hopffen ſtangen uocant, æquare, & non raro etiam ſuperare, clauiculis ac flagellis uicinis fruticibus parietibus & palis affixis circumuolutam. Folijs ueſtitur ab imo uſq; ad ſummum aſperis, Hederæ ſimilibus, ſed latioribus & tenerioribus, ijsq; utplurimum ternis crucis & Trifolij, aut uitis albę de qua infra cap. xciiij. formam imitantibus, unicoq; pediculo nitentibus. Inter hæc flos erumpit petiolis tenerrimis ſuffultus, alius candidulus, alius pallidus, poſtremus denique rubicans, formam in uniuerſum Ciceris aut Phaſiolorum æmulans. Floſculi in prælongas ſiliquas latitudine & longitudine quæuis legumina excedentes abeunt, in quibus fructus diuerſicolores, renunculisq; ſimilimi reperiuntur. Sunt enim nonnulli rubri, alij ex albo purpuraſcunt, orbibus atris uariegati, quidam ſpadicei, ſimulq; nigris maculis aſperſi, alij candidi, nonnulli incani, atro colore, uel partim uel utrinque notati, plerique etiam protinus fului. Smilax hortenſiana ſemina ſua in ſiliquis Auguſto menſe & circiter Autumnum ad maturitatem perducit. Eſtq; alſioſum plane legumen, ut quod nec pruinam ferre queat. Nam in frigidis regionibus, ſi primo uere ante debitum ſuum tempus terræ committitur, pruina aliquantulum duriore ſuperuenientes facilime enecatur. Similiter ubi Autumno præſente, ſiliquæ maturitatē ſuam hauddum conſecutæ fuerint, frigoribus non poſſunt reſiſtere, quin tota ſua ſubſtantia protinus decidunt, acquaſi ſemicoctæ apparent. Hinc mihi ueriſimile fit hoc leguminis genus è calidiſſimis regionibus ad nos perueniſſe. Opus habet pingui ſolo, & aprico, aliter nunquam fœlices progreſſus faciet.

Varia Smilacis hortenſianæ ſecundum fructuū diuerſitatem genera.

NOMENCLATVRAE.

Leonard. Fuchi 2. Paradox. cap. 38.

Dioſco. lib. 2. cap. 135.

Germani Smilacis hortenſianæ ſemina Welſch Bonen & Welſche Fäſelen/hoc eſt, Italicas Fabas, ſeu Phaſiolos Italicos uocant. Siue uero Fabæ ſiue Phaſioli dicantur, parum refert, modo non intelligantur ijs Phaſiolis congeneres eſſe, de quibus altero ab hinc capitę diximus. Omnibus namq; conſtat eos diu Germaniæ cognitos fuiſſe, hanc uero plantam, quæ nobis σμίλαξ κηπαία dicitur, non ita pridem Germanis innotuiſſe. Fructus huius λόβια Gręcis, Lubia Arabibus appellatur, à magnis nimirum et longis ſiliquis quas obtinet. Dicuntur autem & reliquorum leguminum ſiliquæ Lobi, ut ſunt Fabarum, Piſorum, Phaſiolorum, Lentis & Oroborum. Quid de Lobis ſenſerint Barbarus, Manardus, & alij, ex commentarijs ipſorum patet. Ego peregrinas iſtas Fabas haud aliter nuncupabo, quam Smilacem hortenſianam, quemadmodum & ante annos aliquot piæ memoriæ uiro D. Othoni Brunfelſio, à me in Dioſcoride indicatæ fuere. Neque puto quenquam, qui mentis ſuæ compos extiterit, ſententiæ meæ reclamaturum. Hic uero

uideant docti nunquid non hæc planta Theophraſti Dolichus, ſeu Siliqua ſit, quam Galenus Phaſiolum, ſeu Phaſelum nominauit, quę uerba magnę inter doctos contentionis occaſio fuere. De Phaſeolis Auicenna libro ſecundo cap. ccliij. Serapio cap. lxxxij. ſcripſere. Auerrhoes eorum ſub uoce Leuquibi meminit. cap. xxxix. Plinius Lobas frugibus accenſet, omniumq́ fertiliſſimum ait eſſe, ex uno enim grano ternos ſextarios gigni, cuius quidem ſententia noſtrę minime detrahet, præſertim cum uix fertilius legumen hac noſtra Smilace hortenſi norim. Siquidem uno in anno ex una rubra Italica Faba, modium, quem noſtra lingua ein Sümmere uocat, legi. *Theoph. lib. 8. Galenus lib. 1. de aliment. Plinius lib. 18. cap. 7.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fabæ Italicæ noſtris quoque coquis familiares eſſe cœperunt, nam eas uarijs modis decoquunt, præſertim uero niueas, nam illas in iure gallinacco coquere ſolent. Sunt qui recentes cum ſiliquis præparent, non aliter atque Cicer arietinum cum ſiliquis decoquitur, vrinam cient. In cibo melancoliam augent, ſanguinem atrum faciunt, & tumultuoſa ſomnia, præſertim recentes adhuc, quemadmodum Dioſcorides teſtatum reliquit. Galenus diligenter & exacte ſiccatas ac repoſitas, tutioris eſſe uſus tradit, & ut Piſa uſurpari poſſe.

De Faba Germanica, necnon ea quam Inuerſam uocant. CAP. XIIII.

IN GERMANIA NOSTRA DIVERSA FABARVM GEnera proueniunt, magnitudine, & colore differentia. Sunt enim quæ magnæ, ſunt quæ exiguæ nuncupantur, & ex his quidem aliæ ruffæ, aliæ candidæ exiſtunt. Vulgares agreſtes fabæ tres, aut quatuor, quæ uero maiores ſunt maxime ruffæ plerunque binæ, drachmæ pondus æquant. Fabæ noſtrates omnes eandem herbā, eoſdem caules, flores & folliculos habent. Faba ſcapum obtinet unicum, minime ſurculoſum, erectū, quadratum & concauum, capreolis uiduum, quod in nullo alio legumine uideas, folijs ueſtitum rotundis, pinguibus, per æqualia interualla ex ordine collocatis. Inter folia uero & ſcapum, flores palliduli prorepunt, maculis intus atris notati, in modum pene vrticæ candidæ, nempe eius quam Galiopſin uocant. Folliculi eius ſeu ſiliquæ teretes, cum ad maturitatem iuſtam peruenerint, nigri euadunt, quinq; aut ſex ad ſummum Fabis referti. Porro omnes Fabæ cuiuſcunque tandem ſint generis, nigram quandam & oblongam maculam oſtendunt, uermiculi rudimentum ſatis exprimētes. Cæ 1. *Faba uulgaris.*

vicia

Faba Germanica.

Teütſchbonen.

cerum fabæ ipſæ non ſunt teretes, ſed oblongę, latæq́; & uidentur quaſi compreſſæ. Serũtur cum Cicere arietino verno tempore, intra ſex dies in folia exeunt. Radix Fabæ recta, breuiuſcula, paucisq́; capillamentis fibrata.

2. Fabæ inuerſæ.

Fabæ quas Latini Inuerſas, Germani uero Baumbonen/ſiue Gewantbonen/ nominant, ferulaceos ac lignoſos caules obtinent, qui ab imo ad ſummum uſque Triphylli folijs ueſtiuntur, altero demum anno frutificantes.

NOMENCLATVRAE.

Fabas Germani Bonen dicunt. Quam uero Fabæ appellatio noſtratibus reſpondeat, ex ſequentibus quas ſubijciemus rationibus facile colligent ueritatis ſtudioſi. Nam deſcriptio noſtræ Fabæ, ei minime competit cuius ueteres rei herbariæ ſcriptores meminere. Primum etenim teſtatur non ſolum Theophraſtus, ſed & Plinius, Fabam tardiſſime, nempe à decimo quinto, uſque ad uiceſimum diem erumpere, contra quam alia ſoleant legumina, quæ quarto exeunt. Deinde omnia legumina ſingulas habere radices præter Fabam, autor eſt Plinius lib. xviij. cap. vij. qui & decimo eiuſdem libri capite miram Fabę fertilita-

Plinius lib. 18. cap. 7.
Theoph. lib. 9. cap. 1.
κύαμος δὲ, καὶ τῶν σιτωδῶν ὀψιβλαστέστατος. ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πεντεκαιδεκαταῖος, ἔτι δὲ καὶ εἰκοσταῖος.

Faba inuerſa

Baumbonen.

fertilitatem prædicans, ſcapum inuentũ eſſe tradit centum Fabis onuſtum. Iam uero noſtras Fabas conferamus his de quibus ueteres ſcripſere. Eæ namque quinto ut diximus aut ſexto die erumpunt, radices habens rectas & breuiores cæteris leguminibus, ac uno denique folliculo rariſſime ſex fabæ reperiuntur, ita ut nihil ex his quæ fabis ab antiquis adſcribuntur, in noſtris reperias. Præterea ſcripſit Cornelius Celſus puſtulam eam, quæ, quod noctu oriatur, Grecis ἐπινυκτὶς dicitur, Faba non eſſe maiorẽ. *Cornelius Celſus lib.5. cap.28.* Quiſquis igitur epinyctídas unquam uiderit, uel in ſe uel in aliis ortas, is iudicabit proculdubio, illas cũ Cicere arietino, aut Orobo plus affinitatis habere, quam cum Faba, maxime quod ad figuram attinet. Adhęc dicuntur Galeno teſte κυάμοι (quod nomen Fabis quoque commune eſt) aſelli, animalcula in hydriis nata (quæ Germani Eſel uocant) idq; a' Fabæ ſimilitudine, quam præ ſe ferunt, cum læſa globuli uel Orobi inſtar, conuoluuntur. Quid uero hæc ad noſtras Fabas momẽti habent? His adde, quod idem Galenus cum de ponderibus ageret, Fabam Ægyptiam (quę magnitudine reli

quas

quas ſuperat) dimidium obolum æquare ſcribit. Nouem autem oboli Galeni, drachmæ reſpondent. Quod cum ita ſe habeat, facile colligere eſt, quot Fabæ ueterum drachmæ pondus obtineant, nimirum duodeuiginti. Rurſus noſtratium Fabarum binæ aut ad ſummum ternæ, ut ſupra diximus drachmam conſtituunt. Nonne uel hinc, quid in hiſtoria Fabarum deſideremus, nimirum nominis cognitionem apparet? Sed et alteram ex Iuniperis fructum ferre Fabę ſimilem, teſtatur Dioſcorides lib. primo cap. lxxxviij. ut interim taceam Xyrin, (de qua Dioſcorides lib. iiij. cap. xxiiij. & nos infra cap. xlix. huius ſecundi noſtrorum commentariorum libri) cui ſemen in folliculis ſimile Fabæ, & rotundum attribuitur. Quid igitur dubitamus noſtras diuerſas eſſe à ueterum fabis? Qui fit ut mirari ſatis non poſſim, quod doctiſſimi uiri Barbarus inquam & Manardus & alij pleriq; à Fabis quod prouerbio uulgari dicitur adeo abſtinuerint. Sed ut à Fabis tandem nos expediamus, nullum ſane (Cicere arietino excepto) in noſtris regionibus, præſertim uero Coloniæ, Metis, Spiræ & Argentorati, uſitatius extat legumen, nam & hominibus & pecoribus in cibo & medicina uſurpari frequenter ſolet. Quapropter nos quidem Pythagorico prouerbio, quo dicitur, Abſtine à Fabis, minime obtemperabimus; ſiquidem noſtrę (quas ego Phaſiolos potius quam Fabas ſiue Cyamos apud Dioſcoridem uocatas ſentio) ueterum Fabis nihil reſpondere uideantur. Fabæ apud Auicennam Narbathio, Serapioni uero Hachille dicuntur, Hebræis פול Pol. Ezech. iiij. Hęc fere habui quæ de Fabis dicerem, quæ ſi arridere poſſint rei herbariæ ſtudioſis, utantur hiis mecum, ſin cui certior & probabilior conſtet ſententia, candidus eam nobis impertiat.

Marcellus Vergilius eo capite κυάμων pro καρύων legendum cenſet, Serapionem ſecutus, qui Iuniperum ait reperiri, cuius fructus ſit paruus ſicut Faba, niſi quia ipſe eſt rotundus. Sed hæc poſteriora uerba fortaſſe Marcelli ſententiæ aduerſari uideri poſſunt. Alij tamen aliter ſentiunt. Vide translationē Ruellij. Dioſco. lib. 2. cap. 99. Auicen. lib. 2. cap. 245.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Temperamentum, necnon facultates Fabarum, ſupra, cum Phaſiolorū hiſtoriam tractaremus, expoſuimus. Poſſunt autem Fabæ & Medico & coquo inſeruire, & utrinque corpori humano adhiberi, naturam enim obtinent calidam & humidam.

INTRINSECVS.

Fabæ recentes (ut mea fert opinio) innoxię ſunt in cibo, ijs ergo utemur, ſiccas operarijs relinquentes.

Sunt qui ex farina Fabarum placentas mellitas conficiant. Alij ut Alſatæ ea in ſaginandis porcis utuntur, ad quam rem accommodatiſſima eſt, ſiquidem breui tempore ea ſaginantur porci, non aliter atq; armenta Cytiſo.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Chirurgi collectiones & tumores locorum, fabacea farina in aceto, & uappa decocta, oleoq; admixto diſcutere ac ſanare conſueuerunt.

Breuiter ea farina uino decocta ac calida impoſita omnibus tumoribus, inprimis conducit, ſiue ij in mammis mulierum, ſiue in locis genitalibus, aut quibuſcunque alijs oriantur.

De Lupino. *Cap.* *X*V.

LEGVMINIBVS CVLINARIISQVE PLANTIS, ET Lupinus triſtis accenſetur, cuius in noſtris quidē regionibus in Medicina quàm cibo frequentior uſus eſt, licet Apicij noſtri qui delicias in omnibus ſequuntur, Lupinos ut dulceſcant, palatoq; grati fiant, pręparare norint. Lupini albi ſunt, lati, & compreſſi inſtar Ciceris arietini conquaſſati. Hi verno tempore cum cæteris æſtiuis frugibus terræ committuntur, è qua ſexto die erumpunt, folijs primo exortu Triphyllo ſimilibus, ubi uero adoleu erint rotatim ſeu ſtellatim in quinas, ſenas, aut ſeptenas partes diſſectis. Circumaguntur illa cum ſole, tempeſtateq; imminente haudquaquam ut alias eriguntur, ſed demiſſa & quaſi marcida pendent. Lupinus unicaulis euadit, uiri proceritatem quandoque attingens, ſurculoſus, multisq; in ſummitate ramis (qui omnes ſtellatis ornantur folijs) brachiatus. Radicem habet breuem ſicut & aliæ Fabæ, quæ ſiue ferro ſucciſa eſt, ſeu uulnerata, totus emoritur frutex, quemadmodum Columella ſcripſit, quod & ego ita ſe habere reipſa comperi. Flores candidos inſtar Ciceris arietini profert Lupinus, copioſos, & frequentes, qui in teretes & hirſutas ſiliquas abeunt. Ter in anno Lupinum florere Plinius teſtis eſt, id quod ego hoc pacto deprehendi. Nam Iunio menſe flores alij è medio caule prorumpunt, atq; ij Auguſto plerunque menſe maturantur. Hos cum maturari incœperint, excipiunt alij, è ſurculis & adnaſcentijs exeuntes, qui raro maturitatē conſequuntur. Poſtremus flos Auguſto menſe apparet in faſtigijs plantæ, qui frigoribus occupatus nunquam maturatur. Inter omnia namq; leguminia primum ſeritur, nouiſſimum tollitur. Gaudet ſabuloſa & calidiore terra.

Auicenna lib. 2. cap. 451.
Plinius lib. 18. cap. 7. & 14.
Columella lib. 3. cap. 12.

NOMENCLATVRAE.

Auicenna Lupinos (qui Germanica lingua Feigbonen dicuntur) eleganter depinxit, niſi quod falſo illos fabam eſſe Ægyptiam affirmauit, id quàm à ueritate abſit nemini obſcurum eſſe poteſt. Serapio tria Lupini genera comme-

Serap. cap. 74.

Lupinus.

Feigbonen.

Apul. cap. 110. Dioſco. lib. 2. cap. 101.

commemorat, unum ſcilicet ſatiuum, & duo ſyluestria, uocatq; Tarinus, & primum genus Regales. Auerrhoes Tormos uocat. Apuleio Lupinus Thermos orinos, Lupinus mõtanus, Dioſcoridi uero θέρμος ἥμερος, & Brechon appellatur. De Lupino ſcripſere Theophraſtus libro nono cap. ult. Platina libro ſeptimo, Galenus libro ſexto Simpl. & libro primo de alimentis: ubi πολύχρηστος dicitur, ob uarias quibus pollet utilitates. Lupinus apud Hebræos תלתן Taltan uocatur, uide Aruch Monſteri.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Vtut amari ſint Lupini, nihilominus tamẽ miſceſcere illos docuit ſolers luxuria, aqua dulci infuſa, ac ſubinde renouata. Sunt autem Lupini calidi, & ſicci temperamenti, habentq; uim aperiendi, diſcutiendiq;, quo nomine utriſque corporis partibus mire commodant.

INTRINSECVS.

Lupinus aqua maceratus quoad amaritudinem agnatam exuat, deinde uero ſiccatus, & in puluerem redactus, ac ex aceto potus, faſtidium detrahit & cibi auiditatem facit.

Poteſt

Poteſt uero Lupinus more aliorumq́ leguminum cibo præparari.

Lupini in puluerem redacti, & ex melle ſiue aceto eſitati, uentris animalia pellunt, non aliter atq; Lumbricorum (ut uulgo uocant) ſemen. Idem efficit aqua, in qua Lupini decocti fuerint, pota.

Decoctum eorum idem munus præſtat, ſed efficacius, cum Ruta & pipere potum, at pro ratione affecti, medicamentum id exhibendum erit. Hoc decoctum obſtructiones iocinoris aperit, necnon lienis.

Lupinus cum melle & myrrha temperatus, urinam cit, menſes & partus extrahit.

EXTRINSECVS.

Aqua in qua Lupini decocta fuerint, omnis generis ſcabies, gangrænæ, eruptiones puſtularum, papulæ maculæq́; faciei, necnon manantia capitis ulcera, ſanantur mirifice, ſi ex illa aliquoties affectæ partes abluantur.

Eodem modo cutis nitida redditur, liuores corriguntur, inprimis uero facies abſtergitur Lupinis cœleſti aqua decoctis.

Farina lupini in aceto decocta & impoſita, ſtrumas diſſipat, tubercula, collectiones & duritias diſcutit, coxendicum cruciatus lenit, & inflamationes mitigat.

Lupini cum radice nigri Chamæleonis in vappa, aut aqua decocti, ſcabiei pecorum, præſertim ouium medentur, ita ut tepente decocto per aliquot dies abluantur.

De Orobo, ſeu Vicia. Cap. XVI.

VICIA IN GENERE LEGVMINVM HABETVR, LIcet culinis repudiata, ut quæ pabulis duntaxat, præcipue autem equorum, & columbarum nata ſit. Eius uaria reperiuntur genera, quædam enim maiores, aliæ mediocres, nonnullæ exiguæ cenſentur.

Maior ſatiua æſtimatur. Hæc bicubitalis fere aſſurgit, folijs utrinque pinnatis, & æquis interuallis à ſe mutuo poſitis (quæ in ſedecim plerunq; foliola Rutæ ſimilia diſſecantur) ueſtita, capreolis tenuiſſimis more cæterorũ leguminum, ſurſum uerſus ſerpens, flore purpureo Terreſtri glandi (cuius hiſtoriam tertio abhinc capite proſequemur) per omnia ſimili, comans. Porro bini ſingulis fere folijs adhęrẽt floſculi, qui in ſiliquas abeunt rotũdas, digitum longas, ſenis aut ſeptenis ſeminibus, quorum alia nigricant, alia cinereum obtinent colorem, prægnantes. 1. *Vicia maior.*

Alterum maioris Viciæ genus, ſponte ſua in ſyluis & dumetis proſilit, ſemine 2 *Vicia maior ſylueſtris.*

Vicia. dumetorum
Wicken. ſtern

ſemine magis atro, & grandiori quam ſatiua proferat, cætera ſuperiori generi ſimilis. Cæterum ſingulari ac minime fallaci experimento, terna, aut quaterna huius Viciæ ſemina eſitata, acidos ſtomachi ructus ſedant.

Experimentum.

3. Vicia minor.

In frugibus uero Viciæ genus reperitur prædictis multo magis exigua, folijs item acutioribus & longioribus. Hoc clauiculis ſuis fruges cõprehendens nonnunquam deprimit.

4. Vicia minima.

Omnium uero minima Vicia, capreolorum uehementiore reptatu fruges grauius ſtringit, cæteris generibus. Siliquas gerit breuiſſimas, multisqꝫ incanis, ac ſubalbidis ſeminijs refertas. Hoc genus Viciæ ubi ſuperius numero & copia euaſerit, hordeũ & auenam, necnon alias fruges ſtrangulat.

5. Vicia ſylueſtris altera.

In dumetis poſtremo, alia quædam Vicia inuenitur, quæ admodum procera in altum ſeſe attollit, coliculis tenuiſſimis, pinnatis folijs, capreolis quibus ſe uicinis fruticibus alligat, floribus, forma Melilotum maiorem referentibus, ſed cœruleis, purpura modica admixta. Quotannis noui caules è radice oblonga regerminant, nec enim hyemis frigoribus læditur hæc poſterior Vicia. Porro ſiliquæ tam huius quam reliquarum

Viciarum

Viciarum atræ fiunt,& poſtquam maturatæ fuerint,diſſiliunt, ſemine in terram proiecto,quod & in Geniſtis contingere ſolet.

NOMENCLATVRAE.

Vicia Latine,Germanice Wicken/Hebraice זנין Sanin,Arabice,Herbū, Heiſene,Keſne.Græce ὄροβος,dicitur.Huic noſtræ ſententiæ aduerſari uidetur Manardus libro nono epiſt.iij.cum ſcribit ſe Florentiæ Orobos albos & ruffos uidiſſe.Sed nos putamus illum de Cicere arietino agreſti quod alias ruffum,alias nigrū eſſe ſupra docuimus,ſcribere itaq; ut hęc miſſa faciamus,noſtro iudicio Orobus Gręcorum,Eruum Latinorum,Almelic Arabum,nulla alia planta fuerit,quam ea quæ Vicia uulgo dicitur.

Serap.cap. 99. Auicenna lib. 2. cap.353. Dioſco. lib. 2. cap. 100.

Proinde primum genus Viciæ à nobis deſcriptum,quod pabulis pecorum & columbarum ſeritur,Orobus ſatiuus,Germanice uero Roßwicken/Großwicken/Zam/oder feldtwicken/nuncupatur, alterum uero Orobus ſylueſtris, Germanis waldwicken.

ὀροβάγχη Dioſcor. libro 2. cap.131. Theophr. lib.9. cap.8. Plinius lib. 18. cap.17. & li.22. cap. 25. Dioſco. lib.2. cap.137.

Tertium & quartum,neque apud Latinos,neque Germanos peculiaria habent nomina , niſi quod Viciæ, hoc eſt Wicken dicuntur, tametſi ſub Orobanchis Dioſcoridis & Theophraſti comprehendi poſſint. Non autē ignoro Orobancham Dioſcoridis & Plinij aliam eſſe,cum alijs quoque ſit prædita apud illos nominibus,ſed de illo ſuo loco dicemus. At poſtrema Vicia quæ in dumetis naſcitur ἀράκος eſt Dioſcoridis , Latinis Os mundi, Germanis uero S. Criſtoffels kraut/alias Schwartz linſen nuncupata.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quanquam plerique Orobos pecorum duntaxat pabulis ſerant,tamen ad medendi uſus utrinque conuenientes ſunt,præſertim uero farina ipſorū, quæ hoc pacto parari conſueuit. Vberiora grana,candidaq; deliguntur,permiſcendoq; aqua reſperguntur,donec ſufficienter combibant, poſtea torrentur,uſque dum hians cortex diſrumpatur,molitaq; , farinario cribro incernuntur,poſtremo farina reconditur.Eſt autem hæc farina qualitatis mediocriter calidæ & ſiccæ.

INTRINSECVS.

Farina Orobi urinam ciet,aluo utilis eſt,at ſi immoderate aut continuo uſurpetur,ueſicæ & inteſtinis officit, ob inſignem quam in expellendo obtinet facultatem.

Orobus tabidis, qui alimentum non ſentiunt,toſtus,& ad nucis magnitudinem melle exceptus,ieiunoq; ſtomacho ſumptus conuenit.

EXTRINSECVS.

Farina Orobi cum uino ſubacta illitu uel impoſitu, morſibus uiperarũ, canum, hominumq́ʒ medetur, ita tamen ut priuſquam imponatur, loca affecta purgentur.

Melle & uino temperata mammarum duritias emollit, ulcera manantia purgat, maculas quaſuis extergit, quemadmodum & de Lupino proditum eſt, ideoque Lupinus & Orobus uiciſſim ſibi ſuccedere poſſunt.

Orobus urinæ difficultates, teneſmos'q́ʒ ex aceto mitigat.

Orobus, quem Aphacam, ſeu Os mundi appellari diximus, alui profluuia ſiſtit, ructuiq́ʒ acido prodeſt, ſi quemadmodum lenticula decoquatur.

Reliqua Orobi genera pecorum pabulis, & columbarum eſcis naſcuntur.

De Candido Eruo, quod nos Fabam ueterum eſſe conijcimus. CAP. XVII.

INTER CICERIS ARIETINI ALIQVOT GENERA, REperitur Eruum quoddam, uulgari Piſo tota ſua ſubſtantia aliquantulum minus, omni uero alio Orobo maius, coloris pallidi, non teres plane, ſed compreſſum nonnihil, deniq́ʒ nec maculis nigris, nec cornibus arietinis prędítum. Sapor huic idem qui & Piſis. Vbi decoctus fuerit, Phaſioli uulgaris colorem repræſentat.

NOMENCLATVRAE.

Hoc genus Erui (quod Germani Weiß wicken uocant) Piſum eſſe procliui errore quis iudicare poſſet, niſi diligenter formam ipſius attendat. Vbi uero exactius examinauerit ſingula, facile deprehendet hoc genus Erui, neque ad Piſa, neq́ʒ ad Orobos commode referri poſſe. Ego ut & hoc loco cogitationes meas aperiam, ſuſpicor (nolo enim quicquam ſtatuere, ne rurſus nos mordaces illi Zoili temeritatis inſimulent) hoc Eruum fabas eſſe eas quarum ueteres ſeorſim ſub Cyami appellatione mentionem fecere. Nam ut ſupra quoque docuimus, Fabæ Iuniperi baccas magnitudine ueteribus haud excedunt. Præterea quia & rotunda ſint, id quod inde patet, quod Galenus ſemina Aphacæ & Viciæ non perinde rotunda atque Fabæ eſſe teſtatur. Ex quibus ſane rationibus rurſus colligere poſſumus noſtrates, à ueterum fabis diuerſas eſſe. Sed cum citra præſidium doctorum uirorũ, quorum maxime interreat in his laborare, in hanc arenam deſcendimus noluemus

mus in præſentia quicquam decernere, poſteris hęc & alia diſcutienda [illegible] quentes, ut & ipſi habeant quod inueſtigent. Itaque prædictæ plantæ fructum Weyß wicken/hoc eſt, candidum Eruum appellare uoluimus, tantiſper dum alij certiora proferant. Deplorandum ſane eſt, quod ſtudio peregrinarum rerum adeo excæcati ſumus, ut præ illis domeſtica nobis ſordeant, qui fit ut etiam uulgatiſſimorũ ſimplicium cognitionem aſpernemur, eſtq́ hic non minimus in medicina abuſus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod ſi hoc Eruum, Faba ueterum fuerit, uarijs equidem uſibus in medicina ſcatet. Vtilius tamen externis quam internis corporis partibus adhibetur.

INTRINSECVS.

Hæc Erua in cibo uſurpata, craſſum generant ſanguinem, multosq́ uapores & inflationem excitant, tumultuoſa faciunt ſomnia. Ideoq; haud temere in cibo aſſumi debent, niſi neceſſitas id expoſtulare uideatur, hoc eſt, ubi dyſenteriæ & cœliacorum profluuia urgent. His enim & qui uomitiones continuas patiuntur, uino rubro uel aceto, aut alio acido uino decocta exhiberi debent.

EXTRINSECVS.

Aliæ huius leguminis, ſiue Orobi facultates ſupra ſub Lupinis & uulgari Vicia commemoratæ ſunt, cutis namq; uitia emendat, furunculos, ſuggillata & turpes maculas diſcutit, necnon parotidas, & ſtrumas, turgentes grumoſo lacte mammas, quæ & inflammatione tenētur, adiuuat, tumores, & collectiones locorum genitalium diſſipat, uino decoctum et impoſitum. Farina illius cum roſa, thure & oui candido, procidentes oculos, eorumq; fluxiones reprimit, ſi emplaſtri modo fronti adalligetur.

Emplaſtrum ex cortice huius Erui, admixto melle confectum, capillos generat.

Eruum dempto cortice in illas partes diuiſum, in quas ſuapte natura ſcinditur, uenæ adalligari ſolet, ad ſanguinis defluxiones, præſertim ad hirudines excitatas, reprimenda. Hoc pacto & Fabæ Germanicæ ad prædictas defluxiones uſurpantur.

De Lente. Cap. XVIII.

LENS INTER LEGVMINA FERE MINIMVM EXIſtit, ſed & omnium fertiliſſimum teſte Theophraſto, qui libro

Lens.

Linſen.

nono.cap. iij.in hunc modum de Lente ſcribit, ὅλως δὲ, πολυκαρπότερα, καὶ πολυχούστερα τὰ χεδροπά. τούτων δὲ ἔτι μᾶλλον τὰ θερινά, κέγχρος καὶ σήσαμον. αὐτῶν δὲ τῶν χεδροπῶν μάλιστα φακός. hoc eſt, In totum uero genus leguminum fructu copioſius, fœcundiusq́ profecto ſentitur. Sed his feraciora ſunt æſtiua, ut Milium, Seſamum. Leguminum uero maxime fertilis eſt Lens. Hæc ille. Hoc tamen cum aliis Leguminibus, utpote Piſo, & Cicere arietino, uitij commune habent Lentes, ut coctu pertinaces ſint, Inuenias enim qui molleſcere renuant, niſi aqua cœleſti diſcoquantur. Huius rei rationem reddit lib. ix. cap. ix Theophraſtus, affirmans Lentem & Fabā maxime coctu difficiles, idq; efficere cœli conditionem, quæ in his duobus leguminibus maiorem mutationē parere poſſit. Quo loco ſi uerba attendimus, rurſus uidere eſt Fabas uterum diuerſas à noſtratibus eſſe. Sed cum de Lentibus ſermo nobis inſtitutus ſit, miſſa hæc faciemus. Lentem in præſentia in duo ſecabimus genera, aliumq́ uulgarem, alium maiorem & ſatiuum appellabimus. Lens uulgaris ſeu agreſtis ſolo gaudet mediocriter pingui, ſoletq; in noſtris regionibus appe

I. Primum genus Lenticulæ.

tente

tente verno tempore ſeri. Erumpit uero e terra inſtar Viciȩ,ſed caule magis exiguo,cubitali,utrinque pinnatis foliolis ueſtito. Eſt & capreolis ſuis donatus hic frutex,quibus uicina quæque apprehendit, non aliter atque Cicer arietinum,quod uulgo Piſum nominant. Florem fert in candido purpuraſcentem, floſculis Glycyrrhizæ ſimilem, & qui frequens ab imis coliculi partibus ex alis foliorum ad ſummum uſque prorepit, ita quidem ut cum imi flores ſiliquas maturauerint,ſuperiores uix dum in ſiliquas abierint,id quod cæteris pene omnibus leguminibus uſu uenire ſolet, præſertim ſi nouilunij tempore terræ committantur. Siliquas gerit exiguas, & quæ haud temere ſupra quatuor granula contineant,quorum alia ſubruffa, alia ex luteo pallida,nonnulla ex cano nigricantia apparent. Vbi uero poſtrema quæ diximus Lenticulæ grana humida cœli tempeſtate in agris diutius relicta fuerint,prorſus nigra euadunt. Lentes non ſunt rotundi uti Cicer arietinum,ſed lati,ac ſi conquaſſati forent,conſtantque ſinguli binis partibus,in quas cortice dempto ſuapte natura ſcinduntur,id quod multis alijs fructibus & ſeminibus familiare eſt,nimirum Amygdalis,glandibus & auellanis,alijsque id genus innumeris.

Satiuus Lens non ita pridem e Lotharingia ad me allatus fuit, uulgari 2.
per omnia ſimilis,ſed formoſior,maior & latior. Nam unum ex eo gene- *Lenticulæ alte-*
re granum,ternis uulgaribus lentibus reſpondet. Plantatur hodie in hor- *rum genus.*
tis ueluti Cicer arietinum.

Quæ Lenticulis, Orobis, Ciceri arietino, necnon Fabæ plerunque nocere *Leguminibus*
conſueuerunt, hæc apud autores rei herbariæ fere leguntur. Primum qui- *quæ noceant.*
dem infeſtat illa vermiculus κάμπαι Grȩcis dictus,qui in ipſis gignitur,cum ſecutis imbribus calor repentinus humorem incluſerit. Vide Theoph. lib. ix. cap. x. Deinde uero Phalangion illis moleſtum eſt,cuius loco iam citato meminit Theophraſtus. Sed & non uulgare Lentium uitium,hoc eſt,quod in Viciam nonnunquam degenerant,ſicut hordeum & Triticum in Loliũ mutari conſueuit. Huius rei teſtis eſt Galenus lib. primo de alimentis in fine cum de peregrinis ageret ſeminibus. Cæterum lentem ſtrangulari, appa, teſtatur Theophraſtus libro ix. cap. viij. Sunt autem hæc fere tum len *Frugum impedi*
tis,tum aliorum quoque leguminum & frumentorum impedimenta,Lap *menta.*
pæ,Cardui ſylueſtres,ſentes,Orobi,Triticum vaccinum,Argemone,Cyani,Pſeudomelanthion ut uulgo uocant,Germanice Raden,& Cotula fœtida. Atque hæc quidem alias copioſiora,alias rariora frugibus adſunt, pro culturæ agrorũ,ſeminisque & anni ratione. Quȩ cum ita ſe habeant,prudens agricola facile aliqua ex his impedire poterit impedimenta, nam omnia in uniuerſum arcere impoſſibile.

NOMENCLATVRAE.

Germanice Linſen/ Latine Lens & Lenticula (unde Lentulorum apud *Dioſco. lib. 2.*

 cap. 98.

Serap. cap. 9. Romanos cognomen) Græce φακὸς, ἢ φακῆ dicitur. Serapioni Hades. Hebręis עדש Adaſch, quod Chaldæi ימיא Iamma, alias כלופתא Theluſcha dicunt. Vide Gen. xxv. & Ezechielis iiij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quemadmodum Fabæ & Orobi, ita & Lenticula craſſum generat ſanguinem, tumultuoſa facit ſomnia, & inflationes uentriculi parit. Præterea frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægre concoquitur. Nihilominus tamen in medicina uſum ſuum habent Lentes, ſi neceſſitati duntaxat inſeruiant. Media enim natura præditi ſunt, nec manifeſtæ calidi, nec abundanter frigidi, magis tamen ad ſiccitatem uergit illorum temperatura.

INTRINSECVS.

Lens decoctus prima aqua, ſi cum ea ſumatur aluum reſoluit, ubi uero illa effūditur, ac in altera decoctus eſitetur fluxiones uentris cohibebit. Atq; ea de cauſa permittitur Lentis uſus, nimirum ſi aluus ſiſtenda ſit. Sunt qui aceto perfundant decoctum illud. Veteres Portulacam, Cotonetum aut fructum Meſpili, & id genus alia, una cum Lenticula decoquebant, quo efficacius uentrem aſtringerent. Primum decocti lentis ius potum lumbricos puerorum (hoc enim per Koðlen uocem Germanicam authorem intelligere puto. Cum enim Bipontini & Vuaſgoienſes in pleriſque uocibus ab Argentinenſium lingua diſſideant, ut cum hæc æderentur, autor à nobis longius abeſſet, quam ut ſuper hac uoce conſuli poſſet, oportuit Germanicam adſcribere, boni conſulat æquus lector) expellit, ut cito conualeſcant. Eſtq́; hoc ſingulare experimentum.

EXTRINSECVS.

Lentes ſicut & Orobi, Fabæ, & omnia pene legumina, ulceribus manantibus, & ſcabiei fluenti proſunt, tumores, collectiones, duritiasq́; colli, & mammarum lacte concrèto turgentium, parotidasq́; diſcutiunt, dolorem ſedant cocti in muria aut aqua marina & illitu.

Lentis grana in aqua decocta & illita, podagras leniunt.

Reliquæ uires Lentis ſub Orobis & Lupinis explicatæ ſunt.

De herba, quæ Græcis Ἄπιος nuncupatur.
CAP. XIX.

CVM PRAESENS ISTA PLANTA FOLIIS, CAVLE flore, & capreolis à leguminibus nihil differre uideatur, uoluimus hiſtoriam leguminum illa concludere. Tametſi ſi radices ſpectes, quas habet mediocriter craſſas, & inſtar Rapi exigui, aut Pyri ſyl-

Ἄπιος. Erdtnuß.

ueſtris oblongas, foris pullas, intus uero candidas, guſtu denique caſtaneas æmulantes, inter bulboſas forte plantas connumerari queat. Sed ut deſcriptionem perſequamur, dependent eiuſmodi radiculæ, ſiue nuces, quæ per omnia oblongos ficos repreſentant, ternæ aut quaternæ filo tenuiſſi-

mo, intra humum profundiſſime latentes, quæ ſi vomeris iniuriam illæſæ effugerint, nouos quotannis fructus ædunt, primo anno teneros & prorſus candidos, quos ſues magna ipſorum cupiditate ductæ, agros etiam totos euertendo inquirere conſueuerunt. Iunio menſe floſculi punicei, odoratiſſimi, aſpectuq; iucundiſſimi gratiſſimiq; erumpunt, Phaſiolis haud multum abſimiles, niſi quod illis, & odoris & formæ gratia antecellunt. Folia (quæ ſyluestri Viciæ conſimilia eſſe deprehenduntur) capreolis non aliter atque cætera legumina, ceſpiti adhærent. Prouenit in frumentarijs agris, hordeaceis, potiſſimũ uero tritici & zeæ. Cæterũ ex una radice terni aut quaterni quandoq;, rotundi, & prope radicem purpurei coliculi proſiliunt, foliolis anguſtis, non aliter atq; Hyperici altera ſpecies ueſtiti.

NOMENCLATVRAE.

Agricolæ hanc plantam Germanice Erdnuß/hoc eſt, nucem terreſtrem, & Sewbrot/id eſt, panem porcinum, uocant. Poſſet & Ficus terræ, Germanice uero Erdtfeigen/ſeu Erdtmandelen dici. Sunt qui Harthanitam Auicennæ, Buchormarien Serapionis, & Cyclaminum Dioſcoridis, ad hunc noſtrum panem porcinum referant. At quiſquis panem porcinum unquam uiderit, cumq; Cyclami in hiſtoria cõtulerit, is facile intelliget, quam recte iſta affirmentur, uidebitq; nihil ad panem porcinum, Cyclamini hiſtoriam quadrare, ſed errare eos quotquot ita ſenſerint, id quod non una ſed pluribus rationibus confirmare licet. Primum enim & Dioſcorides, & poſt hunc Serapio Cyclaminum folia Hederæ obtinere ait, deinde uero tantaillum purgandi ui præditum eſſe, ut multi tradant, ſi prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri. Adhæc in umbroſis, maxime ſub arboribus illum naſci. Quæ omnia cum in pane porcino non ſit reperire, manifeſtus error eorum fit, qui duas has plantas confundunt. Nos potius panem porcinum eſſe plantam dicimus, quę Theophraſto *ἰσχὰς*, alijs Raphanus ſylueſtris, & Dioſcoridi *ἄπιος* dicitur. Quod uero ita uocare uoluerimus præſentem plantam, non ſolum Dioſcoridis, ſed & ipſius Theophraſti deſcriptio, quam ſubijciemus nos monet, quæ ita huic plantæ reſpondet, ut nulla penitus nota reclamare uideatur. Neque hic curamus quod nonnulli clamant Apion hodie ignotum eſſe, id quod nos facile credimus, nam pleriſq; uel notiſſimæ plantæ ignoræ ſunt, quæ dubio procul paulatim notiores euaderent, ſi id ſtudium ornandę rei herbariæ impenderent Medici, quod ſane requirebatur. Sed ut relinquamus iſta, nuces iſtas, quas Chamæbalanos hoc eſt, Terreſtres glandes, Germanice Ackel/oder Grundt eichelen dicere poſſemus, *ἀπίου* appellatione donabimus. Theophraſti deſcriptio ita ſe habet.

ἡ δ' ἰσχὰς, ἡ ἄπιος, φύλλον μὲν ἔχει ἀγνανθαρωῦδες βραχὺ, καυλὸν δ' ἐπιγείως τρεῖς ἢ τέτταρας ῥίζαν χ, ἐπιφ. *ἀσφόδελον.*

Auicen. lib. 2. cap. 62.
Strap. cap. 149.
Dioſco. lib. 2. cap. 153.
Theoph: lib. 10. cap. 10.
Dioſco. lib. 4. cap. 170.
χαμαιβάλανοι.

ἀσφόδιλος, πλὴν λεπτοφύλλα· φιλεῖ δὲ ὀρεινὰ χωρία, καὶ [illegible] τίλλεται δὲ τὸ ἔαρ. Hactenus Theophraſtus, cuius uerba adducere ideo uolui, ut uel ex illis pateat Panem porcinum recte Apion (ἄπιον) dici.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nuces τῶ ἀπίου ſicut & glandes ſuibus medicinam præbent, natura ſua calidæ & ſiccæ, uim per inferna & ſuperiora purgandi obtinentes.

INTRINSECVS.

Dioſcorides ſuccum eximere docet, nimirum ut radix tuſa fictili merga tur, & agitata aqua quod ſupernatat pinna ſelectum exiccetur, hunc utraſq; partes citra periculum purgare tradit, ſeſquiobolo potum. *Dioſco. lib. & cap. ut ſupra.*

Paſtores quandoque his nucibus ueſcuntur, cæterum experientia didici nauſeas & uomitiones illas ciere, alias meo iudicio plane innoxiæ ſunt.

De Tritico. Cap. XX.

EXPOSVIMVS HACTENVS QVAE DE LEGVMINVM generibus dicenda uidebantur: nunc ad frumenta quæ Cerealia Latini uocant tranſibimus, auſpicaturi à ſpiciferis cuiuſmodi ſunt, Triticum, Zea, Hordeum, & Siligo, quæ decimoquinto die poſteaquam defloruere maturantur, quemadmodum Marcus Varro obſeruauit. Spiciferas fruges multas ac uarias Germania noſtra gignit, non minus atque exteræ terræ. Sophoclem, Italiam à frugum præſtantia & copia celebraſſe ac beatam pronunciaſſe legimus. Quod ſi quis Germaniam à fertilitate et rerũ copia cõmendare cuperet, cum materia laudis minime deficeret. Non eſt .n. obſcurũ Germaniæ præcipua egentes, Alſatas inquam, & qui Rheni tractũ incolunt, Thuringos, Pannonas, & Mediomatrices, frumẽtis nõ minus claros eſſe cæteris nationibus, quæ ex terræ dũtaxat proventibus uiuitant. Quid enim à mortalibus ad uſum quotidianũ, & uitę ſuſtentationem, necnon uoluptatem, expeti ſolet, quod non & in Germania reperias? Frumenta ſcilicet vina, aromata, radices, herbæ, animalia, tam ſylueſtria, quam domeſtica, veſtitus, gemmæ, & multa alia, quorum hiſtoriam peculiari libro aliquando perſequemur. An non de his Germani quoque gloriari poſſunt, haud aliter quam Italia, India, aut Arabia? Deinde quæ apud exteras nationes reperiuntur, quibus Germania deſtituitur, eiuſmodi fere ſunt, ut illis citra damnum facile carere poſſimus. Adhæc adeo obſequioſa eſt humus Germanica, ut iam plurimas peregrinas plantas proferat, quæ

Plini. 18. ca. 7.

Et fortunatam Italiam frumẽto canere candido.

Triticum. æſtivum

Weyſſen.

1. Tritici primum genus.

ante paucos annos in noſtris terris, ne uiſæ quidem, aut auditæ fuerant. Manifeſtum eſt namque intra pauciſſimos annos quamplurimas exteras ſtirpes, ita noſtro ſolo cicuratas, ut non ſolum cultura ipſarum pleriſque conſtet, ſed etiam non infœliciter proueniant. Quin & quotidie nouę & incognitæ ab exteris deferuntur ſtirpes, quas ſingulari ſtudio conquirimus, domeſticarum interim, quarum uſus proculdubio nobis longe commodiſſimus erat, obliti. Quot enim putas in Germania reperientur, qui Triticum, à Zea, Hordeo, et Trimeſtri diſcernere queant, cum tamen peregrina multa frumenta, legumina, uina, & aromata, perſpecta habeant. Sed ut redeamus eo, unde ſermo noſter digreſſus eſt, Tritici in Germania tria extãt genera, quorum primum & præcipuum quidem hybernum cenſetur, eo quod, ante hyemem ſatum, frigora poſtquam è terra erupit ſuſtinere poſſit. Exit autem granum quodque à ſatione gramine unico teneriore multo quam Siligo, quod poſtea proceſſu temporis inſtar graminis ſupra terram multiplicatur, augeſcitque. Aprili menſe appetente, conſpiciendam ſe præbet uiridis ſementis, tum enim in culmum & ſpicam aſſurgit. Quiſque

autem

autē culmus ternis diſtinguitur geniculis, ſtipulisq́ ſeu folijs anguſtiſſimis ueſtitur, ita ut per gramineas ſtipulas concauus calamus in ſpicatu ſe extollat. Cæterum ſpicæ, circa feſtum Diui Ioannis Baptiſtæ florent, poſtquam uero defloruere, ex omni parte luteis ſeminibus, ijsq́ ſexaginta, aut ſeptuaginta, interdum paucioribus ſæpe frequentioribus, & ex ordine poſitis, referte cōſpiciuntur. Exteritur hoc frumenti genus in area ut Siligo, nec opus habet decorticatione, quemadmodum Spelta.

Aterum Tritici genus æſtiuum dicitur, herba, ſtipulis, geniculis, culmis & ſemine uulgari iam deſcripto conſimile, niſi quod ariſtas habet multo longiores, ita ut ad Hordeum eatenus accedat. Huius ſingulæ ſpicæ duos obtinent granorum ordines. Semen folliculis quibuſdam includitur, uti & in Spelta uidere eſt, quamobrem decorticationem requirit, non minus quam Spelta. 2. *Secundum Tritici genus.*

Tertium Triticum, non quidem uulgare, nec ubique notum eſt, tamen culturæ noſtri ſoli non omnino repugnat, ſed in noſtris quoque regionibus prouenit, præſertim uero in montanis Alſatiæ. Nam cum ijs in locis propter uicinos ſaltus & montes, ab apris æſtate fruges fere uaſtentur & perdantur, ſolent agricolæ hoc Tritici genus ſerere. Apri namq́ ſyluestres, licet a nullis fere frugibus abſtineant, raro tamen hoc Triticum deguſtant, idq́ propter prælongas quas habet, & aſperas ariſtas, quibus ſi immoderatius Triticum hoc deuorare uelint, facilime læduntur, ita quidem ut nonnunquam ſtrangulentur. Spicæ huius generis rotundiores, & pleniores apparent, cæteris. Eſtq́ ſane hoc Triticum, frumentum longe pulcherrimum. 3. *Tertium Tritici genus.*

NOMENCLATVRAE.

Hæc itaque Tritici genera noſtræ Germaniæ cognita & uſitata ſunt, his contenti uiuimus. Reliquæ gentes ſuas habent fruges, apud quas aliud ab alio bonitate ſuperatur Triticum, quod uino quoq́ contingit & metallis. Sed ut pauciſſimis rem abſoluamus, conſtat Triticū omniū frugum fertiliſſimum eſſe, ſiquidē cultura ſua minime deſtituatur. Legimus .n. uno ex grano Tritici triginta aut quadraginta quandoq́ ſpicatos culmos exiuiſſe. Sed hanc feracitatem terræ bonitati & culturæ diligenti ego aſcripſerim. *Matth. 13.* Huc nimirum reſpexit Seruator noſter IESVS CHRISTVS, cum in parabola ad populum, ſementem quæ in bonam terram cecidiſſet, aliam, quidem centuplum, aliam uero ſexagecuplum, aliam denique trigecuplum feciſſe fructum dicit. *Lucæ. 8. Mar. 4.* Tritici genera Theoph. multa indicauit lib. ix. cap. iiij. cum ſcribit Tritici genera plura eſſe, cognomina ex locis ſortita ut Aphricum, Pōticum, Thraciū, Aſſyrium, Ægyptium, Siculum, Chachyridias, Stleggys, & Alexandrinum. De Thracio Tritico Plinius peculiariter

meminit,

meminit,quod illud à ſatione quadrageſimo die maturetur. Hæc Plinius ipſe non uidit,ſed legit potius in ueterum ſcriptis,tum aliorum, cum uero Theophraſti,qui libro nono.hiſt.plantarum cap.iiij. in Mela ſata intra triginta,aut quadraginta dies meti,rurſus uero in Chalcia Rhodiorum Inſula locum quendam eſſe adeo præcoquem & fertilem,ut hordeum ſatiuum in eo,cum in alijs ſereretur locis,metere, rurſusq; ſerere,qui iampridem ſeminauerāt,identidem metere. Hæc uero quæ tam à Plinio quam Theophraſto prædicantur,credere, quam experiri malumus. Noſtrum certe triticum hybernum,nouem menſibus in agris moratur,quod non ſolum omnes norunt agricolæ,ſed & Plinius & Varro teſtati ſunt. Ægyptij ſeptimo à ſatione menſe fruges ſuas horreis committunt, unde frumenta illorum iure Septimeſtria dici poſſent,atqui talis fertilitas noſtro ſolo negata eſt. Idē de Sitanio quod noſtri Ammelkorn nuncupant iudicium eſt. Hoc quia tertio poſtquam ſatum fuerat menſe,horreis apud alias nationes recondi fertur Trimeſtre Dioſcoridi nominatur. Apud nos quinto demum menſe maturatur,ut omnes norunt. Tanto interuallo fruges alio atque alio ſolo procreatæ inter ſe diſtant,ut uel hinc appareat, ſuum cuique frumento tempus in ſingulis regionibus deputatum,frugesq; pro diuerſitate terræ alio atq; alio gaudere cœlo. Sed miſſa hæc facientes,nomenclaturas explicemus.

Dioſcor. lib. 2. cap. 77.

Dioſco. lib. 2. cap. 92.

Triticū igitur, Hebræis חטה Chittah Pſal. lxxxi. uel חנטה Chintah,ut habetur Eſdræ vi. Græcis πυρὸς, Columellæ Robus. Germanis Weiſſen/ Alſatis Korn/ apud quos uſitatiſſimum eſt & præſtantiſſimū frumentum. Deinde quod Germani Ammelkorn dicunt,Latinam proculdubio ſeu Græcam uocem ſecuti,ex quo amylum confici ſolet optimum, Dioſcorides Sitanion,& Trimeſtre nuncupat.

Porro Triticum id,quod ariſtas longiores & aſperiores profert, quidā Germani Weiſſenkolben/ quaſi Triticum paniculatum, ſi ita liceret dicere uocant,alij Welſchen weiſſen/ hoc eſt, Italicum Triticum, uulgata phraſi Germanorum,qua peregrina, & minus nota Italica cognominare ſolent, poſſet & Tipha cognominari,hoc Tritici genus, ſed de hac appellatione ſuo dicetur loco.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter omnia frumenta Triticum tanquam præſtantiſſimum celebratur, non ſolum propter inſignem qua præditum eſt,alendi nutriendiq; uim, ſed & quia aduerſus multos morbos utrinque utiliter uſurpatur. Triticum mediocriter calefacit,& reſiccat.

INTRINESCVS.

In noſtris regionibus præſtantiſſimus,delicatiſſimusq; panis è Tritico pinſitur.

pinſitur. Expane Triticeo & farina gratiſſimi infantibus cibi parantur, cum lacte temperati, aut ſine illo parati, prout uſus expoſtulare uidetur.

Quid uero paſſim in omnibus culinis, Tritico et Amylo uſitatius? nemo ſane facile uſus eorum coquinis duntaxat notos expoſuerit arbitror: Notum eſt enim ægros, omnisq; ætatis homines, iuſculis in quibus uel Triticum, uel Amylum decoctum fuerint, refici & ſuſtentari.

Nec obſcurum eſt Seplaſiarios confectiones, ut uulgo uocant non contemnendæ utilitatis ex Amylo parare, præterquam quod illo ad exprimendas effigies uti conſueuerunt. Sed quis omnes Tritici facultates enumerare poterit? Quid enim in medicina poſſit ex ſequentibus quæ obiter referemus ſatis patebit.

Farina Triticea in aqua uel lacte cum butyro probe decocta, contra tuſſim, & exaſperatas arterias, cruentas excreationes & pectoris uitia, efficax eſt.

Eadem ex aqua mulſa decocta omnem diſcutit inflammationem.

Vetus panis Triticeus in cibo ab illis qui citam habent aluum, uſurpari debent.

Hoc unum in Tritico parum laudabile eſt, quod crudum commeſtum, tineas teretes gignit, quod Dioſcorides & poſt hunc Serapio cap. xxix teſtati ſunt.

EXTRINSECVS.

Sextum Pompeium Podagram in Tritico ad genua uſque ſedendo curaſſe legimus.

Furfures Triticei in externis corporis partibus medendis frequentius uſurpantur, ad multa & ipſi efficaciſſimi.

Primum namq; decocti in aqua cum melle, exulcerationes colli mirifice ſanant, tonſillas diſcutiunt gargariſſati.

Deinde in aceto decoctis his furfuribus utiliſſimum fomentum prębent membris neruisq; luxatis. Noſtri Chirurgi ad eas affectiones Agrimoniam uulgo uocatam adhibent.

Hoc decocto ſerpigines, papulæ, inflammationes tumentium, prę ſertim locorum & mammarum perſanantur. Quod ſi huic decocto Ruta adijciatur, eo efficacius euadet.

Hoc idem decoctum ictibus uiperarum efficaciter mederi traditur, ſi ex eo colluantur.

Fermentum ex farina Tritici factum calfaciendi extrahendiq; uim habet, & maturandi, priuatim callos pedum clauosq; extenuat, & cætera tubercula furunculosq; ex ſale concoquit & aperit.

De

De Hordeo. Cap. XXI.

Hordeum maius, & minus.

Groß vnd klein Gerſten.

QVIS VERO HORdei multiplicem & uariam utilitatem ſermone explicare ſatis poterit, cum ad alendum nutriendumq; corpus præcipui uſus ſit, cæterisq; præferatur frugibus? Ac ſi ijs quidem in uniuerſum deſtitueremur, certe Hordeo contentos nos eſſe doceret. Panis namq; hordeaceus, cibus commodiſſimus, triticeo fere nihil cedit, ita quidem ut uel Hippocrate teſte, poſt illum proximum occupet locum. Hinc factum eſt ut ueteres uarijs modis, præſertim uero in ferculis, qui mos Germanis hodie etiamnum obſeruatur, uſurparint Hordeũ. Et ut paucis multa dicam, uel hinc Hordei præſtantia colligi poteſt, quod ex illo ad conuiuium opiparum inſtruendum, nõ ſolum panes, & fercula, atq; ea quidem non unius generis, ſed & potum quem Ceruiſiam uulgo dicunt (Germanice Byer) conficere poſſumus. Huiuſmodi ſane conuiuium neminem, qui ſaltem homo ſit, uilipendere poſſe exiſtimo, ſiquidem &

Chriſto

Chriſto Seruatori noſtro panes hordeacei miraculi materiam præbuerũt. Quis enim donorum Dei tam iniquus,impius & ingratus æſtimator uſpi am locorum reperiri poterit,qui eiuſmodi Frumentum,ex quo & cibus & potus confici poſſit,nihili faciat? Hordei (ut ad rem accedamus) duo Germanis ſunt genera,quæ in hunc modum diſcernere oportet. Vnum maius ſcilicet, dicetur Polyſtichum,quia in multos uerſus ſpicatur. Sunt enim ex hoc genere,quæ ſpicam tribus,interdum quatuor,nunc ſex,nunc octo uerſibus diſtinctam proferunt. Alterum, exiguum ſcilicet,& uulgare, & quo alendis pecoribus fere utuntur noſtrates, Diſtichum appellabitur, quod ſcilicet in duos duntaxat uerſus ſpicetur. Cæterum primo exortu,gramine, ſtipuliſq; & aſperis illis ac acutiſſimis ariſtis, fere nihil differunt, ita quidem ut niſi ſpicarum uerſus obſerues haud facile duo illa genera diſcernere queas. Hordeum ſeptimo plerunq; die a ſatione exit, mirabili ſane ratione,altera grani parte deorſum germinans ac radicem agens,altera uero ſurſum tendens ac in culmum ſeſe erigens,ita ut utroque capite, eo quo diximus modo prorumpat,& ex illo quidem radicem,ex hoc uero culmũ emittat.Proinde ſtipula quæ hordei culmum ambit latifolia, & lætior Tritico proſilit.Rurſus Triticea fortior & procerior euadit. Obſeruatum eſt etiam Hordeum inter omnes fruges in ſpicam primum excreſcere, nulloq; præcedente flore quamprimum ſemen tenerrimum aſperis glumis ſiue in uolucris proferre, quod primum quidem molle, candidumq; ac lacteum quaſi apparet, mox uero maturitatẽ quã celeriter aſſequitur,dureſcit.Itaq; bis autem in anno antequam hyemis frigora irruant,hordeum ſerere ac demetere poſſumus,Martio nimirum & Maio menſibus,qui in noſtris regionibus hordei ſationi fere deputati ſunt.Hordeum terram requirit optimã, & ſtercoratã,qua ſi deſtituatur,facile in Loliũ degenerat,præſertim ſi acceſſerit tempeſtas pluuioſa,id quod multi una mecum obſeruarunt. Cauſam huius rei aſſignat aliquam Galenus libro primo de alimentis,cum de peregrinis ageret ſeminibus,cum ait,a patre ſuo uſu longo obſeruatum ſemina Tritici,cum infirmiora,ac imperfectiora fuerint, diutiusq; intra humum delituerint,non facile fructum bonum ædere poſſe, ſed potius in Lolium conuerti.Hoc ita patrem ſuum diligentiſſimum agricolam obſeruaſſe tradit.Cumq; Tritico & Hordeo id uitij familiare ſit, Tritico tamen frequentius euenire.Quanquam addit Ægilopa (quód genus eſt Lolij)annis pluuioſis longe plurimum incommodare. Theophraſtus aliter ſtatuit, dicit enim hordeũ primum in Triticum,in hordeum uero Triticum mutari,atq; ita deinceps ex utroque Lolium generari. Sed id fortaſſe in agro Aſiatico, aut Athenienſi, ubi maximum & firmiſſimum, autore prædicto atteſtante hordeum reperitur,fieri ſolet.Nobis de Germanico hordeo ſermo eſt.

NOMEN-

1\. *Hordeum maius*

2\. *Hordeum exiguum.*

Marcus Varro de re ruſt.lib.1. cap. 45.

Plinius lib.18.ca. 7.Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit,alterum in herbam, quæ & prior floret.

Radice craßior pars grani fundit, tenuior florem.Cæteris eadem pars & radicem et florem.

Theoph.lib.9. cap.8.

NOMENCLATVRAE.

Crediderim equidem ueteres ualetudine proſperiore uſos fuiſſe, cum ex frumentis duntaxat uictitarent, quam hodie Apicij illi utantur, qui quotidie noua fercula ſine ullo fine excogitant, qua ratione humana corpora corrumpuntur, prauisq́; humoribus, unde omne genus morborum deriuatur, obnoxia redduntur. Sapienter igitur gladiatores illi & Athletæ ueteres, qui ab hordei tanquam optimi cibi & ad nutriendum accommodatiſſimi uſu deterreri ſe non paſſi ſunt, licet à pleriſque contumelioſe Hordearij appellarentur. Hordeum itaque pauperibus cum gratiarum actione ut in cibo potuq́; hactenus ſemper, ita in poſterũ uſurpabitur. Hordeum (ut ad alia pergamus, Hebræis שעורה Scheorah, Exodi ix, Græcis κριθὴ, Germanis Gerſten dicitur, Serapioni, Xahaer. Si in ſpecies ſuas Hordeum diſtrahas, prius Polyſtichon, Germanice Groß Gerſten/alterum Diſtichon, Germanice Klein Gerſten dicetur.

Gerſtenfreſſer

Dioſco. lib. 2. cap. 78.

Serapio ca. 131.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Poſt Triticum commendari ſolet Hordeum, tertio uero loco Spelta habetur. Hæ enim omnes fruges, cibis, pane, & potu, Ceruiſia inquam conficiendis, apud multas gentes frequenti in uſu ſunt. In medicina quoque duæ poſteriores, Hordeum, ſcilicet & Spelta, ſuas habent utilitates, iiſdem pene cum Tritico & Amylo facultatibus donatæ. Sunt autem temperamento calidæ & ſiccæ.

INTRINSECVS.

Hordeum cum Fœniculi ſemine decoctum lactis copiam auget, amiſſamq́; reſtituit.

Farina hordeacea in butyro toſta, ita ut in pultem redigatur, aluum cohibet.

EXTRINSECVS.

Facultates hordei, ſub Tritico fere omnes comprehenſæ ſunt, poſſuntq́; bina hæc frumenta in omni uſu mutuo ſibi ſuccedere.

Farina Hordei (ut interim idem de furfuribus eius tibi pollicearis) plerunq́; luxatis membris medetur, butyro uel aceto probe decocta & impoſita.

Eadem tumoribus mammarum & pudendorum, necnon ramici, podagricis inflammationibus, ſtrumis deniq́;, & quibuſcunque tandem tumoribus opitulatur. Vt uero hæc fœlicius exequatur, ſolent eam quidam cum

Ficis,

Ficis, fimo columbino, melle, terebinthina, aut oleo oliuæ, decoquere. Cum Meliloto autem & calycibus papaueris, Ruta, & Fœnogræco, æquis portionibus in aqua decocta, ita ut oleo admixto emplaſtrum fiat calidum quod ſæpe imponatur locis affectis, dolores eos qui latus excruciant, finire, pleuriticamq́ collectionem diſcutere traditur.

De Speltæ uarijs generibus. *Cap.* *XXII.*

SPELTAE APVD GERMANOS TRIA EXTANT GE- 1.
nera, quorum prius de quo & primo loco agemus, ſimpliciter *Spelta prima*
Spelz/id eſt, Spelta dicitur. Ea, primo exortu, herba, culmo, ge- *Germanis*
niculis & Spica, Tritico ſimilis eſt, niſi quod flagellis (ut uulgo uocant) ex- Spelz.
teri ſe non patitur, quin potius inſtar hordei in mola excorticari uult & deglubi. Nam in unaquaq́; gluma duo plerunq́; includuntur grana, ueluti gemelli. Hæc cum Tritico maturatur. Requirit autem ſolum bonum & diligenter cultum.

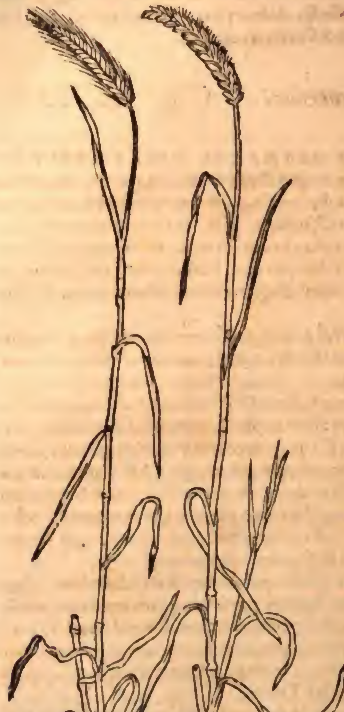
Area quam Germani Dinckel nuncupant, licet culmo & ſpica, breuior, 2
anguſtior, & magis tenuis priore Spelta exiſtat, tamen rurſus cum eadem *Spelta ſecunda*
magnam habet affinitatem, quod uti illius, ita huius grana purpurea & exi *Germanis*
gua glumis quibuſdam, ſed ſingula ſingulis includantur. Porro ſpicæ hu- Dinckel.
ius duplici uerſu ſeu ordine, non aliter atque Hordeum diſtinguuntur, ariſtis inſuper admodum horridis & aſperis accedentibus. Hoc quoque genus in molendino, non in area, cortice exuitur, culmo, glumis & ariſtis, totaq́; ſe re ſubſtantia punicans. Tardiſſime omnium matureſcit, licet Septembri menſe cum Spelta terræ mandetur. Nec uero peculiariter ſtercoratam terrã expetit, qui fit ut à noſtris agricolis in aſperrimis montibus, qui longo tempore uomerem nequaquam ſenſere, ſeri conſueuerit.

Poſterior uero Speltæ ſpecies quæ in quibuſdam locis admodum uſita- 3.
ta eſt, ut quæ non minus panibus & cibis parandis quam hordeum adhi- *Tertia Speltæ*
beatur, eodem plane modo quo & Spelta prima proſilit, niſi quod nõ per- *ſpecies Germa-*
inde atque illa utriculis inuoluatur, quamobrem non in molendino, ſed *nis* Kern.
area potius tribulis ſeu flagellis exteri facile poteſt, ſicut alia quoq́; frumenta. Semen huius ſubluteum eſt inſtar Tritici.

Hoc loco obſeruandum eſt, omnia frumenta quorum mentionem hactenus fecimus (excepto hordeo quod minime floret) eiuſdem formæ florem ferre, circa feſtum D. Ioannis, Plantagine, cui alias ſatis reſpondet, magis exiguum. Cæterum quot à ſpica floſculi qui ſe inſtar fibrarum minutiſſimarum habent, dependere uidebis, tot grana ex ea proditura colliges.

Spelta trium generum.

Spelʒ/Dinckel/vnd Kern.

Dioſco. lib.2. cap. 80.

Plinius lib.18. cap.8.

NOMENCLATVRAE.

Spelta, Græcis ζεὰ, Latinis Zea, Germanis Spelʒ/ appellatur. Prior eius ſpecies Dioſcoridi δίκοκκος, à binis putaminibus in quibus bina quoque grana gerit, Germanis quibuſdam Dinckelkorn / & generali ut diximus nomine Spelʒ dicitur, Hebręi כונתא Kuntha Exod. ix. Romani olim ſemen uocabant, forma & uiribus Tritico par. Italiæ maxime uero Campaniæ uſitatiſſimum quemadmodum teſtatur Plinius. Frumentum Germaniæ notiſſimum.

Altera ſpecies Germanis Dinckel/ quibuſdam S. Peters Korn, aliis Blickẽ/ agro uero Vormatienſi Einkorn nuncupatur, Hebræis כסמת Kuſſæmæs Exod. ix. Dioſcoridi ἁπλῆ dicta, quod ſimplicis ſit grani. Hoc ſemen Mediomatrices loco Siliginis (quę Germanis Korn dicitur) Speltę admiſcent. Præcipuæ uero ſaginandis pecoribus eo utuntur. Nam panis qui ex hac ſimplici Spelta conficitur, plane puniceus, inſipidus & coctu difficilis euadit.

Dioſco. lib.2. cap.87. Col. lib.2. ca. 6.

Tertia poſtremo Spelta quam Germani Kern uocant, nobis χόνδρος, hoc eſt, Halica, & Far adoreum Columellæ eſſe uidetur. Licet autem Hancam ex Zea

ex Zea fieri dicat Dioſcorides, quod & Plinius affirmat lib.xviij. cap.xi. tamen eodem in capite, Alicam frumentum eſſe, & id maxime quod Far uocant, dicere uidetur, poſteaquam Alicam eſſe addit, quæ ex Zea, deinde & Tritico olim confecta fuerit, ad multos uſus adibita. Præterea in Columella Faris quatuor deſcribuntur genera, Venuculum ſcilicet rutilum, Germanis (ut noſtra fert ſententia) Kern/ Venuculum album, Germanis Teütſch Reyß/ hoc eſt, Germanica Oryza, de qua proximo ab hic capite, clu ſinum, Germanis Spelz/ oder Dinckel/ ſemen deniq; Trimeſtre alias Halicaſtrum appellatum, Germanice Amelkorn. Apud Paulum etiam Æginetam χόνδρος Tritico ſimilis eſſe perhibetur, quo loco non Alica, ſed Alix legitur. Ex his itaque ueterum teſtimonijs facile licet colligere, Far adoreum Halicam, & Chondron, idem ſignificare, & nunc quidem pro frumento peculiari, nunc uero pro mola ex Zea confecta accipi. Cæterum cum de Halica ſcriberet Dioſcorides, non frumenti ipſius, quod Far appellari diximus, hiſtoriam texere, ſed potius utilitates eius farinæ quæ ex Fare ſiue Halica fit, & quid in medicina poſſit recenſere uoluit. Faris plura alia nomina extant, Galeno ſiquidem Brance, Italis Sandala nuncupatur.

Faris quatuor genera.

Paulus Aegin. lib.6.cap.78.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nos Triticum, Hordeum, Speltam, necnon uniuerſa huius genera ijſdē facultatibus pollere iudicamus, ita quidem ut mutuo ſibi ſuccedere poſſint. Hoc eſt (ſi ſimilitudinibus docere oporteat) quemadmodū dicere poſſem⁹, quiſquis uinum nō habuerit, Ceruiſiam, qui uero & hac deſtituitur, aquam bibat, ita cuicunque per rationem uitæ ſuæ, Triticum, Amylum, aut Speltam uſurpare non conceditur, is Siliginem & eam quam Germanis Dinckel appellari diximus, necnon Auenam uſurpet. Non minus enim his, quam Tritico natura hominis contenta eſſe poteſt. Prȩterea non cuiuis contingit ea fortuna, ut poſſit uel Tritico, uel Spelta familiam ſuam ſuſtentare. Reperiuntur tamen nonnulli Gaſtres cœnobitæ, cuiuſmodi ſunt ij qui in Vuaſgoia cœnobium Lüſſerſthal incolunt, qui neceſſitate quadam ineuitabili, modo regulæ ſuæ (ut uulgo uocant) obliuiſci nolint, Triticeum & ſpeltaceū panem eſitare coguntur. Rurſus qui in Eiffalia (uulgo die Eiffel) & ſyluis illis quas Germani den Eberſtwaldt/ Weſterwald/ & Odenwald uocant, aſperis, alijsq; incultis locis degunt, Auena & Ocymo de quo altero ab hinc capite dicetur, uictitant, qui ſane non ſolum proſperiore ualetudine ſunt præditi, ſed & diutius uiuunt, quam ij qui uel in Italia, uel Alſatia, Tritici & uini copiā habent. Notum eſt autē non tantū ad omnia ſcelera incitari, quibus panis copia ſuppetit, quemadmodū de Sodoma ſcripturȩ ſanctæ loquuntur, ſed & innumeris fere morbis prauiſq; humoribus obnoxi-

os eſſe. Proinde tria quæ commemorauimus Speltę genera unum & idem fere temperamentum obtinent, nimirum medium quoddam inter Triticum & hordeum.

INRINSECVS, ET EXTRINSECVS.

Omnes Speltæ facultates ſuperioribus capitibus, cum de Tritico & hordeo ageremus explicatæ ſunt, cum his enim apud ueteres pari laude commendatur Spelta.

Furfures omnium Speltę generum, clyſteribus utiliter adijciuntur, quibuſuis tumoribus proſunt, præſertim uero oculorum abſceſſui qui inter maiorem oculi angulum & naſum fit (Gręcis αἰγίλωψ, Germanis der Werner dicitur) medentur, aceto & uino decocti ac illiti, uel impoſiti.

De Germanica Oryza, ſeu Trago frumentaceo Dioſcoridis, necnon Oryza peregrina. CAP. XXIII.

Candidum Far.

CVM TRAGVS FRVMENTACEVS QVI A' COLVmella Candidum Far nuncupatur, apud nos quoque proueniat, uolui illius poſt Speltam mentionem facere. Eſt autem ut paucis hiſtoriam eius abſoluamus, hic Tragus cerealis, frumenti æſtiui genus, nam apud Mediomatrices inter reliquas æſtiuas fruges in optimis agris ſeritur, q̃d ad culmos, geniculos, ſtipulam, ariſtas (quas habet admodum acutas & aſperas) necnon ſpicã & grana ipſa attinet hordei genus, ſed fortius & candidius. In molis ſicut hordeũ, cortice exuitur, et ad uſus culinarios reſeruatur, in cibo optimi ſaporis, maioris uero nutrimenti ſi cum lacte diſcoquatur.

NOMENCLATVRAE.

Colu. li. 2. ca. 6. Dioſco. lib. 2. cap. 84. Τράγ⊛. Ὀρυζα. Dioſcor. lib. 2. cap. 86.

Noſtri agricolæ & ipſi ignorant, quodnam huic frumento proprium ſit nomen, affirmant tamen Oryzæ ſaluberrime genus eſſe, quorum ſententiam ego ſecutus, Germanicam Oryzam hoc eſt Teütſch Reiß / hoc frumentum appellaui. Proinde meo quidem iudicio nihil aliud eſt, quam id quod Columella Far candidum, & Dioſcorides Tragum frumentaceum appellauit.

DE ORYZA PEREGRINA.

Cæterum quam uulgo Reiß / hoc eſt, Oryzam Germani nominant, longe aliud eſt frumenti genus, tota ſubſtantia Germanica Oryza minus, granis

Siligo.
Rockenkorn/de quo ſequenti capite.
Candidum Far.
Teütſcher Reiß/Ammelkorn.

nis oblongis, latis, & multo tenuioribus. Quo pacto uero, in quibus locis, qua deniq; cum ſuperſtitione ſeratur, metatur & recondatur, cum alibi paſſim apud autores, tũ uero in Itinerario ſeu libello Aloyſij quẽ de nanauigatione ſua ſcripſit, quo loco de moribus, necnõ frumẽtis urbis, uulgo Chalekutten appellatæ, mẽtionem facit, non iniucunda cognitu extant. Dioſco. ut ſupra annotatũ eſt Oryzam nominat, Germani Reiß/ nonnulli ex Latinis Rizum nuncupant. Hebręi ארוז teſte R. Leui in Danielis capite primo dicũt. Quidam dicunt Tiphen eſſe Plinij, nam ita ſcribit Plinius. Pli.lib.18.ca.10. Tiphe et ipſa eiuſdem generis, ex qua fit in noſtro orbe Oryza. Ex his uidere eſt duas inter cereales fruges Tiphas nobis cõſtare, nimirum Triticum alterum, & Oryzam Plinij. De Tipha tertia ſuo loco dicemus.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Oryza Germanica temperamento & facultatibus

Tritico & Speltæ reſpondet. Tradunt eam in cibo uſurpatam aluum emollire. Rurſus Oryzam illam peregrinam, aluum ſupprimere.

De Siligine. Cap. XXIIII.

QVEMADMODVM ALSATAE TRITICVM, MEDIOmatrices uero Speltam, ita & rura inter Spiram & Vormatiam ſita Siliginem, generali uocabulo Korn/hoc eſt, frumentum uocare conſueuerunt. Et proculdubio non poſtremum inter frumenta locum occupat Siligo, ut quæ uulgo & pauperibus ad arcendam famem utiliſſima ſit. Eius duo apud nos reperiuntur genera. Horum primum idemq; 1. *Siligo hyberna.* præſtantiſſimum Siligo hyberna dicitur, quam ſolent noſtri agricolæ Septembri nonnunquam & Octobri, & Decembri menſibus, præſertim ſi cœli conſtitutio reſpondeat votis, terræ qualicunq;, nec tamen nimium forti, committere, e qua primo exortu, herba pene punicante erumpit. Hæc ubi ante hyemem, a pluuioſa tempeſtate illæſa, radices egerit, & in ceſpitem quaſi euaſerit, magni prouentus ſpem facere ſolet, quæ plerunque adeo non fallit, ut ex unico etiam grano duodeni & plures quandoque ſpicati culmi exeant. Culmo eſt triticeo, uagina aſpera, graminea, ſeu potius arundinea, geniculis ut plurimum quatuor (nam omnes fruges proceritate ſuperat Siligo) ſpica recta, aſpera, ariſtis haudquaquam innocentibus horrida, flore luteo, ſicut & alia pleraque frumenta. Cæterum intra quinque ſeptimanas poſtquam defloruit, maturatur, quemadmodum & reliquæ fruges. Siligo nempe, Triticum, & Spelta, ſi cœli temperies reſponderit, nono plerunque a ſatione menſe in horrea conuehuntur.

2. *Aeſtiua Siligo.* Æſtiua Siligo vere ſeritur, cum hordeo, per omnia hybernæ ſimilis. Iulio menſe in noſtris regionibus metitur. Siliginis effigiem præcedenti habes capite.

NOMENCLATVRAE.

De hoc frumenti genere multum dubitatur, magnæ etiam de illo inter doctos controuerſiæ hodie exiſtunt, nec quiſquam illorum quo pacto ueteribus appellatum fuerit hactenus demonſtrauit, niſi quod nonnulli in hoc conſentire uidentur, quod Siliginem ueterum eſſe affirmant, quod Germani Rocken appellant. Iam uero ſi hoc frumenti genus ueterum Siligo ſit, *Plinius lib. 18. cap. 8.* quemadmodum iſti ſentiunt, certe a ueteribus longe magis commendatur quam Triticum. Scribunt enim in quibuſdam partibus Siliginem biennio in Triticum tranſire, uocantq; eam delicias Tritici. Theophraſtus etiam

Olyram

Olyram hoc eſt, Siliginem, Homiopyron, hoc eſt, Tritico ſimilem eſſe dicit. Dioſcorides etiam Speltæ generi eam adſcribit. Ex his teſtimonijs ueterum ſatis liquere arbitror, Siliginem, Speltam & Triticum congeneres eſſe fruges, quod & Columellam intellexiſſe hoc pacto ueriſimile eſt, cum Siliginem ſecundum Tritici genus facit, quod niſi ita ſe haberet, quomodo Siligo in Triticum abire poſſet?. Quam ergo Germani Rocken uocant, & nos Siliginem ueterum, & Secalen, necnon Triticum ſecundum Columellæ eſſe exiſtimamus, Olyram Dioſcoridi nuncupatam. Si qui erunt quibus hæc noſtra ſententia minime ſatisfecerit, ij aliam nobis demonſtrent Siliginem.

ὁμοιόπυρος. Dioſco. lib. 2. cap. 82. Columella lib. 2. cap. 6. ὄλυρα.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Siligo non minus quam Triticum laudanda eſt. Multos reperias qui Siligineum panem, præſertim ubi farina pollinario cribro exacte fuerit cribrata, furfuribusq́; purgata, triticeo anteponant, & id quidem non ſine ratione. Huiuſmodi namque panis, optime nutrit, ſatiatq́; nec adeo facile aére exuccus & aridus redditur, atque qui ex Spelta conficitur. Quibuſdam in locis ſolent induſtrij coqui Siliginem antequam induruerit, & dum quaſi lactea eſt, demetere, ac igne uſtulare, poſteaq́; ſpicas manibus terere, quoad grana glumis exciderint, quæ demum repurgata iure carnium decoquuntur, Sunt qui Anethi herbam adijciant. Alij grana extrita ſiccant, & ad uſus culinarios conſeruant. Reliquæ Siliginis uires ex capitibus de Tritico & Hordeo colligendæ. Ex uagina graminea Siliginis, coqui tempore quadrageſimali embammata optima conficiunt, quę ſale & aceto temperant. Nec deſunt qui ex illo gramine aquam diſtillent, ad calculos renum facientem, necnon aduerſus calorem & inflammationes præſertim oculorum. Idem de aqua ex gramine hordei diſtillata affirmant.

Percurri utcunque præcipuas cerealium frugum, quibus humana uita ſuſtentatur, ſupereſt, ut reliquas deinceps perſequamur. Sed antequam ad illas accedamus, explicabimus coronidis uice partium in his frugibus nomenclaturas, quæ ita ſe habent. Ex herba quadam ſeu gramine concauo omnium frugum culmi prorepunt, tanquam è uagina, unde ea herba Varroni uagina dicitur, Germanis Graß. Spica ea dicitur in qua ex ordine grana collocantur, Germanis äher/ quæ ariſtis uacua eſt ſpica mutica, quæ illas habet Spica cornuta appellatur.

Ariſtæ quaſi cornua ſunt ſpicarum, & ut acus tenuis lõgæ eminent è gluma, Germanice Granen. Folliculus in quo granum latet Theca & gluma, Germanice Sprewer nuncupatur. Acus, aceris, id dicitur quod inter purgandum à frumentis decidit, ſuntq́; minutiſſimæ quædam paleæ, Germa-

nis Helwen. Atque hæc hactenus, nam qui exactiorem de his rebus doctrinam deſiderat, is legat M. Varronem de re ruſtica libro primo cap. xlviij.

De Ocymo ueterum, Germanis Heyden korn.

CAP. XXV.

IN ASPERIS, ARENOſis et montoſis regionibus, cuiuſmodi eſt ea quæ Germanis der Odenwaldt dicitur, & Vuaſgoia, Ocymum, quod huiuſmodi ſolo gaudet, in quo etiam celerrime prouenit, ſeri conſueuit pabulis pecorum. Nam haud uulgariter nutrit pecora, ut breui tempore hoc paſtu mirum in modum ſaginentur. Quanquam pauperes ad arcendam famem panes ex eo ſemine factitant, præſertim uero qui den Odenwaldt uulgo uocatas partes incolunt, qui mos apud alios quoque iampridem obtinuit, nimirum in oppido Cæſareo Luthra, & in agro Hagenoenſi. Cæterum appetente Maio menſe terræ committitur ſemen, è qua quam primum erumpit, ſed longe aliter quam commemoratæ fruges, nam bina primum folia lata emittit, Rapo aut Braſſicæ ſimilia. Radicem habet unicam, paucis capillamentis fibratam, & breuem. Cæleriter in caulem

caulem ſe attollit rotundum, tenerum, læuem, concauum, minime geniculatum, ſed ex alis quibuſdã ſurculoſum, folijs Hederæ, ſed tenuioribus, mollioribus, & acutioribus ueſtitum. Florem fert Iunio menſe perexiguum, candidum, confertim compactum & ſtipatum, qualem fere Sambucus profert. Hic in triangulare & nigrum ſemen, Acetoſæ peneſimile, ſed maius & plenius abit. In mola farinam candidam, & guſtu reliqua farinæ genera referentem præſtat, ſi diligenter cribratum & furſuribus purgatum fuerit.

NOMENCLATVRAE.

Si plerique ex doctioribus, ueritati cedere, quam contentionibus omnia turbare mallent, facile deprehendere poſſent, iam deſcriptam plantam (quæ Germanis Heidenkorn uocantur) ueterum Ocymum eſſe, quod a Græca dictione ὠκὺ, quod eſt cito, nomen ſortitũ eſt, quemadmodum prodidit Marcus Varro de re Ruſtica libro primo cap. xxxi. Quo loco idem autor Ocymum bubus dari ut purgentur, & hoc ut fœlicius exequatur, uiridem herbam, & in flore ſecari oportere tradit. Ex hoc Varronis teſtimonio ſatis apparet Ocymum ueterum non eſſe Baſilicon noſtrum, ſiquidẽ illud apud nos haudquaquam pecoribus paſcendis exhibetur, ſed in magno habetur in hortis pretio. Præterea ſi Baſilicon Ocymum ſit, amabo te quomodo illi quadrabit, quod de Ocymo dixit Plinius, cum ſcribit, **Et Ocymum ſub canis ortu palleſcit.** Cum manifeſtum ſit Baſilicon noſtrum tum temporis florentiſſimum conſpici? Poſtremo non ſolum Platina libro tertio ſed & Plinius lib. xx. cap. xij. Ocymum inutile ſtomacho, urinæ, oculorum quoque claritati teſtatur, idq; a Chryſippo olim animaduerſum fuiſſe. Atqui in noſtra Baſilica non tantum huiuſmodi nocumenta non deprehendi, ſed etiam ad eas affectiones curandas utiliter adhiberi poſſe, manifeſtius eſt quam ut demonſtrari debeat. Quid igitur dubitamus? quid cunctamur? quin quod res eſt fateamur, Baſilicam noſtram diuerſiſſimam eſſe ab Ocymo ueterum. Carolus Stephanus de re hortenſi nuper libellum conſcripſit, in quo inter cætera Ocymum partim ad Lenticulam, partim ad Viciam referre uidetur, quam recte, ipſe uiderit. Conſtantinus de gradibus Ocymi citrei meminit, quod in Galeno triſtia corda lætificans, appellari tradit, id quod ego de Baſilico præſtantiori intelligo.

ὤκυμον. *Plinius. lib. 19. cap. 10.* *lib. 1. cap. 8.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Contrarijs facultatibus præditum eſt Ocymum, nunc enim oculos hebetat, & ſpiritus mouet; nunc uero inflammationes diſcutit, claritatemq; oculorum adiuuat. Cæterum calidum & humidum eſt Ocymum, nec im-

becillioribus hominibus commodat, quare pecoribus ſaginandis illud relinquamus.

INTRINSECVS.

Ocymum cibo copioſiore, aut pinſitum & manducatum oculorum aciem hebetat, aluum mollit, ſpiritum mouet, urinam pellit, lac euocat, ægre tamen conficitur, quare laborantibus duntaxat hominibus, quibus ocium ignotum eſt, cibus iſte conuenit.

Semen tritum, & ex uino potum conuenit atram bilem gignentibus, difficili urinæ inflatisq́;.

Sunt qui dicant ſi feriantur à ſcorpione, qui Ocymum ederint, nullo conflictari dolore. Sed aliter ſentit Plinius lib. xx. cap. xij. Breuiter, Ocymum in quibuſdam partibus (quemadmodũ meminimus) tam hominibus quam iumentis in cibo eſtur.

EXTRINSECVS.

Succus Ocymi, uiſus caliginem abſtergit, deſtillationes exiccat, ſi per dies aliquot ex ordine inſtilletur oculis.

Idem naribus hauſtus, ſubinde mouet ſternutamenta, cerebrumq́; purgat, ſed oculos premi neceſſe eſt.

Farina ſeminis Ocymi roſaceo aceto temperata & calida impoſita, pulmonum inflammationibus auxilio eſt, draconis marini & ſcorpionis ictibus, oculorumq́; denique doloribus prodeſt.

De Turcico frumento. *Cap.* XXVI.

GERMANIA NOSTRA PROPEMODVM ARABIA fœlix appellabitur, poſteaquam non ſolum domeſticis iiſq́; præſtantiſſimis abundat ſtirpibus, ſed et illius ſolo iam plurimę peregrinæ plantæ aſſueuerunt, inter quas Turcicum hoc frumentum connumerandum quoque fuerit, quod proculdubio primum à mercatoribus in noſtras terras è pingui aliquo ſolo importatum fuit. Nam terram probe ſtercoratã & pinguem expetit, frigoris & pruinarum impatientiſſimũ, non aliter atq; Fabæ Italicæ, quarum ſupra inter legumina hiſtoriam expoſuimus. Quatuor huius frumenti reperiuntur genera. Quoddam enim grana ruffa, quoddam uero purpurea, aliquod lutea, aliquod candida grana Phaſioli agreſtis magnitudinem obtinentia profert. Seritur hoc frumentũ Aprili menſe, in terram pinguem & apricam, è qua primo exortu non multo aliter quam Milium erumpit, quem folia excipiunt ſubinde latiora, harundinacea

Turcicum frumentum.

Türckiſch korn.

rundinacea,& maiora etiã. Culmum habet altum,craſſum,rotundum inſtar Maluæ Romanæ, geniculis interſectum,in ſummitate paniculas, aut ſpicam muticam & granis uacuam inſtar Siliginis florentẽ,nunc luteo, nunc candido, nunc purpureo præditam colore,prout fructus quem profert coloratus eſt. Singulare uero naturæ miraculum in hac planta uidere eſt, nimirum quod nõ ipſa iuba, aut ſpica mutica,uti in aliis frumentis fit,fructum profert. Nam ſinguli culmi è lateribus geniculorum longas,craſſas,rotundas & foliaceas uaginas proferunt, quæ ſi denudentur grana apparent frequentia, coaceruata,ac penitiſſime iuncta,inq; octo aut decem uerſus digeſta.È faſtigio uaginarum capilli tenues, iam candido, iam luteo, nunc purpureo colore maculati dependent, prout fructus coloratus fuerit, quo ſcilicet ab auium & uermium iniuria tutæ eſſe poſſint. Hinc uero naturæ, quę Dei eſt famula, in operibus abſoluendis,ornandiſq; ſolertia elucet,quæ res in admirationem ſui nos pertrahere debet,eoq; adducere ut Deum ex his miraculis agnoſcere diſcamus.Cæterum culmi huius frumenti dum adhuc uirides ſunt & ſucculenti, dulcedine Saccharum etiam ſuperant,

Miraculum naturæ.

ſuperant. Auguſto demum menſe maturatur. Grana in candidiſſimam fari nam teruntur, ex qua panis conficitur, dulcis, ſed ſapore interim peregrino præditus.

NOMENCLATVRAE.

Hoc frumentum quod Germani Welſchkorn/hoc eſt Italicum (ita enim omnia peregrina, & prius noſtro orbi incognita appellare ſolent) uocant, iure equidem Tipha magna dici poſſit. Quia uero è ſcriptis ueterum nullum nominis huius teſtimonium habemus, uocabimus interea Aſiaticum frumentum. In Aſia ſiquidem ultra Bactram fluuium adeo grande frumentum fieri tradunt, ut nucleos oliuæ ſua æquiparet magnitudine, quod mihi uériſimile fit, propterea quod penes circulatorem quendã quina grana uiderim, olim huic noſtro frumento ſimilia colore & ſubſtantia. Cumq; diligenter de illis percontatus eſſem, reſpondit mihi ea ex India ueniſſe. Sed ut tandem uela contrahamus, quid propriè ſit Tipha cerealis, Theophraſtus & Plinius docent, & nos ſupra eius rei meminimus. De Tipha altera ſuo loco. Appellabimus autem in præſentia hoc frumentum, Tipham magnã, Triticum magnum, ſeu Aſiaticũ, Germanice Türckiſch/oder Welſchkorn/ quoad alia & magis propria eius nomina cognoſcamus.

Theoph. lib. 9. cap. 4.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quidnam hoc frumentum in medicina poſſit, nondum ſatis mihi conſtat, niſi quod panes ex illo conficere uidi, eosq; elegantiſſimos. Qui fit ut cum Tritico idem temperamentum habere uideatur.

Quidam ex farina pultes parant, adhibito lacte, quod & reliquis frugibus familiare eſt.

Foliorum recentium ſuccus refrigerandi facultatem obtinet, ad eryſipelata apprime conducens.

De Auena. Cap. XXVII.

IN INSVLIS QVIBVSDAM SOLA AVENA VICTItant homines, ſponte ſua proueniente. Scribit etiam Plinius lib. xviij. cap. xvij. Germaniæ populos Auenam ſerere, nec alia pulte uiuere, id quod forte de Algoia & Thurgoia admitti poterit, alias enim pabulis equorum naſcitur, propter quos etiam hodie præcipue ſeritur in Germania. Cæterum haud pœnitendum frumenti genus, Auena cenſeri debet, ſiquidem non ſolum hominibus & iumentis, ſed etiam ſanis & ægris utiliſſ. deprehenditur. Solent enim Medici apud nos ægrotis inter cæteros cibos,

Plinius lib. 6. cap. 30.

Auena.
Habern.

cibos, haud poſtremo loco auenaceos, qui uarij in Germania parantur, præſcribere. Superioribus annis cum famæ premerentur Vuaſgoia, & ager Mediomatricum, pleriq; Auenā in panes cogere, ijſq; ueſci didicerunt, ita quidem ut deinceps etiam, percepta eius utilitate maiori in pretio apud hos habita fuerit Auena, nec quiſquam illa in poſterum carere uelit. Sunt autem duo Auenæ genera.

Satiua (de qua hoc capite ſermonem inſtituimus) 1. *Satiua Auena.* folio, ſtipula, culmo & geniculis Triticum imitatur teſte Dioſcoride. Culmi enim huius ex gramineis quoque uaginis prorumpunt, qui in faſtigio non aliter atque iubæ harundinis ſeſe explicant. Semina acuta ex alis ſpicæ explicatæ, bina, inſtar gemellorum, (quanquam alterū ſemper grandius exiſtat) dependēt, ita quidem ut locuſtas bipedes referant ſinguli ſeminū exortus. Auena plerunque inter poſtremas fruges maturatur. Seritur namque in fine Februarij & principijs Martij menſis, qua de cauſa frumentum æſtiuum iure appellari poteſt. Agricolæ non optimos agros, ſed eos quos commode ſtercorare non poſſunt, Auena conſerere ſolent. Sciunt enim probe eiuſmodi fruges, ut ſunt Auena,

& altera

& altera ſpecies Speltæ, quam Dinckel nominant Germani, terram intra paucos annos extenuare, quod & Theophraſtus & Maro prodiderunt. Sic enim in Georgicis ſcribit Vergilius,

Theoph. lib. 9. cap. 9. & 11.

Vrit enim Lini campum ſeges, urit Auenæ.
Vrunt Letheo perfuſa Papauera ſomno.

2. De ſyluestri inter Vitia frugum dicetur.

Syluestris Auena.

NOMENCLATVRAE.

Theophraſtus lib. ix. cap. ix. tria frumenti ſylueſtris genera recenſet, Bromon ſcilicet, Auenam, hoc eſt, Ægilopa, & Lolium. Dioſcorides uero indifferẽter hoc frumenti genus nunc Ægilopa, ut li. iiij. ca. cxxxv. nunc Bromon nominat, uidelicet lib. ij. cap. lxxxv. ubi de Auena frumento peculiariter agit. Germani Habern uocant, nonnulli alij, uidelicet impoſtores illi mendici, qui ut fœlicius homines decipiant, propriam linguam confinxerunt, quam uocamus Betlerwelſch/hoc eſt, Mendicorum Italicum, Spitzling ab acuto ſemine dixerunt. Serapioni Dauſir dicitur. cap. xxv. De Lolio, Ægilope, & Bromo herba ſtatim dicemus, cum frugum uitia deſcribemus.

Βρῶμος Hebræis שיפון *Schifun dicitur, teſte Elia.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Qui Algoiam, Thurgoiam, & Sueuiam, aliaq́ue id genus loca incolunt, ij ex auena eiuſq́ue farina optimas & uarias pultes conficere norunt, unde Plinius nõ iniuria Germaniæ populos nulla alia pulte uiuere tradit. Cæterum ſalubres cibos præbet Auena, ſi recte paretur. Experientia etiam teſtatur, eos qui auenaceis, hiſq́ue ſimilibus cibis ueſcuntur, longe proſperiore uti ualetudine, quam qui ſplendidiſſime ac delicatiſſime quotidie epulantur. Quin conſtat plures ægritudines et morbos è luxurioſis illis coquinis ac ſeplaſijs quam ulla alia ex cauſa, quæcunque tandem ſit proficiſci, ut recte ille dixerit plures crapula quam gladio interire. Quanquam uero manifeſta hęc ſint omnibus, nemo tamen eſt qui delicijs his carere uelit. Sed ualeant hæc, nos reliquam abſoluamus auenæ hiſtoriam. Auena ut cibus calidam temperaturam habere, ut medicamentum refrigerare & exiccare dicitur.

INTRINSECVS.

Pulte huius aluus ſiſtitur, mediocriter nutrit, propter calorem quem natura ſua habet.

Farina auenæ toſta, cum aqua mulſa pota, tuſſientibus prodeſt.

EXTRINSECVS.

Farina auenæ inflammatis & luxatis membris, inſtar hordeaceæ adhibetur, poteſtq́ue alterum ex his frumentis alterius loco uſurpari.

De

De Seſama, Germanis Flachsdotter.

CAP. XXVIII.

HAEC PLANTA SVperiori libro capite xvij. inter Linarias herbas iampridem deſcripta eſt. Quia uero ſemen hoc à ueteribus frugibus annumerata fuit, & nos loco memorato nomen ipſius non expoſuimus, operæpretium uidebamur facturi, ſi hoc loco hiſtoriam ipſius repeteremus, & de nomenclaturis aliquid diſſereremus. Ac deplorãdum ſane eſt, quod ne docti quidem plantam hanc utiliſſimam, cognitã habeant. Et licet affatim inter ſegetes Lini ubique locorum, maxime uero in Alſatia, & tractu Rheni erumpat, ab omnibus tamen euulſa abijcitur, ac ſi inutilis plane, & uicijs herbarum tantum adiungenda foret. Cumq; præclare cum ea agitur, auiculis incluſis, & fringillis, in eſca à nonnullis exhibetur, neq; ad rem ullam aliam (quod ſciam) à noſtris illa uſurpatur. Naſcitur autem ut diximus inter ſegetes Lini, cui tota fere ſubſtantia ſimilis exiſtit, ut ſupra docuimus.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Hæc planta quandiu uiridis fuerit, à nullo animali manditur, ſicut nec Lupinus. At cum maturuerit ſemen, uix quicquam aliud adeo ab auiculis inuaditur, atque hoc ipſum, quod animaduertentes quidam, huiuſmodi ſemen colligere, ac alendis auiculis reſeruare ſtuduerunt. Cæterum ut paucis ſententiam meam aperiam, uidetur ſane mihi hæc planta genus eſſe Seſami, non tamen Ægyptiaci illius quod efficacius & candidius eſt, ex quo illi dulciſſimum oleum factitare ſoliti ſunt. Quod uero ego Seſami genus eſſe ſtatuo, ratio ipſa & deſcriptio herbæ me mouet, nam Seſamæ & Papaueris ſemina includi teſtatur Plinius. Sic etiam Theophraſtus Euonymum ſiliquis ſuis ſimilem eſſe Seſamo tradit. Tametſi autem deſcriptio Seſamę quę apud Theophraſtum libro nono cap. ix. extat huic noſtræ plantæ non per omnia reſpondeat, ut raro ſtirpem inuenias, quæ uno, & eodem modo à diuerſis ſcriptoribus depingatur, hoc tamen obſtare non poteſt quo minus Seſamã noſtram agnoſcamus, quæ inter æſtiuos fruges computatur, ut quæ cum Lino feratur, quod & Columella animaduertiſſe uidetur, cum decimo capite libri ſecundi in hunc modum ſcribit. Sed hoc quidem ſemen (Seſamum intelligit) Ciliciæ, Syriæq́ue regionibus ipſe uidi menſe Iunio, Iulioq́ue conſeri, & per Autumnũ cum permaturuerit, tolli. Atq; hæc quidem de Seſamo noſtra in medium adducere uolui, ut rurſus innoteſceret, uſusq́ue tam ſalutaris ſeminis omnibus rei herbariæ ſtudioſis conſtaret. Seſamus peregrina & ipſa iampridem ad nos adportata eſt, noſtrati per omnia fere ſimilis.

Theoph. lib. 9. cap. 7.

σήσαμον. *Dioſco. lib. 2. cap. 90.* *Plinius lib. 18. cap. 7.* *Theoph. lib. 3. cap. ult.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sunt qui putent una cum nomine & plantam ipſam interiſſe. Sed beniginiſſimus Creator rerumq́ue omnium conſeruator, non uoluit propter hominum negligentiam, herbã tam utilem è rerum natura ſublatam. Quam uero in pretio apud ueteres illa habita fuerit, uel hinc patet quod à Græcis hoc ſemen pani compinſitum fuit, ob inſignem qua præditum eſt dulcedinem. Quamprimum autem Saccharum uſurpari cœpit, non ſolum magni æſtimatum, ſed nec plantatum fuit in poſterum Seſami ſemen. Ægyptij ut diximus oleum ex Seſamo, tum ad cibum, tum ad alia conficere, alijsq́ue regionibus impertiri olim ſolebant. Sed ubi primum Italia oleas plantare cœpit, deuenit in contemptum Seſamus, ad Germanos tanquam exul profecta, apud quos non multo honeſtius habita inter Lini ſegetes erumpit, uitium herbarum exiſtimata, licet multis remedijs ſcateat. Nam ſemen Seſamæ emollit, & calefacit mediocriter, herba uero recens ſeu uiridis refrigerat, & dolorem ſedat.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Semen pani compinſitum iucundum & dulcem illi communicat ſaporem. Perſe uero in cibo uſurpatum, ſtomacho non admodum confert, quemadmodum & Lini ſemen. Oleum uero quod ex hoc ſemine conficitur, longe præſtantiſſimum eſt, meoq́; iudicio gratius & iucundius oleo oliuæ ut uocant. Semen Seſami introſumi tum debet, cum aluus aſtrictior eſt, & doloribus tentata, ut tumores deprimantur, & dolor mitigetur.

EXTRINSECVS.

Seſami ſemen, neruorum craſſitiem illitu diſcutit, hoc idē oleum Seſaminum, ſed efficacius facit. Medetur & auribus fractis, ambuſtis, inflammationibusq́;. Ad hæc herba uel ſemen Seſami cataplaſmatis modo impoſita, quemadmodum de ſeminibus Fœni græci & Lini diximus uſurpari poteſt. Herba uino decocta, inflammationibus, doloribusq́; oculorum prodeſt impoſita, inflammationem namque reſtinguit, & dolorem ſedat certo.

De Milio. Cap. XXIX.

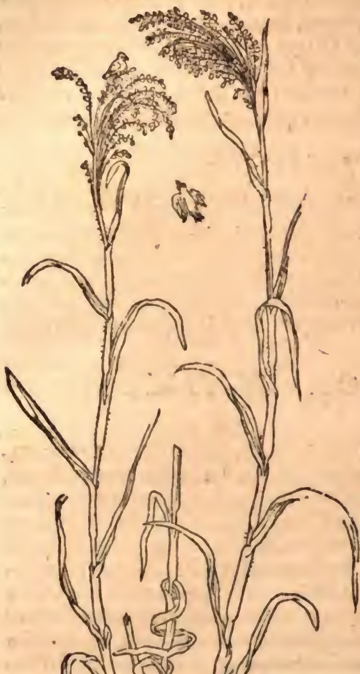
INTER OMNES SPICIFERAS FRVGES MILIVM ADuerſus iniuriam auicularum indefenſum exiſtit, ſicut & Auena, & Ocymum. Omnium ſiquidem frumentorum ſemina, uel ariſtis acutis, & aſperis armantur, ut Tritici, Siliginis, Hordei, uel gluma & folliculis ac membranis quibuſdam includuntur, ut Speltæ eiusq́; congenerum. Milium uero Auena & Ocymum ſemina ſua in tenuiſſimis membranis continent, qui fit ut ab auiculis facilime infeſtari queant. Plinius, multos ad Milij remedia rubetam noctu aruo circumferri iubere, priuſquam ſarriatur, defodiq́; in medio incluſam uaſe fictili, ita nec paſſerem, nec uermem nocere, teſtatur lib. xviij. naturalis hiſtoriæ cap. xvij. Eiuſmodi ſuperſtitiones plures apud ueteres fuere, quarum nonnullæ etiamnū hodie inter Chriſtianos uſitatæ audiuntur. Sed relictis his ad rem accedamus. Milium quod inter frumenta tertij generis à Theophraſto refertur, æſtiuum eſt. Hoc in uliginoſis & arenoſis agris ſeritur, idq́; bis in in anno, nimirum vere, & in initijs Iunij menſis. Heſiodus omnes fruges æſtiuas ſub exortum Vergiliarum (id quod Maio menſe fit) ſeri fœlicius docet, neque mihi aliter uidetur, maxime quod ad Milium attinet. Quamprimum è terra erumpit Milium, herbam latiorem, & magis hirſutam cæteris frugibus oſtendit. Mox in caulem exilit lanuginoſum, ſeptenis aut pluribus geniculis, quæ ſingula harun-

Theoph. lib. 9. cap. 1.

Cato de re ruſt. cap. 6.

Milium.

Hirß.

dinaceis folŋs ueſtiuntur, interſtinctum. Spica Milŋ inſtar arundinis paniculata, e' uagina graminea ſimiliter prorepit, ſemine pendulo, tereti, copioſo, inq; folliculo tenuiſſimo concluſo profert. Florem purpureum fert, cæteriſq; frugibus longe minorem.

NOMENCLATVRAE.

Eſt & aliud conſimile q̃d Indicum cognominant, in Italiam Neronis principatu conuectum, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem prægrandibus culmis. Hęc fere Plinius lib. xviŋ. cap. vŋ. Sed cum hoc Milŋ genus peregrinum ſit, nihil ad nos, erimus enim noſtro uulgari contenti, quod & ipſum culmo adoleſcit ad pedes altitudine quinos. Nos ſane licet Milio peregrino ſeu Indico careamus, multos tamen populos, præſertim uero Æthiopes, qui non aliã frugem quam Milŋ hordeiq; nouere, frugum copia & uarietate ſuperamus. Cæterum non pœnitendum frumentum eſt Milium, ut quod apud ueteres magno ſemper in honore fuerit. Non ſolum enim ex eo uinum olim factum, ſed & Theriacæ Antiochi adiectum fuiſſe legimus. Neq; ſane in pulte præcipue inſalubre

Pli. lib. 18. ca. 10.

Plinius lib. 14. cap. 16. & lib. 30. cap. 24.

lubre eſſe Milium quiſquam facile dixerit, cùm experientia ipſa teſtetur, eos qui Milio, Auena & id genus frugibus uictitant, longe melius quod ad ua- *Dioſco. lib. 2.* letudinem attinet, habere, quam qui delicatiſſime & ſplendidiſſime quoti- *cap. 88.* die epulantur. Sed ut ad alia tandem nos conferamus, uocatur Milium *Serap. cap. 104.* Græce κέγχρος, Arabice Dochon, Hebraice דוחן Dochan. Ezech. iiij. Germanice Hirß.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Milium in cibo & medicina uſurpatur, temperamento ſuo frigidum & ſiccum.

INTRINSECVS.

Cum reliqua frumenta deſiderantur, Milium in panem cogi poteſt, ſicut & Auena, ut ſuo loco diximus.

Vulgus Germaniæ noſtræ Milium lacte decoquunt, tum temporis maxime, cum uel Bachanalia, uel dedicationes templorum (Germanice Kirchweihe dicuntur) more ſolito celebrant. Eiuſmodi pultem aluum ſiſtere & urinam ciere tradit Dioſcorides.

EXTRINSECVS.

Torretur Milium, feruensq́ʒ in ſacco ponitur, ut torminibus reliquisq́ʒ doloribus, ſi foueatur, auxilio ſit. Sed hoc medicamento iuuantur quibus aluus non eſt aſtricta.

De Milio & Panico hi apud Fieram extant uerſiculi.

Sunt ieiuna, aluum durantia, grata dolori,
Si milia ignitis ſint prius uſta focis.
Lacte incocta fouent molli uel inuſta liquore
Plenius at cœnæ tarda tenacis erunt.

De Panico. Cap. XXX.

E X ITALIA NVPER NOVVM QVODDAM FRVmenti genus aduectum eſt in Germaniam, quod ſemina habet Lenticulas noſtras referentia quod ad formam & magnitudinem attinet, paululumq́ʒ acuminata. Caules profert admodum longos, craſſiores & proceriores harundine uulgari, longis & acutis folijs ueſtitos. Iulio menſe è graminea uagina, iubæ emergunt maiores et copioſiores Milio uulgari. Florem gerit flauum, uti & alia frumenta, Vere ſeritur, Autumno maturatur. Non aliter atq́ʒ Milium è terra primum erumpit, ſolentq́ʒ ex uno grano quaterni, aut quini culmi prodire.

NOMENCLATVRAE.

Cum peregrinum hoc ſemen Germanico nomine deſtituatur, uoluimus

Panicum. glaucum

Welſcher hirß/ Sorgſamen.

Dioſcor. libro 2. cap.89.
Theop. lib.9. cap.7.
Plinius lib.18. cap.7. & 8.
Platina. lib.7.

illud, ut peregrina omnia Welſchen hirßen / hoc eſt, Italicum Milium nominatũ. Norimbergenſes Sorgſamen/ appellant. Latine Panicum, à paniculis quibus ſemẽ ineſt, Græce ἔλυμος dicitur. Plinius Panici quatuor proponit genera, candidum, nigrum, ruffum & purpureum. Nobis nõ niſi ruffum cognitũ eſt. Semen Panici in cibo dulce & ualde gratum exiſtit, unde Ponticæ gentes nullum Panico præferunt cibum. Diocles medicus à ſingulari dulcedine qua pręditum eſt Mel frugum appellauit.

Plinius lib. 22. cap. 25.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Hoc frumentum in cibo & medicina utrinq; uſurpatur, cum uulgari Milio eoſdem plane effectus ſortita, quibus & illud adiungi debet, quod proximo abhinc capite deſcribemus. At ſi de Panico & Milio agreſti ſeorſim ſermo inſtituatur, hæc illis à Plinio adſcribuntur. In uino potum prodeſt dyſentericis. Similiter ijs quę uaporanda ſunt excalfactum imponitur. Siſtit aluum in lacte caprino decoctum & bis die hauſtum. Sic prodeſt & ad tormina. De Panico ita ſcripſit Fiera

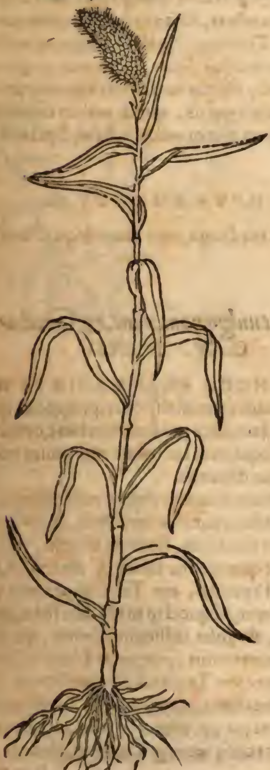
Panici uberior leuioris menſa ſuperbit
Sæpius exiguis cedere magna ſolent.

De

De Milio agreſti, ſeu exiguo, quod alij Panicum, Germani Fench dicunt.

CAP. XXXI.

Milium exiguum.
Fench.

IN QVIBVSDAM AſperioribusGermaniæ partibus, ut eſt Algoia, & Hegoia, frumentum hocce ſeri conſueuit, Mediomatricibus nunc quoque cognitum. Cæterum ſemen huius ubi extritum fuerit Milio tam ſimile apparet, ut diſcerni duo illa uix poſſint, niſi exacte quis utrunq; inſpexerit, tum enim ſemen huius magis exiguum altero Milio apparet. Folia huius multo ſunt aſperiora & acutiora, harundinaceis nõ multum diſſimilia. Caulem profert rotundum, denis nonnunquam geniculis diſtinctum. Spicas gerit alijs frugibus plane diſſimiles, oblongas, teretes, inſtar Typhæ aquaticæ, prædenſis aceruatas granis. Hoc quoq; ſemen indefenſum auicularum iniuriç obnoxium eſt. Verno tempore ſeritur, maturatur Auguſto menſe. Proinde duo huius frugis ſunt genera, quoddam enim flauis, alterum purpureis emicat panicularum faſtigijs.

NOMENCLATVRAE.

Hoc frumentum quod quidā Panicum, Germani Fench & Heidel Fench appellant, poſſet & Tipha à paniculata illa iuba nominari. Quia uero Tiphę appellatio iamdudum alijs frugibus nimirum Tritico & Oryzæ attributa fuit, ideo in præſentia Milium exiguum, aut agreſte nuncupabimus, Germanice Kleiner/oder wilden Hirß. Habet quæq; regio ſuas fruges ſibi peculiares. In Germaniæ quidem partibus, Alſatia nimirum, inferiore Germania, tractu Rheni, Thuringiaq; Triticum, Spelta & Siligo, apud Mediomatrices Spelta δίκοκκος, apud nonnullos alios Ocymum, deniq; quibuſdam hordeum & Milium utrunq;, uſitata ſunt. At ſi in genere de Germania loquamur, nullum ſane erit frugis genus, quod non in omnibus ſere eius partibus reperias, excepta Oryza, quam unicam Aſiæ, Syriæ & Ciliciæ lubentes relinquimus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Milium agreſte in cibo, pane & medicina, non aliter atque Panicum & Milium uulgare uſurpari poteſt.

De Tritico uaccino, ut uulgo nominant, & Crithamo agreſti: CAP. XXXII.

ETSI HAEC QVAM MODO PRAE MANIBVS HABEmus herba potius ſit, quam frumenti ſpecies, propterea quod neque culmum, neq; ſtipulam, neq; geniculos habeat, uolui tamen hiſtoriam illius poſt frumenta perſequi, cum ex ſemine eius panes nonnunquam conficiantur, quemadmodum dicemus.

I. Triticum uaccinum.

Triticum Vaccinum ad altitudinem duorum palmorum aſſurgit, radice breuiuſcula, paucis capillamentis fibrata, caule ſurculoſo, folijs acutis nigricantibus, Verbenæ uulgari pene ſimilibus, flore in faſtigijs, multiplici foliorum ordine ſtipato, purpureo (quanquam candidū interdum, ſed rariſſime conſpiciendum ſe præbet) Prunellæ, aut Trifolio pratenſi uulgari, non multum diſſimili. Eo decidente, id quod in meſſe fieri ſolet, plerunq; bina aut tria grana Tritico ſimilia, ſingulis folliculis apertis, qui cellulas fauorum pene referunt, contenta reperiuntur, purpureo plane colore tincta. Naſcitur hæc planta inter omnes fere Tritici & Speltæ ſegetes. Huius grana ubi Tritico uel Speltæ admixta fuerint (quod apud Mediomatrices frequenter fieri ſolet) panem reddunt purpureum. Pari ratione panis cæſij coloris euadit, qui ex granis Tritici cæſij ſeu nigricantis conficitur.

Sæpenu-

Triticum uaccinum.
Kůweyſſen.

Sæpenumero enim Triticum, cum humidioribus agris ſatum fuerit, frugem reddit nigricantem, quod ex panis colore facilime animaduerti poteſt, ſicut ego non ſemel obſeruaui. *a. Triticum nigricans.*

Huc pertinet & ea herba quam Germani Sichelmoren nominant, quæ in omnibus pene agris frumentarijs prouenit, folijs prorſus aſperis, nigricantibus, inſtar Hellebori nigri (Germanis Chriſtwurtzel dicti) diſſectis, perq; ambitum in modum falcis ſerratis, caule è medio tenui proſiliente, umbellifero, floſculis cãdidis, multis & cõiunctim (quod & in Branca vrſina uideas) collocatis, ſemine Petroſelini ſimili. Floret in meſſe. Radicem habet longam, rotundam Eryngio ſimilem. Odorem ſpirat uehementiſſimum, ſaporem habet ingratum. *b. Crithamus agreſtis.*

NOMENCLATVRAE

Noſtri agricolę Germanica lingua priorem plantam Kůweiſſen/hoc eſt Triticum vaccinum, ſiue bouinum nominant, eam proculdubio ob cauſam, quod ſemen illius Triticum referat. Quo pacto uero in Dioſcoride appelletur mihi nondum conſtare ingenue fateor.

Alterum & nigricans Triticum nobis uidetur id eſſe quod Theophra-

Theoph.lib.9. cap.8.

ſto μιλάμπυρος ὁ ποντικὸς dicitur, quod genus in ponto prouenire teſtatur, ſæpenumero uel cœli, uel agri culpa. Semina enim meliora, deterioráue tum cultura, tum terræ natura fieri poſſunt.

Tertia autori Pandectarum Crithamus agreſtis dicitur, Germanis Sichelmoꝛen/uel Sichelkraut.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Agricolæ noſtri, Triticum vaccinum, necnon Melampyron, inter uitia frugum connumerant, propterea quod hoc nigrum, illud purpureum reddat panem. Præter hæc de iſtis Tritici generibus nihil compertum habeo.

De Orobancha, ſiue Cuſſo altero Serapionis. CAP. XXXIII.

EXPLICATA FRVGVM HISTORIA, AD VITIA EArum ſimiliter exponenda accedemus, inter quæ non poſtremo loco habetur id quod Germani Spyn / ſeu Winderkraut appellant. Hæc alſioſa eſt planta, nam quotannis ex ſemine triangulari & nigro, Ocymo cuius paulo ante meminimus, conſimili, ſed magis exiguo, nigricantiori, reuiuiſcit. Quamprimum è terra prorumpit, capreolis tenuiſſimis, purpureis & prolixis uicina quæque comprehendit, comprehenſasque herbas, quod non raro contingit, ſtrangulat, inque terram deprimit, ſeſe ſupra illas extollens. Hæc iniuria cum omnibus alijs ſtirpibus, tum uero Lino præcipue à tyraninca Orobancha infertur. Folia habet nigricantiora, & acutiora Ocymo prædicto, cætera eidem plane conſimilis, ni ſiquod nō caules ſed loco illorum fila profert rotunda, purpurea, geniculisque inſtar Cētumnodiæ (ut uulgo nominant) interſecta. Flore comat exiguo, copioſo, pallente, inodoro, necnon omni ſapore deſtituto. Radix illi recta, rotunda, nec digiti longitudinem excedens. Herba eſt nullius momenti, ut quæ non niſi ad detrahendas & ſtrangulandas alias ſtirpes nata uideatur.

NOMENCLATVRAE.

Cum de Vicia ageremus, herbæ huius mentionem fecimus, eamque etiamnum Anginam, ſeu Orobancham quandam eſſe iudicantes. Cum uero Orobanchæ deſcriptio, quæ apud Dioſcoridem extat, huic non per omnia quadret, iudicium candido lectori committimus. Nobis enim ſatis eſt ſcire hanc plantam uitijs frugum annumerandam, ideoque ubicunque locorum

ὀροβάγχη. Dioſco.lib.2. cap.131.

radices

radices egerit, ſummo ſtudio eradicandam, id quod nos uel iumenta docere poſſunt, quæ illam in cibo faſtidiunt.

Videtur ſane mihi quod preſens vitium alter Cuſſus ſit Serapionis, de quo cap. xli. ita ſcriptum reliquit. Et ſecunda (Cuſſi ſcil. ſpecies) eſt nigra, & nominatur ſic propter ſui nigredinem, & habet ſemen nigrum, uel coloris croci &c. Nomina hæc aſcribit Lebleb, Volubilis minor, Germanice Klein wind/ uel Schwartzwind, De aliis Volubilibus, quarum plures ſunt ſpecies, ſuo loco dicetur, nunc de iis tantum loquimur, quę familiaritatem quandam ac conſuetudinem cum frumentis habere uidentur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod ſi hæc planta alter Cuſſus Serapionis, quemadmodũ nos conijcimus fuerit, poteſt equidem in medicina uſurpari, præſertim uero ad tumores lienis, in aceto prius coctus dein tuſus, ac cataplaſmatis inſtar impoſitus, id quod non ſemel faciendum, ſed ſæpius repetendum. Sin uero Orobancha ſit Dioſcoridis in cibo ſemen ipſius ob dulcedinem quam præ ſe fert, eſtur. Quid uero præter hæc quæ expoſuimus efficere ualeat, uſus quotidianus forte docebit.

De Vſtilagine. Cap. XXXIIII.

QVEMADMODVM VRTICAE HORTENSIBVS PLANtis peculiariter damnum afferunt, ita Vſtilago ſingularis frugũ cerealium peſtis eſt. Ea uero frumentis tum præcipue accidere ſolet, cum æſtate in culmum ſeſe attollunt, & antequam è gramineis uaginis penitus ſeſe explicauerint. Cauſſa eius perditionis eſt cœli conſtitutio, quando Aprili mẽſe ſolẽ ardentẽ improuiſæ & ſubitaneæ excipiunt pluuię, ſole continuo ardentiores radios ſpargente. Hac igitur ſubita cœli mutatione teneræ & latentes adhuc ſpicæ omnium pene frugum facile aduruntur, ita ut nigreſcant, quemadmodum experientia ipſa teſtatur. Atq; tum ubi primum ſpicæ ſeſe è uaginis depromſerint, nigrę apparent, & pulueruIentæ, qui fit ut ad frugem peruenire hoc pacto læſæ non poſſint. Hoc uicijs potiſſimum annis euenire ſolet, cum crebræ mutationes cœli, quas ſupra deſcripſimus, accidunt, Germani Miltaw patria uoce nuncupant.

NOMENCLATVRAE.

Pręſentem frumentorum peſtem Agricolę noſtri den Brant/ Latini Vſti-

nigella arvenſis ſem

Vſtilago.
Brandt.

laginem uocant, nō ſolum autem frugibus, ſed & uitibus ſæpenumero florentibus eiuſmodi uitium obrepit. Vſtilaginis Plinius mihi mentionem feciſſe uidetur. cum lib. xviij. ca. xvij. ita ſcribit.

Eſt & aliud ex uicino auenæ uitium, cum amplitudine inchoata granum, ſed nondum matura, priuſquam roboretur corpus, afflatu noxio caſſum & inane in ſpica euaneſcit quodam abortiuo. Hæc ille.

Cæterum ex afflatu illo noxio (ut uerbis Plinianis utamur) aut ut ſupra diximus, ſubitis poſt ardentem ſolem pluuijs, uiciſſimq; ſuccedente calore repētino, uermiculi quidam in leguminum ſiliquis naſcuntur. Vt interim innumeras alias olerum, frugumq; peſtes præteream. Theophraſtus equidē Rubiginem (quam Germani Saubſucht nominant) frumentaceis plenilunio pręcipue moleſtam eſſe teſtatur, necnon in Tritico, cæteriſq; id genus frumentis, Cantharida, in leguminibus uero Phalangion, non ſine pernicie ipſorum gigni. Sunt uero & alij uermiculi qui culmos ſtipulaſq; frugum uirides infeſtent, ſicut & pulices terreſtres, herbam omnem præſertim uero olera erodunt. Poſtremo

Theophr. lib. 9. cap. 10.

non

non raro Scabies, Salſilago, Vſtilago, & ali[illegible] terræ frugibus nocere ſolent, quarum exactam cognitionem quiſquis deſiderat, Pliniſum & Theophraſtum legat, nos ad alia properamus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vſtilago omnibus ſpiciferis frugibus incommodat, ad nullam aliam rem utilis, quam ut uice ſtraminis iumentis ſubſternatur.

De Lolio, alijsq́ id genus frugum uitijs. CAP. XXXV.

INTER OMNES FRVGES PRAESERTIM VERO TRIticum, Speltam & Hordeũ in humidioribus agris, necnon cum annus fuerit pluuioſus, Lolium infœlix (ut uerbis poëtæ utar) dominatur, quod ſane nihil aliud eſt, ſi omnes eius partes contempleris, quam ſingulare uitium, & quaſi aborſus omnium frumentorum. Cæterũ habet quodq́ frumenti genus peculiarem ſuam peſtem adiunctam. Cum namq́ in ſatione, & quando in ſpicam ſeſe attollit, pluuijs continuis obruitur, fieri nõ poteſt quin uel ſemen prorſus ſuffocetur, & putrilagine corrumpatur, aut in Lolium ac uitium quoddam degeneret, ita tamen ut ſingula illa uitia ad ſuas fruges referri poſſint, aliudq́ Tritici, aliud Speltæ, hoc Siliginis illud Hordei, aliud uero Auenæ adiungatur. Omnium uero uitiorũ ſeu Loliorum fructus nihil aliud eſt, quam palea inanis. Quod iam diximus animaduerti poteſt in humidioribus hordeo conſitis agris, in quibus frequenter hordeum uel in Lolium tranſit, uel certe deorſum fertur tota ſeminis uis, id quod hinc accidere conſueuit, quia Hordei caput alterum, & craſſius quidem in radicem exit, alterum uero in culmum. Iam cum pluuioſa fuerit anni conſtitutio, inferior grani pars nimio humore obruta fœliciter luxuriat, attracta ad ſe omni totius grani ui, ita, ut illa in radicem duntaxat ſe exerat, uiciſſim uero in totum ſpolietur ſuperior. Atque hoc pacto radix ſe longe lateq́ per terram diffundit, & non ſolum ex ſemine nullus fructus expectari poteſt, ſed & agri ipſi peſte ea adeo corumpuntur, uitianturq́ ut niſi induſtrius agricola ſubinde eiuſmodi corruptelas agrorũ ſuſtulerit, culturaq́ diligenti emendauerit, hinc inde ſeſe ſpargat, ac undiq́ culmis ſuis in altum emergat. Ac licet & culmum (ut dixi) & ſpicam oſtentet, nihil tamen fructus ſubſequitur, manetq́ nil niſi uacua, & inanis palea, quod ſane haud immerito male habet agricolas, quare iure Vergilianus ille Mopſus hiſce uerbis conqueritur.

Ipſa Pales agros, atq́ ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandauimus hordea ſulcis,
Infœlix Lolium, & ſteriles dominantur Auenæ.

Ex his

Lolium.

Doꝛt.

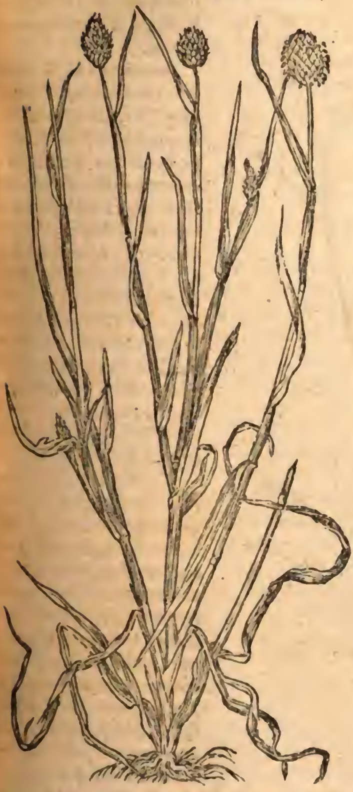

Ex his quæ hucuſque diximus ſatis liquet, unde Lolium, & reliqua uitiorum genera ortum ſuum habeant, nimirum ex ipſis frugum ſeminibus, partim infœlici ſolo commiſſis, partim pluuijs & abundanti humiditate infeſtatis, quę ſane non ita legi uelim, ac ſi à me hæc conficta eſſent, non enim ſolum ego hæc in frugibus animaduerti, ſed & ueteres ac probatiſſimi rei herbariæ ſcriptores literis mandarunt. Theophraſtus ſiquidem lib. ix. cap. vi. in hunc modum ſcriptum reliquit, Τῶν μὲν οὖν ἄλλων σπερμάτων, οὐδὲν εἰς ἄλλο πέφυκε μεταβάλλειν σπειρόμενον, πυρὸν δὲ καὶ κριθὴν εἰς αἶραν φασι, καὶ μᾶλλον τὸν πυρὸν γίνεσθαι δὲ τοῦτ' ἐν ταῖς ἐπομβρίαις, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ὑδροις καὶ ὀμβρώδεσι χωρίοις.

Hoc eſt, Nullum ex ſeminibus corruptum in aliud mutari aptum eſt, præterquam Triticum atque hordeum, quæ mutari in Lolium aſſerunt, magisq́ Triticum, idq́ imbribus frequētantibus fieri, & pręcipue locis humidis, & imbre longe dilutis. Hęc ille. Galenus etiā libro primo de alimentis patrem ſuum hoc idem quod Theophraſtus affirmat expertum eſſe teſtatur. Quod uero ſemina in alias ſpecies cōuerti & degenerari poſſint, ego quoq; experientia didici, nam ex ſemine Braſſicæ ueteris à me ſato rapam fieri uidi, didiciq́

tum

Phalaris Dioſcoridis.
Queckengraß das ſibēdt.

tum uere de his rebus ſcripſiſſe, & Plinium et Varronem. Quod ergo in oleribus fieri uidemus, idem quemadmodum diximus in frumentis contingit. Quoniam uero multa ſunt Lolij & Vitiorũ genera, ordine illa una cũ ſuis nomenclaturis percenſebimus. *Plinius.lib. 19. cap. 10. Varro libro 1. cap. 40.*

1. *Lolij primum genus.*

Primum ergo Lolij genus in quibuſdam aridioribus pratis, & collibus, necnon ſtramineis domorum tectis, prouenit culmo, ſtipula, & ſpica, Auenę haud multum abſimile, fructus expers, quare lepide Plautus in Milite dixit,

Mirum eſt Lolio uictitare te tam uili Tritico.

qui ſenarius in prouerbium tandem abijt, quo notantur luſcioſi & cæcutientes, uide Eraſmum in Chiliadibus. Hoc Lolij genus Plinius proculdubio intellexit, cum libro xviij. capite xvij. ſcribit, Primum omnium frumenti uitium eſt Auena. Nam & nos Germani id uitij Habern/hoc eſt, Auenam dicimus, ſed non ſimpliciter, ad differentiam enim frumenti Auenæ appellamus Gauchhabern/uel Meußhabern/hoc eſt, Cuculi, uel murium Auenam. Hæc Vergilio Sterilis auena nuncupatur, Dioſcoridi φοῖνιξ, aliqui Rhon, alij Anchinopa, alij Phænicopteron, alij Rhon ſtachyos, alij *Dioſco.lib.4. cap.40.*

Oſthalen,

Aegilops Plinij.

Haſenbrot/Sydern.

Oſthalen, Ægyptij Athnō nominant. His alij addunt Lolium, & Hordeum murinum.

2. *Secundum Lolij genus.*

Secundum id eſt cuius ſupra meminimus, Germanice Quecken appellatum, in quod Hordeum & Siligo apud nos tranſit. Hoc culmo proſilit longo, geniculato, ſpica multiplici, multifariamq́ diuiſa, Auenæ quoque quadantenus ſimili. Ego iſtud Lolij genus Ægilopa Galeni (nam de Ægilope Dioſcoridis paulo poſt) uerumq́ Lolium ac ζιζάνιον Germanicum, de quo hactenus inter magnos uiros controuerſum fuit, eſſe ſentio, quod Dioſcoridi αἶρα, ἢ θύαρον dicitur.

Lolium Germanicum. Dort/Quecken. *Dioſco. lib. 2. cap. 91.*

3. *Tertium uitiorū frumenti genus.*

Tertium, binūm palmorum altitudinem excedit, ſpicas gerit exiguas, ariſtis aſperis admodum & acutis, horridas, inſtar hordei, cuius quod ad formam attinet peſtis & uitium eſt. Naſcitur ſponte ſua, ſine ſemine in aridis pratis, collibus et domorum areis uetuſtis.

4. *Quartum Lolij genus.*

Quartum Lolij genus ſecus uias graminoſas, in cœmiterijs & domorum areis, nonnunq́; & aridioribus pratis naſcitur, ſpica albo flore comante, Speltæ & ei frumento q̄d Germani Dynckel uocant, conſimile, ſed multo magis exiguum & anguſtum.

Lolium exiguū. Eſtq́ hoc exiguum Lolium, Speltæ, & alteri eius ſpeciei iam commemoratæ,

tæ,necnon Tritici peſtis. Nam inter has fruges reperitur,præſertim agris
humectis.Germani quidam S. Peters korn/ alĳ Wilden Dinckel uocant. 5.

Quintum Lolĳ genus primo quod ad ſpicas attinet ſimile eſt, quas ſi *Quintum Lolĳ*
exacte contempleris uideberis tibi exigua & oblonga hordei grana uide- *genus.*
re,ſed ariſtis non admodum multis,nec aſperis armata.Hoc nos Bromon *βρῶμος herba.*
herbam(eſt enim & βρῶμος frumenti genus quo de ſeorſim egit Dioſcorides) *Dioſco.lib.4.*
eſſe exiſtimamus,quod alĳ Siphonion,alĳ acroſpelon uocant.Sunt qui pu *cap.135.*
tent caput de Bromo apud Dioſcoridem ſuppoſititium eſſe, quorum ſen- *Theoph.lib.9.*
tentia nobis impedimento nequaquam erit,præſertim ſcientibus tria huius *cap.9.*
Lolĳ genera deſcripta eſſe à Theophraſto, cui nos aſtipulamur. 6.

Sextum ſpicas fert rotundas paniculatas ſicut & Panicum, culmo, geni- *Sextum Lolĳ*
culis,& gramineis uaginis cæteris Lolĳs ſimile. Naſcitur inter Milium & *genus.*
Panicum(quod nos ſupra Milium paruum ſeu agreſte nominauimus) ſin-
gulari earundem frugum damno. 7.

Septimum iam deſcripto aliquantulum forma reſpondet,ſed multo illo *Septimum Lolĳ*
grandius,ſiquidem prima eius folia Milĳ herbam referunt. Spicas profert *genus.*
longas,aſperas,ac lappaceas ut quæ ueſtibus adhæreant. Naſcitur in agris *Plinius lib. 22.*
Milio & hordeo conſitis,eſtq́ peculiare & deteſtandum uitium,ut quod & *cap.25.*
iumenta exoſum habeant.Cæterum duorum proximorum Lolĳ generum, *Dioſco. lib. 3.*
alterum Miliariam Plinĳ, alterum ſylueſtrem Phalarem Dioſcoridis eſſe *cap.150.*
puto. 8.

Octauum nodoſi ſeu geniculati graminis uel Lolĳ genus in quibuſdam *Octauum Lolĳ*
pratis prouenit,culmo bicubitali,ſpica tenerrima, multis dependentibus *genus.*
fibris,iubæ harundinis ſimlima.Hoc Panici uitium eſſe apparet,cum illi ali
quo modo ſimile uideatur,quod & Plinius lib.xvij.ca xvij. ſignificaſſe ui-
detur,cum dicit, Naſcitur & herba alba,Panico ſimilis,occupans ar-
ua,pecori quoque mortifera. Hæc ille.

9. Nonum idemque longiſſimum Lolĳ genus ,uiri proceritatem aſſequi- *Nonum Lolĳ ge-*
tur,acutis & longis ueſtitum folĳs,geniculatum quoque. Spicam gerit ha- *nus.*
rundinaceæ ſimilimàm,colore ex uiridi purpureo. Florem profert Iunio
menſe candidum,ſicut & Spelta.Mihi uero hoc genus,harundinis principi-
um eſſe uidetur,naſcitur enim in littoribus aquarum.

10. Poſtremum ac elegantiſſimum Lolium circa Pentecoſten in optimis
quibuſque pratis inuenitur,iuba expanſa,quæ multis rotundis ac lenticulã *Decimum Lolĳ*
aut laminulas illas tenuiſſimas ac aureas, quæ in ornamentis capitalibus *genus.*
uirginum uiſuntur, referentibus granulis, è tenuiſſimis ac purpureis pedi-
culis,ſeu potius capillis racematim dependentibus,conſtat, quæ quia con-
tinuo motu agitantur nec ſtabilia manent , ideo ruri Germanica uoce Ze-
tern uocatur hæc plãta,alĳ Jungfrawen haar/hoc eſt, Capillos uirginum

appel-

lant quod puellę ea delectentur. Accolæ ripæ Rheni ulterioris Haſen örlin/ id eſt, auriculam leporis. Mediomatrices Haſenbrot/ Panem leporinũ uocant. Eſtq; hic uerus Plinij, & Dioſcoridis Ægilops. Hæc fere Lolij genera nobis cognita ſunt, quorum hiſtoriam cum expoſuerimus, supereſt, ut & reliqua exequamur.

αἰγίλωψ. Plinius lib. 18. cap. 17. Dioſco. lib. 4. cap. 134.

NOMENCLATVRAE.

Germani omnes Lolij ſpecies in genere Vnkraut/ Dort / Queckengraß nominant, Latini Vitia frumenti, Græci ζιζάνια, Auicenna libro ſecundo cap. 756. Zinzania, Serapio cap. lxx. Sceilen, & Sceuen. Vt uero ſingulæ appellentur, diligenter & ordine ſupra in deſcriptione illarum docuimus. Magna eſt autem inter doctos controuerſia, quidnam ſit Aēra, quid Auena, quid Bromos, quid deniq; Ægilops. Nos rem ita tractaſſe nobis uidemur, ut in poſterũ quæ ſingula ſint uitiorũ genera haud obſcure rei herbarię ſtudioſi ſcire poſſint. Qui uero noſtra de Lolijs ſententia contentus eſſe nolit, is perpetuo de Lolijs dubitet, quod hactenus multis contigit. Hi enim dicere poſſunt Bromon, Aēram & Ægilopa uitia eſſe frumentorum, at ſi petas ab illis, ut ſeorſim unumquodq; definiant, reſpondent, Theophraſtum, & Plinium de his agere, illos conſulendos. Quod ſi inſtes, & roges num uiuas in agris imagines Loliorum oſtendere poſſint, una cum certis ipſorum appellationibus reſpondent ſe poſſe, ac ſtatim ſubijciunt, Lolium uitium eſſe frumenti, in quod Triticum & Hordeum ſe conuertere ſoleat, ſimile quid de Bromo & Ægilope aſſerentes, ingentia de his uolumina cõſcribunt. Atqui ſi ſatis ſit de rebus uel ignotiſſimis magna commentaria ſcribere, cur non ueterum ſcriptis contenti ſumus? Iam ſunt nonnulli, qui licet Ægilopa uitiũ auenæ interpretati ſint, eam tamen poſtea appellationem ad Aquilegiam referant, ut uel hinc cognoſci poſſit nihil certi iſtos ſcriptores habere. Sed quicquid iſti quidem ſcribant, uel non ſcribant, qui ueritatis ſtudioſi ſunt, ij procul dubio noſtram diligentiam & conatus facile animaduertent, & in bonã interpretabuntur partem, nam cum contentioſis nihil nobis rei, eſt. In hoc enim toti incumbimus, quo ſuis proprijs appellationibus Simplicia (ut uocant) palam innoteſcant, ne tam turpiter plerique, qui ex Pharmacopolijs medicamenta petunt, decipiantur, id quod hactenus, dum non pauca Simplicia incognita forent, uſu uenit. Sed relictis his, temperamenta & facultates Loliorum exponamus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vniuerſa Loliorum genera, hodie fere ſtraminis uice iumentis ſubſternuntur, pabuloq; exhibentur, licet nonnulla ex his in medicina quoq; uſum ſuum habeant.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Radix primi Lolij intro ſumi utiliter poteſt, nam manipulus eius in cãtharo uini albi decoctus, perq́ dies aliquot continuos potus, uermes expellit. Eſtq́ hęc ſingularis & efficax puerorum & infantium aduerſus dictum morbum, medela. Experimentum.

Lolium quod φοῖνιξ dicitur, caule, herba, & ſemine, uino rubro decoctum ac potum, alui profluuia, & emanantem uulua ſanguinem ſiſtit, urinæ impetus infrenat.

At βρῶμος cum ſiccis roſis rubris coctus in uino, grauem oris halitum emendat, potu & collutu.

Phalaris tunditur, & in aqua aut uino ſuccus decoctus, ad ueſicæ cruciatus utiliſſime bibitur. Semen tuſum & coclearis menſura potum ad eadem efficax eſt. φάλαρις.

Ægilopis aqua ſtillatitia, ſtomachi, iliorum, aliorumq́ interaneorum uitijs auxiliatur potu.

Reliqua Lolij genera pabulis iumentorum nata ſunt, quod norunt omnes pecuarij.

EXTRINSECVS.

Lolij ſemen molitum, & ex ſale, aceto, & ſulphure uiuo, emplaſtri inſtar illitum, feros lichenas, lepraſq́ ſanat, ſtrumas quoque diſcutit cum fimo columbino & lini ſemine decoctum in uino, rumpit quæ ægrius ad coctionẽ perducuntur.

Eiuſdem decoctum ex aqua mulſa utiliſſime Iſchiadicis illinitur.

Bromus herba decoquitur cum ſua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur: rurſus incoquitur, dum liquidi mellis craſſitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & naribus inditum, contra grauéolentiam ulcerum efficax eſt. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur.

Ægilopis herba tuſa, & cum farina illita, ægilopis medetur, duritias diſcutit.

Succus farinæ mixtus ſiccatur, & eorundem gratia reponitur.

De Harundine. Cap. XXXVI.

CVM NON SOLVM FRVMENTI VITIORVM, SED & reliquorum graminum, hiſtoriam hiſce aliquot capitibus explicare nobis propoſitum ſit, placet inter illa Harundinem

Iuncus paluſtris maior.
Groß weiher Bintzen.

Harundo.
Rhor.

etiam deſcribere. Ac non erit hoc loco nobis ſermo de tot & tam uarijs eius generibus, quot à Plinio alijsq́; rei herbariæ ſcriptoribus enumerantur, multo autem minus de ijs agemus, quæ in India haſtarum uicem præbent,

& in

& in arboream magnitudinem excreſcunt, ea enim tanquam peregrina noſtroq́; orbi nunquam uiſa, Indis relinquemus, noſtris contenti. In Germania ſiquidem in ripa Rheni, aliisq́; locis ubi multæ ſunt piſcinæ, ut in Lotharingia, et inferiore Germania frequens Harundo prouenit, binûm nonnunquam uirorum proceritatem excedens, digitum craſſa, uigenis utplurimũ geniculis diſtincta, ita ut ſingula genicula peculiaria ſua & graminea folia habeant, eaq́; longa admodum, & utrinque acuta, inſtar gladii, per quæ harũdineus caulis tranſit, quod & in frugibus uidere eſt. Radices habet candidas, cauas, toroſas, inſtar calami aromatici, è ſingulis nodis quotannis gemmantes. Harundo Iulio menſe paniculas ſuas ſiue iubas profert, aliquantulum purpureas, quæ à maturitate ſicut & Endiuiæ & aliorum id genus florum Pappi, in auras euaneſcunt. Et hæc quidem quod ad noſtram Harundinem attinet ſic ſe habent. Cæterum licet iis harũdinibus careamus quas Italia & Nauarrha admirandæ magnitudinis gignit, tamen ad uaria noſtra nobis uti licet. Sunt enim qui tecta ſua hiſce conſarciant, ut interim textores prætercam qui nonnulla pro filis glomerandis inſtrumenta ex illis conficiunt. In medicina quoq; non contemnendi eſt uſus Harundo, radix enim illius tuſa & impoſita, ſurculos & ſagittas infixas corpori extrahit, quod idem de Xiphio prædicat Dioſcorides.

NOMENCLATVRAE.

Omnium Harundinum generale nomen apud Græcos eſt, κάλαμος, Hebræis קנה Kanæh, Eſaiæ xix. Germanis Rhor. Latinis Harundo. Dioſcorides libro primo capite xcix. quinque calami ſui (hoc eſt Harundinis) genera recenſet. Primum ναστὸν, id eſt, farctior dicitur, alterum Fœmina appellatur, id nimirum è quo tibiarũ ligulas efficiunt, quod genus Plinius Auleticon dici teſtatur. Tertium συριγγίας, quod nullis interſecatur geniculis, ad librorum cõſcriptionem accommodatum. Quartum δόναξ & κάλαμος κύπριος nuncupatur. Quintum Phragmites & Vallatorium appellatur, uulgo cognitum, Latina præſertim Harundinis uoce. *Plinius lib. 16. cap. 36.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Neminem eſſe putamus mortalium, cui Harundinis uſus non ſit cognitus, nam & aulitici & textores uictum ſuum hinc quæritant. Præterea conſtat pleroſq; tegulo Harundinis domos ſuas operire. Fuit illi & in medicina ſuus honos.

EXTRINSECVS.

Radix Harundinis trita & illita, ſpicula, aculeosq́; corpore extrahit, luxata lumborumq́; dolores cum aceto mulcet.

Virentia folia tuſa & impoſita ignibus ſacris medentur, eryſipelatis & cæteris inflammationibus. Ex his quibus pollet facultaribus ſatis conſtat Harundinem frigidam & ſiccam obtinere temperaturam.

De Sparganio, & Gramine harundinaceo, necnon uulgari. CAP. XXXVII.

QVAECVNQVE IN AQVA AVT ALIOQVIN VLIginoſis tractibus naſcuntur gramina, ea utrinq; gladij inſtar acuminata gerunt folia. Quod in his maximum eſt, folijs ueſtitur

1. *Sparganion.* acutis, longis, in medio uero ſui anguloſo neruo diſtinctis, adeoq; triangularibus, herbacei coloris. E medio horum læues prodeunt & teretes caules in quorum faſtigijs ueluti pilulæ prominent, exiguis & candidis fibris, uel paniculis florentes. Cæterum hæ ipſæ quas diximus pilulæ Iulio menſe ubi defloruerint in echinata quædam capitula, nucem Myriſticam magnitudine æquantia, quæ nihil aliud ſunt quam multorum ſeminum aculeatorum compactio, deſinunt. Radix eius intra humum multis fibris & adnatis radiculis ſerpendo longe lateq; ſe diffundit. Naſcitur in marginibus & littoribus amnium, fluuiorumq;, in humectis pratis & uliginoſis tractibus.

2 *Calamagroſtis prima.* Exiguum Caricis genus, quod ad acuminata attinet folia, priori conſimile eſt, guſtu admodum ingrato præditum, quodq; in pratis minime commendetur.

3. *Calamagroſtis altera.* Tertium folijs primo quoque accedit, caules proferens longos, rotundos & læues, minime nodoſos, neq; geniculatos, in quorum uerticibus elegantiſſimi, & candidi floſculi emicant, forma Cucurbitæ flores referentes, omni odore deſtituti.

4. *Gramen.* Quartum Graminis genus Germanis Riedtgraß proprie appellatum, in locis arenoſis & aridioribus, nonnunquam & in ſyluis, nonnullisq; graminoſis ſemitis, folio utrinq; acuminato, radice purpurea, prælonga, hinc inde ſerpente, uti & Lolij, guſtu mediocriter dulci, prouenit. Hoc graminis genus nigras quandoque producit ſpicas, ſed infrugiferas.

Cæterum Caricum & Graminum multa extant genera, præter ea quæ recenſuimus, id quod tertia effigies eleganter expreſſit.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 4. cap. 23.

De uero Xiphidio paulo poſt dicetur.

Primum genus quod Germanis Riedt appellatur, ego σπαργάνιον Dioſcoridis eſſe iudico, quod ille quoſdam ξιφίδιον, & βῦλον nominare tradit. Plinius lib. xxv.

Sparganion: Calamagroſtis altera.

lib.xxv.cap.ix.radicis duntaxat meminit his uerbis. Aduerſus ſerpentes bibitur & eius radix, quæ Sparganion uocatur, ex uino albo. Hæc ille. Quæ ſequuntur bina genera, hoc eſt ſecundum & tertium (quæ

Alexander Benedictus Tormentillam Sparganion nominat, id quod mirum me habet.

Gramen uulgo cognitum.

Gemein Graß.

panicum colonum lin

καλαμάγρωστις.

Germani Riedt Graß nuncupant) ad Gramen Harundinaceum, & Caricem acutam Vergilij referenda iudico. Quartum uerum eſt ueterum gramen, Græcis ἄγρωστις appellatum (Hebræis דשא Deſchę) quod nonnulli Dioſcoride teſte Ægicon, alij Amaxitin, Ægyptij Amphi uocant, aliqui Aſuphyllion, alij Sanguinalem, alij Vniolam, Hiſpani Apariam, Daci Cotiatam, Aphri Iebal nuncupant. Hoc gramen ante annos aliquot D. Othoni Brunfelſio piæ memoriæ à me oſtenſum fuit, q̃d in altero Latini herbarij ipſius tomo uidere eſt. Plinius illius meminit cum lib. xxiiij. ca. xix. ſcribit, **Gramē ipſum eſt inter herbas uulgatiſſimum, &c.** Cæterum uidetur mihi ſane Plinius, graminis differentiam, qua à Centumnodia (quæ Germanis Weggraß dicitur, cuius hiſtoriam lib. j. cap. cxxviij. proſecuti ſumus) diſtat, non probe perſpectam habuiſſe, ſed potius duo illa confudiſſe. Gramen enim quod Græcis ἄγρωστις dicitur, ſemine caret, ſolaq́; radice ſe propagat. Rurſus Polygonon, ſeu Centumnodia ſemen profert, in quo etiam omnis ipſius uis eſt poſita. Has uero plantas loco citato confundere uidetur, cum de Gramine ſcribens nunc

Dioſco. lib. 4. cap. 31.

medi-

Calamagroſtios duæ ſpecies.
Klein Riedt Graß.

medicamentorum quæ ex radice petũtur (quæ de Gramine noſtro intelligenda) nunc uero ſeminis, & eius medicinæ (quæ uerba de Poligono recte intelligentur) mentionem facit. Sed quis eſt qui in tanta uarietate & copia rerum non aliquando hallucinetur, cum & bonus quandoque dormitet Homerus? Multa ſane graminum genera paſſim extant, eſt enim Lolium, & tot eius fere genera quot frumenta, eſt Sparganion, eſt Centumnodia, & hoc noſtrum GRAMEN, ut interim, Babylonicum, Harundinaceum, Cilicium, & quod Parnaſo monte gignitur, prætercam. Serapio Gramen ſuum cap. cxix. Vegem, Thelnegil appellat, quem puto Centumnodiã uoluiſſe ſignificare, cum uerisimile ſit Dioſcoridis Gramen illi incognitum fuiſſe ſicut & alijs pleriſq;. *Graminis multa genera.*

Proinde licet Gramen ut antea ex Plinio docuimus inter herbas uulgatiſſimum ſit, fuit tamen nihilominus apud ueteres magno in honore. Siquidem Romani Imperatores, cum uictoria potiti eſſent, non gemmea aut aurea, ſed graminea corona ornabantur, quod equidem ſignum erat pacis ab illis factæ, & ſeruati exercitus. Dabatur hæc uiridi e germine decerpto inde

ſub obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Hanc conſuetudinem à maioribus ſuis acceptam diligentiſſime ſemper obſeruarunt Romani, ut fuere in maiorum ſuorum moribus, ceremonijs, & ritibus obſeruandis tantum non ſuperſtitioſi. Ab his gramineis coronis prouerbium deſumptum in Feſto Pompeio extat, quo dicitur Herbam dare, quod nos Germani das hälmlin geben dicimus, quoties ſignificare uolumus, cum nos cui herbam damus, uictorem, dominum, & magiſtrum noſtrum agnoſcere. Licet autem in Germania is quoque mos etiamnum duret, ut ijs qui ſtrenui aliquid geſſerint, aut alios in re quapiam ſuperarint induſtria & fortitudine, coronam ex floribus & herbis uarijs contextam exhibere ſoleamus, non tamen eum morem ex prædicto prouerbio originem ſuam ſumpſiſſe certum eſt, cum plerique noſtri temporis, quæ uera ſit huius inſtituti ratio ignorent. De graminea corona Plinius lib. xxij. cap. iij. iiij. v. & vi.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sparganij radix & ſemen uino decocta & pota, morſibus uenenatorum animalium auxiliatur, præſertim ſi affectæ partes ex illo decocto colluantur.

Gramen una cum radice ſua uino decoctum & potum, non tantum torminibus medetur, ſed etiam urinæ difficultatibus, calculoſa etiam ueſicæ excrementa comminuit, expellitque.

Radix recens trita illitu uulnera conglutinat. Cæterum eſt hæc planta frigidæ & ſiccæ temperaturæ, ideoque alui profluuijs ſiſtendis adhiberi poteſt.

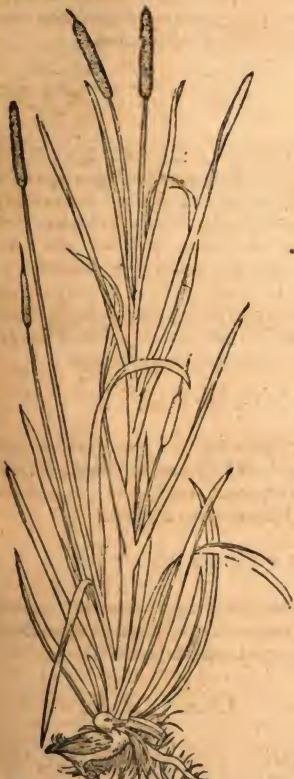
De Typha. Cap. XXXVIII.

LANOSA FLOCCORVM DENSITATE, QVAE IN faſtigijs caulium Typhæ conſpicitur, præſertim ubi matura nigreſcere & in auras abire cœperit, id quod Auguſto menſe fit, in quibuſdam locis puluinaria & lecti conficiuntur. Naſcitur Typha in paludibus, & ſtagnantibus aquis, folio Cyperidis, anguſtiori, longiori, & acuminatiori, ſuperioribus graminum & Sparganiorum generibus, caule enodi & ſolido, non concauo, radice geniculata & nodoſa, intus candida ac minime ſolida, ſed fungoſa, nouis quotannis oculis gemmante, è quibus alia ſubinde & Cyperidi ſimilia folia prodeunt. Porro dulcis eſt plane hæc radix, maxime autem recens natæ gemmæ.

NOMENCLATVRAE.

Plinius lib. xvi. cap. xxxvi. inter aquaticos calamos Typhæ mentionem

Typha aquatica.
Narrenkolben.

nem feciſſe mihi uidetur cũ in hunc modum ſcribit.

Cætero gracilitas nodis diſtincta, leui faſtigio tenuatur in cacumina, craſſiore paniculæ coma, neque hæc ſuo peruacua. Aut enim pro pluma ſtrata cauponarum replet: aut ubi limoſiore callo indurruit, ſicut in Belgis, contuſa & interiecta nauium commiſſuris ferruminat textus, glutino tenacior, rimiſq; explendis fidelior pice. Hæc ille.

Iam & uietores noſtri doliorum commiſſuris fideliter & tenaciter coniungendis adhibent Typhæ folia, maxime eius, quæ in caulẽ hauddum exiuit, nam quæ iam denſum illum ac clauatum (ut ita dicam) florem proferunt, folia plerunque habent craſſiora, & aſperiora, quam iuncturæ doliorũ expetere uideantur. Germani uietores, ea folia Lieſen & knoſpen uocant, nonnulli alij Narrenkolben/ hoc eſt, clauam ſtulti. Planta ipſa Typha aquatica Latinis dicitur, Græcis τύφη appellata, teſte Dioſco. qui lib. iij. cap. cxxiiij. florem huius paniculam dici teſtatur, quod in pappos à maturitate euaneſcat. Sunt qui Spatulam fœtidam nominatam uelint, ſed quam recte ipſi uiderint.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Huius herbæ flos ſuillo adipe doto exceptus, ambuſtis medetur, teſte Dioſcoride, unde facile colligitur eam moderatum quoddam temperamentum ſortitam. Vſum foliorum ſupra expoſuimus.

De Gramine anatum. Cap. XXXIX.

PRAESENS HOC GRAMINIS GENVS QVOD ANGVſta admodum habet folia, & ſemper uiret, reliquis ſupra à nobis deſcriptis graminibus coniungendũ fuerat. Cum uero in aquis naſcatur, uolui hoc loco poſt aquaticas plantas illius hiſtoriam perſequi. Reperitur uero plerunque in ſtagnantibus aquis, urbiumq́ʒ foſſis Sub initia Martij menſis folia eius ſupra aquas procumbunt, ſingula ſeorſim poſita, quæ ſi appetente Iulio menſe terram forte attigerint, caules proferunt tenues, iunceos & geniculatos, iubamq́ʒ aut paniculam in faſtigijs illorum harundinaceam, quæ nullo poſt ſe relicto fructu euaneſcit. Porro hoc gramine anates ſylueſtres, alijq́ʒ aquatici uolucres hyeme uictitant.

NOMENCLATVRAE.

Germani hoc gramen Entengraß/ hoc eſt, Anatum gramen, quod eo hyeme ut diximus uictitent anates, cæteræq́ʒ aues, appellant, nec aliud ab ullis hominibus nomen extorquere potui. Latine Gramen aquaticum, non inepte dicetur, poteritq́ʒ gramini harundinaceo accenſeri.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Gramen hoc aquaticarum auium, præſertim uero anatum ſylueſtrium hyemalis uictus eſt. Poterit uero meo iudicio inflammationibus & calidis affectionibus adhiberi, non ſecus atque Lenticula paluſtris.

De Gnaphalio. Cap. XL.

ALIVD PORRO IVNCEI GRAMINIS GENVS, IN HVmectis pratis & uliginoſis uallibus gignitur, caule terete & enodi, inq́ʒ cacumine molli tenero, & candido tomento, Goſſipio ipſo, tenuiori, & molliori emicante. Atq́ʒ hic eſt huius plantæ flos, hoc eius ſemen & fructus.

Gnaphalion.
Mattenflachs.

NOMENCLATVRAE.

Licet huius plãtæ ſane elegans ſit lanugo, ſi in magna poſſet haberi copia, textorio operi non incommoda ſit futura, ſi quid iudico, tamen contemnitur uulgo, & nihili ſit. Ea enim hominum eſt peruerſitas ut ſibi natis rebus non ſint contenti, ſed illas aſpernentur, peregrinis & magno ſumptu lõge petitis magis gaudentes. Germani hanc plantam Mattenflachs uocant, Latini Linum pratenſe, ſeu Lanam pratenſem. In Dioſcoride meo iudicio Gnaphalion fuerit, quod alij Hires, alij Ampetocon, alij Anaxiton, alij Anaphalin, Ægyptij Semeon, Galli Gelaſonen, Latini Centunculum appellant, quidam Tucularem, alij Albinum (ab albo nimirũ tomento) De Gnaphalio, & Gnaphalo, uide Hermolaum Barbarum in Corol. lib. iij. cap. 560. & Galenum lib. vi. ſimpl.

γναφάλιον. *Dioſco. lib. 3. cap. 23.*

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Quod ſi hæc planta Gnaphalion Dioſcoridis ſit (quemadmodum exiſtimo) locum in medicina habebit, facientq́ teſte Dioſcoride, folia illius uino decocta, & pota ad dyſenteriam.

De

De Scirpo. Cap. XLI.

Schmelen/oder Bintzen helmer.

1. Scirpi primum genus.

2. Alterum Scirpi genus.

In altiſſimis, aſperis, & humectis ſyluis, nec non ſub Iuniperorum fruticibus apud Mediomatrices gramen quoddam naſcitur, folijs ueſtitum anguſtioribus & tenerioribus uulgari Harundine. Hoc Iunio menſe coles multos enodes læues, cauos, culmum uulgarem craſſos, uiri〈q〉; proceritatem attingentes emittit, paniculam uero lanuginoſam, tenerã & mollẽ, Harundinis uulgaris iubæ nõ diſſimilẽ. Proinde cũ Auguſto menſe hi culmi, ſeu enodes caules flaueſcere cœperint, firmi plane ac rigoſi euadunt, qua de cauſa à ruſticis mulierculis leguntur, quibus caſeos recentes & præhumidos in aëre ſiccandos imponunt.

Alterum eius genus multo tenuius, breuius, & magis exiguum exiſtit.

NOMENCLATVRAE.

Hic uero enodes illos & & læues ſcirpos habemus, qui prouerbio apud Plautum occaſionẽ dedere, Nodum in ſcirpo quæris, quod in homines plus æquo anxios & curioſos torquetur,

quetur, qui illic ſcrupulum mouent ubi nihil eſt dubitandum. Noſtri hoc genus Scirpi Bintzen helmer uocant, & recte quidem. Mihi uidetur eũ à ueritate non multum aberraturum, qui Waldtror, hoc eſt, Harundinem ſylueſtrem uocaret. Græce fortaſſe κάλαμος ἄγριος dici poſſet. Aut forte Syringia Plinij lib.xvi. cap.xxxvi. *Scirpus hic noſter à quibuſdam Oxyſchænos dicitur.*

Scirpos proin illos tenues, & duriuſculos qui in campeſtribus naſcuntur, Germani Schmelen uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

E Scirpis naſſæ piſcatorum conficiuntur.

Mediomatrices mulierculæ, ut diximus, caſeos recentes hiſce imponunt ſiccandos.

E minimis uero Scirpis nonnulli pileos quibus æſtate aduerſus ſolis radios & calorem utantur, conficere ſolent, quos ſerico poſtea obducunt.

De Iunco paluſtri maiore. *Cap. XLII.*

IN QVIBVSDAM PISCINIS, STAGNIS, PALVDIBVS, & foſſis Iuncus iſte maior è radice geniculata, purpurea, capillata ac intra terram hinc inde non ſecus atque Lolium reptante naſcitur. Quemadmodum enim è geniculis radicum noui ſubinde Harundinis caules prorumpunt, ita & Iuncus iſte è gemmantibus radicis oculis producitur. Eſt autem hoc Iunci genus enode, ſicut Scirpus, & in faſtigijs è purpurea iuba quam ſpicæ loco obtinet, ſemen profert quemadmodũ & alia Iuncorum genera. Planta eſt minime firma, ſiquidem cum fungoſam intus & foraminulentam habeat medullam, leuiſſimaq; ſit, uento facile hinc inde agitatur, non aliter quam Harundo uulgaris: quo nomine & ab adoleſcentibus natandi artem addiſcere uolentibus ob inſignem ſuam leuitatem, & quod non facile mergi ſe patiatur, uſurpari conſueuit. *Effigiem huius Iunci quære ſupra capite XXXVI.*

NOMENCLATVRAE.

Nos hunc Iuncum maiorem & paluſtrem, Germanis Groß weiher Bintzen dictum (nam de uulgari ſequenti capite ſeorſim dicetur) Harundinis potius genus quam Iunci eſſe exiſtimamus. Itaque uel piſcatoria Abaritana nobis dicetur, uel certe ſex Iunci generibus Plinij adiungetur, de quibus paulo poſt. Proinde ſiue Harundinis, ſiue Iunci ſit genus magna apud nos in copia habetur.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pauperes tegulo huius Iunci domos ſuas operiunt, & iuuenes ad natandi artem adhibent, ut diximus. In medicina de uſu eius nihil conſtat.

De Iunco uulgari. Cap. XLIII.

σχοῖνος. Dioſco. lib. 4. cap. 50.

PLINIVS LIB. XXI CAP. XVIII SEX IVNCI GENERA deſcribit, Dioſcorides uero quatuor, Germanis tria duntaxat nota ſunt, quorum unum proximo capite deſcripſimus, reliqua duo uulgaria hoc loco expoſituri. Vterque ex his Iuncus radicem obtinet numeroſam, & capillatam, naſciturq́; in aquoſis locis humectisq́; & irriguis pratis.

1. Iunci uulgaris genus alterum. Alter eorum carnoſior eſt, candida refertus medulla, uiridis, calamo craſſo & tenero, fracido, quare ad uitilia & alias res inutilis cenſetur.

2. Iuncus uulgaris alter. At alter licet tenuior, & cineracei ſit coloris, tamen lentior & ad omnis generis uitilia accommodatior eſt. Bina hæc Iunci uulgaris genera in cacumine fructum ferunt, in tenuiſſimis quibuſdam paniculis ac iubis, quæ barbam fuſcam forma ſua referunt. In ijs namque folliculi ſpadicei coloris dependent, in quibus, cum maturuerint Auguſto menſe, admodum exiguũ, copioſum & luteum ſemen reperitur. Quanquam reperias ex his calamos non paucos fructu & ſemine uiduos.

3. Iuncus exiguus pratenſis. Cæterum aliud quoddam Iunci admodum exigui genus in quibuſdam humectis pratis inuenitur, dodrantalis altitudinis, calamis ex una ſtirpe ſupra uiginti erumpentibus, lato frequenti & ſtipato in faſtigijs ſemine dependente. De hoc genere cum ad graminis genera pertinere uideatur, plura ſupra cap. xxxvij.

NOMENCLATVRAE.

Germani Iuncum Bintzen/ Mediomatrices Sympſen appellant, Græci Schœnon, Hebræi גמא Gomæ, & אגמון Agmon, Exodi ij. Eſaiæ xxxv. uocant. Sed cum Plinius ſex, ut diximus, Iunci genera deſcribat, recenſebimus ordine quo pacto illa uocet.

Primum e quo tegetes & ſtoreæ texuntur, Mariſcon appellat.

Secundum marinum, & Oxyſchænon nuncupat, quod in bina ſecatur genera, marem ſcilicet quem Oxyn uocant, & fœminam, quam Melancranin quod nigrum ferat ſemen.

Tertium Holoſchænos dicitur, cuius uſus ad naſſas marinas, ſirpeas, & alia id generis. Atque hoc genus apud nos uſitatiſſimum eſt, ad omnia

textoria

textoria opera,ſequax & accommodatum. Vergilius Iuncum hunc, Mollem & limoſum uocat.

Quartum, Plinius Cyperon, Iuncum odoratum, & anguloſum uocat, Cornelius Celſus, quadratum. Annotat hoc loco Plinius differentiam quæ eſt inter Cyperum & Cypirum, ſtatuenda, nimirum ut hoc gladioli herbæ, quæ bulboſam habet radicem, nomen ſit, illud uero Iunci odorati. Eſt & per ſe (inquit Plinius) indica herba, quæ Cyperis uocatur, gingiberis effigie: commanducata croci uim reddit. *De Iūco odorato Dioſco. lib. 1. cap. 12.*

Quintum genus Euripicen, et ſextum denique Teuchiten nominat. Sunt autem tria poſteriora Iunci genera, à Plinio cōmemorata Germanis ignota.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quanquam Iunci uniuerſa genera uarium extra medicinā uſum habēt, tamen à medicis non prorſus repudiatos fuiſſe Iuncos, præſertim eum qui odoratus cognominatur, ueteres rei herbariæ ſcriptores teſtantur. Apud nos hodie in medicina non uſurpantur. De Iunci medicinis ita perſcripſit Dioſcorides. Semen utriuſque toſtum, ex uino diluto potum, ſiſtit aluum, & rubra fœminarum profluuia, urinam cit, capitisq; dolores facit. Hæc ille. Cum uero capitis dolores faciat moderate illo utendum fuerit.

EXTRINSECVS.

Vſus Iunci ut diximus ad naſſas piſcatorum, ſirpilla, tegetes & ſtoreas, medulla ad lucernarum elychnios facit.

De Phyco marino, & Potamogeto.
CAP. XLIIII.

MVLTA ALGAE GENERA PASSIM IN AQVIS NAſcuntur, quorum quatuor, & nobis quidem uſitatiora in præſentia deſcribemus.

Primum genus noſtræ Algæ, herba eſt geniculata, & prælonga, Centumnodiæ uulgo uocatæ non abſimilis, folijs admodum inciſis. Hęc Iunio menſe elegantiſſimos, candidos, herbę Fragariæ ſimiles flores profert, quibus decedentibus capitula rotunda, echinata, inſtar Ranunculi ſuccedunt. Herba eſt uiridis, & quæ aquis fluentibus gaudeat. *1. Alga prima.*

Secunda ex noſtratibus Algis, quanquam in fluentibus quoque aquis naſcatur, *2. Alga ſecunda.*

Potamogeton. nalun,
Samkraut. llun

3.
Alga Vergilij.

4.
Potamogeton.

naſcatur, piſcinis tamen & ſtagnãtibus familiarior eſt. Herba prælonga, nodoſa, colore nigricante prædita, folio criſpo, longo, at anguſtiori Salice exigua, ſed teneriori. In quibuſdam locis ſuibus decoquitur deuoranda.

Tertia uero cuius Vergilius meminit, eo hemiſtichio, *Proiecta uilior Alga.* Ea inquam calamum profert iunceum, qui per æqualia interualla, pinnatis & incifis folijs ſtellæ inſtar circumdatur, non aliter atq; Matriſylua, quæ Germanis Waldmeiſter dicitur. Iulio menſe purpureum & ſpicatum gerit florem, qui in rotunda quędam Coriandroq; ſimilia, nigra, & prædura, ac plerunq; quaterna aut quina, rotatim faſtigia calami ambientia deſinit. Atque hoc illius eſt ſemen. Naſcitur in piſcinis & aquis ſtagnantibus, ex humo limoſa & forti. Planta meo iudicio terreæ ſubſtantiæ & Saturnina plane.

Quarta autem, eademq; elegantiſſima Alga, in ſtagnantibus quoque prouenit, caule oblongo, terete, & geniculato, e cuius geniculis alij proſiliunt ſurculi, folijs ueſtiti uiridibus, Plantagini ſimilibus, ſed firmioribus ac ſolidioribus, ac per omnia, ea quæ Seplaſiarij uulgo uocant Folia Indi referentibus. Iulio menſe flore emicat

roſco,

roſeo,ſpicato,Plantaginis rubiæ, aut Colubrinæ inſtar,qui cum defloruit, ſemen poſt ſe copioſum,durum, & folliculis quibuſdā incluſum relinquit.

NOMENCLATVRAE.

Algam omnem Germani generali uocabulo Samkraut appellāt. Proinde tria priora genera ſub Fuco marino Dioſcoridis cōprehenſa iudico. Deijs egit Theophraſtus lib.iiij. capite. vij. ubi inter cætera aquaticas plantas uulgatiſſimas gramini ſimiles eſſe calamis & caulibus,aſſerit. De Brio,cuius Theophraſtus loco citato mentionem fecit,Dioſcorides capite xciiij. lib.iiij. Quarta noſtratium Algarum quæ folia Plantagini aut Betæ ſimilia obtinet,uerum eſt ποταμογείτων Dioſcoridis, quam aliqui σταχύτην, Spicatam,& Fontinalem herbam appellant.

φῦκος θαλάσσιον. Dioſco.lib.4. cap.95.

Dioſcor.lib.4. cap.96.

Potamogetonis nomen Limonio & Tripolio quoque à Dioſcoride tribuitur lib. 4.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnes herbæ,quas Germani Samkreutter uocant, frigidæ ſunt naturæ,ſicut Lenticula paluſtris,ideoq́ue non introſumuntur, ſed podagricis ac calidis affectibus foris adhibentur. At enim uerus Phycus marinus qui noſtris regionibus incognitus eſt, frigidam & ſiccam Dioſcoridi obtinet temperaturam.

EXTRINSECVS.

Phycus marinus cum oleo & aceto toſtus, in cataplaſmatis calidus podagricis inflammationibus & doloribus efficaciter illinitur.

Potamogeton per ſe pruriginibus & ueterum ulcerum nomis utiliter imponitur,refrigerat enim & inſpiſſat.

De Lenticula paluſtri. Cap. XLV.

LENTICVLA PALVSTRIS PERPETVO VIRORE VIgens,nihil aliud eſt quam pinguedo quędam ſtagnantium & reſidum aquarum,umbræ & ſolis per uices patiens. Ex illa tanquam ſeminio Algæ cæteræq́ue aquaticæ plantæ naſcuntur.Nam ubi è ſtagnantibus aquis in fluentes Lens paluſtris deducta fuerit,id quod inundationibus contingere ſolet, littoribusq́ue & ripis inhæſerit,dilatatur,aliaq́ue plura ſubinde ex ſe procreat foliola, inferne etiam ſubnatis capillamentis quibuſdam candidis,& exiguis radiculis terræ ſeſe committit. Atq́ue hoc pacto Lens paluſtris in plantas quaſdam Naſturtio aquatico non multum abſimiles degenerat, quod ego non ſemel cum admiratione naturæ haud uulgari obſeruaui.

Lenticula paluſtris.

Meerlinſen.

NOMENCLATVRAE.

Lenticula paluſtris anatum cibus eſt, & muſcus quidam paluſtris uti teſtatur Dioſcorides, collectionibus & igni ſacro perutilis, Cæterum hæc illi apud

āpud Dioſcoridē ſunt nomina, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων, φακὸς ἄγριος, ἐπίπτερον, Lens palustris, Lens agreſtis ſeu ſylueſtris (ad differentiam ſcilicet Lenticulæ ſatiuę) Epipteron, Viperalis, Iceoſmigdonos. Serapioni cap. ccxxxv. Taahaleb, Germanis Meerlinſen appellatur. *Dioſco. lib. 4. cap. 84.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæ de Alga diximus, ea & de Lenticula aquæ intelligenda ſunt, nam refrigeratorię eſt naturæ, & efficax (ut uulgo uocant) repercuſſiuum, quare moderate & cum iudicio illa utendum cenſeo.

INTRINESCVS.

Aduerſus internas inflammationes & incenſiones, maxime peſtilentiales, bis terue in die aqua diſtillata Lenticulæ paluſtris menſura cyathi mediocris exhibenda eſt.

EXTRINSECVS.

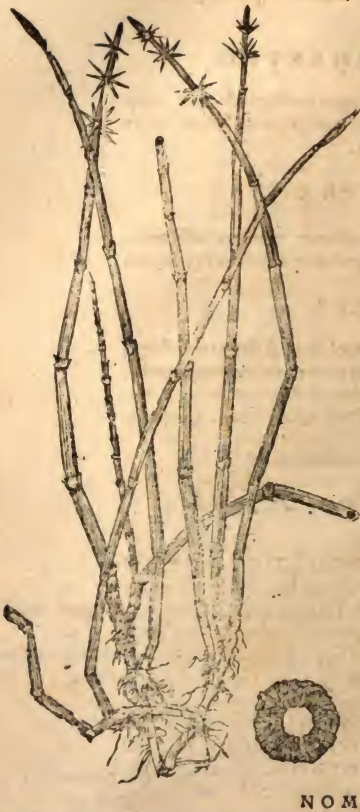
Eadem aqua ad iecoris inflammationes unice facit, ſi ſtupa cannabina, aut linteola in ea madeſiant, partibusq; affectis utrinq; calida imponantur.

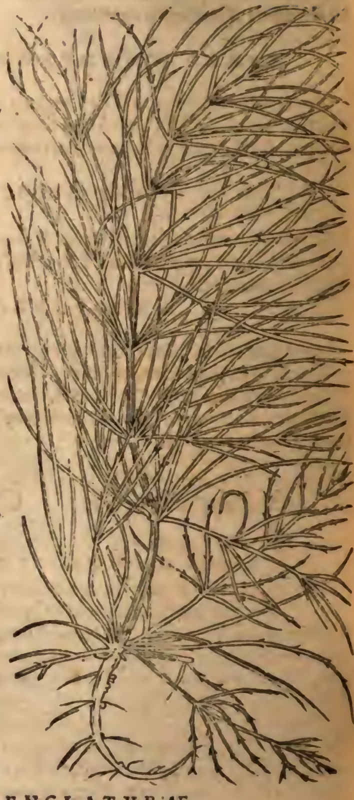
Quod ad reliqua attinet, conuenit Lenticula paluſtris cum Alga, & uulgari Solano. Poteſt enim Lens paluſtris emplaſtri inſtar ramici eiusq́; inflammationibus imponi.

De Hippuri maiore. *Cap. XLVI.*

IN FOSSIS AQVA RESIDE REPLETIS LOCISQVE riguis & tenebroſis, paludibus & piſcinis Hippuris maior 1.
duorum generum prouenit. Quoddam enim nudo calamo, omniq; folio carente, inſtar Iunci proſilit. *Hippuris maior* 2.
Alterum uero caulem habet cū geniculis (nam utriuſque Hippuris coles geniculati ſunt) æquo interuallo à ſe mutuo diſtantibus, capillamentis potius quam folijs ueſtitum. *Hippuris maior altera.* Sub initia Maij menſis nigros aſparagos, bina hęc Hippuris maioris genera mittunt, in quibus flos plantæ conſtitutus eſt, nam in altum ita feruntur hi caules, ut nihilominus faſtigia eorum primos illos flores oſtentent. Radix utriq; nigra, lignoſa, & plane inſipida. Præſtantiſſima ex his ea eſt, quæ fractu contumax, aſpera, & ſcabra fuerit. *Ruellius lib. 3. cap. 97.* Quo nomine materiarijs fabris uſurpatur, qui ligneam pectinum & aliorum minutorū operum ruditatem huius herbæ ſcabritia in nitorem expoliunt. In mundandis etiam utenſilibus & culinarijs uaſis, magnus huius herbæ uſus paſſim exiſtit.

Hippuris. Schaffthew. | *Hippuris altera.* Roßſchwantz.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcor. lib. 4. cap. 44.

Quam Germani Schaffthew & Roßſchwantz appellamus, ea Dioſcoridi ἵππουρις, ἔφυδρον, οἱ [illegible], Equiſetum, Equinalis ſalix, alijs Aſprella dicitur. Reliquas appellationes prudentes omittimus.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hippuris ea quę capillamento potius quam folijs articulatur, magni in medicina & maximè probandi eſt uſus, propter miram ſanandi uim, quam obtinet, ſpiſſandi facultate prædita, & utriſq; corporis partibus utiliſſima.

INTRINSECVS.

Hippuris cuius iam meminimus, ſiſtendi ſanguinem mira facultate pollet. Succus namque eius bibitus profluuia ſanguinis tam uiris quam mulieribus cohibet, necnon ſanguinem mingentibus, & excreantibus. Eadem poteſt aqua ſtillatitia per diem bis aut ter, menſura trium coclearium ſumpta.

Succus in uino potus tormina uentris ſedat, tuſſim, orthopnœam, ruptaq; adiuuat, necnon diſſectiones ueſicæ & inteſtinorum, enteroceclasq;.

Ad eadem herba uino decocta & calida pota facit. Poteſt uero uel herba uel radix, uino aquau'e ad omnes iſtas affectiones decoqui, pro ratione morbi.

EXTRINSECVS.

Succus herbę expreſſus, naribusq; inditus, & ceruici ſimul impoſitus, ſanguinem è naribus erumpentem ſiſtit. Idem aqua ſtillatitia efficit.

Herba tuſa, ac cum ſucco ſuo impoſita cruorem è uulneribus manantem ſupprimit, ipſaq; intra paucos dies glutinat, teſte Galeno, qui Hippurim ad ſanguinis reiectionem, ad fluxũ muliebrem potiſſimum, ad dyſenterias, & ad alia uentris profluuia generoſum eſſe medicamentum aſſerit.

De Hippuri altera. Cap. XLVII.

HIPPVRIS SECVNDAE DVO IN RIGVIS PRATIS inueniuntur genera, plantæ fœniſecis diræ & inuiſæ, ut quæ falces ſcabritie ſua obtundant, ipſoſq; fœniſecas mirum in modum remorentur. *Plinius lib. 18. cap. 28.* Alterum ex his quod & grandius exiſtit, tenuiſſimos capillos pro folijs gerit, è ſingulis caulis geniculis frequentes prodeuntes, ita quidem ut euulſus caulis caudam equinam eleganter exprimat. Hoc Hippuris genus non ubiq; occurrit, plerunque tamen in tenebroſis & humectis uallibus & pratis, maxime ijs in quas piſcinarum aquæ dimiſſæ decurrunt. *1. Hippuris minor altera.*

Alterum uero & exiguum Hippuris genus, quod & uſitatiſſimum eſt, in ſolo macri & arenoſis pratis, necnon ſabuloſis & humectis quibuſdã agris inter fruges enaſcitur. Aprili menſe quotannis, nudos quoſdam emittit *2. Hippuris minima.*

Hippuris minor.
Klein Schaffthew.

aſparagos, qui ubi progreſſu temporis auctiores euaſerint, in altum inſtar Plantaginis florentis attolluntur. Maio deinde menſe caules ſubſequuntur ſcabri, perque ambitum, æqualibus diſtantijs, capillamentis quibuſdam tenuiſſimis rotatim ſeu ſtellatim ueſtiti, decidentibus interim cacuminibus (qui floris aut ſeminis ſpem quandam facere uidebantur) nullo relicto poſt ſe ſemine. Planta eſt dodrantalis, & quæ frequentibus coliculis e nigra & ſerpente radice erumpat, pratorum & aruorum ſingularis peſtis, ea namque fœnum, necnon frumenta impediuntur, non minus atque Filice, Harundine, Lolijsque, et alijs uitijs. Quapropter qui hanc Hippurim Zizanijs adiungeret, is mihi non inepte facere uideretur.

NOMENCLATVRAE.

Hac exigua & poſteriore Hippuri ancillæ coquinariæ, culinarijs uaſis extergendis, præſertim uero ſtanneis, æreisque & ferreis utuntur, eamque a forma Katzen ſchwantz/oder Katzenwedel, hoc eſt, Caudam felinam, & Klein Schaffthew/hoc eſt, Hippurim minorem uocant. Dioſcoridi ἵππουρις ἑτέρα, Hippuris altera, Equitium, Salix equina, Equiſetum alterũ.

Dioſco. lib. 4. cap. 45.

Quæ

Quæ uero primo loco à nobis deſcripta eſt, Germanis Pferdtſchwantz/ Roßſchwantz/ Roßwadel Latinis Cauda equina dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæ de Equiſeto maiori ueteres prædicant, ea recentiores Hippuri minori (quam quidam Germani Katzenzagel quoq; nominant) tribuunt, nimirum quod uulneribus internis & externis ſanandis efficax ſit.

INTRINSECVS.

Hippuris altera aqua, uinoúe decocta, omnis generis ſanguinis profluuia ſiſtit, inteſtinorum uulnera ſanat, & renum ulcera fluentia, ſtranguriæ auxiliatur, & calculo. Ad eadem facit aqua diſtillata, inprimis uero calculis conducit, per diem ter aut quater ſingulis uicibus binis uncijs pota.

EXTRINSECVS.

Linteolis in aqua ſtillatitia mediocriter calidà madefactis ac impoſitis, eryſipelata iuuantur, & puſtulæ rubræ. Hoc medicamentum inflammationibus ſedis, dyſenterijs, tumoribus genitalium opitulatur. Reliquas cum maiori Equiſeto uires obtinet.

De Nymphæa. Cap. XLVIII.

DVO NYMPHAEÆ FASTIGIA REI HERBARIAE SCRIptoribus unanimi conſenſu ſtatuuntur. Altera candido, altera luteo emicat flore, utraq; in piſcinis, aquis ſtagnantibus, & reſidibus, aut pigro lapſu repentibus, naſcitur. Candida frequentior. Ea Iunio menſe, flore prodit inſtar Lilij candidi aut Roſæ, multiplici foliorum ſtipatu contexto, ita quidem ut unius flos duodetriginta folijs interim & paucioribus nonnunquam conſtare uideatur, quæ ſingula per ſe conſiderata forma pollicem, aut Sedi maioris folium referunt. E medio florū crocei quid, ſolis figuræ non multum abſimile elucet. Antequam uero in florem erumpat, oblonga quædam cernuntur capitula, Amygdalis maturis pene ſimilia, folijs contecta ex uiridi purpuraſcentibus, quibus maturitate ruptis flos emicat frequentibus ut dixi foliolis ſtipatus, croceisq; multis fibris ſtaminibusúe ſeu radijs quibuſdam ſolis inſtar fulgens, nullo odore præditus. Cumq; folia floris deciderint, caput Papauerinum aut malum rotundum,

1. *Nymphæa candida.*

Nymphæa candida.
Weiß Seeblůmen.

22.
Nymphæa lutea.

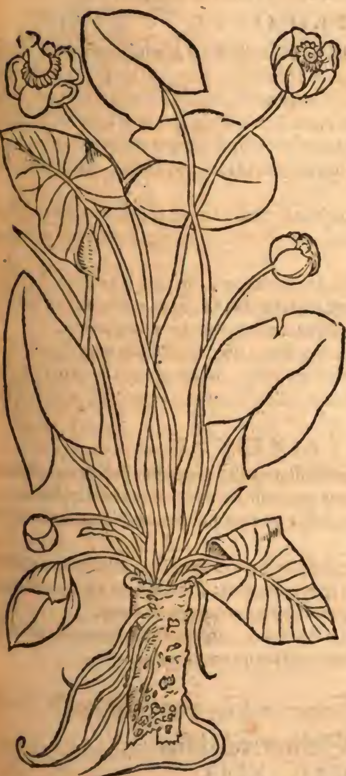
ſemine nigro refertum protuberat. Caulem profert hæc Nymphæa teretem, læuem, Iunci paluſtris maioris inſtar, ſolia uero lata, in oblongum rotunda, firma ac ſolida ueluti coriũ quoddam, quibus itidem iunceis, & fungoſis ſtylis nitentia. Radix eius brachij humani craſſitudinem quandoque aſſequitur, nodoſa, capillamentis multis fibrata, nigra forinſecus, intus candida exiſtens, inodorata prorſus, & nullius inſuper ſaporis.

Altera Nymphæa, folijs, caulibus, radicibusq́ iam deſcriptæ aliquantum cognata eſt, niſi quod florem habet totum luteum, nec adeo magnum ut illa. Huius cõcluſa capitula, antequam florere incipiat, rotunda apparent globi inſtar, folijs obducta uiridibus, non aliter atque eius quæ Sotterblům/ ſeu Růdotter dicitur, de qua ſupra lib. primo, cap. xliiij.

NOMENCLATVRAE.

Candidam Nymphæã Germani weiß Seeblům/
1. Νυμφαία. Luteam uero Gål Seeblůmen uõcant, utranque alias Seeblůmen/ Waſſergilgen/ quaſi dicas florem lacuſtrẽ, & Lilium aquaticum: à capillata uero ra
2. Νυμφαία ἄλλη. dice Harwurtz/ Harſtrang/ à colore radicis Bollerwurtz appellantes. Offi-
cinis

Nymphæa lutea.
Gäl Seeblůmen.

cinis Barbara uoce Nenuphar dicitur, aliȷ̈s Clauus ueneris, Digitus veneris, Alga paluſtris, Papauer paluſtre. Dioſcoridi libro tertio cap. cxxxix. Nymphęa uocatur, uel quoniam aquoſa amet, uel quod (referente Plinio) Nymphæa nata, Nympha Zelotypia erga Herculem mortua, & in florem nominis ſui conuerſa ſit, quare Heracleon uocant aliqui, aliȷ̈ Rhopalon, a radice clauæ ſimili. De Nymphæa ita perſcriptum reliquit Theophraſtus lib. x. cap. xiȷ̈. Pli.lib.25.cap.7.

Γλυκεῖα μὲν ἡ τῆς νυμφαίας καλουμένης, φύεται δὲ ἐν ταῖς λίμναις, καὶ ἐν τοῖς ἑλώδεσιν. οἷον ἐν τῇ ὀρχομενίᾳ καὶ μαραθῶνι, καὶ περὶ κρήτην. καλοῦσι δ' αὐτὴν οἱ βοιωτοὶ μαδωνάϊν, καὶ τὸν καρπὸν ἐσθίουσιν. ἔχει δὲ τὸ φύλλον μέγα ἐπὶ τοῦ ὕδατος, εἶναι δέ φασιν ἴσχαιμον, ἐὰν τρίψας τις ἐπὶ τὴν πληγὴν ἐπιθῇ. χρησίμη δὲ καὶ πρὸς τὰς δυσεντερίας πινομένη. Hoc eſt.

Dulcis (radix ſcilicet) & Nymphææ uocatæ, quæ naſci in lacuſtribus ſolet, ut in Orchomenienſi agro, & Marathone, & in Creta Inſula. Bœoti Madonaim hãc appellant, fructumq́; eius eſitant. Gerit folia ſuper aquam ampla. Plagæ trita impoſita, ſanguinem ſiſtere traditur, utilis & ad difficultates inteſtinorum epota. Hæc ille.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nymphæa utraque refrigerantis & ſiccantis eſt naturæ, poteſtque citra periculum utrinque aduerſus quoſuis calidos affectus uſurpari.

INTRINSECVS.

Aqua è floribus Nymphææ candidæ diſtillata, binis que aut ternis uncijs pota medicamentum eſt optimum ardentibus febribus tempore peſtis, aut Ethica in morbo pleuritico laborantibus. Eadem ad ſiccam tuſſim, & ſitim maximam, ad inflammationes etiam lienis & epatis unice facit. Qui enim hís malis afficiuntur, ijs pro ratione morbi, & temperaturæ ipſorum aqua iſta uel in potu exhiberi, uel in linteolis mediocriter calida, cordi uel epati foris imponi poteſt.

Aqua ſtillatitia, per diē aliquoties pota diuturnas alui fluxiones cohibet.

Quidam ex his floribus conſeruas, & olea ad commemoratos morbos conficiunt.

Cæterum nec aqua ſtillatitia, nec conſeruæ, neque olea ex his floribus confecta à ſanis uſurpanda ſunt, prçterquam ijs qui in cœnobijs caſtitatem uouerunt, nam huiuſmodi medicamenta genituram extinguunt.

Radix Nymphçæ candidæ uino nigro decocta & pota, menſium muliebrium abundantiam ſiſtit efficaci remedio, etiam ijs qui de omni auxilio deſperarunt. Hoc idem de ſemine huius Nymphææ pari ratione uſurpato intelligi uolumus.

EXTRINSECVS.

Aqua Nymphææ candidæ diſtillata, calidis capitis affectibus, inflammationibus item lienis & epatis medetur, necnon ardentibus puſtulis.

Eadem phreneticos dolores ſedat, quæ omnia oleum Nenupharis (ut Seplaſiæ loquuntur) præſtat.

Aqua florum Nymphææ candidæ ſtupa cannabina, aut lineis linteolis foris impoſita, inflammatum epar refrigerat, Morpheam aliasúe uitiligines, & maculas faciei è calida cauſa ortas exterit emendatque.

Oleum Nymphææ candidæ Anthraci, alijsque calidis corporis abſceſſibus ulceribusque leniendis & ſanandis mire commodat.

De Acoro officinarum, Germanis Gäl vnd blaw Schwertel *dicto:*

CAP. XLIX.

INTER OMNES GLADIOLOS (QVOS ET NOS GERmani Schwertel à foliorum forma appellamus) nullus in noſtris

Acorum adulterinum.

Gál Schwertel.

ſtris regionibus ſemen pro fert, excepto eo, qui luteo emicat flore, & plerunq; in aquis, aut his coniunctis ac uicinis locis, cuiuſmodi ſunt rigua prata, & fluuiorum margines naſcitur. Radicem habet complicatam, non in rectum ſed obliquũ actam inſtar Biſtortæ, multis capillamentis fibratam, intus ſubrubrã, guſtu aſtringente ueluti glans præditam, nouis quotannis oculis inſtar Typhæ aquaticæ gemmantem. Ex hac longa prodeunt & mucronata folia, quorum ea quidem quę prope radicem ſitæ ſunt ſubrufa nonnunquam apparent. Maio menſe caulis proſilit læuis, teres & cauus, luteo emicans flore, qui quidem ita ſe habet, ut tria priora eius foliola deorſum inflectantur, aliaq; tria prioribus magis exigua deinceps ſurſum ferantur. Flore decidente ſiliquæ ſubſequuntur craſſæ & triangulares, luteo, latoq; ſemine, & quod forma Viciam compreſſam referat, ſaporis ingrati plane, refertæ.

1. *Acorus officinarum adulterinus*

Cæruleus uero Gladiolus, radice, foliorum forma, caule denique ad Acorum iam deſcriptum fere accedit, niſi quod flores huius (qui & ipſi tria folia ſurſum, tria alia deorſum uergentia, & in orbem pulchre circumacta, obtinent) ex cœruleo colore pur-

2. *Gladiolus cœruleus.*

re pur-

re purpurant,& nullo poſt ſe relicto ſemine decidunt. Hoc gladioli genus in hortis hodie,& in muris quandoque ac culminibus tectorum ab aniculis plantari conſueuit.

NOMENCLATVRAE.

Noſtri Seplaſiarij & magiſtri illorum contendunt Gladiolum luteum qui in aquis prouenit, Acorum eſſe à Dioſcoride libro primo cap. ij. deſcriptum. Cum uero deſcriptio Acori ad Gladiolum cœruleum magis facere uideatur, miror ſane cur non potius illum quam alterum Acorum uocatum uelint. Sed non multum nos ſolliciti ſumus, quid quiſque ſentiat, hoc tamen certum eſt, deſcriptionem Acori nulli noſtrorum Gladiolorum conuenire, maxime quod ad folia, quæ anguſtiora Iridis folijs Acoro à Dioſcoride tribuuntur, necnon odorem radicis attinet, cum conſtet noſtrorum Gladiolorum, maxime uero lutei ſeu aquatici radices inodoratas eſſe. Qui fit ut cum doctiſſimo uiro Manardo Ferrarienſi Acorum, eam eſſe radicē ſentiamus, quæ Germanis Calmus, Latinis & officinis hactenus Calamus aromaticus dictus fuit, ſed perperam. Nam uerus Calamus aromaticus cuius Dioſcorides lib. primo. cap. xvij. meminit, non radix ſed calamus eſt precioſiſſimus, & qui hactenus ad nos non fuit apportatus. Cæterum nolumus quicquam alijs præiudicare, quin ſentiat ſtatuatq; quiſq; quod uolet. Cum itaq; oſtenderimus deſcriptas hoc capite plantas Acorum non eſſe, ſupereſt, ut quid tandem nobis ſint aperiamus.

Manardus lib. 6. epiſt. 3.

Quam ergo Germani Gäl waſſer gilgen, hoc eſt, Lilium aquaticum luteum, & Drackenwurtz/ & Gäl ſchwertel/ hoc eſt, luteum Gladiolum uocant, necnon eam quæ ijſdem Blaw gilgen/ oder ſchwertel dicitur, congeneres eſſe plantas iudicamus, propterea quod eiuſdem formæ & ſaporis radices, caules, folia & flores (licet illi quod ad colorem attinet diſcrepent) obtineant. Dicimus inſuper utranque in caput xxiiij. libri quarti apud Dioſcoridem collocādas, quo loco ξυρὶς, quā nonnulli ἶριν ἀγρίαν, Irin ſylueſtrem, Cacos, & Gladiolum uocant, deſcripra eſt. Qnod ſi cui uideatur Gladiolum cœruleum ἶριν (de quo nos ſtatim ſequenti capite) uocandum, cum eo minime contendendum exiſtimamus. Qua ſuperſtitione in hac radice effodienda ueteres uſi fuerint, partim ipſe Plinius lib. xxi. cap. xx. deſcripſit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Acorus officinarum raro intra corpus aſſumitur. Sunt qui è floribus eius aquam diſtillent, ad inflammationem oculorum. Alij Eclegma è radice aduerſus calculum conficiunt. Sed is Gladiolus qui cœruleos fert flores hoc tempore utriſq; corporis partibus adhibetur, calidæ temperaturæ

herba

herba, & expellentis ac reſiccantis facultatis. Radix lutei Gladioli aſtringit.

INTRINSECVS.

Aqua cœrulei Gladioli ſtillaticia pota aduerſus omne genus ueneni, ad febres ardentes tempore peſtis facit, necnon ad incenſum epar, & pleuriticū morbum.

Radix eiuſdem uino decocta & pota hydropem expellit, menſes trahit, et calculum renum, ſtillicidio urinæ auxiliatur.

Aqua eius radicis diſtillata trium aut quatuor cochlearium menſura, aliquoties per diem pota uſu gratior eſt, ſed in expellendo ea mala quæ recenſuimus non perinde efficax. Eadem tamen continuo & frequenter pota, obſtructiones iocinoris ſoluit, uitia thoracis & pulmonis expellit, expurgatq́;, doloribus lienis & matricis ac torminibus opitulatur, aluumq́; ſoluit.

Radix lutei Gladioli uino decocta & pota, continuas alui fluxiones ſiſtit, dolores ueſicæ & coxendicum mitigat, & ad omnis generis ſanguinis profluuia facit.

EXTRINSECVS.

Aqua diſtillata e floribus & radicibus Gladiolorum, mane & ueſperi inſtillata, quibuſcunque maculis oculorum conducit.

Linteola in ea aqua madefacta ac impoſita, tumoribus & inflammationibus proſunt, inprimis uero ulceribus mammarum muliebrium & genitalium, necnon cancro, et eo morbo quē uulgo uocant, NOLI ME TANGERE. Eadem aqua ſerpentium ictibus collutione, & in linteolis impoſitu opitulatur.

Aqua ſtillatitia omnis generis maculas exterit; ulceribus malignis genitalium (quæ Germani den Schlier uocant) prodeſt, & papulas ac ſerpiginem maxime ſub oculis emendat, illita.

Radix Gladioli cœrulei tuſa cum thure admixto uino illita, ſpicula & aculeos e corpore extrahit, necnon oſſa confracta, menſes impeditos euocat.

Has uires Dioſcorides ſuperiori Xiphij, ſiue Gladioli cœrulei radici aſcribit, reliqua enim quæ addit tanquam ſuperſtitioſa prætero.

De Xiphio, ſeu Gladiolo cœruleo minore.
CAP. L.

1. IN QVIBVSDAM HVMECTIS PRATIS ET CAMPIS quæ Rheno & prope Vormatiam, & Oppenheimium oppida adiacent,

Ξίφιον, *ſeu Gladiolus cœruleus minor.*
Klein blaw Schwertel.

adiacent, Gladioli cœrulei quoddam genus inueni, cuius flores aquei penè coloris, ſed cum cœruleo mixti uidebantur eſſe, ternis uerſus terram inflexis foliolis ſinguli præditi. Cæterum quod ad reliqua attinet, hoc eſt, folia, caulem, & radicẽ, Iridi de qua ſequenti agemus capite, per omnia accedit hic Gladiolus, niſi quod tota ſua ſubſtantia magis exiguus & anguſtioribus folijs & acutioribus illa eſſe deprehenditur. Semen fert in oblongis actriangularibus ſiliquis, non aliter atq; Gladiolus luteus, de quo ſuperiori proximo capite egimus.

NOMENCLATVRAE.

Ξίφιον Gladiolus. Dioſco. lib. 4. cap. 22.

Inter omnes Gladiolos nullus ſane extat, qui mihi quidem aptius ad Xiphion ſeu Gladiolum Dioſcoridis referri poſſe uideatur, quã hic ipſe Gladiolus cœruleus exiguus, quem Germani Klein blaw Swertel uocant.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Quod de Gladiolo cœruleo maiore diximus, idem & de Xiphio intelligi uolumus. Inprimis uero radix eius cum thure & uino tuſa & illita extrahendi ui pollet haud uulgari.

De

De Iride Germanica. *Cap. LI.*

Teütſch Violwurtz.

IRIS QVAE GLADIolorum omnium præſtantiſſima cenſetur, radicem habet ſerpentem ac contortam, quæ ſupra terram potius quam intra humum conſpiciendam ſe præbet, nam primaria radix nuda iacet, nec humo cõtegitur, at radiculæ illi adnatæ intra humum latent, à quibus candida & primaria radix nutrimentum recipit. Maio menſe inter folia quæ gladij formam imitantur, caulis exit rotundus, florũ uaſculis ſeu calycibus oblõgis & acutis conſpicuus. His oblongis quos diximus calycibus maturitate ruptis, flos exit diuerſicolor. Nam tria illius præcipua folia, ea parte qua uerſus terram inflectuntur, ex uiridi & pallente colore diluta purpura, purpureis ſimul lineis, ſeu uenis per hos ipſos colores ductis, intus uero purpureo colore admixtis candidis, & puniceis lineis, media deniq; ſui regione lutea lanugine ſuperciliorum formam repræſentante, emicant. His contraria tria alia in altum globi inſtar coacta ſeſe attollunt, aquei coloris ex purpura ſimul albicantis & lutei, non aliter atq;

reflexus

reflexus ſplendoris auri fulgentis, aut cuiuſdam admodum ex uarijs coloribus intertextis ſplendẽtis telæ, Germani ein widerſchein uocant. In medio integri floris tria alia foliola breuia, anguſta arcus cœleſtis inſtar coloribus uarijs tincta apparent. Ex his quæ de floribus Iridis Germanicæ diximus, colligimus illos nouem folijs, totidemq́ꝫ coloribus conſtare. Hi ipſi flores odoratiſſimi cum marceſſere ac decidere cœperint, nullum poſt ſe uel ſemen uel fructum (quod ego ſciam) relinquunt. neque etiam paſſim hæc Iris, niſi plantata fuerit reperitur. Ego namque omnes fere Germaniæ regiones crebris herbarum gratia profectionibus ſuſceptis, perluſtraui, nec uſpiam locorum eam ſponte naſcentem inueni, niſi in altiſſimo quodam & graminoſo monte non procul à Valentia arce ſito, unde euulſam in hortulos meos illam tranſtuli. Radix illius non perinde dura ac ſolida eſt, atq́ꝫ illius quam Genuenſem dicunt, neque etiam adeo odorata, licet feruentis ſit ſaporis, & quæ linguam guſtata adurat, non minus quam peregrina, qui ſicut in plantis diuerſitas regionum magnam conſtituat diuerſitatem. Quemadmodũ enim frumenta & vina pro ſitu & locis natalibus ab inuicem differunt, ita herbæ & radices pro ratione terræ in qua naſcuntur, & cœli temperie, uel deteriores, uel meliores fieri conſueuerunt.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam hæc noſtra Iris, ea qua quotidie utimur longe ſit inferior, multum tamen affinitatis cum eadem habet, ſi formam & temperamentũ conſideres. Quapropter uocabimus illam Iridem, non quidem Illyricam, ſed Germanicam, Germanice Teütſch violwurtz/& Hymmelſchwertel/hoc eſt, Vraniam. Cæterum Iridis apud Dioſcoridem, hæc ſunt nomina, ἶρις, ἰλλυρὶς, ἰρίνα, θάμματος, καλάφυρ, &c.

Dioſco. lib. 1. cap. 1.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Iris omnium Gladioli generum præſtantiſſima cenſetur, ad quamplurimas corporis tam internas quam externas affectiones utiliſſima. Vis illi excalfactoria exiccans, & extenuans.

INTRINSECVS.

Quæ de cœruleis gladiolis dicta ſunt, plenius de Iride intelligenda ſunt. Radix illius in puluerem redacta, & cum melle uſurpata aut minutim conciſa, inq́ꝫ uino decocta & pota, thoracis pulmonisq́ꝫ uitia expurgat, humorum qui ægre eijciuntur craſſitiem digerit, ad tuſſim efficax eſt.

Eadem in puluerem redacta, & ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ,

bilem

bilem craſſamq; pituitam purgant, à quibus non raro febres & morbus regius oriuntur.

Eadem ex uino decocta, & calida pota, torminibus medetur, & his quibus genitura effluit auxiliatur. Eadem perfrictionibus & horroribus febrium in acceſſione epota opitulatur.

Idem decoctum ſomnum potu conciliat, obſtructione lien liberat, menſes pellit.

Radix Iridis aceto decocta & pota, ſerpentium ictibus auxiliatur, eo namq; decocto uenenum à corde arcetur.

EXTRINSECVS.

Iridis radix in puluerem redacta, quibuſuis externis corporis uitijs ulceribusq; utiliter inſpergitur, uulnera enim purgat & carnem generat, præſertim ſi melle temperetur. Hoc pacto uſurpata, cancro, fiſtulis, herpetæ, alijsq; & genitalium quidem uitijs cumprimis conducit.

Radix hæc cocta ac illita duritias ueteres, & ſtrumas emollit.

Eadem cum albo ueratro & duabus mellis partibus admota, lentigines & uitia cutis in facie à ſole contracta emaculat.

Decoctum eius fœminarum fotibus utiliter imponitur ad emolliendos locos.

Peſſis, malagmatis, & acopis, necnon clyſteribus inſeritur.

In uniuerſum magni ad omnia uſus, nam non ſolum in vinum, & Ceruiſiã ſuſpenſa, hanc dulcem conſeruat, illud uero iucundo cum odore, tum ſapore commendat, ſed & piſtoribus ad parandum fermentum triticei panis magnopere uſitata.

De Limonio pratenſi. Cap. LII.

LIMONIVM PRATENSE IN NONNVLLIS HVMEctis pratis, & paſcuis naſcitur, folijs tenerrimis, Betæ ſatiuę quadamtenus ſimilibus, ternis plerunq; inſtar Trifolij, læui, ac rotundo ſtylo adnatis. Maio menſe caulem emittit, in cuius uertice candidi, lanuginoſi, & coacti floſculi ita apparent, ut ſinguli coliculi cum floribus ſuis Prunellam, uel eam quam Gulden günſel uocant Germani, florentem repræſentet. Cæterum nullo poſt ſe relicto fructu plantula iſthæc paulo poſt euaneſcit.

NOMENCLATVRAE.

Hæc planta, quam Germani Wiſen Mangolt / hoc eſt, Betam praten-

ſem, paluſtrem, ſeu lacuſtrem uocare poſſumus, nihil aliud eſſe cenſeo, quam Limonium pratenſe (nam de ſylueſtri ſequenti dicetur capite) cuius lib. vij. ca. vij. Theophraſtus meminit, Vernis illud adnumerans floribus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pauca de hoc Limonio in ueterum ſcriptis leguntur, nimirum hæc quæ ſubijciemus.

INTRINSECVS.

Semen uino decoctum ac potum, dyſentericis & cœliacis prodeſt, rubra fœminarum profluuia ſiſtit. Idem de herbæ decocto intelligas uelim.

EXTRINSECVS.

Folia eius externarum corporis partium inflammationibus, & his quæ refrigerationem deſiderant imponi poſſunt ſicut Solatrum.

De Limonio ſyluestri. Cap. LIII.

LIMONIVM SYLVESTRE NIHIL ALIVD EST QVAM Betæ ſylueſtris quædam ſpecies. Eius folia firma ſunt & ſolida, inſtar pene foliorum Pyri ſe habentia, per hyemem illæſa durãt, & uiridia manent. Naſcitur hæc planta in uliginoſis & humectis locis, maxime ſub arbuſtis quibuſdam terra admodum muſcoſa, radice hinc inde inſtar Lolij ſerpente. Po rro ſingulæ Limonij ſylueſtris plantulæ quina aut ſena funduntfolia, e quorum medio Iulio menſe tenues proſiliunt coliculi, elegãtiſſimis, niueisq́ ac forma ſua flores Lilij cõuallij Germanis Meien blůmlin repræſentantibus, emicantes. Hac herba hodie magna experientia vulnerarij medici, ſeu Chirurgici, qui ramices & ueſicas incidunt, ad glutinanda recentia uulnera utuntur.

NOMENCLATVRAE.

Germani propriiſſime Winter grůn/ quaſi dicas etiam hyeme uirentem herbam appellant. Nonnulli alij Holtz mangolt/ Waldmangolt /hoc eſt, Betam ſylueſtrem nominant. Gariopontus medicus lib. primo cap. xvi. herbam quandam deſcribit nomine Betulam, quam ait in ſaxoſis & petroſis progigni locis, decoctamq́ oleo doloribus aurium mirifice prodeſſe, quæ

Betula Theophraſti arbor eſt de qua ſuo quoq; loco.

omnia

Limonium ſylueſtre.

Winter grün.

omnia nos de noſtro hoc Limonio intelligimus, q̃d nonnulli Pyrolam uocant, nec male quidem, tametſi illis magis accedam qui λιμώνιον appellãt, nam deſcriptio Limonij apud Dioſcoridẽ magis huic Betæ ſylueſtri, quam Biſtortæ de qua ſupra libro primo egimus conuenit.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Ad recentia uulnera perſananda uix aliam reperias herbam accommodatiorem hoc ipſo Limonio. Vis illi aſtringens, exiccãs, & perſanans, id quod nemini non manifeſtum eſſe putamus.

INTRINSECVS.

Vulnerarij quos diximꝰ uulnerarias potiones ex hac herba conficiunt præſtantiſſimas, quibus nonnulli alij Alchimillam, Saniculam, Eupatorion & Nũmulariam adiungunt.

Aqua diſtillata ex ea herba uſu gratior eſt ad eadẽ.

Limonion, maxime ſemen eius, ad dyſenterias, & mulierum rubras fluxiones facere autor eſt Dioſcorides, quod idem Plinius affirmauit.

EXTRINSECVS.

Herba recens tuſa ac impoſita externa uulnera ſanat. Quidam ex herba hac in oleo decocta adiecto uiridi ære unguentum conficiunt ad eadem.

Alij herbam exiccatam, ac in puluerem redactam inueteratis ac fluentibus ulceribus, quæ exiccare intendunt, aſpergere ſolent, prout cuiq; uidetur conſultum.

De Beta. Cap. LIIII.

BETA VT VVLGATISSIMVM, ITA ET MAXIME INſipidum eſt olus, & quo tut palato arrideat, ſine uino & aromatis decoqui non poteſt. Proinde uaria ſunt Betæ genera, alia enim nigra, alia candida, alia rubea cenſetur. Sed deſcribamus ſingulas ordine. Beta alia nigricantibus, alia candidis ſeu palleſcentibus ueſtitur folijs, alia tota ſua ſubſtantia rubra eſt. Quæ nigricantia profert folia, omniũ eſt uulgatiſſima, eam nos agreſtem ſeu erraticam Betam cenſemus. At altera cultura tenerior, cibisq́ accommodatior euadit. Quam uero rubram diximus, ſecundo generi quod ad plantationem attinet ſimilis exiſtit. Folia omnibus ſatis lata inſtar Plantaginis latifoliæ. Radices quidem omnium rotundæ, & quemadmodum Fœniculi oblongæ, & lignoſę quadantenus, quod ad colorem attinet, binarum priorum, candidę ſunt, nam tertia purpuream habet radicẽ. Cæterũ altero demum anno, & Maio quidem menſe in caulem aſſurgunt uniuerſa hæc Betæ genera, eumq; ſtriatum & procerũ. Iunio deinde menſe caulis quem diximus, ab imis uſq; ad ſummas partes floribus palleſcentibus & ſtellatis Vitium flori non multum diſſimilibus, (nam eo tempore & uites florere ſolent) emicat. Nec caulis ſolum, ſed & ad nati ramuli, quos frequentes habet, flore copioſo comant. A flore ſemen ſubſequitur aculeatum, rotundum, durum, forma ſua Coriandro Saccharo obducto reſpondens. Inter olera nullum reperias quod tam facile adeoq; ſine ullo negotio e terra erumpat, nam ubi uel ſeminſum unum in terram deciderit ibi non facile poſtea extirpari ſe patitur. Plantulæ e ſemine nuper natæ, niſi radices earum à muribus deuorentur, hyemis iniuriam utcunq; ferunt.

1. Beta agreſtis.

2 Beta candida.

3. Beta rubra.

NOMENCLATVRAE.

Germani hoc olus Mangolt/ & nonnulli alij Rungulſen/ & Römiſche Köl uocant. Latinis Beta hortenſis, Græcis τεῦτλον, Hebræis תרדין Teradin dicitur. Serapioni Decka appellatur cap. cxlviij. Dioſcorides lib. ij. cap. cxij. duo Betę genera commemorat, nigrum alterum, hoc eſt rubrum, quod

quidam.

Beta.
Mangolt.

quidam agreſte Betę genus eſſe aſſeuerant, ſed perperam,(nam quam nos agreſtem Betam eſſe cēſeamus, ſupra diximus)alterum cādidum, quam quidam Sicilicam,& Siculam Betam nominant. De Beta ſcripſere inter alios Theophraſtus.lib.vij. de plantarum hiſtoria cap. iiij. Plinius lib.xix.cap.viij. & lib.xx. cap.viij. Columella lib.x. Ægineta lib.j.& vij. Atheneus lib.iij. Dipnoſophiſt. Galenus de ſimpl. facult. lib.viij.& de aliment. li.ij.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Nihil in culinis noſtris Beta hortenſi frequentius, nam in cibo uſurpatur, & in medicina ſuum quoque uſum habet. Temperamento calida eſt Beta, maxime quod ad radicem attinet, id quod hinc manifeſtum fit, cum enim ſuccus naribus excipitur, adurit, & ſternutamenta proritat.

INTRINSECVS.

Beta in cibo ſicut Spinachia parata facilimæ eſt concoctionis, ijsq; inprimis conducit qui ſtomachi imbecilitate laborant.

Betæ hortenſis plantulæ recentes cum radicibus leuiter bullitæ, & ex

aceto poſtea deuoratæ cibi appetentiam adſciſcunt, ſitim compeſcunt, choleram in uentriculo reprimũt. Debet uero eiuſmodi cibus æſtate potiſſimũ uſurpari. De Beta, Baptiſta Fiera ita cecinit.

Beta mala eſt ſtomacho, uiridis uel nigra, niuali
Rore caput mundat, naribus hauſta tuum.
Compareat Maluis, Clyſteri immixta dolores.
Quos tibi manſa facit, perdere Beta poteſt.

EXTRINSECVS.

Herba Betæ inueteratis & malis ulceribus ac inflammationibus impoſita conducit, tumores enim deprimit, & calorem reſtinguit.

Radix Betæ nigræ uel rubræ tuſa, ita quidem ut ſuccus per linteum exprimatur, naribusq; indatur capitis lentos & frigidos humores mirifice purgat.

Radix Betæ in cineres redacta cumq; melle temperata illitu alopeciarum inanitates explet, reliquosq; crines firmos & quo minus defluant, continet. Hoc remedio eos qui caluéſcere incipiunt uti conuenit ſi Simeoni Sethi credimus.

De Atriplice. Cap. LV.

GALENVS ALTERO DE ALIMENTIS LIBRO SATIuas & agreſtes Maluas ac Lactucas ſibi cognitas eſſe tradit, at ſyluestrem Betam non item ſe perſpectam habere, id quod credi facile poteſt. Nam nec ulli ex ueteribus de ea ſcripſere, præter Plinium, qui Betæ ſylueſtris commeminit, quæ non olus ſed uulneraria potius eſt herba, & Limonium, ſeu Pyrola, Germanis Wintergrün appellatur, quemadmodum ſupra docuimus. Proinde noſtra quidem ſententia in id incumbendum omnibus rei herbariæ ſtudioſis fuerit, ut non tantum ſatiuas, uerum etiam ſylueſtres plantas cognoſcant, quæ res certa ſua utilitate non uacabit. Conſtat etenim ſylueſtres plantas facultatibus & efficacia ſatiuas antecedere. Quamobrem & nos ſatiuas hortenſes & domeſticas ſtirpes ita quidem deſcribemus, ut ſylueſtrium interea, maxime quæ nobis notæ ſunt, minime obliuiſcamur. Hoc certe ſtudio non tantum ſatiuæ, ſed & ſylueſtris Atriplicis hiſtoriam deinceps perſequemur, à ſatiua exordium ſumentes.

Plinius lib. 20. cap. 8.

3\. *Atriplex ſatiua trium generum.* Hortenſis itaque ſeu ſatiua Atriplex, quæ verno tempore ante omnia reliqua olera in hortis à mulierculis ſeri conſueuit, in tria ſecernitur ſaſtigia, quædam enim folium profert rubicundum, alia in luteum langueſcens,

Atriplex.
Milten.

ſcens, poſtrema nigricans. Omnium uero horum generum folia farinæ quid aſperſum habere uidentur, maxime cum pubeſcunt, humiq; caule uidua procumbunt, quæ ſane aliquo modo Volubili candidæ ſimilia apparent, niſi quod latiora ſunt & longiora. Caules fundit ſurculoſos, lignoſos, tereteſq;. Auguſto mēſe ſemen copioſum, foliaceum, racematim coactum, inſtar Burſę paſtorię maioris. Cæterum admiratione dignum in hoc olere id cenſeo, quod duplici prægnat ſemine, altero lato & foliaceo, ut diximus, altero uero nudo, nullisq; foliaceis inuolucris tecto, Circeæ (quę ab alijs Amaranthus purpureus, ſeu flos amoris dicitur) ſemine nequaquam maiori. Radix Atriplici ſatiuæ breuis eſt & recta, ueluti & Anetho, qui fit ut per hyemem durare non poſſit Atriplex, ſed neceſſe habeat ſeminari quotānis. Satiuę Atriplicis genera ſola coloris uarietate differūt, quorundam. n. folia & caules nigricant, nonnullorū Xerampelinum aut rubeum obtinent colorem, aliorum in luteum pallidum langueſcunt, quæ diſcrimina in Beta quoque animaduerti poſſunt.

Agreſtis uero & exigua Atriplex uitijs hortenſium herbarum accenſeri — *2. Atriplex agreſtis.*

commode poterat. Quod ad caules quos profert, necnon ramulos, folia et radices attinet, ſatiuæ ſimilis eſt, niſi quod tota ſua ſubſtantia magis exigua eſt, & folia habet copioſiore farina aſperſa. Herba eſt alliosa, frigorisq; impatientiſſima. Naſcitur ſponte ſua in hortis, & aruis quibuſdam, in quibus à verno inde tempore uſq; in Autumnum ſemine copioſo racematim compacto, exiguo, nigro, Portulacæq; ſemini ſimili prægnans reperitur.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 2, cap. 110.

Dioſcorides Atriplicis duo ſtatuit genera, ſylueſtre nimirum, id quod poſtremo loco deſcripſimus, & ſatiuum quod trium generum eſſe primo loco docuimus. Atriplex Germanis Milten/ Græcis ἀτράφαξις, & χρυσολάχανον, hoc eſt, Aureum olus dicitur. Columella huius quoque oleris quantumuis uulgaris meminit, rationemq; plantandi tradidit, idq; lib. xi. cap. iij. In noſtris regionibus primo vere ut diximus cum cæteris oleribus ſeritur.

Sunt qui ad Atriplicem (quam & Atreplexum, & Treplexum cognominatam uolunt) Spinaciam referant, quod per nos quidem illis licebit, diximus tamen de olere, ut uocant, Hiſpanico ſeu Spinachia, ſuo quoque loco, nunc enim de Atriplice agimus, quam Serapio frigidis & humidis adnumerat medicinis, aſſerens morbo regio expellendo utiliſſimam eſſe. Cæterum uocat illam Arabica lingua Cataſ cap. cxlvi.

Altera agreſtis ſeu exigua Atriplex, Germanis Klein acker milt/ & à ui ſubducendi aluum Scheißmilt dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Atriplex culinæ potius quam medicinæ nata uidetur, quanquam ſuas quoque in medicina habeat laudes, temperamento nimirum frigido & humido prædita.

INTRINSECVS.

Hippo. de uictus ratione lib. 2.

Atriplex cocta ut olus eſitata aluum mollit Dioſcoride teſte, quod ego de ſylueſtri ſeu agreſti intelligo. Hippocrates enim cum de ſatiua Atriplice (ut mihi uidetur) ſcriberet, dixit illam humidam quidem eſſe, ſed aluum nequaquam ciere.

Semen Atriplicis tuſum, & cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

Atriplex oleris inſtar eſitatum cholericis calidis et macris hominibus maxime conducit.

EXTRINSECVS.

Atriplicis recentia folia tuſa ac impoſita, panos & parotidas diſcutiunt.
Alia ſi qua deſiderantur, uſus quotidianus docebit.

De

De reliquis Atriplicis generibus.
CAP. LVI.

Blitum.

SVNT ET ALIA NON pauca ſylueſtris Atriplicis genera, quæ æſtate in omnibus pene hortis inter cætera herbarum uitia ſuccreſcunt. Inter illa præcipuum id eſt quod rubeo tota ſua ſubſtantia colore apparet, ita quidem ut ſucco eius expreſſo minij uice in ſcriptione uti poſſis, quod genus coloris me in puerili ætate quę uarietate colorum gaudet, ſæpe uſurpatum memini. Forma foliorum, radicis, & caulis in hac planta uulgari Solatro ſatis reſpondet, ſolo excepto ſemine, quod habet copioſum, ac inſtar Atriplicis agreſtis de quo ſuperiori capite, coactum.

1. *Blitum nigrum.*

Alterum huius plantę genus præcedenti per omnia quod ad formā attinet conſimile eſt. Caulem habet purpureum, folia uero ex uiridi nigricantia. Sunt binæ iam deſcriptæ plantæ plane congeneres, & ſimul in hortis inter uitia (ut diximus) herbarum enaſcuntur.

2. *Blitum ſecundū.*

Tertium duriuſculum eſt, habet enim firmiora & ſo-

3. *Blitum tertium.*

diora folia. Quod ad illa necnon caulem & radicem attinet maiori Baſilico ſimile apparet, ſed florem habet multo minutiſſimum (nam milij magnitudinem non ſuperat) ex luteo uiridem. Semine prægnat nigro, nec Portulacæ ſeminio maiori. Eſt & hæc Atriplicis ſylueſtris, ſeu Bliti ſpecies uitium hortenſianarum ſtirpium.

4. Cæterum eius, quod primo libro ſub Solanis deſcripſimus, folia acutiora ſunt ijs quibus Atriplex ueſtitur, in lateribus ſerrata. Quod ad ſemen attinet Atriplices prorſus æmulatur. Herba eſt plane lethalis & peſtifera, maxime ſi a' ſuibus deuoretur, ut loco citato meminimus.

5. Præterea aliud quoddam iam deſcripto ſimile Atriplicis ſylueſtris genus in antiquis areis, & foſſis fimi, ac pagis inuenitur, a' proximo, ut diximus fere nihil differt, niſi quod folia habet acutiora, & magis nigricantia.

NOMENCLATVRAE.

Quinque iam commemorata Atriplicis ſylueſtris genera una uoce Germanice Miſt milten/hoc eſt, Atriplices fimarias, propterea quod ijs maxime locis gaudeant, in quibus fimus pecorum aliquandiu ſeruatus fuerit, appellare poſſumus. Sunt tamen qui primum genus Soldanam & Soldanellam appellare uelint, quibus repugnat Leonicenus, aſſerens Braſſicam marinam hoc pacto uocari. Sed nihil ad nos controuerſia iſta, ſcimus enim quod hoc ipſum primum genus Hieronymo Braunſchuueig teſte. Germani nonnulli Rot kôl/hoc eſt, rubeam Braſſicam uocent, & Sanguinariam herbam paſſim haberi, & recte quidem meo iudicio, nam id non ſolum color plantæ innuere uidetur, ſed & experientia, qua ad dyſenterias uſurpari conſueuit, idem confirmat. Mulieres & hanc ſagminibus ſuis adijciunt. Cæterum cum Sanguinariæ herbæ, Germanis Blůtkraut mentio inciderit, notandum eſt pro diuerſitate regionum uarias eſſe Sanguinarias herbas quas obiter hoc loco commemorabimus.

Soldana
Soldanella.

Huius herbæ hiſtoriã Ruellius ſcribit de nat. ſtirpium lib. 2. cap. 51.

Sanguinaria	Vera Germanica	eſt	Blitum nigrum hoc capite primo loco deſcriptum.
	Quorundam aliorum		Tormentilla.
			Burſa paſtoria.
	Nonnullorũ		Centumnodia.
	Comitis de Neuenare		Crus galli, Germani Hanenbein.

Ex his uidere eſt unamquanq; fere regionem ſibi peculiarem habere Sanguinariam.

Tertia

Tertia Atriplicis ſylueſtris ſpecies, quam folia Baſilici habere diximus, mulierculæ noſtræ apud Mediomatrices Mater appellant. Herba eſt innoxia, & quæ inter cætera olera non raro legitur, poteſtq; fieri ut Bliti ſit ſpecies.

Quartum uitium, cuius in Solani hiſtoria deſcriptionem habes, Germani Sew tod/Schweinstod/& in agro Vangionum Genßfüß appellant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Blitum nigrum, ſeu Sanguinaria illa, quæ quod ad formam attinet ad Atriplices ſylueſtres referenda uidetur, à mulierculis nonnullis in dyſenterijs & ſanguine ſiſtendo uſurpatur.

Reliqua Atriplicis ſylueſtris genera frigidæ ſunt temperaturæ, & in his quæ foris refrigerationem deſiderant adhiberi poſſunt, quemadmodum & Solanum. Hippocrates menſtrua mulierum illis ſiſti credidit, ſi in cibo aſſumerentur.

De Atriplice canina, ſeu Bono Henricho.
CAP. LVII.

QVAM VVLGO GERMANI Stoltz Heinrich VOCANT, ea nobis Atriplex fœtida eſſe uidetur, aut ſaltē ſpecies illius. Folia habet Atriplici agreſti (de qua ſupra cap. lv. egimus) ſimilia, ſed minora, farina quadā aſperſa, cineracea. Semen profert admodum exiguum multoq; Atriplicis agreſtis ſemine minus, odoris grauiſſimi, ac putrilaginem fœtidam ſpirantis. Naſcitur hęc planta ad muros, & ſæpes, quæ loca canes plerunque commingere ſolent. Crediderim equidem illam ſponte ſua è fœtida terræ exhalatione progigni. Maio menſe cum cęteris Atriplicibus è terra proſilit. Auguſto menſe rurſus euaneſcit, frigoris impatientiſſima herba.

NOMENCLATVRAE.

Germani hanc plantā à fœtido odore gůt/oder ſtoltz Heinrich uocant, neq; aliud eius nomen cognoſcere unq̄ potui. Vitium Atriplicis potius eſt quam quiduis aliud, poteſtq; Hundtsmilten/hoc eſt, Atriplex fœtida, ſeu canina appellari. Licet non inepte Blitum illud fœtidum eſſe dicemus, à quo apud Plautum in Truculento Blitea meretrix, hoc eſt, fœtida cognominatur.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Bonus iſte Henrichus uermes in ulceribus putridis animantium quadrupedum natos excutit certiſſimo experimento, ſi herba tuſa ulceribus imponatur, id quod non ſemel ipſe uidi.

Sunt qui uermes eĳci dicant ſi herba ſolum adalligetur iumento.

De altero Bono Henricho qui folĳs ueſtitur latis, ſupra primo libro capite ciiĳ. egimus.

De Caule capitulato. Cap. LVIII.

HOC OLERE IN GERMANIA NOSTRA IN CIBO, ET hominibus & iumentis nihil frequentius eſt. Quin ita uſus eius inualuit in pleriſq; locis, ut uulgus hominum maxime eorum qui amplam familiam alere neceſſe habent, uino potius quam hoc cibi genere carere uelit. Non ſolum enim ſtomacho ſatisfacit, ac famentes probe alit, meliore ſui & interna parte, præſertim eos qui eiuſmodi cibo aſſueuerunt, ſed & exteriora eius folia, cæteræq; partes pabulo bubus exhibentur non ingrato. Quamobrem quod ad me quidem attinet, quidquid alĳ dicant, nolim ſane hoc genus oleris plane contemni, neque etiam facile omnibus indifferenter eum cibum interdicere conſultus uelim, maxime ĳs qui illo aſſueuerunt (ut diximus ſupra) neq; alio per inopiam uictitare poſſunt. Conſuetudo enim quæ in naturam ſæpenumero tranſit, repentinas mutationes omnino non poteſt ferre, teſte Hippocrate. Hæc tenuioris fortunæ hominibus ſcribimus, quibus per uitæ rationes ſplendidioribus epulis ueſci non licet. Meo certe iudicio Caulis capitulatus bene paratus, conditus & coctus, multo ſalubrior eſt, cōdimētis illis peregrinis, & ſumptuoſis, oliuæ inquam, Capparis, & Citrorum, quæ omnia ad eos potius pertinere uidentur, quibus nihil niſi peregrinum placet, aſpernantibus domeſtica, quæ ut paſſim obuia ſunt, ita dubio procul magis ſalutaria. Sed utut palato ſuo iſti blandiantur, certum tamen eſt apud pleroſque Caulem capitulatum ita in cibo expeti, & uſurpari, ut ab eo ſe diuelli non patiantur, ut qui utilitates eius, quarum ſupra mentionem fecimus, haud obſcure deprehenderint. Sed hęc quidem obiter de hoc oleris genere pręfata ſunt, in eum pręcipue finem ne immerito olus ſaluberrimum conuicĳs proſcindatur, uſq; penitus, quod multi factitare ſolent, abdicetur. Nunc ad hiſtoriam illius nos conuertemus, de plantatione eius nonnihil dicturi, quæ ſic ſe habent. Semen Caulis capitulati teres & fuſcum, quod nō peruetuſtum ſit, tempore quadrage-

Caulis capitulatus.

Cappes.

quadrageſimæ Martio menſe terræ mediocriter pingui committitur, è qua non aliter atq; Braſſica (de qua ſtatim ſequenti capite) ſexto aut ſeptimo die erumpit, ac niſi frigoribus aut pulicibus terreſtribus opprimatur, breui tempore

Digitized by Google

tempore augetur noua illa eruptio. Quamprimum uero recentes illæ & teneræ plantulæ (Germani Setzling appellant) quatuor aut quinque produxerint folia, id quod in Solſtitio æſtiuali circa Feſtum D. Medardi fieri ſolet, tum euelluntur, ac in faſciculis certo numero colligatę alijs regionibus, in quibus ſemen haud perinde prouenire ſolet, communicantur. Deinceps uero rurſus plantantur eæ plantulæ, in terra pingui & probe ſtercorata. Apud nos Mediomatrices pratenſi & graminoſa terra eaq; arata inprimis gaudēt teneri quos diximus caules, in eaq; ſatis fœliciter proueniūt. Cumq; illi hoc pacto terræ inſerti fuerint, quamprimum augeſcere incipiunt (niſi iniuria cœli impediantur) folijs in orbem glomeratis, ac in capitis formā extuberātibus. Hæc capita cum omnis generis carnibus decoqui apud nos ſolent.

Iam ſemen huius oleris peculiari quoque arte hortulani elicere ſolent. Nam capita ſeu caules capitatos una cum radicibus euellunt, inq; cellis uinarijs ſumma cura conſeruant in Martium uſq; menſem, quo tempore capitulatum olus ad collum uſque, hoc eſt, craſſum illum ac calloſum caulem, humo rurſus inſeritur. Hoc ubi æſtatis uim & calorem ſenſerit, nouos emittit coliculos per capita ſuperne erumpētes, uiridibus & anguſtis folijs ueſtitos, Aprilięq; menſe cum & arbores florent, copioſo, luteo, & violis ſimili flore comantes. Porro flos in longas tandem abit ſiliquas, rotundo & fuſco ſemine refertas. Sed ut naturæ miraculum, quod in hac quoque planta oſtendit paucis aperiam, ſciat optimus Lector, me poſt hyemem in abſciſſis calloſis capitulatę Braſſicæ caulibus ſemen perfectum & maturum inueniſſe, in medulla maxime quorundam, non omnium caulium, ac uehementer miratus ſum quid in ea re natura portenderet.

Miraculum naturæ.

NOMENCLATVRAE.

Caulem capitulatum (quem Germani Kappes uocant) ego ſatiuæ Braſſicæ genus eſſe exiſtimo. Quibuſdam Caulis imperialis dicitur. Alij Caputium capitatum, Caulem capitulatum, & ſimpliciter CAVLEM uocant. Auicenna Cannabiri (quam uocem ego ad Betam pertinere ſuſpicor) Serapio Cormub uocat. Petrus de Creſcentijs, Sanbuſium, Stephanus de Coruo, Carnebum appellat. Hæc ſane nomina quantumuis peregrina ſint, & Cauli noſtro attribuantur, nō tamen poterūt illum à Braſſica ſeiungere quin ſit ſpecies eius. Hippocrates de uictus ratione lib. ij. ſcribit Braſſicam calidi eſſe temperamenti, bilemq;, ſeu choleram expellere, quæ omnia Caulem hunc noſtrum poſſe manifeſtum eſt. Sed de Braſſica eiusq; facultatibus paulo poſt. Vnum hoc loco adijciemus, uideri nimirum nobis Plinium huius noſtri Caulis capitulati mentionē feciſſe, cum de Cumano ſeſſili ſcriberet in hunc modum, Cumanum ſeſſili folio, capite patulum, &c.

Auicenna lib. 2. cap. 172.
Serapio ca. 32.
Cumanum ſeſſile Plinius lib. 19. cap. 8.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nemo non nouit Caulem capitulatum coctum maxime cum pinguibus carnibus & ſuillis ſtomachum latrantem compeſcere, quanquam & in medicina uſum ſuum non contemnendum habeat.

INTRINSECVS.

Braſſica capitulata condita (ut moris eſt Germanis) in cibo ſtomacho æſtuanti prodeſt, quare illa qui operas exercent ueſci conuenit. Vtilis eſt & ſpleniticis, cibi appetentiam inducit, ſitim ſedat.

EXTRINSECVS.

Folia huius inflammationibus & tumoribus utiliter imponuntur, non aliter atque Betæ.

Ius conditæ Braſſicæ ſacris ignibus ſingulari experimento illitum medetur.

Quod ad reliqua attinet, uiribus Braſſicæ ſatiuæ accedit Capitulata hęc, quare ad ſatiuam Cramben tranſeamus.

De Crambe, ſeu Braßica ſatiua. CAP. LIX.

ANTEQVAM MEDICI A' POPVLO ROMANO RECIperentur, Braſſica ſexcentis annis Romani ita uſi ſunt, ut nullus in eo populo morbus orıretur, quem non hoc olere curarent, quemadmodum in ſcriptis Marci Catonis uidere eſt. Apud Græcos etiam adeo frequentis fuit in cibo uſus Braſſicæ, maxime quæ κράμβη dicitur, ut bis cocta faſtidiri cœperit, & apud Apicios (quibus nihil niſi nouum peregrinum & ſumptuoſum arridet) in prouerbium abierit, δὶς κράμβη θάνατος, quo etiamnum hodie utimur quoties rem iterum atq; iterum repetitam non ſine moleſtia ſignificare uolumus. Hac ſane ratione, hoc eſt, Apiciorum inſolentia & luxuria multi nobis utiliſſimi cibi, & nobiliſſimæ medicinæ perierunt. Qui fit ut hodie remedia ea, ciboſq; quos natura nobis in noſtra terra dedit, faſtidientes, rerumq; externarum cupidi, non ſolum medicinas, ſed cibos noſtros ex India alijsq; remotioribus locis petamus. Inuenias enim uulgares etiam homines, qui ſi amicum unum & alterum conuiuio exceperint, ſtatim ad ſeplaſias concurrant, ac inde neſcio quæ exotica & peregrina.

Plinius lib. 20. cap. 9. & lib. 29. cap. 1.

Braſſica. oleracea

Kölkraut. L.

grina petant, cibis adiungenda. Et meo ſane iudicio ſi qua alia pœna in mores noſtros corruptos & diſſolutos, certe uel hac maxime animaduertit Deus, ut, cum noſtra faſtidiamus, & cibo & medicinæ nobis nata, externas inſalubres, & maximo damno nobis futuras merces magno ære, maiori uero ualetudinis periculo redimamus. Hæc eo mihi dicuntur, non quod externa rite, ut ſuo modo uſurpata prorſus damnare uelim, ſed ut noſtros homines commonefaciam, quo præſentibus fruantur, Deiq́ beneficia quæ noſtræ quoque Germaniæ contulit agnoſcant, cumq́ gratiarum actione ad tuendam, conſeruandamq́ bonam ualetudinē uſurpent. Proinde cum ad multa alia tū uero ad Braſſicam noſter hic ſermo pertinet, quam in uſum reuocari cupimus, olus nimirū non tantum ueteribus, Plinio inquam & Marco Catoni, miris laudibus celebratum, ſed etiam reuera ſaluberrimum, ut quiſque paterfamilias, qui Braſſicā in horto ſuo habet, materiam medicinæ longe præſtantiſſimam domi ſuæ inter olera habere ſe dubitare non debeat.

Cæterum (ut ad Braſſicæ hiſtoriam accedamus) plantatur illa ſicut & Caulis

Braßica criſpa, ſeu Apiana.

Krauß Köle.

Caulis capitulatus, ſunt enim eiuſdem generis bine hæ plantæ. Deinde non agimus hoc loco de marina illa Braſſica, ſed de ſatiua duntaxat, ac uulgo nota, cuius quatuor apud nos extant præcipua genera.

Primum Braſſicæ ſatiuæ genus, caule proſilit purpureo, procero (ut qui uiri proceritatem attingat, folio lato, cæſio, multoq; maiori Braſſica capitulata, neq; in caput ut illa extuberante. Florem fert altero demum anno ſicut & Caulis capitulatus. Planta hæc hyemis frigoribus rariſſime læditur, guſtu aliquantulũ amara, ac ſalſa, maxime ubi adoleuerit hyememq; attigerit. 1. *Braßica ſatiua maior.*

Alterum huic affine, forma foliorum candidorum ad caulem accedit capitulatum, ſed quæ in caput minime extuberent. Hoc quoq; genus hyemem contemnit. Caulem fundit admodum procerum, ut qui unicus tot folia ſuppeditare queat quot ad ferculum requiruntur. 2. *Braßica ſatiuæ maioris ſpecies altera.*

Tertia Braſſicæ ſatiuæ ſpecies, licet radice, caule, flore, ſemine & ſapore ſuperioribus generibus ſimilis ſit, tamen folia gerit plane illis diſſimilia, hoc eſt, criſpa, & per ambitũ inciſa, ueluti criſpæ Lactucæ. Quanquam in hoc genere quædam fre- 3. *Braßica criſpa,* krauſer Köl.

quentioribus,& profundioribus,aliæ rarioribus & magis exiguis inciſu-
4. ris diſſectæ apparen[illegible]it plura eius effigia conſtituere liceat.

Braßica capitulata. Quartum Braſſicæ ſatiuæ genus, id eſt, quod ſuperiori proximo capite deſcripſimus. Quod uero ad Braſſicas pertineat id genus, nemo inficiabitur qui formam eius ad Braſſicas contulerit.

5. *Braßica ſylueſtris.* Syluestris Braſſica folijs uulgari ſatiuæ pene conſimilibus ueſtitur, ſed magis exiguis & aſperioribus, guſtuq; amarioribus. Huius non frequens in culinis noſtris uſus exiſtit.

Hactenus ergo laudatiſſimi oleris ſumma genera perſtrinximus, quæ omnia non tam cibo (ut ſupra meminimus) quam medicinæ nata ſunt. Quid uero ad hæc podagrici illi, qui perpetuo clamant, nullum neruis, & articulorum morbis adhiberi poſſe remedium? Quod ſi hi quidem notis, ac uulgaribus, ſed & utiliſſimis, herbarum inquam remedijs uti uellent, procul dubio auxilium ſentirent. Cur non illi (paralyticos ac poadgricos alloquor) æque prompta aure id excipiunt, quod de Braſſicę utilitate Eraſiſtrati ſcola teſtatur, nimirum nihil illa utilius eſſe ſtomacho, neruisq́;, ideo paralyticis & tremulis dandam, quemadmodum annotauit Plinius: atq; audiunt eos qui pillulas de Hermodactylis, & Aggregatiuas aſſumere conſulunt? Sed ut ſæpe diximus eo demetiæ peruenimus, ut nihil niſi externum & pretioſum expetamus. Proinde qui Braſſicas amant, ij ſciant, illas tanto in honore apud ueteres ſemper habitas fuiſſe, ut peculiares illis libros dicauerint, propterea quod nullus fere ſit morbus ad quem curandum Braſſica non unice faciat. Vide Marcum Catonem de re ruſtica, capitibus clvi. & clvij. necnon Plinium lib. ij. cap. ix.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 2. cap. III. Braſſica ſatiua quæ Germanis Kôl / Dioſcoridi κράμβη ἥμερος, Hebræis תרבגתר Tarbethur (licet id nominis nonnulli alij ad Capitulatam Braſſicam priuatim referant) dicitur. Iam ut ſecundum genera, nomenclaturæ quoque diſtribuantur, ſentimus nos maiorem ſatiuam Braſſicam, quæ Germanis Groß zam Kôl dicitur, Cramben eſſe Catonis. Criſpam Plinius Appianam dixit, Capitulatam uero Cauloden & Seſſilem appellauit. Quę quinto loco à nobis deſcripta eſt, eam nos uulgarem, ſeu ſylueſtrem cenſemus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Braſſicæ ſatiuæ omnes cibo & medicinæ accommodatæ ſunt, et utrinq; aſſumi poſſunt, reſiccante facultate pollentes.

INTRIN-

INTRINSECUS.

Inter omnes Braſſicas, maior ſatiua, necnon criſpa, præſertim in Vueſtphalia, quæ regio magnam & nigram fert Braſſicam magna in copia, plurimum cōmendantur, magnam etenim utilitatem adferunt, ſi à coquo probe parentur. Poſt has eæ mihi probantur Braſſicæ quæ Verzi appellantur.

Braſſica in cibo eſitata, imbecillo ſtomacho conuenit, concoctionem adiuuat, aluum durari non patitur, urinam promouet, bilem & phlegma, unde caligo oculorum oriri ſolet, ſenſim educit,

Qui à ſerpente ictus fuerit, Braſſicam cum uino decoquat, & calidam bibat eam decoctionem, quod ſi fecerit, nullum periculum ueneni ſuſtinebit. Idem iudicium eſto de ſemine Braſſicæ in uino decocto.

Ad purgandam bilem cyma Braſſicæ in aqua donec ferueſiat decoquitur, poſtea tunditur, ſuccusq; per pannum percolatur. Hæc potio mane calefacta menſura cyathi mediocris ieiuno ſtomacho ſumitur, cum ſalis mica, & Romani cymini momento, ſumpta potione tribus aut quatuor horis ieiunandum. Hæc purgatio authore Catone cap. clvi. tantum bilis & pituitæ deijcit, ut quis miretur.

Dioſcorides crudum ſuccum cum nitro & Iri deuoratum, aluum emollire tradit.

Braſſica cum gallo gallinaceo uetere cocta, colicam & uentris tormina ſedat, ſi iuſculum ſorbeatur, qua ratione & calculo renum, necnon hepaticis, & ſplenicis commodat.

Aduerſus temulentiam bina aut terna Braſſicę folia, cruda cum ſale & aceto ante & poſt cibum magno experimento eduntur. Nam qui hoc pacto quemadmodum nunc docuimus Braſſicam ſumpſerit, is tutus erit à uini noxa, hoc eſt, crapula & temulentia, licet largius aliquanto potauerit.

Qui morbo articulari & podagra uexantur, hi non tantum in cibo Braſſicam uſurpent, ſed & illa aluum ſubducant, ea ratione, quam ex præſcripto Catonis expoſuimus. Quod ſi his Ruta & Coriani ſemen adijciatur, eo efficacius purgabit. Reliqua in Plinio & Catone.

Hippocrates Cramben bis coctam dyſenteria laborantibus & cœliacis exhibere in cibo præcipit.

De Braſſica Baptiſta Fiera ſic cecinit.

Iam ueniat folio Chryſippi Braſſica criſpo,
Vel patulo & leni, uel glomerata comas.
Prima ſalutifera, & uentrem lenire parata,
Bullierit modico ſi tamen, igne placet.

Omnibus ardor ineſt, grauior tumet eſca ſecundis,
Ne capiti noceant uina ſuperba premunt.
Extumidam referant ueſicam, ægrumq; lienem.
Hepar & obſtructum, fœmineumq; fœmur.
Arida Socraticam pareret ni Braſſica bilem,
Iure erat in morbis omnibus illa ſatis.

EXTRINSECVS.

Folia Braſſicæ inflammationes & dolores quoſuis mitigant impoſitu, deinde & omnis generis depaſcentia, & ſerpentia ulcera ſcabiesq; ſanant, præſertim addito melle.

Folia capiti impoſita fluentes capillos retinent.

Vrina hominis qui per aliquot dies Braſſica uictitauit, ad prædictos morbos utiliſſima eſt.

Eadem illita, fiſtulas, carcinomata, gangrænas, nomas & papulas, necnon cutis uitia ſanat.

Cato pueros eo lotio ſæpe abluere præcipit, ſic enim illos à multis morbos præſeruari poſſe tradit.

Caulis Braſſicæ tum huius tum Capitulatæ in cinerem redactus, cum adipe ſuillo temperatus, omnia fluentia cutis uitia emendat.

Lixiuium ex hoc cinere paratum miro & certiſſimo experimento ſacris ignibus & id genus malis illinitur.

De Rapunculo. Cap. LX.

RAPVNCVLVM NIHIL ALIVD EST QVAM RAPVM exiguum, naſcitur paſſim ad ſepes, & in quibuſdam graminoſis hortis, poteſtq; fieri ut olim apud diligentes & induſtrios hortulanos magno in pretio fuerit. Folia eius primo vere è terra prorumpũt folijs Primulæ veris per omnia ſimilia, humi ſparſa. Iunio menſe appetente exiguæ hæ rapæ ſingulæ, ſingulos ex ſe emittunt coliculos, eosq; teretes, longos & lignoſos, ac nonnullos bicubitales, exiguis ramulis brachiatos, folijsq; ab imis partibus uſque ad ſummas exiguis & nigricantibus ueſtitos, flore emicantes ex purpura cœruleo, & quod ad formam attinet Campanulam ſeu Cimbalum imitante. Flore pereunte capitula ſubſequuntur concluſa, uiridia, Nigellæ ſeminum conceptaculis ſimilia, ſed minora, quinis acuminibus ſeu aculeis horrida, in quibus ſemen minutiſſimum & copioſum continetur.

1. *Rapunculum uulgare.*

At Ra-

Rapunculum uulgare.

Gemein Rapuntzel.

At Rapunculum maius non ita cognitum eſt multis, alioquin ſane propter magnam & gratam dulcedinem radicis nequaquam tutum foret. Naſcitur hoc genus Maio menſe in altiſſimis ſyluis, caule cubitali, flore in cacumine cœruleo coacto Stœchadis aut Trifolij uulgaris inſtar, folio per initia humi ſparſo, uiolæ Martiæ folijs ſimili, ſed magis acuminato, nigricante, radice candida, forma & ſapore uulgari Rapunculo reſpondente. Pauci ſunt quibus hæc herba nota ſit. 2. *Rapunculum ſylueſtre.*

NOMENCLATVRAE.

Rapunculum uulgare Germani Rapuntzel, ſylueſtre uero walds Rapuntzel nuncupant. Quod in Dioſcoride nomen habeat hæc planta, apud multos dubitatur, & controuertitur. Ego citra præiudicium aliorum ſententiam meam exponam. Rapunculum igitur Siſaron in Dioſcoride appello, *σίσαρον* quod ueteres antequam carnium uſus inua- *Dioſco. lib. 2. cap. 5.* ſiſſet, inter oleracea retulerunt. Huius meminit Columella lib xi cap. iij. cum de ijs ſcribit quæ duobus temporibus ſeri poſſunt, id eſt, Autumno & vere. Sed aſcribamus uerba autoris. Et primum de his generibus lo-

Rapunculum ſylueſtre.
Waldt Rapunʒel.

quendum eſt, quæ poſſunt duobus ſeri temporibus, id eſt, Autumno, & Vere. Sunt autem ſemina Braſſicę, & Lactucæ, Cinaræ, Erucæ, Naſturtij, Coriandri, Chærephylli, Anethi, Paſtinacæ, Siſeris, Papaueris: hæc enim uel circa calendas Septembres, uel melius ante calēdas Martias Februario ſeruntur. Hæc ille.

Manardus lib. epiſt. 9. epiſt. 3. Plinius lib. 19. cap. 5.

Iam de Siſere non una apud autores rei herbariæ eſt ſententia. Sunt enim qui per Siſer luteam illam Paſtinacam ſatiuam, de qua nos lib. j. cap. cxlvij. intelligant, autoritate nimirum Manardi Ferrarienſis et Plinij ducti, quæ ſententia mihi non improbatur. Accredo quidem Plinium Paſtinacæ iam dictæ mentionem feciſſe cum ſcribit, Siſer Tiberium omnibus annis a` Germania flagitaſſe. Quanquam ueriſimile mihi ſit de Paſtinaca minore, cuius hiſtoriam in hoc libro cap. cxxxvi. proſequemur, locutum fuiſſe. Quidam Ericam Siſaram cognominant, teſtis eſt Plinius lib. xi. cap. xvi. Ex his uidemus Siſari appellationē tribus plantis attribui. Nos ſimpliciter quæ

alias

alias Latini Rapuncula uocant, ad Siſaron Dioſcoridis referenda cenſemus. Iacobus Manlius ſuper Tiri. Auicen. de Rapunculo ſcribit, aſſerens illum minimum Naporum genus eſſe, cuius ſententiam nequaquam improbandam puto.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Rapunculi herba & radix verno tempore cibo gratiſſima ſunt & utiliſſima, ſi prius aqua quis bullierit.

Siſer cibo manducatum cum ſale & aceto, cibi appetentiam parit, ſtomacho prodeſt, urinam ciet, ocioſis ſane gratiſſimum olus.

De Rapo. Cap. LXI

RAPVM, RAPHANVS ET SINAPI, PRIMA ERVPTIONE uix diſcerni poſſunt, adeo conſimilia proferunt folia, quæ ſi auctiora & numero plura euaſerint, tum demum ad quod genus ſingula pertineant cognoſci poterit. Sinapis enim folia aſperrima & diſſecta ſunt, & maxime nigricant. Raphani uero itidem aſpera, ſed cineracea, ac perpetuo humi ſparſa. Sed Rapum (de quo hoc capite peculiariter agimus) folijs gaudet teneris, & uiridibus, ac in altum ſeſe attollentibus, nihil illo in Germania uulgarius. Hoc in tria partiemur faſtigia, in uulgare ſcilicet in Napos & ſylueſtre Rapum. 1.

Vulgare Rapum pleruncꝫ inſtar globi rotundum fit, ac pro maiori parte ſupra terram nudum, atcꝫ aliud quidem uiridi colore, aliud candido, aliud puniceo præditum apparet. Sunt tamen in hoc genere, quæ in oblongam figuram extenduntur, quę nos ad maſculinum genus referimus, nam rotunda ad fœmininum pertinere arbitramur. Bina iſthæc uulgaris Rapi genera, ex uno & eodem ſemine gignuntur, ſed in ſerendi modo differentia conſtituitur. Nam denſiore ſatu maſculeſcunt, hoc eſt in oblongam excreſcunt figuram, rariore uero in amplitudinem magnam ac rotunditatem glomerãtur, præſertim in terra humecta, agriſcꝫ in umbroſis & nebuloſis uallibus ſitis. Plinius lib. xiij. cap. xviij. Rapa ſe uidiſſe teſtatur xl. libras excedentia, id quod facile credi poteſt, cum & nos tanti ponderis Rapas uiderimus. *Rapum uulgare*

Alterum ſatiui Rapi genus, plane à uulgari diuerſum eſt, quanquam 2.
cum eodem quod ad folia attinet ſatis conueniat. Radices habet prælongas, *Napus.*
nam tres fere palmos in terram deſcendunt, craſſitudine Staphylino luteo pares, cibo propter inſignem qua præditæ ſunt dulcedinem gratiſſimæ, ac præſtantiſſimæ. Semen altero demum anno colligitur, nam primum

Rapum.
Rüben.

5.
Rapumſylueſtre

ſeritur, deinde ex una in aliam terram transfertur, atque tum ſemen proiĳt, nõ aliter atque Braſſica capitulata, cui caules huius generis, flores, ſiliquæ, & ſemina adamuſſim reſpondent.

Tertium Rapum uulgaris ſatiui ſylueſtris eſt ſpecies, quę cibo non uſurpatur. Seritur illa quibuſdam in locis, maxime apud Mediomatrices (his enim nuces è quibus noſtris regionibus oleum conficitur, non in magna copia naſcuntur) ſeminis è quo oleum iſti conficiunt, gratia. Quod ad formam attinet, æquat hoc Rapi genus ſylueſtriũ pyrorum magnitudinem, guſtu amarum. Hortulani noſtri in Autumno ſerunt, Aprili deinde menſe ueluti & ſatiuum Raporum genus caules illius longi proſiliunt, flore comantes violis ſimili, luteo, copioſo Sinapis inſtar. Folia eius antequam excauleſcit ſatis mollia ſunt, imo molliora ſatiuo genere, & uiridiora, qui fit ut Martio menſe inter cætera olera decoquantur. Semen habet nigro Sinapi perſimile.

NOMENCLATVRAE.

Plinius lib. xviĳ. cap. xiĳ. plurimum commendat Rapa, & iure quidem. Non

Vulgare Rapum alterum.
Ander gemein Rüben.

Non ſolum enim illa omnis generis hominibus, cibo & alimento, ſed & quadrupedibus & cunctis animalibus pabulo naſcuntur. Quid, quod & anſeres anatesq́ʒ fronde eorũ gaudent. Breuiter uariæ ſunt & multæ Raporum commoditates, quas, quia uulgo notæ ſunt multis uerbis enumerare hoc loco nihil attinet. Ager Argentoratenſis Raporum feraciſſimus eſt, qua dote paſſim cognitus & laudatus eſt, nam circa feſtum Diui Vrbani maturat Rapas, cum alibi locorum poſt feſtum S. Ioannis primum ſerantur, tum enim niſi humori deſtituantur, ſine negotio etiam quamprimũ creſcunt. Tertia hæc eſt pauperũ meſſis, cũ namq́ʒ per inopiã lautioribus uictitare nõ poſſint, Rapis & Braſſicis præſertim capitulatis cõtenti ſint neceſſe eſt. Rapum ſatiuum uulgare Hebræis לפת Læphær (teſte Nomenclatura Eliæ Leuitæ) dicitur, Dioſcoridi γογγύλη ἢ γογγυλὶς ἥμερος. Latini Rapum ſatiuum, ſeu rotundum. Germani Gemein ʒam Rüben uocant. *Dioſco. lib. cap. 102.*

Syluestre eius genus, quod tertio à nobis loco eſt poſitum, wild Rüben/ & feldt Rüben/ hoc eſt, Rapum ſylueſtre, ſeu agreſte dicitur. Nam ſylueſtre & fruticoſum Rapi genus, quod à Dioſcoride deſcribitur, nobis hauddũ cognitum eſt.

Napus.

Steck Rüben/Baumholder Rüben.

Duo poſteriora nomina à locis in quibus optimi proueniunt Napi, huic plantæ attributa ſunt.

Rapum ſatiuum alterum, oblongum ſcilicet, Germani Steckrüben/Stickelrüben/Brotfeldiſch rüben/& Banmholder rüben uocãt. Hic nimirum uerus eſt ueterum Napus βουνιὰς Græcis dictus uide Dioſco. lib ij. cap. cij. Serapioni capite cxci. Selien Napus dicitur.

Qui de Rapis plura ſcire laborat, is legat Columellam lib. xij. cap. liiij. & Plinium cum alibi, tum uero pręcipue lib. xviij. cap. xiij. & lib. xix. cap. v. & lib. xx. capite tertio.

VIRES AC TEMPEramentum.

Omnia Raporum genera ſatiua, apud nos cibi gratia ſeruntur, licet in medicina quoque uſum ſuum habeant. Sunt enim temperamento calido & humido prædita.

INTRINSECVS.

Rapa ut diximus alimentum præbent laborantibus & pauperibus, quo nomine magna in copia ubiq; plantantur.

Decocta per ſe Rapi radix ſatiat, inflationem parit, flatusq;, humẽtem ac fluxam carnem creat, modicumq; alit. Qu amobrem ut id uitij emendetur, ſolent nonnulli eam cum lacte decoquere, ut palato magis arrideant, &

effica-

efficacius nutriant. Nec deſunt qui Rapa condiant, ſicut & Braſſicas capitulatas.

Semen Rapi genituram auget, ideoque caſtis illis cœnobitis minus commodum eſt.

Rapa continuo in cibo uſurpata teſte Simeone Sethi venerem ſtimulant, inflant, & craſſum generant humorem.

Semen in medicina efficacius eſt, maxime Naporum, nam ruſum ac potum omni ueneno reſiſtit, quare non immerito Theriacæ compoſitionem intrat.

EXTRINSECVS.

Rapa decocta, ac calidæ podagræ impoſita, dolorem ſedant.

Aqua è putrefactis Rapis diſtillata, ac frequenter calida impoſita, frigus pellit è pedibus.

Baptiſta Fiera de Rapis, & Napis ita cecinit.

Sunt calida, & rigido gaudentia frigore Rapa,
Humidus hinc illis turgidulusq; liquor.
Gloria Nurſinis, ſitientes cedite Napi
Educet ipſe licet uos Amiternus ager.
Cum ſapiant Veneri magis hæc ſi craſſa & obeſa
Cœna ea poſtremo lenta ſub orbe ferat.

De Raphano. Cap. LXII.

QVO PACTO RAPHANVS NASCATVR, ET CVIVSmodi folia gerat, præcedenti diximus capite. Nunc reliquam eius hiſtoriam perſequemur. Raphanus humecta gaudet terra, quemadmodum & Rapum. Eius tria à Græcis traduntur genera folijs ſolum differentia. Theophraſtus quatuor commemorat, in plantarum hiſtoria. In Germania noſtra tria Raphani naſcuntur genera, rotundum nimirum & uulgare, quod Argentoratenſi & Spirenſi agris familiare cernitur. Eſt & prælongum quoddam Raphani genus figura Napis ſimile, guſtu dulcius & mitius uulgari Raphano. Hoc in Lotharingia, & in agro Metenſi ubertim prouenit. De tertio genere ſequenti agemus capite. Sed bina hoc capite deſcripta Raphani genera, folijs, caulibus, flore, ſiliquis, & ſemine inuicem conſimilia ſunt. Vterque Raphanus ſurculoſos appetente Maio menſe caules profert, flore comantes candido, qui in ſiliquas concauas, rotundas, ac in oblongum mucronatas, ſemine ex luteo colore fuſco refertas

1. Raphanus uulgaris.

2. Raphanus longus.

abire

Raphanus.

Rhettich.

abire conſueuit. Semen Raphani ſatum intra quaternos aut quinos dies erūpit. Ac licet Raphanus terrā non moroſe eligat, tamen in uniuerſo Rheni tractu, nullum reperias agrum, in quo fœlicius Rapum et Raphanus proueniant Argentoratenſi. Nam & tempeſtiue tantaq; copia in eo loco proſilit, ut pleriſque alijs regionibus cōmunicari quoque poſſint. Raphanus à pleriſque concoctionē adiuuare aſſirmatur, quibus reclamat ipſe Galenus lib. de alimentis ij. qui maiorē, præſertim in hiſce rebus fidem meretur.

NOMENCLATVRAE.

Scripſit Morchio Græcus unum de Raphano uolumen, uniuerſam eius laudem cōplexus. Cum namque magnarum ſit uirium, merito ab eo autore commendatur. Vulgare & rotundum Raphani genus nobis id uidetur eſſe quod Theophraſtus Corinthiū Plinius libro xix. capite v. Syriacum uocauit. Quanquam & Bœotius Raphanus rotundus eſt teſte Theophraſto, guſtuq; dulcior. At Raphanus prælongus quem Metenſis (ut diximus) ager fundit, Theophraſti noſtra ſententia radix eſt Cleonea, Plinio Algidēſis appellata. De Thracio ſiue Liothalaſſio

De Raphano ſylueſtri, hoc eſt, Apio ſupra cap. 19.

Raphano ſtatim ſequenti capite agemus. Mirum autem mihi uidetur quid ſibi Plinij & Theophraſti in Raphanorum hiſtoria, uelit diſcordia. Nam quæ de Raphano Theophraſtus ſcripſit, ea Napis ſuis attribuit Plinius.

Præter ea quæ de nomenclaturis Raphani nunc diximus, hoc quoq; obſeruandum eſt, nimirum quod Raphani uox apud ueteres Braſſicæ attributa fuit (teſte Theophraſto libro ſecundo de plantarum hiſtoria, & interprete Nicandri ſuper Alexiphar.) quodq; uulgo hodie Raphanum uocant, ueteres Radicem nominabant, omnia Raphani genera ſub ea uoce complexi. Neoterici uero Raphanum, de quo ſequenti capite, radicis nomine inſigniunt, quod ipſum multis alijs plantis coniungitur, de qua re uide Leonicenũ & Hermolaum Barbarum. Serapioni Raphanus, Fugel dicitur ca. ccxcvij. Auerrhoi Alphagel. Hebræis צנון Zenon, Rabinis et Thalmudiſtis פוגלא Fugla, & conuerſis literis פילגא Pilga nominatur, teſte Aruch Monſteri.

Dicimus enim Radix Pontica, radix dulcis, radix Rhodia &c.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Raphani genera excalfaciunt, & expellendi uim obtinent, tam cibis quam medicinæ nata.

INTRINSECVS.

Raphanus flatus gignit. Quidam illo ante cibum, alij poſt cibum ueſcuntur. Quandocunque uero commedatur, certe ructus ciet, cerebrum, rationem, & oculos turbat.

His qui operas exercent minus nocet. Præterea urinam ciet Raphanus, aluumq; emollit, ſed concoctu difficilis eſt, hydropicis, & ſplenicis, necnon menſibus impeditis exhiberi poteſt.

Raphanus aqua decoctus addito melle cõtra ueterem tuſſim, & pituitæ in pectore craſſitiem aliquot diebus potus efficax eſt, uitiaq; pectoris excreabilia facit.

Cortex Raphani tuſus, cumq; aceto & melle ſumptus uomitiones mouet. Idem ſemen in calida aqua potum efficit.

Semen maxima ui expellendi pollet, contra ſtrangulationes fungorum utiliſſimum.

EXTRINSECVS.

Raphanus cum melle tuſus ac illitus, ſugillata rapit, maculas & lentigines faciei emendat, alopecias ad pilum reducit, ictibus araneorum, ſcorpionum, & ſerpentium medetur.

Raphanus umbilico impoſitus mulieribus tormina uentris ſedat, autor eſt Hippocrates.

De

De Raphano maiore. Cap. LXIII.

Raphanus maior, ſeu Armoracia radix.

Meerrhettich.

RAPHANVS MAIOR (ut uulgo uocant) radicem habet fertiliſſimam, & quæ facile humo hæreat, ac breui tempore maxime augeſcat. Flore decidente nullū uel ſemen, uel fructum profert, quod idem Petaſites facit. In fine Februarij folia proſiliunt exigua, criſpa, ac inſtar exiguorum Filicis foliorum diſſecta, quæ tamen progreſſu temporis, longa lataq; euadunt, pereuntibus, ac euaneſcentibus inciſuris illis quibus primo exortu diſſecabantur. E medio foliorum, deinde caules exeunt craſſi & rotundi duum aut trium quandoq; cubitorum altitudinem æquantes: in quorū faſtigiis floſculi emicant copioſi ac frequentes, candidi, qui antequam aperiuntur Milij formam repræſentant. A flore admodum exiguæ ſequuntur ſiliquæ, non multo maiores Burſa paſtoria minore, in quibus tamen nullum unquam me ſemē reperiſſe memini. Folia cum iuſtam ſuam amplitudinem adſequuntur, Lapa-

dium

ctum uulgare(Germanis Meentwelwurtz) referunt. At radix multifida intra humum hinc inde ſeſe undequaque ſpargit. Eſtq; facilis huius Raphani plantatio, nam ubi ſuperiores radicis partes folijs pinnatis proximas reſecaueris, terræq; inſerueris, longe lateq; ſeſe diffundunt, progreſſuq; temporis mirum in modum augmentantur. At ſecus alterum Raphani genus nempe id quod ſuperiori proximo capite deſcripſimus ſeſe habet, nam poſteaquam euulſum ſemel fuerit, nihil ex ſe deinceps gignit niſi ſemen, quod in caulibus altero demum anno terræ rurſus inſerti profert. Raphanus maior, hoc ipſo, cuius nunc meminimus, ſapore & odore acrior & fortior eſt, ita quidem ut guſtatus & odoratus lachrymas eliciat. Gaudet rigua maxime terra, quare non raro ſponte ſua in pratis quibuſdam humidioribus prouenire ſolet.

NOMENCLATVRAE.

Cum Raphanus iſte forma, odore & ſapore à ſatiuo uulgari quamplurimum diſtet, uoluimus eius hiſtoriam ſeorſim proſequi. Hunc nos Armoraciam radicem Plinij eſſe ſtatuimus, propterea quod omnia quę de Armo- *Plinius.lib.19.*
racia prædicat Plinius, huic noſtro Raphano maiori plane conueniant. Ac *cap.5.*
niſi me omnia fallant hæc eſt Thracia radix & Liothalaſſium Theophraſti, *Theophr.lib.7.*
quod ad Napos retulit Plinius, ut ſupra diximus. Serapioni Armorachion *cap.4.*
dicitur. Germani Meerrettich uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Raphanus maior calidus eſt in ordine tertio, quemadmodum Ægineta & Orobaſius teſtati ſunt. Radix præcipue feruens eſt, & in omnibus efficacior tam culinis quam officinis uſitata.

INTRINESCVS.

Radix Raphani maioris minutim conciſa, tuſa, & cum ſale ac aceto condita, ad embammata quæ carnibus ac piſcibus adiunguntur, maxime idonea eſt, quod norunt omnes Apicij.

Sunt qui ex hac radice tuſa Eclegma conficiant, quod exhibent calculoſis ad prouocandam urinam, necnon mulieribus quibus menſes ſuppreſſi ſunt.

Confectio ſic ſe habet. Sumunt radicem tuſam, acetum & mel, hæc omnia ſimul decoquunt, donec craſſeſcant, & fuſcum exprimant colorem, tum ad uſus quos diximus adhibent.

Succus radicis Armoraciæ per aliquot dies ſumptus, pulmonis uitijs medetur, & aduerſus phthiſin uel maxime facit.

De Raphano & Armoracia, ſic cecinit
Fiera in cœna ſua.

Hinc eat, aut Raphanus poſtremo accumbat in orbe
Menſa magis ſapida ſi ſit onuſta dape.
In caput & dentes, limoſoq; igne in ocellos
Sæuit, & hinc ſtomachus nauſeat aßidue.
Morchio eum colat, & fungi cui cura Nicander
Quæq; amat æternas fœmina pulchra comas.

De Cepa. Cap. LXIIII.

ÆGYPTII MAGNVM PIACVLVM ESSE DVCVNT, ſiquis Cepa aut Allio ueſcatur, propterea quod hæc illorum ſint numina, qua de re extant in xv. apud Iuuenalem Satyra elegantiſſimi uerſiculi, quos annotabimus.

Oppida tota canem uenerantur, nemo Dianam.
Porrum & Cepe nefas uiolare ac frangere morſu
O ſanctas gentes quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina:

Cauſam huius ſuperſtitionis ex ſequentibus uerbis Ruellij, quæ adſcribemus, facile quiuis intelliget. Sic ergo Ruellius in hiſtoria Cepæ, quæ extat in illius de natura ſtirpium commentariorum lib. ij. cap. lxxxiiij.

Id mirandum occurrit, quod apud Plutarchum quarto in Heſiodum commentario legitur. Cepe enim reuireſcit & congerminat, decedente luna: contra autem marceſcit adoleſcente. Eam cauſam dicunt ſacerdotes Aegyptij, cur Peluſiotæ Cepe non edant, quia ſolum olerum omnium contra ſyderis incrementa, damnaq; uices minuendi & augendi habeat contrarias. Siquidē omnia quæ creſcente luna gliſcunt, eadem ſeneſcente tabeſcunt: quod in oſtreis aperte cognoſcitur, quas ſyderis iuuenta complet, & uberiores facit, ſeniū deplet, macrasq; reddit, echinos alit, eadē muribus fibras adijcit. Aelurorū oculi has ſyderis uires ſentiunt, qui aut ampliores aut minores fiant. Cum ergo fruges, herbæ, arbores ijs lunæ damnis ſint obnoxiæ, ſolum Cepe uiciſſitudines nouit aduerſas. Hæc ille.

Germani

Cepa. allium cepa linn · *Bulbus agreſtis.*

Zwybelen. · Feld Zwybelen.

Germani his acribus Ægyptiorum dijs carere non poſſunt; utuntur enim ijs in omni pene cibo, nec crudis etiamnum parcunt. Multi in ea ſunt opinione, ut credant, ſi mane ieiuno ſtomacho Cepe aut Allium deuora-

AA

uerint, ſeeó die à peſtifera lue & aëris corrupti intemperie uindicatos ac tutos fore, ſubſcribentes breuiſſimo Hieronymi Braunſchuueig verſiculo, quo dixit, *Allium & Cepa, ſunt ruſticorum Theriaca.*

Hic nempe is eſt cultus, quem Germani Ægyptiacis dijs exhibent, nimirum ut ijs in cibo uſurpatis à peſte & ueneno conſeruentur. Sed ad hiſtoriam Cepæ accedamus.

Cepa optima in noſtra Germania ea cenſetur, quæ rotunda & ruffa exiſtit. Ea per hyemem in loco fumo peruio conſeruatur, poſteaq; verno tempore circa Feſtum Petri, ut uocant Cathedrati, in terram temperatam ac mediocrem panguntur, è qua intra paucos dies folia erumpunt porracea, ac concaua. Poſtea caulis ſubſequitur, itidem concauus, fiſtulaceus tubæ nõ diſſimilis, in medio foliorũ enatus, in cuius faſtigio caput protuberat, multis torulis ſeu globulis refertum, ijsq; tenuiſſima membrana inuolutis, quę ſi rumpitur, flos prodit ſtellatus, ex pallido & candido mixtus, frequens & copioſus, Satyrij non abſimilis. Hic ubi defloruit in globulos rurſus transformatur, binis aut ternis nigris & anguloſis ſeminijs refertos. Semen Cepæ Martio dimidia parte exacto in terra mediocriter pingui ſeritur, quod ideo fieri ſolet, ne eruptiones eius tenerrimæ forti & lenta terra confringantur. Nam Cepe duplici eruptione è terra prodit, ualuulis ſeu folliculis ſeminij in ſuperiori parte eius ſuſpenſis. Quod ſi in prima qua diximus eruptione nihil patiatur Cepe, deinceps citra periculum facile adoleſcere poteſt. Ceparum alia grandis, alia exigua, alia rufa, quædam candida, alia rotunda, quædam oblonga, omnes uero ut plurimum duplici aut triplici prætenui & rufa membrana ueſtitæ. Radices earum nihil aliud ſunt, quam exiguæ quædam & candidæ fibræ Cepæ maturæ circa Feſtum pleruнq; D. Bartholomei euelluntur, purgantur, ac partim adusum quotidianum, partim uero ut deinceps pangi poſſint, conſeruantur. Sunt nonnulli prudentiores hortulani, qui Cepam ſerunt ante Autumnum, quo verno tempore teneram illam & recentem uſurpare poſſint. Extat porro in officinis magnum quoddam Cepę genus, quod quia noſtris hortis non familiare, ſed peregrinum eſt, de illo alias dicemus.

Ceparum inter ſe differentiæ

NOMENCLATVRAE.

Cepa uel Cepe Latinis, Gręcis κρόμμυον, Hebręis בצל Bazel, Num. xi. Zwyebel/aut Zybel Germanis dicitur. Theophraſtus li. vij. ca. iiij. uaria Cepæ genera commemorat, eaq; à locis nomina ſortita eſſe, ita ut alia Cepa gardia, alia Cnidia, alia Samothracia, alia Setanica, alia Fiſſilis, & Aſcalonia nominetur. Iam ut & nos noſtra Ceparum genera diſcernamus, uidentur mihi Aſcaloniæ eæ eſſe, quæ apud nos grandi caule proſiliunt, & ſemen ferunt,

Dioſco. lib. 2. cap. 140.

Cepam quibuſdam Polyidos, magis Calabotim dici teſtatur Dioſco.

runt, Germanis Groß ſam Zwybel hoc genus appellatur. At Fiſſiles, quæ & Steriles Theophraſto nuncupantur, nobis eæ ſunt exiguæ, quæ ſemine carent, & primo vere inter primos & vernos fructus proueniunt. Germani Kleine ſetzling uocant. Setanicam eamq; dulcem Cepam nunquam uidi, forte in Creta illa naſcitur, ſicut candida apud Iſum. Quanquam in noſtris quoque regionibus Cepam reperias candidis obductam membranis. Poſtremam eamq; longam Cepam Gethyum Theophraſto uocatam, noſtri Narr/hoc eſt ſtultam uocant, eo quod in folia potius quam radicem augmentum omne mittat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

In culinis Germanicis nihil uſitatius Cepa. Nemo præterea illa carere uult. Nonnulli enim ad cibos, alij ad delicias, quidam ad Medicos uſus adhibent Cepam. Eſt autem Cepa ſalutaris ſimul & noxia, ſed diuerſo reſpectu. Ad multas tam internas quam externas affectiones uſurpari conſueuit. Natura calidæ ſunt Cepæ & flatuoſæ, teſte Galeno.

INTRINSECVS.

Qui operas exercent, mane Cepam crudam cum ſale & pane Theriacæ loco eſitare ſolent aduerſus aërem infectum, perſuadentes ſibi, eo die tutos à peſtifera lue fore, qui hoc remedio uſi fuerint, nec illos ſpes fallit, ſiquidẽ experientia conſtat aduerſus intemperiem aëris ut nihil uulgatius, ita neq; efficacius quicquam hac Theriaca reperiri. At qui laboribus ac eiuſmodi cibo minus aſſueti fuerint, nihil illo iuuantur, ſed lęduntur potius, ut qui inſaniam, dolores capitis, caliginem oculorum, mentis alienationem, ac turbationem, necnon Lethargicum morbum gignat. At quod ad hæc quidẽ attinet, Medicum ſui ipſius unumquemq; eſſe conuenit, ac obſeruare iuuetur ne an offendatur uſu Ceparum, ac tum demum ab illis abſtinere, aut uſurpare eas.

Cepæ continuo uſurpatæ in cibo aluum emolliunt, urinam cient, pelluntq;

Aniculæ noſtræ crudam Cepam conſcindunt, ac in aquam fontanam inijciunt, perq; noctem in ea macerant, poſtea eam aquam pueris & infantibus potandam exhibent, ad eijciendos uentris lumbricos, ſane haud infœlici ſucceſſu.

Continuo Cepæ uſu genitale ſemen augetur. Ad eam uero rem uel maxime ſemen facit.

EXTRINSECVS.

Succus Cepæ expreſſus, cum melle oculorum hebetudinibus, inſillatu medetur.

Idem auribus inditus, ſonitus earum tollit, & dolorem ſedat. Naribus exceptus cerebrum purgat. Illitus alopecias replet.

Succus Cæpe cum aceto temperatus, ac calidus illitus, faciei maculas, maxime quæ oculis ſubſunt exterit.

Canis morſibus, ſuccus Cepæ, cum Ruta, aceto & melle efficaciſſime illinitur, uel emplaſtri inſtar imponitur.

Cepa cum Ficu tuſa & illita emollit apoſtemata & ulcera, eaq; rumpit, maxime ea quæ in ſede oriuntur.

Hæmorrhoidas purgat Cepa balani inſtar ſubdita, & menſes elicit.

Cepa magna excauata, Theriaca deinde repleta & tecta, ac poſtea in calidiſſimo cinere aſſata, demum detractis exterioribus tunicis tuſa, ac cataplaſmatis ritu impoſita, peſtes ac uenenoſa ulcera, reliquasq; collectiones malas & duritias efficaciſſime emollit, ac aperit.

De Bulbo, ſeu Cepa agreſti, cuius effigiem cum uulgari Cepa coniunctam ſuperiori proximo capite propoſuimus.

CAP. LXV.

VETERES REI HERBARIAE SCRIPTORES QVAMplurima Ceparum genera commemorant, quæ omnia Bulbos generali uoce appellant. Cum uero non tantum apud nos plerique Bulbi ueterum in uſu non ſint, ſed nec etiam cogniti, difficile ſane eſt hiſtoriam illorum conſcribere. Conabimur tamen pro uiribus aliquid hac in parte præſtare. Ac naſcitur quidem ſylueſtre quoddam Cepæ genus in arenoſis campis, Auellanam nucem magnitudine nequaquam excedens. Hoc appetente Martio menſe folia fundit, Porro fere ſimilia, ſed multo minora, ita ut ad Crocum ſatiuum magis accedant. Cæterum ſinguli Bulbi bina proferunt folia, & raro plura, eaq; anguſta, dodrantem longa, è quorū medio coliculus proſilit breuiſſimus, atq; rotundus, ſex aut octo ſtellatis & luteis floſculis in faſtigio emicans, ĳsq; coniunctim poſitis, ſtellæq; inſtar inflexis ac recuruis, in rotunda tandem abeuntibus capitula, ueluti Nigellæ. Odor & ſapor huic plantæ idem, qui & Cepę uulgari, ſed multo remiſſior. Maio menſe euaneſcit, nec unquam ab eo poſtea tempore apparet.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE:

Pauci inter Germanos ſunt, quibus hoc Cepæ ſtellatæ genus cognitum ſit. Nonnulli tamen qui plantam hanc norunt Germanica lingua Acker zwibel/Feldtzwibel, & Wildt zwibel / hoc eſt, Cepam ſylueſtrem uocant. Quia uero de Cepa ſylueſtri nihil apud ueteres herbarios legimus, uocabimus interea Bulbũ agreſtem, dum cõmodiorem addiſcamus appellationẽ. Quid enim Bulbus aliud eſt quam multiplex quædam compacta & ceparia radix? Sunt enim Bulbi Plinio teſte radices rotundæ, & tunicatæ, quales ſunt Hyacinthi, Aſphodeli, Colchici, Lilij, Ceparum & Allij &c. Breuiter quæcunque radix quotannis nouos oculos, aliasue nouas adnatas radices ex ſe mittit Bulboſa dici poteſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM:

Sylueſtris hæc Cepa apud nos in cibo non uſurpatur. At in medicina non contemnendi eſt uſus. Siquidem in calido cinere torrefacta, ac cum mel le tuſa, inq; linteo impoſita, ulcera depaſcentia, & manantia ſanãdi, duroſq; tumores emolliendi uim habet.

De Cepa ſterili. Cap. LXVI.

CEPA STERILIS QVAM MODO PRAE MANIBVS habemus, nihil aliud eſt quam exiguum quoddã Cepæ genus, Argentoratenſibus hodie admodum familiare. Eo enim cum hij tum alij ad intinctus duntaxat cum aceto adhibent. Ac licet hæc quoq; Cepa acris ſit, lachrymasq; eliciat, mitior tamen multo exiſtit uulgari Cepa. Cæterum verno tempore & maxime quadrageſimali ſinguli Bulbi ſeparatim panguntur, qui deinde folia emittunt fiſtuloſa, ſed prætenuia, ac iuncea quaſi. Fructum nullum fert hoc Cepæ genus, ſicut neq; flore aliquo comat, nec ſemine prægnat. Nam ſola radice quam ſubinde multiplicem profert, ita quidem ut ex una decem aliæ nonnunquam procreentur, quæ & ipſæ poſtea pangi poſſint, propagatur. Mirumq; ſane mihi uidetur, quo pacto primum quidem ortum fuerit hoc Cepæ genus, cum ut diximus nullum producat ſemen.

NOMENCLATVRAE.

Hæc Cepa in Alſatia, Leuchel/& Eſchleuchel appellatur, eſtq; ea quæ Apicio Cepulla uocata fuit, Theophraſto uero Sterilis, uel Fiſſilis. De reli-

Cepa ſterilis. Eſchleuchel. *Porrum ſectiuum.* Schnidlauch.

quis Cepæ generibus, ut eſt Pompeia, Marſica, ſimplex ſeu unio Hermolaus Barbarus cap. ccclxxxiiij. copioſe ſcripſit, nos de noſtratibus nunc plantis agimus, maxime de ijs quæ generali nomine Bulbi appellari poſſunt, inter quas & hoc capite deſcripta connumeranda uenit. Quæcunque enim leues & molles ſunt radices, Bulbi recte uocantur, teſte Cornelio Celſo. li: ij. cap. xxij. De Bulbis eorumque generibus et differentijs diligenter in Onomaſtico ſuo uir doctiſſimus piæ memoriæ D. Otho Brunfelſius annotauit, necnon Dioſcorides lib. ij. ca: clx. & clxi. & Platina lib. iij. ac Cato etiam & Columella.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Quæ de ſatiua Cepa diximus, de hac ſterili quoque intelligẽda ſunt, ut quę cum illa uiribus conueniat, licet illa ſapore & odore ſit remiſſior & infirmior, quo nomine capiti non perinde nocet. Poteſt uero hæc Cepa ſterilis uſurpari, ubi ſatiua deſideratur & contra.

De

De Porro ſectiuo, cuius effigiem dedimus capite ſuperiori proximo. CAP. LXVII.

PORRVM SECTIVVM QVOD GERMANI Bryßlauch/ ſeu Schnidlauch uocant, minimum eſt Cepæ genus. Quod uero illi in magnitudine deeſt, hoc numero reſarcit. Siquidem una planta ducentis nonnunquam compactis cepulis conſtat, ita tamen ut a ſe mutuo diuelli poſſint, & ſingulæ pangi, aut certe plures coniunctim plantari poſſunt, & fœliciori quidem ſucceſſu, plures namq; coniunctæ, terręq; inſertę, hyemis frigora facile ferunt. Eæ appetente Februario rotunda. fiſtuloſa, exigua, & uiridia proferunt foliola, minimis Iuncis ſimilia, eademq; copioſa & frequentia, quæ Maio menſe aduentante, capitulatis, & purpureis floribus inſtar Cepæ ſatiuæ in cacumine emicant. In noſtris regionibus folijs huius Porri verno tempore, dum aliæ culinariæ herbæ adoleſcant, ad placentas quas Pfannkůchen uocant condiendas utuntur. Porrum ſectiuum guſtu Cepam refert, ſed remiſſiore ſapore præditum

NOMENCLATVRAE.

Veteres in plantando & ſecando Porrum peculiares ſuas rationes ſecuti ſunt, quæ quia noſtro tempore, non ſolum non in uſu ſunt, ſed nec etiā cognitæ, miſſas illas facimus. Noſtri enim homines Porro ſectiuo, quod apud nos non magna aut peculiari cura indiget ad placentas, quas Pfannkůchen uocant, duntaxat uſurpant, de Porro præterea nihil expertū habentes. Sunt qui hanc plantam uerum Porrum ſectile eſſe exiſtimant, quorum iudicio nos ſubſcribimus. Serapio Porrum Curat uocat, eiusq; diuerſa proponit genera, nimirum domeſticum, Hiſpanum, Nabati, Montanum & Porrum uineæ. Hebræi quidam Porrum כרשׁ Kereſch appellare uidentur. *Serap. cap. 351.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Porri genera Cepis quam Allio magis affinia ſunt, tam quoad ſaporem quam odorem, Olim maioris erant in medicina uſus quam hodie.

INTRINSECVS.

Porrum ſectile ad intinctus, qui cibis adiunguntur, admodum utile eſt, ſi cum aceto folia eius tuſa temperentur. Aſſiduus eius & nimius uſus capi-

tis dolores excitat, ſtomacho, renibus, & ueſicæ non ſatis conuenit.

Porrum ſectile aluum emollit, exulcerationibus pulmonis cum melle prodeſt, uitia thoracis educit, ſemenq́; genitale calefacit, & auget.

Hinc Baptiſta Fiera ita cecinit.

Tabida cui curæ pulmonis membra & anhelum
Pectus, cum Porri torrida cœna uocat.
Cura mihi eſt ſtomachus, placidiſsima ſomnia, dentes,
Bis licet elixum non tamen illud edam.
Hoc edat nigratæ cui fœmina cura colendæ
Quiq; nec aſtrictis renibus eſſe uelit.
Munera non tanti Veneris penſantur ut aluo
Poſtpoſita irati tormina uentris amem.

EXTRINSECVS.

Porrum ſectile ad omnis generis ulcera & apoſtemata adhiberi poteſt ſicut Cepa.

De Allio. Cap. LXVIII.

Theoph. lib. 7. cap. 4.

SI EX SEMINE ALLIVM PLANTARE NECESSE ESſet, non ſolum tardius, ſed etiam admodum exiguum proueniret, ita quidem ut Theophraſto teſte tertio demum anno perfectū redderetur, quod ipſe ita ſe habere deprehendi, maxime quod ad Ampeloprason attinet. Satiuum igitur ſeu hortenſianum Allium hoc pacto ſeritur. Primo namq́; vere, quo tempore Ciconiæ ad nos redire ſolent, Allium in noſtris regionibus, in terram mediocriter cultam, aut natura ſua alioquin bonam, nec nimis fortem aut lentam, deponitur, eo quo dicemus ritu. Siquidem nucleorum aut ſpicarum, quas non raro unus Allij bulbus numero triginta obtinet, easq́; recuruas, & tenuiſſimis ueſtitas membranis, Græci ἄγλιθας uocant, diuortia fiunt, ſingulæq́; tum ſpicæ liratim depanguntur, interuacante digitum longa menſura, quod & in Piſorum hortenſium ſatione obſeruatur. Hæ uero ſpicæ intra paucos dies erumpunt, quæ eruptio progreſſu temporis in Loliacea longa & graminea, ac utrinque acuta folia deſinunt. Allium altero à ſatu menſe antequam nouis nucleis conglomeretur bulbus, dulceſcit, maxime ſi luna ſub terris poſita uellatur. Vbi uero ad iuſtam maturitatem peruenerit, et perfectionem adeptū fuerit, ac quo plures in eo ſpicæ coaluerint, hoc aſperius ac acrius ſentitur. Aſſatæ Allio, Cepis, Rapis & Raphanis nihil prius habent, ex his enim multi quæſtum haud.

Scordopraſon. *Allium.*

Aber Knoblauch. Knoblauch.

haud uulgarem faciunt, ut interim taceam, quod nihil his ipſis oleribus in cibo apud hos frequentius exiſtit, maxime Allio. Nam apud vinitores & agricolas Alſatiæ prima ſimul & ultima fercula ſunt Allium & Cepa, id cum alias ſemper, tum uero in meſſe præcipue obſeruari poteſt, quē morem & Vergilius Æglo ga ſecunda attigit. Sed ut hiſtoriam Allij abſoluamus, cum iam maturitatē ſuam conſecutum eſt, id q̄d plerunq; circa Feſtum D. Iacobi fieri conſueuit, Allium euellitur, ac una cum cepitia ſua fronde in locis fumo peruijs ſuſpenſum, ad inſequentem uſq; annum conſeruatur. Quod ſi per hyemem in campis relictū fuerit, ſequenti anno teretē profert caulem, inanem, læuem, & qui iunceam p̄ſe ferat formam, in cuius cacumine flores in globum circumaguntur (ueluti & in Cepa) in quo ſemen emicat. Præſtat autē antequam caules faciat Allium, uiridē comam intorquere ac humi proſternere, quod Iulio menſe faciendum erit, hoc enim pacto cauetur ne in frondem luxuriet, & uaſtiora fient capita. Didymus aſſerit Allium ſi luna ſub terris poſita ſeratur, & item ſub terris luna latente uellatur, odoris fœditate carere, & dulceſcere.

Teſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu Allia, Serpyllū'q; herbas contundit olentes.

NOMENCLATVRAE.

Doſco. lib. 2. capite 141. quoſdam Elaphoboſcon, alios Geboſcon uocare ait. σκόροδον, & σκορόδιον differunt, nam hoc ad cap. 123 huius noſtri ſecundi libri pertinet, illud ad Allium ut diximus referendum.

Allium Hebrei שום Schum: Num. xi. Chaldæi תום Teſam, Rabini et Thalmudiſtæ סמלק Samlak. Græci σκόροδον, nonnulli alij Scordion, Sebeſtũ, Arabes Chaom teſte Serap. ca. 321. Germani Knoblauch uocant. Alliũ Hippocrates deiectionem uentris moliri, urinam ciere, oculorum hebetudinem gignere, pectus excalfacere, caputq; grauare, Cepã uero oculis prodeſſe perhibet. Contra noſtri medici Cepam oculos lędere non aliter atque Allium teſtantur.

ADMONITIO DAVIDIS KYBERI ad Lectorem.

Aliter ex ſententia Hippocratis ſcripſit Ruellius lib. ij. cap. lxxxv. quæ uero diuerſitatis ſit ratio nobis non conſtat, præſertim exemplaribus Hippocratis uarijs deſtitutis, uoluimus tamen huius admonitum lectorem, ne uel negligentiæ, uel quod parum fideliter autoris ſenſum reddiderimus, accuſare nos poſſet.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Allium natura ſua calidum & ſiccum eſt, ad multa utriſq; corporis partibus utiliſſimum.

Vnum eſt in illo deteſtandum, nimirũ fœtidus ille ac fortiſſimus odor, nam cerebro officit, caliginem oculorum facit, iram commouet, ſitim excitat, ſomnumq; inducit, quæ omnia in gallo gallinaceo uidere eſt, qui Alliũ deuorauerit. Hanc fuiſſe opinor cauſam, ob quam Horatius in Epodon ode tertia tantis diris execretur Allium, cum ſcribit:

Parentis olim ſi quis impia manu
Senile guttur fregerit.
Edat cicutis Allium nocentius,
O dura meſſorum ilia.

INTRINSECVS.

Si quis poſtquam Allium eſitauit, nõ poſſit odoris tetri fœditatem ſufferre, is folia Rutæ recentia ſupermanducet, qua ratione odor ille fœtidus maiori ex parte delebitur.

Didymus, edentibus halitus tædium aſſerit aboleri, ſi crudam fabam ſupermanducarint.

Verum ad emolliendam odoris tetri fœditatem, betę radicem in prunis toſtam ſuperediſſe ſatis eſt. Eo ſiquidem remedio uirus extingui Menander ę Græcis pollicetur.

Allium in cibo uſurpatum omni ueneno aduerſatur, quamobrem feſſis meſſoribus hic cibus maxime conuenit, qui nonnunquam aquam inſalubrem, quæ non paucos ſæpenumero gignit morbos, bibere coguntur. Hoc enim pacto uitia quæ ex mala illa aqua oriuntur deprimi poſſunt.

Allio latæ uentris tineæ, necnon hirudines, aliaq; id generis uenenoſa excutiuntur teſte Galeno.

Aduerſus ictus ſerpentium, uiperarum, & canis rabioſi morſus, Allium utiliter editur, quo facto uinũ ſuperbibere, ac cataplaſmatis inſtar, locis affectis Allium imponere conuenit. Hoc remedio uenenum domatur, ictusq; ac morſus ſanantur.

Allium eſitatum claram reddit bocem, inueteratam tollit tuſſim, hydropicis conducit, urinam cit, aluum ſoluit, tormina ſedat, pediculos & lendes enecat, præſertim ſi ſuccus cum Origani decocto mixtus bibatur.

Sunt qui pulmentarijs Allium adhibeant, necnon armis aſſandis nucleos eius inſigant. Sed quicquid id eſt, Apicianum eſt inuentum.

EXTRINSECVS.

Mulierculæ, quæ in fontes lac ſuſpendere æſtate ſolent, ut dulce maneat, ollarum ſuperiores partes circumcirca ſuccò Allij inungere debent, hac enim ratione à ſerpentium iniuria aſſerentur, qui alioquin lac admodum expetunt, ita quidem ut in ollas ipſas non raro incidant.

Quod ſi per ſomnum, ut ſit aliquando, ſerpens corpus alicuius intrauerit, huic non facile ſuccurri poteſt niſi continuo Allij eſu, hoc enim remedio ſerpens eijcitur, teſte Eraſmo in Colloquijs de amicitia.

Allij ſuccus illitu cutis ſcabioſæ ac quaſi leproſæ uitia emendat.

Idem ſuccus furfures capitis, omniſq; generis faciei maculas eximit, ſi illo confricentur partes affectæ.

Cremati Allij cinis cum melle ad prædicta cutis uitia efficacior eſt, ideóq; alopecijs medetur illitu.

Allium tota ſua ſubſtantia ad extrahendos menſes, & ſecundos partus ſuffitur.

Eſtq; hoc etiam ſingulare morborum in pecoribus remedium, quibus non tantum ſuffitu, ſed in cibo Allium adhiberi debet, teſte Columella lib. vi. cap. iiij.

De Syluestri, ſeu Colubrino Allio.
CAP. LXIX.

CVM PRAESENS PLANTA, ET FORMA ET ODORE, ad peculiare quoddam genus referendum uideatur, uoluimus

ſeorſim

Allium caninū. Alliū ſylueſtre. Allium caninū alterū.

Hundts Knoblauch. Waldt Knoblauch. Hundts Knoblauch der ander.

ſeorſim mentionem eius facere. Naſcitur autem illa non quidem ubique locorum ſed potiſſimum in tenebroſis & uliginoſis ſyluis, in quibus appetente vere cum Aro è terra proſilit. Herba eſt unico ſæpe folio, nonnunquam binis

binis conſpicua, iiſq; Lilio conuallio, de quo ſupra lib. I. cap. cxcvii) ſimilibus. Quæ duo habent folia in hoc genere plantæ, eæ in fine Aprilis menſis candidos proferunt flores, Lilio conuallio itidem conſimiles, niſi quod nõ ſunt concaui, ſed aperti, ſtellati, ac foliolis radiatim à ſe mutuo ſeiunctis ornati. Radices huius generis candidæ ſunt & oblongæ, inſtar hortenſis allii, eiusq; à ſatu menſtrui. Hoc Allii genus fœtidi ac deteſtandi eſt cum odoris, tum ſaporis, adeo quidem ut lac, caſeum, & butirum eorum pecorum, quæ Allium hoc in initiis veris inter reliquas pullulantes herbas forte deguſtauerint, inficiat prorſus, ut nemo niſi ualde aſſuetus huiuſmodi cibis, illis ueſci poſſit, quod ego non ſemel animaduerti, ac certo ita ſe habere uidi.

NOMENCLATVRAE.

Germani hoc Allium ſylueſtre, Waldtknoblauch/ alii teſte D. Othone Brunfelſio Ramſeren & Gerinſel uocant, quod lac coagulari faciat. Cæterum in Dioſcoride quidem ὀφιοσκόροδον, hoc eſt, Allium colubrinum uocatur, Serapioni Scordium, & poteſt fieri ut ſit Aphroſcorodon Columellæ lib. xi. cap. iii.

Quidam Vrſinum Allium uocant.

ἀφροσκόροδον.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Hoc ſylueſtre Allium fœditate odoris ſatiuum ſuperat, ac forte aduerſus uenenum illo quoque efficacius fuerit. Dioſcorides cum ſatiuo comprehendit, ac utriuſq; uires uno exequitur capite, quem & nos ſequemur, nihil in præſentia de Alliorum ui acturi cum præcedenti id præſtiterimus capite.

De Alliis ita ſcripſit Fiera.

Si quod cœna ſapis, minimum eſt inſulſa quid optas,
Horrida cum exuſtis Allia uerticibus?
Hæc graue olens, capiti, nec conuenientia ocellis
Pulmoni, & raucæ ſint licet apta gulæ.
Hæc ut noris edas, quantas prorumpet in iras
Veſica, & uenter depoſiturus onus.

De Scorodopraſo, cuius effigiem cum Allio uulgari coniunximus. CAP. LXX.

EDIOMATRICES MVLIERCVLAE IN HORTIS ALlii genus quoddam plantare conſueuerunt, quod radice, foliis, & caule

& caule per omnia uulgare Allium, niſi quod radix huius nequaquam ut Allius multiplici nucleo coagmentatur. Quanquam autem lachrymas eliciat, non tamen tam feruentis & acris eſt ſaporis atq; Allium, quin potius ad Cepam quod ad odorem attinet accedere uidetur. Quo uero facilius a uulgari Allio Scorodopraſon diſcerni queat, notandum eſt hoc latiora folia & grandiores caules fundere, deinde quotannis nigro prægnare ſemine, quod in cacumine fiſtuloſi caulis profert, non aliter atq; Cepa.

NOMENCLATVRAE.

Radix, necnon herba huius plantæ Allio reſpondent, ſed odor ac ſemen Cepam repræſentant, quare illi natura ineſt promiſcua, Allij inquam & Cepę, quo nomine a Dioſcoride σκοροδόπρασον, hoc eſt, Allioporrum (ſi ita liceat dicere) uocauit. Germani Aberknoblauch dicunt. Poſſet & Groß lauch/ hoc eſt, Porrum grande dici. Ego ſane hoc Allij genus id eſſe exiſtimo, quod ueteres Vlpicum, Gallicum, Cyprium, Biticum, Antiſcorodon, Aphroſcorodon, & Punicum uocauere, uide Theophraſtum lib. vij. cap. iiij. Plinium lib. xx. cap. vi. Colum. lib. vi. cap. iiij. & lib. xi. cap. iij. Palla. lib. ij. cap. xiiij.

Dioſcor. lib. 2. cap. 142. Plinius lib. 19. cap. 6.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quemadmodum huic plantæ promiſcua eſt cum Cepa & Allio natura, ita temperantur in ea utriuſquę parentiş proprietates & facultates, qua de cauſa pro utrolibet genere ſi deſit, hoc Allium ſumi poteſt.

De Allio canino, cuius bina genera, agreſte ſcilicet & Ampelopraſon, cum Allio ſyluestri depicta exhibuimus. CAP. LXXI.

1. *Allium caninum*

IN VINEIS, NECNON FRVMENTARIIS QVIBVSDAM agris rotundum quoddam Allij genus naſcitur, Allio ſatiuo pene conſimile, niſi quod folia profert minime lata, nec graminea, ſed potius tenuia, fiſtuloſa, ac Cepitijs minora, at Porro ſectiuo grandiora, & longiora. Hoc in cacumine medij coliculi fiſtuloſi, capite hirſuto, & purpurante, in quo ſemen clauditur, conſpicuum eſt. Hoc Allij genus admodum fœtet, quo nomine vinitoribus exoſum eſt, qui illud ſubinde e uineis eijciunt.

2. *Allium caninum exiguum.*

Aliud porro Allij genus, agro Vormatienſi ualde familiare reperitur, huic radice bulboſa & fiſtuloſo folio conſimile, floſculo, quem in initio

Aprilis

Aprilis menſis profert, emicans cœruleo elegantiſſimo, ſed inodorato, & quod ad formam attinet Lilio conuallio (de quo ſupra libro primo cap. cxcvij) haud diſſimili.

NOMENCLATVRAE.

Primum Allij hoc capite deſcripti genus a fœtido odore Hundſknoblauch uocant, hoc eſt, Allium caninum. Plinius lib. xix. ca. vi. ſylueſtre Allium vrſinum uocauit, id uero quod in aruis ſponte naſcitur, Alum. Quod in uineis naſcitur ἀμπελόπρασον Dioſcoridi uocatur, apud Paulum Æginetam Porrum agreſte (Germanice Wilder lauch) nuncupatur. *Dioſco. lib. 2. cap. 139.*

Alterum genus quod hoc capite deſcripſimus, qui ad Rhenum habitãt, Hundtszwibel/ & Hundtsknoblauch/ hoc eſt, Caninam Cepam, ſeu Allium caninum uocãt, poteritq́ ad diſcrimen alterius Klein hundsknoblauch hoc eſt, Allium caninum exiguum uocari. Eſt autem hæc Cepula, ſeu Allium caninum exiguum Hyacinthus meus vernus, ſed de Hyacinthis ſuo loco plura. *Huius generis effigiem infra habes cap. 79.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Allij genera, tam ſatiua quam ſylueſtria ueneno aduerſantur. Sylueſtria in cibo non uſurpantur, nihilominus tamen, ubi id neceſſitas poſtulat, ad expellendum uenenum utrinque adhiberi poſſunt.

INTRINSECVS.

Allium caninum tuſum, ac in uino potum, tineas uentris excutit, ueneno reſiſtit, interno quidem, potum, externo uero, utpote ictibus & morſibus, emplaſtri ritu impoſitum. De Hyacintho aliàs.

EXTRINSECVS.

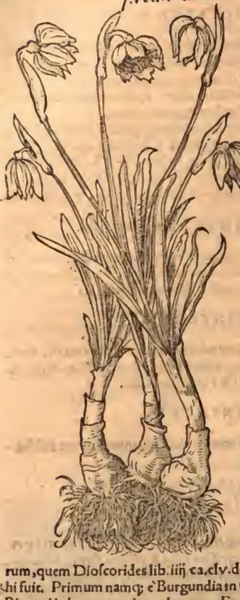
Allium caninum, urinam cit, & menſes elicit potenter, fotu aut inſeſſu.

De Viola alba Theophraſti, & Narciſſo ueterum. CAP. LXXII.

VIOLA ALBA THEOPHRASTI CIRCA DIEM DIVO Valentino ſacrum apparet. Eius folia & radices ſatiuo Allio ſatis reſpondent. Licet autem folia teneriora, ac molliora Allio fundat hæc viola, tamen primo aſpectu Allium plane repræſentat. Flores fert binos quandoque, aut ternos coliculo ſeu potius pediculo, tenui ac fere iunceo, 1. *Viola alba Theophraſti.*

Viola alba Theophraſti.

Weiß Hornungs blůmlin.

iunceo, tereti, & dodrantali inſidẽtes, cãdidos, cõcauos cymbalis ſimiles, per ambitũ ſenis diſtinctos apicibꝰ, ijsq́ foris ex luteo uiridi colore tinctis, intus ſtaminibus itidem ſenis ac croceis è medio illorum ſinu prorumpentibus, quod in Lilio quoque uideas. Cæterũ hi ipſi quos delineauimus flores violarum purpureorum odorem referunt, quibus decidentibus capitula Papauerinis ſimilia Nucis Auellanæ quantitate erumpunt, ſemine referta luteo, rotundo, læui, Sinapi quadantenus ſimili. In Aprili ubi iam appropinquare cœperit Maius euaneſcit tota ſua ſubſtantia, dempta radice bulboſa, quę intra humũ uſq; ad ſequentis anni auſpicia illæſa deliteſcit. Prouenit Viola alba in umbroſis quibuſdam uallibus et ſyluis, quales ſunt eæ quas Germani den Odenwalde / den Speſſart / das Lebertal / auff der Fürſt uocant, in his enim ſyluis iampridem hoc Violæ genus inueni.

At uerus Narciſſus ueterum, quem Dioſcorides lib. iiij ca. clv. deſcripſit, non ita pridem uiſus mi-

2. Narciſſus uerus. hi fuit. Primum namq; è Burgundia in Germaniam deuenit, deinde uero Biponti in horto quodam plantata. Ea quod ad folia & bulboſam attinet radicem,

Narciſſus ueterum.
Narciſſen röſʒlin.

radicem, ad herbam quam paulo poſt deſcribemus, Germanis, Gäl Hornungs blům uocatam, accedit maxime, ac deſcriptioni etiam Dioſcoridis & Serapionis pulchre reſpondet. Cęterum plures in hoc genere bulboſæ radices coniunctim reperiuntur, è quorũ ſingulis rotundus, læuis, uacuus & ſine folijs ſupra dodrantem attollitur, caulis per medium quatuor oblongorum & Porraceorum foliorum aſcendens. Flores in initijs Maij menſis in uertice caulium emicant niuei, ſenis lacteis, ac firmis folijs radiatim diſtincti, ita ut ſtellatam roſam referant, in quorum medio teres, luteus, ac eleuatus apparet circulus, luna quadam flammei coloris circumdatus. Porro è medio quem diximus orbiculi terni effulgent lutei coloris apices, quemadmodum & in flore pomiferarum arborum. Flores Narciſſi ſatis grato commẽdantur odore, quibus decidentibus, oblonga ſequuntur ſeminum receptacula, Acoro officinarum adulterino (de quo ſupra cap. xlix. huius ſecundi libri) ſimilia. Folia & radices Narciſſi guſtu dulcem obtinent ſaporem, tactu nonnihil lentoris uidentur habere. In humectis hortis fœliciter plantata prouenit. Quotannis radice

quam multiplicat ſeſe propagare conſueuit. Proinde uniuerſam huius Narciſſæ formam effigies quam deſcriptioni adiunximus, affabre ob oculos ponit.

NOMENCLATVRAE.

Quam nonnulli Germani Hornungs blůmen/ à Februario menſe, quo in hortis plantata apparere conſueuit, eam alij, maxime qui ſyluam Germanis der Odenwaldt dictam incolunt/ Mertzen blůmen/ hoc eſt, Martium florem uocant, propterea quod in ſyluis ſub initia Martij menſis in perfectione ſua uiſatur. In hortis (ut diximus) in medio Februario herba & caulibus ſimul emergentibus prouenit. Otho Brunfelſius doctiſſimus uir piæ memoriæ hanc plantam duabus ſequentibus Narciſſis adiunxit. Nec refert multum, ſiue Narciſſus, ſiue Liguſtrum (ut multis placere uideo) uocetur, qua ratione Germani Weiß Mertzen violen/ & Weiß zeitloſen/ aut Weiß Hornungs blůmen deinceps uocare poterunt. Quod nonnulli hanc plantam bis in anno, hoc eſt, Vere & Autumno florere tradunt, purum eſt mendacium, quod nos in hortulis noſtris diligenter animaduertimus. Iam uero ut & hoc loco ſententiam noſtram in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ adferamus, cenſemus illam Hemerocallida eſſe Dioſcoridis, quam alij Hemerocatalacton, alij Crinonagrion, alij Crinanthemon, alij Porphyrantes, alij Bulbum Hęmadcon, alij Anticătharon, Ægyptij Iocri, Romani Bulbum aut Lilium ſylueſtre, aut marinum. Aphri Abiblabon uocant. Quod ſi cui hæc noſtra ſententia minus arrideat, is meliorem adferat, nos quod potuimus, fecimus. Cæterum hanc plantam Leucoion Theophraſti eſſe conſtanter credimus. De Leucoio ſuo ita ſcripſit Theophraſtus lib. vi. cap. vij. Τῶν δ' ἀνθῶν τὸ μὲν πρῶτον ἐκφαίνεται τὸ λευκόιον, ὅπου μὲν ὁ ἀὴρ μαλακώτερος, εὐθὺς τοῦ χειμῶνος. ὅπου δὲ σκληρότερος, ὕστερον. Et paulo poſt. ὀλιγοχρόνια γὰρ καὶ τῶν ἀγρίων τὰ πολλά, πλὴν τ' ὑακίνθου, καὶ τ' ἀγρίας καὶ τ' σπαρτοῦ, ἄττα δὲ διμηνιαῖα, καὶ τὸ λευκόιον. Hæc ille.

Dioſco. lib. 3. cap. 128. ἡμεροκαλλίς.

Quam uero poſtremo loco in hoc capite plantam deſcripſimus, eam uerum ueterum Narciſſum eſſe iudico, quem nonnulli teſte Dioſcoride Narciſſon anydron, alij Autogenes, alij Bulbon emeticon, alij Lirion, Romani Bulbum morbitarium, uel (ut alia legunt exemplaria) Vomitorium uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod ſi prior in hoc capite deſcripta planta Hemerocallis ſit & Leucoion Theophraſti, certe in medicina uſu repudiari non debet. Sed ut de Narciſſo nunc peculiariter loquamur, teſtantur Galenus ipſe & Paulus, hunc calidum & ſiccum eſſe, adeoq; deſiccare, ut maximis uulneribus ſit glutinandis, imo etiam tendinum præciſionibus conferre. Quæ quidem poſſe

νάρκισσος.

Narciſſum

Narciſſum lentus ille & glutinoſus eius teſtatur ſuccus. Cæterum raro intro ſumitur.

INTRINSECVS.

Veteres intra corpus nunquam hanc plantam aſſumere ſolebant, niſi cum uomitiones ciere uellent, tunc enim radicem coctam uel edebant, uel bibebant. Hoc enim pacto uſurpata uomitoria eſt.

EXTRINSECVS.

Radix cum folijs tuſa ac impoſita tumentibus puerperarum mammis, necnon inflammationibus cunctis prodeſt.

Radix recens tuſa, ac cum ſucco ſuo calida impoſita, non ſolum quæuis uulnera, ſed etiam præciſos neruos glutinat, ſanatq́.

Luxatis malleolis, diuturnisq́ articulorum doloribus, trita ex melle & impoſita ſubuenit, quo nomine podagrici hoc medicamentum uſurpare debent.

Ambuſtis igni prodeſt hæc radix, cum exiguo melle trita.

Vitia cutis in facie, uitiliginesq́ cum ſemine vrticæ & aceto tuſa hæc radix emaculat.

Cum eruo & melle, ulcerum ſordes purgat, abſceſſus rumpit concoctioni repugnantes.

Infixa corpori extrahit illita cum Lolij farina & melle.

De Narciſſo cœruleo, Germanis Blaw Hornungs blůmen. CAP. LXXIII.

QVEM MODO DESCRIBEMVS NARCISSVM, IS IN quibuſdam umbroſis ſyluis, & montibus, maxime uero in terra quæ calcem lapidem producit, ſub finem Februarij menſis, herba, flore & caule ſimul è bulboſa, terete, ac nuce Myriſtica haudquaquam maiore, prorumpentibus apparet. Folia gerit bina, anguſta, & oblonga, Allij folijs pene ſimilia, ſed breuiora, inter quæ exiguus, tenuis, ac iunceus aſſurgit coliculus, exiguis ac ſtellatis floſculis, ijsq́ in nonnullis cœruleis, in alijs candidis emicans. Cæterum his decidentibus rotunda ſubſequuntur capſtula Ciceri arietino paria magnitudine, fuluo ſemine Milio ſimili referta. Maio menſe cum Ariſtolochia rotunda uulgari hæc planta euaneſcit.

Narciſſus cœruleus.

Blaw Hornungs blůmen.

NOMENCLATVRAE.

Germani illam Blaw Mertzen/oder Hornungs blůmen/hoc eſt, Martium ſeu Februarij cœruleum florem nuncupant, neq; enim unquam aliud nomen cognoſcere potui. Proindean Bulbo uomitorio, aut Narciſſo, uel Hyacintho adnumeranda ſit, hoc tempore nihil affirmare auſim. Volui tamen inter bulboſas radices mentionem eius facere, ac quæ mihi de illius nomenclaturis comperta eſſent indicare, quoad certiora eius nomina cognoſcere liceret. Naſcitur uero illa in lapidoſis locis, ac ſyluis, cuiuſmodi eſt ea quam Germani den Ydar uocant, nã in illa prope arcem Valentiam hũc bulbum primum effodi.

VIRES AC TEMPEramentum.

Quod ſi hæc planta Bulbus ſit vomitorius, uomitiones ciet, quanquam nihil affirmare poſſim, ut qui nunquam illam guſtarim.

De

De Narciſſo luteo, Germanis Gäl Hornungsblůmen. CAP. LXXIIII.

narciſſus pſeudonarciſſus, Lin. narciſſus Lucleo lion.

QVOD BENE VERtat, tertiam nunc aggredimur à Februario nomen ſortitam plantam, quam Germani Geel Hornungsblůmen uocant hoc eſt, Februarij luteum florem. Ea radices habet Allio ſimiles, ſed magis exiguas, copioſas, ita quidem ut non raro triginta aut plures cõpactæ ſimul coniungantur, quod in Porro quoque ſectiuo uidere eſt. Ex his Februario menſe folia prodeunt Allio quoque ſimilia, ſed breuiora, & molliora, è quorũ medio rotũdi, lutei, ac forma ſua ad Cymbalũ accedentes flores prorumpunt, non aliter atq; Violæ albæ, licet hi maiores ſint, ac duplici foliolorum textura ſtipati, ſed omnis cum odoris tum ſaporis expertes. Hæc planta quam noſtri uoluptatis potius q̃ utilitatis gratia in hortis plãtare cõſueuerunt, Maio menſe nullo poſt ſe relicto ſemine tota ſua ſubſtantia interit, ſola radice ſuperſtite.

NOMENCLATVRAE.

Hunc florem D. Otho Brunfelſius Narciſſis adiunxit. De Narciſſis uide

Meſuen,& Serapionem cap.clxxxviij. Nos quoque de Narciſſis paulo poſt plura dicemus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Mulierculæ hanc plantam in hortis ſuis ſerunt, propterea quod inter vernos flores prima floreat. De temperamento ac facultatibus illius tum diſſeremus, cum quodnam nomen habeat perceperimus.

De Hermodactylo quorundam, Germanis Waldt zeitloſen. CAP. LXXV.

De hac plantã uide infra cap. 134.

IN HELVETIA, NON PROCVL A CVRIA OPPIDO, necnon prope Veltcurium, in planitie inter quædam denſa, ac uliginoſis locis ſita arbuſta planta quædam naſcitur elegantiſſima, folijs rotũdis prorſus cõſimilis Aſaro, ita quidẽ ut primo intuitu Aſarum eſſe crederem. Cæterum cum illam effodere inſtituiſſem, radicem eius deprehendi rotundam, rufam, magnitudine radicis Croci, guſtu aliquantulum amaram. Vbi uero diligentius eas plantas inquirerem, uidi quaſdam flores ferre odoratiſſimas, Berſilici colore tinctas, odore & forma Violã Martiam cœruleam, ſeu purpuream referentes. Hanc plantam cum flore ſuo circa diem D. Bartholomæo ſacrum reperi.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam de memoratæ plantæ nomenclaturis, ac facultatibus diligenter eius loci incolas ſciſcitatus fuerim, nihil tamen certi cognoſcere potui, niſi quod Sacerdos quidam mihi referebat, uerum eam eſſe Hermodactylum. Quo cognito cœpi ueterum ſcripta, maxime Dioſcoridis penitius conſiderare, ſicubi plantam iſtam deſcriptam reperire poſſem, ſed fruſtra ſane laborem eum impendi. Nam in uniuerſo Dioſcoridis opere nullam inueni ſtirpem Hermodactyli appellatione inſignitam, excepta ſola Pentaphyllo, quod Magos Hermodactylũ uocare tradit Dioſcorides. Sed cum hiſtoria Pentaphylli huic noſtræ plantæ nullo pacto conueniat, in dubio etiamnum uerſor quonam referenda ſit. Ne uero apud Germanos nullum haberet nomen, uolui eam Waldt zeitloſen appellare.

De Hermodactylo officinarum, Germanis Wyſen zeitloſen. CAP. LXXVI.

NVDVS ISTE FLOS, QVEM COLCHICON, SEV VT

Colchicon, officinis Hermodactylus,

Wyſen zeitloſen.

officinæ uocant, Hermodactylus Autumni tempore fundit, hyemis aduentãtis nos admonet. Quanquam uero exitu Autumni plerunque appareat, tamen nõ raro quoque circa Feſtum D. Iacobi primum in detonſis pratis, ac ab eo inde tempore uſq; ad finem Septembris menſis ſpectatur. Cæterum ut deſcriptionẽ eius perſequamur, ſolet is nudus omniq; folio uiduus, e bulbacea ac rotunda radice forinſecus e nigro ruſeſcente, quæ delibata intus albicet, prorumpere, alius quidem lactei, alius uero roſeicoloris, ſenis plerunque conſtans folijs, e quorum medio lutea prodeunt uti & in Lilijs, ſtamina. Forma ſua Crocinum imitatur florem, ſed non ſolum color, uerum etiam odor & ſapor, inter utrunque diſcrimen luculentũ conſtituunt. Vere appropinquante folia Colchici exeunt, quandoque terna, interim et quaterna, uiridia, ac Lilio conuallio (cuius ſupra lib. j. ca. cxcvij. mentionẽ fecimus) aut Lilio albo ſimilia, inter quę fructus erumpit oblongus, ueteri, nigro, & hyemali ueſtitu uelatus. Hic uero fructus nihil aliud eſt, quam coliculus marcidus, binos aut ternos teſticulos, eoſq; oblongos, ac Amygdalis non diſſimiles, ex ordine coniun-

ctim poſitos, ſemine rotundo, Raphani ſeminio ſimili, in perfectione ſua, quam Iulio menſe adipiſcitur ruſo, refertos ſuſtinens.

Miraculum naturæ. Porro quis non in hac quoque planta naturæ miracula uidet? Siquidem vere folia fundit, æſtate ſemen & fructus maturantur, Autumno flos emicat, hyeme uero radices bulboſæ augmentantur, ac ſubinde alias ex ſe procreant, ſicut & Satyrion.

NOMENCLATVRAE.

Germani hunc florem Wyſenzeitloſen/ alij Vchtblůmen/ & Nackethůren, hoc eſt, nudas meretrices uocant, propterea quod ſine folijs Autumno compareat. Sunt qui putent Narciſſum eſſe Theophraſti, & Vergilij, inter quos eſt Philippus Melanchthon ſæculi noſtri unicum decus, qui in Syntaxi ſua ſcripſit, Narciſſum poſtremum eſſe florem, Septembri menſe apparentem, Germanis Zeitloſen dictum. Huic ſententiæ ego quoque ſubſcribo, quod ad florem attinet, cum namque Narciſſum Theophraſti eſſe iudico. At radix necnon folia huius plantæ, nobis à Dioſcoride ſub Colchico, Ephemero, ſiue Bulbo agreſti comprehenduntur, quod non ſolum deſcriptio, ac uniuerſa Colchici hiſtoria, quæ apud Dioſcoridem legitur, uerum etiam ea quam Arabs Serapio ponit, abunde confirmat. Nam ut miſſam alterã faciamus, quid magis proprie de hac noſtra planta dici poſſet, quam quod habet Serapio cap. cxciij de Surugen? Eo enim in loco Hermodactylum, & ex Albatarich cuiuſdam translatione, Lilium ſylueſtre, & Achimeron, quod meo iudicio Ephemeron legi debebat, uocat. Ac facile quantis in tenebris res herbaria, ſimpliciumque cognitio uerſetur, cum ex deprauatione nominum quæ retulimus, tum uero inde uel maxime liquet, quod Seplaſiarij noſtræ ætatis hanc radicem pilulis adiungunt, quas Arthriticis & podagricis exhibent, cum tamen ipſe Serapio Hermodactylũ uenenum eſſe clamet, hominesque ſtrangulando occidere, ſicut occidunt fungi. Meſue quidem tres Hermodactylos proponit, candidum ſcilicet, nigrũ & ruſum, quorum duos poſteriores damnat, candidum ſolum recipiens. Iam ſi Seplaſiarij huius autoritate nituntur in confectione pilularum iam dictarum, manifeſtum eſt illos decipi. Siquidem luce clarius eſt, hunc ipſorum Hermodactylum non candidum, ſed nigrum eſſe, ac in humectis & pinguibus pratis prouenire, quo nomine à pleriſque etiam damnatur. Sed occinent illi nobis Hermodactylum ſuum intus non nigrum, ſed candidum eſſe. Et recte quidem hæc illi, neque nos quod dicunt negamus, ſcimus enim & aureum malum intrinſecus quoque candidum eſſe, nec obſtare nigredinem exteriorem, quo minus candidum lac nigra vacca (ut uulgato Germanico dicterio iactatur) reddat, ſed cum de colore radicis alicuius fit ſermo, de

Theoph. lib. 6 cap. 6.
Νάρκισσος.
Nec ſera comantem Narciſſum. Verg. Georgicis lib. 4.
Dioſcor. lib. 4. cap. 82.
Κολχικόν.

mo, de

mo de exteriore primum apud autores fit mentio, deinde de interno, quam formam loquendi & nos obſeruamus. Itaque cum hæc radix foris nigra, & Hermodactylus Arabum, ac ut antea ex teſtimonio Serapionis & Meſue probauimus, uenenum ſit, quis miretur, ſi non tantum ægri, ſed & firma ualetudine præditi huiuſmodi medicamentis non iuuentur, ſed lædantur potius, nec podagra, articularioq; morbo liberentur, ſed corripiantur ac frangantur. Sed hoc merentur peccata noſtra, ut nimirum hoc pacto & morbis incurabilibus, & tam noxijs ac uenenoſis pharmacis pereamus. Quiſquis ergo bene ſibi conſultum uelit, is noſtram admonitionem accipiat, ac ſciat ab hiſce medicamentis abſtinendum. Hæc uero non ea ſcribimus, ut cuiuſquam uel famæ, uel rei quicquam detractum cupiamus, ſed ut publicæ omnium ſaluti conſulatur, quod tum fiet, cum accurato iudicio, & diligenti ſtudio ueras herbarum tum nomenclationes, tum facultates cognoſcere anniſi fuerimus. Equidem quod mei officij eſſe ſentio, quibuſcunque lubens præſtabo, qua ratione rurſus cum Serapione, Meſua, & Paulo Ægineta ingemino, ac conſtanter affirmo Colchicon, quod Arabes & officinæ Hermodactylum dicunt, uenenum, ideoq; ab uſu eius omnibus abſtinendum eſſe. Cæterum articulario morbo & podagra laborantibus utilem eſſe radicem Colchici Arabes ſcripſere, quod & nos aliqua ex parte experti ſumus, uerum tum, cum forinſecus imponitur. Quare ut ad nomenclaturas tandem redeamus, ſciendum eſt foris tantum humano corpori imponendam radicem Colchici, nunquam intro ſumendam, uti hactenus magno errore factitatum ſcimus. Atq; hæc hactenus. Dioſcorides nullius meminit in ſcriptis ſuis Hermodactyli, præterquam in Pentaphyllo (quam alias Tormentillam uocant) ut ſuperiori proximo capite diximus. Qui fit ut Hermodactylum Serapionis, & Colchicon Dioſcoridis unam & eandem eſſe plantam, neceſſe ſit, aut certe deſcriptionem Colchici apud Dioſcoridē ab ea quam Serapio tradit diſſentire, quod affirmare nefas merito iudicari debet, præſertim cum nihil in Dioſcoride quod ad Colchicon attinet, non diligentiſſime in Hermodactylis Serapionis annotatum legamus. Quamobrem ita nos quidem cum bona herbariorum omnium uenia ſtatuimus, radicem hanc bulboſam Dioſcoridis eſſe κολχικὸν, Serapionis Surugen, Meſuæ Hermodactylum, Homeri Moly, ac Germanis Pfaffenboden dici: rurſus florē quē Germani Zeitloſen/ & nos Nacketblůmen/ hoc eſt, Nudū florē nuncupauimus Narciſſum eſſe ueterum, quem Fabulę quoque Poëtarum celebrant. Ac poteſt (mea opinione) fieri ut Dioſcorides duobus in locis ſeparatim hanc plantam explicauerit, ac ſub Colchico quidem radicem & folia eius, ſub Narciſſo uero florem depinxerit, in quo ſane capite uires herbæ exponit, quarum mentionem in Colchici hiſtoria nullam fecit. Expoſui

Vide Aeginetam lib. 3. cap. 78. et lib. 5. cap. 48. et lib. 7. de Simpl.

quid ſentiam, iudicent æqui & candidi Lectores, probentq́ quod ueritati magis conſentire intellexerint.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quanquam radix & flos huius plantæ ad abigendos & enecandos pediculos ſatis conferant, tamen uſus earum præſertim ſi intro ſumantur, minime tutus exiſtit, ut quæ plus detrimenti quam utilitatis allatura ſint.

Admonendi ergo mihi hoc loco ſunt ij quorum intereſt pilulas pro podagricis præſcribere & conficere, ne ſuis confectionibus Colchicon, ſeu Hermodactylum adhibere uelint, quod hactenus magno cum errore commiſſum fuit. Quo uero æquiore animo admonitionem hanc noſtram accipiant, audiant ij quid de Colchico dicat Dioſcorides, cum quarto libro capite lxxxij. in hunc modum ſcribit Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Et de Narciſſi quoque radice prodidit, eam in cibo aut potu uſurpatam uomitiones ciere. Hæ ſunt huius plantæ facultates, ut minime bonæ ita maxime fugiendæ.

EXTRINSECVS.

Radix tuſa ac foris impoſita, dolores maximos ſedandi ac repellēdi uim obtinet.

Cum melle & farina hordeacea tuſa ac impoſita, ſurculos, ſagittas, & quæcunq; corpori infixa fuerint, breui tempore refigit.

Quæ de Narciſſo, præter ea quæ diximus, Dioſcorides cap. clv. libri quarti tradidit, ad eum proprie Narciſſum pertinent, cuius ſupra capite lxxij. meminimus.

De Croco. Cap. LXXVII.

NOS QVOQVE GERMANI NON MINVS ATQVE aliæ nationes Aromata noſtra habemus, iactent alij Cinnamomum, nucem Myriſticam, & Maſticham, nos Gentianam Iuniperi grana, & Crocum celebramus, ut interim plantas plurimas facultatibus miris præditas, radices omnigenas, ſeminum denique & fructuum infinita genera taceam, quę quidem uniuerſa ſuis facultatibus, ad tuendam & recuperandam ualetudinem faciunt, atq; ex (ut uulgo uocant) ſpecies, quæ ex Inſulis illis Zalon, Meluza, & Chalechutta, magnis ad nos ſumptibus deportantur. Hoc ſane unum in nobis deſideratur, quod præſentibus uti &

contendi

Crocus.
Saffran.

contenti eſſe nolumus, & quod pro donis Dei quæ noſtra terra fundit, Deo quas debemus grates non perſoluimus. Sed ut ad Croci hiſtoriam accedamus, illius plantationem Germani quoque didicerunt, licet Orientales illas terras, Ciliciam, Lyciam, Ætoliam, Olimpum, & Turolum montes, nunquam ne uiderint quidē. In Pannonia namque ſuperiore, ac præcipue in agro Viennenſi Crocus hodie naſcitur, qui omni aliȷ præponitur. Nec tractus Rheni eius aromatis expers eſt, cum multi ex eo lucrum & quæſtum quærant. Nam ad arcem Newcaſtel (quæ haud procul à Landoia oppido diſtat) in pago Ilfußheim dicto, præterea & in agro Vormatienſi, & ad Fluuiū die Pfrim dictum magna in copia Crocus plantatur. Eſt autem Crocus & ipſe ſerotinus fructus, nam Septembre menſe appetente, flos eius nudus ac purpureus primum apparet, menſis uero fere ſpatio durans, intra quod tempus quotidie obſeruari uult, ac curatine ſcilicet flacceſcat. Cōſtat is ſenis quoque foliȷs ueluti Narciſſus Theophraſti, in cuius medio aurea prorumpunt ſtamina, inter quæ Crocum tripartitæ lingulæ ſimile, rubro colore tinctum conſpiciendum ſe præbet.

Flos

Flos plane inodoratus exiſtit,ſolum Crocum quod in medio eius inter ſtamina elucet,odorem ſpirat gratiſſimum. Flore pereunte,folia ſubſequuntur,anguſtiſſima, longa, graminiq; ſimilima, quæ tota uirent bruma, in Maium uſque menſem durantia, tum enim flaccida euaneſcunt tandem, ita ut tota æſtate nullum Croci ſupra terram ueſtigium appareat. Hic mihi mirabilem naturæ uim contemplare,quæ cum in alijs tum in hac potiſſimum ſe exerit planta. Autumno enim ut diximus,flos ipſe prodit, brumali tempore,& per totum ver folia uirent, æſtate radices bulboſæ intra humũ augmentum capiunt, ex uno ſiquidem Croci bulbo ſæpenumero quinæ aliæ aut ſenæ exeunt radices,uno in anno. Tertio uero aut quarto anno poſtquam adoleuerint,effodiuntur radices circa Feſtum Diui Ioannis Baptiſtæ,tumq; in aëre ſiccantur,neque ſolo committuntur. Atque hoc fit ab eo quo diximus tempore uſque ad Auguſtum menſem, in quo panguntur rurſus pedis altitudine. Terra eligitur bona ac mediocriter pinguis,aprica,& quæ ab humidis nebulis aliena ſit.

Miraculum naturæ.

Antequam uero Croci nomenclaturas exponamus, miraculũ aliud naturæ in Croco demonſtrabimus.Radices namq; ut diximus effoſſę,ſi uel ita pangantur,ut humo ſufficienti deſtituantur,uel negligentia prorſus non deponantur in terram,nihilominus flores ſuos ferunt, nõ aliter atq; ſi in terra laterent.Hoc autem ſemel tantum fieri conſueuit,ubi enim florem procreauerint, emarceſcunt, & putrilagine pereunt,ut quæ alimento almæ terræ deſtitutæ ſint.Qui uero hoc fiat ſatis explicari non poteſt, poſſumus enim in his & alijs naturam admirari potius quam perueſtigare. Mirum quoq; eſt quod ſcribit Plinius lib. xxi. cap. xx. Crocum melle non ſolui,nulloq; dulci.

Miraculum naturæ.

NOMENCLATVRAE.

Smilax uirgo, ut fabulatur antiquitas,ob amorem iuuenis mutata eſt in fruticem: ſic & Crocus puer in florem ſui nominis uerſus eſt, quod Ouidius hoc uerſiculo teſtatur, *Et Crocon in paruos uerſum cum Smilace flores*. Huius fabulæ & Plinius meminit lib.xv.cap.xxxv.

Crocus Hebræis uulgo כרכום Karkom (teſte Elia Leuita) & מוריקא Morika Cant. iiij. in Targum appellatur: Græcis κρόκος, κάστωρ, κυνόμορφος, & αἷμα ἡρακλέους nuncupatur. Germani Saffran uocant, Arabum imitati uocē, qua Crocum Sahafaran uocant, teſte Serapione cap. clxxxiij. Proinde habet Crocus paſſim apud ſcriptores rei herbariæ, à locis natalibus ſua cognomina, alius namq; Coryceus, à Coryco Ciliciæ, alius Lycius appellatur, è monte Olimpio, quidam Centuripinius, & Sicilicus, in his enim locis olim optimus naſcebatur. Hodie Viennenſis Crocus, ut diximus, omni alio præponitur, quemadmodum doctiſſimus uir Manardus Ferrarienſis teſtatur

Dioſco. lib. 1. cap. 25.

teſtatur lib viij.epiſt.j. Cæterum meminit Plinius cuiuſdam Croci, quod medio ſit candidum, quamobrem Dialeucon uocatur. Eſt & Crocus Saracenicus, Cnicum alias uocant, de quo ſuo dicemus loco.

κρόκος διάλευκος. Plinius. lib. 21. cap. 6.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Niſi Crocus adulteretur, ut ſunt impoſturæ millemodi, non ſolum quod ad colorem & odorem attinet, in culinis, uerumetiam in medicina laudem haud uulgarem obtinet, ut qui utrinque commode uſurpari poſſit. Temperamento ſuo calidus eſt in ſecundo, & ſiccus in primo ordine.

INTRINSECVS.

Crocus cordi conducit, ideoq; quibuſuis eius affectionibus auxiliatur, ſanguinem purgat, ueneno aduerſatur, quamobrem haud immerito aduerſus peſtem uſurpatur.

Quidam Crocum in occluſa oui teſta cum Theriaca & Sinapi, alijsq; ſpeciebus igne coquunt, & ex illis demum hoc pacto toſtis electuarium conficiunt, quod ad internam faciat peſtem, uenenumq; per ſudorem exigat.

Crocus in cibo aut potionibus uſurpatus, urinam cit, & morbum regium, ac menſes mulierum educit, trahitq; Hæc radix croci cum uino Apiano, aut alio quouis dulci efficacius præſtat.

Crocus (Plinio aſſerente) ad ſtomachi exulcerationes, pectoris, & renū, iecinorum, pulmonum, ueſicarumq;, peculiariter inflammationi earum uehementer utilis eſt.

Crocum lethalem dicit Dioſcorides, ſi trium drachmarum pōdere cum aqua bibatur. Sed hoc radici nonnulli aſcribunt. Alij tradunt eos qui Crocum prius in paſſo biberint, crapulam non ſentire.

EXTRINSECVS.

Crocus paralyticis membris, ac induratis neruis apprime confert, quare Oxycroceum cataplaſma ex Croco conficitur, ad emolliendam duritiem neruorum accommodatiſſimum.

Fluxiones oculorum cum lacte muliebri inunctus ſiſtit.

Reliqua ex iam cōmemoratis Croci iuuamenta colligi facile poterunt.

Croci eiusq; facultatum, ſequentibus uerſiculis meminit Fiera in cœna ſua.

Fama uetus taceat, cedant pulmenta Luculli.
Cœna coronata eſt plenior iſta Croco.

Hic-

Hic Cilices redolent ignita cacumina florum.
Rubra ferunt, cordi gaudia ſumma tuo.
Si mala ſunt capiti, ſegnes ducentia ſomnos
Illa decor, ſtomachus, triſteq́; pectus amant.
Si bibit iſta uorax poterit torpere palatum,
Ieiunæ hæc uerita eſt, ſedula cauſa famis.
At uentrem oblectant, uuluam reſerantq́; tumentem,
Hæc ede, ſi riſus expetis aßiduos.

De Ariſtolochia rotunda. Cap. LXXVIII.

1. Ariſtolochia rotunda uulgaris. DE ARISTOLOCHIA LONGA EIVSQVE NOMENclaturis ac facultatibus primo libro egimus, nunc rotundæ hiſtoriam ſubtexemus. Eius duo reperiuntur genera, quorum aliud radicem habet rotundam ac plane, ſemperq́; ſiue uetus, ſiue tenera extiterit ſolidam, alterius uero minime ſolida eſt, ſed concaua. Porro utriuſq; generis radix lutei, ſeu ſubcrocei eſt coloris, ueluti mala quæ uocant Cydonia, ſaporis uero amari inſtar Abſinthij. Ambæ hæ radices ueris nunciæ ſunt, quamprimum enim Februario menſe glacies geluq; diſſoluitur, é terra aſparagos ſuos protrudit, qui ubi Martio mēſe appropinquante adoleuerint, ſingulæ radices ſuos emittunt coliculos, eoſq; rotundos, læues & dodrantales, ac in uertice floribus ſtipatis, Galiopſi quæ Germanis Bynſaug dicitur, aut certe Fumariæ quam ſimilimis emicantes. In initijs Aprilis menſis flores quos diximus in perfectione ſua ſpectantur, alij quidem Berſilici, alij niueo colore tincti, quos, ubi deciderint, conſequuntur ſiliquæ exiguæ in quibus ſemina nigra, lentibus haud diſſimilia, ac ſingula candidis quaſi uerſiculis e ſiliqua pendentia, clauduntur. Maio menſe ſemen maturum exilit, ac tum una cum folijs quæ herbacei ſunt coloris, & cum Rutæ hortenſis folijs comparari poſſint, niſi maiora & latiora forent, cum his inquam caules pereunt ac euaneſcunt, ſola radice ſuperſtite, quæ uſque ad ver proximum intra humum incolumis deliteſcit. Gaudet hæc Ariſtolochia terra forti, dumetis quæ ſecus itinera ſita ſunt, ſyluis etiam altiſſimis, locisq; earum deſertis & umbroſis.

Miraculum naturæ. Rurſus uero hoc loco naturę miraculum prędicandum mihi uidetur. Siquidem nunquam ſimul uno & eodem in loco bina Ariſtolochiæ rotundę uulgaris genera reperiuntur. Quemadmodum enim Allio cum Magnete lapide *Antipathia.* perpetua intercedit inimicitia, ita quidem ut ſi Allij ſucco Magnes oblinatur, omnem amittat uim, & non ſolum ferrum non attrahat, ſed

abigat

Ariſtolochia rotunda uulgaris.
Rund Holwurtz die gemein.

abigat potius, quemadmodum prodidit Plutarchus: ita uno & eodem loco binę Ariſtolochiæ rotundæ uulgaris radices morari, et mutuo ſe ferre nolunt.

Porro naſcitur quædam 2. herbula uix dodrantalis, plerunque in collibus inter Ariſtolochias rotundas quas diximus, folijs rutaceis, Ariſtolochiæ rotundę concauæ adeo ſimilis, ut plane cum effoderem eam, me deceperit, quippe qui mihi perſuaſeram Ariſtolochiã eſſe rotundam. Sed rem aliter ſe habere radix, quæ illi eſt candida, articuli longitudine prædita, multis ſpicis, ſeu nucleis è quibus ſubinde repullulat, coagmẽtata, guſtu dulcis & aſpera ueluti Caſtanea oſtendit. Florẽ gerit Martio & Aprili menſibus exiguum, rotundum, ad uiridem uergentem colorem. Locus illi ut diximus plerunque inter Ariſtolochiam rotundam maiorem. Hactenus hiſtoriam Ariſtolochiæ rotundæ uulgaris deſcripſimus, quam à uera ueterum Ariſtolochia rotunda abeſſe exiſtimamus, quantum à nigro ut uulgo dicitur candidus diſtat color. Neque enim illam (ueram inquam) in noſtris regionibus prouenire crediderim, aut ſi prouenit, ſane nobis ignota exiſtit. Hanc noſtram ſententiam mi-

nime

Ariſtolochia rotunda uera.

Rund Holwurtz die recht.

Dioſco. lib. 3. cap. 4.

nime temerariam ueterum rei herbariæ ſcriptorum teſtimonia confirmāt. Nicander etenim in Theriaca ſua Ariſtolochiam rotundam folia Hederæ habere aſſerit, quod idem Dioſcorides non ſolum in deſcriptione Ariſtolochiæ teſtatur, uerum etiam lib. ij. cap. cxi. cum de Braſſica marina loqueretur, innuere uidetur. Huc accedit Theophraſti quoque calculus qui lib. x. de plantarum hiſtoria ca. xiij. in hūc modum de Ariſtolochia ſcribit. *ἡ δ᾽ ἀριστολοχία τῇ ὀσφρήσει καὶ εὔοσμος, ἡ δὲ γίνεται πικρὰ ῥίζα τὸ χρῶμα δὲ μέλαινα. φύεται δὲ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐλατίοις. φύλλον δὲ ἔχει προσεμφερὲς τῷ ἀλσίνῃ πλὴν στρογγυλώτερον.* Poſtea capite ultimo eiuſdem libri Ariſtolochię rurſus cōmeminit his uerbis. *ἡ δὲ ἀριστολοχία, παχεῖα, καὶ ὑπόπλευρος, τῷ χρώματι μέλαινα καὶ εὔοσμος, τὸ δὲ φύλλον στρογγύλον. ἡ κλὼ δὲ τὸ ὕψος τῆς γῆς.*

Ex his a' nobis adductis teſtimonijs ſatis liquet, quę in Europa hactenus Ariſtolochia rotunda habita & uendita fuit, a' doctoribus & ſeplaſiarijs noſtris, a' ueterum Ariſtolochia proreſus alienam eſſe. Sed proh dolor eo' res noſtræ redactæ ſunt, ut quidquid ab iſtis dicatur præſtigiatoribus (indoctos illos inquam ac Barbaros, tam Medicos quam Seplaſiarios, qui poſtpoſita ueterum & probatorum lectione

receptos

receptos ſequuntur errores)tanquam oraculum adoretur. Quid quod eo progreditur hominum dementia,ut quorumcunq; conſilia ſequantur,etiã imperitiſſimorum,ita ut Iudæos,agyrtas, aniculas, & neſcio quod genus hominum ad perniciem aliorum natum, Medicos expetant. Sic enim uulgo iactatur prouerbium, ægros magno teneri ſanitatis deſiderio, ideoque neceſſe habere quoſcunque conſultores audire. Atque ita ſuos quiſq; ſequitur deos,in quibus ſalutis ſpem ponit, quod ſane peruerſum ſtudium ſingulari in nobis Dei ira excitari crediderim. Faxit Deus ut animorum iſtam peruerſitatem aliquando exuamus,& recta non tantum probemus, ſed & ſequamur conſilia.

Cæterum cum Ariſtolochiæ rotundæ uulgaris hiſtoriam abſoluiſſem, *2. Ariſtolochia rotunda uera.* peruenit ad manus meas uera Ariſtolochia rotunda, quæ omni ex parte Dioſcoridis deſcriptioni reſpondet. Radix namq; eius rotunda eſt, rugata, pulla, ac undique impreſſiones quaſdam referens, in ſuperiori parte qua caulem ex ſe mittit, in acumen quoddam turbinata, ita ut rapulam marcidam repræſentet, guſtu amara ſicut & longa Ariſtolochia, intus ſubcrocea. Hæc in montanis Montis peſſulani prouenire, ac, ut refert D. Conradus Geſnerus, Lugduni hodie uenundari dicitur.

NOMENCLATVRAE.

Nomenclaturæ Ariſtolochiæ rotundæ ſupra primo libro in deſcriptione longæ enumeratæ ſunt. Repetemus tamen hoc loco præcipuas, quę ſunt ἀριστολοχία, Malum terræ. Apuleius cap. xix. plura addit nomina, quæ ſunt Adrarhyza, Melocarpon, Epheſia, Clematitis, Pyxionos, Dardanos, Iõtitis, Tocites, Teuxinos, Chamæmelon, Operis, Sopoep, Abſinthium ruſticum. Serapio Ariſtolochiam cap. clxxi. Zaraund (ſicut & Auerrhoes) & Maſmochra uocat. Proinde ne quis putet noſtram uulgarem Ariſtolochiã nos repudiare, ac peregrinam in locum eius ſubſtituere uelle, is ſciat, nos uulgarem Ariſtolochiam rotundam magni quoque facere, ſed ſuo quod debeo in medicina habere loco, nec genuinæ quod nec poſſum, pręponere. Quod ſi quis roget ubi ergo uulgarem illam Ariſtolochiam in Dioſcoride deſcriptam ſentiam, huic ſententiam meam candide impertiar, dicamq; quam nos Germani Holwurtzel/id eſt, radicem concauam dicimus, nobis ſub Hyacintho, quem ille Heloniam, Porphyranthes, Vaccinium & Vlcinum cognominat. Sed de Hyacintho plura paulo poſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ariſtolochia rotunda uulgaris ad uarios utrinque morbos uſurpatur.

CC

INTRINESCVS.

Vulgaris Ariſtolochia rotunda ad internas quamplurimas affectiones adhibetur. Sunt enim qui radicem eius in puluerem redactam aduerſus uenenum & peſtem è uino bibendam exhibeant. Cum uino calefacto pota, ſi poſtea in lectum te componas, probe contectum, ſudores potenter elicit.

Eadem urinam trahit, & ad morbum facit regium è uino pota.

Semen tuſum ac ſumptum quotidianis alui profluuijs auxiliatur.

EXTRINSECVS.

Chirurgi ad quæuis ulcera fluuentia hac radice utuntur, ad quam rem ſane quam utiliſſima eſt, cum ſanandi & exiccandi ui ſit prædita.

FACVLTATES ARISTOLOCHIAE rotundæ ueræ.

Hanc Galenus & Macer calidam & ſiccam eſſe teſtantur, ſic enim carmina Macri de Ariſtolochia ſonant.

Omnes uim calidam, ſiccamq; leguntur habere,
In primo uis ſicca gradu, feruensq; ſecundo eſt.
Peſtiferos morſus cum uino ſumpta rotunda
Curat, & aſſumptis prodeſt ſic hauſta uenenis.

INTRINSECVS.

Radix in puluerem redacta, ac drachmæ pondere cum Pipere & Myrrha pota, menſes, partus, & omnia uuluarum onera eijcit, teſte Dioſcoride.

Ea drachmæ pondere ex uino pota, uenenum per ſudores expellit.

Hoc pacto uſurpata ad peſtem & laterum dolores, ſuſpiria, & concretos ſanguinis grumos unice conducit. Reliqua ſub Ariſtolochia longa require.

EXTRINSECVS.

Radix Ariſtolochiæ rotundæ ueræ in puluerem redacta ulceribus fluentibus inſperſu prodeſt, nam ea ſiccat & purgat.

Radix recens tuſa ac impoſita, aculeos & ſpicula extrahit. Eſtq; omnibus modis ſaluberrima, & ad medicationes utiliſſima.

De Aſtrilochiæ facultatibus ita ſcribit Theophraſtus lib. x. de plantarũ hiſtoria cap. xiij. & ultimo.

Χρήσιμα δὲ πρὸς πολλά, καὶ ἄριστα πρὸς κεφαλήν, ἀγαθὴ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ἕλκη, καὶ πρὸς [illegible] τὰ καί.

καὶ πρὸς ὕπνον, καὶ πρὸς ἴτυγα. τὰ μὲν οὖν προσάγειν κυλίνουσιν ἐν ὕδατι ἀναδεύσαντα καὶ καταπλάττοντα, τὰ δὲ ἄλλα εἰς μέλι ἐμβύσαντα, καὶ ἔλαιον. πρὸς δὲ τὰ τῶν ἑρπετῶν ἐν οἴνῳ ὀξίνῃ πίνειν. καὶ αὐτὸ δῆγμα ἐπιπλάττειν, εἰς ὕπνον δὲ, ἐν οἴνῳ μέλανι αὐστηρῷ κινίσας. ἐὰν δὲ αἱ μῆτραι πρ…ίσιν, τῷ ὕδατι ἀπέκλυζαν. Hæc ille.

De Hyacintho. Cap. LXXIX.

VULGARIS ILLA AC ROTUNDA ARISTOLOCHIA, cuius præcedenti meminimus capite, nos admonet, ut ad Hyacinthũ accedamus, eiusq; hiſtoriam exponamus Supra ca. lxxi. Hyacinthi cuiuſdã uerni exigui meminimus, cuius hoc capite effigiem exhibemus. Deinde cap. lxxiiij. alium Hyacinthum propoſuimus. Tertio loco uulgarem Ariſtolochiam rotundam in numerum Hyacinthorum retulimus. Hoc itaque capite quartum deſcribemus Hyacinthum, cuius radix bulboſa, quæ uulgari ſatiuæ Cepæ ſatis reſpondet, niſi quod multo eſt minor, ab optimo uiro D. Georgio Ollingero ciui Norimbergenſi ad me iampridem miſſa fuit. Ea cum appetente Autumno in terram à me depoſita fuiſſet, ſub initia Martij menſis bina produxit anguſta folia, Satyrionum medio generi ſimilia, nec multo poſt bina alia ſubſecuta ſunt. E medio uero foliorum teres tandem & læuis aſſurgebat coliculus, dodrantalis, in cacumine uiridibus & exiguis globulis prominentibus emicans. Horum infimi in initijs Iunij menſis hiantes florem reddebant purpureum, forma Lilij conuallij flores imitantem, ſed omni odore deſtitutum. Cumq; inferiores floſculi marceſcerent, proximi quiq; ex ordine florere occipiebant. Tandem ubi omnes defloruiſſent, ſemen apparuit nigrũ, Pſeudomelanthij (de quo ſupra lib. j. cap. xl, egimus) ſemini ſimile. Et radix quoque per hyemem intra terram incolumis durabat, ac vere accedente, alium ex ſe bulbum procreabat, unde rurſus adoleſcebat, quemadmodum & Crocus, & Lilium iuueneſcere ſolent.

1. Hyacinthus primus. *2. Hyacinthus ſecundus.* *3. Hyacinthus tertius.* *4. Hyacinthus quartus.*

Poſtremo non deſunt qui eam plantam quam capite lxxxiij. infra deſcribemus, uerum eſſe Hyacinthum Poëtarum ſentiant propterea q̃d ſanguineis notis ſint maculati flores eius. Atq; hactenus quinq; Hyacinthi genera expoſuimus, ex his quiſq; q̃d ſibi maxime arriſerit pro Hyacintho deligat.

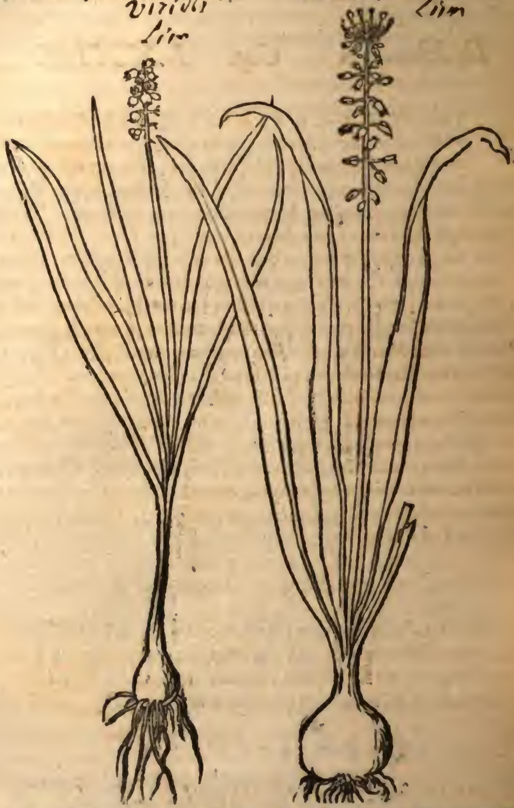
5. Hyacinthus quintus.

NOMENCLATURAE.

Primum Hyacinthum in tractu Rheni Germanica uoce Hundtszwibel/ 1.
uel Hundtsknoblauch/hoc eſt, Cepam caninam, uel Allium caninum uocant. Meo iudicio Vaccinium nigrum Vergilij fuerit,

Hyacinthus Vernus exiguus.
Klein frůlentzen Hyacinctlin/
oder Klein hundtsknoblauch.

Hyacinthus maior.
Groß Hyacinct.

2. Alter Hyacinthus cum nullum habeat nomen à tempore quo primum apparet Hornungsblům/hoc eſt Februarij flos dicitur. Forte & hic Vaccinium appellari poſſet.

Tertium

Tertius,isq; bipartitus, candidus ſcilicet,& purpureus Hyacinthus,Germanis Holwurtzel/Latinis uulgo Ariſtolochia rotunda nuncupatur. 3.

Quartum Bauari Sew zwibel/hoc eſt,Cepam ſuillam uocant, teſte Ollingero. Is etiam aſſerit hoc Hyacinthi genus in auenaceis prouenire agris, & magnopere a ſuibus quæri expetiq;, unde illi nomenclatura. Hic Hyacinthus una cum eo,cuius hiſtoriam capite lxxxiij.perſequemur, noſtra ſententia rubens eſt Vergilij Hyacinthus ὑάκινθος, teſte Dioſcoride, Helonias, Porphyrantes,Romanis Vaccinium dicitur, quod nomen ex recẽtioribus quidam Myrtillis, de quibus tertio agemus libro,attribuerunt, ſicut nonnulli uocem Hyacinthi Conſolidæ regali adſcripſere. 4. 5.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnium Hyacinthorum radices frigidæ & ſiccæ eſſe traduntur,ſed temperate,in medicina omnes uſum ſuum habent.

INTRINSECVS.

Dioſcorides de Hyacintho ſuo in hunc modum ſcribit. Radicem intro ſumptam urinam impellere,phalangiorumq; morſibus auxiliari. Semen uero cum uino potum regium morbum diſcutere: quas facultates,maxime quod ad poſteriorem attinet ſemini Ariſtolochiæ rotundæ uulgaris ineſſe experientia certa didici.

EXTRINSECVS.

Radix cum uino albo pueris illita pubertatem coercet , & non patitur erumpere,Galeno & Dioſcoride teſtibus. Huius radicis in Theriaca Nicander quoque meminit.

De Aro. Cap. LXXX.

ARON FEBRVARIO QVOQVE MENSE PROSILIT, maxime in apricis locis. Folia habet pulchra,uiridia, Betaceis pene ſimilia,eaq; ut plurimum quaterna aut quina,inter quæ dodrantalis fere & acutus aſſurgit caulis,uaginæ frumentaceæ in qua ſpica incluſa latitare ſolet,perſimilis,qui ubi Aprili menſe hiare cœperit, purpureũ oſtendit piſtillum,quem non aliter complectitur ac lucerna lumen.Atq; hic Ari eſt flos,nam ſub hoc piſtillo capillitij inſtar fibræ quædam enaſcuntur, ac poſtea ubi temporis progreſſu auctius euaſerit piſtillum, acinis quibuſdã uiridi colore prædictis in modum botri undiquaque circumdatur, qui Au- 1. *Ari primum et uulgare genus*

Aron. Dracunculus

Aron. Arum

2.
Ari ſecundum genus.

3.
Tertium Ari genus.

tumno appropinquante ru bei euadũt ſicut corallium pulchre rubens. Herba in fine Maij menſis euaneſcit, ſolo uſq; ad Autumnum remanente quẽ diximus fructu. Radix oblongæ capulæ, aut oliuæ potius conferri poteſt, multis capillamentis fibrata, quæ & ſingulis annis inſtar Satyrionum decedit, altera ſuccedente, hoc pacto namq; reuiuiſcit Aron.

Cæterum in ijs montib⁹ qui non procul à Tabernis montanis abſunt in uinea quadam inueni Arum in magna copia, quod inuolucrum, & piſtillum habebat ex albo luteolum, cætera uulgari conſimile.

Tertium Ari genus, rariſſime flores profert. Folia huius nigris maculis reſperſa ſunt, ueluti Satyriones quidam, necnõ Perſicaria, & Ranunculi nonnullæ ſpecies.

Proin omnia Ari genera quæ nunc commemorauimus, inſigni acrimonia ſunt prædita, ut quæ non aliter atque vrtica diutinas & miras in lingua puncturas excitent. Omnium uero feruentiſſima eſt eius Ari radix, quod maculata habet folia, ita quidem ut integro die linguam ſemel guſtata mordicet. Radices omnium Arorum dum teneræ ſunt, lacteum ſuccum ſtillant inciſæ. Naſcuntur omnes Ari

ſpecies

ſpecies in umbroſis locis, montibus, & dumetis, ubi uermes plerunq; morari conſueuerunt.

NOMENCLATVRAE.

Omnes uno conſenſu herbarij, tradunt eam herbam quam Germani ἄρον.
Aron uocant, Arum eſſe Dioſcoridis, quod ille Lupham, Alimon, Thymon, Dracontiam, & Colocaſion cognominat. Mihi uero non Aron, ſed ἀρίσαρον uidetur eſſe, propterea quod ueteres, Ari radicem non tantum magnam, ſed etiam eſui aptam eſſe ſcribant, quæ ſane in noſtro Aro minime reperias, quod radicem oliua haud maiorem obtinet, eamq; adeo acrem, ut edendo prorſus non ſit. Qui fit ut ego ad Ariſaron potius quam ad Arum has plantas referendas cenſeam. Sed iudicium eſto penes candidum lectorem. Neque hic de cocta nobis Ari radice, ſed de cruda ſermo eſt: ſcimus namque quid de elixa Galenus lib. ij. de alimentis ſcribat.

Dioſcor. lib. 2. cap. 157.

Arum quod ſuggillata lituris folia profert fortaſſe exiguus Dracunculus fuerit.

Arum nonnulli Serpentariam, Colubrinam, Dracontiam minorem nominant, ſed quod parum referre puto, licet hæ quoque appellationes ad alias quoque plantas pertineant, quemadmodum primo libro in hiſtoria Colubrinæ docuimus. Apud Simonem Ianuenſem, Iarus, Barba Aron, & Pes uituli dicitur. Nonnullis ſacerdotis Virile, & Germanice Pfaffenpint nuncupatur. De Aro plura Plinius lib. xxiiij. cap. xvi. & Galenus de aliment. facult. lib. ij cap. ultimo.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Aros, calidus & ſiccus eſt, diſcutiendi & extenuandi, quoſuis craſſos humores facultate præditus, utriſq; corporis partibus ſalutaris.

INTRINSECVS.

Radix Ari, eius maxime quod maculata habet folia, ſiue ſicca, ſiue recens tuſa, ac adminus drachmæ pondere ſumpta remedium eſt præſentiſſimum, ac minime fallax aduerſus uenenum & peſtem. Quidam tantundem adijciunt Theriacæ.

Succus herbæ expreſſus menſura cochlearis, aut maiore, potus, eaſdem habet facultates. Quod ſi illi parum aceti admiſcueris, quo minus linguam uellicet efficit, ut idem de radice iudicium tibi ſit.

Aron in puluerē redactū ac interdū drachmę pōdere cum binis Sacchari drachmis ſumptū ſuſpirioſis prodeſt, craſſam enim & lentā pituitam inci-

dit, excreationes iuuat, pulmonum & pectoris uitia purgat, & ad tuſſim maxime eſt utilis.

Idem remedium ſtomachum phlegmate & atra bile infectum purgat.

Radix Ari ſiue recens, ſiue arida, tuſa ac ſumpta, mulieres a` partu ualide purgat, poteſtq; hoc pacto & iumentis purgandis exhiberi.

Eadem ſuccus expreſſus, & aqua diſtillata poſſunt. Tradunt etiam aquã Ari diſtillatam ramices ſanare ſingulis uicibus binis uncijs, aut minori menſura potam.

EXTRINSECVS.

Ad peſtem ac Anthracem uix præſtantiorem ac ſalubriorem herbam noui, ac folia Ari recentia impoſita. Eadem ſiue arida, ſiue uiridia, ad inueterata & putrida pedum ulcera faciunt.

Aqua Ari & ſuccus, quæuis uetera uulnera purgat, ſanatq;.

Ari folia cum radice in uino & oleo decocta, inſeſſionibus calidis ficus ſanant, & ſedem procidentem retrahunt.

Nonnullæ mulierculæ folia Ari, caſeis uermiculis ſcatentibus imponũt, qui fit ut abactis uermibus caſei hac ratione a` corruptione uindicati diutius durari poſſint.

De Dracunculo maiore. *Cap.* *LXXXI.*

HOC BVLBI GENVS, CVIVS EFFIGIEM DEPICTAM exhibemus integrum uidere mihi non licuit, præſertim cum non ſatis noſtris regionibus ſit cognitum, & non ita pridem doctiſſimo uiro D. Othoni Brunfelſio ex Brabantia miſſum fuerit. Folia gerit ſatis longa, lataq; inſtar Lapatij uulgaris, ac aliquantulum inflexa rubris notis aſperſa. Dicebatur autem racemum quendam luteum tandem proferre, ſicut & Aron, qui fructus eius eſt, quod ita ſe habere uel tandẽ ipſe uidi, poſteaquam eius bulbi copia mihi facta, ac in hortulis meis plantata fuit.

NOMENCLATVRAE.

δρακοντία μεγάλη Dioſco. lib. 2. cap. 155.

Otho Brunfelſius cuius ſtatim meminimus, perſuaſit mihi hanc plantã Dracunculum maiorem Dioſcoridis eſſe, quem ille Draguntium magnum Aron, Iſaron, Iaron, Hieracium, Biaron, Armiagrion, & Cyperida nonnullis uocari tradit. Sed parum meo iudicio refert, ſiue Dracunculus, ſiue Aron cenſeatur, nam earundem fere ſunt facultatum utriuſq; radices, quapropter a` Serapione uno & eodem capite, nimirum xliij. Luf, hoc eſt, Dra-

Dracunculus maior.

Drachenwurtz.

gontea, Dracontion, uel Draction: Iarus, hoc eſt, Aron &c. tractantur. Apuleio ca. xiiij. Dracontea, Pythonion, Aſclepias, Anchomanes, Sanchromaton, Ariſaron, Therion, Schænos, Dorcadion, Typhonion, Crocodillion, & Colubrina dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Dracunculus maior ut Aron uſurpatus omne uenenum a corde pellit, pectus purgat, craſſos ac lentos humores incidit, ac quibuſuis internis prodeſt uitijs, venerem ſtimulat. Ex his facile eſt colligere, calidæ eſſe temperaturæ.

EXTRINSECVS.

Ex radice Dracũculi maioris, necnon folijs, olea, unguenta, & emplaſtra præſtantiſſima conficiuntur, ad ſananda ulcera quę uocant Cacoethe, atque phagedænica, necnon fiſtulas, & pedum maligna, depaſcentia, ac ſerpentia ulcera.

Folia cum melle illita faciei maculas extergunt.

Succus expreſſus auribus inſtillatus dolorem ſedat.

Folia uenenatorum animalium morſibus impoſita, uenenum extrahũt, ac breui tempore partes affectas ſanant. Aliæ quibus pollet facultates in hiſtoria Ari explicatæ ſunt,

De Orchios, & Satyrij uarijs generibus. CAP. LXXXII.

Satyrion mas quorundam.

Knabenkraut.

MVLTA SANE ORchios & Satyrij genera in noſtris regionibus naſcuntur, quorum nonnulla, quę nobis quidem obſeruata ſunt ordine recenſebimus.

Primum itaque idemq; uulgatiſſimum, Maio menſe florens in pratis reperitur, ternis aut quaternis plerunque folijs ueſtitum, Lilio ſimilibus. Porro in duas ſpecies hoc genus, quod ad florem attinet dirimitur. Aliud namq; flore comat purpureo, aliud niueo, eoq; Ariſtolochiæ uulgaris flori conſimili. Folia utriuſq; Februario menſe è terra exeunt, aliquanto Lilio anguſtiora. Quędam ex his nigris maculis notata, ueluti Aron, aut Aurata, quod genus piſcium torrentibus ſylueſtribus familiare eſt, Germani Forellen uocant, apparent. Radices harum plantarum, inſtar nucularum quarundam, teretes, geminæ, oliuis reſpondentes, ſed meo iudicio rotundiores ſunt, altera quidem inanis & rugoſa, &

Cynoſorchis mas noſtra quarto
loco à nobis deſcripta.

ſa,& marcida, & quæ in di
es decreſcat, altera uero ple
nior, quæ quantum illa mi
nuitur tãtum quotidie ma
iori incremento augetur,
quoad perfecta fuerit & ab
ſoluta, id q̃d Iunio fit men-
ſe, quo tempore altera pla-
ne euaneſcit. Poſt Autum-
num, quæ de radice gemel-
la ſupereſt pars, aliam gig-
nit, candidam plane, inſtar
Ciceris Arietini rotundã.
Atque hoc pacto quæ prio-
rem decedentem exhauſe-
rat, aliamq́ ex ſe procreaue
rat, ea ipſa ſequenti anno
marceſcit, recentiore ſem-
per ſuperſtite manente. Cæ
terum quæ de radicibus
hoc loco diximus, ea in om
nibus Orchiorum & Saty-
riorũ generibus locum ha
bent.

Alterum, folijs caule, & II.
flore, antedicto conſimile
eſt, niſi quod radicem ha-
bet quæ formam repræſen
tat binarum manuum, nõ
eo quo alias manum ma-
nui iungere ſolemus, ſed in
uerſo ordine inuicem ſuper
poſitarum, quarum recen-
tior natu cum flore augmẽ
tum capit, altera marceſcen
te. Naſcitur hoc genus Orchios in quibuſdam pratis, & nonnullis grami-
noſis montibus. Radices tam huius q̃ ſuperiorum teſticulorum fere dulces
ſunt guſtatæ.

Tertium

Satyrion primum Dioſcoridis noſtra ſententia.
das iiij Stendelwurtz Menlin.

Orchis fœmina, ad quartum ordinē in noſtra hiſtoria pertinens.
das iiij Stendelwurtz Weiblin.

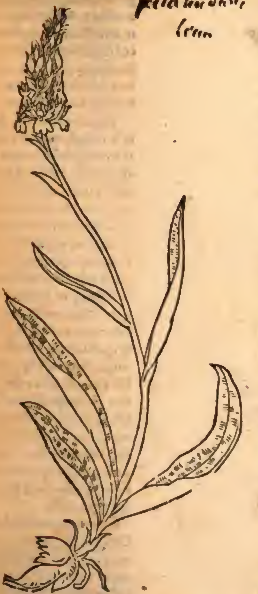

III. Tertium peculiare quoddam genus eſt, & a ſuperioribus diuerſum, licet caulem proferat ut illa teretem & mollem, folia item Lilio ſimilia, radi-

cesꝗ

Orchis fœmina altera.

Creütz blům Weiblin.

cesq; gemellas & rotun‑das,ſed magis exiguas,flo‑re copioſo,ac racemi inſtar coacto,foris ſpadiceo, in‑tus uero candido & mi‑nutiſſimis maculis aſperſo plenum. Gaudet humo ar‑gilloſa , naſciturq; tam in pratis quam montibus. Proinde Iunio mēſe flore‑re occipit.

Quartus Teſticulus du‑ IIII.
um quoque eſt generum , ſi 1. 2.
florem, quem alius purpu‑reum prorſus,alius uero ex roſeo candidum , purpu‑reisq; ac exiguis maculis notatum profert conſi‑deres. Planta eſt omni ex parte ſatis magna , cuius uiridia & mollia folia Liliū fere referunt. Radices illius quæ ſucculentæ ſunt & dul ces binis oblongis auicula rum ouis , aut ueteris galli gallinacei teſticulis confer‑
ri poſſunt. Huc accedit ter‑ 3.
tium in hoc ordine genus, quod radices habet manui ſimiles , ueluti & in primo genere audiuimus . Atque hanc fœminam in hoc ge‑nere cenſemus , propterea quod radix fœmininum ſe xum figura ſua æmuletur.

Quintum Teſticuli genus ſimiliter bipartitum eſt,utrumq; folio ueſtitū
Lilio ſimili, flore emicans purpureo prorſus, nec enim ullas oſtendit litu‑ V.
ras,eoq; inſtar frumentorum in ſpicatum deſinente cacumen, Quod in hoc

genere.

Orchis quinta odorata.

das v. wol riechend Margendrehen.

genere minimum exiſtit ſu-
auiſſimo cõmendatur odo-
re, & ad Garyophylleam ac-
cedente. Naſcitur utrunque
in aſperis plerunq; monti-
bus ſubter Iuniperos terra
forti & alba gaudens.

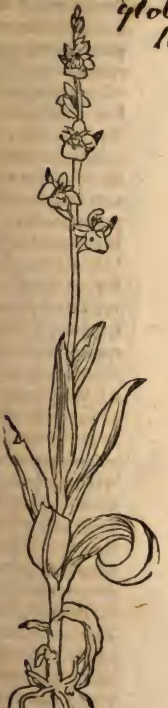
VI. *Satyrion alterũ Dioſco. lib. 3. cap. 135.*
Sextus teſticulus, qui &
ipſe iiſdem cum præceden-
ti natalibus prouenit, radi-
ce gemella, ſatis magna, bi-
nas nuces myriſticas re-
preſentante, dulci, ſucculen-
ta, flore diuerſicolore, nam
conſtat is purpureo, luteo,
& uiridi, qui tamen com-
miſcentur. Forma floris ita
ſe habet, ut inferior illius
pars crabronem, ſuperior
uero quæ capitulata & ala-
ta quodammodo eſſe cerni-
tur, auiculam repræſentet.
Exiguum huius teſticuli ge-
nus (eſt enim & hic Teſti-
1. lus in duo diſtributus ge-
2. nera, non quidem forma,
ſed magnitudine foliorũ,
caulium, & radicum, diffe-
rentia) folia Allij fert, ma-
ius uero Lilij.

VII. Cęterũ reperiũtur bina a-
1. 2. lia Satyrij genera admodũ
exigua, quorũ floſculi aui-
culas uolantes imitantur,
coloris ex uiridi lutei. Cau-
les horum haud temere digiti longitudinem excedunt. Naſcuntur partim
in apricis montibus Iunio menſe, partim uero Autumno appetente, in uli-
ginoſis campis & pratis.

Extant

Orchis ſexta.

das vj. Margendrehen.

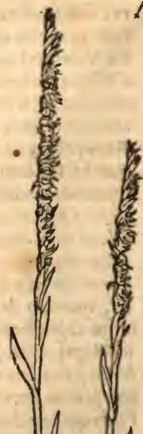
Extant & alia bina in al- VIII.
tiſſimis ſyluis Satyrÿ gene 1. 2.
ra, folÿs ueſtita Colchici, radice prædita capillata inſtar Valerianę, quo nomine à reliquis Satyrÿs & Orchi os generibus diſſidēt. Ex his aliud florē gerit candidum aliud roſeo emicat, eoq́ ſiliquis ſeu ſeminū Raphani receptaculis ſimilimo, niſi q̃d hic hiat, ac fatiſcit, formámq́ pileoli refert. Hoc flore decidente (quod idem de omnibus Satyrÿs & Teſticulis, quorum deſcriptionē in hoc capite perſequimur, intelligas uelim) nullum ſubſequitur ſemen, ut in alÿs plantis fieri uidemus. Flore quidem decuſſo ſiliquæ quædam exiguæ apparent, tenuiſſimo puluere refertæ, quæ & ipſæ una cū caule intereunt. Seruntur igitur Satyria & Teſticuli non ſemine, ſed radice, quæ quotannis renouatur ut diximus, & ex illa folia caules & flores prodeunt ſingulis annis alÿ.

Nonum Satyrÿ genus in IX.
uliginoſis & umbroſis ſyluis naſcitur, Maio menſe flore & folio uiduum. Eſt enim nihil aliud quam pinguis & rectus aſparagus, forma uulgare Satyrion, colore lignum, uel fungos ſyluis familiares referens. Radicem habet, multo capillitio contortam, & implicatam, ueluti Valeriana, uel Elleborus niger adulterinus. Eſtq́ hoc

Satyrÿ

Satyrion exiguum.

das vij. vnd kleinſt Satyrion.

Satyrij genus uitium potius quoddam ex putrilagine enatum, quam planta cenſendum.

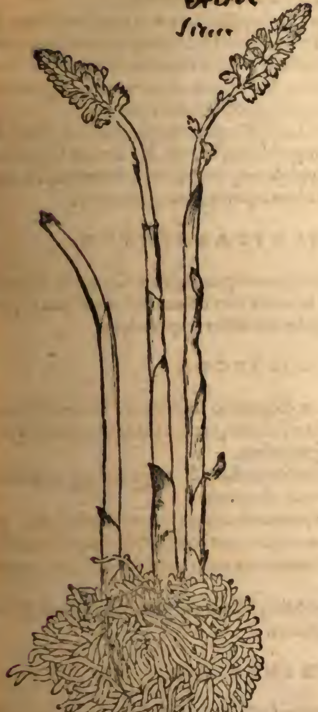
X. *Bifolium.*

Decimum ac ultimũ nobis cognitum Satyrion Aprili menſe in uliginoſis denſis ac tenebroſis dumetis, nonnullis etiam agrorum limitibus & quibuſdã pratis proſilit, binis folijs Plantagini latifoliæ ſimilibus, per quæ rotundus aſſurgit coliculus, idemq́; ueluti Plantago in cacumine ſpicatus. Radix eius frequentibus cirris ac capillitijs contorquetur. Euaneſcit hæc planta circa feſtum Diui Ioannis Baptiſtæ, nullo poſt ſe relicto fructu. Anno inſequenti è radice bina alia prorumpunt folia. Sunt qui hanc Perfoliatæ genus eſſe credant. Nec deſunt qui Aliſma eſſe ſtatuant, ſed perperam. Atq; hactenus omnia Satyriorum & Teſticulorum genera ordine qua potuimus perſpicuitate & breuitate perſtrinximus, supereſt, ut ad nomenclaturas earum & facultates explicandas nos conuertamus. Sed anteq̃ eo ueniamus, operæpretium duximus, paucis commemorare, quid de prima iſtarum plantarum origine nobis uideatur. Non enim ex ſemine proprio, ut noſtra fert opinio, hæ plantæ, primam originem ducunt, ſed ex alieno

Vnde Satyriones primam originem trahant opinio Tragi.

Satyrion nonum.

Das ix. Margendrehen.

alieno potius, hoc eſt, ex ſpermate Turdorum & Merularum. Cum namque vere appetente antequam turdi terra noſtra excedant, aues commiſcentur, mira uideas, maxime cum in Iuniperorum montibus, & pratis conuenerint, ita ut ueriſimile ſit ex ſpermate horum, ſi quando in terram forte deciderit, Satyriones primum naſci. Nam quemadmodum ex hiſtoria illorum uidere eſt, tertio demum anno Satyriones omnes, primos proferunt flores, quos nullum ut diximus ſemen conſequitur. Deinde cōſtat Satyriones nuſquam lœtius prouenire, quam in montibus Iuniperorum & pratis, in quibus locis auiculæ eſcas ſuas quęrere aſſolent.

NOMENCLATVRAE.

Quas hoc capite plantas deſcripſimus, eas uno uocabulo Germani Margendrehen uocant, propterea quod nonnullę earum folia maculata, ac lituris quibuſdam ſugillata appareant. Aniculæ alia's, quæ plerunque uariarum ſunt peritæ artium Stendelwurtz/ Knabenkraut/ & Creutzblůmen appellant. Theophraſto omnes ſub ὄρχεως uoce comprehenduntur. Dioſcorides duo Orchios proponit genera, quorum alterum κυνὸς ὄρχιν uo-

ὄρχις. Teſticulus. Theoph. lib. 10. cap. 19. Dioſco. lib. 3. cap. 132.

Hunc Aegineta Triorchin uocat lib. 4. cap. 41

cat, hoc eſt, Teſticulum canis, quod nomen nos quarto loco huius capitis deſcriptæ plantæ attribuimus: alterum uero ἀγριάδα cognominari tradit, ad quod quintum huius capitis Teſticulum ſcrimus.

σατύριον τρίφυλλον Dioſco. lib. 3. cap. 134.

Poſt hiſtoriam Teſticulorum Dioſcorides Satyrion ponit trifolium, q̃d nos ad primum noſtrum genus referimus. Huic ſubiungit alterum Satyrion, Erythronium, ſiue Erythraicon, Melic n aqueum, Entaticon, Priapiscon, Satyriſcon, Satyriteſticulum, & Molorticulum veneris cognominatum. Hoc nobis id eſt Satyrion quod ſexto loco deſcripſimus.

At quæ manus effigiem quod ad radicem attinet exprimunt, Fœmellas Satyriorum eſſe iudicamus, uulgo Manus Chriſti, & Palmam Chriſti, & Teſticulum uulpis nominãt. Apuleius cap. xv. Pation, Serapion, Menem, Vram, Torminalem, & Teſticulum leporinum cognominat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Teſticulorum & Satyrionum genera, quæ Germani Stendelwurtzel appellant, calida ſunt & humida. Nec debent niſi neceſſitas id poſtulauerit intro ſumi. Foris cataplaſmatis inſtar imponuntur.

INTRINSECVS.

Radices rotundæ & pleniores (ſunt enim ut diximus nonnullæ uacuæ marcidæ & rugoſæ) omnium Satyrionum, in cibo uel ecligmate uſurpatæ, ad venerem ſtimulos addunt ſegnioribus.

Vtilis eſt hæc medicina ad conſeruandum & augendum genus humanum, modo rite & quo debet modo uſurpetur.

Rurſus aridæ & marcidæ Satyrionum radices venerem inhibent, quo nomine cœnobitis qui caſtitatem uouerunt (ut hi loquuntur) utiles fuerint. Paucos tamen in eo ordine hominum reperias qui id medicamentum expetant.

Radices plenæ in lacte caprino bibi poſſunt, aut cum albo pipere & melle inſtar Ecligmatis confici ac aſſumi.

EXTRINSECVS.

Radices Satyrij maxime eius quod odoratum eſſe diximus cum uino & melle decoctæ, ulcera oris & quæcunque eius uitia ſanant.

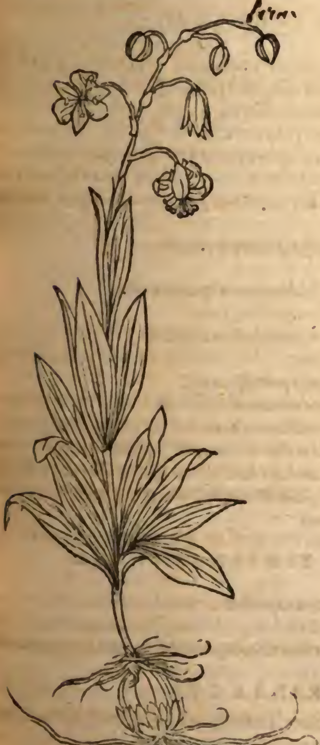
Radices eædem tuſæ, & illitæ, inflammationes leniunt, tumores diſcutiunt, ulcera fluentia purgant, ſanantq; ueluti Aron & Dracunculus maior.

De

De Hyacintho Poetarum, ſeu Aſphodelo officinarum, Germani Goldtwurtzel *uocant.*

CAP. LXXXIII.

Hyacinthus Poetarum, alijs Aſphodelus fœmina.
Goldtwurtzel/Heidniſchwurtzel.

PLANTA HAEC, quam officinæ Affodillũ, & nonnulli alij Aſphodelũ nominant, radicem habet bulbaceam, ex pluribus coagmentatam, & quæ quotannis nouas ſubinde ſpicas ſeu nucleos gignit, nõ aliter atque Croci radix. Forma ſua Lilij (de quo altero ab hinc capite agemus) radicẽ prorſus æmulatur. Ex ea Maio menſe appropinquante, teretes proſiliunt caules, folijs rotatim illos ambiẽtibus, Plantagini ſimilibus, ſed uiridioribus & firmioribus ſeu ſolidioribus, per ambitum minime crenatis. Proinde ſi formam foliorum iſtorũ necnon colorem conſideres, haud poſſis ullæ aliæ herbæ commodius conferre quam vuæ lupinæ. Flores huius plantæ ſuauiter odorati ſunt, & hi meſſis tempore erumpunt, ex roſeo rubicantes, exiguis puniceis maculis notati, Lilio uulgari de quo paulo poſt, aliquantulum mino-

res. Foliolis conſtant ſinguli ſenis, ijsq; recuruis, e quorum medio ſena, punicei coloris ſtamina effulgent. A flore Papaueri ſimilia protuberant capitula, luteo ac lato ſemine referta. Plantatur hodie in hortis hic Narciſſus, ſicut alia quoque florum genera, uoluptatis gratia. Alias in altiſſimis ſyluis Heluetiorum, & ea quoque quæ Hercynia dicitur, necnon monte Tonitrui, qui a Vuaſgoia non longe abeſt, ſponte ſua prouenit.

NOMENCLATVRAE.

Olim in ea fui ſententia ut crederem præſentem plantam Aſphodelum ſeu Haſtulam regiam Dioſcoridis eſſe. Sed cum Aſphodeli deſcriptionem apud ueteres rei herbariæ penitius introſpicerem, animaduerti nihil in Aſphodeli hiſtoria eſſe, quod huic plantæ recte tribui poſſet. Ac poſſet fortaſſe Aſphodelus uerus aliquando nobis innoteſcere, quod omnibus uotis optamus. Cum itaque Aſphodelus non ſit, non uideo quo rectius referri poſſit hoc Lilij genus, quam ad Hyacinthum poëtarum, de quo Vergilius Ægloga tertia ita cecinit.

Idem mecum ſentit Marcus Platearius.

Dic quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores.

Huius & Ouidius meminit his uerbis.

Ipſe ſuos gemitus folijs inſcribit & ai ai
Flos habet inſcriptum funeſtaq; litera ducta eſt.

Et alibi.

Litera communis medijs pueroq; uiroq;,
Inſcripta eſt folijs, hæc nominis illa querelæ.

Fabula de Hyacintho puero in florem nominis ſui conuerſo extat apud Nicandrum in Theriacis. Iam nullum ſane noui florem, qui poſſit aptius Hyacinthus poëtarum dici, quam hæc ipſa planta, quam Germani Goldtwurtz/hoc eſt, Auream radicem, & Heidniſch blům appellant. De reliquis Hyacinthis ſupra plura diximus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vires Hyacinthi ſuperioribus capitibus cum de uarijs eius generibus ageremus explicatæ ſunt. Cæterũ eſt & hæc planta nõ contemnendi in medicina uſus. Quod .n. ad multa efficax ſit, experientia minime fallax edocuit.

INTRINSECVS.

Qui difficulter urinam reddunt, radicem in uino decoctã bibant, prodeſt id medicamenti mulieribus quoque quibus menſes impediti ſunt. Eadem fere & de Hyacintho leguntur.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Omnes calidi abſceſſus & tumores radice Hyacinthi tuſa, ad cataplaſmatis inſtar impoſita, emolliri poſſunt, præcipue uero mammarum, & genitalium tumores hac radice & emolliri & ſanari debent. Quidam radicē ad eadem uini fęcibus prius conquoquendam tradunt, ac tum imponendam.

Radix in cinerem redacta, cumq́ melle temperata, ut unguentum fiat, illitu alopecias explet. Reliquas cum Lilio albo uires obtinet.

DAVID KYBERVS AD STVDIOSOS rei herbariæ.

Verum Aſphodelum primus monſtrauit is Herbarius, qui anno ſuperiore Latinus ex officina Egenolphi in lucem prodijt, quo nomine laude ſane dignus eſt, tam autor huius libri quam Typographus. Optime .n. meo iudicio de uniuerſo medicorum ordine, reiq́ herbariæ ſtudioſis omnibus merentur, qui in id incumbunt, ut erroribus officinarum detectis, pro falſis & adulterinis, genuinæ & quæ ueterum rei herbariæ ſcriptorum deſcriptionibus reſpondeant ſtirpes, in poſterum medicamentis adhibeantur. Quanto enim cum errore, ne quid acerbius dicam, officinæ nonnullæ hactenus pleraque, maxime quod ad ſimplicia attinet, adminiſtrarint, manifeſtius eſt quam ut probari debeat. Proinde placuit nobis effigiem ueri Aſphodeli, è prædicto exemplari mutuari, ac una cum deſcriptione Dioſcoridis in gratiam ſtudioſorum rei herbarię, hoc loco inſerere, non tantum eam ob cauſam quod Aſphodeli in hoc capite ab autore noſtro facta eſt mentio, ſed etiam ob hanc maxime, quod à doctiſſimis uiris tam ueteribus quam recentioribus, duo Aſphodeli ſtatuantur genera, quorum alter fœmina appellatur, is nimirum quem hoc capite deſcriptum habes, alter uero mas dicatur, Latinis alias Haſtula regia uocatus. Vt itaque utrunque Aſphodelum ſimul habeant ſtudioſi rei herbariæ, age proponamus, & figuram eius & deſcriptionem Dioſcoridis. Cæterum patientur pro ſumma ſua humanitate optimi uiri, Lonicerus inquam & Egenolphus, ut cum bona ipſorū uenia effigiem Aſphodeli mutuemus: Neque enim uideo cur nobis iraſci uelint, ſi unam ab ipſis deſumamus depictam plantam, cum in Herbario ipſorum quamplurima ſint, quæ ex noſtris hiſce commentarijs deſumpta ſint, quod illis nec inuidemus, nec in malam interpretamur partē. Si enim doctiſſimis quibuſq́ uiris laudi, non uitio uertitur, quæcunque apud ueteres hinc inde de ſtirpibus diſperſa leguntur, in unum uolumen redigere, ordineq́ meliore, ac maiori perſpicuitate explicare, quod ætate noſtra ſumma

Plinius. lib. 22. cap. 22.
Leobardus Fuchſius cap. 40. hiſt. plant.

Ἀσφόδελος.

Haſtula regia.

cum laude fecit Ruellius, cuius inſtitutum alíj quoq; doctiſſimi uiri ſecuti ſunt, cur non idem noſtro quoq; liceret autori, præſertim cum eius ſit candoris, ut quod aliorum eſt inuentũ ſibi non arroget, & patienter etiam ferat, quod non ſolum nonnulli ex ſuis multa deſumant, ſed etiam parum candide ipſius labores interpretentur? Quemadmodum uero minime uituperamus eos, qui uerba ueterum autorum in hiſtoria ſtirpium recitant, ita haudquaq; ſperamus indigne hos ferre, ſi uel unius plantæ delineationem ita mutuemus, ut interim nihil nobis, ſed plurimum his, qui primi in agnoſcenda ea herba nobis duces fuere tribuamus. Sed non erat opꝰ pro re tantilla tot uerba facere, niſi calumniatorum, qui nihil niſi à ſe factũ probare poſſunt, peruerſitas nos coegiſſet.

Hiſtoria Aſphodeli
ex Dioſcoridis lib. ij. cap. clix.

Ex uerſione Ruelliana.

HASTVLA REGIA uulgaris notitiæ eſt, folíjs maioris Porri, caule leui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices ſubiacent oblongæ, rotundæ, glandibus ſimiles, guſtu acres, quæ excalfaciunt, urinam

urinam & menſes epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis conuulſis & tuſſibus, drachmæ pondere potæ ex uino medentur. Ea uero uomitiones adiuuat, ludricitali magnitudine commanducata: à ſerpente demorſis datur aptiſſime, uerum trium drachmarum pondere, folijsq; floribus, radice ex uino morſus illinire oportet. Item ulcera ſordida & depaſcentia, mammarũ quoque et teſtium inflammationes, tubercula, furunculosq; decoctis in fece uini bulbis, recentibus inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis ſuccus adiecto uetere uino dulci, Myrrha & Croco decoquitur, fitq; perq; utile oculis medicamentum: ad purulentas aureis per ſe, & cum thure, melle uino & Myrrha tritus, prodeſt, in contrariam aurem fuſus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. Oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus & ambuſtis igni, conducit: & ſurditati, inſtillatum in aurem, auxiliatur. Candidam uitiliginem linteo antea perfrictam in ſole, illita radix emendat. Semen floresq; in uino poti, ſcolopendræ & ſcorpionum uenenis, mirum in modum reſiſtunt, aluum purgant.

De Lilio ruſo, Germani Rot goltgilgen *uocant.* CAP. LXXXIIII.

E T HVIVS PLANTAE RADICES BVLBOSAE SVNT, Lilio ſimiles, punicei fere coloris. Porro ſingulæ earum quotannis unicum duntaxat emittũt caulem, eumq; cubitalem, ab imo uſque ad ſummum multis perexiguis & anguſtis folijs forma Salicem repræſentantibus, colore nigricantibus ueſtitum. Florem fert principio Maij menſis, Lilio albo ſimilem, igneo colore, qualem prunę oſtendunt, ſi à longinquo ſpectes, præditum, inodoratum, qui nullo poſt ſe relicto fructu aut ſemine (nam ſola radice propagatur aut innouatur quotannis) tandem eua neſcit, licet primus inter omnia Liliorum genera ædatur.

NOMENCLATVRAE.

Plinius & Dioſcorides teſtantur Lilia rubra arte fieri poſſe, quod an uerum ſit necne, ij affirmare poterunt, qui hoc experti fuerint. Neque ſatis nobis conſtat, an hoc Lilij genus quod Germani Rotgoltgilgen uocant, id ſit quod Plinius rufum dixit. Hieronymus Braunſchuueig Narciſſum uocauit, nec temere quidem, cum & Theophraſtus ipſe lib. vi. cap vi. Lilia Narciſſi uoce appellauerit, licet alio in loco ſeorſim de Narciſſo agat. Proinde tot fere Narciſſi extant, quot ſunt rei herbariæ ſcriptores.

Lilium rufum.
Rot goltgilgen.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Crediderim equidem radicem huius quoque Lilij ſicut & albi, maturandis & emolliendis quibuſcunq; abſceſſibus prodeſſe, Hodie uoluptatis tantum.

rum gratia plantantur in hortis Germaniæ. Plura forte alia ad quæ faciat hæc planta, quotidiana experientia docebit.

De Lilio albo. Cap. LXXXV.

Weiß Gilgen.

QVEMADMODVM roſam rubram ex ſanguine Veneris, qui ex pede eius manauerat, aut ut alij dicũt ex Adonidis pueri ſanguine natam: ita & Lilium à lacte, quod mamma Iunonis lactantis Herculem in terram profuſum fuit, originem ſuam traxiſſe fabulantur Poëtæ. Hæc nempe ueterum gentium deliria ſunt. Chriſtiani ſciunt Deũ Opt. Max. ut aliarum omnium, ita & huius plantæ autorem eſſe. Eſt autem Lilium hoc, inter candidos flores, in noſtris quidem regionibus elegantiſſimum, nobiliſſimumq́; ſi uel formam uel odorem eius ſpectes. Floret plerunque Iunio menſe. Radice quam habet bulboſam, candidam, quotannis intra terrã augmentatur, ueluti Hyacinthus, cuius altero ab hinc capite mẽtionem fecimus, uel Crocus. Radices ſingulæ multis conſtant nucleis, ijsq́; folijs Sedi maioris q̃d ad formam attinet ſimilibus. Hij nuclei ſeu bulbuli

quarto anno pangi poſſunt, debentq́ in terram deponi mediocriter pinguem, nec omnino apricam. Nam in ijs locis qui ſoli plane expoſiti ſunt, raro hi flores proueniunt, quin plerunque appetente Maio menſe caules nullo ædito flore marceſcunt. Lilium bis in anno folia noua procreat, nimirũ in initijs veris, deinde uero Autumno cum flores cũ caulibus emarcuerunt. Ea herbaceo nitent colore, tenera ſunt, & palmũ lata, & linguæ formam repræſentant, aut folia Colchici, & nonnullorum Satyrionum. E ſingulis radicibus ſinguli enaſcuntur caules, ijq́ interdum bicubitales, multis pinguibus ac lingulas referentibus folijs ad uerticem uſq́ ueſtiti. Flores Lilij ſinguli plerunque ſenis conſtant pinguibus, ac linguæ quodammodo ſimilibus, in rotundũ ita compoſitis folijs, ut campanulæ aut cymbali formam æmuletur unuſquiſq́ flos, e cuius fundo ſeni ijq́ lutei emicant apices, deinde & in illorũ medio, ſtamen quoddam craſſiuſculum, uiride, caput obtinens triangulare clauæ inſtar prominet. Folijs decidentibus proceri quos diximus caules aliquandiu ſuperſtites manent, paulo poſt & ipſi nullo poſt ſe uel fructu uel ſemine relicto euaneſcunt, ſicut & Lilium rubens, de quo ſuperiori diſſeruimus capite. Caules intra terram depoſiti, ſolent nonnunquam Autumno appetente inter foliola bulbulos candidos progignere.

NOMENCLATVRAE.

Germani Weiſʒgilgen / Latini Lilium, Græci κρίνον & λείριον, Hebræi שושן Schoſchan appellant. Serap. Suſen ca. clxxxix Auerrh. Alcoſtã uocauit. Latini Roſam Iunonis ob cauſam ſupra commemoratam cognominarunt, aiuntq́ Pani deo Arcadiæ admodum gratam fuiſſe. Lilij plura alia apud Dioſcoridem leguntur cognomina lib. iij. cap. cvij. uidelicet, Crinon baſilicon, Crinanthemon, gallirion, Martis ſanguis, Aura crocodili, Symphæphon, Tialon, Saſa & Abliblabon. De Lilio Plinius copioſe egit libro xxi. cap. v. & xix.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Lilium, flore & radice ad calidam & humidam temperaturam accedit, in medicina magni & præſtantiſſimi uſus.

INTRINSECVS.

Flores & radices Lilij raro intra corpus aſſumuntur. Quanquam aquã diſtillatam pleriq́ magnis laudibus efferant, ut quæ ad amiſſam uocem recuperandam, & his qui animi deliquio uiribus labuntur, duarum aut triũ cochlearium menſura pota utilis ſit.

Alij

Alij tradunt aquam Lilij diſtillatam inflammationi epatis, & hydropicis prodeſſe, fœtum cum mitigatione doloris trahere, quo nomine mulierculis quam gratiſſima eſt, magnoq; in honore habetur.

EXTRINSECVS.

Oleum quod ex Lilio cõficitur ad quosuis leniendos dolores unice facit, calidos namq; dolores ſedat, & igni ambuſtis medetur, necnon anthraci, illitu, ſed & foliola florum locis affectis poſtquam oleo oblita fuere imponenda erunt.

Oleum lirinon induratos neruos emollit, necnon duritiem & tumorẽ matricis, quo nomine obſtetricibus magno uſui eſſe poteſt.

Poſt flores Lilij radix commendatur, tertium locum recentia folia occupant.

Radix calido cinere toſta poſteaq; tuſa, ac cum oleo roſaceo temperata, ac cataplaſmatis inſtar impoſita ambuſtis igni efficaciter medetur.

Radix Lilij cum melle tuſa & illita, neruorum præciſionibus & luxatis auxiliatur, necnon uulneribus quæ in capite muſculorum (teſte Galeno) eueniunt.

Omnia capitis manantia, aliaq; maligna ulcera, maculæ cutis, inprimis uero faciei, hac radice cum melle ſubacta curantur. Quidam acetum huic medicamini adiungunt, maxime ubi inueterata mala curare uoluerint, hoc enim pacto, ad omnia quæ exiccari poſtulant, efficacius redditur, aſſerente id Galeno.

Si cui ulcus aliquod obortum fuerit, in manibus præſertim, quod uitiũ Germani das mittel uocant, aut ſi quis inflammatione teſticulorum laboret, is radices Lilij quantum uolet accipiat, ac cum Herba Hyoſcyami, & farina hordeacea contundat, ac cataplaſmatis inſtar imponat, quod ſi fecerit, ſentiet & inflammationem, & dolorem mitigari, durumq; tumorem emolliri & leniri.

Quidam radicem Lilij in lacte caprino decoquunt, cum ad ea quæ diximus, tum uero ad duritias & tumores maxime mammarum, necnon ulcera genitalium.

Folia Lilij recentia, ignibus ſacris, & atris puſtulis opitulantur, ictibusq; ſcorpionum medentur.

Mulierculæ apices luteos qui è fundo Liliorum prorumpunt magni faciunt, & ad neſcio quæ uſurpant, cum uero eiuſmodi medicamen non omnibus uſui eſſe poſſit, relinquamus illud tenellis ac molliuſculis mulierculis. Nos interea radicis & florum uſu contentos eſſe conuenit. Lilium odoratum Simeoni Sethi frigido capiti prodeſt.

De

De Ebulo. Cap. LXXXVI.

Attich.

EXPOSVIMVS HActenus per aliquot capita Bulborum hiſtoriam, ſupereſt, ut ad hederas & ſerpentarias plantas tranſeamus. Sed antequam eò noſtra progrediatur oratio, Ebuli hiſtoriam perſtringemus, qui quidem ſi uel formam, uel odorem & facultates ſpectes; nihil aliud eſt, quam exiguus; breuisq́; & alſioſus Sambucus. Quæ ſit inter hunc & Sambucũ differentia, nemini ignotũ eſſe exiſtimo. Sambucus ſi quidem arboreſcit, Ebulus uero herbaceo generi propius accedit, ut qui quotannis tota ſua ſubſtantia marceſcat, dempta ſola radice, quæ intra terrã hinc inde ſerpit, & digitalis eſt craſſitudinis, frigorisq́; cõtemptrix. Ea quotannis Maio menſe appetente è gemmantibus oculis teneros emittit aſparagos, qui in rotundos tãdem abeunt caules; uiri quandoq; proceritatem attingentes, medulla referti, utrinq; nigricantibus & grandibus ueſtiti folijs, graui odore nauſeoſis, ijsq́; Sambuco per omnia ſimilibus, ac uno è pediculo ſenis aut

ſeptenis

ſeptenis dependentibus,& ſeſe mutuo reſpicientibus, qua ratione & folia nucis fere collocata uidere eſt. Iunio menſe caules quos diximus umbellas gerunt ex candido leuiter purpuraſcente flore emicantes,eoq; odoratiore, quam ſit Sambuci. Hic in acinos teretes,nigros,Auguſto menſe maturaſcẽtes abit,quo tempore à tinctoribus & Ephippiarijs colliguntur.

NOMENCLATVRAE.

Gentiles olim Ebuli acinos ad ſuperſtitionem,& Idolatriam uſurparũt, his enim in Feſtis quibuſdam Idola ſua colorare ſolebant, hoc pacto numina ſibi placare uolentes. Poſtea Minium inuentum eſt, quo pari ſuperſtitione Deos ſuos colere cœperunt ſtulti homines. Huius rei Vergilius meminit in Gallo ſuo.

Pan Deus Arcadiæ uenit quem uidimus ipſi,
Sanguineis Ebuli baccis minioq; rubentem.

His ſuperſtitionibus non tantum gentes ante multa ſæcula imbuti fuere,ſed & hodie etiamnum,inter eos qui Chriſtiani ſunt nominis,qui Idola ſua, effigies inquam ac imagines ex ligno, lapide, alijsq; rebus confectas, diebus feſtis ornare,ac neſcio quibus ſuperſtitionibus colere conſueuerũt. Quaſi uero his nugis uel Deus,uel immortales ſpiritus delectarentur, aut quaſi non ſit extremæ ſtultitiæ,non cogitare in mente ſua,ut Prophetæ uerbis utar,neq; cognoſcere,neque ſentire,ut dicas Medietatem eius (ligni ſcilicet de quo Idola fabricantur)combuſſi igni,& coxi ſuper carbones eius panes,coxi carnes & commedi,& de reliquo eius Idolum faciam,& ante truncum ligni procidam &c. Sed hæ quidem ſuperſtitiones,à gentilibus primum ortæ,in Eccleſiam tum inuectæ fuere, cum Paſtores & Epiſcopi dormitare,& ſua tantum quærere cœperunt. Cæterum relictis his nomenclaturas huius plantæ tandem explicemus. Dioſcoridi ergo χαμαιάκτη,Helioſacte, Agria acte,hoc eſt,agreſtis Sambucus(Germanice Feldt holder) Euboica, Ducone,Olina,Latinis Ebulum,Germanis Attich appellatur. Meo iudicio non inepte Sambucus æſtiualis,ſeu alſioſus dici poſſet,Germanice uero Summerholder/& Heilender. Theophraſtus lib.iij. de hiſtoria plantarum cap.xiij Sambuci tantum,Ebuli nullam facit mentionem. De Ebulo Plinius lib.xxv.cap.x.& lib.xxvi.cap.vi.Apuleius cap.xci.plura.

Eſaie cap. 44.

Dioſco.lib.4. cap.168.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ebulus temperamento ſuo calidus eſt & ſiccus,ideoq; aquæ cutem ſubeunti incipienti,& frigidæ tuſſi utiliſſimus.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Teneri & recentes Ebuli turiones in vere decocti, inq; cibo ſumpti, aluũ emolliunt citra periculum.

Caules teneri quorum nunc meminimus uino decocti, adiecto melle, ac per aliquot dies poti, frigidæ & ſiccæ tuſſi proſunt, uitia pectoris purgant, & quoſuis craſſos lentosq; humores incidunt.

Radix Ebuli folijs efficacior eſt: ea ſingulari experimento hydropicis in uino decocta, mane & ueſperi potanda exhibetur.

Idem nonnulli aquæ diſtillatæ tribuunt. Sed quo maiorum ſit uirium, eo largius potanda fuerit.

EXTRINSECVS.

Aqua Ebuli diſtillata anginæ gargarizatu opitulatur.

Idem poſſunt folia in aqua decocta. Quod ſi illi decocto pyrethrum adiungas ad humectam ſupra modum columellam faciet.

Ebulus uuluas emollit inſidentium decocto: patefacit earum ſpiracula, & uitia corrigit. Folia Ebuli dolores calidæ podagræ mitigant.

Folia Ebuli per noctem in aqua uel macerata, uel cocta, ſi eo decoctio locus aſpergatur pulices & muſcas enecant.

De Chamæciſſo. Cap. LXXXVII.

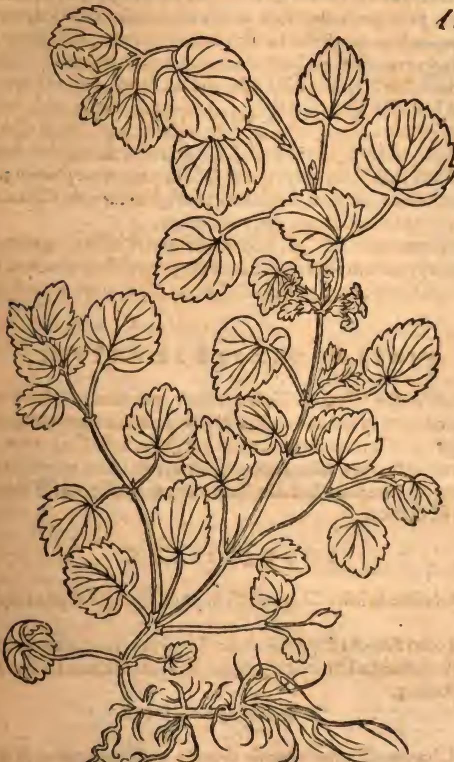
A D SERPENTARIAS ERGO HERBAS TANDEM VEnio, quarum haud poſtrema ea eſt quam Germani Gundelreb uocant. Hæc plerunque in hortis, iuxta etiam ſepes & muros, toto anno uegeta reperitur, non aliter atq; alia Hederarum genera. Menſe Aprili purpureis uiolis emicat, quæ nullo poſt ſe relicto ſemine & fructu protinus decidunt. Caules huius plantæ quadrati ſunt, ac undiq; rotundis maluaceisq; foliolis ueſtiti, ijsq; ſubhirſutis, perq; ambitum inſtar Betonicæ crenatis, admodum odoratis, guſtu uero ad amaritudinem quandam uergentibus. Hæc Hedera humili ſtatu contenta eſt, nec alta petit, ſed ſemper humi inter alias plantas ſerpit.

NOMENCLATVRAE.

Generoſus Comes, Dominus Hermanus de Neuenare, putauit hanc Elatinen, ſimul & Chamæciſſon eſſe Dioſcoridis. At quæ uera ſit Elatine primo libro, cap. lxiiij. ſupra docuimus. Proinde quam Germani Gundelreb/

Chamæciſſos, ſeu Hedera terreſtris.

Grundtreb/oder Gundelreb.

reb, aut Grundtreb/hoc eſt, humi repentem ulticulam appellant, uetus eſt Dioſco. χαμαίκισσος, qui & Chamæleuce, Ciſſos acarpos, Terræ coronæ γῆς ςέφανος, Selinitis, et Hedera pluuiatica apud eundē cognominatur. Hic uero Dioſco. lib. 4. cap. 121.

nonnulli

nonnulli clamabunt, ſcio, deſcriptionem Chamæciſſi apud Dioſcoridem huic plantæ minime quadrare, poſteaquam non ſolum folia dicatur habere longiuſcula, ſed etiam flores gerere violæ albæ ſimili. His ita ſatisfaciendum cenſeo: primum facile potuit erratum committi uitio ſcriptorum, ut pro μικρότερα, μακρότερα, quæ lectio hodie extat, ſcriberent. Recipiatur ergo ea lectio quę rei ueritati magis fauere uideatur, hoc eſt, legamus μικρότερα & res erunt omnes ſaluæ. Iam quod Dioſcorides Chamæciſſum flores habere λευκοΐοις ὅμοια, hoc eſt, violis albis ſimiles, non euincit, albas autorem ſignificare uoluiſſe violas, cum conſtet ſub Leucoij uoce non ſolum albas ſed & rubras, & purpureas & luteas violas, & ſi quæ ſunt alia genera comprehendiſſe. Adde his quod tam flores quam folia huius noſtræ plantæ amaritudinem manifeſtam obtinent, ut uel hinc ſatis appareat eam Chamæciſſum eſſe, eiq́ deſcriptionem adamuſſim reſpondere.

Sunt uero nonnulli alij, qui Aſclepiada uocari uelint, quorum error manifeſtior eſt quam ut refutari debeat. Nos primo libro quæ uera ſit Aſclepias diximus. Serapio cap. xli. ſub Cuſſo eius mentionem fecit, & cacos nominauit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Dioſcorides duo Chamæciſſo ſuo tribuit, primum quod tricenis quadragenisue diebus in aqua decoctus & potus, Iſchiadicis proſit, deinde uero quod ſenis aut ſeptenis diebus bibitus regium morbum purget. Ego, ſi hac herba uti ſtatuiſſem, uino potius decoquerem illam, atq́ ſic eam potarem. Recentiores medici ad uarias illam uſurpant paſſiones. Temperatura ſua calida eſt & ſicca.

INTRINSECVS.

Sunt qui aſſerant folia Chamæciſſi in aqua decocta & pota dyſenteriæ prodeſſe.

Eadem uino decocta & pota, urinam & menſes ciunt, uenenum & regiū morbum expellunt, obſtructiones epatis & lienis ſoluunt. Eadem aquæ diſtillatæ tribuunt.

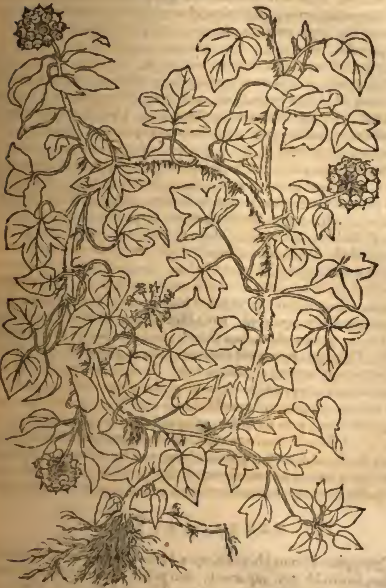
EXTRINSECVS.

Folia Chamæciſſi uino aquaue decocta exulcerationi uitijsq́ colli & faucium gargariſſata conducunt. Hoc decoctum ſcabiei alijsq́ oris & locorum mulïebrium uitijs medetur.

Succus Chamæciſſi, fiſtulis alijsq́ id genus malis purgandis, maxime prodeſt.

De Hedera. Cap. LXXXVIII.

Ephew.

VO APVD NOS HEDERAE GENERA NASCVN-
D rur, quorum alterum, nimirum maius, acinos nigros & rotun-

dos profert, alter ſine fructu in ſyluis proſilit, folijs nigricantibus, angulosis cum plurimum in triangulam faciem coeuntibus, imaq; ſubeuntibus, & per terram muſcumq́; uagantibus. Hæc Autumno appetente auerſa
1. Hederula. parte punicant. Solet uero iſtud Hederæ genus admodum exiguis radiculis ſeu filamentis potius proxima quæq; amplecti, non aliter atq; Polypodium. Quod ſi arbores attigerit, alta petit, easq́; perſtrictu ſuo ad cacumina uſq; circumdat, ac multiplicibus radiculis caudicibus earum pertinacius nonnunquam hæret, ut uix ab illis diuelli poſſit. Vbi ergo cacumina arborum Hedera occuparit, mirum in modum ſuperbire, ac in ramos plurimos longe lateq; ſeſe diffundere occipit, ac ſi ſuis uiribus ad tantum faſtigium aſcenderit. Tum & foliorum formam mutat, ita ut quæ prius angulosa
2. Hedera. extiterint nunc in oblongum cordis inſtar rotundentur. Poſteaquam uero per annos aliquot macerijs, muris, arboribusu'e, tortuoſo reptatu implicata minimeq́; laxa adhæſerit, in floſculos exit pallentes ueluti ἄμπελος ἀγρία, qui in acinos nigros, Iuniperorum baccis ſimiles abeunt. Recenſuimus quam pauciſſimis omnem Hederæ hiſtoriam, ex qua id facile animaduertere licet in noſtris regionibus nullum fere inter utranque, Hederulam inquam & Hederam diſcrimen obſeruari poſſe, niſi ætatem ipſam. Omnis namq; Hedera, dum in tenera ſua ætate aſſiduo reptatu per terram uagatur, triangularis figuræ folijs ſpectandam ſe præbet. Quamprimum uero arbores murosq́; inuaſerit, ilico foliorum figuram uariat, quemadmodũ diximus. Hanc rationẽ proculdubio obſeruauit & Theophraſtus. Is enim poſteaquam lib. iij. cap. xviij. uaria Hederarum genera enumeraſſet, tandem inquit, τρία δ' οὖν φαίνεται μέγιστα (ſupple γένη) ὅ, τε λευκὸς, καὶ ὁ μέλας, καὶ τρίτος ἡ ἕλιξ. Hoc eſt, Tria ergo apparet eſſe ſumma (Hederæ ſcilicet) genera, album ſcilicet, nigrum, & tertium appellatur Helix. Ac inter cætera quidem non diſſimulat idem autor prædicto capite lib. iij. maximam Hederarum differentiam in ætate ipſarum poſitam eſſe. Rurſus ſexto libro cap. ij. in duo genera redigit Hederas, cum ita ſcribit, καὶ γὰρ κιττοῦ δύο γένη διαιροῦσι, τὸ μὲν ἄγριον, τὸ δ' ἥμερον. Quo loco diſſimulandum non eſt, lectionem Theophraſti hoc loco deprauatam Ruellio uideri, illiusq́; ſententia pro κιττοῦ legendum αὐτοῦ. Rationes huius lectionis immutatæ in cõmentarijs de natura ſtirpium lib. j. ca. lxxxvij. ipſe Ruellius recitat, quem uidere poteris, nos ad nomenclaturas pergimus.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam Plinius lib. xxiiij. cap. x. Hederæ genera xx ſe demonſtraſſe ſcribat, tamen lib. xvi. cap. xxxiiij duo prima Hederæ ſtatuit genera, marem ſcilicet & fœminam, quod idem Theophraſtus quoque libro tertio capite fecit. His addit Plinius plures alias horum generum ſpecies eſſe,

quarum

quarum diſcernicula in folĳs, colore, & fructibus poſita ſint, quemadmodum ſupra quoque docuimus. Hederam Germani Ephew uocant, Hebræi teſte Aruch Monſteri קסוס Kaſſus, Serapio Cuſſum appellauit, cap. xli. quo loco Ciſſum legendum puto.

Iam ut particulatim & de ſpeciebus Hederæ quas propoſuimus aliquid dicamus, appellatur prior, minima ſcilicet, & quæ humi ſemper repit χαμαὶ κισσὸν, hoc eſt, Hedera terreſtris (quod nominis commune habet cum ea planta quam ſuperiori proximo capite deſcripſimus) alĳs ἕλιξ, Clauicula, & Hederula, Germanis klein Ephew/ hoc eſt, Hedera exigua, nuncupata. Altera, uulgaris nimirum, quam Germani gemein Ephew uocant. Dioſcoridi lib. ĳ. ca. clxxi. κίσσος κίσσαρος, & à luteo fructu χρυσόκαρπος dicitur. Ac quoniã olim coronis Hederaceis Bacchus cultus fuit, aut quia Liber pater prim⁹ coronã ex Hedera factam ſibi impoſuit, ideo Hederam Bacchicam, Nyſiam & Dionyſiam cognominant. Dicitur & quibuſdam ἄσπληνος, quod ad ſplen faciat, necnon ποιητικὴ, quod hac Poëtæ olim coronabantur. *Obſeruandum eſt diſcrimen inter uocem κισσὸς, & κιττὸς, nam hoc alterius fruticis nomen eſt, uide Dioſc. lib. 1. cap. 111. illud uero ad Hederas ut diximus pertinet.*

Theophraſtus Hederam acinos ſeu corymbos ferentem, κορυμβίαν, & ἀχαρνικὴν ἀρδωίμενον, exiguam uero, quæ illi & ἕλιξ dicitur, quęq; appetente Autumno, colorem uarium acquirit, θρακίαν cognominat. *Paſtores Hedera creſcentem ornate poetam.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Folia & acini Hederarum, nunquam niſi ſumma neceſſitas coegerit intro ſumi debent. Inprimis uero mulierculæ ab hac planta abſtinebunt, niſi conſultores boni uti illa iubeant. Eſt enim inconſtans & contraria Hederarum natura, nunc frigida & ſicca, alias calida & ſicca, interdum etiam humida.

INTRINSECVS.

Flores Hederæ arefacti ac in puluerem redacti, drachmæq; pondere è uino poti, dyſenteriæ opitulari traduntur.

Folia uino decocta & pota, menſes impeditos euocant, ut idem de acinis in puluerem redactis, ac uſurpatis tibi polliceare.

Acini Hederæ tuſi, ac pondere drachmę in uino ſumpti, calculum expellunt, experientia id atteſtante.

EXTRINSECVS.

Folia Hederæ cum aceto decocta, ac lieni impoſita, dolores eius ſedant. Folia uino decocta omni ulcerum generi ſanando illinuntur, quæ & ex decocto hoc utiliter colluuntur.

Hoc decocto inſidentibus menſes cientur. Idem corymbi trid & ſubditi præſtant.

Succus foliorum inſtillatus, putrida tædia narium graueolentiamq; emendat. Idem & ambuſtis igni medetur.

Folia cum aceto contuſa, admixto modico roſaceæ aquæ diſtillatæ, unice contra dolores capitis ueteres faciunt. Succus Hederæ capillos denigrat illitu.

De Volubili maiore & minore.
CAP. LXXXIX.

1. *Volubilis maior.* DVO VOLVBILIS GENERA PASSIM IN GERMAnia noſtra reperiuntur, quæ ordine deſcribemus. Maior iuxta ſepes maxime prouenit, easq; rependo, ac conuoluendo ſeſe, ad faſtigium uſq; aſcendit, non aliter atq; Lupulus. Hæc in tenera ſua ætate lacteum inciſa reddit ſuccum, radicem habet candidam, & fracidam quemadmodum & Lolium, & quæ longe lateq; intra terram ſeſe ita diffundit, ut eijci uix poſſit, ubicunq; enim eius uel minima portiuncula in terra remanſerit, ilico nouos emittet aſparagos, eosq; teretes, id quod fit Aprili menſe. Folijs ueſtitur teneris, elegantibus, molliuſculis, uulgariq; Hederæ pene ſimilibus. Iunio menſe appetente, candidi, teretes, ac cymbala imitantes calathi apparent, quibus decidentibus, ſemen profert in folliculis nigrum, anguloſum, ac Orobo perſimile. Huius plantæ tam foliorum quam radicis ſapor ad amaritudinem quandam inclinat, ac facile uomitiones excitat.

2. *Volubilis minor.* Volubilis minor, radice, coliculis rotundis, folijs, & orbiculatis ac campanulam referentibus floribus, maiori plane reſpondet, niſi quod per omnia magis exigua, tenuior & breuior exiſtit. Cæterum nonnullę eius generis campanulæ candidæ ſunt, aliæ roſeæ, ac punicantibus lineis per totũ florem ductis, pictæ. Naſcitur hæc Volubilis in aridioribus pratis, & in hortis, ſingulari fruticum & herbarum cum damno, quaſcunq; enim circumuoluit, eas in terrã deprimit. Difficile eſt enim hanc exterminare, propterea quod tenuiſſimæ ac candidæ eius radiculę ima terræ profundiſſime ſubeant, penetrentq́;, ac nullo negotio radicentur, nouosq; ſubinde procreent aſparagos, ſicut Lupulus.

NOMENCLATVRAE.

Germani priorem a forma florum Weißglocken/hoc eſt, candidam campanam, alteram Klein ſchellen/oder glocken/hoc eſt, paruam campanam uocant, utramq; uero communi uocabulo Winde/ a conuoluendo nominant.

Volubilis maior.
Weiß Windeglocken.

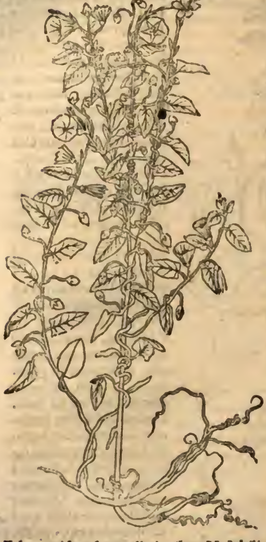
nant. Latini Volubilem maiorem & minorem dicunt. Et maior quidem ea dubio procul eſt quam Meſuas cap.xxiiij. in Simplicibus Funem arborum, (q̃d eſt, ſi Germanice interprete ris Seilbaum) nuncupauit. Alij Cymbalarem & Campanellã uocant. Otho Brunfelſius Volubilẽ Ciſſophyllon, aut Ciſſampelon eſſe exiſtimauit. At ſi diligentius rem penſitare uelimus, ſane Ciſſophylli appellatio proprie ad Aſclepiada pertinet, uide Dioſcoridem lib. iiij. cap.xcvij. q̃d caput quidam ad Hederã terreſtrem, cuius altero abhinc capite meminimus referunt. De Ciſſampelo ſub Parietaria, quam Oribaſius Helxinem interpretatur, (uide ſupra lib. j. cap. vi. & Dioſc. lib. iiij. capite xxxvij.) dictum eſt ſatis. Plinius Volubilem maiorem Conuoluulum uocauit lib.xxi.cap.v. eiusq; florem non inepte Lilio albo confert. Alij conabantur mihi perſuadere Volubilẽ ſub Clematide altera apud Dioſcoridem cap. viij. lib. iiij deſcriptam. Alij Periclymenon eſſe dictitant, nonnulli Smilacem leuem. Inter has opiniones prior mihi magis arridet, eam & Ruellius uir undequaq; doctiſſimus lib. iij. de Stirpium natura, cap.lxxx. ſequitur.

Auicenna cap. 735. lib. 2. Funem Papauerum appellat, uel ut alij habent pauperum, Germanis Betlerſeyl.

κληματὶς ἑτέρα. *Dioſco. lib. 4. cap. 15.*

Volubilis minor.

Klein weiß Winden/oder glocken.

Proinde ſi omniño quid ſentiam effari liceat, uidetur mihi ſane hanc plantã Scammoniæ (quæ Dioſcoridi Colophonia, Dactylion, Colophonium, Apopleumonos, & Sanilum cognominatur) genus eſſe ſylueſtre, ſed non noxium, quale eſt Scammonium, quo officinæ magno cum ęgrorum in noſtris regionibus, quibus plus officit quam prodeſt, damno utuntur. Quamobrem ego quidem omnes eas compoſitiones, quibus hactenus & uenenoſus Scammoniæ ſuccus, à Meſua Dominus Lacticiniorum appellatus, admiſcetur, tanquam uenenum præſentiſſimum fugio, uitoq;. Cauſam multi in ſe experti ſunt, et nos in pleriſq; uidimus. De his qui plura cognoſcere deſiderat, is libellos D. Symphoriani Campegij de cribratione medicamentorũ legat. Scamonię paucis meminit Theophraſtus lib. x. cap. xxij. Plinius lib. xxvi. cap. viij. prolixius de ea agit. Serapio harum plantarum cap. xli. mentionem facit. Et hæc quidem de appellationibus Volubilis maioris dicta ſint: nam minor, quæ nihil aliud eſt quam angina & peſtis hortenſium herbarum Volubilis, ſeu Cymbalaria minor appellatur, neque enim eſt Ciſſampelos, nec σμίλαξ, ut multi aſtruunt.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quanquam his plantis apud nos nihil ſit uulgarius, tamen raro in medicina uſurpantur. Noſtri Emperici, ſemine maxime ad ſtranguriam utuntur, alij aduerſus eundem morbum herbam decoquunt, eiq; decocto inſidere, uel in ſolio calido in quo ſit decocta uſurpandam hanc herbam tradunt. Poteſt uero & intro ſumi citra periculum, licet calidæ ſit naturæ, nam foliū eius linguam guſtatum cum amaritudine uellicat.

INTRINSECVS.

Seminis duodecim aut ſedecim grana tuſa cum uino aduerſus ſtranguriam exhibentur.

Aqua è floribus albis diſtillata, pota uel in linteolis foris impoſita, quaſuis internas & externas inflammationes mitigat.

EXTRINSECVS.

Aqua è floribus albis diſtillata, rubentibus, ac inflammatione laborantibus oculis, indita, uel foris impoſita unice prodeſt.

Folia utriuſque Volubilis in deſeſſionibus, & ſolijs calidis, aduerſus ſtranguriam & calculum faciunt.

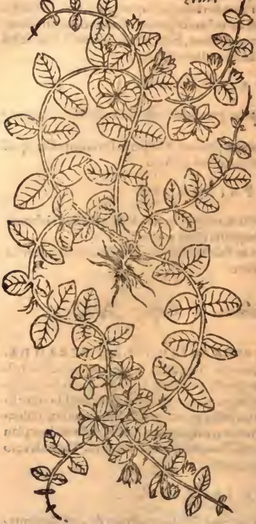
De Nummularia. Cap. XC.

HIC VERO SERPENTARIAM ILLAM VERAM HAbemus, quæ plerunque in pratis, & hortis humectis collibus, & ſyluis graminoſis prouenit: Ea tanquam anguis latens ſubter alias plantas humi repit, terræ exiguis radiculis, ſeu fibris aut filis potius ſeſe alligans. Folia utrinque ex ordine coliculo tenuiſſimo adnaſcuntur, rotunda, obolo, aut nummo nequaquam latiora. Florem hæc planta fert Maio menſe aurei coloris, Ranunculo luteo ſimilem. Proinde toto anno uegeta ipſa herba reperiri poteſt.

NOMENCLATVRAE.

Repantem hanc plantam Germani Schlangenkraut/hoc eſt, Serpentariam minorem, & Egelkraut/ideſt, Hirudinariam; quod paſſim terræ Hirudinis inſtar affixa ſit: necnon Pfenningkraut/hoc eſt, Numulariam

Numularia
Egelkraut.

à foliolorum forma uocant. Poſſet & Wundkraut hoc eſt, Vulneraria herba appellari,ob inſignes quas in uulneribus percurandis facultates obtinet Nonnullis Centummorbia dicitur.

VIRES AC TEMPE-*ramentum.*

Inter eas herbas quę uulneribus medentur,haud poſtrema eſt Centummorbia. Non ſolum externis & recentibus uulneribus ſanandis prodeſt, ſed etiam interranea uulnera & ulcera potiſſimum pulmonis ſanat, experientia id atteſtante minime fallaci. Facultatis eſt aſtrictatoriæ & deſiccãtis.

INTRINSECVS.

Centummorbia cum uino & melle decocta & pota, pectoris & pulmonis exulcerationes ſanat, tuſſientibus ergo & ſuſpirioſis ea medicina exhiberi debet,necnon infantibus arida tuſſi laborantibus, qui per ætatem alia pharmaca accipere non ualent.

Quidam herbam eam cum aqua & Saccharo ad eaſdem affectiones decoquunt. Qua ratione etiam ad dyſenterias & mulierum uitia facit.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Multa equidem uidi uulnera admodum maligna & periculoſa hac herba ſanari. Vulnera uino in quo hæc herba decocta fuerit utiliter lauantur, quibus & folia ex decocto deſumpta, deinde imponi debent.

Aqua diſtillata huius herbæ earundem eſt uirium.

Hanc herbam ſerpentes proculdubio nobilitauere, ea enim ſi uulnerentur ſibi mederi compertum eſt, cuius rei nonnulli qui hoc uiderunt & obſeruarunt, grauiſſimi extant teſtes.

De Androſace. Cap. XCI.

A NDROSACES, VEL VT VVLGO VOCANT CVſcuta, in ſegetibus Lini & hortis non acceptus eſt hoſpes, propterea quod cacuminibus ſtirpium impendens, humi eas deturbet, ac gratitudinis omnis oblita, propriam parentem ſuis laqueis ſtranguler Eius duo paſſim extant genera, candidum ſcilicet & rufum. 1.

Candidum nonnullis aridioribus pratis ualde familiare eſt, in quibus *Androſaces candidum.* gramen, faſtigia illius ſcandens, inſtar telæ aranei obducit, ut in altum ęgre ſeſe attollere poſſit herba. Rufum quoque uertices plantarum petit, nam 2. ſepes crebris uoluminibus aſſiduoq; reptatu aſcendit, conuoluitq;, non ſe- *Androſaces rufum.* cus atque Lupulus. Quod ſi plantas alias apprehenderit, ſane comas illarũ ita complectitur, ut nihil aliud quam iniuriam ferre, non culpare oporteat irretitas plantas. Androſaces vrticis adnatum omni reliquo in medicina præponitur, nam hepaticis & Ictericis prodeſſe unice traditur. Eſt autem Androſaces nil aliud quam implicatum & inuolutum reticulum, multisq; filis aut capillamentis miræ longitudinis perplexum, fructu ſuo minime deſtitutum. Nam in fine Iunij menſis rotundos profert acinos, ſemine perexiguo, ac Argemonæ, ſeu erratici Papaueris ſimili, ex quo ubi in terram deciderit, quotannis ſponte ſua repullulaſcit, refertos. Planta hæc uiridis adhuc guſtu ad amaritudinem inclinat, radicem habet prælongam, quam non multi, ſcio, obſeruarunt. Solet autem e terra prodire Androſaces Iunio menſe, quo tempore magnæ muſcæ uolatu ſuo omnia complent.

NOMENCLATVRAE.

Sed quonam ingratiſſimam omnium plantam, quæ per ſe ſubſiſtere nequit, ſed auxilio, & adminiculo ſtirpium quibus adnaſcitur opus habet, referemus? Ac primum quidem negari non poteſt, eam in hortis nequaq;

Androſaces, uulgo Cuſcuta.

Filtzkraut.

Cuscuta europaea Linn

utilem ſed damnoſam eſſe, quã de cauſa à quibuſdam Podagra lini, & Angina lini appellata fuit, & recte quidem, cum uitijs herbarum, cuiuſmodi ſunt vrticę, Cardui & Lappæ, accenſeri poſſit. Præterea quod Orobancha Dioſcoridis non ſit, manifeſtius eſt, quàm ut demõſtrari debeat. Meo autem iudicio, non inepte quis fecerit qui illam ἀνδρόσακες in Dioſcoride appellari dixerit, quod alij σικράδα, alij λάπαθον, alij ἐλαχυίον cognominant. Huius ſententiæ olim fuit Antonius Muſa, et Euricius Cordus. Proinde cum Epithymo hęc planta adeo conſimilis exiſtat, ut uix aliud, ſane aliter appellare non poſſum quam Epithymon. Quæ quidem uerba non de eo quod ſuper Thymum duntaxat naſcitur, ſed de eo quod hoc capite deſcripſimus intelligat uelim. Nam non ſolum ſicut Epithymus, ſeu ut ante diximus ueluti tela aranei plantarũ cacuminibus imminet (qua ratione ſororẽ Epithymi hanc noſtram herbam eſſe iudico) ſed etiã pro Epithymo utiliter uſurpari poteſt, quod non ſemel ego obſeruaui, potiſſimum autem id quod urticis urentibus adnaſcitur. Hæc noſtra eſt ſententia, quam non ideo proponimus, ut cuiquam erroris anſam præbere uelimus,

Dioſcor. lib. 2. cap. 131.
Dioſco. lib. 3. cap. 142.

mus,ſed ut noſtro exemplo alios cohortaremur, quo diligentius de ſtirpibus earumq́; genuinis nomenclationibus aliquando cogitarent. Sunt qui Inuolucrum, Gringum & Cuſcutam appellent. Serapio cap. xxxix Chaſuth uocauit, Germani Seiden/Todtern/Filtzkraut/& Flachsſeiden nominant. Ruellius in ea eſt ſententia, ut putet eam Caſſytam eſſe Plinij, eamq́; uocem in Caſſutham ac demum in Cuſcutam abijſſe.

Ruellius li. 2. de nat. ſtirp. cap. 131.

Plinius. lib. 16. cap. ult.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quanquam mulierculis linum colentibus hæc herba uiuiſa ſit, tamen in medicina ualde commendatur. Eſtq́; magis calidæ & ſiccæ temperaturæ, quam frigidæ, teſte Conſtantino de gradibus. Licet ea quæ vrticis adnaſcitur calidior ſit, quam quæuis alia.

INTRINSECVS.

Quicunque ab atra bile proficiſcuntur praui humores, hac herba emendari poſſunt, ut idem de morbo regio, & hydrope intelligas, hæc enim Epithymo à Dioſcoride aſcribuntur.

Manipulus huius herbæ uino decoctus & potus, obſtructiones epatis & lienis ſoluit, morbum regium ſanat.

Aqua diſtillata Cuſcutæ ad eadem magno experimento adhibetur, per aliquot dies mane menſura iiij. aut v. ligularum calida pota, admixta eiuſdē menſuræ aqua Abſinthij diſtillata, ita tamen, ut potione ſumpta, probe te contegas, ſudoremq́; elicias.

Qui malas illas puſtulas morbi, ut uulgo uocāt Gallici, ſanare uolunt, ij aquam Cuſcutæ diſtillatā magno in honore habeant, nam inſignem obtinet expultricem facultatem, & ſanguinem purgat manifeſte, & uenas à prauis humiditatibus, unde tertianæ oriri ſolent febres aſſerit, maxime in pueris, teſte Conſtantino.

EXTRINSECVS.

Cuſcuta in fomentis, deſeſſionibus & balneis ſudatorijs, ad quaſuis melancholicas affectiones, regiumq́; morbum inueteratum, præſtantiſſima habetur.

De Lupulo. Cap. XCII.

LVPVLVS QVI IN GERMANIA PASSIM PROVEnit, duum quoque eſt generum, ſatiuus inquam & ſylueſtris.

Satiuus

Lupulus.
Hopff.

1, Lupulus ſatiuus

Satiuus magna cura plantatur, in ijs potiſſimū Germaniæ partibus quibus uinum natura negauit, quæ ut fœlicius, & maiori copia Lupulum, in hortis et agris huic plantationi deſtinatis conſequantur, ſolent admodum proceros palos terræ infigere, per hos hiſpidi Lupuli, ac prælongi caules nō aliter atq; Smilax hortenſis reptando aſcendunt. Maio menſe dimidia ex parte exacto aſparagos ſuos Lupulus mittit, eoſq; teretes, punicantes, folijs uiduos, qui ſi proceritatem uiri conſecuti fuerint, aſperiuſculi, ac ſpinulis quibuſdam toti horriduli euadūt. Ac tum quidem prodeunt et folia, ſimiliter horrida, ternis diuiſuris, ac nonnunquam quinis diſſecta, nigricantia, folijsq; Rubi ſimilia. Iulio menſe appetente adulti iam Lupuli caules in cacumine flores ex luteo cādicantes, cōfertim ſtipatos, uiti pene ſimiles, ſed pleniores et maiores proferūt. Ex his floſculis molles & quaſi inanes, leues, ac ſquamatim cōpactiles multi folliculi (Germani illos Hopffen uocant proprie ut qui Auguſto menſe, & in initijs Septembris ad conficiendam ceruiſiam legi ſoleant) ſatis odorati, ſed & perinde quoque guſtu amari, inter quos puniceum & teres ſemen deliteſcit enaſcuntur.

Syluestris

Syluestris Lupulus paſſim in omnibus regionibus, iuxta vepres, ſepes, foſſas, muros, necnon quoſcunque quibus niti poſſit locos, prouenit, ſatiuo per omnia ſimilis. In ijs regionibus quibus vinum natura largita eſt, a piſtoribus colligitur, hoc enim fermentum & maſſam præparant quo panes elegantiores appareant. Turiones Lupuli uelut & aſparagi ab Apicijs verno tempore acetarijs adhibentur, aſſerentibus hoc pacto uſurpatos obſtructionibus hepatis prodeſſe. 2. *Syluestris Lupulus.*

NOMENCLATVRAE.

Meſuas cap. xxiij. in Simplicibus ſuis hanc plantam Volubilem tertiam nominat, alij Lupulum uocant, Germani Hopffen/ Barbarus credit Lupũ ſalictarium Plinij eſſe, Græcis βρύον, quaſi ad Bryoniam aliquo pacto pertineat dictum. Manardus Lupulum, Lupum repticium, Tolophiam, Volubilem magnam & mediam, Habiolam, Habillam, & Bruſcandulam uocari tradit lib. v. epiſt. Quorum ſane omnium ſententiæ, ut non multum ab inuicem diſtant, ita maxime mihi probantur. Sed cum ijs conuenire non poſſum qui Lupulum Corrudam interpretantur, cum tamen Aſparagus Corruda dicatur Theophraſto lib. vi. cap. iij. Cæterum ut quid mihi de Lupulo uideatur, explicem, exiſtimo Lupulum eam eſſe apud Dioſcoridẽ plantam, quæ illi σμίλαξ τραχεῖα, hoc eſt, Smilax aſpera dicitur. Sed de hac plura infra ſub finem capitis. *Plinius lib. 21. cap. 15.* *Dioſco. lib. 4. cap. 139.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Qui ceruiſiam coquunt, loco condimenti Lupulum habẽt, ſine illo enim raro bona conficitur Ceruiſia. Piſtores etiam nonnulli Lupulo carere nolunt. Eſt enim ad multa quam utiliſſimus. Proinde tam flores quam radices eius temperaturæ ſunt calidæ, & ſiccæ. Recentes uero ac verni Lupuli turiones mediam obtinent naturam, ad humidam & refrigerantem qualitatem uergentes.

INTRINSECVS.

Apicij recentes Lupuli turiones non aliter atque Aſparagum, acetarijs in vere expetunt, nec ſane inepte illi facere uideri debẽt. Siquidem Lupulus in tenera ſua ætate in cibo deuoratus, ſanguinem purgat, uentrem ſoluit laxatque, & obſtructionibus epar & lien liberat. Vnde colligi poteſt non ſolum turiones hos in cibo uſurpatos, ſed & flores Lupuli uino decoctos ac potos, aduerſus uenenum, & ſi quid aliud malum in interaneis fuerit, unice facere.

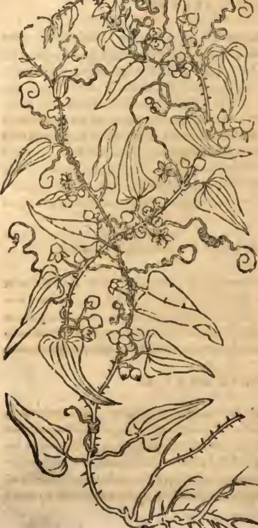
EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Flores Lupuli in deſeſſionibus duritiem & tumorem matricis iuuant, necnon difficulter urinam reddentes, & eos qui inter meiendum, calculum ueſicæ ſentiunt.

De Smilace aſpera uera.

Σμίλαξ τραχεῖα. Stechende winde.

Cum ſupra Smilacis aſperæ mentionem fecerimus, operæpretium facturi uidebamur, ſi hoc loco plantæ huius quam depictam exhibemus, mentionem faceremus. Ea in ſuperiori Heluetia in locis uliginoſis & tenebroſis naſcitur, aculeata, implicata, folijs ueſtita hederaceis, flore emicans in uere candido, qui in rotundos & rubros tandem abit acinos. Solet uero ſicut & aliæ Volubiles proxima quæque repitando ſcandere, ijsque undiquaque circumuolui. Hanc D. Otho Brunfelſius piæ memoriæ Berna Heluetiæ clariſſima urbe ad me miſit.

NOMENCLATVRAE.

Cum nonnullos de nomine huius plantæ interrogaſſem, reſpondebant illi Smilacem eſſe aſperam Dioſcoridis, quæ alijs Epapſitis, alijs Lycanthemon, alijs Cynosbaton, alijs Aniceton, alijs Helyophyton,

ton, aliȷs Anatolicon, aliȷs Dylicon, aliȷs Helide, Ægyptiȷs Lyiſthe, Romanis Mergina, Hetruſcis Radia dicitur. Germani Stechendwinde uocare poſſunt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Contra uenenata efficaciſſimi acinorum corymbi, in tantum ut acinorum ſucco infantibus ſæpe inſtillato, nulla poſtea uenena nocitura ſint. Hæc Plinius. Cæterum hæc quæ de Smilace aſpera ſua Plinius tradit, efficacius & certius pręſtare Lupuli florem odoratum (qui in Petro de creſcentiȷs Leuertigo dicitur) nos credimus. Itaque Lupulum Smilacis aſperæ genus eſſe firmiter tenemus.

De Glycypicro. Cap. XCIII.

ET HAEC EX SCANDENTIBVS HERBIS VNA EST, quæ & ipſa arboribus circumuoluitur, ſi quando ad illas pertingere poſſit. Gaudet ripis maxime fluuiorum, ad quas cum diutius morata fuerit, lignoſa tandē & prælonga, vitis inſtar, ac ex cano nigricantis coloris euadit. Radicē habet plane capillatam, è quibus quę quotannis noua erumpunt germina, perpetuo uirent, utrinque mollibus & nigricantibus ueſtita foliȷs, quæ uulgari Hederæ conferri poſſint, niſi quod magis hæc ſunt mucronata, præterea nonnulla etiam auriculata, ueluti Saluia nobilis, quam Germani Creutzſalbey appellant. Iulio menſe floſculi huius plantæ apparent, ſæperumero deni aut duodeni uno pediculo ſuffulti. Ac ſinguli horum quinis mucronatis ac recuruis foliolis conſtant, è quorum medio luteum ſtamen prominet. His decidentibus uirides ſuccreſcunt acini, qui ubi maturuerint, rubri fiunt in modum coralliȷ rubri, ingrati plane ſaporis. Cortex huius plantæ quo diutius manditur, eo dulcior & iucundior guſtu redditur, nam primum quidem guſtatu amarus exiſtit, & qui minus arrideat.

NOMENCLATVRAE.

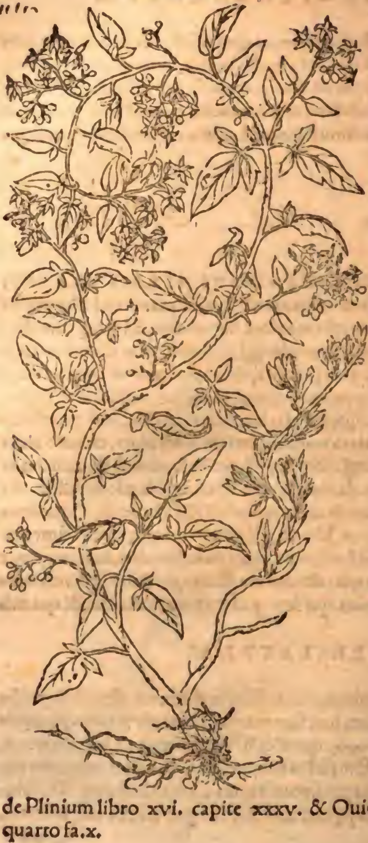
A guſtu, quem ſubinde gratiorem reddit, ut diximus, dentibus probe commanducatus cortex, planta hæc Germanis Je lenger je lieber/ Latinis Amara dulcis, Græcis γλυκύπικρον, quod & ſi interpreteris, Dulcamarum, uocatur. Quidam Germani Hinſchkraut appellant, quod ad morbum pecorum die Hynſch Germanis appellatum faciat, non aliter atq; Ariſtolochia longa. Quidam Chamæpytim non ſine magno errore eſſe aſſerunt. *Ruellius de natu. ſtir. lib. 3. cap. 38.*

Quod

γλυκύπικρον.

Dulcis amara.

Je lenger je lieber.

Dioſco. lib. 4. cap. 140.

σμίλαξ { κηπαία. λεία. τραχεῖα.

Quod cum obijcitur his, non deſunt qui illos hoc pacto defendant, aſtruentes nihil referre, quo pacto nominentur plantę. Quod ſi ita eſt, certe & nobis licebit huic plantæ aliud imponere nomen, quanquam id quidem nõ confingemus, ſed ex ueterum ſcriptis adducemus. Dicimus ergo hanc plantam Hederam eſſe Ciliciam, ſeu Smilacem Theophraſti lib. iij. capite ultimo, aut certe eam quæ Dioſco. σμίλαξ λεία, hoc eſt, Smilax leuis et nõ aculeata dicitur. Ex his quæ hacten' de Smilace diximus apparet, id leguminis genus q̃d hoc libro cap. xiij. expoſuimus Smilacem hortenſem, hanc uero quam modo tractamus Smilacem læuem, Lupulũ deniq; Smilacem aſperam in ſcriptis ueterũ uocari, ita ut omnia Smilacis genera noſtra quoque Germania producat. De Smilace Poëtæ fabulantur, eam fuiſſe virginem, à Croco puero adamatam, deinde uero in fruticem nominis ſui mutatã, qua de re uide Plinium libro xvi. capite xxxv. & Ouidium in Metamorph. libro quarto fa. x.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

De Smilace ſua Dioſcorides ita ſcribit. Semine cum Dorycnio poto, ternis ſingulorum obolis, uaria & tumultuoſa in ſomnis obuerſari traduntur. Hæc ille. Nos de noſtra læui Smilace meliora non ſine certa experientia prædicamus.

INTRINSECVS.

Accipe lignum de hac planta libræ pondere, ac minutim in fruſtula tali ludicri inſtar concide, dein cum menſura uini albi, in nouam ollam eamq́; operculo (per q̃d tamẽ foramen in medio exiguum transfigito) probe contectam, ita quidem ut cum farina ex aqua undique oblinatur, reponas, ſuperq́; carbones lento igne decoquito ſupra tertias, demumq́; his utare. Hęc potio mane hora una prius quam ſurgas, & ueſperi cum lecto te committere uelis, cyathi uulgaris menſura ſumpta, morbum regium præſertim inueteratum leniter per aluum & urinam exigit.

Quidam hoc decoctum aduerſus putridas uentriculi febres, ex quibus regius morbus oritur, exhibent.

EXTRINSECVS.

Smilax læuis paſtoribus nota eſt, nam ſolent illam pecori è collo ſuſpendere aduerſus morbum quem uocant die Hynſch/ Vnde Germanicum herbæ nomen natum eſt, ut Hynſchkraut uocaretur.

De Vite ſylueſtri. Cap. XCIIII.

VITIS SYLVESTRIS, NON EA QVAE ALIAS LAbruſca dicitur, ſed quæ ubiq́; locorum ferè nota in ſiccis foſſis, iuxta ſępes, muros, & in dumetis, prouenit, Hederis quoq́; adnumerari poteſt, cum & ipſa ueluti Hedera arbores conſcendat. Quanquam uero clauiculas non habeat, quibus reptando ſe arboribus & fruticibus alliget, tamen folijs hederaceis quæ uno pediculo quina plerunque obtinet, quod in Smilace hortenſi quoque uideas, uicina quæq́; amplectitur. Caudex eius uiti uiniferæ teneræ ſimilis eſt, & prælongas lentasq́; ſpargit uiticulas, quibus faſces quoſcunque quaſi uinculo aptiſſime conſtringere poſſis; ad eos enim uſus uitis ſylueſtris apud noſtros præcipue adhibetur. Iulio menſe florem producit niueum, odoratum, ac multiplicem, flori Tiliæ

Vitis ſylueſtris.
Waldreben/ oder Lynen.

pene ſimilem, quibus decuſſis, ſemen ſubnaſcitur plumis quaſi ueſtitum, aut barbæ canæ effigiem repræſentans, guſtu feruidum ueluti Ranunculus. Hoc ſemen Autumni tempore à uento in uarias partes hinc inde diſpellitur, è quo intra paucos dies noui pullulant aſparagi.

NOMENCLATVRAE.

Sunt qui putent hanc plantam, quam Germani Waldreben / oder Lynen uocant, Vitem eſſe albam. Sed errant hi quidē, quanquam plane ſylueſtre ſit uitis genus, non quidem illud quod Labruſcam uocant, quo de Dioſcorides lib. v. cap. ij. ſed id quod Dioſcoridi lib. iiij. cap. clxxv. ἄμπελος ἀγρία, hoc eſt, uitis ſylueſtris uocatur. De Vite ſylueſtri apertius ſcribit Serapio cap. xxxv. cuius uerba in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ annotabimus.

Et ſunt eius duæ ſpecies, quarum una non habet uuas, ſed facit flores, & eſt illa quæ dicitur fœmina, & alia profert grana parua, nigra, ſimilia racemis uuæ paruis, & quando ſunt matura, color eorum.

rum eſt rubeus, & figura grani eſt rotunda, & racemi ipſi, & ſummitates eius reſeruantur. Hæc ille. Cæterum quæ de fœmina dicuntur à Serapione, in Dioſcoride non extant, ut credibile ſit, aliquid erroris in exemplaribus Dioſcoridis hoc loco commiſſum, ſed nolo ego omnia plana facere. Florem canum & lanuginoſum vitis ſylueſtris Serapio Butaniam appellat. Vitis ſylueſtris plantę & Plinius mentionem fecit: meo quidem iudicio hęc planta Salictarium eiuſdem fuerit. Plinius lib. xxiij. capite primo:

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ampelos agria apud nos in medicina non frequentis eſt uſus, nam fere ad conſtringendos faſces, ueluti Salices & alia uincula adhibetur.

INTRINSECVS.

Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus uini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet, ideo hydropicis datur, teſtis eſt Dioſcorides, & poſt hunc Serapio.

EXTRINSECVS.

Succus & flores Vitis ſylueſtris, tuſi, aut cocti, illitu uitia ac aſperitatem cutis, & maculas omnes extergunt, quales ſunt papulæ, ſerpigines, & morphæa. Quod uero harum ſit uirium Vitis ſylueſtris credi facile poteſt, cum tota ſua ſubſtantia, feruidæ qualitatis & ſtrenue calefacientis ſit facultatis.

De Bryonia. *Cap.* *XCV.*

BRYONIAE HERBACEI CAVLES, BREVI TEMPORE magnæ euadunt proceritatis, quam reptando uicinasq; ſepes dumeta, & muros clauiculis ſuis non aliter atque Lupulus complectendo conſequuntur. Aprili menſe è radice rapitia magna & fœtida uirides exeunt aſparagi, qui ubi primum in altum ſeſe attollere cœperint, ſimplices aſſequuntur capreolos filis ſimilimos, quibus uicinos frutices amplectuntur, ſicut Vites aut Cucumeres. Folia gerit Bryonia angulosa, hirſuta, & cineracea, forma Colocynthidi peregrinæ ſimilia, ſed magis exigua. Flore emicat in fine Maij mēſis uiolaceo, ex pallido albicāte, & quiuulgari Solatro q̄d ad formā attinet reſpōdeat. Hoc decuſſo acini ſubſequuntur rotundi & uirides, qui ubi maturitatem iuſtam adepti fuerint, rubent, non aliter quam Corallium rubrum, cum odore tum ſapore malo & nauſeoſo.

Bryonia.

Hundſkürbs.

NOMENCLATVRAE.

Quotquot rei herbariæ extant ſcriptores, ii omnes unanimi conſenſu Bryoniam quam modo deſcripſimus, ad vitem referunt albam Dioſcoridis lib. iiij. cap. clxxvi. excepto D. Othone Brunſelſio, qui in Onomaſtico ſuo, Vitem nigram Dioſco. ueram eſſe Bryoniam perhibet: Huic aſtipulatur & Simon Ianuenſis, aitq; Feſireſin, hoc eſt, Bryoniam, eſſe nigram, & non albam vitem. Diuerſum ſentiunt & Auicenna & Meſuas, necnon Iacobus quoque Manlius, qui dicũt Feſire vitem eſſe albam, ac alias uocari, Alpheſera, Alhazaraſin, Hezeriazen, & Tanorus. In Matheo Syluatico hæc duo eius quoq; nomina extant, nimirum Feſcera et Viticella. Germani Wildrüben (hoc eſt, Rapum ſylueſtre) Wildkurbs (Cucumerem ſylueſtrem) Wilden zitwen (Zedoariam ſylueſtrem) Hundskürbs (Cucumerem caninum) & Teuffels kirſen (Cacodæmonis ceraſum, ab acinis nimirum rubris) uocant. Apud Dioſcoridem Vitis albæ hęc extant nomina, ἄμπελος λευκὴ, οἱ δὲ βρυωνίαν, οἱ δὲ ὀφιοστάφυλον, οἱ δὲ χελιδόνιον, ἢ μήλωθρον, ἢ ψίλωθρον, ἢ ἀρχέζωστις, ἢ ἄγρωστις, ἢ κέδροστις καλοῦσι. Vitem nigrã quæ buxei coloris radicem habet,

bet, foliaq; hederacea, & nigros profert acinos. Dioſcorides Bryoniam quoque appellat, ſed ad differentiam alterius addit, nigram, unde ſatis liquet diuerſam eam eſſe à noſtra uulgari Bryonia. Quia uero nondum eius mihi facta eſt copia, pergemus ad reliqua. βρυωνία μέλαινα.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Bryoniæ radix in expellendo eſt efficax, temperamento prædita calido & ſicco. Hæc introſumitur ad purgationes per inferna perficiendas, foris uero ad emendāda cutis uitia, & ſuppurationes rumpendas uſurpatur.

INTRINSECVS.

Agyrtæ nonnulli mira quædam monſtra ex hac radice effingunt, quæ cum aliquot dies ſiccæ arenæ mandauerint, pro Mandragoris poſtea diſtrahunt. Alij immaniter per illam homines purgant.

Recentes huius plantæ turiones plus utilitatis habent, nam vere inſtar Lupuli & Aſpargi decocti ac præparati, uentrem leniter laxant citra periculum, & urinam ciunt.

Succus radicis verno tempore expreſſus, ac ex aqua mulſa potus, lentā exigit pituitam.

Qui morbo comitiali, uertigine laborant, necnō attoniti, poſſunt quotannis radicis huius drachmam unam in potione aliqua ſumere.

Eodem medicamento utitor qui à ſerpentibus ictus fuerit.

Eclegma ex ea fit, ut eſt autor Dioſcorides, cum melle difficile ſpirantibus, ſtrangulatu oppreſſis, tuſſientibus, uulſis, ruptis, & laterum doloribus.

Lienem ternis obolis potam hanc radicem ex aceto, triginta ex ordine diebus, conſumere ferunt, ſed & radicē cum fico tuſam foris illinire oportet.

EXTRINSECVS.

Semen Bryoniæ ruſum tuſum, ac cataplaſmatis ritu impoſitum, omnis generis ſcabiei, gangrænoſis & immundis uulneribus ulceribusq́; prodeſt, putrem enim & malam exeſt carnem, & uulnera putrientia mundat.

Eadem poteſt & radix, nam & ſuppurationes rumpit, reduuias committit, uitia cutis, maculas, uaros, lentigines, cicatrices nigras, ſuggillata, tollit, extergit, & emendat, cum oleo temperata ac impoſita.

Radix hæc impoſita aculeos & infracta oſſa extrahit.

Eadem fœminarum locis appoſita, partus mortuos, ſecundasq́; morantes trahit mirifice. Quidam ad membra paralytica ex hac radice unguen-

num conficiunt, oleo oliuæ, & axungia ſuilla illam temperantes.

Quidam ex ea aquam diſtillant, ad ſupra dicta mala compeſcenda,

De Periclymeno. Cap. XCVI.

Waldgilgen/ Geißblat.

In DENSIS CAEDVisq; ſyluis, ac fruticetis, maximeq́; in quibus Coryli luxuriant, plerunque & hoc ſcanſile Periclymenum reperitur. Solet autem non aliter atq; Vitis ſylueſtris in altum cõſcendere, arboribusq; circũuolui. Quanquam longe firmius frutidbus, arboribusq́; hæret Periclymenon, q̃ ullum fere ſcanſiliu m plantarum genus, nam ita quidem cum arboribus quas in uicinia comprehendit, nonnunq̃ coaleſcit, ut citra damnum diuortiũ neutra pars ſuſtinere queat. Proinde in cacumine Corylorum, ſeu fruticum, quibus adnaſcitur Periclymenon. Florem fert ſuauiſſime odoratum, cãdidum, ac multiplicem, cuius quidem ſingulæ particulæ, ſeu floſculi acutum pileolum, aut certe Conſolidæ regiæ uocatæ herbæ florem referũt. Iunio menſe florere incipit, & deinceps per totam æſtatem in Autumnum uſq; flores quos diximus tandem in baccas

rubras

ſubras abeunt,ſeu racemos Aro ſimiles, at ſapore præſtantiores & dulciores. Hęc planta radicem habet lignoſam, candidam, ac intra humum hinc inde repentem,& quę facile radicetur quocunque loco plantata fuerit,quo nomine a diuitibus uoluptatis ergo in hortos transfertur. E radice multę prælongæ,tenuesq; ſparguntur uirgæ,quę proximis fruticibus circũuoluuntur,non aliter atque Lupulis, utrinque pallentibus folijs,Salici ſimilibus,ſed tenerioribus & latioribus ueſtitæ.

NOMENCLATVRAE.

Hanc plantam Germani Waldtgilgen(hoc eſt, Lilium ſylueſtre) uocant,& Speckhilgen/& Zeunling/& Geißblat/quod eſt Latine Caprifolium. Vulgo Lilium inter ſpinas, Lilium conuallium,alij Materſyluam,& Narciſſum appellitant. Sed appellet quiſque plantas & flores ſuos utcunq; uoluerit,modo ne eas res de quibus agimus,amittamus. Ego exiſtimo eã eſſe Periclymenon Dioſcoridis lib. iiij.cap.xv.quod nonnulli eodem autore teſte, Æginam, alij Clymenon,alij Carpathon,quidam Splenion,alij Epetitim,alij Axinam maiorem, nonnulli Clematitin, alij Myrſinen, alij Calycãthemon,Magi polion veneris, Ægyptij Turcon,Romani Volucrũ maius,Aphri Lanath appellant.

Lilium conuallium quid proprie ſit, ſupra libro primo cap. 197. docuimus.

περικλύμενον.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Noſtro tempore flores in medicina maioris ſunt uſus,quam fructus aut folia. Temperatura ſunt prædití calida & ſicca.

INTRINSECVS.

Aqua e floribus diſtillata,ac aliquoties per diem duabus aut tribus uicibus pota,ſuſpirioſis,tuſſientibus,prodeſt, internos ſtomachi æſtus refrigerat. Qui lienis uitio laborant,ij medicamentum ex fructu Periclymeni petant, ſic enim de illo ſcribit Dioſcorides. Semen Periclymeni poſtquam ematuruit collectum,& in umbra ſiccatum,ſi drachmæ pondere detur in uino,quadraginta diebus,lienem abſumit,laſſitudinem diſcutit.

Baccæ Periclymeni expellendi ui pollent, ideoque cruentam urinam ciere,& partus accelerare ualent.

Aqua diſtillata uſu gratior & minus moleſta exiſtit.

EXTRINSECVS.

Hæc ad quoſuis calidos oculorum affectus, necnon ad inflammationes hepatis facit,ſi linteola in ea madefacta foris imponantur.

De Cucurbita. Cap. XCVII.

Cucurbitæ omnis generis.

Allerley Kürbſen.

QVOD CITO FIT, CITO PERIT, SIC VVLGO DICI SOlet, Quod ſane dicterium ſi ulla alia de re, certe de Cucurbita

quam

quam ueriſſime dicitur. Ea namque una æſtate, in ſublime ita conſcendit, ut faſtigia altiſſimarum arborum attingat: Autumno uero ſi uel unam pruinam ſenſerit, deijcitur, folijs & palmitibus prorſus marceſcentibus. Qui fit ut quotannis Cucurbitam ſerere neceſſe ſit, id quod in noſtris regionibus Aprili menſe facere ſolemus. Tum enim nonnulli ea accipiunt ſemina quę in uentre Cucurbitarum enata fuere, eorumq́; mucronatas partes in terrā defigunt, pollicentes ſibi hac ratione fœliciorem Cucurbitarum prouentum. Alij ſemina priuſquam ſerant, in dulci lacte, aut aqua Sacchari macerant, quo ſcilicet citius erumpant, & dulcior euadat fructus; id quod non raro contingit. Quamprimum uero bina prima ac pinguia Curcurbitæ folia eruperint, continuo rigare humum oportet, aliter tardius augeſcent. Iunio menſe appetente, cum folia quaterna aut quina Maluæ Romanę haud diſſimilia prodierint, tum & capreoli uitium clauiculis ſimiles progignuntur, quibus natura ſublimitatis auida, pales, arbores, aut quodcunque apprehenderit, conſcendit Cucurbita. Poſt hæc flos apparet, atque is quidem duum generum. Primus namque lanuginoſus, albæ roſæ exiguæ ſimilis, quinis aut ſenis folijs præditus ſpectatur, qui tertio ab ortu die ſine fructu decidit. Qui hunc ſubſequuntur flores magis exigui ſunt, in quorum fine fructus in formam Pyri ſylueſtris turbinatus, conſpicitur, qui indies flore marceſcente admodum augetur, ac aut in orbem collectus intumeſcit, aut in longum propagatur, quidam cornu inſtar recuruus ſpectatur, alius recta figura contentus eſt, alius grandis, alius contra exiguus euadit, quæ ſane uarietas, diuerſitasq́; à ſeminis natura dependet, quod elegantiſſimi Columellæ uerſus, quos ſubijciemus teſtantur.

prægnansq́; Cucurbita ſerpit.
Vna neq; eſt illis facies, nam ſi tibi cordi
Longior eſt, gracili capitis quæ uertice pendet,
E tenui collo ſemen lege, ſiue globoſi
Corporis, atq; utero nimium quæ uaſta tumeſcit,
Ventre leges medio, ſobolem dabit illa capacem,
Naricię picis, aut Actæi mellis Hymetti,
Aut habilem lymphis hamulam, Bacchoue lagenam.
Tum pueros eadem fluuijs innare docebit.

Annier.
LYON

NOMENCLATVRAE.

Germani Cucurbitam Kürbß/ Hebræi קיקיון Kikaion (Ionæ iiij.) Arabes Haraha, & Vlla uocant. Græcis κολοκύνθα ἰδώδιμος, dicitur. Quidam Marcello Vergilio teſte inter longas & rotundas eam differentiam ſtatuunt, ut *Serapio cap. 238.* *Auerrh. cap. 41.*

has κολοκύνθας, illas σικύας uocatas uelint. Vulgares Cucurbitæ Plinio lib. xix. cap. v. Camerariæ, & plebeiæ, oblongæ uero Anguinæ appellantur. Syluestris & exigua illa Cucurbita quæ non niſi in ſaxoſis naſcitur, Græcis Somphos, Latinis Barbara, & Marina uocatur, noſtris regionibus incognita. De Cucurbita ſatiua Dioſcorides egit lib. ij. cap. cxxiij. Huius Columella, Paulus Ægineta lib. j. cap. lxxx. & lib. vij. Galenus item lib. ij. de alimentis, & lib. vij. de Simpl. & Auicenna lib. ij. cap. clxxix meminere.

σομφός. Plinius lib. 20. cap. 3.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Cucurbitarum genera, frigidæ & aqueæ ſunt naturæ, ut recte dixerit Plinius, Cucurbitam nihil aliud eſſe quam congelatam aquam. Cucurbitæ ad ardentes febres utrinque uſurpatæ mirifice faciunt.

INTRINSECVS.

Quanquam Cucurbitarum uſus propter frigidam quam obtinent humiditatem, ſtomacho non uſque adeo conducat, nihilominus tamen culinis paſſim familiares cernuntur. Sunt enim qui teneras illas & molliuſculas adhuc in cibis eſitare ſolent, eo quo ſequitur modo. Corticem exteriorem abijciunt, interiorem uero & candidam ſubſtantiam una cum mollibus ac immaturis ſeminibus bulliunt, poſteaq; minutim conſcindunt, ac cum cepa, butyro & ſale coquunt. Hic cibus fere cum Braſſica capitata conſciſſa & cocta conuenit, macilentisq; hominibus prodeſt. Nonnulli Cucurbitam immaturam orbiculatim inſtar malorum ſciſſam, cũ butyro in ſartagine frigunt. Quidam purgationes ex Cucurbita conficiunt hoc pacto. Cucurbitam recentem excauãt, uinoq; repletam noctis ſpacio relinquunt, ac mane ieiuno ſtomacho illud uinum bibunt.

Aqua ex immaturis Cucurbitis diſtillata, his qui ardentibus febribus ita laborant, ut nullis alijs medicamentis calorem reſtinguere poſſint, potanda exhiberi, necnon foris in Epithemate cordi & iecinori, ut reprimatur calor immenſus admoueri poteſt.

EXTRINSECVS.

Aqua ex immaturis Cucurbitis diſtillata ardori capitis quam Syriaſin uocant maxime infantium efficaciſſime magno experimento in linteolis imponitur. Quod ſi aqua diſtillata non ſuppetat, ſuccus ſumatur, pariq; ratione uſurpetur.

Eadem, puta aqua ſtillatitia, & ſuccus immaturæ Cucurbitæ, non tantũ

aurium

aurium dolori inſtillatu auxilian tur,ſed & oculorũ & omnium membrorum inflammationes,& podagras refrigerant.

De Cucurbita ita cecinit Fiera.

Succi aquei,curſus rapidiq; Cucurbita,bilem
Vincit,& Ilia cum non bene cocta ciet.
Quam bene grata tamen,cuicunq; admixta ſecundat.
Huic externa magis quam ſua forma placet.

De Colocynthide. Cap. XCVIII.

COLOCYNTHIS VERA IN NOSTRIS REGIONIBVS prouenire recuſat.Equidem ſæpenumero vere appetente ſemina eius terræ mandaui,ſed fruſtra. Nam licet binis rotundis & canis foliolis,ſicut & Mali ſemina,e terra erumperent, tamen nullos facientia progreſſus,marceſcebant tandem. Cæterum nonnullæ quæ ex ſemine Colocynthidis mihi naſcebantur plantulæ, quina aut ſena producebant folia, eaq; aſpera, ciner acea, per ambitum diſſecta,formaq; per omnia Bryoniam referentia,ſed minora & magis cana. Hæc ubi ſeſe in memoratis plantulis ſpectanda præbuiſſent, Autumno deinde accedente euanuerunt. 1. *Colocynthis uera.*

Germanica uero Colocynthis,diuerſi plane eſt generis ab altera,id quod non ſolum fructus, uerum etiam folia & uniuerſa demonſtrat forma. Ea Spiræ a nonnullis uoluptatis gratia plantari conſueuit. Semine quoque quod habet latum, & Citrullis uulgo uocatis quadamtenus ſimile,ſeritur. Folia profert non cineracea,ſed nigricantia,aſpera, forma uero Cucumerem luteum repræſentantia.Caules eius ſeu ſarmenta rotunda & aſpera,humi repunt ſicut Bryonia,neque unquam ſublimia affectant,humili ac deiecto ſtatu ſemper contenta.Per terram enim reptant,ita quidem ut una ſæpe planta latiſſimum campum ueſtiat, nam plures obtinet clauiculas,quibus uicinis ſe alliget fruticibus. Duo quoque gignit florum genera,& ea quidẽ lutea,ac flori Cucurbitæ conſimilia, quorum primum quidem cum nullũ habeat in fine adiunctum fructum protinus euaneſcit,alterum uero fructũ poſt ſe relinquit, in modũ Pyri mediocriter magni,maxime eius ꝗd Germani Regelbyren uocãt,turbinatũ.Is ubi Autumno appetẽte matureſcit, citrei cernitur coloris,intus fungoſus,ac multis ſeminibus refertus, impenſe etiam amarus. Hic bilem & pituitam leniter & citra periculum purgat. Colocynthis hæc arenoſa & humida gaudet terra, fructum fert copioſum,ut non raro ducenta lata poma una de planta legerim. 2 *Germanica Colocynthis.*

NOMEN

Colocynthis.

Coloquinten.

NOMENCLATVRAE.

Prior Colocynthidis ſpecies, quæ fungoſam obtinet medullã, & hodie ex Ægypto & Alexandria ad nos defertur, Græce κολοκυνθίς, Latine Cucurbi

tula,

tula(Germanice Bürbslin/oder Coloquinten) Cucurbita amara(Bitterkürbs) Cucurbita ſylueſtris(Wildkürbs)Cucurbita caprina (Germanice Geißkürbs)Alexandrina Colocyntha, Thymbra,Autogenes, & Tutraſtra appellatur. Meſuas Fel terræ(Erdtgallen)necem plantarum, & Cucurbitam deſerti nominat.Serapio Kandel,& Melonem agreſtem.cap.cclxxij. nuncupauit: Auerrhoes Haanthal dixit. Colocynthida Eliſa propheta,ut ſacra teſtatur hiſtoria, coquendo dulcem reddidit iiij.Regum iiij.quo loco Colocynthides פקעות·שדה Pakkuoth,Sade,hoc eſt,Curcurbitæ ſylueſtres dicuntur,à ſingulari nimirum: פקעה,Pakkuah, Colocynthis.Cæterum quid in eum locum Rabi Dauid Kymhi annotet,paucis in gratiam rei herbariæ ſtudioſorum annotabimus. פקעות שדה בעין אבטיחים
Hoc eſt, קטנים והם מרים והוא הנקרא בלשון ישמעאל הנגל

Cucubitæ ſunt ſicut Pepones parui,& ſunt amaræ. Vocatur autem (hęc planta)in Iſmaelitica lingua Chandel. Hæc ille.

Altera Colocynthis Germanica à nobis cognominata, Teütſch Coloquinten appellabitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraque Colocynthis uim purgatoriam obtinet, calido & ſicco fere temperamento prędita, Medico tantum utilis, nō coquo, niſi illi qui artem Eliſæ Prophetæ,qui filijs Prophetarum Colocynthidas dulces reddebat,calleret,iiij.Regum iiij.

INTRINSECVS.

Confectioni quam officinæ Hieram picram nominant,peregrina admiſcetur Colocynthis. Quia uero ea non cuiuis commodat, ut quæ ſæpenumero non ſine damno uſurpari poteſt,ideo ut paretur,nunc commemorare nolumus,rogantes interim probos & integros ſeplaſiarios,quo uelint recto cum iudicio hæc & alia adminiſtrare. Nam quanto cum periculo Colocynthidis peregrinæ uſus coniunctus ſit, dici ſatis non poteſt. Agyrtæ illam uino maceratam; aut decoctam, ijs quos purgatos uolunt exhibere ſolent, ac ita quidem illos purgant,ut plerique fatis concedant. Hac arte omnes fere Iudæi imbuti ſunt. Ab his ergo medicis, qui ualetudini ſuę recte conſultum cupit,abſtinebit.

Quod ſi omnino Colocynthide uti uelis,accipe Germanicam noſtram, nam ea non eſt in expellendo tam ſtrenua & immitis.

Pilam ergo ſeu fructum eius Colocynthidis bene maturum excauato, fungoſamque eius una cum ſeminibus medullam cyatho uini inijce, ac quatuor aut quinque horis maceratā, per linteolum exprime,expreſſumque ſuccum,noctu cum cubitum ire uoles,bibe,quod ſi feceris,uidebis luce appe-

tente

tente pituitam, craſſos & uiſcoſos humores, necnon bilem citra noxam leniter exigi.

Idem medicamen colicis prodeſt, & ad putridas uentriculi febres facit, hydropicis apprime conducit.

Plura de utraq; Colocynthide adferre in medium poſſem, ni uererer, ne ijs medicamentis plerique imperiti Iudęi, & aniculæ ad pernitiem potius quam ſalutem aliorum abuterentur.

De ſeminibus Colocynthidis lib. xx. cap. iij. ita ſcribit Plinius. In morbo regio utiliter ſemina eius inſumuntur, & protinus aqua mulſa. Et paulo poſt. Præterea mirum dictu, ſemina eius ſi fuerint pari numero addalligata febribus, ſanare dicuntur, quas Græci Periodicas uocant. Hæc ille, cui fidem adhibeat qui uolet, ego iſta expertus non ſum.

De Melone, Pepone, Cucumere, & Citreolo. CAP. XCIX.

IN ITALIA ET GALLIA MVLTA PLANTANTVR Melonum, Peponum, & Cucumerum genera, quę & in Germaniam noſtram non ita pridem commigrarunt. Habent uero Melones, Pepones, & Cucumeres, eiuſdem ferè formę, folia, caules, & flores ac humi magis ſparguntur, quam in altum ſeſe attollant, clauiculas quibus proximos cõplectuntur frutices, Cucurbita longe magis exiguas obti-

1. *Melo.* net. Folia Melonum & Peponum rotunda ſunt, aſpera, ac minora Cucurbitæ folijs. Ramuli horum ſeu uiticulę duplici eoq; luteo emicant flore, quo

2. *Pepo.* rum alter decidit, alter uero hoc eſt poſterior fructum facit, qui nihil aliud eſt quam Pomum quoddam, ſed diuerſæ formæ & coloris. Inuenias enim Melones & Pepones alios oblongos, alios rotundos, nonnullos luteos, quoſdam uirides. Hij omnes foris cernuntur ſtriati, aut ſulcati, intus uero ſuccoſi, ſeminibusq; in utero elegantibus, & liratim digeſtis, referti, odore ſuauiſſimi, iucundiſſimiq;, ſapore uero ſatis dulces. Melonum & Peponum magna in agro Norimbergenſi copia prouenit, necnon in Vngaria.

3. *Cucumis.* At Cucumeris pomum luteum & oblongum, in quo multi prominent undiq; toruli, licet forma & colore elegantius ſit, tamen craſſiorum eſt partium, & cibis meo iudicio non perinde gratum atq; ſuperiora, quippe quod peculiarem quendam & agreſtem habeat ſaporem, intus candidum, ac acutis ſeminibus prorſus repletum. Folia huius aſperiora ſunt, maiora & latiora, Peponibus, & Melonibus. Gaudet Cucumis mediocriter pingui ſolo. Radices Peponum, Melonum, ac Cucumerum omnium rectæ ſunt, mul-

tisq;

Melo, Pepo, Cucumis, Citreolus.

Melonen/Pfeden/Cucumer/vnd Citrullen.

tisq; ac candidis capillamentis fibratæ, ſicut & Cucurbitarum. Maturantur uero poma omnium horum generum in noſtris regionibus inter æſtatem & Autumnum, hoc eſt Auguſto plerunque menſe.

Eſt.

Cucumis ſylueſtris.
Wilder Cucumer.

4.
Citrullus.

5.
Cucumis ſylueſtris.
σίκυς ἄγριος

Eſt & aliud Cucumeris genus, per omnia huic ſimile, ſed magis exiguum, latis & phœniceis ſeminibus intus refertum. Folia gerit Colocynthidi peregrinæ, aut Bryoniæ ſimilia, multis inciſuris diſſecta. Hoc genus, Citrullum uel Citreolum uocant.

De ſylueſtri Cucumere uide Dioſcoridem lib. iiij. cap. cxlix.

Extant fortaſſe Cucumeris ſatiui alia et plura quam nos deſcripſimus genera, quæ, quia non uidimus, de illis nihil poſſumus ſcribere. Satis enim nobis eſt, ea quę uidimus cum alibi tum in hortulis noſtris nata, indicaſſe.

NOMENCLATVRAE.

σίκυς ἥμερος.
πέπων.
Theoph. lib. 7. cap. 4.
Τῶ δὲ σικύων τρία, (ſupple γένη) λακωνικόν, σκυταλίαν, βοιώτιον, τούτων δ' ὁ μὲν λακωνικὸς ὑδρωνέστερος βελτίων, οἱ δ' ἕτεροι ἀνύδρωτοι.

Quemadmodum Dioſcorides omnia Melonum, Peponum, & Cucumerum genera ſub τῷ ἡμέρῳ σικύῳ, & τῷ πέπονι, (hoc eſt Satiui Cucumeris, & Peponis) uoce comprehendit, ita Germani omnia prædictorum generum poma, Melonen uocant. Plinius lib. xix. cap. v. Cucumerum ex Græcorum ſententia, tria ſtatuit genera: Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. Addit præterea, Cucumeres cum magnitudine exceſſere Pepones uocari, Germani Pfeden/Galli Pompons uocant. Acro-

tunda

tunda & citrei coloris poma, Melopepones, et Stapones a` forma appellan‑
tur, uide Palladium in Martio & Aprili menſibus. Quæ uero ex uiridi colo
re nigricant guſtuq; optimo prædita ſunt, quidam Hircos, Hircinos (Ger‑
manice Bockſbodcn) uocant. Galli Pompons turquois. Cucumerem
luteum, Columella Anguinam uocat, atq; is Marcello Vergilio præcipuus
inter reliquos cenſetur. Huius poma admodum oblonga fiunt, præſertim
ſi per harundinem flos deducatur. Reliquos Cucumeres, uocant Citrinos,
Citrulos, Citreolos, & Citrullos. Serapio cap. ccxxxiiij. ita ſcribit, Batecha,
& Chatha, & Kura, id eſt, Melo, & Citrullus, & Cucumer. Iacobus Manli‑
us Bathecam Serapionis, & Albathecam Auicennæ (quam nonnulli Cu‑
cumerem Sarracenicum, Anguriam, & Languriam interpretantur) unam
& eandem eſſe plantam contendit. Hebræi Cucumeres קשאים Kiſſchuim,
Chaldæi קטיא Kattaia (a` qua uoce Chatheh Serapionis nõ multum ablu‑
dit) Pepones uero אבטחים Afthichim (quod a` Batheca, & Albatheca, nõ
mulum abeſſe uidetur) & ut Thargum habet Hieroſolymitanum מלפניא
Malpania uocant. Vide Num. xi.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod de Cucurbita diximus, idem de hiſce quoque pomis intelligend
erit. Sunt enim omnes frigidæ qualitatis, nec cuiuis conueniunt. Qui cali‑
dioris temperaturæ ſunt homines, aut ab ineunte ætate eiuſmodi cibis aſ‑
ſueti, hiſce ueſci poſſunt. At qui frigidiore ſunt præditi uentriculo, ſi hoc ci‑
bo frequentius uti uoluerint, facile in febres incidere poſſunt.

INTRINSECVS.

Cucumeres, Melones, & Pepones, ad calidas affectiones uſurpari poſ‑
ſunt.

Melonum omnium ſemina in medicina ualde commendantur, ut quæ
ſtranguriæ, alijsq; renum & ueſicæ paſſionibus proſint.

EXTRINSECVS.

Succus cum ſemine adiecta farina, ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata,
quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt, ſed cum uino illinire oportet:
Mulieribus hæc medicina conuenit.

De Cucumere ita cecinit Baptiſta Fiera.

Sic nocet humeſcens Cucumis gelidusq; Citrullus,
Vt tremuli ardores cordis odore leuet.

Ne diuturna tamen ſit concomitata cauto
Febris, in aßiduos ſi datur eſca cibos.
Hic bilem, ſubigitq; ſitim, ſtomachoq; calenti
Gratus erit, medici ſi ſapit arte coqui.

De Cucumere, ſeu, ut uulgo loquuntur, Zucco marino. CAP. C.

NTRA PAVCOS ANNOS QVAMPLVRIMA PEREgrinarum ſtirpium genera, è longinquis regionibus in Germaniam deportata ſunt. Inter cætera uero, & hæc poma æſtiua, quæ una in æſtate tota ſua ſubſtantia adoleſcunt, florent & maturantur, ad nos commigrarunt. Eorum nonnulla magna, alia parua, quædam rotundę figuræ alia oblonga, rurſus hæc dulcia, illa amara, quædam cærea, ſeu aurea, alia luteola ſed pallida, nonnulla candida euadunt. Omnium uero eadem fere folia, idem caulis, ĳdemq; flores, licet hæc in his maiora, in illis magis exigua appareant. Semine quotannis in hortis optimis et apricis proueniunt. Plantatio eorum ſic ſe habet. Aprili menſe lata & dulcia ſemina (quæ Amygdalo pùtamine detracto ac purgato conferre recte poſſis) in pingui ſolo panguntur, ſed non nimis profunde, cubitali interſtitio ab inuicem diſtantia, requirunt enim latum ſpacium, ſiquidem fœliciter prouenire debeant. Decimo à ſatu die erumpunt, eruptione binûm foliolorum Cucurbitis ſimilia, inter quæ alia, & maiora, nigricantia, aſpera, forma Maluam Romanã, ſeu hortenſem referentia proſiliunt. Cum ergo in caules & uiticulas planta hæc exierit, q̃d unius menſis ſpacio fit, tum ſuffulcire illam, ac in altũ adminiculis quibuſdam promouere oportet, quod niſi feceris breui totum agrum obducet, ſolet enim ſe longe lateq; diffundere, flagellisq; ſuis pernici reptatu uicinis ſe alligare fruticibus ueluti Bryonia. Flores fert duplices, luteos, cymbali formam repræſentantes, quorum priores quamprimum nullo poſt ſe relicto fructu decedunt, quod in Cucurbitis quoque fieri uidemus. Qui uero ſuperſtites manent, campanulæ ſimiles, quinis acuminibus inferiore ſui parte ſerrati, ac in medio aurei quid coloris habentes, odore ſuaui prædiri, capitulis uiridibus è quibus fructus exit, inſident. Hĳ cum corrugari cœperint, ilico pomeus fructus conſequitur, alius oblongus, alius rotundus, alius læuis glaberq;, alius multis craſſiuſculis & prominentibus quaſi coſtis ſtriatus, alius albus, alius ex pallido luteus, alius nigricans, qui tamen cum Autumni tempòre maturuerit cærei efficitur coloris. a. Porro omnium horum generum poma corticem, ſeu cutem exteriorem lignoſam habent, intus crocei ſunt coloris, maxime ea quę foris nigricant,

Cucumis, ſeu Zucco marinus.
Meer Cucumern/oder Indianiſch öpffel.

gricant, lato & dulci ſemi-
ne copioſe referta, ita ut du
centa unum quandoq; po-
mum contineat. Porro q̃d
inter ſemina & corticem in
omnibus generibus mediũ
eſt, præſtantiſſimum cenſe- 2.
tur. Quæ candida foris, &
quæ ex pallido lutea ſunt
poma, carnem habent can-
didam, Rapoq; forma & ſa
pore ſimilem. Tertium ho- 3.
rum pomorum genus ama
rum prorſus eſt ueluti Co-
locynthides. Vniuerſa ue-
ro eorũ genera durare per
annum poſſunt, nec interea
temporis putrilagini obno
xia fiunt, ſiquidem rite le-
gantur, eaq; qua decet cura
conſeruentur.

Poſtremo quod in his pomorum generibus aureo nitet, ſeu cęreo colore, ſubinde mutatur, nam uiridem rurſus aſſumit colorem, quem mēle integro ſeruat, deinde aureum recipit, atq; ſic alternis menſibus, alio atq; alio tingitur colore, quod non ſemel magna cũ admiratione obſeruaui. *Miraculum naturæ.*

NOMENCLATVRAE.

Sunt qui hæc poma Cucumeri adnumerent, aſſerantq; Turcicos uocari Cucumeres, quorum ſententiam probare non poſſum. Cucumeres enim omnes humidæ ſunt qualitatis, putrilagini facile obnoxij, quare dú-

rare cibi non poſſunt. Ego uero hunc fructum Germanice Summeröpffel/ Indianiſch öpffel/ hoc eſt, Mala æſtiua & Indica appello, poſſunt uero cum multa eorum ſint genera, ita ſuis appellationibus diſtingui, ut dicantur,

Mala Indica	Crocea	Germanice	Saffrangäl	Indianiſch öpffel.
	Lutea		bleichgäl	
	Citrina		goldtgäl	
	Nigra		ſchwartz	

Vulgo Zucco marina dicuntur, quod ex ultramarinis regionibus, partim ex Syria partim ex India ad nos primũ uenerint, quod teſtantur appellationes ipſorum. Vulgo enim Zucco de Syria, Zucco de Peru dicuntur. Hæc habui quæ de nomenclaturis huius plantæ dicerem, quibus qui contentus eſſe nolit, is certiora & magis probanda in medium adferat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vt mediam quandam inter frigidum, calidum et ſiccum, temperaturam obtineant uniuerſa hæc pomorum genera, neceſſe eſt, cum tanto tempore à putrilagine tuta ſint, ut diximus. Poſſunt ergo non tantum in cibo, ſed & medicina uſui eſſe.

INTRINSECVS.

Omnium quæ hoc capite recenſuimus pomorum caro, à cute et interna medulla repurgata in olla cum aqua modica, ſale & butyro decoqui poteſt, quo ritu Rapas & Mala decoquimus. Eſtq; hic cibus non contemnendus. Quod ſi loco aquæ uinum ijs adijcias, guſtum ſuauiorem obtinebunt, Maliſq; decoctis ſimilem.

Ex ſemine putaminibus repurgato iuſcula dulcia parantur, inſtar iuſculi Amygdali. Hæc decoctio ſtranguriæ, calculo, ardori urinæ apprime conducit. Si quæ alia huius plantæ ſunt iuuamenta, ea progreſſu temporis cognoſci forte poterunt.

De Lappa maiore. Cap. CI.

INTER VITIA HERBARVM LAPPA MAIOR QVOque numeratur, quæ æſtate puerorum crepundijs inſeruit. Folia

proſert

Lappa maior.

Groß Kletten.

arctium lappa Linn

profert latiſſima, & prælonga, Cucurbita aut Lapatio maiora, nigricantia ex altera, ſed parte auerſa cineracea. Caulem altero demum ab eruptione anno fundit teretem, concauum, multis adnatis ſurculis ramoſum, foliolisq; exiguis, anguſtis, mucronatis, maxime prope uerticem ueſtitum. Iulio menſe fructus apparet uiridis, & rotundus, ex alis erumpens, multis recuruis ſpinulis, quibus ueſtibus adhæret, horridus, Germani hanc ipſam ob cauſam Kletten uocãt. Flore comat dilutæ purpuræ, uti uulgaris Carduus. Semine cum maturuerit, prægnat oblongo & incano, quod à maturitate in terram ſpargitur, nouasq; quotannis gignit ex ſe plantulas, quarum radices rectæ, longæ, foris nigræ, intus candidæ, guſtu amaræ fiunt. Cęterum ueteres plantæ quotannis regerminant, nouosq; tum caules, tum fructus generant. Quę uero è ſemine nuper natæ fuere, altero aut tertio demum anno caules & fructus producunt. Naſcitur Lappa maior in humectis plerunq; hortis, iuxta ſepes, areis antiquis, prope fimum, & alijs incultis publicisq; locis.

NOMENCLATVRAE.

ἄρκιον, ἢ προσώπιον, ἀπροσωπίς.
Perſonata, Perſonatia, quidam Aparinem cognominant.
ξάνθιον.

Niſi hoc loco reprehenſio quorundam nobis timenda foret, affirmare non dubitarem, Lappam maiorem primo & ſecundo anno antequam excaulеſcit, fructumq; ſeu lappas ſuas profert, Germanis non Kletten/ſed Groß letſchen/Perſonatiam, qua de Dioſcorides cap. cij. lib. iiij. egit, uocandam: rurſus eandem cum caules & fructus produxerit Germanis non amplius Letſchen/ſed Kletten/id eſt Lappam à fructu appellari, & ad Xanthion Dioſcoridis lib. iiij. cap. cxxxiij pertinere. Huic noſtræ ſententiæ, tam Perſonatæ, quam Xanthij deſcriptiones ſuffragari uidentur. Sed nihil ita aſſeueramus, quin eos admiſſuri ſimus, qui certiora docuerint, modo ſuas ſententias firmis munierint rationibus. Proinde rogamus ne nobis ſuccenſeat quiſquam, quod noſtram in medium adferimus ſententiam. Nam neq; nos his iraſcimur, qui Tuſſilaginem ſeu Vngulam caballinam, Bardanam, Lappam maiorẽ & Perſonatam uocare non dubitant: monemus autẽ tam hos, quam quoſcunque alios qui in re herbaria uerſantur, ne quid nobis obtrudere uelint, quod non certitudinem, aut rationem aliquam habere uideatur. Xanthion ſuum Dioſcorides lib. iiij. cap. cxxxiij. alijs Phaſganon, alijs Antitheſion, alijs Chaſcanon, alijs Chiradolethron, alijs Aparinem uocari tradit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæ à nobis non nunquam uitia herbarum cenſentur, in medicina ſæpenumero præſtantiſſimi ſunt uſus, id quod nos hæc Lappa maior docere poteſt, cuius fructus utriſque corporis partibus commodat, temperatura ſua fere ſiccus, folia eius recentia aſtringentis ſunt facultatis, inueteratis ulceribus utilia.

INTRINSECVS.

Radix drachmæ pondere pota, cum pineis nucibus, purulenta & cruenta extuſſientibus auxiliatur.

Semen Lappæ maioris maturum nonnulli in puluerem redactum, calculoſis potandum exhibent.

EXTRINSECVS.

Folia recentia antiquis ulceribus impoſita mirifice conducunt, calorem namq; reſtinguunt, & dolorem mitigant.

Eadem luxatis & confractis membris impoſitu proſunt. Semine Lappæ maioris quidam flauos faciunt capillos, adiecto nitro illud illinentes. Vide Dioſcoridem in hiſtoria Xanthij.

De

De Lappa minore. Cap. CII.

arctium perſonatum

Klein Kletten/oder Betlerleüß.

QVANQVAM LAPPA minor, quod ad formã, odorem & guſtum attinet, diuerſum ab eo genere eſſe uidetur, quod proximo capite deſcripſimus, nihilominus tamen ijs plantis recte adiungitur, quæ ueſtibus adhæreſcere conſueuerunt. Naſcitur autem illa in ijs potiſſimum locis, in quibus pecora commorari frequenter ſolent, in uetuſtis areis, iuxta ſepes & noualibus, in quibus opiliones ſepta ſua ſæpenumero habere ſolent. Planta eſt alſioſa, & quæ quotannis è ſemine pullulaſcit, folijs mollibus, cineraceis, inſtar Altheæ, aut Vngulæ caballinæ. Cæterum ſinguli frutices multis adnatis ramulis brachiantur, ut arbuſculam repræſentent. Inter folia & ſurculos fructus naſcitur oblongus, aculeatus, Erinaceis animalculis ſimilis, binis plerunque aut ternis lappis cõiunctim erumpentibus. Mirum quod de hoc fructu aniculę, rerumq; naturæ obſeruatores quidam affirmãt. Cum namq;

Autumni tempore maturuerint quas diximus lappæ, & apertæ duo hordei grana oſtenderint, annum fertiliſſimum, ſin uero auenacea grana bina concluſa illis fuerint, contrarium, hoc eſt annonæ caritatem portendere aſſerunt. Hæc ita ſe habere ipſe quoque experientia didici. Sæpe enim eiuſmodi lappulas aperiens, in pleriſque bina nigra & auenacea grana deprehendi.

NOMENCLATVRAE.

Sed quonam hoc Lappę genus referemus? ad Xanthion ne, an uero ad Tribulos? Equidem Xanthij deſcriptio non male illi quadrat, Tribuli hiſtoria non item. Qui fit ut & hoc loco quod nobis obijciant, aduerſarij habeant. Sed quis eſt qui omnia ſarta tecta auſit polliceri? Si namque ueterum rei herbariæ ſcriptorum exemplaria genuina, nec à Librarijs adeo corrupta haberemus, dubium non eſt, quin in pleriſque certiora pronunciare poſſemus. Sed utut hæc ſe habeant, uocabimus nos Lappam noſtram minorem, Tribulum terreſtrem, qui apud Dioſcoridem lib. iiij. cap. xvi. βουκέραλος & ταυρόκερως, quę duo nomina ad aquaticũ (de quo ſequenti dicemus capite) proprie ſpectant dicitur. Serap. ca. cxij. Haſach nominat. Germani klein Kletten / hoc eſt, Lappam exiguam, & Betlerleüß, i. mendicorum pediculos nuncupant. Cæterum cum Lappam minorem Tribulum terreſtrem uocamus, nemo exiſtimet nos eum intelligere quem Dioſcorides deſcribit, illius enim hiſtoriam à Lappa hac noſtra diſcrepare iampridem diximus, ſed ad differentiam maioris Lappæ, quam & ἄρκειον, & ξάνθιον recte dici poſſe ſupra docuimus, ita à nobis uocatam Lappam minorem, qua nihilominus ad Xanthium poſſe referri non inficiamur.

Τρίβολος ὁ χερσαῖος

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod ſi Lappa minor Tribuli terreſtris genus aliquod fuerit, certe in medicina uſum quoque habere cognoſcitur.

Hæc ex Marcelli Vergilij tranſlatione deſumpſit autor noſter, aliter uero ſe habẽt in tranſlatione Ruellij, cuius admonere lectorẽ placuit, ne cui erroris aut calumniæ occaſionem daremus.

INTRINSECVS.

Drachma terreſtris Tribuli pota, illitaue ictos à uipera recreat, contra uenena cum uino aptiſſime bibitur.

Bibitur calculoſis utiliter ex uiridibus expreſſus amborum ſuccus.

EXTRINSECVS.

Folia impoſita omnis generis tumores ſedant, dolores mitigant.

Herba uino & melle decocta, ulcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas tonſillasque perſanat.

Succus

Succus ex his (puta Tribulo terreſtri aquatico) colligitur ad oculorum medicinas.

De Tribulo aquatico. Cap. CIII.

Waſſernuß.

TRIBVLI TERREſtris mentio, ad aquaticum nos deducit, qui non ubiq; locorum, uerum in nonnullis duntaxat foſſis aquam continentibus, piſcinis & lacubus prouenit, quemadmodum Theophraſtus libro quarto. cap. xi (in quo multis & elegātiſſimis uerbis hiſtoriā Tribuli aquatici ob oculos poſuit, quæ in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ ſubijciemus) meminit. Proinde neminem eſſe puto qui non concauas, leues, nigras & aculeatas, tribusq; corniculis aut acuminibus conſpicuas nuces Tribuli aquatici uiderit. Folia huius corniculatæ nucis uiua uidere mihi nondū cōtigit, depicta in charta uidi, in qua tota planta hanc, quā iuxta appoſuimus faciem repræſentabat. Deſcriptio ejus apud Dioſcoridem extat luculenta, libro quarto cap. xvi. necnon apud Theophraſtum, quæ ita ſe habet.

Ἕκαστοι δὲ τῶν ποταμῶν ἐοίκασιν ἴδιόν τι φέρειν, ὥσπερ καὶ τῶν χερσαίων. ἐπεὶ οὐδὲ ὁ τρίβολος ἐν ἅπα-

σιν, οὐδὲ πανταχοῦ φύεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑλώδεσι τῶν ποταμῶν. ἐν μεγίστῳ δὲ βάθει πεντάπηχυ, ἢ μικρῷ μείζονι, καθὰ οἱ περὶ τὸν Στρυμόνα. σχεδὸν δ' ἐν τοσούτῳ καὶ ὁ κάλαμος, καὶ τὰ ἄλλα. ὑπερέχει δ' οὐθὲν αὐτοῦ, πλὴν αὐτὰ τὰ φύλλα, ὥσπερ ἐπινέοντα, καὶ κρύπτοντα τὸν τρίβολον. ὁ δὲ τρίβολος αὐτὸς ἐν τῷ ὕδατι νεύει εἰς βυθόν. τὸ δὲ φύλλον ἐστὶ πλατύ, προσεμφερὲς τῷ τῆς πτελέας. μίσχον δὲ ἔχει σφόδρα μακρόν. ὁ δὲ καυλὸς ἐξ ἄκρου παχύτατος, ὅθεν τὰ φύλλα, καὶ ὁ καρπός. τὰ δὲ κάτω λεπτότερος ἀεὶ, μέχρι τῆς ῥίζης. ἔχει δὲ ἀποπεφυκότα ἀπ' αὐτοῦ τριχώδη, τὰ μὲν πλεῖστα παράλληλα, τὰ δὲ καὶ παραλλάττοντα κάτωθεν ἀπὸ τῆς ῥίζης μεγάλα, τὰ δὲ ἄνω, ἀεὶ ἐλάττω προϊοῦσιν, ὥστε τὰ τελευταῖα μικρὰ πάμπαν εἶναι. καὶ τὴν διαφορὰν μεγάλην τὴν ἀπὸ τῆς ῥίζης πρὸς τὸν καρπόν. καὶ παραβλαστήματα πλέω, καὶ τρία, καὶ τέτταρα. μέγιστον δ' ἀεὶ τὸ πλησιέστερον τῆς ῥίζης, εἶτα τὰ μετὰ τοῦτο, καὶ τὰ ἄλλα κατὰ λόγον. τὸ δὲ παραβλάστημα ἐστὶν ὥσπερ καυλὸς ἄλλος, λεπτότερος μὲν τοῦ πρώτου, τὰ δὲ φύλλα καὶ τὸν καρπὸν ἔχων ὁμοίως. ὁ δὲ καρπὸς μέλας, καὶ σκληρὸς σφόδρα. ῥίζαν δὲ ἡλίκην καὶ ποίαν ἔχει, σκεπτέον. ἡ μὲν οὖν φύσις, τοιαύτη. φύεται μὲν τοι ἀπὸ τοῦ καρποῦ πίπτοντος, καὶ ἀφίησι βλαστὸν τοῦ ἦρος. φασὶ δ' οἱ μὲν εἶναι ἐπέτειον, οἱ δὲ διαμένειν τὴν μὲν ῥίζαν εἰς χρόνον, &c.

NOMENCLATVRAE.

Nomenclaturæ Tribuli aquatici, qui Græcis τρίβολος ἔνυδρος dicitur, ſupra expoſitæ ſunt. Germani Waſſernuß (aquaticam nucem) Weiernuß/ & Seenuß/ hoc eſt, Lacuſtrem nucem appellant. De Tribulo Theophraſtus lib. vi. cap. j. & iiij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tribulus aquaticus refrigerandi & ſpiſſandi naturam habet, ad inflammationes ergo uſurpari poteſt. Reliquas facultates cum terreſtri communes obtinet.

De Tribulo aquatico Baptiſta Fiera ita canit.

Tribule in undoſis ſi nate paludibus alges
Cur tamen iratæ cornua frontis habes?
Secretas tutamur opes, ſub cortice dulcis
Eſca latet, dulce hoc nec niſi ab igne datur.
Et mihi ab æthereo numeroſa potentia rore,
Me maris & cœli prouida cura fouet.
Languentes uereor fauces: nec mandere lumbus
Diſcupit, urina huic, cum nocuitue lapis.
Ex me mica iuuat, grauidas ſed contrahit aluos,
Me miſerum, mortis dos mea cauſa mihi.

De Lappa agreſti. Cap. CIIII.

1. Lappa agreſtis. I N AGRIS QVIBVSDAM FRVMENTARIIS INTER Speltam, aliasq́; id genus fruges, Lappæ quoddam genus reperitur,

Lappa agreſtis.
Ackerkletten.

ritur, folijs diſſectis, caule terete, & cubitali ueluti Corianon, flore in umbellis cãdido Aceri arbori quam ſimilimo, nam qui exteriores in muſcarijs partes occupant flores latiores ſunt & maiores, ijs qui mediũ obtinẽt locum. His deciden tibus, lappulæ ſubnaſcuntur aſperæ, latæ, aculeatæ, ac undiq; binæ coniunctim proſilientes, duabus rotulis haud abſimiles, ſingulæ uero Cimicis formam repreſentãtes, ueſtibus quoq; ut alia Lapparum genera hęrentes.

Proinde extat in uliginoſis quibuſdam ſyluis, nonnullisq; dumetis alia quædam Lappæ ſpecies, multos quotannis ex radice cãdida ac ſerpente tenues, teretesq́; coliculos perinde ut Iuncus emittens, eosq́; totos teneris, rotundis, & hederaceis ueſtitos folijs, ac exiguis & candidis floſculis ab imo ad ſummum uſque emicantes, qui & ipſi in minutiſſimas teretesq́; abeunt Lappas, ac ijs quas Agrimonia, ſeu Eupatorium gerit magis exiguas, ueſtibusq́; ſimiliter adhæreſcentes. 2. *Lappa ſylueſtris.*

NOMENCLATVRAE.

Primum in hoc capite deſcriptum Lappæ genus, cum frugibus moleſtũ & no-

&noxium ſit, poſſet forte Tribulus campeſtris cenſeri, cuius Vergilius
1. lib.j.Georg. meminit. Noſtri homines Germanica lingua Feldt/oder acker Kletten nominant, quas ego hos imitatus, Lappulam agreſtem, ſeu campeſtrem uoco. Iacobus Syluius excellentiſſimus noſtri temporis Medicus, iuxtaq; doctiſſimus, exiſtimat hanc plantam Myrrhidam eſſe Galeni, quod ſi ita eſt, facultates eius ſupra cap. clviij. libri primi commentariorum noſtrorum reperies.

2. Alteram huius capitis Lappam, quæ in ſyluis & dumetis naſcitur, noſtri Waldtkletten/hoc eſt, Lappulam ſylueſtrem uocant. Nec dubium eſt quin ea quoque herbula peculiare in Dioſcoride nomen habeat, ſed quod nobis hauddum conſtat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Duo hæc Lappæ genera frugibus ut diximus obſunt, forte in medicina præſtantioris uſus. Cum uero de illis maxime quod ad facultates attinet, nihil certi mihi compertum ſit, miſſa ea nunc facimus.

De Cartamo, ſiue Cneco. Cap. CV.

QVICQVID DE EXTERARVM REGIONVM FERTIlitate prædicetur, certe & Germania ſuas opes quas ſolum noſtrum fundit, oſtentare poteſt, & non minus quam aliæ nationes de uarijs Dei donis gloriari. Habemus autem inter cætera & Cartamũ illum, quem Ægyptij olim Italiæ ignotum ſibi uendicarunt, oleo, non cibo ipſis gratum. Atque hic tanta copia apud nos prouenit, ut mercatura ad modum celebri & magna hinc inde diſtrahatur. Qui fit ut cum quæſtuoſa ſit planta, ab hortulanis Argentinenſibus & Spirenſibus quotannis inter æſtiuas fruges ſeratur. Sationis uero hic apud illos obſeruatur ritus. Aprili menſe ſemina Cartami oblonga, candida, & quadrangula ex ordine panguntur, quæ inter paucos dies à ſatu erumpere ſolent, licet dulcia illa ſemina teſtaceo quaſi cortice operta ſint: poſtquam è terra erupere, breui deinceps tempore in altum tendunt, caulesq; emittunt rotundos & bicubitales, multisq; ſolidis, anguſtis & aculeatis folijs ueſtitos. In cacumine horum quamplurimi uiſuntur ramuſculi, capitulis rotundis aculeatisq; uerticillorum magnitudine emicantes. Illa Iulio menſe in florem ſeſe explicant croceum, odoratum, multiplicem, et qui ſi ſeorſim è uaſculis extractus ſpectetur, ſtellam referat ſenis radijs diſtinctam. Hunc hortulani è capitulis

Plinius lib. 21. cap. 15.

aculeatis

Cartamus, ſiue Cnecus.

Wilder Saffran.

aculeatis euellunt, ac poſtea uendunt. Atque hic eſt Crocus ille ſylueſtris. Auguſto menſe lapidoſum ſemen in capitulis quæ diximus conferctim ex ordine inter candidam lanuginem (quod idem in omnibus Carduorum de quibus proximis agemus capitibus, animaduertas) poſitus maturatur. Ex illo Cartamus ut diximus quotannis reuiuiſcit.

NOMENCLATVRAE.

Multi floſculis Cartami aridis in cibis condiendis non aliter atq; Croco utuntur. Neque prorſus contemnendum eſt id condimenti genus. Germani hãc plantam Wilden Saffran/ hoc eſt, ſylueſtrem Crocũ uocãt. Latini Cartamum, Crocum Sarracenicũ, ſeu campeſtrem dixere. Quo loco monendus mihi eſt candidus lector, ut meminerit aliud eſſe Cardamum per d ſcriptum, quod Naſturtium ſignificat, & aliud Cartamum per t, quod eſt nomen huius prǽſentis plãtæ, quæ apud Dioſcoridẽ lib. iiij. cap. clxxxiij. κνῖκος, Cnicus, uel ut Ruellius legendum cenſet Cnecus appellatur. De Cartamo Theophraſtus lib. vi. cap. iij. & lib. x. cap. j. Plinius

κνῖκος ἀγρία nomen eſt eius herbæ quam Atractylida, Columella ruſticam &c. Dioſcorides uocauit lib. 3. cap. 98.

nius lib.xxi.cap.xv ſcripſere. Auerrhoes de Cartamo ita ſcribit cap. xlf.

Nota. » Elcratis, aliàs Cartamum, id eſt, ſemen de Papaga, ex eo utimur » ſemine, & eſt ex medicinis manifeſtis in purgando phlegma ſi» ne aliquo timore, & eius nobilitas eſt quaſi ſuper nobilitate om» nium medicinarum purgantium &c. Hæc ille. Ex quibus ſane uerbis quantæ ſit utilitatis Cartamus intelligi facile poteſt. Pro illo ergo gratiæ ſunt agendæ Deo Opt. Max. ac alto animo reponendum, quantā beneuolentiam Deus nobis exhibeat, in eo quod tot & tam uaria nobis donarit Simplicia, quibus & in cibo & medicina magno noſtro cum commodo uti poſſumus. Quod ſi hæc beneficia ita à nobis expenderentur uti decebat, ſane non uideo cur pro Turbith alijsq́ exoticis & peregrinis nummos noſtros exponamus. Sed ne mercatoribus aduerſari uideamur, emat quiſq́ quod uelit eoq́ utatur, nos noſtræ terræ ut debemus dotes exponimus, exoſculamur, laudamus, extollimusq́, qui his nobiſcum contentus eſſe nolit, is ex India & Arabia ſua petat pharmaca, & uſq́ pecunijs ſuis nouos morbos, aduerſamq́ ualetudinem, & naturæ labefactationem redimere pergat. Nos quoque in Cartami hiſtoria pergamus. De illo Serapio duo ſcripſit capita, nimirum cxxvi. & ducenteſimum ſecundum, in quibus Churtal, & Cartam illum nominat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tinctores Cartami uſum optime norunt, nimirum quod ad inficiendos pannos faciat. Quanquam in medicina ſuam quoque laudem obtinet, maxime ſemen, quod calidæ eſt naturæ.

INTRINSECVS.

Pauperes floſculis Cartami tuſis, condimenti uice utuntur, nec male, cibos namq́ croceo colore commendant, & aluum emolliunt.

Seminis tuſi expreſſus ſuccus, cum iure gallinaceo potus, non ſolum aluū emollit, ſed & lentā trahit purgatq́ pituitam Dioſcoride & Galeno teſtibus.

Officinæ compoſitionem habent Diacartamum appellatam, quę ad ea quæ iam diximus apprime conducit, ſi recte conficiatur.

Semen tuſum ac in iure carnium, aut Ciceris arietini bullitum ac potū, phlegma, lentosq́ ac uiſcoſos humores trahit, non aliter atque Epithymum melancholicos.

EXTRINSECVS.

His floribus panni inficiuntur, & mulierculæ quoq́ in liniendis ſuis lectis ijs utuntur.

De

De Carduo Fullonum. Cap. CVI.

Barten Diſtel.

IN OMNIVM FERE ſtirpium genere duo faſtigia ſtatuere licet, nimirum ut hoc ſatiuum, illud uero ſylueſtre aut erraticum dicatur. Id cum in omnibus pro pe aliјs, ut diximus, locum habeat, tum uero in hoc quem nunc deſcribendum ſumpſimus Carduo uel maxime habet. Satiuus itaqꝫ Carduus fullonius, qui ab aſperrimis ac firmiſſimis aculeis, ſylueſtris potius dicendus erat, à textoribus & fullonibus in hortis plantatur. Sunt qui totos agros illo conſerant, quod in agro Spirenſi uidere licet. Planta eſt elegantiſſima, nonnunquam uiri proceritatem attingens, radice candida, recta, læui, Paſtinacæ hortenſis (de qua nos ſupra cap. cxlvij. lib. j.) ſimili prædita. Folia quæ primo anno erumpunt, longa ſunt & lata, Lapatho eatenus ſimilia, per ambitum inciſuris minutis ſerrata. Altero anno caulis profilit rotundus, concauus, aculeatus, geniculisqꝫ diſtinctus. Singula genicula, bina oblonga, ſurſum tendentia folia, per quæ caulis procerus tranſit, complectun-

Carduus fullonius ſatiuus.

tur è regione inuicem oppoſita, carinato alarum ſunt, qui peluis uel labri modo aquam ſemper continet, quod in ſpina quoque alba, de qua ſequenti differemus capite, uidere eſt. Scaporum faſtigia echinato minantur uertice, reſupina hamulorum flexura, mucronibusq; leuiter uncinatis, inter quæ exigui & candidi, è minutiſſimis receptaculis apum fauis ſimilibus prorepunt. A flore ſemen in iiſdem quæ diximus conceptaculis reperitur, Fœniculo aliquanto minus, guſtu amarum. Porro diſſectis echinatis capitulis, id quod peculiari ſuo tempore fieri debet, vermiculi in medulla eorum candida, cernuntur, licet nō ſemper hoc uidere cōtingat. Syluestre ſeu erraticum Cardui fullonij genus, quod ſponte ſua iuxta ſepes plerunque, ac aliis præſertim humidioribus locis prouenit, ſatiuo per omnia reſpondet, niſi quod folia habet magis mucronata & ſpinoſiora. Flos in hoc genere inter ſpicula echinati uerticis emicat purpureus ſeu roſeus potius. Cæterum hamuli huius uncinati non perinde ſunt aſperi, atque ſatiui, quamobrem à textoribus ad læuigandum rude lanificium uſurpantur.

2. *Carduus fullonius erraticus.*

3. *Tertium Cardui fullonij genus.*

Tertium huius Cardui genus multo magis exiguum eſt ſupradictis, ſi uel folia uel capitula aculeata ſpectes, ſed caulem habet altiorem utroque iam commemorato Carduo. Vertices echinatos habet exiguos nucem iuglandem paruam, aut nucem myriſticam magnitudine ferè referentes. Eſt autem hoc Cardui genus, ſylueſtris plane planta, inter Lappas & cetera herbarum uitia prorumpens. Poſſet forte ad Atractalydis aliquod genus referri.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam plura alia extent Carduorum genera, quæ concauo foliorū quo ſe in geniculis coniungunt ſinu, aquas, rores & imbres aſſeruent, ut ſunt ij quos Germani Vehe diſtel & Bracken diſtel nominant: tamen hic noſter fullonius Carduus principem inter illa obtinet locum. Hic Græcis, teſte Dioſcoride lib. iij cap. xi. διψακος, (quod nomen à contrario inuenit, quoniam concauo alarum ſinu rorem uel imbrem recipiat, quo uelut ad abigendas ſitis iniurias abutitur) Latinis Labrum, ſeu Labrum veneris. Recentiores Carduum Mariæ, de quo ſtatim ſequenti capite, Labrum veneris nuncupatum uolunt, quod nos minime offendit, cum Apuleius Dictamnum quoque hoc pacto appellauerit cap. lxij. Germani Kartendiſtel / Büben ſträl / Weber ſträl. Officinæ Virgam paſtoris, & Carduum fullonum nominant, quæ omnia tolerari poſſunt, modo ſciamus Carduum fullonum nihil aliud eſſe quam Dipſacon Dioſcoridis, quem aliqui Crocodilion uocant, alij Chamæleonem, alij Onocardion, alij Veneris lauacrum: Romani Labrum veneris, alij Carduum veneris: Ægyptij Sceneor, alij Chir, alij Meleta, Daci ſciaram uocant.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Dipſacos frigidæ & ſiccæ eſt qualitatis, qua de cauſa humiditatē ſemper appetit. In exterioribus duntaxat corporis partibus uſum habet. Radix aliquantulum ad ſiccam temperaturam accedit.

EXTRINSECVS.

Vermiculi (annotante Dioſcoride) capitulorum in ſollicu'o alligati, collo aut brachio appenſi produntur quartanis febribus remedio eſſe.

Folia capiti impoſita phreneſim ſedare tradunt.

Succus foliorum auribus inditus, uermes eorum enecat.

Aqua è folijs diſtillata collutu ulceribus & putredini oris opitulatur.

Sanat rimas ſedis, fiſtulasq́;, ſi tuſa & decocta in uino radix, uſque dum ſit craſſitudo ceræ immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum.

Aiunt formicationibus, uerrucisq́; penſilibus remedio eſſe.

Aqua quæ in foliorum concauo reperitur, caliginoſis & rubentibus oculis prodeſt.

Eadem macualsfaciei, maxime eas quæ oculis ſubſunt emendat & exterit collutu.

Mulierculæ formæ ſtudioſæ uſum huius optime tenent.

De Carduo Mariæ. Cap. CVII.

CARDVVS MARIAE (VT VVLGO VOCANT) ET ipſe ſiticuloſus eſſe uidetur, ſiquidem inter caulem & foliorum ſurſum tendentiū concauos ſinus aqua ſempercolligitur. Folia hic habet permagna, & omni quidē Lactucæ genere latiora, aculeata, multisq́; acutiſſimis ſpinulis horrida, inſuper lacteis undiquaq́; aſperſa maculis. Caulem profert altiſſimum, teretem, tota ſua ſubſtantia ſpinoſum, ſurculoſumq́;. Cæterum tam in illius quam ſurculorum faſtigijs capitula echinata rotunda & aſperrima emicant, in orbem rotatim ſpiculis prælongis munita. Hæc Iulio menſe florem, quo tempore & Cnecus floret, oſtendunt purpureum, quo euaneſcente ſemen relinquitur longum & læue Cnico ſimile, guſtu dulce nucleum nucis iuglandis emulans, tenera ac candidā lanugine deliteſcit, quæ & ipſa à maturitate in auras auolat. Carduus Mariæ quotannis ex ſemine deciduo, ut plæræque aliæ æſtiuæ plantæ repullulaſcit. In hortis naſcitur, nam in illis hodie plerunque plantatur.

Carduus Mariæ.

Vnſerfrawen/oder Vehe diſtel.

Spina alba

NOMENCLATVRAE.

Mulierculæ noſtræ tam ſemine quam aqua foliorũ diſtillata aduerſus pleuriti/cum morbum uſurpant, aſ/ſeruntq́ id Cardui genus Marien diſtel / Frawendi/ſtel/vnd Vehe diſtel Germanica lingua appellari. Latini uulgo Labrum veneris, Carduum Mariæ uocant. Dioſcoridi ἄκανθα λευκή, lib. iij. cap. xij nuncupatur.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Vires ac facultates Spinæ albæ ſub nomenclaturis fere explicatæ ſunt. Proinde uſurpantur hodie utriſq; corporis partibus medicandis.

INTRINSECVS.

Aqua è folijs Cardui Mariæ diſtillata, ac quantũ mediocris hauſtus continet pota, laterũ morbo auxiliatur. Si huic potioni ſeminis Cardui Mariæ tuſi dimidiam drachmam adieceris, efficacius id præſtabit, quin & peſtilentiali ueneno, & quibuſcunq; alijs corporis internis malis expellendis apprime conducit.

EXTRINSECVS.

Aqua diſtillata inflammationibus incenſi epatis, deliquio animi in linteolis foris impoſita opitulatur.

De

De Chamæleone. Cap. CVIII.

Chamæleon uulgaris.
Gemein Eberwurtz.

QVANQVAM CHAMAELEON INTER CARDVOS, quos Germani in genere Diſtel nuncupant, haud poſtremus

Chamæleon exiguus.
Klein Eberwurtz.

1. *Chamæleon niger uulgaris.*

Serap.cap.265.

Carduus ſuarius, Sewdiſtel.

ſit, tamen lingua germanica eo quo diximus uocabulo à ſpinis quibus quamplurimis horret, illum minime appellare uoluit, ſed Eberwurtz/quaſi verrinã, (Eber enim Germanis idẽ eſt quod verres Latinis) radicem nuncupat, forte eam ob cauſam quod in polenta exhibita, ſues enecat. Eius duo ſunt genera, quorum primum & præſtantiſſimum quidem in Hercynia ſylua, in Eiffaliæ etiam ea ſylua quæ der Ydar dicitur, aliiſq; aſperis, & altis montibus prouenit, radice longa, nigra, ſuperiore ſui parte quaſi diſſecta, aut ut Serapio quoq; animaduertit, corroſa quæ quotannis nouos emittit caules, in uertice aculeatis ac pallidulis floribus emicantes. Floret Iulio & Auguſto menſibus, quo tempore & Carduus ſuarius uulgaris floret, Germanis Sewdiſtel dictus, cui herba, aculeis, colore & flore hic noſter reſpondet Chamæleon.

2. *Chamæleon albus ſeu exiguus*, Klein Eberwurtz.

Alterum uero & exiguũ Chamæleontis genus fere ubique locorum prouenit, potiſſimum uero in aſperis montibus, ac fordi albaq; terra, radice, foliis & ſemine Chamæleonti nigro ſimile, ſed magis exiguum. Flos eius aculeatus & purpureus, humi procumbit, caule uacat, & in

Chamæleon uerus.

Echinops sphærocephalus lin.

& in papporum lanugine tandem euaneſcit. Semine prægnat Cnico aſſimili. Radices aliquantulum rubicant, grauiſſimi odoris. Auguſto menſe florē oſtendit in perfectione ſua hic Chamæleo, qui Ruellio doctiſſimo uiro optime fuit cognitus, nam noſtri illum minime norunt, licet uulgatiſſima ſit planta, et incultis aſperisq; agris, maxime ædito loco ſitis, familiariſſima.

NOMENCLATVRAE.

Quam Germani Eberwurtz uocāt, eam ego Eryngij, aut certe Chamæleontis nigri (quem Pancarpon aliqui, alij Vlophonon, alij Ixiam, alij Cynomazon, alij Ocimoides, alij Cnidion coccon, alij Cynoxilon, Latini Carduum nigrum, aut Vernilaginem, Ægyptij Sobel uocant) genus eſſe exiſtimo. Plinius lib. xxi. cap xvi ſcribit Chameleonta in folijs non habere aculeos. Quo in loco aut redundat particula NON, aut neceſſe eſt Pliniū de alio quopiam Chamæleonte locutum fuiſſe. Nam lib. xxij cap. xviij. idem Plinius, Chamæleonē, maxime candidiorem, aſperiora habere folia dicit, &c.

Dioſco. lib. 3. cap. 9. χαμαιλέων μέλας. Ixiæ nomen propriè & ſolum ad Chamæleontē album pertinet, uide Ruellium de nat. ſtirp. lib. 3. cap. 9.

Cæterum innotuit noſtris quoque regionibus uerus Chamæleon niger, uerus, *[margin: Chamæleon niger, uerus.]*

ger, elegantiſſimum ſane Cardui genus, pallidulis Carduisq́; cæteris ſimilibus floribus emicans, ſemine uero oblongo & capillato.

Auicen. lib. 2. cap. 674. Raſes de Simpl. cap. 48. Dioſcor. lib. 3. cap. 8. χαμαιλέων λευκός.

Exiguum Chamæleontis genus Succhaham Arabum eſſe ſemper putaui. Pertinet uero ad Chamæleonta album Dioſcoridis, quod deſcriptio teſtabitur, quæ huic plantæ ita conuenit, ut nulla nota reclamare uideatur, quod Ruellius præclariſſimæ eruditionis & ſummi iudicij uir, diligenter obſeruauit, uide commentarios illius de natura ſtirpium lib. iij. ca. viij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Agyrtæ & qui radices hinc inde uenales circumferunt, pleno ore Chamæleontis uulgaris radicem prædicant. Ac fieri poteſt ut ad multa illa utilis ſit. Veteres namq; cum multa inuenerint, nobis quoque plura alia ex his quæ ante nos inuenta fuere colligendi occaſionem dederunt. Verum enimuero danda eſt opera ne quid temere plantis affingamus, quod præſtare nequeunt. Proinde Chamæleontis utriuſq; radices calidæ, & ſiccæ ſunt facultatis.

INTRINSECVS.

Chamæleontis albi radicis tuſæ ſuccus expreſſus, ac menſura cochlearis in acetabulo uini potus tineas interaneorum pellit, hydropicis prodeſt, urinam ciet, & aduerſus quoduis uenenum Theriaca eſt optima.

Radix in puluerem redacta, ac drachmæ pondere è uino ſumpta, peſti aduerſatur, quo nomine pecori, potiſſimum autem ſuibus nonnulli radicem hanc exhibent, perſuadentes ſibi hoc pacto iumenta & ſues à fœda & peſtilente lue conſeruari poſſe.

Aliqui eadem de cauſa radicem lintri clauo affigunt, ut ſuper hac ſemper cibum ſumant.

Alij eſcam columbarum quo multas alias uenentur, è radice Chamæleontis uulgaris conficiunt, ea qua ſequitur ratione. Radici enim iam dictæ, adiungunt limum aduſtum de clibano aliquo deſumptum, mel, urinam, muriamq; qua haleces conditi fuerint, quæ omnia ita temperant, ut in maſſam redigantur, poſtea columbarijs imponunt, &c.

EXTRINSECVS.

Ferunt radicem hanc uires his qui eam geſtauerint augere, alijsq;, comitibus nimirum, & quibus cum alter degit, adimere. Sed credat hæc qui uolet, ego quod ſciam nuſquam in ſcriptoribus eius rei mentio facta legitur.

Chamæleontis nigri radix cum aceto decocta, collutu ſcabiem, & impetigines,

tigines, aliaq́ difficilia curatu uitia ſanat, doloriq́ dentium conducit. Quæ uero nunc diximus, non uulgari, ſed uero illi ac peregrino Chamæleoni aſcribi debent.

Cæterum ſcribit Dioſcorides Chamæleonem album canes & ſues, necnon mures occidere, quæ ſane de uulgari noſtro Chamæleoni intelligi nō poſſunt, ut nonnulli ſtatuunt, cum conſtet illum, maxime uero radicē eius ſuibus ſalutarem, ea enim de cauſa ab agyrtis uenalis circumfertur, & à multis ueterinarijs emitur.

De Leucacantha. Cap. CIX.

SPIRENSES PVELLÆ INTER RELIQVAS CORONARIAS plantas Cardui ſpinoſum quoddā genus plantant, folijs Chamæleonti nigro, ſeu uulgari adeo cōſimile, ut in initijs anteq́ floreat, ab illo uix diſcerni queat. Hoc altero à ſatione anno caules emittit altos, aſperos & aculeatos, uulgari Carduo ſylueſtri (de quo ſtatim ſequenti capite) adſimiles, quamplurima aculeata capitula in uertice gerentes, è quibus flores candidi, beneq́ odorati prorepunt, forma alias nihil à cæteris Carduorum generibus diſtantes. Semine prægnat magis exiguo Carduo Benedicto, candida lanugine inuoluto. À flore & caulis & folia, necnon longa & candida radix protinus pereunt. Puellæ ut diximus magna diligentia hoc Cardui genus plantare conſueuerunt, propterea quod flores eius inter Roſmarinum coronas ſuas nectant. Cæterum nullo alio in loco hanc Leucacantham unquam me uidiſſe memini.

NOMENCLATVRAE.

Puellæ & mulierculæ Spirenſes hunc Carduum Weiß diſtel/ hoc eſt, Spinam albam nominant. Quia uero id nominis alteri cuidam Carduo tribuendum erit, ut paulo poſt dicemus, ideo ad diſcrimen aliorum hunc noſtrum Carduum Meid/oder Jungfrawen diſtel/hoc eſt, Carduum puellarum, & Kamgartendiſtel/ hoc eſt Carduum ſatiuum hortenſem nuncupare placuit. Nobis ſane in Dioſcoride λευκάκανθα, (quam quidam Polygonaton, alij Phyllon, alij Iſchiada uocant, Romani Spinam albam) recte dici poſſe uidetur, quanquam neminem noſtræ ſententiæ ſubſcribere cogimus. ſed dominum Deum precamur eos nobis donet uiros, qui tam Carduos, quam alias quaſcunque ſtirpes diſcernere nos doceant. Serapio cap. xcix. Spinam albam Bedeguard uocat, de qua uoce multi multa dixerunt, licet plerique illorum non ſatis ex Spina alba ſe aut alios extricare queant. Vide

Carduus puellarum.

Carduus ſatiuus hortenſis.

Dioſco. lib. 3. cap. 20.

Leucacanthæ uox & Rhamno tribuitur, uide Dioſco. lib. 1. cap. 104.

Iacobum Manlium ſuper Syrup. de Eupatorio, & Auicennam lib. ij.cap. lxxxiiij. Hactenus ergo duo propoſuimus genera Spinæ albæ, de tertia paulo poſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod ſi hic Carduus Spina alba, ſeu Leucacantha Dioſcoridis ſit, certe in medicina locum quoque habebit.

INTRINSECVS.

Leucacantha cum radice ſua uino decocta, ac per diem uno atque altero cyatho hauſta, ueteri laterum dolori, Iſchiadicis, necnon ruptis & conuulſis. prodeſſe à Dioſcoride traditur. Sed hæ facultates ei potius attribuentur Carduo, quem cap. cxi deſcribemus.

EXTRINSECVS.

Radix Leucacanthæ manducata, dolorem dentium ſedare dicitur, ſed de his plura paulo poſt.

De Carduo ſylueſtri. Cap. CX.

MVLTA ALIA CARDVORVM GENERA INTER fruges, potiſſimum uero auenam enaſcuntur, quorum alia proceritatem uiri attingunt, quædam humiliore ſtatu contenta ſunt, in uniuerſum tamen omnia aculeatis, & diſſectis folijs caulem ambientibus prædita, necnon capitulis (quorum alia rufos, alia candidos, nonnulla roſeos gerunt flores, cætera Carduo puellarum, conſimiles) in uertice ſpinoſis emicantia. Eorum ſemina oblonga apparent, punicei fere coloris, læuia, ac Carduo Mariæ magis exigua.

NOMENCLATVRAE.

Vniuerſa Carduorum iam deſcriptorum genera, quæ agricolis & meſſoribus ſubinde impedimento ſunt, nos uitia frugum, ſeu Carduos ſylueſtres eſſe iudicamus, de quibus Vergilius in hunc modum,

Carduus & ſpinus ſurgit Paliurus acutis.

Germani Haber/oder Feldòiſtel uocant. De uero Carduo, ſeu Scolymo, ſuo quoque dicetur loco.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cardui ſylueſtres,ſeu agreſtes non magni ſunt uſus. Teneros aſini,cibo maxime expetunt,alijsq́; quibuſcunque herbis anteponunt. Hoc pacto iumentis pabulo exhibentur in tenera ſua ætate, Temperamento calido & ſicco præditi.

De Spina alba. Cap. CXI.

HIC VERO TERTIAM HABEMVS SPINAE ALBAE ſpeciem, quæ iuxta ſæpes & nonnunquam arenoſis & incultis quoque locis prouenit,inter omnia fere Carduorum genera maxima. Hæc folia gerit prælonga,latiſſima & aculeata,caules emittit admodum proceros & craſſiſſimos,eosq́; canos & albicantes,ac ſi tenuiſſima candidaq́; lanugine,aut tela araneæ obducti eſſent, quod idem & in folijs ſpectare licet. Vertices caulium capitula ſuſtinent aculeata, aſpera & echinata, quæ Iulio & Auguſto menſibus purpureum oſtendunt florem, poſtquam is defloruit,ſemē incanum ſiue nigricans, candida lanugine occultatur, rotundius magisq́; exiguum ſemine Cartami,amari & feruidi inſuper guſtus. Radix huius Cardui amara eſt,& foris nigra. Altero demum anno, florem & ſemen profert,poſteaque ſuo quaſi munere perfunctus tota ſua ſubſtantia perit,ac ſubinde è ſemine deciduo repullulaſcit.

NOMENCLATVRAE.

Quod nos parui aut nihili facimus, id natura plerunque optime muniuit. Quid enim Carduo contemptius? Rurſus quid aduerſus omnem iniuriam magis natura armauit hoc ipſo Carduo? Siquidem & folia & caules ſpinis horrida ſunt,& capitulū in quo ſemina deliteſcunt acutiſſimis & ualde aſperis aculeis munitur,ita quidem ut fruſtra hęc natura adminiſtret fieri non poſſit, quin potius peculiare quid per hoc, quod ſemen adeo diligenti cura concluſum, et à quauis iniuria aſſertum uoluit, ſignificare uelle uideri merito debet. Sed omiſſis his,nomenclaturas recitemus. Germani Weißwegdiſtel/ nominant,& eſt altera Spinæ albæ,quæ Græcis ἄκανθα λευκὴ, Arabibus Bedeguard dicitur, apud Dioſcoridem lib. iij. cap. xij. quod neminem negare poſſe puto, qui deſcriptionem Dioſcoridis cum rerum uiuis imaginibus contulerit. Neq́; opus fuerit in re manifeſta præter neceſſitatem multa uerba facere. Nos Spinę albæ cognomina pro more noſtro recenſebimus, ſunt autem hæc, Agriocinara, Donacitis, Eryſiſceptrum, Spi-

Spina alba.

Weißwege Diſtel.

na alba, aut regia. Carduus camptarius. Cæterum multa Carduorum genera Acanthæ nomine apud Dioſcoridem cenſentur, uidelicet, Spina alba, Topiaria Acantha, Arabica Acantha, & Acantha Agria: ſicut et Eryſi ſceptri uox multis aliis communicatur plantis, uide Dioſcoridem lib. primo. cap. iiii. cap. xix & lib. iii. cap. viii. & lib. iiii. cap. lix. De Spina alba uide Bedeguard Arabũ, & Auicennam lib. ii. cap 680.

VIRES AC TEMPE*ramentum*.

Omniũ Carduorum radices & ſemina fere ueneno aduerſantur, potiſſimũ autem ſemina, nam calida ſunt & ſicca.

INTRINSECVS.

Spinæ albæ radix in uino cocta & pota, cruenta & purulenta reiicientibus, & ſtomachicis prodeſt.

Semen omni aduerſatur ueneno. Idem epotum conuulſis infantibus auxiliatur

Radicis decocto dentes in dolore colluí prodeſt.

De

De Atractylide, ſeu Cartamo ſylueſtri.

CAP. CXII.

Atractylis, ſeu Cartamus ſylueſtris.
Streidiſtel.

ALIVD PROIN CARdui teneri genus in aridioribus ac incultis graminoſisq́ campis reperitur folio inſtar Cardui ſylueſtris (de quo paulo ante diſſerui mus) diſſecto, cineraceo, aculeisq́ ſeu ſpinis mollibus horridulo, radice autẽ breui, & recta præditum. Hoc caules emittit altero demum anno rotundos, cubitales interdum, nec temere altiores, ab imo ad ſummũ uſq; exiguis criſpis aculeatis folijs ueſtitos, eosq́ fere ſingulares, in faſtigijs nonnunquam ternis aut binis, interim paucioribus, pluribusúe ramulis ſeu ſurculis brachiatos, capitula in faſtigijs aculeata, lutea, ſeu aurea potius gerentes. Atq; hi illius flores ſunt, forma ſua ſtellati, oculumq; elegantiſſimum exprimentes. Semen ubi maturuit, id quod appetente fit Autumno, forma ſua Cyanũ cœruleum prorſus æmulatur, niſi quod aliquantulũ craſſius, fortiusq́ exiſtit.

Anicu-

Aniculæ circa Feſtum Aſſumptionis, ut uocant, Mariæ hoc genus Cardui magno ſtudio quærunt, ſuisq́ʒ ſagminibus, (ut plena ſunt hodie omnia proh dolor fœda ſuperſtitione) adiungunt, maxime uero eos expetunt in hoc genere Carduos, qui tres ſurculos, ſeu ramulos ſupra in uertice oſtendunt, eosq́ʒ ut præſtantiſſimos cæteris anteponunt, unde & nomen Germanicum Dreydiſtel/quaſi dicas Carduum trium ſurculorum, deriuatum fuit. Vocant uero & Frawendiſtel/quod una cum cæteris ſagminalibus herbis die Mariæ virgini ſacro in templis conſecrari ſoleant. Proinde ſilentio prætereundum non eſt, quod in huiuſmodi Carduo olim ipſe non ſine admiratione uidi. Is enim duorum digitorum latitudinem habebat, utrinque criſpis & aculeatis foliolis ueſtitus, qui cum unicus & ſingularis eſſet caulis, unicum quoque latiſſimumq́ʒ capitulum aureo fulgens flore, admixto modico candore, oſtendebat, miraculum ab omnibus hauduulgare exiſtimatus.

NOMENCLATVRAE.

Fuſus agreſtis. Colus ruſtica. Cartamus ſylueſtris.

Aniculæ ut diximus ad ſuperſtitiones ſuas adhibent, quare Sagminibus illarum hoc Cardui genus relinquamus. Sunt nonnulli qui Germanica uoce Sewdiſtel/hoc eſt, Carduum ſuarium nuncupatum uelint. Quod uero in Dioſcoride nomen habeat, mihi non ſatis conſtat, niſi ſit ἀτρακτυλὶς ἀγρία Dioſcoridis lib. iij. cap. lv. quod Ruellius quoque lib. iij. de natura ſtirpiũ ca. lv. ſenſit, fuſum, ſeu colum agreſtem, & Cartamũ ſylueſtrem appellans.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Semen tuſum ac cum uino potum, ictibus ſcorpionum mederi dicitur.

De Carduo pratenſi. Cap. CXIII.

CARDVVS PRATENSIS IN NONNVLLIS PRATIS, unde ei nomen naſcitur, folio ſatis longo, latoq́ʒ, utrinque ſerrato, exiguis, tenerisq́ʒ aculeis, ſpinisu'e exaſperato, ex uiridi pene albicante, ac Carduo fullonum quadamtenus conſimili, quod in tenera ætate verno tempore à mulierculis inter cætera olera legitur. Iunio menſe caules emittit hic Carduus prælongos, oblongis in cacumine capitulis emicantes, flore uero in pallorem langueſcente, uti Carduus fere benedictus. Cæterum in ſingulis floribus exigua & purpurea apparent ſtamina. Flore marceſcente ſemen maturatur, tenera ac candida, ueluti & aliorum Carduorum, lanugine inuolutum, & in pappos tandem euaneſcens, ali-

quanto

Carduus pratenſis.
Wyſenkôl.

quanto maius Cyano. Caules huius Cardui teretes, è geniculis ſingulis bina ſundunt folia, quæ & ipſa aquas interdum retinere poſſunt, ſicut & Carduus fullonius. Planta eſt hyemis contemptrix, & quæ frigora facile ferat. Aprili mēſe quotannis noua, candida folia è capillata exeunt radice.

NOMENCLATVRAE.

Cum huius Cardui folia in cibis quoque ut reliqua olera expetantur, ideo à mulierculis Wiſenkôl/& Graßkôl, hoc eſt, Braſſica pratenſis nuncupatur. Eſt autem inter omnes Carduos hic tenerrimus, ſi ſpinas cōſideres molliuſculas. Mihi ſane ἀγρία ἄκανθα Dioſcoridis lib. iiȷ. cap xviiȷ. eſſe uidetur, cuius & Plinius lib. xxiiȷ. cap. xxiiȷ meminit. Latino & uulgato uocabulo Carduus pratenſis, & Braſſica pratenſis dici poteſt.

VIRES AC TEMPE-*ramentum.*

Quod ſi hæc planta Acanthus ſit ſylueſtris, ut ego conijcio, uiribus ac facultatibus ſatiuo reſpondet, de quo cap. xviiȷ. lib. iiȷ. Dioſcorides. Proinde cum apud Mediomatrices folia eius ut diximus in oleribus decoquantur, hinc facile colligi poteſt, plantam no eſſe inſalubrem aut noxiam, præſertim cum temperamento ſit prædita medio.

De

De Carduo benedicto. Cap. CXIII.

Cardo Benedict.

Aeclogá 1. D IVINVS ILLE ALCIMEDON, SIC ENIM A VERGIlio nominatur, Dametæ paſtori duo olim fecit pocula, molli

anſas

anſas amplexus Acantho. Quodnam uero Cardui genus mollis Acanthus eſſet, in Germania hactenus cognitum minime fuit. Qua de cauſa, quẽ uulgo Carduum benedictum uocant, eum ego Acanthum Germanicum appellare uolui, propterea quod deſcriptio Acanthi aliquo modo Carduo benedicto reſpondeat. Is enim hodie in hortis plantatus prouenit, folijs longis Lactucæ ſimilibus, ſed anguſtioribus, per ambitum inſtar Sinapis albi diſſectis, nigricantibus, teneris, mollibus & pinguibus, caulibus nonnunquam altis, & digitali craſſitudine præditis, nonnunquam tenuioribus, maxime uero quod ad eos attinet, qui primario cauli adnaſcuntur, iuxtaq; eundem è lateribus radicis proſiliunt, qui & ipſi minutioribus quidem & criſpis, ſed oblongis & aculeatis foliolis undiquaq; ambiuntur. In uerticecolliculorũ Iunio aut Iulio menſe, prout ſerius aut maturius ſatus fuerit hic Carduus, rotunda & lanuginoſa emicant capitula, nucis iuglandis magnitudine è quibus flos prorepit palleſcẽs, & in luteum colorem uergens. Semen in prædictis capitulis, poſtquam defloruerunt, reperitur, ſubluteum oblongum, alba lanugine inuolutum, Radices eius ſatis longæ ſunt, teneræ & ſuccoſæ. Tota uero ſua ſubſtantia, hoc eſt, folijs, caule, ſucco & flore, Abſinthio amarior eſt hic Carduus. Delineaui utcunque Acanthum noſtrum, quæ ſane deſcriptio non multum ab Acanthi ſatiui apud Dioſcoridem hiſtoria abludit, unde cognoſci facile poteſt, quid nos mouerit, ut Carduum benedictum, Acanthum Germanicum uocarem. Quanquam ut & hoc obiter dicamus, non ita pridem uerus ſeu peregrinus Acanthus in hortis Germanicis uerſari cœpit, qui, ut Dioſcoridis uerbis utamur, folia habet multo lactucæ latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia, pinguia, læuia: caulem binum cubitorũ, digitali craſſitudine, lęuem, prope uerticem ex interuallis circumdatum foliolis, ſeu nucamenta quædam oblonga referentibus. Hæc omnia peregrino Acantho adamuſſim reſpondent.

1. Acanthus Germanicus.

2. Acanthus uerus.

NOMENCLATVRAE.

Supra in hiſtoria Cardui benedicti, qui Germanis Cardo benedict dicitur, indicauimus quonam illorum in Dioſcoride referendum cenſeamus, nimirum ad Acanthum ſatiuum, quem idem author Herpacantham, propterea quod coliculi eius humi ſparſi ſerpere uideantur, & Melamphyllon à nigro foliorum colore cognominat. Proin quæ eo in capite præter ea quæ recenſuimus, nomina extant, ad peregrinum potius Acanthum pertinent, quem nonnulli Welſch Berenklaw/ hoc eſt, Brancam urſinam Italicam, ſeu ueram nuncupant. Sunt qui Carduum benedictum Atractylidis ſpeciem hirſutam eſſe ſtatuant, doctiſſimum uirum Ruellium ſecuti. Vide de natura ſtirpium lib. iij. cap. lv. Ruell.

ἄκανθα Dioſco. lib. 3. cap. 17. ἑρπάκανθα. Μελάμφυλλον.

Branca urſina uera.

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter omnes Carduos, Benedictus hic noſter Carduus, hodie maxime commendatur, ut qui ad multos uarioſq; morbos utrinque adhiberi poſſit. Temperamentum obtinet calidum & ſiccum.

INTRINSECVS.

Placet hoc loco ex doctrina recentiorum de Carduo Benedicto, eiusq; uſu & facultatibus Emperias aliquot annotare.

Tradunt etenim hanc plantam primum omnium ex India ad inuictiſſimum Imperatorem Fridericum ante annos aliquot honoris gratia miſſam, mirisq; laudibus celebratam, ut quæ in cibo & potu uſurpata ab immenſo illo præſeruet capitis dolore, quem Græci Hemicraniam uocant, Germani den Nagel hoc eſt Clauum, quod in eiuſmodi morbo tantus caput teneet dolor, ut clauus inter oculos (nam ſupra illos maxime graſſatur) impactus uideatur.

Eadem in cibo & potu uſurpata, contra uertiginem ualere, memoriam bonam facere, & amiſſum auditum reſtaurare fertur.

Folia Cardui benedicti in puluerem redacta, ac ex uino pota, pituitam, maloſq; humores abſumunt, & educunt, maxime ſi ex illis pilulæ, ut uocāt, conficiantur.

Eadem uſurpata uitia pectoris, & ſanguinem purgant, phthiſicis proſunt.

Folia uino decocta & calida pota, tormina ſedant, ſudores eliciunt, calculos comminuunt, menſes promouent.

Foliorum puluis menſura nucis iuglandis corticis cum uino potus, aduerſus peſtem ne noceat præſentiſſimum eſt remedium, ſi intra ſpacium xxiiij horarum quem corripuiſſet. Idem præſtant folia in uino decocta & pota.

Puluis prędictus, & decoctum his exhiberi debent, qui putridis febribus uentriculi & quartana laborant.

Sunt qui puluerem foliorum, aut decoctum, ſuccumúe omni ueneno hauſto aduerſari teſtentur, aſſerentes puellam quandam Pauiæ, cum uenenū inſcia in pomo quodam ſumpſiſſet, adeo intumuiſſe, ut nec Theriaca, nec alio quouis antidoto curari potuerit, tandem uero aqua Cardui benedicti diſtillata ſumpta, periculo omni & ueneno liberatam.

Nonnulli etiam referunt ſerpentem, cum puero cuidam in agro dormienti per os irrepſiſſet, aqua Cardui benedicti diſtillata, per inferiora quamprimum ſeceſſiſſe, puerūq; incolumem, omniq; periculo liberū ſuperuixiſſe.

Etut

Et ut paucis multa dicam, aſſerunt, folia, ſuccum, ſemen & aquam ſtillatitiam omni prorſus, utrinque uſurpatã, ueneno aduerſari. Hęc fere Emperici illi.

Cæterum ſi Carduus benedictus, Atractylis ueterum ſit, quemadmodũ nonnulli aſtruunt, talia de eo prædicantur à Dioſcoride.

Coma, ſemen & folia cum pipere & uino teruntur utiliſſime contra ſcorpionum ictus, percuſſos tradunt quamdiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipſumq; depoſita ſtatim recrudeſcere. Hæc ille.

Ex quibus ſane uerbis colligi poteſt, Carduum benedictum aduerſus uenenum facere, quemadmodum experimenta quoque quæ recenſuimus, teſtantur.

Brancæ urſinæ ueræ, ſeu Acanthi ueri radices potæ urinam ciunt, ſed aluum cohibent, ruptis, conuulſis, & tabem ſentientibus, mire proſunt.

EXTRINSECVS.

Cardui benedicti aqua diſtillata, oculis indita, rubedinem & pruritum illorum iuuat. Idem de ſucco intelligas uelim.

Folia tuſa & impoſita ambuſtis igni, anthraci proſunt. Eadem & aqua ſtillatitia poteſt.

Folia tuſa & impoſita ſcorpionum & ſerpentium ictibus medentur, hæc de Atractylide quoque dicuntur.

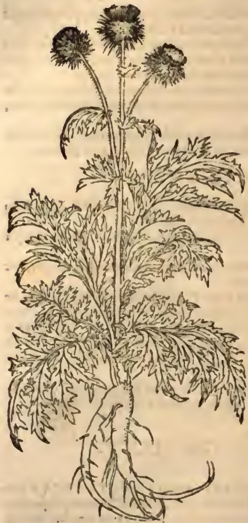
Aduerſus cancrum, aliaq; maligna & putrida ulcera uix aliud Cardui benedicti folijs, ſucco, decocto, aut aqua diſtillata eſt præſtantius remedium. Ac tradũt nonnulli maxima mala uitiaq; hoc pacto ſanata fuiſſe. Inprimis uero teſtantur ijs, mulierem quandam, cuius mammæ cancro ad coſtas uſq; abſumptæ fuerant, aqua diſtillata, & puluere foliorum inſperſo mundatam & ſanatam fuiſſe.

Vaporationes, fomenta, deſeſſiones & balnea ſudatoria, calculis & menſibus eliciendis, ex Carduo benedicto parari ac confici recte poſſunt.

De Scolymo. Cap. CXV.

CVM SVPERIORIBVS ANNIS MVLTA LOCA, HERbarum gratia perluſtrarem, forte accidit ut Spiram quoque deuenirem, ubi inter cæteras multas ſane & uarias plantas, quas in horto nobiliſſimi domini, Domini Ioannis à Lewenſtein, Canonici, ac Cantoris ſummi templi eiuſdem ciuitatis, uidimus, & hæc duo quæ nunc

Scolymus.
Strobildorn.

a. Scolymus.

deſcribēda ſumpſimus Carduorum genera nobis occurrerunt.

Primum in his genus folia oſtendebat admodum magna, ex pallido uiridia, per ambitum aſperrimis aculeis armata, nonnulla bicubitalis lōgitudinis, humi ſparſa, Eupatorij ſeu Agrimoniæ pene inſtar utrinque laciniata, ſed per omnia maiora, caule rotundo, & craſſo è medio illorum erumpente, paucis quibuſdam foliolis ſimiliter aculeatis, ſed longe minoribus ueſtito, in faſtigio elegantiſſimis rotūdis, aſperrimisq; ac aculeatis capitulis, pineam nucem fere æmulantibus, purpureumq́; florem fundentibus, conſpicuo. Hæc uero quæ diximus capitula flore pereunte, ubi maturuerant plane, ſemine prægnabant ex cano albicante, molli lanugine, ſeu capillitio inuoluto, ad Cnici fere formam accedente; Radix huic prælonga erat, quam, ut tum mihi hortulanus indicabat, Galli & Itali cū ſale, aceto & pipere in cibo eſitare aſſueuerūt, quemadmodū nos Raphanum.

b. *Alterum Cardui genus.*

Alterum Cardui genus, ſuperiori per omnia, quod ad folia, caules, capita, & radices attinebat, ſimilis erat, niſi quod nullis horrebat aculeis, ſpinisúe. Hoc præſtantiſſimum Cardui genus eſſe mihi tum dicebatur, quibus

& hoc

&hoc addebatur, uriuſque Cardui nunc deſcripti capitula tenera cum gallinis & carnibus in Gallia coqui, ita quidem ut nullum fere opiparum conuiuium apud hos quidem cenſeatur in quod non Carduus aſciſcatur, ut recte hac exclamatione cum doctiſſimo uiro Ioanne Ruellio noſtri ſæculi luxum accuſare poſſe uideamur, cum inquit, O gulam audacem, quæ portenta terrarum in luxum & ganeam uertit, quæ nimirum conſciæ quadrupedes reſpuant, tantumq́ꝫ uoluptatibus noſtra indulget ætas, ut iam ne quis dies ſine Carduo ſit. Ea ſemper eſt illarum rerum cura, quæ veneris deſiderijs obſonantur, & à culinis inierunt, ut magno ueneant, & maximi quæſtus exiſtimentur, Carduetis multos nummos ærario redentibus &c.

Ruellius de natu. ſtir. lib. 3. ca. cap. 14.

NVLLA DIES SINE CARDVO.

NOMENCLATVRAE.

Cum Carduorum nunc deſcriptorum, loco prædicto nomenclaturas inquirerem: reſponſum accepi, primum quidem quod ſpinoſum & aculeatum eſt, Italis Cardchoffil, alterum uero quod aculeis caret, ijſdem Cardon nuncupari. Vbi uero ſuper his duobus Carduis ſcripta ueterum conſulere cœpiſſem, intellexi primum ſub Scolymo Dioſcoridis lib. iij. cap. xiiij. comprehenſum, quem ut ipſemet Dioſcorides teſtatur, Romani Strobilum uocant (à capitulis nimirum quæ pineis nucibus ſeu Strobilis ſimilia apparent) à qua nomenclatura Chardchoffil non multum abeſt, licet rectius Srobil dci poſſe uideatur, nam ſic Germanice dicimus Strobildorn / uel Welſch diſtel / hoc eſt, Italicum Carduum. Scolymi apud Dioſcoridem hęc quoque leguntur cognomina, Pheruſa, Pyracantha, & Cnus. De hoc Carduo cap. iij & iiij. lib. vi. Theophraſtus egit.

σκόλυμος.

Alterum Cardui genus proculdubio Cinara Columellæ hiſpida fuerit. De Carduo qui eſui eſt, Plinius ſecundus lib. iiij. de re medica cap. xvi. Galenus de Simpl. facult. lib. viij.

Col. lib. 11. ca. 3.

De plantatione Scolymi coronidis uice adijcere libet, quæ cap. xiiij li. iij. de natura ſtirpium Ruellius annotauit. Si ſeminum acumina (inquit ille) lapidis attritu retundantur, ſpinis carebunt, annoq́ꝫ toto per hunc modum Cinaras creari confirmant. Sine aculeis etiā naſcentur, ſi deliberata Lactucę radix in tenues particulas diſſcetur, et ſingula ſemina ſingulis indita ſegminibus obruantur. Si ſemina madefeceris per triduum roſarum ſucco, uel liliorum, uel Laurino oleo, uel alterius cuiuſcunque ſuauiter olentis liquore, eiuſdem odoris orietur, cuius ſemina laticem hauſerint. Hæc ille.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Itali & Galli rationem apparandi Cinaram, maxime quod ad capitula,

quæ cum recentia tenereſcunt, in cibo admodum expetuntur, attinet, optime callent. Sunt autem ea naturæ aliquantum calidæ & humidæ urinamq; copioſam fœtidamq; potenter expellunt, teſte Dioſco. Columella addit radicem aqua decoctam potatoribus bibendi appetentiam augere & in venerem ſtimulos addere. Sic enim in libro de hortorum cultu ſcribit,

Hiſpida ponatur Cinara, quæ dulcis Iacho
Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti.
Hæc modo purpureo ſurgit glomerata corymbo,
Myrtiolo modo crine uiret, deflexaq; collo,
Nunc adoperta manet, nunc pinea uertice pungit,
Nunc ſimilis calatho, ſpinisq; minantibus horret.
Pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos.

Huius & Fiera in cœna ſua meminit ijs numeris.

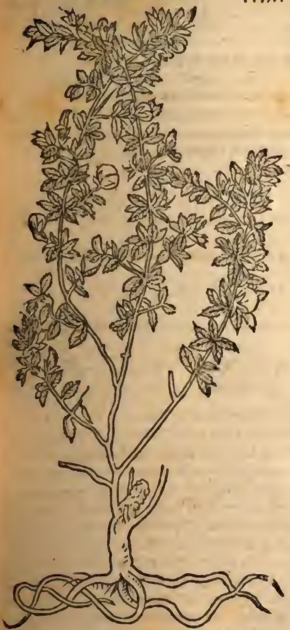
Carduus, hortenſi cui ſpina eſt mollior arte,
Cui calor eſt modicus, cui tumidusq; liquor.
Et ſtomacho & lumbis ſapidus, ſi duxit olentem
Vrinam, os redolet, nec ſapit Ala caprum.
Hunc tibi ius præpingue coquat præſtantior inde eſt,
Ibit & in numeros ſic Venus apta ſuos.

Cæterum de Cardui uiribus ita perſcriptum reliquit Plinius. Item graueolentiam alarum emendat radicis emedullatæ uncia, in uini falerni heminis tribus decocta ad tertias, & a balneo ieiuno, itemq; poſt cibum cyathis ſingulis pota. Mirum eſt quod Xenocrates promittit experimento, uitium id ex alis per urinam effluere.

De Reſta bouis. Cap. CXVI.

NISI SPINIS ET ACVLEIS HORRERET RESTA BOuis, poterat leguminibus, deq; ad flores & ſemina attinet, recte accenſeri. Flores enim profert Iunio menſe, alios quidem dilutioris purpuræ, alios uero prorſus candidos, & quod ad formam pertinet phaſiolis (quos Germani Fäſelen/oder ſchwartz Erweiſſen uocant) adeo ſimiles, ut diſcerni illa duo genera uix queant. Floribus decidẽtibus, ſiliquę ſubnaſcuntur exiguæ, ueluti Lenticulæ, in quibus ſemen reperitur latũ, forma & ſapore exiguam uiciã referens. Rami Reſtæ bouis, quos habet multos teretes & fruticoſos, undiq; nigricantibus folijs rotundis, Teucrio aut Trifolio pratenſi ſimilibus, ueſtiuntur, aculeisq; ac ſpinis ſimul aſperrimis horrent.

Reſta bouis.
Ochſenbrech.

rent. Radicem habet hæc planta prælongam, quo nomine uix eradicari & eijci ſe patitur. Impedimento eſt haud uulgari, non tantū frumentis, ſed & pratis. Quin & aratra & falces, necnon fœniſecas, quamplurimum ſæpenumero remoratur.

NOMENCLATVRAE.

Quidam Germani hāc plantam Ochſenbrech appellant, quod radices nonnunquam habeat adeo longas, ut aratra, & boues, equosq; arantes impedire & ſiſtere queat. Alij Hewhechel / Hechelkraut / & Stalkraut nominant. Herbarijs uulgo Reſta bouis, Remora aratri, Acutella, Vrinalis, Vrinaria. Dioſcoridi lib. iij. ca. xix. ὄνωνις, (ſeu ut alij legendum cenſent) ἄνωνις dicitur, quanquam id nominis Onoſmati quoq; tam à Galeno quam à Dioſcoride tribuatur. De Onone Plinius lib. xxi. cap. xvi. & Theophraſtus lib. vi. cap. v. cuius uerba in gratiā ſtudioſorū ſubijcere non pigebit. Ea ſic ſe habēt.

Galli Sueßionenſes potißimum Ononim Bugranes & Bugrandes uocant, teſte Ruellio.

Dioſco. lib. 3. cap. 138. quo in loco ὄνωνις per ο, non per ω ſcribitur, licet in exemplaribus Theophraſti Græcis per ω quoq; ſcribatur Ononis, ut infra patebit.

ἡ δ' ὄνωνις ἐστι πολυβλάστον, ἐπίπαν δὲ φύλλον ἔχει πηγανώδες παραπλήσιον καὶ ὅλον τὸν καυλόν τις ὥσπερ τὴν ὅλην ὥσπερ μορφὴν διαλαμβανομένον ὑπ' ἀλλήλων. πολλαχόθεν δὲ καὶ ἄλλο

ἐσαυθὶς ἀδιαφθάρτως. φύεται δὲ ἐν τῇ γλίσχρᾳ καὶ γεώδει, καὶ μάλιστα ἐν τῇ σπειρομένῃ καὶ γεωργουμένῃ. διὸ καὶ πολέμιον τοῖς γεωργοῖς. καὶ ἔστι δυσώλεθρον. ὅταν γὰρ λάβῃ χώρας βάθος, ἐᾶν τὰ κάτω ἄλως. καὶ καθ' ἱκανὸν ἐκτμηθῇ ἀναφύεται ὁρμῶν ἐς τὰ πλάγια, πάλιν δὲ τὸ ἕτερον ἐλαύνεται κάτω. γαλακτώδη μὲν ἔχει ὀπόν. τότε δὲ βραχέως γίνεται τῆς γῆς, καὶ ἀπόλλυται ῥᾷον. ἐὰν δὲ μικρὸν ἀποτμηθῇ, ἀπὸ τούτου πάλιν βλαστάνει. ἄρχεται δὲ τοῦ βλαστάνειν ἦρος. τελειοῦται δὲ μετοπώρου.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Veteres hanc herbam antequam ſpinoſa fieret muria condire ſolebant, cibis gratiſſimam, ac ab antiquis mire celebratam, ut quæ in cibo uſurpata fœtidum oris halitum emendare tradatur. Exhibenda ergo erat his, qui continuas noctes potando traducunt, ut fœtorem halitus corrigerent.

INTRINSECVS.

Radicis cortex ex uino potus, urinam ciet, calculos comminuit, Plinio & Dioſcoride atteſtantibus.

Idem decoctum per aliquot dies potum latẽtes mariſcas elicit perſanatq́.

EXTRINSECVS.

Radix uino decocta ac in ore retenta, dolorem dentium mitigat.

De Eryngio. Cap. CXVII.

A. Eryngium.

CVLEATARVM GENERIS ET HAEC PLANTA EST, quam modo deſcribemus. Ea in tractu Rheni in nõnullis agris, potiſſimum uero ſecus itinera & limites agrorum, prouenit, folio criſpo, diſſecto, perq; ambitum ſpinis aculeisq́ acutis exaſperato, in tenera ætate uiridi, deinde uero ubi perfectionem ſuam conſecutum fuerit ex pallido albicante admixto modico cœruleo, ſeu cæſio colore, ut uiride æs colore fere referat. Planta eſt elegantiſſima, & quæ altero demum anno caulem emittit cubitalem, ſurculoſum, arbuſculam pulchre exprimentem. Singuli ramuſculi, ſeu ſurculi globoſa in faſtigijs proferũt capitula, eaq; aſpera e uiridi pallenſcetia, durarũq; & acutiſſimarũ ſpinarũ ambitu ſtellatim circumuallata, quæ cum Autumno appetente maturuerint, ex aculeata ſtellataq; rota cui inſidebant, excutiuntur. Et hoc illius ſemen eſt, cuius ſingula granula binis aut ternis horrent ſpinulis, Hiſpanici oleris ſeminibus aliquanto minora. Radicem habet hæc planta rectam & prælongam, pollicaris craſſitudine præditam, foris nigra, intus candida, ſatis fortis tum ſaporis tum

Eryngium.
Manßtrew.

tum odoris. Ea quotannis nouos emittit aſparagos, iuxta hos qui aruerũt caules. Nam ij nouis ſuccedentibus folijs & caulibus, decidunt, ac globi inſtar rotundantur, qui fit ut a uento facile in quaſuis partes diſpellantur,

unde iocus de Sartore quodam & Eryngio, apud nos uulgo narratur. Is cum in militiam profecturus Eryngiũ a uento agitatum obuiam habuiſſet, eius crepitatione & ſtridore ita territus fuit, ut haſtam abijciens in fugam conuerſus fuerit, periculumq́; quod ab aculeigero & crepitante hoſte ſibi imminere putabat, effugerit.

2. Alterum Eryngium.

Alterum Eryngium ſimiliter aculeatarum generis eſt, ſtellata & ipſa, folijs tamen anguſtioribus & nigricantioribus, aculeis & ſpinis longioribus, aſperioribusq́;. Capitula quæ quamplurima habent ſinguli caules & ſurculi, eaq́; radiata, & ſpinoſa admodum, floſculis emicant purpureis, aut Berſilici potius colorem repreſentantibus. A flore ſemen in memoratis capitulis incluſum reperitur omni Carduorum & aculeatarum ſeminijs magis exiguum. Eſtq́; hoc Eryngium tota ſua ſubſtantia diuerſum ab eo quod primo loco deſcripſimus.

NOMENCLATVRAE.

Germani Eryngion Wallendiſtel/Brackendiſtel/Manstrew/Ellend/ vnd Radendiſtel. Cæterum uariant & in hac planta Herbariorum ſententiæ. Sunt enim quibus ea Aſter Atticus eſſe uideatur, eo quod capitula eius ſpinarum ſtellato ambitu circumuallantur, alij Leucacantham Dioſcoridis eſſe exiſtimant, propterea quod folia illius quodam̃odo albicent. At meo quidem iudicio, quiſquis ueterum, præſertim uero Dioſcoridis ſcripta diligenter excutiet, is deprehendet hanc noſtram quam modo tractamus plantam, nihil aliud eſſe quam Eryngion, quod alias Centumcapita uocant. Quanquam non deſunt, qui Centumcapita diuerſam ab Eryngio ſtirpem eſſe contendunt, ſuamq́; ſententiam ex Plinij uerbis ſtabilire conantur. Is enim cum lib. xxij. cap. vij. de Erynge, ſeu Eryngio ſcripſiſſet, ſtatim in ſequenti capite, herbæ quam Centumcapita uocant, tanquam diuerſæ ab Eryngio, hiſtoriam ſubiungit. Serapio etiam cap. xcvi. duplicem herbam nomine Centumcapita proponit, ac primam quidem uocat Aſtaraticon, Centumcapita, & Byonyon: alteram Iringi & Centumcapita nominat, cuius deſcriptionem hiſce uerbis exequitur.

Dioſco. lib. 3. cap. 20.

ἠρύγγιον. Dioſco. lib. 3. cap. 22.

Sed Centumcapita alba eſt ſpecies ſpinæ, & ſumitur folium eius ſale conditum, in principio augmenti ſui, & folia eius ſunt lata, aſpera, in ſummitate aromatica, quando guſtantur, & quando creuerint, fiunt ramuli rubei & multi, & in ſummitatibus eius ſunt capita rotunda ſicut ſtellæ, & in circuitu eorum ſunt ſpinæ, & ſtipes eius durus, & color capitellorum eius eſt ſimilis colori Oleandri, aut albus, & fortaſſis aliquando ſicut color Iacinthi, & habet radices longas & latas, nigras deforis, & interius albas, & in groſſitudine

ſitudine pollicis, boni odoris, naſcitur in locis petroſis & aſperis.

Hæc ille, quæ omnia recte ex Dioſcoridis de Eryngio capite translata eſſe manifeſtius eſt, quam ut multis probari debeat. A' nobis uero hæc in med[illegible]m adferuntur, ut rei herbariæ ſtudioſos admoneamus, prima xcix. apud Serapionem capitis parte, per Centumcapita, non Eryngion, ſed Bubonion illud, de quo lib. iiij. cap. clv. Dioſcorides quoque egit: rurſus poſteriore eiuſdem capitis parte in qua alia herba ſimiliter Centumcapita appellata depingitur, Eryngion hoc noſtrum intelligendum, id quod res ipſa clamat, nec multa opus habet probatione. De Iringis lxxxix. capite idem Serapio ſub uoce Secacul mentionem feciſſe uidetur, qui fit ut nonnulli aſſerant, Centumcapita, Iringij, & Secacul, hæc inquam nomina ad unum hoc noſtrum Eryngion ſpectare, propterea quod in Auerrhoa Eryngion hiſce appelletur nominibus, Elgarzaria, Panicald, Alchartama, Secacul, & Iringi. Quod ſi hoc pacto ſcripta ueterũ conferre uelimus, dubiũ nõ eſt quin magno id cum fructu facturi ſimus. Sunt uero, ne id prætereamus, qui Secacul Arabum, non Eryngion, ſed Siſaron (quod Germani Gerlin uocant, cuius hiſtoriam infra ca. cxxxvi. habes) eſſe uelint, quorum opinio mihi ſatis probatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Eryngion cum Onone temperamento & facultatibus conuenit. Vtraq; enim planta calida eſt & ſicca, calculumq; pellit.

INTRINSECVS.

Radix uino decocta, & pota, iocinerum, lienis & lumborum uitijs medetur, tormina inflammationesq; diſcutit, menſes, & urinas pellit, ueneno hauſto reſiſtit, drachmæ pondere cum ſemine Paſtinacæ ſylueſtris tuſa, & pota.

Affirmabat quidam (teſte Aëtio) aſſiduo Eryngij uſu, nunquam poſtea minxiſſe calculos, cum prius eo morbo frequentiſſime uexaretur.

Pota hydromelite radix opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

EXTRINSECVS.

Radix appenſa ſtrumas & parotidas diſcutere traditur.

Radix tuſa & illita aculeos impactos refigit. Cum ſalſo adipe ſuillo tuſa & impoſita carnem ab oſſibus recedentem retrahit, & nudata oſſa carne operit &c.

Sunt qui Veneri & Sappho mirum in modum ſe placere poſſe exiſtimẽt ſi radicem hanc ſecum geſtauerint.

De Ammi. Cap. CXVIII.

Ammey.

AMMIOS HISTOriam poſt Carum, Fœniculum, & Aniſum expoſuiſſem, ſi tum temporis cum de memoratis plantis umbelliferis ſcriberem, uel in hortis meis, uel aliunde recens & uiride Ammi uidere mihi contigiſſet. Itaq; in hunc locum tractationem eius reieci, expectans dum perfectionem & abſolutã omnibus numeris maturitatem conſequeretur. Sæpenumero equidem in hortis meis ſemen Ammios exiguũ ſerui, ſed nunquam in his florem protulit, niſi hoc anno ſupra milleſimũ, quingenteſimum, trigeſimo ſexto, quo hæc ſcribo. Ac animaduerti ſemen Ammios in fine Aprilis menſis terræ mandandum, quam requirit ſoli expoſitã et apricã. Erumpit autem primo exortu binis exiguis, & acutis foliolis, ueluti Petroſelinum uulgare, poſt quę alia ſubſequuntur ſubinde auctiora & latiora, quorum nonnulla Fœniculi equini, aut Leuiſtici aquatici folijs ſimilia apparent. Ammi quamprimum in rotundos, concauos, geniculatos, & ſurculoſos caules aſſurgit, in faſtigijs magnas

Quo anno Tragus commentaria ſua de ſtirpibus conſcripſerit

nas & perelegantes candidoq́ flore refertas umbellas, Aniſo fere aut Coriano ſimiles, Iulio menſe gerentes. Semen Ammios exiguum albicansq́ Autumno appetente cum Fœniculo maturatur, guſtu feruidum & acre. Ammi planta eſt alſioſa, ſeu æſtiua, ut quæ quotannis ſemine ſeri neceſſe habeat, nam poſtquam defloruit, ſemenq́ maturauit, tota ſua ſubſtantia, caules, radix & folia pereunt. Ammi proceritatem uiri nonnunquam adipiſcitur, multis ramulis & adnaſcentiјs brachiatur, radicem habet rectam, candidã & lignoſam.

NOMENCLATVRAE.

Hippocrates Ammi Cyminum regium nuncupauit, quod Germanice Herrenkümmel interpretari licet. Ægypto olim familiare fuit, pani enim compinſebatur, ſicut apud nos Caros. Hoc pacto uſurpatum tormina & inflationes uentris ſedandi ui pollere traditur. Dioſcoridi lib.iiј.cap.lxiiј. ἄμμι, Ammium alexandrinum, Cyminum Æthiopicum (Germanice Mohrenkümmel) nominatur. Recentiores & officinæ Ammiũ & Ammeos uocant, Germani Ammey/Ammi Serapioni cap.cclxxxviј. Nanochach, Anazue, & pomum ancheninon. De Ammi uide Galenum de Simpl. facult. lib.vi. Auicen.lib.iј.cap. lxi. *Quid Ammion proprie ſit, uide Manardum lib. 4. epiſt. 1.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Semen Ammios calidæ & ſiccæ eſt temperaturæ, Conſtantino teſte: miſcetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ Ecdoria uocant, poteſt & introſumi aduerſus frigidas affectiones.

INTRINSECVS.

Semen Ammios tuſum, ac dimidiæ drachmæ pondere cum uino calefacto potum, torminibus uentris, quæ mulierculæ noſtræ die Bärmůtter uocant, medetur.

Idem ſemen pari ratione ſumptum, ueneno hauſto aduerſatur, urinam & menſes pellit.

EXTRINSECVS.

Semen Ammios tuſum, ac cum melle cataplaſmatis inſtar illitum ſuggillata tollit.

Suffitum cum uua paſſa aut reſina, uuluas purgat.

Folia & caules Ammios, aridi, fomentis, deſeſſionibus, & balneis utiliter adiјciuntur, quibus calculoſi, & lumborum dolore affecti utuntur.

De Cumino ſatiuo. Cap. CXIX.

I CVMINVM SATIVVM HORTIS GERMANICIS 1.
perinde familiaris eſſet, atq; Caros, utiq́ primo libro poſt Ca- *Cuminum ſatiuum.*

rum

Cuminum ſatiuum.
Rômiſcher Kümmel.

rum hiſtoriam eius proſe cutus fuiſſem. Nunc uero cum peregrinum ſit, inter peregrinas quoque ſtirpes locum ſuum ſortitum eſt. Eſt autem hoc Cuminum umbelliferis plantis, cuiuſmodi ſunt Anethum, Fœniculum, & Aniſum, pene conſimile, unico plerunque caule, eoq́ ſurculoſo, folijs Fœniculo quadamtenus ſimilibus, ſemine copioſo, oblongo, ac tali omnino, quale officinæ oſtendunt, radice rotundiore cæteris Cumini generibus ſupra terram fere ſparſa, nec intra humum radicante, uti aliarum umbelliferarum plantarum radices. Verno tempore in locis calidis & humidis ſeri expetit.

2. Cuminum ſylueſtre.

Cuminum ſylueſtre, q̃d folia gerit Gingidij hauddũ uidi, niſi forte id ſit quod Romani Roßkümmel/ hoc eſt Cuminum equinum nominant, de quo libro primo cap. cxlij. egimus.

NOMENCLATVRAE.

Theophraſtus ſatiuum Cuminum Hemodoron, Dioſcorides κύμινον ἥμερον, Cyminum ſatiuum nuncupat. Germani Zamen garten kümmel/ oder Rômiſchen Kümmel (hoc eſt, Romanum Cuminum) uocant, Galli Comin.

Dioſco. lib. 3. cap. 62.

Sylue-

Sylueſtre, Germani Roßkümmel/ Latini Ruſticum, & Thebaicum, Græci κύμινον ἄγριον uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtriſq; Cumino facultas ineſt excalefaciendi, exiccandi, & aſtringendi: quare utrinque uſurpari poteſt.

INTRINSECVS.

Cuminum ſatiuum in cibo ueluti & piper uſurpatur. Sunt qui cum Cicere arietino, ſeu piſis concoquant, nec ſine præcipua utilitate, ſiquidem inflationes quaſuis & flatus uentris diſcutit, phlegmata, lentosq; incidit humores, ſtomachiq; nauſeam tollit.

Sunt qui aſſerant hoc Cuminum cum uino albo à balneo potum, regium expellere morbum, necnon uertigini prodeſſe.

Cuminum ſatiuum ex uino dulci ſumptum difficultati & ardori urinæ auxiliatur.

EXTRINSECVS.

Cuminum ſatiuum tuſum naribusq; inditum, ſanguinem inde manantem ſiſtere dicitur.

Idem probe areſactum ac contuſum, cumq; melle roſaceo, & cera temperatum, ac impoſitum, teſtium inflammationibus, collectionibusq; auxiliari dicitur, doloremq; ſedare.

Quod ad reliqua attinet, conuenit hoc Cuminum cum Seſeli, de quo ſequenti capite dicemus.

De Silere montano officinarum, & omni Seſeli. CAP. CXX.

1 SATVM ILLVD ET ACRE SEMEN SILERIS (VT VOcant officinæ) montani, in Germania noſtra non prouenit niſi ſatum. Dominus Georgius Ollingerus Norimbergenſis ciuis, in horto ſuo plantam Sileris montani per duodenos iam annos habet, quæ quotannis florem ſuum profert. *Siler montanũ.*

2 Duo uero Seſelis genera in ſyluis Germaniæ noſtræ proueniunt, quorũ alterum procerum fundit caulem, eumq; non aliter atq; Anethum in faſtigio umbellas ferentem, in quibus ſemen à maturitate uidere eſt oblongum & anguloſum, guſtanti acre ueluti Gingiber. Radix huius prælonga eſt, ſicut Pimpinellę magnæ, odoris gratiſſimi, guſtus uero acris.

3 Alterum caule, & folijs euadit altius & craſſius, ita quidem ut non raro caules proferat bicubitales, digitumq; craſſos, uti Cicuta, folijs paucis, ijsq;

uulgare

Seſeli.

Seſel.

uulgare Petroſelinum referentibus, ſed maioribus, guſtuq; acrioribus, deniq; & nigricantioribus ueſtitos. Vmbellas hij ferunt, exiguis candidisq; floſculis emicantes, qui in ſemen abeunt latiſſimum, perq; omnia Paſtinacæ ſimilimum, ſed non ita ſcabrum, uerum acrius eadem. Radicem habet hoc

Seſeli

Seſeli admodum longam & teretem inſtar Fœniculi, hyemis patientiſſimum. Naſcitur in altiſſimis ſyluis, humo arenoſa.

Tertium Seſeli, quod folia habet tenerrima, & admodum diſſecta ſub Pimpinella deſcriptum habes lib. j. commetariorum noſtrorum. 3.

Quartum Seſeli Æthiopicum appellatum, quod folio eſt hederaceo, hauddum uidere mihi contigit. 4.

NOMENCLATVRAE.

Seſeli officinarum, teſte Manlio in Lumine Siler montanum uocatur. 1.

At idquod oblongo prægnat ſemine, Dioſcoridi σέσελι τὸ μασσαλεωτικόν, hoc 2.
eſt, Seſeli Maſſilienſe, & τοράγιον dicitur, Hippocrati Seli, & Sili appellatũ. Hoc Dioſco. lib. 3.
in Gallia Saxifragia maior ab herbarijs exiſtimatur, uide Ruellium lib. iij. cap. xlij. Germani Seſel/oder Langen waldtkümmel/ hoc eſt, Cyminum ſylueſtre oblongum uocabunt.

Quod lato inſtar Cimicum aut Paſtinacæ ſemine eſt, nobis πλατυκύμινον, 3.
latum Cyminum dicitur, Dioſcoridi Peloponeſiacum nuncupatum. Germani Breitenwaldtkümmel/hoc eſt, Cyminum ſylueſtre latum nominare poſſunt.

Quartum quod folia habet inciſa, & guſtu Pimpinellam æmulatur uerum eſt Creticum Seſeli, quod alias teſte Dioſcoride lib. iij cap. lvi. τορδύλιον, 4. σέσελι τὸ κρητικόν
τίρδυλον, uel ut habet Ægineta Gordylion uocatur. Cæterum Tordylion, ſiue Gordilion non eſt Daucus, quem Germani Beerwurtz nominant, ut quidam aſſerunt, nihil enim cum Dauco, Tordylon commune habet.

Poſtremo id Seſeli quod hederacea habet folia Dioſcoridi αἰθιοπικὸν dicitur, Germanice Mozenkümmel appellatur. 5.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Inter omnia Cuminorum genera, Seſelis tum odore tum ſapore excellit, temperatura ſua calidum & ſiccum, quare ad frigidas affectiones utrinque adhiberi poteſt.

INTRINSECVS.

Plinius lib. viij. cap. xxxij. ſcribit fœminas in ceruorum genere ante partum Seſeli ſe purgare. Namque omnem frigidum & aquoſum humorem, unde Epialus oriri ſolet, exigit.

Radix & ſemen in hoc genere præſtant, nam ut paucis multa dicamus, faciunt illa ad omnia interanea, pulmones inquam, ſtomachum, epar, & matricem.

Semen tuſum & cum uino albo potum concoctionē adiuuat, tormina ſe-

dat,

dat, frigidam & lentam phlegmata, unde Epialus ortum trahit, diſcutit, inueteratę tuſſi medetur, obſtructiones iocineris ſoluit, orthopnoicis prodeſt, ſtranguriæ quæ a` frigore profecta eſt, conducit apprime.

Radix aut ſemen in uino decoctum ac exhibitum, ſuffocationibus mulierum, uuluæ malo nonnunquam concidentium auxiliatur.

Idem medicamentum non tantum urinam, ſed & primos & ſecundos partus trahit: qua de cauſa ut ſcribit Dioſcorides capris, cæterisq́ pecudibus datur in potu, quo facilius ſuos fœtus enitantur.

Per niuem ituris cum pipere & uino contra perfrictiones bibitur utiliter.

Ad eadē omnia facit et Creticum Seſeli, quod Tordylion cognominant.

De Peucedano. Cap. CXXI.

1. *Peucedanon.*

PEVCEDANON IN ALTIS VMBROSIS ET OPACIS ſyluis, ut eſt Hercynia, & ea quam Germani den Speſſart / & quam den Ydar nominant, necnon in Vuaſgoia & Monte tonitrui prouenit, radice prælonga, ſuccoſa, & amara, quæ ſupra terram barbam, ſeu comam canam ſetis porci ſimilem obtinet, per quam teres erumpit caulis, folijs fœniculaceis, aut pineis potius, (cum Pino enim plus ſimilitudinis quam cum Fœniculo habent meo iudicio) ueſtitus. Florem profert in muſcarijs luteum, ſemen eius hauddum uidi. Radix effoſſu difficilis eſt, cum prælonga ſit, & alte in terram demiſſa. Præterea dum effoditur grauiſſimum ſpirat odorem, ita quidem ut niſi munitus quis illam aggrediatur, odore ſuo deliquium animi inducere ualeat, qua de cauſa ueteres priuſquam illam colligerent, caput & nares roſaceo perfundebant, ne capitis dolor premeret, & uertiginem ſentirent. Autumno menſe efficaciſſima creditur, tum enim temporis non raro radici ſuccus concretus quaſi & Thuri pene conſimilis adhærere deprehenditur, quod inde fieri credendū eſt, quando per uermes, aut aliud quoduis incommodum radix uulnerata fuerit. Cæterum liquor hic concretus in medicina præſtantiſſimus eſt. Quidam radicem in particulas cultro concidunt, alij integram illam in umbra ſiccant, quæ ratio mihi magis probatur. Eadem poſtquam effoſſa fuerit, nigra euadit, alias albicans exiſtens, guſtu acris & amarę inſtar pene Gentianæ. Hodie in hortis meis magna in copia prouenit.

2. *Peucedani alterum genus.*

Alterum illius genus ad Rhenum in arena tenuiſſima reperi, folijs anguſtiſſimis, ueluti Cuminum equinum.

NOMENCLATVRAE.

Germani Peucedano uarias tribuunt appellationes. Alij namque a` coma quæ

Peucedanon.
Harſtrang.

ma quæ ſupra radicem cernitur, Harſtrang/alij a foliis, et facultatibus Sewfenchel/hoc eſt, Fœniculum ſuarium, alij a croceo illo ſucco Schwebelwurtz/ quaſi Sulphuratam radicē uocant. In Dioſcoride lib. iij. cap. lxxxiij. hæc leguntur illius nomina, πευκέδανον, ἄγριον, ἀγριόφυλλον, ἀγαθὸς δαίμων. Pinaſtellum Sataria. Serapioni cap. cclxxvi Harbatum dicitur.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Radix Peucedani & ſuccus eius in medicina apud ueteres ualde comēdātur. Sunt enim calidę & admodum ſiccæ qualitatis. Sed quis eſt qui facultates illius radicis ſatis explicare poſſit?

INTRINSECVS.

Peucedani radicem, uiſcoſos, & lentos humores, necnon bilem educendi facultate pollere ueteres prodidere. Quamobrem radix quidem Peucedani uel uino decoqui, & bibi, uel in puluerem redigi & aſſumi poteſt, hoc enim pacto thoracis uitia purgat, lentos & frigidos extrahit a pulmone humores. Eadem ſuccus in puluerem

quoque redactus & uſurpatus efficit, imprimis uero tuſſi inueteratæ, a' frigore ortum trahenti utiliſſimus eſt.

Succus melli mixtus, ac intro ſumptus, ſtranguriæ prodeſt, ſerpentium quoque ea ratione ueneno aduerſari dicitur. Quiſquis ergo ab his ſibi timet oleo cui ſuccus Peucedani mixtus fuerit corpus perungat, quod ſi fecerit ab iniuria ſerpentium proculdubio tutus erit, nihil enim minus ferre poſſunt ſerpentes quam Peucedanon.

EXTRINSECVS.

Radix in puluerem redacta & ex oleo & aceto illita, neruorum uitijs unice prodeſſe dicitur, Iſchiadicis potenter auxiliatur.

Qui ſpaſmo continuo uexantur, ſucco eius ſe perungant, & ſanabuntur.

Succus cum aceto temperatus auribusq; inſtillatus, dolores illorum mitigat. Cauernis dentium inditus, dolorem ſedare dicitur.

Infantium ramices & procidentes umbilici, ſi hoc ſucco illinantur, perſanantur.

Succo naribus obiecto, aut puluere indito, non tantum lethargici, ſed & uuluæ ſtrangulatus reſpirant.

Radix & lachryma eius recentibus uulneribus ſanandis experimento ſingulari conducunt, ita quidem ut uel ex oſſibus purulenta extrahant.

Radicis puluis inſperſu ſordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit.

Alia ex his quæ retulimus iuuamenta Peucedani colligi facile poſſunt. Nec enim poſſibile arbitror, omnes eius facultates enumerare.

De Filipendula. Cap. CXXII.

HANC PLANTAM GERMANI NONNVLLI Rotenſteinbrech/hoc eſt, Saxifragiam rubeam appellant, quo nomine poſt Saxifragiam albam, illius mentio facienda fuerat. Sed quia tum præſto non aderat, reiecimus tractationem eius, in hunc uſq; locum. Eſt autem planta ſane elegantiſſima ſi uel herbam & caules, uel florem aut radices ſpectes, gignitur in altis & lapidoſis montibus, ac rupibus. Folia eius Anſerinæ haud multum diſſimilia apparent, licet propius quod ad diuiſuras eorum attinet, ad formam foliorum Pimpinellæ Italicæ accedere uideantur. Caulem habet teretem, ſæpe cubitalem. Florem profert in fine Maij menſis pulchrum, candidum. Radicem obtinet toroſam, ut quæ in filamenta extenuetur, ſed per extrema glandoſa, licet non raro quaterna, aut quina

capita

Filipendula. ſpiraea filipendula

Roterſteinbrech. linn.

capita uno dependeant quaſi filo, cuiuſmodi & radix Pœoniæ apparet, licet hæc magis exigua, & guſtu amara deprehenditur.

NOMENCLATVRAE.

Vulgo hanc plantam Filipendulam à torulis illis, qui à radice tanquam à filo dependent, nominare ſolent. Germani à colore radicis, necnon facultatibus Rotenſteinbrech/& Wilde garb/hoc eſt, Saxifragiam rubeam, & ſylueſtre Millefolium nuncupant. In Dioſcoride libro tertio capite cxxvi. teſte Othone Brunfelſio (cui ego quoq; in præſentia ſubſcribo) οἰνάνθη, λίν- ανθον, & κι μαλακόφυλλον dicitur.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Oenanthe calida & ſicca eſt, à recentioribus medicis in medicandis internis corporis affectionibus pluriſmum laudata.

INTRINSECVS.

Folia Oenanthes cum ſemine cum uino & melle decocta & pota, ſecundas eijciunt. Sunt qui ad eaſdem cum aqua & melle deſpumato decoquant.

Radix tuſa & cum uino decocta, earundem eſt facultatum; Præterea uri-

nam pellit, ſtranguriæ & ſtillicidio urinæ, & quemadmodum Æginetα ſcribit, morbo quoque regio medetur, necnon quibuſuis ueſicæ paſſionibus conuenit.

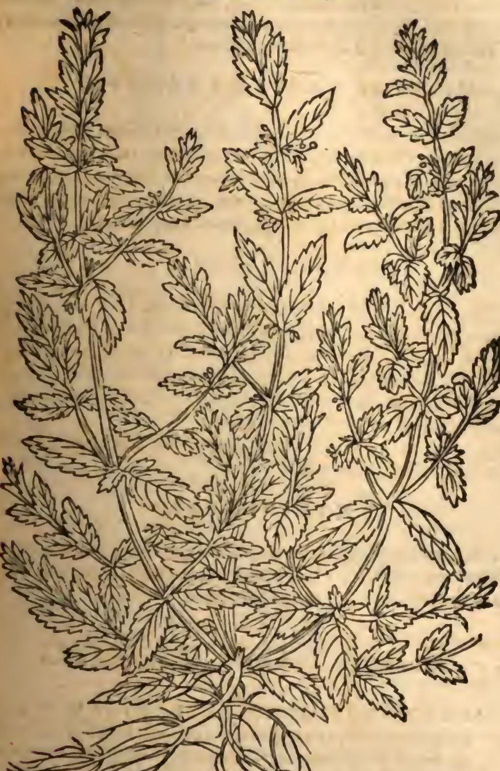
Radix in puluerem redacta, & melle temperata ut Eclegma fiat, ſuſpirioſis, & anhelantibus prodeſt, & tuſſim tollit, ſi Plinio credimus.

De Scordio. Cap. CXXIII.

QVANQVAM PRAESENTEM PLANTAM IAM OLIM uideram, non tamen auſus fui Scordium eam appellare, donec doctiſſimus uir Valerius Cordus palam affirmauit, illam eſſe Scordium, quod hactenus Galli & Itali non tantum ſuam duntaxat terram proferre iactarunt, ſed & Germanos adeo cælarunt, ut unciam illius aureo coronato eiſdem uendiderint, cuius rei ueriſſimus teſtis eſſe poteſt Dominus Georgius Ollingerus Norimbergenſis Simpliciſta, qui ipſe tanto ab his emit pretio Scordium. Nunc uero & Germanis ea herba innoteſcere cœpit, ut quæ facile reperiri poſſit. Quanquam enim non ubique locorum gignatur, tamen non in paucis locis affatim luxuriat, potiſſimum uero circa Norimbergam. Cum namque ſuperioribus annis ea in ciuitate comitia celebrarentur, Scordij recens herba ad menſam Sereniſſimi Romanorum regis Ferdinandi allata fuit, quam cum ſereniſſima eius maieſtas (cui non ſolum Scordium, uerum pleræq; & innumeræ aliæ plantæ probe cognitæ ſunt) uidiſſet, mirata eſt ſupra modum Scordium in ſolo quoque Norico gigni. Hæc eo mihi dicũtur, ut nemini obſcurum ſit, Scordium æque in Germania nobis naſci atq; Cretenſibus in Creta, aut Gallis & Italis in Gallia, Italiau'e. Proinde ut hiſtoriam Scordij aggrediamur, gaudet illud ſolo humecto, & nullo negotio quocunque in loco ſiue ſemine, ſiue ſurculo ſeratur, germinat celerrime. Ac ubi terræ alicui aſſueuerit, longe lateq; ſerpendo ſe propagat, ac undique exiguis fibris adhæreſcit, non aliter atq; Pulegium. Caules quos in altum erigit, quadranguli ſunt, ac prope faſtigia purpurant, utrinque rugoſis & ſerratis folijs, Gamandreæ uulgari prope cõſimilibus, odore ingrato, & Allium pene æmulante præditis, ueſtiti. Inter folia & caules flores erumpunt ſubrubri, è folliculis exiguis exeuntes, ſicut & floſculi vrticæ, quam Germani Bynſaug uocant, quibus decidentibus minutiſſimum in ijs uaſculis reperitur ſemen. Radicem obtinet capillatam, cuiuſmodi omnes Serpentariæ plantæ habent. In hunc fere modum Scordium Mithridatis manu depictam, Crateuas herbarius olim uidit.

NOMEN.

Scordion.
Lachenknoblauch:

NOMENCLATVRAE.

Cum ſecundum paludes naſcatur Scordium, præterea odore quoq; Allij ſit, uolui Germanice Lachenknoblauch/quod eſt, ſi interpreteris Allium pa-

luſtre,uocare. Latini à foliorum forma Trixaginem paluſtrem nominant, rura Gallica,ut inquit Ruellius Chamaram. In Dioſcoride lib. iij.cap.cxvi. σκόρδιον, σκόρδιον, πλωρῖτις, δύοσμον, καλαμίνθη ἀγρία, χαμαίδρυς, μιθριδάτιος, αἷμα τοδοῦς, & ἀρῶ nuncupatur. Vtut uero appelletur, Deo agendæ ſunt gratiæ, cuius beneficio Germaniæ quoque Scordium innotuit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Scordium uim excalfactoriam habet,& omnia uiſcera purgandi facultatem obtinet,qua de cauſa Theriacæ inter cætera miſcetur. Cęterum haud uulgariter hactenus à pharmacopæis erratum fuit, qui pro Scordio tam ſalutari planta in Theriacos paſtillos Allium ſylueſtre inſeruerunt. At ſpero bonos ſeplaſiarios errorem hunc in poſterum emendaturos.

INTRINSECVS.

Scordium ſiue recens, ſiue aridum è uino potum, ſerpentium ueneno aduerſatur,interanea omnia purgat,urinam & menſes cit. Præterea conuulſa ruptaq́;,& laterum dolores ab obſtructione & frigore natos ſanat,potu.

Scordium cum Naſturtio ſumptum facit ad ueterem tuſſim, poteſt uero ad eadem herbæ farina cum melle in eclegmate miſceri,præſertim cum exulceratum eſt pectus & purulenta excreantur.

Succus ex herba expreſſus & potus ad omnia ea quæ diximus multo eſt præſtantiſſimus efficaciſſimusq́;.

EXTRINSECVS.

Scordium recens impoſitum uulnera conglutinat,uetera ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Quid multis? ad multa facit tam interna quam externa mala,ſiue ſiccum ſiue recens Scordium.

De Botry. *Cap.* CXXIIII.

INTER OMNES AESTIVAS PLANTAS VIX ALIAM quamcunque reperias, quæ æque copioſo tum flore tum ſemine emicat,atq; odorata hæc herba,Botrys appellata, quę tameſi nō omnibus locis familiaris ſit, tamen non ita pridem in humidioribus hortis plantari cœpit. Ea Maio menſe primo exortu exigua diſſecta, rubra & laruginoſa fundit folia,humi procumbentia,poſt quę ſubinde longiora ſubſequuntur inſtar Cichorij fere,quod Germani Sonnenwürbel uocant,inci

ſa.

Botrys. chenopodium Botrys Linn.

Draubenkraut.

ſa. Deinceps caules prodeunt teretes, in multas alas ſparſi, paucis, & anguſtiſſimis ueſtiti foliolis, florem gerentes, ab imis partibus ad ſummas uſq;, exiguum, copioſum, ſubluteum. A maturitate, quam Auguſto menſe conſequitur, ſemine racematim ramulis adnato, ſuauiſſimi odoris, rotundo & Coronopi ſeminio minori prægnans conſpicitur Botrys. Radicem inſuper habet breuem & lignoſam, ueluti Anethum. Botrys alſioſa eſt, hyemisq; impatiētiſſima, ita ut quotannis è ſemine proprio repullulaſcere neceſſe habeat. Eſtq; fertilis omnino planta, ubi enim ſemel ſata fuerit, ibi affatim poſtea luxuriat, nec opus habet ut deinceps ſeratur, quin ſponte ſua ex deciduo ſemine ſeſe ipſa propagat.

NOMENCLAT VRAE.

Germani hanc herbam Traubenkraut / à ſemine quod racematim ramulis adnaſcitur, necnō Gewand oder Mottenſamen / propterea quod Pariſienſibus matronis magno ſtudio hæc planta quæritur, pecūnijsq; redimitur, ſolent enim illam odoris gratia ueſtiarijs arcis pannis linteis, curioſe interponere, ut odoris gratiā contrahant, uocare poſſunt. Scribit Ruellius lib. iij. cap. lxi.

Gallis uulgo Pӯmen, uel Pigmen nominari, q̃d Germanice Gewandſalben interpretari licebit, quaſi dicas vnguentum ueſtiarium. Dioſcoridi lib. iij. cap cxxi. βότρυς, à ſemine quod racematim circa totam plãtam naſcitur. Alij Artemiſiam nominant. Cappadoces Ambroſiam.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cum guſtu amara ſit Botrys, calidam & ſiccam eſſe iudico.

INTRINSECVS.

Planta eſt odorata, quæ cum uino pota non niſi recta ceruice ſpirantibus auxiliatur. Exiſtimo autem herbam in puluerem redactam eclegmati admiſceri, & ita ad orthopnœam uſurpari poſſe.

EXTRINSECVS.

Veſtibus interpoſita Botrys iucundo illas commendat odore, quo nomine à Pariſienſibus matronis ſtudioſe colitur. Vide Ruellium libro tertio de natura ſtirpium cap. lxi.

De Campanula ſylueſtri, ſeu Digitali. CAP. CXXV.

IN ALTISSIMIS, ET OPACIS SYLVIS, NECNON TEnebroſis & uliginoſis uallibus Herciniæ, & eius quam den Ydar uocant Germani, & Vuaſgoię, potiſſimũ uero ijs in locis ubi Carbonarij & Fabri ferrarij, carbones & ferrum conficiunt, hæc planta quam modo deſcribere conſtituimus hac facie prouenire ſolet. Flores Iulio & Auguſto menſibus oſtendit, forma campanulas referentes. Folia habet nigricantia, longa & lata, per ambitum ſerrata, Verbaſculo (de quo ſupra lib. j. cap lxxij) quadamtenus ſimilia, ſed nonnihil anguſtiora. Iunio menſe è breui & capillata radice, teretem emittit caulem, cubitalem, à cuius lateribus ordine dependent flores campanulam referentes, eosq; in nonnullis luteos, in alijs uero purpureos, omnes uero inodoros. His decidentibus in rotundis calycibus ſeu torulis potius, Blattariam (de qua infra ca. cxlvi) æmulantibus, ſemen oblongum, & latum à maturitate reperitur.

Campanulæ ſylueſtris, ſeu Digitalis duo genera.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcor. lib. 4. cap. 99.

Quod ad caules & folia attinet, poſſet hæc planta Verbaſcis adiungi. At

Campanula ſylueſtris, ſeu Digitalis.
Waldtglöcklin/oder Fingerkraut.

At ſi uel florem uel faculta tes eius ſpectaueris, uidetur ſane ad Galiopſim referenda. Sed appellet eam quiſq; utuolet. Nos à flore, qui campanulas imitatur, Campanulam, ſeu Nolam ſylueſtrem, Germanice Waldglöckē/oder wald ſchellen/interea nuncupabimus, dum commodius emergat nomen. Sunt qui Digitalem, Germanice Fingerkraut appellent. *Dioſco. lib. 4. cap. 90.*

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Cum herba hæc amara ſit, facile colligi poteſt, illam natura ſua calidam & ſiccam eſſe. Itaque uſus illius in ijs extare poteſt, quæ excalfactionem, extenuationem, abſterſionem, & purgationem expoſtulant.

De Mandragora. Cap. CXXVI.

Mandragora/Alraun.

QVAE DE MANdragora, eiusq; ſub patibulis naſcẽtis periculoſa euulſione, agyrtæ & circumforanei illi impoſtores fabulentur, hactenus non ſolũ audierunt plerique, ſed & uiderunt, nebulones illos radices humana utriuſque ſexus imagine inſignitas, uenales circumferre. Quas quidem imagines fictitias, manuq; ex Bryonię radicibus factas certo conſtat. Solent namq; illi Bryoniæ radici (ut diximus) effigiem humanam utriuſque ſexus inſculpere, poſteaque in calida arena conſeruare, in qua ubi aliquandiu detentæ fuerint eę imagines, contabeſcunt, ac aliam arte faciem induunt, apparentq; è terra ita natæ. Hoc pacto miſeri & imprudentes homines decepti Bryoniam pro Mandragora emunt. Quanquam uero impoſturæ tam in his quam in aliĩs rebus nullus eſt finis, nemo tamen hodie eſt, qui illi ſe opponat, eamq; è medio tolli curet, quin quod deplorandum ſane eſt, eum in mundo hodie ſummo loco haberi, qui aliĩs arte quadam imponere nouerit, ut recte ille dixerit, Mundus uult decipi, darumb ſeint wir hie. Proinde ſciant omnes Mandragoras

dragoras agyrtarum, nihil aliud eſſe quam meras impoſturas. Mandragora namque ueterum, licet humano corpori quadamtenus ſimilis eſſe appareat, maxime ſi inferiores partes radicis ſpectes (unde à Pythagora ἀνθρωπόμορφος proculdubio uocata fuit Mandragora, quæ appellatio impoſtoribus his occaſinem fictitiæ ſuæ Mandragoræ dedit) tamen tota ſua ſubſtantia Mandragoræ agyrtarum fictitiæ, prorſus non reſpondet, id quod ex deſcriptione eius facile intelliges. Ea namque radices habet benem agnas, Raphano nigricanti & longo ſimiles, easq́ binas ternasúe inter ſe conuolutas. Duo Mandragoræ Dioſcoridi ſunt genera, mas ſcilicet & fœmina. Maris folia lata, læuia, candida, humi procumbentia ut Betæ. Hic caule uiduus eſt. Poma fert ſecundum folia ſatis magna, colore in crocum inclinante prædita, iucunde cum grauitate quadam olentia. Hoc Mandragoræ genus in ſyluis opacis & tenebroſis prouenire dicitur.

ἀνθρωπόμορφος.

1. *Mandragora mas.*

Fœmina folijs eſt anguſtioribus, & minoribus quam Lactucæ, in terra ſparſis, caule & ipſa orbata. Mala gerit ſecundum folia è radice prodeuntia, pallida, odorata, Sorbis aut Meſpilis quod ad magnitudinem attinet ſimilia, in quibus ſemen ueluti pyrorum. Atque hæc hactenus, nam cum Mandragora mihi nunquam uiſa ſit, non eſt quod pluribus de ea agam.

2. *Mandragora fœmina.*

NOMENCLATVRAE.

Tempore meſſis Mandragoræ maturantur, eo namq́ tempore à Ruben filio Leæ matri ex agro allatas teſtatur Moſes Geneſis xxx. Dicuntur autem Mandragoræ quod ad mandras pecorum aliasq́ ſpeluncas proueniant. Dicuntur etiam Latinis Mala canina & terreſtria (Germanice Erdtöpffel/vnd Hundsöpffel.) Mandragora mas ueteribus quibuſdã Morion, aut Norion, Fœmina Thridacias à folijs Lactucæ ſimilibus appellatur. Mandragoram (quam Germani Alraun uulgo uocant) alij teſte Dioſcoride cap. lxxiiij. lib. iiij uocant Antimalum, alij Circæam (quod ad amatoria radix eius facere uideatur) alij Xeranthes, aliqui Antimnion, alij Bombochylon, nonnulli Minon, Ægyptij Apemum, Pythagoras Antropomorphon, alij Alæten, alij Thridaciam, alij Cammaron, Zoroaſtes diamonon aut Archinen, Magi Hemionos, aliqui Gonogeonas) Romani Caninum malum, alij terreſtre malum. Serapio cap. cccxxxiij. Iabora uocat. Auerrhoes Lephaa.

Mandragora. unde dicta.

κιρκαία,

Dauid Kyberus ad Lectorem.

MANDRAGORAM Hebræi uocant דודאים Dudaim, Chaldæi יברוחין Iabruchim pluraliter, Nam ſingulariter דודאי Dudai, & יברוח Iabruach

Geneſis 30.

Iabruach dicitur. Quid uero Hebræi commentatores de Mandragora ſentiant, in gratiam ſtudioſorum tam linguæ ſanctæ quam rei herbariæ, annotare non pigebit. Ac primum quidē in Dictionario ſuo Kimhi ita explicat
והם שרש עשב שהוא כדמו׃׃ אדם זכר ונקבה מנדרגולש בלעז
Hoc eſt, Mandragoræ (Dudaim) ſunt, radix herbæ, quæ habet ſimilitudinē hominis, tam uiri quam mulieris, & dicitur Mandragoras in uulgari lingua. Rabi Salomon dicit eſſe herbam סיגלי Sigle, & in lingua Iſmaelitica יאסמין Iaſmin, cui reclamat Rabi Moſes Nehemanides doctiſſimus interpres, & dicit Iaſmin aliam eſſe herbam quandā hoc nomine apud Arabes uocatam. Addit inſuper expoſitionē ipſius Onkelos Chaldei (qui Moſen in linguam Chaldaicam optime traduxit) accipiendam, qua pro דודאים Dudaim reddidit יברוחין Iabruchin, ſic enim apud Arabes quoque Mandragoras uocari. Poſtea Rabi Abenezræ ſententiam citat, qui de Dudaim ita ſcripſit (Chaldæus Iabruchin tranſtulit, & ſic uocantur in lingua Iſmaelitica, & habet optimum odorem, ſic enim ſcribitur in Canticis Salomonis capite vij. Dudaim dederunt odorem, & ſunt forma hominis, habent enim ſimilitudinem capitis & manuum, & ſunt qui dicant quod proſint ad conceptum, quod tamen ego neſcio quomodo fieri poſſit, cum naturæ ſint frigidæ.) Hactenus uerba Abenezræ, quibus iam dictus Nehemanides ſubiungit. Videtur mihi (inquit) Leam Mandragoris propter bonum odorem delectatam, nec conceptionem medicinali herba, ſed precibus à Deo impetraſſe. Quare attulit illi Ruben filius ramulos de Dudaim (id eſt, Mandragora) aut fructus eius qui ſunt ſicut mala, & ſunt bene odorati. Sed radicem (Mandragoræ) quæ habet effigiem capitis & manuum non attulit, de ea nempe dicunt aliqui quod conceptionem iuuet, quod tamen ego in nullis medicorum ſcriptis unquam legi. Hæc ille. Paulo poſt recitat idem Nehemanides ſententiam quorundam, qui dicunt Dudaim, id eſt, Mandragoras, herbas eſſe quæ venerem ſtimulent, & ad amorem mulierum incitent, unde dicunt hi דודאים Dudaim, à uoce Hebræa דודים Dodim, quę ſignificat amores, deriuari. Hactenus illi: quib⁹ paucis, quid Elias Leuites Germanus in ſuo Chaldaico Lexico de Mandragoris dicat, ſubiungemus. Sic ergo ille ſcribit.

In Serapione ca. 176. herba quædam Ieſemin appellata deſcribitur.

Serapionis enim Iaboracā Iabruach non niſi mutatis uocalibus diſtat.

Dioſcorides quoque dicit nonnullos Mandragorā Circæam appellare, quoniam uideatur radix ad amatoria conducere.

דודאים בשדה ׃יברוחין בחקלא בראשית ל בלאאדרוינן ובלעז
מאנדראגולי הוא מין פרח שריחו טוב ׃אבל הדודאים נתנו ריח
שיר ז בלא ויאלן Hoc eſt,

Et inuenit Ruben Dudaim, hoc eſt, Iabruchin, id eſt, Mandragoras in agro, Geneſis xxx. ſignificant eæ uoces in lingua Germanica Alraunen, in Hiſpanica uero Mandraguli, & eſt ſpecies ſtirpis admodum bene odorata. Sed quod dicitur Canticorum vij. Dudaim dederunt odorem, exponitur in lingua Germanica Veielen/hoc eſt violæ. Hæc ille. Expoſui ſententiam

Hebræo-

Hebræorum de Mandragoris, iudicet æquus lector, & in bonam partem, quod bono animo à nobis ſcriptum eſt, interpretetur. Et hæc hactenus, nunc ad inſtitutum reuertamur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Mandragoræ mala in ijs regionibus in quibus gignuntur ab incolis interdum eduntur, quæ edenti ſomnum inducunt, ut quæ natura ſua ſint frigida & ſicca, potiſſimum uero radicis cortex, qui in aëre ſuſpenditur, & ſiccatur, ne mucilagine delibratus corrumpatur, earum eſt facultatum: quare ſumma cura & cautione illo uti conuenit, præſertim ſi internis ſit adhibendus partibus.

INTRINSECVS.

Multa de Mandragora ueteres ſcripſere, quæ hic perſequi animus non eſt, ſatis fuerit unum & alterum medicamentum cui Mandragora admiſcetur perſtringere.

Succus radicis expreſſus, duobus obolis ex mulſo potus, & ueratrum, per uomitiones bilem atram pituitamq́ꝫ extrahit. Inſanorum uero hæc eſt medicina.

Cortices radicis Mandragoræ uino decocti, exhiberi poſſunt, ante ſectiones & uſtiones, ne ſentiantur.

De Mandragorę facultatibus qui plura ſcire laborat, legat Dioſcoridē lib. iiij. cap. lxxiiij. & Plinium lib. xxv. cap. xiij.

EXTRINSECVS.

Folia Mandragoræ recentia impoſita, recentia uulnera ſanare dicuntur. Idem radicem cum oleo & melle tritam & illitam poſſe aſſerunt.

Trita radix, ignibus ſacris ex aceto medetur, ſtrumas atqꝫ tubercula cum aqua diſſipat, articulorum cruciatus, cum polenta ſedat.

Si quis nimſum Mandragoræ ſucci hauſerit, ita ut nimio ueterno ne opprimatur periculum ſit, ei caput roſaceo, & aceto perfundatur, piperq́ꝫ aut aliud quoduis quod ſternutamenta ciet, naribus olfaciendum obijciatur. Vide Dioſcoridem lib. vi. cap. xvi.

De Mandragora tertia, quæ apud Theophraſtum Morion cognominatur, ſupra libro primo, cap. ci, diſſeruimus. *Mandragora Morion.*

De

De Malis inſanis. Cap. CXXVII.

Mala inſana.

Dollöpffel.

QVAE VVLGO Mala inſana uocantur, ea è Neapoli in Germaniam commigrarunt, quanquam Germanis minus conueniant, ut quæ non facile, præſertim annis pluuioſis et frigidioribus, in noſtris regionibus proueniant. Quod ad me attinet, primum omnium à Domino Ollingero è Norimberga eorum ſemen, piperi Indico (de quo paulo poſt) fere conſimile, ſed non perinde acris guſtus, luteumq; colore, accepi. Hoc in fictilibus primum plantare neceſſe fuit, in quibus anguſta, & acuta primo exortu eruperunt foliola, quæ ſequuntur alia nigricantia, forma ſua Solani ſylueſtri (quod Mandragoram Morion alias appellant) ſimilia, ſed tactu aliquantum aſperiora. Singuli frutices unico rotundo contenti caule, qui è breui & capillata proſilit radice, dimidium fere cubitum altitudine æquant. Inter purpureum hunc caulem, & folia, elegantiſſimi prodeunt flores, alij purpurei, alij albi, ſtellati, ſinguli aſperis pediculis

diculis nitentes, qui Autumno appetente in oblonga abeunt & aſpectu ele-
gantiſſima mala, granis referta, alia purpurea, alia lutea. Planta eſt ſpecioſa, aſpectu ut diximus, guſtu uero & ſapore non perinde grata. Eſt autem alſioſa, frigorisq; impatientiſſima, ſicut & Cucumeres, quare quotannis ſemine ſeri illam neceſſe eſt.

NOMENCLATVRAE.

Germani Italos imitati Melanzan/ & Dollöpffel/ hos fructus appellant, Latini Mala inſana, & iure quidem, cum ad ſanitatem nihil faciant, & difficulter concoquantur. Hermolaus Barbarus putauit hunc fruticem tertiam eſſe Mandragoram, Morion cognominatam apud Dioſcoridem lib. iiij. cap. lxxiiij. cuius ſententia quidam putant minime reijcienda fuerit, cum deſcriptio Dioſcoridis huic plantæ ſatis fauere uideatur. Cæterũ obſeruandum eſt, Mandragoram Theophraſti lib. vi. cap. ij. (cuius fructum his uerbis autor depingit ἴδιος δὲ ὁ καρπὸς τοῦ μανδραγόρου, τῷ μέλας τι καὶ ῥαγώδης, καὶ οἰνώδης κατὰ τῷ χυμῷ) nihil cum his inſanis malis commercij habere, eſt enim alia & peculiaris planta, nimirum ea quam ſub Solanis deſcripſimus. μανδραγόρας μώριον.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Specioſa hæc, ſed male ſana mala frigidæ ſunt & humidæ temperaturæ, & meo iudicio ſicubi neceſſitas id poſtularit uices Mandragoræ obire poſſunt. Sed hoc certum eſt prædicta mala his qui ſanitatis ſtudio tenentur minime utilia eſſe. Qui nobis hac in re credere noluerit, is cruda hæc poma deguſtet, & ſentiet uera nos dixiſſe. Si quis uero fuerit, qui in cibo his uti uelit, is artem apparandi illa à Gallis & Italis diſcat. Mihi enim animus non eſt pluribus illa uerbis perſequi, cui ſatis fuerit in hortis ea, cum elegantia ſolum & pulchritudine placere poſſint, inter cætera quæ uiſum delectãt, ſpectare.

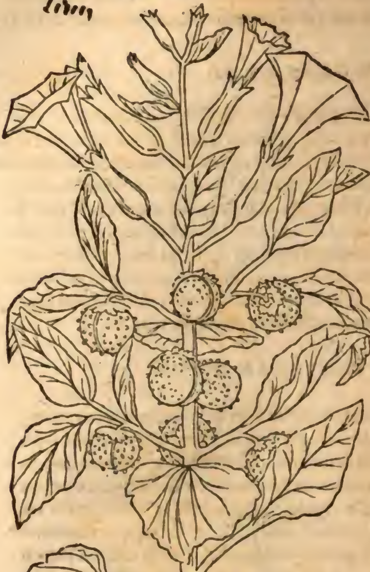
De ea quam Stramoniam uocant.
CAP. CXXVIII.

HVIVS QVOQVE PLANTAE (QVAE ET IPSA NON minus quam ſuperiori proximo capite deſcripta, alſioſa eſt) ſemen è Norimberga ad me miſit Dominus Georgius Ollinger, quod terræ à me mandatum Maio menſe prima eruptione duo produxit anguſtiſſima & acuta foliola, primis Atriplicis ſatiuæ recens erumpentis ſimilia, poſt quæ ſubinde alia & maiora proſiliunt, aliquantum lata Atripli

cis

Stramonia, ſeu Pomum ſpinoſum.

Stechöpffel.

cis ſatiuæ, aut Solatri formam fere repreſentantia, quod ad mucronatos ipſorum apices attinet, tenera, & læuia, cineracei coloris. Hinc caulis ſubſequitur, binum dodrantum, ſurculoſus tenerrimis ueſtitus folijs, cui radix eſt capillata, & contorta, ſeu implicata. In faſtigijs caulis & ramulorum, calyces uirides, rotundi, digitumq; longitudinem naſcuntur, qui cum fatiſcere cœperint, flores prorumpunt candidi, longi, cymbalaris figuræ, quaternis in extremitate prominentibus apicibus, in modū pene albi Lilij, odoris gratiſſimi. His pereuntibus mala demum aſpera procreantur, intus granulis ſeu ſeminibus exiguis & læuibus referta. Frutex hic frigoris impatientiſſimus exiſtit, ut qui ne pruinam quidem ferre poſſit, qui ſit ut quotannis ſemine hunc ſerere oporteat.

NOMENCLATVRAE.

Venetijs hoc pomi genus Meloſpinus, & Paracoculi dicitur (alijs Stramonia) Germanis Rauch/ oder Stechöpffel/ hoc eſt, Malum aſperum, ſeu ſpinoſum appellari poteſt. Quod ad formam attinet Mandragoris, aut Strychnis accenſeri queat.

Facultates

Facultates eius quod ad me attinet experiri nolim. Quapropter eas alijs deſcribendas relinquam

De Veſicaria nigra, ſeu peregrina.
CAP. CXXIX.

Schwartze/oder welſche Schlutten.

VESICARIA ISTHAEC non tantum peregrina eſt, ſed etiam in noſtra Germania cum æſtas fuerit pluuioſa, & frigidior paulo, læte prouenire & fructum edere recuſat. Caulem habet ſurculoſum, folijs diſſectis ſeu laciniatis, vitis ſylueſtris frondi forma conſimilibus, ſed uiridioribus, & tenerioribus ueſtitus, cubitalem, clauiculis quas habet Bryoniæ inſtar tenuiſſimas, proximis quibuſq; fruticibus ſeſe alligantem, flore emicãtem perexiguo, rotundo, ex albo in pallidũ uergente. Hic in ueſicas abit, in quibus ſemina repe riuntur nigra, rotunda, Ciceris arietini magnitudine prædita, quæ ſi ſingula ſeorſim ſpectentur, cordis albi in nigro exculpti & inciſi, aut capitis monachi raſi in cuculo nigro effigiẽ repræſentare uidentur. Et hic frutex alſioſus eſt, & calidioribus terris fœlicius prouenit.

NOMENCLATVRAE.

Hanc plantam Germanice Münchsköpfflin/hoc eſt, Caluariam monachi, & Schwartz/oder welſch Schlutten/ id eſt, nigram ſeu peregrinam veſicariam uocare in præſentia uoluimus, cum neque de alijs nominibus, neque facultatibus illius quicquam nobis conſtet.

De Pomo mirabili, ſiue Hieroſolymitano. CAP. CXXX.

1. Balſamina.

INTER OMNIA AESTIVA POMA, QVORVM ALIquot genera proximis hiſce capitibus deſcripſimus, hæc quæ modo præ manibus habemus elegantiſſima & ſpecioſiſſima ſunt. Sed & ipſa quotannis ex ſemine quod ex cano nigricat, et aſperum, ricinoque animali ſimile apparet, ſeritur. Folia eius necnon caules Bryoniæ reſpondent, niſi quod illa uiridiora, ſpecioſiora, teneriora, & hi magis tenues & teneri ſunt. Clauiculas multas habet quibus proximis quibuſque fruticibus ſe illigat, quamobrem ubi primum excauleſcere cœperit ſarmentis ſeu palis ſuffulcienda erit ut illis alligata à uentorum iniuria tuta eſſe queat. Flores ex albo in luteum langueſcente colore ſunt præditi, quæ uero hos ſequuntur poma, carnoſam habent cutem, per uerſus uerrucoſam, ac rigidioribus bullis intumeſcentem, Cucumeris ſylueſtris inſtar. Tarde maturantur in Autumno, intus ſpecioſa, & ſanguinei coloris.

2. Balſamina altera.

Aliud uero Balſaminæ genus à nonnullis ſtatuitur, quod huc quoque referunt. Planta eſt caule ex uiridi rubeſcente, craſſo, folijs Salici ſimilibus, per ambitum ſerratis, flore purpureo, forma ad Conſolidæ regiæ floſculos accedente, poſt quem mala ſequuntur primo herbacea, dein pallida luteaue & piloſa. Hæc in Autumno quoque maturantur, ſi ſolem habuerint propitium, quo ſi deſtituuntur non proueniunt. Norimbergæ, anno ſupra ſeſquimilleſimum, quadrageſimo, magna in copia hæc poma prouenere.

NOMENCLATVRAE.

In Hetruria hæc planta, Pomum Hieroſolymitanum, Liguribus Padanis Balſamina, Gallis Pomum mirabile, Italis Charantia, nonnullis Mamortica, Germanis Balſamöpffel dicitur. Hebræis תפוח ירושלמי Thappuah Ieruſchalmi non inepte appellabitur. Barbarus in corollario ſuo

Balſamina, ſeu Pomum mirabile.

Balſamöpffel.

eius quoque meminit, Charatiam nominans, nec plura mihi de nomenclaturis eius conſtant.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Cum nihil certi de appellationibus huius plantæ habeam, nihil etiam certi de facultatibus eius affirmare poſſum. Hermolaus oleum ex Balſamina primi generis ſeminibus exprimi ſcribit, ad uulnera præcipuum. Alij aſſerunt poma hæc in oleo macerari, idq; poſtea uulneribus glutinandis mirifice prodeſſe, ita quidem ut ſi equo nigro auriculam præſcindas, albo poſtea equo, cui itidem ſua præciſa ſit, ui huius olei agglutinare poſſis, & contra. An uero ſic ſe res habeat, mihi non conſtat. Autor Pandectarum multa de illa ſcribit.

De Saponaria. Cap. CXXXI.

Speichelwurtz/oder Seiffenkraut.

CVM DE HERBA cruciata libro primo cap. xxxiiij ſcribere cōſtituiſſem, nondum uideram Saponariam hanc. Ac in ea aliquandiu opinione fui, ut putarim herbam cruciatam eam eſſe quæ Dioſcoridi Struthion, uulgo uero Saponaria dicitur, cum non multū ei abſimilis eſſe uideatur. Quamprimum uero Saponaria mihi uiſa fuit, errorē agnoui. Proinde multis hodie etiamnum Saponaria ignota & peregrina exiſtit, quanq̃ nō ſolum utilitatis ſed & formæ gratia, notiſſimam illam eſſe præſtaret. Eſt enim frutex ſpecioſiſſimus, caule piloſo, & multis geniculis interſtincto, folijs anguſtis genicula ambientibus, quæ Milio ſolis quadantenus reſpondere uidentur, licet, ſi rerum formas exactius conſiderare uelimus, ad uiolam agreſtem de qua ſupra libro primo cap. cxciiij. quamproxime accedat hęc planta, non ſolum quod ad folia, ſed & flores, caules, genicula, & radices attinet, qui fit, ut ad unum & idem genus Saponariam, & uiolam agreſtem referendam eſſe nemo mentis compos inficiari poſſit.

NOMEN-

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vehementer acrem qualitatem, tum radix tum ſemen Sphatulæ fœtidæ obtinet. Proinde natura ſua ſicca eſt, & poſſet meo iudicio corroſiuis (ut uocant) medicamentis miſceri.

EXTRINSECVS.

Succus huius plantæ expreſſus manantem, humidam, ſimulq́ ſerpentem ſcabiem illitu ſanat. Si cui libet, is & erodentibus medicinis adijciat, periculumq́ quid poſſit, faciat. Eſt enim corroſiuum uehementer adurens, ijsq́ qui puſtulas curant, probe conueniens.

De Cyclamino. *Cap.* CXXXIIII.

A CRES ISTAE PLANTAE QVAS ALIQVOT HISCE capitibus deſcripſimus, ad Cyclamini mentionem me deducunt. Cyclaminus licet non ubique reperiatur, tamen hodie ut & olim in uſu eſſe haud uulgari cernitur. Naſcitur autem in umbroſis & & uliginoſis lucis, ſub arboribus maxime, radice nigra, rotunda, lata & ueluti nonnihil preſſa orbis mẽſarij pene inſtar, multis & exiguis capillamentis fibrata, folijs humi in orbem ſparſis, Hederæ, aut ut ego ſentio, Aſaro conſimilibus, uiroris ſaturati, altera qua terrã ſpectant, ſubruffis, altera fuſcq́ deq́ maculis albicantibus aſperſis, inter quæ flores Autumno appetente roſarum effigie emicant. Radix admodum acris eſt, & linguã guſtata, necnon fauces uehementer adurit. 1. *Cyclaminus minor* κυκλάμινος.

Exigua Cyclaminus ſuperiori per omnia reſpondet, niſi quod non perinde acris eſt & feruida, ut illa. Naſcitur & hæc in umbroſis ſyluis. Eam ego in Rhetia ſuperiori non procul à Curia oppido primum uidi. Supra cap. lxxv huius libri deſcripta eſt, Germanico nomine Waldtzeitloſen appellata. Dicebatur mihi tum Hermodactylum eam eſſe, ſed falſo, nam Cyclamini exiguæ ueræ ſpecies eſt. 2. κυκλάμινος ἑτέρα.

NOMENCLATVRAE.

Nomenclaturas huius plantæ, quam Germani Waldrüben/Erdrüben/oder Apfel, hoc eſt, Rapum ſylueſtre, Malum terreſtre uocant, ſupra cap. xix. expoſuimus, quæ hoc loco repetere ſuperuacaneum eſſe duximus. Vnum eſt cuius candidum lectorem admonitum uelim, nempe Rapum hoc ſylue-

Cyclaminus. europaeum

Waldtrüben/oder Erdtäpffel.

ſtre, panis terræ, ſeu porcini nomenclatura minime inſigniendum, cum nul lo animali, neque homini, neque porco, aut alij cuiuis pecori hæc radix pa bulis grata ſit, ut quidam affirmant, ſed perperam, quod proculdubio ita

ſe

ſe habere intellecturi eſſent, ſi Cyclamini radicem deguſtarent.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cyclaminus, quæ & Vmbilicus terræ cognominatur, calidæ & ſiccæ eſt qualitatis, prudenter tamen attendere oportet, ſi quando eius radicem internis partibus medicandis uſurpare uoluerimus.

INTRINSECVS.

Ego ſane hoc nigro & ſylueſtri Rapo minime delector. Relinquam autem ijs qui ſtrenue ſe purgare uolunt, & his qui Panem terræ ex ea faciunt, qui tamen non porcis, ut illi aſtruunt, ſed Lupis & vulpibus magis conuenit.

Cyclaminus tribus drachmis pota cum paſſo aut diluto mulſo regium morbum diſcutere traditur. Mihi uidetur drachmam una uice exhibitam ſatis eſſe, licet Conſtantinus in libello aureo cap. xxxiiij. ad prædictum morbum duas uncias ſucci è radice expreſſi exhibendam docuerit. Qui eiuſmodi medicamentis uti uoluerit, is multis ueſtibus contectus, loco calido & à perfrictionibus tuto, recumbat, quo facilius exudet. Vide Dioſcoridem lib. ij. cap. cliij.

Quod ad alia attinet, reſpondet hæc radix Scillæ, de qua proximo capite. Reliqua prudens omitto.

EXTRINSECVS.

Chirurgis, qui ſtrumas, tubercula, excreſcentias, & mariſcas, uel corroſiuis, uel ſectione aut uſtione curare conſueuerunt, hoc quoque Rapum commendabo, ad ea enim quæ commemorauimus, ſicut & quamuis malam ſcabiem & pſoram, uel præſtantiſſimum & efficaciſſimum præbet medicamentum. Vide ſi placet Dioſcoridem.

De Scilla. *Cap.* CXXXV.

CEPAM HANC PEREGRINAM HORTIS NOSTRIS nunquam ſeruiſſem, neq; hiſce commentarijs adduxiſſem, niſi me ueneficiorum & malorum medicamentorum noxa admonuiſſet. Cum namq; hodie noui ſubinde prodeant Medici, Iudæi, Errones, qui ſe Ægyptios uocant, Magi, ſeplaſiarij peſſimi (de bonis nihil dico) Rizotomi, denique & agyrtæ, qui non tantum loquacitate ſua ægris, ſed & ſanis multum incommodi adferunt, conſentaneum eſt, ut in poſterum aduerſus

Scylla.

Meer zwybel.

Plinius lib.20. cap.9.
Theoph. lib.7. cap.12.

ſus inſidias eiuſmodi impoſtorũ, & me & alios muniam, cõſilio in hoc uſus Pythagoræ, qui Scyllam in limine ianuæ malorũ medicamentorũ introitũ auertere tradit. Sed licet fabuloſum hoc quidem dici poſſit, certum tamen eſt.

NOMENCLATVRAE.

Saponariam Germani Spatzenwurtzel/Speichelwurtzel/Weſchkraut vnd Seiffenkraut/appellant,propterea quod Monachi nonnulli & Cœnobitæ(præſertim pauperes illi Franciſcani qui conqueruntur ſe non habere pecunias , ut ſaponem & alumen emant) illa lauandis cucullis alijsq; ueſtimentis utantur. Latinis Lanaria,Radicula, Herba fullonum , Saponaria Officinis Condiſi,Serapioni cap. ccclij. Condes , Dioſcoridi deniq; στρούθιον dicitur,alijs Cerdon,alijs Catharſis,alijs Struthocamelus,nonnullis Chamærrhyton,magis Challirrhyton, Ægyptijs Oeno,Pœnis ſyris, Vide Dioſcoridem lib. ij. cap.clij.

Auerrhoes Helleborum album Condiſi uocat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Radix hæc ut admodum calida ſit,neceſſe eſt,id quod non ſolum guſtus, ſed & facultates & iuuamenta eius manifeſte arguunt. Apud ueteres magni fuit in utriſque corporis humani partibus medicandis uſus.

Hinc forte medicis olim Aureum poculum fuit appellata hæc planta.

INTRINSECVS.

Radix Saponariæ drachmæ dimidiæ plus minus pondere cum melle ſumpta,craſſa & glutinoſa thoracis uitia incidere & educere dicitur.

Eadem iocineroſis, lienoſis,orthopnœæ, tuſſiq; prodeſt. Vrinam ciet, menſes trahit,aluumq; ſoluit. Proin & Venerem fatigatam uiris reparare & inſtaurare traditur.

EXTRINSECVS.

Radix foris uſurpata ſecundos partus , necnon mortuos trahit, quare cum iudicio illa utendum cenſeo.

Succus radicis,aut puluis naribus attractus, cerebrum purgat,nam ſternutamenta mouet,ſicuti Helleborus.

Apud ueteres ocularibus collyrijs claritatis cauſa radix hæc miſcebatur.

Eandem tuberculis diſcutiendis tuſam , cum lepras , & malam ſcabiem tollere cupiebant,aceto uel uino decoctam illam imponebant, uel ex melle illinebant.Hodie ut diximus à mendicantibus nonnullis cœnobitis,eluendis ueſtimentorum maculis,ſordibusq; ſaponis uicem exhibet.

De Staphide agria. Cap. CXXXII.

I PEDICVLARIA ISTHAEC, CVM CAPVT OCTO-
5 geſimum tertium primi libri ſcribere conſtituiſſem , ad manus

Staphis agria.

Leüßwurtzel.

mihi fuiſſet, eo in loco mentionem eius quoque inter cæteras pediculariás feciſſem. Sed de ordine fortaſſe non opus eſt ut plus æquo ſolliciti ſimus, modo ſtirpes ipſas cognoſcamus. Itaque relictis his hiſtoriã aggrediamur.

Pedicu-

Pedicularia, quam hoc capite tractamus, folĳs eſt plerunque ſex aut ſeptem, interim & paucioribus inciſuris diuiſis, caule terete, flore violæ formam repræſentante, eoq; ſubcæſio. Hoc decidente folliculos profert herbaceos, in quibus ſemen acre triquetrum, Ciceris inſtar, continetur. Herba hæc uoluptatis potius quam utilitatis gratia hodie in hortis plantatur

NOMENCLATVRAE.

Sunt qui præſentem plantam, propterea quod pediculos & lendes enecat, ueram Pediculariam eſſe ſtatuant, & eam quidem, quæ Dioſcoridi ςαφὶς ἀγρία lib. iiĳ. cap. cl. dicitur. Sed cum deſcriptio Staphidis agrias non plane huic Pediculariæ noſtræ reſpōdeat, dicemus eam Staphidis agrias ſpeciem eſſe, non ipſam Staphidem. Alĳ Pituitariam Latine, Speichelwurtzel Germanice appellant, quod commanducata feruore multam pituitam trahat, non aliter atque Pyrethrum. Quod ſi Staphidis agrias ſpecies ſit, quemadmodū diximus, alĳ apud Dioſc. Triphyllon (nimirum à foliorū forma) alĳ Steſion, alĳ Aſtaphida, alĳ Phthiroctonon, alĳ Phthirion, alĳ Apanthropon, alĳ Polyides, alĳ Arſenoten, Ægyptĳ Ibeſoaden, Romani Herbam pediculariam uocant. De his appellationibus plura dici poſſent, ſed alĳs ea diſcutienda relinquo. Nos Germanice hanc plantam Leüßwurtzel/Nüßmörder/vnd Speichelwurtzel/ſemen uero, Meüß vnd Rattenpfeffer/hoc eſt, Piper murium aut glirium in præſentia appellabimus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pedicularia in quarto eſt ordine excalfacientium & deſiccantium. Debetq; externis potius quam internis corporis partibus adhiberi.

INTRINSECVS.

Grana quindecim ſi trita in aqua mulſa dentur, craſſum humorem per uomitum purgare ueteres teſtantur.

Ego nucleis eius ad purgationem uti nolim, nam feruore ſuo fauces lædunt. At gliribus & muribus cibos eo ſemine condiam, ubi plus æquo mihi moleſti fuerint.

EXTRINSECVS.

Eadē trita, & ex oleo illita, phthiriaſi proſunt, pediculosq; & lendes tam in hominibus quam iumentis, interficiunt, proſunt & prurigini & pſoris.

Radix cum ſemine in aceto decocta, colluto ore dentiū dolori ſubuenit.

Vlcera oris manantia ſanat, ſed melle prius illam temperare conuenit, ne acredine ſua & feruore lædat.

Plura alia ex his quæ diximus colligi poterunt. Facit enim hæc planta ad malas ſcabies, & papulas ſerpiginesq;, & pſoras, aliaq; id genus uitia hominum, necnon iumentorum, quæ nullo alio remedio curari potuerunt.

Paſtilli præſtantiſſimi purgandis gliribus, & muribus, ſi radix uel ſemen in puluerem redactum cum farina decoquatur.

De Sphatula fœtida, ſeu Gladiolo Italico. CAP. CXXXIII.

Welſch ſchwertel / oder Wandtleüßkraut.

gladiolus communis lirin

GLADIOLVS HIC in Italia frequens eſt, apud nos nō niſi ſatus prouenit. Folia fert anguſta, acuta, exigua, uulgari Gladiolo, potiſſimū uero luteo quadamtenus ſimilia. Caulem habet rotundum, in cuius faſtigijs oblongas uidi ſiliquas, Pæoniæ pene ſimiles, quæ ſi Autumno maturitate dehiſcere cœperint, ſemen oſtendunt rotundum, & rubrum, & adeo acreut fauces quaſi ureret. Florem non uidi. Radix eius quam uidi candida erat, rotunda, & multis capillamentis fibrata, guſtu ſimiliter feruido prædita.

NOMENCLATVRAE.

Hæc planta quibuſdam Wandtleüßkraut/hoc eſt, Cimicum herba dicitur, à necandis cimicibus. Officinis Sphatula fœtida, quod grauem exhalet odorem, appellatur.

VIRES.

eſt, quotidiana id atteſtante experientia, uſum Scyllæ ſaluberrimum eſſe, nec eo nos carere poſſe, præſertim uero officinas, quorum claræ ſunt confectiones, Aceti inquam & Oxymelitis de Squilla, ut uocant. Scylla itaque, cuius radix Cæpe modo multipliciter tunicata corticoſaq; cernitur, officinis omnibus cognita eſt, licet hortis meis aſſueſcere recuſarit, quantumuis omni à me impenſa opera. Nec cõſtat mihi eius rei cauſa, niſi forte ea ſit, q́d Ficum adiunctam non habuerit, uti Plinius ſignificare uidetur. Sed ut hiſtoriam Scillæ abſoluamus, caulem profert illa primum omnium, luteo emicantem flore, eo decedente folia conſequuntur grandia, longa & lata. Theophraſtus Scillam florum ternos prouentus oſtendere tradit, quæ uerba ego ſic interpretor, ut dicamus, Scillam caulem primum emittere, deinde flores eius violæ effigiem referentes emicare, denique uero folia ſe conſpicienda præbere, quæ Satyrioni maiori aliquo modo reſpondent forma. Scilla in aërem ſuſpenſa, non cito areſcit.

NOMENCLATVRAE.

Nos cum Iacobo Manlio hanc plantã Cepam muris (Germanice Meüß zwybel) uocamus, quod nominis inde ſortita eſt, quod mures in cibo ab illis eſitata enecare ualeat. Vocatur & Cepa marina (Germanice Meerzwybel) & officinis Squilla dicitur, Dioſcoridi uero lib. ij. cap. clxij. σκίλλα, Serapioni cap. ccxciiij Haſpel: Auerrhoi Halanchat nuncupatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Magna cura & prudenti conſilio opus eſt his, qui Scilla uti conſtituerũt, nam quemadmodum non paruæ eſt utilitatis ſi rite uſurpetur, ita uel maxime incommodat, ſi ſecus accipias, præſertim crudam & recentem. Eſt enim Scylla naturæ acris, & feruentis, & ſiccæ in tertium uſque gradum, ut inquit Chriſtophorus de honeſtis ſuper Meſuen, qua de cauſa ut diximus prudenter ea uti conuenit.

INTRINSECVS.

Propterea quod Scilla cruda uſurpata homini noxiam adfert, ideo ueteres diligenter de uſu & præparatione eius monuerunt, quemadmodum uidelicet aſſari, torreri, coqui, liquoribus macerari, & exiccari debeat. Ex his itaq; præparandi rationibus, eam quiſq; deligat, quam intellexerit ſibi commodiorem.

Squillitici aceti confectio apud Serapionem talis traditur,

Sed aceti ſquillitici operatio, eſt in hunc modum, ut accipia-

tur.

tur Squilla alba, & purgetur bene, & incidatur in fruſta, & inſeratur in filo lineo, & ſit inter utrunque fruſtum diſtantia, ne ſe tangant, & deſiccentur in umbra quadraginta diebus, poſtea de ea ſumatur quantitas unius mannes, & ponatur in uaſe, & proijciantur ſuper eam duodecim Kiſt aceti fortiſſimi, & ponatur in ſole quadraginta diebus, & uas ſit coopertum bene, & clauſum, poſt hoc tempus extrahatur Squilla ab aceto, & exprimatur, & abijciatur acetum, aut reponatur. Quidam uerro accipiunt ex Squilla unum mannes, & proijciunt ſuper eam quinque Kiſt aceti, quidam autem accipiunt Squillam & mundant eam, & non exiccant illam, ſed ſic recentem præparant ipſam, proijcientes ſuper unum mannes ex ea acetum, & dimittūt ſic ſex menſibus, & illud acetum ſquilliticum factum ſecundum hunc modum, eſt magis inciſiuum chimorum groſſorum, quam aliquod aliud acetum ſquilliticum. Eſt autem acetum ſquilliticum ad multa utiliſſimum, &c. Hæc ille.

Galenus uero non laudat eorum inſtitutum, qui recentem aceto & crudam macerant Scillam, quare nos in poſterum ipſam prius exiccabimus.

Vinum Scilliticum. Sunt qui Autumno Scillam minutim & fruſtulatim in taleolas conciſam muſto imponant, ſimulque ita deferueſcere ſinant, quibus uini quam aceti Scillitici iucundior eſt uſus.

Sed ſciant omnes qui febri aut interno apoſtemate laborant, ab uſu tam uini quam aceti Scillitici ſibi abſtinendum. Nam utrunque craſſos humores incidit, aluum turbat, urinam ciet, & uomitiones.

Conſtantinus in libello de gradibus ſcribit medicamentum è Scilla confectum hydropicis, diſpnoicis, iocineroſis & ſplenicis, & omnibus ijs uitijs quæ à lentis & craſſis humoribus oriantur, prodeſſe eaque incidere.

Alij Scyllæ radicem piſtorio opere circumlinunt, & in clibanum conijciunt, ut aſſetur, quod ſi prima uice non ſatis aſſata uideatur, nouum ſtatumen ſuperinducitur, & rurſus in clibanum mittitur, quoad probe aſſata fuerit, & tum fruſta eius aëre ſiccanda ſuſpenduntur.

Nec deſunt qui aqua illam diſcoquant, & aquam ſubinde mutent, donec ipſa nec acrimoniam, nec amaritudinem habeat, traiectaque lino fruſta ſiccantur in umbra, ita ut ne ulla quidem ſui parte ſe contingant.

Dioſcorides Scillæ tres obolos in delinctu ex melle ſumptos, hydropicis & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, tuſſi ueteri, ſuſpirioſis, & ore reijcientibus unice prodeſſe tradit, quas facultates

Plinius

Plinius aceto quoque Scillitico aſcribit,quod & tineas , & reliqua uentris animalia pellit.

Acetum necnon Oxymel & Eclegma Scilliticum (ut ſemel finiamus) melancholiam expellunt, apoplexiæ aduerſantur,calculos comminuut,& expellunt,uuluas purgant,& coxendicum doloribus proſunt.

EXTRINSECVS.

Acetum Squilliticum colluto ore, mobiles dentes firmat, & fœtidũ oris halitum emendat. Auribus inſtillatum,craſſos & lentos fluxus auditum impedientes diſcutit.

Oleum in quo Scilla macerata fuerit uerrucas & rimas pedum illitu ſanat.Idem capiti oblitum manantia eius ſanat ulcera,& furfures tollit.Ictibus etiam ſerpentium aliorumq; id genus animalium medetur.

De Siſaro,ſeu Rapunculo hortenſi.
CAP. CXXXVI.

CVM DE STAPHYLINIS SCRIBEREM LIBRO PRImo,& huius Siſari mentio facienda erat. At quoniam tum quidem temporis maturitatem ſuam hauddum aſſecutum fuiſſet, uolui hiſtoriam illius in hunc reijcere locum. Eſt autem radix eius dulcis, & boni ſaporis . Caulem habet ſatis longum, multis inciſis folijs, maioris Pimpinellæ ſimilibus ueſtitum : Florem in umbellis candidum, qui in latum ſemen tandem abit, quem diligenter colligere quidam ſolent, ut poſtea illud ſerant &c.

NOMENCLATVRAE.

Huius plantæ cum Rapunculi hiſtoriam texeremus, mentionẽ fecimus, & Siſarum Columellæ eſſe docuimus. Quanquam id nominis uulgari quoque attribuerim eo in loco Rapunculo , quo ſane dignum eſſe cenſeo. Germani hortenſe hoc Rapunculum Zamgarten Rapunzel/Gerlin/Gierlin/& nonnulli Gurgeln appellant. σίσαρον Columellæ.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Radices Siſari cibo gratiſſimæ ſunt,calidum fere & ſiccum temperamentum ſortitæ.

INTRIN-

Siſarum.

Zam garten Rapuntzel.

INTRINSECVS.

Quemadmodum Paſtinaca, ita & Siſarum à coquis paratur. Illud in cibo uſurpatum ſtomacho gratum eſt, cibi appetentiam excitat, genituram auget, veneriq; ſubinde offenſanti prodeſt, & urinam ciet, teſte Galeno.

De

De Rhodia radice. Cap. CXXXVII.

Roſenwurtz.

ET HAEC PLANTA in Germania tanquam aduena & peregrina, uoluptatis gratia in hortis paſſim plantatur, diciturq́ primū è Græcia ad nos ueniſſe. Radicem habet ſatis craſſam, multis capillamentis fibratam, quæ ſi teritur, roſæ odorem ſpirat. Caules eius neque florem, neque fructū oſtendunt. Folia eam fere plantam æmulantur, quam libro primo. cap. cxxij. deſcripſimus.

NOMENCLATVRAE.

Hæc planta ab odore roſæ nomen ſuum apud Latinos, Græcos & Germanos obtinet, dicitur ῥοδία, ῥίζα Græce, Rhodia radix Latine, Roſenwurtz Germanice. Agyrtæ & circumforanei illi Rizophori multa & magna de ea radice prædicant.

VIRES AC TEMPEramentum.

Rhodia radix calidæ eſt qualitatis, & capitis doloribus tuſa & cū roſacea aqua temperata, frontiq́ impoſita, uel ſi linteola in eo liquore madefiaet, & prædicto modo imponantur, mederi dicitur.

De Lunaria. Cap. CXXXVIII.

Mon Rautten.

LVNARIA IN QVIbuſdam altiſſimis ſyſuis naſcitur, rotundo caule, unico, ſed utrinque quinis aut ſenis inciſuris diſſecto folio, Rutæ prope conſimili, ſemine in faſtigio caulis exiguo, copioſo, radice frequentibus fibris capillata inſtar Plantaginis Latifoliæ. Iulio menſe apparet hæc planta, deinceps uero non item.

NOMENCLATVRAE.

A' folijs hanc plantam Germanice Monrautten/ (quaſi dicas Lunaticã Rutam) appellare libuit. Latine Lunaria uocatur. Aiunt illam cum Luna augeri & decreſcere, ita ut quot diebus ſupra terram Luna fuerit, tot etiam inciſuris diſſectum Lunariæ folium uideatur. Multi præclara quędam de Lunaria ſibi & alijs pollicentur, præſertim uero Chymiſtæ.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Lunaria meo iudicio exiccatoriã habet uim, poſſetq; forte ad calidas uentris fluxiones uſurpari. Plura de hac herba quæ dicam equidem non habeo. Si quis tamen præter ea quæ diximus, de facultatibus & uſu Lunarię aliquid ſcire laborat, is agyrtas illos ueteratores, & eos qui Chymiſtas ſe eſſe iactant. Mihi ſane nihil de illa compertum eſt.

De

De Cypero. Cap. CXXXIX.

Wilder Galgan.

CYPERVS CAVLEM PRODVCIT CVBITALI ALTI-
tudine, angulofum, in cuius cacumine minuta folia prodeunt,

inter quæ ſemem reſidet. Radices habet rotundas, multas inuicem contextas, quamplurimis capillamentis fibratas, ſuauiter olentes, & amaras. Hæ quotannis nouos oculos, aſparagosq; emittunt, qua ratione propagantur, uti omnia Harundinis, Iunci, & Gladiolorum genera: Gaudet Cyperus humectis & paluſtribus locis. Aſſerunt nonnulli Cyperum in tractu Rheni gigni: Ego nuſquam illum, quam in hortis ſatum prouenire uidi.

NOMENCLATVRAE.

κύπειρος, κυπάειρος, κύπειρον, tria hæc Græca nomina, licet diuerſarum plantarum ſint, tamen indifferenter à pleriſque huic à nobis nunc deſcriptæ plantæ attribuuntur, quæ à Dioſcoride lib. primo. cap. iiij, Aſpalathum quoq; & Eryſiſceptrum cognominatur, licet & hæ appellationes ad alias quoque pertineant plantas. Cornelius Celſus libro tertio cap. xxi. Iuncum quadratum, Plinius lib. xxi. cap. xviij. Triangularem & anguloſum uocauit. Germani Wilden Galgan/vnd wolriechende eckete Bintzen/ hoc eſt, ſyluestrem Galangam, & Iuncum odoratum, anguloſum (à caule nimirum) nominant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Radix Cyperi calida & ſicca eſt, & intro ſumi, foris uero unguentis preciosiſſimis mixta, ſalubriter imponi poteſt.

INTRINSECVS.

Hydropicis & calculoſis in potu radix hæc exhibenda fuerit, nam intro ſumpta urinam & calculos mouet, necnon menſes. Aduerſus etiam ſcorpionum ictus remedio eſt.

De Lithoſpermo maiori. Cap. CXL.

LITHOSPERMON MAIVS IN GERMANIA NON TANtum peregrinum ut paucis cognitum eſt, uerum etiam tarde maturatur. Folia profert longa, Sphatulæ fœtidæ pene inſtar. Inter folia & caules, magna, dura, incana, & lapidea ſemina apparent, nucibus ueſicarijs (de quibus infra lib. iij. cap. lxviij.) magnitudine paria, forma uero Ciceri per omnia reſpondentia. Sunt qui ex his ſeminibus orbiculos precatorios uoluptatis gratia conficiant.

NOMENCLATVRAE.

Quantum iudico, certe hæc planta Lithoſpermon eſt Plinij, quod lapillos

ſos magnitudine Ciceris gerere dixit lib. xxvij. cap.xi.quæ uerba de uulgari Lithoſpermo Milium ſolis uocato intelligi non poſſunt. Germani Groſſenſtein ſamen/hoc eſt Lithoſpermon maius, aut Groſſen meerhirſen/ hoc eſt, Milium ſolis maius appellant.

De ea, quam Itali Celoſiam uocant. CAP. CXLI.

HANC STIRPEM DOMINVS GEORGIVS OLLINGErus Norimbergæ in ſuis hortis plantat, & magni facit, ob inſignem coloris gratiam, qua nemini non arridere poſſit. Planta eſt cubitalis altitudinis, folia gerens Perſicæ aliquo modo ſimilia, ſed latiora, puniceo, luteo, & uiridi coloribus mixtim Iridis inſtar prædita, à longinquo aſpectu gratiſſima. Cæterum huius plantæ florem nullum uidi, quanquam gemmantem oculum eumq; ſubaſperum mihi oſtenderet. Sed quid illo conclusum fuerit, me latet. Diuites uoluptatis gratia in figulinis ante feneſtras plantant, & magno in pretio habent.

NOMENCLATVRAE.

Itali hanc plantam Celoſiam uocant. Ego quia peregrina & mihi incognita eſt Widerſchein/à coloribus uarijs effulgentibus, Germanice appellare uolui. Quod nomen in Dioſcoride habeat ignorare me ingenue fateor, niſi forte Lycopſios, aut Anchuſę ſit ſpecies, qua de re aliorum & doctiorum ſententias audire cupio.

De Nerio. Cap. CXLII.

NERION PERNITIOSVM PLANTAE GENVS NOſtro quoque orbi cognitum fieri iampridem cœpit. Frutex eſt ſatis elegans, arbuſculæ ſimilis, folijs ueſtitus anguſtis, ſolidis, Lauro conſimilibus. Flores uidere mihi non contigit, ſed fructum uidi, is digitalis erat longitudinis, intus lanugine aut pappis quibuſdam refertus, ſiliquis Aſclepiadicis reſpondens.

NOMENCLATVRAE.

νήριον Græcè, Nicandro Neris. Dioſcoridi lib. iiij cap. lxxx: ῥοδοδάφνη,

Nerion.

Vnholden kraut.

ῥοδόδενδρον,(Germanice Roſenbäumlin)dicitur.Eſt uero Nerion inamabilis planta,hominibus & iumentis pernicioſa, quapropter Vnholden kraut illam nominare uolui.Dicitur alias Germanis Olander / a uulgato officinarum nomi.

VIRES AC TEMPE- *ramentum.*

Nerion calidæ & ſiccæ eſt qualitatis.Ego illud hortis meis abdicaui.

Scribit Dioſcorides illud e uino potum,Ruta addita,hominibus contra ſerpentium morſus præſidiū eſſe.Sed eas facultates non ipſi Nerio,quin potius Rutæ attribuerim.

Flores & folia mulis,canibus,aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt.

Imbecillę etiam animantes,ut pecus & capræ, ſi aquam bibant, in qua folia ea maduerint, morſiuntur. Recte ergo Galenus Nerion pernicioſum et uenenoſum non tantum hominibus ſed pleriſque etiam pecoribus eſſe ſcripſit, lib.de ſimp.facult.viij.

De

De Ruſco. Cap. CXLIII.

Meüßdorn.

VENETIIS QVOTIdiano in uſu ſpinoſus hic frutex habetur, ſolent enim ex eo ſcopas conficere, quibus cõclauia purgare queant. Nam ubi Betulæ deſunt, (ex ijs enim in noſtris regionibus ſcopę fiunt) ibi Erica aut Ruſco contentos eſſe oportet. Sed non propterea contemnendus eſt Ruſcus, quod ad uilia opera adhibeatur, quin potius magni eſt faciendus ſi non ob multas quibus ſcatet utilitates, certe uel ob æternũ uirorẽ quo tam hyeme q̃ æſtate uigere cernitur. Folia is habet Myrtilli per omnia ſimilia, niſi quod hę in cacumine aculeata ſint, quod in Myrtillis non uideas. Ruſcus fructum per maturitatem oſtendit à medijs folijs dependentem, rubrum, Corallij rubri inſtar, duritia nucleo oſſea. Semẽ eius per triennium ſæpe intra terram deliteſcens, tandem erumpit. Radix Ruſci recta eſt & lõga, guſtu amara. Frutex eſt Ruſcus non admodum altus, in Italia facile & ſponte ſua gignitur multis in locis, ſecus itinera aſpera, & ſæpes, præcipue prope Bononiam. In

Horridior Ruſco, proiecta uilior alga.

Germania noſtra ſeri ſe quidem patitur, & a` ſatu ut diximus proſilit, & in mediocrem euadit fruticem, ſed fructum non profert, quod rigidiori apud nos hyemi aſcribi debet.

NOMENCLATVRAE.

Multa hic frutex apud Dioſcoridē nomina habet quæ ordine percenſebimus, μυρσίνη ἀγρία, id eſt Myrtus, ſylueſtris, μυρτάκανθα, ἱερόμυρτον, ὀξυμυρσίνη, μυάκανθα, hoc eſt, Murina ſpina, Germanice Meüßdorn (propterea quod muribus & gliribus hic frutex aduerſetur. Solent enim rura Italiæ eum caſeis, quos in aëre ſiccare uolunt, & ſalſis ac fumatis carnibus adiungere, ut his ſpinis mures, glires, & veſpertiliones deterriti, carnibus caſeoq; parcant) Agonon, Scincos, Mintha, Catangelos, Anangelos, Acæron, Cinen, Lichenes, Chamæpitys, χαμαιμύρτη, Gyrenia, Herculis genitura, Ruſcus. Et hoc quidē (de Ruſco loquor) propriſſimum eſt nomen, quod adiecta a` fronte litera officinæ corrupte Bruſcum efferunt. Equidem in his quas enumerauimus nomenclaturis multæ ſunt, quæ huc non pertinent, ſed donabimus illas doctis quibuſdam (qui perplexis & dubijs gaudent) diſcutiendas.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Semen Ruſci in medicina ad calculum, ſtranguriam & menſes mulierum uſurpatur. Dioſcorides quoque decoctum in uino ſemen regio morbo mederi tradit.

Cauliculi recentes, aſparagorum uice in cibo ſumuntur. Noſtris regionibus id genus cibi incognitum & non uſitatum.

EXTRINSECVS.

Supra docuimus Ruſcum Venetijs, alijsq; maritimis ciuitatibus ſcoparum uicem præbere. Deinde & mures gliresq; ac veſpertiliones illo abigi, quominus caſeos & carnes inuadant.

De Alcea peregrina, ſeu Veneta.
CAP. CXLIIII.

MIRABILIS CVIVSDAM ET SPECIOSAE PLANTAE quæ a` Venetis ad nos primum cōmigraſſe dicitur, ſemen ſuperioribus annis e` Norimberga ad me miſit D. Georg. Olling. Hoc teres eſt, coloris incani & nigricantis, foraminulentum, quo nomine Aparinę ſemē referre uidetur, licet nō maius ſit Braſſicę ſemine. Cūq; Maio

menſe

Alcea Veneta.

Venediger Pappelen.

menſe erumpere cœperit, bina primum oſtendit rotunda, & maluacea foliola, poſt quæ alia & maiora ſubſequuntur, diſſecta inſtar Alceæ. Poſtea caulis emergit cubitalis, teres, paucis ramulis brachiatus, folijs interim diſſectis (ut diximus) ueſtitus, reliquis cauliculis adnatis humi procumbentibus, nō aliter ac ſi primario cauli inſeruientes, primum illi floris locum concedere uelle innuerent. Nam nullus ex his in florem erumpit, quoad medius & primarius caulis florere occœperit. Florem uero hoc pacto profert. Iulio menſe capitula ſeu calyces primarij caulis rumpuntur, tum elegantiſſimi prodeunt flores ex purpura diluta albicantes, effigiem campanulæ, ſeu cymbali oblongi æmulantes, in quorum medio quatuor aut quinq; ſtamina, & ex his quidem luteum apicem effulgentē uidere eſt. Porro qui uelit hos calathos ſeu cymbalares roſas apertas contemplari, eum ſane occaſionem diligenter obſeruare oportet, quod meo exemplo quem ſæpenumero opportunitatem illam longa expectatione uenari non piguit, facere debebit, quiſquis iſta uidendi deſiderio tenetur. Solent namq; hæ roſæ non niſi una hora diei, & ea maxime,

qua ſol feruentiſſimus fuerit, hoc eſt, a` nona uſq; ad ſecundam pomeridianam, ac alias nunquam, ſeſe apertas oſtendere. Ac poſtquam horæ ſpatio eo quo diximus modo floruerit, rurſus claudi tur, tandemq; decidit, uti aliarũ Maluarum flores ſolent. Folliculi qui decuſſo flore, ſemen copioſum tenera in lanugine (unde & in auras niſi in tempóre colligatur facile abire poteſt) continent, forſis lanuginoſi ſunt, multis nigris coſtis diſtincti, ac ſuperne quinis apicibus emicantibus, cuiuſmodi in ſeminum Lini conceptaculis hiantibus uidere eſt, licet hæc uaſcula illis maiora ſint. Radicem habet hæc planta, alĳs Maluæ generibus conſimilem, non tantum quod ad formam, ſed & ſaporem & odoorem attinet. Planta eſt alſioſa, hyemisq; prorſus impatiens, qui fit, ut e` ſemine quotannis repullulare neceſſe habeat.

NOMENCLATVRAE.

Cum hæc planta, peculiarem ſuam habeat horam qua florem apertum oſtendit, uolui eam Germanice Wetterrößlin/ dicere. Quod ad formam & natale ſolum, unde primum ad nos allata dicitur attinet, putaui non inepte me facturum, ſi Venediger Pappeln/ hoc eſt, Maluam, ſeu Alceam Venetã appellarem. Conabantur nonnulli nobis perſuadere hanc eam eſſe ſtirpem quæ Dioſcoridi Androſæmos dicitur. Sed errant hĳ quidem, nam Androſæmos, uti ſupra libro primo cap. xxiĳ. pluribus indicauimus, ad Hypericon pertinet. Nos exiſtimamus eam congenerem eſſe uel Altheæ, uel Alceæ, parati interim certiora docentes audire.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Temperamentum & facultates tam Altheæ quam Alceæ, ſupra lib. primo cap. cxix. & cxxi. expoſuimus, quas hoc loco repetere nihil attinet. Proinde Maluam hanc peregrinam illis ut diximus adiungemus, quoad quid poſſit addiſcamus.

De Garyophyllis Indicis. *Cap.* CXLV.

1. *Garyophylli Indici maiores.*
2. *Exigui.*
3. *Medij.*

GARYOPHYLLORVM INDICORVM TRIA SVNT genera, exiguum nimirum, medium & grande, quod flores ſuos Autumno appetente producere ſolet. Nam exiguum plerunque in fine Maĳ menſis, medium uero Iunio menſe flore comare cernitur Porro tria hæc genera unum & idem habent ſemen, oblongum ſcilicet & nigrum, Helenio quadamtenus ſimile. Hoc binis primum e` terra oblongis

& an=

Garyophylli Indici.

Indianiſch Negelin/oder Samat röſlin.

& anguſtis folijs, uti Cicuta fere erumpit. Poſtea alia ſubinde folia & maiora, & utrinque diſſecta, non aliter atq; Tanacetum (qua de cauſa à nonnullis hęc planta Tanaceti aut Artemiſiæ ſpecies cēſetur) ſequuntur. Caules tandem aſſurgunt teretes & purpurei, ueluti & Artemiſiæ, ſurculoſi, maxime ubi terram nactus fuerit hic frutex, humidam & pinguem, deinde & ſoli & aëri expoſitam. Cæterum inter omnes plantas uix aliam quamcunque reperias, quæ adeo ſine ullo negotio radicetur. Nam ſi uento aut alio quopiam caſu ſurculi & ramuſculi auulſi, in terrā rurſus pangantur, quam celerrime & ipſi radices agūt, quod non ſemel ipſe obſeruaui. Flores qui in faſtigijs tenuiſſimis, rotūdis & concauis pediculis inſident, tenerrimi ſunt, rubri, ſed omni odore deſtituti, ubi uero aliquamdiu ſuperuixerint, in luteum, maxime ea parte, qua terram ſpectant, langueſcunt. His decuſſis ſemen in oblongis Papaueri ſimilibus uaſculis, ſtipatum reperitur. Radices horum fruticum breues ſunt, ſed multis adnatis radiculis capillatæ, hyeme pereuntes, qui fit ut ſe-

mine

mine quotannis ſeri hanc plantam neceſſe ſit. Folia eius grauem ſpirant odorem, guſtu aliquantulum amara. Flores odore prorſus deſtituuntur, ſolaq; coloris elegantia commendantur. Hoc genus ſtirpis non ita pridem Germaniæ innotuit, quippe quod temporibus Caroli V. Imperatoris Romani, una cum cæteris peregrinis plantis, ad nos commigrarit.

NOMENCLATVRAE.

Germani hoſce flores Sammatblůmen (quaſi dicas Serici uilloſi flores) vnd Indianiſch Negelin/ hoc eſt, Garyophyllos Indicos nominant. Mihi uidetur Caltam eſſe Plinij, cuius folia olere dicit, non flores (Plinius libro xxi. cap. vi.) quæ uerba de ea quam Germani Ringelblůmen/ (de qua nos libro primo cap. xlvi.) intelligi non poſſunt. Mirari autem ſatis nequeo, cur nonnulli hanc plantam Artemiſiæ adnumerare uoluerint, cum non ſolum forma, ſed etiam odor & ſapor manifeſte reclament. Multo autem minus Tagetes apud Apuleium fuerit, cum eius hiſtoria nulla apud eundem autorem extet. Proinde ſiue Caltha, ſiue Scopa regia autumnalis, aut quocunq; tandem nomine appelletur, certe mihi eſt quam gratiſſima.

Plinius lib. 21. cap. 6.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Odor huius plantæ, necnon guſtus eius, calidæ illam qualitatis participem eſſe arguunt. Sed idem elegantiſſimæ ſtirpi, uſu uenit, quod honeſtis & pulchris mulieribus contingere ſolet, quæ inuidioſe nonnunquam propter formam ſuam traducuntur. Nam fuere nonnulli maleferiati homines, qui præter omnem rationem & experientiam in uulgus iniquos de ea plantarumores ſpargere non ſunt ueriti, dictitantes leproſos eos fieri qui herbã eam ſecum geſtauerint. Atqui quidquid hi quidem blaterent, ego in hortulis meis diligenter Garyophyllos meos excolam, ac obſeruabo interea, ad quos illi uſus adhiberi poſſint.

De Blattaria. Cap. CXLVI.

PLANTAE HVIVS LIB. I. CAP. LXXII. SVB VERBAſcis a nobis mentio facta fuit, quo tempore nondum mihi uiſa erat. Cum uero paulo poſt Landoiæ forte fortuna mihi oblata fuiſſet, appellaui eam tum Klein wulkraut/ hoc eſt, Verbaſcum exiguum, ſeu Verbaſculum, nam qui illam mihi adferebant, quodnam nomen haberet neſcire ſe profitebantur. Sed age deſcribamus plantam. Folia eius primo

anno

Blattaria.

Goldtköpfflin/Schabenkraut.

anno antequam excaule-ſcat, Verbenæ tam ſunt ſimilia, ut diſcerni duo illa genera uix poſſint. Altero uero anno appetente Iunio menſe tereces proſiliunt & proceri caules, flore emicantes luteo, odorato, forma & odore ad uulgare Verbaſcum per omnia accedente, quæ mihi ratio fuit, ut Verbaſculum hanc appellarem. Poſteaquam flores deciderint, folliculi apparent Ciceris arietini, aut Ocimaſtri (quo de ſupra libro primo cap. vi.) ſeminum conceptaculorum magnitudine, ſemine multo minori reliquis Verbaſcis referti. Cumq; fructum hũc ſuum protulerit, pereunt non tantum folia, caulesq;, ſed & breues eius rectę & lignoſæ radices. Naſcitur ſecus itinera, & in limitibus uinearum.

NOMENCLATVRAE.

Cum de Verbaſcis ſcriberem, incidi in locum Plinij qui extat lib. xxv. cap. ix. ubi in hæc uerba loquitur, Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro eo capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe colligit, ideoq; Romæ Blattariam uocant. Hæc ille.

Quia

Quia uero tum temporis, ut antedixi, ipſam plantam uidere mihi non liceret, notaui locum, quoad ad manus meas ueniret. Itaque ubi primum illam uidi, uolui quidquid id eſſet ſtudioſis rei herbariæ communicare. Cæterum conſiderent ſtudioſi caput Dioſcoridis de Phlomo ſeu Verbaſco, uideantq; num Thryallis quoque hæc planta appellari poſſit nec ne, & quid me mouerit, ut Verbaſculum illam uocitauerim primo. Germani qui ad Rhenum habitant Schabenkraut / vnd Mottenkraut nominant, dicitur & Goldtknöpfflin quibuſdam.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Blattaria quid poſſit, libro primo in Verbaſcorum hiſtoria explicatum eſt. Puellæ folliculos in cuius ſemina huius plantæ includuntur inaurare ſolent, coroniſq; ſuis & ſertis inſerere.

De Vuularia. Cap. CXLVII.

DVO PLANTARVM FERME CONSIMILIA GENEra iuxta ſepes & agrorum limites, necnon campis quibuſdam et aridioribus pratis gignuntur, caulibus quadratis, altis, folijs

1\. *Vuularia maior*

aſperis, nigricantibus, vrticæ foliorum effigiem referentibus, floribus purpureis, campanularum formam æmulantibus, Rapunculo maioribus, qui in folliculos demum abeunt, ſemine perexiguo, canoq; refertos. Radicem habet utraq; rectam & breuem. Exigua huius plantæ ſpecies, campanulas

2\. *Vuularia exigua.*

ſeu cymbalares flores fert violacei coloris, in faſtigijs caulium coniunctim emicantes. Vtriuſq; ſpeciei flores inodorati ſunt.

NOMENCLATVRAE.

Quod nomen binæ hæ plantæ in Dioſcoride habeant, nihil certi pronunciare poſſum. Sunt qui Zapffenkreutter / vnd Halskreutter / hoc eſt, Vuularias & ceruicarias appellent, propterea quod decoctum illarum gargariſſatu oris & colli exulcerationibus alijsq; id genus uitijs proſit, ut quæ aſtringendi & exiccandi facultatem habeant.

VIRES

Vuularia.

Halßkraut.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vires Vuulariæ utriuſque ſub nomenclaturis earum expoſui. Nec enim quicquam aliud præter ea quæ adduximus, de his mihi conſtat.

De

De Siliquaſtro. Cap. CXLVIII.

Indianiſcher Pfeffer.

CVM SVPERIORIbus annis Autumni tempore multa Germaniæ loca herbarum gratia perluſtraremus, quemadmodum antea quoq; diximus, contigit ut inter cæteras peregrinas plantas in hortis generoſi domini de Lewenſtein/ & hanc uidiſſem, ſtirpem ſane perquam ſpecioſam, quæ non aliter atque Roſmarinus excolebatur. Iam ut hiſtoriã paucis abſoluamus, referebat illa arbuſculam ſurculoſam, multis enim rotundis & concauis ramulis brachiata apparebat, nigricantibus inſuper & teneris folijs uulgari Solano ſimilimis, ſed anguſtioribus & acutioribus ueſtita, floribus emicans ex pallido, albicantibus, magnitudine uulgaris Solani floſculis reſpondentibus: Hi in uirides abeunt ſiliquas, digitalis longitudinis, quę quidem antequam iuſtam aſſequantur maturitatem, nigræ prorſus euadunt, ac demum in rubrũ mutantur Minij colorem, ita ut maturæ illæ ſiliquæ corallium rubrum, aut cancri cocti pedem repræſentent, ſemine intus copioſo,

pioſo,

pioſo,& lato, candido, guſtus feruentis immo acrioris ipſo Pipere, quo quotannis vere appetente nouæ plantulæ ſeri poſſunt, refertæ. Mihi ſane uidebatur planta eſſe alſioſa,& quę hyemem ferre non poſſet. Sed feram illam in hortulis meis, periculum facturus quid ferre uel poſſit, uel recuſet. Cæterum uidi paulo poſt huius plantæ alia genera, quorum nonnulla latas, alia longas producerent ſiliquas.

NOMENCLATVRAE.

Interroganti mihi quodnam huius tam ſpecioſæ plantæ nomen eſſet, reſponſum fuit Piper (Germanice Pfeffer) nomenclaturā eius eſſe. Poſteaq; uero ſcripta ueterum de Pipere excuſſi, manifeſto deprehendi, hiſtoriam Piperis huic plantæ nequaquā conuenire, niſi forte peculiare quoddam Piperis genus hæc ſit, cuius ueteres, quod tamen haud facile crediderim, meminiſſent. Quanquam in hiſtoria Piperis, nec ueteres inter ſe conſentiunt, neque teſtimoniis recentiorum reſpondent, præſertim uero Marcelli Vergilii, cuius uerba de Pipere in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ adſcribemus, quæ ita ſe habent.

Credebantur quondam Poëtæ cum in theatris canerent fore aliquando ſecula quibus Oceanus uincula laxet, & ingens pateat tellus, typhisq; nouos iam detegat orbes, nec ſit terris ultima Thyle: ea dicere: quę ad implendos ſuſpendēdosq; nouę rei expectatione et metu plebis animos ingenioſe ab eis excogitata magis quam optanda & ſperanda ſapientibus eſſent: cum tamen docentibus muſis, deoq; pleni ea uaticinarentur: quæ noſtra ætas à Luſitanis regibus facta iampridē ſenſit, & quotidie adhuc fieri uidet. Quorum nunquam ſatis laudauerit quiſpiam pro humana re laborem, ſtudium, conſilium & regiam operam. Longa ſiquidem & difficili in Indiam nauigatione incognitum, Europam, Aſiam, Lybiamq; incolentibus ad hāc diem orbem nobis aperuerunt. Et quas habet diues illa & beata regio naturæ opes, communes omnibus fecerunt. Licuitq; eorum auxilio diligenter naturam nouiſſe inquirentibus, quæ antiquis ſcriptoribus incognita, aut aliter quam nunc inueniantur tractata fuerunt, integre cognoſcere. Inter quæ & Piper eſt, cuius natales & omnem naturam aliter quam Theophraſtus, Plinius, & hic ipſe, quondam tradiderunt, reuerſi ad nos plures inueniſſe ſe narrant. Fruticem enim non arborem Piper ferre affirmant, albæ Viti, quæ in ſepibus plerunque inuenitur *Piperis hiſtoria.*

ſimilem:propinquas ſcandentem arbores, quæ racemoſum fructum ferat,magnitudine ea qua uidetur, ſed uiridem, nec aliter quam in Liguſtro coaceruatum antequam maturitate nigreſcant, lectumq; æſtate ante integram maturitatem ſub ſole in palmeis tegetibus expandi, caloreq; ſolis & æſtu corrugari & nigrum fieri. Nec longum aut album piper aliquod uidiſſe illic ſe dicunt,eſſe quidem arbores alias quæ ſapore Piperis aliquid ferant, & inter eas cui conferre in noſtro orbe aliquam poſſe ſe negant, quæ oblongum ueluti uillum inter folia ferat, Ponticæ nucis floribus ſimilem,quod illic longum Piper incolæ appellent.Folium Piperis ipſi uidimus ab eis allatum,colorē pallido magis quam herbaceo, longitudine quantum diuaricati pollex & index humani digiti aperiuntur; latitudine qua parte maxime patet quatuor digitorū, Plantaginis figura,præterquam in ſummo, cui habet numero pares,& in figura ſimiles,à tergo fibras ſeptem,per longitudinem extenſas, mediam claudentibus utrinq; trinis:non tamen ut in Plantagine utrinque binæ à media naſcuntur, ſed inæqualibus interuallis utrinque prodeunt: in ſummo faſtigiatum & acuminatius quam Plantaginis extremum folium eſt: Deſinitq; in mucronem eodem quo in malo medica modo uidetur,non omni, ſed in qua folium acuminatum eſt: idq; in Piperis frutice breui pediculo pendet: & qua parte à pediculo incipit,folium paulo minus quam rotundum eſt,&c.

Hactenus Piperis apud Marcellum Vergilium extans deſcriptio, cui ſi uel eam quæ apud Dioſcoridem,uel eam quam Theophraſtus ponit,comparare uelis,nihil magis diſſentire uidebitur, quæ res magnam deprauationis exemplariorum ueterum in multis locis, aut quod parum fideliter aut diligenter à Librarijs olim tranſcripta fuerint,ſuſpitionem parit non leuem. Sed ut pergamus,non ſolum Dioſcorides,uerum etiam Plinius Piper in India gigni teſtatur, cum uiciſſim Aloyſius tertio libro nauigationis ſuæ cap.lxxxiij ſcribat Piper ultra Chalekutt è turri quadam deportari. Poſtremo addere libet & uerba Plinij quæ extant lib. xij. cap.vij.ubi inter cætera dicit, Piperis arborem iam & Italia habet, maiorem myrto, nec abſimilem. Hæc ille. Quæ omnia dicta longius à nobis ſunt, ut ſiniſtram illam ſuſpitionem,qua credunt plantam hoc capite deſcriptam Piper eſſe uerum,animis illorum eximerem. Cum namq; tam ueterum quam recentiorum repugnent teſtimonia, non uideo quo pacto illam Piper nominare

minare poſſimus. Ne tamen nomine apud Germanos prorſus deſtitueretur, uoluimus illi Pfeffers/id eſt, Piperis, ob feruentem guſtum, à quo multæ aliæ quoque plantæ Piperis cognomentum accepere, ut eſt, Hydropiper & Piperitis nomen impertiri, ſed non ſimpliciter, uocabimus.n. Teutſchen oder Indianiſchen pfeffer/hoc eſt, Germanicum, aut Indianum Piper, alias & Hiſpanicum appellatur. Et ut tandē nos ab his expediamus, uidetur nobis hoc piperis genus Zinziber eſſe caninum Auicennæ lib. ij. cap. 748. & Siliquaſtrum Plinij, cuius lib. xx. cap. xvij. his meminit uerbis. Piperitis quam & Siliquaſtrum appellauimus, contra morbos comitiales bibitur. Caſtor & aliter demonſtrabat, caule rubro & longo, denſis geniculis, folijs Lauri, ſemine albo, tenui, guſtu piperis, utilem gingiuis, dentibus, oris ſuauitati & ructibus. Atq; hæc hactenus nunc reliqua explicemus, ut finem tandem libro imponamus.

Hebræi Piper פלפל Pipel uocant, teſte Elia Leuita

VIRES AC TEMPERAMENTVM:

Piper in medicina à ueteribus plurimum ſemper commendatum fuit, ex calefacientium & deſiccātium ordine. Eiuſdem facultatis par ticeps procul dubio & hoc Indianum piper, ſeu Siliquaſtrum fuerit.

INTRINSECVS.

Piper, quo uulgo in condimētis utimur, in medicina haud uulgaris eſt utilitatis, nam urinam ciet, concoctionem adiuuat, extrahit, diſcutit, tormina ſedat, & caliginem quæ oculis obuerſatur abſtergit.

Dioſcorides Piper potum cum recentibus Lauri folijs, tormina diſcutere, ad intinctus eſculentorum additum concoctionem adiuuare, tuſſi, omnibusq; pectoris uitijs, ſiue eclegmate, ſiue potu ſuccurrere, partus denique extrahere, urinam ciere tradidit. Quid multa, Piper culinis, & officinis, medicinæq; conuenientiſſimum eſſe deprehenditur.

EXTRINSECVS.

Piper cum Staphide agria manducatum, pituitam à capite elicit, uitiligines ex nitro emaculat.

Siliquaſtrum gingiuis & dentibus prodeſſe, ex ſententia Plinij ſupra docuimus.

De Aloe. Cap. CXLIX.

A LOE PEREGRINA ILLA ET MARITIMA PLANta in quibuſdā nunc Italiæ & Germaniæ locis, ut pote Romæ &

Aloe. perfoliata

Aloe. Linn

Antuerpiæ, in hortis & figulinis plantatur. Folia habet cubitum longa, duosq; ferè digitos craſſa, plurima, ſibiq; inuicem incumbentia, pinguia, guſtu amara, odoris fortiſſimi, utrinq; aculeis, ſeu ſpinulis exiguis armata.

Radicem

Radicem uero longam, craſſam, adnatis radiculis fibratam. Florem deniq; quem tamen in noſtris regionibus, ut paulo poſt dicemus, proferre recuſat, in cacumine caulium album obtinet, quemadmodum teſtatum reliquit Dioſcorides lib. iij. cap. xxiij.

Aloe apud nos, quod ad folia attinet, nullo negotio prouenit, ac in Autumno lætiſſimam ſe oſtendit, & per hyemem uiriditate ſua uiget. Dominus Georgius Ollingerus Norimbergēſis in hypocauſto ſuo aliquot plantas Aloes una cum radice & folijs aduentante hyeme ſuſpendit, in quo uigorem ſuum per totam hyemem ita retinēt, ut ſemper quaſi ex horto recens allatæ appareant, quare nonnullas in quintum uſque annum incolumes conſeruauit, ea qua dicemus ratione. Nam exacta hyeme in hortos illas rurſus transfert & plantat, in quibus aliquantulum augentur, poſtea redeunte hyeme rurſus euulſas, ac in hypocauſto ſuſpendit, ubi per tres ſeptimanas quaſi peritura colorem ſuum amittere uidentur, cum tamen paulo poſt non tantum natiuum ſuum colorem recuperēt, ſed & incrementum accipiāt, ac ſi è mortuis reuixiſſent. Hyemis tamē frigora in hortis ferre nequit Aloe, nā cum Autumno uiuaciſſima & lętiſſima apparet, intēpeſtiua hyeme nimis cito obruitur, quæ cauſa eſt ut in noſtris terris florere non queat. Referebat mihi Dominus Ollingerus Aloen partim è Venetijs, partim è Liſebona ad ſe miſſam. Dicitur illa primum opera Turci cuiuſdam Conſtantinopolitani, cum is cum Calciano Duce, cuius perfidia ſuperioribus annis aduerſus Turcos infœliciter pugnatum eſt, caperetur, noſtris hominibus innotuiſſe.

NOMENCLATVRAE.

In omnibus linguis unum & idem nomen hæc planta obtinet, quod eſt ἀλόη, Aloe. Quod ſi idem alijs quoque plātis contingeret, hoc eſt, ſi ſingulæ unum & perpetuum nomen obtinerent, multo labore, multisq; erroribus liberatos nos diceremus, & præclare certe de re herbaria ageretur. Mercatores qui Antuerpiæ uoluptatis gratia Aloen è laquearibus conclauium ſuorum ſuſpendunt, Semperuiuum, à ſempiterno uirore cognominant. Serapioni cap. cci. Saber, Auerrhoi Cauar, Chaldaice אלוארון Alluauan Cant. iiij. Pſal. xlv. dicitur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Galenus Aloen, maxime uero eā quę in Arabia, India, & calidioribus regionibus proueniat, teſtatur calidam & ſiccam obtinere temperaturam.

• Aloe in omnibus regionibus ad multa, præſertim uero uarias pilulas con ficiendas adhibetur.

INTRINSECVS.

Succus Aloes, qui rufi fuerit coloris, ſyncerus, doliq; expers, drachmæ pondere e calida aqua potus ſtomacho apprime conducit, regio morbo medetur.

Hic in pillulis commodiſſime uſurpari poteſt, qui fit ut in omnibus fere pilulis à quibuſcunque expetatur. Quemadmodum autem Saccharum & mel, ita & ſuccus hic uel præcipuum in officinis locum occupat.

Aloes ſuccus ex frigida per ſe potus, ſanguinis eruptiones intus factas compeſcit, eiusq́; generis uitia emendat. Quanquam uero quod ad hanc quidem partem attinet uariæ ſint medicorum ſententiæ, nos tamen uete-rum placitis lubentes acquieſcimus.

EXTRINSECVS.

Aloes puluis inſperſu recentia glutinat uulnera, eaq; ſanat. Aloe etiam ad genitalia diſrupta facit, & exulceratis genitalibus medetur. Mariſcas nimio cruore manantes Aloes puluis inſperſu compeſcit.

Aloe liuores & inſignita ex melle tollit.

Dolorem capitis ſedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & roſaceo.

Capillum fluentem continet cum uino.

Tonſillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit.

Succus Aloes ad curandas fiſtulas, & maxime quæ ſunt in virga & ano (ut inquit Auerrhoes) conducit.

Succus Aloes cum melle temperatus ac illitus carnem generat.

Breuiter ad multa utiliſſima eſt Aloe, ſicut & Dulcis radix, de qua nunc agemus.

De Dulci radice. Cap. CL

PRAESTANTISSIMA HAC, NOBILISSIMAQVE PLANTA, ſecundum hunc commentariorum noſtrorum librum concludemur, paucula quædam in laudem eius, antequam hiſtoriam aggrediamus, dicturi. Quemadmodum enim aliæ nationes Saccharũ prædicant & extollunt, ita Germania de Dulci radice gloriari poteſt, inprimis uero Pabergenſis ager, qui unicus toti Germaniæ ſatis Glycyrrhizæ ſuppe-

Dulcis radix.

Süß holtz.

ſuppeditare poteſt. Non ſolum autem radix hæc una cum ſucco extracto magni faciendus, uerumetiam ſuo modo utilior, commodior & ſalubrior ipſo Sacchаro eſſe mihi uidetur, ita quidem ſi altero ex his carendum

mihi foret, Sacchard ſane quam Glycyrrhiza carere mallem. Pro illo namq; mel uſurpare poſſem, quemadmodum & ueteres non Saccharo, ſed melle plæraque medicamenta temperaſſe legimus. Saccharum equidem ſicut & alia aromata ad officinas & diuitum culinas ſpectare potius uidetur, qui uero tenuioris ſunt fortunæ melle & Dulci radice contenti erunt, & plus commoditatis inde quam ex Saccharo & aromatibus percipient. Nemo enim ignorat aromata & Saccharum ſitim excitare, quam dulcis radix & ſuccus eius reſtinguunt. Dolendum eſt autem tam præpoſtero nos præditos eſſe iudicio, ut noxia expetamus, ſalutaria reſpuentes; id quod in ægris, præſertim uero febricitantibus comperimus, quibus confectionibus Saccharo alijsu'e aromatibus permixtis, ſanitas non confertur, ſed aufertur, ſitisq́ non adimitur ſed additur, quæ tamen alijs & commodioribus medicamentis reſtinguenda erat. Sed relictis his hiſtoriam aggrediamur.

Radix dulcis nullo negotio, & quam facilime prouenit, quod ipſi diligenter obſeruauimus. Primaria namq; eius radix licet deorſum recta uergat, tamen quotannis alias ex ſe mittit & multas radices, quæ hinc inde intra humum longe lateq; ſe diffundunt, non aliter atque Lolij radices. Hæ intus buxei ſunt coloris, & ad Gentianam proxime accedentis, foris uero pulli, guſtu ſubacerbę & dulces. Vere ineunte teneros emittunt aſparagos, qui in lignoſos tandem duûm triumúe cubitorum altitudine præditos caules abeunt. Hi folijs ueſtiuntur nigricantibus, ac dum tenera adhuc ſunt, tactu gummoſis, Dictamni uulgaris aut Ciceris ſimilibus. Iulio mēſe appetēte inter folia & caules, floſculi prodeunt purpurei aut phœnicei, q̃d ad formam attinet Lenticulæ aut Viciæ quam ſimilimi, quibus decidentibus exiguæ & ſubaſperę conſequuntur ſiliquæ, quarum ſingulæ duo aut tria incluſa gerunt & dura, Lentibusq́; ſimilia granula. Dulcis radicis tam folia quam caules hyeme quotannis pereunt, qui fit ut quotannis è radice omnia hæc noua repullulaſcere neceſſe habeant.

NOMENCLATVRAE.

Mirari ſatis non poſſum, cur aculeatis plantis Glycyrrhiza à Plinio adnumerata fuerit, & echinatis folijs deſcripta, uide Plinium lib. xxi. cap. xv. & lib. xxij. cap. ix. Ac neceſſe eſt ut dicamus Plinium folia Glycyrrhizæ nequaquam uidiſſe, aut aſperas illas quas diximus ſiliquas intellexiſſe. Sed miſſa hæc facientes nomenclaturas exponamus. Dulcis radix Latine, γλυκύῤῥιζα, Græce, Süßwurtzel / aut Süßholtz Germanice dicitur, uulgo Liquiritiam & Glicoriciam nominant. Serapio cap. cxlvij. Sus uocat. Dioſcorides

ſcorides lib.iij.cap.v. illam deſcribens plura enumerat nomina, dicit enim Glycyrrhizan aliqui Ponticam, alij Glyceraton, quidam Symphyton, alij Leonticam, alij Glycyphyton, alij Scythion, alij Adypſon, alij Sylithram, alij Libyeſtaſon, alij Homœnomœon, alij Peentamœon appellauere. In his appellationibus, Pontica, Leontica, & Symphyton ad alias pertinent plantas, nimirum Milium ſolis, & Conſolidam maiorem, de quibus ſupra libro primo egimus. Theophraſtus lib.ix.cap.xiij. Scythicam uocat, & de illa in hunc modum ſcribit, γλυκεῖα δὲ καὶ ἡ σκυθική, καὶ ἔνιοί γε καλοῦσιν αὐτὴν εὐθὺς γλυκεῖαν. γίνεται δὲ περὶ τὴν μαιῶτιν. χρησίμη δὲ πρός δὲ τὰ ἄσθματα, καὶ πρὸς βῆχα ξηρὸν, καὶ ὅλως τὸς περὶ τὸ θώρακα πόνους. ἔτι δὲ πρὸς τὰ ἕλκη, σὺν μέλιτι. δύναται δὲ καὶ τὴν δίψαν παύειν, ἐάν τις ἐν τῷ στόματι ἔχῃ. διὸ ταύτῃ τε καὶ τῇ ἱππάκῃ, διάγειν φασὶ τοὺς σκύθας ἡμέρας καὶ ἕνδεκα καὶ δώδεκα.

Qui de Glycyrrhiza plura ſcire cupit, is legat Galenum lib. vi. de ſimpl. & Auicennam lib.ij. cap. cccccxlviij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nulla in uniuerſa medicina radix uſitatior reperitur, nec ſucco eius expreſſo ubique quicquam frequentius, & recte quidem, nam & radix hæc & ſuccus eius ad multa conducunt. Conſtantinus Liquiritiam media temperatura præditam eſſe ait, ut neque nimium calida ſit, neque abundanter exiccet.

INTRINSECVS.

Succus Liquiritiæ omnibus prope affectionibus medetur, nam fabæ magnitudine in ore retentus, quo ad ſenſim liquetur aſperitatem arteriæ & ſcabritiam lenit, æſtuanti ſtomacho prodeſt, thoraci uniuerſo, pulmonibus & iocineri conuenit, apoſtemata emollit, & aſperam tuſſim mitigat, ſanat ueſicæ ſcabiem & renum dolores, ſitim ſedat ualenter.

Qui ardorem urinæ ſubinde patiuntur, hij continuo radicem uel uino uel aqua concoctam bibant.

Dulcis radix cum lacte caprino cocta ad ardorem urinæ uel maxime facit.

Cum itaque dulcis radix ſtomacho, thoraci, pulmonibus, hepati, ueſicæ & renibus conueniat, miſceri poterit, & debet alijs medicamentis, potiſſimum trageis & alijs qui pro ſtomacho conficiuntur pulueribus.

EXTRINSECVS.

Dulcis radix arida ac in tenuiſſimum puluerem redacta manantibus ulceribus oculis inſperſa, fluxum inhibere, & ulcus ſanare traditur.

HIERONYMI TRAGI DE STIRPIVM HISTORIA COMMENTARIORVM LIBRI SECVNDI FINIS.

HIERONYMI TRAGI DE STIRPIVM, MAXIME EARVM, QVAE IN GERMANIA NOſtra naſcuntur, uſitatis nomenclaturis, proprijsq́ differentijs, nécnon temperaturis ac facultatibus, commentariorum Liber tertius, Interprete Dauide Kybero Argentinenſi.

De Fungorum, atq; Tuberum uarijs generibus. CAP. I.

MVLTA EQVIDEM ET VARIA FVNGORVM Tuberumq́ genera in Germania noſtra gignuntur, quorum præſtantiſſima ciboq́ gratiſſima & commodiſſima ea ſunt, quæ verno tempore ab Aprili menſe uſq; ad Maij menſis principia in nonnullis hortis graminoſis, ſub antiquis pomiferis arboribus, nec procul à radicibus earũ prognata cernuntur. Quanquam & ipſa Tubera in quibuſdam Germaniæ, earumq́ maxime regionum quæ Rheni tractui adiacent, ſyluis, humo arenoſa proueniant.

1. *Tuber.* Morchellen.

Hæc, ut formam illorum pingamus, rotunda ſunt pileoli inſtar, foris foraminulenta, non aliter atque fauus mellis, coloremq́ canum obtinentia. Maio menſe euaneſcunt, & ab eo inde tempore nuſquam apparent, unde uulgato prouerbio apud Germanos dici ſolent, du nimbſt zů wie die Morchellen im Meien / hoc eſt, Non aliter atq; Tubera Maio menſe, creſcis & augeris. Hoc Tuberis genus aqua feruente bullitur, poſteaque aromatibus & butyro conditum cibis apponitur.

2. *Amanitæ, uel Boleti.* Heiderling.

At uulgares Fungi, qui uulgo coqui ſolẽt, in campis, graminoſis agris, aridioribus pratis, potiſſimumq́ iumentorum paſcuis naſcuntur. Iunio menſe primum cernuntur (maxime ſi pluuioſa & humida tum tempeſtas fuerit) nam neque hæc, neque alia Fungorum genera, niſi pluuioſa cœli conſtitutione procreantur, quæ etiam cauſa eſt, ut hoc anno tardius citiusúe quam illo oriantur) & ab eo tempore ad Auguſtum uſq; menſem cernuntur, pileolis rotundis & latis ſimiles, inferius prope terram punicei, ſuperiori uero parte membranulis liuidi coloris tecti, quos antequam in cibos

ueniant,

Fungi & Tubera omnis generis.

Allerley Schwemme.

3. Boleti orbiculati.

4. Rheling.

uenian t, detrahere oportet, ac tum demum ipſos Boletos aqua bullire, butyroq; & aromatibus condire cõuenit. Sunt qui hos Fungos membrana auulſa ſuper carbones ignitos aſſare, ſolumq; ſale aſpergere, cibisq; uſurpare ſoleant, prout cuiq; uidetur.

Tertium Fungorũ genus, cibis expetitum, in altiſſimis & tenebroſis ſyluis naſcitur, coloris prorſus candidi, rotundum. In quo genere inuenias qui diſco latiores ſint. Omnes uero cum franguntur, lacteũ ac feruentiſſimi ſaporis, (nam omni pipere linguã magis uellicant) ſuccũ fundunt. Hos, qui ſyluam uulgo den Odenwaldt cognominatam incolunt pauperes, ſale aſperſos carbonibus ignitis cibo aſſare ſolent.

Quarti generis & uulgaris quidẽ ij ſunt, qui colorẽ obtinẽt ſplendidũ & luteũ. Naſcuntur & hi in uliginoſis ſyluis, & coquo quoque inſeruiunt. Solent uero bulliri, deinde concidi, butyroq; demum gingibere & aceto condiri.

5. Digitelli.

Huius generis alij quoque Fungi in humectis & uliginoſis ſyluis reperiuntur in digitos quaſi diſſecti, unde & digitelli dicuntur muſco, qui in an

tiquis

tiquis adhæret arboribus, quam ſimilimi, ijſq; partim lutei prorſus, partim ex albo pallidi, & roſei. Gaudent iuxta putrida fere ligna prouenire. Succoſi ſunt plane, & meo iudicio frigidi, ac improbæ difficiliſq; concoctionis, & prorſus inſalubres.

Sexti ordinis Fungi in nonnullis altiſſimis ſyluis, ut eſt der Odenwaldt 6.
appellata naſcuntur, puniceo prędici colore, pratenſium Fungorum, quos Brötling.
Boletos uocant, magnitudinem haudquaquam excedentes, lacteum & dulcem manantes ſuccum. Hi à quibuſdam crudi deuorantur, ſed qua utilitate ignoro.

Inuenitur porro Auguſto menſe in ſyluis prope radices quercuum, Fun 7.
gi aliud genus, & magnum quidem, formam interaneorum vituli repræ- Haſenörlin.
ſentans, incani & plumbei coloris. Decoquitur à nonnullis more aliorum fungorum.

8.
Octauo denique Fungi qui edendo eſt genus in arbuſtis montanis cęſis Rödling/
reperitur pratenſibus ſeu Boletis quod ad formam totam attinet, ſed colo- Augſtſchwem
ris pallidioris. In ſyluæ Germanice der Ydar appellatæ frutetis & arbuſtis cæſis facile prouenit, ſed non prius quam incendantur illa quæ diximus fruteoſa & montana a rua, id quod plerunque fit circa diem D. Iacobo ſacrū, tum enim exuſta terra frequentibus pluuijs humectata huiuſmodi Fungos fundit.

Expoſuimus hiſtoriam Fungorum, eorum nempe qui in cibos ueniunt, ſupereſtut de pernicialibus & qui edendo minime ſunt aliquid dicamus, 9.
quis enim omnia genera recenſere queat? Vt ergo præteritis multis quæ- Muckenſchwemm/
dam attingamus, nonne Muſcarij paſſim Fungi cernuntur, partim rubri, partim albi, qui muſcis alijſq; animalibus eſitati certiſſimam necem adferunt. Muſcarij.

Quid uero de ijs Fungis dicam, qui ſub Pinu naſcuntur, magni & lutei, 10.
quos iumenta magnopere expetunt, licet guſtatis illis in morbos incidāt. 11.

Sunt & Ouati quidam appellati, qui in campis graminoſis gignuntur. Bübenfiſt.
Hi terrę cohærent nullo fulti pede, in globum, circinati, nec ulla ſui parte pa- *Crepitus lupi.*
tentes dehiſcunt. Qui cum rumpuntur, atram fuliginem eructant, toto callo in fumum abeunte.

Iam & ſuper fimum, in tectis ſtramineis domorum, in putridis lignis, & 12.
ad arbores, Quercum ſcilicet, Fagum, Nucem, Betulam, Sambucum, po- *Fungorum uaria*
miferaſq; denique nec non in ſaxis & antiquis muris quamplurima Fun- *genera.*
gorum genera proſiliunt, quæ omnia recenſere neminem uel peritiſſimum rei herbariæ poſſe arbitramur.

Sed ne Agaricum, qui inter omnes Fungos uel præcipuus eſt, magniq; 13.
apud medicos nominis, prætereamus, ſciendum eſt illum non ubiq; terra- *Agaricum.*
rum, ſed in Galatia Aſiæ, Cilicia & Sarmatia, altiſſimis & putridis arboribus

bus adnaſci, quanquam in nonnullis arborum caudicibus, eius Heluetiæ partis quæ Valeſia uulgo dicitur, reperiatur Agaricum. Eius duo extant genera, teſte Plinio, & aliŋs rei herbariæ ſcriptoribus, candidum nimirum & nigrum quod in medicina nullum habet locum. Candidum namq; ſolũ uſu receptum eſt. Hoc putridum lignum ferme exprimit, & in glandiferis maximis arboribus noctu relucens (teſte Hermolao Barbaro) apparet, hoc namq; optimum & præſtantiſſimum eſſe traditur, primo guſtu dulce, deinde amariſſimum. Electio Agarici apud Meſuen ſic ſe habet, ut ſit album, poroſum, rarum ualde, frangi facile, leue.

Plinius lib. 25. cap. 9. Dioſco. lib. 3. cap. 1.

1. *Agaricum mas.*

2. *Agaricum fœmina.*

Poſſent forte alia plura Fungorum genera à diligentibus enumerari. Nos his quæ in medium attulimus contenti erimus, eorumq; appellationes ſubŋciemus. Nam reliquorum hiſtoriam perſecutus eſt Ruellius lib. de natura ſtirpium iŋ. cap. cxiiŋ.

NOMENCLATVRAE.

Fungi, ſicut & Tubera neque plantæ, neque radices, neque flores, neque ſemina ſunt, ſed nihil aliud quam terræ, arborum, lignorum putridorum aliarumq; putrilaginum ſuperfluę humiditates, id quod inde colligi poteſt, quod omnes Fungi & Tubera: maxime ea quæ edendo ſunt, è tonitribus, & pluuioſo cœli ſtatu frequentius naſci ſolent, quemadmodum Aquinas Poëta confirmat. *Et facient lautas optata tonitrua cœnas.*

Hinc ueteres cum intelligerent Tubera nullo ſemine procreari, crediderunt cognationem illis aliquam cum cœlo eſſe. Porphyrius ſane Deorum filios Fungos & Tubera uocat, quia prouenire uidentur ſine ſemine. Sed ut ad nomenclaturas tandem ueniamus, ſcripſit de Fungis & Tuberibus duo capita Dioſcorides, quorum prius lib. ŋ. cap. cxxxiiŋ. extat in quo ὕδνον, hoc eſt, Tuber uocauit, quod noſtra ſententia Morchellen dicunt Germani.

1. *Tubera.* Eſtq; ea prima hoc capite à nobis deſcripta Tuberum & Fungorum ſpecies, quæ Aprili menſe è terra prorumpit. Galli Truffla uocant, nonnulli ut Theophraſtus teſtatur Geranea. Serapio Tubera Ramech appellauit, cap. ccxxxvi.

2. *Fungi. μύκητες. Serapio cap. 342.* Alterum de Fungis quos Græci μυκήτας, Arabes Hatar, Hebræi פטריין Paapuin (Vide Aruch Monſteri) Germani Schwemm uocant, lib. iiŋ. cap. lxxxi. habetur, quo in loco omnes uno uocabulo dicuntur Fungi, ſiue edendo ſint, ſiue Pernitiales.

3. *Amanitæ. Heiderling.* Recentiores alia quoque nomina & genera dedere Fungis, Boletos, & Amanitas eos uocantes qui in cibos ueniunt. Hos Germani Heiderling/

ling / & Grüſchling appellant,quod in campis & aridioribus locis & iumentorum paſcuis proueniant. Galli Campiniones nominant. 4.

Quos uero ſupra in deſcriptione tertio loco commemorauimus Germani Pfifferling dicunt,ſed rectius Pfefferling / ab acri & Piperis guſtu dici poterant. Hos Orbiculatos à magnitudine nuncupamus. *Orbiculati.* Pfifferling. 5.

Qui lutei cernuntur, quarto ordine ſupra à nobis explicati, Germani Rheling uocant Forte in Galeno Amanitæ quoque dicti. Rheling. 6.

At qui quinto loco leguntur in hiſtoria noſtra,Digitelli à digito uocantur,Germanis Hendelſchwemm. *Digitelli.* 7.

Quos ſexto loco propoſuimus,qui ſyluam Germanis den Odenwaldt uocatam incolunt,Brötling nuncupant. Brötling. 8.

Septimi generis Fungos,Germani Eichſchwemm,& à forma Haſenöhrling/hoc eſt,Lepuſculos nominant. *Lepuſculi.* 9.

Octauos Germani Rod/oder Augſtſchwemm / quod in montanis frutetis, ĳsq; exuſtis,& Auguſto menſe,nec deinceps amplius reperiantur. Augſtſchwem 10.

Cæterum Fungi qui edendo non ſuut,nempe qui muſcis perniciem afferunt, Muckenſchwemm/hoc eſt,Muſcarĳ dicuntur. *Muſcarij.* 11.

Iam qui radicibus arborum, potiſſimum Populi nigræ adnaſcuntur Fungi Ægiritæ nuncupantur. Qui uero caudicibus quarumuis arborũ adhærent Arborei dicuntur,cunctq; igni concipiendo parantur & uſurpantur,Igniarĳ Germanice Zunderſchwemm appellantur. *Varia Fungorũ genera & nomina.* *Aegiritæ.* *Arborei.* *Igniarij.* 12.

Quin & à forma quemlibet Fungum peculiari nomine inſignire licet, ut dicamus, Ouatos,quos alias Crepitum lupi, Germanice Bůben fiſt appellant,Spongiolos à Spongia, Porriginoſos à porrigine,oblongos uero Digitellos nuncupantes.Quid quod nonnulli Seſſiles,alĳ Spinuli, quidam Cardeoli,nonnulli Prunuli cognominantur, à locis uidelicet natalibus. Fungos & Tubera Arabes teſte Rhaſe cap.xvĳ. Goſia,Feſich,Cautar nominant. *Ouati.* Bůbenfiſt. *Spongioli.* *Porriginoſi.* *Digitelli.* 13.

Poſtremum Fungi genus ἀγαρικὸν Agaricus, uel Agaricum Dioſcoridi lib iĳ.cap./. Germanis Holtzſchwamm dicitur. *Agaricum.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quod cito fit,cito perit, uulgo dici ſolet,quam autem uerum ſit uulgatum hoc dicterium omnia Fungorum quæ humi proueniunt genera nos docere poſſunt, quorum ortus occaſusq; ſeptem includitur diebus, q̃d uero adeo repente è medio tolluntur,in cauſa eſt abundans qua ſcatent humiditas. Dioſcorides de Fungis breuiter in hunc modum loquitur. Fungorum differentia duplex,aut enim manduntur, aut perniciales ſunt, quaſi di

cere

cere uellet. Fungi in medicina nullius ſunt uſus, propterea quod nullum ſe re alimentum præſtant, ſed inflant, ac frigiditate corpus lædunt, pituitam craſſam & lentam ſimulq; frigidam generantes. Fungorum itaque uſus mi nime tutus exiſtit, caueant ergo ſibi qui eiuſmodi delitijs gaudent, ne idem ipſis accidat quod cuidam ſibi probe noto uſu ueniſſe tradit Galenus lib. ij. de aliment. facult. Innocentiſſimi autem Boleti quorum omnes fere do cti meminere ij ſunt, quos Germani Morchellen / Heiderling / Rheling / Brötling / Pfifferling nominant, Latine Tubera, Amanitæ, Boleti orbi culati, & ij qui quarto & ſexto loco à nobis deſcribuntur. Proinde niſi hi ipſi probe coquantur, aromatibusq; condiantur noxij quoq; ſunt & ſtran gulare poſſunt, uide Æginetam lib. v. cap lv. de arte medendi.

pratenſibus optima fungis, Natura eſt, alijs male creditur.

Cæterum quod ad Agaricum attinet, laudatur illud ſi fuerit candidum, leue, fungoſum, & friabile, tunc enim ad medicamenta accommodatum eſt, quippe quod aſtringendi calfaciendiq́ & quoſuis craſſos lentosq; hu mores educendi uim habeat.

INTRINSECVS.

Agaricum (ut illius facultates primo loco commemoremus) omnibus prope interaneis aduerſus prauos humores auxiliatur, poteſtq; omnibus hominibus, ætate tamen & uirium robore conſideratis, magna uel parua quantitate in uino uel hydromelite aut alio quouis liquore exhiberi, prout morbus ipſe expoſtulare uidetur.

Dioſcorides aduerſus pleraſq; affectiones una uice drachmæ pondere Agaricum præbet, Æginetæ binas Agarici ex melicrato exhibet.

Mihi Meſuæ compoſitio arridet, quæ hoc modo ſe habet. Agaricus in puluerem redigitur, cui poſtea uinum optimum infunditur, ſingulisq́ ſemuncijs Agarici, drachma gingiberis in puluerem triti, adijcitur, quæ om nia probe commiſcentur ut fiat maſſa, ex qua rotulæ ſeu Trochiſci po ſtea conficiuntur & pilulæ. Et quia compoſiti medicamenti incidit men tio, bona cum uenia medicorum omnium, in gratiam eorum qui ab offici nis ſeplaſiariorum longius abſunt, compoſitionē unam de Agarico oſten dam. Recipe Agarici cum gingibere præparati, ut ante dictum eſt drach mas duas, medullæ candidæ & fungoſæ Colocynthidis peregrinæ, tuſæ drachmam dimidiam, Maſtichæ drachmam dimidiam, Croci tuſi oboli pondus, Aloepatici tuſi unciam unam. Subigantur hæc omnia bono ui no, fiat maſſa, ex qua pilulæ magnæ aut paruæ quantitatis formari pote runt. Quod ſi piſi magnitudinem obtinent, numero undecim aut tredecim, interim plures, ſæpe pauciores, eas nos ſumendas una uice dare ſolemus. Hoc medicamento per inferiora ea educuntur uitia, à quibus putridæ fe bres

bres non raro in corpore humano oriuntur. Hæ pilulæ iocineroſis, pulmonum uitio laborantibus, ſplenicis, hydropicis, morbo regio affectis, & his qui magna cum difficultate urinam reddunt, aut colica paſſione infeſtantur, apprime cōducunt. Pallidis item mulieribus, et quibus menſes impediti ſunt, necnon podagricis & arthriticis. Eędem tineis uentris excutiendis, alijsu'e noxijs intra corpus ſumptis expellendis, magni ſunt momenti, quæ omnia de Agarico per ſe intelligi quoque uolumus.

Quod ſi quis Fungos uel male coctos aut alioquin noxios deuorauerit, & inde ſtranguletur, aut torminibus moleſtetur, is uel Agarici per ſe, aut pilularum ſupra propoſitarum drachmam e uino bibat, & ſanabitur.

Quia uero non ſatis tuti uſus ſunt Fungi, libet hoc loco coronidis uice adijcere ea medicamenta quibus ſtrangulantem illam Fungorum uim compeſcere liceat.

Tradunt itaque omnes medici eum qui ſtrangulatus, aut inflationes ex immodico Fungorum eſu profectas ſenſerit, confeſtim uomitiones ſiquidem poſſit prouocare debere, ac Oxymel bibere, aut Leuiſtici ſiue Angelicę radicem in puluerem redactam, e uino ſumere, aut Rhaphanum eſitare, aut Abſinthites uinum potare. Vide Dioſcoridem lib. vi. cap. xxiij.

EXTRINSECVS.

Fungi in externis corporis partibus medicandis non frequentis ſunt uſus, exceptis ijs qui in Sambuco gignuntur, nam illi omnis generis inflammationes & tumores ex aqua roſacea aut uino impoſiti, ſedare & deprimere traduntur.

Ouati quos Bůbenfiſt Germani nuncupant, inueteratis & fluuentibus ulceribus inſperguntur, ea namque deſiccant, & quo citius curentur efficiunt.

Muſcarij Fungi in lacte decoquendi erunt, ac muſcis necandis proponendi, ſed danda eſt opera ne alia animalia eiuſmodi lac deguſtent.

Reliqua Fungorum genera, quæ Fagis, Nucibus, alijsq́ arboribus adnaſcuntur, ad igniarios uſus adhibentur, ignem enim quem ſemel conceperunt non facile relinquunt. Sunt non pauci qui Fungos hos ad id negotij parare norunt, decoquunt enim illos in lixiuio, & ſiccatos tundunt, rurſusq́ nitro coquunt, hoc enim pacto ad concipiendum ignem aptiores redduntur. Inuenias qui e Fungis eo quo diximus modo paratis uictum ſuū quæritant. Atque hæc habui quæ de Fungis in præſentia dicerem, qui plura de illis cognoſcere cupit, Ruellium & alios legat, nos enim defatigati Fungis, hiſtoriam illorū ita tractaſſe nobis uidemur, ut qui hanc diligenter

euoluerit, illi nihil deeſſe putemus, quod ad præcipuos & uulgares Germaniæ noſtræ Fungos attinet.

De Muſco. Cap. II.

Mooß.

QVEMADMODVM uaria Fungorum genera, loco natali differentia numerantur, ita Muſcus non unius eſt generis. Inuenias enim in arboribus tam aridis quàm uirentibus, in ſaxis, ſyluis, hortis, campis & humidis pratis, alium atque alium Muſcum.

1. *Muſcus arboreus.* Eſt autem Muſcus quocunque tandem loco natus, potiſſimum uero incanus & albidus ille, qui uetuſtis et aridis arboribus et lignis adnaſcitur, nihil aliud quàm uilloſum aut capillatũ quid, quanquam alius in hoc genere magis tenuis, alius craſſior, quidam breuior, hic prolixior cernatur, prout arbor uel lignum cui inhæret humidius aut ſiccius fuerit.

2. *Muſcus ſaxatilis aut ſylueſtris.* Muſcum uero, qui humida & rorulenta ſacca in ſyluis aut humectis & uliginoſis pratis reperitur, agyrtæ circumforanei quidã magni faciunt. Coliculos.n. eius & flores, qui nihil ſunt aliud quã capilli quidã teretes, læues et punicei (ſed cum de his ſupra libro primo ca.clxxxi. prolixius egerimus, non eſt quod hoc loco repetantur quæ antea dicta ſunt) magno ſtudio quærunt & colligunt.

3. *Muſcus hortenſis.* Tertium idemq; uulgatiſſimum Muſci genus in hortis & pratis extat, uilloſum, ſed reliquis generibus gracilius & tenerius, ex luteo uiride. Hoc uſitatius eſt ut diximus.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Muſcus Latine, βρύον uel Splachnon Græce, Mooß Germanice appellatur. De Muſco quoque duo apud Dioſcoridem extant capita, nimirum xx. lib. j. & cxxxi lib. iij. Sed poſterius ad hunc noſtrum Muſcum minime pertinet, cum planta eo capite deſcripta, proprio ſuo nomine Phyllon, hoc eſt, Folium dicatur. Cæterum ut relictis his Muſci genera ſuis nomenclaturis inſigniamus, Muſcum arborum officinæ Vſneam dicunt. Serapio Axneeh & Canianus appellauit cap. xciij. Iacobus Manlius ſuper confect. de Vſnea, aliam quandam Vſneam deſcribit, quam autoritate Serapionis Kali, & Stercus paſſerũ nominat, & ex ea ſal Alkali confici traditur. Sed nos Germanicis plantis libenter contenti ſumus, peregrina hæc ſuis relinquentes regionibus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Dioſcorides Muſcum cedrinum candidum, deinde populneum comendat, tertio loco quercinum. Muſcus aſtringendi uim habet. Quanquam Auicenna teſte, aperiendi, emolliendi & reſoluendi quoque facultate pollent Muſci genera. *Auicen. lib. 2. cap. 724.*

INTRINSECVS.

Auicenna Muſci odorati candidi in puluerem redacti, drachmam dimidiam aduerſus urinæ difficultatem, drachmam uero integram ad proritanda menſtrua mulieribus exhibet.

Hydropicis idem drachmas tres dare iubet, dicitq́; id medicamenti ſoluendo aquoſitatem hydropiſis educere. Id medicamentum mulieribus ad eijciendos partus mortuos exhibere conuenit.

Muſcus quando infunditur in uino diebus aliquot, illud uinum facit dormire dormitione forti. Hæc Serapio ex autoritate Cozi cuiuſdam. Hęc medicina inquietis infantibus, & his qui noctu in tempore cubitum ſe conferre recuſant, meo iudicio conuenit. Addit Serapio. Et quando infunditur in uino ſtiptico, confert ſtomacho, & curat excuſſionem uentris, & aromatizat ſtomachum, & abſcindit uomitum.

EXTRINSECVS.

Decoctum uuluis inſidentium utile, unguento balanino, oleiſq́; inſpiſſandi gratia inſeritur, thymiamatum acoporumq́; compoſitionibus conueniens, inquit Dioſcorides.

Noſtri Emperici Muſco ad ſiſtendum ſanguinem utuntur, ab Vrſis admoniti, hi enim quamprimum uulnerati fuerint, Muſco ſanguinem ſiſtunt.

Vſum proinde Muſci norunt qui naues aquatica ædificia fabricant.

Muſcus qui hortos & prata humecta obſedit, ita ut gramen ſupprimat, Martio Menſe cinere aboletur, ſed eo ex quo lixiuium fuerit confectum.

De Viſco. Cap. III.

SATYRION E SEMINE AVIVM MIRO QVODAM modo procreari libro ſecundo docuimus. Non multo autem aliter Viſcum ſatum nunquam naſcitur, niſi per aluum auium redditum, maxime palumbis & turdi. Cæterum in noſtris regionibus non in quercubus aut Fagis, ſed Malo, Pyro, Populo nigra, Salice, Acere, Cynoſbato, Tilia ſylueſtri, Corylo & Betula, Viſcum prouenit, licet rarius Betulæ, Corylo, & Tiliæ ſylueſtri apud nos adnaſcatur. Viſcũ (ut ad deſcriptionem eius ueniamus) quacunq; in arbore gignatur, eiuſdẽ fere formæ apparet, hoc eſt, fruticoſum, geniculis crebris interſtinctum, ſurculisq; frequentibus brachiatum, herbacei coloris, folio ueſtitum pingui, ſolido & craſſiuſculo, maiori etiam quam Buxi: floret in initijs ueris, floſculos fundens perexiguos, luteos, qui Autumno appetente in baccas abeunt teretes, candidas, Groſſularis (de quo infra cap. xiiij.) fructui adſimiles, intus lento albo, & uiſcoſo humore repleti. In medio uero eius quem diximus Viſci, qui intra baccas cõtinetur, granula nigra reperiuntur, quę uidentur ſeminis naturam habere, licet ſata nunquam proueniant. Breuiter cum in terra gigni non poſſit, in arboribus tantum naſcitur, tanquam in alienis ſedibus uiuens. Hyeme turdis cibus eſt Viſcum, æſtate inſidiæ & pernicies. E corticibus namque huius plantæ Viſcum illud fit glutinoſum, quo auiculæ capiuntur, ita ut Viſcum pariter utile atque noxium auiculis eſſe appareat, q̃d (ut uolunt) Plautus de turdis loquens intellexit cum inquit, ipſa ſibi auis mortem creat, cum Viſcum ferat, quo poſtmodum ab aucupibus capiatur.

Ruellius.

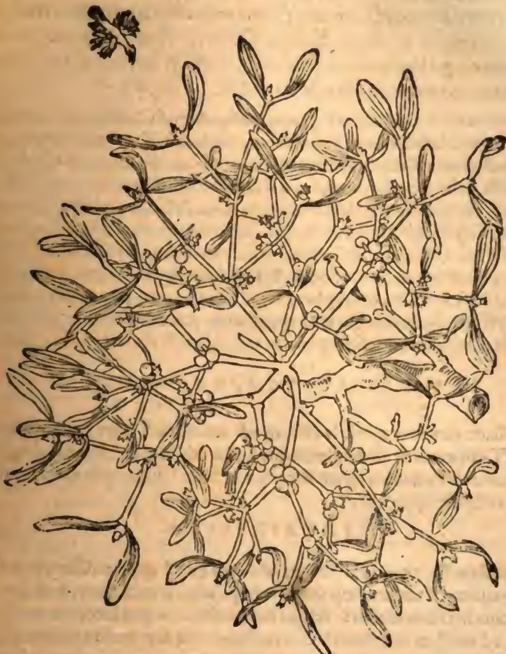
NOMENCLATVRAE.

Fuerunt & Magi nonnulli qui crediderunt Viſcum aduerſus omnia mala facere, quare uocabant Omnia ſanantem, uide Plinium lib. 16. ult. cap. in fine.

Lubet hoc loco inſerere quæ ſuperſtitionem ueterum in colligendo Viſco obſeruaſſe Ruellius uir undequaque doctiſſimus, ætatisq; noſtræ ſingulare lumen de natura ſtirpium lib. j. cap. cxl. annotauit, cuius hæc ſunt de ea re uerba.

Druides in Gallia nihil habebant olim Viſco & arbore in qua gignatur, ſi modo ſit robur, ſacratius. Quare roborum eligebant lucos, nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiebant. Vt inde poſſint appel-

Viſcum.
Miſtel.

appellati interpretatione Græca Druides uideri, & adhuc apud nos ueteris uocabuli relucet ueſtigium, Dreus pro Druides uocantes. Quidquid illi adnaſcitur, è cœlo miſſum putabant. Erat

autem id rarum admodum inuentu, & repertum, magna religione petebatur, & ante omnia ſexta luna. Poſt ſacrificium & epulas ſacerdos candida ueſte cultus arborem ſcandebat, & aurea falce demetebat, candido id excipiebatur ſago: tum demum tauros duos coloris candidi, nunc primum cornibus uinctos immolabant, precantes ut ſuum donum Deus proſperum faciat. Fœcunditatem eo poto dari cuicunque animalium ſterili arbitrabantur, contraq; uenena omnia eſſe remedio. Hæc ille.

Huiuſmodi ſuperſtitiones quamplurimæ apud Chriſtianos etiamnum hodie locum habent. Inuenias enim qui credant Viſcum quercinum aduerſus amuleta, ueneficia, & ludibria Satanæ efficax eſſe, ideoque e collo puerorum & infantium ſuſpendunt, quo à ueneficijs & amuletis tuti eſſe queant. Sed exponamus tandem nomenclaturas, Viſcum Latinis, Germanis Miſtel/ Græcis ἰξὸς, dicitur, non ἰξίαν quæ eſt uenenoſa planta, de qua Dioſcorides lib. vi. cap. xxi. & Leonicenus de erroribus medicorum. Viſcum Plinius lib. xvi. cap. viij. Stelin, & Hyphear appellari tradit, & quod in quercu naſcatur Dryos hyphear. Galli Dreus uocant. Ion poëta uetuſtiſſimus Viſcum Sudorem quercus appellauit. Arabes Dabach, uel Dibach, & Helc nominant, uide Serapionem cap. clxvij. & Auerrhoeꝫ ſimplicia.

Theoph. lib. 3. cap. 16.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Viſcum tumores quoſuis diſcutiendi, emolliendi extrahendiq; uim obtinet. Temperaturæ eſt mediæ, neque nimis calidum, nec abunde frigidum, plus tamen ad aqueam quam ſiccam accedens. Vſus eius in externis corporis partibus frequentior.

INTRINSECVS.

Quidam Emperici exiſtimant Viſcum quod quercui, Corylo aut Pyro agnaſcitur, ſi terram non tetigerit, in puluerem redactum, ac è uino potum comitialibus mederi. Itaque eo ex orbiculos præcatorios conficiunt, quos ad eundem morbum facere credunt. Alij argento includunt, & inter alia è collo puerorum & infantium ſuſpendunt.

EXTRINSECVS.

Omnia Viſci genera dum uiridia adhuc & recentia ſunt tuſa, ſucco extracto auribusq; indito, diſcutiunt collectiones earum, & emolliunt eas intra paucos dies, doloremq; finiunt.

Viſcum

Viſcum tuſum ac emplaſtri ritu impoſitum tubercula, parotidasq́; diſcutit. Vetera ulcera abſceſſusq́; quos Cacoëthes uocant, ex thure mollit.

Lienem cum calce, gagate, aut Aſio lapide coctum & impoſitum abſumit.

Miſtum cum calce & uini fæce ſcabritiam unguium leuigare dicitur.

Vſus eius maximus ad capiendas aues, confectio eius hoc pacto ſe habet, teſte Ruellio. Viſcum fit ex acinis immaturis, hoc eſt, uiridibus, nondum candidis, qui meſſium tempore colliguntur. Siccantur deinde, & aridi tunduntur, ac conditi in aqua putreſcunt, duodenis fere diebus. Vnumq́; hoc rerum putreſcendo inuenit gratiam.

Confectionem Viſci aliam & quæ mihi magis probatur tradit Serapio his uerbis. Vidi autem in monte Naſca homines, qui faciunt ipſum ex arbore magna quæ naſcitur apud eos, quæ nominatur ab eis Tarabella. Accipiunt ergo ramos eius & excoriant eos, & facientes faſciculos, infundunt in aqua, & dimittunt ſic, menſibus duobus, deinde contundunt contuſione forti, & fit inde Viſcus bonus.

Quidam putant Viſcum in pabulis datum, iumentis efficere ut pingueſcant illa & augeantur.

Fœcunditatem eo pabulo dari cuicunque animali ſterili arbitrantur. Plinius.

De Erica. Cap. IIII.

INTER OMNES PLANTAS QVAE IN GERMANIA noſtra gignuntur, uix aliam reperias qua apes noſtræ æque delectentur, atque ea quam Heiden/hoc eſt, ut uulgo interpretari ſolent Ericam uocant. Eam namq́; magno ſtudio quærunt Auguſto menſe, quo tempore florem oſtendit ſtellatum in candido purpureum, ſuauiſſimumq́; ac melleum prorſus odorem ſpirantem. Hinc ſane multi aſſerunt reipſa & experientia id quoque atteſtante, optimum clariſſimumq́; mel id eſſe, quod ex flore Ericæ apes efficiant. Quin etiam quod mireris, cum Erica non ſatis læto flore comat, aut aliquid damni patitur, mel quoque quod Autumno colligitur in Vuaſgoia noſtra, alijsq́; montanis locis, non magna in copia reperitur. Hæc mihi propterea dicuntur, quod rei herbariæ ſcriptores tam Græci quam Latini uno omnes ore pronunciant, mellationem de Ericæ flore minime probatam eſſe. Qui fit ut unum ex duobus ſuſpicari hoc loco neceſſe ſit. Aut enim hoc quod hi affirmant de Ericæo melle in alijs tantum, non autem noſtris contingit, aut certe ueterum Erica non fuit ea quam nos hodie hoc nomine appellamus, id quod magis ueriſimi-

1. Erica uulgaris purpurea.

Dioſco. lib. 1. cap. 102.

Pli. lib. 11. ca. 16.

Erica. vulgaris. Lin.
Heyd.

a. Erica candida.
β vulgaris.

le ſit, cum Dioſcorides arborem fruticoſam hanc appellet. Licet Plinius libro xxiiij. cap. ix. Ericam his uerbis pingat. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrice differentē, colore Roriſ marini, & pene folio. Hæc ille. Siue ergo Erica hæc noſtra eadem ſit cum ueterum Erica, ſiue non ſit, certe frutex eſt elegantiſſimus, quamplurimis uirgis & ramulis rotundis & purpurantibus præditus, iiſq; minutiſſimis foliolis, folia Chamæcypariſſi referentibus, ſed non perinde cineraceis, quin potius uiridibus ueſtitis undique. Inueniuntur uero huius generis frutices, qui in ſyluis ad altitudinem duum cubitorū aſſurgant.

Reperias & nonnullos qui florem gerant prorſus candidum, ſed rarius eſt hoc genus. Vtriuſque autē floſculi Autumno nullo poſt ſe relicto uel ſemine uel fructu euaneſcunt.

NOMENCLATVRAE.

Vulgatiſſimæ plantæ, in lingua latina hodie maxime ignotæ habentur, quod in hoc frutice uidere eſt, qui Germanis Heid/ Græcis ἐρείκη, & ut nonnulli uolunt Myrica Latinis dicitur. Palladius in Nouembri menſe, titulo viij.

viij. de apibus hunc fruticem Tamaricen appellare uidetur, cum tamen Tamarix, ſeu ut uulgo dicunt Tamariſcus longe alius ſit frutex, quemadmodum proximo dicetur capite. Sed parum hæc curanda putarem, ſi in reliquis certi eſſemus. Athenienſes Plinio teſte Tetradicem hanc uocant. Theophraſtus lib. vi. ca. iij. Tetralicem, alij Quadrangulam, Quadratam. Amaricum & Amaricen (nam & Columella flores Amaricinos dixit, pro quo rectius Ericæos legi poſſe exiſtimo, imitatione Pliniana, uide Plinium lib xi. cap. xvi.) Siſarum denique aut Siſaram uocandam putant. Ruellius Geniſtellam uocatam officinis, Ericam quibuſdam eſſe tradit libro primo cap. lxxxiiij. Proinde ego ijs aſſentior, qui Myricam Hieremiæ cap. xvij. de hac noſtra planta interpretantur. Quid uero proprie Erica ſit, infra cap. viij. dicetur. Breuiter Erica hæc noſtra Tamariſci exiguum quoddam eſt genus, ſicut & ſcopæ Amerinæ, de quibus proximo dicetur capite.

DAVID KYBERVS LECTORI HERbarum ſtudioſo.

CVM autor noſter Myricæ quæ (ut habet uulgata translatio) Hieremię xvij commemorantur, mentionem fecerit, explicabo paucis quid de ea uoce ueteres Hebræi ſenſerint, ערער Arear igitur (hæc enim uox a Hieronymo per, Myrica, eſt reddita) ut inquit Kimhi in ſuo Dictionario, eſt arbor quæ in deſerto gignitur, & ſunt quidam qui dicunt eam eſſe quæ Arabica lingua Albahel, & lingua uulgari (hoc eſt Hiſpanica) Marbi uocatur. Alij dicunt eſſe Iuniperum. Thargum hoc eſt Chaldæus paraphraſtes interpretatus eſt eã uocem עבביתא Accabitha, id eſt, ſpinam. Accabitha uero expoſuit Rabi Haij eſſe foris ſpinoſum intus uero fructum eſculentum, & uocari Hebraice Arear. Hactenus Kimhi. Rabi Salomon ex ſententia cuiuſdã Menachem dicit eſſe fruticem aut arborem aliquam ſylueſtrem, olim Hebræis Arear appellatam, ſed quæ hodie explicari facile non poſſit. Hactenus illi.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Paulus Ericæ flores & folia tumores & collectiones citra mordicationẽ aliquam aut aduſtionem digerendi uim habere cõtendit, qua de cauſa haud immerito utrinque corpori adhiberi poſſunt.

INTRINSECVS.

Aquam e floribus Ericæ diſtillatam colica laborantibus, prẹſertim ſi calor & ſitis adſint, utiliter exhiberi expertus ſum.

OO v

EXTRINSECVS.

Eadem ruborem oculorum tollit,& dolorem illorum mitigat.

Flores una cum teneris germinibus tuſi ac impoſiti ſerpentium morſibus medentur,teſte Dioſcoride,& tumores ſedant.

Quidam è recentibus Ericæ floribus, fomenta & balnea ſudatoria conficiunt podagricis & paralyticis membris, perſuadent namqꝫ ſibi hoc pacto inueteratos & uiſcoſos humores unde morbus articulorum oritur diſſolui & diſcuti.

De Myrica. Cap. V.

IN NOSTRA GERMANIA MYRICAE ALTERVM duntaxat genus habemus,nimirũ ſylueſtre & ſterile q̃d florẽ profert muſcoſum & purpurantem. Nicander Mantin in Theriaca hoc Myricæ ſeu Tamaricis genus nuncupauit,propterea quod Apollo uaticinaturus,uirgam Tamaricis manu geſtare ſolitus fuerit, quem morem ſecuti Magi Scythiæ uaticiniis ſuis Tamaricen adhibuerunt. Ægyptij quoque ſacerdotes Myrica ſeu Tamarice coronati Feſtum Iouis celebrabant, & ad multas ſuperſtitiones tam hi quam alij Tamariſco utebantur,non aliter atqꝫ aniculæ noſtræ ſuperſtitioſæ Erica candido flore emicante,uti apud nos conſueuerunt. Sed faceſſant deliria,ſuperſtitioqꝫ,nos hiſtoriam Tamariſci exequamur.

Tamariſcus frutex lignoſus (nam Tamaricen arborem, quæ fructum gignit lignoſum,ut Galla, Ægyptijs & Syris relinquemus) uiri proceritatem apud nos quandoqꝫ conſequitur,ramis eſt ex herbaceo fuluoqꝫ uariegatis, folio magis tenui Erica,cuius iam ſtatim meminimus, aut, à Sabina herba minimum diſſidẽte,cinereo,aut expallido uiridi. Floret uere,cumqꝫ flores emarcuerint in pappos auolant, non aliter atque Salicis. Naſcitur Tamariſcus in noſtris regionibus ad ripas fluuiorum,potiſſimum autem ad Rhenum.

NOMENCLATVRAE.

Germani Tamariſcum Tamariſcen/ Portz/ & Birtzenbertz appellant. Latinis Myrica,Græcis μυρίκη, Corinthijs Tamarix, Achaiæ Brya, Gallis Bryaria,Nicandro μάντις.Serapioni Tarfa & Carmezit, Auerrhoi Alcarphar. Nec prætereundum eſt,Serapionem aliud quoddam Tamariſci & & grandius genus deſcribere, cap. xx.ſub Athel & Abohainſa nominibus ex quo vtenſilia in Babylonia dicit confici.

Serap.cap.xx.

Scopæ Amarinæ

Proinde ſcopæ quæ ad nos deferuntur, Amerinæ uocatæ, expurgandis

Myrica.

Tamariſcen.

ueſtibus expetitæ, uirgas oſtendentes tenuiſſimas & ruffas, Tamariſci quoque genus eſſe uidentur. Vide Ruellium libro primo de natura ſtirpium cap. xcix.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Tamariſcus abſtergentis eſt ac incidentis facultatis, poteſtq; utriſque corporis partibus utiliter adhiberi.

INTRINSECVS.

Folia, lignum, radices, ſuccusq; Tamariſci in uino decocta & pota, pulmonum, iocineris, lienis, renũ & ueſicæ tollunt obſtructiones & melancholiam potenter exigunt.

Datur id decoctum cruentæ excreationi in potu, cæliacis, & contra profluuia fœminarum, regium morbum, & phalangiorũ morſus.

Tamariſcus ad omnia abundantia profluuia, ac ea uitia quæ ab obſtructionibus lienis proficiſcuntur unice facit.

Lienoſis ſuibus mederi tradit Democritus Phyſicus aquam quæ potanda obijcietur, in qua candentes myricæ carbones fuerint reſtincti; conſulitq; hominibus uitio lienis laborantibus, uinum ebibere carbonibus myriceis igni flagrantibus exuſtum.

Tama-

Tamariſcum uitio lienis præſertim ſuum quamplurimum conducere Columella ſenſit lib.vij.cap.ix.ubi hunc in modum ſcribit.

Solet etiam uitioſi ſplenis dolor eas infeſtare, quod accidit, cum ſiccitas magna prouenit, & ut Bucolicon loquitur poema, *Strata iacent paßim ſua quæq; ſub arbore poma.* Nam pecus inſatiabile eſt, ſues enim dum dulcedinem pabuli conſectantur, ſupra modum æſtate ſplenis incremento laborant, cui ſuccurritur, ſi fabricentur canales ex Tamariſcibus & Ruſco (ſeu ut Ruellius monet legendum, Tamaricis è trunco) repleantur aqua, & deinde ſitientibus admoueantur. Quippe ligni medicabilis ſuccus, epotus inteſtinũ tumorem compeſcit. Hæc ille.

Succus Tamariſci, ſicut & radix (quam imperiti medici Caſiam uocãt, & pro Caſia utuntur) ad huiuſmodi affectiones magis conducit.

Quantarum uero uirium Tamariſcus ſit, ex his quæ è ſcriptis Serapionis annotabimus, intelligi facile poterit. Sic ergo ille cap.xxxi. ſcribit.

Tamariſcus confert frigidis apoſtematibus, quando ſuffumigatur cum eo. Dixit mihi homo fidelis, quod fuit quædam mulier, ſuper quã apparuit lepra & datum fuit ei ex decoctione radicis Tamaraſci cum paſſulis ſæpe, & curata eſt. Et nos quidem experti ſumus hoc in muliere alia, & curata eſt. Et dico ſuper hoc quod iſtud contigit, quia ægritudo ſua prima fuit apoſtema in ſplene, & propter opilationem eius, quæ quidem fuit cauſa non attrahendi melancholiam, & non mundificandi uel clarificandi ſanguinem, quæ fuit cauſa apparitionis lepræ ſuper eam. Quando ergo reſolutum fuit apoſtema, et aperta eſt opilatio propter operationem iſtius medicinæ in eo, quod fuit de natura ſua abſtergere, reuerſæ ſunt ad ſanitatem, &c.

Potorios calices è caudice Tamariſci lienoſis moliuntur, quo datus in his potus proficiat. Dioſcorides libro primo cap.ci.

Vinum Myriceum regium morbum conducere crediderim.

EXTRINSECVS.

Decoctum foliorum cum uino ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare.

Folia pallidis mulierculis albis menſibus laborantibus in deſeſſionibus utilia ſunt.

Lixiuium

Lixiuium e cineribus Tamariſci confectum, pediculos & lendes enecat. Cinis Tamariſci ulcera manantia inſperſu deſiccat, & ambuſtis igni medetur.

De Thymælea. Cap. VI.

Zeilandt/Kellerhalß.

FRVTEX HIC, ET is quem proximo capite deſcribemus, earundẽ ſunt facultatũ, ita ut ſi alterutrũ deſit, altero uti poſſis. Vtrumq; tamen meo iudicio noxium eſt, maxime his qui imbecillo ſunt ſtomacho. Quiſquis ergo ualetudini ſuæ bene conſultum eſſe uoluerit, is ſibi ab agyrtis cauendum ſciat, quibus moris eſt, immites iſtas & a noxijs ac uenenoſis plantis petitas purgationes citra iudicium quibuſuis exhibere. Thymelæa ut miſſa hæc faciamus & hiſtoriã aggrediamur, arbuſculæ inſtar proſilit, uirgis multis, tenuiſſimis, tripedaneis, aut breuioribus, folijs exiguis, & pinguibus, flore candido, fructu rotundo, ſeminibus Cannabis haud maiori, linguam ſi mandatur adurente, non aliter atque Chamelæa, de qua proximo capite. Thymelæa non ubique obuiũ eſt, ſed incultis, altiſſimisq; mõtibus et ſyluis prouenit,

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Germani hunc fruticem Kellershals / vnd Zeilandt appellant, Latini nonnulli Linum ſyluestre, Oliuellam & Leonem terræ. Apud Dioſcoridē lib.iiij.cap.clxvij. θυμελαία, & χαμελαία, dicitur, quanquam poſterior appellatio ei quamproximo deſcribemus capite potiſſimum conueniat. Plinius lib.xiij.cap.xxi. Pyros achnen, Cneſtron, & Cneoron uocari tradit. Syri Apolinum nuncupant, Hyginus Caſſiam. Liparonis cuiuſdā Aëtius mentionem facit, quod & Cneſtron nominari tradit, num uero ad hunc fruticem ea pertineat apellatio minime conſtat.

Fructus Thymelęæ granum Gnidium, uel Coccon gnidium, ut loquuntur officinæ, appellatur. Errant recentiores qui Cocco gnidium ex Chamelæa naſci exiſtimant. Multo autem maiori in errore uerſantur qui Chamelæam cum Daphnoide ſeu Laureola confundunt, ac ſi ad unam & eandem herbam utraque appellatio referenda ſit. Vide Chriſtoph. de honeſtis, & Iacobum Manlium ſuper confect. Mezereon.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vſus huius fruticis, ſicut & ſequentis, nullus admitti debet, niſi ubi ſumma id neceſſitas expoſtulare uidebitur. Eſt enim uterque uehementer calidæ qualitatis.

INTRINSECVS.

Veteres hydropem inueteratum per inferna, granis Thymelæę uiginti exhibitis purgare ſunt ſoliti. Ne uero fauces adurant, Saccharo priuſquam uſurpentur, obducenda erunt.

Mulieres grauidę, & qui imbecillum habent uentriculum, ab hoc & illi ſimilibus medicamentis abſtineant.

EXTRINSECVS.

Qui ægre deſudant, trito hoc ſemine cum nitro & aceto inunguntur Sed neque hoc medicamento unquam utendum, niſi neceſſitate poſtulante, & cum alia nihil proficiunt.

Folia quę peculiariter Cneorum appellantur, per meſſes colligi debent, & ſiccata in umbra recondi. Hæc tutioris uſus eſſe prædicantur.

De

De Chamelæa. Cap. VII.

Chamelæa, ſeu Mezereon.
Seidelpaſt.

APVD MEDIOMAtrices, & in Vuaſgoia admodum uulgaris eſt notitiæ Chamelæa. Reperitur ea in uliginoſis, denſis & tenebroſis lucis, & dumetis. Februario mẽſe antequam folia fundat, florem profert Berſilici colore tinctũ, odoratum, Violæ nobiliſſimę inſtar, qui Aprili mẽſe in uirides abeunt baccas, ſed Autumno appropinquante rubeſcentes, cuiuſmodi Arum quoq; gerit. Folijs ueſtitur per omnia Liguſtro, aut ut habet Dioſcorides, Oleæ ſimilibus. Cortice obducitur hic fruticulus leui & cano, raroq; ad altitudinem binum pedum aſſurgit, ramis non multo craſſioribus culmo. Tota ſua ſubſtantia grauiter olet, excepto ſolo flore, qui iucundũ ut diximus ſpirat odorem. Folia, flores, cortex, & grana guſtata acriter mordent, fauceſq; ac guttur uellicatu acriori ipſo Aro laceſſunt.

NOMENCLATVRAE.

Ab huius fruticis uſu

uel

In his nominibus quædam ad Thymelæam pertinent.

Oleaſtelli uox ad Calabricam Oliuam propriè pertinet, de qua Columella lib. 12. cap. 49.

uel ipſæ nomenclaturæ, quibus uulgo Rapiens uitam, Faciens uiduas, hoc eſt, ſi interpreteris Germanice Mörder/ vnd Menſchendieb appellatur, deterrere nos merito debebant. Dioſcoridi lib. iiij. cap. clxvi. χαμελαία, Chamelæa nigra, Pyros, Achne, Heraclion, Bdelyra, Coccon gnidion, Citocacium, Oleago, & Oleaſtellum nuncupatur. Serapio & Meſue Mezereon uocant. Vide Serapionem cap. ccclііј.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cortex Chamelææ igneam quãdam uim habet, unde illi Pyros achnes nomen, nam licet tuſus intro ſumatur, nunquam tamen confici poteſt, ſed per inferna nulla corruptione alteratus, redditur. Caueant ergo ſibi qui uelint ab huiuſmodi medicamentis. Ego namque Chamelæa quoſdam agyrtas & impoſtores, non paucos ad orcum mittere uidi. Eſt enim illa ſicca in quarto gradu, quemadmodum autoritate Cuzenæ cuiuſdam Serapio prodidit.

INTRINSECVS.

Corticem Chamelææ anteq̃ eo utaris, aceto biduo aut triduo macerare, deinde dulci aqua aliquoties abluere, ablutumq; umbra ſiccare & ad uſum recondere conuenit. Serapio autor eſt. Nunq̃ tamen exhibendus eſt per ſe. ſed ſemper Saccharo, aut ſucco Dulcis radicis miſcendus, dimidiæ duntaxat drachmæ pondere. Quod ſi hoc pacto præparetur, eoq; pondere cum alijs mixtus exhibeatur, medicina fuerit benedicta, aduerſus melancholiã & aquam intercutem, aquam citrinam ut uerbis utar Serapionis.

Pilulæ quas è Chamelæa Meſue & Serapio conficiunt, ad hydropem maximi meo iudicio eſt momenti.

Ego exiſtimo decoctionem florum Chamelææ ad prædictas affectiones tutioris & minus noxij uſus eſſe. Nemini tamen author aut magiſter hac in parte eſſe uelim. Quin ſequatur quiſque quod ex re ſua eſſe certo cognouerit.

EXTRINSECVS.

Folijs cum melle tritis ſordida ulcera & cruſtoſa repurgantur.

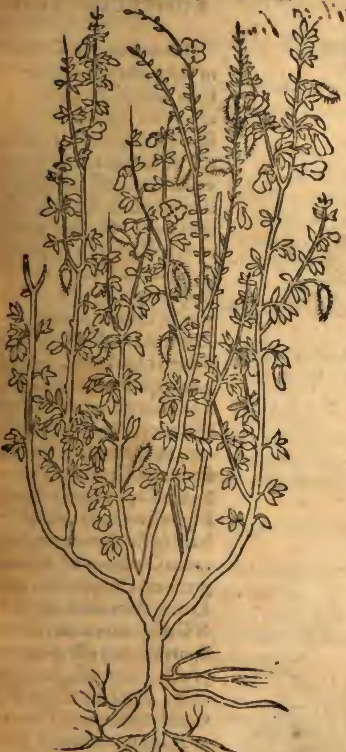
Mulierculæ quæ formæ ſtudent, hoc medicamento uti poterunt, nam faciei maculas intra paucos dies illitu exterit & purgat.

De Geniſta, & Geniſtella. Cap. VIII.

GENISTA VVLGARIS APVD GERMANOS NOTItiæ, incultis agris campisq;, neq; non quibuſdam montanis arbuſtis

Geniſta.

Pfrimmen.

buſtis, quæ ſtatis temporibus cædi ſolent, gignitur. Frutex eſt ſurculoſus, multiſq; uiridibus uirgis ramoſus, frōde minuta, rutaceaq; fere foliatus, uiri quandoq; attingens proceritatem. Eius duo ſunt genera, quorum grandius idemq; uulgatius Maio menſe, nonnunquam & Autumni tempore, exiguum uero Iunio menſe floret. Vtriuſque flores quod ad formam attinet Cicer arietinum æmulantur. Quanq; ea quam uulgo Geniſtellam uocant, tota ſua ſubſtantia breuior & magis exigua cernatur, prętere & aculeata ſit, pungentiq; prædita folio, ſicut & Oxyacantha, quam uulgo Berberim nominant: Necubique hoc Geniſtę genus reperitur, ſed in arenoſis ac ſaxoſis duntaxat locis prouenit, ut eſt ſylua quam uocant den Ydar/ ad Moſellam, & in Vuaſgoia. Flores utriuſque in nigras, & incuruas abeunt ſiliquas Senæ fere reſpondentes, quinis, interdum ſenis, quandoque pluribus aut paucioribus ſeminiis, forma ſua renũculos quoſdam repræſentantibus, phaſiolorum guſtum exprimentibus, refertas, quæ ſolis calore ruptæ diſſiliunt, non aliter atque Catapucia maior, granula ſua excutientes.

Geniſtella.

Stechendt Pfrimmen.

NOMENCLATVRAE.

Hunc fruticem Germani Pfrimmen/ Latini Geniſtam uocant, quoniam genu modo flexilis ad nexus ſit, uel quia genibus medeatur dolentibus. Sunt qui exiſtimēt Geniſtam & Spartion unum & eundem eſſe fruticem. Ac fieri poteſt ut Geniſtam ſub Spartio ſuo, quod & Lobon, hoc eſt ſiliquam, & Lygon, id eſt, vimen cognominant, deſcripſerit Dioſcorides libro quarto cap. clij. Sed quantū ad me quidem attinet, intelligere hoc non poſſum, ſicut ipſe quoq; Plinius lib. xxiiij. cap. ix. dubitat, an Geniſta ſit quam Græci authores Spartiō appellauere. Quod ſi ignoſcere mihi uelint Herbarij noſtri dicere non dubitarim Geniſtam ad Ericam pertinere Dioſcoridis, quā Meſue Albrahim, myricā & Geneſtram uocat: rurſus Spartion eam eſſe quam ſupra lib. ij. cap. viij. deſcripſimus, exiguam Geniſtam, Geniſtellam, quam Germani Klein pfrimmen / oder Stechend pfrimmen nuncupant, ſub Spartio, aut quod magis arrideret nobis, Silybo comprehenderim.

De Silybo Dioſcorides lib. 4. cap. 153.

VIRES.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Emperici Geniſtæ flores & ſemina ad internas quaſdam affectiones exhibere hodie ſolent.

INTRINSECVS.

Aqua è floribus Geniſtæ diſtillata, & pota calculoſis prodeſſe traditur, ſicut & ſeminis per ſe tuſi tertia parte drachmæ ſumpta, ad ſudorem interim eliciendum contecto corpore.

Apes flores Geniſtæ amant, ſed mellatio ex illis facta improbatur. Apes etiam cum fœlici & copioſo prouentu hi luxuriant, frequenter moriuntur. Hæc partim ipſe quoque Dioſcorides animaduertit.

Spartij (quod ego Germanice Gälſerb blůmen uoco, de quo ſupra lib. ij. ca. viij.) flores quinis obolis in aqua mulſa poti, per ſuperna uti fere Helleborus, ſed citra periculum purgant. Eaſdem & ſemen facultates obtinet, ſed eius non niſi dimidia drachma exhibenda fuerit: quę omnia de Chamęſpartio (cuius hiſtoriam ſecundo quoque libro cap. vij. tractauimus) intelligenda erunt.

Ramis in aqua maceratis, mox tuſis, extractus ſuccus, Iſchiadicis & angina laborantibus auxiliatur, ſi cyathi modum ieiuni bibant.

EXTRINSECVS.

Geniſtæ ſeu Ericę (ſi modo Geniſta ſit Erica Dioſcoridis) tam flos quam coma, ſerpentium ictibus illitu medetur.

Opiliones quidem è Geniſta unguentum conficiunt, quod ſcabiei ouiū medetur.

Geniſtam tuſam cum axungia, genua dolentia ſanare Plinius ſcripſit lib. xxiiij. cau. ix.

Spartij ramorum aqua ſalſa maceratorum, ſuccus expreſſus, & clyſteri additus ſtrigmenta elicit cruenta.

Ego ſane crediderim Spartion, quod nos Gälſerb blůmen interpretamur, id eſſe ex quo Aſia lina piſcatoria conficere ſolita eſt, uide Plinium lib. xix. cap. ij. Ruel. de nat. ſtirpium. cap. cxlij.

De Colutea Theophraſti, uulgo Senam nominant.

CAP. IX.

QVANQVAM APVD DOCTOS ETIAMNVM HODIE controuertatur, quo in loco Senæ mentionem fecerit Dioſcorides, tamen cum Germaniæ noſtræ pridem innoteſcere cœperit,

Colutea Teophraſti, uulgo Sena.

Senet.

t. non potui committere, quin hoc in hiſce noſtris commentarĳs, uel obiter historiam illius perſtringerem. Eſt autem ex alſioſarum genere Sena, non minus quam Cucurbitæ, aut Cucumeres. Folia gerit Trifolio acuto, aut Fœno græ-

Sena uulgaris.

no græco conſimilia,ſed maiora,caules habet rotundos & lignoſos, candi do in faſtigijs & Violæ adſimili emicantes flore,qui in nigras abeunt & re curuas inſtar Geniſtæ ſiliquas, ſemine aliquantulum lato,ac incano,quod à me aliquando ſatum plantulas Senæ mihi protulit. Sena alioquin ex Italia ad nos magna in copia deportatur,nam in illis regionibus,ſicut & in Gallia ſponte ſua gignitur. *Ruellius de nat. ſtirp.li.1.ca.70.* 2.

Præſtantiſſima uero Sena ex Alexandria ad nos deſertur.Ea luteos pro fert flores,cætera uulgari ſimilis. *Sena Alexandrina.*

NOMENCLATVRAE.

Miror equidem cur Dioſcorides, Plinius, Galenus & Ægineta nullam huius ſtirpis mentionem fecerint,cum tamen à Theophraſto deſcripta fue rit libro primo cap.xviij Liparæ peculiarem Coluteam aſſerente, quæ uer ba ego lubens de hoc frutice intelligo , cum propter exactam deſcriptionẽ, tum uero ob inſignes quibus donatus eſt,uires. Quod uero quidam Senā Delphinium ſeu Alypon,aut Peplium Dioſcoridis eſſe dictitant, nihil me mouet, quo minus Senam cum Ruellio Coluteam Theophraſti eſſe ſtatu am.Galli hanc Bagenaulde.Serapio cap.lviij.Habohaniſa,Meſue Abalze mer,Actuarius fructum ſiliginoſum appellat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sena mediocriter calefacit & exiccat. Vſurpantur ſiliquæ & ſemina, de hinc folia ad purgationes.

INTRINSECVS.

Inter omnes purgatorias, & expultrices medicinas, uix aliam reperias utiliorem,uſitatiorem,& minus noxiam.Decoctio namq; Senæ pota,craſ ſos & uiſcoſos humores educit,melancholiam expurgat,ſanguinem mun dat,exhilarat cor,& omnia interanea.

Decoctionem Senæ ego ſic conficio.Sumo Senæ foliorum unciam unā & dimidiam,eaq́; probe abluo,caulibus craſſioribus & reliqua immundi tie amota, caryophylla xij. gingiberis non tuſi radicem minutim cõciſam, ſeminum Fœniculi,Aniſi,añ. drachmas ij. Hæc omnia in olla noua & munda lento igne ſupra tertias in uino aut aqua pro ægritudinis ratione, decoquo , mox per pannum percolo, Saccarumq́; adijcio, quantum mihi quidem uidetur res ipſa poſtulare, tum ægro mane & ueſperi cubitum itu ro,decoctionis huius calefactæ mediocrem exhibeo cyathum,ita tamen ut

nullum poſtquam potionem accepit, intra quatuor horas cibum aſſumat. Hæc decoctio citra periculum puero, uel adulto exhiberi poteſt. Puerperis tamen benedicta eſt medicina, ſed his quidem non cum Saccharo condienda fuerit prædicta potio.

Sunt qui illi pauxillum Rhabarbari tuſi admiſcent, tum enim efficacius purgabit. Serapio drachmam foliorum Senæ in puluerem redactorum, in iuſculo gallinaceo ſumptam pares facultates habere tradit.

EXTRINSECVS.

Meſue foliorum Senæ & Chamæmeli decoctum lotione cerebrum neruos roborare, deinde & quouis modo ſumptam Senam uiſum & auditum firmare, melancholicis & antiquis febribus ſuccurrere ſcribit cap. de Simp. XV.

De Cappari. Cap. X.

QVANQVAM NON IN OMNIBVS GERMANIAE LOcis Capparis naſcatur, tamen culinis præſertim diuitũ admodũ familiaris eſſe cernitur, nedum autem diuites ſed etiam pauperes in uſu Capparim habent, ſciuntq; non tantum quid Capparis ſit, uerum etiam cur illa expetatur, nimirum ut delectet, ciborum faſtidia diſcutiat, & appetẽtiam inuitet. Antequam uero cibis adhibeantur, bulliuntur, ex oleo ac aceto eduntur, quemadmodum Paulus docuit. In quibuſdam prouincijs ſponte ſua, aſpera inculta, lapidoſa & ſabuloſa terra Capparis gignitur. Non tamen omnia genera commendantur. Siquidem Apulum uomitus facit, peregrinum quod è Marmarica Libyę deportatur inflationes parit. Itaque uſu merito tam hoc quam illud à nobis repudiabitur, erimusq; Italico contenti, quod innocentius eſt. Capparis cultu & leui uel nullo contenta eſt: namq; diligentia marceſcere uolunt, & quo ſollicitius colatur, eo minus læte prouenire. Atq; hæc hactenus præfationis uice dicere uoluimus, nunc hiſtoriam ſubtexemus.

Capparis itaque frutex ſurculoſus eſt, multis ramulis & ſurculis, humi ſtratis aculeatis fruticans. Spinas habet acutas ut Rubus, folia Aſari, aut ut Dioſcorides inquit, Mali cotoneæ, inter quæ rotunda erumpunt capitula, quæ cum dehiſcunt, florem promunt ſtellatum & boni odoris. Cæterum habet flos quiſq; oblongum quoddam ſtamen in medio capillatarum fibrarum reconditum, quod flore excuſſo in fructum abit, oleæ pene, aut glandi exiguæ conſimilem, acinis refertum, quod in mariſcis quoque uideas. Capparis radicem habet magnam, longam, lignoſam, acris & amari guſtus,

quæ

Capparis. ſpinoſa
Cappres. ſitem

quæ quotannis noua emitit germina, qua ratione & Dulcis radix repullulaſcit. Cumque ſemel radices egerit, niſi frequenter & in tempore extirpetur, poſtea non facile eijci ſe patitur.

NOMENCLATVRAE.

καππαρις. Dioſco. lib. 2. cap. 165.

Capparis quam Germani Cappern/oder Cappres uocant, multa in Dioſcoride nomina habet. Nam quemadmodum apud Dioſco. annotatum eſt, aliqui Cynosbaton, alij Capriam, alij Corui malum, alij Ophioſcorodon, Phylloſtaphylon, quidam Thalliam, aut Petræam, alij Olophyton, alij Ioniten, alij Oligochloron aut Acontion, aut Hippomanes, alij Trichomanes, Magi potera, alij Pentheron, aut cor lupi, alij Aloſthorodon, alij Crinon, alij Thlaſpin, Romani perſicum ſinapi aut inturim; Aphri Herbiæathon, appellant. Quanquam inter commemoratas appellationes non paucæ ſint quæ ad alias potius referendæ ſint ſtirpes, tamen in præſentia ab eo negotio ſuperſedebimus. Palladius Cappar uocat. Serapio Capparus cap. cclxxxi.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Capparis non tantum culinis, ſed & medicinæ nata eſſe uidetur. Temperaturam habet calidam & ſiccam, maxime quod ad radicem attinet, qua de cauſa utrinque in ijs quæ reſolutionem indigent magni eſt momenti.

INTRINSECVS.

Capparis cruda ſtomacho aduerſatur, aluum turbat, quare coctam prius, deinde ex oleo & aceto eſſe eam conueniet.

Paralytici, podagrici, plegmatici, & ſplenici, & mulieres quibus ante tempus menſes fluere ceſſauere, iſchiadici & qui magna cum difficultate urinam reddunt, hij omnes continuo in uſu Capparim habeant. Nam natura tam florum quam baccarum Capparis ea eſt, ut diſcutere, mouere, & expellere quoſuis uiſcoſos humores, urinam & menſes ualeant.

Fructus Capparis duabus drachmis in uino potus, quadraginta diebus lienem abſumit, & urinam cruentumque excrementum emittit, bibitur utiliſſime in coxarum doloribus, & neruorum reſolutione, item ruptis & conuulſis, menſes ciet, caput purgat, aluum ſoluit, autor eſt Dioſcorides, Serapio Clyſtere ad ſciaticam (ut loquuntur barbari) è ſucco Capparorum, Raſen magna olim experientia factitaſſe ſcribit.

EXTRINSECVS.

Aurium uermiculos infuſus Capparis ſuccus enecat doloremque ſedat.

Dentium dolorem ſedat ſemen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit.

Idem decoctum uitiligines albas abſterget, ulcera omnia uetera & ſordida, & quæ occalluerunt, expurgat.

Radix

Radix foliaq; intrita ſtrumas ac duritias diſcutiunt. Lienoſis cum farina hordei fructus aut folia illinuntur.

Sed ut hanc tractationem finiamus, ex his quæ diximus, plura alia quæ Capparis præſtare poteſt remedia colligent prudentes.

De Rubi uarijs generibus. Cap. XI.

SI QVIS EST, CVI PROPAGANDI ARBORES ratio minus conſtet, is naturæ in Rubo ſolertiam conſideret, & prudentior euadet. Cum namq; Rubus execranda & pleriſque mortalibus inuiſa res ſit, ita ut neminem facile reperias qui ſtirpem eam plantare uelit, ſeſe ipſa propagat, miranda proculdubio & ſingulari id procurante naturæ prouidentia. Nam protinus quam paulo accreuit, retro uergens in terram defigit capita, radicatur, iterumq; ex ſe naſcitur, repletura omnia ni diligens reſiſtat cultura, id quod ruſticorum & agricolarum ignauia abunde confirmat. Siquidem cum illi uini tabernas plus amant quam agros ſuos, & in perniciem illorum Rubo conniueant, quid poſſint aut quales illorum ſint agri, nihil attinet hic dicere. Rubi duo ſunt genera, humile nimirum & grande. Humilis Rubus ripis fluuiorum gaudet, neq; non humectis nonnullis & macris & incultis agris, in quibus longe lateq; ſe diffundit, ſparſis per terram tenuiſſimis & aculeatis uirgis. In altum nunquam ſe attollit, retro in terram ut diximus uergens, ne ſcilicet nobile genus pereat. Folia tam huius quam alterius Rubi Lupulo pene reſpondẽt, niſi quod magis nigricant, ſpiniſq; aſperioribus horrent. Rubus humilis (ut ad illũ redeamus) flores gerit ex candido roſeos, ſtellatos, Maio menſe erumpẽtes, Fragariæ forma ſua ſimiles. Mora flore excuſſo ſubſequuntur, primo exortu uiridia, paulo poſt rubra, per maturitatem uero cæſia, non iniucundi guſtus ſicut & mora (ut Barbari uocant) celſi. Radix omnium Rubi generũ nodoſa eſt admodum, maxime cum illi cultura non aduerſa fuerit. 1. *Humilis Rubus.*

Rubus grandior per dumos repit, & in ſyluis inter cæteras ſentes & aculeatas plantas, neq; non ad ſepes, & agrorum limites reperitur. Hic in altum craſſiores emittit uirgas, quæ tamen & ipſæ gracilitate & proceritate nimia in terram retroactæ, capita defigunt & radicantur (ut de altero quoq; genere diximns) ne ſcilicet tam utile fruticis genus nulla poſt ſe relicta decedat prole. Rubus hic minaces oſtendit ſpinas, nocentes, aduncas, ac pungentes non minus quam felium ungues. Folia gerit aſperiora prædicto genere, & duriora, & quæ hyeme raro a uirgis ſuis excutiantur, quas non facile deſerunt, niſi alia in locum ipſorũ ſuccreuerint. Flos huius & fructus priori 2. *Rubus grandis.*

Rubus. i'dæu?

Brombeer. /iim

generi per omnia reſpondet, niſi quòd mora huius Rubi, per maturitatem quã Auguſto menſe & circa Autumnum aſſequitur, non cæſia, ſed plane nigra euadunt, guſtu dulcia, modica admixta amaritudine. Hęc à merulis, auibusq́ cęteris expetuntur, & in cibos quoque ueniunt pauperum, qui alios non habent, niſi publicos hos, & à diuitibus qui aurũ ſequuntur, & quidquid peregrinum ac ſumptuoſum fuerit, neglectos prouentus.

3. Rubus Idæus.

At Rubus Idęus, uirgas, folia & ſpinas habet teneriores, ac inter omnia genera Rubi innocentiſſimas, multo enim clementius pungũt, quam reliquorum Roborum. Inuenias in hoc genere qui prorſus non pungãt, maxime ij qui primo anno è terra proſilierunt. Rubus Idæus folia habet qua terrã ſpectant albicantia, ut fariña aſperſa uideantur, tactu mollia & tenera. Floret Maio & Iunio menſibus, rotundos et ex albo pallidulos proferens floſculos, qui Iulio menſe in rotunda, concaua, rubra, dulcia, & iucundum odorem uti fere Viola Martia, ſpirantia, abeunt mora, rubris & piloſis pileolis ſimilia. Fructus hic diu ſub ſiſtere nequit, intra paucos enim dies vermiculi in eo naſcuntur,

& tum

& tum protinus pereunt. Frutex hic uliginoſis & umbroſis ſyluis, locisq; minime apricis, neque non rorulentis & arenoſis ſaxis gaudet, Vuaſgoiæ & ſyluæ quam uocant den Ydar familiaris.

NOMENCLATVRAE.

Omnia Rubi genera aqud Germanos Brombeerhecken / & Bremen / Latinis Rubi, Græcis Bati nuncupantur. Sed ut ſuis nomenclaturis ſingula genera inſigniamus, putamus humilem Rubum, primo loco à nobis deſcriptum, eum eſſe quem Theophraſtus lib. iij. capite xviij. χαμαίβατον, & Theodorus interpres illius Humi rubum appellauit. Grandem autem illũ qui ſecundo loco à nobis deſcribitur eum eſſe ſtatuo qui Dioſcoridi libro quarto cap xxxv. βάτος, ſimpliciter dicitur, & ab alijs, eodem autore annotante, Cynosbatos, ab alijs Selinoritíon, ab alijs Aſyntrophos, ab alijs Titani ſanguis, ab alijs Ibidis ſanguis, à Romanis Rubus, ab alijs Sentes, à quibuſdam Mora baticana, à Dacis mantia, Ægyptijs Hæmos, alijs Ametros appellatur. Serapio Rubum, Buleich nominat cap. cxxiiij. Hebræi סנה Sene, Exodi iiij. ſic enim fere illam dictionem interpretes Bibliorum reddunt.

> *Titani ſanguis, Hæc appellatio à Dioſcoride lib. 2. cap. 125. Lactucæ agriæ attribuitur, & poteſt fieri ut Rubo propterea communicata fuerit, quod mora illius ſanguineum compreſſa ſuccum reddant.*

Tertium genus Germani Hymbeeren / Holbeeren / vnd Hundtbeeren uocant. Recentiores medici Cynosbaton uocant, ſed quæ uera ſit κυνόσβατος cap. xviij. infra dicetur. Ego in ea plane ſum ſententia, ut credam hoc Rubi genus id eſſe quod Dioſcoridi cap. xxxvi. lib. iiij βάτος ἰδαία, hoc eſt, Rubus Idæus dicitur, quoniã paſſim in Ida proueniat. Galli teſte Ruellio li. iij. de na. ſtirpium cap. xciij. Framboſciam nuncupant. Nicander Rubum polybateam à copia mororum nominat. Neque me latet recentiores quoſdam Fraga per Rubum Idæum intelligere, at quam recte ipſi uiderint, per nos enim his licebit, quicquid illi ſibi arrogauerint.

VIRES AC TEMPERAMENTVM:

Quotquot de re herbaria ſcripſerunt, folia, flores, germina, fructusq; Rubi aſtringere & exiccare traduntur. Vſurpantur fere intrinſecus ad cohibendas & refrigerandas quaſuis calidas fluxiones, & utrinq; aduerſus ſerpentium & ſcorpionum ictus uenenatos adhibentur.

INTRINSECVS.

Galenus lib. ij. de aliment. facult. frequentem fructus Rubi uſum dolorẽ capitis inducere iudicat. Quod an ita ſe habeat necne, hauddum expertus

ſum. Verum de Rubi Idæi fructus immoderato uſu id teſtari poſſunt, quod mora illa uehementer refrigerant, ita quidem ut ſi quis aquam ſuperbibat, eum horrores febriles continuo obruere facile poſſe. Quod ſi moderate illis utamur, quaſuis ardentes febres refrigerabũt, ad quas affectiones aqua è moris Idæi Rubi (quæ Germanis Bimbeer dicuntur) deſtillata utilis eſt, ſed & iucunda & grata ægris cum propter manifeſtam refrigerandi facultatem, tum propter ſuauiſſimum quem exhalat odorem violaceum.

Si fructus in promptu non ſit tenellæ Rubi Idæi frondes, aut folia aqua decoquantur & ægris exhibeantur. Ea decoctio foris, inq; inflammationibus conuenienter in linteolis imponetur, nam ſedandi illas, & reſtinguendi ui pollere id medicamentum certa experientia docuit.

Qui cibos in uentriculo continere nequeunt, & frequentibus uomitionibus infeſtantur, hijs fructus Idæi Rubi deuoratus, & folia recentia tuſa, ac foris ſtomacho impoſita, mire proſunt.

Folia Rubi arida, necnon ſumma uirgarum faſtigia, uino, aquaúe decocta ac pota, dyſenteriam potenter cohibent, & mulierum abundantia profluuia. Iiſdem facultatibus & mora immatura & folia in puluerem redacta, necnon flores pollent, ſicut & è teneris coliculus expreſſus ſuccus, quẽ nõnulli ſole cogi ſinũt, ſingulari remedio cõtra omnia quę modo dicta ſunt.

Rubi omnium generum flores & fructus uino decocti & poti remedio ſunt & antidoto efficaciſſimo his qui ſerpentium, aliorumq; uenenatorũ uermium & ſcorpionum ictus ſenſerunt, teſtis eſt Nicander in Theriaca.

Radices Ruborum omnium Galeno lib. vi. de Simpl. facult. aſtruente, magis aſtringunt quam uel folia uel fructus. Eſtq; Galenus in ea ſententia, ut credat calculos renum his radicibus comminui, ſi uel uino decoctæ, uel in puluerem redactæ aſſumantur.

EXTRINSECVS.

Foliorum & ramorum decoctum collutione gingiuas putridas non ſolum purgat ſed & firmat, & oris uitijs medetur, prodeſt & anginę hæc decoctio ſi gargariſſatur, licet fructus in eclegmate ad eam affectionem conuenientius ab ægris ſumi poſſit.

Decoctum cuius iam meminimus lauamentis chirurgorum utiliſſimũ eſt, nam illo omnia manantia ulcera ſcabiesq; capitis, oculorum, ſedis & genitalium lauantur & purgantur.

Eadem poteſt ſuccus expreſſus ſole coactus ut mellis inſtar ſpiſſetur.

Folia Rubi lixiuio decocta, ſi illo caput aliquoties abluas, capillos denigrant.

Folia Rubi Idæi recentia trita & inflammationibus epatis & ſtomachi foris impoſita, calorem remouent, deliquiumq; animi & uires ægrotis adPLACEHOLDER

dunt,quod omnia aqua diſtillata efficacius prȩſtat,potu & illitu , quemadmodum ſupra quoque meminimus. Ictibus ſerpentium illita folia addito oleo & uino ueneno aduerſantur.

De Chamæbato, ſeu Rubo Idæo altero, Germani Bockobeeren appellant. CAP. XII.

SVPEREST RVBI aliud genus, quod nunc perſtringemus. Hoc non ubique locorum , ſed in uliginoſis & umbroſis arbuſtis prouenit, uirgis tenuiſſimis humi ſparſis, quæ non aliter atque Fragariæ aut Rubi uulgaris coliculi, ſeſe ipſȩ propagant. Folia gerit hic frutex Rubo adſimilia, ſed magis exigua , nullis ſpinis horrentia. Fructum ȩdit Auguſto menſe, ſed non copioſum. Atq; is nihil aliud eſt quam morũ rubrũ magnitudine Fraga non excedens , ternis aut quaternis acinis conſtans, fructui Rubi exiguo ſimilis , guſtu uinum referente ſed pergrato præditus. Radix guſtum obtinet aſperum , & ad amaritudinem quandam uergentem. Ea quotannis nouos emittit & teneros coliculos.

NOMENCLATVRAE.

Hæc mora in Vuaſgoia noſtra & apud Mediomatrices Bockobeer uocant. Ego

Ego exiſtimo Chamæbati ſpeciem eſſe,aut certe non male Rubo Idæo con iungi poſſe. Nam in altiſſimis montibus gignitur, neque alibi unquam illum me reperiſſe fruticem memini. Cæterum cum in hortulos meos illum tranſtuliſſem,in Rubum Idæum mutatus eſt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæcunque ſuperiori proximo capite de Rubo diximus, ea puto huic quoqꝫ frutici recte attribui poſſe. Qui tamen uires illius cognoſcere cupiat periculum faciat de illo, mihi ſatis eſt,ſi mea opera cognitus fiat hic frutex,omnesqꝫ ſciant in Rubum Idæum illum quemadmodum diximus mutari.

De Myrtillo. Cap. XIII.

CVM E' DVMETIS ET SENTICETIS SYLVARVM proreperem,inter cæteras ſtirpes Myrtilli, quos non ſolum forma, ſed & ſaporis ſuauitas plurimum commendat, primi ſeſe nobis obtulere, & hij quidem duum generum, exigui ſcilicet & maiores,

1. *Myrtillus exiguus.* quanquam exiguorum,ut omnibus fere paſſim cogniti ſunt,ita maior undique apparet copia. Nam ubi hoc genus Myrtilli in ſyluis (naſcitur autem in ijs potiſſimū,quas Germani den Schwartzwaldt/den Odenwaldt/den Speſſart/den Ydar/den Hemrich nuncupant,neque non in Vuaſgoia) ibi quamplurimi luxuriant fruticuli, uirgis præditi tenuiſſimis, quadratis,uiridibus uti Geniſtæ,folijs ueſtiti ſpecioſis,herbaceis,ſolidis, Buxi per omnia ſimilibus,ſed tenerioribus. Maio menſe inter folia teretes enaſcuntur floſculi,ſinguli,ſingulis pediculis dependētes,ex puniceo roſei coloris, forma ſua campanulam referentes, ac in medio ruſum quaſi piſtillum aut ſtamen obtinentes,quod in baccam rotundam & rubeſcentem abit. Hæc cum maturatur eo tempore quo & Ceraſa maturitatem ſuam conſequuntur,ex cæſio nigricat,colore baccas Iuniperi æmulans,guſtus dulcis & ſuauiſſimi,pueris & ſylueſtribus auiculis cibo gratiſſima.

2. *Myrtillus grandis.* Myrtillus grandis non in omnibus ſyluis gignitur, ſed in uaſtis deſertis,uliginoſis & tenebroſis uallibus,alijsqꝫ humectis locis Vuaſgoiæ, Comitatus Bidiſcenſis & Bipontini territorij,prouenit.Quanquam autem hoc genus Mytilli priori quod ad baccas, flores, & folia attinet quadamtenus reſpondeat, tamen ingens diſcrimen hæc duo ſeparat a' ſe mutuo genera. Siquidem maioris Myrtilli qua terram ſpectant cineracea prorſus apparēt: deinde caules rotundi, proceri uidentur, ita ut arbuſculam repræſentent, tertio ramuſculi ſeu ſurculi itidem teretes ſunt & punicant, quæ omnia in

altero

Myrtillus. vaccinium mirtillum
Heidelbeer.

altero genere diuerſa reperiuntur. Prętereą fructus quoque huius magnitudine ſuperat alterum genus, qui antequam maturetur, exuiridi albicat, poſtea rubeſcit, ſapore uini præditus, demũ ex cæſio niger apparet, & dulcior baccis Myrtilli exigui. Radices tã huius quam alterius longe lateq; intra terram ſeſe diffundunt, ac ſubinde noua exerũt germina. Atque hæc eſt Myrtillorum propagatio.

NOMENCLATVRAE.

Primum genus Germani Heidelbeeren/vnd Staudelbeeren/alterum Roßbeeren/Drumpelbeeren/vnnd Brůchbeeren nominant. Pleriſque hodie Myrtilli latine dicuntur, quæ appellatio ſi formam fructus conſideremus, non ita male huic fruti ci quadrabit. At qui hos fructus vaccinia nigra appellant, autoritate Vergilij nitentes, nę illi mihi terq; quaterq; inſulſi homines uidentur. Nam Vergilius non de fructu aliquo, ſed de floribus quibuſdam Ægloga ſecunda loquitur, & per vaccinia nigra Hyacinthum eum intelligit, cuius Dioſcorides hiſtoriam lib. iiij. cap. lxi. proponens Romanis Vaccinium dici teſtatur.

Cæterum

Cæterum de appellationibus Myrtillorum nihil peculiare in ſcriptis ueterum reperio, niſi quod Auerrhoes lingua ſua Arabica Hes uocat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Res ipſa clamat, & experientia teſtatur, hiſce baccis terream & frigidam ineſſe ſubſtantiam, quare meo quidem iudicio cibo quam medicinæ accommodatiores ſunt.

INTRINSECVS.

Pueri, necnon paſtores & alij pauperculi, hiſce baccis & ijs ſimilibus fructibus, menſe Iunio plurimum gaudent. Naturam habet refrigeratoriam, ueluti fructus Rubi Idæi.

Quidam ſeplaſiarij Syrupum (ut uocant) è Myrtillis ad inueteratam tuſſim, pulmonisq; uitia & exulcerationem conficiunt, aſſerentes illum & ſtomacho prodeſſe non ſecus atque Syrupus de Agreſta. Confectio prædicti Syrupi ita ſe habet. Accipiantur ſucci Myrtillorum probe percolati libræ ſex, Sacchari puri & bene purgati libræ tres cum dimidia, aut tres duntaxat, quæ omnia lento igne ſuper prunas ſimul decoquantur, quoad mellis inſtar aut Syrupi ſpiſſentur. Hanc decoctionem officinæ Syrupum de granis Myrti, & Cheſmes nuncupant. Sed meo iudicio hæc non de noſtris Myrtillis quos Germani Heidelbeer uocant, intelligenda erunt, ſed de Myrti fructu. Nam quidam ita loquuntur, Myrtillum eſſe fructum Myrti, Vide Manlium ſuper oleo Myrtino, & Columella lib. de re ruſtica xij. ca. xxxviij.

EXTRINSECVS.

Qui chartulas (ut uulgo nominant) luſorias, aut alias picturas coloribus uarijs illuſtrant, ij ſuccum Myrtillorum cum alumine & Galla temperant, coloremq; hoc pacto Venetum uel dilutum uel ſaturatum conficiunt.

Qui pannos, lanam & fila inficiunt, ij Vrceo (Germani ein kübel nominant) Myrtillorum ſucci expreſſi cyathum aceti de uino, aluminis tuſi unciam unam, ſquammæ æris Germanice kupfferſchlag tuſæ drachmas duas miſcent. Hæc omnia ſimul decoquunt, cumq; decoctio illa refrixit, ita ut manum tuto immergere poſſis, tum fila aut pannos tingendos demergunt in eam decoctionem, poſteaque in locum aëri peruium ſuſpendũt & ſiccant, tum de nouo ex frigida aqua lauant, & ita blaui ſeu veneti coloris erit ille pannus. Quod ſi cupiant eum colorem dilutiorem eſſe ſquammam æris non inijciunt decoctioni, ſin uero probe ſaturatum uncia gallæ tuſæ adijcitur.

De

De Vua criſpa. Cap. XIIII.

Groſſel/oder Krauſſelbeer.

VVA CRISPA TERritorio Treuirenſi admodũ familiaris eſt, quo in loco ſecus itinera, & in limitibus agrorum magna in copia & fœlicius quidem cæteris ſentibus, prouenire cernitur, quanquam & apud Mediomatrices, aliosq; aſpera & lapidoſa terra gignatur. Frutex eſt ſurculoſus, multisq; uirgis & adnatis ramuſculis brachiatus, qui omnes undique acutis, exiguis, rectis, ac minime recuruis ſpinis ijsq; plerunque binis, aut ternis coniunctis, ut cornua capri repræſentent, horrent. Caudex eius non in altũ attollitur, ſed in multos ut diximus ſurculos ſeſe diffundit, frequentes emittens adnaſcentias, ſeu ramos, qui quotannis ſub finem Februarij menſis teneram proferunt et nigricantem frondem, ſerratam, folijs Ribes pene aut Cynosbato (de qua infra cap. xviij.) ſimilem, ſed magis exiguam & tactu aſperiorẽ, atque tum demum uetera decedunt folia. Martio menſe flores prodeunt, concaui, exigui, purpurei, quos ſi ſingulos per ſe intuearis, animaduertes illos intus

apiculos quinos tenuiſſimis quaſi capillis ſuffultos oſtendere, campanulamq́ paruam referre, nec magnitudine Myrtillorum flores excedere. Ex his acini fiunt ſublutei coloris, rotundi, nigrum quid in ſuperiori ſui parte obtinentes. Maturantur autem illi circa diem D. Ioanni ſacrum, guſtuq́ dulces ſunt, admixta quadam ſed grata acerbitate.

NOMENCLATVRAE.

Ab acinis ſuis, frutex hic apud Germanos Groſſelbeeren dicitur, Latine Groſſularis, nimirum à dura illa membrana, ſeu cuticula, qua obducuntur acini iſti, ſiquidem manducati crepant, inſtar membranæ quæ diſrumpitur. Meo ſane iudicio hic frutex ad tertium Rhamni genus pertinet. Rhamni apud rei herbariæ ſcriptores hæc leguntur cognomina, Perſephonion, Leucacantha, hoc eſt, ſpina alba, Cerualis ſpina, Atadim, inter quæ ſpinæ quidem albæ appellatio ad eam proprie plantam ſpectat, quæ à Dioſcoride lib iij. cap.xx. & xiij. deſcribitur. Serapioni Hauſig, & Auſig cap.ccxxvi. dicitur. Hebræi Rhamnum אטד Atad uocant, Iudicum ix.

ῥάμνος τρίτος. Dioſco.lib.1.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Acini Groſſularis, ſeu Vuæ criſpæ frigidæ ſunt qualitatis, cibo quam medicinæ magis accommodati.

INTRINSECVS.

Hij antequam maturuerint prorſus acerbi ſeu acidi ſunt guſtus, ſicut immaturi botri, quare à prudentibus mageiris cum carnibus & piſcibus concoquuntur, quo cibos palato gratiores reddant, & acido ſapore appetentiam inuitent. Proſunt autem hoc pacto uſurpati cholericis calidis & ægrotantibus.

Ex ijs etiam, immaturis inquam Groſſularis baccis ſalſamenta ad intinctus parari poſſunt, ſicut & ex immaturis uuis Omphacium conficere ſolemus.

Groſſularis acinis iam maturis pueri delectantur. Quidam ut famem compeſcant, alij uoluptatis gratia hos eſitare ſolent.

EXTRINSECVS.

Omnium Rhamnorum folia igni ſacro, & ſerpentibus ulceribus efficaciter illini ſcribit Dioſcorides, quæ quidē ego illū crediderim de prioribus duobus Rhamni generibus intelligere. Addit deinde, Fama eſt ramos huius

huius ualuis feneſtriſu'e impoſitos ueneficia depellere. Ego aliud & certius quidem docebo. Nam ſi ordine multos Groſſularis frutices ponas, ſepem efficies perpetuam & præſtantiſſimam, quam nulla poterunt animalia penetrare, hortiſq; nocere.

De Rhamni alia ſpecie. Cap. XV.

Wegdornbeer.

NASCITVR ET alia Rhamni ſpecies in tractu Rheni, ſecus itinera, inter pruna ſylueſtria, & Cynoſrhodon, frutice arboreſcente, aculeato & ſpinoſo, cuius caudex puniceo obducitur cortice, non multo aliter quam uel Ceraſus, uel ea arbor quamproximò deſcribemus capite. Cortex interior uiridis eſt, ipſum uero lignum ſubluteū. Flores profert hic Rhamnus Maio menſe, eoſq; exiguos & ſingulos ſingulis petiòlis dependentes ſtellatos, quatuor apicibus diuiſos. Rami multis & rectis ſpinis horrent, inſtar Cynosbati, folijs ueſtiti molliuſculis, ligibus, pomi ſylueſtris pene ſimilibus, ſed quadantenus minoribus. Multos hic Rhamnus & uirides gignit acinos, qui meſſis tempore leguntur, & ſole ſiccantur, cumq; Autumnum attigerint ac maturuerint molles & nigri euadunt, guſtu iniucundo prædıti, magnitudi-

ne baccas arboris, cuius iam ſtatim hiſtoriam ſubtexemus, nequaquam excedentes.

NOMENCLATVRAE.

Hunc fruticem Germani Wegdornbeer uocant, a uijs proculdubio tracta etymologia, nam nuſquam illum maiori in copia inueni quàm in dumetis ſecus itinera & uias ſitis. Alij Werſenbeer nominant. Quo uero loco apud ueteres habitus fuerit, mihi non ſatis conſtat. Equidem niſi folia illius hyeme decuti ſcirem, facile ſpeciem Rhamni alteram apud Theophraſtū lib. iij. cap. xvij eſſe dicerem. Quanquam id obſtare non poſſit quo minus Rhamnis accenſeatur, Siquidem nec Dioſcorides, nec Plinius perpetuo uirentium Rhamni foliorum ullam fecere mentionem. Quapropter præſentem fruticem Rhamni ſpeciem eſſe dicam, quoad alij certiora de nomenclatura eius docuerint.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

In ſcriptis medicorum non multa de facultatibus huius Rhamni leguntur. Veteres teſte Dioſcoride crediderunt ramos ex Rhamnis foribus & feneſtris additos, remedio eſſe contra ueneficia. Folia huius noſtri fruticis frigidæ & ſiccæ ſunt naturæ.

EXTRINSECVS.

Folia igni ſacro & ſerpentibus ulceribus efficaciter illinuntur.

Quædam mulierculæ uel folia, uel interiorem corticem cum modico aluminis uino decoquunt aduerſus oris ulcera & putredines, quibus hoc medicamento gargariſſatu ſingulari experientia ſuccurrunt.

Baccæ huius fruticis meſſis tempore lectæ, areſactæ & tuſæ in aqua & alumine maceratæ, luteum, ſeu croceum potius reddūt colorem, quo librarij olim libros pingere conſueuerunt. At hodie cum auripigmentum uſu recipi cœpit, repudiati ſunt acini iſti, quanquam locum adhuc habent apud eos qui chartas depictas, & luſorias, necnon coria colore flauo inficere ſolent.

Autumno cum baccæ iſtæ maturitatem ſuam aſſecutæ nigræ euaſerint, leguntur & tuſæ in uaſe æreo aſſeruantur, & pulchre uiridem exhibent colorem, unde nonnulli eum uiridem colorem ex his parant, quem ſafft grün lingua Germanica uocamus, qui pictoribus accommodatiſſimus eſt & in magno uſu.

Hi acini cum circa Feſtum D. Martini in arboribus adhuc hærent, legi ſolent, & ad puniceum colorem conficiendum ab his qui coria inficiunt, &

depictas

depictas chartas coloribus illuſtrant. Ex his quæ hactenus de acinis huius Rhamni diximus facile liquet eos quam utiliſſimos eſſe, ut qui tria genera colorum præbeant, croceum inquam uiridem & puniceum.

De eo Frutice, quem Germani Faulbaum uocant CAP. XVI.

PRAESENS ISTE frutex, qui in ſyluis arboreſcens, & in altum ſeſe attollere, plurimisq́; ramis brachiatus conſpicitur (nam inter cæteras ſentes in dumetis & frutetis humiliori ſtatu contentus plerunq; gignitur) medullam intus habet ſpadicei coloris, cortice forinſecus obductus fuſco. Folia huius Ceraſi ſylueſtris pene conſimilia ſunt, ſed magis rotunda & nigricantia, iuxta quæ perexigui & ex pallido albicantes prorumpunt floſculi, ſinguli ſingulis nixi pediculis. Hĳ progreſſu temporis in rotundos paruos & uirides abeũt acinos, qui æſtate rubeſcẽt, autumno uero plane in nigrum mutantur colorem, adeoq; Myrtillis ſimiles apparent, ſed ingrati plane ac maligni ſaporis.

NOMENCLATVRAE.

Si hæc arbor, aut frutex, utroque enim modo appellari poteſt, ut ſupra docui,

mus,ſpinis horridus eſſet,ſane nullum alium in locum illum conijcere poſſem,quam ad Rhamnos. Quia uero aculeis deſtituitur, incertus ſum quo nomine uocari debeat, auditurus aliorum de hac re ſententiam. Germani quidam Zapfenholtz uocant,propterea quod uietores ex hoc ligno epiſtomia conficiant.Noſtrates Faulbaum & Leüßbaum/ a` fœtido tum odore tum ſapore.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Frutex hic una cum fructu ſuo non magni in medicina eſt uſus, præſertim quod ad internarum partium remedia attinet,nam foris tantum imponi conſueuit,quemadmodum nunc dicemus.

EXTRINSECVS.

Flauus huius arboris & medius cortex cum aceto tritus, & ſcabiei illitus,intra paucos dies illam ſanat & exiccat. Eſtq; hoc experimentum ſingulare.

Idem cortex in aceto decoctus putridis dentibus collutione prodeſt, nam & dolorem mitigat,& dentes ipſos purgat. Neque quicquam præter ea quæ nunc diximus,de hac arbore compertum habemus.

De Carpino Theophraſti. Cap. XVII.

ANTEQVAM AD SPINOSOS ET ACVLEATOS REdeamus frutices de Carpino nonnihil dicemus, qui & ipſe inter cæteras ſpinoſas ſtirpes iuxta uias plerunq; reperitur. Is quod ad frondem & pallidos floſculos attinet,Rhamno,cuius altero ab hinc capite meminimus, adſimilis exiſtit,niſi quod Carpinus hic noſter uno in pediculo plerunque quinos aut ſenos ſtellatos floſculos oſtendit, quod in prædicto Rhamno non uideas. Cæterum & folia Carpini teneriora ſunt, & magis nigricant quam Rhamni.Caudicis cortex incanus cernitur,ſed in germinibus anniculis uiridis plane apparet, lignum flauum eſt & prædurum, pauca medulla refertum. Floſculi in ſiliquas abeunt quadrangulas, quales fere Lathyris proferre ſolet,quæ Autumno appetente purpureo tinguntur colore,puerorum luſibus expetitæ, in quibus grana ſolida crocata membrana clauſa reperiuntur, teſticulis auium ſimilia, unde a` nonnullis Germanica uoce Hanhödlin/quaſi galli teſticulus dicitur. Autumni tempore ſiliquæ ſua ſponte rumpuntur, & tum ſemen quod guſtatum neſcio quid reſipit,in terram conijcitur.

NOMEN.

Carpinus Theophraſti.
Spindelbaum/Hanhödlin.

NOMENCLATVRAE.

Theophraſtus lib. iij. de hiſtoria plantarum cap. xi. inter cæteras arbores, & Carpini meminit, quem nō Acerem ut quidam uolebant, ſed Gallicam, & Græce ζυγίαν, hoc eſt, Iugalem, quod ex ea iuga & uarij generis inſtrumenta uaſa olim conficere ſolebant, appellandum contendit. Nos eam arborem quam Germani Spindelbaum, hoc eſt, Fuſariam (nam ex ea fuſi muliebri netu celebres apud nos conficiuntur) vnd Hanhödlin/hoc eſt Galli teſticulum uocant, Carpinum eſſe iudicamus. Ruellius illam ſub Euonymo quidem deſcribit, ſed in fine hæc ſubijcit uerba. Sed an ſit Euonymos, etſi multæ delineationes faueant non auſim affirmare.

Quid uero Acer & Celaſtrus ſit, ſuo quoqe uoce docebimus.

Ruellius de nat. ſtirp. lib. 1. cap. 77.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Ad quid huius arboris cum folia tum fructus faciant, nihil habeo in præſentia certi, niſi quod noſtri tornarij eius ligno ad uaria inſtrumenta & uaſa utuntur. His ergo explicatis ad ſpinoſas reuertamur ſtirpes.

De Cynosbato. Cap. XVIII.

V. erberis vulgarissimum

Hagendorn.

INTER OMNIA FRVticum arborumq́ aculeatarum genera, uix elegantiorem Cynosbato reperias. Siquidem ille copioſo & cõiunctim poſito flore, eoq́ Ceraſi aut pruni conſimili, ſed magis exiguo in principio Maij menſis emicat. Singuli floſculi quinis conſtant foliolis candidis, in quorũ medio multi albi ceu capilli apparent, apices roſeos ſuſtinentes, quod in omnibus pomorum floribus uideas. His decidentibus fructus ſubſequitur exiguus, oblongus, uiridis, per maturitatẽ quam Autumno appetente aſſequitur, rubeus, nucleo oliuæ minor, foris in ſuperiori ſui parte nigrum quid obtinens, intus nucleis exiguis et oſſeis, aſpera candidaq́ lanugine inuolutis refertus, guſtu ſubdulcis, ſed aſperior propter lanuginẽ & floſculos duriuſculos. Folijs ueſtitur Cynosbatos pulchre uiridibus, ternis, quandoque quinis aut pluribus fiſſuris diſſectis, ita ut manus explicatæ formam ferẽ repreſentent. Caudice aſſurgit hic frutex duro, lento cortice cinereo obducto, ramoſo, aculeis firmis & maxime noxijs undique armato,

armato, medulla carente. Gaudet argilloſa terra, montibus, ſyluisq; & ſepibus ſecus itinera poſitis admodum familiaris. Hoc pacto fere & Theophraſtus Cynosbaton ſuum lib. de hiſtoria ſtirpium iij. cap. xviij. deliniat.

NOMENCLATVRAE.

Germani hunc arboſcentem fruticem Hagendorn/ & fructum eius Hagdpffel nominant. Eſt hic uerus Canis ſentis ſeu Rubus (German. Hundtsdorn) Græcis κυνόσβατος appellatus. Dioſcorides libro primo cap. cviij. illũ deſcribit, dicitq; quoſdam Oxyacantham eum appellare, ſed pertinet id nominis ad Berberim uulgo uocatam, de qua paulo poſt. Cynosbaton Plinius lib. xxiiij. cap. xiiij. Cynoſpaſton, & Neuroſpaſton appellat. De Cynosbati appellatione plura ſupra cap. xi. habes, cum de Rubi generibus ageremus. Sunt qui fruticem hunc, quem Germani Hagendorn appellant Arbutum eſſe contendunt, quod illis per nos quidem licebit, modo Dioſcoridẽ & Theophraſtum nobis excutere nolint. *Rubus canis, Theodoro Cani rubus appellatus*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fructus, folia & flores Cynosbati ſiccæ & aſtringentis, ſeu conſtipatoriæ ſunt facultatis, poſſuntq; tam flores quam fructus in medicina utiliter uſurpari.

INTRINSECVS.

Flores Cynosbati uino ueteri per triduum macerati, deinde in uitro diſtillati remedio ſunt præſtantiſſimo, pleuriticis & quos tormina exercent. Aqua etiam ex ſolis floribus per artem diſtillatoriam extracta alui fluxiones ſiſtit, ſi aliquoties per diem bibatur.

Ad eadem faciunt acini, ſeu baccæ Cynosbati, areſactæ, inq; uino decoctæ & potæ, exemptis tamen prius interioribus floccis, quod niſi fiat arteriam facile læderet hoc medicamentum.

EXTRINSECVS.

Aqua è floribus Cynosbati diſtillata, non tantum refrigerandi uim habet, ſed etiam aculeos carni inhærentes refigit, ſi linteola in illa madefacta imponantur, adeo attrahendi magna facultate pollet. Eſtq; hoc ſingulare experimentum.

Lignum Cynosbati flagellis idoneũ eſt, quo remedio deſidia & inſolentia ſeruulorum & male morigeræ familiæ quam efficaciſſime emendari poſſunt.

De Cynorhodo Barbari. Cap. XIX.

Roſa. Κυνόῤῥοδον. *Caninaroſa.*
Zam Roſen. Wildheckroſen.

NISI ME ODOR ROSARVM TAM HORTENSIVM quam ſyluestrium fragrantiſſimus recrearet, mirum ſi non de Roſis

Roſis ſcripturum multiplices illæ ac confictæ Poetarum fabulæ opprimerent. Ne uero & nos tempus inutilibus nugis & figmentis teramus, nunc non dicemus quo pacto Roſa non niſi candida per initia, mox uulnerato Veneris pede, dum Adonidi opem latura præcipiti curſu per dumeta rapitur, adrubuerit, quin potius Roſæ genera tam ſatiua quam ſylueſtria, quæ ſane multa & uaria in Germania noſtra reperiuntur, exponemus, à ſylueſtribus initium facturi. Roſæ ſylueſtris quatuor faſtigia conſtituere licet, quæ omnia idem fere lignum, eoſdem aculeos, eaſdemq; frondes oſtendunt, rurſus uero in his aliud grandius, aliud exilius, aliud fortius, aliud tenerius, totaq; ſubſtantia gracilius, aliud odoratius, quoddam minus odoratum cernitur. Caudex namque uulgaris ſylueſtris roſę admodum procerus euadit, aſperrimis undiquaq; & uncinatis ſpinis ab imis ad ſummas uſq; partes armatus. Quanquam autem omnium Roſarum lignum forte & ſolidum eſt, tamen in medio fungoſam quandam, ſicut vitis pene, medullam obtinet, licet huius primi generis, de quo nunc ſermonem inſtituimus, ſolidius aliquanto atq; durius quam cæterorum omnium ſit. Iam ut in hiſtoria pergamus, folia eius aliquo modo ſpinis uncinatis horrent, quina interdum & ſeptena uno pediculo dependentia, per ambitum exiguis inciſuris ſerrata, & qua terram ſpectant cineracea, Iunio menſe appetente tam hoc quam alia quoque omnia fere ſylueſtris Roſæ genera, calyces proferunt, quinis aſperis & uiridibus corticibus munitos, quibus dehiſcentibus, roſæ prodeunt ex purpura diluta albicantes, quarum ſingulæ ut plurimum quinque conſtant folijs. Flos interior qui è medio relucet Roſæ multos oſtendit capillos eosq; tenuiſſimos, qui in uertice puncta quædam exigua Milij grano haud maiora ſuſtinent, odoris perquam gratiſſimi. His non tantum apes, ſed & alia inſecta, nempe & quę Germani Goldtkeferlin/q. d. aureos ſcarabeos, ab aureo nimirum colore uocant, inſidere ſolent, & inde paſtū ſuum quæritare. Cumq; folia Roſæ deciderint, id quod plerunque altero ab ortu die contingere ſolet, manent nihilominus rotunda & uiridia capitula, quę Autumno appropinquante rubeſcunt, intus præduris ſeminijs, quæ dura lana inuoluuntur, referta ſunt, foris uero in cacumine nigro quaſi operculo aduerſus imbrium iniuriam munita. Hac forma ut plurimum omnium Roſarum tam domeſticarum quam ſylueſtrium ſub Autumnum, apparent fructus.

1. Vulgare ſylueſtris roſę genus.

Alterum Roſæ ſylueſtris genus, tota ſua ſubſtantia (hoc eſt, ligno, folijs, aculeis, & roſis) prædicto magis eſt exiguum, ſed ſpinis & folijs aſperioribus, floribus ex purpura ſaturata candicantibus, & odore iucundiore ac uehementiore præditis. Quin & folia cineracea odorem ſpirant ſuauiſſimum maxime uento flante.

2. Sylueſtris roſæ aliud genus.

Tertium

3. *Syluestris Roſæ genus tertium.*

Tertium ſyluestris Roſæ genus, quanq; magnitudine foliorum ſecundũ antecedat, tamen ſpinas gerit non perinde minaces, & frondem prorſus inodoram. Roſæ quoque huius generis aliquanto ſunt maiores, colore magis rubro & elegantiore tinctæ, odoris meo quidem iudicio inter omnia genera ſuauiſſimi, tactu pinguiores & magis lentæ. Luxuriat hæc Roſa plerunque in humectis ac minime fertilibus auenaceis agris, alijsq; nonnullis dumetis, raro ſupra altitudinem trium cubitorum ſeſe attollens, & quæ intra humum hinc inde ſerpentibus radicibus ſubinde iuueneſcat, facileq; & nullo negotio plantari queat.

4. *Roſæ ſyluestris quarta ſpecies.*

Quarta ſyluestris Roſæ ſpecies proximæ per omnia reſpondet, niſi quod roſas profert prorſus candidas, odoris non tam iucundi ut illa. In ſiccaneis agrorũq; limitibus, iuxta'q; itinera Iunio & Iulio menſibus in flore ſuo apparet. Hæc omnium Roſarum uiliſſima eſt, & in noſtris regionibus non magni eſt nominis.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam ueteres diligentiſſime Roſarum nomenclaturam uariam diſtinxerint, tamen omnium ſiue hortenſianarum, ſiue ſyluestrium uulgare & uſitatum eſt nomen apud Græcos quidem ῥόδον, Latinis uero Roſa, & Germanis Roſen/ Arabes hanc Nard uocant teſte Serapione cap. cviij. Hebræi ורד Vered, & ורדא Varda: hinc מי ורדין Me vardin, aquam roſaceam in ſcriptis Hebræorum medicorum appellant. Hæc generales omnium roſarum nomenclaturæ ſunt, at ſi partium Roſæ appellationes deſideres, paucis quæ ſubijciemus accipe.

1. Folia Roſarum, Roſenbletter.
2. Vnguis, das vnderſt weiß an den blettern/ Græci ὄνυχα dicunt.
3. Calyx, der oberſt roſen knopff ehe der auffgangen iſt
4. Cortex, die fünff euſſerſten ſchelet/ oder rinden deſſelben knöpfflins,
5. Flos Roſæ, die gäle düpflin in der roſen/ oder die blüm.
6. Capillamenta, ſeindt die härlin darauff die gälen düpfflin ſtehen.
7. Caput, der roſen haupt/ oder das vnderſt am roſenknopff ſo gegen herbſt roht wirt.
8. Semen, der ſamen/ nemlich die harten ſteinlin ſo im roſen haupt gefunden werden/ hoc eſt, lapilli illi duri qui in capite Roſæ includũtur, ex quo nouæ plantulæ Roſarum proueniunt, ſed tarde. Qui Roſarum ſemen Antheram uocant, decipiuntur illi, uide Celſum.
9. Lana, ſeindt die rauhe härlin darinn der ſteinecht' ſamen verwicklet iſt
10. Fructum Roſæ maturum & rubrum, Germani Büttel/ Butten/ Arßkitzeln nominant. Expoſui paucis ex ſententia ueterum, partium Roſæ nomenclaturam, nunc de appellationibus ſyluestris Roſæ, quam hoc capite pecu-

tę peculiariter tractandam ſuſcepimus, aliquid dicamus. Primum genus ſylueſtris Roſæ, quod meo iudicio Cynorhodon Barbari fuerit, Germani Wildthecfroſen/Hanbüttel/vnd Büttelroſen nuncupant. His ſpongiolæ ſeu pilæ quædam crinitæ, rotuudæ & ſubpurpureæ adnaſcuntur. Germani Schlaffkunt appellant.

Alterum genus Germanis nonnullis Weinroſen/Frawen dorn/ Marien dorn/hoc eſt, ſi interpreteris, Spina Mariæ nominatur.

Tertium & quartum genus Hanroſen / Haber roſen / vnd Feldtroſen Germani uocauere. *Roſa campeſtris*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Roſarum tam ſylueſtrium quam domeſticarum genera refrigerantis ſunt & aſtringentis naturæ, præſertim uero Roſæ ſylueſtres aridæ, quarum in multis magnus exiſtit uſus.

INTRINSECVS.

Sylueſtrium Roſarum maxime earum quæ Haber roſen appellantur, aquam diſtillatam nonnulli maioris faciunt, & efficaciorem credunt, quam domeſticarum. Ea namque quibuſuis calidis affectionibus prodeſt, refrigerat namq; & reprimit omnes cholericas & acres exhalationes, & cor in deliquio animi confortat. Ad confectiones quas uocant Manus Chriſti, & Zulapium roſatum, ego primo loco eas quas uocant Haberroſen/ ſecundo quas Frawen roſen/tertio rubras domeſticas eligerem.

EXTRINSECVS.

Aqua ex ĳs roſis quas nunc commemorauimus diſtillata, doloribus capitis in linteoli s impoſita, neque non fronti pari ritu applicata epiphoris oculorum unice prodeſt. Si quæ uero aliæ ſunt Roſæ tam ſylueſtris quam domeſticæ facultates, eas ſtatim ſequenti capite docebimus.

De Roſa hortenſiana, cuius effigiem proximo ſuperiori habes capite. CAP. XX.

ROSAE HORTENSIS MVLTIPLEX EST DIFFErentia. Alia namq; candida, alia ex purpura albicans, quædam rubra Rurſus inuenias in hoc genere, quę ſimplici, deinde et quę mul-

multiplici foliorum ordine contextæ uideantur. Omnium uero generum eadem facies, quod ad frondem & aculeatas uirgas pertinet, licet candidæ proceritate rubras ſuperent.

Roſarum uaria eſt electio. Mihi quidem ſylueſtris quas præcedenti capite tertio loco deſcripſimus, deinde domeſticæ rubræ ſimplices, poſtea rubræ ex et purpura albicantes, eæq; multiplices, deniq; albæ & ipſæ multiplici foliorum ordine intertextæ arridēt. Roſam recentem à longinquo olere, ſiccam propius, ſcripſit Plinius lib. xxi. cap. vij.

NOMENCLATVRAE.

Nomenclaturas Roſæ tam ſylueſtris quam domeſticæ, nec non partium illarum ſuperiori proximo capite tradidimus. Quanquam autem ad multos alios flores, præſertim in linguam Germanica uox Roſen/hoc eſt, Roſæ accommodetur, uidelicet cum dicimus Winter roſen/hoc eſt hyemis roſas, & Damaſcener roſen/hoc eſt, Damaſcenas roſas, &c. tamen de illis hoc loco non eſt inſtituta oratio. Nam in hoc capite de illis tantummodo agimus quas horti noſtri nouerunt, quasq; ueteres Puniceas, Mileſias, Rubras (Germa. rot roſen) Albas (Germa. weiß roſen) uocauere, Latini multa fecere huius genera, nempe quaſdam præneſtinas, alias Campanas, nonnullas cerotinas, aliquas Trachimas, has Alabandicas, illas Spermonias appellantes, ut interim Græcas, Græculas, & Centifolias prætercam, quarum cognitionem quiſquis exactam deſiderat, legat quæ Ruellius uir doctiſſimus de natura ſtirpium libro primo cap. cxxvij. annotauit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Veteres quæcunq; Roſa contineret, tanquam quæ in medicina magni eſſe poſſent uſus, diligentiſſime aſſeruabant. Neque quemquam eſſe puto, qui omnes Roſæ facultates explicare ſermone queat. Ex ea namque non tantum ſuccus & aqua diſtillata, uerumetiam Serapia, Electuaria, conſeruæq; & alia id genus conficiuntur, ut interim mel, Saccharum, acetum, oleumq; roſaceum taceam, quæ omnia quanti in medicina momenti ſint, neminem ignorare arbitror.

INTRINSECVS.

Quo pacto uero aqua, Saccharum, mel & acetum roſaceum conficiatur, omnibus fere notum eſt, his enim in calidis affectionibus & febribus magnus & frequens ubique eſt uſus, & maxime probandus. His enim non tantum refrigerantur, ſed corroborantur tam cor quam cerebrum

brum, id quod experientia manifeſtius fecit, quam quod probatione egeat. Veteres non ſolum recentes Roſas magni fecere, ſed & omnem dederunt operam ut ſemper earum uſus eſſe poſſet. Quare partim ſuccum folijs exprimebant, deſectis forfice unguibus (ſic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila prementes, & terentes in umbra donec cogeretur, qui ad uarios poſtea uſus recondebatur: partim folia Roſarum ſiccabant, quibus ad profluuia uentris poſtea utebantur, hoc quo dicemus modo. Decoquatur manipulus foliorum roſæ rubræ aridorum, in dimidia menſura uini albi, & exhibeatur his qui fluxionibus alui laborant, aliquoties per diem bibendus. Quod ſi morbo prædicto calor coniunctus fuerit, aqua roſæ decoqui debebunt.

Ad eadem faciunt roſarum arida capitula eo quo diximus more parata.

Roſæ recentes earumq́; ſuccus pro ratione ipſius morbi ſumptus aluum duram emollit, id quod experientia confirmat.

Semina dura quæ capitibus roſarum inſunt, in puluerem redacta, ac é uino pota, calculum traduntur pellere.

Eaſdem facultates nonnulli Spongiolis (Germanis Schlaffkünzen uocatis) quæ ſylueſtribus adnaſcuntur Roſis, ſi in puluerem redactæ, aut in uino decoctæ calidę ſumantur, tribuunt.

Fructus Roſarum rubeus ubi maturuit, tota ſua ſubſtantia tundi debet, & ſuccus exprimi, poſteaq́; ſiccari, demum in puluerem redigi. Hic gonorrhœę, & tam rubris quam albis mulierum menſibus ſingulari experimento medetur.

Poſſunt rubra illa capita, antequam maturitate molleſcant, integra conſeruari & ſiccari, & ad prædictas affectiones uino decoqui & potari, quod medicamentum & dyſenteriæ & cruentis excreationibus unice prodeſſe experientia non ſemel docuit.

EXTRINSECVS.

Roſæ rubræ aridæ uino decoctæ tũ percolatæ, ac probe expreſſę, ſuccus ſiue decoctum ſalubriter calidis capitis doloribus, necnon aurium, oculorum, gingiuarum, ſedis, & uuluæ, pinna illitum, ſiue infuſum auxiliatur.

Idem expreſſus roſarum liquor mediocriter calidus, inflammationibus præcordiorum, humidis ſtomachi uitijs, igniq́; ſacro utiliter imponetur.

Ad eaſdem affectiones non tantum acetum, ſed & oleum roſaceum uſurpari poteſt, prodeſtq́; oleum roſaceum urentibus puſtulis ſingulariter tempore peſtis.

Flos qui in medijs roſis inuenitur, ſiccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inſpergitur.

Breuiter

Breuiter quæcunque calidæ & cholericæ paſſiones uexant, ex Roſis, aut earum aqua diſtillata, aceto, oleoúe compeſci poterunt. Odor namque fragrantiſſimus Roſæ doloribus & imbecillitati capitis uel maxime prodeſt. Plura alia Roſæ iuuamenta ex his quæ diximus, quotidie colligi poſſunt.

De Oxyacantha. Cap. XXI.

SPINAM HANC ACVTAM FACILE IN HORTIS MEIS patior, cum propter elegantiſſimos quos profert floſculos, tum uero maxime quia racemoſo commendatur fructu. Solet autem hæc in aſperis & lapidoſis agrorum limitibus nullo negotio prouenire, nō enim hanc tantum Olympus, ſed & Germaniæ multæ prouinciæ habent, utpote Haſſia, Rhenicꝗ tratus, necnon aſperrimi montes ad fluuium die Nahe Germani dictum ſiti, in his inquam locis Oxyacantha luxuriat. Spinoſa hæc arbor ſæpe multos ab radice mittit caudices, acutiſſimis undique ſpinis, ijsꝗ ſtellam pene dimidiam, aut aculeos Vuæ criſpæ referentibus, ſed aliquanto aſperioribus armatos. Folia Cydoniæ mali haud multum diſſimilia apparent, niſi quod anguſtiora ſunt, uiridiora & ſolidiora, per ambitum aliquantulum ſerrata, guſtu acido & ſubauſtero ueluti Oxalis prædita. Flores profert hæc arbor Maio menſe, eosꝗ ſpecioſos, multiplici foliorum textura ſtipatos, ſtellatos inſuper, & cærei coloris, quinos aut ſenos ſæpenumero tenuiſſimis petiolis coniunctim inſidentes. Hi autumno appetente in acinos abeunt óblongos, botris exiguis ſimiles, corallijꝗ rubri colore tinctos, guſtum acidum & ſubauſterum obtinentes, intus nucleos ſuos uti & alia id genus fructus habẽtes, è quibus plantulæ Oxyacanthæ ſed admodum tarde gignuntur, quare ſurculis potius quam ſemine hanc arborem ſeri conſultius eſt. Nam conſueuit hæc arbor quotannis è radice quamplurima noua germina protrudere, quod & Cydonia arbor facit quas ſubinde plantare licet. Radix Oxyacanthæ admodum capillata exiſtit, longisꝗ fibris luxurians. Lignum eius cærei eſt coloris, medullamꝗ obtinet fungoſam.

NOMENCLATVRAE.

Germani hunc fruticem ab acido ſapore acinorum & foliorum Sawrrach/alij Verſing/vnd Erbſal uocant. Eſtq́ is proculdubio id ſpinæ genus quod Dioſcoridi libro primo cap. cvij. ὀξυάκανθα, hoc eſt, Spina acuta Pyrina & Pyxacanthos dicitur. Officinæ Berberim uocant. Serapioni cap. ccxix. Amirberis, Acſa, & fructus eius Zaitah dicitur.

VIRES

Oxyacantha, officinis Berberis.

Sawerach.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Oxyacantha frigida eſt & ſicca, poteſtq; ad calidas affectiones utrinque, necnō cœliacos affectus uſurpari.

INTRINSECVS.

Quidam ex acinis Oxyacanthæ uinum exprimunt, quod per totum aſſeruant annum, Eſtq; hic liquor alui quibuſuis fluxionibus, qui à calore originem trahunt, cuiuſmodi eo tempore pleræque ſunt, quo dyſenteria homines uexantur, utilis, non ſolum enim ſitim immodicam reſtinguit, ſed etiam continuos ac diuturnos alui fluxus cohibet.

Idem abundantiam mulierum ſiſtit, ſtomachum & hepar corroborat.

His facultatibus acini Oxyacanthæ melle aut Saccharo conditi pollent.

Ad eadem etiam Maio menſe aqua è floribus & folijs diſtillari poteſt.

Quin & maturos acinos ſi ſiccentur, poſteaque aqua uiua molleſcant, ad ea quæ diximus exhiberi cōueniet.

Qui in calidis morbis uomitionibus continuis infeſtantur, bilemq; euomunt, his Oxyacanthæ uſus ſalutaris eſt.

Folia tenera Maio menſe, acini Autumno intinctibus quam accommodatiſſimi ſunt.

EXTRINSECVS.

Tradunt nonnulli acinos Oxyacanthæ maturos tuſos, ac cataplaſmatis inſtar illitos non ſolum abſceſſus calidos lenire dolore mitigato, ſed & illos rumpere & ad ſanationem promouere.

Quodq; mirum uideri merito debet radicem illitam aculeos & ſpicula extrahere quidam aſſerunt. Ego corticem radicis magis probo, nam radicum cortices plerunque humidioris ſunt qualitatis & efficaciores. Faciant ergo periculum Chirurgi quid is cortex poſſit.

De Ribe. Cap. XXII.

1. *Ribes hortenſe.* ARBVSCVLA HAEC TENERA ET SVRCVLOSA, qua acinos illos acidos profert, in hortis hodie plãtatur. Caudicẽ, ramosq; habet ſpadiceo cortice ueſtitos, folia uero nigricantia & ſerrata, vitis puſillæ ſimilia, formamq; Groſſularis, ſeu Vuæ criſpæ frondis æmulantia, ſed aliquanto maiora & nigriora. Maio menſe pallidi, exigui, & ſtellati emicant floſculi, qui in rotundos poſtea abeunt acinos, eosq; ſenos aut ſeptenos tenuiſſimo pediculo ex ordine dependentes. Hi circa Diui Ioannis natales ferias maturitate rubeſcunt, guſtu acidi, ſed iucundiores fructu Oxyacanthæ.

2. *Ribes ſylueſtre.* Sylueſtre Ribis geuus in littoribus fluuiorum, & torrentum quandoq; reperitur, uirgis, folijs & fructu hortenſi conſimile, niſi quod longe alium baccæ eius ſaporem habẽt, nimirum iniucundum, guſtatæ namq; uomitiones cient, & faſtidia pariunt.

3. *Halimus.* Extat porro alius frutex baccas proferens plane rubras, corallijs rotundis forma ſimiles, acinis Ribis haundquaquam maiores, easq; plerunq; binas coniunctim inſtar gemellorum uno pediculo ſuffultas, guſtu ingrato; præditas, ut quæ guſtatæ nauſeam & uomitus cieant. Caudex huius & ramuli cineraceo cortice ueſtiuntur, folia altera parte incana cernuntur, forma Cydoniæ mali frondem referentia, ſed longiora, ita quidem ut ad Oliuæ folia accedant, niſi quod illis multo ſunt latiora. Naſcitur hic frutex inter cæteras ſentes in dumetis & frutetis, Alſatiæ admodum familiaris, qua in regione ſecus itinera, & uiuis ſepibus inuenitur.

NOMENCLATVRAE.

Si ſpinis armatum eſſet Ribes ueluti Vua criſpa, non dubitarem illud

Rhamnis

Ribes.

Sanct Johans treübel.

Rhamnis accenſere. Cum uere aculeis careat, uocabo cum reliquis RIBES, quoad emergat aliquis, qui nobis genuinum eius in Dioſco. alijsúe rei herbariæ ſcriptoribus oſtendat nomen. Placet autem in præſentia cum bona omnium herbariorum uenia, Groſſulam hortenſem, ſiue rubrā, hoc eſt, Germanice Zamme groſſel/ oder rote Groſſelbeerlin nominare. Ruellius de natura ſtirpium libro primo cap. cvi. quoſdam Groſſulam tranſmarinā appellare ſcribit. At fruticem quem tertio loco delineauim⁹, & Alſatiæ familiarem eſſe diximus, Halimum, ſeu ut alij legunt Alimum Dioſcoridis libro primo. cap. cv. deſcriptum eſſe exiſtimo.

Serap. cap. 291.
Auicen. lib. 2. cap. 588.

ἄλιμος.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Arabes rei herbariæ ſcriptores uno ore Ribes frigidum & ſiccum eſſe pronunciant. Debet uero ad ardentes febres, & calidas alui fluxiones, non aliter atque Berberis uſurpari.

INTRINSECVS.

Quæ de fructu Oxyacanthæ proximo capite diximus, ea de acinis Ribis

quoque fere intelligi debent. Exhibendi ſunt illi ægris, qui ardentibus laborant febribus, neque non his qui calidas alui fluxiones patiuntur. Namq; hi acini ſicut & Serapia & eclegmata, atque Rob (ut uocant) de Ribes, ſitim immenſam reſtinguunt, uomitiones ſiſtunt, cibi appetentiam inuitant.

Quidam Saccharo has baccas condiunt ſicut & Ceraſa, quo pacto pueris uariolis, alijsq; alui calidis profluuijs laborantibus apprime conducũt.

Baccæ Ribis in ſole ſiccatæ, ad caſdem affectiones aſſeruari poterunt. Reliquas cum Oxyacantha eaſdem uires obtinet Ribes.

Radicẽ Halimi conuulſa, rupta, torminaq; mitigare, drachmæ pondere in aqua mulſa potam tradunt. Ego nondum expertus ſum utrum ſic ſe habeat necne.

Solinus Halimum famem compeſcere ſcribit, quod equidem facile crediderim, ſiquidem ubi baccas illius uel ſemel deguſtaſſem, quamprimum ſatiatus fui, nec ab eo tempore unquam tanta me inuaſit fames, ut prædictũ deinceps appeterem fructum.

De Sambuco. Cap. XXIII.

SAMBVCVM NEMINI IN GERMANIA IGNOTVM eſſe arbitror, quapropter quo pacto, quo in loco & quo tempore ille gignatur, multis exponere nihil attinet, cum omnibus quę
1. *Sambucus uulgaris.* ſit Sambuci facies, conſtet. Vix enim inter omnes arbores aliã quamcumq; reperias uulgatiorem, & quæ adeo ſine ullo negotio & plerumq; humectis & tenebroſis locis, iuxta muros, ſæpes, alijsq; incultis naſcatur atq; Sambucus hic noſter. Quæ quidem quod ad frondem, flores, fructum & odorẽ attinet, Ebulo ita ſimilis exiſtit, ut ueteres Sambucum & Ebulum ſub uno ſemper genere comprehenderint. Folia namq; gerit per interualla quinq; plerunque, interdum & ſeptem, rariſſime autem octo ex uno pediculo dependentia, ſimilitudine fere nucis iuglandis, ſed per ambitum minutim ſerrata, grauiſſimiq; odoris. Florem fert in umbellis copioſum, & frequentẽ, ac uno quidem eoq; grandiuſculo pediculo ſubnixum, qui Maio menſe gratiſſimum ſpirat odorem, & in uirides tandem acinos abit. Hi Autumno appropinquante maturitate nigreſcunt, non aliter atque Ebuli baccę, cibo auicularum, utpote paſſerum, ſturnorum, & turdorum magnopere expetiti, grana intus continentes exigua, ſeſamacea. Atque hoc Sambuci eſt ſemen, ex quo frutices noui prægigni queant ſi ſeratur.

2. *Sambuci aliud genus.* Aliud proin Sambuci genus quibuſdam in locis a me obſeruatum olim gignitur, quod baccas fert in maturitate ſua ex candido luteas, quod ad cæ

tera

Sambucus. ebulus

Holder. serum

tera, hoc eſt, caudicem, corticem, folia, flores, & guſtum, attinet Sambuco uulgari conſimile. Neque tamen ubique locorum hoc Sambuci genus reperias. Ac credo equidem non multis uiſum aut obſeruatum fuiſſe.

Sunt qui Sambucum medulla carere aſſerant, cum tamen nulla arbor magis conſpicuam, & fungoſiorem habeat, Sambuco ipſa, maxime quod ad anniculas uirgas attinet, quæ multam ſane oſtendunt medullam. Solent autem pueri non tantũ lignum uerumetiam iam dictam medullam crepundijs ſuis uſurpare. De Sambuco Theophraſtus lib. iij. cap. xiij. copioſe in hiſtoriam illius uniuerſam complexus.

NOMENCLATVRAE.

Quam Germani Holder oder Holunder dicunt, Latini Sambucum, ab autore (quemadmodum libro primo de natura ſtirpium cap. cxxix. annotauit Ruellius) cui Sambyx nomen fuerit, nominant, Galli Sus, aut Suin. Sunt qui non Sambucum ſed Sabucum, a` Sabuco inſtrumento muſico appellatam uelint, inter quos eſt Serenus poëta, cuius hæc extant uiceſimo ſeptimo opuſculi eius capite carmina.

Conueniet teneræ radix decocta Sabuci
In geminis calidi cyathis potanda Liæi.

Dioſcoridi lib. iiij. cap. clxviij. ἀκτὴ dicitur, quam alij δένδρον ἀκτὴν, alij ἰψυγιν, Galli Scobiem, Daci Sebam uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sambucus Galeno exiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinet. Meo iudicio tam folia quam flores Sambuci recentes refrigerandi ui pollent, potiſſimum autem earum facultatum eſt aqua è floribus diſtillata, quæ utiliter utrinq; uſurpari poteſt.

INTRINSECVS.

Sambucus intro ſumpta efficaciter expellendi uim habet. Radix namq; eius uino decocta & pota hydropem potenter exigit. Cortex medius efficaciſſimus eſt, quapropter prudentia & maturo conſilio opus eſt, ſi quando hiſce uti uelimus.

Turiones ſeu folia tenera vere lecta, modo quo diximus uſurpata non perinde ſunt efficacia, & imbecillioribus magis conueniunt.

Sambuci turiones in puluerem redacti, ac ex iure piſorum poti duram aluum emolliunt.

Eaſdem facultates habet aqua è medio cortice diſtillata.

Coqui ex acinis Sambuci eclegma præſtantiſſimum diſcoquunt, quod ad ſupradicta uſurpari poteſt.

Quędam mulierculæ caſeos flore Sambuci quaſi condiunt, ut alios Sambuci culinarios uſus qui apud ueteres olim fuere, prætercam. Vide Platinā de honeſta uoluptate.

Floſculorum conditura Gallos pretioſius acetum facere teſtatur Ruellius.

EXTRINSECVS.

Aqua Sambuci illita calorē à ſole profectum reſtinguit, ſiue is caput, ſiue quamcunq; aliam cutis partem tentarit.

Eadem ardentes & ſubitos capitis dolores & quaſcunque inflammationes ſedat, ad quam rem Fungi incani qui Sambuco prope radicem adnaſcuntur in aqua florum Sambuci, aut roſacea prius macerati, deinde impoſiti uel maxime conducunt.

Aduerſus ictus ſerpentium & uiperarum folia Sambuci recentia utiliter imponuntur, quæ ſi deſit, in locum ſuccedat aqua è floribus diſtillata,

quæ

quæ & ulcera in fiſtulam dehiſcentia agglutinat.

Sambucus uuluas emollit inſidentium decocto.

Iis qui podagra tentantur, cum ſeuo taurino aut hircino proſunt illita folia.

Succus ex acinis Sambuci expreſſus cœruleo colore inficit ueſtes laneas. Tradunt etiam nonnulli hunc capillos illitu denigrare.

De Sambuco ſylueſtri. *Cap.* *XXIIII.*

HIC VERO NOVVM ET INCOGNITVM SAMBVCI genus, & elegantiſſimum quidem habemus, quod ex opacis uliginoſisq; ſyluis & ferarum luſtris proferimus, quo in poſterum & ipſum innoteſcat rei herbariæ ſtudioſis. Ac non dubito ſi uel in ſcriptis aliorum uel noſtris, hanc Sambucum noſtri ſæculi Herbarij nonnulli reperire potuiſſent, quin ſibi, ut ſunt laudis, & alienorum laborum cupidi, illum magno cum faſtu uendicaſſent. Inuenias enim ex eorum numero quoſdam qui cum omniū ſtirpium cognitionē ſibi arrogent, nihil tamen in medium adferant, niſi quod uel ab alijs prius tractatum, aut certe uulgatiſſimum alioquin extiterit. Quanquam uero non erat cur magnopere ſibi in his placerent, aliosq; à quibus ea mutuati fuerant, uel contemnerent, uel cõuitijs inceſſerent, tamen mirū quam alienis plumis ſuperbiant, ſibiq; perſuadentes à nemine animaduerti poſſe, quod alienos ſibi uſurpent labores, & utcunque animaduertatur licere ſibi quodcunq; lubet arbitrantur. At quamuis impune hæc illi faciant, ſummamq; nihil minus inde laudem & gloriam aucupari ſtudeant, non tamen obſtare poterunt, quo minus ſuas quæq; auicula plumas agnoſcat. Sed relictis his hiſtoriam ſylueſtris Sambuci proſequamur.

Ea fronde, cortice, ligno, medulla, odore denique & ſapore per omnia uulgarem refert, floribus duntaxat & fructu ab eadem diſſidens. Flores namq; ſubluteos, formaq; ſtellatos, non in umbellis ut illa, ſed compactos inſtar uitis aut Liguſtri, & multo etiam celerius, nempe Aprili menſe, profert, qui in acinos abeunt Auguſto menſe rubeſcentes, minijq; colore tinctos, racematim è pediculis dependentes, iniucundi plane ſaporis, è quibus nouæ plantulæ ſi ſerantur progignuntur, abeunt.

NOMENCLATVRAE.

Omnis Sambucus apud Germanos Holder dicitur, quod excauari facile queat, cum habeat medullam fungoſam. Præſentem uero Sambucum

Sambucus ſylueſtris.
Waldtholder. nigra Linn

cum Gallorum cantum nō exaudiat, Wildenwaldtholder/oder Hirſchholder/hoc eſt, Sambucum ſylueſtrem, aut ceruinam appellare neceſſe fuit, propterea quod in ſyluis proueniat, & à ceruis magnopere expetatur. Quod ſi uero Herbarij noſtri id minime cognitum habeant, uti non dubito, non grauabor illis quod me experientia docuit indicare. Nam & ego nō parum temporis ſyluis ſtirpium gratia peragrandis impendi, didiciq; Ceruum hanc Sambucum ſylueſtrem, ſicut & Solanum hortenſe, cuius libro primo cap. ci. meminimus, magno deſiderio inquirere. Vbinamque locorum duas eas ſtirpes prouenire intellexerit, eo ſe confert. Quodq; mirari ſubit, ſolent binæ hæ ſtirpes plerunque eoſdē ſitus occupare. Hiſce ceruus unice delectatur, folia utriuſque non baccas decerpens, unde intelligi poteſt, fructus hoſce frigidioris eſſe qualitatis, ac feris, nedū alijs iumētis & hominibus minus ſalutares, id quod natura beſtias docet, quod idem in Eſulis à quarum eſu animalia tam ſylueſtria quam domeſtica abſtinent, animaduertere licet. Præterea quod non minus admiratione dignū cenſeo, obſeruaui Ceruum ſolum folijs harum plantarum ueſci, non autem

Ceruam,

Ceruam,niſi ea prægnans fuerit,& ceruum in utero geſtauerit,tum enim & ipſa harum ſtirpium deſiderio tenetur,& illarum folia deguſtare ſolet,aliàs nunquam.Iam licet in Galeno & Auicenna alijs'ue ueterum ſcriptis plerique non legerint,uera tamen ſunt. Neque mirum ſi quotidie multa alia de quibus ueteres nihil ſcripſere contingant.Eſt enim natura miraculorum plena, & plura efficit quam ingenium humanum comprehendere queat. Sed quoniam Solani hortenſis mentio incidit,dicemus obiter,illud nobis Mandragoram eam uideri quam Theophraſtus lib.vi.cap.ij.ſub finem deſcribit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sambucum ſyluestrem frigidæ naturæ eſſe iudico, ita quidē ut pro Mandragora ſi illa deſit uſurpari queat,quod idem & de Solano hortenſi intelligi uolo.

Verum enimuero quia Solanum hoc ſupra libro primo ſuibus conferre aduerſus ardentes febres docui, quemadmodū & rei ueritas habet,nonnulli in malam interpretantur partem , quod iumentorum & pecorum,& quo pacto morbis illorum ſubuenire poſſimus, mentionem aliquando faciamus. At ſuibus quidem ſua quoque remedia à Domino Deo propoſita ſunt,ſiquidem & ſuum & medicinæ creator & autor eſt Deus.Præterea uidemus clariſſimos quondam uiros,Catonem inquam,Varronem,& Columellam remedia quibus pecorum morbis mederi conueniat,quam diligentiſſime deſcripſiſſe.Cur itaque hij noſtram diligentiam noſtrosque labores tam inique traducunt? Quaſi uero tantum peccatum ſit, ſi in hiſce commentarijs auxilia quibus morbis iumentorum ſuccurrendum ſit, commemoremus.

Diſſimulandum uero non eſt,baccas Solani hortenſis ſomnum inducere,quod ipſe tribus aut quatuor ex eo genere deguſtatis acinis expertus ſum.

Admonendi ſunt ergo omnes ut à nimio eorum uſu abſtineant.Scripſit ad me D. Georgius Ollingerus Norimbergenſis ciuis , quoſdam pueros per imprudentiam quandam aut certe famem,plures quam par erat Solani hortenſis acinos deuoraſſe,ita quidem ut duo ex illis occubuerint, tertio ſuperſtite.

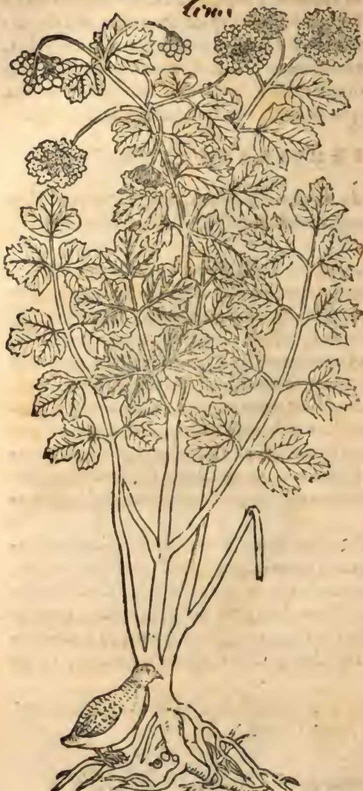
De facultatibus acinorum Sambuci ſyluestris nihil dum obſeruaui,nec quicquam de uſu illorum compertum habeo.

De Sambuco aquatica. *Cap.* XXV.

SI MIHI HAEC ARBOR IN THEOPHRASTI ET DIOſcoridis ſcriptis tam nota eſſet,quam eſt Bonoſis auibus in ſyluis

Sambucus aquatica.

Schwelcken.

cognita, fœlicius hiſtoriam illius tractare poſſem. Nunc cum mihi in dumetis et torrentum ripis duntaxat, non autem in libris ueterum reperta ſit, quid faciam aliud neſcio, niſi ut faciem illius paucis conſpiciendam proponam, quoad uberior & certior éq; ueteribus rei herbariç ſcriptoribꝰ deſumpta, cognitio eius arboris nobis manifeſtetur. Habet caudex & lignum eius fungoſam intus medullam, ſicut & Sambucus, folia diſſecta, Aceris fere aut Torminalis (de quo infra cap. xxx) ſimilitudine. Flores fert in fine Maij menſis, eosq; compactos & ſtipatos, flori Sambuci quodam̃odo ſimiles, ſed per ambitum uiolis magnis & candidis, quæ quatuor conſtãt folijs, & cæteros in umbella conſtitutos flores, quaſi cuſtodes defendant, circumuallatos, quibus decidentibus baccæ ſubnaſcuntur Zinnabaris colore tinctæ, magnitudine acinos Sambuci multum ſuperantes, quæ Autumno appropinquante maturantur, ingrati plane ſaporis, ita ut ei qui illas deguſtarit, nauſeam & faſtidia continuo pariant. Has Bonoſæ hyemis tempore ſummopere expetunt, ut non raro etiam illis ineſcatæ decipiantur ab aucupibus.

NOMEN

NOMENCLATVRAE.

Hic frutex quod ad medullam fungoſam & flores quos in umbellis gerit Sambuci ſpecies, & aquatica quidem cenſeri poterat, & Germanice Bachholder appellari, propterea quod plerunque ad ripas torrentum inter alnos proueniat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quaſnam facultates baccæ huius Sambuci obtineant, compertum nihil habeo, niſi quod meo iudicio in eclegmate exhiberi poſſint ad uomitiones ciendas.

Flores cum ſuauiter odorati ſint, ſolent æſtate uoluptatis gratia legi, & conclauibus inferri. Neque alius eorum apud nos quod ſciam exiſtit uſus.

De eo Frutice, quem Germani Hartriegel nominant. CAP. XXVI.

INTER CAETEROS FRVTICES QVI IN DVMETIS naſcuntur, & hic in altum aſſurgit, multis ramulis, ſurculiſque brachiatus, folijs ueſtitus nigricantibus, Alni fere ſimilibus, flore comans Iunio menſe ex pallido albicante, ſimilitudine pene Ebuli, ſed magis exiguo, eoque multiplici uno inſidente pediculo. Hic in uirides abit baccas, quæ Autumno imminente nigreſcunt, Liguſtri, de quo paulo poſt, acinis pene ſimiles. Stipitem habet durum, terebro cæteriſque fabrorum inſtrumentis contumaciter renitentem.

NOMENCLATVRAE.

Quia fruticis huius lignum, maxime cum aridum fuerit, ſecuri & terebro mirum in modum ut diximus repugnat, ideo apud Germanos id nominis ſortitus eſt, ut Hartriegel uocaretur, licet ea appellatio Liguſtro quoque à nonnullis tribuatur, ſed perperam. Quod ſi hic frutex arboreſcens hyeme folia ſua non amitteret, uocarem illum Celaſtrum Germanicum.

VIRES

Hartriegel.

Ceanotus americanus Linn

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæ ex hoc frutice utenſilia & ruſtica inſtrumenta, potiſſimum uero ad carros pertinentia conficiuntur, ea diu durant, nec facile corrumpuntur. Quid in medicina poſſit mihi ſane compertum non eſt.

De

De Liguſtro. Cap. XXVII.

Beinhültzen.

LIGVSTRVM IN GERmania omnibus fere quam notiſſimum eſt, nihil enim illo frequẽtius in uepribus, dumetis ſecus itinera & limites agrorum, maxime in ripis fluuiorum (nam in his locis inter cæteros frutices prouenit) reperitur. Lignũ eius duriſſimum eſt, cineraceoq́ꝫ ueſtitur cortice. E' radice Liguſtri, potiſſimum ſi humectus locus fuerit, multæ quotannis & tenues lentæq́ꝫ uirgæ prorepunt, folia proferentes, oblonga, anguſta, uiriditatis ſaturatæ, Salicis ſimilitudine, quæ uel ad hyemem uſque rigidam uigere conſpiciuntur. Liguſtrum apud nos Iunio plerunque menſe, florem gerit candidum, racematim compactum uitis uiniferæ inſtar, ſuauiſſimi odoris. *1. Liguſtrum uulgare.*

Huius generis nonnulli frutices ſubluteo comãt flore, atque ij quidem inuentu rariores ſunt. Cæterum utriuſq́ꝫ generis flores Autumno menſe in acinos deſinunt, nigros, guſtu mediocriter dulces, quo nomine hyeme præſertim rigidiore, nec aliàs ab auiculis magnopere expetuntur. *2. Liguſtri alia ſpecies.*

NOMEN.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 1. cap. 109.

Non ignoro quoſdam hunc fruticem philllyream Dioſcoridis interpretari. Mihi uero quidquid hij dicant, κύπρος eſt Dioſcoridis, quem Latini Liguſtrum uocant, Germani Hartriegel/ à duritie ligni appellant, ſed perperam, ut proximo capite docuimus, nam genuinum ipſius nomen apud Germanos eſt Beinhültzen/ Alij Reinweiden à foliorum cum Salice ſimilitudine, nonnulli Mundtholtz à facultatibus, alij & Geißholtz appellant. Ruellius officinis Alcannam & Henne dici teſtatur lib. de nat. ſtirpium cap. xciij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Folia, flores, & acini Liguſtri aſtrictoriam uim habent. Hodie apud nos extrinſecus fere uſurpatur.

EXTRINSECVS.

Aqua è teneris Liguſtri folijs, Maio menſe, aut è floribus Iunio menſe diſtillata, gargariſſatu exulcerationibus oris auxiliatur, neque non feruidis inflammationibus, carbunculisq́; & pudendorum ulceribus ambuſtisq́; igni prodeſt collutu. Hoc enim remedio ad prædictos morbos Chirurgi pene omnes utuntur.

Floſculi aceto macerati frontiq́; impoſiti capitis dolorem ſedant.

Acinis Liguſtri maturis quidam rubello uino nigrum inducunt colorem, & ut craſſius euadat efficiunt, quo magis ſit uendibile.

Solent etiam illi tam nigrum quam uenetum colorem præſtare, quo nomine ab his qui chartulas luſorias, aliasu'e picturas coloribus uarijs illuminant, leguntur. Ego ex his atramentum meum olim conficere ſolebam.

De Liguſtro potiſſimum ad fructum reſpiciens
Columella lib. x. ita cecinit.

Fer calathis Violam, nigro permixta Liguſtro,
Balſama cum caſia nectens croceosq́; corymbos.

Nam florum hoc uerſiculo Maro meminiſſe uidetur.

Alba Liguſtra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

De arbore, ſeu frutice, quem Germani den kleinen Målbaum nominant.
CAP. XXVIII.

QVAM GERMANI den kleinen Målbaum VOCANT, EA INter

Kleiner Mälbaum.

ter cæteras uepres & ſentes in dumetis naſcitur, humo gaudens argilloſa & forti. Frutex eſt arboreſcens & grandis quandoque, licet in amplitudinem magis diffundatur, quam in altum aſſurgat. Caudex & uniuerſum eius lignum fungoſam intus continet medullã. Folia gerit alni ſimilitudine, ſed maiora, rugoſa, ac farina quaſi aſperſa, unde illi nomẽclatura apud Germanos nata, & qua terrã ſpectãt prorſus albicantia. Iunio menſe florem producit hic frutex, compactum & ſtipatum, candidum, per omnia Sambuci ſimilem, odoris ſatis iucundi, ſtellatum. Hic in uirides abit baccas, aliquantulum latas, ac ueluti conquaſſatas, per maturitatem uero prorſus nigras, guſtu dulces & uiſcoſas. Quanquam uero non ubique locorum in Germania hic frutex gignatur, tamen in Alſatia & apud Mediomatrices neque non in monte tonitrui magna in copia reperitur.

NOMENCLATVRAE.

Cum folia huius arboris farina quaſi aſperſa uideantur, apud Germanos der klein Mälbaum uocata fuit, quo loco notandum, uocem der klein/ hoc eſt minorem, differentiæ gratia adiectam eſſe. Eſt enim alia quædam arbor de qua proximo capite agemus, quam Germani ſimiliter Mälbaum/ ſed di

ſcri minis

ſcriminis cauſa, den groſſen/hoc eſt, maiorem, appellant. Nonnulli alij hūc fruticem Schwelcken quoque uocant, quę appellatio ad Sambucum aquaticam, de qua ſupra cap. xxv diſſeruimus proprie pertinet, propterea quod cum illa floribus & baccis conueniat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Ad quid faciant tam flores quam baccę huius fruticis, nihil certi habeo, præſertim cum quod nomen obtineat ignorem. Audiam ergo & hoc loco doctiorum ſententias.

De Fraxinea arbore, quam Germani den groſſen Malbaum nominant.

CAP. XXIX.

CVM HAEC ARBOR QVOD AD APPELLATIONEM attinet ei frutici, quem ſuperiori proximo capite perſtrinximus, iungēda uideatur, ideo hoc loco mentionē eius facere uoluim⁹. Solet uero illa in altū aſſurgere, uliginoſis & opacis ſyluis, & in uallibus, ripis torrentum maxime gaudens, ligno, & nigro cortice alno quadamtenus conſimilis exiſtens. Nam folia Sorbo adeo reſpondent, ut diſcerni duo illa genera uix queant, licet huius quidem magis ſint exigua illius folijs. Iunio menſe candidum florem hæc arbor profert, racematum inſtar Liguſtri, ſed maiorem & pleniorem, odoratum. Hic Autumno appetente in rubros abit acinos, Sambuci aquaticæ ſimilitudine, ſaporis plane ingrati, ita quidem ut nimio eſu nauſeam excitent.

NOMENCLATVRAE.

Sed bone deus ubi in Theophraſto, Dioſcoride & Plinio huius arboris inueniam nomenclationes? Proinde licet in his quidem authoribus, quo loco mentio huius arboris ſit facta nobis non conſtet, tamen in gratiam nō eorum qui omnia ſe ſcire ſomniant, quoſcunq; interim ſpernentes & calumniantes, ſed eorum qui ueritatis & rei herbarię cognitionis ſtudio tenentur, ſententiam noſtram in medium adferre non pigebit, qua putamus, putamus inquam, non aſſerimus, ne Zoili noſtri quod calumnientur habeant, eam Fraxini eſſe ſpeciem, & eam quidem, cuius doctiſſimus uir Ruellius de natura ſtirpium libro primo cap. lxxxij. hiſce uerbis commeminit.

Vidimus tamen frequenter baccas ex quadam Fraxinea arbore ex rubro nigricantes, quibus per inopiam frugum annonæ rura ueſcantur.

Groſſer Målbaum.

ueſcantur. Ea arbor eſt Fraxino aliquantum humilior, folio ſerratiore, & per ambitum hiſpidiore, cætera Fraxinum æmulantur, ideo genus hoc fructiferũ apud nos tantum putauerimus. Hæc ille, quæ omnia eo adduximus, ut rei herbariæ ſtudioſis anſam de hac arbore cogitandi præberemus.

D. Michael Hero piæ memoriæ uir, Lentiſcum ueterum per Germanicam uocem Målbaum in Columella interpretatus eſt, ſed nihil Lentiſco, cum hac Fraxinea arbore.

VIRES AC TEMPERAMENTUM.

Si hæc arbor Fraxini ſpecies fuerit, facultates eius paulo poſt deſcriptas ſub Fraxino reperies. Nihil uero de uſu eius nobis conſtat, niſi quod ſcimus baccas, à merulis, turdis, & bonoſis auibus hyeme magnopere quæri.

De Sorbi quarto genere, quod Torminale uocant Latini. CAP. XXX.

Sorbus aucuparia ſilua

Wilder Sperwerbaum/Eſchröſel.

SYLVETREM NVNC NEC OMNIBVS NOTAM PRAE manibus habemus arborem, quæ in altiſſimis ſyluis humo can dida

dida & forti inter Fagos gignitur, licet inter domeſticas arbores, ſiquidem e ſyluis in hortos tranſlata plantetur, nullo negotio proueniat. Corticem habet, quo caudex ueſtitur, læuem, & albicantem, folia Sambuci aquaticæ ſimilia, ſed magis exigua, & quæ pedem anſerinum forma ſua repreſentēt. Florem fundit hæc arbor ex pallido album, coactum, uti fere Sambucus uulgaris, quo decidente pyra ſubnaſcuntur exigua, incana, oliuarum magnitudine, aſpera, & Meſpilorum inſtar guſtu aſtringentia, quæ tamen non lapideum ſemen, ſed nucleos nigros ueluti pyra ſylueſtria intus continent, Hæc cum Autumno molleſcunt, deuorantur non aliter atque alia poma, cum enim gratiora ſunt palato & acerbitatem deponunt.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam quod ad plantarum ſtirpiumq; cognitionem attinet, maxime eam quæ ex ſcriptis Theophraſti, Dioſcoridis, Plinij, aliorumúe percipitur, nullus unquam mihi ductor extiterit, nihilominus tamen non cælabo ſententiam meam qualis illa ſit, ſi forte hoc pacto doctiſſimos illos magiſtros qui omnia ſe ſcire putant, prouocare queam, ut ipſi certiora nos doceant. Dico ergo hanc arborem quam Germani Areſſel / oder Eſchröſelbaum appellant, Sorbum eſſe ſylueſtrē (Germanice wilder Sperwerbaum) nempe eam, quam Plinius lib. xv. cap. xxi. quartum genus Sorbi conſtituit, Torminale illud uocans. Huic noſtræ ſententiæ ſuffragatur excellentiſſimus nir Ioannes Ruellius, qui hac quoque arborem agnouit. Vide hiſtoriā illius de natura ſtirpium lib. j. cap. cxxxij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fructus Sorbi Torminalis aluum aſtringit, ſicut & Meſpila, de quibus altero ab hinc dicemus capite.

De Sorbo. Cap. XXXI.

SORBVS ARBOR EST NON TANTVM PROCERA, ſed & amplitudinis magnæ, ut quæ ramos ſuos longe lateq; diffundat, maxime ubi ſpacio non deſtituitur. Gaudet alſioſis montibus, & lapidoſa terra, tractui Rheni, neq; non ſyluis Mediomatricum ad fluuios Saram & Bliſam dictos ſitis admodum familiaris, ut uel hinc luce clarius fiat Sorbum frigidos tractus natura ſua, magis amare, quam feruentia loca, quemadmodum & Theophraſtus lib. ij. cap. iij. annotauit.

Sorbus. domestica
Sperwerbaum. linn

Sorbus frondem gerit pinnatam, ita quidem ut uno è pediculo dena aut duodena dependeant folia, alæ modo in lateribus emicantia, per ambitum ſerrata, Lauri folijs teſte Theophraſto quadamtenus ſimilia, licet hæc ma-

Theoph. lib. 3. cap. 12.

gis

gis ſint exigua & breuiora. Flore emicat candido, copioſo. Hoc decuſſo fructus ſubnaſcitur, alius orbiculatæ, alius ouatæ figuræ, qui Autumno appropinquante luteus euadit, ex una parte, maxime qua ſoli appoſitus fuit, guſtu aſpero & aſtringenti præditus, & qui antequam molleſcat, eſitari non queat, fuſcis & latis nucleis quibus prægnat, Sorbus ſeri poſſet, mihi tamen inſitio magis placet. Inſeritur autem malo Cydoniæ, Pyro, Cynosbato, & Sorbo torminali.

NOMENCLATVRAE.

Fructum Sorbi, Hebræi (teſte Aruch Monſteri) טולש Toleſch, Græci ὄα, Latini Sorba, Galli Corma, uel Sorba, Germani Sperwelfrucht vnd Speirling uocant. Arbor Græcis ὀΐη, Latinis Sorbus, Germanis Sperwerbaum dicitur. Dioſco. lib. 1. cap. 14.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quemadmodum Sorbi Torminalis, ita & huius fructus aſtringit, minus tamen quam Meſpili, teſte Ægin. Sunt autē Sorba in medicina utiliſſima.

INTRINSECVS.

Sorba quocunque modo præparata medicinis aluum ſiſtentibus adhiberi poſſunt. Quidam autumno in clibano inſtar Pyrorum hos fructus torrent. Alij ea poma in quatuor diſſecant partes, quas in aëre ſiccandas ſuſpendunt. Nonnulli melle Sorba non aliter atque mala Cydonia condiunt.

Alij Sorba recētia in uino dulci cocto ſeu Sapa cōſeruant. Vtut uero parentur uentris profluuijs accommodata ſunt. His ergo in cibo utentur, qui lubricam habent aluum.

Particulæ areſactæ uel in puluerem rediguntur, aut calida aqua molliuntur, uel denique uino decoquuntur ad cohibendam aluum. Breuiter facultates Sorborum pauciſſimis hic exprimit uerſiculus.

Sorba ſumus molles nimium durantia uentres.

EXTRINSECVS.

Sorba tuſa & cum folijs ſuis aqua decocta, alui profluuijs & ſedi procidenti proſunt in ſolio aut deſſionibus.

De Meſpilo. Cap. XXXII.

TRIA MESPILI GENERA VETERES REI HERBARIæ ſcriptores ponunt. Ego in Germania noſtra unum duntaxat

Meſpilus. germanica

Neſpelbaum. Linn

genus obſeruaui, quod licet in pleriſque locis ſponte ſua proſiliat, tamen non ubique niſi inſeratur fructum præſtantem ædit. Quo uere illum & fœlicius & meliorem reddat, ſolemus Meſpilum inſerere Pyro ſylueſtri aut

Cynoſ-

Cynosbato. Folia eius maiorem cum Lauro quam fructus affinitatem contraxiſſe uidentur, licet ſint aliquantulum longiora folijs Lauri, & minime ſerrata. Meſpilus flores profert in fine Aprilis menſis, quandoq; & Maio, eosq; candidos, Amygdalæ ſimiles, & ſingulos ſingulis pediculis ſuffultos, inſtar Cotoneę mali, ſed candidiores, qui progreſſu temporis in rotunda abeunt & incana poma, quinis ſuperiore ſui parte quæ umbilico ſimilis apparet apicibus uiridibus emicantia, tarde matureſcentia, & quæ non ſint edendo antequam molleſcant, propter inſignem quam obtinent acerbitatem. Hæc apud nos non tria duntaxat, ſed quinque ut plurima oſſea & prędura continent ſemina, unde uulgatum apud nos iactatur prouerbium,

Kein Jungfraw ward nie ſo rein/
Eſſe ſie drey Neſpeln/ſie geb von jr fünffzehen ſtein.

Meſpilus non magna indiget cura in plantando, nam aſperis & incultis locis gaudet. Inter Argentinam & Badenſes thermas inferiores in ſylua ſponte ſua luxuriat, ac omnino eos fere tractus amat, quos & Sorbus quærit. Meſpilum qui folijs eſt Apij inſtar diſſectis, ac tribus in fructu oſſiculis, nondum uidi.

NOMENCLATVRAE.

Meſpilus hæc poſterior Dioſcoridi libro primo cap. cxxxviij. μέσπιλον ἀνθηδὼν & ἀρωνία: fructus eius τρίκοκκος dicitur: alteram uero idem autor quoſdam ἐπιμηλίδα, alios σητάνιον nominare tradit. *Hanc Serapio cap. 109. ſub uoce Zaror, hoc eſt Sorbo deſcribit.*

Noſtram Meſpilum ego crediderim Cratægum, ſeu Cratægona Theophraſti eſſe. Sed nemini noſtra præiudicet ſententia, noſtra enim ita proponimus, ut interea liberum cuique eſſe uelimus, ut ſequatur quod ſibi magis probabile uideatur. *Theoph. lib. 3. cap. 15. κράταιγος.* Germani Neſpelbaum arborem ipſam, fructum Neſpeln uocant. Hebręi teſte Elia חמישיות Chamiſchioth, à quinque nimirum oſſiculis. Galli teſte Ruellio de natura ſtirpium libro primo cap. xcviij. Meslierum, & Neplierum nuncupant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Meſpila & Sorba utriuſque generis frigidæ & ſiccæ fere omnia ſunt qualitatis, aluo ſiſtendæ utilia.

INTRINSECVS.

Quæ de Sorbis diximus, de Meſpilis quoque intelligi uolumus, neque enim opus eſt ut quæ iam ante dicta ſunt hoc loco repetantur.

Solent noſtri Meſpila melle condire ſicut pruna ſylueſtria, quo ritu parata, calidis uentris in æſtate profluuijs conducunt.

De Pruno ſylueſtri. Cap. XXXIII.

Schlehendorn.

1. *Prunus ſylueſtris uulgaris.*

PRVNA SYLVEſtria alia magna, alia exigua, nonnulla rotunda, quædam oblonga ſpectantur. Qui hæc præcedit flos candidus eſt, ſicut & Pruni domeſticæ. Atque is quidē ante folia erumpit, id quod utplurimum in fine Martij menſis cōtingere uidemus. Obſeruatum eſt hunc florē quam rariſſime frigora effugere etiam exacta iam hyeme. Singuli uero Pruni ſylueſtris floſculi quinis conſtant candidis foliolis, in quorum medio duodeuiginti candida capillamenta ſeu ſtamina uiſuntur, apicem ſingula ſuſtinentia exiguum & luteum. Hac ſere forma omnium pene pomorum, Ceraſorū inquam, Prunorum, Pyrorum, & Malorum flores præditi ſunt, niſi quod plura quandoq; capillamenta, apicesq; oſtendant, quam huius ſylueſtris Pruni flores. Folia illius rotunda ſunt, Teucrij folijs nequaquam maiora.

Prunus ſylueſtris inter cęteras ſpinas in dumetis, ſecus itinera affatim luxuriat, & ipſe ſpinoſus, duruſq; quod ad lignum attinet.

Prunus

Pruna ſylueſtria prꝫſtantiſſima quꝫ & ſatis magna apparent, ea ſunt, quꝫ auguſto mēſe maturantur, quod in pruno ſylueſtri uulgari nō contingit. Illius namque fructus ſicut & flos ut ante diximus frigoribus occupatur anteq uam maturetur. Niſi enim hoc pacto ea pruna molleſcant edendo non ſunt, propter immenſam ipſorum acerbitatem. Pauperes pruna ſylueſtria igne quandoque uſtulare ſolent, ut commodius illis ueſci queant. Fames ingenioſa certe eſt, & multos uarioſq; oſtendit cibos, neque quicquam ſibi præſcribi patitur.

2 *Pruni ſylueſtris altera ſpecies.*

NOMENCLATVRAE.

Pruna ſylueſtria maiora Germani Haberſchlehen (quaſi dicas auenaria, à comitatu nimirum eius frugis ita appellata) reliqua Schlehen ſimpliciter nominant. Latinis Pruna ſylueſtria, Græcis προῦμνα, & ἀγριοκοκκυμῆλα, Gallis Prunula, Prunelles, & Plelouſes dicuntur. Neque eorum ſententiæ ſubſcribendum eſt qui Acacia illa & Poteria nominant. Arbor ipſa, Prunus ſylueſtris κοκκυμηλία ἀγρία, & Spinus dicitur, ſic enim apud Vergilium legimus. *Et ſpinos iam pruna ferentes.* quo loco de præſenti noſtro & arboreſcente frutice authorem loqui exiſtimamus.

Dioſcor. lib.1. cap.142.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pruna ſylueſtria refrigerantem & aſtringentem uim habent, quare aluū ſiſtendi facultate pollent. Apud noſtros uoluptatis magis gratia quam medicinæ uſurpantur.

INTRINSECVS.

Pruna ſylueſtria melle condita non tantum commeſſationibus nocturnis proponenda ſunt, ſed dyſentericis etiam, & alui profluuijs laborātibus exhibenda.

Ad eadem facit uinum ex his fructibus confectum, quod ad Iulium & Auguſtum uſque menſes diligenter aſſeruare conuenit, quo tempore dyſenteria plurimis moleſta eſt. Earundem facultatum eſt & decoctum Prunorū ſylueſtrium.

Aqua è floribus illorum diſtillata & pota, ad laterum dolorem ſingulari facit experimento. Ea uero efficacior fuerit, ſi flores Pruni ſylueſtris recentes per noctem uino forti & optimo macerati in balneo ut uocant Mariæ diſtillentur. Hac aqua multis profui, ea namque lateris, cordis & ſtomachi quoſuis dolores ſeu compreſſiones & puncturas diſſolui.

EXTRINSECVS.

Aduerſus uini penduli uitia nihil efficacius Prunis ſylueſtribus reperi-

SS v.

tur, ſi hoc quo dicemus modo uſurpentur. Pruna antequam blauo tingantur colore leguntur, & in mortario tuſa, pro magnitudine & exiguitate uaſis multa aut pauca uino inijciuntur, cumque probe uino agitatione crebra comixta fuerint, obturatur uas per dies octo aut decem, tum intra paucos dies uinum reſtituitur. Cæterum poſſunt Pruna ſyluestria tuſa, & in aëre ſiccata ad eos uſus per totum annum conſeruari.

Sunt qui ex immaturis Pruni ſylueſtris fructibus aquam diſtillatam ad neſcio quas artes adhibent, quæ omnia ſtudioſe prætereo.

De Pruno. Cap. XXXIIII.

QVANQVAM PRVNI VARIA GENERA TARDE ad Gallos & Germanos commigrarunt, tamen hodie ubique locorum ſiullum pomi genus, certe hoc uel notiſſimum eſt. Prunorum ſecundum uaria genera, differentiæ multæ, ita quidem ut omnia enumerari uix poſſint. Conabimur tamen uel uulgatiſſima apud nos referre Pruna. Sunt ergo alia magna & nigra quædam cærea, hoc eſt coloris ex candido in luteum palleſcentis, nonnulla purpurea, ut Fici, alia denique exigua, & uiridia Autumno matureſcentia. His quaſi ſummis generibus, multæ aliæ ſubſunt ſpecies, magnitudine, forma, guſtu, &c. differentes. Sunt enim Pruna alia oblonga, alia rotūda, alia dulcia, alia acida, alia ſicca, nonnulla poſtremo ſuccoſa. Quis enim omnia genera diſcernat? Omnium uero Prunorum caudex intus ſubruber, & folia nigricant, & minora Mali folijs apparent. Prunus flores profert candidos, maioresque pruno ſylueſtri. Floret plerunque cum Ceraſo Aprili menſe. Fructus os non perinde durū atque Perſicæ intus continet, in quo nucleus clauditur, quod ſemen Pruni eſt, quo ſeri poteſt, & intra paucos annos adoleſcere.

NOMENCLATVRAE.

Prunus Latinis, κοκκυμηλέα Græcis, Pflaumenbaum Germanis, vng prunier Gallis appellatur. Fructum eius Hebræi בשׁר Kæſchæph (teſte Elia Leuita) Græci κοκκύμηλον, Latini Prunum, Germani Pflaumen/ Kriechen/ Galli vne prune nominant

Multa ſunt ut ante quoque diximus Prunorum genera, inter quæ primū
1. apud nos locum obtinent Damaſcena uocata, Theocrito Brabyla, Athenæo Badrya, & Madrya cognominata, Germani Damaſcenen pflaumen/ vnd Quetſchen uocant.

Deinde

Prunus.
Pflaumen.

Deinde ponuntur purpurea, quæ ex Hiſpania uenerunt, Iberica, & Per- 2.
tigona uocata.

Tertias partes ſibi uendicant cerea, ſeu cereola, Germanis gäl Kriechen/ 3.
vnd Spilling dicta.

Quarto

4. Quarto ordine collocanda ſunt oblonga illa & cœrulea, alias Prunidactyla, Germani blaw lang Pflaumen / blaw Spilling / vnd Bulſen pflaumen nominant.

5. Quinto loco exigua illa (nec enim nuce auellana maiora ſunt) & Autumno prouenientia pruna Germanis klein Herbſtpflaumen dicta.

6 Poſtremo ſunt & alia genera, utpote nigra illa quæ uocant groß Roßpflaumen / & rotunda illa, magna & dura Pruna, quæ Autumno appetente maturantur, Germani Schaaffpflaumen / Latini Aſinina & Pedicularia nuncupant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Prunorum genera tum ſunt utilia cum humectare & refrigerare mediocriter uentrem ſtatuemus. Porro ab his minimum alimenti accedit, licet non minus quam Ficus recentes aluum ſubducendi ui polleant. Æſtate itaque, potiſſimum Auguſto menſe ab his abſtinendum fuerit. De Prunis & eorum natura uide Galenum lib. ij. de aliment. facult.

INTRINSECVS.

Pruna areſacta & toſta aliquanto ſunt ſicciòris naturæ quam recentia, inter quæ Damaſcena, & Cereola maxime commendantur. Qui fit ut in coquinis magnorum dominorum ſuum quoque iampridem obtineant locũ. Ex his enim tuccetæ, & eclegmata compotationibus nocturnis conficiuntur. Seplaſiarij maiori cum emolumento illis utuntur, ut qui ex his electuariam Diaprunum appellatum conficiant, quod ad omnes calidas & ſiccas febres unice facit, quippe cum humectandi & refrigerandi ui polleat. Hæc confectio mihi bene placet, nam quæ Scammonium, aut Diagridium recipiunt eas prorſus deteſtor.

Crediderim Pruna, quorum nunc ſtatim meminimus arida, uino bono & dulci decocta ac uſurpata, calido & ſicco ſtomacho prodeſſe, eumq; ſi durior ſit emollire, licet diuerſum ſentiat Dioſcorides libro primo cap. cxiij.

Homines tenuioris fortunæ arida (quæ diximus) Pruna, uino aut uiua aqua molliunt, ijsq; in calidis affectionibus ad reſtinguendam ſitim & calorem utuntur.

Omnia Prunorum domeſticorum genera laxant & emolliunt uentrem, contra aſtringunt eundem ſylueſtria Pruna, quorum præcedenti capite mentio facta eſt. Gummi Prunorum calculos comminuere dicitur.

EXTRINSECVS.

Folia Pruni in uino decocta collutione & gargariſſatu uuam, gingiuas, & tonſillas fluxione laborantes reprimunt.

Gummi

Gummi ex aceto illitum (quod idem de folijs quoque intelligas) lichenas infantium ſanat.

Ligno Pruni arboris cultrorum manubria quidam conficiunt, prius tamen lignum lixiuio decoqunnt.

De Myxarijs. Cap. XXXV.

Sebeſten.

QVANQVAM PEREgrinum hoc pomi genus in Germania noſtra hauddũ proueniat, tamen in Italiam pridem deuenit, ubi, quantũ audio, Sorbis inſeri conſueuit. Nec dubito ſi cultura diligens accederet, quin et hortis noſtris aſſuefieri facile poſſit. Eius fructus qui intus oſſe nucleum clauſum habet, oliuę ſimilis exiſtens, omnibus hodie officinis notiſſimus eſt. Aiunt caudicem arboris candido, ramos uero uirente cortice ueſtitos, folia eſſe rotunda ac mediocriter magna, fructum candido lentore plenum racematim fundi. Hodie aridus ad nos defertur.

NOMENCLATVRAE.

Arabes hunc fructum nobilitauerunt, à ueteribus minime deſcriptum. Seraca. viij. Sebeſten, Abahamſa, Moteica, & Mokaita nominat, Græci Myxa & Myxaria à lento ſucco uocant, nam

nam ex his in quibuſdam regionibus uiſcum fit. Galeno quidam Serica dicta uolunt.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Myxa mediam ſortita ſunt temperaturam, neque nimium calida, neq; abunde frigida. Quod ad qualitatem attinet, multum cum Prunis affinitatis habent, Ægineta & Aëtio teſtibus. Hodie magnus eorum in medicina uſus eſt.

INTRINSECVS.

Fructus Sebeſten per ſe aut decoctione, in ardentibus febribus, potiſſimum ſi aluus ſit aſtrictior uſurpare poteſt.

Idem uel per ſe aut decocto infantibus aduerſus tineas uentris exhibetur utiliter, maxime his qui alia medicamenta reſpuunt.

Myxa uel per ſe deuorata, uel decocta & introſumpta, calidæ & ſiccæ tuſſi prodeſſe, lenire pectus, catharrum deniq; calidum ſedare, ardori item urinæ qui fit propter mordicationem choleræ in ueſica & in renibus conferre ſcripſit Serapio.

Rhaſes cap. xlij. uno uerbo inquit, Seueſten guttur & pectus lenit.

Quod ſi Sebeſten Serica ſint Galeni ut quidam putant, exigui ſane ſunt alimenti & concoctu difficilia. Nonnulli tamen Iuiubas per Serica Galenū intellexiſſe contendunt. Quare deinceps de illis agemus.

De Zizipho. Cap. XXXVI.

QVAECVNQVE HODIE IN OFFICINIS ADVERSVS aſperam tuſſim & catharrum conficiuntur medicamenta, ijs Sebeſten & Iuiubas (ſic enim fructum Ziziphi appellant) non poſtremo loco admiſcent. Cum itaque Iuiubæ in medicina hoc tempore tam celebres ſit, non potui committere quin hoc loco earum mentionem facerē. Sic namque affecti omnes ſumus, ut peregrina admiremur, noſtra negligamus, cum tamen luce clarius ſit, quæ noſtra tellus fundit, peregrinis ſæpenumero ac longe petitis anteire. Arborem quæ Iuiubas fert nondum uidi. Columella lib. ix. cap. iiij. duo eius genera ponit, albam nimirum & rutilam ſtatuens Ziziphum. Tradunt flores utriuſque ſicut & fructum, oliuæ haud admodum abſimilem eſſe.

NOMENCLATVRAE.

Iuiubas Arabes primi celebrarunt, ſequentibus nomenclaturis apud Serapionem

Iuiubæ.
Bruſtbeerlin.
Rhamnus umpera lium

[S]erapionem cap. lxxxvij. inſignitas, Hunep, Zufaizeſ. Poſterior appellatio à Ziziphо haud multum abludit: uolunt enim omnes Ziziphũ Iuiubas proferre, quæ Galeno quidam Serica, alijs Aedeſina dicta ſint. Germani Bruſtbeerlin uocant.

VIRES AC TEMPEramentum.

Arabes in Ziziphi facultatibus cōmemorandis nequaquam conſentiunt. Serapio ſiquidem una cum Rhaſe Iuiubas calidas & humidas eſſe contendit. Contra Auerrhoes frigidas & humidas pronunciat. Cæterum poteſt is fructus pectoris uitijs adhiberi.

INTRINSECVS.

Ad aſperitatem arteriæ, & aſperam tuſſim Iuiubæ proſunt. Ex his officinæ potiones, electuaria, & alias confectiones parant.

Serapio ex autoritate Aben Meſuai acuitatem cholerici ſanguinis extinguere tradit.

Iuiubæ in cibo uſurpatæ nullius ſunt utilitatis, præterquam enim quod difficilis ſunt & tardæ concoctionis, nihil etiam nutrimenti corpori humano afferunt. Atque hæc haſtenus, nunc ad alia progrediamur.

De

De Corno. Cap. XXXVII.

Welſch Kirſen.

ORNI IN GERMANIA NOSTRA VNVM DVNTA-
C xat genus habemus, nempe id quod rubeas fert baccas. Cornus

ea frequenter in dumetis inſtar aliarum ſylueſtrium arborum inter Metenſium & Treuirorum urbes. At quæ ad Moſellam & Rhenum fluuios ſita ſunt loca, & in Alſatia, in his inquam regionibus in hortis ſeritur, uel ſemine uel ſurculo auulſo. Arbor ea lignum habet duriſſimum, omni medulla carens. Rami qui à caudice ſeſe diffundunt folijs ueſtiuntur nigricantibus, Cotoneę mali aut illius arboris quam Germanis Hartriegel uocare ſupra cap. xxvi. docuimus, pene ſimilibus. Floret Cornus antequam folia erumpant, Martio menſe, quandoque & in Februario, flore ex candido in luteũ palleſcente, ſtellato, foliato, qui in baccas tandem abit oliuæ modo oblongas, eiq; per omnia ſimiles, primum uirides, nam per maturitatẽ quam Auguſto menſe adipiſcuntur, rubeſcunt, guſtu aſperę, ubi uero emolluerint, dulciſſimæ, ſeminia ſeu oſſa intus occultantes oliuæ inſtar duriſſima. Cornum quæ cereos ferat fructus hauddum uidi, neque baccas eius deguſtaui.

NOMENCLATVRAE.

Quæcunque apud nos peregina ſunt, ea Welſch/ id eſt, Italica, ſeu Gallica uocare conſueuimus, qua ratione fructum huius arboris Welſch kirſen/ hoc eſt, Italica ceraſa nominare ſolemus. Arbor ipſa Dioſcoridi libro primo cap. cxl. κρανία, Cornus dicitur. Fructum Cornum in neutro genere nominant Germani, non inepte Cornelbaum / aut Kurbeerbaum appellare poſſunt. Quidam Thierlinbaum uocant. Galli Cormier ou Cornier.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Tam fructui quam folijs Corni cum ſiccitate aſtringendi & obſtruendi ineſt facultas. Fructus intro ſumuntur, folia foris uulneribus recte imponuntur.

INTRINSECVS.

Fructibus Corni, qui ad Moſellam & alia in quibus hæc arbor luxuriat loco incolunt, ſues ſaginare conſueuerunt. Non tamen ſuibus duntaxat Corna nata eſſe credamus, quin potius homini præcipue cui aduerſus dyſenteriam & alui profluuia proſunt uel maxime, nam potenter aſtringunt, non minus atque uel Pruna ſylueſtria uel Meſpila. Ad quæuis ergo alui profluuia merito adhiberi debent.

Corna uel torreri uel ſale condiri poſſunt, ſicut & oliuæ, qua de re uide Columellam. Quidam Saccharo & melle ea condiunt, ſicut Ceraſa & Pruna ſylueſtria, quo pacto parata & eſitata dyſentericis magnopere proſunt.

EXTRINSECVS.

Folia, aut recentes turiones uino decocti, aut per ſe impoſiti quæuis manantia uulnera exiccant, ſanantq;.

De Ceraſo, Cap. XXXVIII.

Kirßbaum.

1. Ceraſus ſatiua. A THENAEVS MEMORIAE PRODIDIT, LVCVLLVM Romanorum Imperatorem, poſteaq; debellato Mithridate ui-
ctoria

ſtoria potius eſſet, primum arborem hanc a Ceraſunte pontico municipio in Italiam detuliſſe, fructum'que gentilitio nomine Ceraſium appellaſſe: Ceraſus hodie adeo frequens ubique locorum, nulloque negotio prouenit, ut etiam ſyluæ nonnullæ ea ſcateant. Facilis eſt cultura & plantatio eius, multiplex nihilominus quod ad fructus attinet differentia. Inuenias namque Ceraſia ſatiua, ſylueſtria, magna, exigua, oblonga, rotunda, dulcia, acida. In colore etiam magna diuerſitas eorum deprehenditur. Sunt enim quædam candida, alia rubra, nonnulla nigra, quædam punicea, & ex roſeo rubicantia. Ceraſus omnis in noſtra Germania Aprili menſe florem fundit candidum ueluti Prunus, copioſum, racematim congeſtum, qui in medio multa oſtendit capillamenta quibus lutei inſident apices, quod idem in Pruni ſylueſtris, Amygdali, Pruni ſatiuæ, Meſpili, aliarumque pomiferarum arborum floribus uidere eſt, demptis Pyri, & Cynosbati, in quibus capillamenta nõ luteos ſed rubros, hoc eſt, Berſilici colore tinctos apices ſuſtinẽt. Floribus ergo decuſſis poma ſequuntur exigua, uiridia, quæ in ſuo quæque genere, aut rubent, aut nigricant, aut albicant, aut punicei ſunt coloris. Caudex Ceraſi quæ dulcia gignit poma cæteris procerior euadit & diutius durat. Huic ſi exteriorem & incanum corticem detraxeris nihil detrimenti accipiet, ſed cum interior & uiridis cortex ad lignum uſque ipſi contiguum inciſus fuerit, ſtatim inſequenti anno gummi quoddam medicis uſitatum ex eo uulnere exudabit. Folia Ceraſorum omnium modice ſerrata, ac Meſpili aliquo modo ſimilia apparent.

Ceraſiorum uaria genera.

Theoph. lib. 3 cap. 13.

Cæterum in tractu Rheni ſylueſtre quoddam & humile Ceraſi genus reperitur, ripis fluuiorum potiſſimum gaudens, ligno & fronde ſatiuo per omnia ſimile. At poma eius longe ſunt minora ſatiuis, nec enim uulgare hortenſe piſum magnitudine excedunt, colore fere nigricante tincta, ſingula ſingulis ſuffulta pediculis, dulci ſed ingrato, & qui nauſeam uomitionesque excitet, guſtu prædita. 2.

Ceraſus ſylueſtris.

NOMENCLATVRAE.

Ceraſus Latinis, κέρασος Græcis, Kirſenbaum Germanis ipſa arbor dicitur. Fructum Latini Ceraſa uocant, Græci κεράσια, Germani Kirſen. Hæc Iudæi גודגניות Gudgannioth, teſte nomenclatura Eliæ Leuitæ. 1.

Iam ut Ceraſiorum uaria genera per appellationes, quantum fieri poteſt diſtinguamus, primum locum obtinent apud nos Germanos, quæ punicei ſunt, ſeu ſpadicei coloris, & acidi ſaporis, Amarellen / Wiechslen / Weinſtell / nobis appellata. Hæc forte ſunt quæ nonnulli Macedonica, Merafia, & Guindola uocant. 1.

Satinorum Ceraſiorum uaria genera.

1. Acida uero & uulgaria Ceraſia Emmerliing vnd Bloderkirſen Germanice dicta,forte Aproniana appellari poterunt.

3. Nigra,German. Wildvogelkirſen / Ceraſia actiana Latinis nominantur.

4. Quæ iucundiſſimi ſunt ſaporis & Germanis Großbundtkirſen nominantur,Iuliana Latine dicuntur.

5. Rotunda Ceraſa,Ceſſiana & Ceciliana:Dulcia plane,cuiuſmodi ſunt al
6. ba(German. Weißkirſen)Duracina & Pliniana, quæ Lauro inſita fuere,& amara prorſus ſunt Laurea & Amaraſia nuncupantur.

2. χαμαικέρασος. Syluestre Ceraſi genus,cuius fructus manducatus nauſeam & dolorem capitis parit.Pumila Ceraſus,aut Chamæceraſus dici poteſt. Vide Ruelliũ libro primo. cap.lxiiij.

Quo pacto uero Ceraſus plantari & inſeri debeat, maxime ut fructus oſſiculis careat, Vide Palladium lib.xi.cap.xij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Diphilus Siphnius,uir arte & facundia celebris, longis annorum curriculis uetuſtior ipſo Lucullo, cuius ab initio capitis mentionem fecimus, utpote qui Lyſimachi regis ſucceſſori Alexandri ætate,uixiſſet, Ceraſiorũ meminit. Ceraſia inquit bonum ſuccum creant, ſed parum ſubminiſtrant alimenti. Stomacho grata ſunt,& eidem auxiliantur in frigida ſumpta. Sed rubentiora præſtant,& mileſia,quod urinam pellant & pituitam incidant.

INTRINSECVS.

Ceraſia acida bonum ſanguinem creant, cibi appetentiam inuitant, pituitam incidunt, craſſosq́; humores,urinam pellunt,& aluum emolliunt, ſiquidem recentia fuerint. Quamobrem ſolent illa Saccharo quandoque condiri,ægris inflammationibus & calore uehementiſſimo laborantibus gratiſſimo cibo. Ceraſia arefacta,aut in clibano toſta aluum ſiſtunt, debent ergo ad profluuia alui ſeruari.

Quidam ex Ceraſis nigris ſylueſtribus aquam diſtillant, quæ amiſſam loquelam reſtituere dicitur.

Garrulitati uero pertinacium mulierum lignum Ceraſi meo iudicio unice prodeſſet.

Gummi quod ex Ceraſo deſtillat, uino emollitum & potum inueteratam tuſſim ſanare traditur.

EXTRINSECVS.

Gummi aceto liquefactum lichenas infantium illitu ſanat.

De

De Perſica arbore. Cap. XXXIX.

amygdalus persica

Pferſing baum.

QVATVOR PERSICAE POMORVM GENERA ERV-
diti proponunt. Germania noſtra, ſi exactius noſtras opes cen-

ſeamus, non minus quam aliæ nationes, quatuor, aut fortaſſe plura Perſicæ mali genera, profert.

1. Eſt enim quæ uulgare, candidum & ſucculentum, eſt quæ luteum plane,
2. eſt quæ rubrum, & denique quæ exiguum quoddam & prȩcox gignat po
3. mum, quippe quod circa feſtum D. Ioannis apparet. Perſica arbor quo
4. rumcunq; tandem generum cum Amygdalo floret, ſed florem profert magis rubrum quam Amygdalus, cui caudice, gumma, folijs & flore ſatis per omnia reſpondet, niſi quod folia & flores guſtu amariores habet. Gaudet uero Perſica arbor arenoſo & arido ſolo, maxime autem aprico. Vere cum nuclei è terra erumpere cœperint, breui tempore in altum aſſurgit Perſica, & intra triennium, aut quadriennium in arborem pomiferam euadit, quod in uulgari eius genere frequenter uidimus. Quemadmodum uero intra paucos annos Perſicam arborem admodum augeri docuimus, ita minime durabilis eſt fructus eius.

Extat Perſicæ arboris aliud genus, cæteris quæ hoc in capite deſcribuntur, per omnia ſimile, niſi quod fructus eius, quem Auguſto menſe profert, admodum exiguus eſt, nulla ut cæterarum lanugine obductus, ſed glaber prorſus, ueluti mala, uiridis, ac à ſole rubicundus, glandem intus gerens exiguam, nec adeo ſcabram ut cæterarum, guſtu uinoſo aut acido, eoq; gratiſſimo præditus, neque abunde ſucculentus. Hoc genus Gēgenbacchi uidimus.

Perſicus rubeſcit authore Didymo, quæ Platano inſita coaluit.

Quo pacto uero Democritus & alij inſcripta naſci Perſica docuerint, copioſe ac diligenter tradidit Ruellius. libro primo cap. cxi.

NOMENCLATVRAE.

Quæ Germanis Pferſingbaum/ & Latinis Perſica arbor, & Perſica malus, quod ex Perſide primum aduecta ſit, ea Grȩcis περσικὴ μηλία nominatur. Poma ipſa quæ ab hac arbore procreantur, Latini Perſica, & Perſica mala, Hebrȩi (teſte Elia Leuita) אפרסקים Apharſekim, Germani Pferſing/ Galli Peſche uocant. Sed cum multa ſint Perſicorum genera, diſtinguamus illa ſuis nomenclaturis, Perſicum uulgare, Latini populare, & quod ægre à nuce ſcabra diuelli ſe patitur, Duracinum & Doracinum nominant. Sunt & alia Supernatia à Sabinis cognominata, Germanis Sabiner Pferſing. Poſtrema quæ Germani gāl ſummer Pferſing/ Möllelin/ vnd Molleten uocant, ſunt Trecacina doctorum & Armeniaca, ac Præcocia Dioſcoridi libro primo cap. cxxxvi. Sunt tamen quidam qui hoc Perſici genus ad Perſeam Dioſcoridis libro primo cap. cl. referendam uelint. Mihi tamen diuerſum uidetur, cum longe aliter fructum Perſeæ deſcribat tum Theophraſtus, tum Plutarchus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia Perſica frigidæ & humidæ ſunt qualitatis, minime durabilia, & quæ facile putreſcant, ſtomacho non incommodant, modo ante reliquos cibos ſumantur, quemadmodum de alimentis ſecundo libro bene monet Galenus.

Rurſus

Rurſus flores, folia, & nuclei calidæ & ſiccæ ſunt temperaturæ, & utrinq; in medicina utiles.

INTRINSECVS.

In ardentibus febribus Perſica mala uel per ſe uel condita proſunt. Sed alioquin continuus eius uſus damnatur, propterea quod multa phlegmata generent, & corpus nimium refrigerent, ac putres febres excitent.

Trecacina (Germanis Möllelin dicta) meo iudicio omnibus alijs tanquam præſtantiſſima præponenda erunt.

Quidam conſeruas ex floribus cõficiunt, alij Saccharo condiunt, quemadmodum Roſæ condiri ſolent. Aiuntq; id conditum ſtomacho prodeſſe.

Gummi quod ex arbore Perſica effluit uino mollitum aut bullitũ ac potum, ſanguinem excreantibus unice auxiliari dicitur, propterea quod obſtructos pulmonis & pectoris meatus purgat, ſanatq;, & quemadmodum alij tradunt, calculos ueſicæ comminuit hoc medicamentum.

Quod ſi illi Crocum adijcias, raucedinem iuuare dicitur, nam tumores diſcutit, & arteriæ ſcabritiem lenit & emollit.

Folia Perſicæ arboris tuſa, ſucco poto, aut umbilico impoſito, tineas uentris enecat, teſte Galeno. Nuclei eſitati tormina ſedant.

Serenus cap. xxij.

Eſt & uis morbi quod telum commemoratur,
Cum ſubito dolor inſanus furit, incitus ictu
Perſicon, huic potum è nuce traditur interiore.

EXTRINSECVS.

Nuclei tuſi ac roſaceo aceto temperati ac illitu dolores capitis ſedant.

Gummi Perſicæ arboris aceto bullitum ac illitum lichenas papulasq; ſanat.

De Citrea, ſeu Medica malo. Cap. XL.

PERSICAE ARBORIS FRIGIDVS HVMIDVSQVE fructus mentionem Citrorum quæ & ipſa frigidæ ſunt temperaturæ, ut faciam me admonet. Quanquam uero Citrea malus in Germania non perinde frequens reperitur atque in Italia, Galliaúe, propterea quod partim ignota & peregrina pleriſque ſit, partim uero rigida illi apud nos obſtet hyems, tamen non potui committere, quin elegantiſſimi, oblongi, aurei & odoratiſſimi pomi hiſtoriam hiſce noſtris commen-

Citrea mala, Citrinaten.
Limones, Limonen. limonia acidissima lim
Poma Nerantia, Pomerantzen.

tarijs insererem, poſteaq̃ tantis, quemadmodum dicetur facultatibus pollere cognoſcitur.

Medica malus è Media primum & Perſide in Italiã, diligentia Palladij, poſtea in alias nationes translata fuit. Mediæ uero & Perſidi, tantum familiarem olim fuiſſe eam arbore Theophraſtus de hiſtoria plantarum lib.iiij. cap.iiij. annotauit.

Per mercatores & Iudæos, quorum ſinguli quotannis familiæ ſingula Citrea mala ad Feſtum palmarum (de quo paulo poſt nõnihil dicemus) obſeruandum & colendum, magnis interdũ ſumptibus comparare coguntur) citra apud Germanos primum innotuerunt, qui factum fuit ut nonnulli granis ſatis, Citream arborem plantare, ſummaq; diligentia & ſtudio excolere cœperint, ita ut hodie quibuſdam in locis eas arbuſculas uidere liceat.

Habet autem Medica arbor caudicem, Pomorum nerantiorum pene conſimilem, folia Lauri, perpetuo uirentia, ramulos faſtigijs ſpinulentis

ſpinulentis hiſpidos & aculeatos. Cumq́ ea arbor poma ferre occœperit, tanta illi ubertas ineſt, ut onere prouentus ſemper grauetur, alijs cadentibus, alijs matureſcentibus, alijs uero ſubnaſcentibus malis. Sed hæc fœcunditas Medicam arborem comitatur, non in frigidis, ſed calidioribus regionibus enatam.

Pomi quod nonnunquam grandius, quandoque magis exiguum appa ret, effigies caperata rugis, prælonga, interdum rotundior. Odor pluſquam iucundus, & qui Martias violas fere referat, acidus ſapor, amara intus grana. Hæc poma ſeplaſijs quam culinis potius nata uidentur. Celebrata hæc arbor ijs carminibus quoque Maroanis in ſecundo Georgicon.

Media fert triſtes ſuccos, tardumq́; ſaporem
Fœlicis mali: quo non præſentius ullum
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ,
Miſcueruntq́; herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipſa ingens arbos, faciemq́; ſimilima Lauro:
Et ſi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia uentis:
Flos apprime tenax: animas, & olentia Medi
Ora fouent illo: & ſenibus medicantur anhelis.

NOMENCLATVRAE.

Arbor ipſa μηλέα μηδικὴ ἢ περσικὴ, hoc eſt, Medica, aut Perſica, Plinio uero Malus Aſſyria lib. xij. cap. iij. appellatur. Vnde conijcio ex Aſſyria ad Iudæos mala citria fuiſſe olim allata. Galenus li. de Simpl. med. facult. vij. fructum eius Citrium uocari paſſim tradit. Theophraſtus μῆλον τὸ μηδικὸν καὶ τὸ περσικὸν nominauit. Athenæus memoriæ prodidit Iubam Mauritanorum regem peritiſſimum in ijs quos de Libya ædidit commentarijs, ſcribere Citrum apud Lybes Heſpericum malum dici, & ab Hercule translatum id in Græciam, dictumq́ inibi à quadam auri ſimilitudine, aureum malum, quod ædidiſſe Tellurem nunciato Iouis & Iunonis connubio fabulantur, unde nuptiale hoc pomum intelligi uolunt. Quo pacto uero Galli Citrorum uaria genera ſuis nomenclaturis diſtinguere ſoleant, ex ijs quæ ſubijciemus Ruellij uerbis patebit.

Dicitur aliâs Citrus Citrea arbor. κίτριον.

Citrum malum Heſpericum.

Aureum malum.

Verg. Aeg. 3. Aurea mala decem miſi, cras altera mittam.

Quæ auri colore relucent poma aurengia uulgus nominat: quæ ex uiridi in luteum langueſcunt, citreola & tandem citrula nominant. Quæ ouata ſpecie turbinantur, ſi luteo colore nitent, citrangula, priuatim citrea uocãt. Si herbaceo colore uirent Limones dicunt: ſi prægrandia modo Melonum orbiculata facie turgent, Ponceria uulgo, quaſi cerea, uel potius citrea po-

Ruellius de nat. ſtirp. lib. 1. cap. 69.

ma dicunt. Sed hæc omnia fere uernacula ſpecierum nomina à Citro deflexa cognoſcuntur. Hæc ille.

Dioſcorides Mala citrea μηδικὰ, κεδρόμηλα, & κίτρια uocat lib. j. cap. cxxxvi. Germani Citrinaten/ Judenöpfel/ hoc eſt, Iudaica poma vnnd Limonen uocant.

Dauid Kyberus ad lectorem.

PLACET hoc loco in gratiam ſtudioſorum de Feſto Iudæorum, in quo celebrando pomis citri utuntur, neq; nō de appellationibus citri apud Hebræos quædam in medium adferre ex annotationibus Pauli Fagij piæ memoriæ in xxiij. Leuitici, quas in Thargum Onkelos à ſe translatū conſcripſit. Ea uero ſic ſe habent.

Arboris Citreæ.) Ita uertit author complutenſis æditionis, quem hic ſecutus ſum. Hebræi הדר Hadar arborem eſſe uolunt cuius fructus אתרוגים Ethrogim, uulgo Citra dicuntur, quam uocem poſuit hic Paraphraſtes noſter. Hadar autem proprie pulchrum, formoſum, & decorum ſignificat, ſicut & ſeptuaginta hoc in loco uerterunt καρπὸν ξύλου ὡραῖον, id eſt, fructum arboris pulchrum. Similiter & uulgata æditio, quæ habet, ſumetisq; uobis die primo fructum arboris pulcherrimæ. Quia autem Citrum ſpecioſiſſimus fructus eſt, ideo pro Citro arbore Hadar interpretantur, Et ex Maſſilia prouinciæ hodie defertur.

Et paulo poſt.

Celebratur etiam octaua eius (Septembris ſcil. menſis) dies cum magnis ſolennijs, uocaturq; חג ערבה Chag Arafa, id eſt Feſtum palmarum, in quo ſumuntur fructus quos אתרוגים Ethrogim, id eſt, Citra uocant, & ſpatulæ palmarum ad innuendū quod Deus deduxerat eos per deſertum ad delicioſam terram. Circumeunt etiam ſeptimo die ſepties altare, portantes palmas, in memoriam depopulatæ Hiericho. Hæc ille.

Ex his quæ adduximus facile liquet Hebræis עץ הדר Etz hadar Citream arborem, fructum uero eius Chaldæis אתרוג Eſrog ſeu Ethrog ſignificare. Serapio capite primo Citrum Atrog uocat lingua Arabica, uoce nimirum nihil quod ad ſubſtantiales attinet literas (nam in punctis tantum quæ Hebræis, Chaldæis, & Arabibus uice vocalium inſeruiunt, aliqua apparet ſed leuis mutatio) ab Hebræorum ſeu Chaldæorum Ethrog differente. Vnde cum Arabica & Chaldaica lingua (quæ Iudæorum à reditu ex Babilone uernacula fuit, ut multis noui teſtamenti uocibus, ut ſunt Tabi-

tha Kumi,Beth abbera,Maran ata &c.patet)in hac uoce conſentiant,nemo in poſterum dubitare debet, quin Ethrog Chaldæorum Citrum ſit,maxime cum Serapio ſub uoce Atrog ea dicat,quæ Galenus & Dioſcorides de Citro iam ante perſcripſerant. Atq; hæc hactenus nunc ad propoſitum reuertamur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Græci & Arabes in facultatibus Citri recenſendis nequaquam conueniunt,ut uidere eſt epiſtola tertia lib.xi.Manardi. Nos uero quidquid Arabes,maxime Auicenna dicat,Galenum ſequemur,qui Citria mala frigidæ eſſe qualitatis teſtatur, quo loco caro Citri,non nuclei neque cortex intelligendus eſt, quorum utrunque exiccantem ac nonnihil calefacientem uim ut obtineat neceſſe eſt.Hæc uero medicis quam coquis potius inſeruire poſſunt.

INTRINSECVS.

Tam ſuccus quam ſemina aduerſus uenenum facere,& appetentiam cibi inuitare prædicantur.

Athenæus,Ruellio referente, longam ſcribit hiſtoriam, in qua oſtendit, Citria mala multis aduerſus morſus aſpidum manducata profuiſſe. Dioſcorides paucis rem abſoluens,de Citro hoc pacto ſcribit.

Semen in uino potum uenenis reſiſtit, aluum mouet,oris ſuauitatem commendat,decocto eius colluto,aut ſucco,eſtur in malacia mulieribus. *Atram quoq; bilem expellit.*

EXTRINSECVS.

Cortices Citrij pomi ueſtiarijs arcis impoſiti ab eroſionis uitio ueſtes uendicare exiſtimatur,eisq; bonum odorem communicare.

De Pomo arantio,ſeu Nerantzio.
CAP. XLI.

QVANQVAM ARBOR QVAE POMA FERT ARANtia,quod ad perpetuo uirentia & ſolida folia,ac ſpinulas quibus horrent rami attinet,Malo medicæ admodum conſimilis appareat,meo tamen iudicio longo ab eadem diſtat interuallo,& ad proprium ac peculiare genus referenda fuerit. Siquidem fructus eius nō oblongæ,ſed rotundæ prorſus figuræ eſt, proinde & minime rugoſus. Hæc poma ante

maturita-

maturitatem prorſus uiridia ſunt, corticem habent denſum, guſtu feruentē, & amarum, qui cum recens compreſſus fuerit, acre reddit oleum. Caro illorum, quæ in nonnullis dulcis in alijs acida ſeu uinoſa reperitur, candidis & amaris nucleis prægnat, qui ſati arbuſculas producunt. Inuenias enim ciues quoſdam Argentinenſes. & Metenſes, qui uoluptatis gratia eas plantare ſoleant.

Duo pomi Arantij genera.

NOMENCLATVRAE.

Quæ uulgo Poma arantia dicuntur, & Germanice Pomerantzen/ea nō minus quam Citria, Medica Aurea, & Heſperica cognominantur. In libello Nicandri, qui Alexipharmaca inſcribitur, ita legitur, τὸ μῆδον μῆλόν ἐστι τὸ μεδικὸν, τὸ νεράντζιον, hoc eſt, Medum malum eſt medicum, q̃d Nerantziū (uocāt) Atq; ab hac uoce Germanica appellatio Pomerantzen deriuata uidetur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæ de Malis citrijs ſcripſimus, ea de pomis quoque arantijs intelligi debent. Cortex eorum admodum calidæ eſt naturæ, quod Simeon Sethi animaduertit, & experientia quoque ipſa teſtatur. Itaque ad lentos & frigidos ſtomachi humores facit, nam illos diſcutit & educit.

Seplaſiarij diligentes ſolent eos cortices Saccharo condiri, cibo ſane utiliſſimo ad quaſuis frigidas ſtomachi affectiones.

Seminum quæ in his pomis continentur, neque non carnis uires proximo capite ſatis deſcriptæ ſunt. Quare relictis his ad Malum punicam nos conuertamus.

De Malo Punica. Cap. XLII.

NEQVE PVNICA MALVS NOSTRIS REGIONIBVS maxime frigidioribus ſatis aſſueuit. Nam licet arbuſculæ hę aliquando aſſurgant, & prouentus ſpem aliquam facere uideantur, tamen frigora hyemis apud nos ferre nequeunt, tametſi ſi Autumno appetente in figulina ſicut Roſmarinus transplantatæ, in cellis uinarijs cuſtodirentur, ſuperuicturas putarim. Mala punica trium ſunt generum, dulcia, uinoſa, ac prorſus acida. Arbos quæ illa profert, multas teneras uirgas ſpargit, anguſtis folijs ueſtitas, ijsq; per omnia Salicis ſimilibus, ſed tenerioribus, ac aliquantulus magis exiguis. Cæterum non admodum magna hęc arbor euadit, ſed fruticoſa, flore comans puniceo, quem poma conſequuntur ro-

Mali punici tria genera.

Malus punica. granatu
Granat öpffelbaum. lium

tur rotunda, per maturitatē undique ſucculenris & rubris ſcatentia acinis, ijsq; cōtiguis, & anguloſis inſtar Granati pretioſi lapidis. Fructus eſt ſane ſpecioſiſſimus. Eius Ruellius de nat. ſtirp. libro primo cap. cxxij. nouem genera deſcribit, ubi inter cætera ait, Punicum malum Charthagine laudatiſſimum, indeq; cognomē Malum Punicum, Granatū aliqui appellant.

NOMENCLATVRAE.

Latini Mala punica. Mala granata, à loco natali, & à granis ſeu acinis, Germani Granatöpffel uocant. Græcis Malum panicum ῥόα Nicandro & Athenæo σίδα, Hebræis רמון Rimmon appellatur (licet & arbor ſic uocetur uide Ioel iij.) Chaldæis רמונא Rimmona, Serapioni cap. cxxix. Kuman, quo loco deprauatam Serapionis lectionem exiſtimo, ac, quod facile uitio librariorum contingere potuit, K pro R ſcriptum, nam quemadmodū Munſterus in Aruch ſuo teſtatur רומנא Rumana, nomen arboris ſeu Mali punicæ eſt in ſecundo Thargum Eſther. Proinde uocatur exterior Mali punici cortex σίδιον, Latine Malicorium. Flores κύτινοι Cytini, ij nempe qui ſatiuæ Malo punicæ adnaſcuntur, nam ſylueſtris punicæ flos βαλαύστιον Balauſtium nuncupatur. *Dioſco. lib. 1. cap. 131.*

VIRES

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Dulcia teſte Dioſcoride ſtomacho utiliora habentur, ſed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, unde in febri abdicantur.

Vinoſa mediam ſortiuntur naturam.

Acida aſtringunt, & refrigerant, eorum uſus in ardentibus febribus eſſe poteſt.

Cytini ſicut & Malicorium, aſtringendi & ſiccandi ui præditi ſunt.

INTRINSECVS.

Succus & nuclei in calidis affectionibus, cuiuſmodi ſunt ardentes febres uſurpati, os recreant, ſitim ſedant & æſtuanti auxiliantur ſtomacho.

Ex ſucco Mali punici, Rob (ut uocatur) & Serapia recte conficiuntur ad prædictos morbos.

Nuclei acinorum acidi punici, in ſole ſiccati, & obſonijs inſparſi, concoctiúe, fluentem aluum, ſtomachumq; ſiſtunt, ad deſeſſus dyſentericorum, fœminarumq; fluxione uuluæ laborantium utiles ſunt.

Cœleſti aqua madeſcunt bibunturq; commode ſanguinem excreantibus.

Has ipſas facultates tam Cytini quam Balauſtia, & Malicoria obtinent.

Conſtantinus lib.4.cap.18. de cognoſ. morbis, &c.

Conſtantinus affirmat Malicorium uino decoctum, ac potum omnes uentris tineas enecare, maxime eas quas Aſcaridas nominant, addens omnibus Malis punicis, peculiarem uim tineas uentris enecandi ineſſe.

Præterea idem Conſtantinus lib.iij. cap.vi. de cognoſcendis morbis refert, flores Malorum punicorum, neque non cortices eorum tuſos, inq; puluerem redactos, ac ieiuno ſtomacho ſumptos, unice ad frigidam facere tuſſim & catharrum.

A lepore marino demorſis Malum punicum prodeſſe, Nicander in Alexipharmacis teſtatur.

EXTRINSECVS.

Expreſſus nucleorum ſuccus coquitur cum melle, ad oris, uirilitatis, & ſedis ulcera, nomas, reduuias, & ea quæ in corpore extuberant, aurium dolores & narium uitia præſertim acidorum Malicorium granatorum ſiccatum, in puluerem redactum, cumq; melle temperatum ac illitum fluxum uenæ aureæ ſiſtit, eodem Conſtantino authore lib.iiij. cap.xix. de morb. cog.

Flores Punici mali in puluerem redacti hernian prolapſu inteſtini erumpentem cataplaſmate repellunt, Galla addita efficacius hoc medicamentũ reddetur.

De

De Malo Cotonea. Cap. XLIII.

Kütten/oder Quittenbaum.

YDONIORVM VNVM TANTVM IN GERMANIA GE- *Serenus, cap 24. Aut quæ poma*

C nus extat, & id quidem paſſim uulgatum, quod & nullo negotio *Cydon Cretæa miſit ab oris.*

apud

apud nos prouenire ſolet, licet aliquando nobis quoque peregrinum fuerit, quippe quod primum à Cydone Cretæ oppido, unde illi nomen aduectum & alijs nationibus communicatum fuerit. Quanquam uero nulla ferè magna cura in plantatione Cotoneæ mali opus ſit, eaq́ue ut diximus quam facilime proueniat, tamen longos annos ut grandeſcat requirit. Vtut uero augeatur corporis mole, tamen perpetuo humili in ſtatu ſubſidet, fructu ſcilicet incuruatos deprimente ramos, prohibenteq́ue parentem creſcere. E radice quotannis nouæ proſiliunt quamplurimæ uirgæ, quæ transferri ac plantari queant, qua ratione & Malum punicam propagare licet. Folia gerit hæc arbos aliquanto latiora, & breuiora Meſpilo, à terra candicantia. Singuli eius & candidi flores, uulgaris Mali conſimiles, ſeorſim collocati apparent, nec congeſtim à fronde ut in alijs pomiferis arboribus dependent. Hos ſubſequuntur poma forinſecus incana & lanuginoſa, quæ ante Autumnum nequaquam maturantur, cumq́ue maturuerunt odoris ſunt ſuauiſſimi, ſaporis uero auſteri & ſubacidi. Cæterum continent hæc poma intus fuſca ſemina, eaq́ue lenta & gummoſa, quinq́ue cellulis diſtinctis incluſa.

NOMENCLATVRAE.

Dioſcor. lib. 1. cap. 136.

Germani hæc poma Kütten/oder Quitten/Latini Cydonia, aut Cotonea mala, Græci κυδώνια μῆλα uocant & χρυσόμηλα, hoc eſt, Aurea mala (Germanice Goldtöpfel) à colore nimirum, uocant, Arbor, Cotonea malus nominatur, κυδωνία μηλία.

Veteres multa Cydoniorum genera commemorant, quædam Struthia (Germanice groß Kütten) de quibus Aëtius, alia Muſtea, Miſcella, Mellita & Melimela uocantes, quibus ea uidentur ſignificare quæ melle condita fuerint. Quo pacto uero melle condiri recte debeant Cydonia, Columella lib. xij. cap. xlv. & Palladius in Februario, demonſtrant.

Quodnam ſit Cydonij genus Phaulium Athenæo dictum, mihi nihil conſtat. Serapio cap. cxxxiij. Tuffa, & Suffargel nominauit.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Cydonia mala tam cibo quam medicinæ accommodata, pauperibus diuitibusq́ue paſſim utiliter uſurpãtur. Sunt eni facultate refrigerante & aſtringente prædita.

INTRINSECVS.

Raſes & Simeon Sethi Cydonia ante cibum ſumpta uentrem aſtringere, poſt illum uero manducata contrarium agere docent.

Quod

Quodſi quis largius biberit,timeatq; ne caput uaporibus & uino obruatur,is confeſtim Cydonium malum toſtum,aut electuariū de Cydonijs cōfectum ſumat,quo facto,uinum minus nocebit, neq; caput grauiter feriet.

Cydonia probe toſta, nutrimentum magnum adferunt, ſtomacho haud male conueniunt, urinam cient,eructationem,uomitiones & nauſeā cohibent,maxime ſi à cibo ſumantur.

Seplaſiarij atque Archimagiri ſuccum Cydoniorum exprimere ſolent, ac admixtis ſtillatitijs odoratiſſimisq; liquoribus, alijsq; ſpeciebus, ex illo electuaria & ſerapia cōficere,in multis ægritudinibus utiliſſima.

Succus Cydonij mali crudi orthopnoicis ſalutaris eſt, et his qui cibum retinere nequeunt.

Breuiter Cydonia per ſe,neque non ſuccus illorum,ſerapiaq; & electuaria et olea ex his confecta, deinde & ſemina & flores foliaq;,ad multas affectiones uice officinæ,unde medicamenta petat,pauperibus eſſe queant.

Cydonia melle integra condita ægri, præſertim uero dyſenterici plurimum commendant.

EXTRINSECVS.

Cydonia cruda cataplaſmatis adijciuntur,ad cohibendam aluum,aut ſi ſtomachus æſtuet,aut in uomitiones effundatur. Eodem ritu impoſita pectoris & epatis inflammationes ſedat.

Decocto foliorum fouentur uuluæ & ſedes ſi procidant.Sed & utile eſt in eo uitio affectas partes decocto colluere. Earumdem quoque uirium Galla & Meſpila ſunt.

Semina quæ Malis Cydonijs inſunt aqua roſacea madefacti ac molliti, lento, craſſoq; humore ambuſtis igni, & linguæ gulæq; ardori (Germani die Bretine uocant) illitu medentur.

Veteres ex Cydonijs oleum teſte Dioſcoride conficere ſoliti ſunt, quod & Melinum appellabant.

Reliqua ſi qua deſiderabuntur ex his quæ diximus colligenda erunt. Neminē enim tanta eloquentia præditum puto, qui Cydoniorum facultates pro dignitate explicare poſſit.

De Malo. Cap. XLIIII.

QVAM DIVES, MIRACVLISQVE PLENA SIT, NAtura rerum parens, cum omnia alia quæ progignit,tum uero Malorū uaria ac infinita quaſi genera abunde nos docent. Quis enim eſt qui ea tantum Malorum genera, quæ in Germania noſtra proue-

Μηλέα, *Malus.*
Apffelbaum.

niunt, ut cæterarum regionum poma prætereamus, aut ſaltem uel unius ex illis colores, formam, odorem, et ſaporem, exponere ſe poſſe profiteri audeat? Nemo ſane uel Cloatius ipſe, qui, ut apud Ruellium de natura ſtirpium

libro

lib.j. cap.xcvij.uiginti fere Malorum genera enumerauit,ſingulas pomorum ſpecies uel nominibus proſequi poterit. Quanquam autem ut diximus natura in pomorum tam omnium quam malorum præcipue procreatione copioſiſſima eſt,conabimur tamen ſummatim uel uulgatiſſima Germaniæ noſtræ Mala perſtringere. Sunt enim ſatiua,ſunt ſylueſtria mala. His quaſi duobus faſtigijs innumeræ fere ſubſunt Malorum ſpecies. Quædam enim magna, alia exigua, nonnulla rotunda,alia oblonga,hæc acida, illa dulcia,alia præcocia,alia ſerotina,alia candida,alia lutea, quædam rubedinis aliquid, alia multum habent,rurſus hæc foris tantum, illa & intus rubra,ac quædam deniq; rubris & oblongis notis,quæ vibicis formam referant,extrinſecus aſperſa conſpiciuntur.

Hæc omnia quantumuis uaria ac diuerſa Mali genera eoſdem fere caudices,idem lignum,eoſdem ramos,eadem folia,& conſimiles flores obtinent,& ut cito occidunt,ita celeriter creſcunt. Caudices eorum foris ſcabro & cano,intus cærei coloris cortice,ex quo luteum colorem conficere ſolēt, ueſtiuntur.

Malus ſolum amat lætum, pingue, frigidum & humectum. Folia eius Pyrorum fronde rotundiora,& Cydoniæ mali folijs maiora ſunt. Floret poſt Pyrum,in initijs plerunque Maij menſis, flore in alijs candido,in alijs roſeo apparente. Maturitas Malis non eadem. Quædam enim præcocia ſunt,& circa diem D.Ioanni ſacrum, alia Auguſto menſe,poſtrema in Autumno maturantur. Poma ſeminis nigrore maturitatem fatentur. *Cato.*

Veteres duobus anni temporibus Malum ſeri docuerunt, vere nimirū & Autumno,qua de re uide Columellam in libello de arboribus. *Collumel. lib.5. cap.10.*

Cæterum danda eſt opera ut a vermibus Malorum radices aſſerantur, quod fiet ſi ueteres imitati, ſtercus ſuillum miſtum humanæ urinæ, radicibus offundamus. Vermioſis namque quarumcunq; arborum radicibus, urina humana circumfuſa unice prodeſt. *Palla. in Februario.*

NOMENCLATVRAE.

Malus Græcis μηλία,Germanis Öpffelbaum nominatur. Fructus eius Malum,Pomum,Græce μῆλον,Germanice Öpffel/oder Apffel/Hebræis תפוח Tappuach. quod & arborem ipſam ſignificat,appellatur. Germani ut uaria habent Pomorum genera,ita uarias quoque illis indidere nomenclaturas,quarum nonnullas obiter recenſebimus.

Quæ apud nos prima maturantur Sanct Johans Öpffel/Latine Præ- 1.
cocia mala dicuntur.

2. Quæ Auguſto menſe ueniunt, rubris uibicibus quaſi notata & dulcia, Augſtöpffel uocamus, Græce Glycymela.

3. Quæ Autumno matureſcunt, ac alia quidem incana, alia lutea, alia coloribus uariegata apparent, omniaq; dulcia, Wurtzöpffel/ quaſi aromatica mala, à iucundiſſimo nimirum tum odore, tum ſapore nominamus. Capendua aliȷs dicta.

Ruellius lib. 1. cap. 96.

4. Poma uero ea quæ magna ſunt alba & dulcia, in quorum utero ſemina per maturitatem ſonant, Ruellio Paſſipoma appellantur.

5. Sunt deinde magna quoque & ſimiliter dulcia, rubro colore maculata, quæ Germani Schragenöpffel/oder Hergotsöpffel nuncupant.

6. Alia dulcia candida, & turbinata & oblonga reperiuntur, Orthomaſtica nuncupata, Germanice Stromelting/vnd Genßöpffel.

7. Sunt & Paradiſiana uocata, Germanice Paradeiß öpffel.

8. Acidorum pomorum infinitus eſt numerus, quorum uulgatiſſima Germanis his nomenclaturis inſigniuntur, Kolöpffel/ Weinöpffel/ Reüßling/Hermelting/ Stremling/Speierling/Heimeltig/ Frawenöpffel/ &c.

9. Poſtremas partes ſyluestira mala, Germanice Holtzöpffel/ quæ & ipſa non unius ſunt generis. Ex his omnibus generibus, tria mihi maxime probantur, nempe ea quæ uocant Graw wurtzöpffel/poſt hæc, die gälen Heimelting/poſtremo quæ Hermelting nominari diximus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Omnia fere Malorum genera, frigidæ & humidæ ſunt naturæ, culinis potius quam officinis nata.

INTRINSECVS.

E uinoſis pomis electuarium non aliter atque è Cydoniȷs, præſtantiſſimum conficitur, quod & palato quamgratiſſimum eſt, & in ardentibus febribus accommodatiſſimum, nam ſitim reſtinguit, & langueſcentem appetentiam inuitat, ægris quandoque gratius quam aliæ quæcunque leplaſiarum confectiones.

Acida poma uentrem inhibent, urinam pellunt, uomitionesq; & ructationes ſtomachi cohibent, id quod ſylueſtribus potiſſimum aſcribendum fuerit.

Dulcia poma uentrem emollire, & uermes expellere traduntur.

De Pyro. Cap. XLV.

Plinius lib. 15. cap. 15.

PLINIVS ET HERMOLAVS BARBARVS PYRORVM quamplurima enumerant generà. In Germania quoque non pauca.

Pyrus.

Byrbaum.

pauca reperiuntur, in quibus alia grandia, alia exigua, quædam oblonga, nonnulla rotunda, alia orbiculata, alia rurſus dulcia, alia acerba, alia ſicca, nonnulla ſuccoſa, apparent. Hæc uero ad ſumma genera referentur hoc

pacto,ut alia ſatiua,alia ſylueſtria,quædam præcocia,nonnulla ſerotina dicamus.

Pyrus ante Malum cum Ceraſo plerunque & Pruno florem fert, eumq; candidum. Folia illius multo ſunt ſolidiora & rotundiora Mali folijs. Pyrus Malo grandior & annoſior euadit, lætumq; ſolum uti & uitis uiniſera amat.

Vide Colum. lib de arboribus ca.24.

» Si languida arbor eſt Pyri, uel ablaqueatæ radicem terebras,& ibi lig-
» neum palum de primis,uel in trunco ſimiliter terebrato,ex teda cuneum fi-
» gis,uel ſi hoc deſit ex quercu uermes eius arboris & nati necantur, & naſci
» prohibentur,radicibus felle taurino frequenter infuſis. Autor eſt Palladius in menſe Februario titulo xxv. Prodeſt etiam mirum in modum Pyro,ſi quotannis fimum cum cinere illi affundas.

NOMENCLATVRAE.

Pyrus Latinis,Germanis Byrbaum dicitur. Fructum Græci ἄπιον,Latini Pyrum, Germani ein Byr/ Hebræi (teſte Eliæ Leuitæ nomenclatura) אגס Eggas uocant. Pyrum ſylueſtre cuius & Nicander in Alexipharmacis meminit ἀχρὰς Dioſcoridi libro primo cap. cxxxvij. dicitur. Germani Wild pyren nominant.

1. Iam ut reliqua ex noſtris Germanicis Pyris cōmemoremus,quæ Germani Mecherling/Alandtsbyren/Kochbyren/Schmaltzbyren/Fleiſchbyren/ Bocks oder Bentzenbyren uocant,forte ad Cruſtumina & Talerna Barbari referri poterunt. Sunt enim ſaporis iucundiſſimi,ſuccoſa admodum & fugacia.

2. At Pyra præcocia ſeu æſtiua, quæ & ipſa nō unius ſunt generis,cum in illis ſuccoſa,alia exucca reperias, ad Superba Barbari pertinent, quo loco, & ea habenda ſunt quæ Germani Herren/oder Pfaffen byren/hoc eſt Pyra dominorum aut ſacrificorum uocant.

3. Inter ea uero quæ Autumno proueniunt Regelsbyren uocata, primas obtinent partes. Hæc forte Dolobelliana ueterum fuerint. Sunt & quæ Latini Pomponiana,& Mammoſa uocent,ut interim ea prætereeam, quæ Germanis Frawenbyren/ Kirchbyren/Winterbyren/ Lenhartsbyren/ Schifersbyren/Wallenbyren/ Müllingsbyren / Lamloſen/Muſcatellerbyrlin/ıc.prætereamus.

4. Poſtremo loco ſylueſtria Pyra, eademq; uarij generis commemoranda erunt, inter quæ minutiſſima, quæ dura & lapidoſa ſunt,Germani Geißbonen uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Pyrorum omnia genera adſtringunt, ſicut & Cydonia mala. Quare

quibuſ

quibuſdam Pyris electuaria & Serapia conficiuntur, quibus utimur ad uomitiones, & uentris fluxiones ſiſtendas.

Ligni Pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi ſtrangulant: author eſt Dioſcorides.

EXTRINSECVS.

Folia Pyri tam domeſticę quam ſylueſtris in deſeſſionibus mulierum ad uuluæ procidentias aliaq; mala utilia ſunt.

De Moro. Cap. XLVI.

DVO MORI GENERA IN RHETIIS ALPIBVS INVEniuntur, quorum alterũ atros, alterum candidos fert fructus. In regionibus uero quæ Rheno adiacent unum duntaxat reperitur, nimirum id quod nigra gignit poma, eaq; ſuccoſa, & admodum fugacia. Hæc ſtatim ab ortu candida ſunt, cum pubeſcunt rubra, ubi maturuere atra. Tingunt manus ſanguineo colore matura, quod Pyrami & Thyſbes cædi Poëtarum fabulæ, quas Scolis relinquemus acceptum referunt. *Ouidius lib. 4. Metamorph.*

Morus arborum ſapientiſſima ueteribus dicta eſt, propterea quod nouiſſima urbanarum, folia ſua tenella, & ab ortu ſtatim rugoſa producat, nec niſi exacto frigore & pruinis, maxime ijs quæ perniciem adferre poſſit, quod ipſe quoque obſeruaui. Folia Mori ubi adoleuerint rotunda apparent, hirſuta ac nigricantia. Ipſa arbos grandis euadit, urbanis hortis & areis, locisq; maxime prope muros, nec procul à vite, cui amica eſt, teſte Palladio in Februario cap. xxv. ſitis, naſci gaudet. *Morus ſapientiſſima arborum.*

Morus ut quibuſdam placere uideo, Fago, Vlmo, Caſtaneo, & ſylueſtri Pyro inſeri poteſt. Alij aſſerunt Morum Populo albæ inſitam candida progignere poma.

NOMENCLATVRAE.

Morus Latinis, μορία ἢ συκαμινία Gręcis, בכא Bacha Hebręis, Sam. v(licet Pyrũ tranſtulerit uulgatus Bibliorum interpres, ſed reclamant omnes Hebręi) aut שקמה Schickmah, ut alij ſentiunt, Maulbeerbaum Germanis dicitur. Fructum uulgo Mora celſi, Germani Maulbeeren/ uocant. De Ægyptia Moro, cum nobis ignota ſit, nihil dicemus. Qui tamen de illa aliquid cognoſcere cupit, is legat Theophraſtum lib. iiij. cap. ij. *Dioſco. lib. i. cap. 147.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Mori fructus contrarijs uiribus pollet. Maturus quidem uentrem ſubducit, immaturus uero ubi aruerit admodum reſtringit, teſte Galeno li vij. de ſimpl. facult. Fructus hic & cibo & medicinę accommodatus eſt.

Morus. alba

Maulbeerbaum. lum

INTRINSECVS.

Qualemcumq; ſtomachum Mora celſi, ut uocant, offenderint, talem ſaine relinquunt. Si namq; is bene ſe habuerit hiſce nihil læditur, ſin uero aliter, facile in illo corrumpentur Mora. Inflam-

Inflammationibus hepatis fructus Mori, & quęcunque ex illo conficiuntur, cuiuſmodi ſunt ſucci, eclegmata, & aqua diſtillata apprime conducunt.

Radicis cortex, aut radix ipſa in aqua decocta & pota aluum reſoluit, his quoque auxiliatur, qui aconita hauſerunt.

Folijs Mori recentibus, cibo gratiſſimo, Seres vermiculi, qui ſericeum uellus conficiunt, nutriuntur.

EXTRINSECVS.

Officinę e' Moris eclegma conficiunt, ad oris & colli ulcera utile, quod uocant Diamoron. Sed ad hanc affectionem eiuſmodi quoq; medicamentum parari poteſt, nimirum ut ſuccus Mororum celſi ut uocant, expreſſus cum melle deſpumato decoquatur, ac gargariſſetur, hoc enim pacto uſurpatus facit ad fluxiones, nomas & tonſillarum inflammationes, Sed inoleſcit uis eius, adiecto ſciſſili alumine, galla, croco & myrrha: item myricę ſemine, iri & thure.

Folia trita ex aceto illita, ambuſtis igni medentur.

Eadem cum vitium, & Fici nigrę frondibus in aqua cœleſti cocta tingunt capillum.

Feruefacti corticis & foliorum iure dentes aptiſſime in dolore colluuntur.

Quidam in ea ſunt opinione ut credant radices Mori meſſis tempore inciſas, gummi quoddam ſtillare, quod magnopere ad dolorem dentium faciat.

De Ficu. Cap. XLVII.

PALLADIVS IN MARTIO CAP. X. CVM DE FICV ageret, inter cętera in hęc ſcribit uerba. Si genera numerare uelimus immenſum eſt, ſufficit, quod omnibus ęqua cultura eſt. Quę cum ita ſe habeant, neque nos conabimur tot & tam uaria Fici numerare genera, quę ſi quis exactius cognoſcere cupiat, is Theophr. Dioſco. Plinium, Martialem Poëtam, & Hermolaum Barbarum legat. Si tamen in genere Ficos diſtinguere placet, duo illorum ſumma faſtigia conſtituentur. *Fici duo genera.* Ficus enim alia ſatiua, alia ſylueſtris cenſetur. Hęc nigra, exigua, & pauciora fert poma, illa candido, grandi, & multo abundat fructu. Ficus in quibuſdam Germannię calidioribus locis reperitur, Ea arbos tenerrima eſt & frigoribus facile lęditur, ut intermoriatur. Folia gerit lata & aſpera, formā referentia Platani, aut Ricini, quem Palmam Chriſti cognominant. Caudex

Ficus.

Feigenbaum.

ſicut & teneræ ac recens enatæ uirgæ, ad nucem Iuglandem aliquo pacto forma ſua accedunt. Ficus nullum fert florem, ſed una cum folijs fructum turbinatum exiguum, verrucę inſtar, producit, qui in Ficum tandem abit, cumq;

cumq́ꝫ ab initio uiridem, per maturitatem uero uel candidum uel ex nigro fuſcum. Nec prætereundum quod Fici folia recentesq́ꝫ ac teneri turiones lacteum ſi decerpantur ſuccum deſtillant.

NOMENCLATVRAE.

Tam fructus quam arbor Hebræis תאנה Theenah, Hieremiæ viij. Latinis Ficus dicitur. Arbor Græcis συκία, uel συκῆ ἥμερος, hoc eſt Ficus ſatiua, Germanis Feigenbaum/ Fructus iiſdem σῦκον, Scrapioni cap. ccviij. Sin (pro quo fortaſſe Sycon legendum erat) Germanis Feig nominatur. Fici aridæ Grȩcis ἰσχάδες, Latinis Caricȩ, Hebræis דבלה Defelah, דבלת תאנים Defælæth theemin, & דבלים Defelim appellantur. Vide j. Samuelis xxx. & xxv. 2. Reg. xx. Quanquam hæ uoces proprie maſſam ex multis aridis Ficis compactam ſignificent.

Cradas uocant ſummos ramorum coliculos teneriores, licet interpres Nicandri hoc quoque nomine Ficos ipſos appellet.

Ficaria grana quæ mihi ſeminis loco Ficis ineſſe iudico, Galenus Cenchramidas uocauit.

Syluestrem Ficum Latini Caprificum uocant. Græcis ἐρινεός.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fici excalefacientium & humectantium fere ſunt ordine. Quæ ſi uel continuo, uel magna copia deuorentur, improbum ſanguinem creant, & inflationes pariunt. Moderatus tamen eorum uſus tam in cibo quam medicina receptus eſt.

INTRINSECVS.

Galenus Ficos in ſenectute inter omnia poma minime ſibi nocuiſſe teſtatur.

Fici aridæ Amygdalis impactis deuoratæ Sycophantas præclaros efficiunt, & ganeæ inſeruiunt. Quanquam hoc pacto uſurpatas uenenis aduerſari teſtetur Simeon Sethi.

Fici recentes aluum laxant, molliuntq́ꝫ, internum calorem & ſitim reſtingunt, ſtomacho tamen non uſque adeo conueniunt.

Fici ſiccæ excalfaciunt, uires alunt, ſitim ſtimulant, gutturi, arteriæ, renibus & ueſicæ, & iis quos longa ualetudo decolorauit aptiſſimæ.

Eædem feruefactæ cum hyſſopo, & potæ, thoracem purgant, tuſſi ueteri, diuturnisq́ꝫ pulmonum uitiis, hydropicis & comitialibus conueniunt.

Frequens ficorum uſus improbum ſanguinem & pediculos gignit.

EXTRIN-

EXTRINSECVS.

Ficorum decoctum arteriæ & tonſillarum inflamationibus gargariſſatu prodeſt.

Fici cum Fœno græco, & hordeacea farina cataplaſmatis miſcentur, & in muliebres præcipue fotus.

Fici cum fermento tritæ, admixto ſale, peſtẽ aliaq; ulcera emolliunt, ac intra paucos dies abſceſſus rumpunt. Hoc medicamento regem Ezechiam uſum fuiſſe opinor, iiiȷ. Reg. cap. xx.

Fici cum atramento ſutorio deploratis fere tibiarum fluxionibus, & cacoëthicis ulceribus medentur.

Quin & cum uino decoctę addito Abſinthio, & hordeacea farina, utiliſſimę hydropicis illinuntur.

Fici ſonitus aurium ſanare dicuntur, ſi crudę terantur, & ſinapi liquoreq; aliquo exceptę auribus inſtillentur.

Tam ſylueſtris quam ſatiuę Fici lacteus ſuccus, coaguli modo lac contrahit, concretumq; ſoluit ut acetum.

Hic internis corporis partibus minime conuenit, nam corpora exulcerat, & meatus nimium aperit. Foris uero illitus lepras, lichenas, uitiligines, uitia cutis in facie, pſoras, ulcera in capite manantia cum polenta expurgat.

Scribit Ioannes Ruellius lib. de nat. ſtirpium iȷ. cap. lxxxv. Taurum quantumcunque ferocem adalligatum Fico domari.

De Palma. Cap. XLVIII.

QVANQVAM PALMA APVD NOS GERMANOS MInime proueniat, tamen dactyli ſeu palmulæ quę durum intus ac quaſi lapidoſum nucleum cõtinent, ad nos deferuntur, hi enim eius arboris fructus eſt. Ego palmę nucleos olim terrę commiſi, è qua folijs anguſtis, digitalis longitudinis, Gladioli exiguis folijs ſimilimis erumpebant. Neq; deinceps alios progreſſus faciebant, ſed ut anguſta, & exigua, oſtenderant folia, ita nihil poſtea augeri uidi.

Palma Ægypto, Syriæ, Paleſtinę, & Hierichunti admodum familiaris eſt, in ijs enim locis dactylis paſcuntur porci, ſicut apud nos glandibus & fagi fructibus ſaginantur. Veteres quinquaginta fei e palmę genera numerant, nullum tamen ex his apud nos reperitur. De Palma uide Pliniũ lib. xiȷ. cap. iiiȷ.

NOMEN-

Palma.

Dactelbaum.

NOMENCLATVRAE.

Hęc arbor Hebręis תמר Thamar, תומר Thomęr, & תמורה Thimorah dicitur, uide Canticorum vij. Ioel. j. Iudicum iiij. Ezechielis xli. Græcis uero φοῖνιξ, Latinis Palma, Germanis Dactelbaum nuncupatur. Fructus eius Latinis palmula. Serapioni cap. lxix. Rorab & Hayron, Germanis Dacteln appellatur. Immatura palmula Græce πῦμα, Matura uero φοινικοβάλανος, Galeno uero ἐγκέφαλος nominatur.

VIRES AC TEMPE-*ramentum.*

Palmula humida eſt primo, & calida ſecundo gradu teſte Simeone Sethi. Nos eiuſmodi fructus diuitibus relinquemus, qui iis maxime rebus delectantur, quę magni uęneunt. Aduerſa ſane ualetudo meo iudicio pręcio non eſt redimenda, cum per ſe etiam nõ optata mortales affligere ſoleat.

INTRINSECVS.

Dioſcorides libro primo cap. cxxix. ſicciores phęnicobalanos ſanguinẽ excreantibus, ſtomachicis & dyſentericis utiles eſſe teſtatur.

Frequens eorum uſus minime tutus exiſtit, ſiquidem continuo eſitati uentrem.

uentrem inflant, concoctu difficiles ſunt, capiti obſunt & ſtomacho, hepar & lien obſtruunt, ac quemadmodum Simeon Sethi teſtatum reliquit, diuturnas ac frigidas febres adſerunt.

Galen. lib. 2. de alimentis.

Flectuarium Diaphœniconis appellatum ſemunciæ pondere ſumptum, pituitam & bilem ducit, teſte Meſua. Atque hoc ſiquidem palmulis ſeu dactylis uti uoluerimus, præſtantiſſimum & tutiſſimum eſt meo iudicio.

EXTRINSECVS.

Ruellius de nat. ſtirp. li. 1. ca. 108. Plinius lib. 16. cap. 42.

Palma, ut Ariſtoteles & Theophraſtus tradiderunt, non cedit oneri quamlibet ingenti, nec intra flectitur pandaturúe, ſed contra pondus reſurgit. Quapropter ut inquit Plutarchus, in certaminibus ſignum eſt uictoria, quando huiuſmodi ligni ingenium eſt, ut prementibus urgentibusq;
" non cedat, ſed conta pondus renitens fornicetur, Hinc uictoria Græcis νίκη
" quaſi μὴ εἴκειν, id eſt, non cedens dicitur. Ideo, ut inquit Pauſanias, certamini
" bus coronariis non aliud fere premium dabatur quam Palma, quod Iaſios
" primus in equo ſeſſor, & dextra manu termitem gerens Palmæ, Olympiæ
" uiciſſet. Quamuis Græcia quatuor tantum, Oleaſtro, Pinu, Lauro, & Apio
" coronare uictores maluerit: Olympiæ oleaſtro, Delphis Lauro, in Iſthmo
" Pinu, Nemeæ Apio: reliqui omnes fere certatores corona è Palmis contex
" ta donabantur: ſed dextris geſtata, uictoriæ erat indicium. Hinc ut idem re
" fert ductũ, quod è Creta reuectus Theſeus, cum in Delo cum Apolline cer
" tamen iniiſſet, palmam deportauit, inde tracta primum origine, ut in certa
" minibus uictores palma coronarentur &c. Hæc Ruellius.

Nuclei Palmarum, cæterorum more, cremati in crudo fictili, & uino reſtincti, cinere loto, ſpodii uicem efficiunt, miſcenturq; in callibephara, q̃d ſi non iuſtam uſtionem acceperint, denuo cremandi. Hæc Dioſcorides.

Ego crediderim nucleos palmarum in fictili crudo calcariæ fornaci impoſitos commodius poſſe cremari.

De Paſſulis. Cap. XLIX.

VT PASSVLAE QVIBVS HODIE PRINCIPVM AC magnorum dominorum culinis nihil frequentius, gignantur, mihi non conſtat, niſi quod coniicere facile poſſum, calida illas opus habere terra. Galenus lib. ii. de aliment. facult. minimas nempe eas quæ acinis carent, in Cilicia prouenire ſcribit. Hæ partim fuluæ, partim ſubnigræ apparent. Dulces palato gratiores ſunt, reliquæ ad uino-

ſum

ſum accedunt ſaporem, utræq; in Germaniam magna copia deportantur, ſuntq; nonnullæ compactæ, ac in maſſam quandam compreſſæ, aliæ uero non item.

NOMENCLATVRAE.

Germani Klein Roſeinlin / Latini Paſſulas uocant, ad diſcrimen vuæ paſſæ maioris, quam Germani Meertreübel oder Roſein nominant. De vua paſſa ut ſuſpendatur, conſtringaturq; Palladius in Octobri cap. xxij. his uerbis deſcribit.

Vuam paſſam græcam ſic facies, Melioris acini & dulcis, & lucidi botryones in ipſa uite torquebis, & patieris ſponte inareſcere, deinde ſublatos in umbra ſuſpendis, & Vuam conſtrictam cum ponis in uaſculis, ſubſternis pampinos ſicco algore frigentes, et manu comprimis, et ubi uas impleueris, item pampinos addis nihilominus non calentes, & operculabis, ac ſtatues in loco frigido ſicco, quem nullus fumus infeſtet. Hæc ille.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Paſſulæ culinis dominorum ut diximus cognitæ ſunt, in quibus ad uarias & multas dapes adhibentur. Vuæ paſſæ cum alijs uuis eandem habent rationem (teſte Galeno) quam Caricæ cum Ficubus.

Quæ maximæ dulces ſunt eæ ſtomacho optime conueniunt, bonum alimentum adferunt, ciboq; & ſuauiores & utiliores ſunt Ficubus. Vide Galenum de alimentorum facultatibus.

De Vite uinifera. Cap. L.

QVANQVAM VITIS VINIFERAE NON OMNIA, TAmen permulta eius genera in uarijs Germaniæ noſtræ regionibus gignuntur, ita quidem ut ea omnia & ſingula perſequi perquamdifficile ſit, & nullius fere utilitatis. Si quis tamen illa diſquirere deſiderat, rei ruſticæ ſcriptores Pliniumq; lib. xiiij. cap. ij. & Dioſcoridem lib. v. cap. v. legat, qui omnes diligentiſſime, vitium & vini genera deſcripſere. Nos quoque ne nihil feciſſe uideamur, paucis uulgatiſſima uitium genera nobis quidem cognita obiter recenſebimus.

In tractu ergo Rheni plerumq; eæ vites plantantur, maxime calidioribus locis, quas Muſcateller / & Traminner a loco Traminij dicto, uulgo uocant,

Vitis uinifera.

Weinreb.

uocant, licet poſterius genus Rhetiæ ſuperiori & Alſatiæ familiare quoq;
ſit. Præterea & eas quoque habent hæ regiones, quas uocant Germani
Groß vnd klein frenckiſch/oder Edel vnd lautter trauben, hoc eſt vitem no
bilem.

Ad Mo-

Ad Moſellam, Rhenum, & in agro Vormatienſi vites procreantur Rißling appellatæ. 2.

Quæ uero vuas Hynſchtrauben uocatas proferunt uites, eæ in omnibus prope regionibus uulgatiſſimæ habentur. 3.

Eſt & aliud vitis genus quod uuas facit, Grutſch vnnd Albich trauben nominatas, hoc in montanis Landoiæ oppidi Imperialis naſcitur. 4.

Iam & in agro qui Neopoli, Germanice Newenſtat uocant, oppido palatinatus celebri, adiacet, vitis genus habetur quod Genßfüſſel incolæ dicunt. 5.

Aliud deinde vitis genus Harthinſch uocatum prope Turckeimium & Vuachenheimium prouenit. 6.

Prope Vueiſſenburgum deníque (quis enim reliquarum prouinciarum, Auſtriæ inquam & Franconiæ &c. uitium innumera pene genera perſequi queat?) vites plantantur, quę uuas Frůſchwartz oder Kleber appellatas, necꝙ non quæ Grůnfranckiſch dictas, & quæ Schwartz lamperßtrauben nominatas procreant. Atꝙ hæc hactenus. 7.

Cæterum formam vitis depingere ſuperuacaneum puto, cum nemo ſit, qui illam perſpectam ac cognitam non habeat. Theophraſtus lib. ij. cap. iiij. vitem abſque folijs fructum produxiſſe ſcribit. Qua ratione uero vites germinent, & plantentur manifeſtius eſt ꝙ ut declarari à nobis debeat. Præterea nulla eſt prouincia quæ non peculiarem vites plantandi rationem ſequatur, ita ut nihil certi tradere poſſimus. Quiſquis uero hæc fuſius cognoſcere cupit, Columellæ quartum librum, & Palladij lib. iij. & quartũ & undecimum legat.

NOMENCLATVRAE.

Hoc loco non generum uitium appellationes explicabimus, ſed partiũ vitis nomenclaturam exponemus.

Vitis ipſa Græce ἄμπελος, Germanice Rebſtock/ Hebraice גפן Gæphæn, dicitur. 1.

Palmes Latine, οἰνοφόρος Græce, die rebe am ſtock/ ſo järlichs frucht bringt Hebraice זמורה Semorah. 2.

Gemmæ, die augen. 3.

Pampinus, das blat am rebſtock. 4.

Capreoli, ſeindt die gäbelin / oder hefftlin darmit ſich die reben allenthalben was ſie begreiffen anbinden. 5.

Racemus, der draub. 6.

βότρυχον, Scopium, der kamm des draubens daran die beerlin wachſen. 7.

Σταφυλὴ, Vua uel acinus, Beer. 8.

XX

9. γμὴν, Membrana, die haut vber den beeren. Hebræis גל Sag.
10. σάρξ, Caro, das dick inwendig in der hülſen/oder haut.
11. γιγάρτων, Humiditas, die feüchtigkeit oder ſafft in beeren.
12. γίγαρτον, Nucleus, der kern im beer. Hebræi tam uuæ quam aliorum fructuum nucleos גרעינים Gareinim uocant.
13. Muſtum hornum, der new ſüßwein. Hebræi תירוש Thiroſch.
14. Merum uinum, der verjaren wein. Hebraice יין Iaĩn. Poëtis uariis nominibus appellatur, Bacchus, Dithirambus, Dionyſius, Liber.
15. Ipes, die würmlin an den reben.
16. Hircus, volucrum. der reben ſticher.
17. Fæces, Floces, die heffen oder trůſen, Hebraice שמר Schæmer.
18. Vua paſſa, gedörte meer treübel.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

De uino eiusq; facultatibus in præſentia nihil dicemus, tractationem eius rei in alium librum reiicientes.

Quæcunque uero in vite ſunt, ea ad medicinam accommodari poſſunt.

Vuæ maturæ, humidum & calidum, immaturæ humidum & frigidum ſortitæ temperamentum. Nuclei acinorum aſtringendi uim obtinent.

INTRINSECVS.

Vuæ probe maturæ corpus mediocriter alunt, inſtar Ficuum fere. Albæ uentrē uehemētius mouēt nigris, præſertim uero eæ quas Germani Hinſch trauben uocāt, quæ etiam à nonnullis, quod aluum adeo celeriter turbent, Scheißtrauben nuncupantur. Maximumq; id ipſis ineſt commodum quod uelociter ſubſideant. Simeon Sethi generalem tradit regulam, docens omnis generis fructus, maxime eos qui tenui inuoluuntur cortice, ut ſunt Vuæ, Ceraſia, Pruna, Perſica, ante reliquos cibos ſumendos, ut cito exigantur, neq; uentrē inflent. Germani, ut ſunt in cibis incōditi & ualetudinis proſperæ minus ſtudioſi, Poma ſemper poſt cibum apponunt, qui mos cum rationi & placitis probatiſſimorum medicorum aduerſetur, mihi maxime improbatur.

Vuæ paſſæ cum Ficubus exiguis, pinguibus & ſucculentis, quæ ex Maſſilia deferuntur, eaſdem fere facultates obtinent, & à Galeno libro de alimentis ſecundo plurimum commendantur.

Vuæ immaturæ aluum aſtringunt, ſtomacho utiles ſunt, & cholericos ardores æſtusq; reſtinguunt. Iiſdem facultatibus pollent & nuclei acinorū.

Capreoli tuſi, ſuccoq; expreſſo poti dyſentericis auxiliantur. Eadem ſuccus foliorum expreſſus efficit, neque non aqua ex utriſq; diſtillata.

Succus

Succus & aqua ſtillatitia, cuius nunc meminimus ſtomachicis, cruenta excreantibus, & malaciæ grauidarum apprime conueniunt.

Liquor qui quotannis è vitibus putatis effluit, potu calculos comminuere dicitur.

EXTRINSECVS.

Folia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant, ardorem & inflammationem ſtomachi, capitis & oculorum ſedant.

Lachryma vitium, quæ ueluti gummi in caudicibus concreſcit, oculis caliginoſis inſtillata, nubeculas eas obducere incipientes remouet, caliginem diſcutit, & claritatem adiuuat.

Eadem illita lichenas & pſoras, leprasq; nitro prius perfrictas ſanat.

Cinere vitium & fæcum uini, exuſtarum quidam uictum ſuum quæritant. Nam cum fæces diſtillatæ fuerint, quod reliquum eſt ſiccatur, & poſt in cinerem redigitur, quo ad colores, & ad ſaponem conficiendum utuntur. Vterq; cinis Chirurgicis quoque magno uſui eſſe poteſt, nam detractis in ſede condylomatis, & thymijs medetur, ad quam rem perficiendam ex eo cinere unguentum parari poteſt.

Quid poſſit vitis, neque non vinum, & alia quæ fundit vitis, ſermone explicare nemo poteſt. Nos quoque uela contrahemus, nam reliqua ex ijs quæ diximus facile colligent prudentes.

De Labruſca. Cap. LI.

NE QVIS HANC VITEM SYLVESTREM CVM EA, quam lib. ij. cap. xciiij. deſcripſimus confunderet, cum eandem appellationem habere uideantur, uolui hoc loco vitis ſylueſtris quam Labruſcam Latini cognominant, priuatim differentiæ gratia inter hanc & illam conſtituendæ, mentionem facere. Neque erimus prolixi in re adeo manifeſta. Eſt enim ſylueſtris vitis ſeu Labruſca, viti uiniferæ, ſatiuæ per omnia quod ad caudicem, palmites, folia, floſculos, & fructus attinet fere conſimilis, niſi quod fructus eius nunquam maturatur, ſemperq; durus manet. Proinde raro uuas profert hæc vitis, easq; perpaucas, multoq; ſatiuæ vitis fructu minores. Nonnullæ ex hoc genere Iunio menſe ut ſatiua vitis florem oſtendunt, ſed fructum raro ædunt. Vitis ſylueſtris ſeu Labruſca inter Spiram & Argentinam frequenter occurrit, altiſſimas plerunque ſcandens arbores.

NOMENCLATVRAE.

Ab hac vite ſylueſtri ea eſt diuerſa, quam Dioſcorides lib. iiij. cap. clxxv.

Dioſcor.lib.5. cap.2.

& nos ſupra lib.ij.cap.xciiij.deſcripſimus,quod admonitionis gratia ingeminare non piget. Noſtra quam nunc deſcribimus ſylueſtris uitis, Græcis ἄμπελος ἀγρία,Latine uero Labruſca dicitur, cuius & Vergilius in Æglogā v.his numeris meminit,

aſpice ut antrum
Sylueſtris raris ſparſit Labruſca racemis.

Dioſco.lib.5. cap.4. & 5.

Gemanice Wildwein reben.Fructus eius Græce οἰνάνθη,Hebræis בסר Boſær & באשים Beuſchim,Germanis Bertling trauben dicitur, ex his uero expreſſus ſuccus,Omphacion ὀμφάκιον,uulgo Agres uel Agreſt nūcupatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vuæ uitis ſylueſtris quemadmodùm pampini uitis uiniferæ uentrem aſtringendi & omnis generis ſcabies ſanandi uim habent, ſed efficaciorem folijs & capreolis uiniferæ uitis. Omphacion ex tertio reſiccantium eſt ordine,ſtomacho lubrico utile. Qui Rhenum accolunt acetum ex fructu Labruſcæ faciunt.

De Olea, Cap. LII.

OLEA SYLVESTRIS ET SATIVA IDEM FERE LIgnum habent,eademq́ folia.Quanquam uero ſatiuæ Oleæ multa numerantur genera,quemadmodum paulo poſt dicemus,tamen uix ea diſcerni queunt,niſi fructibus. Folia Oleæ utriq́ pallida,cineracea,anguſta,ſolida,Salicis prope conſimilia,ſed magis exigua,& ſolidiora, ac anguſtiora. Flos Oleæ in Germania noſtra circa diem D.Ioanni Baptiſtæ ſacrū,ex pallido luteus apparet,qui in oliuas abit amaras,forma ſua fructum Corni referētes.Olea exquiſitum cultum minime requirit, loca amat ſabuloſa,nec nimium macra.Vineis maxime gaudet,uites diligens.Altero plerunque anno alternis fructum fert, mediamq́ cœli temperiem expetit. Olea quercum deteſtatur, eſtq́ ijs duabus arboribus perpetua antipathia: Vergilius tria oliuæ ſeu oleæ genera ſecundo Georgicorum ſtatuit, his numeris.

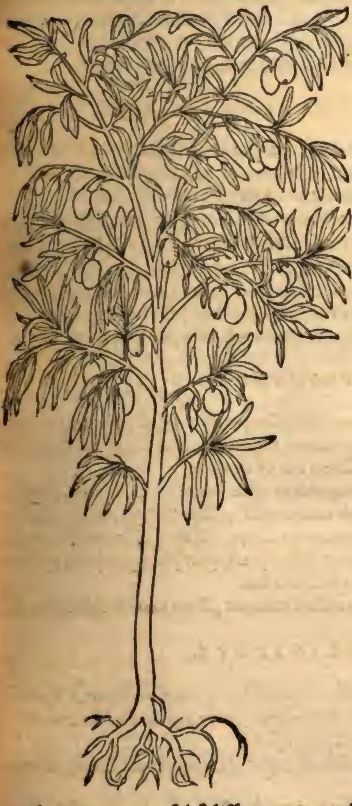
Nec pingues unam in faciem naſcuntnr oliuæ,
Orchites,& radij & amara Pauſia bacca:

Columella lib.5 cap.7. Palladius in Februario, cap.18.

Columella decem genera commemorat his uerbis. „ Olearum ſicut uitium,plura genera eſſe arbitror,ſed in meam notitiam decem modo peruenerunt,Pauſia, Algiana,Liciniana,Sergia,Neuia ,Culminia, Orchis,Regia,Circites,Murtea. Ex quibus bacca iucundiſſima eſt pauſiæ, ſpecioſiſſi-

ma regiæ

Olea.
Oelbaum.

ma regię. Oleum optimum Licinia dat, plurimum Sergia, omnisq; Olea & maior fere ad eſcam, minor oleo eſt aptior. Optime uapores ſuſtinet Pauſia, frigus Sergia. Hæc ille.

Sergia in calidioribus Germaniæ locis, cuiuſmodi eſt tractus Rheni, plantari, et ad frugem peruenire poſſet, ſi à caprarum iniuria aſſeratur. Oleam enim (ut Plinius dicit) ſi lambendo capra contigerit, depaueritq; primo germinatu, ſterileſcere, autor eſt M. Varro. *Pli. lib. 15. cap. 8 & lib. 17. cap. 24.*

De mirabili illa Olea cuius Ariſtoteles in libro de mirabilibꝰ auſcultationibꝰ meminit, mihi nihil cōſtat.

Olea ylueſtris, ſatiuæ pręfertur, propterea quod pacis ſymbolum, & uictoriæ, uirtutisq; præmium, à ueteribus ſemper exiſtimata fuerit. Olim .n. Olympico cer certamine uincētibus corona ex ſylueſtri olea dabatur, in rei perpetuam memoriā, quod Vergilius li. v. Æneidos hoc uerſiculo innuit.

Accipient. Flauaq; caput nectetur oliua.

Columba etiam (ut primo Moſi libro cap. viij. ſcribitur) poſtquam aquæ ſubſidiſſent, ramum oliuæ, tanquam certiſſimum pacis ſymbolum in ore ad Noam detulit.

NOMENCLATVRAE.

Olea, ſeu Oliua ſatiua, Græcis ἐλαία, Hebræis זית Saith, Germanis Ölbaum/Sylueſtris uero ἀγριελαία, Agreſtis olea, Oleaſter, Cotinus, Germanice Wilder ölbaum appellatur. Serapio cap. v. Zaiton nominauit. Oliuæ conditæ κολυμβάδες Græce dicuntur. Dioſcorides lib. j. cap. cxxiij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Oliuæ maturæ mediocriter calidæ, immaturę frigidæ ſunt naturæ, cibis magis quam medicina expetitæ. Olei uero quod uocant oliuæ, ſicut & uini facultates, nemo puto quamtumuis diſertus explicabit. Plinius lib. xiiij. cap. xxij. paucis duos hos liquores commendat, cum dicit. Duo ſunt liquores corporibus humanis gratiſſimi, intus uini, foris olei, arborum è genere ambo præcipui, ſed olei neceſſarius. Hæc ille.

Hinc apud ueteres Romanos lex lata fuit, qua cautum erat, ne quis oleã ſtringeret, propterea quod illa Mineruæ ſacra ſit. Plinius lib. xij. cap. j. Et adhuc hodie ad ordinandos ſuos ſacerdotes Epiſcopi oleo oliuę utuntur.

INTRINSECVS.

Nemo omnes Olei facultates deſcribere poteſt. Quiſquis tamen earum rerum cognoſcendarum ſtudio tenetur, legat Galenum lib. ij. de ſimpl. facultatibus cap. v. vi. vij. & viij. Item lib. vi. de Olea.

Noſtri quoque Germani iampridem aſſueuerunt in cibis oleo, & oliuis uti, ſed quanto cum ualetudinis commodo quiſq; iudicare poteſt. Me ſane conſultore Gallis & Italis relinquemus cibos, noſtrisq́; Germanicis contenti uiuemus, quod ſi fecerimus non dubium eſt, quin plerique quod ad ualetudinem bonam attinet, melius habituri ſint.

Oliuæ ante cibum deuoratæ uentrẽ mouent, & os uentriculi roborant.

EXTRINSECVS.

Humiditas quæ currit ex ligno uiridi (ut Serapionis uerbis utar) quando ipſum accenditur in igne, facto linimento cum ea, confert furfuribus capitis, & impetigini & ſcabiei, Serapio cap. v.

Colymbades tritæ & ambuſtis illitę, puſtulas gigni prohibent, aſſerente Dioſcoride.

Muriæ ſuccus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat.

De

De Lauro. Cap. LIII.

Laurus nobilis

Lorbeerbaum.

TIBERIVM PRINCI- pem tonante cœlo coronari Lauro ſolitum, contra ful- minum metus nonnulli pro diderunt. Ex ijs enim quæ terra gignuntur, Lauri fruti cem, fulmen non icere uete- rum ſuperſtitio credidit, q̃d idem de aquila & uitulo ma rino affirmant, qua de cauſa pauidi olim tabernacula è pellibus belluarum, quas Vitulos marinos uocant, Plinio teſte conficere ſoliti ſunt. Noſtri ſacrificuli com- modiori compendio uſi, cō tra fulminum metus, in die palmarum (ut uocant) Bu- xi, Sabinæ, Aquifoliæ, & id genus fruticum germina be nedicere & conſecrare ſo- lēt, quibus accenſis, fulmen ea loca minime percuſſurū ſuperſtioſulis ſuis auditori- bus pollicentur. Quod ſi hi ſcripturæ teſtimonio freti iſta pronunciarent, fide dig nos utiq; cenſerem. Sed quia impoſturæ potius q̃ uerita tis ſtudio hæc conficta eſ- ſe memini obſcurum eſt, relictis illis ad Laurum no ſtram reuertamur. Ea tem- poribus Auguſti Cæſaris Romæ in magno pretio fuit. Non enim tantum Lauro triumphantes coro

Plinius lib. 15. cap. 30.

Plinius lib. 2. cap. 55.

nabantur Romæ,ſed etiam folia eius principibus à populo & caricę prima die Ianuarij menſis donabantur. Quippe cum nec ſacer morbus, nec malus genius negotium exhiberet, ubi Laurus adfuiſſet. Quemadmodum nemo icitur fulmine, ubi & Ficus & Laurus aſſideant. Præterea teſtantur ueterum ſcripta, Lauro poëtas olim & pontifices, quos Vates nominabant, coronatos in honorem Appollinis, quod illi uim diuinationis, præteritorum pręſentium, & futurorum ineſſe crederent. Olea ergo Mineruæ, Laurus Appollini ſacra fuit, ob eam nimirum cauſam quam dicemus. Appollo quippe ignis ipſe eſt, utpote ſol. Laurus uero non ſolum ab igni cœleſti tuta eſt, ſed etiam quoſuis ignes manifeſto abdicat crepitu. Hæc igitur ratio forte eſt, cur Appolini Laurus conſecrata fuerit, aut certe ob eam cauſam, quod ex ea ignis attritu Hederę excutiatur. Sic enim ſcribit Ruellius libro primo cap. xcij. Si Lauro teratur hedera, laurumq; terat eadem, ignis excutietur, itaque teritur lignum ligno, flammamq; concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi uel foliorum facilime conceptum, exploratores hos uſus in caſtris, & paſtores reperiunt. Hęc ille. Siue uero quę narrata ſunt hactenus ita ſe habeant, ſin minus, ſane pleriq; hodie paſtores coacto iſto igne (ſic enim à Germanica uoce Notfewr / dicere poſſumus) ad multas utuntur ſuperſtitiones, quę ſeductę & miſerę plebi longe magis arrident, quam uerbum domini & ueritas ipſa. Atq; his præfationis loco dictis hiſtoriam Lauri aggrediamur.

Laurus non in omnibus Germaniæ locis nota eſt, quanquam non dubito quin progreſſu temporis pluribus innoteſcere poſſit. Siquidem baccis recētibus verno tempore in humo pingui, digiti altitudine depoſitis, Maio menſe erumpit Laurus, quæ ſi diligenter colatur, ac Autumno in figulina tranſplantetur, in arbuſculam euadit mediocrem, folijs ſaturatæ uiriditatis, ſolidis, Malo medicæ aut Lauri Alexandri ſimilibus, ſed magis nigricantibus, boni odoris, hyeme quoque uirentibus ueſtitam, quod & Ouidius ijs uerſibus teſtatur.

Vtq; meum intonſis caput eſt iuuenile capillis
Tu quoque perpetuos ſemper gere frondis honores.

Laurus ubi eam ætatem attigerit, quæ ferendis fructibus idonea eſt, quotannis multos & coniunctim emicantes floſculos, per omnia floribus Hederæ reſpondentes producit, qui in baccas tandem abeunt amaras, cortice, non aliter atque glandes incluſas.

Laurus & ſurculis ſeritur, quos vere terra obruere cōuenit, qua ratione & Lauendula propagatur. Habet hæc arbos corticem lęuem ac tenerum, quo nomine diligentem curam requirit.

1. Delphica. Multa Lauri genera traduntur, Delphica æquali colore, uiridior, maximis.

mis baccis atq; è uiridi rubentibus, dicta quod ea uictores Delphi coronari ſolebant, Hæc regia & Auguſta dicitur. 2.

Cypria folio breui, nigro, per margines imbricato criſpatur. Hanc ſylueſtrem Laurum eſſe aiunt. *Cypria.* 3.

Muſtax folio maximo flaccidoq; albicat. *Muſtax.*

Vulgatiſſimam Laurum Taxam uocant, & Baccaliam, quod ſit baccarũ fertiliſſima. 4. *Baccalia.*

Delphicam Lactantius grammaticus Tripodem quoque uocari tradit, quoniam ut ait, radices ternas habeat.

NOMENCLATVRAE.

Lauri nomina aliqua nunc in deſcriptione annotauimus. Supereſt ut generales quoq; explicemus appellationes. Laurus germanice Lorbeerbaum/ Græce δάφνη dicitur. Folium Laurea & Lorea Catoni nuncupatur. Baccæ δαφνίδες, & Daphnococci appellantur, Germanice Lorbeer/ Oleum Laurinum ἔλαιον δάφνινον, Germanice Loröl. Syluestris Laurus Ruellio teſte libro primo de natura ſtirp. cap. xcij. Tinus dicitur, alias Laurus agria & nonnullis Aquifolia dicitur. Serapio cap. cccxxiiij. Laurum Gaur & Gar uocat. Lignum Lauri Aegarelchaar Auerrhoi dicitur. *Dioſco. lib. 1. cap. 91.* *Dioſco. lib. 1. cap. 40.* *Tinus.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Baccę Lauri, & folia eius calidam & ſiccam obtinent temperaturam. Magis tamen baccæ calfaciunt & exiccant folijs. Proinde uſurpantur utraque in medicina.

INTRINSECVS.

Baccæ Lauri decorticatæ in eclegmate tritæ cum melle, uel paſſo proſunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatiſmis.

His quoque quos interdum tormina uentris exercent, nõ inutile eſt iam dictum eclegma.

Raſes compſitionem inſignem de baccis Lauri docuit, quę mirifice torminibus uentris medeatur. Vide Iacobum Manlium in electuario de baccis Lauri.

Baccæ Lauri tritæ contra ſcorpionum ictus bibuntur.

Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodeſt, tribus obolis in uino odorato potus. Sed ſciant mulieres ab huiuſmodi medicamento ſibi abſtinendum.

Baccæ Lauri decorticatæ, uinoq; maceratæ ac potæ puerperis à partũ

purgandis conueniunt, non ſolum enim id uinum potum dolores & tormina uentris, qui a` partu mulieres ſæpe uexāt, ſedare ſolet, ſed & reliquias partus expellit.

Palumbes, graculi, merulæ, Lauri folio, annuum faſtigium purgare dicuntur.

EXTRINSECVS.

Decoctum foliorum Lauri in muliebres inſeſſus additum, uuluæ & ueſicæ uitijs conuenit.

Folia uirentia trita illitaq; ueſparum, apiumq; ictibus medentur.

Baccarum ſuccus illitus uitiligines emaculat. Idem utiliſſime aurium dolori & grauitati inſtillatur cum uino uetere & roſaceo.

Veteres tradunt fruges a` rubigine quod vitium Aprili & Maio menſibus frumentis plerunque moleſtum eſt, afferi, ſi ſurculum Lauri agro depoſueris.

Iam & Laurinum oleum longe utiliſſimum eſt, Chirurgis, & his qui malas puſtulas curant, magnopere expetitum. Siquidum neruorum reſolutionem, omnemq; dolorem a` frigiditate ortum ſedare ac mitigare dicitur, quo nomine & ad coxendicum dolores ex frigida humiditate ortos uſurpatur.

Hoc oleum neruorum perfrictionibus apprime conducit.

Palladius lib. [illegible] cap. xxij. olei Laurini confectionem breuibus ita tradit

Item ex Lauri baccis oleum conficitur hoc modo. Lauri baccas quamplurimas, & maturitate turgentes in aqua bullire facies, & ubi diu ferbuerint, olei quod ex ſe dimiſerint, ſupernatantis unamdam pennis leuiter cogentibus in uaſa transfundes. Hæc ille.

De Aquifolia Ruellij. Cap. LIIII.

1. *Aculeigerarum ſtirpium primũ genus.*

2. *Secundum ſpinoſarum ſtirpium genus.*

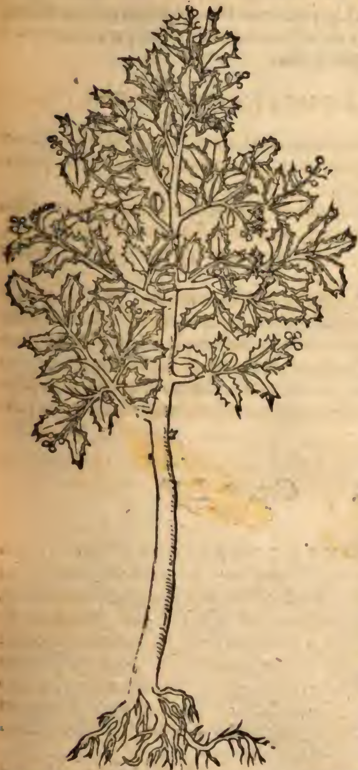
3. *Aculeatarum ſtirpium tertiũ genus.*

1. *Aquifolia arbor.*

ACVLEATARVM ARBORVM FRVTICVMQVE TRIA reperiuntur genera. Quædam namq; caudices ramosq; habent aculeigeros ſpinoſosq;, uidelicet, Rhamnus altera (de qua nos ſupra cap. xv.) Cynosbatos, Prunus ſylueſtris, Groſſularis, Oxyacantha, Malus ſylueſtris, Pyrus ſylueſtris, & ea quæ poma fert, uulgo Arantia dicta. Aliorum fruticum caudices, ſimul & folia ſpinis horrent, nempe Rubus Idæus, Rubus alter, Roſa agreſtis. Sunt poſtremo arbores, fruticesq;, quorum folia duntaxat ſpinis aculeisq; armantur, utpote Ruſcus, Iuniperus, & quam hoc capite tractamus Aquifolia. Hæc in quibuſdam ſyluis, nimirum ea quam den Ydar uocant, prope arcem Veldentiam, e` regione Moſellæ fluuij, ita arboreſcit, ut reliquas arbores magnitudine & proceritate æquet.

ilex Aquifolia. lieu

Wald diſteln/Stechpalmen.

æquet. Quanquam in hoc genere uideas, quæ humili ſtatu contentæ, frutices potius quam arbores apparent. Hoc genus Aquifoliæ in ſaltu Haganoienſi inter cæteras ſentes & frutices luxuriat. Cortices exteriores ramorum Aquifoliæ uirides ſunt, caudicum uero pręſertim magnorum ciner aceí. Folia aculeata ſolida ſunt, nec inepte Lauręę frondi conferri poſſunt, perpetuo & ipſa uirentia. Baccæ quas Autumno appetente Aquifolia profert, minij colorem repræſentant, fructu Cynosbati haudquaquam maiora, ſed ſingula ſingulis pediculis nitentia, guſtu prędita iniucundo. 2. Aquifolia frutex

NOMENCLATVRAE.

Quo in loco apud ueteres hæc arbor, frutexúe deſcriptus ſit mihi ſane non cõſtat. Nec docti quicquam de illa cognouiſſe uidentur, niſi quod excellentiſſimus uir Ioannes Ruellius lib. j. de nat. ſtirp. cap. cxl. Aquifoliam appellat. Neque uero Aquifoliam hic inteligas uelim, de qua Theophraſtus lib. iij. ca. xv. ſcribit, ſylueſtri Meſpilo eam acçenſens. Neque etiam ad Ilicem (cuius Theophraſtus eodem libro cap. xvi. meminit)

meminit)hanc noſtram arborem referre poſſumus. Ego exiſtimo illam ſyl ueſtrem Lauri ſpeciem eſſe, Latine Laurum ſpineam, ſeu aculeigeram appel landam. Sed nemini tamen noſtra ſententia præiudicatum uolumus, quin ſequatur quiſque quod ſibi maxime uideatur. Nos noſtra ita proponimus, ut meliora & certiora docentes facile ſimus admiſſuri, uti par eſt. Germani Waldtdiſtel/vnd Stechpalmen uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM

De uſu huius arboris nihil compertum habeo. Aniculæ eius folia uino aut potu iniecta, aduerſus laterum dolorem, morbumq́ pleuriticum polle re tradunt. Experiatur qui uolet.

Sagminibus etiam frondes Aquifolię adijciuntur. Vulgus diuturna ſu perſtitione ſeductum ac faſcinatum, conſecratas eas frondes ſupra fores, tam ædium quam ſtabulorum ſuſpenſas à fulminibus ea loca tuta ſeruari credit.

Fit & apud quoſdam uiſcum ex Aquifolia hoc modo. Huius cortices Ruellij uerba. detrahunt, & facto humi ſcrobe uliginoſis maxime obruunt, frondibus ar borum inuoluentes, & inibi putreſcere patiuntur, quod fere duodenis die bus fieri ſolet: tum marcidos eruunt, & tantiſper pila tundunt, dum in ui ſcum lenteſcant: demum in profluente, ut obhęrentes corticum reliquię ſor desq́ fluitent, proluunt, & adiecto olei nucum momento fictilibus recon dunt ad aucupia.

De Buxo. Cap. LV.

BVXVS PERPETVA ET MYRTACEA FRONDE VI rens, ſagminibus ſtultę & ſuperſtioſę plebis, anicularumq́ quam medicinæ, in qua nihil de laudibus eius legimus, natus uidetur, Buxus uulgaris. pręſertim cum omnibus animantibus inuiſus ſit. Theoph. quoque lib. iij. ca. xv. mel inſuaue eſſe, quod è flore Buxi apes colligant, teſtatur. Buxus Fe bruario menſe ſubluteum ſeu herbaceum profert florem, forma ſua Coria ni ſemen Saccharo obductum referentem, qui in ſiliquas tandem abit con cluſas, quę appetēte Autumno ſemen oſtendunt atrum, uulgaris Dictamni ſimile, iniucundi ſaporis. Buxus frigidis locis gaudet, in Sabaudia fre quens, maxime Strolſtattij prope Lauſannam.

Lignum Buxi duriſſimum, ſpiſſum, denſumq́ & ponderoſum, ideoque in aquis non fluitat, nec flamma nec carbonibus utile. Medulla conſtat exi gua, ideoque ex eo tibiæ multiforatiles, pectines, coclearia, & pyxides, qua

rum

Buxus.

Buxbaum.

rum materia medica conſeruanda uſus eſt, & ſi qua alia inſtrumenta & uaſa lignea ad longos & diuturnos uſus expetimus, conficiuntur.

Buxi tria nonnulli ſtatuunt genera, mihi unum tantum, nempe uulga-

ciſſimum

tiſſimum quod in Germaniæ hortis paſſim uoluptatis gratia plantatur, cognitum eſt.

2. χαμαιπύξος. Proinde in altiſſimis Vuaſgoiæ ſyluis non procul a Cæſareo luthra, humo arenoſa exigua ſtirpis ſpecies Erica haudquaquam maior reperitur. Hæc folia habet Buxo aut Myrtillis quamſimilima, humique magis procumbit, quam in altum ſeſe attollat. An uero ea Chamæpyxos fuerit, affirmare non auſim.

NOMENCLATVRAE.

Hęc arbor Græcis πύξος, Hebræis תאשור Theaſchur, Eſaiæ xli. Latinis Buxus, Germanis Buxbaum appellatur. Semen eius Plinio teſte libro xvi. capite xxx. nonnulli Carthegon, Viſcum & Hiphear uocant. Proinde cum Buxus omnibus animantibus inuiſus ſit, abſtinebo & ego ab illo, nec prolixius hiſtoriam eius tractabo. Vnum hoc addere libet, quod folia eius cum coliculis lixiuio decocta capillos rufant.

De Taxo. Cap. LVI.

TAXVM VENENATAM ARBOREM POST BVXVM deſcribere placuit, non tantum quia perpetua coma uiret, ſed etiam quod tam iumentis quam hominibus haudmultum commodat. Prodiderunt namque ueteres, eos qui ſub Taxo florente dormierint, præterea & iumenta ſi baccas rubras deguſtauerint, necari. Facile ergo in Germania noſtra arbore tam noxia tanquam uenenata caremus.

NOMENCLATVRAE.

Taxus, quam Germani Eibenbaum uocant Dioſcoridi li. iiij. ca. lxxviij. & lib. vi. cap. xij. σμίλαξ, Thymion & Milos dicitur. A latina porro appellatione Taxi, Taxica uenena nominantur, quæ nunc Toxica dicimus, cuius origo talis traditur. Vaſa ſiquidem e Taxo facta bibentibus ex illa fuiſſe mortifera ueteres rei herbariæ ſcriptores teſtati ſunt. De Taxi & Fraxini appellationibus, uide Manardum lib. vij. epiſt. iiij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

De Taxo Theophraſtus lib. v. cap. viij. ita ſcribit, Taxus tenuiſectilia conglutinamenta capſis, ſcriniis, ſubſelliis, atque in totum ſimilibus præſtat. Mihi in uniuerſum Taxus minime probatur.

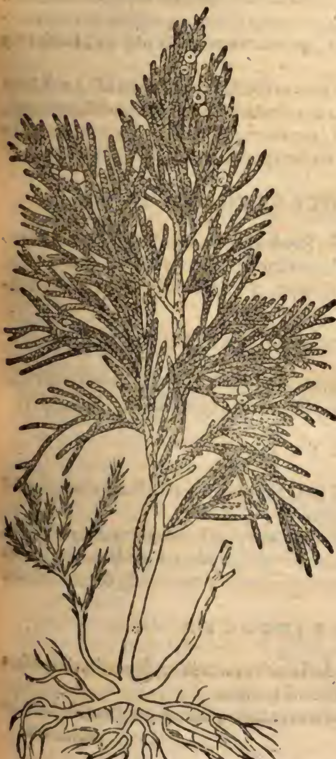
In medicina nullum uſum inuenio præterquam ut ſuffitu mures enecet.

Si quis

Si quis deceptus de hac arbore quid uel ediſſet uel bibiſſet, is e`ueſtigio uinum fortiſſimum & multum ebibat, conſulente Nicandro in Alexipharmacis.

De Sabina. Cap. LVII.

Seuenbaum.

SACRIFICVLIS, ET vetulis meretricibus maximo emolumento eſt Sabina. Illi namq; in Feſto palmarum Sabinam cum aĳs non paucis ſtirpibus conſecrare cõſueuerunt, pollicentes ĳs ædibus neq; fulmina, neque Satanam nocere poſſe in quibus huiuſmodi conſecratæ reperiantur ſtirpes. Hac uero ratione prouentus iſtorum hominum creſcunt, pauperumq; pecunia decreſcit. At vetulæ illę ſagæ & meretrices magna diligẽtia animaduertunt quæ frondes de Sabina herba, primæ ad crucem (ſic enim fert ſuperſtitio illius Feſti) uel a`ſacerdote, uel ab alĳs conĳciantur. Eas namque aiunt a`gladĳs & mucronibus quo minus feriant, geſtantes aſſerere, & aduerſus ueneficia & ludibria Satanę amuleta eſſe. Multa inſuper per hos ramuſculos diabolica exercent, nam de nouo conſecrari, miſſa ſuper illis (ut uocant) celebrata patiuntur. Præterea iuuenculis mere-

meretricibus in puluerem redactam Sabinam, potandam exhibent ad excutiendos fœtus. In quæ ſane flagitia carnificem animaduertere conuenit.

Cæterum eſt Sabina ſua natura non inutilis, modo recte ea utaris. Gaudet illa humo cui è parietibus lateres tuſi admixti fuerint. Seritur ſurculo auulſo, terræque immiſſo, & facile radicatur, proceſſu temporis in uiridem & elegantem arborem, quæ tamen ſeſe magis in latitudinem diffundat, quam in altum erigatur, euadens. Folia Sabinæ perpetuo uirentia, copioſa, & plurimum diſſecta, Tamariſco aliquantum ſunt maiora, tactu aſpera, aculeata, grauiter olentia, guſtu acria & feruentia. Sabina cum in arborem grandiuſculam excreuerit, quotannis teretes & nigras, Iuniperique ſimilimas baccas producit.

2. *Selago.* Altera Sabina (duo enim eius genera Dioſcorides proponit) mihi non eſt cognita. Verum criſpam illam herbulam, Sabinæ quamſimilimam, quæ in altiſſimis prouenit ſyluis, ſæpenumero reperi. Eam mulierculæ quædam Harſchar nominant. Ac fieri poteſt ut ea ſit Selago Ruellij lib. de nat. ſtirp. 3. cap. lix.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 1. cap. 89. Βράθυ Græcis, Herba Sabina ſeu Sauina Romanis, Seuenbaum Germanis appellatur, Alij Nerion, alij Barython, alij Cupreſſum Creticam nominant, quidam Sauimeram teſte Ruellio. Serapio hanc arborem Abel uocat cap. ccxlv.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Sauina excalfacit & deſiccat tertio gradu, reſpondetque temperatura Cupreſſo fere, uide Galenum de Simpl. lib. vi. & Manardum epiſt. xi. cap. v.

INTRINSECVS.

Sabina herba uino decocta & pota ſanguinem per urinam elicit, morbū regium & partus mortuos expellit.

Eſt & Sauinæ herbæ in medicandis iumentis haud contemnendus uſus, ea enim purgari conſueuerunt iumenta. Sed prudenter medicamentis è Sabina petitis uti conuenit, propter ſtrenuas eius in exiccando & calefaciendo facultates.

EXTRINSECVS.

Sabina herba in puluerem redacta, ac ex melle illita, fluentibus ulceribus medetur, nomas ſiſtit, & collectiones mitigat.

Folia Sabinæ herbæ in puluerem redacta, ac cum pinguedine lacti ſu-

pernatante

pernatante (Germani milchraum uocant) temperata ſcabiei capitis puerorum unice proſunt.

Quidam prædictæ lactis pinguedini Sabinæ folia concoquunt, capita puerorum ſcabioſa, eo poſtea unguento illinentes.

Sabinæ recentia folia tuſa ac phagedenæ (Germanice den wurm uocant) impoſita, eam enecare dicuntur.

Aqua è folijs Sabinæ diſtillata maculas faciei abſtergit, & ut quidam aſſerunt, uertigini conducit.

Gallinacei generis pituitas fumo huius herbæ ſanari produnt.

De Iunipero. Cap. LVIII.

ELIAS PROPHETA CVM ISABELIS CRVDELITAtem fugiens, in deſertum deueniſſet, ſub Iunipero tantiſper dormiuit (ut ſacra refert ſcriptura) quoad ſecundo ab angelo excitaretur. Ac ex his facile intelligimus Iuniperum uaſtis deſertis, altiſſimisque montibus, frigidaque limoſa & lapidoſa terra ut plurimum naſci, nam in eiuſmodi locis apud nos quoque Germanos frequentiſſime occurrit, maxime uero apud Mediomatrices, Vuaſgoia, & Creichgoia, in quibus partibus perpetua uirens coma luxuriat Iuniperus. Maio menſe tenuiſſimus ac luteus puluis è Iuniperis in auras auolare conſpicitur, quod ſemen illius eſſe animaduerti. Poſt hunc quem diximus puluerem baccæ prorumpunt exiguæ, uirides, quæ altero demum anno Autumno appetente, quod illi tempus maturitatis eſt, cœruleo tinguntur colore, guſtu quadamtenus dulces, admixta amaritudine, odorem gratiſſimum ſpirantes. E nucleis lapidoſis, qui in hiſce baccis continentur, nouæ Iuniperi plantulæ fruticant. Folijs ueſtitur Iuniperus anguſtis, oblongis, aculeatis, acutis, & ad Roſmarini folia forma ſua accedentibus, ſed magis exiguis & acuminatis. Radices Iuniperi multifidæ, corticeque puniceo obductæ, per ſumma terræ ſparguntur, quod & Theophraſtus lib. iij. cap. vij. annotauit. Baccæ Iuniperi non unius ſunt generis. In quibuſdam enim grandes, in alijs exiguas, in his dulces, in illis prorſus amaras, alias denique plane rotundas, quaſdam oblongas, & acuminatas uideas.

J. Regum 19.

1. *Iuniperus uulgaris.*

Quæcunque in Iunipero cernuntur, odorata ſunt. Primum namque hu- 1.
mor qui è Iunipero, ſi læddatur, dum in ſucco ſuo fuerit, effluit, deinde radi- 2.
ces & caudices aridi, tertio baccæ recentes & maturæ, poſtremo folia acu- 3.
leata gratiſſimum ſpirant odorem. Iuniperi arbor Maio menſe cum plu- 4.
uioſa fuerit tempeſtas, luteam è corticæ ſudat lachrymam, quæ magna in

Iuniperus.
Weckholterbaum.

copia tanquam fungi exigui arbori adhæret, nec magnopere odorata eſt, ſicut ſupra de altera gumma, quę uulnerata arbore profluit, audiuimus. Hæc lachryma pluuijs ceſſantibus euaneſcit.

2. *Iuniperus maior.*

Alterum Iuniperi genus apud nos haud naſcitur. Peruenerunt autem ad manus meas baccæ rotundæ & rubræ, quæ dicebantur Iunipero maiore procreatæ.

NOMENCLATVRAE.

Iuniperũ Germani Weckholderbaum / baccas uero Weckholder beer / vnd Krametbeer / à turdis (quos Germani Kramet vögel nominant) qui hyeme cibos ſuos in arboribus Iuniperorum quærunt & inueniunt. Iuniperus Græce ἀρκευθὶς, Hebręis רתום Rothæm dicitur. Reliqua cognomina uide apud Dioſcoridem lib. primo cap. lxxxviij. Serapio cap. cclxx. Habhagar uocat.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Iuniperi baccæ calidæ ſunt in tertio, & ſiccæ in primo ordine. Nemo uero utilitates eius quibus ſcatet ſatis explicare poteſt.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Baccæ Iuniperi maturæ ad multas affectiones proſunt, meoq; iudicio piperé ſalubriores. Nam in cibo eſitatæ ſtomacho frigido utiles ſunt, pituitamq; quæ in illo coijt digerunt, contra inflammationes, & tormina faciunt, uitia pectoris purgant, tuſſiq; medentur, urinam efficaciter ducunt, uenenumq; à corde repellunt.

Apud Germanos ſingulari remedio, ad graſſantia peſtilentiæ contagia depellenda uſurpantur.

Eædem menſes & coxendicum uiſcoſos humores expellunt. Et quid multa? ad quamplurima hæ baccæ utiles ſunt, quapropter coqui illas ad culinas uocarunt, condientes his cibos. Dioſcorides ramenta ligni deuorata interficere ſcribit, quod equidem miror. Nam lixiuium è uino & cinere Iuniperi uſti factum ac potum urinam potenter trahit, ita equidem ut eo remedio multi hydropici liberati fuerint.

E baccis Iuniperi oleum pretioſiſſimum, & ad Balſamum fere accedens elicitur. Præterea & ex arido ligno oleum odoratiſſimum ac efficaciſſimũ, adq; multa utiliſſimum diſtillatur.

Multi multa de Gummi quod vernix dicitur ſcribunt. Sed oleum Iuniperi longo illud poſt ſe quod ad facultates attinet interuallo relinquit.

EXTRINSECVS.

Corticis cinis cum aqua illitus Dioſcoridi lepras eximit.

Idem uiperarum morſibus prodeſſe dicitur.

Oleum ad hæc uel maxime conducit, nam omnis generis malas ſcabies ſanat, necnon quaſuis pedum manuumq; rimas.

Suffitu Iuniperi, ſerpentes & quæuis uenenata fugantur. Et ut ſemel finiamus, facultates Iuniperi nemo facile explicabit omnes. Vnum eſt quod in Iunipero fugiendum & deteſtandum fuerit nimirum, umbra quæ noxia eſt, ſi Vergilio credimus, qui Ægloga x. ita ſcribit.

Surgamus, ſolet eſſe grauis cantantibus umbra
Iuniperi grauis umbra. nocent & frugibus umbræ.

De Vitice. Cap. LIX.

HANC STIRPEM PVDICIS AC CASTIS ILLIS COEnobitis, qui perpetuam caſtitatem uouerunt (ſic enim hi loquuntur) donabimus, ut illam ſubſternant, quo poſſint iuramẽto ſuo

ſatisfacere. Folia namq; huius arboris, quæ Salicis aut oliuæ ſimilia ſunt, neque non nigri & rotundi illi acini quos gerit, Piperi adſimiles, veneris ſtimulos inhibent, genituramq; exoluunt, quod Dioſcorides teſtatur cum ait, Agnum, quaſi dicas caſtum, uocant Græci, quoniam matronæ in theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, folijs huius cubitus ſibi ſternunt. Hæc ille. Equidem crediderim ſteriles & infœcundos fratres Franciſci, qui ex mundo prognati, genus humanum prolenon augent, folijs huius arboris toros ſibi ſternere. Nam iactant illi ſe in nullis plumatis lectis decumbere, niſi forte id in peregrinationibus ſuis extra cœnobia contingat. Sed ut miſſa hęc faciamus, gaudet Vitex fluminum ripis, ac torrentium alueis. Acini eius uinoſum habent guſtum. Vitex hodie in pleriſque locis Germaniæ ignotus eſt.

Dioſco. lib. 1. cap. 120.

NOMENCLATVRAE.

Vulgo agnum caſtum uocant utraq; uoce idem ſignificante.

Germani hanc arborem fruticemúe Keüſchbaum/Schaffmüll/ ſemen uero eius Kloſter / oder Münch pfeffer/ hoc eſt, Piper monachorum uocant. Gręce ἄγνος, ἢ λύγος, Latine Vitex dicitur. Viticem ut Dioſcorides refert, alij Agynon, alij Amictomixon, alij Tridactylon, Magi Semnon, alij Hæmaideos. Ægyptij Sum, Romani Salicem marinam, alij Piper agreſte, alij Lecriſticum nominant. Serapio cap. ccxcix. Famamcheſt, & Arborem Abrahæ dicit, Semen uero Piperellam, & Piper eunuchorum uocat, quod Auerrhoi Pentaſiler, & Granum ſterilitatis appellatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Piper Monachorum, excalfactorias uires & aſtrictorias habet. Nonnunquam in medicina uſurpatur.

INTRINSECVS.

Semen Viticis drachmæ pondere è uino potum menſes ciet, flatus diſcutit, geniturам exoluit.

Ad ictus & morſus uenenatorum hi acini ualent. Præterea & lactis copiam faciunt.

Semen Viticis potum aquæ quæ cutem ſubijt, lienoſis & hepaticis prodeſt. Idem ſi nimium aſſumas caput tentat, & ſoporem affert.

EXTRINSECVS.

Foliorum ſuccus expreſſus araneorum morſibus medetur.

Folia cum melle in uino decocta oris et gingiuarũ ulcera collutione ſanant.

Rimas ſedis ſemen cum aqua illitum mitigat. Idem inſeſſu mulicbrium locorum inflammationibus prodeſt.

Virgam

Virgam Viticis qui manu teneat dum iter facit, negatur intertriginem ſentire, teſte Dioſcoride.

Reliqua ex his quæ diximus colligi poterunt, quis enim ſcribendo omnia perſequatur?

De Salice. Cap. LX.

Salix, Weidenbaum.

*H*ACTENVS MVLtas & uarias arbores in hortis noſtris conſeruimus, ſupereſt ut illas aduerſus iniuriam ferarum aliarumq; beſtiarum, ſepe muniamus, ad quam rem recte perficiem Salice primum, dein populo, aliisq; id genus arboribus fruticibusq; opus eſt. Quod uero Salicem, Populumq; albam præ cæteris eligimus ea eſt ratio, quia binæ hæ ſtirpes auctu perfaciles ſunt, & breui in altum aſſurgunt. Ac licet caudices ſenio confecti ancipitis ſint uitæ, quotannis tamen nouas uirgas protrudunt, quæ plantatæ nullo negotio proueniunt. Sic enim decreſcentibus hiſce arboribus, nouæ ſubinde ſuccreſcunt ſoboles, ut intermori non poſſit maxime Salicum genus, cum reſurgere ac reuiuiſcere perpetuo ſoleat. Sed de his uide Ariſtotelē de iuuentute & ſenectute cap. iij.

Salicum multa ſunt genera, quę omnia ubiq; terrarū

Salix fragilis / Felwciden.

1.
2.
3.
4.

uliginoſis & aquoſis utplurimũ locis naſcuntur. Quędam ex his uirgas proferũt rubras, tenues, lentas, & flexiles, quas omnium præſtantiſſimas iudicamus. Aliæ Salices candido ueſtiuntur cortice, frangi faciles, ad ligamenta inutiles. Tertij generis Salices luteo obducuntur cortice, ad ripas plerunq; enatæ fluminum, ad ligamenta commodiores proximis. Poſtremum genus Salicum, id eſt, quod uerno tempore paniculas incanas oſtendit, quodque nonnulli ſtulta ſuperſtitione ducti aduerſus fulmina conſecrare ſolent. Paniculæ uero quas diximus florem ſeu nucamentum ſquamatim compactile, luteum ſicut omnia genera Salicum adipiſcuntur. Flos omniũ Salicum boni eſt odoris. Cumq; Salices defloruerint, oblonga nucamẽta decidunt, inq; pappos incanos conuerſa, in auras a uento diſpelluntur, quod in flore Tamariſci quoque uideas. An uero ea lanugo ſemen Salicis ſit ignoro, dempto quarto genere in quo auolans lanugo ſeminis uicem implet, quam ipſe colligens cum ſeruiſſem, erumpere ſuiq; generis Salices procreare uidi.

NOMEN-

NOMENCLATVRAE.

Salicum commune nomen apud Germanos eſt Weiden / Felbinger / apud Græcos ἰτέα, Latinos Salix, Hebræos ערב. Araf Pſal. clxxiij. Arabes Bulef. Homero Salix ὠλεσίκαρπος, hoc eſt, Frugiperda dicitur. Iam ut ea Salicis genera quæ propoſuimus Germanicis ſaltem diſtinguamus appellationibus, primum Bandtweiden / ſecundum Bruchweiden / Weißweiden / tertium Gälweiden / vnnd Bachweiden / quartum Seilweiden / oder Sellen uocant. Hæ Salices (de poſtremo loquor genere) ad ſepes, uinctus, ſuppellectilem uillicam utiliores ac firmiores cognoſcuntur. *Dioſco. lib. 1. cap. 121. Serap. cap. 136.*

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Salicibus, maxime uero cortici earum & folijs exiccandi, ſpiſſandi & aſtringendi ineſt facultas.

INTRI SECVS.

Trita folia cum exiguo pipere & uino pota, ileoſis ſubueniunt, teſte Dioſcoride.

Salignum ſemen (hoc eſt, nucamenta dependentia) in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus, Dioſcoride docente.

Ego crediderim tam nucamenta quam corticem uino decoquendum, & ad prædictas affectiones exhibendum.

EXTRINSECVS.

Quidam ſuccum Salicum dum in flore fuerint, colligere ſolent, rubentibusq́ & caligantibus oculis adhibent. Hic enim ſuccus claritatem oculorum adiuuat, caliginemq́ amouet.

Ex folijs & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici mali calfactus, aurium doloribus inditus auxiliatur, furfures purgat in corpore illitus, & & uitia cutis emendat.

Corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos & callos tollit.

Alios uſus Salicis tum quotidianos tum uillicos, nihil attinet hic recenſere, cum multi ſint qui texendis è cortice corbibus & piſcatorum naſſis uictum ſuum quæritant, quæ omnia abunde cantilena illa Germanica de concertatione Buxi & Salicis conficta, docere poteſt.

Caſtor animal in aquis degens Salicibus gaudet, his enim habitationē ſibi ædificat in ripis fluminum.

De Populo alba. Cap. LXI.

Bellen/Sarbaum.

1\. Populus uulgaris.

POPVLVS ALBA AVCTV PERQVAM FACILIS BREui tempore in altum ſeſe attollit, maxime ſecus amnes, in pratis, & uli-

& uliginoſis campis plantata. Aprili menſe appetente, cum odorati & mucronati oculi prorumpũt aureum lentum & pingue, ſimulq́; odoratiſſimũ gummi compreſſi reddunt. Hi in folia tandem cordis figuram obtinentia abeunt, Hederæq́; ſimilia, ſed molliora. Populus alba prima quoque eruptione incanos ſuos iulos profert, qui, ut aliarum quoque eius generis arborum iuli, decidere ſolent. Hæc arbor ex albo incano cortice obducta eſt. Quod ſi illam propagare uelis, rami deputandi ſunt, ac verno tempore uliginoſæ ac humectæ terræ mandandi. Ac omnino eadem illis quæ & Salicibus cultura conuenit, ſic enim nullo negotio prouenit. *Vergilius Populus Alcidæ gratiſsima, uitis Iacho.*

Alia uero Populi albæ ſpecies in partibus ad Rhenũ ſitis reperitur, quæ ligno, cortice, formaq́; tota uulgari Populo quamſimilima apparet, niſi q̃d folia habet latiora, grandiora, & teneriora, ac qua terram ſpectant, niuea. Hæc in humectis & uliginoſis tractibus, pratiſq́; naſci gaudet. 2. *Populi albæ alia ſpecies.*

NOMENCLATVRAE.

Hæc arbor Germanis Bellen/Pappelbaum/ Sarbaum/Græcis λευκὴ, Hebræis לבנה Liſnæh Geneſis xxx. Serapioni ca. xxx. Haur. Italis Albara uocatur. Altera Populi albæ ſpecies in hoc capite a nobis ſecundo loco deſcripta, Germanis ut plurimum Sarbaum appellatur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Vtraq; Populus alba medium obtinet temperamentum, humidæ & terreæ ſubſtantiæ, ad refrigerantem potius quam excalfacientem uim accedẽs, niſi q̃d oculi odoratiſſimo illo gummi prægnantes aliquantũ calefactoriæ facultatis habent, qui ad pretioſiſſimum ac decantatiſſimum unguentum populeon, ſeu myracopium adhibentur.

INTRINSECVS.

Potus albæ Populi cortex in puluerem (uti iudico ſubintelligendum) redactus, unciæ unius pondere, Iſchiadicis, ac urinæ ſtillicidio prodeſt. Hæc Dioſcorides. Reliqua prudens omitto.

EXTRINSECVS.

Tepens foliorum ſuccus utiliter oculorum dolori inſtillatur. Pilulæ quę primo foliorum partu exiliunt illitæ cum melle oculorum hebetudini medentur.

Oculi Populi albæ gummi aureo ac odorato prægnantes, in magno apud Chirurgos ſunt uſu. Hos enim antequam in folia ſe explicent legunt, ſuilloq́ adipe macerant, ſeruantq́, quoad herbæ paſſim erumpant. Tum ubi illæ enatæ fuerint, accipiunt Sedum maius & minus, Scrophulariam (qua de nos lib.j.cap.cxxij.) Hyoſcyamū, Papaueris folia, Lappam maiorem (de qua nos ſupra li.ij.cap.ci) Bryoniam, turiones Rubi tam eius quod Germani Brombeeren/quam quod Hymbeeren uocant (de quibus nos hoc iij.lib.cap.xi.) neque non Solani herbam. Has omnes plantas tundunt, ſuccumq́ expreſſum cum maceratis illis ac gummoſis oculis (quanquam aliqui & uinum addant) diſcoquunt ſuper carbones, cumq́ probe decoctum fuerit hoc uiride unguentum, tum puriſſimum quod ſupernatat cogunt, uſuiq́ reponunt. Solet uero id unguentum ad multas calidas affectiones, & inflammationes uſurpari, calorem namq́ repellit & dolorem mitigat.

De Populo nigra. Cap. LXII.

LACHRYMAM NARRANT QVAE IN ERIDANVM amnem è Populis diſtillet durari ac coire in electrum, hoc eſt, ſuccinum, quod Germani Augſtein uocant His repugnant Manardus Ferrarienſis & alij, quibus ego facile ſubſcripſerim, Succinum enim lōge alia res eſſe uidetur, quam quæ ex arboribus exudare ſoleat. Quin potius in mari naſci exiſtimari poſſit. Sed de rebus nobis ignotis, nō eſt quod multa uerba faciamus. Quare relictis illis hiſtoriam Populi nigræ aggrediamur. Ea arbos uliginoſis ſyluis, interq́ Betulas potiſſimum prouenire gaudet cortice, iulis, folijs, uniuerſaq́ forma Populo albæ conſimilis, niſi quod coloris eſt nigricantioris, & folia gerit Hederaceis prope ſimilia, quod & Theophraſtus lib.iij.cap.xiiij.de hiſtoria plantarum annotauit. Folia Populi nigræ ſemper tremunt, etiam nullo mota aëre. Lignum utriuſq́ Populi candidum eſt, ac cum aruerit leuiſſimū. Populus uero alba cum annoſa fuerit, ædificijs cōmodiſſima exiſtit, eaq́ mirifice ornat, propterea q̄d criſpum habeat lignum, ac fluuiorum fluctus, curſumq́ mentiatur. Ditiores ex eo ligno menſas, & ſpondas ſuas conficiunt. Ex ligno uero Populi nigræ quoniam leuiſſimum fit arefactum, calopodia parantur, in eoq́ imagines ſculpuntur, qua de cauſa à nonnullis Heilgen/oder götzen holtz/ hoc eſt, Sanctorū, ſeu ut rectius appellemus imaginū, ſiue Idolorum (non enim hij ſunt ſancti qui os habent & non loquuntur, pedes & nō ambulant &c. ſed Idola potius, & materies ſuperſtitionis impiæ) lignum appellatur. Populus nigra è ſemine ſuo, quod Salicis quarti generis ſimile cernitur, reuiuiſcit.

NOMEN-

Populus nigra.
Aſpen.

NOMENCLATVRAE.

Græcis hæc arbor αἴγειρος Latinis Populus nigra, Tremula, Gallis Trambula, Germanis Aſpenbaum/Serapioni Haur romi dicitur. *Serap.cap. 166.* Idem autor gummi ſeu ſuccinum, quod è Populo effluat, Karabe, & Kakabre uocitat. Diximus autem iam ante nobis, ſicut pleriſq; doctioribus ſuccinum nequaquam è Populo arbore demanare. De hac re maxime quod ad Arabum ſententias ſpectat, uide Manardum lib. primo epiſtola quinta.

VIRES AC TEMPE*ramentum.*

Tradunt Populum nigram calidę ac nonnihil ſiccæ qualitatis eſſe. Hodie nõ magni in medicina eſt uſus. Succinum Serapioni calefacit, & ſanguinem retinet, undecunque fluat.

EXTRINSECVS.

Populi nigræ folia cum aceto illita (ita tamen quemadmodum ſuſpicor, ut aceto prius decoquantur) magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Dioſco. Memoriæ prodiderunt corticem albæ Populi & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Hæc Dioſcorides. An uero ſic ſe habeant expertus non ſum, experiatur qui uolet, ego enim Fungis minime delector.

De

De Alno. Cap. LXIII.

Erlenbaum.

CVM AD VLIGINOSOS TRACTVS ET AMNIVM RIpas deuentum ſit, age Alnum quoque proceram, & rectam illis

arborem

arborem contemplemur. Hæc ubi adoleuerit longe lateq́; ramis ſuis ſeſe diffundit, caudicem habet incana & muſcoſa barba (ut ita dicam) obductũ, non aliter atq; uetulæ Betulæ. Lignum Alni molle & fungoſum quaſi cernitur, rami quoque fracidi ſunt, nec inflecti ſe patiuntur uti alia aquatica ligna & Salices. Hinc apud Germanos uulgo iactatum prouerbium paſſim auditur, Rot haar/Erlenbogen/thůſt du gůt/man ſoll dich loben/hoc eſt, Rufi, id eſt, qui capillos habent rufos, & arcus ex Alni ligno confectus: ſi probe ſe geſſerint, laudem ſane merentur, q. d. fieri uix poteſt, ut ruffi fideles ſint, ſicut & uerſiculus ille ſonat. *Raro breues humiles uidi, rufosq́; fideles*: & arcus Alneus non rumpatur. Sed ut pergamus, Lignum Alni cortice ſpoliatum, & ipſum ruffum apparet. Folia Alni rotunda ſunt, neruoſa, Coryli folijs aliquo modo ſimilia, ſed nigricantiora, læuiora & gummoſa, non aliter ac ſi uiſco ſeu pinguedine quadam oblita forent. Alnus præſertim adultior fuſco uere emicat flore, eoq; Betulæ & Fagi pene conſimili. Quanquam Alno iuli ſeu flores non decidunt, uti in Fago contingere uidemus, ſed durantur, coguntur q; ita quidem ut forma oliuas imitentur. Atque hic Alni eſt fructus, qui Autumno appetente maturatur, ac decidens ſeſe ipſe ſerit, unde nouæ poſtea naſcuntur Alni. Alnus uliginoſis ac humectis locis gaudet, potiſſimum uero frigidis & opacis uallibus, ad ripas torrentum & amnium quam lætiſſime prouenit.

Poëtæ multa de Alno fabulantur, fingentes tres ſorores Phaëtontis, Phaëtuſam ſcilicet, Phæben & Lampetiam, cum per quatuor menſes fratrẽ in Eridanum præcipitatum, quod currum Solis male duxiſſet, defleuiſſent, in Alnos tandem conuerſas. Vide Ouidium Methamorph. ij. fab. ij. Huius fabulæ Vergilius quoque Ægloga vi. meminit.

Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atq; ſolo proceras erigit Alnos.

NOMENCLATVRAE.

Quo nomine hęc arbor, quam Germani Erlenbaum/oder Ellernbaum dicunt, apud Dioſcor. appelletur, mihi non conſtat. Latinis certe Alnus dicitur, Gręcis κλήθρα teſte Theophraſto lib. de plant. hiſt. iij. capite xiiij. quo in loco idem author ſterilem dicit Alnum. Ariſtoteles uero inter naturæ miracula retulit, Alnos in ſola Creta non eſſe ſteriles. Exiſtimo autem hunc fuſca & rotunda illa capitula, in quæ florem Alni deſinere iam diximus, intellexiſſe.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

In medicina Alni exiguus eſt uſus. Proinde poſſunt folia recentia ad calidas affectiones uſurpari.

EX-

EXTRINSECVS.

Folia Alni uiridia impoſita, tumores diſcutiunt & inflammationes reſtinguunt.

Hæc tabellarij, alijq́, ſi quando in æſtu defatigati fuerint, ut commode pedibus incedere non queant, calceis imponant, hac enim ratione dolor mitigabitur, & calor ac laſſitudo extrahetur.

Folia Alni uiridia, roreq́ mane madentia conclauibus inſperſa, ac poſt horæ ſpatium rurſus amota, purgato conclaui, pulices fugat, nam hiſce folijs hærentes exigi poſſunt.

E cortice Alni color ater conficitur. Infectores namq́ & pilearij cortices Alni & ferrum uetus, aqua per aliquot dies macerant, hinc color efficitur niger, atramenti ſimilis.

Lignum Alni uaſis culinarijs, ſutorumq́ formis, neque non totum quibus meſſores utuntur receptaculis conficiendis utile eſt.

Ruellius de nat. ſtirp. lib. 1. cap. 50. In paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum palationibus crebre fixa, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructuræ, & ſine uitijs conſeruat, quod aëre ſit & igni plurimo temperata, non multum terreno, humore pauco. Itaque non poteſt extra terram paulum tempus edurare, ſed in humore obruta permanet, ad diuturnitatem. Nam multa ædificia ſub fundamentis, eius generis habent palos. Hæc ille. Obſeruatum eſt ut quidam teſtantur, & ego ipſe uidi, eiuſmodi palos lapideſcere, tantum abeſt, ut pereant humo obruti.

De Vlmo. Cap. LXIIII.

DVO IN GERMANIA NOSTRA MAXIME EA QVAE Rheno fluuio cõtermina eſt, Vlmi genera reperiuntur, quorum alterum latius ſeſe diffundit, alterum procerius euadit, utrunque

1. *Vlmus procera.* uero agro Vormatienſi perfamiliare, nam ijs in locis nullæ fere aliæ arbores plantantur quam Vlmus, Populus alba & Salices. Ex his Vlmis perq́ procera euadit, nullo fructu prægnans, in humectis utplurimum pratis, ad ripas fluminum, & in circuitu pagorum proueniens, ædificijs conſtruendis expetita.

2. *Vlmus lata.* Alterius uero generis Vlmus & ipſa in altum attollitur, ſed plurimis ramis in latitudinem magis diffunditur. Gaudet agris ædito loco ſitis. Florem ſuum hæc arbos profert, qui & fructus eius eſt, anteq́ folia producat. Hic Atriplicis maioris ſeu hortenſis foliatum refert ſemen, nam ſinguli floſculi per ſe ſpectati oboli latitudinem obtinent, & à maturitate in auras auolant. Theophraſtus lib. de hiſtoria plant. iij. cap. viij. Vlmum

uuas

Vlmus.

Rüſtholtz.

nuas & folliculos quoſdam ferre ſcribit. Id genus Vlmi mihi ignotum eſt. Folia utriuſq; Vlmi iam a` nobis deſcripti complicata quodammodo apparent, criſpaq;, ac Orni folijs longiora, quæ cum Aprili aut Maio menſe

pluuijs

Vergil. Geor. 4. Ille etiam ſeras in uerſum diſtulit Vlmos.

pluuijs, ſubitoq; calore ſolis inſequente infeſtata fuerint, corrugantur protinus, ac tum ex illo humore in corrugatis folijs uermiculi exigui culicum formam gerentes naſcuntur, qui progreſſu temporis euolant. Pari ratione & Chamæciſſi tenella folia uitiantur. Quomodo uero Vlmus ſerenda ſit, Columella lib. v. cap. v. docuit.

NOMENCLATVRAE.

Theoph. lib. 3. cap. 14. ὀρειπτελέα. *Dioſco. lib. 1. cap. 96. Theoph. lib. 2. cap. 9. Cnipes. Pſenes.*

Plinius lib. xvi. cap. xvij. quatuor Vlmi genera ponit, Montoſam ſcilicet, ſeu ut Theophraſti habet interpres Montiulmum, Campeſtrem (Germanice Feldrüſter hæc, fructum fert) Attineam, quę excelſiſſima eſt (Germanice der hoch lang Vlmerbaum) ſylueſtrem (Germanice der wild Rüſterbaum) Vlmus Hebræis תדהר Thidehar, Eſaiæ xli. Græcis πτελέα, Germanis Rüſtholtz/Vlmerbaum/Yffenholtz/Ylman/vnnd Lindbaſt nuncupatur. Semen Vlmi Samara dicitur, teſte Plinio. Vermiculi qui in folijs Vlmi naſcuntur κνῖπες uocant, ſicut eos qui in Ficis gignuntur ψῆνες nominant Græci.

VIRES AC TEMPERAMENTVM

Galenus de Vlmo lib. de ſimpl. facult. ita ſcribit. Vlmi folijs quandoque recens uulnus glutinauimus, confidentes aſtringentem pariter & abſtergentem ineſſe illis facultatem. Hæc ille. Chirurgis ergo hæc folia inſeruire poterunt.

INTRINSECVS.

Dioſcorides craſſiorem Vlmi corticem in uino aut aqua frigida unciatim potum, pituitam trahere ſcribit. Ego id minime expertus ſum. Quanquam id teſtatur Columella lib. ix. cap. xiij. apes ubi ſe poſt hybernam famem ſamera, hoc eſt, flore Vlmi impleuerint profluuio alui interire, niſi ſuccurratur, ſicut & Tithymallis. Eamq; eſſe cauſam, cur in regionibus Italiæ, quæ ſunt eius generis arboribus conſitæ, raro frequentes durent apes.

EXTRINSECVS.

Vlmi folia uiridia & corticis tilia uulnera glutinant, quod non ſolum Dioſcorides affirmauit, ſed & Galenus obſeruans, experientia ita ſe habere didicit.

Folia recentia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur.

Fracta oſſa celerius ſolideſcunt, ſi decocto foliorum, corticis aut radicis foueantur.

Ligno Vlmi ad ædificia & fabrilia inſtrumenta utuntur.

De

De Amygdalo. *Cap.* LXV.

Mandelbaum.

R EDEAMVS NVNC AD CAMPESTRES ET FRVGI-
feras arbores, à quibus digreſſi, montoſas et aquaticas nonnul-

las ſtirpes hactenus explicuimus. Ac ante omnia ad Amygdalum nos con
feremus, cuius tria ad minus genera in tractu Rheni non paucis locis, utpo
te ann der Hart circa Diedeßheim/ & Newenſtat/ & Wachenheim oppida,
1. reperiuntur. Sunt enim quæ Amygdala dulcia proferunt, eaq; alia du-
2. ro ligneoq; putamine, alia uero molliore, ut quæ facile dentibus comminui
3. poſſint, obducta. Tertium genus amara prorſus fert Amygdala, guſtuq;
nucleos Perſicæ mali referentia. Omnia uero Amygdala puluinati caly-
cis operimento proteguntur, quod non citius abijciunt, quam maturen-
tur, id quod in Autumno fieri ſolet. Amygdalus omnis vere cum Perſica arbore candido emicat flore, admixta modica purpura. A flore anguſta ſubſequuntur, Salicisq; haud diſſimilia folia. Quo pacto uero Amygdalus ſeri, transferri, inſeri & ferax effici poſſit diligenter cap. xvi. lib. ij. Palladius docuit.

Amygdalus gummi quoddam ueluti Prunus exudat, quod in medicina ſuum quoque uſum habet.

NOMENCLATVRAE.

Amygdalus Latinis, Mandelbaum Germanis, ἀμυγδαλῆ Græcis, שקד Schaked (Hieremiæ j) Hebræis hæc arbos dicitur. Cato Amygdala, quæ Germani Mandeln interpretantur, Græcas nuces primus uocauit, quæ uerba quidam de amaris Amygdalis priuatim intelligunt, Vide Ruellium libro primo cap. li. Serapio Amygdala Iaum uocauit cap. lxxxij.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Amygdalæ amaræ natura ſua ſunt calidiores dulcibus. Proinde tam medico quam coquo utræq; inſeruiunt.

INTRINSECVS.

Amygdalæ in cibo uſurpatæ, præſertim ſi pultes ex ijs conficiuntur adhibita aqua in qua candens chalybs extinctus fuerit, aluum lubricam aſtringunt.

Quæ qualitatem amaram (inquit Galenus lib. ij. de alimentis) habent præpollentem: eæ ad pus & ſuccos craſſos ac lentos ex thorace & pulmonibus expuendos plurimum conferunt.

Dioſcorides docet Amygdalas in cibo contra ſanguinis reiectiones aſſumi.

Amygdalæ in cibo uſurpatæ, thoracis, pulmonumq; uitijs, hepatisq; &

lienis

lienis obſtructionibus, renumq; & ueſicæ affectionibus cõferunt, earumq; partium meatus aperiunt. Iuſcula ergo Amygdalina ſuſpirioſis & tuſſientibus proſunt, neque non pulmonibus, hepati, lieni & renibus commodãt, id quod omnes uno ore pronunciant medici.

Ex Amylo & Amygdalis ſeplaſiarij magnis dominis placentas Marcipan uulgo uocatas conficiunt, quas conſultius erat ægris exhiberi, quam nocturnis compotationibus inſeruire.

Amygdalæ in cibo aſſumptæ humido uentriculo, ileoſis & calculoſis utiles ſunt.

Succus Amygdalæ amaræ expreſſus, coxendicum dolores lenit, teſte Sereno.

Gummi quod ex Amygdalo arbore defluit, ſanguinis excreationibus mederi Serapio tradit.

Sunt qui aſſerant ieiuno ſtomacho ſex aut ſeptem Amygdalas amaras deuoratas ebrietatem temulentiamq; arcere.

Scribunt etiã ueteres uulpes ſi cum quadã eſca Amygdalas amaras deuorauerint emori, quod ſuperioribus annis in fele quodam in Italia obſeruatum, qui cum aliquot amaras Amygdalas deguſtaſſet, miſerabiliter extinctus fuit, teſtis eſt Marcellus Vergilius.

EXTRINSECVS.

Amygdalæ capitis dolori auxiliantur illitæ fronti aut temporibus cum aceto uel roſaceo, omnis generis puſtulas in facie ſubortas ſanant.

Epynictidas ſanant ex uino, item putreſcentia ulcera & quæ ſerpunt, & morſus canum cum melle.

Gummi impetigines quæ ſummum corpus occuparunt illitum cum aceto tollit.

Amygdalinum oleum ad aurium, capitis, coxendicum, & renum dolores efficaciſſimum eſt.

Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum, uitia cutis in facie corrigit.

Lixiuium e cinere ligni & putaminum ligneorum Amygdalæ confectum, corroſiuum eſt efficaciſſimum.

De Nuce iuglande. Cap. LXVI.

NVX IVGLANS MVLTOS ANNOS SVPERVIVIT AC mirum in modum grandeſcit. Cariem uetuſtatemq; non ſentit:

Nux iuglans.

Juglans regia Linn

Welſchnußbaum.

quare materies eius ampla, nigricans, undatimq́ꝫ criſpa. Menſis & utenſilibus lautis dicatur, neque non inſtrumentis ad torcularia Autumni tempore neceſſarijs, alijsq́ꝫ operibus. Iuglans tenera eſt arbor, in calidioribus regionibus

gionibus locisq́ꝫ apricis fœliciter prouen{iens}. Nucibus ſuis eo more quo Amygdala ſeritur, & eiſdem menſibus, nec inſeri uult ut aliæ arbores, proinde eo quo diximus modo ſata, quamprimum adoleſcit. Nucis iuglandis multa ſunt genera, quædam enim magnæ, aliæ exiguæ ſpectantur, alia putamine ſunt duro, alia fragili, quæ differentia in Amygdalis quoque conſideratur, ut ſuperiori proximo capite docuimus. Sed mirum eſt quod proditur à ueteribus, quercum & iuglandem tam pertinaci odio diſſidere, ut iuxta iuglandem depacta moriatur, quum mutari in quercum ſenio nonnulli tradant.

Nux iuglans ſtatim quam folia tenera ac rubicantia, ſuauiterq́ꝫ odorata facere cepit, panicula quoque prælonga, callo ſquamatim compactili protracta ordine nucis pineę protuberat, quæ ubi nutans caducaq́ꝫ prolabitur, nuces prorumpunt exiguæ calloſo herbaceoq́ꝫ cortice inuolutæ, ſæpe ſenæ aut denæ, interim plures, quandoque pauciores uno petiolo contractæ. Folia, cum adoleuerint, lata apparent, & ſena aut ſeptena ſeq́ꝫ mutuo reſpicientia, uno pediculo dependent, quorum odor capiti moleſtus eſt. Caudex cinereo cortice, eoq́ꝫ per ſenium hiulco, & in rimas altas dehiſcente ueſtitur. Omnis autem nux primum unam mittit radicem, et ſimplici ſtylo prorepit: cum ad ſcrobis ſolum radix peruenit, duritia humi coercita recuruatur, & ex ſummo duorum ramorum ambas radices emittit.

Nuces nudas & ſine putaminibus ædent iuglandes, ut pollicetur Africanus, ſi fractis utrinque carinis, integer nucleus illæſa prorſus carne, lana, uel uitigineis folĳs recentibus, aut Platani frondibus obuoluatur, quominus à formicis enucleatus erodatur fructus: dein terræ mandetur.

Si nodoſa uel prædura nux gignatur, cortex in orbem uulnerandus, ut noxium exigat humorem. Vaſoniæ, qui locus ad Rhenum ſitus eſt, iuglans reperta eſt, quę ante diem D. Ioanni ſacrum neque folia neque nuces oſtenderet. Cum uero id tempus adeſſet, par reliquis Nucibus erat, quod ad fructum & folia attinebat, id quod ſingulari naturæ miraculo fieri credo.

Eiuſmodi arbores Gengenbachi binæ hodie etiamnum extant.

NOMENCLATVRAE.

Nux iuglans ex Perſide primum allata traditur, unde illi nomen, Nux Perſica, regia, Gręca, Euboica, gręce κάρυον βασιλικὸν. Caryon uero Græcis à capitis grauedine uocatam ambigit nemo, & arborum ipſarum foliorumq́ꝫ uires in cerebrum penetrant, hocq́ꝫ in cibis earum nuclei minori momento faciunt.

Dioſco. lib. 1. cap. 146.

Latinis Iuglans, Iouis glans, & Diuglans, Hebræis אגוז Aeggos (Canticorum vi.) Germanis Welſchnußbaum/Nußbaum/Serapioni cap. clxij.

Leum, Gallis Noireus appellatur. Nuces tarentinæ eæ uocantur quæ tenera & mollia habent putamina, Duræ uero & nodoſæ Germanis Grübelnuß dicuntur.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Nuces ſiccæ calidioris ſunt qualitatis quam uirides, quæ uentrem manducatæ ſubducunt. Sicca ardentes in lingua excitat puſtulas & exiguum præbet corpori alimentum, uti Galenus lib. ij. de alimentis teſtatur. In Sueuia nuces magni fiunt. Qui Rhenum accolunt, in quibus partibus agros ſæpe totos nux iuglans obſidet, oleum ex ea factitatur.

INTRINSECVS.

Nuces iuglandes non cuique in cibo conueniunt. Stomachum enim grauant, difficilis ſunt concoctionis, dolorem capitis inferunt teſte Diocle, bilem in ſtomacho augent, tuſſimque & uomitiones pariunt. Plinius lib. xxiij. cap. viij. in hunc modum ſcribit.

In ſanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti, Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario, ipſius manu ſcriptam compoſitionem antidoti, duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & Rutæ folijs uiginti ſimul tritis, addito ſalis grano, & qui hoc ieiunus ſumat, nullum uenenum nociturum illo die. Hæc ille.

Plinius eodem in loco.

Contra rabioſi quoque canis morſum, nuclei a ieiuno homine commanducati, illitique, præſenti remedio eſſe dicuntur.

Quidam guliocam (ſic enim calloſum illum herbaceumque ac exteriorem nucis corticem uocari tradunt) areſaciunt, inque puluerem redactam, piperis loco in condiendis cibis uſurpant. Quod ſi huic pulueri folia Saluiæ ſiccata ac tuſa admiſceas ſane non contemnendi ſaporis condimentum habebis. Pari ratione prima ac tenera rubraque foliola ſiccata ac tuſa uſurpari poſſunt.

Nuces iuglandes exiguæ immaturæ circa Feſtum Diui Ioannis lectæ ac Saccharo aut melle conditæ ægris exhibentur a mulierculis, quarum confectionem ipſis relinquemus.

EXTRINSECVS.

Nuces iuglandes illinuntur mammarum inflammationi, abſceſſibus, luxatisque, cum mellis exiguo & Ruta, cum cepa autem ſale & melle, canis hominisque & ſimiarum morſui proficiunt, liuoresque in corpore illitu tollunt.

Aqua

Aqua ex immaturis nucibus circa diem D. Ioanni ſacrum diſtillata inflammationi mammarum, abſceſſibus, & luxatis conducit.

Tormina, cum calyce ſuo peruſtæ, & umbilico admotæ ſedant teſte Dioſcoride.

Putamen combuſtum tritumq́ in oleo & uino, infantium capite perunčto, nutrit capillum, alopecias replet.

Nuclei uſti ex uino triti & illiti carbunculis medentur.

Oleum quod è nucibus tuſis exprimitur, ad eadem facit.

De Auellana nuce. Cap. LXVII.

CORYLVS QVAE ET AVELLANA NVX DICITVR,
in Germania ſyluis plerunque uliginoſis, ut in Vuaſgoia, parti-
busq́ Rheno finitimis, alijsq́ locis luxuriat, ita ut Corylo mon 1.
tes ueſtiantur, & integra nemora ſcateant. Corylus alia magnas, alia exigu *Corylus ſylue-*
as, quædam oblongas, nonnulla rotundas largitur nuces. Satiua Cory- *ſtris.*
lus quæ rubras & oblongas fert nuces, dyſentericis utiles (qua de cauſa Ger 2.
manis Khurnuß uocantur, alias Rothaſelnuß / oder Römiſch haſelnuß di- *Corylus ſatiua.*
ctæ) in hortis paſſim plantatur. Huius fructus Auguſto menſe, alterius Au-
tumno maturatur. Omnia Coryli genera exiguos ac rubros flores, Cro- *Coryli flos.*
ci ſtaminibus perbreuibus ſimiles, antequam folia fundant, oſtendunt. Fe-
bruario mēſe, cum iuli quos nonnulli coryli florem ſed perperam ſtatuunt,
colorem luteum acquirunt. Floris Coryli Theophraſtus lib. de hiſtoria
ſtirpium iij. cap. vi. meminit, licet Leonhartus Fuchſius & Ioannes Ruelli-
us alijq́ nonnulli conſtanter negent Corylum florere, quod proculdubio
non erant facturi ſi in naturæ libro hunc florem unquam uidiſſent. A flo-
re corrugata, rotunda, & ſuauiter odorata folia erumpunt, Alni frondi ſi-
milia, ſed aſperiora & per ambitum modice ſerrata. Caudex Coryli quot-
annis multis ſtolonibus, ſeu uirgis fruticat, quę ſi non lædantur, intra pau-
cos annos ita craſſeſcunt, ut ex his circulos doliares elegantiſſimos confice
re queas. Caudex ubi annoſus fuerit, cortice obducitur incano, & uiſcum
nonnunquam producit. Radix longe lateq́ ſe diffundit, nodoſaq́ ac unda-
tim criſpa efficitur, ex qua uaſa & ſuppellectilia uaria fabricantur, quæ ad
longos annos durant, nec facile corrumpuntur.

NOMENCLATVRAE.

Nuces auellanę, uel Auellinæ, alias Prænestinę, & Heracleoticæ Latinis *Dioſcor. lib. 1.*
dictæ, Græcis κάρυα ποντικὰ, & λεπτοκάρυα, Germanis Haſelnuß / Hebræis *cap. 146.*

Auellana nux.

Haſelnuß.

לוזים Luſim, Gene. xxx. dicuntur. Arbos ipſa Corylus Latinis uocatur. Villus nucis auellanæ qui compactili callo dependet Theophraſto lib. iij. cap. viij. ἴουλος dicitur. Germani Haſelzapfen/oder das getreid uocāt. Cortex exterior nucis auellanæ Calyx dicitur, Germani die eüſſerſt ſchelet / oder leiffel uocant, Eſt autem calyx omne putamen, in quo aliquid includitur, & in nuce iuglande & auellana, & quercu &c. neque non folliculus qui florem & ſemen in plantis concludit.

Quod circa radicē agnaſcitur Germanis Maſer dictum Theophraſtus ἀμφαυξιν & ἀμφιφύαν uocat, Gaza circumauctionē, & circumagnationem interpretatus eſt.

VIRES AC TEMPE-*ramentum.*

Nuces auellanæ ſtomacho tenuioribusq; inteſtinis infeſtæ ſunt, maxime ſi non ſatis maturæ fuerint, id quod non ſolum uerſiculus Macri.

Ex *minimis nucibus nulli datur eſca ſalubris.*

ſed etiam experientia docet, Pueri namq; cum Auguſto menſe nuces auellanas auide deuorant, facile in dyſentericum morbum incidunt. Simeon Sethi calidas & ſiccas eſſe ſtatuit.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Nuces auellanæ probe maturæ, tritæ, & in aqua mulſa potæ tuſſi ueteri mederi, toſtæ & cum exiguo piperis potæ deſtillationem concoquere traduntur. Oleum nucum auellanarum ad eadem efficaciſſimum.

EXTRINSECVS.

Crematarum cinis cum axungia aut adipe vrſi perunctus alopecijs capillum reddere dicitur.

Plutarchus ſcriptum reliquit, quoties Coryli nucula laquearibus appenſa cohærebit, ſcorpius in domicilia non irrepet.

Non eſt omittendum (inquit Ruellius de nat. ſtirp. lib. j. cap. lv.) quod ſimplex ruſticitas obſeruauit, ſerpentem obtorpeſcere, quæ Coryli caudice uel ſurculo fuerit icta, & tandem emori.

Ego uero non dubitarim fuſtes, quas ex Coryli radicibus ruſtici deſumptas hinc inde ſecum geſtant, id nullo negotio efficere poſſe, quibus uel canem rabioſum interficere difficile non ſit.

De Nuce Veſicaria. Cap. LXVIII.

NVX VESICARIA QVOCVNQVE IN LOCO PLANtata facile prouenit. Seritur autem nuculis, neque non ſurculis, ſeu ſtolonibus, qui quotannis è radice proſiliunt, ſicut & uirgæ Coroneæ mali & Coryli in ſingulos annos fruticare conſueuerunt. Hij ſtolones ſeu uirgę tenellæ Autumno aut vere appropinquante, euulſę transplantari poſſunt. Folia nucis veſicariæ Fraxini ſimilia ſunt, aut Sambuci, ſed uiridiora ac teneriora. Maio menſe candidi, rotundi, & multiplices, ac ſæpe quatuor aut quinque coniuncti emicant, qui in cauas tandem abeunt ueſicas. Autumni uero tempore, per maturitatem binæ aut ternæ ut plurimum, fuſcæ & dulces nuculæ in his ueſicis reperiuntur.

NOMENCLATVRAE.

Germani has nuculas Pimpernüßlin uocant. Quidam illas ſub Piſtacijs Dioſcoridis libro primo cap. cxlv. comprehenſas uolunt, arboremq; ipſam Staphylodendron, quo de Plinius lib. xvi. cap. xvi. uocant. Verum cum Plinius Staphylodẽdron ſiliquas ferre dicat, hæc uero ueſicas ut diximus gerãt, nõ uideo quo iure ex Nuce veſicaria Staphylodẽdron hi faciãt,

Nux Veſicaria.
Pimpernuß.

πιστάκια.

niſi forte per ſiliquas, ueſi-cas intelligere uelint, quod per nos quidem illis licebit. Nos tamen in præſentia Nuces ueſicarias & folliculares nuncupabimus, quoad emergat aliquis qui certiorē nos doceat nomenclaturam:

Piſtacia Germaniæ incognita ſunt, & ut ueteres docent in Syria gignuntur. Officinæ hodie Fiſtica, & Fiſticorum grana uocant. Serapio cap. lix. Puſtech uoce nimirum a Piſtaciæ nomenclatura deflexa nominauit.

VIRES AC TEMPEramentum.

Arabes Piſtacia calida et ſicca eſſe ſtatuunt, & ad obſtructiones epatis facere, pulmonum & thoracis uitia purgare, ſanguinemq́ ſubtiliare (ut uulgo dicere ſolent) Quæ omnia de Piſtacijs intelligo, nihil enim de noſtris Veſicarijs nuculis affirmare uolo.

INTRINSECVS.

Piſtacia pituitoſis, & his qui multo phlegmate abundant, conueniunt, pituitam namq́ incidunt, extenuantq́, quo nomine epati pulmonibusq́, & renibus apprime conducunt, teſte Serapione.

Dioſco-

Dioſcorides Piſtacia ſtomacho amica, tritaq́; contra ſerpentium ictus ſiue edantur, ſiue bibantur, prodeſſe pronunciat, quæ an de noſtris quoq́; Veſicarijs nuculis intelligenda ſint necne, aliorum eſto iudicium.

E nuculis iſtis apud nos orbiculos precatorios conficiunt, qui preces numeratas Deo offerunt.

De Caſtanea. Cap. LXIX.

REDEAMVS NVNC AD NVCES GRANDIORES, AC de Caſtaneis nonnihil dicamus, quæ magno quæſtu ex Alſatia in Thuringiam & inferiorem Germaniam conuehi ſolent. Caſtanea ſiccaneo, excelſo & ſabuloſo gaudet ſolo. Luxuriat hæc circa Vueiſſenburgum imperiale oppidum, non procul a' pago Dörrenbach uulgo uocato, necq́; non in Alſatia ſuperiori, ita ut magna nemora illa ſcateant. Grandeſcit temporis progreſſu, quercuumq́; annoſarum craſſitudinem adipiſcitur. Folia gerit longa, ſerræ inſtar inciſa, anguſta & aliquantum rugata, ſeu plicata. Fructum præcedunt nucamenta propendentia, eaq́; longa & lutea, Nucis iuglandis iulis quamſimilima. Calyx echinatus quo fructus incluſus latet, Erinacei animalis pelli forma reſpondet, intus uero uilloſi ſerici inſtar tactu mollis eſt. Hoc inuolucro plerunque binæ aut ternæ includuntur nuces puniceo cortice obductæ. Autumno appetente echinati calyces rumpuntur, ac tum maturæ decidunt Caſtaneæ. Quidam tamen prælongis uirgis Caſtaneas, ſicut & nuces iuglandes arboribus decutiunt.

Caſtanea nuce ſeritur, ſed tardius prouenit, quare conſultius eſt ſurculis illam ſerere, eosq́; effoſos transferre. Virgas primum fert tenues & phœniceí coloris, quibus olim Iacob ſoceri ſui ſpem, quam de multiplici ac copioſo fœtu conceperat, ingenioſo dolo eluſit, Gen. xxx.

NOMENCLATVRAE.

Caſtanea Latinis κάστανα Gręcis, שרמון Armon Hebręis, Keſtenbaum/ oder Caſtanienbaum Germanis hæc arbos dicitur. Fructus Nux caſtanea, διὸς βάλανος, ἢ σαρδιανὰ βάλανος, ἢ λόπιμον, Iouis glans, aut Sardiana glans, & κάστανα appellatur, a' Caſtano Magneſiæ oppido, unde primum aduecta dicitur, Germani Keſten vnd Caſtanien uocant. Serapio Sadianalach, & Stębulot uocauit cap. xcviij. Ruellius de natura ſtirpium lib. j. cap. lxi. multas Caſtanearum ſpecies proponit, quarum alias populares ſeu coctiuas, hæ ſunt uulgares, alias Tarentinas, alias Balanitides, quaſdam Corellianas, nonnullas Meteranas, & quaſdam Triangulas nominat.

Dioſco. lib. 1. cap. 126.

esculus hipocastanum
sium

Caſtanea.
Keſtenbaum.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Caſtaneæ natura ſua nonnihil calidæ & ſiccæ ſunt, aluiq́; quaſuis fluxiones ſere inhibent, ac inter omnes glandes Galeno teſte, principatum tenent.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Caro Caſtaneæ his qui ephemerum biberunt, ut refert Dioſcorides conuenîens eſt.

Caſtaneæ in cibo uſurpatæ difficilis ſunt concoctionis, craſſos humores generant, caput tentant, uentrem inflant & obſtruunt. Quanquam toſtæ innocentiores ac ſalubriores eſſe tradantur, author eſt Simeon Anthiocenus medicus. Quod ad me attinet Caſtaneas Sueuis & Thuringis lubens conceſſerim.

Aqua in qua cum ſuo cortice decoquuntur, cœliacis, dyſentericis, ſanguinemq; excreantibus bibenda haud inutiliter propinatur, autor eſt Plinius Valerianus.

De Quercu. Cap. LXX.

QVEMADMODVM POMIFERAE ARBORES OMNES pene, uaria pomorum genera ferunt, ita Quercus, quę & ipſa nō unius eſt generis, glandes magnitudine forma, & maturitatis tempore differentes producit. Alia enim magnas, alia exiguas, hæc oblongas, illa rotundas profert, quarum omnium aliæ circa diem D. Bartholomæo ſacrum, aliæ Autumni tempore maturantur. Quercus quę ſolis beneficio in uniuerſum priuata fuerit, quod ad lignum ipſum & fructum attinet, durior eſt, deterior & minus tractabilis, ita quidem ut lignum quercus à ſole auerſæ, difficile ſit findere, quod noſtri ruſtici Winter ſchlegig holtz/ quaſi dicas lignum rigidum uitioq; hyemis induratum, ac intractabile, inſtrumentisq; renitens, interpretantur.

Folia quercus cuiuſcunque in initijs tenerrima ſunt, quæ comitantur oblongæ & luteæ cachryes. Hæc uero circa diem Diuo Georgio ſacrum Quercus oſtendit. Porro folia quercina quæ primum quidem lutei ſunt coloris, (licet nonnulla rubicunda appareant, maxime ea quę è nouellis quercubus erumpunt) ſubinde uiridiora ac ſolidiora euadunt. Poſt cachryas quas diximus, perexigui prorumpunt & rubri floſculi, qui in glandes tandem abeunt, quarum non raro tres aut quatuor unico eoq; tenuiſſimo inſident pediculo. An uero glandes eæ ad frugem ſint peruenturæ, circa diem D. Iacobo ſacrum obſeruari ſolet, tum enim è calycibus prorepere conſueuerunt.

Cæterum duplici cortice glans ipſa contegitur, quorum exterior, durior & denſior eſt, alter puniceus & acerbus deprehenditur, hic membranæ tenuiſſimæ inſtar nucleum glandis acerbum circumuoluit.

1. Folia.
2. Cachryes ſeu amenta.
3. Flos.
4. Fructus.
1. Glans.
Calyx glandis, das ſchüſſelin darin die eichel ſitzt.
Putamen duplex

Quædam

Quercus. robur

Eichbaum. Lin.

3. Onicicidæ. Quædam quercus vere rotundas & fungoſas, boletisq; ſimiles ferunt pilulas, acerba humiditate plenas, in quibus uermes creantur, quæ in culices tandem abeunt.

Autumno

Autumno uero appetente in foliorum ea parte quæ terram ſpectat, pilulæ rotundæ & fungoſæ apparent, ſenæ aut denę nonnunquam unico adhærentes folio. In his ſimiliter uermes procreantur, quæ ſi Autumnus calidior fuerit, & ipſi in muſcas & culices mutantur. Quanquam autem duo hæc pilularum genera, Gallæ uideri poſſent, non tamen ſunt, nam quæ uera ſit Galla, altero ab hinc dicemus capite. 2. *Pilulæ aſininæ.*

Præterea non raro contingit, ut querna folia Autumno appropinquante ſiniſtro in latere rotundas & candidas oſtendat ſquamulas, eaſq; caducas. Cumq; hi floſculi (ſic enim à ruſticis eæ ſquamulæ nominantur) apparent, ſpem omnes concipiunt, copioſi ſubſequente anno glandium prouentus. 3. *Squamati quercus floſculi.*

NOMENCLATVRAE.

Vulgaris Quercus Germanis Eichbaum/Græcis δρῦς, Hebræis (ut nonnulli ſentire uidentur) אלה Ela, & אלון Elon dicitur. At dura illa quercus, quam Latini Robur nominant, apud Germanos Hageichen/vnd Eißholtz nominatur. Theoph. & alij rei herbariæ ſcriptores, multa quercus, ſeu ut Gaza tranſtulit Roboris genera commemorant, primo loco Quercum, quę maximas ferat glandes (nam reliqua genera exiguas procreant, & Cerrus quidem calyce echinato uti Caſtanea incluſo fructu Galla uocato prægnat) ſecundo Eſculum, tertio Robur, quarto Cerrum, quinto Ilicem, quæ ſpinis horret, ſexto Suber collocantes. Glandes Hebræis, uti Elias Leuita in nomenclatura ſua teſtatur אלונים Allonim Græcis Balani, Serapioni Kullot cap. xcviij. dicuntur. Pilulæ illæ inutiles quas folijs & ramis quercus adnaſci docuimus, Germanis Eichöpfeln dicuntur. Galeno Onicicidæ, hoc eſt, pilulæ aſininæ appellatæ.

Quidam hæc uocabula de Terebintho interpretantur, alij generales arborum omnium apud Hebræos appellationes eſſe contendunt. *Theoph. lib. 3. cap. 9.* *Ruellius lib. 1. de na. ſtir ca. 83.* βάλανος.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quæcunque in quercu ſpectantur, omnia ea glutinandi ui pollent, præſertim liber qui cortici & ligno intercedit, quin etiam tunica putamini glandis ſubiecta. Hæc inquam omnia calefacientem & aſtrictoriam habent facultatem, glutinandis uulneribus, ſanguiniſq; fluxionibus ſiſtendis utiliſſima.

INTRINSECVS.

Decoctum libri qui cortici & ligno intercedit, & tunicæ putamini glandis ſubiectæ quaſuis alui & uuluæ fluxiones inhibet efficaciter, neque non gonorrhœam, datur & ſanguinem excreantibus.

Aqua è tenera ac recens prorumpente quercus fronde, aut immaturis

glandibus

glandibus diſtillata iȷ́ſdem donata eſt facultatibus, pueris maxime in commemoratis affectionibus exhibenda.

Hiȷ́ qui à uenenatis animantibus aut ſerpentibus morſi uel icti fuerint, quiuè uenenum hauſerunt, uel Cantharidas biberunt, ita ut ſanguinem mingant, quod ipſi aliquando uidimus, glandes in puluerem redactas bibãt, ac ſentient opem.

Quidam glandes aridas aduerſus calculum exhibent, quod medicamentum diuitibus minime conuenit. Illi namq; ſua pharmaca ex India & Arabia petere ſolent, dictitantes, glandes cibum eſſe porcorum, quod illis damus. Atqui teſtantur ueteres, olim panis loco glandes eſitatas à mortalibus, quam rationem inire fames quæ non ſolum optimum eſt condimentum, ſed etiam optimus coquus ut Germanicum habet prouerbium procul dubio illos docuit. Galenus quoque de glandibus lib. de alimentorum facult. ita ſcribit.

Der gůt Koch Hunger genant.

Glandes æque nutriunt, ac frumentaceorum eduliorum pleraq;. Atque olim quidem (ut aiunt) homines ex ipſis duntaxat uiuebant: Arcades autem, cum reliqui Græci fructibus cerealibus ueſcerentur, eas diu in cibo retinuerunt.

EXTRINSECVS.

Galenus foliȷ́s quercus, quum nullum aliud medicamentum ad manum eſſet, uulnus ſecuri inflictum glutinaſſe ſe teſtatur. Manifeſtum proinde eſt, ac pleriſque compertum folia querna uulneribus eſſe utiliſſima, eaq; recentia conſeruare, præterea lauamentis uulnerum commodiſſima.

Folia quercus tenera & rubicunda uino decocta, collutu ac gargariſſatu dentium dolorem ſedant, qui à frigidis fluxionibus ortus fuit, ſed ſæpe hoc decocto calido os colluendum erit.

Vſum corticum quercus coriariȷ́ aliȷ́q; opifices norunt.

Ligni uero uſum & utilitatem nemo facile explicabit. Siquidem inter omnia alia lignum nullum perennius, nullum etiam ad plures res, hoc eſt, ædificia, utenſilia & inſtrumenta, tam ea quæ in terra, quam quæ in aquis uſui eſſe poſſunt, adhibetur, querno. Ex eo. n. utenſilia ut diximus, & dolia uinaria, ac ea etiã quibus piſces ad nos conuehuntur apud nos cõficiuntur.

De Galla. Cap. LXXI.

CVM ARBOS EA QVAE GALLAM FERT, PECVLIare Quercus ſit genus, uolui ſeorſim mentionem eius facere. Proinde

Galla.
Gallöpffel:

Proinde in Germania noſtra nuſquam hæc breuis ac fruticoſa quercus prouenit, niſi peculiariter plantetur.

Cæterum Ilicem quæ folia habet aculeata, & grana coccifera, quorum pretioſo ſucco diuites lanæ inficiuntur cum peregrina ſit, & noſtræ Germaniæ incognita conſulto hoc loco præterimus. Si quis tamen deſiderio cognoſcendi eius tenetur, is legat Theoph. cap. ix. lib. iij. de hiſtoria plantarũ, & cap. lxxxviij. lib. j. de na. ſtirpium Ruellij.

NOMENCLATVRAE.

Quanquam omnes quercus Gallam ferant, ut placet Theophraſto lib. de hiſto. plantarum lib. iij. cap. ix. tamen pilulę quę noſtris quercubus adnaſcuntur nullius ſunt momenti, quo nomine recte illas Galenus *ὀνωνίδας*, uocauit, hoc eſt, pilulas aſininas (Germanice Eſelsöpffel.) Nos hoc loco de ea loquimur, quam Latini Gallam, Germani Gallöpffel, uocãt, cuius uſus eſt in atramento, & atro colore conficiendo.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Gallæ facultates ſub glandibus fere explicatæ ſunt. Eius uſus eſt cum uel

obſtruere uel aſtringere neceſſe ſit. Ex ea etiam color fit niger.

INTRINSECVS.

Aqua in qua Galla decocta fuerit, ſi illa cibi parentur, quæuis alui profluuia, præſertim uero dyſenteriam cohibet. Quidam aduerſus eas affectiones Gallam in puluerem redactam, in uino rubro præbent.

Reliquas facultates cum libro qui cortici & ligno quercus intercedit communes obtinet Galla.

EXTRINSECVS.

Galla in puluerem redacta prodeſt fluxionibus gingiuarum & uuæ.

Galla cremata carbonibus dum excandeſcat, tum uino, aceto, uel acida muria reſtincta ſanguinis proluuiem ſupprimit. Siſtit menſes uuluasq; procidentes, earumq; fluxiones, inſidentium fotu. Macerata aceto uel aqua capillos denigrat, quod equidem mirum uideri non debet, cum ex Galla & uitriolo atramentum ſcriptorium conficiatur, quod & infectores & ſcribę probe norunt.

De Fago. Cap. LXXII.

FAGVS ADMODVM CRASSO ET MAGNO CAVDICE aſſurgit, proceraq; euadit, multis in amplitudinem diffuſis ramis brachiata. Senio confecta cauatur, ſicut & quercus nonnullæ, ita ut ſi aliud domicilium non ſuppetat commode in eiuſmodi cauernis arboreis habitare queas. Memoriæ quoque proditum eſt Æſculapium in caua Fago Draconem nutrijſſe. Fagus Germaniæ perfamiliaris eſt, ac in altiſſimis ſyluis humo pingui gignitur. Lignum habet ſolidum & ſpiſſum, & ad multa ac uaria uſurpatur. Fagus glandes fert triangulas, exiguas & dulces, aſperis ac echinatis calycibus incluſas. Circa diē D. Georgio ſacrū quotannis & folia, & flores apparent, qui nihil aliud ſunt quam rotundi iuli, lutei, ac ijs quos Betula profert magis exigui, caduci, ut & nucis iuglandis. Folia ab ortu ex luteo uiridia ſunt, mox ſaturatæ uiriditatis, quorum auerſę partes ſi pluuia, ſolis ęſtu continuo adurente (quā Germani den Miltaw uocant, pernicioſum ſane pluuiæ genus, quippe quod omnia quæ attigerit corrumpat) infeſtatæ fuerint, è guttulis illius pluuiæ rubicantes ac concauæ pilulæ ſubnaſcuntur, in quibus uermiculi procreantur.

Germanice büch nüßlin.

Fagea glans Autumni tempore cum Caſtanea maturatur, quæ ſi porcorum & murium gulam effugerit, perq; hyemem illæſa durauerit, vere appetente è terra erumpit, binis per exortum latis & pinguibus folijs, quæ ſubinde plura alia conſequuntur, donec in arborem tandem adoleſcat. Fagus olim Troiæ magno in honore habita fuit.

NOMEN

Fagus.
Bůchbaum.

NOMENCLATVRAE.

Fagus Latinis, φηγὸς Græcis, Faus Gallis, Bůchbaum Germanis appellatur. Alterum Fagi genus, quod Sciſſimam, Oxyam, et Myſon uocant, apud *Dioſco. lib. 1. cap. 126.*

nos minime prouenit. Vide Ruellium de natura ſtirpium lib. j. ca. lxxviij

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fagea glans nonnihil calidæ obtinet qualitatis, porcis, muribus & turdis hyberno cibo gratiſſima. Rarus eius in medicina uſus eſt.

EXTRINSECVS.

Folia recẽtia tuſa et impoſita calidis tumoribus proſunt eoſq́; diſcutiunt.

Multa uero utenſilia ex ligno Fagi confici ſolent, ut ſunt capſæ, ſcrinia, aliaq́; uaſa & inſtrumenta. Fagus in aquis durat incorrupta, madefactaq́; firmior redditur, ædificijs aquaticis accommodatiſſima.

Aqua quæ in cauis Fagis & annoſis quercubus quandoque reperitur, ſingulari remedio ad omnis generis ſcabiem, & impetigines lichenaſq́; facit, quod ipſe in pecoribus & hominibus expertus ſum.

Vipera teſte Ioanne Ruellio lib. de nat. ſtirpium ij. cap. lxxxv. faginei ramuli iactu uel oblatu cohibetur. Quod ſi ita eſt mirandam ſane naturam Fagus obtinet.

De Orno. *Cap.* *LXXIII.*

Vergilius Aegl. 6. quibus ille ſolebat. Cantando rigidas deducere mõtibus Ornos.

INTER OMNIA LIGNORVM GENERA QVAE NOſtræ ſyluę proferunt, nullum durius ligno Orni reperias. Hoc candidum eſt, & Buxi inſtar ſpiſſum ſolidiſſimũq́;, & quod non facile findi ſe patitur, unde ad rotas molares, cochleaſq́;, neque non trochleas, & alia inſtrumenta quæ pondus magnum ſuſtinent, expetitur uel maxime. Folia Vlmi ſimilia gerit Ornus, perq́; ambitum modice ſerrata. Semen Orni, quod florem tiliæ pene refert, niſi quod durius eſt, in medicina ſuum habet uſum ut dicemus.

NOMENCLATVRAE.

Ruellius lib. 1. cap. 105.

Quam Germani Hanbůchen / oder Hagenbůchen uocamus, ea Latinis ut nonnulli aſſerunt, Ornus dicitur. Huic ſententiæ quidam reclamãt, dictitantes Ornum Fraxini eſſe ſpeciem, quibus ut aſſentiar adduci non poſſum. Semen Orni officinæ Linguam auis uocant. Græci Orneogloſſum (uide Ioannem Ruellium de nat. ſtirp. lib. j. ca. xxxvij.) Arabes, ut Serapio capite ccxvi. Liſen Haſafir, quod corrupte ſcriptum eſſe, omnes qui Hebræam & Chaldæam linguam, quibus Arabica cognata eſt, intelligunt, fateri cogentur. Sic ergo emendabitur לשן הצפיר Liſchen Hazzaphir. Hebræi paucis mutatis uocalibus, manentibus omnibus cõſonantibus efferunt לשון הצפור. Leſchon Hazzippor, hoc eſt, lingua auis.

VIRES

Ornus.

Hanbüchen.

VIRES AC TEMPERAMENTVM

Lingua auis calidæ eſt naturæ, urinam ciet, venerem defatigatam repa-
rat, ſtimulatq́; nam genituram auget, ut Arabes teſtantur.

De Tilia. Cap. LXXIIII.

Lindenbaum.

1\. S ED AGE TILIAM NVNC CONTEMPLEMVR, CV-
Tilia ſatiua. ius duo apud nos extant genera. Tilia ſatiua elegantiſſima eſt,
quod

quod ad frondem flores & fructum attinet, & plurimum grandeſcit, folijs Populi albæ, aut ut Theoph. ſcribit, Hederæ, ſed maioribus, tactuq́ mollioribus & tenerioribus, cernitur. Hæc quotannis circa diem Gertrudi ſacrum, hoc eſt, æquinoctij tempore erumpunt. Floſculi Tiliæ rotundi, ac ex luteo albicantes, qui forma ſua Periclymeni florem imitantur, plerunq́ circa diem D. Vrbano ſacrum apparent. Ac ſolent ut plurimum terni odoratiſſimi floſculi uno tenuiſſimo petiolo dependere, qui in extremitate ſua anteriore in tres diuellitur partes, cui etiam tenuiſſimum ac luteum adhæret foliolum ligulæ ſimilimum. Flos ubi deciderit, fructus ſubſequitur rotundus, ſimilis acinis Hederæ, quo rupto (rumpitur autem Auguſto menſe) ſemen teres, nigrum, dulce, Raphaniq́ ſemini magnitudine par excidit.

Caudex Tiliæ ſatiuæ mirum in modum grandeſcit, multosq́ ſuperuiuit annos, cortice ueſtitur nigro & ſcabro, inter quem & lignum tunica uiſitur, quæ tenuis eſt, obſequentiſſima, humoris lentore mollitiaq́ flexilis, ſuccoſa, & dulciſſima. Lignum uero molle eſt, unde illi proculdubio apud Germanos nomen inditum eſt, Lindenbaum/ quaſi dicas Mollis arbor. Rami adnati præſertim tenuiores fracidi ſunt, non flexiles, ita ut facile frangi poſſint. Solent uero noſtrates ramos Tiliæ ordine quodam in amplitudinem diſtribuere, ac palis ſuffulcire, ut ſub umbra eius æſtatis tempore homines ſeſe recreare queant.

Tilia ſylueſtris, ſatiuæ per omnia reſpondet, niſi quod folia & flores gerit magis exiguos, præterea & frondem nigriorem. Florem ædit tardius ſatiua Tilia, qui nullo poſt ſe relicto fructu aut ſemine decedit. Hoc Tiliæ genus in tenebroſis ac latiſſimis Vuaſgoiæ ſyluis prouenit. Theophraſtus lib. iij. cap. x. in hunc fere modum ſuam quoque Tiliam delineauit. 2. *Tilia ſylueſtris.*

NOMENCLATVRAE.

Quanquam magnis laboribus ſtirpium nomenclaturas ex authoribus rei herbariæ hinc inde colligere, ac in gratiam ſtudioſorum herbarum in commentarios iſtos referre bono animo ſtuduerim, tamen quæ noſtri ſæculi eſt corruptio non magnam apud pleroſq́ inij pro laboribus meis gratiam. Cum namq́ quidam, non ſolum ſtirpes omnes, ſed & nomenclaturas earum probe cognitas ſe habere, alios uero nihil ſcire ſibi perſuadeant, nullius diligentiam æqui boniq́ conſulere poſſunt, quin ceu omnia tenentes, nulloq́ doctore opus habentes, quoſcunque alios magno faſtu præ ſe contemnunt. Atqui prudens lector facile deprehendet, quæ auis alienis pennis, quodu'e animal alieno uellere ueſtiatur. Sic enim natura fert quorundã animalium, ut alijs cibum ſubtrahant, ac ſuffurentur, interim uero ijſdem inſidias ſtruant. Quam injuriam ſi quiſquam alius, certe hortuli noſtri non

Et pinguem Tiliam, & ferrugineos hyacinctos.

Tilia Hebræis (ut placet Eliæ in nomenclaturis) אשרה *Aſcherah dicitur.*

ſine dolore magno experti fuere. Sed ut relictis his pergamus, quam Germani Lindenbaum uocant, eam cum Theodoro Gaza & Vergilio Tiliā nūcupare placet. Siue ergo φίλυρα, ſiue φιλυρέα Theaphraſto dicatur, nihil nos offendet, cum & ipſe Ægyneta Philyrada non Philyram uocare uoluerit, quæ Dioſcoridi Philyrrea dicitur. Nam quas Philyrreæ ſuæ uires Dioſcorides, eas Philyradi Ægineta quoque aſſignat.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Columella lib. 9. cap. 4.

Tilia omni ſua ſubſtantia, mollis eſt, pinguis, folia habet mollia, ſuccū lentum, glutinoſam tunicam, nempe eam quæ cortici & ligno intercedit, dulcem. Quare ad ambuſta maxime hæc uſurpantur. Quanquam uero ſemen Tiliæ & ipſum dulce ſit, tamen ab omnibus animalibus tutum eſt, q̊d & Theophraſtus annotauit. Ego quod ad me attinet, crediderim florem Tiliæ apibus, licet ab illis maxime expetatur, minime conducere.

INTRINSECVS.

Quidam aquam diſtillatam, aduerſus uentris tormina exhibent, & non ſine ratione, nam inteſtinis à dyſenteria eroſis illa conuenit.

Aliǰ aduerſus morbum comitialem uſurpant.

Tilia uſta, aceto carbonibus reſtinctis, cum oculis cancrorum tritis ſumpta, concretos ſanguinis grumos exigit, his qui ex alto delapſi fuere, ita ut ſanguinem excreent.

EXTRINSECVS.

Tunicæ ſeu libri medǰ qui cortici & ligno intercedit aqua macerati, lentus uiſcoſusq; humor ambuſtis ſingulari remedio prodeſt, quod experientia multos docuit.

E ligno Tiliæ Idolatræ imagines, quas pro dǰs & ſanctis uenerantur, conficere ſolent.

Rurſus ex carbonibus Tiliæ, quo pulueri Bombardarum parando adhibetur, præſentiſſima mors multis creatur, ita ut Tilia & ſalubria medicamenta præbere, & necem afferre poſſit.

De Betula. Cap. LXXV.

BETVLA PRISCIS TEMPORIBVS MAGNO IN HOnore habita fuit, propterea quod ueteres antequam papyri uſus eſſet inuentus, libro Betulę, hoc eſt, cortici candido opera ſua inſcribere

Betula.

Birckenbaum.

ſcribere ſoliti fuerint. Vidimus nos Curiæ oppido Rhetiæ ſuperioris nonnulla carmina in cortice Betulæ exarata. Verum cum iam papyri conficiendæ ratio inuenta fuiſſet Bibliothecis abdicati ſunt hÿ cortices, ſeu libri, ad

officinas eorum qui baliſtaśq; conficiunt, & ſcholas relegati, in quibus uel olim magiſtratuum uirgis terribilis fuit Betula, ita & hodie uirgeis pædagogorum ſceptris pueros terret.

Betula in tenera ſua ætate fuſcum oſtendit corticem, qui cum illa adoleuerit ſubinde candidior apparet. Folia quæ primo exortu plicata ac criſpa prorumpunt, uiridi pulchreq; herbaceo tinguntur colore, ſingula ſingulis ijsq; tenuibus dependentia pediculis, ſcuto exiguo forma ſimilia, ſaturati uiroris. At iuli ſeu amenta rotunda, Fageis aut alneis reſpondent paniculis, nec decidunt ante Autumnum, ſunt enim illa Betulæ loco ſeminis, ex quibus nouę progignuntur Betulæ, quæ frigida ac arenoſa terra cuiuſmodi in altis & umbroſis plerunque montibus inuenitur, præcipue gaudent in eaq; fœlicius adoleſcunt. Inter omnes uero arbores uix aliam quamcumq; reperias, quæ uere tam cito tantaq; copia humorem & ſuccum ſuum à terra hauriat, atq; Betula. Nam in initijs ueris, antequam folia prodiere, iam dulcem ſuum ſuccum eumq; adeo largum recipit, ut ſi arbor uulneretur limpidiſſimus liquor copioſus effluat, quem ſiti preſſi paſtores in ſyluis ſæpenumero potare ſolent, quemadmodum & nos nō ſemel eo liquore recreati fuimus, cum herbarum gratia uaſtas peragraremus ſyluas.

NOMENCLATVRAE.

σκιμύδαι. Theoph. de hiſt. plant. lib. 3. cap. 14. πάπυρος.

Plerique ex doctioribus uno ore eam arborem, quam Germani Birckenbaum uocant, Betulam Theophraſti eſſe aſſerunt. Ego uero nihil iſtorum ſententiæ detrahens, quod ad me attinet Papyri illam ſpeciem eſſe dicam. Vt uero ſic ſentiam & forma arboris uniuerſa & facultates me admonent. neq; tamen hoc loco eam intelligo papyrum, cuius in hiſtoria plantarum lib. iij. ca. ix. Theohraſtus meminit, qui longitudine ſuper dena cubita non uenit. Apud nos equidem alijs quoque arboribus, ut quercubus &c. non una eſt facies, hæc enim procera & in magnam ſimul amplitudinem diffuſa, illa breuiuſcula, ac frutex potius quam arbor euadit, etiam centum annos nata. Quod in quercu fieri uidemus, quid obſtaret quo minus idem in reliquis contingat?

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Quanquam Betula ad multos morbos utrinque faciat, tamen hodie ad ſeruilia opera potius quam medicinam adhibetur.

INTRINSECVS.

Succus Betulæ dulcis uerno tempore collectus, aduerſus calculum & morbum regium potu auxiliari dicitur.

Quidam

Quidam eum ſuccum deſtillant, & aduer[illegible]naria macularum genera uſurpant.

EXTRINSECVS:

Succus Betulæ, præſertim ſi diſtillatus (ut uulgo dicunt) fuerit, exulcerationes oris papulasq́; ſanat, & maculas exterit, collutu. Eadē efficit & aqua è uiridibus folijs diſtillata.

Cortex Betulæ in cineres redactus, ſi ex ijs lixiuium paretur, ad ea uitia efficacius faciet.

Ventriculi pecorum, quibus coagulum lactis noſtri parant, ſucco Betulæ conditi ſeu macerati, caſeos omnes qui eo coagulo coeunt, à uermibus aſſerunt, certo id atteſtante experimento.

Ligni Betulacei uſus uarius eſt. Naſcitur enim Betula uirgis, quibus puerorum ignauia & laſciuia emendetur coerceaturq́;, deinde & ſcopis optimis apud nos præcipue nata uidetur.

Ruſtici etiam tempore meſſis uirgis teneris Betulæ mergetes colligare conſueuerunt, ſicut alia quoque, ad quæ hæ uirgæ commodiſſime adhibentur.

E papyro quoque Antigonus in re nauali funes feciſſe proditur, ut ſcriptum reliquit Theophraſtus.

Cortices Betulæ baliſtarijs, duri uero & craſſiores caudices carpentarijs (ex his enim illi axes & abſides conficiunt) relinquuntur.

De Pinu. *Cap.* LXXVI.

SED REVERTAMVR IN ALTISSIMAS SYLVAS, ET montium iuga ſcandamus, Pinum quoque contemplaturi. Pinus nobiliſſima illa arbos, quæ pineas nuces toto orbe in medicina decantantiſſimas, in nucamentis turbinata effigie cōpactilibus, profert, in altiſſimis ſuperioris Germaniæ Alpibus prope Valeſiam, ijs maxime quæ Italiã ſpectant, gignitur, caudice aſſurgens procero, recto, ramis folio capillamenti modo, prætenui longoq́;, copioſo, cineraceoq́; ueſtitis. 1. **Pinus.**

At Pinaſter in Germania uulgaris eſt notitiæ, & facile prouenit quocunque loco plantata. Vuaſgoiæ admodum familiaris eſt, præſertim uero oppido Cæſareo Luthræ. Folia gerit multo quam Pinus craſſiora, duriora et nocentioribus aculeis armata. Conos quoque acquirit, ſed breuiores & duriores, exiguis prægnantes nuculis. Multam hæc arbor reſinam deſtillat uulnerata. Qua uero ratione Pinus ſeri, excoli & plantari debeat, copioſe docuit Palladius lib. xij. cap. vij. In quibuſdam locis ut in Valeſia, citra cul- 2. **Pinaſter.**

turam

Pinus.
Hartz/oder Kyfferbaum.

turam ſponte ſua Pinus procreatur.

NOMENCLATVRAE.

Kimhi ait quoſdam Oren Hebræorũ, per Alzinobar (quæ uox à Sonobar non multum abludit) Arabum interpretari. Sunt uero plures aliæ uoces tam Hebrææ quam Chaldaicæ quas pro Pinu reddunt, ſed non uacat illas adſcribere.

Quam Germani Viechtannenbaum / oder Hartzbaum/oder Förenbaum uocãt, quę oblongas & dulces nuces Pineas profert, meo iudicio uera eſt Pinus, quæ Hebræis אורן Oren Eſaiæ xliiij. Græcis πίτυς (Dioſcorides libro primo cap.lxxvi.) Serapioni cap. lxiij. Sonobar & Arz (quæ uox ab ארז Eres, mutatis duntaxat punctis uocalibus diſtat, quam Cedrum ubique interpretãtur) appellatur. Sed quam Germani den Wilden Kinbaum/oder Kyfferbaum/& in ſuperiori Germania Förenbaum / oder holtz nominant, mihi Pinaſter eſt. Nucamenta quibus Pineæ nuces inſunt Græcis Coni, Nuclei, Strobuli, officinis Pineæ, Hippocrati Coccalidi cuntur. li. iiij. de Peripneum. uictus ratione.

κῶνοι:
στρόβιλοι κόκκαλοι.

VIRES AC TEMPEramentum.

Pineæ nuces in medicina uſitatiſſimæ ſunt, natura ſua ut dicit Auerrhoes calidæ & ſiccæ phtiſicis & langueſcentibus commodiſſimæ.

INTRIN-

INTRINSECVS.

Nuces Pineæ & cortex Pinus aſtringentis ſunt facultatis, conducunt aſſi due tuſſientibus & phthiſin metuentibus. Per ſe namq; aut ex melle ſumptę excalfaciendi & corroborandi ui pollent teſte Dioſcoride.

Nuces Pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum paſſo aut cucumeris ſemine bibuntur, urinam cient, acrimonias in ueſica & renibus hebetant, ſtomachi roſiones leniunt, datæ cum Portulacæ ſucco, uirium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt.

Cortex Pinus medius tritus ac potus, aluum ſiſtit, urinam mouet.

Pinus folia (quod & de cortice intelligas) hepaticis utilia ſunt, drachmæ pondere in aqua aut mulſa pota.

EXTRINSECVS.

Oleum Pinearum, ſi Auerrhoi credimus, curat paralyſim, ſi illo membra inungantur.

Cortex aut folia in puluerem redacta intertrigini medentur. Cortex tritus & illitus ulceribus ſummum corpus occupantibus prodeſt inſperſu.

Folia trita & illita inflammationes potenter leniunt.

Folia trita & decocta in aceto feruenti collutione, dentium dolores mulcent.

Teda earum particulatim ſecta ſi in aceto coquatur & decocto dens colluatur dolores leuat.

De Abiete, Larice, & Teda Cap. LXXVII.

DVO ABIETIS GENERA, NIGRVM NIMIRVM, SEV rubrum & candidum noſtra agnoſcit Germania. Vtriuſque folia latiora ſed & breuiora ſunt, Pineis folijs, Roſmarini pene conſimilia. Ramuli Abietis crucis formam omnes obtinent. Vtraq; Abies reſinam puram ac odoratiſſimam, Thuris fere inſtar, quod ad odorem & formam attinet ſudant. 1. *Abies rubra.*

Candida Abies, rubræ per omnia ſimilis exiſtit, niſi quod folia habet ex una parte cineracei prorſus coloris, & corticem candidiorem, & teneriorem. Hoc Abietis genus in Valeſiæ Heluetiorum montibus gignitur. 2. *Abies candida.*

Larix in cenſu Abietum habetur, ea ædificijs adhibita diutiſſime durat. Lignum eius aduſium non in carbones ſed cineres ſtatim redigitur. Luxuriat in Sileſia, 3. *Larix.*

At

Abies.

Thannbaum.

At pinguis illa arbor, quæ hybernas in quibuſdam locis faces præbet
4. ad Abietẽ quoq; tanq̃ ſpecies eius, refertur. Omnes uero Abietes hyeme
Teda. quoque uirent. Maio uero & Iunio menſibus folia uetera, nouis ſuccreſcentibus.

Larix.

Lerchbaum.

tibus, abijciunt. De Abiete Picea, Larice, Tedaq; plura Plinius lib. xvi. cap. x.

NOMENCLATVRAE.

Cum Plinius ipſe innuere uideatur in Abietum nomenclaturis non unã apud omnes eſſe ſententiam (cum aliqua hic iſto nomine, alibi alio appelletur) quis quæſo certi aliquid de appellationibus earum proferre poterit? Ego, ut ab his me expediam, primum Abietis genus, quod cortice ueſtitur rufo, Piceam uocabo (Germani Schwartz / oder roht Thannen nominant) alterã uero, hoc eſt, candidiorem Abietem ſimpliciter nuncupabo. Hanc Germani weiß Thannen dicunt.

Tertia mihi Larix appellabitur, Germanis Lerchenbaum. Hæc nimirum ea eſt ex qua Terebinthina Germanica effluit.

Quartum Abietis genus quod Germani Tällen nominant, Tæda quibuſdam appellatur, à quibus in præſentia non diſcedo, diligentiorem & exactiorem nominum inquiſitionem ocioſis relicturus. Hij proculdubio ſi Valeſiæ alpes perluſtrarint, maxime eas in quibus S. Bernhardus habitat, diſcrimina Abietum addiſcent.

Abies Hebræis ברוש Beroſch Oſeæ ultimo dicitur, ſecundum alios ארן Ace- res.

Liquor

Liquor uel gummi (ut ita mihi liceat dicere) quod ex Abietibus defluit Reſina Latinis, Hartz Germanis: quã uero Larix exudat Pix liquida, & Larigna, Teütſcher Terpentin uocatur. Reſina eſt ea quæ ex arboribus diſtillat, Germanice Weiß Hartz/ ſed combuſta reſina pix ſicca, Germanice Bech dicitur. Reliqua Reſinæ & picis genera Seplaſiarijs committimus.

pria.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Natura omnibus Reſinis calfacere, mollire, diſcutere, expurgare. Apud nos Maſtiche primo, Terebinthina ſecundo loco, cæteris Reſinis & picis generibus præfertur.

Dioſcorides libro primo ca. lxxviij. ita ſcribit, Terebinthina reſinas omnes antecedit, proxima lentiſcina, & è Pinu & Abiete, has ſequitur & picea & pineis nucibus reſina. Proinde ad multa Reſinæ & Terebinthinæ uſus maximus eſt.

INTRINSECVS.

Reſina Terebinthina lota menſura quatuor cochlearium, aut circiter, in potu uel cibo ſumpta, ueneno hauſto aduerſari ſtrenue, illudq́ ne nocere queat, expellere dicitur.

Eadem leniter purgare, uitijsq́ pectoris pulmonum & hepatis mederi traditur.

Inprimis uero ſi probe parata & lota fuerit Terebinthina aduerſus tabitudinem, tuſſim inueteratã, ſuſpiria, purulentasq́ excreationes, unde phthiſis oritur illam facere docent.

Maſtiche ijſdem pollet facultatibus uel per ſe ſumpta, uel ex melle, ut eclegma ex his fiat.

Breuiter Maſtiche, & Terebinthina reſina pectoris exulceracionibus & capitis deſtillationibus factis unice conducunt. Mihi ergo eæ pilulæ maxime placent, quibus Maſtiche miſcetur, nam & ſtomacho accom modata eſt, teſte Dioſcoride lib. primo cap. lxxvij.

EXTRINSECVS.

Maſtichæ, Reſinæ, Terebinthinæ & picis facultates nemo pro dignitate laudauerit. Chirurgi nulla ex his carere poſſunt. Maſtiche commanducata oris halitum commendat, gingiuas contrahit firmatq́, & earum tumores reprimit. Additur in illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum.

Terebinthina & candida reſina ad uaria adhibentur unguenta & emplaſtra, quæ Chirurgis diſſerenda relinquemus.

Sed

Sed ut tandem hanc abſoluamus tractationem non ſolum Terebinthina, ſed etiam Reſina, tam recentia quam uetera purgant uulnera, duros ubicunque in corpore ſuboriantur abſceſſus emolliunt, ſcabiesq́; quaſuis malas in iumentis & hominibus perſanant, quæ omnia quotidiana teſtatur experientia ut ſuperfluum ſit plura addere. Itaque de his hactenus.

De Fraxino. Cap. LXXVIII.

FRAXINVS IN ALTIS TENEBROSIS ET HVMECTIS prouenit ſyluis, nonnunquam & in lapidoſis quibuſdam agrorum limitibus. Duum quoque eſt generum. Vtraq; diſſecta gerit folia inſtar Sorbi, eaq; ex utroq; pediculi latere ſibi inuicem oppoſita. Fraxinus utraq; proceritatem inſignem adipiſcitur, recto aſſurgens caudice. Neque uero ullum unquam in his arboribus fructum uidi.

NOMENCLATVRAE.

Latinis hæc arbor Fraxinus, Græcis μελία, Bumelia, Polymelia, Germanis Eſchernbaum dicitur. De Fraxinea arbore cuius Ruellius quoque meminit, nos ſupra cap. xxix. ſcripſimus.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Fraxinus ueneno aduerſatur, eoq; nomine plurimum ab authoribus commendatur. Quare aduerſus ſerpentium uenenum ligno & cortice Fraxini uti poſſumus.

INTRINSECVS.

Aqua è corticibus Fraxini diſtillata unice ac ſingulari remedio ad calculum & morbum regium facit.

Folia uino decocta & pota hepaticis & ſplenicis conducunt.

Eadem præſtat oleum è ligno Fraxini confectum ac potum tradente Manardo Ferrarienſe ſuper Meſuam. Si ſerpens præſertim uipera aut iumentum aut hominem momordit, præſens eſſe remedium, memoriæ proditum eſt, tenera Fraxini cacumina terere, expreſſumq; ſuccum bibendum præbere ex mero, ſi febrim non ſentiant: febre uero tentatis, ex dilutiſſimo uino. Item tritas huius arboris frondes læſæ parti imponere. Sic enim periculo liberari demorſos.

Serenus. Fraxineum ſemen cum Bacchi rore bibendum eſt.

Idem medicamentum hydropicis meo iudicio non inutile fuerit.

Pocula quidam ex ligno Fraxini parant, pollicentes ſi quis ex eiuſmodi poculis aſſidue bibat, eum lienem extenuare hoc pacto poſſe.

Quidam tradunt Fraxini folia tuſa, quibuſdam temporibus ſucco ex uino poto pingues homines macros reddere. Ego expertus non ſum, proinde nec opus habeo quod ad me attinet, eiuſmodi medicamentis, quin potius cum extenuatus ſim ualde contrarijs uti conueniret.

EXTRINSECVS.

De Fraxino Plinius lib. xvi. cap. xiij. in hunc modum ſcribit.

" Tantaq́ eſt uis, ut ne matutinas, occidentesúe umbras, quam ſunt longiſ
" ſimæ, ſerpens arboris eius attingat, adeo ipſam procul fugiet. Experti pro-
" dimus: Si fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignem potius quam
" in Fraxinum fugere ſerpentem. Hæc ille. Ex quibus conijcere licet ſuffitu ligni Fraxini ſerpentes fugari.

Cortices Fraxini in cineres redacti illitu lepras eximere dicuntur.

E ligno Fraxini menſæ, ac alia culinaria utenſilia apud nos conficiuntur.

Commendatur & ad haſtarum uſus, quas e Fraxino Achilles primus parauit, Vide Homerum.

De Acere. Cap. LXXIX.

ACER FOLIA HABET ELEGANTISSIMA SATVRAtæ uiriditatis diſſecta, Saniculæ ſimilia, cortice ueſtitur duro & incano. Neque in omnibus locis grandeſcit, ſed humili ſtatu contenta, frutex potius quam arbor ſpectatur, maxime ea quæ iuxta itinera, & in littoribus aquarum enata eſt. Verum in quibuſdam tenebroſis Vuaſgoiæ ſyluis, ac in comitatu Bidiſcenſi tantæ magnitudinis reperitur Acer, ut ædificijs uel maximis inſeruire queat. Ac quia lignum eius, maxime cum annoſum fuerit undatim criſpatur, plerunq; apud nos lautioribus dicatur ſuppellectilibus, utpote orbibus menſiſq;. Eſt autem lignum perennis durationis. Fructum ſuum fert meſſis tempore Orneogloſſo, hoc eſt flori Orni cõſimilem.

NOMENCLATVRAE.

1. Quidam tria Aceris genera ſtatuunt, Campeſtre enim candidum eſſe
2. nec criſpum γλᾶνον uocant. Montanum criſpius duriusq;. Tertium ue-
3. ro ſubluteum, quem Carpinum nominant. De quibus uide Ruellium libro primo capite xlvij. & lxiij. Quidam inter doctiores Acerem Germanice

Acer.

Maßholder.

manice Ahorn interpretantur, propterea quod Acer non in omnibus locis Maßholder/ſed Ahorne uocatur, cum tamen Ahorn alia ſit arbor, ut ſequenti docebimus capite. Alij uocem Maßholder quam nos Aceri adiun

gimus, ad eam arborem referunt, cuius in hoc libro cap.xxv. a nobis facta eſt mentio. Sed utut hæc ſe habeant, ſciant omnes hanc arborem Latine Acerem. Germanice uero Maßholder recte uocari. De tribus Aceris generibus uide Theophraſtum lib.iij. cap.xi.

σφένδαμνος.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Non multa de Acere quod ad medicinam attinet, in ueterum ſcriptis legimus. Ruellius Aceris radicem contuſam iocineris doloribus utiliſſime imponi teſtatur.

De Acere apud Serenum hij leguntur uerſiculi.

Si latus immeritum morbo tentatur acuto
Accenſum tinges lapidem ſtridentibus undis
Hinc bibis, aut Aceris radicem tundis & una
Cum uino capis, hoc præſens medicamen habetur.

Qui uenationi ſtudent, ij accipitres quos ad prædam inſtituerunt, ad baculum ſeu uectem ex Acere aſſuefacere ſolent ut illi inſideant, qua uero hoc faciant ratione ipſi norunt procul dubio.

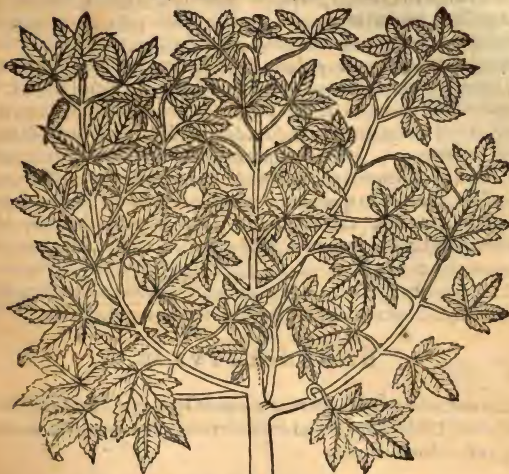
De Platano. Cap. LXXX.

DEMOCRITVS ACVTISSIMI INGENII PHILOSOphus uniuerſam naturam indagare conatus eſt, ita quidem ut interna animalium uiſcera contemplari uoluerit, ac in commentarios redigere. Quam conſiderationem theoricamque ſub expanſa (uti teſtatur Hippocrates) Platano Abderæ exercuit. Hic ſi ſuperſtes eſſet, non dubito quin ſuis coloribus ad uiuum Platanum nobis depingere poſſet, præſertim cum nec omnibus nota ſit arbor, nec paſſim locorum in Germania noſtra proueniat. Humectis uero & altiſſimis montibus gaudet, interque Fraxinos prouenit, qui fit ut à ruſticis incolis Vuaſgoiæ & Mediomatricibus Fraxinis accenſeatur Platanus, ſed perperam. Alijs namque quam Fraxinus tam folijs quam ramulis eſt Platanus. Siquidem folia gerit Viris uiniferę aut Ricini ſimilia, pediculis ſuffulta rotundis, longis, tenuibus & rubicantibus. Quædam in hoc genere arbores Maio menſe florent, aliæ non florent, nullumque ferunt fructum. Quod ſi quęras unde ergo Platanus procreetur, reſpondet primum Diogenes multas plantas & arbores commixtione putris tantum aquæ & terræ gigni. Anagoras uero omnes tum ſtirpes tum animalia ab aëre & aqua originem ſuam trahere aſſerit, ita ut aër

ſeminis

Platanus. orientalis

Ahorne/Waldeſchern. Sin

ſeminis rationem habeat, terra matris, ac ita quodq; ſecundum genus ſuum progigni. Moſes Geneſeos ij. ſignificantius de his diſſerit, cum ait nihil è terra prodiſſe cum dominus Deus cœlum & terram creaſſet, ſubditq; ra-

tionem,non enim pluerat dominus Deus ſuper terram. Ex his colligere licet aquam & terram principia eſſe ſtirpium, quod quotidie animaduertere licet. Nihil enim terra ædere poteſt niſi humectetur. Quod ſi humor illi deſuper acceſſerit, multa ſane producit etiam ſine ſemine, quæ etiam nullum nec fructum nec ſemen unquam uel fecere uel faciunt, ut eſt Scolopendria, plantæ nonnullæ murarriæ, polypodium, Muſcus terreſtris (de quo lib. j. ca. 189. egimus) nonnulli Satyriones, Populi albæ, & Platani quædã. Præterea quotidie, ſi animaduertamus, frutices arbores herbæq; ijs in locis reperiuntur ad quæ ſemen earum nondum deuenit, ut in muris quibuſdam, & excelſis turribus. Hæc uero naturæ occulta & ſecreta ſunt mixteria, quæ ut admirationem magnam pariunt ita inueſtigari ac certo cognoſci non poſſunt. Quis enim quantumuis ingenioſus, naturæ miracula omnia, rerumq; ortus occaſus, cauſasq; omnes ingenio comprehendere ualeat? Quæ cum ita ſe habent neque nos altius quam par eſt & homini conceſſum ſapere contendemus, quin potius noſtro munere perfuncti ſub Platano iſta elegantiſſima quieſcemus, reliquum doctioribus commiſſuri, ſi prius nomenclaturas & facultates Platani pro more noſtro expoſuerimus.

NOMENCLATVRAE.

Dioſco. lib. 1. cap. 92.

Platanus Latinis, Græcis pariter πλάτανος, Germanis Ahorn/ vnd waldteſchern/ vnd Bücheſchern dicitur. Syluestre eius genus nonnulli Germanica lingua Leinbaum uocant.

VIRES AC TEMPERAMENTVM.

Folia, & ſi quæ alia in Platano uidentur, frigidæ & humidæ ſunt qualitatis teſte Galeno. In medicina ſuum quoque uſum habent.

INTRINSECVS.

Serenus.
Aut Platani pilulas acri infundemus aceto.

Folia uino decocta ac pota ueneno ſerpentium aduerſantur.
Eadem cum aceto decocta ac ſumpta, uomitiones inhibere dicuntur.

EXTRINSECVS.

Cortex aceto decoctus ac ore retentus dolores dentium ſedat.
Tenerrima Platani folia in uino albo decocta, mox illita, oculorum fluxiones ſiſtunt.
Decoctum corticis, neq; non folia tenera, uel per ſe tuſa, aut adipe excepta ac impoſita tumores & inflammationes leuant, ambuſta aut igni aut

frigore

frigore ſanant. Plura alia ex his quæ diximus colligi poterunt. Nos enim ut diximus hic ſubſiſtemus, operiq́; finem imponemus. Domino DEO Opt. Max. Patri cœleſti gloria ſit in perpetuum, qui per Filium ſuum & Spiritum ſanctum ſuum largiri dignetur, ut hĳ noſtri de ſtirpibus commentarĳ, quemadmodum auſpicĳs illius bene fauentibus & ſuſcepti, & ad umbilicum perducti ſunt, ita deinceps ad gloriā ſanctiſſimi ipſius nominis & proximi emolumentum, qui omnium noſtrorum operum ſcopus eſſe ſemper debet, legantur, & uſurpentur.

AMEN.

HIERONYMI TRAGI DE STIRPIVM COMMENTARIORVM LIBRI TERTII ET VLTIMI FINIS.

ברו נוהן ליעת כח

STIRPIVM DIFFERENTIAE EX DIOSCORIDE. SECVNDVM LOCOS communes, opus ad ipſarum plantarum cognitionem admodum conducibile.

Authore Benedicto Textore Seguſiano.

BENEDICTVS TEXTOR SEGVSIANVS CANDIDO LECTORI ſalutem dicit.

INTER TAM FOEDAS TAMQVE MONSTROSAS labes, quibus conſpurcatus & adulteratus eſt aliquot iam ſæculis priſcus ille Medicinæ decor ac ſplendor, ut non alia pertinacius hæret eorum medicamentorum maximeq; ſtirpium, quæ tanto ſtudio tantoq; honori ueteribus non modo medicis, uerum regibus quoque ipſis fuerunt, ignorantia & neglectu: ita nihil eſt homini medico magis pudendum. Quibus quidem inueſtigandis cum hodie doctiſsimi quiq; mirum in modum ſeſe torqueant, nec quicquam ferè obſcuratum ſit in tota Medicina, quod illis plus faceſſat negotij, quodq; deplorare ſit æquius, quidnam eueniſſe putandum, ſi non extarēt præſertim Dioſcoridis illius (qui uel Galeni ſententia omnium abſolutiſsime rem tractauit) monumenta, ad quæ ceu ſacram (quod aiunt) ancoram confugias? Proinde quando hunc unum propemodum habemus ſarciendæ rei longe præſtantiſsimæ, ac nobiliſsimæ tantopere commendatum, præceptor ille noſter Iacobus Syluius præter ſummam eruditionem publicæ utilitatis ſtudioſiſsimus ſæpenumero me hortatus eſt tota ex illo authore hiſtoria per partes plantarum digeſta, rurſus ſingula membra diſſecarem per locos communes, ille inquam magno uſui id fore affirmans. Quid quæſo tantæ doctrinæ uiro denegarem, adeoq; de omnibus benemerito? Ego itaq; non ignarus quam ineptus eſſem ei prouinciæ, aliquandiu meam excuſans infantiam, tandem parere ſum coactus. At non multo poſt tanquam deſperabundo (ut qui rem nullius aut parui momenti futuram exiſtimarem, quæ alioquin magno mihi conſtaret) in animo fuit deſiſtere. Ille contra: Nam, inquit, hoc adeo leue uidetur ac friuolū, cum cuius procliue ſit id ueluti filium ſequuto primo ſtatim occurſu deprehendere ſtirpem nec antea uiſam? Ita res obeunda fuit pro uiribus. Quod ni ille ipſe quoque ſedulo obſtitiſſet, ne alijs parum conſulens idipſum pateretur apud me dileteſcere ceu quod emitteretur indignum, per me quidem in lucem prodijſſet nunquam. Hoc igitur quale quale eſt amice lector tuum erit æqui boniq; facere, quoad (ſi quando ſuppetet otium) ex Theophraſto & alijs acceſſerit, quod ad præſens negotium pertinere uidebitur. interim quicquid hinc percipies emolumenti, id acceptum feras uelim uiro illi clariſsimo, cuius impulſu hoc operis ſuſceptum, eiuſdem auxilio confeci, eiuſdem opera euulgatum eſt. Vale Lutetiæ ex ædibus Ioannis Tagautij doctoris Medici doctiſsimi. Ad Idus Iunias. Anno Chriſtianæ ſalutis, 1534.

EX MARCELLI VERGILII COMMENTARIIS IN IPSUM DIOSCORIDEM, AD EOrum quæ hic tractantur dilucidiorem intelligentiam.

CVBITVS, QVANTVM A` flexura cubiti uſq; ad ſum̃um medium digitum patet. Credimusq́ nos extrinſecam cubiti flexuram intelligendam.

Spithame Græcis, Latinis authore Plinio libro ſeptimo capite iij, dodrans, longitudo, & quod capit ſpatium humana manus a` ſummo pollice uſque ad ſummum minimum digitum extenſa, quæ menſura quoniam in tres quartas humani pedis partes incurrit, dodrans dicta eſt.

παλαιστὴς, Palmus, mẽſura eſt ſimul coniunctorum, & cohærentium quatuor digitorum.

Liquor, humor, qui ſecta, terebrata, caſtratauе́ planta, aut aliqua eius parte quaſi ſanguis aperta uena per ſe fluit.

Succus, ex tota materia, parteuе́ eius aliqua conciſa tuſauе́, adſperſis aliquando aqua uinouе́, aut humore alio, tum manibus tum torculari, aut igne expreſſus exudatusq́ humor.

DE QVIBVSDAM PLANTÆ partibus ex eodem.

VIticulas uoco, Plinij Palladijq́ uerbo utens, nõ uitium palmites & ſarmenta, ſed ex eorum ſimilitudine in alijs plantis, ueluti flagella, qualia in cucurbitis, cucumeribuſq́ cunctis paſſim uidentur per terrã iacentia, aut ſi prope arbores & frutices ſint, eos ſcandentia, ſuiſq́ clauiculis quaſi manibus vitium modo hærentia.

Sunt nobis adnata & adnaſcentia, quæ grecis παραφυάδας, quod adnaſcantur, & ſuper accedant, ſic appellatæ quæ dicuntur eodem modo in caulibus & ramis plantarũ ſuper terram, & in radicibus aliquot ſub terra, a` principio ſuo, ueluti matre quadam, noua germinatione prodeuntia. qui naturæ & naſcendi ordo in bulboſis radicibus plerunq; eſt, & in Lilio maxime, una radice, ut ait Plinius, quinquagenos ſæpe remittente bulbos. Sunt autem ea olerum & herbarum propria, quemadmodum in arboribus priuatim, rami appellantur.

Græci translata ab humano corpore appellatione μασχάλας dicunt caua, quæ aliquando bina, aliquando ſingularia, & ex interuallo ſemper in plantis uidentur humanis alis ſimilia, in quibus ueluti lacuna eſt. Sunt autẽ homini alæ qua parte brachium humero coniungitur ex interiore parte, in quibus non aliter quam in pectine pubes aliqua naſcitur uiroſi plerunque odoris. Earum ſimilitudine concauos geniculos, quales in harundinibus & pleriſq; alijs ſunt, μασχά-

καὶ Græci, Romani alas dixerunt: ab adnatis eo differentes, quod ex alis noua ſemper germinatio prodit, adnata uero nullam habent certam partem unde emergant.

Helix ἀπὸ τοῦ ἑλίσσω, id eſt, à circumagẽdo & inuoluendo ſe, Latine à capiendo capreolus, item clauicul⁹ dicitur. Sunt autem clauiculi, ſiue clauiculæ viticularũ in plantis extremæ partes & colliculi intorti quibus aduoluendi et implicandi ſe propinquis ſtirpibus natura eſt.

Nucamentum in quibuſdam arboribus pro flore eſt, ueluti in piceis, pinis & corylis. Quale autem id ſit quotannis licebit obſeruantib⁹ uidere.

Sunt Græcis & Latinis pappi lanoſæ uilloſitates caudarum in animalibus forma, quæ decidentib⁹ floribus in plantis aliquot remanent, ut in utraꝗ; Soncho, in Carduis multisꝗ; alijs fit: quos ſolent aliquando pueri ludentes, ſpiritu oris per aërem pellere leuitate ſua uolucres & quantumuis paruo ueluti flabro diffluentes. His etiam ad uentorum tempeſtatumꝗ; præſagia in agro agentes quaſi certiſſimis nuntijs utuntur.

Καρπὸς, id eſt, fructus & ſi aliquando in ſcriptore hoc ſemen ſignificat, propria tamen eius ſignificatio eſt in his quæ cauſa ſeminis à natura fiunt. Verbi cauſa in pomis proprie ſemina dicuntur interiora grana, καρπὸς autem tota cum ſeminibus poma declarat, id eſt, claudentem ea exteriorem illam carnem. In leguminibus itidem ſemina. quæ ſiliquis clauduntur, καρπὸς uero, id eſt, fructus cum ſeminibus integras ſiliquas. Et ne longiores ſimus quodcunque ſeminis cauſa factum eſt, id proprie καρπὸν Græci uocant. Miſcentur tamen hæc quoniam alterum alterius cauſa eſt. Nec male penitus καρπὸν fructũ ſcilicet aliquis ſemen appellet, uerumtamen in aliquibus diſtingui ea oportet.

Epiphyllis à Græcis dicitur ultimus in ſummo vitis palmite racemus, qui plerunque paruus rariſꝗ; acinis ſero matureſcit, quoniam poſtremus conceptus eſt, ideoꝗ; inutilis & in uindemia plerunque neglectus.

Cachrys pilula eſt, quam arbores aliquot præter proprium fructum proferunt. Hanc poterit aliquis, ſi alias non liceat contemplari arbores, in Pino & Iuglãde nuce quotannis per hyemem uidere. Caret Latino nomine Cachrys hæc, quemadmodum & Libanotidis ſemen, quod interpoſita una litera Canchryn Græci uocant.

Dixerũt in floribus antiqui calyces inuolucra illa qualia in roſis ſunt, quibus dehiſcentibus in ſua folia ſe flores pandunt.

Cytini flores ſunt punicæ à tumore Græcis appellati, qui κύτος, quod ambitu & tumore ſuo aliquid capit & in ſe claudit, dixerũt. Nam

Cytini

Cytini captu & ambitu ſuo futurum pomum iam tunc intra ſe cō tinent, & quaſi conceptos acinorum fœtus ad maturitatem complectuntur.

Vmbellam Latini, σκιάδιον Græci, ab umbra utriq; appellant in aliquibus plantis floris ueluti pedamen tum in plures diuiſum longiores pediculos, qui ſinguli florem ſuſtinent & in orbem circinnatum: qua floris figura Fœniculum, Aniſum, Sambucus, pluraq; alia ſunt. Quod quoniam umbellæ, qua ſolem à uultu mulieres arcēt, forma eſt ob latitudinem circinationemq́; ſuam, ideo Græci primum eam floris formam σκιάδιον, mox Græcos imitati Latini Vmbellam dixerunt.

Sunt Græcis pericarpia cuncta illa quæ ſemen aliquod ambientia à cœli & animalium iniurijs id ſeruant & tuentur. Quod licet in leguminibus priuatim ſiliqua, in frugibus ſpica, in caſtaneis echinus ſit, in alijs uero, alijs appellationibus indicentur, communi tamen nomine cuncta hęc pericarpia dicuntur.

DE IIS AD QVAE HIC *fit collatio.*

MAioris plantaginis folium λαχανῶδες, id eſt, oleraceum dicitur, non tamen ſimpliciter ad omnia olera id referendū eſt, falſum enim id eſſet, ſed ad ea tantum quę latiore ſunt folio, qualis Braſſica & Beta eſt.

Petaſus, .i. Galerus græca uox eſt, quæ Mercurij & Auguſti Cæſaris uſu in antiquis ſcriptoribus celebratur. Vterque enim petaſatus deſcribitur, ſed alter dum cœlo præcipitem ſe mittit aui ſimilis: alter dum per diem in ſole eſt, radiosq́; eius munito capite, petaſo hoc, toto anno uitat.

Cotyledωn facta eſt à cotyla Græcorum in poculis & conuiuio menſura uini & uaſculo, quam Plinius aliquando heminam, nonnunquam ſextarium ex Græcis uertit. Eius forma erat qualis nunc etiā in fictilibus poculis uidetur, quibus in paupertate & cœnobijs utuntur, & cotylam noſtra gens adhuc uocat. Fuitq; hoc eius nomen primum ſemperq́; in poculis & liquidorum menſura. Quoties autem ſeruata eiuſdē uaſculi forma in aliū transferebatur uſum, oxybaphum uocabatur, quod in cœna aceto plenum ad intinctus ponebatur. Et hæc græce cotylæ & oxybaphi prima ratio & uſus fuit. Romani in priore illo poculorum uſu, & liquidorum menſura ſextario & hemina uſi ſunt. Cum uero ad intinctus uterentur, ab aceto acetabulum dixerunt, cuius forma orbicularis eſſet, profunda & ſine marginis latitudine. Ab his deinde utraque gens ſuum nomen ad alia, quæ ſimilem haberēt concauitatem, tranſtulit, in quorū numero eſt Cotyledωn herba.

Spondylia Græcis ſunt in animaliū ſpina uertebrę ſeu nodi eodem nomine.

mine dicti, quo mulieres in fuſis ſuis verticillos nominant, quibus in ducendo filo grauiore eorum pondere fuſos ſuos librant.

Sunt Latinis ricini, & Græcis κρότωνε insecta quæ animalibus aliis cani busq; præſertim inhærent ſine mo tu cum ſemel hæſerint. Quibus cibi nullus exitus eſt, colore liui- do, nullis diſcretis membris, in globum continue creſcentia, do- nec plenius ſaginata poſt aliquot dies ſponte ſua decidant.

Echinus marinus ex teſtaceorum ge nere piſcis dicitur, cui natura eſt ſpinis quaſi pedibus & earum in orbem uolutatione ingredi. Quem facile nouerit is qui in ca- ſtanea ſummum fructus eius acu- leatum, & in orbem circumuolu- tum operimentum uiderit.

PLANTARVM DIFFERENTIAE PRIMVM A' toto, deinde etiam ab ipſarum partibus ſumentur, idq; per locos communes.

LOCI COMMVNES.

- Subſtantia
- Quantitas
  - Numerus.
  - Magnitudo.
- Qualitas
  - Qualitas uiſilis
    - Fulgor.
    - Color.
  - Odor.
  - Sapor.
  - Tactilis qualitas
  - Figura.
  - Similitudo
    - Vnius.
    - Duorum aut plurium.
- Situs.
- Tempus.
  - Ortus
  - Occaſus.
  - Maturitas.
- Actio.
- Vſus.

PLANTARVM DISCRIMEN A' TOTO *acceptum*.

ARBORRES, Ricinus, Smilax quæ Latinis Taxus dicitur, Cornus, Oxyacantha, Sabina, Tilia, Lyciū, Arbutus, Sycomorus.

Arbuſculæ. Rhu, Sabina altera.

Fruticoſa arbor, Erace.

Arboreſcentes plātæ. Cynosbatos, id eſt, Sentis canina, Agnos Latinis uitex, Sambucus, Abrotonū fœmina, Anagyris, Oenagra, Sonchi, id eſt, Cicerbitæ tertium genus, Tithymalus ſextus, unde Dendrodes, id eſt, arboreſcens cognominatur.

Herbæ fruticoſæ. Sion, Seriphium ſiue Abſinthium marinū, Stichas, Maron, Acinus, Baccharis, Seſeli Creticum ſeu Tordylon, Myagron,

gron, Artemiſia, Capnos,id eſt, fumus, ſeu fumaria herba, Botrys,Chryſanthemon,Chamæpitys ſecunda,Eupatorium, Crithmon Romanis Batis uocatur.

Herbæ quã arbori ſimilior eſt Chamæacte quaſi dicas ſambucum humilem, Latini Ebulum appellãt.

Aculeatæ ſtirpes. Acanthus ſylueſtris,Paliurus, Capparis, Dipſacos,Latinis Veneris labrum, Lycium,Rhãnus,Poterium,Eryngium.

Breuibus ſpinis aſperatus eſt Rubus Idæus: idem aliquando tamẽ ſpinis deficit.

Stirpes hirſutæ. Marrubium, Alyſſon, Verbaſcula duo.

Quadamtenus piloſum eſt Polypodium.

Lanuginoſæ plantæ. Ranunculi alterum genus,Hyoſcyami quod Altercũ Latinis & Apollinaris herba dicitur tertium genus.

Multa lanugine & tenui Poterion.

Capillatum eſt Bryon thalaſſion, id eſt, Muſcus marinus.

Ceu muſcum habet Phyllon Thelygonon.

Plantæ liquore aut ſucco abundantes.Lathyris,Peplos,Peplium,Tithymalus,Sycomorus, Chelidonium maius,id eſt, Hirundinaria maior,Glaucium.

DEnſæ plantæ.Chryſogonũ, Hippophaës Romanis Lappago ſiue Lappula minor.

Totæ glaciles.Muſcus marinus,Polium montanum.

In latitudinem magis ſe explicat Sabina altera.

CAndidæ plantæ. Polium montanum, Mandragoras mas, Androſaces, Ornithogalon, Pauer ſpumeum,Cytiſus.

Lacteo liquore Tithymali, Peplos, Peplium,Lathyris Sycomorus.

Albeſcunt Marrubium,& Tithymalus ſecundus qui myrtites, id eſt, Myrtaceus dicitur.

Lutea eſt Botrys.

Chelidonium maius, & Glaucium ſuccum diluti aqua croci colore remittunt.

Rubet Alypon.

Aſcyron Hyperici ſpecies puniceo colore rubet.

Rubeſcunt Ruta ſylueſtris,Erigeron, id eſt,Senecio,Hypericum.

Vndiq; herbacea eſt Chamæpeuce.

Niger eſt Mandragoras fœmina cognomine Thridacias, id eſt,Lactucinus.

ODoratæ ſtirpes, Aſarum, Symphytum petræum, id eſt, Solidago ſaxatilis,Narciſſus qui probatiſſimus montibus naſcitur, Coris,Serpyllum ſylueſtre.

Odoratiſſimæ Sampſuchũ, Botrys, Acinus.

Tetri odoris Partheniũ Latinis Solis oculus,Ruta omnis, Sabina altera, Ranunculus tertius & quartus. Conyza maior.

Grauiter odorato ſucco pollet Chelidonium maius.

Aliquantulum ingrati odoris eſt Abrotonum fœmina.

Grauiſ-

Grauiſſime olent Seriphium, Anagyris & Aloe.

Aromatum odore eſt Daucus ſecundæ ſpeciei.

ADſtringentes plantę. Hemionitis, Tribulus uterque, Clematis daphnoides, utrumq; Polygonum, quæ Sanguinalis herba dicitur.

Egregie aſtringit Muſcus marinus.

Acerba eſt Phyllitis.

Grato ſapore Coris.

Symphytum petræum dulce eſt & ſaliuam prouocat.

Salſæ Empetron & Anthyllidis primum genus.

Amaræ plantæ. Aloe, Abrotonum, Cucumer ſylueſtris, Androſaces, Parthenium.

Amaritudine quadam participãt Seriphium & Abſinthium Santonicum.

Empetron quo magis ad aridam à mari proceſſit eo amarius.

Acres & feruidæ plantæ Sabina altera, Papauer agreſte, Dictamnus, Pſeudodictamnus, Coris, Anemone ſylueſtris utraque, Secunda Dauci ſpecies.

Efficaciſſimæ acrimoniæ Crateogonum, Ranunculus ſecundus.

Scandix amara eſt & ſubacris.

Acris & modice amara Stichas.

Acri & ſubamaro ſucco Chelidonium maius.

MOllis eſt Rumex agreſtis.

Teneræ plãtæ. Chryſanthemon, Altercum tertiæ ſpeciei, Polygonum fœmina, Myriophyllon, id eſt, Milleſolium, Sonchi tertiũ genus.

Egregiæ teneritudinis eſt Capnos.

Pingues plantæ. Artemiſia altera, Sion, Altercum tertiæ ſpeciei.

Durus eſt Paliurus.

Fortis arbor Cornus.

Non ſine liuore eſt Dictamnus.

Rhodia radix inæqualis eſt.

Scaber eſt Daucus ſecundus.

Aſperitate aliqua oblitum eſt Alyſſon.

Aparina ueſtibus tenaci nexu adhæreſcit.

SPecioſæ. Cornus & Artemiſia altera.

Tragoriganus quaſi dicas Hircinam Origanum ex locorum bonitate elegantior euadit.

Serpyllum hortenſe quum ex ſæpibus prodit, auctius fit & pulchrius.

In ſummo cacumine eſt acutus qui ob id Oxyſchœnus, hoc eſt, Acuminatus Iuncus uocatur.

TOtum lignoſum eſt Symphytum petræũ, id eſt, Solidago ſaxatilis.

Hippuris quam Latini Equiſetũ uocant ex uicinis ſtirpibus pendet circumpoſitis multis nigriſq; comis ceu equina cauda, unde ei inditum hoc nomen.

Amomum ex ligno uuæ inſtar in ſe ipſum circumuoluitur.

PLANTARVM INTER *ſe ſimilitudo & diuerſitas eo ordine qui in elementis Græcis cernitur.*

ABROTONI.

Minori

Minori Abrotono ſimile eſt Seriphium ſiue Abſinthium marinum.
Agroſteos. Graminis.
Gramine in cunctis eſt maior Calamogroſtis, id eſt, Harundinaceũ gramen.
Anchuſæ.
Tertia Anchuſa ſecundam refert.
Acalyphes. Vrticæ.
Galiopſis tota cum caule & folijs Vrticam mentitur.
Altero Vrticæ genere minus aſpera eſt quæ ea de cauſa Vrtica mollis nuncupatur.
Acanthi.
Satiua Acantho breuior ſylueſtris eſt.
Actes. Sambuci.
Sambuco minor eſt quæ proinde Chamæactæ quaſi Sambucus humilis, Ebulum Latinis dicitur.
Amaraci.
Serpyllum hortenſe odorem ſpirat. Amaraci, Andrachnes, Portulacæ.
Portulacæ non abſimilis eſt Cepæa.
Anemones.
Anemone ſylueſtris, cultis naſcentem in totum excellit.
Syluestri Anemone acrior ſylueſtris altera.
Aniſi.
Meon Aniſo eſt craſſius.
Arnogloſſi. Plantaginis.
Plantagini proxima eſt Rumex agreſtis.
Maior Plantago minorem craſſitudine uincit ac ſpecie.
Achradis. Piri agreſtis.
Oxyacantha quaſi dicas acutam ſpinam agreſtem.
Pirum ſimulat, minor tamen et ſpinoſior. Abſinthij.
Abſinthium repræſentant Artemiſia, Abſinthium Santonicum.
Fruticoſum eſt ſimiliter Abſinthio Abrotonum mas.
BAti. Rubi.
Capparis non aliter ac Rubus hamatis horret ſpinis.
Rubo longe maius Cynosbatum, hoc eſt, Sentis canina.
Tenerior. Rubus Idæus.
Batrachij. Ranunculi.
Primo Ranunculi genere lanuginoſius ſecundum.
Tertius & quartus Ranunculus primo & ſecundo ſunt minores.
GLyconis. Pulegij.
Pulegium imitantur Dictamnus
Calminthe ſecunda quam idcirco aliqui agreſte Pulegium dixerunt.
Calamintha ſecunda Pulegium redolet, ſed eo maior eſt.
DAuci. Paſtinacæ agreſtis.
Gingidium ſimile eſt Dauco denſius tamen & tenuius.
Daphnoidis. Laureolæ.
Laureolam reſipit guſtu Tithymalus ſecundus.
Delphinij.
Delphinio æquale eſt alterum.
ELates. Abietis.
Smilax ea quæ Latinis Taxus dicitur magnitudine Abieti eſt affinis.
Elææ. Oleæ.
Dorycnium nuper naſcentem oleam refert.

Helxines, Muralis.

Muris auricula, quam priuatim Alſinem nominant Græci, Helxinē æmulatur, humilior tantum.

Epithymi.

Epithymo ſimilis eſt Saxifraga.

Herpylli, Serpylli.

Serpyllum ſylueſtre non hortenſis ritu per terram ſerpit, ſed rectū ſtat.

HEdyoſmi. Mentæ.

Siſymbrium æquale eſt Mentæ hortenſi.

Tertia Calaminthæ ſpecies ad Mentaſtrum accedit.

THridacis. Lactucæ.

Agreſtis Lactuca ſatiuæ eſt ſimilis.

Thymi.

Thymo non diſſimilis eſt Thymbra ſeu Satureia, minor tantum & mollior.

ISatidis. Glaſti.

Sylueſtris Iſatis ſatiuæ proxima eſt.

CAlami. Harundinis.

Polygonon fœmina Harundinis figuram oſtendit.

Cichorij. Ambubeiæ, Intybi agreſtis.

Condrylla Cichorio tota eſt tenuior.

Ciſſi. Hederæ.

Clematis altera Hederæ Smilacis modo arbores ſcandit.

Cnici.

Cnico ſimilis eſt Atractylis quam Latini ruſticam colum uocitant.

Conyzæ. Pulicariæ herbæ.

Parua Conyza magnam ſuperat odore.

Maior Conyza quam minor latioris eſt ambitus.

Tertia Conyza nequaquam, quemadmodum maior & minor, pinguis eſt, at multo graueolentior.

Corij. Coriandri.

Capnos, hoc eſt. Fumus ſiue fumaria herba ſimilis eſt Coriandro.

Coſti.

Rhodia radix Coſti quidem eſt æmula, ueruntamen maioris leuoris.

Cydoniæ. Coroneæ mali.

Coroneæ malo proxima Arbutus.

Cypariſſi. Cupreſſi.

Cupreſſo ſpinoſior Sabina altera.

Cypri. Liguſtri.

Tilia Liguſtrum æquat magnitudine.

LIbanotidis. Roſmarini.

Libanotidi fœcundæ priori altera omnino reſpondet.

Nec ab his abludit ſterilis.

Lichnidis.

Lichnis agreſtis ſatiuam in cunctis refert.

MAli.

Exigui mali magnitudine apparet catanance altera.

Meconis. Papaueris.

Agreſti Papaueri nō eſt diſſimilis Argemo, neutraque.

Alijs Papaueribus longius eſt tertium, necnon ſylueſtrius, & medicamentoſius.

Myrices. Tamaricis.

Eruce ad Tamaricem proxime accedit, ſed multo breuior.

NArthecis. Ferulæ.

Thapſia totam ferulæ ſpeciem exhibet.

Nymphææ.

Altera

Altera Nymphæa radice modo & flore à priore diſſentit.

ORigani.

Origano ſimile Ageratum.

PEpli.

Paronochia non diuerſa à Peplo, longitudine tamen minor.

Pityos.Piceæ.

Tithymalus quintus cognomine cypariſſas in uniuerſum nuper naſcentem Piceam æmulatur.

Chamæpitys tertia Piceæ eſt halitu.

Polij.

Alterum Polium montano quidem fruticoſius,ſed non tam ualido eſt odore.

Praſij Marrubij.

Stachys Marrubium ſimulat, uerũ oblongior.

Ptereos Filicis.

Trichomanes & Dyropteris ad Filicem quidem accedunt,multo tamen breuiores.

RHamni.

Halimos Rhamnum repræſentat, ſed ſpinis caret.

Cytiſus tota Rhamni modo albet.

Rhodi.Roſæ.

Rhodia radix trita Roſam exhalat.

SElini.Apij.

Hippoſelinum hortenſi Apio maius eſt & candidius.

Procerius Eleoſelinum, id eſt Paluſtre Apium.

Daucus ſecundus agreſti Apio eſt proximus.

Sicyos hemeri.Cucumeris ſatiui.

Solo fructu differt à ſatiuo Cucumer ſylueſtris.

Siſymbrij.

Mentaſtrum Siſymbrio undecunque maius atque grauiore odore.

Scolymi.Cardui.

Carduo ſimilis eſt ſylueſtris Acanthus.

Syces.Ficus.

Sycomorus Ficum æmulatur.

Ricinus eſt paruæ Fici magnitudine.

TRiphylli.Trifolij.

Medica recens nata ad pratenſe Trifolium proxime alludit.

HIperyci.

Aſcyron ab Hyperico magnitudine diſcrepat, eodemq; fruticoſius eſt.

Hyſſopi.

Origanus onitis Hyſſopo, quam Origanus Heracleotica eſt ſimilior.

Phaci.Lentis.

Aphace eſt Lente excelſior.

Phlomi.Verbaſci.

Verbaſcũ imitatur Tithymalus ſeptimus cognomento platyphyllos,hoc eſt,Latifolius.

Nigrum Verbaſcum candidis omnino eſt affine.

Phylli.Folij herbæ.

A folio herba ſemine duntaxat diſſidet alterum peculiariter arrhegonon appellatum.

Chamæleonis.

Nigrum Chamæleonẽ refert Crocodilium.

Chamædryos.Trixaginis.

Teucrium Trixagini non eſt abſimile.

Chamæpityos.Aiugæ.

Anthyllis ſecunda. Chamæpity breuior eſt, hirſutior ac aſperior.

OCimi.

Acinus ab Ocimo non uariat.

AD BINAS PLANTAS *collatio.*

CAndidius eſt Argemone & ſylueſtri Anemone Papauer erraticum.

Seſamoides maius Senecioni aut Rutæ eſt ſimile.

Centaurium minus Hyperico Origanoúe æquale eſt.

Androſæmos ab Hyperico & Aſcyro differt.

PLantæ apricis locis creſcẽtes. Centaurium maius, Daucus Creticus, Delphinium, Anthyllidis prima ſpecies, Satyrium alterum cognomine erythron, id eſt, rubẽs.

Apricis præcipue uenit Circæa.

Quæ umbroſa amant. Dracunculus uterq;, Myosota, id eſt, Muris auricula peculiari uocabulo Alſine, Hippoſelinum, id eſt, Apiũ grande, Latini Oluſatrũ uocitant, Cratęogonon, Medium, Chryſocome, Gentiana, Adiantum, Trichomanes, Cyclaminus quę Orbicularis, Rapum ſiue umbilicus terræ Latinis nuncupatur, Heleniũ Latini Inulam ſiue Enulam Campanam nominant, Ephemeron, Mandragoras tertius qui priuatim Morius dicitur, Ionmelan, id eſt, Viola nigra quæ purpurea & matronalis uocatur.

Æditis locis prouenit Lithoſpermũ

Vento perflatis. Aſtragalus, Strychnon manicum, id eſt, Solanũ furioſum.

Niualibus, Aſtragalus.

Cliuoſis, Chamæleon niger.

Collib⁹ naſcitur Cymínũ ſylueſtre.

Plantæ montibus familiares. Acantha leuce, id eſt, Spina alba, Cacalia, Aſclepias, Polygonatum, Tithymalus mas priuatim characias, id eſt, Vallaris, Thymelæa, Pteris Latinis Filix, Enula campana, Ptarmice, id eſt, Sternumẽtaria: Apium montanum, Alyſſon, Stachys, Polemonia, Tragiũ, aliud Solanũ furioſum, Aizoon maius, id eſt, Semperuiuum maius, ſeu Sedum maius, Empetron, Oenagra, Scordium Romani Trixaginem paluſtrem uocant, Laurus Alexandrina, Daphnoides, id eſt, Laureola, Elleborum album Latinis ueratrum album, Satyrium, alterum priuatim erythron, id eſt, rubens.

Altiſſimis montibus gaudet Glycyſida ſiue Pæonia.

Altiſſimis montiũ uerticibus, Gentiana, Liguſticum.

Aſperis montibus, Lyguſticum.

Vmbroſis, Aſarum, Peucedanum, Liguſticum.

Iuſtinis montibus in Italia inuenire eſt præcipue Aconitum alterum.

Promontorijs ſurgit Pæonia.

Præruptis locis naſcitur aliud Tragium.

Præruptis rupibus, Myrtus ſylueſtris, Latinis proprie Ruſcus.

Saxatiles plantæ. Ciſtus, Rhu, Batis, Ptarmice, Acanthus, Apiũ montanum, Daucus Creticus, Libanotis

tis ſterilis, Clinopodium, Chamæ drys, Teſticulus, Hemionitis, Pycnocomon, Filix, Medium, Sideritis, Chryſocome, Chamæſyce, Semperuiuum tertium, Aſplenon, Oenanthe, Paronychia, Semperuiuum minus, Saxifraga, Tithymalus ſextus, quid drodes, id eſt, arboreſcens dicitur, Folium, Symphytum petræum.

Lapidoſis locis præſertim naſcuntur Thymus & Cyrcæa.

Roſcidis ſaxis adhæret Lichen qui muſcus eſt.

Muſcoſis. Polypodium.

Aquoſis conuallibus ortum habet Heliochryſum.

Plantæ locis campeſtribus emergentes. Eryngium, Calamintha Latinis Nepeta, Lycopſis, Verbaſcũ candidum fœmina, Chamæleon niger, Bugloſſum, Buphthalmos.

In campeſtribus plerunque reperitur Thalictrum.

Stirpes cultis locis amicæ. Telephium, Condrilla altera, Ruta ſylueſtris Hypericum, Elatine, Cyperus, Artemiſia tenui folia, Chamæ ciſſos, id eſt, humilis Hedera.

Pinguibus ac fœcundis naſcẽtes. Clematis daphnoides, Condrilla altera, Anchuſa, Seſeli peloponneſiacum, Xanthium ſiue Phaſganium, Achillea, Centaurium mai9, Ruta alia ſylueſtris aliquibus ſic dicta.

Vliginoſa accolit Plantago maior.

Quæ aruis prodeunt. Pſyllium id eſt Pulicaris herba, Aphace, Phœnix Leontopetalon, Papauer erraticum, Peryclimenum, Hypecoon.

Aruis potiſſimum gaudet Xiphion, id eſt, Gladiolus.

Agris aſperioribus. Stratiotes millefolia.

In ſegetibus erumpunt Elatine, Leontopetalon.

In triticea ſegete. Hypecoon: Hedyſarum, id eſt, Securidaca.

In hordeacea, Papauer erraticum, Hedyſarum.

Inter legumina prouenit Orobanche, id eſt, Eruangina.

Vinetis gaudent, Telephium, Helxine, Peplos, Sideritis tertia.

Quæ in hortis naſcuntur aut circa. Acãthus, Eryſimon, Latinis Irio, Peplos, Lotus ſatiua.

In hortis aliquando inuenitur Semperuiuum tertium.

Hortorum umbroſis locis Phyllitis.

Hortorum areis. Lagopus, id eſt pes leporinus.

Plantæ inculta amantes. Vitex, Hiberis, Siſymbrium, Coronopus, id eſt, pes cornicis, Onobrychis, Clematis, Daphnoides, Pſylliũ, Smyrnium.

Tenui ac ſterili ſolo ueniunt Thymbra, Capparis.

Sterili ſolo præcipue creſcit Thymus.

Pratis gaudet Limonium.

Plantæ aſpera & dumoſa loca colentes. Tilia, Vitex, Lycium, Cyclaminus altera, Capparis, Elelíſphacos Latinis Saluia, Eryngium, Calamintha, Baccharis, Veratrũ

album, Thymbra, Ruta ſylueſtris, Seſeli peloponneſiacũ, Delphinium, Libanotis ſterilis, Alyſſon, Chamædrys, Stachys, Onoſma, Anthemis ſeu Chamæmalũ, Lithoſpermum, Lonchitis, Hypericum, Polemonia, Saxifraga, Heliochryſum, Viola nigra, Seſamoides, Smilax aſpera, Ruſcus, Tithymalus mas qui characias, & fœmina quæ myrtites dicitur, Thymelæa, Heliotropium mai⁹, Papauer Corniculare.

Stirpibus & arboribus confercta amant Centaurium maius, Crocodilium.

Nemoroſa, Muris auricula ob id Alſine uocata, Acantha leuce, id eſt, Spina alba.

Inter fruteta plerunq; reperitur Cratæogonon.

Quercera amat Ephemeron.

Sub arboribus præcipue naſcitur Cyclaminus.

Vetuſtis arboribus hæret Polypodium.

Muſcoſis uetuſtarum quercuum partibus, Dryopteris.

Plantæ ſiccis ac ſqualentibus prodeuntes. Chamæſice, quaſi humilis ficus, Lonchitis, Enula campana, Baccharis, Smyrnium, Chamæleon niger, Vetratrum nigrum.

Sabuloſa habitantes. Orchis id eſt, Teſticul⁹, Anchuſa altera, Bugloſſum, Anthyllidis primum genus, Cynogloſſum, Hippophæſton, Cucumer ſylueſtris, Hippophaes

Aquaticæ ſtirpes. Gentiana, Centaurium minus, Calamintha, Apiũ paluſtre, Cyperus, Spondylium, Bechion, id eſt, Tuſſilago, Aliſma uel Damaſonium, Polygonon fœmina, Epimedium, Pentaphyllõ, Hippuris Latinis Equiſetum, Periſtereon orthos, id eſt, Verbenaca recta, Siõ, Potamogeton id eſt, Fontinalis herba, Scordium, Plãtago maior, Ranunculi primum genus, Acanthus, Onobrychis, Conyza tertia.

Aquis ſupernatat qui ob hoc aquaticus Stratiotes dicitur.

Aquis ſtagnantibus, Myrice, Nymphæa utraq;, Typha, Lens paluſtris qui muſcus eſt Lenti ſimilis.

Aquas accolunt Vitex, Chelidoniũ minus, Lyſimachia,

Profluentibus aquis finitimæ ſunt Botrys, Erinus, Ranunculus primæ ſpeciei.

Eaſdem plerunq; accolit Liguſticũ.

Stantibus aquis, uel leniter fluentibus uicinum eſt Hydropeperi, id eſt aquaticum Piper.

Aquarum ſcatebris, Tuſſilago.

Aquarum canalibus. Artemiſia tenuifolia, Pentaphyllon.

Non procul à fontibus naſcuntur Centaurium minus, Adiantum, Trichomanes, Erinus.

Plantæ paludibus prouenientes. Faba Ægyptia, Oxylapathon, id eſt acuta Rumex, Hippolapathon, Spondylium, Lyſimachia, Limonium, Gallium, Adiantũ, Trichomanes, Typha, Smilax aſpera. Nymphæa utraq;. Myriophyllon id eſt, Millefolium.

Siccatis æſtate paludibus oritur Xanthium.

Palu-

Paludibus adiacent Myrice, Helio-tropium minus, Hippoſelinum.

Fluuijs & lacubus gaudent Potamogeton, Tribulus aquaticus, Heliotropium minus.

Amnibus & lacubus adnaſcuntur Chelidonium minus, Plantago maior, Vitex, Tribulus terreſtris, Nerium ſiue Rhododaphne.

Lapidibus fluminum confectis prouenit Aſplenon.

Profluentibus torrentibus propinquus eſt Vitex.

Circa torrentes præſertim inuenitur Botrys.

Mediterranea colit Artemiſia aliqua.

Stirpes maritima loca ſortitæ. Chamæleon niger, Hippopheſton, Hippophaes, Rhododaphne, Tithymalus tertius qui ideo Paralios, id eſt, maritimus dictus eſt, Alypon, Empetron, Papauer corniculare, Batis, Tragus, Tripolium, Glaux.

Maritima plerunque tenent Artemiſia, Peplium.

Etſi maritimis pullulat Tripolium, non tamen in arida, neque in mari creſcit, ſed quo fluctus peruenit & regreditur.

Maritimis tumulis naſcitur Enula Ægyptia.

Maritimis ſepibus gaudet Halim⁹.

Littoralibus petris creſcunt Solanū ſomnificum & furioſum, Dorycnium.

Prope mare in lapidibus & piſcium teſtis gignitur, quod ideo Bryon thalaſſion, id eſt, Muſcus marin⁹ uocitatur.

Amant inſulas Capparis & Seſeli peloponneſiacum.

In ſemitis naſcuntur Cornicis pes & Thlaſpi.

Vias & itinera accolit Anthemis ſeu Chamæmalum.

Secus uias maxime conſpicitur Stratiotes, id eſt, milleſolia.

Paſſim ſecundum itinera ſe offert Galiopſis.

In foſſis aut circa proueniunt Thlaſpi.

Equiſetum, Mandragoras tertius cognomento Morius.

Quæ tumulis gaudent. Centaurium maius, Ruta alia agreſtis aliquib⁹ ſic dicta, Seſeli peloponneſiacum, Phalangium, Oloſteum.

Vmbroſis tumulis exilit Semperuiuum minus.

Aſperis. Veratrum nigrum.

Petroſis. Smyrnium.

Aquoſis. Poterion.

Inter rudera aut circa creſcunt Marrubium, Eryſimon, Cucumer ſylueſtris, Alterci tertium genus.

Venit inter ruinas Altercum tertiū.

In ruinarū ruderibus inuenitur præcipue Tithymalus quartus.

In aggeribus ſe promit Pes cornicis.

Quæ in ſepibus aut circa emergunt. Thlaſpi, Periclymenum, Latinis Inuolucrum maius, Rhamnos, Helxine, Artemiſia tenuifolia, Plantago maior, Erigeron, id eſt, Senecio, Dracunculus uterq;.

In ſepibus ubiq; eſt obuia Galiopſis.

Circa domos prouenit Thlaſpi.

Tectis apparet Semperuiuū maius.

Recens confectis tegulis, Phœnix

quam Latini Hordeum murinũ appellant.

In parietibus naſcuntur Helxine, Sideritis tertia, Semperuiuum minus.

Parietibus opacis. Aſplenon.

Humentibus muris gaudent Adiantum, Tricomanes.

In murorum coronis emicat Semperuiuum minus.

In aggeribus murorum. Senecio.

Plantæ in domorum areis aut circa prodeuntes, Capparis, Cucumer ſylueſtris, Tribulus terreſtris, Eryſimon, Marrubium.

In domorum areis ubique deprehendere eſt Galiopſim.

Ex fictilibus uaſculis ſe profert Semperuiuum maius.

Circa urbes & oppida naſcuntur Eryſimon, Bupthalmos, Chryſanthemũ, Thytimalus quartus qui Helioſcopos, id eſt, Soliſequus uocatur.

Plerunq; circa eadem loca creſcit Senecio.

VEre prodeunt Telephium & Papauer erraticum.

Æſtate, Abrotonum.

COronariæ herbæ. Serpyllum hortenſe, Sampſuchum, Acinus, baccharis.

STIRPIVM DIFFERENtiæ *à partibus ipſarum petitæ.*

Stirpium partes præcipuæ.
Radix.
Caulis.
Cortex.
Ramus.
Folium.
Flos.
Fructus.
Semen.

PLANTARVM DIFFErentiæ *à radice ductæ.*

RAdicibus alijs adnaſcentibus. Phu.

Quęcunque pars quacunque terram contigerit radicatur Serpyllũ hortenſe.

Veluti adnatis alijs. Filix.

Adnatis multis, nigris, duris, adſtringentibus, cornu ſoliditate ſibi inuicem implicitis, Aſtralagus.

Præter radicem nihil habet Tuber.

Radice piloſa, Polygonatum Chryſocome, Polypodium, Dryopteris, Plantago maior.

Multis capillamentis fibrata. Muris auricula altera.

Tuberculum habente. Aſparagus.

Numeroſis rotũdis capitulis. Oenanthe.

Ceu glandibus circiter ſeptem aut octo, ut in Haſtula regia, inhærentibus, Pæonia fœmina.

Radice fiſtuloſa ac concaua, Cicuta, Solanum furioſum.

Muſcoſa. Acanthus.

Succoſa. Centaurium maius, Smyrnium.

Per meſſem ſuccum fundente, Anchuſa.

Liquore plena, Peucedanus, Scammonia, Argemone, Poterion, Hippophaes,

pophaes, Apios, Alypon, Condrilla altera, Pityuſa, Colchicon, Tithymalus tertius.

CItra radicẽ uiuit Stratiotes aquaticus.

Radice numeroſa. Aſaron, Lycium, Aſclepias, Hemionitis, Veratrũ album, Thelypteris, id eſt, Fœmina Filix, Æthiopis, Panaces herculeum. Singulari, Aloe, Ephemeron, Peplos, Peplis, Millefolium.

Fere unica. Verbenaca recta.

Duplici Teſticulus, Gladiolus, Hiberis.

Bina aut terna, Mandragora fœmina thridacias dictus.

Triplici, quadrupliciúe. Circæa, Batis.

Quina aut ſena. Gramen Parnaſi, Alcea.

Vnica in ſuperiore parte, pluribus in inferiore exiſtentibus, Chelidonimu maius.

GRandi radice, Aſparagus, Capparis, Dracunculus maior, Oenanthe, Thlaſpi alterum, Solanum ſomnificum, Thapſia, Mandragoras fœmina qui Thridacias, id eſt Lactucinus uocatur, Arcion Latinis Lappa, Cucumer ſylueſtris.

Prægrandi. Aſtragalus.

Exigua. Gingidium. Primũ Ranunculi genus, Chelidonium minus, Centaurium minus, Moly, Panaces, Aſclepium, Onobrychis, Libonotis cum Erice naſcens, Leontopetalon, Phalangium, Catanance altera, Onoſma, Anthyllidis primum genus.

Paruis aliis adnaſcentibus. Phu.

Vbi eruta eſt ſe contrahente, Phalangium.

Craſſa. Gentiana, Chamæleon niger, Carduus, Peucedanus, Periclymenum, Papauer corniculare, Solanum furioſum, Æthiopis, Smilax aſpera, Hippophaes, Centaurium maius, Pityuſa, Hippophæſton, Tithymalus mas qui Vallaris dicitur.

Craſſitudine digitali. Plantago maior, Batis, Orobanche, Muris auricula altera, Ariſtolochia lõga, Paſtinaca erratica, Elaphoboſcus Latinis Cerui ocellum, Daucus creticus, Polygonatum, Symphytum petræum, Anchuſa, Gramen Parnaſi, Dorycnium, Ephemeron, Verbaſcum candidum fœmina, Chamæacte quaſi Sambucus humilis Latinis Ebulum.

Digitali fere craſſitudine, Pæonia mas.

Policem craſſa, Eryngium, Pyretrũ, Mandragoras tertius qui morius.

Minimum digitum craſſa, Polypodium, Papauer erraticum, Enula Ægyptia.

In ſuperiore ſui parte minimi digiti craſſitudine. Phu.

Craſſitudine baculi. Medion.

Craſſi corticis. Ariſtolochia clematicis quaſi ſarmentaria panaces herculeum, Mandragoras fœmina cognomine thridacias, id eſt, Lactucinus, Thapſia.

Gracili, Oluſatrum, Meum Lathyris Aſarum, phalangium, Condrilla.

altera, Anemone ſylueſtris, Ariſtolochia clematitis, Origanus ſylueſtris, panaces Chironium, Apiũ montanum, Libanotis fœcunda prior, Aſclepias, Heliotropium maius, Atractylis Latinis Colus ruſtica, Trifolium, Alypon, Bechion, id eſt, Thuſſilago, Ambroſia, Onoſma, Pes cornicis, Hemionitis, Anthyllidis primum genus, phalaris, Cepæa, Britannica, Epimedium, Anchuſa altera, Ocimaſtrum, Tragium aliud, Heliochryſum, Verbenaca ſupina, Chamæciſſos, id eſt, Hedera humilis, Phyteuma, Aliſma uel Damalonium, Veronica, Peplium, Veratrum utrunq;, Seſamoides utrunq;, Catanance prima, Chamæſyce, quaſi humilis & terreſtris Ficus.

Supra digitum gracili. Echion.

Tenuis libri. Dracunculus uterq;, Satyrion alterum quod priuatim erythron, id eſt, rubens nuncupatur.

In pingui & campeſtri ſolo craſſa, in montibus graciliore, Chamęleon albus.

Inferiore ſui parte tenui, ſuperiore uero craſſiore, Gladiolus, Enula Ægyptia.

Longa, Meon, Enula, Aſparagus, Tragopogon, i. Barba hirci, Acanthus, Pyrethrum, Gentiana, Glycyrrhyza i. dulcis radix, Eryngiũ, Seſeli maſſilienſe, Trifolium, Rubia, Æthiopis, Polygonatũ, Symphytum petræum, Xyris, Neriũ, ſiue Rhododaphne, Ephemeron, Crocodilium, Verbaſcum candidũ fœmina. Myrrhis, Oenagra, Phyteuma, Scammonia, Ebulum Thelypteris, id eſt, Fœmina Filix.

Inter multas tribus quatuorúe tantũ in longitudinem progreſſis, Chelidonium minus.

Oblonga. Aſphodelus, Latinis Haſtula regia, Orchis, hoc eſt, Teſticulus, Onoſma, Filix, Anchuſa altera, Pentaphyllon. i. Quinquefolium, Verbenaca ſupina, Papauer erraticum.

Lõgiſſima. Ariſtolochia Clematitis.

Tres digitos longa. Elaphoboſcus.

Longitudine quatuor digitorum. Oloſteum.

Dodrantali. Pæonia mas, Circæa, Daucus Creticus.

Paſtinaca erratica. Medium, Ariſtolochia longa.

Dodrantalem magnitudinẽ aliquando ſuperante. Ariſtolochia lõga.

Paulo dodrantem excellente. Mandragoras tertius qui morius.

Duos dodrantes longa. Ambroſia.

Cubitali. Alcea, Polemonia, Scammonia, Dorycnium, Solanum furioſum.

Bicubitali. Centaurium maius.

Bicubitali aut tricubitali. Poterium.

Breui. Britannica.

Lata. Tragacantha quaſi hircina ſpina, Lycium, Eryngium, Alcea.

Aliquantulũ lata. Cyclaminus, Crocodilium.

ALba radice. Dracunculus maior, Plantago maior, Aron, Arction, primum Ranunculi genus, Ononis, uel Anonis, Panaces Herculeum, & Aſclepium, Liguſticum, Elapho-

Elaphoboſcus, Libanotis fœcunda prior, Spondylium, id eſt, Verticillus, ſeu Verticillaris herba, Circæa, Nymphæa altera, Pæonia mas, Alcea, Cucumer ſylueſtris, Scamonia, Polygonatum, Polemonia, Gramen Parnaſi, Tragium aliud, Papauer ſpumeum, Solanum furioſum, Pityuſa, Mandragoras tertius cognomine morius, Oenagra, Tripolium, Oloſteum.

Lactis liquore. Condrilla altera, Pityuſa, Tithimalus tertius cognomine paralios, id eſt, maritimus.

Subalbida, Acorus, Gingidium, Papauer erraticum.

Buxei coloris, Glycyrrhiza.

Ruffa. Xyris.

Subruffa. Phu, Symphytum petræũ.

In nigro ruffa. Thelypteris.

Flaueſcente. Condrilla altera, Tuber.

Lutea. Pycnocomon.

Diluti aqua croci colore liquorem ex ſe remittente. Argemone.

Rubente. Acanthus. Rubia, Anchuſa altera, Lycopſis.

Per æſtatem ſanguinea ac ſanguineum ſuccum fundente, Anchuſa.

Subrubra. Onoſma, Pentaphyllon.

Subrubra & ſucci rubeſcentis. Centaurium maius.

Quum ex terra foditur uirente, Phalangium.

Atra, Cyper⁹, Scolymos, id eſt, Carduus, Alia Ruta ſylueſtris, aliquibus ſic dicta, Cyclaminus, Pycnocomon, Filix, Chamæleon niger, Epimedium, Peucedanus, Leontopetalon, Nymphæa, Papauer corniculare, Aconitum alterum, Veratrum nigrum.

Nigricante. Echion.

Ruffa ac purpuraſcente. Pancration.

Superficie ruffa, intus candida. Satyrium utrunque.

Corticis in nigro ruffi intus niuea. Colchicon.

Decorticata albeſcente, forinſecus rubra, Enula campana.

Rubentis corticis. Solanum ſomnificum.

Foris atra intus alba, Apios, Lappa, Hippoſelinum, Mandragoras fœmina, Eryngium, Thapſia Libanotis fœcunda altera, Symphytũ alterum.

Summa facie nigra, buxeo colore intus. Vitis nigra.

Nigra ubi diſſecta fuerit Fulua, Chamæleon niger.

Extrinſecus nigra, cortice exuta rubente. Chryſogonum.

Corticis foris nigri, intus uiridis palleſcentiſue. Smyrnium.

Nigro cortice ueſtitus. Bulbus uomitorius.

Intus candida. Chamæleon albus, Althæa, Narciſſus.

Intrinſecus pallida. Enula Ægyptia.

Interna parte Buxei coloris, Ariſtolochia rotunda & longa.

Deraſa herbaceo colore. Polypodium.

Radice iucundi odoris. Iris, Acorus, Meon, Cyperus, Aſarum, Enula, Batis, Eryngium, Liguſticum,

ſticum, Paſtinaca erratica, Seſeli Maſſilienſe, Oluſatrum, Smyrniū Fœniculum erraticum, Aſclepias, Circæa, Aliſma, Ephemeron, Myrrhis Tripolium, Laurus alexandrina.

Odorati corticis, Ariſtolochia clematitis.

Odoris aſperi. Crocodylium.

Grauiter odorata. Chamælеон alb⁹, Panaces Herculeū, Peucedanus, Polygonatum, Epimedium, Ariſtolochia rotunda & longa.

Non ſine aliquo uiroſo odore. Phu.

Grauiſſimi odoris liquorem fundente, Scammonia.

Terram olente, Pycnocomon.

Vini halitu & odore ſiccata, Oenagra.

ADſtrictoria radice, Pæonia mas, Ephemeron, Verbaſcula duo.

Guſtum quadamtenus aſtringente, Filix.

Acerba, Verbaſcum candidum fœmina, Medium.

Lenti ſaporis. Æthiopis.

Inſipida, Epimedium.

Guſtu ſuaui. Batis, Myrrhis, Satyrium, Chryſocome.

Dulci. Gramen, Barba hircina, Chameleon albus, Elaphoboſc⁹, Geraniū, Satyrium, Arction, Gramen Parnaſi.

Cortice nudata dulci. Colchicon.

Salſa. Nerion.

Amara. Gingidium, Primum Ranūculi genus, Gētiana, Ariſtolochia rotunda & longa, Centauriū minus, Leucacantha, id eſt, Spina alba, Papauer erraticum, Hippophaes.

Subamara. Cyperus.

Corticis ſubamari. Panaces Herculeum.

Acri. Acorus, Aſaron, Dracunculus uterque, Aron, Ariſaron, Meon, Enula, Aſphodelus, Chamæleon, niger, Panaces Chironium, Smyrniū, Aliſma, Tripoliū, Thapſia.

Liquoris acris, Argemone, Alypon.

Maxime feruida. Pyrethrum.

In dulci leniter auſtera, Chryſocome

Subacerba ſed dulci. Glycyrrhiza.

In dulci acerba. Dryopteris, Polypodium.

Acerba, amareſcenteq́; Myrtus ſylueſtris Latinis Ruſcus.

Sapore acri cum adſtrictione dulcedineq́; aliqua, Centauriū maius.

Feruida ſimul & amara. Pancration.

MOlli radice. Smyrnium, Polygonatum, Gramen Parnaſi, Hippophaes Romanis Lappago, Hippophæſton.

Tenera, Plantago maior, Mandragoras tertius priuatim morius nuncupatus, Arction, Myrrhis.

Cortice ſpoliata tenera. Colchicon.

Aliquatenus pingui. Aliſma.

Glutinoſo lentore molli, Acanthus, Enula campana, Althæa ſiue Ebiſcus, Symphytum alterum, id eſt, Solidago altera.

Dura, Centaurium maius, Smilax aſpera, Hippuris Latinis Equiſetum.

Solida & tenaci. Iris, Poterion, Trifolium, Chamæleon niger, Leucacantha.

Infirma

Infirma, Onoſma.
Aſpera, Nymphæa utraq;.
Inani & leui. Condrilla altera.
Ponderoſa, Centaurium maius.

Radice inferiore uegeta diſtentaque, ſuperiore languida & rugoſa. Teſticulus.
Rotunda, Aſparagus, Condrilla altera, Dracunculus uterq;, Argemone, Periclymenum, Aſtragalus, Myrrhis, Narciſſus, Pycnocomō, Tuber.
Aliquando rotunda, Cyperus.
Modice rotunda, Geranium.
Tereti, Aſphodelus.
In acumen deſinente, Condrilla, Nerium.
Quibuſdam ceu geniculis interſecta, Anemonæ omnes cultis naſcẽtes.
Geniculata, Iris, Acorus, Aſarum, Gramen.
Crebris geniculis diſſecta, Xyris, Polygonatum.
Condylorum modo tuberculis quibuſdam excreſcentibus, Leontopetalon.
Aliquando corroſa, Chamælen niger.
Multifida, Oxyacantha.

Radice polyporum ritu cirrhis prædita, Polypodium, unde nomen inuenit.
Cirrhis marinarum ſquillarum ſimili, Aconitum alterum.
Minimorum teſticulorũ figura, Orchis, id eſt teſticulus ita idcirco appellatus, cognomine ſerapias.
Scorpionis caudam repræſentante, Aconitum.
Capilli in modum tenuiſſima, Oloſteum.
Iuncea, Catanance prima.
Pomi ſpeciem exhibente, Satyrium.
Exiguum malum æquante, Pycnocomon.
Cotoneum malum referente, Lotos Ægyptia.
Ad piri figuram accedente ſed rotundiore, Apios inde nomen ſortita.
Oliuam æmulante, Cyperus, Anemonæ omnes cultis naſcentes, Cotyledon Latinis Acetabulum ſiue Veneris umbilicus, Catanance altera, Ariſaron, Teſticulus.
Aliquanto quàm oliua maiore. Anemonæ omnes culta amantes.
Glandis effigie, Aſphodelus.
Ad tritici formam coaceruata, Chelidonium minus.
Liquoris gummi referentis. Poterion.
Thuris odore, Libanotis fœcunda prior.
Linoſa, Lycium, Capparis, Tragacantha.
Equiſetum, Nerion, Tithymalus mas qui characias dicitur.
Similiter alabaſtris nitente, Aconitum.
Clauæ alicuius modo nodoſa, Nymphæa.
Pali inſtar in terram defixa, Aloe.

RADICVM INTER SE COLLATIO IUXTA ALPHABETI GRÆCI SERIEM.

Agroſtcos, Graminis.

Radice

Radice gramini proxima: Aſarum, Ruſcus.
Lõge graciliori. Aſarum.
Altheæ, Ebiſci, ſiue Hibiſci.
Althçæ ſimili. Cannabis ſylueſtris, Anemones.
Anemones culta amantis radice numeroſiore, ſylueſtris. Ari.
Maiore quam Ari acrimonia, Ariſaron. Ariſtolochiæ.
Longæ Ariſtolochiæ radicem æmulante. Gentiana.
Aſphodeli. Haſtulæ regiæ.
Aſphodeli radicem ſimulante graciliore tamen. Nardus montana.
BOlbi. Bulbi.
Radice bulboſa. Ornithogalon, Dracunculus minor, Moly, teſticul⁹, Satyrium, Narciſſus, Bulbus uomitorius, Hyacinthus Romanis Vaccinium.
Grandi Bulbo ſimili. Pancration, Hemerocallis Latinis Liliũ ſylueſtre.
Exigui Bulbi figura. Gladiolus.
GEntianæ.
Radice Gentianæ æmula. Glycyrrhiza.
Congylidis. Rapi.
In globum Rapi modo rotundata. Ariſtolochia rotunda, Chryſogonon, Cyclamin⁹, Leontopetalõ.
DAuci. Paſtinacæ ſylueſtris.
Radice ſylueſtrem paſtinacam imitante. Lonchitis, id eſt, Lanceola.
Dracontij. Dracunculi.
Ad Dracunculi radicem accedente, ſed minus acri. Aron.
HEllebori. Veratri.
Veratri modo adnaſcentibus alijs radicibus, Ranunculus primus.
Veratri gracilitate, Chryſocome, Veronica.
Nigrum Veratrum exprimente. Baccharis, Aliſma.
Craſſiore. Pentaphyllon, id eſt Quinquefolium.
IRidis.
Radice Iridis ſpecie. Acorus.
CAlami. Harundinis.
Harundinis radice craſſiore. Faba Ægyptia.
Cardami. Naſturcij.
Naſturcium ſimulante. Hiberis.
Naſturcij odore. Crocodilium.
Cinnamomi odorati.
Cinnamomo odorato proxima. Baccharis.
Cichorij. Ambubeiæ.
Ambubeiam ſeu agreſtem Intybum æquante. Chamæpitys, Anthillidis ſecunda ſpecies.
Croci.
Croci radici non diuerſa. Chelidonium maius, hoc eſt, Hirundinaria maior.
Ciperi. Quadrati odorati Iunci.
Quadrati odorati Iunci æmula. Leucacantha,
Guſtum, qualis in Cypero eſt, obdinente. Chyſocome.
MAndragoræ fœminæ.
Radice ad Mandragoram fœminam proxime alludente, maiore tamẽ candidioreq́. Mandragoras mas. Myrſines agriç. Myrti agreſtis Latini proprie Ruſcum uocant.
Ruſci æmula ſed maiore & molliore. Laurus Alexandrina.
PAnacis Heraclei.
Radice Panaci Herculeo ſimillima, Liguſticum.

Ra-

RAphani. Radiculæ.
Radice Raphanum imitãte. Dracunculus minor, Spondyliũ, Aſtragalus.
Agreſtem Raphanũ effingente. Tragium aliud.
SColopendrÿ, ſeu Aſpleni.
Radice in uniuerſum Scolopendrium referente, maiore tantum & leuiorem maiorẽ habente. Muris auricula altera.
Spondylÿ verticilli ſeu verticillaris herbæ.
Quæ Spondylio eſt æqualis. Apios.
Struthÿ Radiculæ, ſeu Lanariæ herbæ.
Struthium repræſentante, Polemonia.
TEutli. Betæ.
Radice Betæ figura. Alypon.
HYperici.
Radice quam Hyperici maiore. Cotiledon altera.
ODorati rotundi Iunci aut nigri Veratri in morem ſibi ipſi implicita. Phu.
RAdice idem principium ſortita. Chelidonium minus, Æthiopis, Panaces Herculeum.
Ex cepoſo capite exiguo & oblongo exorta. Veratrum utrunq;.
In partes diſtracta. Meon.
Altius deſcendente. Oxyacantha.
Nõ profunda. Cicuta, Panaces Chironium.
Quæ in ſuperficiæ terræ hæret. Acorus, Filix, Phyteuma, Papauer corniculare & ſpumeum.
Supra terram emergente. Tragacantha.
Obliqua. Acorus, Aſarum, Thelypteris, id eſt, fœmina Filix.
Alÿs obliquis, alÿs rectis, Meon.
Alÿs adnaſcentibus quæ transuerſæ feruntur. Phu.
Altera alteri inſidente. Gladiolus.
Mutuo contactu ſibi inuicem cohærentibus, Cyperus, Teſticulus.
Sibi inuicem implicitis. Mandragoras fœmina.
Superiore altera, altera inferiore, Teſticulus.
INutili radice. Daphnoides, hoc eſt Laureola, Lathyris, Chamæſyce quaſi dicas humilem & terreſtrẽ Ficum, Heliotropium maius, Cyclaminus altera, Centaurium minus, Origanus ſylueſtris. Omnes Calaminthæ ſpecies, Chamæciſſos, id eſt, humilis Hedera, Serpillum ſylueſtre, Attractylis, Bechion, Conyza minor, Phalaris, Polygonon fœmina, Ocimaſtrum, Adiantum, Senecio, Peplos, Peplium ſiue Peplis.

PLANTARVM DIFFErentiæ à caule tractæ.

VEluti coliculis diuaricatis utrinque ex ſummo ramulorũ emergentibus, Lithoſpermum.
Caule glabro ac foliÿ experte. Cyclaminus, Narciſſus, Satyrium, Orobanche.
Qui præterquam in cacumine folio nudus eſt, Atractylis Latinis Colus ruſtica.
Spinoſa. Dipſacos Latini Veneris labrũ apellitant, Hieraciũ maius Latinis

tinis Lactuca erratica maior.

Spinis inter folia ex interſtitio emicā tibus, Hippophaes Romanis Lappago ſiue Lappula.

Hirſuto, Marrubium nigrum, Orobanche.

Cacumine hiſpido. Cirſium.

Leniter hirſuto caule, Caucalis, Verbaſcum candidum fœmina.

Lanuginoſo, Panaces Herculeum, Papauer erraticum, Symphytū alterum; id eſt, Solidago altera, Anemonę omnes culta amantes, Geranium alterum, id eſt, altera Gruina herba.

Capillamentis quibuſdam ſpicarū forma, Tribulus aquaticus.

Alliĳ ſimile quiddam in ſummo habente, Moly.

Exiguis ueluti lingulis in ſummo ſecus folia exeuntibus, Hippogloſſon.

Apicibus quibuſdam annuentibus in cacumine promptis ſimilitudine gruini capitis, aut caninorū dentium, Geranium alterum.

Per totū denſo, Myriophyllon, hoc eſt, Millefolium.

Quum ſiccari cœperit corticem ceu tunicam dimittente, Veratrum album.

Intus concauo, Sonchus tum agreſtior & aculeatior, tum tenerior & qui edendo eſt, Gentiana, Hieracium maius, Hippoſelinum Latinis Oluſatrum, Hippuris utraꝗ Latini Equiſetum uocant, Veratrum album, Narciſſus, Muris auricula altera, Acantha leuce, id eſt, Spina alba, Phu, Cannabis ſatiua, Lathyris.

Liquorem exudante, Condrilla altera, Erinus, Tithymalus mas cognomine characias.

Qui commanducatus ſucco irrigat, Semperuiuum tertium.

CAule uacantes plantæ, Tuber, Chelidonium minus, Chamæleon albus, Libanotis ſterilis, Phyllitis, Hippophæſton, Onoſma, Aſplenon, Chamæſice quaſi humilis Ficus, Hemionitis, Mandragoras tum mas, tum fœmina, Bryon thalaſſion, id eſt, Muſcus marinus, Cynogloſſon, Filix, Adiantum, cui tamen tenuiſſimi ſunt coliculi.

Interdum non emiſſo, Arcion Latinis Lappa.

Aliquibus locis non erumpente, Elenium Romani Enulam ſiue Inulam dicunt.

Multis caulibus, Marrubium nigrū, Muris auricula altera, Eryngiū, Phalaris, Semperuiuum minus & tertium, Echion.

Simplici caule, Apium montanum, Alyſſon, Polygonon fœmina Latini Sanguinalem fœminam nominant, Millefolium, Aliſma, Ageratum.

Plerunque unico, Periſtereon rectus Latinis Verbenaca recta.

Tribus quatuorue, Alcea.

Decem aut duodecim Solanum furioſum.

GRandi caule, Gentiana, Cicuta, Poterion, Oenagra, Fœniculum erraticum.

Aliquibus locis grandi, Pityuſa.

Plantæ coliculis præditæ, Coty-

ledon

ledonutraque,Cynocrambe,Caucalis,Cyminum ſylueſtre, Buphthalmos, Polygonon fœmina, Coccus baphicus, Tragus,Thalictrum,Thymus, Polium montanum, Leontopodion, Lithoſpermum,Liguſticum,Chryſocome,Plātago minor,Senecio,Helxine,Echium, Eryſimum Latinis Irio,Viola nigra,Millefoliū, Muris auricula altera,Geranium alterum, Adiantum, Semperuiuum minus, Item tertium,Ambroſia, Anemonæ omnes cultis gaudentes,Aſparagus,Aphace,Erythrodanum,id eſt, Rubia,Alyſſon, Aſtragalus, Amomum, Ariſaron, Pes cornicis,Barba hircina, Peplos,Scorpioides,Staphis ſylueſtris,Solanum ueſicarium, Seſamoides minus,Sion, Tragoriganus,Hippogloſſum, Hieracium minus,Hippuris,Thlaſpi, Stratiotes millefolia,Chamæpitys,Tordylon ſeu Creticum Seſeli, Artemiſia quibuſdam appellata, Phalaris,Orchis ſerapias : Orobanche,id eſt,Eruangina,Ornithogalum,Eruum, Ruta ſylueſtris.

Craſſo:Cyclaminus altera: Oenanthe:Symphytum alterum, Æthiopis:Altercum.

Satis craſſo.Xyris.

In ſummo quam in profundo craſſiore,Tribulus aquaticus.

Craſſitudine digitali. Faba Ægyptia, Gentiana, Chamæleon niger,Acanthus,Lathyris.

Humani pollicis craſſitudine. Acantha leuce,Semperuiuum maius.

Aliquando craſſiore. Acantha leuce.

Baculum craſſo. Dracūculus uterque.

Tenui,primum Ranunculi genus, Smilax hortenſis, Thlaſpi,Ornithogalon, Chelidonium maius, Panaces Aſclepium, Cyminum ſylueſtre,Peucedanus,Nymphæa, Phyllon,id eſt, Folium cognomine Thelygonon,Aliſma, Vetonica,Lyſimachia,Limonium,Artemiſia altera, item quæ hoc nomine nonnullis appellatur, Eruum, Acetabulum alterum, Buphthalmos, Echion, Liguſticum, Anemonæ omnes cultis naſcentes,Semperuiuum minus, Muris auricula altera,Geranium alterum.

Extremæ gracilitatis, Adianthum.

Qui minimo hominis digito eſt gracilior. Hyacinthus Latinis Vaccinium.

Longo.Cannabis ſatiua, Rubia,Lycopſis,Arction, Solanum furioſum.

Oblongo.Scolymos id eſt, Carduus, Eleliſphacos, Latinis Saluia, Pes cornicis.

Oblongo nō tamē grandi. Tragus.

Digitali. Napus,Leontopodium.

Palmi altitudine. Cyclaminus, Veratrum album.

Longitudine duorum palmorum. Phalaris.

Dodrantali. Orchis uterque Adiantum,Seſamoides, Cynocrambe, Polypodium, Tuſſilago, Aron, Caucalis,Chamæleon niger, Cyminum ſylueſtre, Apium montanum,Oenanthe,Onobrychis,Leontopetalon, Sideritis prima &

tertia, Hyacinthus, Chryſocome, Hypericum, Coris, Anthyllis prima, Trixago, Polium montanũ, Papauer ſpumeum, Aconitum, Colchicon, Tripolium, Tithymalus quintus priuatim cypariſſias dictus, Stratiotes milleſolia, Ageratum, Linozoſtis Latinis Mercurialis herba, Pſeudobunium, Polygalon, Verbenaca recta.

Fere dodrantali. Tragus, Sempervivum minus.

Qui dodrante eſt maior. Centauriũ minus, Narciſſus.

Aliquando dodrantem ſuperante. Sideritis, Tithymalus quintus, Leontopetalon, Caucalis, Stratiotes millefolia, Mercurialis, Verbenaca recta.

Interdum dodrantem paulo excellente, Tragus.

Duos dodrantes longo. Thlaſpi, Geranium alterum, Clinopodium.

Altitudine duorum fere dodrãtum. Pæonia.

Trium dodrantum magnitudine. Ambroſia.

Semipedali. Daucus Creticus, Orobanche.

Fere ſemipedali. Ornithogalon.

Semipedem aliquando excedente. Orobanche.

Pedali. Melanthium Latinis Nigella, Conyza minor.

Pedalem longitudinẽ nonnunquam ſupergreſſo. Melanthium.

Altitudine quantum protenſa hominis utrinq; brachia ab altero ſummo medio digito ad alterum, tra- iecta per pectus longitudine, patent, Solanum furioſum.

Dimidij cubiti magnitudine, Ormi- non ſatiuum.

Cubitali. Cyperus, Phu. Faba Ægyptia, Plantago maior, Ranuncul⁹ primus, Chelidonium maius, Baccharis, Cnicus, Panaces Aſclepiũ, Libanotis fœcunda prior, Spondylium, Satyrium, Althæa, Vetonica, Lyſimachia, Gladiolus, Xyris, Semperuiuũ maius, Senecio, Laureola, Hiberis, Aconitum alterum, Verbaſcum candidum fœmina, Xanthion, Lathyris.

Paulo minus quam cubitali, Rhu, Papauer erraticum.

Qui aliquando eſt cubito minor. Hiberis.

Cubitum excellente. Batrachion ſecundum, id eſt, Ranunculus ſecundus, Pityuſa, Aliſma, Polygonatum, Equiſetum alterum, Tithymalus mas cognomine characias.

Qui interdum maior eſt cubito. Cyperus, Phu, Chelidonium maius, Libanotis fœcunda prior, Spondylium, Vetonica, Lyſimachia, Verbaſcum candidum fœmina, Aconitum alterum, Semperuiuũ maius.

Bicubitali. Dracunculus uterq;, Gentiana, Myagros, Centaurium maius, Acanthus, Conyza maior, Symphytum alterum, Lotus ſylueſtris.

Plerunq; duum cubitorum. Meon.

Propemodum bicubitali. Cirſium.

Duobus

Duobus cubitis maiore. Iſatis ſatiua, Acantha leuce.
Duobus cubitis aliquando altiore, Symphytum alterum, Lotus ſylueſtris.
Tricubitali, Medium.
Tres aliquando cubitos longo. Centaurium maius.
Longitudine ad quatuor cubitos. Moly.
Breui. Ladanum, Epimedium, Phillon priuatim thelygonon, Solanũ ſatiuum, Ciſtus, Cotyledon, Barba hirci, Oxalis, Britannica, Anagallis, Paronychia, Sium, Ptarmice, Aſtragalus, Epipactis, Stratiotes millefolia, Rumex agreſtis, Glycyrrhiza, Periclymenum, Tragoriganus, Melanthium, Trixago, Ambroſia.
Nitente caule, Adiantum, Gentiana.
CAule candido. Moly, Chamæpitys tertia, Cacalia, Ornithogalon, Typha.
Albæ lanuginis. Panaces Herculeũ.
Liquorem lacteum remittente, Condrylla altera, Erinus, Tithymal⁹ mas cognomine characias.
Albicante, Lappa, Acantha leuce, Cynocrambe.
Spinis ſubalbidis. Hippophaes.
Rubro. Chamæleon niger, Hieraciũ maius, Semperuiuum tertium, Orobanche, Tithymalus characias & Cypariſſias.
Rubeſcente, Plantago maior, Iſatis ſylueſtris, Senecio, Millefolium, Helxine, Equiſetum.
Aliquatenus ab imo rubente. Muris auricula altera.
Cum rubore albeſcente. Sideritis tertia.
Purpuraſcente. Aron.
Colore in pupura albicante. Phu.
Viridi. Hieracium minus.
Viridiſſimo. Semperuiuum maius.
Nigro. Marrubium nigrum, Nymphæa, Adiantum, Staphis ſylueſtris.
Nonnunquam ſubrubro. Sonchus tum agreſtior & aculeatior, tum tenerior & eſculentus.
Verſicolore, ut angui ſimilis uideatur, abundantibus & euincentib⁹ purpureis lituris, Dracunculus uterq;.
CAule aſtringendi uiribus efficaci, Limonium.
Dulci. Phalaris.
Liquoris acris, Tithymalus mas peculiariter characias, id eſt, Vallaris nuncupatus.
Guſtu nõ iniucundo cum adſtrictione aliqua. Sideritis.
Vliginoſo & ſalſo, Semperuiuum tertium.
MOlli caule. Arction, Staphis ſylueſtris.
Tenero. Phu, Hieracium minus, Hipposelinum, Sideritis tertia, Buphthalmos, Ornithogalon, Millefolium, Cirſium, Cynocrambe, Orobanche.
Pingui. Semperuiuum maius, Xanthion, Orobanche.
Duro. Equiſetum.
Duris ſpinis prædito. Hippophaes.
Firmo Hydropeperi.
Enodi & æquali. Thypha, Equiſetũ alterum.

Cui ineſt leuor. Phu, Aſphodelus, Acanthus, Typha, Nymphęa, Symphytum alterum, Sideritis tertia, Dracunculus, Chryſanthemum, Hyacinthus.

Veluti arte expolito. Millefolium.

Scabro. Paſtinaca erratica, Hieraciũ maius, Chamæpitys tertia, Lycopſis, Papauer erraticum, Æthiopis, Rubia, Veratrum nigrum.

Aſperæ lanuginis. Symphytum alterum.

Subaſpero. Baccharis, Equiſetum.

ANguloſo caule. Cyperus, Plantago utraq;.

Sonchus tum qui aculeatior, tum qui tenerior et edendo eſt. Centaurium minus, Baccharis, Symphytum alterum. Xanthium.

Spinis anguloſis. Hippophaes.

Triquetro, Cirſium.

Quadrangulo. Marrubium, Orminon ſatiuum, Clymenum, Anagallis, Marrubium nigrum, Scordium, Vetonica, Pycnocomon, Sideritis, Rubia, Æthiopis, Napus, Ebulum.

Cacumine circinato. Cirſium.

Geniculato. Phu. Hydropeperi, Cyclaminus altera, Gẽtiana, Elaphoboſcus, Liguſticum, Phalaris, Equiſetum.

Multis geniculis pręcincto. Pityuſa, Ebulum, Polycnemon, Polygonon fœmina.

Veluti lineis interſecto, Hipposelinum.

Secus angulos eminentibus productionibus quibuſdam a' ſingulis alarum cauis, Symphytum alterum.

Alis concauo. Hydropeperi, Muris auricula altera, Orchis ſerapias.

Alarum cauitatibus multis Libanotis fœcunda prior, Æthiopis, Lotus ſylueſtris, Leontopetalon, Xanthion, Solanum ſatiuum, Botrys.

Binis alis in ſingulis geniculis foliorum excauatis. Telephium.

Diuiſionibus multis. Iſatis ſylueſtris.

In ſummo ſe diuidente. Tripolium.

CAule frutico ſo. Lyſimachia.

Glabri pediculi æmulo. Aconitũ

Ligno ſo Aſter atticus.

Geniculis tubarum modo in ſeipſos farctis. Polygonon fœmina.

Thyrſum ſimulante. Aliſma.

Piſtilli figura. Aron.

CAVLIVM INTER SE AFFInitas & *diſsimilitudo ſecundum Grecarum literarum ordinem.*

ANagallidis.

Caule Anagallidem referente. Anthirrinum.

Andrachnes. Portulacæ.

Portulacæ proximo. Telephium.

Anethi.

Anethum æmulante. Liguſticum.

Aniſi.

Qui Aniſo non diſſimilis Meon.

Aparines, ſeu Philantropi.

Aparinen imitante, undiq; tamen maiore & ualidiore. Rubia.

Aſphodeli, ſeu Antherici Albuci.

Aſphodeli ſeu Haſtulæ regiæ ęmulo.

Aloe.

Ballotes,

BAllotes, Marrubij nigri.
Caule Marrubio nigro ſimili, Melyſſophyllon Latinis Apiaſtrum, uel Citrago.
ZEæ.
Zeæ culmis æquali ſed graciliore, Phalaris.
THridacis. Lactucæ.
Caule lactucæ ſatiuæ ampliore, agreſtis.
ISatidis. Glaſti.
Iſatidis ſatiuæ caule tenuiore ſyluestris.
CAlami. Harundinis.
Caudice Harundinis inſtar concauo, Ricinus.
Calaminthes. Nepetæ.
Caule qui montana Calamintha & ea quæ Pulegiũ refert maior eſt, Calaminthæ tertia ſpecies.
Cannabis.
Corticis Cannabi ſimilis. Alcea.
Ciſſi ſmilacis. Hederæ ſmilacis.
Smilacis Hederę figura. Vitis nigra.
Cichorij. Ambubeiæ, ſeu agreſtis Intybi.
Ambubeiæ proximo, Condrilla.
Conyzæ. Pulicariæ.
Maioris & minoris Conyzæ caule craſſiore & molliore. Conyzę tertium genus.
Crini. Lilij.
Lilium imitante. Ephemeron, Hemerocallis quam idcirco Latini ſylueſtre Lilium dixerunt.
Tenuiore. Ephemeron.
Altitudine Lilij, Limonium.
Cyami. Fabæ.
Fabaceum caulem referente, Clymenum.
Ægyptiæ Fabæ æmulo, Nymphęa, Lotus Ægyptia.
C..ni. Cicutę.
Cicutam mentiente. Myrrhis.
LApathi. Rumicis.
Caule ad Rumicem proxime accedente. Centaurium maius.
MArathri, Fœniculi.
Caule Fœniculum referẽte, Spondylium, Peucedanum.
Fœniculi in modum geniculato. Cicuta.
Craſſiore. Seſeli Maſſilienſe.
Mec..nis. Papaueris.
Agreſtis papaueris ſequaci, Papauer corniculare.
NArthecis. Ferulæ.
Ferulaceum caulem æquante. Laſerpitium, Seſeli Peloponneſiacum
Ferulæ in morem altiſſimo, Panaces Herculeum.
Graciliore. Thapſia.
PEgani. Rutæ.
Rutacei caulis craſſitudine, Thalictrum.
Pteridis. Filicis.
Filicem ſimulante. Aconitum alterum.
SElini. Apij.
Caule apij æmulo, Smyrnium.
Seſeleos.
Maſſilienſis Seſeleos caule maiore, Seſeli Peloponneſiacum.
Sonchi. Cicerbitæ.
Sonchi modo concauo. Symphytũ alterum.
Schœni. Iunci odorati rotundi.
Odoratum rotundum Iuncum repræſentante. Cyperus.

TIthymali. Lactariæ herbæ.

Caule inciſuris prædito quales in uallari Lactaria herba. Semperuiuū maius.

Triphylli. Trifolij.

Trifolium pratenſe imitante. Medica herba.

PHlomi. Verbaſci.

Verbaſci candidi fœminæ caule graciliore, Verbaſcum candidū mas.

AD BINOS CAVLES COM*paratio.*

CAule Libanotidem aut Fœniculum mentiente, Elaphoboſcus.

Apiaſtrum aut Arction referente, Æthiopis.

Agreſtis Dauci & Fœniculi figura, Pyrethrum.

CAule ex una radice toto prolato, Peplos.

Ex medijs folijs emergente. Xyris, Viola nigra.

Coliculis ex alarum cauis prodeuntibus, Muris auricula altera.

Ex medio proficiſcente caule, Semperuiuum minus, Cacalia, Cotyledon.

Humi ſerpente, Anagallis, Sampſuchum, Chamæpitys, Ageratum, Tragus, Pes cornicis, Rumex agreſtis, Aſtragalus, Verbaſcula duo.

Vbi adoleuit in terra ſparſo, Solanū ueſicarium.

In gyrum per terram ſtrato. Capparis.

Propinquis arboribus palmitum in uitibus modo ſe inuoluente, Cyclaminus altera.

In ſublime, uicinas ſtirpes ſcandendo, ſe attollente ac ex illis pendente, Equiſetum.

Recto, Dracūculus uterq;, Paſtinaca erratica, Lymoniū, Lycopſis, Cacalia. Equiſetum alterum, Anthyllis prima, Staphis ſylueſtris.

Incuruo, Chamæpitys.

In terram procliui, Plantago minor, Semperuiuum tertium.

CAule qui cum flore quamprimū amittitur, Tuſſilago.

PLANTARVM DIFFEREN*tiæ à ramulis deſumptæ.*

RAmulis in quibus foliola aculeos operiunt. Tragacantha.

Acuminatas ſpinas ſucculorum modo habentibus, Ononis.

Hirſutis. Aparine, Ocimaſtrum, Ruta ſylueſtris.

Subhirſutis. Scammonia.

Veluti gummi maſtiches fabæ magnitudine in ima parte reperto, Cōdrilla.

Copioſo liquore madentibus, Tithymalus tertius qui paralios, id eſt, maritimus, & quartus qui Helioſcopos, id eſt, Soliſequus nominatur, Chamæſyce quaſi humilis ficus.

RAmoſæ plantæ, Eleliſphacos, Marrubium, Stachys, Ambroſia, Solanum ſomnificum, Tithymalus dendrodes, id eſt, arboreſcens, tertium Sonchi genus, Napus, Ariſtolochia rotunda, Ptarmice,

mice, Laureola, Sampſuchũ, Aparine, Thelypteris, id eſt, fœmina Filix, Polygonon mas, Solanũ ſomnificum, Scamonia, Ruſcus, Ciſtus, Ladanum, Aſparagus.
Vno ramulo, Artemiſia aliqua.
In duos ramulos diuiſa eſt Batis.
Binis aut ternis ramulis, Apios, Phalangium.
Aliquando pluribus quam ternis. Phalangium.
Ternis quaternisue aut quinis, Heliotropium maius.
Quaternis aut quinis. Tithymalus quartus.
Quinis aut ſenis, Erinus, Chamæciſſos, id eſt, humilis Hedera, Glaux, Elatine, Tithymalus tertius.
Senis aut ſeptenis. Telephium.
PAruis ramis, Ptarmice. Aparine, Tragacantha, Hypecoon, Apios.
Gracilibus. Ariſtolochia longa, itẽ Clematitis, id eſt, ſarmentaria. Poterion, Lithoſpermum, Melanthium, Origanus ſylueſtris, Serpyllum ſylueſtre. Acinus, Androſæmos, Polygonon mas, Polemonium, Symphytum petræum, Sideritis ſecunda, Elatine, Trichomanes, Anchuſa altera, Apios, Tithymalus quartus.
Aliis ex ſuperioribus alarum cauis prolatis gracilibus, Sideritis ſecunda.
Breuiſſimis. Artemiſia aliqua quibuſdam ſic dicta.
Longis. Vitex, Poterion, Aſclepias, Tragacantha, Thelypteris.
Aliis ex ſuperioribus alarum cauis prodeuntibus longi, Sideritis ſecunda.
Longitudine digitorum quatuor. Chamæſyce.
Sedigitalibus. Phœnix Latinis Hordeum murinum.
Semipedalibus. Origan⁹ ſylueſtris.
Dodrantalibus, Ononis, Seſeli Æthiopicum, Anthemis ſeu Chamæmalum, Ocimaſtrum, Erinus, Elatine, Quinquefolium, Pſylliũ Latinis Pulicaris, Glaux, Laurus Alexandrina, Chamæciſſos, Tithymalus tertius & quartus, Chamælæa, id eſt, Oleaſtellus ſiue Oleago.
Fere dodrantalibus, Ariſtolochia longa.
Dodrante aliquando maioribus, Ononis, Laurus Alexandrina.
Duos dodrantes longis & aliquando maioribus, Delphinium.
Cubitalibus, Enula Ægyptia, Chamæpitys ſecunda, Cytiſus, Batis, Ruſcus.
Cubito breuioribus. Dorycnium.
Cubitum quandoque ſuperantibus, Cytiſus.
Bicubitalibus. Glycyrrhiza, Sideritis ſecunda.
Trium & nonunquam quatuor cubitorum magnitudine, Scammonia.
Quinque tantum non cubitos longis, Rhamnus tertia.
RAmis nitentibus. Trichomanes.
CAndidis ſpinis. Tragacantha.
Lactis liquore. Tertius & quartus Tithymalus, Chamæſyce.
Rubentibus ramis. Tithymalus tertius quartus & ſextus, Apios.

Nigreſcentibus, Trichomanes.

RAmis acerbis, Elatine.

MOllibus ramis, Poterion.

Teneris, Polygonon mas.

Pinguibus, Scammonia.

Firmis, Tragacantha, Lithoſpermum.

Solidis aculeis & ad uulnus infeſtis, Onωnis, Tragacantha.

Ramis lentore ſuo fractu contumacibus, Ruſcus, Solanum ſomnificum.

A medio in ſuperiorem partem iunceo lentore flexilibus, Laureola.

Corticis egregie lenti, Laureola.

TEretibus ramis, Ptarmice.

Angulofis, Calamintha montana.

Quadrangulis, Aparine.

Geniculatis, Polygonon mas, Gramen.

Qui numeroſis geniculis diſſecti, Onωnis.

Qui geminatis intercepti geniculis, Linozoſtis.

Numeroſis alarum ſinibus, Onωnis, Linozoſtis, Anthemis, Androſæmos, Heliotropium maius.

PEnnatis ramis, Polemonia.

Fruticoſis, Onωnis, Chamæmalum.

Cremiorum in modũ lignoſis, Serpyllum ſylueſtre.

Vitilium inſtar lentore ſuo infragilibus, Vitex, Poterium, Ruſcus.

Feſtucarum ritu gracilibus, Pentaphyllon.

Iuncorum figura, Apios.

Lignoſis, Lithoſpermum.

Ancorarum modo inflexis, Chamæpitys ſecunda.

RAMORVM INTER SE *comparatio.*

ABrotoni.

Ramis Abrotono ſimilibus, Ptarmice. Agroſteos Graminis.

Graminis exemplo per terram ſerpẽtibus, Polygonon mas.

Aliĳs Graminibus multo ramoſius Gramen Parnaſi.

Artemiſiæ.

Craſſioribus ramis altera eſt Artemiſia.

BVnĳ, Napi.

Ramis Napo, ſimilibus, Pſeudobunion.

DElphinĳ.

Ramis Delphinio multo gracilioribus, Delphinium alterum.

ERebinthi, Ciceris.

Ramulis Ciceri proximis, Aſtragalus. Herpylli, Serpylli.

Serpylli ſpecie in terra iacentibus, Enula Ægyptia.

Qui non hortenſis Serpylli modo ſerpũt, ſed recti ſtãt, Serpyllũ ſylueſtre.

Eryngĳ.

Eryngĳ æmulis, Nardus montana.

CAlami, Harundinis.

Ramis Harundinis in morem concauis, Ricinus.

Calaminthæ, Nepetæ.

Calamintha montana, & ea quæ pulegium refert maioribus, Calaminthæ tertia ſpecies.

ORigani.

Ramis Origanum referentibus, Serpyllum, Symphytum petræum.

Origano tantum candidioribus. Serpyllum hortenſe.

Oxyſchœni, acuminati Iunci.

Oxyſcheni craſſitudine, Lithoſpermũ.

Praſĳ,

PRaſij, Marrubij.

Ramis Marrubij effigie, Verbaſcum ſylueſtre.

Marrubio candidioribus, Stachys.

RHamni.

Ramulis prima Rhamno ſpinoſioribus, in quibus infirmiores eadem nec penitus integræ ſpinæ, Rhamnus tertia.

Siſymbrij.

Siſymbrio maioribus. Dictamnus altera.

TRagacanthæ. Spinæ Hircinæ.

Tragacantham æmulantibus, Poterium.

HYperici.

Ramulis Hyperico maioribus, Aſcyron.

PHaci, Lentis.

Lenti non diſſimilibus, Anthyllidis primum genus.

CHamæpityos, A iugæ.

Chamæpitym exprimentibus, Anthyllidis ſecundum genus.

BINIS RAMVLIS *collati.*

ORigano agreſtiue Serpyllo proximis, Tragoriganus.

RAmis ab radice ſtatim exeuntibus, Glaux, Heliotropium maius, Telephium, Ruſcus, tertius & quartus Tithymalus, Apios, Thelypteris, id eſt, fœmina Filix, Batis, Delphinium.

Scammonia, Stachys, Ariſtolochia rotunda, Marrubium, Elatine.

Qui ex uirgis erumpunt, Verbaſcũ ſylueſtre.

Qui ex alarum cauis oriuntur, Lathyris.

In cacumine ęditis, Cicuta, Lathyris.

In diuerſa tendentibus Phalangium.

Humi repẽtibus, Chamæciſſos, Tragacantha, Glaux, Botrys, Laurus Alexandrina, Chamæſyce.

Rectis, Lithoſpermum, Gallium, Tithymalus tertius.

Inflexis, Chamæpeuce.

In orbem circumactis, Chamæſyce.

Orbiculati circa radicem ambitus, Phœnix.

STIRPIVM DIFFERENTIAE *ab iis tractæ quæ caulium uel ramorum rationem habent.*

SVNT AVTEM HAEC.

1 Virgæ. 6 Adnata.
2 Viticulæ. 7 Germinatiões quędã.
3 Pediculi. 8 Feſtucæ.
4 Culmi. 9 Cirri.
5. Surculi. 10 Capreoli.

1 VIrgatum eſt Teucrium.

Virgis folio uacantibus, Spartum.

Spinoſis, Cinosbaton, id eſt, Sentis canina.

Piloſis, Eupatorium.

Inanibus, Sambucus.

PLuribus uirgis, alia agreſtis Ruta aliquibus ſic dicta.

Singulari, Eupatorium, Heliochryſum, Chamædaphne.

VIrgis tenuibus, Arabis, Oſyris, Libanotis coronaria Latinis Roſmarinum, Trifolium, Eupatorium, Thymelæa, Chamedaphne.

Breuibus, Heliochryſum, Spartum.

Longis, Apocynõ, Sambucus, Verbaſcum ſylueſtre.

Dodrãtalibus et maioribus nõnunquam, Achillea.
Cubitalibus. Arabis, Eupatorium, Verbenaca ſupina, Cannabis ſylueſtris, Chamædaphne.
Cubito maioribus, Triphyllon q̃d & Oxyphyllon dicitur.
Cubito aliquando maioribus. Eupatorium, Verbenaca ſupina.
Bicubitalibus fere. Thymelæa.
Tricubitalibus, & maioribus quandoque. Lycium.
ALbeſcentibus uirgis, Eleliſphacos Latinis Saluia, Sambucus.
Puniceo colore rubentibus, Androſæmos.
Virentibus. Heliochryſum.
Nigris. Trifolium, Eupatorium.
VIrgis in odore grauibus. Apocynon.
DVris uirgis. Spartum.
Duriſſimis ſpinis. Sentis canina.
Solidis uirgis, Trifolium, Heliochryſum.
Natiuo lentore in fragilibus, Spartum, Apocynon, Oſyris.
Leuore præditis. Chamædaphne.
SPecioſis uirgis. Thymelæa.
Quadantenus rotundis. Sambuc⁹.
Anguloſis. Verbenaca ſupina.
Quadrangulis. Eleliſphacos.
ARboreſcentibus uirgis. Verbaſcũ ſylueſtre.
Vitilium modo lentis. Apocynon.
Lignoſis. Eupatorium.
Fuſorum figura. Achillea.

VIRGARVM INTER SE SIMILITUDO *& diſcrepantia.*

AGgni, Viticis.
Virgis Viticis ęqualibus, Anagyris.
Althęæ. Ebiſci uel Hibiſci.
Altheæ propinquis, cæterum minoribus, aſperioribus & nigrioribus. Cannabis ſylueſtris.
CAlami. Harundinis.
Harundinum formam præ ſe ferentibus, Sambucus.
OXyacanthæ.
Similiter Oxyacanthæ aculeatis. Rhamnus.
SChini. Lentiſici.
Lentiſco ſimilibus breuioribus tamen, Tragium.
VIrgis ab una radice ſurgentibus, alia agreſtis Ruta.
Rectis. Rhamnus, Eupatorium, Heliochryſum, Chamædaphne.
Virgis ad ligandas uites in uſum receptis. Spartum.
2 SArmentoſum eſt Abrotonum mas,
Veluti paruas viticulas profert, Idęa radix.
Viticulis ſpinas acerbas habentib⁹. Tribulus terreſtris.
Rimoſi corticis. Vitis ſylueſtris.
NVmeroſis uiticulis, Smilax tum aſpera tum lenis.
Simplici. Periclymenum Latinis inuolucrum maius.
GRandibus viticulis, Seſeli Æthiopicum.
Paruis. Oloſteum, Clematis daphnoides.
Tenuibns. Hedera helix quaſi clauicula dicta, Smilax aſpera & lenis.
Longis. Vitis ſylueſtris, Ariſtolochia rotunda.
Quæ tribus quatuorúe digitis ſupra

pra terram ſe extollãt. Oloſteum.

Dodrantalibus. Tithymalus ſecundus cognomine myrtites.

Fere bicubitalibus, Seſeli Æthiopicum.

RVbentibus viticulis. Clematis altera.

VIticulis aſperis. Vitis ſylueſtris.

Duras ſpinas producentibus, Tribulus terreſtris.

GEniculatis viticulis, Agroſtis Latinis Gramen.

VIticulis uitilium modo lentis, Clematis altera.

Iunci craſſitudine. Clematis daphnoides.

Lignoſis. Vitis ſylueſtris.

VITICVLARVM INTER *ſe affinitas & diſſimilitudo.*

AMpeli hemeræ aut œnophoræ, Vitis ſatiuæ ſiue viniferæ.

Viticulis ſatiuæ ſeu cultæ viti reſpondentibus, Vitis ſylueſtris & alba.

Piloſioribus, Vitis alba.

Sicyi hemeri. Satiui cucumeris.

Viticulis ſatiuo cucumeri proximis ſylueſtris, & Colocynthis.

Smilacis aſperæ.

Smilaci aſperæ ſimilibus, non tamē aculeatis, quamobrem lenis Smilax uocatur.

AD GEMINAS VITICVLAS *aſsimilatio.*

PAliuri aut caninæ Sentis inſtar ſpinoſis uiticulis, Smilax aſpera.

Cornicis pedi aut Gramini ſimilibus. Oloſteum.

VIticuſis a radice miſſis, Tithymalus ſecundus cognomine myrtites.

Per terrã ſerpentibus, Gramen, Tribulus terreſtris, Colocynthis.

Propinquas ſtirpes apprehendentibus, Periclymenum, Clematis altera, Vitis alba & nigra.

Dum uicinis arboribus implicantur, infra ſupraq́; ſe circumagentibus, Smilax utraq;.

3 PEdiculis cauliũ uicem ſuſtinentibus, Filix, Chelidoniũ min⁹.

Pediculo pollicem craſſo, cubitali & aliquando maiore. Petaſites.

4 PLuribus culmis. Cratæogonon.

Craſſioribus. Oxyſchœnus alter ſemen proferens.

GEniculatis. Bromos Latinis Hauena.

Numeroſis geniculis. Cratæogonon.

Carnoſioribus, Oxyſchœnus alter qui fœcundus eſt.

Ab una radice promptis, Cratæogonon.

Oxyſchœni.

Culmis ambos Oxyſchœnos craſſitudine longe præſtantibus aſperioribusq;, Holoſchœnus.

5 SVrculoſæ plantæ. Chamelæa Latinis Oleaſtellus, Hippophaes, Latini Lappagines uocant, Alypon, Thymus, Ruta ſylueſtris, Polycnemon, Clinopodium, Hypericum, Androſæmos, Saxifraga, Ageratum, Coccus baphicus, id eſt, Granum quod tingendo eſt.

Surcu-

Surculoſis ramulis. Solanum ſomni ficum.

Singulari ſurculo, Oſyris.

Gracilibus ſurculis. Alypon.

Nigro ſurculo, Oſyris.

Totum fœni modo ſurculoſum eſt Pſyllium.

6 ALiquibus adnatis, Elaphoboſcus Latinis Ceruiocellum.

MVltis adnatis, Smyrnium, Pæonia, Lycopſis, Chelidonium maius, Baccharis, Circæa, Centaurium maius, Trifolium.

Paucis. Thlaſpi.

Tribus quatuorúe, Ornithogalon.

CVbitalibus, Lycopſis.

TEneris, Lycopſis.

Aſperis, Ornithogalon.

ADnatis undique ſe promentibus, Trifolium.

Protinus à radice exeuntibus, Centaurium maius.

In caule pullulantibus, Smyrnium, Pæonia, Lycopſis.

Ex uirga pendentibus, Trifolium.

IVnceis. Trifolium.

7 Germinationibus quibuſdam ſecus folia emicantibus, Periclymenum.

8 PAruis feſtucis in ſummo apparentibus. Stratiotes millefolia.

9 Tenuibus cirris, Androſaces.

10 CLauiculis nitet Vitis nigra.

Smilax hortẽſis clauiculis prędita eſt tanto undique incremento, ut ſcenas etiam & tentoria inumbrent.

Quæ in caulibus ſe promentes propinquis fruticibus aduoluuntur, Smilax hortenſis.

Clauiculis ſatiuæ viti ſimilibus piloſioribus tamen Vitis alba.

PLANTARVM DIFFERENTIÆ à folio mutuatæ.

FOliolis folis inſigne eſt Hippophæſton.

Spinoſo folio. Dipſacos Latinis veneris labrum, Hippogloſſon, Tithymalus ſecundus, Acantha leuce, id eſt, Spina alba, Anchuſa, Nardus montana, Eryngiũ, Cnicus.

In extremitatibus aculeato. Cirſiũ, Acanthium.

Ab inferiore parte caulis, aculeatis per interualla folij angulis ſed mollibus aculeis, Cirſium.

Ex obliquo utrinque ſpinulis prædito curtis, per rara interualla diſpoſitis. Aloe.

Veluti bullis ſpinoſis, Veneris labrum.

Aculeis breuibus, exilibus & hirſutis aſperato, Echion.

Hirto folio. Ciſtus, Caucalis, Sampſuchum, Marrubium, Ballote, id eſt, Marrubium nigrum, Stachys, Conyza tum maior, tum minor, Scammonia, Chamæpitys prima & tertia, Symphytum alterũ, id eſt, Solidago altera, Anchuſa, Papauer corniculare, Helxine, Elatine, Pſyllium, id eſt, Pulicaris herba, Potamogeton, id eſt, Fontinalis herba, Verbaſculum tertiũ cognomento lucernare, Hyoſcyamus Latinis Altercum, Semperuiuum tertium.

Modi-

Modice hirſuto. Cirſium.
Valde hirſuto. Æthiopis.
Lanuginoſo. Althea, Cynogloſſon.
Tomẽtoſa lanoſaque pube obducto, Dictamnus.
Aſpera lanugine ſupercurrente. Symphytum alterum.
Ad radicem lanoſo, Leontopodiũ
Quod auicularum pennis ſimile eruptiones habet admodum breues, Stratiotes milleſolia.
Quod liquore ſcatet, Erinus Latinis Ocimum aquaticum, Apocynon.
Quod confricatum liquorem remittit, Androſæmos.
PLantę folio carentes. Orobanche, id eſt, Eruangina, Tragus, Tuber, Androſaces.
Raro folio. Sion, Othonna, Stachis.
Folioſæ ſtirpes. Scolymos, id eſt, Carduus, Aſparagus, Thymus, Anthemis, ſeu Chamæmalum, Lonchitis, id eſt, Lanceola, Sideritis ſecunda & tertia, Aſplenon, Tragacantha, Semperuiuum minus, Millefolium, Enula Ægyptia, Ptarmice, Lycium, Equiſetum. Æthiopis, Glycyrrhiza, Libanotis coronaria, Romanis Roſmarinum, Ciſtus, Ladanum Ariſtolochia clematitis quaſi ſarmentaria, Nymphęa, Hippophaes, Peplium.
Folijs undique numeroſis. Batis.
Folio circa radicem denſo. Acetabulum alterum, Peucedanus.
Superiore ſui parte folioſus eſt Tithymalus ſextus.
In ramulis frequentiſſimo, Ruſcus, Elatine, Solanum ſomnificũ, Chamæciſſos, id eſt, Humilis Hedera, Chamæpitys, Telephium, Ariſtolochia clematitis quaſi ſarmentaria, Serpyllum ſylueſtre, Napus.
Adnatis folioſis, Chelidonium maius.
Ad radicem plurimo, pauciore circa caulem, Lonchitis.
In ſingulis geniculis bino, Telephium, Veneris labrum.
Tribus folijs, Satyrium.
In ſingulis pediculis terno folio, Trifolium.
Tribus quatuorúe. Aconitum.
Tribus quatuorúe & aliquando pluribus. Verbaſcum tertium quod Lucernare uocatur.
Tribus quatuorúe aut quinque, aut ſex, aut ſeptem. Sambucus.
Quatuor aut quinque. Cyminum ſylueſtre.
Quinque raroq́ue pluribus in ſingulis pediculis, Pentaphyllon ideo dictum.
Quinque aut ſex numero, Phyllitis.
Sex ſeptemúe. Bechion, id eſt, Tuſſilago.
Decem & aliquando pluribus, Limonium.
Decem fere aut duodecim. Epimedium.
GRandi folio, Faba Ægyptia, Mandragoras mas, Cacalia, Anchuſa Petaſites, Dracunculus.
Ad radicem maiore, Ceſtrum Latinis Vetonica.
Exiguo, Hedera helix quaſi claiucula, Rhamnus, Anagallis, Poteriũ, Melanthium, Thymus, Alypon, Onónis,

Onanis, Anthemis, Adiantum, Chamædrys, Scorpioides, Aſcyron, Senecio, Peplos, Chelidonium min⁹, Clematis daphnoides, Hippophęſton. Glaucium, Tithymalus tertius.

Productionibus quibuſdam exiliũ foliorum, Symphytum alterum.

Ab inferiore parte exiguo. Circium, Ambroſia.

Minuto in cacumine. Cyperus.

Minore & decreſcente continue ad ſummũ caulis cacumen, Echion.

Minimo. Epipactis, Papauer ſpumeum.

Pollicis humani magnitudine, Sem peruiuum maius.

Craſſo, Telephium, Tripolium, Aloe, Verbaſculum tertium quod Lucernare uocant.

Tenui Hippuris, Pityuſa, Chamæſyce, Roſmarinũ, Arbutus, Aphace, Tragoriganus alia, Teucrium, Gnaphalium, Parthenium, Tragacantha, Delphinium, Anthemis, Chamæpitys tertia, Achillea, Echion, Napus.

Graciliore cõtinue quo ſummo cauli propiore, Liguſticum.

Longo. Aſparagus, Lithoſpermũ, Vetonica, Catanance prima, Seſamoides maius, Hippophaes.

Oblongo, Nardus Gallica, Rhamnus, Rhu, Condrilla altera, Ptarmice, Muris auricula altera, Centaurium maius, Veneris labrum, Seſeli æthiopicum, Roſmarinũ, Teſticulus alter priuatim Serapias dictus, Cnicus, Onoſma, Symphytum alterum, Echion, Alter-cum, Aſter atticus, Tithymalus tertius qui proprie paralios dicitur.

Oblongo in caule. Lathyris.

Quibuſdam foliolis ſub ipſum uſq; uerticem oblongis, Acanthus.

Pręlongo. Enula Campana, Delphinium.

Longo ad unum digitum. Thlaſpi.

Duobus digitis multo longiore, Elaphoboſcus.

Tres quatuorue digitos longo. Leontopodium.

Longitudine quatuor digitorum, Onoſma.

Ferme dodrantali, Mandragoras tertius peculiari nomine morius.

Cubitali. Filix.

Lato. Tribulus aquaticus, Nardus montana, Sium, Eryngium, Hipposelinum, Artemiſia altera, Gramen, Altercum, Thlaſpi alterum, Mandragoras mas, Semperuiuũ tertium, Sonchus tertius.

Quod ex locorum bonitate eſt latius, Tragoriganus.

Digitum lato. Onoſma.

Duos digitos lato. Elaphoboſcus.

Anguſto, Eruum, Leontopodium, Thlaſpi, Muris auricula altera, Thymus, Symphytum alterum, Heliochryſum, Tithymalus tertius.

ALbo folio, Delphinium, Stachys, Gnaphalium, Chamæpitys tertia, Mandragoras mas & tertius cognomine morius, Papauer corniculare, Verbaſcum candidum fœmina, Capnos, id eſt, Fumus ſiue Fumaria herba, Cacalia.

Lactei

Lactei liquoris, Erinus.
Albicante, Batis, Ranunculi primũ genus, Abrotonum fœmina, Eleliſphacos, Calaminthe montana, Periclymenũ, Echion, Leontopodium, Cirſium, Verbenaca recta, Cynocrambe.
Pallido, Myagron.
Subflauo, Nardus Gallica.
Colore ad luteum inclinato, Smyrnium.
Lutei liquoris, Apocynon.
Aureo, Heliochryſum.
Rubro, Chamælcon niger, Satyriũ, Lonchitis, Coris.
Quod confricatum ſanguinis colore liquorẽ reddit, Androſæmos.
Leuiter rubente, Rhu, Gentiana, Rhamnus tertia.
Cum puniceo colore aliquo, Hipposelinum, Latinis Oluſatrum.
Herbacei coloris, Panaces Herculeum, Veratrum nigrum. Apios.
Cinereo, Ononis, Capnos.
Cæruleo, Telephium.
Ad cæruleum uergente, Chelidoniũ maius, Verbenaca ſupina.
Nigro, Ciſtus, Sium, Anemone alia ſyluestris, Echium, Altercum, Solanum ſatiuum, Equiſetum.
Subnigro, Muris auricula altera, Eupatorium, Acanthus.
A principio atri coloris, ſed paulatim mutato rubeſcente, Oſyris.
Albeſcentibus maculis, Dracunculus minor.
Aliqua parte rubro, Elleborus albus.
Ex inferiore parte ſanguineo, Peplium.
Vario, purpureo nimirum & ſupra infraq́ maculis albicantibus, Cyclamynus.
Auerſa parte candido, ſuperna herbaceo. Glaux, Roſmarinum.
Ex inferiore parte flauido, ſuperiore uiridi. Aſplenon.
Superne à terra candicante, inferiore autem ſui parte herbaceo, Bechion, id eſt, Tuſſilago.

ODorato folio, Sium, Liguſticum Libanotis ſecunda prior, Stachys, Vetonica, Ononis, Panaces Aſclepium.
In mandendo odorato, Eryngium.
Cum acrimonia odorato, Ariſtolochia rotunda.
Viroſi odoris, Cicuta, Mandragoras fœmina cognomine thridacias, Marrubium nigrum Cannabis ſatiua, Apocynon, Sambucus, Ebulum, Glaucium, Roſmarinum.
Quum teritur grauem odorem reddente, Galiopſis.
Grauitate aliqua odorato, Filix.
Perquam iucundo odore, ſed graui, Eleliſphacos.
Non ſine acrimonia aliqua medicatoq́ odore odorato Smyrnium.
Multo non iniucundo ſed medicamẽtoſo odore, Achyllea.
Per autumnum hircum olente, Tragium aliud.

ADſtringente folio, Britannica, Lyſimachia.
Polygonatum, Oloſteum, Stœbe, Elatine, Cotyledon altera.
Subacerbo, Polygalon.
Gummoſo glutinoſoq́, Thymelæa.
Salſo,

Salſo, Batis.

Amaro, Lactuca agreſtis, Glauciū, Chamædrys, Marrubium.

Subamaro, Achillea. Paſtinaca erratica.

Amaro ſimul & adſtringente, Scordium.

Feruido, Ariſtolochia rotunda. Omnes Calaminthæ ſpecies, Pſeudobunion.

Acerrimo & exulcerante, Clematis altera, Daphnoides.

Sapore ceu piperis acri non tamen odorato, Hydropeperi.

Amaro & guſtum erodente, Chamelæa Latinis Oleaſtellus.

MOlli, Ricinus, Rhamnus, Gnaphalium.

Onoſma, Anthyllis prima, Vetonica, Catanance altera.

Mollibus aculeis, Cirſium.

Carnoſo, Telephium.

Tenero, Chelidonium minus, Ariſtolochia rotunda, Semperuiuum tertium.

Pingui, Batis, primum Ranunculi genus, Aloe, Smyrnium, Conyza tum maior, tum minor, Semperuiuū maius & minus, Glycyrrhiza, Teſticulus ſerapias, Echiū, Solanum ſomnificū, Acanthus, Verbaſculum tertium quod lucernare nuncupatur, Cotyledon altera.

Modice pingui, Rhamnus, Thlaſpi, Chelidonium minus.

Glutinoſo, Telephium, Glycyrrhiza, Achillea.

Paululum glutinoſo, Apocynon.

Squalido, Othonna.

Duro, Oxylapathon, Gramen, Stachys.

Firmo nec facile fragili, Tithymalus ſecundus qui myrtites, Smyrnium, Laureola.

Vitilium & corij inſtar lento, Bulbus uomitorius.

Leuorem habente, Acanthus, Millefolium, Mandragoras mas.

Quod interiore ſui parte natiuo leuore nitet, Phyllitis.

Aſpero, Acantha leuce, id eſt, Spina alba, Baccharis, Panaces Herculeum, Bugloſſum, Anchuſa utraq;, Echium, Papauer erraticum, Sideritis, Pycnocomon, Cnicus.

Ex inferiore parte aſpero, Aſplenon.

Per ambitum ſcabro, Nardus montana, Eryngium.

Aſperæ lanuginis, Symphitum alterum.

Subaſpero, Ononis, Aconitum, Elaphoboſcus, Veratrum nigrum.

Aſperrimo, Dorycnium.

Exoletæ attritæq; ueſtis modo aſpero, Eleliſpacos.

COncinniore folio, Hedera helix.

Circinato, Capparis, Poterium, Verbaſcula duo, Alyſſon, Semperuiuum minus, Sium, Peplium, Ciſtus, Sampſucum, Cotyledon.

Subrotundo, Anagallis, Ariſtolochia rotunda & clematitis, Marrubium, Ballote, id eſt, Marrubium nigrum.

In rotundo modice lato repandoq;, Aloe.

Anguloſo, Hedera helix, Tuſſilago.

Triangulo, Scammonia.

Mucronato, Gramen, Pityuſa.

Acumi-

Acuminati faſtigij. Xyris, Oxylapathon, Ruſcus, Tithymalus ſecundus, Muris auricula altera, Semperuiuum minus.
Venoſo. Gladiolus.
Gibboſo, Hyacinthus, Latinis Vaccinium.
Dorſi elati & eminentis. Muris auricula altera, Cytiſus.
Per medium dorſum ueluti bullas foris & intus habente, Veneris labrum.
A tergo pendentibus ueluti tenuibus uermiculis. Phyllitis.
Rugoſo. Marrubium.
Concauo qua ſe in geniculis coniungit ſinu quo rores & imbres continentur. Dipſacos Latinis Veneris labrum.
Senſim leni & ut ſenſum fallat in concauitatem deſcenſu. Cotyledon.
Cribri modo foraminibus multis et continuis pertuſo. Othonna.
Veluti circumroſo. Cōdrilla altera.
Inciſo. Staphis ſylueſtris, Colocynthis quæ ſylueſtris Cucurbita eſt, Filix, Polypodium, Cnicus, Verbenaca recta, Coronopus, Ranunculi ſecundum genus, Argemone, Delphinium, Geranium, Chryſanthemum, Xanthium, Papauer erraticum, Altercum, Catanance altera.
Eruptionibus diuiſis. Stratiotes mille folia.
Pluribus fiſſuris diſſecto. Liguſticū.
Ex obliquo crebras inciſuras habente. Achillea.
In partes diuiſo quinq; fere, aliquando tamen plures. Eupatorium.
Maioribus inciſuris diuiſo. Sambucus.
A medio caule præſertimq; in ſummo cacumine breuibus diuiſuris inciſo. Gentiana.
Tenuiſſimis inciſuris fiſſo, Anemonæ omnes, Abrotonum fœmina.
In ſummo inciſuris diuiſo. Thlaſpi, Erinus.
In ſummo utrinque inciſuris diuiſo, Sideritis ſecunda.
Per ambitum ſecto. Verbenaca ſupina, Ebulum, Sonchus tum agreſtior & aculeatior, tum tenerior et qui edendo eſt. Hieracium minus Latinis Lactuca erratica minor, Vetonica, Adiantum.
In extremitatibus ſerrato. Rhu, Eupatorium, Centaurium maius, Pentaphyllum, Papauer corniculare.
Raris diuiſuris per circuitum ſciſſo, Hieracium maius.
Quinque per ambitum diuiſuris inciſo, Panaces Herculeum.
Rotundo à primo ortu, cum creuerit, deinde in inciſuras, quales in Erucæ folijs ſunt, diuiſo, Siſymbrium alterum.
FOlio Lunæ nondum tumentis in globum effigie. Hemionitis.
Scolopēdram uenenatum inſectum ſimulante, Aſplenon unde & Scolopendrium uocatur.
Delphini figura. Delphinium.
In capite folio concreto quod oculi ſpecie globum conformat, Semperuiuum maius.
Lingulæ imaginem præſentante. Co

tyled*n altera.

In ſummo linguæ figuram exhibente Semperuiuum maius.

Bubulam linguam referente. Bugloſſum, idcirco ita appellatum.

Humanum pollicem imitante. Marrubium.

Auri muris propinquo. Muris auricula ideo dicta.

Alæ auis ſimiliter pennato. Echium, Ebulum.

In ſummo alæ auis inſtar pennato. Androſæmos.

In modum alæ uolucris explicito. Filix.

Auiculæ pennas imitante, Strati*tes millefolia.

Totum fœni modo folioſum, Pſyllium.

In Phaſiolorum clauiculas torto in cacumine, Iſopyron ob id Phaſiolum nominatum.

Sub ipſum uſque uerticem foliolis ueluti nucamentis aculeatis. Acanthus.

Odore Citri. Meliſſophyllon Latini Apiaſtrum, quin & Citraginem ea de cauſa uocarunt.

Corymbaceo. Chryſocome.

Quod confricatum reſinoſum odorem reddit. Androſæmos.

Fungi in modum ſuperpoſito. Petaſites.

Vbi adoleuit bituminis odorem diffundente. Triphyllon quod & Oxytriphyllon dicitur.

Galeri æmulo. Faba Ægyptia.

Petaſi figura. Petaſites.

Lanceæ figuram oſtendente. Ruſcus.

Tanquam cultello in mucronem deſinente. Gladiolus ideo nomen ſortitus.

Acetabili forma. Cotyled*n ob hoc nominata.

Veſtigij humani. Cynosbati. Plin.

FOLIORVM COGNATIO *inter ſe & diſcordia iuxta Græcarum literarum ſeriem.*

ABrotoni.

Folio Abrotonum referente. Heliochryſum.

Agni. Viticis.

Viticem æquante. Anagyris.

Agroſteos. Graminis.

Graminis ſequaci, ſed latiore. Moly.

A*z*i, Semperuiui.

Semperuiuum maius ſeu Sedum maius effingente, maiore tamen, Strati*tes aquaticus.

Sedi maioris in morem ueluti oculũ deſcribente. Acetabulum alterũ.

Ad minus Sedum accedente. Chamæpitys, Ariſtolochia clematitis quaſi ſarmentaria.

Multo tenuiore. Chamæpitys.

Acalyphes. Vrticæ.

Vrticacei folij æmulo, ſed maioris leuoris. Galiopſis.

Vrticæ mollis folio hirſutiore & agreſtiore, latiore & nigriore. Vrtica altera.

Acanthæ leucæ. Spinæ albæ.

Spinæ albæ cognato. Acanthion.

Acanthi. Spinæ uulgaris.

Acanthi figuram imitante. Solanũ furioſum.

Amaraci. Sampſuchi.

Amaraci æmulo. Panaces Chironium.

Ama-

Amaraci odorem, ubi confricatur, reddente. Artemiſia tenui folia.
Ampeli hemeræ. Vitis ſatiuæ ſeu cultæ.
Viti cultæ ſimillimo uerum piloſiore. Vitis alba.
Ampeli agriȩ. Vitis ſylueſtris quam Labruſcam proprie Latini appellitant.
Ad Labruſcam accedente. Staphis ſylueſtris.
Ampeli leucæ. Vitis albæ.
Vitem albam exprimente. Amomũ.
Amygdalæ.
Amygdalini folij figura. Oenagra, Nerium, Ebulum.
Longiore, Nerium, Ebulum.
Latiore. Oenagra.
Aſperiore. Nerium.
Quod ex caule prodit Amygdalinum folium referente, latiore tamen et maioris leuoris. Lathyris.
Anagallidos.
Anagallidos ſequaci. Antirrhinon.
Andrachnes. Portulacæ.
Portulaceum folium æmulante. Tithymalus quartus cognomine ſoliſequus, Pepliũ, Batis, Telephiũ. Tribulus terreſtris. Semperuiuũ tertium.
Graciliore. Tithymalus quart⁹, Tribulus terreſtris.
Longiore & latiore. Batis.
Nigriore. Cepæa.
Circinatiore. Tithymalus quartus.
Anemones.
Anemonȩ non diſſimili. Argemone, Geranium.
Longiore. Geranium.
Latiore & duriore, Anemone ſylueſtris.
Aniſi.
Aniſi ſimilitudine, Meũ, Iſopyron.
Anchuſæ.
Anchuſam referente. Onoſma.
Ad Anchuſæ ruborem aliquem accedente. Echium.
Anchuſæ modo per terram ſtrato, Onoſma.
Anchuſæ folio minore. Anchuſa altera. Echium.
Aparines ſeu Philantropi.
Aparinȩ ſimillimo. Gallium.
Ariſtolochiæ rotundæ.
Ariſtolochiæ rotundæ longiore folio. Ariſtolochia longa.
Arnogloſſi. Plantaginis.
Plantaginis maioris æmulo. Iſatis ſatiua, Aliſma, Clymenum, Cynogloſſum.
Minore. Plantago minor, Cynogloſſum.
Tenuiore, molliore & maioris leuoris. Plantago minor.
Anguſtiore. Aliſma, Plantago minor, Cynogloſſum.
Nigriore & pinguiore. Iſatis ſatiua.
Minoris Plantaginis folio latiore. Plantago maior.
Atraphaxios. Atriplicis.
Atriplici proximo. Xãthiõ ſiue Phaſganion.
Abſinthij.
Abſinthij folio maiore & pinguiore. Artemiſia.
Abſinthij Seriphij ſiue marini in modum circa ramulos diuiſo, Abrotonum fœmina.
BAllotes. Marrubij nigri.
Folio Marrubium nigrum repræſentante, maiore tamen, teneriore

&minus hirſuto. Apiaſtrum.
Batrachij. Ranunculi.
Ranunculum mentiente teneriore tamen. Chelidonium maius.
Primi Ranunculi folio pluribus inciſuris diuiſo, ſecundus.
Bolbi. Bulbi.
Bulbum ſimulante. Colchicon, Hyacinthus.
Longiore & lentiore. Bulbus uomitorius.
Pinguiore. Colchicon.
Bugloſſi.
Bugloſſum repræſentante. Cirſium, Symphytum alterum.
Longiore. Cirſium.
Bunij Napi.
Napi figura, Pſeudobunion.

GIngidij.
Folio Gingidio ſimili, ſed latiore, Paſtinaca erratica.
Gingidij inſtar ſerrata. Cyminum ſylueſtre.
Glichonis. Pulegij.
Pulegij folio maiore. Dictamnus.

DAphnes. Lauri.
Folio lauro finitimo. Polygonatum, Daphnoides, Chamædaphne, Clematis Daphnoides.
Breuiore multo. Clematis daphnoides.
Latiore. Polygonatum.
Viridiore. Chamædaphne.
Molliore & ualidiore. Laureola.
Leuoris maioris, Chamædaphne, Polygonatum.
Delphinij.
Delphinij prioris folio multo graciliore. Delphinium alterum.
Dracontij. Dracunculi.
Dracunculum æquante. Hemionitis, Aron.
Minore & minus maculoſo. Aron.
Dryos. Quercus.
Querni folij æmulo. Vetonica, Verbenaca ſupina, Chamędrys, Chryſogonon.
Minore & anguſtiore. Verbenaca ſupina.

ELates. Abietis.
Folio Abietem omnino exprimente. Smilax Latinis Taxus.
Eleæ, Oleæ.
Oleaginum folium imitante. Catanance altera, Conyza & maior et minor. Halimus, Liguſtrum, Tilia, Vitex, Lithoſpermũ, Chamęlæa Latinis Oleago, Ptarmice, id eſt, Sternutamentaria, Hippophaes, Orchis.
Colore ad oleaginum accedente, ſed minore. Dorycnium.
Tenuiore. Chamelæa.
Longiore. Lithoſpermum, Orchis.
Latiore. Halimus, Liguſtrum, Tilia, Lithoſpermum.
Anguſtiore. Dorycnium, Hippophaes, Orchis.
Pallidiore. Phyllō thelygonũ dictũ.
Magis herbaceo. Liguſtrum.
Nigriore. Tilia.
Molliore. Hippophaes. Liguſtrum.
Tenuiore. Vitex.
Circa uirgas oleaginum referente longiore tantũ & anguſtiore. Tithymalus mas, cognomine characias, id eſt, vallaris.
Alijs foliolis oleagino ſimilib⁹ multo tamen numeroſioribus & minoribus. Semperuiuum tertium.

Ele-

Eleliſphaci. Saluiæ.
Saluiæ propinquo. Verbaſcum ſylueſtre.
Helxines.
Helxinen æmulante, Elatine, Anagallis, Linozoſtis Latinis Mercurialis.
Minore. Elatine, Linozoſtis, Muris auricula priuatim Alſine uocitata.
Rotundiore. Elatine.
Erebinthi. Ciceris.
Ciceri reſpondente. Aſtragalus, Teucrium, Securidaca.
Sapore nondum maturitate ſiccis ciceribus ſimili, Cytiſus.
Erμces.
Erμcen æquante, cæterum minore & pinguiore. Coris.
Erigerμntis. Senecionis.
Senecionis figura ſed multo tenuiore. Melanthium.
Herpylli. Serpylli.
Serpyllo ſimili. Clinopodium.
Eryngij.
Eryngij æmulo ſed minore. Nardus montana.
Erythrodani. Rubiæ.
Ad Rubiam accedente. Myagron.
Per ambitum Rubiæ modo ramulis circumpoſito, Aparine.
Euzomi. Erucæ.
Erucam ſimulante, Othonna, Solanum furioſum, Pycnocomon, Sion.
Erucæ ritu per ambitum inciſuris diuiſo. Acanthus, Senecio.
Maiore. Solanum furioſum.
Longe minore. Senecio.
Craſſiore & acriore. Pycnocomon.
Quum digitis teritur Erucam fragrante. Cytiſus.
Syluestris Erucæ effigie. Eryſimum.
HEdyoſmi. Mentæ.
A Menta non diuerſo. Hydropeperi, Pentaphyllon.
Piloſiore. Mentaſtrum.
Maiore. Sium, Hydropeperi.
Latiore & odoratiore. Siſymbrium.
Candidiore & teneriore. Hydropeperi.
Mentaſtri folio tantum oblongiore, Calaminthę tertia ſpecies.
Heliotropij. Solaris herbæ.
Solaris maioris æmulo, ſed rotundiore. Heliotropium minus.
THridacis. Lactucæ.
Lactucaceum folium exprimente. Iſatis ſylueſtris, Anchuſa, Intybus ſatiua altera, Veneris labrum, Lycopſis, Mandragoras fœmina ob hoc thridacias, hoc eſt, Lactucinus dictus.
Minore & anguſtiore. Mandagoras fœmina.
Craſſiore. Lycopſis.
Graciliore, candidiore & aſperiore, agreſtis.
Lõgiore & latiore. Lycopſis, Acanthus.
Lactucæ agreſtis affinitate, candidiore tantum & aſperiore. Libanμtis cum Erμce naſcens.
Thymi.
Thymum æmulante ſed longiore. Stichas.
Ιπποσελίνου, Oluſatri.
Folio Hipposelinum repræſentante uerum minore.

Hippuris. Equiſeti.
Prioris Equiſeti folio breuiore, candidiore, molliore. Equiſetũ alterũ.
Iridos.
Iridi cognato. Acorus, Gladiolus, Xyris.
Breuiore. Gladiolus.
Latiore. Xyris.
Anguſtiore. Gladiolus, Acorus.
Iſatidis. Glaſti.
Iſatidis ſatiuæ æmulo. Tripolium, Iſatis ſylueſtris.
Maiore tantum. Iſatis ſylueſtris.
Latiore. Tripolium.
Iteæ. Salicis.
Salici reſpondente. Lyſimachia.
CAlami. Harundinis.
Folio paruæ Harundinis figura. Gramen.
Calaminthæ. Nepetæ.
Nepetę tenuifolię propinquo. Sampſuchus, Cannabis.
Cannabis ſatiuæ ſequaci, nigriore et aſperiore tamen. Cannabis ſylueſtris.
Cardami. Naſturcij.
Naſturcium mentiente, uere tamen ſpecioſiore. Hiberis.
Cardami odore. Xanthium.
Ciſſi. Hederæ.
Hederacei folij æmulo, Aſarum, Smilax hortenſis, Cyclaminus utraque, Dracunculus minor, Chelidonium minus, Ariſtolochia rotunda, Aſclepias, Seſeli Æthiopicum, Viola nigra, Chamæciſſos, Tuſſilago, Epimedium, leuis & ſine aculeis Smilax, Gramen Parnaſi, Periclymenum, Apocynon, Vitis nigra.
Maiore. Tuſſilago.
Minore. Cyclaminus altera, Viola nigra, Chelidonium minus, Aſarum, Seſeli Æthiopicum.
Tenuiore. Viola nigra, Chamæciſſos, Smilax leuis.
Longiore. Chamæciſſos.
Nigriore. Viola nigra.
Rotundiore. Aſarum, Chelidonium minus.
Acutiore in cacumine. Apocynon.
Molliore. Smilax hortenſis, Apocynon, leuis Smilax.
Maioris leuoris. lenis Smilax.
Smilacem Hederam referente. Altercum primæ ſpeciei.
Ad Hederam Smilacem magis accedente, ſed maiore. Vitis nigra.
Ciſti.
Ciſti folio longiore & nigriore. Ladanum.
Cichorij. Ambubeiæ.
Ambubeiæ ſiue Intybo agreſti non diſſimili. Condrilla, Botrys.
Latiore. Intubus ſatiua.
Cnici. Cartami.
Cnici folio multo minore. Atractilis Latinis Colus ruſtica.
Colocynthæ. Cucurbitæ.
Cucurbitæ ſimili, minore tamen, nigriore & duriore. Arcion Latinis Lappa aut Perſonacia, Conyza quæ multis Pulicaria eſt.
Conyzæ maioris folio minore, Conyza tertia.
Conyzæ minoris maiore. Conyza tertia.
Conyza maior.
Corij ſeu Coriani. Coriandri.
Coriandrũ æmulante, Napus, Thalictrum, Ranunculus primus, Par

thenium

thenium, Anemonæ omnes culta amantes, Sideritis tertia, Adiantum, Daucus tertius.
Coriandri in modū inciſo, Achillea.
Latiore, Ranunculus primus.
Candidiore, Fumus.
Pinguiore, Thalictrum.
Coronopodis, Cornicis pedis.
Cornicis pedi propinquo, Pſyllium, Catanance prima, Seſamoides minus.
Hirſutiore et minore, Seſamoides minus.
Longiore, Pſyllium.
Cotyledonis. Acetabuli.
Acetabuli ſeu Veneris umbilici folio latiore, Acetabulum alterum.
Crambes. Braſſicæ.
Braſſicam imitante, Leontopetalon.
Verbaſcum candidum fœmina.
Colore, ut in Braſſica, uiridi, Centaurium maius.
Hirſutiore & multo latiore, Verbaſcum candidum fœmina.
Crites. Hordei.
Hordei æmulo, breuiore tantum & anguſtiore, Phœnix, propterea Latini Hordeum murinum nuncuparunt.
Crini. Lilij.
Lilium repræſentante, Pancration, Ephemeron, Oenagra, Hemerocallis Latinis ideo Lilium ſylueſtre dicitur.
Tenuiore, Ephemeron.
Longiore, Pancration.
Croci.
Croci figura, Tragopogon, id eſt, Barba hircina.
Cyami Aegyptij. Fabæ Ægyptiæ.
Fabæ Ægyptiæ ſimili cæterum minore & oblongiore, Nymphæa.
Cydoniæ mali. Coroneæ mali.
Coroneam malum referente, Solanum ſomniferum, Eleliſphacos, Capparis.
Craſſiore paulo, oblongiore & anguſtiore, Eleliſphacos.
Cyclamini. Orbicularis herbę ſeu rapi terræ.
Cyclamini inſtar circinato, Althæa.
Cymini ſylueſtris.
Cuminum ſylueſtre breuitate aſperitateq́ maxime æquante, Stratiotes millefolia.
Cypariſſi. Cupreſſi.
Cupreſſum ſimulante, Sabina altera.
Cyperidis.
Cyperidi propinquo, Typha.
Cytiſi.
Cytiſi, Glaux.
Conii. Cicutæ.
Cicutæ effigie, Seſeli Peloponneſiacum, Myrrhis.
Craſſiore & latiore, Seſeli Peloponneſiacum.
LApathi. Rumicis.
Folio Rumicis æmulo, Dracunculus maior, Aron: Phyllitis.
Oblongiore & ſpecioſiore. Phillitis.
Sylueſtri Rumici reſpondente, Britannica, Rumexalia peculiari nomine Oxalis.
Hirſutiore & nigriore, Britannica.
Lachani. Oleris.
Oleris ſpeciem exhibente, Plantago maior.
Lepidij.
Lepidij figura, cæterum candidiore & molliore, Arabis.

Libanωtidis.
Libanωtidē referente, Hippoſelinū.
Lini.
Lini ęmulo, Oſyris, Tithymalus tertius.
Linozωſteos. Mercurialis.
Mercuriali herbæ ſimili, Helxine.
Lωti pratenſis.
Ad pratenſem Lotum propius accedente, Onωnis.
Loti arboris.
Loto arbori proximo, Triphyllon quod Oxyphyllon quoq; uocāt.
MAlaches. Maluæ.
Folio maluaceum mentiente.
Geranium alterum.
Mandragoræ.
Mandragoræ candido ſimili ſed minore, Mandragoras tertius qui morius.
Marathri. Fœniculi.
Fœniculum referente, Aſparagus, Libanωtis fœcunda prior, Panaces Aſclepium, Buphthalmos, Millefolium, Seſeli Maſſilienſe, Thapſia, Daucus Creticus.
In ſummo Fœniculi ritu pluribus inciſuris diuiſo, Caucalis.
Hirſutiore & maiore, Panaces Aſclepium.
Minore & exiliore, Daucus Cretic⁹.
Craſſiore & latiore, Libanotis fœcunda prior.
Melampyri.
Melampyrum imitante, Crateogonon.
Melilωti. Sertulæ Campanæ.
Sertulæ Campanæ cognato, ſed teneriore Liguſticum.
Meliſſophylli. Apiaſtri.
Apiaſtri ſiue Citraginis æmulo, Marrubium nigrum.
Mecωnis. Papaueris.
Papaueris in morem inciſuris diuiſo, Leontopetalon.
Papauer agreſte ſimulante, Argemone altera.
Papaueri agreſti ſimiliter per ambitum ſerrato, Papauer corniculare.
Papauer cornutum exprimente, ſed pinguiore. Glaucium.
Meleæ. Mali.
Ad malum proxime accedente, Cannabis ſatiua.
Moreæ. Mori.
Mori æmulo. Ficus Ægyptia proprie Sycomorus.
Myrſines. Myrti.
Myrtum referēte, Myrtus ſylueſtris Latinis Ruſcus, Tithymalus ſecūdus ea cauſa myrtites uocatus.
Maiore, Tithymalus ſecundus.
Minore, Ruſcus.
Longe latiore, Cynosbatum.
Ruſcum mentiente, Laurus Alexandrina.
Idęa radix, Hippogloſſon, Tithymalus ſextus.
Minore, candidiore & molliore, Laurus Alexandrina.
NArthecis, Ferulæ.
Folio ferulaceum referente, ſed anguſtiore. Cicuta.
XIphīj. Gladioli.
Folio Gladioli æmulo, Iris, Sparganium.
Maiore, latiore, & pinguiore, Iris.
Anguſtiore & in terram magis inclinato, Sparganium.
ORigani.

Folio

Folio Origanũ æquante. Origanus ſylueſtris, Tragoriganus, Serpyllum hortenſe, Polycnemon.

Origani Heracleoticæ folio candidiore, Origanus onitis, Maron.

PAnacis.

Folio panacis figurã imitante, Spondylium.

Pepli.

Pepli ſimilitudine. Chamæſyce quaſi humilis Ficus.

Maiore. Paronychia.

Periclymeni. Inuolucri maioris.

Periclymeni longitudinem referente. Seſeli Æthiopicum, Smilax aſpera.

Periſtere, nis. Verbenacæ.

Verbenacæ in modum inciſuris diuiſo. Alcea.

Pegani, Rutæ.

Rutacei folij æmulo. Ruta ſylueſtris, Ambroſia, Hypecoon, Serpyllũ ſylueſtre, Hypericũ, Polygonon mas, Peplos, Apios.

Quod Rutam mox natum olet. Triphyllon priuatim, Oxyphyllon.

Paulo maiore. Polemonia.

Triplo quadruplouе maiore. Androſæmos.

Longiore & molliore. Polygonon mas.

Oblõgiore. Polemonia, Apios, Serpyllum ſylueſtre.

Latiore, Peplos.

Anguſtiore. Serpyllum ſylueſtre, Apios.

Duriore. Serpyllum ſylueſtre.

Rutæ ſylueſtris folio multo longiore & teneriore, aliqua agreſtis Ruta.

Pityos. Piceæ.

Piceæ affinitate. Polygonõ fœmina, Pityuſa, Tithymalus quintus.

Piceam fragrante. Chamæpitys ob id nomen ſortita.

Tenuiore. Tithymalus quintus.

Platani,

Platanum ſimulante, uerum nigriore, Aconitum alterum, Veratrum nigrum, Ricinus.

Platanum quadantenus æmulante, Spondylium.

Maiore et inſignioris leuoris. Ricin⁹

Minore & pluribus inciſuris diuiſo. Veratrum nigrum, Aconitum alterum.

Polypodij. Filiculæ.

Polypodij inſtar inciſuris diuiſo, Aſplenon.

Praſi. Porri.

Ad Porrum proxime accedente. Cyperus, Narciſſus, Orchis ſerapias.

Porri in modum uiridi. Hemerocallis.

Minore & anguſtiore. Narciſſus.

Graciliore. Cyperus, Narciſſus.

Longiore. Cyperus.

Latiore. Orchis Serapias.

Grandis Porri effigie. Aſphodelus.

Porro platycarpo, id eſt, latioris ſeminis & fructus ſimili, ſed latiore, Lonchitis.

Praſij. Marrubij.

Marrubij æmulo. Sideritis, Marrubium nigrum, Orminon ſatiuũ.

Numeroſiore. Stachys.

Maiore. Marrubium nigrum.

Longiore. Sideritis.

Pteridis. Filicis.

Filici propinquo. Thelypteris, Dryopteris, Adiantũ, Sideritis ſecunda.

Non adeo ut Filicis minutas inciſuras habente. Polypodium.

Multo minoribus quam Filicis inciſuris prædito. Dryopteris.

Quod nō uno ſingulariq́ꝫ pediculo, ut Filicis, hæret, Thelypteris.

Pyxi. Buxi.

Buxum referente. Lycium.

Pyri. Tritici.

Ad triticum alludente ſed molliore, Ægylops Latinis Auena.

RHamni.

Primę Rhamni folio latiore & nigriore, tertia.

Rhodi. Roſæ.

Roſacei folij, ab inferiore parte, imaginem conformante, Cirſium.

SElini. Apij.

Folio apium repræſentante, Caucalis, Laſerpitium.

Latiore. Smyrnium.

Ad radicem Apij figura, uerum multo tenuiore, Napus.

Seridis, Intybi.

Intybi æmulo, Medium.

Sicyi hemeri, Cucumeris ſatiui.

Cucumerem ſatiuum imitante, Colocynthis, Cucumer ſylueſtris.

Siſymbrij.

Siſymbrium exprimente, Dictamnus altera.

Scillæ.

Scillæ ſimillimo, Aloe.

Scolopendrij. Aſpleni.

Scolopendrij æmulo, Lonchitis altera, Tragium aliud.

Maiore pluribus inciſuris fiſſo & aſperiore, Lonchitis altera,

Scolymi. Cardui.

Carduum imitante, minore tamen & tenuiore, Chamæleon niger.

Scorodi, Allij.

Allij odorem aliquē exhalante, Scordium.

Smyrnij.

Smyrnio ſimiliter ſecto, Pæonia fœmina.

Spondylij, Verticilli.

Verticilli ſiue Verticillaris herbæ figuram oſtendente, Veratrum nigrum.

Staphylini. Paſtinacæ.

Paſtinacæ proximo, Oenanthe.

Struthij, Radiculæ quam proprie Lanariam Latini nominant.

Radiculæ non diuerſo, Papauer ſpumeum.

Phyteuma.

Minore, Phyteuma.

Strychni, Solani.

Solano hortenſi æquali, ſed latiore, Solanum halicacabum, Vitis ſylueſtris.

Longiore. Vitis ſylueſtris.

Satiuum halicacabum, id eſt, veſicarium referente, Circæa.

Sices. Ficus.

Ad ficulnei folij formam & quantitatem accedente, ſed minore circa caulem, Panaces Herculeum.

Schini, Lentiſci.

Lentiſci ſimilitudine, Tragium, Glycyrrhiza.

Minore, Tragium.

Schœni, Iunci.

Iunci figura, Equiſetum.

In ſummo qualis eſt Iuncorum coma, Tithymalus mas peculiari uocabulo characias.

TErminthi, Terebinthi.

Folio

Folio Terebinthi ſpecie, Elaphoboſcus.
Teutli, Betæ.
Betaceum folium mentiente, Hieracium maius, Limonium, Mandragoras mas, Potamogeton.
Tenuiore, Limonium.
Triphylli, Trifolij.
Trifolij pratenſis æmulo. Lotus ſylueſtris.
Quod pratenſi Trifolio tametſi æquale ſpacio tantum contrahitur, & anguſtius euadit, Medica herba.
HYoſcyami, Alterci.
Alterci ſiue Appollinaris herbæ primæ ſpeciei folio teneriore, Altercum ſecundum.
Hyſſopi.
Hyſſopũ æquante, Origanus, Chryſocome.
PHaci, Lentis.
Folio Lenticulæ propinquo, Enula Ægyptia, Anthyllis prima, Onobrychis, Trichomanes, Polygalon, Chamęſyce, Ononis.
Longiore, Enula Ægyptia, Onobrychis.
Phlomi. Verbaſci.
Verbaſcum candidum fœminam ſimulante, Papauer corniculare, Æthiopis, Arction, Bugloſſum.
Hirſutiore & rotundiore, Arction.
Longiuſculo & anguſtiore Verbaſcum candidum mas unde & anguſtifolium dicitur.
Nigriore, Bugloſſum.
Verbaſci candidi maris æmulo aſpe riore tantum, Enula campana.
Verbaſcis candidis latiore & nigriore. Verbaſcum nigrum.
Chamędryos. Quercułę, trixaginis.
Folio Trixagini ſimillimo maiore tamen nec per ambitum tantopere inciſuris diuiſo, Scordium cui propterea inditum nomen Trixago paluſtris.
Chamelęæ, Oleaſtelli.
Oleaſtellum ſiue Oleaginem imitante, cęterum anguſtiore & pinguiore, Thymelæa.
Chamæleonis.
Ad Chamæleonem album proxime alludente, Silybon.
Chamęleonem nigrum referente, anguſtiore tamen & candidiore, Acantha leuce, id eſt, Spina alba.
Acutiore & aſperiore. Chamæleon albus.
Chamæpityos. Aiugæ.
Aiugæ primæ propinquo, ſecunda Aiuga, Anthyllis ſecunda.
OCimi.
Folio Ocimum exprimente, Nepeta montana, Ocimaſtrum, Linozoſtis, Erinus, Heliotropiũ maius.
Hirſutiore. Acinus, Heliotropiũ maius.
Maiore, Solanum ſatiuum, Heliotropium maius.
Minore, Erinus.
Latiore, Solanum ſatiuum.
Candidiore, Heliotropium maius.

QVAE AVT AD BINA PLVraue alia expenduntur folia per ſedecim particulas.

Eorum ad quæ fit collatio index.

AGroſtis, id eſt Gramen, particula decima.
Acantha leuce. i. Spina alba. 6
Ariſtolochia. 1
Arnogloſſum, i. Plantago. 2

Cala-

CAlamintha, id eſt, Nepeta. 14
Cannabis. 8
Carya, id eſt, Iuglans. 2
Chamælē͂on niger. 6
Ciſſos, id eſt, Hedera. 1
Cichorium. 7
Coronopus. 10
Crinum, id eſt, Lilium. 15
Cydonium malum, id eſt, Cotoneũ malum. 5
Cyclaminus. 4
Cytiſus. 3
DAucus agreſtis. 12
Drys, id eſt, quercus. 11
ELaphoboſcus. 9
Eleliſphacos, id eſt, Saluia. 11 & 16
Euzomon, id eſt, Eruca. 7
HElxine. 1
Herpyllum, id eſt, Serpyllum. 7
Hippoſelinum, id eſt, Oluſatrum. 9
IOn, id eſt, Viola. 13
LApathum, id eſt, Rumex. 5
Linozoſtis, id eſt, Mercurialis. 1
Lotus. 3
MArathrum, id eſt, Fœniculum. 12
ORiganum. 7
PEganum, id eſt, Ruta. 3
Pẽtaphyllon. i. Quinquefoliũ. 8
Phacos, id eſt, Lenticula. 3
Phlomos, id eſt, Verbaſcum. 13
Polygonon. 14
RHoa, id eſt, Punica. 15
SColymus, id eſt, Carduus. 6
Sicyos agrios, id eſt, Cucumer agreſtis. 4
Silybum. 6
Siſymbrium. 16
TElis, id eſt, Fœnum græcum. 3
Teutlon agrion, id eſt, Beta ſylueſtris. 2
Thymus. 7
Triphyllum, id eſt, Trifolium. 1

PARTICVLA RRIMA.

FOlio Helxines aut Hederæ ſimili ſed molliore. Scammonia.

Mercuriali herbæ aut Hederæ finitimo, Cynocrambe.

Quod ſummos ramos occupat Ariſtolochiæ aut Hederæ oblongæ figura, Lathyris.

SECVNDA.

Plantaginis aut Betæ ſylueſtris æmulo, breuiore tamen & nigriore, Veratrum album.

Ad radicem Iuglãdis nucis aut Plantaginis effigie, Gentiana.

TERTIA.

Fœnogræcum, Lotumúe aut Trifolium imitante minore tantum. Cytiſus.

Ad Rutam, aut pratẽſem Lotum propius accedente. Ononis.

Cytiſum, aut Lenticulam ſimulante. Glaux.

QVARTA.

Cyclaminum, aut Cucumerem ſylueſtrem referente, ſed minore. Aconitum.

QVINTA.

Rumicis Liliúue ſequaci minore tamen, Satyrium.

SEXTA.

Chamæleoni nigro albæq; Spinæ ſimili, craſſiore tamen & nigriore, Scolymos.

Silybi aut Cardui figura, Chamæleon albus.

SEPTIMA.

Origanum agreſteuе Serpyllũ æmulante,

lante. Tragoriganus.
Origano, Erucæ'ue, aut Cich.rio, aut Thymo nō abſimili, ſed longiore, Papauer erraticum.

OCTAVA.

Quinquefolium, Cannabem'ue referente, Eupatorium.

NONA.

Elaphoboſco, aut Oluſatro æquali, Phu.

DECIMA.

Cornicis pedem, aut gramen ſimulante, Oloſteum.

VNDECIMA.

Ad Saluiæ, aut Quercus figuram accedente, ſed minore. Sideritis.

DVODECIMA.

Dauci agreſtis & Fœniculi imagine, Pyrethrum.

DECIMATERTIA.

Magnitudine inter Violam & Verbaſcum, Baccharis.

DECIMAQVARTA.

Ad Polygoni & Nepetæ longitudinem, Polemonia.

DECIMAQVINTA.

Simile quiddam in guſtu Cotoneo malo, aut Punicæ reddente, Polygonatum.

DECIMASEXTA.

Inter Siſymbrium & Eleliſphacum, medium odorem qui ſuauiſſimus eſt, fragrante, Dictamnus altera.

FOlio mox ex radice, protruſo, Anchuſa.

Chelidonium minus, Nymphæa, Aſplenon, Sideritis tertia, Tuſſilago.

Productionibus quibuſdā cauli adiacentium foliorum, Symphytum alterum.

In pluribus quas habent per caules eruptionibus locato, Eryngium.

Solis pediculis nixo. Chelidonium minus, Filix, Petaſites.

Longis qui in caule pediculis hærente, Sideritis ſecunda, Tribulus aquaticus.

In geniculis ædito, Lyſimachia, Polygonon fœmina, Rubia, Ebulū.

Ex alarum cauis emicante, Orchis Serapias.

Quod a medio caule incipit, Pſylliū.

Solum cacumen ueſtiente, Atractylis Latinis Colus ruſtica.

Humi expanſo, Peplos, Cynogloſſum, Hippophæſtum, Condrilla altera, Catanance altera, Libonotis ſœcunda prior, Moly, Panaces Herculeum, Mandragoras fœmina, Chamæſyce.

In ima parte per terram ſtrato, Teſticulus, Semperuiuum maius.

Vndique ad radicē per terram ſparſo, Anchuſa.

Ad ſummam radicem iacente, Lithoſpermum.

Supra aquam tantum inueniendo. Tribulus aquaticus.

Paulum extra aquam ſupereminēte, Potamog.t.n.

Alijs in ſumma aqua extātibus, alijs demerſis, Nymphæa.

Recto, Phyllitis.

Inflexo, Orchis Serapias, Elaphoboſcus, Phu, Chamæpeuce.

In terram annuente, Anem.ne omnes cultis ūenientes, Thlaſpi, Aliſma, Smyrnium. Bugloſſum, Satyrium.

Prope radicem ad terram refracto, Lonchitis.

Ad ſummum radicis caput in terrā deciduo, Lycopſis.

Ex radice pendente. Chelidonium minus.

Ad ſolis curſum ſe circumagente, Tithymalus quartus unde Soliſequus uocatur.

Contiguo inuicem, Senecio.

Sibi inuicem implicito. Dracunculus maior.

Deinceps locato. Tithymalus tertius qui Paralios.

Intercedentibus ſpatijs gliſcēte, Hippuris altera, Sonchus & agreſtior, & qui edēdo eſt, Periclymenū, Eupatorium, Helíochryſum, Ballote, Muris auricula altera, Hieracium utrunque, Verbenaca ſupina, Sambucus, Ebulum, Aparine, Rubia.

Foliolis quibuſdam per interualla ſub ipſum uſque uerticem diſtinctis, Acanthus.

Folio non magnis interuallis diſtante, Symphytum alterum.

Maioribus interſtitijs diſſito, Gentiana.

Ab utraq; parte enato, Echion, Arabis.

Vtrinque deinceps emiſſo. Trichomanes, Muris auricula altera.

Contrarijs inuicem pediculis prodeunte, Trichomanes.

Caulem circumuoluente, Thymus.

In orbem diſpoſito, Marrubium nigrum, Polygonon fœmina, Libanotis fœcunda prior, Rubia, Heliochryſum, Peplos.

Circa radicis caput in orbem uirente, Æthiopis.

Folio florem ſubſequente, Colchicon.

Per Autumnum pereunte, Smilax lenis.

FOlio exulcerandi urendiq; ignis in modum cum dolore uim habente, omne Ranunculi genus.

Fauces ſcarificante, Chamælea.

Quod aſpera lanugine pruritum excitat, Symphytum alterum.

PLANTARVM DIFFEREN*tiæ à flore acceptæ.*

FLore ſpinoſo, Chamæleon niger.

Clypeolis obſtruſo in medio, Altercum.

Quum digitis teritur humorem exudante, Ruta ſylueſtris.

PLantæ à flore immunes, Dictamnus, Libanotis ſterilis, Phyllitis, Onoſma, Filix, Aſplenon, Hemionitis, Adiantum, Epimedium, Hippogloſſum, Chamæſyce.

Largo flore, Gallium, Circæa, Typha, lenis Smilax, Napus, Artemiſia aliqua, Abrotonum fœmina.

Coma plena, Hipposelinum, Hyacinthus, Spica referta, Thymbra.

In ſingulis foliorū germinationib⁹ frequentiore quam folia quę à radice uſque ad ſummum ſe proferunt, Polygonatum.

In ſingulis caulibus uno, Iris.

Triplici quadrupliciúe in ſingulis ſcapis, Hemerocallis.

GRandi flore, Medium, Solanum ſomnificum, Oenagra.

Puſillo,

Puſillo, Viola nigra, Lot⁹ Ægyptia, Pityuſa, Androſæmos, Chamędrys, Artemiſia altera, Ammū, Circæa, Alcęa, Chamæpitys, Aſtragalus, Stratiotes millefolia, Sideritis tertia.

Gracili, Iſatis ſylueſtris, Artemiſia altera, & aliqua alia nonnullis ſic dicta, Aliſma, Verbenaca ſupina, Semperuiuum minus, Galiopſis, Gallium.

Longo. Poterion.

FLore ſplendente. Nymphæa alia. Egregij ſplēdoris. Chryſanthemū

LActeo flore, Erinus, Gramen Parnaſi, Dorycnium, Lotus Ægyptia, Laureola, Altercum tertiū, Thymelęa, Ephemerō, Stratiotes mille folia, Sābucus, Ebulū, Scamōnia, Smilax lenis, Seſamoides maius, Hiberis, Moly, Arabis, Cynosbatum, Liguſtrum, Ciſtus fœmina, Batis, Thlaſpi, Cyclamin⁹ altera, Capparis, Ariſtolochia rotunda, Acanthus, Aloe, Origanus ſylueſtris, Ruta alia agreſtis, Daucus Creticus, Dauci tertia ſpecies, Aparine, Caucalis, Marrubium nigrum, Phalangium, Artemiſia altera, Oenanthe, Leucoiū, id eſt, Viola candida ob id nuncupata, Phyllon theligonon, Satyrium, Cacalia, Hypericum, Chamępitys ſecunda, Polygonatum.

Candido palleſcēteué, Verbaſcū candidum fœmina, Aliſma, Spondylium.

Subalbido. Anemone aliqua locis cultis naſcens, Cicuta, quartū Ranunculi genus, Colchicon, Tithymalus tertius.

Albeſcente & leniter luteo. Orobanche.

Pallido, Poterium, Tuſſilago, Papauer corniculare, Semperuiuum minus, Plantago minor.

Quamplurimum pallido, Hemerocallis.

Melino, Nardus Gallica, Eryſimon, Iſatis ſylueſtris, Ruta ſylueſtris, Chamępitys prima & tertia, Panaces Herculeum, Hieracium utrunq;, Peucedanus, Conyza minor, unū ex Leucoijs, Nymphęa alia, Buphthalmos, Aſcyron, Androſęmos, Chryſanthemum, Symphytum alterum, Altercum ſecūdum, Gallium, Thapſia, Senecio, Verbaſcum ſylueſtre.

Ad melinum ſeu luteum colorē uergente, Elaphoboſcus.

Aureo & rutilo. Ranunculus tertius, Panaces Aſclepium & Chironium, Artemiſia aliqua, Ageraton, Verbaſcum ſylueſtre.

Rubente, Solanum ſomnificum.

Humoris ſanguinei. Ruta ſylueſtris.

Subrubro, Scordium, Cannabis ſylueſtris.

Roſeo. Oenagra, Chamæpeuce, Faba Ægyptia.

Purpureo, Verbenaca ſupina, Fumus, Aſtragal⁹, Glaux, Aſarum, Hyacinthus, Altercum primum, Viola nigra, Antirrhinon, Vitex alter, Anemone aliqua locis cultis naſcēs, Ariſtolochia longa, Acantha leuce, Calamyntha montana, Delphinium, Lychnis coronaria, Triphyllon peculiariter Oxytriphyllon dictū, Echion,

unum

unum ex Leucoïjs, Teſticulus, Anthyllis ſecunda, Gladiolus.

Purpureo ipſius cacumine, Cirſium.

Purpuræ colore ad puniceum inclinato, Anchuſa altera, Centauriū minus.

Purpuraſcente, Seſamoides minus, Chamæle.n albus, Thymus, Cyclaminus, Trixago, Orchis Serapias, Medium, Lycopſis, Pityuſa, Galiopſis.

Inter purpureū & candidum mediꝫ coloris, Baccharis, Veratrum nigrum, Heliotropium maius.

Puniceo. Anemone aliqua cultis locis naſcens, item quę ſylueſtris eſt, Argemone, Anagallis mas, Leontopetalon, Onobrychis, Sideritis tertia.

Glauco, Anagallis fœmina, Vna ex uiolis quę ſunt Græcis Leucoia.

Quadantenus glauco, Centaurium maius.

Atro, Dictamnus altera, Solanum furioſum, Circæa, Leontopodiū.

Pallido aliquibus uero locis purpureo, Atractylis Latinis Colus ruſtica.

Luteo ſed aliquo tempore colore purpuræ, Ranunculus primus.

Puniceo & aliquoties albo, Papauer erraticum.

Niueo aut phœniceo, Polygonon mas.

Candido in pallido uel auri modo flaueſcente, Pentaphyllon.

Luteo aut candido, Thelephium.

Rubro uel ad aurum uergente, Lyſimachia.

Ter quotidie, ut fertur, mutato colore apparente, nempe matutino albente, meridie paulo min⁹ quam purpureo, phœniceo ueſpere, Tripolium.

Vario. Chamæleon niger.

Albo cum purpureo, Vitex alter.

Qui Corymbo Hederæ ſimilis acinis præditus eſt in lacteo colore ex parte rubentibus, Hippophaes Romanis Lappago.

In albido per mediū purpureo. Phu.

Candido, in medio quod croceum ſit habente, Nymphæa.

Per ambitum niueo in medio luteo, Parthenium.

Purpureo & in medio mali colore, Aſter atticus, Latinis Inguinalis.

Purpuræ colore & per medium puniceo, Xyris.

Pene purpureo, medio albicante, Seſamoides minus.

Foris quidem herbaceo, intus uero & aperto lacteo Ornithogalon.

Qui comicis perſonis hiantibus ſimilis, niger quidem eſt, candida tamen ueluti lingula ab hiatu oris ad inferius labrum exerta, Lonchitis, id eſt, Lanceola.

Vario inter purpureum, album & aureum colore. Achillea.

Colore in candidum, uiridem, luteū, purpureum, & cæruleum uariante, Iris.

Niueo, media parte croceo, in aliquibus autem purpuræ aſpectu. Narciſſus.

Exiguum quid purpuræ in medio habente quod tamen in croci colorē uariet. Paſtinaca erratica.

Colore intus ad aurum inclinato, fo

ris per

ris per ambitum circumpoſitis fo lijs albis luteisu'e aut purpureis, Anthemis ſeu Chamæmalum.

ODorato flore, Aſarum, Liguſtrũ. Cyclaminus altera, Baccharis, Gramen Parnaſi, Gallium, Caucalis, Viola nigra.

Acuti odoris iuxta ac iucundi, Panaces Aſclepium.

Graueolente, Aſclepias, Artemiſia altera.

Grauiſſime odorato, Ariſtolochia longa, Anthyllis ſecunda.

AMaro flore, Ephemeron.

Nõ adeo amaro, Conyza minor.

Egregie amaro, Chamæciſſos.

Guſtum erodente, Serpyllum ſylueſtre.

Amaro & uiſcoſo, Sideritis tertia.

MOlli flore, Dictamnus altera, Hippophaes, Alypon.

Infirmo, Conyza minor.

Leui nec aſpero, Alypon.

Scabro. Marrubium.

FLore in orbem circumacto, Smilax lenis, Scammonia, Medium, Hieracium minus.

Fere rotundo, Periclymenum.

In arcum flexo, Iris.

Inciſuris pluribus ſecto, Phalangiũ.

FLore foliolis ſtellę ſimilibus, Aſter Atticus, unde nomen inuenit.

Oculi figurã circumſcribente, Buphthalmos ideo nuncupatus. Chryſanthemon.

Scorpionis caudæ ſimiliter inflexo, Heliotropium maius.

Ceu muſcoſo capillo, Vitis ſylueſtris.

Capillorum ſpecie qui in pappos euaneſcant. Chamæleon albus.

Humani capilli modo euaneſcente, Senecio.

Vbi confricatur Sampſuchi odorem ſpirante, Artemiſia tenuifolia.

Foris per ambitum circumpoſitis folijs Rutaceorũ magnitudine, Anthemis ſiue Chamæmalum.

Racemoſo, Elleborus niger.

Corymborum Hederæ modo ceu racemis ſibi inuicem cohærentibꝰ ſed minoribus, Hippophaes.

Corymborum in morem antequã ſe pandat concreto, Hipposelinũ.

Vaſculis Alterci ſimili. Aſarum.

Muſcoſo, Cypros Latinis Liguſtrũ.

Concretione muſcoſa, Myrice Latinis Tamarix.

Pileolum æmulante, Ariſtolochia rotunda, Lonchitis.

Comicis perſonis hiantibus non abſimili, candida ueluti lingula ab hiatu oris ad inferius labrum exerta. Lonchitis.

Verticillorũ imaginem præ ſe ferente, Marrubium.

Pedum lecti ſpeciem deſcribente, Clinopodium, unde nomen ſibi adſciuit.

Calatorum inſtar concauo, Scammonia.

FLORVM MVTVA PROpinquitas & diſtantia eodem, quo ſupra ordine.

ANagallidis.

Flore cæruleæ Anagallidis colore. Muris auricula altera.

Anemones.
Anemone propinquo, Leontopetalon.
Syluestri Anemonę finitimo, Papauer erraticum.
Puniceí coloris minus profunde quã in syluestri Anemone splendẽtis, Argemone, Papauer erraticum.
Serius quam Anemones syluestris surgente, Argemone.
Anethi.
Anethi æmulo, Bunion Romanis Napus.

BOlbi, Bulbi.
Flore Bulbi figura, Ageratum.

HEliochrysi.
Heliochrysi flore minore, Ageratũ.

II violæ nigræ aut purpureæ.
Flore Violæ purpureæ seu matronali cognato Hypericum.
Ad eius magnitudinem accedente, Moly.
Isatidis. Glasti.
Glastum referente, Staphis syluestris.

CIchorij, Ambubeiæ.
Flore Ambubeiam seu agrestem Intybum imitante, Condrilla.
Crambes. Brassicæ.
Brassicæ simillimo, Anagyris.
Crini. Lilij.
Lilium æmulante, Phalangiũ, Nymphæa, Lotus Ægyptia, Satyrium.
Qui cum hiscere cœperit Lilio diuisione est similis, Hemerocallis, ea de causa Latini Lilium syluestre appellitant.
Croci.
Croci figura, Colchicon, Cnicus, Othonna.
Latioribus folijs ac Crocus, Othonna.
Cyami. Fabæ.
Fabaceum florem referente, Periclymenum.

LEucoij, Violæ candidæ.
Flore candidæ Violę ęmulo. Chelidonium maius, Moly, Delphinium, Lychnis coronaria, Chamæcissos, Antirrhinon, Glaux, Amomum.
Eiusdem in modum luteo, Spartũ.
Minore, Chamæcissos, Antirrhinõ, Glaux, Moly.
Lychnidis.
Lychnidi proximo, Centaurium minus, Cannabis syluestris.

MEconis, Papaueris.
Papauerum florem mentiente, Anemonę omnes.

NArcissi. Flore figuram Narcissi referente, maiore tamen & tenerio re, Phu.

ORigani.
Flore Origani æmulo, sed odoratiore, Maron.
Agrestem Origanum simulante, Dictamnus altera Cretensis.

PEgani, Rutæ.
Rutaceum florem imitante, Aristolochia clematitis, quasi dicas Sarmentariam, Symphytum alterum.
Prasij. Marrubij.
Per interualla Marrubij modo dispo sito, Clinopodium.

RHodi. Rosæ.
Rosacei floris effigiem ostendente, Cyclamin⁹, Alcea, Nymphæa alia, Althea, Nerium siue Rhododaphne.

Rhoę. Punicæ.

Punicæ cytinorum figura, Altercũ, Ciſtus.

HYacinthi. Vaccinĳ.

Hyacinthinum florem referente, Glycyrrhiza, Chamæleon niger.

Hyperici.

Hypericum æquante, Cotyledon altera.

Phlomi. Verbaſci.

Coronario Verbaſco æquali, Chryſogonum.

CHamæmali, Anthemidis.

Chamæmalini capituli ritu undique per orbem inciſuris diuiſo, Aſter Atticus.

Chamæmali flore maiore, Buphthalmos.

OCimi.

Ocimi florem omnino imitante Pycnocomon.

MVſco aut Oleæ ſimili, Cacalia.

FLore undique exeunte, Smilax leuis.

Ex Bulbi diuiſione, quæ in medio, ſe promente, Colchicon.

Ad radicem fixo, Aſarum.

Per caulem pāſo, Orchis, Narciſſus, Scordium, Argemone, Marrubiũ utrunque, Gladiolus, Lonchitis, Typha, Aſter Atticus, Iris, Thlaſpi, Polycnemon, Anemone omnes, Muris auricula altera, Acetabulum utrunque, Viola nigra, Plātago minor, Barba hirci, Dracunculus uterq;, Eleliſphacos, Vetonica, Helxine, Ambroſia, Medica herba, Chamæleon niger, Panaces Aſclepium, Liguſticum, Seſeli Peloponneſiacum, Paſtinaca erratica, Semperuiuum minus, Xyris, Orminon, Clymenon, Pæonia utraque, Iſatis ſylueſtris.

Summis caulibus ſublocato, Tithymalus mas.

In ramis exorto, Anchuſa altera, Heliotropium maius, Hydropeperi, Cretenſis altera Dictamnus, Tragus, Lathyris, Polemonia, Sideritis ſecunda, Botrys.

Pentaphyllon, Origanus ſylueſtris.

In ſingulis germinib⁹ porrecto, Thapſia.

In uirgis poſito, Catanance altera. Eupatorium, Origanum, Sambucus.

Veluti uiticulas occupāte. Idęa radix

In uiticulis conſiſtente, Tithymalus ſecundus.

In adnatis ædito, Lycopſis, Ornithogalon, Elaphoboſcus.

In caule & adnatis prolato. Rumex priuatim Oxalis dicta.

In germinationibus quibuſdā quæ ſecus folia apparente, Periclymenum.

In eminentibus productionibus quibuſdam collocato, Symphytum alterum.

In feſtucis uigente, Stratiotes millefolia.

In ſummis cirris ſito, Androſaces.

Ex foliolis ueluti nucamentis aculeatis protruſo, Acanthus.

Qui folio adiacet, Echion, Chelidonium maius, Chamædaphne, Alyſſon, Papauer ſpumeum, Mandragoras fœmina, Hydropeperi, Linozoſtis, Cynocrambe, Lithoſpermum.

Singulis folĳs adnexo, Polygonon mas.

Inter folia emicante, Aſarum, Laurus Alexandrina, Ruſcus, Cyperus.

Veluti folĳs ſuperpoſito, Periclymenum.

Folĳs ſubiacente, Peplos, Peplium, Chamæſyce.

In triquetris, quæ ſunt ueluti ſiliquę, porrecto, Xyris.

Concauitates alarum nacto, Chamępitys tertia, Leontopetalon.

Circa alas auium modo pennatas erumpente, Androſæmos.

Culmen adſecuto, Gallium, Typha, Aſter Atticus, Iris, Anemonę omnes, Heliotropium maius, Polycnemon, Polemonia, Abrotonū fœmina, Lathyris, Spondylium, Barba hircina, Siſon, Origanum, Plantago minor, Vetonica, uterque Dracunculus, Eleliſphacos, Holoſchœnus, Ægilops, Libanotis fœcunda prior, Thapſia, Ebulus, Panaces Herculeum & Aſclepium. Arabis, Achillea, Cicuta, Chamæleon niger, Paſtinaca erratica, Liguſticum, Seſeli Peloponneſiacum, Caucalis, Sambucus, Eryſimon, Leontopetalon, Dorycnium, Clymenum Pæonia utraque, Iſatis ſylueſtris, Sparganiū.

Ex medio caule ad ſummum uſq; cacumen emiſſo, Plantago maior.

Qui toto capite ſub aqua ſe condit & rurſus oriente ſole emergit, Lotus Ægyptia.

Qui recta ſurgit, Iris.

Qui oriente ſole ſe explicat, occidente uero ſe claudit, Lotus Ægyptia.

Deinceps diſpoſito, Gladiolus, Alter cum, Eupatorium.

Per interualla ſegregato. Marrubiū.

Paribus iter ſe ſpacĳs diſcreto, Iris, Gladiolus.

In orbem conſtituto, Marrubium nigrum.

Fructus, ſeminis & cæterorum quæ florem neceſſario conſequuntur, ut umbellarum & pericarpiorū, perſpicuum eſt eandem propecū illo eſſe poſitionem. Capitulorū tamen, cum florē ipſum non ſemper reſpiciant, ſitus non erat huc referendus.

FLore cito dehiſcente, Senecio.

Vere tantum ſe proferente, Tuſſilago.

Æſtate apparente, Hiberis, Artemiſia altera, Scammonia.

Per meſſem naſcente, Aſphodelus.

Autumni exitu ſe prodente, Colchicon.

Protinus deciduo. Papauer erraticū, quamobrem Græcis rhœas uocitatur.

Qui quamprimum cum caule marceſcit, Tuſſilago.

Flore ignis modo cum dolore urente ulcerante q́ ; omne Ranunculi genus.

STIRPIVM DIFFERENTIAE *à fructu deductæ.*

POmis præditus eſt Mandragoras, tum mas, tum fœmina.

Aculeato fructu, Xanthion.

Nucleis uacuo, Comaros, id eſt, arbutus.

Conſer-

Confercto, Oxyacantha.
Contentis intus ueluti lanis, Cynoſbatum.
Lanis pleno, Nerion.
Copioſum uinoſumq; ſuccum effundente, Sambucus.
STeriles plantæ, Hedera helix, Libanotis una, Oxyſchœnus alter, Dictamnus, Aſplenon, Hemionitis, Adiantum, Phyllitis, Onoſma, Epimedium, Filix.
Vberiore fructu, Lyciũ, Rhamnus tertia, Rhu.
Decem duodecimue acinorum, Solanum furioſum.
MInuto fructu, Alyſſon, Smilax, lenis, Polycnemon, Papauer corniculare.
Tenui, Rhamnus tertia.
Oblongo, Sentis canina, Cornus.
Digitali prope longitudine, Apocynon.
Lato, Rhamnus tertia, Rhu.
In ſumã ſui parte modice lato, Thlaſpi.
CAndido fructu, Rhamnus tertia, Hedera cãdida, Papauer ſpumeũ.
Pallido, Mandragoras fœmina.
Luteo croci colore, Mandragoras mas.
Auri fulgore, Abrotonũ fœmina.
Primum uiridi per maturitatẽ ſanguineo, Oxyacantha, Vitis alba, item ſylueſtris, Sentis canina. Smilax aſpera, Ruſcus, Solanum halicacabum, Laurus Alexandrina, Chamædaphne, Tragus.
Nigro, Liguſtrum, Tilia, Lycium, Hedera nigra, Solanũ furioſum, lenix Smilax, Vitis nigra, Laureola.
In nigro purpuraſcentis coloris, Sambucus.
Ante maturitatem uiridi, poſtea uero ut maturuit ruffo aut cæræ colore, Cornus.
A principio herbacei coloris, cum ad maturitatem peruenit ruffo nigroq;, Solanum ſatiuum.
Qui aut ruffus aut ruber exiſtit maturitatem adeptus, Arbutus.
Per initium uiridi, mox rubente, poſtremo ubi maturuit atro, Rubia.
FRuctu ſuaueolente, Batis, Mandragoras fœmina.
Acrem ſimul & iucundum odorem ſpirante, Polycnemon.
Cũ grauitate odorato, Lotus arbor.
Subgrauis odoris, Mandragoras mas.
SVb adſtringente fructu, Smilax hortenſis.
Vehementer adſtringente, Tragus.
Os commendante ac eſculento, Lotus arbor, Cornus.
Dulci, Lotus arbor, Tribulus aquaticus.
Subdulci. Tilia.
Amaro, Lycium.
Amariſſimo. Colocynthis.
Leniter linguam erodẽte, Tithymalus ſecundus.
Acri & glutinoſo, Cyclaminus altera.
MOlli fructu, Batis, Cyclaminus altera.
Oſſeæ intus duritiei, Ruſcus.
Solido, Tribulus aquaticus.
Fragili, Oxyacantha.
Qui leuore eſt præditus, Solanũ halicacabum, Lycium.

Aſpero Ricinus.

Qui tenaci contactu ueſtibus hæret. Xanthion.

Qui cum manditur ueluti palearum acus linguæ & dentibus repræſentat. Arbutus.

Rotundo fructu, Batis, Rubia, Lathyris, Solanum satiuum, Halicacabum & furioſum, Vitis ſylueſtris, Xanthion, Ruſcus, Chamædaphne, Colocynthis.

Acuminati uerticis. Tragus.

Fructu cornu in modũ inflexo, Nerion, Papauer corniculare unde nomen inuenit.

Oui uitellum æquante, Mandragoras fœmina.

Lanis cum dehiſcit Acanthi ſpinæ pappos referentibus, Nerion.

Crocato, Hedera nigra.

Folliculi ſpecie, Rhamnus tertia, Apocynon.

Fabaceam ſiliquam conformante, Apocynon.

Fœnogræci cornicula imitante, Papauer corniculare.

Concretione ſua muſcoſo, Tamarix.

Mediocris pilæ quantitate, Colocynthis.

Duplicis clypeoli figura, Alyſſon.

Verticillum repræſentante, Rhamnus tertia.

FRVCTVVM SIMILITVdo *& inter ſe diſsidium eadem cum ſuperioribus ſerie.*

ANethi.

Fructu Anethi æmulo, Dauci tertia ſpecies.

Amygdalæ.

Amygdalæ nucem æquãte. Nerion.

BAlani. Glandis.

Fructu oblongæ glandi propinquo, Cucumer ſylueſtris.

Botryos & Staphyles, Racemi & vuæ.

Racemoſo, Phyllon, Rhu, Solanum furioſum, Sambucus, Ricinus, Vitis alba & nigra, Tilia.

Vuæ racemiq; figura qualis eſt quem Græci Epiphyllida uocant, Smilax aſpera.

Vuarum inſtar molli, Solanum furioſum.

Exiguis vuis non diſſimili, Vitis ſylueſtris.

ELææ. Oliuæ.

Fructu Oliuæ figuram exhibente, Capparis, Cornus, Sẽtis canina.

Incipienti Oliuæ proximo, Phyllon.

Grandem Oliuam æquante, Xanthion, Erebinthi, Ciceris.

Magnitudine Ciceris, Laurus Alexandrina.

Erinei. Caprifici.

Caprificum referente, Sycomorus.

THermi, Lupini.

Fructu Lupinum repræſentante, Smilax lenis.

CAryi baſilici. Nucis regiæ.

Fructu Nucem regiam ſeu Iuglandem æmulante, Tithymalus ſecundus.

Capparis.

Capparis effigie, Lathyris.

Coccimilei. Pruni.

Pruni magnitudine. Arbutus.

Corymbi, Baccæ Hederaceæ.

Corymbum referente, Solanum furioſum,

rioſum, Cyclaminus altera, Polycnemon, Polemonia, Abrotonum fœmina.

Coni ſeu Strobili, Pineę nucis.

Pineæ nucis figura, Chelidonium maius.

LIbanotidis.

Fructu Libanotidi propinquo. Batis.

MAndragoræ fœminæ.

Pomo Mandragoræ fœminæ duplo maiore. Mandragoras mas.

Meconis ceratitis, Papaueris cornuti. Fructu Cornuti Papaueris gracilitate. Chelidonium maius.

Myrti.

Myrti baccam æquante. Oxyacantha.

OLynthorum, Groſſulorum.

Fructu ficorum groſſulis dulciore, Sycomorus.

PEpereos. Piperis.

Fructu piperis figura, Lycium, Lotus arbor,

Maiore. Lotus arbor.

Platani.

Pilularum Platani æmulo Xãthion. Glycyrrhiza.

Aſperiore, Glycryrhiza.

Pyri. Tritici.

Tritici magnitudine. Tragus.

Rhagis ſtaphyline. Acini uuacei.

Fructu acinum uuæ imitante, Cyclaminus altera, Solanum halicacabum.

Paruis ueluti uuarum acinis, Trag⁹.

SIcyi hemeri. Cucumeris ſatiui.

Fructu Cucumeris ſatiui longe minore. Cucumeris ſylueſtris.

Syces. Ficus.

In interiore farcto nullis, qualia in Fico frumentis latentibus, nec ramis, ut ficus, ſed caudici adnaſcente, Sycomorus.

Schini, Lentiſci.

Lentiſcinum fructum repręſentante, Tilia.

TErminthi, Terebinthi.

Terebinthini fructus figura, Liguſtrum, Sambucus, Ebulus, Rhu.

PEndulo fructu, Tragus.

ANnuo fructu inuicē alternato, id eſt, poſt annum emiſſo, Tithymalus ſecundus.

Ter quaterue per annum colligendo, Sycomorus.

Non, niſi unguibus aut ferro ante ſcalpatur, matureſcente, Sycomorus.

PLANTARVM DIFFERENtiæ à ſemine ſumptæ.

SIne flore ſemen gignit Ambroſia.

Fabis paululum bullarum modo ſupra operculum emergentibus, Faba Ægyptia.

Veluti ſemine prædita eſt Helxine.

Semine cuſpidibus raris munito. Aſarum.

Piloſo, Daucus Creticus, Eupatorium.

Subhirſuto, Triphyllon priuati, Oxitriphyllon.

Ob ſupercurrentem lanuginem depræhenſu difficili, Leontopetalon.

Veluti lanis inuoluto. Centaurium maius.
Ariſtis ueluti capillis inter ipſum ſemen exeuntibus, Ægilops Latinis Auena.
Concauo. Aparine.
Quod confricatum liquore manus inficit, Aſcyron.
COpioſo ſemine, Libanotis fœcunda prior, Phyteuma, Linozoſtis fœmina, Pæonia utraque, Seſeli Æthiopicum, Polium montanũ, Limonium, Ambroſia, Altercũ, Scriphium ſeu Abſinthium marinum.
Totos ramulos implente, Botrys.
Vmbella plena, Daucus tertius.
Plenis capitibus. Cirſium, Iſópyrũ.
Differtis ſiliquis, Ocimaſtrum.
Gemino ſemine, Linozoſtis mas, Tordylon ſeu Seſeli Creticum, Spondylium.
In ſingulis uaſculis bino, Æthiopis.
Duplici tripliciu'e, Leontopetalon, Ægilops.
Triplici uitriculis inuicem diſcreto, Lathyris.
Terno aut quaterno, Aphace.
Quino aut ſeno, Dorycnium.
PAruo ſemine. Chelidonium maius, Medium, Peplos, Capparis Helxine, Siſon, Pæonia utraq;, Eruum, Plantago maior, Thlaſpi, Arction, Eryſimon, Ammi, Ambroſia, Gramen Parnaſi, Thymelæa, Iſopyron, Papauer corniculare, Catanance ſecunda, Dorycnium, Apios, Tordylon, Apocynon, Linozoſtis maſcula, Cynocrambe, Lithoſpermum.
Craſſo, Phalangium.
Tenui, Apium montanum, Vrtica mollis.
Longo, Seſeli Maſſilienſe, Apium montanum, Oluſatrum
Oblongo, Acanthus, Liguſticum, Siſon, Orminon ſatiuum, Phalaris, Narciſſus, Cnicus.
Lato, Gentiana, Pityuſa, Seſeli Peloponneſiacum, Libanotis fœcunda altera, Laſerpitiũ, Nymphæa.
Paululum lato, Oxytriphyllon, Thapſia, Alyſſon.
SPlendente ſemine, Satyrium alterũ
ALbo ſemine, Daucus Creticus, Libanotis fœcunda prior, Aparine, Phalaris, Papauer ſatiuum, Altercum tertium.
Ruffo, Securidaca, Seſamoides minus, Papauer erraticum, Colchicon.
Ruffeſcente, Ruta aliqua ſylueſtris.
Flauido, Altercum ſecundum.
Melino, Acanthus.
Rubro, Pæonia utraque, Ægilops, Capparis, Oxalis, Limonium, Xyris.
Quod confricatum ſanguineo liquore manus cruentat. Aſcyron.
Rubro colore Croci, Solanum ſomnificum, Aron.
Puniceo, Anchuſa tertia.
Fuſco, Orminon ſylueſtre.
Atro, Barba hircina, Aphace, Ruta ſylueſtris, Liguſticum, Seſeli Æthiopicum, Siſon, Oluſatrũ, Smyrnium, Libanotis fœcunda altera, Melanthium, Phalangium, Orminon ſatiuum, Nymphæa, Hypericum, Chamæpitys ſecunda, Po-

lemonia

lemonia, Ocimaſtrum, Papauer corniculare, item ſylueſtre, Erin⁹, Altercum primum, Sideritis, Oxyſchœnus alter, Verbaſcum candidum fœmina, Narciſſus, Pſyllium, Apocynon.

Principio uiridi mox ſanguineo, Thymelęa.

Herbaceo primum, cum maturuit ante capillamentorum Croci rutilo colore, Dracunculus minor.

Ab ipſo ortu cinereo, ut maturitatẽ attigit capillamentorum croci colore puniceoq́, Dracunculus maior.

Diuerſi coloris, Anagyris. Dorycnium, Tithymalus tertius.

Non colore uno, ſed ex altera parte ſubruffo, Smilax hortenſis.

Candido ruffoq́, Cnicus.

Quod cortice nudatum lacteo colore ſe offert, Lathyris. Quod eſt in nigro ſubruffum foris, intrinſecus candidum, Staphis ſylueſtris.

Extimo operimento nigro, intus albo, Thymelæa.

In medio rubentium alijs quinque aut ſex in purpura nigris, Pæonia utraque.

SEmine grati odoris, Panaces Herculeum, Napus, Seſeli Æthiopicum & Peloponneſiacum, Apiũ montanum, Libanotis fœcunda altera, Melanthium.

In guſtu odorato, Poterium, Daucus Creticus.

Graueolente, Spondylium.

Aromatum modo odorato, Liguſticum, Tordylon, Petroſelinum, Oluſatrum.

Vinoſo odore & ſuaui, Ambroſia.

ACerbo ſemine, Erinus.

Viſcido Nymphæa.

Pingui & oleoſo, Myagron.

Si corticem detraxeris, dulci, Lathyris.

Amaro, Seſamoides utrunque, Securidaca, Seſeli Æthiopicum, alia agreſtis Ruta nonnullis ſic dicta.

Acri, Oxalis, Thlaſpi, Eryſimon, Hidropeperi, Dracunculus minor, Poterium, Smyrnium, Staphis ſylueſtris, Peplium, Panaces Herculeum, Liguſticum, Seſeli Maſſilienſe & Æthiopicum, Siſon, Cyminum ſylueſtre, Ammi, Apium montanum, Petroſelinũ, Oluſatrum, Daucus tertius, item Creticus, Libanotis fœcunda prior, Melanthium, Xyris.

Subacri, Tordylon ſeu Creticum Seſeli.

Saporis medicati, Lotus ſylueſtris.

MOlli ſemine, Ephemeron.

Carnoſiore, Seſeli Peloponneſiacum.

Pingui & fuliginoſo, Paliurus.

Duro, Aparine, Periclymenum, Pſyllium Dorycnium, Apocynon.

Operimenti duri, Thymelæa.

Matureſcẽte uua durato, Anagyris.

Lapidoſo, Lithoſpermum ea de cauſa ita nominatum.

Firmo, Liguſticum, Oluſatrũ, Nymphæa.

Quod difficile uellitur, Periclymenum.

Non plane ſolido, Anagyris.

Leui ac polito, Satyrium alterum,

Dorycnium.

Scabro, Helxine, Staphis ſylueſtris.

Cuſpidibus ſubaſperis. Aſarum.

Veſtibus hærente. Helxine.

Adeo aſpero & hirſuto, ut ueſtibus ſiccatum hæreat, Eupatorium.

Leni, Gentiana.

ORbiculato ſemine, Orminon ſylueſtre, Lithoſpermum, Cannabis ſatiuũ, Gladiolus, Xyris, Peplos, Anagallis, Oxyſchœnus alter, Libanotis fœcunda prior, Dorycnium, Latyris, Tordylon, Heliotropium minus, Smyrnium, Pepliũ, Thymelæa, Linozoſtis maſcula, Aparine, Chamęſyce, Cynocrambe.

Non plane rotundo, Anagyris.

Anguloſo, Seſeli Maſſilienſe, Cnic⁹, Libanotis fœcunda prior.

Cuſpide anguloſa. Aſarum.

Trigono, Staphis ſylueſtris, Ruta alia ſylueſtris nonnullis ſic nuncupata.

Triquetro in pericarpῄs clauſo, Lonchitis.

Acuminato, Oxalis Latinis Acetoſa.

Veluti infracto, Thlaſpi.

Veluti punctis diſtincto, Androſæmos.

Longiorem ueluti apicem ſuſpẽdente ex altero cacumine, Oxyphyllon.

Perforata, Phyteuma.

Multis foraminibus terebrato, Catanance altera.

SEmine pulicis figuram exprimente, Pſyllium Græci, Latini Pulicarem eadem de cauſa dixerunt.

Quod cortice nudatum ricinum animal æmulatur, Ricinus unde & nomen inuenit.

Vituli narem referẽte, Antirrhinon ſiue Anarrhinon, idcirco nomen ei inditum.

In medio umbilici figura. Aparinæ.

Renem repręſentante, Smilax hortenſis, Anagyris.

Teſticuli inſtar pendulo, Linozoſtis maſcula.

Scorpionis caudam æquante, Scorpioides ob id appellata.

Viperinum caput ſimulãte, Echion.

Corniculi in morem inflexo, Medica herba.

Quum ſiccatur ad ſpeciem unguium examinati milui ſe contrahente. Catanance prima.

Verrucæ ſimiliter pendente. Heliotropium minus.

Piceæ halitu, Chamæpitys ſecunda.

Glumoſo ac paleaceo, Gentiana, Cyminum ſylueſtre.

Quaſi foliaceo, Laſerpitium.

Epithymo ſimili, Alypon.

Reſinoſo. Libanotis fœcunda prior.

Reſinæ odore. Hypericum.

Reſinam pineam fragrante, Ruta ſylueſtris.

Myrrhæ ſapore. Smyrnium.

Cuſpidi lanceæ reſpondente, Lonchitis, id eſt, Lanceola ideo nuncupata.

Ancipitem ſecurim referente. Securidaca.

Clypeoli effigie, Tordylon ſeu Creticum Seſeli.

Verticillum imitante, Libanotis fœcunda utraque.

Diſci

Diſci figura, Thlaſpi.
Seminum inter ſe æmulatio & diuerſitas.
ANchuſæ.
Anchuſæ ſecundæ ſemine minore, Anchuſa tertia.
Althææ.
Althææ ſimili Cannabis ſylueſtris.
Ammi.
Ammi æmulante ſed odoratiore, Petroſelinum.
Anethi.
Anethum referente, Elaphoboſcus Latinis Ceruiocellum.
Aniſi.
Aniſo æquali ſed cādidiore. Cicuta.
Apij. Piri.
Quale eſt pirorum, Mandragoras fœmina.
Aſphodeli. Haſtulæ regiæ.
Aſphodelum æquante. Aloe.
Atraphaxios. Atriplicis.
Vt Atriplicis, Oenanthe.
Abſinthij.
Non adeo ut Abſinthij copioſo, Abſinthium Santonicum.
BOtryos. Racemi.
Semine racemoſo, Dracunculus uterq;.
Linozoſtis fœmina, Hydropeperi, Ambroſia.
GIgartorum, Nucleorum uuæ.
Semine acinorum nucleis reſpondente. Aſarum.
Glichonis. Pulegij.
Pulegij æmulo, Polycnemon.
ERebinthi. Ciceris.
Ciceris forma, Catanance altera.
Eryſimi. Irionis.
Ceu Irionis. Altercum ſecundum.
HEdyſari. Securidacæ.
Ad Securidacā accedēte, Aſclepias.
CAnchryos. Seminis Libanotidis.
Canchryn referente, Fœniculum erraticum.
Cardami. Naſturtij.
Naſturtiū mētiēte, Thlaſpi, Eryſimō
Cenchri. Milij.
Milio æquali, Delphiniū, Lotus Ægyptia, Phalaris, Circæa, Cratægogonon.
Ciſſi. Hederæ.
Hederam imitante, Periclymenum.
Cnici, Cartami.
Cnico ſimili. Centaurium maius.
Chamæleon albus, Medium, Veratrum nigrum, Acantha leuce.
Rotundiore, Acantha leuce.
Corymbi, Baccæ Hederæ.
Conferti Corymbi ſpecie, Origanus onitis.
Crambes, Braſſicæ.
Braſſicæ figura, Smyrnium.
Crithes. Hordei.
Hordeū repræſentāte, Ruta ſylueſtris.
Cyami. Fabæ.
Fabæ æmulo. Xyris.
Cymini.
Cyminū ſimulante, Apiū mōtanū.
Arction, Daucus tertius.
Multo exiliore, Ammi.
Acriore. Cyminum ſylueſtre.
LIni.
Semine Linum æquante, Satyrium alterum priuatim erythron, id eſt, Rubens, Vrtica altera.
Maiore & firmiore. Satyriū alterū.
Minore, Vrtica altera.
MArathri, Fœniculi.
Semine Fœniculū referente. Liguſticū.
Melanthij. Git ſiue Nigellæ.

Nigellæ

Nigellæ proximo, alterum ſylueſtre Cyminum.
Nigellæ ſapore. Iſopyron.
Mec.nis. Papaueris.
Papaueraceum ſemen exprimente. Phyllon thelygonon, Papauer corniculare, Altercum primum.
Maiore, Phyllon thelygonon, Chelidonium maius.
Minore. Peplos.
Veluti nigri papaueris, Androſæmos.
Myrſines. Myrti.
Ad Myrtinum ſemẽ alludente, Thymelæa.
NArthecis. Ferulæ.
Semine ferulacei æmulo, ſed minore. Thapſia.
ORigani.
Semine Origanum guſtu reſipiente, Ammi.
Ormini.
Ormini ſylueſtris æmulo, Eleliſphacos.
Coloris & figuræ ab hoc uariantis ſatiuum.
Orobi. Erui.
Eruum æquãte, Æthiopis, Catanance prima, Lithoſpermum, Tithymalus tertius.
Maiore, Lathyris.
Minimi Erui quantitate, Dorycniũ.
Oxyſchœni, Acuminati Iunci.
Oxyſchœno ſimili, Holoſchœnus.
PEpereos. Piperis.
Semine Piperis ſapore, Vitex.
Praſi. Porri.
Porri ſimilitudine, Pycnocomon.
Pyri. Tritici.
Tritici figura, Batis, Centaurium minus.
RHoę. Punicæ.
Semine Punicę acinum referente, Pæonia utraque, Capparis.
SElini. Apij.
Semine Apio non diſſimili, Siſon.
Seſeleos æmulo, uerum latiore, candidiore, Spondylium.
Maſſilienſis Seſeleos ſemine odoratiore & acriore, Seſeli Æthiopicum.
Seſami.
Seſamum mentiente. Seſamoides utrunque.
Spondylij. Verticillaris herbæ.
Spondylium imitante. Gentiana.
Schini, Lentiſci.
Lentiſcinum ſemen referente, ſed minore & breuiore, Tragium.
TEutli. Betæ.
Betacei ſeminis æmulo, uerum rotundiore & duriore. Sideritis ſecunda.
Teleos. Fœni græci.
Fœni græci figura, L.tus ſylueſtris, Myagron.
Multo minore, L.tus ſylueſtris.
Tithymali characiæ. Lactariæ uallaris.
Tithymalo characiæ reſpondente, Tithymalus ſextus.
HYoſcyami. Alterci.
Alterci ſeu Apollinaris herbæ ſemine minore. Napus.
Hyperici.
Hyperici effigie, Aſcyron, Coryledon altera.
PHaci, Lentis.
Semine Lenticulæ proximo, Medica herba, Pityula, Spartũ, Coccus ba-

cus ba-

cus baphicus,id eſt, Granum tin-
ctorium.
Minore, Aphace.
Dimidiatæ Lentis figura, uerũ mul-
to graciliore, Phalangium.
Phlomi, Verbaſci.
Verbaſci æmulo, Symphytum alte
rum.
SEmine in calyculis latente, Gentia
ana.
In pomis concepto, Mandragoras.
Ceu membrana incluſo, Narciſſus.
In terram inclinato, Eupatorium.
SEmine Autumno matureſcente, a-
liqua agreſtis. Ruta quibuſdã ſic
nominata.
INutili ſemine, Poterium.

PLANTARVM DIFFERENTIÆ *ſecundum ea quæ à flore, fructu & ſemine pendent, cuiuſmodi ſunt hæc fere.*

1 Calyces.	5 Capitula & uaſcula.
2 Verticilli.	6 Siliquæ.
3 Spicæ.	7 Pappi.
4 Vmbellæ.	8 Spinæ.

1 CAlyce magno ſummum co-
liculum occupante, Tragopo-
gon, id eſt, Barba hircina.
Cytinis duris & aculeatis, Hyoſcya
mus primus.
2 VErticillis orbiculatis caules, ut
in Marrubio, per interſtitia cin
gentibus, Sideritis.
3 SPicis ſeptem aut octo Lolio ſi-
milibus, Hordeum murinum.
Viridi ſpica, Thymbra ſeu Satureia.
Satureiç modo ſpicata eſt Veronica.

4 VMbella conſtant Libanotis fœ-
cunda prior, Cicuta. Chamæle
on niger, Panaces Aſclepium, Li-
guſticum, Semperuiuum minus,
Ageratum, Caucalis.
Denſiore umbella, Stratiotes mille-
folia.
Lata, Seſeli Peloponneſiacum.
Vegetiore, Stratiotes millefolia.
Circinata, Pyrethrum, Achillea, He
liochryſum, Sambucus.
Vmbella Anethi & Coriandri figu-
ra, Seſeli Maſſilienſe, Smyrnium,
Elaphoboſcus, Pyrethrum, Ori-
ganus ſylueſtris, Stratiotes mille-
folia, Panaces Herculeum, Tha-
pſia, Paſtinaca erratica, Daucus
Creticus.
Erraticæ Paſtinacæ imaginem oſten
dente, Daucus tertius.
Sambuci formam referente, Arabis,
humilis Sambucus quæ proprie
Latinis Ebulum dicitur.
Veluti corymbis areſcentibus, Heli
ochryſum.
Non Hyſſopi modo in rotæ ſpeciẽ
orbiculata ſed multifida & ueluti
diuiſa, Origanus.
5 CApitulo ſpinoſo, Hippophæ-
ſtum, Dipſacos Latinis Vene-
ris labrum, Atractylis, Latini co-
lum ruſticam uocãt, Acantha leu-
ce, id eſt, Spina alba, Scolymos,
id eſt, Carduus.
Spinis acutiſſimis horrente, Eryn-
gium.
Inani, Epithymum.
Semen continente, Iſopyron, Cni-
cus, Catanance prima, Nigella, A-
pium montanum, Cyminum ſyl-
ueſtre

ueſtre Nymphæa, Pſyllium, alia Ruta ſylueſtris, Lotus Ægyptia, Tithymalus tertius & quartus.

Quod uermiculos quoſdam in media medulla oſtendit per longitudinem diuiſum, Veneris labrum.

VEneris labrum in ſingularum germinationum caulibus ſingula capitula porrigit.

Duo triaue profert Pſyllium.

Quinq; aut ſex. Cyminum ſylueſtre.

Sex aut ſeptem, Catanance prima.

EXiguo capitulo, Polium montanum, Melanthiũ. Gracili, Epithymum, Iſopyrum.

Oblongo, Argemone, Melanthium, Papauer ſatiuum, erraticum & tertium, Veneris labrum, Hieraciũ maius.

In anguſtum contracto, Pſyllium.

CApitulo cum aruerit candorem induente, Veneris labrum.

Nigro, Nymphæa.

Nigro aut cæruleo, Anemonæ omnes.

Spinis horrente quæ modo uirides, nunc pallidæ, alias candidæ, aliquando etiam glaucæ uidentur, Eryngium.

GRauiter cũ ſuauitate aliqua odorato, Polium montanum.

ACri & quod olfactu ſternutamenta proritat, Ptarmice, id eſt, ſternutamentaria ideo ſic dicta.

CApitulo molli, Cyminum ſylueſtre.

Aſpero, Sideritis ſecunda.

ROtundo capitulo, Cyminum ſylueſtre, Ptarmice, Nymphæa, Anthemis, Ononis, Tithymalus tertius.

In rotundo oblongo, Centaurium maius.

Seſeli, Papauer ſylueſtre quod pithite à dolij forma quaſi doliare nuncupatur.

Quaſi inciſuris diuiſo, Leontopodium.

Interiore ſui parte diſcurrentibus ueluti cancellis diſſepto, Melanthiũ.

CApitulo ſpinis ſtellatim circumſepto, Eryngium.

Marinum Echinũ ſimulante, ſed minore & oblongiore, Acantha leuce.

Spinis echinato, Veneris labrum.

Cano hominis capillo ſimili, Poliũ montanum.

Capillorum modo caudas habente, Epithymum.

Piri figura, Ariſtolochia longa.

Oliuæ ſpeciem exhibente, ſed maiore & latiore & ut platani pilula, piloſiore, Solanum furioſum.

Corymbi effigie, Polium montanũ.

Non aliter ac Pilula, quam in arboribus aliquot Cachryn uocant, anciſo, Ornithogalon.

Veluti aſparagi cacumine, Anemonæ omnes.

Globi figura, Sideritis ſecunda.

Thyrſo non diſſimili, Acanthus.

CAPITVM ET VASCVLOrum inter ſe collatio.

ANemones.

A Capitulo Anemones minore, Papauer erraticum.

Anemones culta amantis oblongiore, capitulo ſylueſtris.

Anethi.

Anethi.
Anethi æmulo, Seſeli Æthiopicum, Daucus tertius, Tithymalus quartus.
Anthemidis ſeu Chamæmali.
Chamæmalini capituli formam deſcribenté, Ptarmice.
THymi.
Capite Thymũ imitante, Symphytum petræum.
MEconis. Papaueris.
Papaueraceum caput mentiente, Apium montanum, Melanthium, Centaurium maius.
Multo tenuiore. Apium montanũ.
Papaueris maximum uaſculum referente, Lotus Ægyptia.
Erratici papaueris ęmulo, ſed oblongiore & in ſuperiore ſui parte latiore, Argemone.
PEgani. Rutæ.
Capite paulo ac Rutæ ſatiuæ maiore, alia agreſtis Ruta nonnullis ita uocata.
ROtundum pomum aut Papaueris caput imitante, Nymphæa.
CApitulo tribus maiori ex parte partibus conſtituto, alia Ruta ſylueſtris aliquibus ſic nominata.
In caulibus conſiſtente, Leontopodium, Cyminum ſylueſtre, Eryngium, Solanum furioſum, Veneris labrum, Acantha leuce, Carduus, Cnicus, Seſamoides minus.
In adnatis ſito, Centaurium maius.
In medio floris prominente, Anemonę omnes, Ornithogalon.
Cacumen tenente, Melanthium, alia agreſtis Ruta, Polium montanũ, Iſopyrum, Apium montanum, Ptarmice, Tithymalus tertius, Thymus, Anemonæ omnes, Aliſma, Pſyllium, Sideritis ſecunda, Leontopodium, Cyminum ſylueſtre, Eryngium, Solanum furioſum, Veneris labrum, Acantha leuce, Carduus, Seſamoides minus.
CApitulo ubi emarcuit flos, extuberante, Nymphæa, Ariſtolochia longa.
6 SIliquatæ plantæ, Delphinium, Solanum ſomnificum, Eruum, Xyris, Androſaces.
Veluti ſiliqua in terram decliui ſemen complexa, Orminon.
Folliculo in quo continetur fructus, Lathyris, Solanum halicacabum.
Siliqua non adeo hirſuta, Hypericũ.
In ſummo pendentibus paruulis ueluti locuſtis duplici crure diuaricatis, in quibus ſemen eſt, Bromos Latinis Auena.
MVltis ſiliquis, Iſatis ſylueſtris, Dorycnium Duplici, Clymenũ.
Triplici, Lathyris.
PArua ſiliqua, Glycyrrhiza.
Tenui, Eryſimum.
Longa, Anagyris.
Oblongo quodam folliculo, Solanum halicacabum.
Siliqua quadamtenus oblonga, Aconitum alterum.
SIliqua ruffa, Glycyrrhiza.
Herbacea, Staphis ſylueſtris.
SIliqua in rotundo oblonga, Hypericum, Ruta ſylueſtris.
Triangulari, Xyris.
Aliquantulum caua, Tithymalus mas cognomine characias.

Siliqua

Siliqua linguæ figura, Iſatis ſylueſtris.

Folliculo quodam ueſicam referente, Solanum halicacabum, id eſt, ueſicarium ob id ita uocatum.

Corniculata ſiliqua, Circæa, Eryſimon, Hedyſarum, alterum ſylueſtre Cyminum.

Amygdalæ propinqua, Pæonia utraq;.

Veluti oblonga glande, Capparis.

Hordei magnitudine, Hypericum.

Melanthij uaſculum imitante, Ocimaſtrum.

Veluti pilula, Sparganium.

Peluis figura, Tithymalus mas.

Veſparum fauis ſimili, Faba Ægyptia.

Iridem & polyporum cirrhos ſimulante, Clymenum.

SILIQVARVM INTER *ſe collatio.*

Erebinthi. Ciceris.

Siliqua Ciceri proxima, Leontopetalon, Dorycnium, Staphis ſylueſtris.

Teleos. Fœni græci.

Siliqua Fœni græci ſpecie, Smilax hortenſis, Eryſimum.

Craſſiore & longiore, Smilax hortenſis.

Hyoſciami. Alterci.

Siliqua Alterci figura, Ocimaſtrum.

Alterci primi uaſculo teneriore, ſecundum Altercum.

Phaci, Lentis.

Siliqua Lentis ſimilitudine, Glycyrrhiza.

Maiore, Aphace.

Phaſioli ſiue Phaſeli.

Phaſeli formam exprimente, Spartum.

Pendula ſiliqua, Iſatis ſylueſtris, Cyminum alterum ſylueſtre.

Sibi inuicem annuente, Clymenũ.

7 In Pappos defloreſcunt Typha, Senecio, Conyza minor, Cirſiũ.

8 Spinam emittit Colus ruſtica.

Latiore ſpina eſt Silybon.

Spinam aquis occultat Tribulus aquaticus.

Spina quæ ex medio prodit Echinũ marinum aut Cinaram æmulante, Chamæleon albus.

FINIS.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

INDEX GRAECARVM NOMENCLATIONVM, QVAE STIRPIBVS A DIOSCORIDE

aliijsq; Græcis rei herbariæ ſcriptoribus aßignantur.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

A

Ἀβρότονον 342
ἀβρότονον 342
ἀγαθὸς δαίμων 881
ἀγαρικὸν 943
ἀγήρατον 333
ἄγνος 1076
ἀγρία ἄκανθα 861
ἀγριελαία 1062
ἀγριοκοκκυμῆλον 1087
ἀγριοκάρδαμος 81
ἀγριόφυλλον 881
ἄγρωστις 678
ἄγρωστις 820
ἀδίαντον 532
ἀείζωον 374
ἀείζωον τὸ μέγα 377
ἀείζωον τὸ μικρὸν 380
αἴγειρος 1083
αἰγίλωψ 672
αἰγόκερως 597
ἀκαλύφη 6
ἄκανθα λευκὴ 850. 857
ἄκαυλον 552
ἄκινος 185
ἀκόνιτον 248
ἀκόνιτον παρδαλιάγχες 308
ἁλικάκαβον 304
ἀλθαία 371
ἄλιμος 995
ἄλισμα 164
ἀλκέα 366
ἀλόη 933
ἄλση 277
ἀμάρακον 33
ἀμάραθος 332
αἷμα ἡρακλέους 137
αἷμα πέδοτος. 886
αἷμα ἡρακλέους 764
τὸ ἀμύδωρον 598
ἄιρα 670
ἄμμι 875
ἄμπελος 1057
ἄμπελος λευκὴ 820
ἄμπελος ἀγρία 818
ἄμπελος ἀγρία 1060
ἀμπελόπρασον 751
ἀμυγδαλῆ 1090
ἀνάβασις 692
ἀναγαλλὶς 388
ἀναγαλλὶς ἔνυδρος 187
ἀνάξυρις 318
ἀνάρρινον 362
ἀνδράχνη 382
ἀνδρόσακες 810
ἀνδρόσαιμον 75
ἀνεμώνη 131
ἄνηθον 451
ἀνθεμὶς 150
ἀνθυλλὶς 160
ἄνισον 452
ἀντίρρινον 362
ἄνωνις 869
ἀπαρίνη 495
ἄπιον 1046
ἄπιος 632
ἀργεμώνη 120
ἀρίσαρον. 775
ἄργυρος 191
ἀριστολοχία 769
ἀριστολοχία μακρὰ ἄρρεν 179
ἀριστυλλὶς 191
ἄρκειον 838. 840
ἀρκευθὶς 1074
ἄρνειον 227
ἀρνόγλωσσον 227
ἄρον 775
ἀρτεμισία μονόκλωνος 345
ἀρτεμισία πολύκλωνος 345
ἀρτεμισία λεπτόφυλλος 345

ἀγλίζματα 820
ἄρωνια 1015
ἄσαρον 65
ἀσκλήπιας 181
ἄσκυρον 75
ἀσκυροειδὴς 75
ἀσπάραγος 223
ἀσπάραγος πετραῖος 223
ἄσπαλος 803
ἄσπληνον 853
ἀστέριον 351
ἀστήριον 308
ἀστρόσακ 308
ἀστὴρ 308
ἄστριον 99
ἀσφόδελος 790
ἀτράκτυλις ἄκανθα 860
ἀτράφαξις 712
αὖρμε 472
ἀφάκη 625
ἀφὺ 886
ἀχαρνικὸν ἀρδινόμενον 803
ἀχίλλειος 478
ἀχρὰς 1046
ἀψίνθιον 335
ἀψίνθιον ἡράκλειον 342

B

Βαθύπικρον 335
βάλανος 1103
βαλλωτὴ 10
βασιλικὸν λάχανον 345
βάτος 971
βάτος ἰδαία 971
βατράχιον 95
βήχιον 417
βλήχων 23
βότρυς 888
βαβόνιον 308
βούγλωσσον 238
βούγλωσσον μέγα 244
βόκιρως 597
βοκέφαλος 840
βυνίας 730
βόφθαλμος 152
βράθυς 1072
βρεταννικὴ 202
βρύον 815
βρύον 947
βρύον θαλάσσιον 354
βρυωνία 820
βρυωνία μέλαινα 821
βρῶμος herba 671
βρῶμος 654
βῶλον 676

Γ

Γαλίοψις uel γαλίοψις 6
γάλλιον uel γαλλίριον uel γαλλάτιον 493
γεντιανὴ 176
γεράνιον 149
γερανογέρων 149
γερανοπόδιον 565
γῆς σίφανος 799
γιγγίδιον 89
γλαὺξ 571
γλεῖνον 1121
γλήχων 23
γλυκύπικρον 815
γλυκυῤῥίζα 937
γναφάλιον 681
γογγύλη ἢ γογγυλὶς ἡμερὸς 739

Δ

Δακτυλίτης 179
δαῦκος siue δαύκειον siue δίρκειον at male 446
δάφνη 1065
δάφνη ἀλεξανδρεία 397
δαφνοειδὴς 400
δίκταμνος 642.662
δίκταμνος 28
διονυσίας 73
διὸς ἄνθος 564
διὸς πώγων 574
δίψακος 848
δόναξ 673
δόλιχος 612
δορύκνιον 305
δρακόντιον μεγάλη 776
δρυοπτερὶς 538
δρῦς 1103
δύοσμος 856

ὕμισαις

E

ἔβισκος vel ἰβίσκος 372
ἐγκέφαλος 1053
ἐλαία 1062
ἐλαιοσέλινον 464
ἐλατίνη 196
ἐλαιόχρυσος 333
ἐλελίσφακον 58
ἑλένιον 172
ἕλιξ 803
ἑλίχρυσον 516
ἐλλέβορος λευκὸς 410
ἐλλέβορος μέλας 407
ἑλξίνη 193
ἔλυμος 660
ἔμπετρον 529
ἐπίμετρον 185
ἐπιμηλὶς 1015
ἐπιπακτὶς 619
ἑπτάπλευρον 227
ἑπτάφυλλον 501
ἐπιφυλλόκαρπον 397
ἐρέβινθος 607.609
ἐρείκη 952
ἐρινεὸς 1051
ἔρινος 185
ἐρυθρόδανον 498
ἐρεχθίτις 285
ἑρμοῦ βοτάνιον 191
ἐρυάκανθα 863
ἕρπυλλον 41
ἕρπυλλον ζυγὶς 41
ἐρυθρόδανον 498
ἐρύσιμον 104
εὔζωμον 104
ἔφυδρον 692
ἔχιον 234

Z

ζέα 642
ζέα ἁπλῆ 642
ζυγία 983
ζιζάνιον 670

H

ἡδύοσμος 18
ἡδύοσμος ἄγριος 21
ἡδύσαρον 594
ἡμεροκαλλὶς 754
ἡμιονῖτις 552
ἠνίμιον 452
ἠράνθεμον 250
ἠρύγγιον 872
ἠριγέρων 285

Θ

Θαλάσσια 810
θαλάφιον 86
θάλικτρον 250
θάλικτρον 569
θαψία 603
θέρμος ἥμερος 622
θῆλυς 292
θηλυπτερὶς 547
θλάσπι 86
θλασπίδιον 86
θρακία 803
θρίδαξ 260
θρίδαξ ἥμερος 260
θρίδαξ ἀγρία 260
θρυαλλὶς 130
θρυαλλὶς 219
θύαρον 670
θυμελαία 958
θύμβρα 45
θύμος 44
θύρσιον 546

I

Ἱεράκιον 274
ἱεράκιον μέγα 263
ἱεράκιον μικρὸν 263
ἱερὰ βοτάνη 211
ἱερακοπόδιον 565
ἱεράμετρον 920
ἰξὸς 950
ἴον πορφυροῦν 557
ἵππουρις 692
ἵππουρις ἑτέρα 694
ἱππολάπαθον 312
ἱπποσέλινον 438
ἶρις ἀγρία 700
ἶρις 704

ἰσάτις ἥμερος 257
ἰσάτις ἀγρία 257
ἰσχὰς 632
ἰτέα 1079

K

Κάλαμος 675
κάλαμος ἄλσιμος 685
κάλαμος κύπειρος 675
καλαμαγρῶστις 678
καλαμίνθη 17
καλαμίνθη ἀγρία 17
καλλίτριχον 50
καλλίτριχον 533
κάνναβις 351
καννάβιον 351
κάπνος uel κάπνιον uel καπνίτης 111
κάππαρις 968
κάρδαμος 81
κάρος 455
κάρπος ſeu κάρφος 597
κάρυον ποντικὸν ἢ λεπτοκάρυον 1095
κάρυον βασιλικὸν 1093
κάστανα 1099
κάστωρ 764
κατανάγκη 146
κέγχρος 659
κενταύριον μικρὸν 139
κέρασος 1027
κεράτιον 597
κερασνέμον 883
κίρδωσις 820
κίστρον 198
κίκι 289
κιρκαία 891
κιρκαία 580
κίρσιον 244
κίρσιον uel κέρσιον 234
κίσσιον 181
κίσσος κίσσαρος 803
κισσόφυλλον 181
κίτριον 1033
κιχώριον 274
κλῆθρα 1085
κλῆμα 298
κληματὶς δαφνοειδὴς 395
κληματὶς ἑτέρα 805
κνίδη 6
κνίκος ἀγρία 845
κοκκυμηλία ἀγρία 1017
κοκκύμηλον 1018
κολοκυνθὶς 828
κολοκύνθα ἐδώδιμος 825
κολχικὸν 761
κόμη 281
κονδρίλλη 274
κονύζα 168
κόριον & κορίαννον 115
κορονόπος 99
κορυμβία 803
κόρχορος 388
κοτυληδὼν 483
κράμβη ἥμερος 722
κρανία 1025
κράταιγος 1015
κριθὴ 640
κρίνον 794
κριὸς 607
κρόκος 764
κρόκος διάλωπος 765
κρόμμυον 738
κρόκων 289
κύαμος λευκὸς 248
κύανος 565
κυδωνία μηλία 1040
κυκλάμινος 905
κύνια 192
κυνὸς ὄρχις 785
κυνοκτόνον 248
κυνόσβατος 971
κυνόσβατος 985
κυνοκάρδαμος 81
κυνόγλωσσον 230
κυνοκράμβη 192
κυνόμορφος 764
κυνόροδον 986
κύμινον ἥμερον 876
κύμινον ἄγριον 877
κύμινον ἄγριον 969
κύπειρος 916
κύπειρις 916
κύπρος 1006
κύαμος 618

κύτισος

αὔτικον 600
κὔνειον 474

Λ

λαγώπους 66
λαγώπυς 263
λαγώπυς 266
λαθυρὶς 292
λάπαθον κηπευτὸν 318
λάπαθον ἄγριον 552
λαμψάνη 706
λάριον 794
λαχὴν πετραῖος 523
λεοντοπέταλον 518
λεύκανθον 883
λευκάκανθα 855
λευκὴ 1081
λευκὴ 810
λευκόιον 562
λευκόιον ἄγριον 568
λευκόφυλλος 218
λεπίδιον 89
λιβανωτὶς 55
λιβανωτὶς 168
λιγυστικὸν 427
λιθόσπερμον 535
λιμώνιον 139
λίνον 355
λινόζωστις 191
λινόζωστις ἀγρία ἄρρην 192
λόβια 616
λύγος 1076
λύκοψις 235
λυκοκτόνον 248
λυσιμάχιον 182
λύτρον 182
λύχνις ἀγρία 362
λυχνὶς ἀγρία 565
λυχνὶς στεφανωτικὴ 565
λυχνῖτις 130
λυχνῖτις 219
λῶτος 597
λωτὸς 599

M

μαλάχη 366
μαλάχη ἀγρία ἢ χερσαία 369

μανδραγόρας ἀνθρωπόμορφος 891
μανδραγόρας μώριον 895
μάντις 954
μάραθρον 447
μελάμφυλλον 863
μελάνθιον 118
μελάνθιον 131
μελάμπυρος ὁ ποντικὸς 664
μελία 1121
μελίλωτος 593
μελίφυλλον 10. 12
μελισσόφυλλον 12
μίρτευξ 349
μίσπιλον ἀκανθώδης 1015
μηλία 1043
μηδικὴ ἢ περσικὴ μηλία 1033
μῆλον κραύτιον 1036
μήλωθρον 820
μήκων ἀφρώδης 298
μήκων κερατῖτις vel ἀγρία 125
μήκων ἥμερος κηπευτὴ 124
μήκων ἄγριος ἢ μέλας 118
μήκων ῥοιὰς 120
μήκων ῥοιὰς 124
μιθριδάτιας 886
μορέα 1047
μυάκανθα 223
μυάκανθα 920
μυκήτες 942
μυὸς ὦτε 277
μυρίκη 954
μυρσίνη ἀγρία 920
μυρτάκανθα 920

N

νάπυ 104
νάρδος ἀγρία 65
νάρδος ἀγρία 63
νάρθηξ 603
νάρκη 137
ναρκίσσος 754. 760
νασιὸς 675
νήριον 917
νυμφαία 696
νυμφαία ἄλλη 696

Ξ

ξάνθιον 840

ξίφιον 700.702
ξιφίδιον 676
ξυρὶς 700

O

ὄα 1013
οἰνάνθη 883
ὄλυρα 647
ὁμοιόπυρος 647
ὀμφαλόκαρπος 495
ὀνοκικίδα 1105
ὀνωνὶς 869
ὀξαλὶς 318
ὀξυάκανθα 992
ὀξυλάπαθον 318
ὀξυμυρσίνη 920
ὀξὺς ſiue ὀξυτρίφυλλον 521
ὀξύτονον 124
ὀξύφυλλον 349
ὀρειπτιλία 1088
ὀρίγανον 38
ὅρμινον 50
ὅρμινον ἄγριον 199
ὀρνιθόγαλον 526
ὀροβάγχη 625
ὀροβάκχη 664
ὄροβος 625
ὀρύζα 644
ὄρχις 785
ὄσυρις 359
ὀφιόγλωσσον 323
ὀφιοσκόροδον 749
ὀφιοστάφυλον 820

Π

Παιωνία 168
πάνακες ἡράκλειον 423
πάπυρος 1114
παρθένιον 156.149.191.194
πέπων 832
πεδινὸν 464
πεντάφυλλον 503.507
πεπλὶς 402
πέπλος 298
περικλύμενον 823
περιστερεὼν καὶ περιστερεὼν ὕπτιος 211
περσικὴ μηλέα 1030
πετασίτης 416
πετροσέλινον 467
πετροφυὴς 380
πευκέδανος 881
πήγανον 70
πήγανον ἄγριον 70
πικρὰς 810
πίσον 614
πίτυς 1116
πιτύουσα 298
πλάτανος 1126
πλατυκύμινον 879
πλευρῖτις 886
ποιητικὴ 803
πολεμώνιον 130
πόλιον τὸ ἕτερον 333
πολύγαλον 570
πολυγόνατον 150
πολύγονον θῆλυ 393
πολύγονον ἄῤῥεν 391
πολυγονοειδὲς 395
πολύκαρπον 393
πολύκνημον 393
πολύνευρον 227
πολυπόδιον 539
πολύτριχον 533
πολύχρηστος 622
ποταμογείτων 689
πράσιον 10
πράσιον μέγα ἢ μέλαν 10
προβάτειον 227
προσώπιον ἢ προσωπὶς 838
πρεῦμνον 1017
πταρμικὴ 160
πτιλία 1088
πτέρις uel πτέριον 544
πυκνόκομον 281
πύρεθρον 458
πυρὸς 636
πυρὸς ἄγριος 113
πύξος 1070
πῶμα 1053

P

ῥάμνος τρίτη 978
ῥίζα ἄχρηστος 400
ῥέα 1037

ῥόδια

ῥόδια ῥίζα 913
ῥόδον 988
ῥοδοδάφνη 917
ῥοδόδενδρον 918

Σ

Σάμψυχον 33
σαρδόνιον 339
σατύριον τρίφυλλον 786
σέλινον κηπαῖον 462
σέλινον ἄγριον 95
σηπία 786
σίριν 274
σίρις 268
σηρίφιον 338
σέσελι κύπριον 289
σέσελι τὸ κρητικὸν καὶ τὸ αἰθιοπικὸν 879
σέσελι τὸ μασσαλιωτικὸν 879
σημύδα 1114
σήσαμος 656
σήσαμον ἄγριον 289
σίδη 1037
σιδηρῖτις ἡράκλεια 50
σιδηρῖτις Crateuæ 80
σίκυς ἄγριος 832
σίκυς ἥμερος 832
σίνηπι 104
σίνηπι ἄγριον 86
σίον 21. 84. 187. 465
σίσαρον 725
σίσαρον Columellæ 911
σισύμβριον 18
σίσων 462. 472
σιτάνιον 1015
σκίλλα 909
σκόλυμος 867
σκολόπενδρον 539
σκόρδιον ſiue σκόρβιον 886
σκόροδον uel σκόρδιον 746
σκοροδόπρασον 750
σμίλαξ 1070
σμιλαξ κηπαία 816
σμίλαξ κηπαία 616
σμίλαξ λεία 816
σμίλαξ τραχεῖα 813. 814
σμύρνιον 434
σμυρνοειδὲς 395
σόγχος τραχύς 270
σόγχος τραχύς 274
σόγχος τραχύς 326
σομφὸς 826
σπαργάνιον 676
σπάρτιον 962
σπλήνιον 552
στάφις ἀγρία 903
σταφυλῖνος 439
σταχυῖτις 689
στίχας 212
στρατιώτης 478
στρατιωτικὴ 478
στρούθιον 901
στρύθιον 254
στρύχνον 304
στρύχνον μανικὸν 305
στρύχνον κηπαῖον 304
στρύχνον ὑπνωτικὸν 305
συκαμινέα 1047
συκία ἢ συκῆ ἥμερος 1031
σύκη 298
σύμφυτον 241
σύμφυτον πετραῖον 510
συρίγγιας 675
σφάγνον 879
σφάκελος 53
σφόνδυλος 1124
σχοῖνος 686
σχοινόστροφος 352

T

Ταυρόκερως 840
τελέφιον 386
τεύκριον 205
τεύκριον 208
τεῦτλον 708
τῖλις 597
τιθύμαλος 296
τιθύμαλος ἄῤῥην 297
τιθύμαλος θῆλυς 297
τιθύμαλος παράλιος 297
τιθύμαλος ἡλιοσκόπιος 297

ξίφιον 700.702
ξιφίδιον 676
ξυρὶς 700

O

ὂα 1013
οἰνάνθη 883
ὄλυρα 647
ὁμοιόπυρος 647
ὀμφαλόκαρπος 495
ὀνοκικίδα 1105
ὄνωνις 869
ὀξαλὶς 318
ὀξυάκανθα 992
ὀξυλάπαθον 318
ὀξυμυρσίνη 920
ὀξὺς ſiue ὀξυτρίφυλλον 521
ὀξύτονον 124
ὀξύφυλλον 349
ὀρεοπτιλία 1088
ὀρίγανον 38
ὄρμινον 50
ὄρμινον ἄγριον 199
ὀρνιθόγαλον 526
ὀροβάγχη 625
ὀροβάκχη 664
ὄροβος 625
ὀρύζα 644
ὀρχὶς 785
ὄσυρις 359
ὀφιόγλωσσον 323
ὀφιοσκόροδον 749
ὀφιοστάφυλον 820

Π

Πανίσο 168
πάνακες ἡράκλειον 423
πάπυρος 1114
παρθένιον 156.149.191.194
πέπων 832
πεδινὸν 464
πεντάφυλλον 503.507
πεπλὶς 402
πέπλος 298
περικλύμενον [illegible]
περιστερεὼν καὶ περιστερεὼν ὕπτιος [illegible]
περσικὴ μηλέα [illegible]

πετασίτης 416
πετροσέλινον 467
πετροφυὶς 380
πευκέδανος 881
πήγανον 70
πήγανον ἄγριον 70
πικρὶς 810
πίσον 614
πίτυς 1116
πιτυοῦσα 298
πλάτανος 1126
πλατυκύμινον 879
πλευρῖτις 886
ποιητικὴ 803
πολεμώνιον 130
πόλιον τὸ ἕτερον 333
πολύγαλον 570
πολυγόνατον 190
πολύγονον θῆλυ 393
πολύγονον ἄῤῥεν 391
πολυγονοειδὲς 395
πολύκαρπον 393
πολύκνημον 393
πολύνευρον 227
πολυπόδιον 539
πολύτριχον 533
πολύχρηστος 622
ποταμογείτων 689
πράσιον 10
πράσιον μέγα ἢ μέλαν 10
προβάτειον 227
προσώπιον ἢ προσωπὶς 838
πρεῦμνον 1017
πταρμικὴ 160
πτιλία 1088
πτέρις uel πτέριον 544
πυκνόκομον 281
πύρεθρον 408
πυρὸς 636
πυρὸς ἄγριος 113
πύξος 1070
πῶμα 1053
[illegible] [illegible]8
[illegible] 400
[illegible] 1037

ῥόδια ῥίζα 913
ῥόδον 988
ῥοδοδάφνη 987
ῥοδόδενδρον 988

Σ

Σάμψυχον 88
σαρδόνιον 1?9
σατύριον τρίφυλλον 786
σέλινον κηπαῖον 462
σέλινον ἄγριον 96
σηπία 786
σέρις 874
σέρις 268
σέριφον 338
σέσελι κύπριον 289
σέσελι τὸ κρητικὸν καὶ τὸ αἰθιοπικὸν 879
σέσελι τὸ μασσαλιωτικὸν 879
σημύδα 1114
σήσαμος 656
σήσαμον ἄγριον 289
σίδη 1037
σιδηρῖτις ἡράκλεια 90
σιδηρῖτις Crateuæ 80
σίκυς ἄγριος 832
σίκυς ἥμερος 832
σίναπι 104
σίναπι ἄγριον 86
σίον 21. 84. 187. 465
σίσαρον 725
σίσαρον Columellæ 901
σισύμβριον 18
σίσων 462. 472
σιτάνιον [illegible]
σκίλλα 909
σκόλυμος 867
σκολόπενδρον [illegible]
σκόρδιον ſiue σκόρδον [illegible]
σκόροδον uel σκόρδιον 746
σκοροδόπρασον [illegible]
σμῖλαξ [illegible]
σμῖλαξ κηπαία [illegible]
σμῖλαξ κηπαία [illegible]
σμῖλαξ λεία [illegible]
σμῖλαξ τραχεῖα [illegible]
[illegible]

[illegible]

T

[illegible]

68
187
385
809

τιθύμαλος κυπαρισσίας 298
τιθύμαλος δενδρώδης 298
τιθύμαλος πλατύφυλλος 298
τιθύμαλος χαρακίας 297
τιθύμαλος ἀμυγδαλοειδὴς 297
τιθύμαλος κωβιὸς 297
τορδύλιον ſiue τόρδυλον 879
τράγος 644
τράγου ἄλλο 160
τραγοπώγων 281.183
τρίβολος ὁ χερσαῖος 840
τρίβολος ἔνυδρος 842
τρίφυλλον 501
τρίφυλλον 586
τύφη 681

Υ

ὑάκινθος 773
ὕδνον 942
ὕδερον 185
ὑδροσέλινον 464
ὑδροπίπερι 92
ὑοσκύαμος 132
ὑόφθαλμος 308
ὑπέρικον 75
ὕσσωπος 47

Φ

φακὸς ἢ φακῆ 630
φακὸς ἄγριος ἐπίπλεον 691
φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων 691
φακοειδὴς 527
φασίολος 612
φηγὸς 1107
φιλάνθρωπος 495
φίλυρα ſiue φιλυρία 1112
φλόμος 218
φλὸξ uel φλόγιον 564
φοίνιξ 669
φοίνιξ 1053
φοινικοβάλανος 1053
φοῦ 63
φῦκος θαλάσσιον 689
φυλλῖτις 552
φίτευμα 254

X

Χαμαιάκτη 797
χαμαιβάλανος 632
χαμαιβάτος 971
χαμαίδρυς 205
χαμαίδρωψ 205
χαμαίδρυς 886
χαμαικέρασος 1028
χαμαικίσσος 799.803
χαμαιπίτυς 77
χαμαιλέων μέλας 853
χαμαιμίρτη 920
χαμαιπίτυς 75.77
χαμαίρωψ 205
χαμαισπάρτιον 603
χαμαισύκη 124
χαμελαία 958.960
χελιδόνιον 820
χελιδόνιον τὸ μέγα 107
χελιδόνιον τὸ μικρὸν 113
χελιδόνιον παιώνια 107
χιλιοδύναμις 130
χιλιόφυλλον ſeu μυριόφυλλον 478
χόνδρος 642
χρυσάνθεμος 150
χρυσάνθεμος 333
χρυσανθεμόν 345
χρυσόκαρπος 803
χρυσοκόμη 374
χρυσολάχανον 712
χρυσόμηλα 1040
χρυσῖτις 191

Ψ

Ψευδοδίκταμνον 28
ψευδομελάνθιον 131
ψύλλιον 168
ψίλωθρον 820
ψυχότροφον 198

Ω

Ὠκιμοειδὴς 185
ὤκιμον 649
ὠλεσίκαρπος 1079
ὠχρόλευκον 508

INDEX NOMENCLATIONVM

LATINARVM, QVAE STIRPIBVS TAM A PRObatis autoribus, quam ab officinis, & uulgo herbariorum tribuuntur.

A

Abies 1118
Abiga 78
Abrotonum ſylueſtre 341.342
Abrotoni uaria genera 340.341
Abſinthium 334
Abſinthium ponticum 342
Abſinthium ruſticum 335
Abſinthium Santonicum 338
Abuolum 23
Acanthus Germanicus 883
Acanthus uerus 863
Acetoſa 318 319
Acetoſa ſylueſtris 521
Acer 1123
Acinus 29
Acorum adulterinum 699
Acus muſcata 108
De Adianto eiusq; generibus prolixa diſputatio 532.533
Adianton magnum 531
Aegilops Plinij 670
Agaricum 941
Ageratum 46.333
Agnus caſtus 1076
Agrimonia 513.514
Agriocardamum 84
Aithales 376
Aizoon 376
Alcanna 1006
Alcea 366
Alcea Veneta 921
Alchimilla 511
Alga 687.689
Alga Vergilij 688
Alkaleia 137
Alimus 995
Aliſma Euricij Cordi 485
Aliſma Tragi & aliorum 164
Alleluia 521
Alliaria 85.86
Allium 745
Allium caninum 748.750.751
Allium caninum alterum 748.750.751
Allium caninum exiguum 751
Allium ſylueſtre 749
Alnus 1084
Aloe 932
Alſine 277
Alſine quorundam 386
Althea 371
Altercum 135
Amanitæ 939
Amantilla 63
Amara dulcis 815
Amaranthus 330
Amaranthus maior 359
Amarella 157
Ambroſia 53
Ambubeia. 274
Ammi 874
Amomum Germanicum 461
Ampelopraſon 750
Amygdalus 1089
Anagallis 388
Anagallis aquatica 187
Anagallis media 385
Androſaces 809

GG v

Anemone hortenſis 129
Anſerina 479
Anethum 451
Angelica 421
Angelica ſylueſtris 422
Anicetum 451. 452
Aniſum 452
Anonium 6
Anthemis 150
Antirrhinon 362
Anthyllis Tragi 160
Aparina 495
Apiaſtrum 12
Apios 632
Apium aquaticum 96
Apium hortenſe Tragi 462
Apium uulgare ſeu ruſticum 464
Apoleium 23
Apollinaris 132
Aquifolia 1067
Aquilegia 136
Arbor Germanis faulbaum *dicta* 981
Argemone maior & minor 120
Argemone minima 131
Ariſtalthea 371
Ariſtolochia longa 178
Ariſtolochia rotunda uera 768
Ariſtolochia rotunda uulgaris 766. 767
Armoracia radix 734
Aron 774. 775
Artemiſia 344
Artemiſia unde dicta 345
Artemiſia monoclonos 160
Artemiſiæ uaria ſecundum recentiores quoſdam genera 345
Arthritica 162
Aſarum 62
Aſclepias 181
Aſparagus 223
Aſphodelus 790
Aſphodelus fœmina 787
Aſplenon ſylueſtre 550
Aſter, ſed non Atticus 308
Atractylis 859
Atriplex 711. 713
Atriplex canina 715
Auena 653
Aurelia Theophraſti 332
Auricula muris maior 277
Auricula muris minor 279

B

Baccharis Germanica 51
Balſamina 898
Balſamina agreſtis 16
Balſamita acuta 19
Bancia 439
Baptiſecula 565
Barba Iouis 376
Barba hircina Arabum 283
Barbula Dei 469
Barbula capræ 281
Barbula hirci 280
Bardana maior 322
Baſichia 526
Baſilicon agreſte 32
Baſilicon nobile & exiguum 31
Baſilicon ſylueſtre 21
Baticula 516
Batis marina 526
Batrachium 96
Been album & rubrum 151
Bellis 162
Bellis maior Barbari 144
Benedicta 66
Benedicta ſylueſtris 517
Berberis 992
Beta pratenſis 705
Betæ uaria genera 708
Betonica 199

Betoni-

Betonica candida 201
Betula 1113
Bibinella 467
Bifolium 486
Bipennula 467
Biſtorta 322.502
Biſmalua 371
Blattaria 925
Blitum 713
Boleti 939.940
Bonus Henrichus 317
Bonus Henrichus alter 715
Borago 237
Botrys 887
Branca urſina 437
Branca urſina Italica 863
Braßica canina 192
Braßica criſpa ſeu Apiana 721
Braßica ſatiua 719
Britannica 199
Britannica Plinij 201
Bromos 654
Bruſcus 920
Bryonia 820
Bucranion 362
Bugloſſa domeſtica minor 235
Bugloſſa Italica 232
Bugloſſa magna 244
Bugloſſa maior 233
Bugloſſa ſylueſtris 224
Bugloſſon Tragi 238
Bulbus agreſtis 737.740
Buphthalmus 144
Buphthalmus uerus 150
Burſa Paſtoria 215
Buxus 1069

C

Cacalia 417
Cacalia Plinij 536
Calamagroſtis altera 677
Calamagroſtios duæ ſpecies 679
Calamentum montanum 36
Calamentum Serapionis 17
Calendula 146
Callion 304
Callitricon agreſte 53
Caltha 146
Caltha Plinij 924
Caltha Vergilij 142
Calthula 146
Caluaria Monachi 898
Camedreos 205
Campanella 805
Campanula ſylueſtris 889
Cannabis 350.351
Cannabis tria apud Plinium genera 351
Candela regis 218
Candelaria 218
Capillus Veneris 530.531
Capparis 967
Caprificus 1051
Caprifolium 823
Caput Monachi 146.263
Cardaminaca 81
Cardamina 81
Carduus 866
Carduus benedictus 862
Cardui fullonij genera 847.848
Carduus Italicus 867
Carduus Mariæ 850
Carduus pratenſis 861
Carduus puellarum, ſiue ſatiuus & horten ſis 855
Carduus ſylueſtris 856
Caros 455
Carpinus Theophraſti 983
Cartamus 845
Cartamus ſylueſtris 859

Caſia

Caſia Germanica 58
Caſſula cordis 419
Caſſyta 811
Caſtanea 1099
Catanance altera 146
Cataputia maior 289
Cataputia minor 291
Caulis 718
Caulis capitulatus 717
Cauta 150
Celaſtrus Germanicus 1003
Celoſia 917
Centrum galli 211
Centaureum Germanicum 136
Centaureum maius 137
Centaurium minus 139
Cepa 737
Cepa marina ſeu muris 909
Cepa ſterilis 741.742
Cepulla 741
Ceraſus 1026
Ceraſus ſylueſtris 1027
Ceruicaria 926
Ceſtron 199
Ceterach 552
Chærefolium 472
Chærefolium ſylueſtre 472
Chærephyllon 472
Chamæbalanos 632
Chamæbatos 973
Chamæciſſus 798
Chamæcypariſſus 77
Chamæcypariſſus agreſtis 79
Chamædaphne 395
Chamædaphne Dioſcoridis ſecundum Tragum 401
Chamædrys uera 204.205
Chamæleon exiguus 852
Chamæleon uerus 853
Chamæleon uulgaris 851
Chamæpitys tertia 80
Chamæpityos uaria genera 77.78.
Chamæſpartion 602
Chamelæa 959
Chamomilla fatua 150
Chamomilla fœtida 150
Chamomilla nobilis 149
Chamomillæ tertia ſpecies 154
Chamomilla uulgaris 148
Charamos Syluatici 146
Charatia 899
Chelidonium maius 107
Chelidonium minus 107.111
Chryſanthemon 150
Chryſanthemon Democriti 99.141
Chryſocome 374
Cicer 609
Cicer arietinum 605
Ciceris uaria genera 609
Cicerbita aſpera 270
Cichorea ſatiua 273
Cichoriorum & Intyborum genera ſpecieſq; & earum diſcernicula 274
Cichoreum erraticum 274
Cicuta 474
Cicutaria 472
Cinara 867
Cincinnalis 531
Circæa 579
Cirſium quorundam 224
Citrago 12
Citraria 12
Citrea mala 1032
Citreolus 831
Citrullus 832
Clematis daphnoides 395
Clinopodion 45
Cnecus 845
Coccognidium 958
Colchicon 759

Colocyn-

Colocynthis 828
Colubrina 321
Colus ruſtica 860
Colutea Theophraſti 964
Coma 281
Condrillæ 274
Conſiligo Ruellij 251.404.407
Conſolida maior 240
Conſolidæ ſiue Solidaginis uaria genera 312.241
Conſolida regalis lutea 359
Conſolida regia 569
Conyza maior & minor 166.168
Corago 238
Corchorus 388
Cordialis 496
Coriandrum 115
Corona montana 55
Coronopus 99
Corneola 182
Cornus 1024
Cornuta 85
Corruda uel Corrudago 223
Corylus 1096
Cotula 150
Cotula non fœtida 150
Cotyledon 483
Cotyledon ſylueſtre 484
Crambe 719
Crepitus lupi 941
Criſpula 215
Criſta gallinacea 211
Crithamus agreſtis 663
Crocus 763 764.765
Crocus campeſtris ſeu Sarracenicus 845
Crocus uaſicus 498
Cruciata 253
Cuculi flos 403
Cucumis 830
Cucumis aſininus 832
Cucumis ſylueſtris 832
Cucumus Turcicus 835
Cucurbita 824.825
Cumanum ſeßile 718
Cuminum ſatiuum 876
Cuminum ſylueſtre Ruellij 570
Cunila 45
Cunilago Plinij 39
Cupreßina 77
Cuſcuta 810
Cuſſus alter Serapionis 665
Cyanus 565
Cyclaminus 905
Cyclaminus exigua 905
Cymbalaris 805
Cyminum dulce 453
Cyminum equinum 430
Cyminum latum 879
Cyminum leporinum 266
Cyminum pratenſe 455
Cyminum regium 875
Cyminum ſylueſtre oblongum 879
Cynanthemis 150
Cynocephalia 359
Cynocrambe 192
Cynogloſſon 230
Cynorhodon 989
Cynoſbatos 984
Cynoſorchis mas 779
Cyperus 915
Cytiſus 600. 601

D

Daneta 160
Daucus 445
Dens caballinus 136
Dens leonis 263
Dianthos 55
Diapenſia 510
Dictamnum 25

Dictam-

Dictamnus agreſtis 28
Dictamnus cretenſis 26
Dictamnus uulgaris 27
Digitalis 889
Digitelli 940
Dolichos 612
Dracunculus maior 776.777
Dryopteris 538
Dulcamarum 815
Dulcis amara 816
Dulcis radix 935
Dyoſpyron Theoph. 536

E

Ebiſcus ſiue Ibiſcus 170
Ebulum 796.797
Echium Tragi 234
Elatine 196
Eliochryſon 333
Elleborus albus 410
Elleborus niger adulterinus 405
Elleborus niger uerus 406
Empetron 527
Empetron album 526
Endiuia 268
Enula campana 170
Ephemeron quorundam 573
Equiſetum 694.692
Erebinthus 607
Erica 952
Eruca 104
Eruum candidum 626
Eryngium 871
Eryngium alterum 872
Eſula dulcis 298
Eſula exigua 296
Eſula ſylueſtris 295
Eſula ſylueſtris alia 295
Eſula uulgaris 294
Eupatorion 513
Eupatorium Meſuæ 95
Eupatorion officinarum adulterinum 490.516
Euphragia gramen 529
Euphraſiæ uaria genera 327.328
Exacon 139

F

Faba Germanica ſeu uulgaris 617
Faba groſſa 574
De fabis ſententia Tragi 618.619.620
Faba ueterum ſecundum Tragum 626
Fagus 1107
Far adoreum 642
Far candidum 644
Far fugium 417
Farranum 417
Farris quatuor genera 643
Febrifuga 140.157
Fel terræ 139
Ferraria minor 510
Ferula 603
Feſcera 820
Ficus 1050
Filicis maioris duo genera 542.543
Filicis ſemen 544
Filicula 540
Filicularis herba 540
Filipendula 883
Filicis arboreæ genera 537
Filix fœmella 547
Filix ſaxatilis 537
Filix uulgaris 546
Flammea uiola 565
Flammula 96
Flos Aprilis 96
Flos S. Iacobi 187
Flos S. Ioannis 144

Flos

Flos tinctorius 154
Fœniculum 447
Fœniculum erraticum 448
Fœniculum equinum, ſeu erraticum, ſeu paluſtre 427
Fœniculum montanum 429
Fœniculum porcinum 446
Fœnum græcum 597.599
Fraga 501
Fragaria 501
Fraxinus 1121
Fraxinea arbor 1008
Frugum impedimenta 629
Fuga dæmonum 75
Fumaria 110
Fumus terræ 111
Fungorum uaria genera 941.943
Fuſus agreſtis 860

G

Galla 1105
Galanga ſylueſtris 916
Galatij apud Dioſcoridem III. genus 496
Galeopſis 6
Gallion 493
Gallitricum & Callitrichum differunt 60
Gallitricum agreſte 50
Gamandrea 205
Garyophyllata 66
Garyophyllea 574
Garyophyllea ſylueſtris 576
Garyophylli Indici 923
Genicularis 63
Geniſta 961
Geniſta humilis 602
Geniſtella 962
Gentiana 174
Gentianæ uariæ ſpecies 175
Geranion 108
Geranium 347
Gingidium 472
Gith 118
Githago 131
Gladiolus cæruleus 699
Gladiolus cæruleus minor 702
Glans terreſtris 632
Glaſtum 257
Glaux 571
Glechon Agrion 21
Glycypicrum 815
Glycyrrhiza 936
Glycyrrhiza ſylueſtris 539
Gnaphalion 683
Gordilion 879
Gramen anatum 682
Gramen uulgo cognitum 678
Graminis multa genera 679
Granum ſolis 292
Gratia dei 107
Groſſula tranſmarina 995
Groſſula hortenſis ſiue rubra 995

H

Halica 642
Halicacabum 307
Harundo 674.675
Haſtula regia 790
Herba agnina 227
Herba S. Barbaræ 101
Herba benedicta 63
Herba blanca 146
Herba Borith 254
Herba cancri 215
Herba fullonum 901

Herba

Herba fortis 489
Herba Germanis hendelkraut *dicta* 402
Herba gruina 349
Herbæ hortenſes quæ ſurculo ſeri poßint 45
Herba S. Kunigundis 490
Herba leporina 594
Herba militaris 478
Herba paralyſis 201
Herba pedicularia 903
Herba perforata 72
Herba S. Petri 253
Herba pulicaris 168
Herba regia 29
Herba ſacra 21
Herba Trinitatis 564
Herba uenti 413
Herba uenti maior 194
Herba uitri 194
Herba uulneraria 431
Herbæ uulnerariæ appellatio multis plantis communicatur 489
Herbulum 285
Hedera 800.802
Hedera terreſtris 799
Hederula 181.802
Heliotropium 274
Helxine 193
Helxine altera Galeni 195
Hemerocallis Brunfel. 573
Herculea 6
Hermodactylus offici. 759
Hermodactylus quorundam 758
Hepatica 496
Hepatica nobilis 519
Hepatica fontana 522
Hieracium 263
Hieracopodium 565
Hierobotane 211
Hippia media 385
Hippomarathrum 448
Hippuris 692
Hippuris minor 694
Hirundinaria 181.807
Hordeum 640
Horminium 223
Hyacinthus poëtarum 787
Hyacinthorum hiſtoria 771.772.773.
Hyoſcyamus 132
Hyoſcyamus candidus 134
Hypericon uulgare 73
Hypericum pulchrum 74
Hypericum exiguum 73
Hyſſopus campeſtris 221
Hyſſopus montana 47

I

Iacea 564
Iacea nigra 246
Iberis 81
Ibica uel Ibiga 80
Intybus 268
Intybus erratica 270
Inula 170
Iouis flos Plinij & Geſneri 130
Iris Germanica 703
Iſatis agria 253
Iſatis ſatiua & ſylueſtris 256
Iua Moſchata 80
Iuiubæ 1023
Iuncus odoratus anguloſus 916
Iuncus paluſtris maior 685.674
Iuncus uulgaris 686
Iuniperus 1074

L

Labrum ueneris 848
Labruſca 1059
Lactuca criſpa 258.260
Lactuca erratica ſeu ſyluatica 263

Lactu-

Lactuca leporina Germanis Haſen lattich 266
Lactuca ſylueſtris 259.260
Lagopus 66.265.332 593
Lagopus Comitis de Neuenare 263
Lamium 6
Lanaria 218.901
Lapathi uaria genera 318
Lapatium acutum 318
Lappago 495
Lappa agreſtis 843
Lappa maior 837
Lappa minor 839
Lappa ſylueſtris 843
Larix 1119
Laſerpitium Ruellij 435
Lathyris 291
Lauendula 58
Lauer 84
Lauer Plinij 465
Laureola Tragi 470
Laurus 1063
Laurus Alexandrina 397
Leguminum nocumenta 629
Lens 628
Lenticula paluſtris 690
Leonis pata 251
Leonis pes 511
Leontopetalon 518
Leontopodion 512
Leontopodium Barbari 146
Lepidium 88.89
Lepuſculi 943
Leucacantha 855
Leucanthemon Plinij 150
Leucoion agreſte 568
Leucoij uaria genera 560.561
Leucoij uoce ut utantur rei herbariæ ſcriptores 562
Leuiſticum 427
Leuiſticum ſylueſtre 427
Libycum 223
Lichen petræus 522
Lichen ſylueſtris 523
Liguſtrum 1005
Liguſticum 427
Lilium album 793.794
Lilium conuallium 572 823
Lilium inter ſpinas 823
Lilium rufum 791.792
Lilium ſylueſtre 823
Limones 1032
Limonium pratenſe 705
Limonium ſylueſtre 707
Limuſcus 140
Lingua, ſeu Lingulaca Plinij 324
Lingua agni 227
Lingua bubula 238
Lingua canis 230
Lingua ſerpentina 323
Lini genera 354
Linum domeſticum agreſte 355
Linariæ uaria genera 356.357.358
Lithoſpermon maius 916
Lolium eiusq; uaria genera 668.669.670.671.672
Loti uariæ ſpecies 599
Lotus campeſtris 595
Lotus ſylueſtris 600
Lucernare 219
Lunaria 914
Luparia 247.248
Lupinus 622
Lupulus 812
Lychnis agreſtis 565
Lychnitis 219
Lyſimachia 182
Lyſimachium 146

M

Maiorana 33
Maiorana ſatiua 33
Maiorana ſylueſtris 34
Mala granata 1037
Mala Indica 836
Mala inſana 894
Malua agreſtis 371
Malua arboreſcens Theophraſti 366
Malua equina 416
Malua Romana ſeu hortenſis 364 & 365 366
Maluauiſcus 371
Malua unde apud Latinos dicta ſit 369
Malua uulgaris 368.369
Malum terreſtre 905
Malus cotonea 1039
Malus 1042
Malus Perſica, Medica, Aſſyria 1033
Malus Punica 1037
Mandragora 890.891
Mandragora Morion 893.895
Mandragora unde dicta 891
Roſæ Marianæ 130
Marinella 63
Marrubium agreſte 50
Marrubium campeſtre
Marrubium nigrũ ſeu magnum
Marrubium album
Marrubium paluſtre } 10
Marſilica herba 251
Mater herbarum 345
Matricaria 13.156
Matriſylua 496
Muralium 194
Medica herba 594
Mel frugum 660
Meliſſa quænam ſit Trago 10
Meliſſa 12
Melittena 12
Meliſſa ſylueſtris 13
Melilotus 593
Melilotus nobilis 594
Meliloti Serapionis 594
Meliloti uaria genera 590.591.592
Melo 830
Mentha agreſtis tertia 21
Mentha agreſtis altera 21
Mentha ſylueſtris 17
Mentha 18
Mentha ſatiua 18
Mentha rubea 19
Mentha criſpa 19
Mentaſtrum 20.21
Mercurialis ſylueſtris 192
Mercurialis uariæ ſpecies 191
Meſpilus 1014
Mezereon 959.
Milium 658
Milium exiguum 661
Milium ſolis 535
Milium ſolis maius 916
Milleſolium ſylueſtre 883
Milleſolium uulgare, nobile 476. 477
Miracula naturæ in plantis 75.117. 217.271.394.585.651.718.760.764.766
Moloche 366
Molua 369
Moly 70
Mora baticana 971
Mora celſi 1047
Morus 1047
Morſus diaboli 246
Morſus gallinæ uariæ ſpecies 384. 385
Multineruia 227
Muralis 194
Muſcarij fungi 943

Muſci uaria genera 946
Muſcus terreſtris 555
Myrica 952.954.955
Myrrhis Brunfelſij 472
Myrtillus 975
Myxaria 1021

N

Napus 730
Narciſſus cœruleus 756
Narciſſus Germanicus 577
Narciſſus luteus 757
Narciſſus Theophraſti 760
Narciſſus ueterum 753
Nardus agreſtis 60.66
Nardus germanica 58
Nardus ruſtica 65
Naſturtiaria 84
Naſturtium agreſte 82.84
Naſturtium aquaticum 82
Naſturtium hortenſe 81.82
Naſturtium pratenſe 83
Nepeta montana uera 14
Nepeta 15.17
Nepeta agreſtis 16.17
Nepeta aquatica 20
Nerion 917.918
Neris 917
Nigella 117
Nigella Damaſcena 118
Numularia 807
Nux auellana 1096
Nux iuglans 1092
Nux lacuſtris 842
Nux ueſicaria 1097
Nymphæa candida 696
Nymphæa lutea 697

O

Ocimaſtrum Tragi 185
Ocimum Catonis 31
Ocimum citratum 13
Ocimorumgenerum omnium diſcernicula 185
Ocimum Dioſcoridis quodnam Trago 29
Ocimum fluuiatile 31
Ocymum garyophyllatum 29
Ocymum ueterum 648.649
Ocularia herba 328
Oenanthe 883
Olea 1061
Oleaſter 1063
Olus atrum 438
Olus Hiſpanicum 325
Olyra 647
Ononis 869
Ophiogloſſon 323
Ophris 486
Orchios uaria genera 778. 779.780.781.782.783.
Origanum agreſte 45
Origanum Dioſcoridis quænam herba Trago 39
Origanum minus 36
Ornus 1109
Orobancha 664
Oryza Germanica 644
Oryza peregrina 644
Os mundi 625
Oſteritium uulgare, ſylueſtre, et montanum 433.434
Oſyris 359
Ouilla herba 227
Oxalis 315
Oxalis minima 316
Oxyacantha 992.993

Oxytriphyllon 521

P

Pæonia 581
Pæonia fœmina 582
Pæonia maſcula 583
Pæonia nobilior 582
Pæonia uulgaris 581
Palma 1053
Palma Chriſti 289
Pampinula 467
Pampinella 467
Panaces Chironium 431
Panaces Herculeum 423
Panicum 660.661
Panis cuculi 521
Panis porcinus 632
Papauer agreſte ſeu nigrum 118
Papauer corniculare 124.125
Papauer erraticum 120
Papaueris uaria genera 124
Parietaria 193
Paritaria 194
Parthica uiola Barbari 567
Parthenion 194
Parthenium 149.157
Paſſerina 535
Paſſulæ 1055
Paſtinaca 439
Pedicularia campeſtris 250
Pentaphyllon uerum 503.507
Peplis 402
Pepo 830
Pera paſtoris 215
Perdicaria 194
Perdicium 199
Perfoliata 483
Perfoliata ſylueſtris 485
Periclymenon 823
Periſtereon 211
Perſica arbor 1029
Perſicaria 92
Perſicaria altera 91.92
Perſonatia 838
Peruinca 394.395
Pes leporis 66
Pes leporinus 266
Petaſites 416
Petrafindula 467
Petrapium 462
Petrella 285
Petroſelinum 460
Petroſelinon Alexandrinum 436
Petroſelinum Macedonicum 467
Petroſelinum peregrinum 462
Peucedanon 880.881
Phalaris Dioſcoridis 669
Phaſelus Romanus 290
Phaſioli 611
Phaſioli Tragi 612
Phlogion 564
Phlox 564
Phu nobile 62
Phyteuma Tragi 254
Piloſella 266.279
Piloſella ſylueſtris 329
Pimpinella Italica 469
Pimpinellæ uaria genera 466.467
Pinus 1116
Piper aquaticum 92
Piperis hiſtoria 929
Piper Indianum 931
Piperina 89
Piperitis 89
De Piſis ſententia Tragi 606.607
Piſi uaria genera 605.606
Piſum Græcorum 613
Piſtacia 1098
Pituitaria 903
Planta leonis 512
Plantaginis uaria genera 225 & 226

Platanus

Platanus 1125
Plumbago 92
Polium alterum Dioſcoridis ſecundum Tragum 133
Polycnemon 393
Polygalon 571
Polygonaton 130
Polygonaton Euricij Cordi 399
Polygonon alterum 393
Polygonon mas 391
Polypodium 539
Polytrichi uaria genera 528
Polytrichon officinarum 530
Poma nerantia 1032
Pomelea 251
Pomum mirabile 898
Pomum ſpinoſum 896
Populus alba 1080
Populus nigra 1083
Porrago 238
Porrum agreſte 751
Porrum ſectiuum 747.743
Portulaca agreſtis 380
Portulaca hortenſis & ſylueſtris 381. 382
382
Portulaca maior 374
Potamogeton 688
Potentilla 63
Primula Veris 162
Probation 46
Prunella Argentinenſium 312
Prunellæ uaria genera 309.310.311
Prunus 1019
Prunus ſylueſtris 1016
Pſeudomelanthion 131
Pſora 244
Pſyllium 167.168
Ptarmice 160
Pulegium 23
Pulegium agreſte Serapionis 17
Pulegium ſylueſtre 25
Pulicaria 168
Pulmonaria 251.523
Pycnocomon 283
Pyrethrum 458
Pyrus 1045

Q

Quercus 1102
Quercula minor 105
Quinquefolium Tragi 507.508
Quinquefolium, eiusq; uariæ ſpecies 505. 506 & 507.
Quinqueneruia 127

R

Radicula 901
Radix 733
Ranunculus 95
Ranunculus dulcis 99
Ranunculus exiguus 96
Raphanus 731.732
Raphanus maior 734
Raphanus ſylueſtris 632
Rapum 728
Rapum ſylueſtre 905
Rapunculum hortenſe 911
Rapunculum ſylueſtre 726
Rapunculum uulgare 725
Reſta bouis 869
Rhabarbarum Monachorum 314
Rhamni alia ſpecies 979
Rhamni tertium genus 978
Rhapontica 138
Rhodia radix 913
Rhodia Rhiza 498
Ribes 995
Ricinus 288
Roperliana 108
Roſa 986

Roſa campeſtris 989
Roſa canina 986
Roſa Græca & matronalis 565
Roſa hortenſiana 989
Roſæ uaria genera 990
Roſmarinus 55
Roſtrum porcinum 263
Rubea 108
Rubia tinctorum 497
Rubi uaria genera 969
Rubus canis 985
Rubus Idæus 971
Rucula 104
Rumex acutus 321
Rumex hortenſis 314
Rumex paluſtris 317.319
Rumex unctuoſus 319
Rumpi ſaxum 526
Ruſcus 919
Ruta exigua 68
Ruta muraria 530
Ruta ſylueſtris 69
Ruta uulgaris 68

S

Sabina 1071
Salicaria 182
Saliuaris herba 458
Salix 1077
Saluia anguſtifolia 51
Saluia latifolia 51
Saluia ſylueſtris adulterina 53
Saluia ſylueſtris uulgo uocata 14
Saluia ſylueſtris uera 52
Saluſandra 118
Sambucus 997
Sambucus aquatica 1002
Sambucus ſylueſtris 1000
Sampetra 526
Sanamunda 66
Sancti ſpiritus radix. 323
Sanguinalis 211
Sanguinaria 215
Sanguinaria radix 348
Sanguinariæ multæ 714
Sanguiſorba 467
Sanicula 510
Sanicula fœmina 510
Saponaria 253.900.
Sardea herba 95
Satureia 45
Satyrion maius 185
Satyriorum uaria genera 778.779.
780.781.782.783.784.785.
Sauina ſylueſtris 556
Saxifraga alba 525
Saxifraga rubea 531
Saxifragæ uox multis & uarijs attribuitur plantis 525
Saxifragia maior 879
Saxifragia rubea 883
Scabioſæ uaria genera 243
Scariola 269
Scarlea 50
Scilla 909
Scirpus 684
Scolopendria quonam in Dioſcoride referenda 552
Scolopendria uera 551
Scolopendria uulgaris 549
Scolymus 866
Scoparia herba 342
Scopæ Amerinæ 954
Scordium 885
Scordopraſon 745.749
Scrophularia 374
Scrophularia exigua 114
Scrophularia media 185
Sebeſten 1011
Secale 647

Sedi minoris uariæ ſpecies 378.379
Sedum 376
Sedum agreſte 209
Sedum maius, minus & medium 380
Seli 879
Semen ſanctum 339
Semperuiuum maius 376
Sena 994
Senecio 285
Senecio maior 287
Sennicula 540
Sentes 971
Septineruia 227
Seriphium Germanicum 338
Seris 268
Serpentaria 807
Serpentaria radix 252
Serpyllum Italicum 42
Serpyllum maius 61.63
Serpyllum Romanum 44
Serta campanica 594
Sertula campana 594
Seſama 655.656
Seſeli 878
Seſeli Maſſilienſe 879
Seutlomalachon 326
Sideritis Crateuæ tertia 80
Sideritis III Dioſco. 108
Sigillum Salomonis anguſtifolium 400
Sigillum Salomonis latifolium 399
Sigillum Salomonis non eſt Elleborus albus 399
Siler montanum 877
Silicia 597
Silicula 597
Siligo 646
Siliqua 597
Siliqua Theophraſti 612.615
Siliquaſtrum 928.931
Sinapi agreſte 104
Sinapi candidum 104
Sinapi ſatiuum 104
Sion non odoratum 187
Sion odoratum 465
Sium 84
Siſarum 440
Siſarum Columellæ 911
Siſon hortenſe 462
Siſymbrium 84
Siſymbrium ſecundum Dioſcoridis 465
Smilax aſpera 814
Smilax hortenſis 615
Smilax leuis Trago 816
Smilacis genera 816
Smyrnion 433
Solanum hortenſe 301
Solanum uulgare 303
Solatrum 304
Solidago 162
Solidago Sarracenica eiuſq; ſpecies 487 488
Solidago Sarracenica ſed non uera 277
Solis Thymiama 56
Solſequium 274
Sorbus 1012
Sorbus Torminalis 1010.1011
Sparagus 223
Sparganion 677
Spargula 498
Spartion 962
Spelta trium generum 642
Sphatula fœtida 904
Spica 58
Spina acuta 992
Spina alba 857
Spinachia 326.325
Spina Mariæ 989
Squilla 909

Staphis agria 902
Staphylini tres 443
Stœchas 213
Stramonia 896
Stratiotes 478
Succiſa 245
Superba 575
Symphytum 241
Symphytum exiguum 241
Symphytum petræum 510

T

Tæda 1119
Tamariſcus 954
Tamarix 954
Tanacetum 158
Tanacetum album 158
Tapſus barbatus 218
Taxus 1070
Telephion 386
Telephium quorundam 374
Teucrium uerum 207.208
Thalictron Tragi 569
Thlaſpi 87
Thlaſpidij genus 84.83
Thlaſpidium ſecundum Crateuæ 85
Thridacine 260
Thryallis 219
Thymelæa 957
Thymus 44
Tilia 1110
Tinearia 332
Tinctorius flos exiguus 602
Tipha magna 652
Tithymalorum diſcernicula, et appellationes 292.296.297.298.299
Tordylion 879
Tormentilla 502
Tragium alterum 160
Tragopogon 281
Tragus frumentaceus 644
Tribulus aquaticus 841
Tribulus campeſtris 844
Tribulus terreſtris 840
Trichomanes 530
Trichon 304
Tria uſitati apud ueteres Trifolij genera 589
Trifolij nomenclatura late patet 585
Trifolium 501
Trifolium acetoſum 521
Trifolium acutum & odoratum 589
Trifolium aureum 519
Trifolium caprinum maius 600
Trifolium ceruinum 490
Trifoliũ Dioſcoridi peculiariter τριφυλλον *dictum* 587.588
Trifolium pratenſe 585.586
Trifolium urſinum 594
Triſſago 205
Trithales 377
Tritici genera multa 635
Triticum 634
Triticum agreſte 113
Triticum nigricans 663
Triticum ſecundum Columellæ 647
Triticum uaccinum 663
Tuber 939
Turbit 299.300
Turcicum frumentum 651
Tuſſilago 53
Tuſsilago 417
Typha aquatica 681

V

Vaccinia quorundam 975
Vaccinium 569
Valeriana exigua 62
Valeriana uera 60
Valeriana uulgaris 61

Verag-

Veraghium 194
veratrum nigrum 407
Verbaſci uaria genera 217.218.219
Verbaſcum 218
Verbaſcum maius 218
Verbaſcum nigrum 219
Verbaſculum 219
Verbena 210
Verbena fœmina 104
Verbenaca 211
Verbenaca ſupina 211
Verbenaca ſupina Geſneri 313
Vermicularis 380
Veronica 208
Veſicaria 304
Veſicaria nigra 597
Veſicula 304
Viciæ uaria genera 623.624
Victorialis 194
Viola agreſtis 567
Viola alba Theophraſti 752
Viola canina 557
Viola hyemalis 568
Viola lutea 560
Viola nigra, purpurea, Martia, quadrageſimalis 557
Virga paſtoris 848
Viſcum 949
Vitex 1076
Viticella 820
Vitis nigra 820
Vitis ſylueſtris 818
Vitis Viniſera 1056
Vitrago 190
Vitriolaris 194
Vlmus 1087
Vnctuoſa 240
Vngula caballina 417
Vnifolium 485
Volubilis maior 803
Volubilis minor 806
Vrceolaris 194
Vrtica
Vrtica cauſtica
Vrtica maior
Vrtica Romana 6
Vrtica ſylueſtris
Vrtica Labeo
Vſnea 947
Vſtilago 665
Vua criſpa 977
Vua lupina 308
Vulgago 65
Vuularia 926. 927
Vuularia 397

X

Xanthion 838.840
Xiphion 702

Z

Zea [illegible].642
Zinziberina 89
Ziziphus 1025
Zucco marinus 835

FINIS.

INDEX GERMANICARVM APPELLATIONVM QVAE TAM ARBORIBVS QVAM *fruticibus & herbis in his Commentarijs adſcribuntur.*

A

Abbiß oder Teüffels abbiß 245
Ackelei oder aglei 137
Aenis 115
äniß ſamen 452
Ahorn 1123
Alant wurtzel 170
Alb kraut 490
Alraun 891
Amarellen 1027
Ammey 875 Ammelkorn 636
waldt ſaurampffer 521
wilder Ampffer 318
büch Ampffer 520
Andorn der groß } 8
Andorn der weiß
feld Andorn } 10.9.50
waſſer oder weier Andorn
feld Anemone 131
Angelick 423
wild Angelick 423
Apffel baum 1043
Aprillen blůmen 96
Areſſel 1011 Aſpenbaum 1083
Attich 797
Augen kraut 308
Augen troſt 328
Augen troſt wild 329
Augen wurtzel 63
Augen wurtzel 264

B

Bachbonen 187
Bachmüntz 21
klein Bachmüntz 22
groß Bachbungen 188
katzen Balſam 21
krauſer Balſam 19
Balſam öpffel 898
Barbel kraut 101
Baſilgen 29
wild Baſilgen 21
weiß Bathonien 101
weiß Bathonien 199
braun Bathonien kraut 199
klein Bathonien oder bathengel 205
Baum farn 538
Bein wellen 140 Bellen 1081
Bein hültzen 1006
Benedicten roſen 521
Benedicten wurtzel 79
wild Benedicten wurtzel 518
Bengel kraut 191
wald Bengel kraut 191
Beren klaw 438
welſch Beren klaw 863
Ber lappen 554
Berwurtz 446. 879
Bertram 458
Beſem kraut 342. 84
vnſer frawen Betſtro 75
vnſer frawen Betſtro 493
Betler ſeil 805
Betler leuß 840
Beyfůß 344
Beymenta 19
Bibernell 467
Biberwurtz 179
Biber hödlein 112
Bynetſch 326
Bynen kraut 465
wolriechend eckecht Bintzen 916

bintzen

Bintzen helmer 685
Bintzen 674.686
groß weiher Bintzen 685
Binſaug 6 Binſaug die gäl 13
Bierbaum 1046
Birck wurtz 502
Bircken baum 1114
Bieren ſampt jrē geſchlechten 1046
Birtzen bertz 954
Bitter wurtz 176
Blatiloß 380
Blicken 642
Blomenderlin 205
Blütwurtz 349
Blütkraut 391
Blütkraut 714
Blüt oder rotwurtzel 502
Boborellen 304
Bocks hoden 833
Bocks horn 597
Bocks bart 281
Bocks beer 973
Bonen 612
bonen 618
welſch bonen 616
bonen blatt 374
bracken diſtel 848
brandtletſchen 417
braunnell 311
braun wurtz 185
groß braun wurtz 185
bremen 971
brenn kraut 218
brdeling 943
brombeer hecken 971
bruch wurtz 374
bruch beer 975
bruſt wurtzel 423
brant 666
bucken 344
bülſen kraut [illegible]
weiß bülſen 134
büben fiſt 943
büben ſträl 848
büchbaum 1107
buppen kraut 318
burgel 382
burres 238
burtzel 382
bürtel roſen 989
buxbaum 1070

C

Calmus 700
Camillen 148
Capren oder Cappres 968
Cardo benedict 863
edel Chamillen 149
S. Chriſtoffels kraut 625
wild Chriſtwurtzel 251
Chriſtwurtz 405
Citrinaten 1032
Citrullen 831
Colmar kraut 388
Coloquinten 829
waſſer Coriander 533
ſchwartz Coriander 118
Coriander oder Coliander 114
Cornelbaum 1025
brunn Creß 82
garten Creß 82
Creütz baum 289
Creütz blůmen 570
Creütz blůmen 785
Creütz wurtz 285
Creütz wurtz 253
wild Cucumer 832
Cypreſſen 77

feld Cipreſſen 80

D

Dactelbaum 1053
Daubenkropff 111
Daubenkropff 131
Dauſent gulden 139
Dauſentſchon 580
Dennmarck 63
Dick blatt/oder dick blůmen 281
haber oder feld Diſtel 856
Dreydiſtel 860
meid oder jungfrawen Diſtel 855
weiß Diſtel 855
ſaw Diſtel 270
veh Diſtel 850
vehe Diſtel 848
genß Diſtel 270. 274
Marien Diſtel 850
welſch Diſtel 867
raden Diſtel 872
wallen Diſtel 872
frawen Diſtel 850
weiß weg Diſtel 858
bracken Diſtel 872
zam garten Diſtel 855
wald Diſtel 1068
Dudiſtel 269
Dudiſtel 270
Dinckel 642
wilder Dinckel 671
Dictam der gemein 27
Dictam auß Creta 26
Dollkraut 132
Doll öpffel 895
Dollwurtz 304
Donderbar 377
Donderwurtz 168
Donder zäpfflein 380
Dorr 359
Dort 671
Doſten 38
waſſer Doſt 490
Dotterblůmen 148
Dotter blůmen 263
Dotter kraut 359
Drachen wurtz 777
Drachen wurtz 700
Dreib körner 292
Dreib körner 298
Dropff wurtz 539
Drumpel beer 975
Drüſchling 943
Dünn blatt 298
Durchwachs 483
wild Durchwachs 485
Dürr wurtz 168
Dyll 451

E

Eberwürtz 853
Egelkraut 107
Eibenbaum 1070
Eichbaum 1103
Acker oder grundt Eicheln 632
Eyer blůmen 263
Einblat 485
Ein korn 642
Eißholtz 1103
Eiſen kraut oder Eiſerich 211
Eiſenkraut weiblein 104
Eiſenhůtlein 248
Ellend 872
Eltz 1134
Emmerling 1028
Endiuien 268
zame Endiuien 268
Engelſüß 539
Engelblůmlein 333
Entian oder gentian 176

Ephew

Ephew 803
roß Eppich 435.438
feigblatern Eppich 112
groß Eppich 438
waſſer Epff 96
Baur oder waſſer Epff 464
garten Epff/garten oder zam peterlein 462
Erbſal 992
Erbſen 603
Erdbeer kraut 501
Erdnuß oder Erdfeigen oder Erdmandlen 632
Erdrauch 111
Erdt gallen 829
Erdt weiſſen 380
Ehrenbreiß 208
Erlen oder ellern baum 1085
Ern roſen 366
zyſer Erweißen 609
Eſels öpffel 1105
Eſchröſel 1011
waldt Eſchern oder büch eſchern 1126
Eſchern baum 1121

F

groſſe Faren oder farn kraut 544
eichel Farn 538
weiſſer oder ſpitzer rein Farn 159
ſtein Farn 538.539
wald Farn 547
Faſten blümen 202
Faul baum 982
Feigen baum 1051
Feig bonen 621
Feigwartzen kraut 112
Felbinger 1079
Femel 351
fench vnd heidel fench 662
Fenchel 447
roß Fenchel 427
ſew Fenchel 446
ſew Fenchel 881
wilder Fenchel 427
berg Fenchel 430
weier Fenchel 427
welſch Feſelen 616
Fäſelen 612
gäl färb blümen 963
Gäl Ferb blümen 603
Filtz kraut 811
Finger kraut 889
ſiben Finger kraut 501
Flachs 355
Flachs dotter 656
Flachs kraut 358
Flachs ſeiden 811
braun Fleiſch blümen / weiß Fleiſch blümen 586
Flöh kraut 168
Flöh kraut 91
wild Fœnum græcum 599
Förenbaum 1116
Fotzwein 374
Fotzen ygel 211
Fotz zwang 374
Frawen biß 295
Frawen dorn 989
Frawen kraut 12
frawen kraut 163
freißam oder dreyfaltigkeit 564
froſchlöffel 227
fünff finger kraut 507

G

Gänß blüm 144
wild Galgan 916
Gallöpffel 1105

Gaman=

Gamander 205
Ganſer kraut 342
Garb 478
edel Garb 478
groß Garb 481
wild Garb 883
Garthagen 342
Gauch blům 403
Gauchbrot 281
Gauchbrot 521
Gauchblůmen 84
Gauch heyl 388
waſſer Gaucheil 187
Geißblat 823
Geißbart 283
Geißholtz 1006
Geiß kirbs 829
Genß fůß 715
Genß kraut 385
Genßfůſſel 305
Genß zungen 269
Gerinſel 749
Gerlin 440.
Gierlin 873
Gerlin Eierlin 911
groß/klein Gerſten 640
Gert wurtz 342
Gerwel 478
Gewand ſalben 888
Gicht wurtz 582
Blaw Gilgen 700
weiß Gilgen 794
waſſer Gilgen 696
gål waſſer Gilgen 700
Gleiß 462
Glydweich 131
Glydweich 399
Glydweich 568
Goldblumen 99
rot goldt Gilgen 791
Goldt öpffel 1040
Goldt knöpfflein 926
Goldt wurtz 107
Goldtwurtz 788
Gots gnad 107
Granat öpffel 1037
riedt Graß 678
weg Graß 390
weg Graß 678
enten Graß 682
Graß blůmen 577
Grenſel 382
Grenſich
Grenſing
Grenſerich vnd
Grinſerich } 479
Grindt magen 110
Grindt kraut 144
Grindt wurtz 318
Großelbeeren 978
zame Großel 995
rote Großel beerlein 995
Gruntheil 208
Gulden gunſel 311
Gundelreb oder grundtreb 799
Gürgelein 911

H

Habern 654
gauch oder meüß Habern 669
Hacket kraut 414
Hacken blatt 397
Hafft kraut 512
Hagendorn 985
Hag öpffel 985
Hag eich 1103
Halß kreutter 926
Hanen bein 714

Han

Han bůchen oder Hagenbuchen 1108
Hanbůttel 989
Hanff 351
Hanenfůß 96
Hanen kamp 211
hanenkopff 6
mertzen hanenfůß 98
klein Hanenfůß 96
ſuſſer Hanenfůß 97
Hanhödlein 983
harbeer 501
Harnkraut 529
harnkraut 358
Harſchar 554
harſtrang 881
Hartriegel 1003. 1005
hartzbaum 1116
Harwurtz oder harſtrang 696
groß Harthaw 75
gemein harthaw 73
klein harthaw 73
zwei hecken Harthaw 73
Haſen pfötlein 266
haſen pfötlein 333
Haſen pfötlein 593. 595
haſelnuß 1095
Haſenörlin 943
haſen örlein oder haſen brodt 672
Haſenſtrauch 265
haſelwurtz 65
Haußwurtz 377
heckel kraut 869
Heyd 952
heydel beeren 975
Heyden blůmlein 577
heyden flachs 359
Heyden korn 649
heyden ſchmuck 603
Heydniſch blům 788
Heyderling 942
heylgen geiſts wurtzel 423
Heilwurtz 371
heilender 797
gůt Heinrich 317
ſtoltz heinrich 715
Helffr 205
hendelkraut 402
Herbſtroſen 366
hergotts bertlein 469
Hertz freüdt 496
hertz kraut 12. 13
Hertz geſper 13
hewheckel 869
Hilffwurtz 371
himmel ſchlüſſel 201
Himmel brandt 218
hinſch kraut 179
Hinſch kraut 337. 815
hirß 669
kleiner oder wilder hirß 662
Mör hirſen 535
wilder mörhirß 536
groſſer meerhirſen 917
welſchet Hirß 660
Hirſchholder 1000
hirtz wurtz 446
ſchwartz hirtzwurtz 446
Hirtzzung 552
holder oder holunder 997
bachholder 1003
waldholder 999
feld / ſummer } holder 797
Holwurtz 769. 773
hopffen 813
Harbeeren 971
hornungs blůmen 754. 772
blaw Mertzen oder Hornungs blůmen 756

gäl

Gäl Hornungs blůmen 757
weiß Hornungs blůmen 754
Hüner ſerb 41
Hüner darm 385
Hüner ſeb 385
Hünerbiß 385
Hundts dorn 985
Hundts kraut 192
Hundts knoblauch 751. 771
Hundtszung/hundtskraut/hundts wurtzel 230
Hundtbeeren 971
Huſten kreutter 417
Hüttel beer 501
Hymbeeren 971
Hynfüß 423
Hyſop 47
feld Hyſop 221
kirch Hyſop 47
wilder kirchyſop 37
garten Hyſop 45
zwibel Hyſop 45
Heyden yſop 221

J

S. Jacobs blům 287
Je lenger je lieber 815
Jmmenkraut 12
S. Johans kraut 72
S. Johans kraut 344
S. Johans kraut 374
S. Johans blům 144
S. Johans blům 287
S. Johans gürtel 344
Juden kraut 371
Juden treubel 380
Juden kirſen 304
Jungfrawen haar 529
Jungfrawen haar 671
Jungfrawen augbrawen 478
Jüngling 552

K

Kalbs aug 144
Kappes 718
Karten diſtel 848
Katzen kraut das wild 16
Katzen kraut 17
feld Katzen 332
Katzen ſchwantz oder katzen wadel 694
Katzentreubel 380
Kellers halß 958
Kern 642
Keſten baum oder Caſtanienbaum 1099
Kätzlein 332
Keuſchbaum 1076
Kienlein 41
Kechern oder kichern 614
wild Kichern 614
Kimmel vnd Külel 359
Kirſenbaum 1027
wild vogel Kirſen 1028
Bloder Kirſen 1028
groß bundt Kirſen 1028
welſch Kirſen 1025
weiß Kirßen 1028
groß Klapper roſen 1280
klein Klapper roſen 151
Katzen wurtzel 63
Kleb kraut 495
Klee 585
guckgauchs Klee 520
ſaur Klee 520
gulden Klee 519
ſpitziger Klee 589
wiſen Klee 586
hirtz Klee 490
Beren Klee 594

groß

groß geiß Klee 600
klein Klee 593
Hünerklee 41
gulden oder klein ſteinklee 594
wolriechender klee 589
Haſenklee 266
Katzen klee 595
Kletten 838
waldt kletten 844
feldt oder acker kletten 844
Kletten kraut 196
klein Kletten 840
Knaben kraut 374.380.385
Knawel 393
Knoblauch 746
aber Knoblauch 750
wald oder hundts knoblauch 749
klein hundts knoblauch 751
lachen knoblauch 885
Knoſpen 681
Kōl 722
zam garten Kōl 876
graßkōl 861
rot kōl 714
groß zam Kōl 722
krauß kōl 722
hundts kōl 192
hüner kōl 41
wiſen kōl 861
Kollerwurtz 696
Körffel oder körbelkraut 472
Korn 636
Korn 642
Turckiſch korn 652
Welſch Korn 652
Kornblůmen 566
wald kornblůmen 219
Kornroß 131
Kornroſen 120
katzen Körffel 111
Kriechen 1018
gål Kriechen 1019
Krotten oder hunds dyll 150
Kurbeerbaum 1025
Kümel 41
moren Kümel 835
langer wald Kümel 879
hertzen Kümel 875
weg kümel 455
roßkümel 430
Morenkümel 879
röſkümel 446
roßkümel 877
breit wald kümel 879
ſüſſer kümel 453
wiſen kümel 455
Kůhorn 597
Kůweiſſen 664
Kůſchellen 414
Künigunds kraut 1490
Künigs kertz 218
Künigs blůmen 582
Kürbß 825
bitter kürbs 829
wild kürbs 819
wild kürbs 820
Kürbßlin 829
Kuttelkraut 342

L

Lattich 160
ſtrupff Lattich 318
wiſen Lattich 263
krauſer Lattich 326
brandt Lattich 417
weg Lattich 263
wilder Lauch 751

Lauendel 58
groß Lauch 750
Leberkraut 496
brunnen Leberkraut 523
edel Leber kraut 519
Leinbaum 1106
Lerchenbaum 119
Letſchen 838
Leüchel 85
Leüchel oder eſchleüchel 741
Leüßbaum 982
Leüßwurtz 903
Leüßkraut 251
Lewen zan 263
Lewen füß 511
Lybſtöckel 427
Lydweich 130.131
waldt lilien 823
ſpeck lilien 823
Lieſen 681
Limonen 1032
Lindbaſt 1088
Lynkraut 358
Linkraut 359
Linen 818
Linden baum 1112
Linſen 629
ſchwartzlinſen 625
Löffelkraut 483
Lorbeerbaum 1065
Lungen kraut 349
Lungen kraut 523

M

Mälbaum 1007
klein Mälbaum 1007
Magſamen oder Mägle 122.124
wilder gehörnter Magſamen 123
Maier 715
Maieron 32
wilder Maieron 34
zámer Maieron 33
Mandelbaum 1090
Mangolt 708
holtz mangolt 706
waldt mangolt 706
wilder mangolt 318
wiſen mangolt 705
Manstrew 872
vnſer frawen mantel 511
Margen drehen 785
Mariendorn 989
Maßholder 1123
maßlieben 162
maßſüßlen 161
mattenblůmen 143
matten flachs 683
Maulbeerbaum 1047
maurratten 531
meerlinſen 691
meerrhetich 735
Meertreübel 1055
megelkraut 469
Megelkraut oder megerei 493
meidblůmen 156
Meidkraut 345
Meien blůmlin 573
meien kraut 112
meyle 32
meier 385
meiſterwurtz 434
Melantzen 895
groß Mälbaum 1008
Melonen 832
Mengelwurtz 583
Menſchen dieb 960
Menwelwurtz 318
Merien rößlin 130
Mertzenblůmen 363.754
weiß Mertzen violen 754

Metter

Metter 139
Metter/mütterkraut 156
groß meußor 277
meüßdorn 920
klein Meüßor 279
meüßörlin wild 329
meüßörlin 266
breit milchkraut 298
ſonnen milchkraut 298
klein acker milt 712
milten 712
hunds milten 715
miſt milten 714
miltzkraut oder monkraut 552
Modelger 253
Möllelin 1030
mön 124
mörder 960
Morchellen 942
Morellen 439
Mooß 947
moßblůmen 143
motttenblůmen 332
mottenkraut 926
gewand oder motten ſamen 887
mucken kraut 92
münch kopff 263
münchs köpfflin 898
Müntz 19
rote müntz 19
kraußmüntz 19
berg müntz 38
roßmüntz 21
mundtholtz 1006
můterkraut 12.345
můtwillen 577
Myſtel 950

N

Nabelkraut 358. 483
Nabelſamen 495
Nacket blůmen oder Nacket hůren 760
Narciſſen rößlin 753
Narren kolben 681
Naterzünglin 323
Negelin 577
Indianiſch negelin 924
wild oder feld negelin 557
Nept 15
acker nept 15
acker nept 16
Neſpelbaum 1015
Neſſel 6
heiter neſſel 6
daub neſſel 6
todten neſſel 6
Neünheil oder Neüngleich 554
ſchwartz nießwurtz 407
weiß nießwurtz 409
Nußbaum 1093
waſſer nuß 842
ſeenuß 842
weier nuß 842
nüßmörder 903

O

Ochſenbrech 869
Ochſenzung 235
groß ochſenzung 232
ochſenzung vom ham 235
wald ochſenzung 234
welſch ochſen zung 233
Odermenig 514
ölſamen 124.
Augſt öpffel 1044
erdöpffel 891. 905
hundts öpffel 891
Indianiſch öpffel 836
S. Johans öpffel 1043
ſummer öpffel 836

wurtz öpffel
ſchragen öpffel
hergots öpffel
genß öpffel
holtz öpffel/ vñ vil andere geſchlecht (1044
Olander 918
Olbaum
wild Olbaum 1062.
Omkraut 511
Orant 362
Oſterlucey 179

P

ſtech Palmen 1068
Pappeln 369
garten oder römiſch Pappeln 366
genß Pappel 369
haſen Pappel 369
käß Pappel 369
roß Pappel 369.416
venedeger Pappeln 92
Pappelbaum 1081
Paſtemen kraut 244
Peonien roſen 582
Peſtilentz wurtzel 416
Peſtnachen 439
Peterlein auß Alexandria 438
frembder Peterlein 462
S. Peters korn 642
S. Peters kraut 193.253
S. Peters ſchlüſſel 201
Pfaffen blatt 263
Pfaffen hoden 761
Pfaffen hödlein 112
Pfaffen kraut 12
Pfaffen pint 775
Pfaffen rözlin 274
Pfawen kraut 92
Pfawen ſpiegel 92
Pfeden 832
Pfeffer 931
kloſter oder münch pfeffer 1076
maur Pfeffer 380
meuß oder ratten Pfeffer 903
Teütſch oder Indianiſcher pfeffer 931.
waſſer pfeffer 92
pfeffer kraut 89
pfenning kraut 807
pferſing baum 1030
pferſing 1030
pflaumen 1018
damaſcener pflaumen 1018
blaw
bülſen pflaumen 1020.
herbſt
ſchaff
groß roß pflaumen 1020
pfrimmen 961
acker pfrimmen 361
erdt pfrimmen 601
pfifferling 943
pimpernüßlein 1097
poley 23
wilder poley 41
pomerantzen 1032.1036
portz 954
portzel kraut 382
pſylien kraut 168
pungen 187
bach pungen 187

Q

Quecken 670
Quendel 41
welſcher Quendel 43
Querſchen 1018
kütten oder Quitten 1040

R

münch Rhabarbarum 314

groß

groß Raden 131
Räbſtock 157
wild wein Räben 1057
Rammen hödlin 112
Ramſel 570
Ramſeren 749
Rappen fůß 99
Rapuntzel 725
wald Rapuntzel 725
zam garten Rapuntzel 911
Raſſel 91
groß Raucken 102
klein Raucken 103
Rauten 70
mon Rauten 914
wein Rauten 70
Rheinblůmen 332
groß Rheinblůmen 359
Reinfaren 158
Reinweiden 106
Reyß 644
Teütſch Reyß 143.644
Rhettich 732
Rheling 943
Riedt 676
klein Riedtgraß 679
rinder wurtzel 252
ringelblůmen 146
ritterſporn 141.569
gäl ritterſporen 358
rocken 646
rodel kraut 251
rödt 497
römiſch köl 708
römiſch kümmel 458 876
rhor 675
waldt ror 685
klein roſeinlin 1055
Roſmarein 55
Roſen 988.990
roſen beumlin 918
Damaſcener roſen 990
feldt roſen 989
haber roſen 989
Han roſen 989
wildt hecken roſen 989
pfingſt roſen 582
rot roſen 990
wein roſen 989
weiß roſen 990
winter roſen 990
Roſen wurtz 913
roßbeeren 975
roßhůb 417
roßſchwantz 692
roßzan 135
rungulſen 708
Růben 729
geele růben 443
rohte růben 443
weiſſe růben 443
zam růben 729
wild růben 729
feld růben 729
ſteck růben 730
ſtickel růben 730
brotfeldiſch růben 730
baumholder růben 730
waldt růben 905
erd růben 905
wild růben 820
rhurkraut 322
růſtholtz oder
růſterbaum
feldrůſter 1088

S

Saffran 764
wilder Saffran 845
breit Salbey 53

edel ſalbey 53
groß ſalbey 56
klein ſalbey 53
orecht ſalbey 53
ſpitz ſalbey 53
waldt ſalbey 15
wild ſalbey 616
Sammat blůmen 924
ſam kraut 689
ſanickel 510
Sarbaum 1081
ſaßkraut 85
ſaturey 46
ſawbonen 132
ſawerach 992
ſcabioſen 244
ſchaben kraut 926
ſchaffthew 692
klein ſchaffthew 694
ſchaffmül 1076
ſchaffrip 478
ſchaffzung 235
ſchampanier wurtzel 410
ſchantzwurtz 140
wild ſcharlach 50
zam ſcharlach 50
ſcharten kraut 107
ſcharten kraut 153
ſcheißkraut 358
ſcheißkörner 298
ſcheißmilt 712
klein ſchellen 804
ſchirling 474
ſchirling kraut 349
ſchlaffkraut 132
ſchlangen kraut 807
ſchlangen wurtzel oder nater wurtzel 322
ſchlangen wurtzel 251
Schlehen 1017
haber ſchlehen 1017
ſchlippen wurtzel 322
ſchlotten blůmen 414
ſchlutten 104
ſchwartz oder welſch ſchlutten 898
ſchmaltz blůmen 99
ſchmelen 685
ſchmerbel 319
ſchmerwurtz 140
ſchnitlauch 724
klein ſchölkraut 107
ſchölwurtz 107
ſchorbocks kraut 113
ſchoßwurtz 341
vnſer frawen ſchůchlin 594
ſchwalben kraut 114
ſchwalben wurtz 181
ſchwamm 942
holtz ſchwamm 943
ſchwertel 700
ſchwebel wurtz 881
ſchweins tod 305
ſchwelcken 1008
zunder ſchwemm 943
eich ſchwemm 943
hendel ſchwemm 943
mucken ſchwemm 943
rodt oder augſt ſchwemm 943
gål ſchwertel 700
klein blaw ſchwertel 702
himel ſchwertel 704
ſee blůmen 696
gål ſee blůmen 696
ſeidelpaſt 959
ſeiffen kraut 901.159
ſeiden 811
ſeil oder gürtel kraut 554
ſenet 964
ſenff kraut 89.104

Garten

garten ſenff 104
gäler ſenff 101
waſſer ſenff 104
ſeckel kraut 84.215
hirten ſeckel 215
ſeuenbaum 1072
waldt ſeuenbaum 556
ſewbrot 632
ſewdiſtel 860
ſewkraut 304
ſewplag 305
ſew tod 715
ſeilbaum 805
ſiben gezeit 588
ſichel moren oder ſichel kraut 664
ſinnaw 511
ſonnen würbel 263
ſorgſamen 660
ſpargen 223
ſpatzen wurtzel 901
ſpeichel wurtzel 901.903.458
ſpeirling 1013
ſperwerbaum 1011.1013
ſperwel frucht 1013
ſperen ſtich 254
ſpeltz 642
ſpicanard 58
ſpilling 1019
blaw ſpilling 1020
ſpinnat 326
ſpindelbaum 983
ſpitzling 654
ſplyſpettel 131
ſpringkraut 192.292
ſpringkörner 298
ſpringſamen 292
ſpißkraut 227
ſtabwurtz 342
ſtalkraut 869
ſtaudel beeren 975
ſtechas kraut 213
rauch oder ſtechöpffel 896
ſtein eppich oder ſtein peterlin 642
ſteinfarn 553
ſtein/ſtreich oder ſterckblůmen 152
groß ſteinbrech 304
rot ſteinbrech 531.883
weiß ſteinbrech 426.535
ſtendel wurtz 774 786
ſtopsloch 483
ſtorcken oder krannich ſchnabel 349
ſterckkraut 362
ſtern kraut 38
klein ſtreichblůmen 60
ſtreich kraut 362
ſtrobildorn 867
ſtryppert 318
ſummer dorn 263
ſüßholtz oder ſüßwurtz 937
ſüßwurtzel 539
ſygmarswurtzel 366
ſymons wurtzel 366
ſympſen 686

T

Tällen 1119
Matten oder wiſen täſchen 251
Tag vnd nacht 193
Tamariſcen 954
ſchwartz oder rot tannen 1119
weiß Tannen 1119
Teſchelkraut 84.215
Teüffelsblůmen 328
Teüffels kirſen 304.820
Teüffelsklawen 554
Teuffels milch 298
Teuffels trauben 223

Thierlinbaum 1025
Todten kraut 395
Todtern 811
Tormentill 502
S. Johans Treübel 995
Traubenkraut 887
hertling Trauben 1060

V

Vchtblůmen 760
Vergiß mein nit 205
Verſing 992
Vihwurtz 208
Vichtannenbaum 116
Violen oder Mertzen Violen 557
groß Violen 568
hundts Violen 557
Todten Violen 395
weiß acker Viol 568
winter Violen 568

gäl, weiß, braun, rot, leibfarb } Violaten 562

Teütſch Violwurtz 704
Vlmerbaum 1088
Vnholden kertz 218
Vnholden kraut 918
Vnkraut 672
Vnnütz ſorg 564
Vogel kraut 385

W

Waidt 257
wild Waidt 257
Waldglocken oder wald ſchellen 889
Wald henle 96
Waldthopff 75
Waldmeiſter 496
Waldreben 818
groß walwurtz 140
klein walwurtz 241
wälſtro 493
wandtleüßkraut 904
waſſerbungen 187
ſchwartzwulkraut 218
weber ſträl 848
weckholterbaum 1074
wegdritt 390
wegdornbeer 980
breiter Wegrich 227
roter wegrich 227
ſpitzer wegrich 227
waſſer wegrich 227. 485
wegwart 272
zam wegwart 273
wegweiß 274
Weiden baum 1079

bandt, bruch, weiß, gäl, bach, ſeil } Weiden 1079

wild weidkraut 253
weinſtell 1027
Weiſſen 63
weißglocken 804
weiſſen kolben 636
welſcher weiſſen 636
weiß wurtz 399
welſchkraut 901
welſchſchwertel 904
wellſamen 538
wundtwurtzel 63
Wermůt 334
Acker wermůt 335

werſenbeer 980
Wetter kraut 587
Wetter röſslein 922
Wetzel 99
Weyderich 182
Wicken 625
ſtein Wicken 594
vogels Wicken 593.614
roß Wicken
groß Wicken
zam
feldt wicken
waldt
625
weiß Wicken 626
Widerſchein 917
Widerſtoß 130
Wider todt 529
Wiechsolen 1027
Winde 804
klein oder ſchwartz Wind 665
ſtechendt Winde 814
Winter grün 191.706
Winter kraut oder winter weiſſen 380
Winter roſen 366
Wiſen blümen 99
braun Wiſen blümen 312
gäl wiſen blümen 143
Witſcherlewerſch 423
Wolffsbeer 308
Wolffs milch 298
ſonnen wendende Wolffs milch 298
wild Wolffs milch 358
Wolffs wurtz 248
Wolgemüt 38
klein Wolgemüt 36
Wurmkraut 337
Wütrich 474
Wullkraut 218
Wundelbaum 289
Wunderbaum 289
Wundt kraut 374.431,808.423 153.489.423
heidniſch Wundtkraut 277.489
Wurmkraut 160

Y

Ybiſch 371
Yffen holtz 1088
Yngrün 395 Ylman 1088
kloſter Yſop 47

Z

Zapffenblatt 397
Zapffen holtz 982
Zapffen kreutter 926
Zaum kraut 512
Zecken körner 289
Zedern 671
Zeilandt 958
Zeitloſen/oder wiſen zeitloſen 760
weiß Zeitloſen 754
Zeitlöſslein 162
Zeunling 823
ſew Zibel 773
wild Zittwen 820
Zumpenkraut 374
Zütterskraut 318
Zweiblat oder zweiling 485
Acker
wildt Zwibel 741
feldt
hundts Zwibel 751.771
meüß Zwibel 909
Zybel 738
meer Zwibel 909
groß ſam Zybel 739
roth
ſchwartz Zyſer 609
weiß

INDEX NOMENCLATVRAE STIRPIVM ARABICAE.

A

Aaron 775
Abel 1072
Abſinthium Romanum 335
Acſa 992
Aglaphrois 583
Abhacaz 104
Albes 475
Achuen 157
Alpheſera 820
Alcartachar 230.
Alphocenus 20
Alnegen 25
Affurſung 223
Abalzemer 965
Aſat 594
Azaba 38
Aliſtiſcat 594
Alchatæ 260
Alchiſon 199
Alnam 24
Alcarphar 954
Alhazaraſin 820
Alnegea 28
Alchartama 873
Alharib 75
Alchelilamelech 594
Alſcebra 299
Algingibel 444
Alunchara 125
Alſaran 172
Aegarelchaar 1065
Amirberis 992
Albaſce 223
Alcharfas 465
Altoſta 794
Altercangenon 835
Alſcebram 386
Anazue 875
Aniſum 455
Albatheca 833
Ammeos 456
Arbor Mariæ 56
Armorachion 735
Aſalis 465
Atrog 1035
Aſtonchos 555
Aſtaraticon 872
Apmalphach 56
Andrage Agria 586
Artemiſia 342
Araba 25
Ardas 41
Ardanema 41
Arz 1116
Axneeh 947
Almes 614
Amachim 185
Andrachabora 386
Auſig 978
Alpharphas 475
Alibleb 192
Arbor Abrahæ 1076
Albelengeſif 345
Aſtulba 598
Abrotonum ſylueſtre 345
Alchzaaber 230
Altercus 135
Alcherf 81

Alphagel

Alphagel 733
Alphas 594
Archep 81
Alfa 372

B

Bari 25
Barba Alfrigi 407
Baluam 28
Bazarachatona 168
Barbacus 407
Batheca 833
Baralinæ 448
Baſilica 176
Bazarichichen 355
Beremiſch 342
Beragnes 199
Beiahalalem 377
Brucia 444
Berſergnaſcen 533
Bedarungi 31
Beſcarcoton 168
Bederangie } 13
Bedarungi }
Bedeguard 855
Berengeſiſ ſeu Belengeſiſ 342
Behen 130
Bengi 135
Biſberg 540
Bichor 153
Bizerichilem 355
Byonyon 872
Buchormarien 632
Bulef 1079
Buleich 971
Britania 819
Buchormarien 56
Budeig 541

C

Cannabiri 718
Cacos 800
Carmezit 954
Catſmu 342
Carohon 46
Cannabem 352
Chubeze 369
Chartam 846
Chaſuth 811
Caromon 432
Chaom 746
Cauar 933
Caruia 456
Capparus 968
Chatha 833
Cataf 712
Camedres uel Camedrios 205
Caniamus 947
Chalkile 555
Cardel 104
Cannabis 352
Cataputia maior 290
Caſat uel Gaſit 516
Cabcalchar 230
Cheiſmi ſeu Keiſmi 427
Ceneſten 230
Chelidomonthoma 107
Chitini 372
Ceterach 552
Childarum uel Kildarum 544
Cyromon 433
Cot 594
Cormub 718
Condes 901
Coraſteni 338
Codab 594
Condiſi 407
Condiſi 901

Curat

Curat 743
Curcuma 107
Cuſtaralber 533
Cuſcule 335
Cuſbera 115
Chubes 609
Cuchola 36
Chemps 609
Churtal 846
Cuſſum 803
Cherbachen 407

D

Dabach uel Dibach 950
Dauſir 654
Damederias 205
Desbers 541
Deckt 708
Diphtamum 25
Dochon 659

E

Elgarzaria 873
Eradhiotica 38
Elſoc 135
Euphorbium 475
Eipoſbur 116
Eriſion 335

F

Fandenigi 20
Fandenigi 38
Famamcheſt 1076
Fœnia 583
Fugel 733

G

Gad Dijabora, Cumbora curbur 115
Gaur & Gar 1065
Gar Alexandria 197
Garch 589
Granum ſterilitatis 1076

H

Haur 1081
Harthanita 631
Haboltaniſa 965
Harcharath 458
Haſce 44
Halacarta 458
Hatar 942
Halcuſa zyſt 47
H.rabdes 581
Hades 630
Haanthal 8:9
Halgazar 444
Habhagar 1074
Halanchat 909
Haliabbis 458
Hamehim 185
Halcaſmeg 448
Haſpel 909
Hauſig 978
Hauſab 89
Handachocha 589
Halſedep 75
Haraba 825
Hachille 620
Haurronij 1083
Hayron 1053
Harbatum 881
Hazozalſacher 523
Halſcia 342
Halion 223
Haſienis 448
Haſach 840
Hameanella 96
Hermodactylus 761
Heiſene 625

Herbum

Herbum 625
Heuſtricon 75
Hele 950
Heſnin 342
Helba 598
Helleborus niger 475
Hezeriazen 820
Humure Vraith 6
Haama 19.20
Humaal 319

I

Iabora 891
Iaſim 172
Iaum 1090
Ieſemin 564
Iergir 104
Iringi 872

K

Kali 947
Kaliber 230
Kanturion 137
Kauroch 107
Karphs & Karphi 462.465
Kandel 829
Karſenne 609
Kauturion 140
Kerua ſiue Cherua 290
Keſne 625
Kibir 137
Koreathalmi 96
Kullot 1103
Kuman 1037
Kura 833
Kuſbor 115

L

Ledon ſiue Ladanum 281
Lephaa 891
Leum 1094
Ligua arietis 227
Liſen Alhamel 227
Liſen Haſafir 1108
Lythos 589
Luf 776
Lubia 616

M

Macharcaraba 458
Machita 81
Marua iantuſa 10
Maſmochra 769
Matricaria 194
Mes ſeu Meiſce 614
Meſcatremephir 25
Meſcatremeſir 28
Mezeheregi 299
Mezereon 960
Merzenium 34
Mes 612
Melliſigon 75
Menem 786
Meniten 114
Molochia 366
Muluchia 366

N

Nabathi 335
Narbathio 620
Nard 988
Nahamata 19
Nabanabe 20
Nauoca 456
Nalion 223
Nanochach 875
Napellus 475
Nemen 41
Nelifricon 75
Norph 81

Ocinmum

O

Ocimum nabati 185
Olba 597
Olibarda 516
Othomarathrum 427
Ozimum maius 84
Ozimum Carminum 84

P

Panax 430. 432
Panicald 873
Paue 498
Pentadactylus 290
Pentaſiler 1076
Pinuſer 583
Pomum Ancheninon 875

R

Ragis agreſte 41
Ramech 942
Raſtata 199
Relicammolo 478
Reofricon 75
Remeſcir 423
Ricinum pentadactylon 508
Roſa aſinorum 583
Rorab 1053

S

Scariola 269
Saber 933
Sadeb 70
Sadianalach 1099
Sahater 46
Sahafaran 764
Sarax 544
Saricha 335
Sauschaurarim 342
Sanguoſaro 342
Scaunix 118
Segir 140
Seniruion 435
Secacul 873
Secachul 399
Selien 730
Sege 140
Senation 96
Serriola 269
Sentus 10
Selichi 485
Seſel 879
Sceilen & ſceuen 672
Sceha 333
Scehedenegi 352
Scenat 451
Sceha Romanum 335
Sceha aut Scheha 339
Scebra 299
Sin 1051
Siſnabar 41
Sicla ſylueſtris 318
Seitaragi Indum 89
Solabar 555
Sonobar 1116
Scordium 749
Stebulot 1099
Stechiterius 111
Steuſir 423
Suffargel 1040
Suſui 335
Suſen 794
Surugen 761
Succhaham 854
Sus 937
Succara alij zuchara, Scichara & Suchara 475

T

Taahaleb 691

Tarcon

Tarcon 458
Tarſa 654
Tanorus 820
Tarſene 335
Taraxacon 270
Theſiſic 603
Tilaphon 386
Tormos 622
Thuff 589
Tuffa 1040
Turbit 299

V

Vebet 451
Vram 786
Vlla 825
Vchuen 157

X

Xahaer 640
Xaulmariam 56
Xaniuin 118
Xebeth 451

Z

Zantor 41
Zaror 1015
Zaraund 769
Zaneni 372
Zaiton 1062
Zinziber de Sem 172
Zinziber Caninum 92
Zinziber Caninum 93

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE DE LYON 1897

לפת 729.
לשון הצפור 1108.

מ

מולושת 157.
מוריקא 764.
מחול 70.
מלוח 6.
מלפניא 833.
מנהא 21.
מרר 108.
מרר 334.
מרירותא 334.

נ

נהאלהמן 111.

ס

סיגלי 892.
סמלק 746.
סנה 971.

ע

ערמון 1099.
ערער 953.
ערש 630.

פ

פוגלא 733.
פיגם 70.
פילגא 733.
פלפל 931.
פעפעין 942.
פקעה 829.
פרקרן 607.
פשתה 355.

צ

צנון 733.

ק

קטיא 833.
קיקיון 825.
קלקמול 81.
קנבוס 351.
קנה 675.
קסוס 803.
קצח 447.
קרניה 38.
קשאים 833.

ר

רומנא 1037.
רותם 1074.
רמון 1037.
רמונא 1037.

ש

שבב 70.
שום 746.
שומשוק 47.
שושן 794.
שיפון 654.
שמר 1058.
שעורה 640.
שקר 1090.
שקמא 1047

ת

תאנה 1051.
תאשור 1070.
תדהר 1088.
תום 746
תומר 1053
תירוש 1058.
תלתן 622.
תמחא 10.
תמורה 1053.
תמר 1053.
תפוח 1043.
תפוח ירושלמי 898.
תרבתיר 722.
תרדין 708.

נשלם מורה מקום

INDEX NOMENCLATVRAE STIRPIVM HEBRAICAE.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

א

אבטיחים 833.
אגוז 1093.
אגמון 686.
אגס 1046.
ארזביון 47.
אירו 645.
אירן 1116.
אזוב 47.
אטד 978.
איזובא 47.
אלה 1103. אלונים 1103
אלואון 933.
אלון 1103.
אמירא 21.
אפרסקים 1030.
ארז 1116.1119.
ארמל 536.
אשרת 1112.
אתרג 1034.

ב

באשים 1060
בורית 254.
בוריהא 254.
בבא 1047.
בסר 1060.
בצל 738.
ברוש 1119.

ג

גד 115.116.
גרגניות 1027.
גמא 686.
גפן 1057.
גרעינים 1058.

ד

דבלת 1051.
דוראי 891.892.
דוחן 659.
דחן 536.
דשא 678.

ה

הביאם 25.

חרר 1034.
חרבי 366.

ו

ורד 988.
ורדא 988.
מי וורדים 988

ז

זג 1048
זית 1062.
זמורה 1057.
זבין 625.

ח

חורה 260.
חטה 636.
חלגלוגיה 345.
חלמות 366
חמישיות 1015.
חנטת 636.
חרדל 104.
חרול 6.

ט

טולש 1013.
טלופהא 630.

י

יאסמין 892.
יברוח 891. 892.
יין 1058.
ימא 630.
ירבוז 447.

כ

כונתא 642.
כיתנא 355.
כמון 455.
כמונא 455.
כרכום 764.
כסמת 642.
כרש 743.

ל

לבנת 1081.
ליז 1096.
למבא 41.
לענת 334.

להת

ELENCHVS IN HIERONYMI TRAGI DE STIRPIBVS COMMENTARIOS CVRATIONES morborum indicans.

A

ABſceſſus quæ ſanent 7.138.220.220. 231.273.320.367.368.370.412.420. 505.644.698.755.994.1052.1094.1121.
Aculeos corpori infixos quæ extrahant 29.84.179.389.674. 01. 770.873. 985.
Aculeatorum ictibus quæ opem ferant, 377. 372.
Aegilopas quæ ſanent 306.370.673.
Alcolæ oris quæ ſunt auxilia 32.
Alopecijs quæ remedio ſunt 106.710. 733.740.789.1095.
Aluum quæ molliant, purgent, cieantúe 6.76.84.121.125.157.223.261.267.284. 293.319.326.401.481.559.612.630.650. 712.723.739.798.846.991.998.1028. 1044.
Aluum ſiſtentia uel aſtringentia, 39.70. 150.169.220 228.267.273.319.392.396. 533.626.654.659.985.991.993.1013. 1058.1090.1103.1117.
Ambuſtorum remedia, 76.220.228.231.356. 377.420.493.545.657.795.804.865. 1006.1041.1062.1112.1126.
Anginis quæ proſunt, 25.39.336.367.502. 559.565.798.
Anthraces peſtilentes ſanantia, 109.273. 420.698.795.865.
Apoplexiæ quæ auxilio ſunt, 59.76.202.
Apoplecticis quæ ſint remedio, 202.911.
Apoſtematibus quæ opem ferant, 244.245. 264.281.401.559.596.744.
Apoſtemata quæ emolliunt, 740.910. 937.
Appetentiam cibi quæ moueant, 46 996. 1028.1035.
Araneorum morſibus quæ opitulantur, 14. 25.229.322.327.343.429.449.566. 590.733.1076.
Arteriæ aſperæ quæ proſint, 125.508. 637.
Articulis, articularijsq; morbis quæ ſuccurrant, 70.109.286.346.377. 459.723.755.893.945.
Aſpidum Venenis aut plagis quæ aduerſentur, 1035.
Aſthmaticis quæ proſunt, 13.44.65.105. 173.343.372 435.541.
Auditum reſtituentia, 228.864.911.
Auribus uerminoſis quæ opem ferant, 17. 352.449.846.968.
Aurium ſonitus uel tinnitus quæ emendent, 39.277.740.1052.
Aurium doloribus quæ medeantur, 22. 126.135.187.228 320.337.396.827.882. 1038.1079.1091.
Aurium fracturis quæ medeantur, 454. 657.

B

Bilem tam flauam quam atram quæ detrahant uel extinguant, 48.25.141.157. 192.273.284.336.541.553.776.893. 1035.
Bilem ſuffuſam quæ purgant, 150.153.
Bilem per aluum trahentia, 290.529.566. 881.
Bilem purgantia, 320.705.723.

Cacoëthi-

C

Cacoëthicis ulceribus duritijsue conuenientia, 322.777.951.
Calculis quæ quouis modo medeantur, 150. 189. 306. 349. 361. 368. 389. 392. 393. 414. 428. 449. 529. 556. 610.695.735.803. 864.840. 865. 870. 911. 916. 991. 1020. 1059. 1104. 1114.
Calculos renum quæ expellant, 392.401. 435.463.473. 4485.26.553. 701. 723. 972.
Calculum ueſicæ, 526.553.680.814.1031.
Canum morſibus quæ opitulentur, 1091. 1094.
Canis rabioſi morſus quæ ſanant, 7. 14.22.173.176..181.200. 228. 231. 389. 429.449.747.
Cancro quæ opem ferunt, 228. 322. 360. 408.473.701.705.865.
Capillos denigrantia. 54. 804. 972.1106.
Capillos rufantia, 1070.
Capitis furfures tollentia 84. 139. 206 245. 249.334.367.598.747.911. 1062.
Capillum flauum quid faciat, 838.
Capitibus puerorum ſcabioſis quæ proſint, 1073.
Capillorum defluuijs quid medeatur, uide ſupra alopecias, 231.343. 534. 724.934.
Capitis deſtillationibus frigidis quæ medeantur, 39.206.322.384.447. 596.710.795.
Capitis doloribus quæ opem ferant, 25. 32.63.71.139.151.169.200.336. 383. 420. 454.559.739.804.864.934.992.1006. 1031.1059.1091.
Caput purgantia, 114.322.
Capitis ardores reſtinguentia, 998.
Caput tentantia, 116.261.826.
Catharrum incidentia, 35. 51.360.1022.1038.
Carbunculis quæ medeantur, 84 228.1006. 1095.
Carcinomata quæ ſanant, 7. 56.67.109. 724.
Cardiacis quæ ſunt remedio, 14 35. 59. 343.1058.
Cerebrum corroborantia, 21.34. 42. 51. 66.990.
Cerebrũ purgantia, 105.412.650.740.901.
Cholericis quæ conueniunt, 320.712. 978.992.1023.
Cicatrices quæ tollant, 17. 429.821.
Cicatricem uulneribus ulceribusq; quæ obducant, 141.517. 608.886.
Cicutæ ueneno quæ medeantur, 48. 446.
Cœliacis quæ medeantur, 125.319. 706.723.955.1101.
Clyſteres ex quibus conficiantur optime, 13.48.141.151.192.368. 598.644. 705.
Cholicis crucitaibus quæ opitulentur, 48. 70.141.356.456.468.551. 54.723.945. 953.
Collectionibus quæ proſunt, 151.157.192. 435.447.505.598. 621. 623. 740. 877. 950. 1072.
Comitiales excitantia, 34 72.
Comitialibus quæ opem ferant, 87.13.151. 169.199.370.408.559 584.590.821.873. 950.1051.1112.
Concoctionem iuuantia, 21.56. 106. 336. 428.454.723.931.
Cor confortantia, 13.32.236.273.521. 559 965.589.990.
Condylomatis quæ opem ferant. 1059.
Contuſis quæ medentur. 48.220.

Conuulſis quæ medentur, 179.220.360. 367.375.856.886.
Crapulam quæ diſcutiant & impediant, 1091
Cutem commendantia aut emendantia, 177.273.290.429.623.724.795.819. 821.1079.1020.
Cutis faciei uitia emendantia 356. 623.755.795.1052.1091.
Coxendicum inflammationes quæ extinguant, 267.911.
Choleram purgantia 319.312 329.
Capitis ulcera manantia quæ ſanant, 367. 795.1052.

D

Dentium dolores ſedantia, 39.59.109. 147.200.320.337.372.396.412.458. 855.856.858.870.882.968.982.1049. 1117.1126.
Dentium ſtupori ſuccurrentia 384.
Dentes infirmos & mobiles quæ ſtabiliant, 911.1062.
Dentibus putridis quæ proſint 982.
Dentibus cauis quæ medentur 228.424.
Dyſenterijs quæ conferunt, 54.169. 224.284.319.322.339.367.375.377.383. 396.504.693.695.706.707.800.803. 972.991.1025.1041,1053.1058.1106.
Dorſi doloribus quæ ſuccurrant, 459. 481.
Dolores mitigantia, 150.151.261.336.596. 795.840.

E

Ebrietatem quæ arceant, 1041
Elephantiæ quæ medentur 228.
Enterocelis quæ conueniant, 169.693.
Eriſypelatis quæ imponantur, 109. 116,121,220.273.307.352,383.392.463. 473.484.676.
Epinyctydas quæ ſanent 1091.
Exulcerationibus quæ ſint remedio 32. 96.109.169.173.228.239.313.384.598. 637.800,1115,1120.
Epatis obſtructionibus quæ medentur, 109. 112,269.333.516.800.811.
Epatis inflammationes extinguentia, 305. 306.307.320.383.387.554.559.698.823 850.972.1041.1049.
Epaticis quæ ferant auxilium, 176. 368.562.723.1065.1076.1090.1117.
Excreſcentias quæ abſumant, 907.
Epar corroborantia 991.

F

Faciei uitia quæ tollant & corrigant, 186 360,468.502.623.777.849.833.
Flatus quæ diſcutiunt, 6.59.67.424. 1076.
Faſtidia & nauſeas inhibentia, 21.106. 337.504.622.
Faucium uitijs quæ opem ferant, 121. 162.367.384.
Faunorum ludibrijs remedium 584.
Febri tertianæ quæ opitulentur, 17. 76.228.239.
Febrium ardores reſtinguunt, 121. 264.269.273.367.377.420.559.698. 826.972.996.1044.
Febrium horrores algoresq; quæ abigant, 70.105.459.705.
Febribus frigidis quæ remedio ſunt, 435.
Febribus putridis quæ ſint remedio, 945. 864.
Febribus quæ medeantur, 14.199.220. 267.504.526.817.

Febribus

Febribus peſtilentialibus quæ ſint auxilio, 320.424.
Fœtum quæ expellant, 18.
Fœtus mortuos expellentia, 44. 25.28.141.139.169. 276. 189. 420.435. 444.
Fœcunditas fœminis quomodo augetur, aut reſtituitur 951.
Fluxiones quæ cohibeant, 109.377. 504. 698.701.1049.1106.
Fiſtulis quæ auxilientur, 139.408. 508.522.705. 800.849.
Fiſtulas ſpiritales pulmonis & thoracis quæ purgant, 7.56.67.231.
Fiſtulas quæ iuuent, 56.109.228. 360 934.999.
Formicas corporis quæ tollant, 608. 849.
Frontis dolores mitigantia, 22.
Furfures quæ tollant, 249. 412. 1079.
Furioſis quæ opem ferant, 199.411.

G

Gangrænis quæ auxiliantur, 7.392. 408.424 435.623.724.821.
Genitalibus eorumq; morbis quæ medentur, 54.116.162.173. 179.220.231. 286. 621.705.934.1038.
Genitalium inflammationibus quæ ſuccurrant, 264.307.392.
Genitalium pruritus quæ ſanent, 392. 1006.
Genitalium tumores quæ diſcutiunt, 695. 701.789. 795.
Genituram quæ augeant, 435. 739. 744.1076.
Genituram quæ abſumant uel extinguant, 223.452. 698.
Genituram fluentem quæ inhibeant, 705.
Gingiuarum uitijs quæ medeantur, 239. 392.508.840.931.934.972. 991. 934. 972. 991.1020. 1076.
Gutturis malis quæ auxilientur, 429. 1051.
Gutturis aſperitati quæ proſunt, 326.
Grumos ſanguinis concretos quæ diſcutiunt, 313.322.360.473.770. 1112.
Gulæ atque linguæ ardori quæ proſint, 1041.

H

Halitum grauem quæ corrigant, 454. 673.1120.
Hæmorrhoidas quæ ſanent, 740.
Herpetas quæ ſanent, 7.56. 228. 705.
Hernijs quæ medeantur, uide Ramex. Et Enterocle, 375. 1038.
Hydropicis quæ remedio ſunt, 34. 39 66.71.112.181.206 199.273.279.300. 360.435.447.454.463.529.590. 608. 610.701.733.747. 798. 811. 830. 854. 910. 916. 945.947. 958.960.998.1051. 1075.1121.
Humores diſcutientia, 84.141.346. 428.811.881.944.
craſſos & lentos Humores *quæ diſcutiunt,* 447.449.458.468.587.798.830.846. 877.881.910.954.1028,1075. 1112.

I

Ictericis quæ ſunt remedio, 129.320. 463.
Iocinori & iocineroſis quæ medeantur, 257.467.873.901.910.937 945.

Iocineris meatus quæ aperiant, 17.138. 150 533.701.880.
Iecoris obſtructiones tollentia, 41 66. 67.223.141.169.360.389.446. 454. 463.499.504.520.955.
Ignibus ſacris quæ medeantur, 109.116. 121,1126.157.169.220.228. 236. 257. 269. 306.32.4.352.367. 368. 383. 392. 420. 463.475.484.493.676.719.724.795. 893.978.991.
Iliosis quæ conferant, 150. 1079.1091.
Impetigines quæ ſanent, 320.408.854. 1062,1091.1108.
Infantibus male affectis fouendis, 739. 858.947.
Inflammationibus quæ conferant, 25.32. 71.121.139.157.169.192.220. 229. 241. 273.277.286.290. 307. 324. 368. 377. 454.513.52 0.521. 564.587. 637. 657. 701.79.755.786.827. 873. 877. 945. 998.1006.1028.1117.1126.
Inguium doloribus quæ conferant, 309.
Inſanientibus quæ auxiliantur, 136. 408.739.893.
Inteſtinorum uitijs quæ conferant, 67. 468.850.
Iocinoris obſtructionibus quæ conferant, 84.125.179.273.279.553.623.
Iecur refrigerantia, 121.162.261.377. 420.501.521.690.698. 765.
Intertrigines ſanantia, 1117.
Iſchiadicis quæ medeantur, 106.141. 76. 71.89.87.125.173.186.199.223.236.264. 361.424.435.505.518.623.673.701.856. 882.963.968.1066.1081.1091.
Iumentorũ morbis conuenientia,179 1072.
Iumentorum oculis quæ medentur. 126.
Inflammationibus quæ proſint, 277. 305.367.387.475.807.

L

Lac quæ augeant, 118.236.261.367.449. 601.608.640.1076.
Lac elicientia 326.451.650.
Laterum doloribus quæ opem ferant, 73. 70.176.179.281. 770.821.850 856. 886. 1017.1068.
Laſsitudines quæ tollãt reficiãtue,493.1086
Lendibus quæ remedio ſunt,747.903.956.
Lentigines quæ ſanant, 406.705. 733. 821.
Lepras quæ emendant, 186.245.408.673 747.901.956.1052.1059.1075.
Leporis marini uenenum quæ curent, 164. 1038.
Lethargicis quæ auxiliantur, 34.25.85.87.
Lichenas quæ ſanant, 71.139.673. 1020. 1028.1052.1059.1108.
Lienis obſtructio meatus quæ aperiant, 7. 41. 66.84. 141. 150. 269. 273. 333. 446.463.623.705.800.813.955.1091.
Lienis inflammationibus quæ proſint, 698.
Lienis uitijs et lienoſis opem ferentia,quære ſpleneticis, 35.89.206.199.368.488 504.563.873.901.956.1090.
Lienem conſumentia uel extenuantia, 499.553.951.
Lipopſychiæ quæ ſint remedio,236.850.972
Liuores quæ tollant, 623
Loquela amiſſa quibus recuperetur, 34. 56.1028.
Lumborum uitijs quæ medeantur, 14. 6.41.84.361.675 873.865.
Lumbricos,uentris animalia quæ excutiant, 17. 141.160.186.333.339.377.479. 423. 630.739.
Luxatis quæ opem ferant, 169.224.517. 637.640.654.755.795.838.1094.

M

Matricis tumoribus quæ ſint auxilio. 596

Matricis dolores ſedantia, 17..18.150.177. 182.334.334.343.596.701.
Matricis obſtructionibus quæ opem ferant, 199.439.499.795.
Maculas quæ corrigant, 67.84.121.264. 372.401.429. 499.608.698.747.819. 821.849.960.1073.1115.
Mammarum inflammationibus uel collectionibus quæ conferant, 264.286. 307.637.1094.
Mammarum duritias quæ emolliant, 109. 463.626.789.795.
Mammis lacte à partu turgentibus quæ conferant, 135 630.755.
Mariſcas quæ ſanent, 63 109.114. 231. 372.414.420.505.907.934.
Mammis eorumq; uitijs quæ proſunt, 3. 109.182.621.640.701.
Melancholicis quæ conferant, 13.236.239. 408.428.499.533 811.846.911.956.965
Memoriam quæ conſeruent & augeant, 21. 34.66 864.
Melicer:das quæ ſanant, 596.
Mentagras ſanantia, 48.228.
Membra quæ corroborent, 21.163.
Menſes quæ cohibent, ſiſtentúe, 18.25.150. 228.306. 383. 396. 479. 505. 693. 698. 1106.
Mulierum albis menſibus quæ ſunt remedio, 50 206.447.481.596.991.
Menſes quæ cieant trahantúe, 14.17.34. 35. 41.44. 25. 28.32.51.54.59.63.66.76. 126 118.141.138. 151. 165.173. 179. 189. 273.346.260.398.401.408.428. 435. 439.444.447.449.463. 468.. 533. 623.701.705.733.751.788.800.803.864. 873 879 886.901.947.1076.
Mures quæ necent, 855.1070.
Muſcas quæ necant, 412.798.945.
Muliebrium locorum inflammationi quæ utiliter adhibentur, 307.343.490. 800.1076.
Mulierum ſuperfluis humiditatibus quæ proſunt, 343.993.

N

Narium uitijs quæ medentur, 126.804. 1038.
Nauſeas cohibentia, 21.877.1041.
Neruos induratos quæ mollificant, 35.657. 765.795.
Neruis & neruorum reſolutionibus alijsq; uitijs quæ opem ferant, 141.286.637. 755.882.1066.
Nomas hoc eſt, putrida ulcera, & ad ſanas partes ſerpentia quæ ſanant, 389. 724.1038.1049.1072.

O

Oculorum cicatrices quæ eluant, 264. 701.
Oculorum albugines ſiue argema quæ emendant, 389.569.
Oculorum tumores quæ tollant iuuantúe, 35.
Oculorum epiphoris quæ proſunt, 989.
Oculorum caliginem quæ tollant, & claritatem adferant, 14.25.63.66.71.109. 112.126.139.261.264.273.336.389.424. 449.563.596.739.931.1059.1079.
Oculorum fluxiones quæ inhibeant, 135. 187.306.377.505.650.765.
Oculis caligantibus quæ ſint remedio, 141. 424 449.849.1079.1081.
Oculorum inflammationibus quæ auxilientur, 35.32 121.135.147.177 220. 2.8.236. 269.290.306.307.309.360.383. 463. 566.596.807 827 954.991.1059.

Oculis quæ conferant in genere et eorum uitijs, 56. 269. 650.
Oculorum ulcera & ſcabiem quæ tollant, 112. 972.
Oculorum ſuffuſioni remedio quæ ſint, 502.
Oculorum prurigines ſedantia, 36. 823.
Opiſthotonicos quæ leuant. 873.
Orthopnoicorum auxilia, 44. 173. 420. 693. 880. 888. 901. 1041. 1065.
Oris ſuauitatem quibus contrahas, 1035.
Oris ulcera & uitia quæ ſanent, 14. 25. 59. 39. 162. 228 313. 367. 490. 502. 517. 522. 563. 786. 840. 934. 972. 980. 1006. 1049. 1076.
Oris Ardores quæ emendent, 239.
Oßibus fractis extrahendis quæ cōueniant, 241. 821.

P

Phalangiorum morſus Venenatos quæ ſanant, 495. 773. 955.
Papulas ſanantia, 247. 290. 320. 414. 499. 623. 637. 702. 724. 819. 903. 1031. 1115.
Paralyticis quæ conueniant, 59. 85. 199. 765. 821. 954. 968.
Paronychijs quæ ſuccurrant, 309.
Parotidas quæ ſanent, 85. 106. 169. 179. 306. 356. 630. 712. 873. 951.
Partus quæ accelerent uel iuuent, 770. 880. 931.
Partus mortuos, & aborſus quæ extrahant uel pellant, 499. 563. 623. 821. 902. 947. 1072.
Partus enecantia, 1065.
Parturientibus quæ utiliter dantur, 398. 454.
Pectoris uitijs quæ medentur, 7. 84. 223. 244. 255. 372. 637. 733. 776 798. 808. 864. 931. 1022. 1075. 1120.
Pectus purgantia, 13. 17. 118. 1031. 1075.
Perfrictionibus membrorum quæ medeantur, 417. 907.
Peripneumonicis quæ auxilientur, 39. 367.
Phlegmata quæ trahant pellantúe, 880. 968.
Pedum rimas quæ tollant, 911. 1075.
Pediculos enecantia, 249. 334. 412.
Peſti ſeu peſtilentiæ quæ medeantur, 70. 109. 255. 322. 389. 424. 473. 504. 765. 740. 770. 775. 850. 864. 1075.
Phtiriaſi quæ medentur, 903.
Phagedena Germanis der wurm/ 7. 109. 257. 380. 444. 777. 1073.
Phthiſicis quæ medeantur, 199. 228. 367. 736. 864. 1117.
Phreneticis quæ remedio ſunt, 42. 119. 121. 125. 169. 377. 383. 698. 849.
Pituitam quæ trahant, 39. 206. 273. 290. 449. 516. 541. 733. 775. 830. 864. 846. 893. 931. 1028. 1073. 1075. 1088. 1098.
Pleuriticis quæ ſint remedia, 7. 54. 138. 173. 244. 424. 428. 473. 589. 698. 701. 985.
Podagrarum remedia, 25. 36. 141. 220. 272. 273. 352. 377. 408. 424. 557. 563. 630. 640. 689. 723. 755. 945. 954. 968. 999. 1083.
Porrigines emendantia, 54. 84. 206. 334. 598.
Præcordiorum malis quæ ſubueniant, 991.
Aduerſus Præſtigias dæmonum & tempeſtates quæ proſunt, 76. 169.
Profluuia mulierum alba quæ inhibeant, 54. 125. 126. 392. 955. 956.
Profluuia Alui quæ ſiſtunt, 673. 693. 1013. 1017. 1025. 1028.

Prurigines

Prurigines ſanantia, 71. 689. 903.
Pſoras quæ ſanent, 48. 245. 903. 907. 1052. 1059.
Pueris quid medicamenti tuto dari poßit, 673. 1104.
Pulices quæ enecant aut fugant, 25. 92. 139. 169. 708. 1986.
Pulmonum uitijs quæ opitulantur, 41. 56. 65. 118. 138. 150. 179. 199. 220. 241. 346. 367. 372. 424. 435. 454. 533. 541. 565. 610. 701. 704. 736. 744. 776. 937. 945. 1051. 1090. 1120.
Pulmonum inflammationibus quæ proſunt 70. 269. 501. 650. 765. 808.
Pudendorum tumoribus quæ ſunt auxilio, 32. 109. 121. 173. 273. 309. 596. 640.
Pulmonis obſtructionibus quæ conferunt, 66. 446. 504. 955. 1031.
Purulenta excreantibus quæ conferant, 858. 880. 1120.
Purgantia optime & ſine periculo, 965. 966.
Puſtulas quæ inhibeant ſanentúe, 14. 71. 112. 162. 231. 264. 273. 420. 623. 698. 795. 811. 905. 1062. 1066. 1091.
Puſtulas ab urtica excitatas quid ſanet, 7.
Puerperas quæ purgant, 150. 179. 429. 776. 1066.

Q

Quadrupedibus à ſerpentibus demorſis, quid conferat, 553. 1121.
Quartanis conferentia, 76. 228. 239. 408. 541. 553. 849. 864.

R

Ramici conferentia, 484. 511. 640. 776. 882.
Renum morbis quæ conferant, 17. 66. 78. 150. 199. 333 367. 368. 377. 383. 499. 520. 562. 765. 833. 937. 1051. 1091. 1098.
Regio morbo quæ medeantur, 59. 78. 141. 138. 169. 322. 333. 360. 428. 495. 499. 504. 533. 553. 608. 712. 765. 773. 800. 811. 817. 830. 877. 884. 907. 910. 934. 945. 955. 1072. 1114. 1121.
Reumatiſmos cohibent, 39. 206. 389. 1065.
Ructus abolentia, 604.
Acida ructantibus utilia, 626.
Ruptis quæ ſubueniant, 17. 48. 138. 176. 179. 220. 241. 255. 360. 424. 484. 513. 821. 856. 886.
Renes purgantia, 223. 306. 346. 389. 526. 695.

S

Sanguinem mingentibus quæ utilia ſint, 228. 693. 823.
Sanguinem concretum quæ diſcutiunt, 44. 246. 424. 35. 176. 313. 401. 473. 479. 481.
Sanguinem excreantibus utilia, 21. 41. 42. 76. 138. 173. 228. 241. 383. 392. 511. 604. 637. 693. 955. 1031. 1038. 1053. 1079. 1090. 1091. 1101. 1103.
Sanguinem quæ ſiſtant, 322. 349. 375. 493. 511. 604. 693. 877. 934. 947. 1106.
Sanguinem purgantia, 56. 121. 236. 501. 765. 813. 864. 956. 965. 1028.
Sanguinem quæ exigunt, 7.
Sagittas infixas extrahentia, 29. 762.
Scabiei quæ medentur, 14. 48. 71. 84. 112. 121. 186. 220. 245. 412. 499. 505. 623. 630. 724. 854. 901. 903. 937. 963. 982. 1062. 1108.
Spaſmo quæ conferant, 25. 408. 468. 882.

Scorpionum ictibus quæ ſint remedio, 14. 25. 105. 269. 327. 343. 429. 449. 566. 650. 733. 795. 865. 1065.

Secundinas extrahentia, 44. 51. 66. 141. 18. 25. 28. 147. 169. 346. 360. 444. 499. 563. 821.

Sedis rimis quæ utilia, 849.

Sedis procidentiæ quæ proſunt, 1013. 1041. 1047.

Sedis uitijs quibuſuis utilia, 286. 596. 695. 991.

Serpentiū ictibus, et uenenis quæ medeātur 42. 25. 169. 173. 176. 186 228. 389. 428. 430. 441. 449. 498. 499. 518. 553. 701. 705. 733. 747. 821. 882. 886. 954. 963. 973. 998. 1099.

Serpentes quibus fugentur abiganturúe, 18. 119. 169. 1075. 1122.

Singultus quæ inbibeant, 21. 35. 44. 105. 451. 454.

Sitim quæ exſtinguant, 454 501. 521 710. 834. 993. 996. 1020. 1038. 1051.

Somnos quæ concilıant, 261. 264. 705 136 384. 475.

Spirandi difficultatibus quæ conueniant, 70. 118. 533.

Splenicis quæ proſunt, 719. 933. 910. 945. 968. 1121.

Stomacho æſtuanti quæ proſunt, 261. 264. 269. 271. 273. 320. 392. 449 463. 484. 719. 823. 834. 937. 972. 1038. 1059.

Sternutamenta quæ cient, 34. 35. 51. 85. 87. 401. 412. 650. 893. 901.

Syncopi quæ conferant, 56. 138. 202.

Stillicidio urinæ quæ conferant, 444. 590. 701. 884. 1081.

Stomacho eiusq; morbis medentia, 17. 21. 50. 105. 116. 150. 173. 176. 199. 327. 336. 383. 446. 454. 463. 595. 723. 934. 991. 1031, 1041. 1075. 1120.

Stranguriæ quæ auxilientur, 42. 54. 63. 169. 553. 695 807. 833. 836. 880. 882 884.

Strumis quæ commodant, 85. 229. 484. 495. 505. 623. 640. 673. 873. 893. 907. 969.

Sudores mouentia, 17. 56. 160. 333. 435. 459. 770. 864. 963.

Suggillata quæ tollant, 865.

Singultibus quæ medeantur, 35. 44. 105. 451. 454.

Suibus lienoſis aut aliter affectis & eorum morbis quid medeatur, 541. 633. 955.

Suſpirioſis quæ præſtent opem, 39. 32. 56. 84. 138. 150. 173. 300. 770. 775. 808. 823. 884. 910. 1091. 1120.

T

Tabidis quæ ſalutaria, 1120.

Tormina cohibentia, 6. 367. 424 446. 451 481. 659. 693. 879. 910. 1031. 1112.

Tremoribus membrorū quæ ſunt auxilia, 56. 59.

Thymos quæ tollant, 1059.

Tarmos a carnibus abigentia, 92 116.

Thoracis malis quæ opem ferant, 173. 501. 965. 937.

Tela infixa extrahentia, 84.

Thoracis uitia quæ educant, 105. 241. 701. 704. 744. 881. 1090.

Tineas uentris quæ pellant, 21. 39 44. 71. 116. 118. 141. 157. 336. 516. 545. 623. 747. 751. 854. 911. 945. 1022. 1031. 1038.

Teſtium Inflammationibus quæ ſint remedio, 106. 136. 795.

Tineæ ueſtimentorum quo modo repellantur, 334. 337. 361.

Tonſillis quæ medentur, 934. 1020. 1052.

Torminibus quæ medentur, 6. 34. 25. 70. 105. 109. 118. 141. 138. 165. 181. 408. 511. 564.

564. 598. 701. 747. 864. 879. 931. 945. 996. 1065. 1075.
Tubercula quæ ſanare poſſunt, 893. 901. 907. 951.
Tumorum remedia, 784. 100. 119. 151. 153. 165. 173. 192. 229. 269. 284. 290. 324. 370. 424. 435. 454. 505. 513. 533. 601. 613. 621. 630. 657. 701. 719. 786. 945. 954. 1086. 1108. 1126.
Tumoribus tonſillarum quæ conferant, 105. 637. 840. 1049.
Tuſsi frigidæ quæ opem ferant, 7. 352. 435.
Tuſsi quæ conferant, 7. 32. 39. 54. 63. 65. 70. 84. 125. 173. 206. 244. 264. 343. 367. 449. 598. 637. 654. 704. 776. 803. 808. 821. 823. 884. 901. 937. 1022. 1075. 1091.
Tuſsi inueteratæ quæ ſint remedio, 798. 880. 882. 886. 910. 976. 1028. 1051. 1097. 1120.

V

Varos quæ emendent, 821.
Venenis aut uenenatorum ictibus aut morſibus quæ aduerſentur, 17. 42. 28. 54. 105. 176. 181. 202. 236. 389. 396. 435. 454. 534. 590. 775. 777. 864. 972. 1104.
Venenoſa animalia fugantia, 18. 343.
Venenis reſiſtentia, 44. 56. 70. 76. 84. 138. 165. 173. 179. 199. 236. 255. 336. 391. 424. 428. 435. 449. 451. 451. 454. 503. 504. 533. 589. 701. 731. 746. 747. 751. 770. 800. 813. 854. 865. 1051. 1075. 1120.
Veneficiorum amoris amuleta, 360. 363. 979.
Ventrem ſiſtentia, 71. 165. 339. 630. 991. 1015. 1040.
Veſicam expurgantia, 66. 78. 84. 150. 199. 223. 306. 333. 347. 346. 520. 596. 610. 1066.
Ventrem mollientia uel ſoluentia, 153. 1044. 1051.
Vterum fouentia, 25. 87. 151. 199. 446.
Vterum purgantia, 66.
Vertigini quæ opitulentur, 59. 135. 408. 864. 877. 1073.
Ventriculi doloribus quæ opem præſtant, 67. 199. 1091.
Venerem quæ ſtimulent uel fatigatam reparent, & gratiorem reddant, 6. 21. 46. 105. 444. 520. 562. 731. 786. 901.
Venerem quæ inhibeant, 261. 383. 786.
Verrucas quid pellat tollatúe, 32. 44. 71. 96. 293. 414. 608. 849. 911.
Vlceribus manantibus quæ opitulentur, 179. 306. 375. 398. 608. 626. 630. 707. 770. 786. 945. 1025.
Vulnera tam externa quàm interna quæ purgant, & abſtergant, 6. 67. 76. 92. 84. 109. 138. 435. 479. 489. 511.
Vlceribus uetuſtis quæ proſunt, 141. 151. 179. 372. 412. 490. 707. 838.
Vlcera quæ purgant, 179. 306. 360. 517. 705. 744. 821. 882. 960. 1121.
Vlceribus quæ commodant, quauis ex cauſa, 44. 182. 241. 370. 698.
Vlcera aut Vulnera quæ repleant, aut glutinent, 141. 138. 151. 202. 200. 241. 257. 323. 375. 479. 511. 934. 1104.
Vulneribus uenenoſis feris, uel ferro factis quæ ſunt remedio, 29. 54. 139.
Vlceribus ſerpentibus, & depaſcentibus quæ auxiliantur, 85. 228. 257. 306. 508. 724. 777. 978. 980. 1091.
Vlcera & uulnera maligna, & difficilia, & deplorata quæ ſanant, 29. 109. 169. 179. 255. 323. 408. 430. 501. 554. 795. 809. 865. 882. 911.

Vmbi-

Vmbilicis prociduis uel eminentibus Infantium quid proſit, 169.882.
Vnguium ſcabriciem quæ tollant. 356. 414.
Vomicis quæ Vtilia, 21.
Vomitiones quæ cohibeant qualeſcunq;, 22. 25. 206. 392. 996. 1041.
Vomitiones quæ creant uel faciles reddũt, 65. 153. 290. 293. 300. 412. 451. 633. 733. 755.
Vrinæ difficultatibus quæ medeantur, 78. 125. 206. 224. 343. 398. 424. 439. 650. 788. 814. 877. 945. 947.
Vrinas quæ cieant trahãturũe, 6. 17. 34. 32. 54. 63. 76. 84. 105. 118. 189. 306. 360. 416. 439. 444. 449. 451 454. 526 533 589. 610 625. 659. 723. 747. 765. 821. 854. 870. 873. 880, 884. 886. 901. 931. 1075.
Vrinæ arenoſæ remedia, 125.
Vrinæ quæ conferunt, 383 607.
Vuæ in faucibus quæ auxilientur, 7.
Vitiliginibus quæ ſuccurrant, 408. 755. 968 1052. 1066.
Vulneribus quæ medeantur, 7. 277.
Vulneribus quæ conferunt uarijs modis, 387. 392. 417. 522.
Vulnera quæ purgant, 6. 277. 755.
Vuluarum ſtrangulatui aut præfocationi quæ conueniunt, 14. 199 882.
Vlcera inueterata & putrida pedum ſanantia, 776. 777.
Vulpes & lupos necantia, 1091.
Vlcera quæ emolliunt atq; maturant, 372.
Vuluis inflammatis, contractis uel duris, uel Inflatis quæ conferant, 157. 356. 372. 563. 766. 991.
Vuluis quæ utilia & earum uitia emendantia, 87. 590. 805. 880. 911. 947. 1066.
Viperarum Ictibus quæ opem ferant, 389. 429. 495. 604. 626. 637. 747. 998. 1075.

Τέλος.

Δόξα τῷ θεῷ τῷ βασιλεῖ.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

DAVID KYBERVS, CANDIDO Lectori.

CVm nemo adeo oculatus ſit, ut non interdum inter legendum quædam prætereat, ignoſcent nobis (ut ſperamus) ſtudioſi, ſi quando & in hoc opere errata aliqua deprehenderint, quæ tamen tanta non ſunt, ut uel mediocriter doctum hominem remorari poßint. Annotauimus uero nonnulla ex his quæ impedimento legentibus eſſe poſſe putabamus. Tuum erit candide Lector labores noſtros candide interpretari. Vale.

Folio:	linea.	lege
6.	2 & 3.	Ocimi.
11.	24.	Quamobrem pueri, qui &c.
14.	10.	deſcßionibus.
25.	12.	decoctione aut decocto.
26.	19.	Conradus
32.	30.	internetioni
38.	1.	ſtellatorum
46.	14.	illæ
50.	14.	Germani
51.	15.	tam
63.	30.	multorum
537.	6.	Filix ſaxatilis.

Alicubi etiam Empiraa male ſcriptum eſt pro Emparia. ¶ Voce eroſionis interdũ non proprie uſi ſumus, ſubſtituatur ergo in locum eius, affectio, uel, uitium, aut aliquid tale &c. Reliqua prudens Lector facile per ſe corriget.

¶ In Præfatione D. Geſneri hæc ſunt errata:

	Facie	linea	lege
b 1.	1.	7.	medice
	2.	11.	Tarentinus
	2.	15.	cæteris.
2.	1.	1.	Apollodorus, &c. & Apollonius.
	2.	6.	magis
3.	2.	15.	adde, potius
		16.	petunt
4.	1.	33.	Epicharmi.

A canthus, ſeu Branca urſina Italica uera.
Welſch Berenklaw.
Pertinet ad Caput CXIIII. ſecundi libri.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

INDEX CHARTARVM.

abcd ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAa BBb CCc DDd EEe FFf GGg HHh IIi KKk.

ARGENTORATI
Excudebat Vuendelinus Rihelius, Anno
M. D. LII.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE
LYON
1897

Tabula latina stricta

A

alte: ... 1118
abrotanum ... 261
absinthium ... [illegible]
acer ... 1172
acorum adulterinum ... 699
adianthum magnum ... 521
aegilops plinii ... 670
altea ... 205
alnus veneta ... 921
alchemilla ... 112
alisma germanica ... 107
alissum ... 601
alliaria ... 86
allium ... 763
allium ... 768
allium ... 768
allium ... 768
alnus. alnus ... 1047. 1082
aloes ... 932
altea ... 271
amaranthus ... 220
amygdalus ... 1089
ammi ... 876
amomum germanicum ... 461
anagallis ... 288
anemona agrestis ... 128
anemona hortensis ... 129
angelica ... 421
angelica silvestris ... 422
anetum ... 450
anetum ... 452
anserina ... 480
antirrhinum ... 292
antirrhinum ... 262
aparinum ... 596
apios ... 631
apium aquaticum ... 9[illegible]
apium vulgare ... 262
aquifolia ... 1084
aquilegia ... 127

argemone ... 120
aristolochia longa ... 178
aristolochia rotunda ... 767
artemisia vera ... [illegible]
arum ... 774
aristolochia vera ... 768
asparagus ... 222
asphodelus femina ... 787
asplenium silvestre ... 330
aster non atticus ... 208
atriplex ... 711
avelana nux ... 1096
avena ... 633
auricula muris major ... 276
auricula muris minor ... 278
asarum ... 62

B

balsamina agrestis ... 16
balsamina ... 579
barbula caprae ... 282
barbula hirci ... 280
bapti secula ... 866
basilica major ... 20
basilica minor ... 21
bellis major ... 145
beta ... 709
betonica ... 198
betula ... 1112
bifolium ... 486
blattaria ... 925
blitum ... 712
boletus orbiculatus ... 960
bonus henricus ... 317
borago ... 227
botrys ... 887
brassica ... 720
brassica marina ... 427
brassica crispa ... 721
britannica ... 820
buglossum italicum ... 222
buglossum majus ... 222
buglossum silvestris ... 224
bulbus agrestis ... 727

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE LYON 1837

Buphthalmum germanicum	152
Buplevrum falcatum	431
Bursa pastoris	218
Buxus	1069

C

calamentum montanum	27
calendula	143
caltha virgilii	162
caminum sativum	876
cannabis sativa	250
capparis	967
carduus benedictus	862
carduus fullonum	847
carduus maria	860
carduus pratensis	861
cariophilata	67
cariophilata	374
cariophilata indicum	925
cariophilea silvestris	376
caros	455
carpinus Theophrasti	985
cartamus	545
cartamus	859
castanea	1100
caulis capitatus	717
centaurium minus	142
cepa	726
cepa sterilis	742
ceratos	1026
chamai pitiros	77
chamai pitios	79
chamai pitios	80
chamedris vera	204
chameleon	959
chameleon exiguum	852
chameleon vulgare	851
chama sparta	602
chamomilla vulgare	148
chelidonium majus	107
chelidonium minus	112
cherefolium	471
chicorea	272
cicer	579
cicer arietinum	605
cicuta, cicuta	474
ciclamen	906
cinoglosum	220
cinorodo	976
cinosbatum	984
cipirus	915
cisaa	579
citrago folium	137
colchicum hermodactili	789
colocinthis	828
colubrina	221
colutea Theophrasti	964
coniza	166
consolida major	250
consolida regia	369
coriandum	118
coronopus	99
cornus	1024
cotiledon silvestris	485
crocus	762
cruciata	254
cucumis marinus	828
cucumis melo pepo	821
cucumis silvestris	822
cucurbita	824
cuscuta	810

D

daucus	465
dictamnus	26
dictamnus vulgaris	27
digitalis silvestris	889
dracunculus major	777
dulca mara	816
dulcis radix	905

E

ebulus	796
ebulus	1004
echinops sphaerocephalum	852
elatine	196
elleborus niger	404
elleborus niger	409
elleborus verus	406
empetrum	527
endivia	268
erica vulgaris	950
eringium	871
eruca marina	102
eruca minor	105
enula dulcis	298
enula exigua	296
enula germanica	297

eruca silvestris	292	apii omnium silvestra	221
eruca vulgaris	298	hepaticum nobilis	219
eupatorium	316	herba	[illegible]
eupatorium	318	herba	41
eupatorium	328	herba paralisis	229
		herba pectoralis	72
F		herba	691
faba germanica	618	herba	282
faba	619	herba venti	280
fagus	1107	herniaria exigua	722
foeniculum	465	herniaria major	722
foenum graecum	397	hieracium	262
foenum graecum silvestre	399	hydropiper	70
ferula	606	hieracium	[illegible]
ficus	1080	hieracium candidum	[illegible]
filipendula	382	hipperis major	692
filix arborea	327	hipperis minor	692
filix arborea	328	hypericum	75
filix femina	362	hypericum exiguum	72
filix mattioli	362	hypericum pulchrum	74
filix vulgaris	366	hypericum vulgare	75
flos cuculi	602	hirundinaria	170
flos	622	hyssopus	[illegible]
fumaria	1107	hyssopus campestris	221
G		hordeum	628
galeopsis		hepatica fontana	525
galiotricum	469	**I**	
galla	1105	jujuba	1022
gallium	492	juncus palustris major	676
gengibert	378	juniperus	1076
gentiana	961	**I**	
gentianella	962	iris germanica	702
geniculum	176	isatis	256
geranium	262	**L**	
gladiolus	702	lactuca crispa	259
graminea	682	lactuca	260
gramen vulgare	672	lagopus	265
gratia dei	1090	lagopus	[illegible]
	1006	lapathum	6
H		lappa agrestis	864
		lappa major	867
helicacabum	202	lampsana	867
herba regia	1790	larix	1109
hedera	1081	lathyris minor	291
hedera terrestris	1099	lavendula spica	[illegible]
helenium	1707	laurus	1268
		laurus alexandrina	297

lepidium 58
lens 628
lenticula palustris 690
licopodium complanatum [illegible]
ligusticum [illegible]
ligustrum 1005
lilium album 779
lilium rubrum 782
lilium convallium 772
limonium [illegible]
limonium silvestre 707
linaria [illegible]
linum germanicum [illegible]
lisimachia 18
lolium 668
lotus campestris 395
lapparia 27
lagiaria magna 268
lupinus 820
lupulus 912
lunaria 914

M

mala insana [illegible]
malva romana [illegible]
malva vulgare 8
majorana sativa [illegible]
majorana silvestris 6
malus [illegible]
malus cotonea 10[illegible]
malus punica 102[illegible]
marrubium agreste [illegible]
marrubium aquaticum [illegible]
marrubium candidum [illegible]
marrubium majus 8
matricaria 156
multifolia 496
melissa 12
melissa vulgaris 16
melolitus major 9[illegible]
melolitus minor [illegible]
melolitus nobilis [illegible]
melolitus vulgaris [illegible]
mentha crispa [illegible]
mentha exigua [illegible]
mentha rubra 19
mercurialis 190
mercurialis 191
mespilus [illegible]
[illegible] 320
mandragora 290

millium 658
millium exiguum 661
millium [illegible] 526
millefolium nobile [illegible]
millefolium vulgare [illegible]
mirtus 975
morus 1058
morsus diaboli 266
morsus gallinae 288
muscus terrestris 333
muscus 986

N

napus [illegible]
narcissus albus 756
narcissus luteus 757
narcissus veterum 75[illegible]
nasturtium aquaticum 82
nasturtium hortense 82
nasturtium pratense 83
nepeta 14
nepeta agrestis 16
nerium 918
nigella 117
nimphea candida 690
nimphea lutea 697
nummularia 808
nux juglans 1092
nux vesicaria 1098

O

ocimastrum 186
ocimum citratum 668
olea 1061
oleum hispanicum [illegible]
onobrichis [illegible] 779
ophioglossum [illegible]
orchis femina 780
orchis femina altera 781
orchis odorata 782
orchis sexta 78[illegible]
origanum [illegible]
origanum minus [illegible]
ornus 1109
osiris linaria 357
oxalis [illegible]
oxalis minor [illegible]
oxitriphyllum 321
oxiacantha officinalis 99[illegible]

P

palma 105[illegible]

panicum - - - - - - - - - - - 660
papaver - - - - - - - - - - 122
papaver silvestr - - - - - - 125
parietaria - - - - - - - - 195
passerina - - - - - - - - 323
pastinaca - - - - - - - - 460
panicum - - - - - - - - - 660
pedicularis campestris - - - - 240
perfoliata - - - - - - - - - 482
peuclimenum - - - - - - - 882
persica viola - - - - - - - 367
persicaria - - - - - - - - 91
persicus - - - - - - - - - 1087
pervinca - - - - - - - - - 296
petasites - - - - - - - - 413
petroselinum - - - - - - - 460
petroselinum alexandrinum - - - 436
peucedanum - - - - - - - 881
phalaris dioscoridis - - - - - 669
phaseola - - - - - - - - - 601
pimpinella - - - - - - - - 466
pinus - - - - - - - - - - 1116
piretrum - - - - - - - - - 457
pirus - - - - - - - - - - 1045
pisum graecum - - - - - - 605
pimpinella italica - - - - - - 470
plantago aquatica - - - - - 226
plantago lanceolata - - - - 223
plantago latifolia - - - - - 226
plantago rubea - - - - - - 223
platanus - - - - - - - - - 1123
paeonia - - - - - - - - - 381
poligonum germanicum - - - - 293
poligonum mas - - - - - - 291
poligonatum - - - - - - - 152
politricum majus - - - - - 324
politricum minus - - - - - 328
politricum nobile - - - - - 328
poligonium - - - - - - - - 371
porrum spinosum - - - - - 896
populus alba - - - - - - - 1080
populus nigra - - - - - - - 1082
portulaca - - - - - - - - - 282
partenium nobilis - - - - 149
potamogeton - - - - - - - 628
potentilla alba - - - - - - 507
prunella germanica - - - - 211
primula primula veris - - - 161
prunella vulgaris - - - - - 210
prunus - - - - - - - - - 1019
prunus silvestris - - - - - 1016
psillium - - - - - - - - - 167
pulegium - - - - - - - - - 25
pulmonaria - - - - - - - - 326

Q

quercus - - - - - - - - - 1102
quinquefolium vulgare - - - 516

R

ranunculus candidus - - - 93
ranunculus luteus - - - - 94
ranunculus pratensis - - - 97
ranunculus silvestris - - - 98
raphanus - - - - - - - - 722
raphanus major - - - - - 726
rapum - - - - - - - - - 728
rapum vulgare - - - - - - 729
rapunculus silvestris - - - 726
rapunculus vulgare - - - - 723
resta bovis - - - - - - - 869
rhamnus - - - - - - - - 979
rhodia radix - - - - - - - 915
ribes - - - - - - - - - - 993
ricinum - - - - - - - - - 228
rosa mariana - - - - - - 127
rosmarinus - - - - - - - 58
rubarba monachorum - - - 314
rubia - - - - - - - - - - 498
rubus - - - - - - - - - - 970
rubus idaeus - - - - - - - 971
ruscus - - - - - - - - - - 919
ruta - - - - - - - - - - - 68
ruta silvestris - - - - - - - 69

S

sabina - - - - - - - - - - 1071
salvia angustifolia - - - - 52
salvia latifolia - - - - - - 53
salvia silvestris - - - - - 15

Salvia silvestris	52	smilax hortense	606
salicum salix	1078	smirnium	433
salix	1077	solanum hortense	301
sambucus	997	solanum vulgare	303
sambucus aquaticus	1002	solidago saracena	487
sambucus silvestris	1000	solidago tertia	488
sanguinaria radix	348	sorbus	1013
sanicula	509	sorbus torminalis	1010
saponaria	900	sparganium	677
satirium dioscoridis	780	spatula fetida	904
satirium exiguum	784	spelta	652
satirium mas	778	spica	58
satirium nonum	785	spina alba	858
satureia	45	staphilinum	446
saulbanum	981	staphisagria	908
saxifraga alba	525	stachas	213
scabiosa	242	superbus cariophilus	573
scilla	908	**T**	
scirpus	684	tamaris	938
scolimus	866	tanacetum	138
scolopendria vera	554	tanacetum album	136
scolopendria vulgare	569	teucrium	207
scordium	883	thimus	33
scorodoprasum	745	thlaspi	83
scrophularia	373	thlaspi	87
sebesten	1021	tilia	1110
sedum	276	timelea	937
sedum minus	278	tinctorius flos	134
senecio	283	tipha aquatica	687
seraphium germanicum	228	tormentilla	303
serpillum	40	tribulus aquaticus	841
sesamum	655	trichomanes	530
seseli	878	trifolium pratense	586
sigillum angustifolium	400	triticum	634
sigillum salomonis	399	triticum frumentum	631
siliquastrum	928	triticum vaccinium	663
siligo	645	tussilago	666
sinapi	101	**V**	
sion non odoratum	188	valeriana exigua	63
sion odoratum	465	valeriana vera	60
sisarum	912	valeriana vulgare	61
smilax aspera	814	verbena	210
		verbena femina	102
		verbascum	219

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1897

verbascum nigrum ---	218
verbascum phlomoid.	217
vermicularia ----	279
veronica chamædrys.	202
vesicaria nigra ---	897
vicia --------	626
viola alba -----	752
viola lutea ----	360
viola mariana ---	588
viola purpurea --	361
vitis silvestris ---	818
vitis vinifera ----	1086
viscum ------	969
volubilis major ---	806
volubilis minor ---	805
U	
ulmus --------	1087
ungula caballina --	418
urtica major ---	[illegible]
urtica romana ---	[illegible]
urtica urens ---	[illegible]
uva crispa -----	977
uvularia -----	927

plantes 517.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON • 1897 •

Digitized by Google

… plan…
… monete
di plante … colori
del plante colori
… romana d'antiche —
…clopedia Diderot —
…enciclopedia Diderot —
… biblio…

Go…

Digitized by Google